

Diilon- nelma Tobisĩfelenni

Cerma New Testament

Contents

Matieŋ nyegãaŋ Yesu maama maŋ	1
Markeŋ nyegãaŋ Yesu maama maŋ	53
Likeŋ nyegãaŋ Yesu maama maŋ	85
Nsãaŋ nyegãaŋ Yesu maama maŋ	137
Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sebe	175
Ɖɔmutaamba sebe	224
Korẽntitaamba sebediẽlãŋo	247
Korẽntitaamba sebehãaliŋo	269
Galasitaamba sebe	283
Efesitaamba sebe	291
Filiputaamba sebe	298
Kolɔsitaamba sebe	304
Tesaloniketaamba sebediẽlãŋo	309
Tesaloniketaamba sebehãaliŋo	314
Timote sebediẽlãŋo	317
Timote sebehãaliŋo	324
Tite sebe	329
Filemɔ sebe	332
Ebire ba sebe	334
Sake sebe	352
Pier sebediẽlãŋo	358
Pier sebehãaliŋo	365
Nsãa sebediẽlãŋo	369
Nsãa sebehãaliŋo	375
Nsãa sebesieliŋo	376
Yuda sebe	377
Ãmpigãamaŋ-sebe	379

Diiloŋ-nelma Tobisīfelenni

New Testament in Cerma (UV:cme:Cerma)

Language: Cerma

Provided by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

41edf30c-97c2-5a10-a5b5-3edce0c346dc

ISBN: 978-1-5313-0156-9

Matieŋ

nyegāaŋ Yesu maama maŋ

Nelmuoyamma

Matie waa Yesu *hāalābiloŋo (9.9; 10.3). U nyegāaŋ u sebe-i a vii *Yui-fubaa. U taa u taara u pigāaŋ-ba wuɔ nuharuŋgu si dii, Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa Yesu-i. Aa Diiloŋ uŋ waan mamaŋ *Tobisicɔlɔnniŋ-sebe-i-na, u yaa juɔ ji ce-ma hiere.

Yesuŋ huɔŋ dumaa, Matie duɔŋ u sebe-i baa ku yaa-i aa suonu-kuɔ baa u *batemu-i ka cor baa *Sitāniŋ juɔ tuɔ taara u guɔl u gbeini-i dumaa *hīekuraanŋu-na (sap. 1–4).

Ku huonŋu-na, u dii u nuŋgu-i Yesuŋ cie u maacemma-i dumaa *Galile-i-na: U waan Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i, aa sire jaamba-i, aa donya *jīnabaa-ba-i nuɔmba yunni-na. U cie gbere-weima boi (sap. 5–18). U siire kusuɔŋ-nu'i a kã *Yerusalemu-i-na ba ka ta ba ko-yo. Baŋ fie ko-yo, Diiloŋo siire-yuɔ u temma-i (sap. 19–28).

Yesu waan nelma boi a kã *Diiloŋ-nellentesinni kūŋgu-na.

Matie huɔnu u sebe-i sɔmma ndii: Ba-maŋ hūyāa Diiloŋ-maama-i baŋ saaya ba ta ba wuɔ dumaa (sap. 5–7). Yesuŋ puɔraa u *hāalābiemba-i ba ka waŋ *Diiloŋ-bāaŋgu maama-i kusuɔŋ-nu (sap. 10). Gbāneini maŋ pigāaŋ Diiloŋ-nellentesinni-i (sap. 13). Diiloŋ-dūŋ-baambaŋ saaya ba bel ba-naa dumaa (sap. 18), baa miwaanŋo tīmmanŋ-maama-i (sap. 24–25).

Yesu bīncuɔmbaŋ cuu ba-naa dumaa

(Like 3.23-38)

1 Yesu-Kirsa bīncuɔmbaŋ cuu ba-naa dumaa ku yaa daaku: Yesu-Kirsa hi-

laa *Davidi hāayēlmba-na. Davidi fuɔ u hel *Abiramu hāayēlmba-na.

² Abiramu siire da *Isaki.

Isaki sire da *Yakɔbu.

Yakɔbu sire da *Yuda a naara bisālmba namba.

³ Yuda sire da Peresi baa Sera. Bisālŋ daaba nyu-i ba taa ba bī-yo Tamar.

Peresi sire da Esirɔmu.

Esirɔmu sire da Aramu.

⁴ Aramu sire da Aminadabu.

Aminadabu sire da Naacūɔŋo.

Naacūɔ sire da Salmɔ.

⁵ Salmɔ sire da Bosi. Bosi nyu-i ba taa ba bī-yo Araabu.

Bosi sire da Obedi. Obedi nyu-i ba taa ba bī-yo Uruti.

Obedi sire da Yese.

⁶ Yese sire da Davidi. Davidi faŋo yaa juɔ ce nellentieŋo-i.

Fuɔ sire da *Salomɔ. Salomɔ nyu-i, Uri cieŋo'i waa.

⁷ Salomɔ sire da Orobamu.

Orobamu sire da Abiya.

Abiya sire da Asa.

⁸ Asa sire da Yosafa.

Yosafa sire da Yoramu.

Yoramu sire da Osiyasi.

⁹ Osiyasi sire da Yotamu.

Yotamu sire da Akasi.

Akasi sire da Esekiyasi.

¹⁰ Esekiyasi sire da Manase.

Manase sire da Amɔ.

Amɔ sire da Yosiyasi.

¹¹ Yosiyasi sire da Yekoniya a naara bisālmba namba.

Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i baŋ bilaa *Isirahel-baamba-i kã baa-ba *Babilɔni-i-na.

¹² Baŋ kãa Babilɔni-i-na, Yekoniya wuɔ ka da Salatiel.

Salatiel sire da Sorobabel.

¹³ Sorobabel sire da Abiyudi.

Abiyudi sire da Elakimu.

Elakimu sire da Asɔr.

¹⁴ Asɔr sire da Sadɔki.

Sadɔki sire da Akimu.

Akimu sire da Eludi.

¹⁵ Eludi sire da Elasar.

Elasar sire da Matā.

Matā sire da Yakōbu.

¹⁶ Yakōbu sire da Yosefu. Yosefu sire bie cieṅo.

U cieṅo-i ba taa ba bī-yo Maari.

Maari faṅo yaa huṅṅ Yesu maṅ baṅ bīṅ-yoṅ *Kirsa-i.

¹⁷ Kuu dii ṅaa a doṅ Abiramu-i-na a ji hi Davidi-i, tonaamba cīncieluo ba naa-i dii. Aa a doṅ Davidi-i-na a ji hi baṅ bilaa *Isirahel-baamba-i huṅṅ maṅ nu-o-i, tonaamba cīncieluo ba bi naa-i dii. A doṅ huṅṅ faṅgu-na, ji hi Kirsa homma-i, tonaamba cīncieluo ba bi naa-i tiraa ba ye dii hōlma-na.

Yesu-Kirsa homma-i

(Like 2.1-7)

¹⁸ Yesu-Kirsaṅ huṅṅ homma maṅ, ma yaa daama: U nyu-i, Maari-i, Yosefu yaa naa bel-o u dōṅṅo. Huṅṅṅ naṅṅu juo hi, *Diilonṅ-Yal die ce kusūṅṅu yiera Maari-i-na. A ne da Yosefu saa naa hi su-o-yo cieṅo yogo. ¹⁹ Yosefu waa nelfefeṅṅo. Uṅ daa kusūṅṅuṅ yieraaya u dōṅṅo-na dumaṅṅo-na, u sa taara u dii senserre yuo; wuo tuo taara u hiel u gboluṅṅu-i u maama-na molo baa su. ²⁰ Uṅ diyaa mafamma-i u huṅṅṅana, Itieṅṅo *dōṅṅo-puorbilōṅṅo naṅ wuo carra-yuo dānsāṅṅu a waṅ baa-yo wuo: «Yosefu, *Davidi hāyēṅṅ nu, *Diilonṅ-Yalle yaa cie kusūṅṅ daaku yiera Maari-i-na; baa kāalā, bie-yo. ²¹ U ka hoṅ naa-combilōṅṅo. Duo hoṅ-yo, ṅ haa u yerre-i Yesu; ku yuṅṅu yaa wuo koṅkortieṅṅo. U yaa ka kor u nellenṅ-tobimba-i ba āmbabalma-na.»

²² Itieṅṅ uṅ cie u *pōpuorbilōṅṅo waṅ mamaṅ, ma'i sa cieṅ daama-i wei? Pōpuorbilōṅṅo waṅṅ-ma wuo:

²³ «*Bilonyonyuro ka ce kusūṅṅu a hoṅ naa-combilōṅṅo.*

Ba ka ta ba bī-yo Emaniel.»

Ku yuṅṅu yaa wuo Diilonṅṅ dii baa-ye.

²⁴ Yosefuṅ juo sire duofūmmu-na, wuo ce Itieṅṅ dōṅṅo-puorbilōṅṅ uṅ waṅṅ ma-maṅ baa-yo aa u dōṅṅo kāal jo ji tiēna baa-yo. ²⁵ Maariṅ kāalāa jo, u juo bōṅṅo dumaa Yosefu saa su-o-yo cieṅṅo. Uṅ buora, Yosefu wuo haa bilōṅṅo yerre-i Yesu.

Hiriemba namba taara Yesu terieṅṅu-i

2 Yesu huṅṅ Betelemu, dii *Yude mara nu. Huṅṅṅ faṅgu-na, *Erodi yaa waa *Yude yuṅṅu-na. Uṅ huṅṅ, hiriemba namba waa bāpagūṅṅu-na; baa sire a jo *Yerusalemu-i-na ² a ji ta ba yuure u kūṅṅu-i wuo: «*Yuifu ba nellentieṅṅo maṅ huṅṅ felemma-i uu dii hie? I daa u mōele-i bāpagūṅṅu-na ku'i cie i sire tie jo die ji jaal-o.»

³ Erodiṅ nu nel daama-i, u huṅṅ kaa pāṅ cu ka hel baa Yerusalemutaamba-i hiere. ⁴ Wuo bī *Diilōjigāntaamba yun-taamba maṅ waa nelle-na hiere baa *ān-jīnamma pigāataamba-i a ji yuu-ba wuo: «Diilonṅ uṅ pāa nuṅṅu-i wuo u ka saṅṅ *Koṅkortieṅṅ[†] maṅ, u saaya u hoṅ terieṅṅ haku-i nu-o-i?» ⁵ Baa cira: «U saaya u hoṅ Betelemu dii Yude mara nu. *Di-ilopōpuorbilōṅṅo nyegāṅṅ ma yaa-i wuo:

⁶ *Betelemutaṅ namaa,*

baa na ta na ne wuo sī Yude nilēṅṅa-na hiere

namaa nelle yaa huōṅṅ-nu de!

*Umaṅ ka waa *Isirahel-baamba yuṅṅ-nu,*

umaṅ ka ta mi baamba yaṅṅ-na tuō ne-ba,

*1:23 Isayi (Ésaie) 7.14

†2:4 Baṅ gbēṅ Yuifu ba nellentieṅṅo maṅ, baa Koṅkortieṅṅo-i, nelduoṅṅ yaa-i bande-i-na.

u ka hoy namaa nelle yaa nuw-i.»[‡]

⁷ Erōdiŋ juw suw *Kirsu muŋhommun-terienŋu-i, wuw cuo bi hirienŋ daaba-i a ji yuu-ba suw mɔel daadenŋ duwŋ ta di hel huwŋgu maŋ nuw-i. ⁸ Uŋ juw yuu ba piye tūnu-yuw, wuw cira: «Kāaŋ Betelemu-i-na na ka yuure u kūŋgu-i jeje na ne; da na ka da-yo, na jo na ji tūnu muwŋo-i mi bi kã ka jaal-o.»

⁹ Erōdiŋ piye baa-ba tī, baa sire ta ta ba kã Betelemu-i-na. Ba'a ba ne, tiraa da mɔel daade-i ba yaanŋa-na di wuw di kã. Baa ta ba nyaanu-die. Diŋ kaa hi bilonŋ uŋ waa terienŋu maŋ nuw-i, die yiera ku yudɔw-i-na. ¹⁰ Ba hɔŋ muw gbuu pãŋ fẽ. ¹¹ Baa har suur ka da bilonŋo-i baa u nyu-i. Baa dūuna jaal-o aa naa fir ba conŋorni-i hiel sēne hã-yo baa wusūnaŋo a naara *miir-namma.

¹² Baŋ juw'a ba bir, Diilonŋ wuw piye baa-ba dānsāaŋ-nu wuw ba baa kã Erōdi terienŋu-na ka tūnu-yuw. Baa pãŋ bie ba deŋ hūmelle.

Yosefubaa-ba gbaraa kã Esipi

¹³ Hirienŋ baŋ taa, Itienŋo *dɔrɔpɔwɔr-bilonŋ wuw carra Yosefu-i dānsāaŋ-nu a waŋ baa-yo wuw: «Yosefu, *Erōdi ka sire wuw u taara naacombilonŋo-i ko-yo. Sire ŋ gbar baa-yo baa nyuŋo-i hierie na ka tiena Esipi. Da mi saa ji cira na jo, molo baa jo.» ¹⁴ Yosefu wuw bi sire isuŋgu faŋgu-na a bie naacombilonŋo-i baa u nyu-i hūu ŋ hã-mi! Esipi. ¹⁵ U kã ka tiena kusuwŋ-nu'i Erōdi ji tuw ku. Itienŋ uŋ cie u *pɔpɔwɔrbilonŋo waŋ nelma maŋ, ma'i sa juwŋ daama-i wei? Pɔpɔwɔrbilonŋo waŋ-ma wuw:

«Mi cie mi bienŋo hel Esipi-i-na.»[¶]

Erōdiŋ cie karaŋgu maŋ baa Betelemutaamba-i

¹⁶ *Erōdiŋ juw niya naa, wuw suw wuw hirienŋ daaba tãalãa-yo aa cor ba deŋ. U huwŋ kaa gbuu pãŋ du. Wuw cira ba wuɔra ko naacombiamba maŋ saa cor bienŋa hãi yogo Betelemu-i-na hierie baa nileiŋa maŋ u kɔtɔnni-na. Hiriemba naa pigāaŋ-yo huwŋgu faŋgu yaa-i wuw mɔele duwŋ ta di hel. ¹⁷ *Diilonŋ uŋ puɔraa *Seremi waŋ mamaŋ, ma'i saa ce daama-i wei? Seremi waŋ-ma wuw:

¹⁸ *«I nu molo kaal Arama-i-na;*

kutiŋo kaal kuliŋ-kaaluŋgu.

Arasel yaa kaalaŋ wuw ba kuw u bisãlmba.

U sa nu gbẽnyemma.

U bisãlmba taa aa yaŋ-yo.»[§]

Yosefubaa-ba siire ka tiena Nasareti

¹⁹ *Erōdiŋ juw ku, Itienŋo *dɔrɔpɔwɔrbilonŋo naŋ wuw carra Yosefu-i dānsāaŋ-nu dii Esipi-i-na ²⁰ a waŋ baa-yo wuw: «Bamaŋ taa ba taara ba ko naacombilonŋo-i ba kuu. Sire ŋ bie-yo baa nyuŋo-i na bir na kã *Isirahel-na.» ²¹ Yosefu wuw bi sire a bie naacombilonŋo-i baa u nyu-i ba bir kã Isirahel-na. ²² Erōdi bienŋo naŋo waa, ba taa ba bī-yo Arkelɔsi. Yosefuŋ kãa, wuw nu-ma wuw tuonŋ uŋ kuu, u yaa cie nellentienŋo-i *Yude-i-na. Kor ma ta ma da Yosefu-i u saa sie duw kã ka tiena terienŋu-na. Diilonŋ wuw piye baa-yo dānsāaŋ-nu wuw u kã u ka tiena *Galile mara nuw. ²³ Wuw kã ka tiena Galile nelle nande-na ba bī-de Nasareti. *Diilopɔpɔwɔrbiamba waŋ-ma wuw: «*Ba ka ta ba bī *Konŋkortienŋo-i Nasaretiyenŋo*», ma bi cie.

[‡]2:6 Mise (Michée) 5.1

[¶]2:15 Ose (Osée) 11.1

[§]2:18 Seremi (Jérémie) 31.15

Nsāa-Batisei āndaangu-i

(Marke 1.1-8; Like 3.1-18; Nsāa 1.19-28)

3 Ku huongu-na, *Nsāa-Batisei wuo ji sire tuo waj Diiloŋ-nelma-i baa nuamba-i dii *Yude *hiekuraangu-na. U taa u piye wuo: ²«Naanaŋ na cilobalano-i, *Diiloŋ-bāangu piyaa tī!» ³Diiloŋo puɔraa *Isayi waj Nsāa fuo maama yaa wuo:

«Molo dii tuo hohuola hiekuraangu-na wuo: *«Migāaŋ Itieŋo hūmieŋa-i Cāaŋ-yar na viinu-yei.»*»*

⁴Jongoruo maŋ waa Nsāa nuongu-na, baa sūo-yo baa nyogōmekuosinni aa u taa u pēyē u negelle-i baa cāanuŋ-kpāŋkpaangu. U taa u wuo dūngbermba baa sōllu. ⁵Yerusalemutaamba-i baa Yudetaamba-i hiere ka hel baa bamaŋ waa *Yurdē nuoraangu kotōnni-na hiere ba taa ba kā u wulaa ⁶ba kā ba waj ba cālmuo-i baa-yo aa u tuo *batiseŋ-ba Yurdē nuoraangu-na.

⁷Nsāaŋ juo da *Farišēbaa-ba-i baa *Sadusēbaa-ba kūl ba-naa ba jo u wulaa wuo u batiseŋ-ba, wuo gbē-ba wuo: «Nelbabalaŋ namaa temma-i daana-i! Hai juo tūnu-nei wuo da na batiseŋ Diiloŋo sie ka gāŋ baa-na? ⁸Yaŋ aa na ta na ce kumaŋ faa, ku yaa ka pigāaŋ wuo na naana na cilobalano-i kelkel. ⁹Baa na da nie sī *Abiramuŋ yeŋ na bīncōiŋo Diiloŋo sie ka gāŋ baa-na. Mi tūnu-nei: Naŋ fie da tāmpieŋa maŋ daaya-i, Diiloŋo gbāa bir-a ce-ya Abiramu hāayēlmba namaa fuongu-na. ¹⁰Maale nuŋgu saaraa jīna. Tibiŋgu maŋ da ku saa maŋ biefefeŋa, ku jūŋ aa senu. ¹¹Muomi batiseŋ-na baa hūmma yoŋ da mi pigāaŋ wuo na naana na cilobalano-i; ŋga molo ka jo mi huongu-na. Kutieŋo fōŋgūo jīenya mei wuoŋo-i. Mei saa piera u natāaŋgu-i.

Fuo ka batiseŋ-na baa *Diiloŋ-Yalle baa dāamu. ¹²Kōkōruoŋgu dii u naŋga-na. U ka pe u dīmma-i. Duo ji pe-ma tī hiere torre-na, u ka kūl belle-i dii-de inoŋgō-na aa senu fuoru-i baa dāamu. Dāamu fammu sa dīŋ dede.»

Yesu batiseŋma-i

(Marke 1.9-11; Like 3.21-22)

¹³Nsāa uŋ taa u *batiseŋ nuamba-i huongu-na, Yesu wuo sire *Galile-i-na a kā *Yurdē-i-na u duo ka batiseŋ-yo. ¹⁴Nsāa wuo ka muo jāŋ wuo fuo sie ce-ma. Aa naa tuo piye baa-yo wuo: «Nuonei saaya ŋ batiseŋ muo, nuo da ŋ bir yaŋ aa jo wuo mei ji batiseŋ-ni, mi batiseŋ-ni nie?»

¹⁵Yesu wuo cira: «Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa, yaŋ i ce-ma dumai. Yaŋ aa ŋ ce-ma ŋaa miŋ waaŋ-ma dumaa.» Nsāa wuo naa wuo hūu-ma.

¹⁶Baŋ juo batiseŋ Yesu-i tī aa u hel hūmma-na, dōɔ wuo puur. Wuo u ne da *Diiloŋ-Yalle hilaa konhuruŋ temma jo ji diire-yuo. ¹⁷Baa nu molo piye dōɔ-i-na wuo: «Mi Bieŋo yaa daayo-i; u maama sa suo aa dōlno-mie. U yaa fieŋ mi huongu-i.»

Sitāni taara duo guol Yesu gbeini-i

(Marke 1.12-13; Like 4.1-13)

4 Ku huongu-na, *Diiloŋ-Yalle kā baa Yesu-i *hiekuraangu-na *Sitāni duo ka guol u gbeini-i. ²Uŋ kāa, wuo ce bāaŋ-yinni komuoŋa hāi baa isuoyinni komuoŋa hāi u saa dii kuuwuongu u nuŋgu-na. Yiŋ daaniŋ juo cor, nyulmu sire cuol-o. ³Sitāni wuo jo ji waj baa-yo wuo: «Da kuo Diiloŋ-Bieŋo yaa nuoŋo-i kelkel, ce tāmpieŋ daaya bir niwuoni i ne!»

⁴Yesu wuo cira: «Ma nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na wuo: *«Niiwuoni-i yoŋ, ni sie gbāa*

**3:3 Isayi (Ésaie) 40.3

ce nelieŋ nuɔ ŋ ba. Iŋ saaya ŋ bi ta ŋ nu Diiloŋo nuŋ-āndaanggu-i hiere naara.»^{††}

⁵ Uŋ piiye dumaango-na, Sitāni wuɔ kā baa-yo *Yerusalemu-i-na, ka haa-yo *Di-ilodubuɔ dɔɔɔ-i-na ⁶ aa naa cira: «Da kuɔ Diiloŋ-Bieŋo yaa nuɔŋo-i kelkel, tie ŋ di-ire i ne! Ma sī ma nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «Diiloŋo ka ce *dɔɔɔpuɔɔɔbiemba tūu-ni ba nammu-na ŋ baa ji tisīŋ ŋ fere»^{‡‡} ke?»

⁷ Yesu wuɔ cira: «Ma bi nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «Baa dāŋ Itieŋo-i Diiloŋo-i ŋ ne.»^{¶¶}»

⁸ Sitāni wuɔ tiraa kā baa-yo tānungu naŋgu dɔɔɔ-i-na, ku maama saa fa baa jajaatamma-i, ka pigāaŋ-yo nileiŋa-i hiere baa a huɔya-niini-i ⁹ aa naa cira: «Da ŋ dūuna jaal-mi, niŋ daa nileiŋa maŋ daaya-i hiere mi ka hā-ni baa-ya.»

¹⁰ Uŋ waaŋ mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Sitāni, kā ŋ filieŋ ŋ halaŋ! Ma nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: Iŋ saaya ŋ ta ŋ dūuna ŋ jaal Itieŋo-i Diiloŋo yaa-i, aa ta ŋ cāa u yaa u diei yon.»^{§§}»

¹¹ Sitāni wuɔ naa u ta aa yaŋ-yo. Uŋ taa, dɔɔɔpuɔɔɔbiemba namba jo ji ta ba kāyā-yuɔ.

Yesu duɔŋ u maacemma-i dumaa Galile-i-na

(Marke 1.14-15; Like 4.14-15)

¹² Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, baa bel Nsāa-i dii-yo kaso. Yesu wuɔ nu-ma aa bir kā *Galile-i-na. ¹³ Uŋ kāa, u saa ka tīena Nasareti-i-na, wuɔ kā ka tīena Kafar-namu, dii dalanga caanggu-na. Terieŋgu faŋgu-i, Sabulɔ hīema, fuɔ baa Nefutali. ¹⁴ Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sī daama-i wei? ¹⁵ Isayi waŋ-ma wuɔ:

«Sabulɔ hīema-na, Nefutali nelle-na, dii dalanga caanggu-na, kā ka hel dii *Yurdē nuoraanggu bomborma-na, a bie Galile-i hiere, *nieraamba nelle-i, bamaŋ waa hiere kukulma-na, cecerma hilaa-bei.

¹⁶ Bamaŋ waa kukulmaŋ-nelle-na kuliinggu nammu-na, bāanggu paa-bei.»^{*}

¹⁷ Yesuŋ kāa dumaango-na, wuɔ doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i wuɔ: «Naanaŋ na cilɔbabaŋo-i, *Diiloŋ-bāanggu piyaa tī!»

Yesu bīe gbosobaa-ba namba

(Marke 1.16-20; Like 5.1-11)

¹⁸ Yieŋgu naŋgu-na, Yesu wuɔ ji tuɔ cor a da gbosobaa-ba namba naŋ juɔŋo *Galile dalanga-na. Ba waa ba hāi; nelieŋo baa u hāaŋo. Ba bī mɔŋŋo-i Simɔ, u yerre nande yaa Pier, aa bī hāaŋo-i Āndere. ¹⁹ Yesu wuɔ gbē-ba wuɔ: «Juɔŋ i ta, mi ka ce-na nelbilieŋ-gbosobaa namaa.» ²⁰ Baa bi pāŋ nanna ba jɔnaamba-i aa cu Yesu huɔŋ-nu. ²¹ Ba'a ba kā yaangga-na, a tiraa da naacolŋo naŋo baa u hāaŋo a naara ba to. Ba bī tuɔŋo-i Sebede aa bī bepomɔŋŋo-i Sake aa hāaŋo-i Nsāa. Ba waa beŋ-na ta ba migāaŋ ba jɔnaamba. Yesu wuɔ bī bepuɔmba-i. ²² Bafaŋ baa tiraa nanna ba beŋo-i baa ba to-i aa cu u huɔŋ-nu.

Yesu waŋ Diiloŋ-nelma-i aa sire jaamba

²³ Yesu taa u wuɔra *Galile-i-na hiere u waŋ Diiloŋ-nelma-i *Diilonelhāalādūnni-na, aa tuɔ waŋ *Diiloŋ-bāanggu *Neldɔɔɔɔlma-i, aa bi tuɔ sire jaamba-i ba sīnni-na hiere

^{††}4:4 Ānjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 8.3

^{‡‡}4:6 Gbeliemān-nalāanggu (Psaume) 91.11-12

^{¶¶}4:7 Ānjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 6.16

^{§§}4:10 Ānjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 6.13

*4:16 Isayi (Ésaïe) 8. 23–9.1

u kã. ²⁴Siiritaamba-i hiere baa nu u maama-i ka saa. Baa ta ba jo baa jaamba-i ba sinni-na hiere ba jo ba hä u tuõ sire-bei. *Jinabaa-baṅ waa bamaṅ nuõ-i ba waa, kurmərõntaamba waa, ka hel baa murgubaa-ba-i hiere. Yesu wuõ sire-bei kpẽmmu! ²⁵Nuõṅ baa sire kũõl ba-naa ta ba nyaanu-yuõ; Galiletaamba waa, a naara banamba naa hel Dekapol jo, banamba *Yerusalemu, banamba *Yude, banamba hel *Yurdẽ bapagũṅgu-na jo.

Bamaṅ yunni-i dõlaa

(Like 6.20-23)

5 Yesuṅ daa nuõmbaṅ kũõlãa ba-naa ta ba nyaanu-yuõ dumaṅṅo-na, wuõ kã ka nyugũṅ tãnuṅgu naṅgu-na tĩena. U *hãalãbieṅ baa jo ji ciilã-yuõ. ²Wuõ doṅ tuõ piiye baa-ba wuõ:

³«Bamaṅ kaalaṅ baa Diiloṅo-i, ba yunni dõlaa;

*Diiloṅ-nelle-i bafamba diele-i.

⁴Bamaṅ dii kaaluṅgu-na, ba yunni dõlaa;

Diiloṅo ka hur ba nyinyõlma-i.

⁵Hõhĩnantaamba yunni dõlaa; hiẽma ka ce ba maama.

⁶Bamaṅ kuuyeṅ kuuviṅgu cemma-i, ba yunni dõlaa;

ma ka dõl-ba.

⁷Hujarreṅ yeṅ bamaṅ nuõ-i, ba yunni dõlaa;

Diiloṅo ka bi ce hujarre bei.

⁸Bamaṅ hõmmu-i kuõṅ, ba yunni dõlaa; ba ka da Diiloṅo-i.

⁹Bamaṅ fiẽṅ ba muntĩenammu-i, ba yunni dõlaa;

Diiloṅo ka tuõ bĩ ba yaa u bisãlmba-i.

¹⁰Baṅ ceṅ bamaṅ kpãncõlgũõ ba viisĩnni maama-na, ba yunni dõlaa;

Diiloṅ-nelle-i bafamba diele-i.

¹¹«Da ba ta ba tuora-nei, aa ta ba ce-na sũlma, aa haa balaṅgu sinni-i hiere nei mei maama-na, na yunni dõlaa. ¹²Taa

na gbu na nye aa na fẽ na hõmmu-i; Diiloṅo ka pã-na boi dõrõ-i-na. Na saa da, *Diiloṅoṅpuõrbiemba maṅ siire na-maa yaṅṅa-na, ba cie-ba sũlma dumei.»

Namei dãmma, namei cecerma

(Marke 9.50; Marke 4.21; Like 14.34-35)

¹³«Namei dii dãmma-i hiẽma-na. Iṅga dãṅ da ma ji saara, ma gbãa tiraa ce nie ce kpẽnne? Ma sie gbãa fa weima; ba bie ka kũnna fuoreṅ.

¹⁴«Namei fitĩmbaa namaa hiẽma-na. Na saa da, nelle maṅ da di waa tãnuṅ dõrõ, di sa fuo. ¹⁵Na suyaa wuõ ba sa celieṅ fitĩnuõ-i aa bie biṅkũṅgu cure-yuõ. Ba haa-yo dõrõ terieṅgu ce hiere da gbãa. ¹⁶Fitĩnuõṅ ceṅ gbagbaama-i dumaa, namaa na saaya na ta na ce gbagbaama-i dumei nuõmba hõlma-na; ku yaa ba ka da na maacenfafamma-i aa ta ba kaal na To-i dõrõ-i-na.»

Yesu saa jo baa u deṅ hũmelle

¹⁷Ku huõṅgu-na, Yesu wuõ cira: «Baa na da nie sĩ *Moisi-i baa *Diiloṅoṅpuõrbiembaṅ nyegãaṅ mamaṅ hä-na wuõ na ta na ce, mi juõ da mi ji gbuonu ma yaa-i, ma'i sĩ. Mi juõ da mi ji pigãaṅ-na nelma famma belle yaa-i. ¹⁸Yaaṅ mi waṅ ninsoṅo-i baa-na: Dõrõ-i baa hiẽma-i da ni gbãṅ waa tĩ, nelma diei sie gbãa gbuo nel daama-na. Halle cekũõ, ma sie gbãa gbuo, fuõ miwaṅṅo tĩmma. ¹⁹Terieṅgu faṅgu-na, halle nelma maṅ yuraanu yaṅ nel daama-na, umaṅ duõ saa wuõ ma hũmelle-i, aa tiraa ce banamba ce fuõ temma-i, u yaa ka waa huõṅgu-na *Diiloṅ-nelle-na. Iṅga umaṅ duõ wuõ ma hũmelle-i, aa ce banamba ce fuõ temma-i, kutieṅo ka ce nelbuõ Diiloṅ-nelle-na. ²⁰Mi tũnu-nei: Da na saa vii yaṅ *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa *Farisĩebaa-ba-i, na ceraa na suur Diiloṅ-nelle-na.»

Yesuŋ waanŋ mamaŋ a kã hɔdulle-na*(Marke 11.25; Like 12.57-59)*

²¹ «Naŋ siire, na nuɔ wuɔ ma waanŋ baa i bĩncuɔmba-i wuɔ molo saa saaya u ko u nanolŋo.[†] Da ŋ ko ŋ nanolŋo-i ba saaya ba bĩ-ni fãamaanŋ ba terieŋ-nu.[‡] ²²Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Nuɔni maŋ da ŋ nyɔ ŋ nuonŋu baa ŋ nanolŋo-i, ba saaya ba bĩ-ni fãamaanŋ ba terieŋ-nu. Umanŋ duɔ tuora u nanolŋo-i wuɔ mimilãŋo, ba ka bĩ kutieŋo-i fãamaanŋ ba terieŋ-nu. Umanŋ duɔ bi gbẽ u nanolŋo-i wuɔ nelsɔɔɔŋo, ba ka caa kutieŋo-i.[‡] ²³A ce dumaanŋo-na, da ŋ fie kã baa bĩŋkũŋgu da ŋ ka pã-ku hã Diilonŋo-i, aa ka ne da weima dii nuɔ baa moloŋ hɔlma-na,[‡] ²⁴yaŋ ku bĩŋkũŋgu-i dii mumbuolmuŋ-terieŋgu caanŋu-na aa ŋ jo na ji nunu na-naa baa kutieŋo-i igẽna aa ŋ suɔ ŋ kã ŋ ka pã-ku ŋ hã Diilonŋo-i.

²⁵ «Moloŋ cẽmel da di waa-nie aa wuɔ u ka bĩ-ni, gbãŋ baa-yo; baa yaŋ ãndaanŋu hi fãamaambaa-ba-i. Da ku hi-ba, ba ka hã fĩŋgɔtaamba-i baa-ni, fĩŋgɔtaamba bel-ni ka dii-ni kaso.[‡] ²⁶Mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Da ba dii-ni kaso-i-na, da ŋ saa ji pã ŋ cẽmelle tĩ hiere, ŋ ceraa ŋ da munhelmu.»

Yesuŋ waanŋ mamaŋ a kã cakũŋgu-na*(Matie 18.8-9; Marke 9.43,47-48)*

²⁷ «Naŋ siire, na nuɔ ba ciera wuɔ ŋ saa saaya ŋ ce *fuocesĩnni.[‡] ²⁸Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Nuɔni maŋ da ŋ ne moloŋ cieŋo-i baa yufelle nande, kuu dii ŋaa ŋ gaala baa-yo tĩ ŋ huɔŋga-na.[‡] ²⁹Terieŋgu fanŋu-na, da ŋ da ŋ nadiyufelle dii-ni ku-

ubabalaanŋu cemma-na, hiel-de ŋ fara ŋ nanna dii daalei. Da ŋ suur yufeduɔla nuɔ Diilonŋ-nelle-na, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ yufieŋa-i a hã-i-na.[‡] ³⁰Da ŋ da ŋ nadienãŋga dii-ni kuubabalaanŋu cemma-na, kar-ka ŋ fara ŋ nanna dii daalei. Da ŋ suur nagãduɔla nuɔ Diilonŋ-nelle-na, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ nammu-i mu hã-i-na.»

Yesuŋ waanŋ mamaŋ a kã**ãnsorre bɔrɔmma-na***(Matie 19.7-9; Marke 10.11-12; Like 16.18)*

³¹ «Naŋ siire, na nuɔ ba ciera wuɔ: «Umanŋ duɔ nanna u cieŋo-i, u saaya u nyegẽŋ sebe hã-yo. Sebe maŋ pigãanŋ wuɔ ba ãnsorre buɔra.»[‡] ³²Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Cieŋo maŋ duɔ u sa wuɔra u ce bẽmba, aa u bɔɔ nanna-yuɔ, kuu dii ŋaa u diyaa-yo *fuocesĩnni-na. Aa da ba bi nanna cieŋo maŋ aa ŋ bie-yo, ŋ saa wuɔ Diilonŋ-hũmelle; ŋ cie fuocesĩnni-i dumaanŋo-na.»

Yesuŋ waanŋ mamaŋ a kã**Diilonŋ-yerre bĩmma-na**

³³ «Naŋ siire, na nuɔ wuɔ ma waanŋ baa na bĩncuɔmba-i wuɔ: «Da ŋ pã nunŋu aa bĩ Diilonŋo yerre-i wuɔ ŋ ka ce mamaŋ, ce-ma; baa yaŋ-ma.»[‡] ³⁴Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Molo baa tiraa u ce weima aa u bĩ Diilonŋo yerre-i u nunŋu-na gbula. Molo baa hiel u niele dɔɔ-i-na; Diilonŋ-muntĩenammu.[‡] ³⁵Molo baa bi hiel u niele hĩema-na; Diilonŋ gbeiniŋ-munŋĩenammu. Molo baa bi cira fuɔ baa *Yerusalemu; Itieŋo nelle yaa difande-i.[‡] ³⁶Molo sie gbãa ce halle

[†]5:21 Helmaŋ-sebe (Exode) 20.13; ãnjĩnamma tiyemmanŋ-sebe (Deutéronome) 5.17

[‡]5:27 Helmaŋ-sebe (Exode) 20.14; ãnjĩnamma tiyemmanŋ-sebe (Deutéronome) 5.18.

[‡]5:31 ãnjĩnamma tiyemmanŋ-sebe (Deutéronome) 24.1

[‡]5:33 Nieŋ Buolmaŋ-sebe-i-na (Lévitique) 19.12; Kãmmaŋ-sebe-i-na (Nombres) 30.3; ãnjĩnamma tiyemmanŋ-sebe-i-na (Deutéronome) 23.22-24.

kuosīngu diei pusūṅ u yuṅgu-na, u sie bi gbāa ce ku biil; terieṅgu faṅgu-na, molo baa bi cira fuo baa u yuṅgu. ³⁷ Da ba yuu-na mamaṅ, da kuo ma yaa-i, na cira: «Ūu, ma yaa-i.» Da kuo ma'i sī, na cira: «E'e, ma'i sī.» Baa na cira: «Muo baa Diiloṅo mi saa ce daama-i!» *Sitāni-nelma-i mafamma-i.»

**Yesuṅ waṅṅ mamaṅ a kā
solaṅgu maama-na**

(Like 6.29-30)

³⁸ «Naṅ siire, na nuo ba ciera umaṅ duw muonu u nanolṅ yufelle, ba bi muonu kutieṅo diele-i ku solaṅgu. Umaṅ duw ka u nanolṅ nyilāṅgu, ba bi ka u kūṅgu-i ku solaṅgu.» ³⁹ Ṃga ma miṅ ka waṅ mamaṅ baa-na, ma yaa daama: Unaṅ nuo ṅ baa ji ce ṅ nanolṅo-i kuubabalaṅgu wuo ṅ suu solaṅgu. Umaṅ duw caa ṅ nadietūṅgu-i, bir daaku-i ṅ hā-yo. ⁴⁰ Umaṅ duw u ka bī-ni fōṅṅōtaṅ-terieṅ-nu a hūu ṅ joṅgoryelle-i, hā-yo baa-yo baa ṅ joṅgorbuo-i hierie. ⁴¹ Fōṅṅōtieṅo maṅ duw haa coṅgoruṅgu hā-ni wuo ṅ tūu saṅ-yo celle, saṅ-yo ṅ maa baa-yo. ⁴² Umaṅ duw cārā ṅ wulaa, hā-yo. Umaṅ duw jo wuo ṅ hor-o, baa balaṅ-yo.»

Taa na dōl baa na bigāarāamba-i

(Like 6.27-28,32-36)

⁴³ «Naṅ siire, na nuo ba ciera wuo: *Ṃ saaya ṅ ta ṅ dōl baa ṅ nanuomba-i*†† aa bigāṅ ṅ bigāarāamba-i.» ⁴⁴ Ṃga ma miṅ ka waṅ mamaṅ baa-na, ma yaa daama: Taa na dōl baa na bigāarāamba-i, taa na cārā Diiloṅo-i na hā bamaṅ cieṅ-naṅ kpāncōlgūo-i, ⁴⁵ ku yaa na ka waa na To-i dōro-i-na u beṅ namaa kelkel. U yaa hielaaṅ bāṅgu-i u hā nelbabalaamba-i

baa nelfafaamba-i hierie aa bi tuo dāa u hā nelfafaamba-i baa nelbabalaamba-i hierie. ⁴⁶ Da na ta na dōl na dōdōltaamba yoṅ, yuṅ haku-i dii-kuo? Halle nelbabalaamba-‡‡ gbā ba dōl ba dōdōltaamba-i. ⁴⁷ Da na ta na fienu na jaal na sōsuotaamba yoṅ, hai moloṅo-i sie gbāa ce kufaṅgu-i? Bamaṅ sa suyaṅ Diiloṅo-i ba sa ce-ku dii wei, aa ji da baa namaa? ⁴⁸ Yaṅ aa na ta na ce kumaṅ faa, ṅaa na To maṅ dōro-i-na uṅ ceṅ dumaa.»

Ba hā moloṅo-i bīṅkūṅgu-i nie?

6 Ku huṅgu-na Yesu wuo cira: «Baa na ta na wuo na Diiloṅ-hūmelle-i wuo nuomba da-na; da na ce mafamma-i, na To-i dōro-i-na u sie ka pā-na. ² Da ṅ da bīṅkūṅgu da ṅ hā sūntieṅo-i, baa ce ṅaa yetaarataambaṅ ceṅ dumaa *Diilonelhāalādūnni-na baa nellerhuṅga-na; ba taara nuomba da-ba aa cira bafamba faa. Mi waṅ ninsōṅo-i baa-na: Bamaṅ cieṅ kufaṅgu-i, ba daa ba maacemma sullu-i tī. ³ Ṃga da ṅ'a ṅ hā moloṅo-i bīṅkūṅgu-i, hā-yo aa ṅ baa yaṅ halle ṅ jiekpepelṅo suo, ⁴ ku yaa ma sie hel bomborma-na. Niṅ cie kumaṅ, ṅ To-i Diilo fuo daa-ku, u ka pā-ni ku solaṅgu.»

Diiloṅ uṅ saaya u cārā dumaa

⁵ «Da na'a na cārā Diiloṅo-i baa na ta na ce ṅaa yetaarataambaṅ ceṅ dumaa. Yetaarataṅ da ba'a ba cārā Diiloṅo-i *Diilonelhāalādūnni-na, halle baa nellerhuṅga-na, ba sire yiera ba gbeiniṅ nuomba da ba da-ba. Mi waṅ ninsōṅo-i baa-na: Bamaṅ cieṅ kufaṅgu-i, ba daa ba maacemma sullu-i tī. ⁶ Da ṅ'a ṅ cārā Diiloṅo-i, suur dūṅ-nu aa ṅ bīṅ-ku ṅ fereṅ nuo, ṅ To dii terieṅgu faṅgu-na,

**5:38 Nieṅ Helmaṅ-sebe-i-na (Exode) 21.23-25; Buolmaṅ-sebe-i-na (Lévitique) 24.19-20; Anjīnamma tiyemmaṅ-sebe-i-na (Deutéronome) 19.21.

††5:43 Buolmaṅ-sebe (Lévitique) 19.18

‡‡5:46 **Nelbabalaamba:** Ma nyegāṅ girekimma-na wuo: «Halle *nampohūutaamba gbā ba dōl baa ba dōdōltaamba-i.» Bafamba taa ba kāṅ nampohūutaamba-i nelbabalaamba. Nieṅ ānfirnumma-na.

cārā-yu. Niŋ fuyaa ta ŋ ce kumaŋ u daani, u ka pā-ni.

⁷ «Da na ta na cārā Diiloŋo-i, baa na ta na piye pirri ŋaa bamaŋ sa suyaŋ Diiloŋo-i baŋ ceŋ dumaa. Bafamba daa nie sī da ba piye agaga ku yaa Diiloŋo ka nu ba nuŋgu-i. ⁸ Baa na suur ba nallu-na. Na saa da, namaaŋo-i, aa na suu da na puur na nunni-i da na cārā, na To suyaa kumaŋ maama-i dii-nei tī.»

(Like 11.2-4)

⁹ «Taa na cārā Diiloŋo-i dumande:

↓ To nuoni maŋ dii dōrō-i-na, yaŋ nuomba-i hiere ba suu wuu nuonei Diiloŋ nuŋo-i.

¹⁰ Pa ŋ bāaŋgu-i yie.

↓ huŋgaŋ ceŋ dumaa dōrō-i-na, yaŋ ka ta ka ce dumei hīema-na.

¹¹ Hā-ye nyuŋgo ku niwuoni-i i wuo.

¹² Ce jande yie ŋaa mie iŋ ceŋ jande-i dumaa bamaŋ cālāaŋ-yeŋ.

¹³ Baa yaŋ weima gbāa tāal-e dii-ye kuubalaŋgu cemma-na. Hūu-ye *Bigāarāŋo nyisēnni-na.

[Fōŋgūo dii baa nuonei hōnni-na hiere baa himma-i aa ŋ tiraa waa bōi.]

¹⁴ «Na saa da, moloŋ duu cāl-ni aa ŋ yaŋ ma tī, nuu da ŋ bi cāl ŋ To-i dōrō-i-na, u ka bi yaŋ ma tī. ¹⁵ ŋga namaa da na'a na sie yaŋ banamba maama tī, na To ce nie aa yaŋ namaa maama tī u huŋga-na?»

Yesuŋ waan mamaŋ a kā sūŋgu yaŋga-na

¹⁶ «Da na dii sūŋgu-i, baa na vāa na yammu-i ŋaa yetaarataambaŋ ceŋ dumaa. Yetaarataaŋ da ba dii sūŋgu-i, ba vāa ba yammu-i nuomba da ba suu wuu bafamba diyaa sūŋgu. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ cieŋ kufaŋgu-i, ba daa ba maacemma sullu-i tī. ¹⁷ ŋga da ŋ dii sūŋgu-i, saar ŋ yaŋga-i da welewele aa ŋ migāaŋ ŋ yukuosinni-i fafamma, ¹⁸ ku yaa molo sie suu wuu ŋ diyaa sūŋgu. ŋga

ŋ To maŋ fuyaa, u yaa ka suu u diei yoŋ. U da mamaŋ fuyaa hiere. U ka pā-ni.»

Yesuŋ waan mamaŋ a kā weisinni yaŋga-na

(Like 12.33-34)

¹⁹ «Baa na ta na bgabbarra miwaan daayo weisinni huon-nu. Na saa da, nyeiŋo dii, gbēllūo bi dii a naara cuobaa-ba bi dii ta ba kanu dūnni-i. ²⁰ Yaan aa na ta na taara dōr-niini yaa-i. Nyeiŋo si dii terieŋgu-na duu ji wuo-ni, gbēllūo si dii, cuobaa-ba bi si dii. ²¹ Na saa da, nelieŋ nuu da ŋ tiera kusuuŋ-nu, ŋ huŋga dii kusuuŋ-nu'i.»

Yufelle-i baa fitīnuo-i kuuduŋgu yaa-i

(Like 11.34-36)

²² «Neliŋ nuu ŋ yufieŋa yaa ŋ fereŋ kerre fitīnuo-i. ŋ yufieŋ da a fa, ŋ waa cecerma-na. ²³ ŋga ŋ yufieŋ da a saa fa, ŋ waa kukulma-na. Kumaŋ cieŋ cecerma-i ku hā nuu, da ku dīŋ aa yaŋ-ni, ŋ ce nie ŋ sie waa kukulberre-na?»

Diiloŋo-i baa gbeiŋa-i naŋ par bige-i?

(Like 16.13)

²⁴ Ku huŋgu-na, Yesu wuu cira: «Neliŋ sie gbāa tuu cāa nuomba hāi. ŋ ka da u bigāaŋ u diei aa dōl u diei; u ka waa baa u diei aa cīna u diei. Ku yaa ŋaa namaa kūŋgu-i, na sie gbāa ta na kuye Diiloŋo-i aa bi ta na kuye gbeiŋa-i terduŋgu faŋgu-na.

(Like 12.22-31)

²⁵ «Baa na ta na tie holle baa na niwuoniŋ-kūŋgu-i baa na niidiiniŋ-kūŋgu-i. Neliŋ nuu ŋ yuŋgu saa buu niwuoni-na wei? Aa ŋ kūoma saa buu niidiini-na wei? ²⁶ Nieŋ huriimba-i dōrō-i-na, ba sa guona, aa inŋgōbaa-ba sī baa-ba, ŋga na To-i dōrō-i-na u hā ba ta ba wuo. Namaa saa buu huriimba-na titirre wei? ²⁷ Namaaŋo-na, hai moloŋo-i

baa u hõculle-i u gbãa naara kunangu u yinni-na? ²⁸Mafammaṅ yaraa-na, bige-i cie na hõmmu ta mu cu baa na niidiiniṅ-kũngu-i? Na sa ne hiẽnguṅ puṅ fafamma dumaa wei? Ku sa bi ce maacemma, ku sa bi sũ joṅgorbaa. ²⁹Mi tũnu-nei: *Salomõ-i baa u weisĩnni-i hiere u saa ji dii kompaṅga maṅ faa yii baa pũlma-i dede. ³⁰Hiẽngu maṅ hiẽngu, Diiloṅ duṅ diiya-kuṅ fafamma nyuṅgo-i-na diiyaṅ daama temma-i, aa bisĩnuṅ dāamu waa da mu caa-ku, namaa namaṅ nelbilieṅ namaa, u ka diiya-nei ka hi hie? Na saa haa na naṅga-i Diiloṅo-na ku haama. ³¹Baa na ta na cira: ‹I ka wuo bige-i? I ka nyõṅ bige-i? I ka dii bige-i?› ³²Bamaṅ sa suyaṅ Diiloṅo-i, ba yaa gbagbaraayaṅ nifanni huõṅ-nu. Ņga namaa To-i dõrõ-i-na, u suyaa wuo ni maama dii-nei. ³³Yaṅ *Diiloṅ-nelle maama yaa yu na hõmmu-i igẽna aa na ta na ce u huõṅga-i, na ka da u hãa-na baa daani-i hiere naara. ³⁴Yaṅ bisĩṅ ku maama-i na hã bisĩṅ ku yiĩṅgu baa-ma. Yiĩṅgu yi-ĩṅgu, baa ku yuṅ-maama.»

**Yesuṅ waṅ mamaṅ a
kã cãlma yaṅga-na**

(Like 6.37-38,41-42)

7 «Baa na ta na cãl banamba-i ku yaa Diiloṅo sie ka cãl-na. ²Naṅ cãl nuõmba-i dumaa, Diiloṅo bi ka cãl-na dumei. Aa naṅ fiṅ baa kekerieṅgu maṅ na hã nuõmba-i ba ka bi fi baa ku yaa-i hã namaṅgo-i. ³Naṅ cie nie da hũyãṅo-i unṅ yufelle-na, aa daabolma maṅ naṅ yufelle-na ű saa da-ma? ⁴Daabolma-i naṅ yufelle-na jũnnu dumandẽ-i, ű bir gbẽ ű nabentieṅo-i wuo: ‹Yaṅ mi hiel hũyãṅo-i ű yufelle-na hã-ni!› ⁵Ãṅgbãṅg-bãama! Hiel daabolma-i ű yufelle-na igẽna ku yaa ű ka ta ű da dei a gbãa hiel hũyãṅo-i ű nabentieṅo yufelle-na.

⁶«Baa na ta na hã juoraamba-i Diiloṅ-bĩmbĩnni-i. Da na hã-ba baa-ni, ba gbãa sire pu baa-na. Baa na ta na nanna

na niibilenni-i permba hõlma-na, ba ka fiẽna-nie muonu-nie hã-na.»

**Yesuṅ waṅ mamaṅ
a kã Diilocãrãlle-na**

(Like 11.9-13)

⁷«Cãarãṅ! Ba ka hã-na. Taaraayaṅ! Na ka da. Biẽṅ! Ba ka sie-na. ⁸Umaṅ duṅ tuṅ cãrã, ba hã u yaa-i, umaṅ duṅ tuṅ taara, u yaa daaṅ, aa umaṅ duṅ tuṅ bĩ, ba sie kufaṅgu tieṅo yaa-i. ⁹Namaaṅo-na, hai moloṅ bieṅo-i duṅ cãrã *buruo u wulaa, u yaṅ-yo aa bie tãmpõlle hã-yo? ¹⁰Ni ma'i sĩ, duṅ cãrã teterieṅo, u yaṅ-yo aa bel jĩeṅo hã-yo? ¹¹Namaa namaṅ balaṅ, da na ta na suõ-ma na hã na bisãlmba-i bĩmbĩfafanni, ku ce nie aa na To-i dõrõ-i-na, bamaṅ cãarãṅ bĩmbĩfafanni-i u wulaa, u sie hã-ba baa-ni?

¹²«Da na ta na taara ba ta ba ce kumaṅ ba hã-na, taa na ce ku temma na hã banamba-i. *Moisi-i baa *Diilopõpuõrbiemba-i ba'a i tie ce ku yaa-i.»

Hũmeyelle baa hũmbuo

(Like 13.24)

¹³«Suuriĩṅ baa dumelle maṅ wullu-diele yaa-i, baa na suur baa dimaṅ gbaa-diele-i, difande kã dāamu-na. Hũmelle maṅ bi kãaṅ dāamu-na dii bi dii gbaa dumei. Nuõmba bõi cor baa di yaa-i. ¹⁴Ņga hũmelle maṅ kãaṅ Diiloṅ-nelle-na, di wuoṅsaṅgu jaṅ, aa di dumelle tiraa waa wullu. Nuõmba bõi sa bie difande-i.»

Ba suõ nelfefeĩṅo-i u ciluṅ yaa nuõ-i

(Like 6.43-44)

¹⁵«Coikartaamba maṅ wuo bafamba *Diilopõpuõrbiemba, bilaṅ na fere bei. Da ű da-ba, ű cira nelfafaamba, űga ba hõmmu sa suõ aa doṅ űga maa-munaamba. ¹⁶Da na da ba ciluṅ-i, na ka pãṅ suõ-ba. Namaa daa ba yagal musĩeṅa kaapugammu-na wei? Aa ba sa

bi biera hālēiņa caattereņ-yuņ-nu. ¹⁷Tibifafaangu maņ biefefeiņa, aa tibibabalaangu maņ biebabaleiņa. ¹⁸Tibifafaangu sie gbāa maņ biebabaleiņa, aa tibibabalaangu sie bi gbāa maņ biefefeiņa. ¹⁹Tibiņgu maņ da ku saa maņ biefefeiņa ba ka jūņ-ku aa senu-ku. ²⁰Terieņgu faņgu-na, coikartaamba maņ wuō bafamba Diilopapuōrbieamba, na ka bi suō-ba ba ciluō yaa nuō-i.»

**A bī mi yerre-i aa ce
mi huōņga-i kuuduōņgu sī**

(Like 13.25-27)

²¹«Baa na da nie sī bamaņ hilaaņ ba bī-mi yinni maņ joņ «Itie, Itie», ba'i ka suur *Diilon-nelle-na de! Ba'i sī. Bamaņ cieņ mi To maņ dōrō-i-na u huōņga-i, ba'i ka suur. ²²Gēņgeryiņ da ku ji hi, nuōmba bōi ka cira: «Itie, i saa tie ce Diilopapuōruņgu-i naņ yerre yaa nuō-i wei? I taa i gbuuse nuōnei aa tie donya *jīnabaa-ba-i. I cie gberē-weima-i baa naņ yerre yaa-i.» ²³Da ba waņ mafamma-i, mi ka gbē-ba mie: «Kāaņ na halaņ mi caaņ-nu; mi sa suō-na! Na hieroņo-i āmbabalmanciraaņ namaa.»

Jaagōciraamba hāi maama

(Like 6.47-49)

²⁴Yesuņ waaņ mafamma-i, wuō cira: «Umaņ duō nu mi nelma-i aa ce-ma, kutieņo-i mi gbāa saa-yo baa cēcē-muntieņo maņ maa u dūņgu-i tāmpēlleļ. ²⁵Diilon uņ juō tā, kanni gbar, fafalmu sire mu siremma-i dūņ daaku saa sagalla. ²⁶Ņga umaņ duō nu mi nelma-i aa u saa ce-ma, kutieņo saa baa mimilāņo maņ maa u dūņgu-i hīemugāaņ-nu. ²⁷Diilon uņ juō tā, kanni gbar, fafalmu sire, ku pāņ cii hiere bīņkūņgu saa tīe!»

²⁸Yesuņ juō piye tī, u nel maa cu nuōmba hōmmu-i. ²⁹U taa u pi-

ie baa bibesīnni u yaņ *āņjīnamma pigāataamba-i.

Yesu siire wontorņo naņo

(Marke 1.40-45; Like 5.12-16)

8 Yesuņ juō piye tī, wuō hiire tānuņgu-na tuō kā. Nuōņ baa sire cu u huōņ-nu. ²*Wontorņo naņ wuō jo ji dūuna u yaaņga-na aa naa cira: «Itie, da ņ ta ņ taara mi jarma ta-mie, ku sie yar-ni.»

³Yesu wuō haa u naņga-i yuō aa naa cira: «Mi taara ma ta!» Naacolņo jarma pāņ ta-yuō terduōņgu faņgu-na. ⁴Yesu wuō cira: «Baa tūnu neliņo baa-ma de! Mamaņ dii, kā *Diilojigāntieņo wulaa u ka ne-ni aa ņ pā niikonni maņ dii pāmma ņ hā-yo ņaa *Moisiņ nyegāaņ-ma dumaa[¶] ku yaa nuōmba ka suō wuō ņ jarma taa-nie.»

**Yesu siire sorosi ba yuntieņo
naņo maacembiloņo-i**

(Like 7.1-10)

⁵Ku huōņgu-na, Yesu wuō ta tuō kā Kafarnamu. Uņ kaa tuō suur nelle-na, *Orome ba sorosi ba yuntieņo naņ wuō kā u wulaa ⁶ka cira: «Itie, mi maacembiloņo naņo gaala dii ciņgu-na u sa gbāa sire, kuu dii-yuō kpelle! Jande, kāyā-mie!»

⁷Yesu wuō cira: «Mi ka kā ka sire-yuō.»

⁸Sorosi ba yuntieņo cira: «Itie, nuō ņ saa saaya ņ suur mei temmaņ-temma dumelle-na. Ņga yaņ aa ņ waņ nelma diei yoņ, mi maacembiloņo ka sire. ⁹Ņ saa da, ma miņ yeņ terieņgu maņ nuō-i, nuōmba dii mi yuņ-nu; aa mei bi dii banaņ yuņ-nu. Da mi gbē umaņ mie: «Kā!» ņ da u kāa. Da mi bi cira: «Jo!» ņ da u juō. Da mi bi gbē mi maacembiloņo-i mie: «Ce daama!» ņ da u cie-ma.»

¹⁰Yesu wuō kar da hāmmu! Naacolņo uņ juō piye tī, Yesu wuō waņ baa

[¶]8:4 Buolmaņ-sebe (Lévitique) 14.2-32

nuɔmba-i wuɔ: «Yaaj mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Isirahel-baamba-na, mi saa da umaŋ haa u naŋga-i mie *nieryieŋ daayo temma-i! ¹¹ Mi tūnu-nei: Nieraamba boi ka hel bāpagūŋgu-na baa bāsuuruŋgu-na a ka tīena baa *Abiramubaa-ba-i^{§§} dii *Diiloŋ-nelle-na ta ba gbu ba ce ba bāaŋgu-i. ¹² Aa bamaŋ naa saaya ba suur, ba nyaa bafamba-i hiel-ba fuoreŋ dii kukulma-na. Kaaluŋgu sie waa dei terieŋgu-na!»

¹³ Uŋ piye dumaŋgo-na, wuɔ bir waŋ baa sorosi ba yuntieŋgo-i wuɔ: «Bir ŋ kūŋ, niŋ haa ŋ naŋga-i mie ma ka dɔl-ni.» Uŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, maacembiloŋ wuɔ sire dii ciŋgu-na.

Yesu siire jaamba boi

(Marke 1.29-34; Like 4.38-41)

¹⁴ Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ ta kā Pier dumelle-na kā ka da Pier cura* si dii hīnni. U kūɔma gbuu huol da pāmpāmpāŋ, u galla. ¹⁵ Yesu wuɔ bel u naŋga-i, fafal muɔ pāŋ da-yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na. Wuɔ sire a tuɔ ce u nersīnni-i.

¹⁶ Bāaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, baa fūnuŋ jo baa *jīna ba nuɔmba-i ji hā Yesu-i. Wuɔ donya jīn-abaa daaba-i baa u nuŋ-āndaŋgu aa naa bi sire jaamba maŋ waa hiere. ¹⁷ Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i si daama-i wei? Isayi waaŋ-ma wuɔ:

«U hūyāa i mulīema-i ce-ma u maama. U siire-yie i jarma-na.»†

Nuɔmba namba taara da ba ta ba nyaanu Yesu-i

(Like 9.57-62)

¹⁸ Yesuŋ daa nuɔmbaŋ yuu-yuɔ dumaŋgo-na, wuɔ waŋ baa u *hāalābiemba-i wuɔ ba jāal kā dalanga

bomborma namma-na. ¹⁹ *Ānjīnamma pigāatieŋgo naŋ wuɔ pie a waŋ baa-yo wuɔ: «Hāalātie, mi ka ta mi nyaanu-nie niŋ kāŋ terni maŋ nuɔ-i hiere.»

²⁰ Yesu wuɔ cira: «Mi jīe, ne! Muncɔmmu dii baa būɔrāamba-i aa kamma dii baa hurimba-i. Ŋga terieŋgu si baa *Moloŋ-Bieŋgo-i u duɔ tuɔ cīnnu u yuŋgu-i.»

²¹ U hāalābiloŋgo naŋ wuɔ gbē-yo wuɔ: «Itie, yaŋ mi to duɔ ku mi fuure-yuɔ tī, mi ka suɔ jo i ji tie wuɔra.»

²² Yesu wuɔ gbē-yo wuɔ: «Jo i ta aa ŋ yaŋ, kuomba ka fuure ba nakuomba-i.»

Yesu yieraaya fafalbuɔ naŋgo

(Marke 4.35-41; Like 8.22-25)

²³ Yesuŋ piye dumaŋgo-na, wuɔ kā ka suur beŋgo-na baa u *hāalābiemba-i ta ba karnu dalanga-i. ²⁴ Ba'a ba hi yaanga-i Yesu wuɔ duɔfūŋ. Fafalmu naŋ temma sire suuye-bei dii dalanga-na, ta mu pe hūmma-i mu dii beŋgo-na. ²⁵ Hāalābieŋ baa cira «Itie, sire ŋ kor-e! I yii die ku!»

²⁶ Yesu wuɔ sire aa naa cira: «Korŋ hama-i temma-i dumaŋgo-na? Na saa haa na naŋga-i Diiloŋgo-na ku haama.» Aa naa nuola fafalumu-i baa hūmma-i nie kā ka ciire. ²⁷ Kuɔ cu hāalābiemba hɔmmu-i. Baa ta ba piye wuɔ: «Nelieŋ hayo-i temma-i dumandē-i? Fuɔ dii nie aa duɔ nuola fafalumu-i baa hūmma-i ni kā ka ciire ni temma-i?»

Yesu siire pepetaamba hāi

(Marke 5.1-20; Like 8.26-39)

²⁸ Yesubaa-baŋ karaanu kā bomborre maŋ nuɔ-i, ba bī nelle fande-i Gadara. Pepetaamba namba waa Gadara-i-na, ba waa ba hāi. Ba taa ba cɔ cīncuoŋ-na. Baa naa silaa balan cor, a ce molo saa tuɔ

§§8:11 Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegāaŋ girekimma-na wuɔ:... a ka tīena baa *Abiramu baa *Isaki baa *Yakɔbu dii *Diiloŋ-nelle-na.

*8:14 Curajo waa cieŋgo a saanu baa mamaŋ nyegāaŋ girekimma-na.

†8:17 Isayi (Ésaie) 53.4

sie u cor baa hūmelle fande-i. *Jinabaa-ba'i naa cie-ba dumaango-na. Baŋ juo da Yesu-i, baa sire ta ba jārā-yuo²⁹ aa ta ba kaasij wuo: «Diiloŋ-Bie, i cie-ni nie? Ij juo da η ji haa kakälle-i yie a ne da ku yiingu saa hi yogo.»

³⁰Persälle nande waa ba yaanga-na ta di wuora. ³¹Jinabaa baa ta ba cārā Yesu-i wuo: «Da η'a η ka nyaa-ye, jande yaŋ i hel ka suur perŋ daaba-na.»

³²Yesu wuo cira: «Hilaŋ na kā!» Baa hel ka suur permba-na. Perŋ baa pāŋ ta ba gbar ba hiire ba kā ba tie ba suur dalaŋga-na ba kunu.

³³Nuomba waa ta ba ceŋ perŋ daaba-i. Baŋ gbaraa ka kunu hiere dumaango-na, kutaŋ baa gbar ka waŋ-ma ciingu-na. Pepetaŋ daaba maama yaa waa ba nunni-na. ³⁴Nuoŋ baa hel hiere da ba ji ne Yesu-i. Baŋ juo ji da-yo, baa cārā-yuo wuo u ce jande aa u ta u halaŋ ba terieŋgu-na.

Yesu siire murgu naŋo

(Marke 2.1-12; Like 5.17-26)

9 Baŋ birii Yesu-i dumaango-na, wuo bie beŋo-i a karnu kā ba nelle-na.[‡] ²Baa jo baa murgu naŋo-i kuugallaŋ-nu ji hā-yo wuo u sire-yuo. Wuo ne da ba haa ba naŋga-i yuo cor, wuo gbē ba jeiŋo-i wuo: «Mi jīe, baa tie holle. Ij āmbabalma hurii hiere.» ³Uŋ piiye dumaango-na, *ānjīamma pigāataamba namba ta ba piiye ba huoŋ-na wuo: «Naacolŋ daa u tuora Diiloŋo-i de!»

⁴Yesu wuo suō baa-ba. Wuo cira: «Bige-i cie na ta na jōguoŋ nelbabalaŋ daama temma-i na hōmmu-na?» ⁵Namaa wulaa, a hur u āmbabalma-i, baa a ce u sire tuo wuo-i, ma hāi-i-na hama-i ce fēu yaŋ? ⁶Mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suō wuo Diiloŋo hāa *Moloŋ-Bieŋo-i ku fōŋgūo-i u tuo hur nelbiliemba

āmbabalma-i.» Aa naa gbē murgu-i wuo: «Sire η bie η kuugallaŋgu-i η kūŋ.»⁷ Naa-colŋ wuo bi sire ba yufelle-na a bie u kuugallaŋgu-i tuo wuo u kūŋ. ⁸Korma bir yaŋ aa bel nuomba-i, baa ta ba pi-ye wuo: «Diiloŋo-i bibieŋo! Hiŋ daama temma-i u hāa nelbiliemba baa-ma.»

Matie cie Yesu hāalābilōŋo

(Marke 2.13-17; Like 5.27-32)

⁹Yesuŋ hilaa terieŋgu-na, wuo u cor da *nampohūutieŋo naŋo tīenaana u maacemmaŋ-dūŋgu-na. Ba taa ba bī-yo Matie. Yesu wuo cira: «Matie, sire i ta.» Matie wuo bi sire cu u huoŋ-nu.

¹⁰Yiingu naŋgu-na, Yesu wuo ji waa baa u *hāalābiemba-i Matie dumelle-na ba ta ba wuo niwuoni. Nampohūutaamba boi waa a naara āmbabalman-ciraamba namba. ¹¹*Fariŋiebaa-ba daa mafamma-i ce nie? Baa ta ba piiye baa Yesu hāalābiemba-i wuo: «Bige-i cie na hāalātieŋo tuo wuo niwuoni-i baa nelbabalaŋ daaba temma-i?»

¹²Yesu wuo nu baŋ piiyeŋ; wuo waŋ baa-ba wuo: «Da η waa hīnni, η ka ce bige-i perruntieŋ terieŋ-nu?» ¹³Diiloŋo ciera: «*Taa na ce hujarre na-naa nuō, ku yaa dōlaa-min ku yaŋ na niikonni-i.*»[¶] Kāaŋ na ka taara nelma famma yuŋgu-i. Na saa da, muōmi saa jo nelfafaŋ maa-na, mi juo nelbabalaŋ maa-na.»

Kuucōlaŋgu saa saaya ku guol baa kuufeliŋgu-i

(Marke 2.18-22; Like 5.33-39)

¹⁴Ku huoŋgu-na, *Nsāa-Batīsi *hāalābieŋ baa jo Yesu wulaa ji cira: «Hāalātie, mieŋo-i baa *Fariŋiebaa-ba-i i hinu i dii sūŋgu, bige-i cie naŋ hāalābiemba sa dii?»

¹⁵Yesu wuo cira: «Ij jīeŋ duo tuo jā cieŋo, η gbāa kā ka vāa η yaanga-i tīena

[‡]9:1 Ba waa tīena Kafarnamu. Nieŋ 4.13.

[¶]9:13 Ose (Osée) 6.6

wei? Ku yaa ɲaa bafamba kūngu-i: Da mi saa ji waa ba hɔlma-na yīngu maɲ nuɔ-i, ba ka suɔ dii sūngu-i.»¹⁶ Aa naa cira: «Ba sa taalnu kompafeleŋga a nar joŋgor-cɔlɔŋo. Da ɲ ce-ma, joŋgor-cɔlɔŋo migāaɲ tuɔ taalnu u kā.¹⁷ Aa ba sa bi dii duvēfelenjo cirkpɔcɔlɔŋ-na. Umanɲ duɔ ce-ma, cirkpuɔ ka muonu aa duvēɲo tiraa kūnna. ɲga da ɲ'a ɲ dii duvēfelenjo-i, ɲ saaya ɲ dii-yo cirkpɔfelen-ɲa, ni yaa gbie baa ni-naa.»

Yesu yieraaya cieŋo naɲ tamma aa sire bikuloŋo naɲo

(Marke 5.21-43; Like 8.40-56)

¹⁸ Nelma saa ji tī Yesu nuŋgu-na, ba'a ba ne da *Yuifu ba yuntieŋo naɲo juɔ ji dūuna u yaanɲa-na aa naa cira: «Mi biloŋo jarma yaraa-yo, ɲga jo i ta ɲ ka haa ɲ nanɲa-i yuɔ u ka sire.»¹⁹ Yesu wuɔ sire baa u *hāalābiemba-i ba ta ta ba kā baa naacolɔŋo-i.

²⁰ A ne da cieŋo naɲo waa ba hɔlma-na, u tamma taa ma kūnna ku bieɲ cīncieluo baa a hāi waa belle fande-na. Wuɔ piɛ Yesu huon-yanɲa a yieya u joŋgoruo tūngu-i.²¹ U taa u piieye u huon-na wuɔ: «Da mi gbāɲ hi yieya u joŋgoruo-i yonɲ, mi kuraa.»²² Uɲ yieyaaya-yuɔ dumaanɔ-na, Yesu wuɔ miel da-yo, wuɔ cira: «Mi bilo, baa tie holle, niɲ haa ɲ nanɲa-i mie, ɲ kuraa.» Terduonɲu faŋgu-na, cieŋo tāɲ maa pāɲ yiera.

²³ Baɲ kaa hi Yuifu ba yuntieŋo cīngu-i, baa da niimarnintaamba, aa da nuɔmba haa ba nammu-i ba yunnɲ ta ba kaal terni-na hiere.²⁴ Yesu wuɔ waɲ baa-ba wuɔ: «Biriɲ na kūɲ, biloŋo saa ku, u duɔfūɲ.» Baa bir yaɲ aa ta ba cōmuonɲ-yo.²⁵ Baa hiel nuɔmba-i kulonɲ uɲ waa dūngu maɲ nuɔ-i aa Yesu wuɔ suur. Uɲ suurii, wuɔ bel biloŋo naɲ-na, wuɔ bi sire.²⁶ Nelma faɲ maa pāɲ gbuo terieŋgu faŋgu-i hiere.

Yesu puurii yiriemba hāi yufieŋa

²⁷ Yesuɲ juɔ hel tuɔ kūɲ, yiriemba namba cu u huon-nu. Ba waa ba hāi; ta ba fara ba piieye baa-yo wuɔ: «*Davidi hāayēɲ nuɔ, jande ce hujarre-yie aa ɲ puur i yufieŋa-i.»²⁸ Uɲ kaa hi cīngu-i, baa jo ji yiera u caanɲu-na. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na hūyāa-ma wuɔ mi gbāa puur na yufieŋa-i wei?»

Baa cira: «Itie, i hūyāa-ma.»

²⁹ Yesu wuɔ yieya ba yufieŋa-i aa naa cira: «Ma ce ɲaa naɲ hūyāa-ma dumaal!»³⁰ Ba yufieŋ aa bi pāɲ puur. Yesu wuɔ waɲ-ma kuola-mei baa-ba wuɔ ba baa yaɲ ma hel.³¹ Baɲ taa, ba saa gbāa fiinanɲ-mei, baa wuɔra gbuo nelle-i hiere baa-ma.

Yesu cie bobo naɲo gbāa tuɔ piieye

³² Yirieɲ daabaɲ birii ta ba hel, baa jo baa bobo naɲo Yesu wulaa. *Jīna'i naa cie-yo dumaanɔ-na.³³ Yesu wuɔ donya jīna daayo-i naacolɔŋo-na. Naacolɲ wuɔ pāɲ donɲ tuɔ piieye. Kuɔ ce nuɔmba-i gberɛ. Baa ta ba piieye wuɔ: «ɲ siire, i saa da daama temma-i dede *Isirahel-na!»

³⁴ *Fariisēbaa-baɲ'a ba ka waɲ manɲ, baa bir yaɲ aa ta ba piieye wuɔ: «Jīna ba yuntieŋo[§] yaa hāa-yo himma famma-i u tuɔ donya jīnabaa-ba-i nuɔmba-na.»

Nuɔmba hujarre bilaa Yesu-i

³⁵ Yesu taa u wuɔra nileiɲa-na hiere u waɲ Diilon-nelma-i *Diilonelhāalādūnni-na aa tuɔ waɲ *Diilon-bāanɲu *Neldɔdɔlma-i aa bi tuɔ sire jaamba-i ba sīnni-na hiere u kā.³⁶ Nuɔmba naa mulieɲ aa ba kūɔma naa tiraa kara ɲaa tūlmba maɲ tieŋo sī-bei. Yesuɲ daa-ba dumaanɔ-na, ba hujarre gbuu bel-o.³⁷ Wuɔ waɲ baa u *hāalābiemba-i wuɔ: «Dīmma dii

[§]9:34 Ba bī *Sitāni yaa *jīna ba yuntieŋo-i. Nieɲ 12.22-28.

bɔi a ne da ma kartaamba saa ciinu.
³⁸Cāarāŋ suontieŋo-i u puɔr nuɔmba namba naara.»

Yesu hāa u hāalābiemba-i himma

(Marke 3.13-19; Like 6.12-16)

10 Uŋ waŋ mafamma-i, wuɔ bi u *hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-i a hā-ba himma ba da ba gbāa ta ba donya *jīnabaa-ba-i aa ta ba sire jaamba-i ba sīnni-na hierē. ²U hāalābiemba famba yaa u *pɔpuɔrbiemba-i. Ba yireiŋa yaa daaya: Dīelā-wuoŋo yaa Simɔ, baa u hāaŋo-i Āndere. Simɔ yerre nande yaa Pier. A naara Sebede bamba-i ba hāi-i-na: Sake baa Nsāa-i. ³A naara Filipu baa Batelemi. Toma baa Matie. Matie waa *nampohūutieŋo. A naara Sake maŋ Alfe bieŋo-i, baa Tade. ⁴A naara Simɔ maŋ taa u kuye u nelle maama-i, baa *Yuda-Isikaro. U yaa juo hel Yesu huonŋu-na.

Yesu puɔraa u pɔpuɔrbiemba-i

(Marke 6.7-13; Like 9.1-6)

⁵Yesuŋ hāa u *pɔpuɔrbiemba-i himma-i, wuɔ puɔr-ba aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Mi saa cira na kā *nieraaŋ wulaa, mi saa bi cira na kā *Samari. ⁶Kaaŋ *Isirahel-baamba yaa wulaa-i. Ba baala ŋaa tūlmba. ⁷Da na hi terieŋgu terieŋgu, na waŋ baa nuɔmba-i wuɔ *Diilonŋ-bāaŋgu piyaa tī. ⁸Taa na sire jaamba-i baa bikuomba-i baa *wontuɔrmba-i. Taa na donya *jīnabaa-ba-i nuɔmba-na. Na daa ku fīŋgūo-i gbāŋgbāŋ, taa na bi ce na hā nuɔmba-i gbāŋgbāŋ. ⁹Da na'a na ta, molo baa bie gbeiŋa, ¹⁰molo baa bie buɔra, molo baa bie joŋgoruo naŋo a naara uŋ diyaa umaŋ, molo baa bie naatenni, molo baa bi bie būole.

Maacembiloŋo saaya baa u yerreŋ kalaŋgu.

¹¹«Da na suur nelle maŋ nuɔ-i, na taara hartiefefeŋo baa na fere igēna. Da na da hartieŋo, na tiena baa u yaa-i a ji hi na tamma-i nelle fande-na. ¹²Da na suur dumelle maŋ nuɔ-i, na cira: <Tiyāaŋ dei!> ¹³Da ba sie na har dumelle fande-na, Diilo yaŋ na jaaluŋgu kāyā di taamba-i; ŋga da ba saa sie na har-bei, Diilo yaŋ ba tē ba temma-i. ¹⁴Da na kā terieŋgu maŋ nuɔ-i aa ba'a ba sa taara ba da na yufelle, na pir na nallu-i na ta aa naa yaŋ-ba. ¹⁵Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Ba maŋ da ba ce mafamma-i, Diilonŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i yieŋgu maŋ nuɔ-i, uŋ ka haa kumaŋ kutaamba-na, ku ka balan yaŋ Sodɔmutaamba kūŋgu-i baa Gomɔrtaamba kūŋgu-i.»**

Mulīema maŋ dii Diilonŋ-maacemma-na

(Marke 13.9-13; Like 21.12-19)

¹⁶«Na saa da, miŋ puɔraa-na dumande-i, kuu dii ŋaa mi cieŋ tūlmba ka dii-ba maamunaamba-na. Terieŋgu faŋgu-na, taa na suɔ na fereŋ belma, aa na baa yaŋ ba da cālmuo haa-nei. ¹⁷Yaaŋ mi gboya-nei jīna: Ba ka bi-na fāamaambaa-ba wulaa ka ger-na. Ba ka muo-na *Diilonelhāalādūnni-na. ¹⁸Ba ka kā baa-na fīŋgōtaamba wulaa, baa nellentaamba wulaa mei maama-na. Na ka hi-ba kusuoŋ-nu'i baa *nieraaamba-i hierē a piie yaŋ suonuŋ kumaŋ mei kūŋgu-na. ¹⁹Da ba ji bel-na da ba ka yuu-na, baa na tie holle wuɔ na sie ka suɔ naŋ ka waŋ mamaŋ; yaaŋ mafamma-i na hā Diilonŋo, u kaa pigāaŋ-na baa-ma terduoŋgu faŋgu-na. ²⁰Ku saa ce ŋaa nelma famma-i namaa kusūnniŋ-maama'i kaa waa de! Na To

**10:15 Sodɔmutaamba kūŋgu-i baa Gomɔrtaamba kūŋgu-i: Nieŋ Miwaŋŋo jīnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 18–19.

yaa kaa ce u *Yalle dii-ma na hõmmu-na na waŋ-ma.

²¹«Banamba ka bel ba fereŋ hãmba hã-ba wuɔ ba ko-ba, banamba ba fereŋ mɔlbaa, banamba ba bisãlmba, banamba bi sire pu baa ba bĩncuɔmba-i aa ce ba bel-ba ko-ba. ²²Nuɔmba-i hiere ba ka bigãaŋ-na mei maama-na. Iŋga umaŋ duɔ nyaar ka hi ku bãlma-i, kutieŋo ka kor. ²³Da ba donya-nei nel daade-na, na gbar na kã daade-na. Mi waŋ ninsõŋo-i baa-na: *Moloŋ-Bieŋo ka bir jo ji da na saa hi *Isirahel nileiŋa-i hiere.

²⁴«Na saa da, *hãalãbilõŋo sa maar u hãalãtieŋo-i, aa maacembilõŋo sa bi maar u yuntieŋo-i. ²⁵Hãalãbilõŋo jɔguɔŋ u ce u hãalãtieŋo temma aa maacembilõŋo jɔguɔŋ u ce u yuntieŋo temma. Da ba gbẽ dumellentieŋo-i wuɔ *Belsebul^{††} ba ka tuora u dumelleŋ-baamba-i ka hi hie?»

Umaŋ saaya kãalãmma

(Like 12.2-9)

²⁶Yesuŋ waŋ mafamma-i wuɔ cira: «Terieŋgu faŋgu-na, baa na ta na kãalã nuɔmba-i. Mamaŋ fuyaa hiere, ma ka hel. ²⁷Da mi fuo waŋ mamaŋ baa-na, hilaŋ na muonu-mei na gbuo terni-i hiere. ²⁸Baa na ta na kãalã bamaŋ gbãa ko-na aa ba sie gbãa ce biŋkũŋgu na yaleiŋa-na. Umaŋ dii kãalãmma, u yaa ŋaa Diilõŋo-i; u yaa gbãa caa-na baa na yaleiŋa-i hiere. ²⁹Tigãlãamba hãi sullu saa cor warbelle diei; a ne da na To duɔ saa hũu-ma, u diei sie gbãa par diire. ³⁰Halle na yukuwõsinni maŋ daani-i, Diilõŋo kãaŋ-ni hiere. ³¹Terieŋgu faŋgu-na, baa na ta na tie holle; na boyaa tigãlãamba-na titirre.

³²«Umaŋ duɔ yiera-mei nuɔmba yaaŋga-na wuɔ mei wuõŋo, muɔmi ka bi yiera-mei mi To maŋ dɔɔ-i-na u

yaaŋga-na wuɔ kutieŋo-i mei bi wuõŋo. ³³Iŋga umaŋ duɔ cĩina-mie nuɔmba yaaŋga-na, muɔmi ka bi cĩina kutieŋo-i mi To maŋ dɔɔ-i-na u yaaŋga-na.»

Yesu saa jo baa yaafãlle

(Like 12.51-53; 14.26-27)

³⁴«Baa na ta na ne wuɔ sĩ mi juɔ baa yaafãlle hiema-na; mi saa jo baa yaafãlle, mi juɔ baa berru. ³⁵Mi juɔ da mi ji gbo bepuɔmba-i baa ba tobaa-ba-i, aa gbo biemba-i baa ba nyubaa-ba-i, aa bi gbo caamba-i baa ba hũɔbaa-ba-i. ³⁶Naŋ fereŋ dũŋ-baamba ka bigãaŋ-ni.^{**}

³⁷«Umaŋ duɔ dɔl u bĩncuɔmba-i yaŋ muɔŋo-i, kutieŋo sie gbãa cu mi huõŋ-nu. Umaŋ duɔ bi dɔl u bisãlmba-i yaŋ muɔŋo-i, kutieŋo sie gbãa cu mi huõŋ-nu. ³⁸Aa umaŋ duɔ u sa sie muliema-i baa kuliŋgu-i, u sie gbãa cu mi huõŋ-nu. ³⁹Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yõŋ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fere. Iŋga umaŋ duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fere mei maama-na, u ka da cicẽlma maŋ sa tieŋ dede-i.»

Ãnfafamma pã ma tieŋo-i

(Marke 9.41)

⁴⁰«Umaŋ duɔ suɔ na belma, kutieŋo suyaa mei belma yaa-i. A ne da umaŋ duɔ suɔ muɔmi belma, u suyaa mi pɔpuɔrtieŋo belma yaa-i. ⁴¹Umaŋ duɔ ne *Diilõpɔpuɔrbilõŋo maacemma-i aa bel-o fafamma, Diilõŋ uŋ ka pã u pɔpuɔrbilõŋo-i dumaa, u ka bi pã kutieŋo-i dumei. Umaŋ duɔ bel nelviŋo-i fafamma wuɔ nelviŋo, Diilõŋo ka pã kutieŋo-i a saa baa nelviŋo-i. ⁴²Umaŋ duɔ ne mi *hãalãbilõŋo-i baa u yornumma-i aa hã-yo hũŋkolŋo-i yõŋ u nyõŋ, mi waŋ ninsõŋo-i baa-na, u sie naa u daluɔ-i Diilõŋo wulaa.»

^{††}10:25 *Sitãni yerre nande yaa *Belsebul. Nieŋ 12.24-28.

^{**}10:36 Mise (Michée) 7.6

Nsāa-Batise puwraa ba jo Yesu wulaa*(Like 7.18-23)*

11 Yesuṅ juo piye tī baa u *hāalā-bieṅ cīncieluo ba hāi baamba-i, wuo sire suur nileiṅa-na tuo wuwa u waṅ Diiloṅ-nelma-i. ²Nsāa wuo tīe dii kaso-i na aa naa nu *Kirsarṅ ceṅ mamaṅ hiere. Wuo puor u hāalābiemba-i wuo ba ka yuu-yo ³kerē *Koṅkortieṅo maṅ saaya u jo, u yaa ufaṅo-i wei siso uu dii huonṅ-nu? Baa kā ka hi Yesu-i baa-ma. ⁴Yesu wuo gbē-ba wuo: «Kāaṅ na ka tūnu Nsāa-i baa naṅ nuṅ mamaṅ baa naṅ daṅ mamaṅ: ⁵Yiriemba yufieṅa puurii, murgubaa-ba wuo, *wontuwrmba jarma taa-bei, tugbentaamba tūnni puurii, bikuomba si-ire aa sūntaamba nuu *Neldodolma.»^{¶¶} ⁶Umaṅ gbeini-i da ni saa ji guol mi huonṅ-na, kutieṅo yuṅgu dolaa.»

Nsāa-Batise sīnni-i*(Like 7.24-35)*

⁷Nsāa pɔpuwrbiembaṅ taa, Yesu wuo tuo taara u pigāaṅ nuomba-i Nsāa sīnni-i. Wuo yuu-ba wuo: «Na kāa ka ne bige-i hieṅgu-na? Fafalmuṅ sagal-laṅ hieṅgu-i dumaa, na kāa ka ne ku yaa wei? ⁸Namaa kāa ka ne bige-i? Na kāa ka ne umaṅ diyaa bimbifafanni wei? Ma si bamaṅ diyaṅ bimbifafanni-i baa dii tīena fṅṅōtaamba dūnniṅ ke? ⁹Ἰṅga namaa kāa ka ne bige-i? Ma sī na kāa ka ne *Diilopɔpuwrbilonṅo'i ke? Aa naacolṅo faṅo-i, mi tūnu-nei: U maaraa Diilopɔpuwrbilonṅo-i. ¹⁰Ma nyegāaṅ Diiloṅ-nelma-na wuo: *«Mi ka puor mi pɔpuwrbilonṅo wuwya ta ḡ yaaṅ-na ka cāa ḡ hūmelle-i»*^{§§},

ba gbē Nsāa yaa-i. ¹¹Mi waṅ ninsoṅo-i baa-na: *Nsāa-Batise temma saa hi hoṅ yogo caaṅ-biemba-na. A ne da umaṅ si dii baa yuṅgu *Diiloṅ-nelle-na, u maaraa Nsāa-i. ¹²A doṅ dii Nsāa-Batise bāaṅ-nu, ji hi baa nyuṅgo, nelbabalaamba cīnaana *Diiloṅ-nellentesīnni-aa ta ba taara ba hūu u nelle-i ce-de ba diele.* ¹³Diilopɔpuwrbiemba-i hiere ka hel baa *Moisi-i ba siire piye Diiloṅ-nellentesīnni maama a ji hi Nsāa-Batise bāaṅgu-i. ¹⁴Na saaya na suu wuo baṅ waṅ *Eli maṅ maama-i wuo u ka jo, u yaa juo Nsāa-i. ¹⁵Umaṅ duu u ka nu, u nu!»

¹⁶Aa naa cira: «Mi gbāa saa fiefie ku nuomba-i baa haba-i? Mi gbāa saaba baa bisālmba maṅ tīenaana ponsanaterreṅ. Banamba ta ba waṅ baa banamba-i wuo:

¹⁷«I hūlii tulammu hā-na, na saa nyere. I hāi kuliṅ-neini hā-na, na saa kaal.»

¹⁸Nsāa juo, u sa dii dibelle u nuṅgu-na, u sa nyuṅgo kolma, na cira wuo *jīna dii u yuṅgu-na. ¹⁹*Molon-Bieṅ uṅ wuo aa tuu nyuṅgo, na sire ta na piye wuo: «Naacolṅ daa fuo bi yii baa niwuoni yaa-i yoṅ baa konyolle! Aa tiraa sire bel jīeru baa *nampohūutaamba baa nelbabalaamba.» Ἰṅga Diiloṅ-nelma fafaaṅgu da u maacemma'i nuu-i.»

Sūlma haraa nileiṅa naṅa-na*(Like 10.13-15)*

²⁰Yesuṅ cie gbereweima boi nileiṅa maṅ nuu-i, a taarṅ baa sa hūu-ma nanna ba cilobabalaṅo-i. Yesu wuo doṅ tuu waṅ baa-ba wuo: ²¹«Korasitaṅ namaaṅo-i, sūlma haraa-nei! Betisadataaṅ namaaṅo-i, sūlma haraa-nei! Gbere maṅ cie namaa hōlma-na, kuu uu

^{¶¶}11:5 Nieṅ Isayi sebe-i-na (Ésaie) 35.5-6; 61.1.

^{§§}11:10 Malaki (Malachie) 3.1

*11:12 Girekimma-na terieṅ daaku gbāa bi nu nuṅ daama-i: Dii Nsāa-Batise bāaṅ-nu ji hi baa nyuṅgo *Diiloṅ-nelle kpakpaa di hūmelle-i di hiel-de. Aa nuomba gbāaṅ kpelle da ba suur-die.

naa ce Tiir nelle yaa nuɔ-i baa Sidō nelle-na, dii yiinaa baa naa kūnna cuoŋgu ba fereŋ nuɔ aa dii buɔr ba joŋgorbaa a pigāaŋ wuɔ ba naana ba cilɔbabalaŋo-i! ²² Terieŋgu faŋgu-na, mi tūnu-nei: Di-iloŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i, uŋ ka haa kumaŋ nei, ku ka balaŋ yaŋ Tiir-taamba kūŋgu-i baa Sidōtaamba kūŋgu-i hiere.† ²³ Kafarnamutaan namaaŋo-i, na daa nie sī na kaa da Diiloŋo-i wei? Na taal na fere, na ta na kā dāamu-na. Gbere maŋ cie namaa nelle-na‡, ku uu naa ce Sodomu yaa nuɔ-i, nyuŋgo daayo-na, nelle fande naa waa yogo.¶ ²⁴ Terieŋgu faŋgu-na, mi tūnu-nei, kumaŋ ka haa-nei gēŋgeryiŋgu-na, Sodomu kūŋgu ka waa hāaŋo.»

(Like 10.21-22)

²⁵ Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Baba, nuɔnei Yuntien nuɔ dɔɔ-i-na baa hiema-na hiere. Niŋ fuyaa ŋ huoŋga-i cēcēmuntaamba-na baa sebesuotaamba-na aa cer pigāaŋ bisāmbiamba-i baa-ka, ŋ jaaluŋgu boi. ²⁶ Ninsoŋo, ŋ cie ŋ huoŋga yaa dumaŋo-na, Baba.»

²⁷ Aa naa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Mi To birii weima-i hiere hā-mi. Da ma hel Tuoŋo-na, molo sa suɔ Bepoŋo-i, aa da ma bi hel Bepoŋo-na baa uŋ taaraŋ u pigāaŋ bamaŋ baa-yo, molo sa suɔ Tuoŋo-i.»

Fiisaanŋu dii Yesu huoŋgu-na

²⁸ Yesuŋ waan mafamma-i, wuɔ cira: «Namaa namaŋ tūyāa conŋorni ta ni ko-na, juɔŋ mi ji har-na na fiisa. ²⁹ Mi

huoŋga sa doŋ, aa mi sa teteŋ mi fere. Juɔŋ mi ji haa mi conŋoruoŋgu-i hā-na na cu mi huoŋ-nu ku yaa na ka da fiisaanŋu. ³⁰ Mi conŋoruoŋgu si dii yon-duo, mi tusälle dii fiefie.

Yitienanŋu maama-i

(Marke 2.23-28; Like 6.1-5)

12 Yibieŋa faŋa-na, *yitienanŋu nanŋu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni-i ba cor. A ne da nyulmu waa u *hāalābiamba-na. Baa doŋ ta ba kar bile-i ba wuo. ² *Fariŋbaa-ba daa mafamma-i ce nie? Baa sire ta ba piye baa Yesu-i wuɔ: «Ne ŋ hāalābiamba-i, kumaŋ saa saaya ku ce yitienanŋu-na ba ce ku yaa-i!»

³ Yesu wuɔ cira: «Nyulmu naŋ bilaa *Davidi-i baa u nuɔmba-i wuɔ ce kumaŋ, ma sī na kalaan-ku ke? ⁴ Davidi suurii Diiloŋ-dūŋgu-na a bie Diiloŋ-buruo-i ba wuo baa u nuɔmba-i. ⁵ A ne da a saa baa mie Diiloŋ-hūmelle-i, da kuɔ *Diiloŋgāntien nuɔ sī, ŋ sie gbāa wuo buruo faŋo-i. ⁶ Ma sī na bi kalaan *ānjinaamma-i ke? Wuɔ nelie saa saaya u ce maacemma yitienanŋu-na, ŋga Diiloŋgāntaamba ce maacemma-i *Diilodubuo-i-na aa molo sa kāŋ-ku wuɔ cālmuo. ⁷ A ne da bande-i-na, kuanŋu dii kumaŋ maaraa Diilodubuo-i. ⁸ Diiloŋo ciera wuɔ: «Taa na ce hujarre naa nuɔ ku yaa dolaan-miŋ ku yaŋ na niikonni-i.»*^{*} Kuɔ na taa na suɔ nel daama yuŋgu-i, naa naa saa ta na cāl nuɔmba-i na yuŋ-nu. ⁹ A tiraa naara kufaŋgu-i: *Moloŋ-Bieŋo yaa yitienanŋu tieŋo-i.»

†11:22 Kumaŋ haa Tiir-taamba-na baa Sidōtaamba-na: Nieŋ Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 23.1-18; Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 26; Yowel sebe-i-na (Joël) 4.4-8; Amosi sebe-i-na (Amos) 1.9-10.

‡11:23 Nieŋ 8.5-17; 9.1-8; na ka da gbereweima namma.

¶11:23 Sodomu: Nieŋ u kūŋgu-i Miwaanŋo jinaamanŋu-sebe-i-na (Genèse) 19.24-28.

§12:4 Nieŋ Samiel sebedielāŋo-na (1 Samuel) 21.2-7.

**12:7 Ose (Osée) 6.6

Yesu siire nagāduola naŋo

(Marke 3.1-6; Like 6.6-11)

⁹ Yesuŋ juo piiye baa *Farišēbaa-ba-i tī, wuo ta kā *Diilonelhāalādūngu-na. ¹⁰ Naacolŋo naŋo waa ba hōlma-na, u naŋga diei naa minañ. Farišēbaa baa ta ba taara āntāalāmma da ba haa Yesu-i-na, a ce dumaanŋo-na baa yuu-yo wuo: «A saa baa mie Diilonŋ-hūmelle-i, ŋ gbāa sire jeiŋo *yitiēnaŋgu-na wei?»

¹¹ Yesu wuo cira: «Namaanŋo-na, umañ duw waa baa tūmaanŋo diei yonŋ u kūdūngu-na aa tūmaanŋ daayo par suur fuonŋ-nu yitiēnaŋgu-na, kutienŋo ka yaŋ-yo dii fuonŋu-na wuo yitiēnaŋgu wei? ¹² Nelbilonŋo-i baa tūmaanŋo-i, hai bōyaa? Terienŋu faŋgu-na, ānafamma gbāa ce yitiēnaŋgu-na, weima si dii.» ¹³ Aa naa waŋ baa naacolŋ daayo-i wuo: «Fara ŋ naŋga-i.» Naacolŋ wuo bi fara u naŋga-i, kaa firnu kananŋa temma-i. ¹⁴ Farišēbaa baa pāŋ hel ka ta ba da ba-naa Yesu kommaŋ-kūngu-na.

Yesu yaa Itienŋo cāarāŋo-i

¹⁵ Yesuŋ juo suw wuo ba taara ba ko-yo, wuo ta halañ terienŋu-na. Nuwŋ baa kūw ba-naa ta ba nyaanu-yuw. Jaamba waa ba hōlma-na. Wuo sire-bei hiere ¹⁶ aa naa waŋ-ma kuola-mei baa-ba wuo ba baa waŋ molo suw wuo u yaa siire-bei. ¹⁷ Diilonŋ uŋ puwraa *Isayi waŋ mamanan, ma'i sī daama-i wei? Isayi waanŋ-ma wuo: «Diilonŋo ciera wuo:

¹⁸ *Mi hiela mi cāarāŋo yaa daayo.*

U maama sa suw aa dōlnu-mie.

U yaa fīeŋ mi huonŋa-i.

*Mi ka hā-yo mi *Yalle-i.*

U yaa ka pigāaŋ nuomba-i nileiŋa-na hiere baa hūmeviile-i.

¹⁹ *U sie gāŋ baa moloŋo.*

U sa jo duw ji hohuola baa moloŋo.

Molo sie nu u piiye hūngbesenniŋ.

²⁰ *U sie perienŋ terre maŋ kaanu tī, aa u sie dīŋ dāamu maŋ kusiriiye tī.*

U ka waa ma yaa nuw-i fuw nuomba-i nileiŋa-na hiere ba ji hūu viisīnni maama-i.

²¹ *Nuomba-i hiere ba ka haa ba naŋga-i yuw.»††*

Yesu hilaa baa u himma-i hie?

(Marke 3.22-30; Like 11.14-23)

²² Ku huonŋu-na, baa ji jo baa bobo-yironŋo naŋo-i Yesu wulaa. *Jinabaa-ba'i naa cie-yo dumaanŋo-na. Yesu wuo puur u yufienŋa-i aa naa ce u tuw gbā u piiye. ²³ Kuw cu nuomba hōmmu-i; baa ta ba yuu ba-naa wuo: «Ku biyaa ŋaa *Davidi hāyēlŋo yaa-i?» ²⁴ *Farišēbaa-baŋ juo nu-ma, baa gbē-ku dumaa wuo: «Jīna ba yuntienŋo-i *Belsebul‡‡ yaa hāa naacolŋ daayo-i himma-i u tuw donya jīnabaa-ba-i.»

²⁵ Yesu wuo suw baa-ba. Wuo gbē-ba wuo: «Da ŋ da neduwlenŋ-baanŋ namaanŋo-i na sa gbo, yiingŋu dii baa yiingŋu na nelle ka muonu. Da na bi waa cīngŋu-na sisw dumelle-na aa na sa taara na da na-naa, na dumelle ka muonu. ²⁶ *Sitāni duw tuw donya fuw fereŋ baamba-i, ma sī kuu dii ŋaa u gāŋ baa u fere ke? Dumaanŋo-na, u fōngūw ce nie aa cw u wulaa? ²⁷ Na gbīe-ku dumaa wuo Belsebul yaa hāa muw himma-i mi ta mi donya jīnabaa-ba-i, namaa nuomba fuw, hai moloŋo-i hāa bafamba-i himma-i ba ta ba donya-bei? Na saa da, namaa fereŋ baamba yaa ka karnu ciiruo-i. ²⁸ Muw fuw, *Diilonŋ-Yalle yaa hāa-mi himma-i mi ta mi donya jīnabaa-ba-i. Ku yaa pigāaŋ wuo *Diilonŋ-bāaŋgu paa-nei tī.

²⁹ «Hai moloŋo-i gbāa suur u nabienŋ dūngu-na a biera u bīmbīnni-i hel baa-ni aa u nabienŋo yaŋ-yo dumaa? Iŋga kutienŋ

††12:21 Isayi (Ésaie) 42.1-4

‡‡12:24 *Sitāni yerre nande yaa *Belsebul.

duo bel u nabieŋo-i vaa-yo igēna, u gbāa suur biera u bimbīnni-i hiere ta baa-ni.

³⁰ «Umaŋ duo uu si dii baa-mi, kuu dii ŋaa kutieŋo bigāaŋ-mi; aa umaŋ duo u sa tigiij baa-mi, kuu dii ŋaa u pisällā.

³¹ «Mi tūnu-nei: Nelbilibanŋ cāl Diiloŋo-i aa ta ba haa tuosinni maŋ yuo hiere, u gbāa ce jande bei aa yaŋ ma tī. Ŋga umaŋ duo tuora u *Yalle-i, jande cēraa u ce-yuo hiema-na, jande cēraa u ce-yuo dōrō-i-na. ³²Umaŋ duo waŋ āndababalaanŋu hā *Moloŋ-Bieŋo-i, ma gbāa tī. Ŋga umaŋ duo piiye āndaparaanŋu hā Diiloŋ-Yalle-i, ma sie tī nyuŋgo, ma sie tī bisinuo.

³³ «Tibifafaanŋu yaa maanŋ biefefeŋa-i. Tibibabalaanŋu maŋ biebabaleŋa. Ba suo tibiŋgu-i ku bieŋa yaa nuo-i. ³⁴Nelbabalaanŋ namaa temma-i daana-i! Naŋ balaanŋ, nelfafamma ce nie aa hel na nunni-na? Nelieŋ nuo ŋ huonŋaŋ yuu baa mamaŋ, ma yaa hilaanŋ ŋ nuŋgu-na. ³⁵Nelfefeŋ u ānfafamma hel u hōfafanŋa'i nuo-i. Aa nelbabalaŋ u maacembabalamma hel u hōbabalaŋa'i nuo-i. ³⁶Mi tūnu-nei: Gēŋgeryiŋgu-na, bamaŋ waanŋ āndasōsōnni-i hiere, Diiloŋo ka gāŋ baa-ba. ³⁷Diiloŋo ka ne naŋ fereŋ nuŋ-āndaanŋu yaa-i aa cira ŋ cālāa sisi ŋ saa cāl.»

Nuomba ciera Yesu ce himma ba ne

(Marke 8.11-12; Like 11.29-32)

³⁸ Yesuŋ juo piiye tī, *ānjīnamma pi-gāataamba namba-i baa *Fariisēbaa-ba namba cira: «Hāalātīe, i taara ŋ ce himma i ne.»

³⁹ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Fiefie ku nuomba saa fa, ba jēnaamba sa ku! Ba gbīe-ku dumaa wuo mi ce himma ba ne. Bīŋkūŋgu sa ce dii hā-na. *Yonasiŋ cie mamaŋ, ma ka saanu baa-

na. ⁴⁰Yonasiŋ cie yinni siei-i dumaa teterieŋo kusūŋgu-na[¶], *Moloŋ-Bieŋo ka bi ce yinni siei-i dumei hiema-na.

⁴¹ Ninivetaamba nuo Yonasi nuŋgu-i aa nanna ba cilōbabaŋo-i^{§§}, a ne da namaa hōlma-na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Yonasi-i aa na yagar wuo na sie nu u nuŋgu-i! Diiloŋ duo ji tuo yuu nuomba-i, Ninivetaamba ka cira na cālāa cemma. ⁴²Gēŋgeryiŋgu-na, Seba nellentieŋo* ka da nuŋgu fiefie ku nuonŋ namaanŋo-na. Fuo siire termaanŋ daaku-na a karnu nileŋa-i hiere ji nu *Salomō nelma-i, a ne da namaa hōlma-na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Salomō-i aa na yagar na sa nu u nuŋgu-i!»

Jīna duo bir jo u sa fa

(Like 11.24-26)

⁴³ Ku huonŋu-na, Yesu wuo cira: «*Jīna duo waa moloŋo-na aa ji hel, u kā ka tuo wuōra u bīŋ hīeŋ-nu duo taara muntīenammu. ⁴⁴Duo saa ka da, u cira: «Mi ka bir kā mi muntercolōmmu-na.» Aa bi bir. Duo kā ka da bīŋkūŋgu si dii kutieŋo huonŋa-na, aa u gbuu migāanŋ-ka da welewele aa tigiij-ka, ⁴⁵ u bir ka bī u najīnabaa niehāi, bamaŋ balaanŋ yaŋ ufaŋo-i ba jo ji suur tiēna-kei. Da ba suur tiēna dumaaŋo-na, ku migāanŋ balaŋ kutieŋo-na a yaŋ dielā-kūŋgu-i. Mafamma temma yaa ka da fiefie ku nuomba-i; ba saa fa.»

Yesu baamba juo da ba ji ne-yo

(Marke 3.31-35; Like 8.19-21)

⁴⁶ Yesuŋ waa tuo piiye baa nuomba-i, u nyu wuo jo baa u hāmba-i da ba ji ne-yo. Baŋ juo ji da u piiye, baa yiera gōŋgūōŋ-nu. ⁴⁷Naacolŋo naŋ wuo da-ba aa naa pie waŋ baa Yesu-i wuo: «Ŋ nyu-i baa ŋ

[¶]12:40 Nieŋ Yonasi sebe-i-na (Jonas) 2.1.

^{§§}12:41 Yonasi (Jonas) 3.5-10

*12:42 Nellentieŋ daayo waa cicieŋo a saanu baa mamaŋ nyegāanŋ girekimma-na.

hamba juo da ba ji ne-ni, baa dii yiera gōngūngu-na ta ba cie-ni.»

⁴⁸ Yesu wuɔ gbē naacolŋo-i wuɔ: «Na suɔ mi nyu-i baa mi hamba-i wei?» ⁴⁹ Aa naa wuɔra pigāaŋ u *hāalābiemba-i baa u naŋga aa cira: «Mi nyu-i baa mi hamba yaa daaba. ⁵⁰ Bamaŋ cieŋ mi To maŋ dɔɔ-i-na u huɔŋga-i, ba yaa mi hamba-i, ba yaa mi tūɔbaa-ba-i, ba yaa mi nyubaa-ba-i.»

Fūmanarāŋo naŋ maama

(Marke 4.1-9; Like 8.4-8)

13 Yinduɔŋgu faŋgu-na, Yesu wuɔ sire hel kā ka tīena dalanga nuŋgu-na. ² Nuɔmba jo ji yu-yuɔ. Wuɔ bel nyugūŋ beŋo naŋo-na tīena aa nuɔmba waa bomborma-na. ³ Uŋ tīe-naana, wuɔ bie gbāneini tuɔ naŋ baa-ba wuɔ: «Naacolŋo naŋo kāa ka naŋ fūma u suɔŋgu-na. ⁴ Fūma naŋo kā ka diire hūmelleŋ-huɔŋ-na, huriimba jo ji wuɔ ufaŋo-i. ⁵ Unajo kā ka diire tāmpēlleŋ-terieŋ-nu. Hiema saa waa boi terieŋgu-na; a ce u pa yaŋ unajo-i. ⁶ Uŋ paa, u kaasinni saa gbāa suur kā yaaŋ-na. Bāaŋguŋ juo doŋ ta ku jo, wuɔ kuol hiere kpēmumu! ⁷ Unajo kā ka diire hiēŋ-nu. Hiēŋgu tu suuye-yuɔ. ⁸ Umaŋ di-iriye suɔŋ-huɔŋga-na munterfafammuna, u sire gbuu kpatalla: unajo bieŋa komuɔŋa da-a-ndii, unajo bieŋa komuɔŋa sa-a-siei, unajo komuɔŋa baa cīncielbaa.»

⁹ Yesuŋ waaŋ mafamma-i wuɔ cira: «Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

Kumaŋ cie Yesu tuɔ naŋ gbāneini-i

(Marke 4.10-12; Like 8.9-10)

¹⁰ Yesuŋ juo naŋ tī, u *hāalābiemba pie u caaŋ-nu ka cira: «Itie, bige-i cie ŋ ta ŋ naŋ gbāneini baa nuɔmba-i?»

¹¹ Yesu wuɔ cira: «Diiloŋo cie baa namaaŋo-i. U *nellentesinni maama

maŋ fuyaa, u pigāaŋ namaaŋo-i baa-ma, a ne da banamba sa suɔ kunangu mei. ¹² Umaŋ duɔ tuɔ suɔ yieŋgu, kunangu ka ta ku naara u sɔsuɔmuŋgu-i; ŋga umaŋ duɔ u sa suɔ biŋkūŋgu, celle-kūŋgu maŋ uŋ suɔ-kuŋ, ku ka kor-yuɔ. ¹³ Na saa da, kumaŋ cie mi ta mi naŋ gbāneini-i baa-ba, yufieŋa dii baa-ba, ŋga ba sa da baa-ya. Tūnni dii baa-ba, ŋga ba sa nu baa-ni. Ba sa suɔ nelmaŋ kāŋ yaŋga maŋ nuɔ-i. ¹⁴ Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sī daama-i wei? Isayi waaŋ-ma wuɔ: «Diiloŋo ciera wuɔ:

«Na ka ta na nu nelma-i,

ŋga na sie ta na suɔ ma yaaŋga-i.

Na ka ta na ne colcol, ŋga na sie ta na da biŋkūŋgu.

¹⁵ *Hama-i nuɔ-i?*

Bande ku nuɔmba nyaayā ba fere cor;

ba suunu ba tūnni-i

aa suuye ba yufieŋa-i.

Ba sa taara ba da biŋkūŋgu.

Ba sa taara ba nu weima.

Ba sa bi taara ba suɔnu kunangu aa jo mi wulaa mi ji kor-ba.»†»

¹⁶ Yesu wuɔ cira: «Namaa fuɔ, na yunni dɔlaa; na da baa na yufieŋa-i aa ta na nu baa na tūnni-i. ¹⁷ Mi waŋ ninsɔŋo-i baa-na: *Diilopɔpuɔrbiemba boi baa nelviimba boi taa ba taara ba da naŋ daŋ kumaŋ, aa nu naŋ nuŋ mamaŋ, ŋga ba saa da ma diei, ba saa bi nu ma diei.»

Yesu firiinu fūmanarāŋo gbānalāŋgu-i

(Marke 4.13-20; Like 8.11-15)

¹⁸ Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Karaaŋ na tūnni-i na nu fūmanarāŋo gbānalāŋgu yuŋgu-i: ¹⁹ Nuɔmba naŋ hɔmmu dii ŋaa hūmelleŋ-huɔŋga; da ba nu *Diiloŋ-bāaŋgu maama-i ba sa belma nammu hāi, ba yaŋ *Bigāarāŋo jo ji hiel-ma aa yaŋ-ba. ²⁰ Banaŋ hɔmmu dii

†13:15 Isayi (Ésaie) 6.9-10

ɲaa tãmpêlley-terienggu; da ba nu Diilon-nelma-i ma pãñ dɔlnu-bei ba hũu-ma. ²¹Ŋga ma sie gbãa nañ kaasinni. A ce dumaango-na weiñ da ma da kutaamba-i, sisɔ da ba ta ba huol ba yammu-i ma maama-na, ba har jina. ²²Banañ hõmmu dii ɲaa hieñ-terienggu; da ba nu Diilon-nelma-i ba yañ añjoguoma-i baa gbeinj-maama jo ji suuye-mei; a ce ma sa da belle ba wulaa. ²³A ne da banañ hõmmu dii ɲaa hieɲafamma; da ba nu Diilon-nelma-i ba suɔ ma yungu-i aa wuɔ ma hũmelle-i diñ saaya di wuɔ dumaa. Kufanɲu taamba yaa dii ɲaa fũma mañ gbuu sire kpatalla; unango bieña komuɔña da-a-ndii, unango bieña komuɔña sa-a-siei, unango komuɔña baa cĩncielbaa.»

Suontieño naño baa u bigäärãño

²⁴Yesu wuɔ tiraa nañ gbãnalãanggu nanɲu baa-ba wuɔ: «*Diilon-nellentesinni dii ɲaa moloño mañ siire ka duu ðimma u suongu-na aa jo ji tĩena. ²⁵Isuɔnggu nanɲu-na, u bigäärãño naño yañ nuɔmba duɔfũñ aa sire ka nañ hẽbieña ðimma hɔlma-na. ²⁶Ðimmanɲu juɔ ta ma hoñ huɔnggu-na, suontieño maacembiemba da hieñ daaku-i. ²⁷Ba jo ji ta ba yuu suontieño-i wuɔ: <Yuntie, ma sĩ ŋ duu ðimma'i ma kula suongu-na ke, hieñgu maama nie?>

²⁸«Suontieño gbẽ-ba wuɔ: <Unango sĩ, mi bigäärãño naño'i cie mafamma-i.>

«Maacembiemba cira: <ɪ kã ka for-ku nanna wei?>

²⁹«Suontieño gbẽ-ba wuɔ: <Yaañ-kunɲ, baa na for-ku; da na'a na for-ku, na ka for baa ðimma namma. ³⁰Yaañ ni vãa hieɲe. Ðiñ da ma ji hi karma, mi ka ce ba for ku yaa igẽna a tigiinj-ku caa-ku aa suɔ kar mi ðimma-i dii-ma inoñgɔ-na hã-mi.»>

Diilon-nellentesinni dii ɲaa mutardi-belle

(Marke 4.30-32; Like 13.18-19)

³¹Ku huonggu-na, Yesu wuɔ tiraa nañ gbãnalãanggu nanɲu baa-ba wuɔ: «*Diilon-nellentesinni dii ɲaa mutardi-belle mañ bañ duu-de. ³²Mutardi-belle yaa yuraanu yañ hieɲe, ɲga da di pa, di sire maar niifielu-i hieɲe a ce tibiñgu huriimba ta ba jo ba se kamma kuɔ.»

Diilon-nellentesinni dii ɲaa konsiini

³³Aa naa tiraa cira: «*Diilon-nellentesinni dii ɲaa konsiini. Da ba par-ni ba nakoluoñ-nu a du burjũmmu-i kolloyufieña siei baa-ni, ni sire-muɔ hieɲe.»

Kumañ cie Yesu tuɔ nañ gbãneini-i?

(Marke 4.33-34)

³⁴Yesu waanɲ nel daama-i hieɲe baa nuɔmba-i gbãneiniñ; duɔ puur duɔ pi-iyɛ gbãnalãanggu, a puur duɔ pi-iyɛ gbãnalãanggu. ³⁵*Diilopɔpuɔrbiloñ unɲ waanɲ mamañ ma'i sĩ daama-i wei? Diilopɔpuɔrbiloño waanɲ-ma wuɔ: «Diilonoñ ciera wuɔ:

«Mi ji ta mi pi-iyɛ baa-ba gbãneiniñ.

Mamañ naa fuo dii miwaanɲo domma-na, mi ka wañ-ma baa-ba.»‡

Yesu firnu suontieño-i baa u bigäärãño-i ba gbãnalãanggu-i

³⁶Yesuñ juɔ pi-iyɛ tĩ, wuɔ yañ nuɔmba-i aa naa ta kũñ. U *hãalãbiemba kã u wulaa ka cira: «Niñ naan gbãnalãanggu mañ wuɔ suontieño naño duu ðimma aa u bigäärãño kã ka nañ hẽbieña ðimma hɔlma-na, ŋ sa firnu-kuɔ baa-ye i suɔ ku yungu-i wei?»

³⁷Yesu wuɔ cira: «*Moloñ-Bieño yaa suontieño-i; u yaa duu ðimma-i.

³⁸U suongu yaa miwaanɲo-i. Ðimma

‡13:35 Gbelieman-nalãanggu (Psaume) 78.2

yaa bamaŋ cuu Diiloŋo huoŋ-nu aa hēbieŋa yaa bamaŋ cuu *Bigāarāŋo huoŋ-nu. ³⁹Suontieŋo bigāarāŋo yaa *Sitāni-i. U yaa kāa ka naŋ hēbieŋa-i dīmma hōlma-na. Dikara-huoŋgu yaa miwaano tīmmaŋ-huoŋgu-i aa dikartaamba yaa *dōrpōpuōrbiemba-i. ⁴⁰ Baŋ kaal hieŋgu-i ba caa-ku duma, miwaano tīmma-na, ku ka waa dumei. ⁴¹ Yiŋgu faŋgu-na, Moloŋ-Bieŋo ka ce u dōrpōpuōrbiemba jo ji bel bamaŋ guolaŋ nuamba gbeini-i baa bamaŋ cieŋ āmbabalma-i hiere a hiel-ba u nelle-na ⁴²ka caa-ba dāŋgbōguoŋgu-na. Kaaluŋgu sie ji waa dei. ⁴³ Iŋga bamaŋ wuoŋaŋ Diiloŋ-hūmelle-i, ba ka waa huōŋgu faŋgu-na ba To nelle-na ta ba gbu ba caa ŋaa bāansēnieŋgu. Uman duō u ka nu, u nu!»

Diiloŋ-nellentesīnni dii ŋaa sēne

⁴⁴ «*Diiloŋ-nellentesīnni dii ŋaa sēne maŋ fuyaa suoŋgu naŋgu-na, naacolŋo naŋo kā ka paya-yuo. U huōŋga gbuu fē, u migāaŋ fuo-yo aa kā ka suor u nagāŋ-niini-i hiere a jo ji sāa suoŋgu faŋgu-i.»

Diiloŋ-nellentesīnni dii ŋaa niibiliēŋgu

⁴⁵ «*Diiloŋ-nellentesīnni tiraa ni ye ŋaa torgoceroŋo maŋ taaraayaŋ niibilefanni duō sāa. ⁴⁶ U juō da sukpepelluŋ-kūŋgu naŋgu-i, u kā ka suor u nagāŋ-niini-i hiere a sāa-ku.»

Diiloŋ-nellentesīnni dii ŋaa juōŋo

⁴⁷ «*Diiloŋ-nellentesīnni tiraa ni ye ŋaa tetebeļuōŋo. Da ba naŋ juōŋo-i, duō hi teterieŋo teterieŋo, u bel. ⁴⁸ Da ba fa-ba hel baa-ba hūmma-na, ba kā ka tīena fiel baafafaamba-i aa nanna baababalaamba-i. ⁴⁹ Miwaano tīmma ka waa dumei: *Dōrpōpuōrbiemba ka jo ji fiel nelbabalaamba-i

hiel-ba nelfafaamba-na ⁵⁰ka dii-ba dāŋgbōguoŋgu-na. Kaaluŋgu sie ji waa dei.»

⁵¹ Yesuŋ waan mafamma-i, wuo yuu u *hāalābiemba-i wuo: «Miŋ waan ma-maŋ, na nuō-ma hiere wei?»

Baa cira: «Ūu, i nuō-ma.»

⁵² Yesu wuo cira: «*Āŋjīnamma pi-gāatieŋo maŋ duō hūu-ma hāalā Diiloŋ-nellentesīnni kūŋgu-i, uu dii ŋaa dumel-lentieŋo maŋ hielaan bimbifeleŋni-i baa niicōlōnni-i u muntierammu-na u hā nuamba-i.»

Nasaretitaamba cīnaana Yesu-i

(Marke 6.1-6; Like 4.16-30)

⁵³ Yesuŋ juō naŋ gbāneini-i tī, wuo ta terieŋgu faŋgu-na ⁵⁴a kā ba nelle-na^f. Uŋ kāa, wuo kā ba *Diilonelhāalādūŋgu-na ka tuō waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba. Kuō cu ba hōmmu-i. Baa ta ba piiye wuo: «Fuō kaa hel baa nelnul daade-i hie? U cie nie tuō gbā u ce hiŋ daama temma-i? ⁵⁵ Ma sī fānaŋo bieŋo yaa ke? Maari bieŋo'i sī wei? Fuō hāaŋo naŋo yaa baŋ biŋ-yoŋ Sake-i, unāŋo-i Yosefu, unāŋo-i Simō aa unāŋo-i *Yuda. ⁵⁶ U tūōbaa-ba dii baa-ye tīenamman-na. Fuō kaa hel baa hiŋ daama-i hie?»

⁵⁷ Kuŋ cie dumaŋo-na, ba saa gbāa hūu Yesu nelma-i. Yesu wuo gbē-ba wuo: «Ba kāŋ *Diilopōpuōrbiloŋo-i terni-na hiere; ŋga u nellen-baamba-i baa u dūŋ-baamba sa kāŋ-yo.» ⁵⁸ Baŋ'a ba saa hūu u nelma-i dumaŋo-na, u saa ce gbereweima boi terieŋgu-na.

Nsāa-Batisiŋ kuu kuliŋgu maŋ

(Marke 6.14-29; Like 9.7-9)

14 Yibieŋa faŋa-na, fāamaŋo maŋ waa *Galile yuŋgu-na, wuo nu ba piiye Yesu maama-i. Ba taa ba bī-yo *Erōdi-Āntipasi. ²Wuo gbē u maacemiemba-i wuo: «Naacolŋ

^f13:54 Ba nelle yaa Nasareti. Nieŋ Like 4.16.

daayo-i mi suyaa mie *Nsāa-Batise yaa birii jo. U hilaa kuon-nelle-na jo, ku'i cie u hi hiŋ daama temma-i.» ³A ne da Erōdi fuo fere yaa naa cie ba bel Nsāa-i vaa-yo aa dii-yo kaso Erodiyadi maa-na. Erodiyadi faŋo waa u mōlō cieŋo aa u hūu-yo mōlŋo wulaa. Ba taa ba bī mōlŋo-i Filipu. ⁴Uŋ hūyāa-yo dumaanŋo-na, Nsāa wuo waŋ-ma baa-yo wuo fuo uudiŋo sī. ⁵Erōdi wuo tuo taara u ko-yo. Iŋga nuomba-i hiere baa naa suw wuo Nsāa waa *Diilopɔpuorbilŋo. Erōdi duw ne terienŋu faŋgu-i, korma da-yo baa nuomba-i.

⁶Yiŋgu naŋgu-na, Erōdi wuo ji tuw ce u hommaŋ-yiŋgu ponsaanŋu-i aa naa bī u jēnaamba-i. Erodiyadi bilŋ wuo nyenŋ Erōdi jēnaamba yaanŋa-na ponsaanŋ daaku-na; kuw fūnuŋ dōlnu Erōdi. ⁷Wuo pā nuŋgu baa bilŋo-i wuo fuo baa Diiloŋo, kere uŋ taaraŋ kumaŋ, u waŋ-ma, u ka hā-yo baa-ku. ⁸Biloŋo nyu wuo gbo-yo wuo u cira u taara Nsāa-Batise yuŋgu. Bilŋ wuo bi cira: «Mi taara ŋ kar Nsāa-Batise yuŋgu-i a dii-ku tasaanŋ-na jo baa-ku ji hā-mi bande.» ⁹Fāamaanŋo yaanŋ kaa pāŋ bir ka deŋ birma; ŋga u ka ce-ma nie? U yaa pāa nuŋgu-i baa-yo nuomba-na. Wuo naa wuo cira: «Weima sī.» ¹⁰Aa naa puor ba kā ka kar Nsāa-Batise yuŋgu-i dii kaso-i-na ¹¹a dii-ku tasaanŋo-na ji hā bilŋo-i baa-ku. Bilŋ wuo hūu-ku hā nyuŋo-i baa-ku. ¹²Nsāa *hāalābieŋ baa kā ka bie u bomborre-i ka fuure-die aa naa kā ka tūnu Yesu-i baama.

Yesu hāa nelpūŋgu naŋgu wuo ye

(Marke 6.30-44; Like 9.10-17; Nsāa 6.1-14)

¹³Yesuŋ nuw nel daama-i, wuo bie beŋo ta tuw kā u deŋ. Nuwŋ baa ya-gar nu-ma aa naa hel nileiŋa-na a bella nuoraanŋu nuŋgu-i ta ba nyaanu-yuw. ¹⁴Uŋ kaa hi, wuo huol, wuo u ne da nelpūŋgu naŋ temma u yaanŋa-na. Ba

hujarre gbuu bel-o. Wuo doŋ tuw sire jaamba maŋ waa baa-ba.

¹⁵Bāanŋuŋ juw hir huwŋgu-na, u *hāalābiemba pie kā u wulaa ka cira: «Bāanŋu tīe tī, aa ii dii hieŋ-nu, ŋ sa ce nuomba bɔɔw kā nileiŋa maŋ kɔtɔnni-na ka taara niwuoni sāa wuo wei?»

¹⁶Yesu wuo cira: «Yuŋgu si dii ba da ba kā; namei saaya na hā-ba niwuoni-i ba wuo.»

¹⁷U hāalābieŋ baa cira: «*Buruo u ndii dii baa-ye bande-i-na yonŋ baa titiraamba hāi.»

¹⁸Yesu wuo cira: «Juwŋ baa-ni na ji hā-mi.»

¹⁹Baa jo baa-ni, wuo ce nuomba tīena hieŋgu-na, aa naa bie buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hāi baanŋ daaba-i a ciir u yuŋgu-i dɔɔɔ-i-na a jaal Diiloŋo-i aa naa bīlnu buruo-i a hā u hāalābiemba calnu-yuw hā nuomba-i. ²⁰Nuwŋ baa wuo nie yar-ba. Baa gbura ni boini-i a dii segeyufieŋ cīncieluo a hāi. ²¹Bamaŋ naa waa, ba gbāa yu nuomba neifieŋa hāi nuosiba ndii temma. Caamba nuŋgu sī baa bisālmba-i.

Yesu wuo yaa hūmma dɔɔɔ

(Marke 6.45-52; Nsāa 6.16-21)

²²Baŋ bi wuyaa niwuoni-i, Yesu wuo guor u *hāalābiemba bie beŋo-i ta u yaanŋ-na ta ba karnu ba kā bomborre nande-na aa fuo wuo tīena duw ce nuomba bɔɔw kūŋ ba cīnniŋ. ²³Nuombanŋ juw bɔɔw hiere, wuo kā ka nyugūŋ tānuŋgu-na tuw cārā Diiloŋo-i. Bāanŋuŋ fie ji tī, wuo tīena dii u da-u-die i tuw cārā Diiloŋo-i. ²⁴A ne da huwŋgu faŋgu-na, u hāalābiemba naa maa baa beŋo-i. Fafalmu naŋ temma sire ta mu jārā-bei. Hūŋ maa ta ma sagalla beŋo-i baa-ba. ²⁵Cicānjāale-na, Yesu wuo sire a tuw wuo hūmma dɔɔɔ-i-na u kā ba wulaa. ²⁶Baŋ juw'a ba ne da u wuo u jo hūmma dɔɔɔ-i-na, ba huleiŋa gbuu pāŋ caar wuo sī isuotieŋo. Baa doŋ ta ba kaasiŋ.

²⁷ Yesu wuɔ cira: «Baa na tie holle, muɔmei!»

²⁸ Pier wuɔ cira: «Itie, da kuɔ nuɔnei kelkel, ce mi wuɔ hūmma dɔɔ-i-na kā η wulaa.»

²⁹ Yesu wuɔ cira: «Jo!» Pier wuɔ hel beɲo-na tuɔ wuɔ hūmma dɔɔ-i-na u jārā-yuɔ. ³⁰ Uη juɔ jɔguɔη fafalmu maama-i, u holle pāη caar, wuɔ doη tuɔ nyierā hūmma-na. Uη nyierāη dumaajo-na, wuɔ tuɔ kaasiη wuɔ: «Itie, kor-mi o! Kor-mi!» ³¹ Yesu wuɔ fara u nanɲa-i a bel-o aa naa cira: «Ŋ saa haa η nanɲa-i mie ku haama ku'i cie. Bige-i cie η ce η hɔmmu-i mu hāi?»

³² Uη bilaa u nanɲa-i dumaajo-na, baa kā ka suur beɲo-na, fafal muɔ bi pāη yiera. ³³ Bamaη waa beɲo-na, baa jo ji dūuna Yesu yaanɲa-na aa naa cira: «Coima saa fa, nuɔnei Diiloη-Bieη nuɔηo-i kelkel!»

Yesu siire jaamba Genesareti-i-na

(Marke 6.53-56)

³⁴ Fafalmuη yieraaya, Yesubaa baa perieη karnu kā Genesareti. ³⁵ Genesaretitaambaη daa Yesu-i, baa suɔ-yo aa naa wuɔra tūnu ba-naa ka hel baa kɔtɔnniη-nileiηa-i hiere. Nuɔη baa hel jo baa ba jaamba-i hiere ³⁶ ji ta ba cārā-yuɔ wuɔ u ce jande aa u yaη ba yiɛya u joη-goruo tūηgu yaa yoη. Ku waa umaη duɔ yiɛya u joηgoruo tūηgu-i, kutieηo pāη sire da yeryer.

Bīncuɔη-hūmelle maama

(Marke 7.1-13)

15 Ku huonɲu-na, *Farisiebaa-ba namba-i baa *ānjīnamma pigāataamba namba sire *Yerusalemu-i-na a kā Yesu wulaa ²ka yuu-yo wuɔ: «Bige-i cie η *hāalābiemba sa wuɔ

bīncuɔη-hūmelle-i? Da ba'a ba wuɔ niiwuoni-i ba sa saara ba nammu-i?»

³ Yesu wuɔ cira: «Bige-i bi cie na-maa na yaη Diiloηo uη waan mamaη aa ta na ce na bīncuɔη-maama? ⁴ Diiloηo ciera: «*Ta η dii η bīncuɔmba nuηgu-i.*»[§] Aa tiraa cira: «*Umaη duɔ waη āndaparaanɲu hā u to-i sisɔ u nyu-i, kutieηo saaya komma.*»^{**} ⁵ Ŋga namaa birii cira wuɔ umaη duɔ waη baa u bīncuɔηo-i wuɔ: «Mīη ŋa naa da kumaη da mi kāyā-nie, mi pāa-ku hā Diiloηo.» Kere umaη duɔ ce mafamma-i aa u saa ji feη da biηkūηgu hā u bīncuɔηo-i weima sī. ⁶ Terieηgu fangu-na, na huraa Diiloη-nelma-i baa na bīncuɔη-maama. ⁷ Huhurmantaanɲ na-maa temma-i daana-i; *Isayiη fii-na baa kumaη, na yuu-ku. Isayi waan-ma wuɔ: «Diiloηo ciera wuɔ:

⁸ «*Nel daade taamba kāη-mi ba nuη-nu yoη.*

Mi maama si dii ba hɔmmu-na.

⁹ *Baη pigāan nuɔmba-i hūmelle maη, bafamba diele.*

A ce dumaajo-na, yunɲu si dii ba Diilojaale-na.»^{††}

Kumaη gbāa guɔla nelieη nuɔηo-i

(Marke 7.14-23)

¹⁰ Yesuη piiye mafamma-i, wuɔ bī nuɔmba-i a ji cira: «Karaan na tūnni-i fafamma na nu mi nelma-i: ¹¹ Kumaη su-uriη nelieη nuɔ η nuηgu-na, ku sie gbāa guɔla-nie Diiloη-hūmelle-na. Kumaη hilaan, ku yaa gbāa guɔla-nie.»

¹² U *hāalābiemba pie u caan-nu ka cira: «Ŋ saa suɔ wuɔ η nelma jaan *Farisiebaa-ba-i wei?»

¹³ Yesu wuɔ cira: «Mi To maη dɔɔ-i-na, uη'a u saa sū tibinni maη hiere, ni ka fuur halaη. ¹⁴ Yaan-baη, baa dii ŋaa yiriemba maη bilaa ba nayirieη nammu.

§15:4 Helmaη-sebe (Exode) 20.12; Ānjīnammaη-sebe 5.16

**15:4 Helmaη-sebe (Exode) 21.17

††15:9 Isayi (Esaie) 29.13

Na suyaa kerre yironɗ duɗ bel u nayironɗ nanɗa, ba ka par suur fuonɗ-nu ba hāi-i-na hierē.»

¹⁵ Pier wuɗ cira: «Niɗ waɗ nelma maɗ daama-i i saa suɗ ma yaanɗa-i; firnu-mei baa-ye.»

¹⁶ Yesu wuɗ cira: «Bisālmba'i namaanɗo-i yogo wei? ¹⁷ Namaa saa suɗ wuɗ kumaɗ suuriɗ nelieɗ nuɗ ɗ nunɗu-na ku kã ɗ kusunɗ-nu aa cor ka ce binieɗa wei? ¹⁸ A ne da nelieɗ nuɗ niɗ waɗ mamaɗ ɗ nunɗu-na, ma hel ɗ huɗɗa'i nuɗ-i; ma yaa gbãa guɗla-nie Diilonɗ-hümelle-na. ¹⁹ Ānjɔɗɔbabalamma hel nelieɗ nuɗ ɗ huɗɗa'i nuɗ-i: ɗ huɗɗa'i diyaan-niɗ nelkolle-na, *fuocesinni-na, bĩɗwosinni-na, cuosinni-na, coikarre-na, baa yebĩenande-na. ²⁰ Daama temma yaa guɗlaayan nelieɗ nuɗo-i. ɗɗa a wuɗ niiwuoni-i ɗ saa saara nammu-i, kufanɗu sie gbãa guɗla-nie.»

Nercieɗo naɗo haa u nanɗa Yesu-i-na

(*Marke 7.24-30*)

²¹ Ku huɗɗu-na, Yesu wuɗ ta terienɗu fanɗu-na a kã Fenisi mara nuɗ. ²² A ne da nercieɗo[¶] naɗo waa terienɗu fanɗu-na. Yesuɗ kãa, cieɗ daa wuɗ cu u huonɗ-nu tuɗ fara u piiye baa-yo wuɗ: «Itie, *Davidi hãayēɗ nuɗ, jande ce hujarremie! *Jina naɗo dii mi bilonɗo yunɗu-na, kuu si dii-yuɗ dei.» ²³ Yesu saa seɗ sūnuɗɗu yuɗ. U *hãalãbiemba pie u caanɗ-nu ka cira: «Itie, ɗ sa bir cieɗ daayo-i i huonɗu-na wei? ɗ saa da uɗ ceɗ ijieni-i u nyaanu-yie wei?»

²⁴ Yesu wuɗ cira: «Diilonɗo puɗraa-mi *Isirahel-baamba yaa wulaa-i yonɗ, baa dii ɗaa tũmba maɗ baala.»

²⁵ Cieɗ daa wuɗ jo ji dūuna u yaanɗa-na aa naa cira: «Itie, jande suuye-mie!»

²⁶ Yesu wuɗ cira: «Da ɗ bie bisālmba niiwuoni-i hã juoraamba baa-ni ku saa fa.»

²⁷ Cieɗ wuɗ cira: «Itie, ɗ waan ninsoɗo, ɗɗa ma sī juoroɗo tieɗ duɗ wuɗ niiwuoni-i aa nimaɗ diire, juoroɗo wuoni ke?»

²⁸ Uɗ waan mafamma-i Yesu wuɗ cira: «Cieɗ nuɗ, ɗ haa ɗ nanɗa-i mie kelkel! Niɗ taaran kumaɗ, Diilo ka hã-ni baa-ku.»

Terduɗɗu fanɗu-na, bilonɗ wuɗ bi pãɗ da u fere.

Yesu siire jaamba boi

²⁹ Yesu wuɗ ta terienɗu fanɗu-na a kã *Galile dalanɗa-na ka nyugūɗ tãnuɗɗu nanɗu-na tiena. ³⁰ Nuɗɗ baa kũɗ ba-naa ta ba kã u wulaa baa ba jaamba-i: Ciseduɗbaa-ba waa, yiriemba waa, murgubaa-ba waa, bobobaa-ba waa a naara jaamba namba. Ba saa waa dei. Umaɗ duɗ jo baa u wuonɗo, u jo ji jina-yuɗ Yesu caanɗu-na. Yesu wuɗ sire-bei hierē kpẽmmu! ³¹ Bobobaa-ba piiye, murgubaa-ba siire ta ba wuɗ, ciseduɗbaa-ba wuɗ fafamma, yiriemba yufieɗa puurii. Kuɗ ce nuɗmba-i gberē. Baa ta ba gbelieɗ *Isirahel-baamba Diilonɗo-i.

Nuɗmba neifieɗa hãi wuyaa buruo niehãi yar-ba

(*Marke 8.1-10*)

³² Yesuɗ waa dalanɗa-na, yiɗɗu nanɗu-na, wuɗ bī u *hãalãbiemba-i a tuɗ piiye baa-ba wuɗ: «Nuɗɗ daaba hujarre ko-mi; ba yinni siei yaa de-i baa-mi ba saa da bĩɗkũɗɗu wuɗ. Da mi ce ba ta baa nyulmu-i, ku kaa nuɗ-ba hümelle-na.»

[¶]**15:21** Ku birii a saanu baa cerma; ni ma'i sī ma nyegãan girekimma-na wuɗ «Tiir baa Sidõ mara». Nileiɗa fanɗa dii Fenisi huonɗu-na.

[¶]**15:22** Cieɗ daayo bĩncuɗmba taa ba hel Kanaa; ku kaalaaya girekimma-na. Ku pigãan wuɗ ba saa waa *Yuifubaa.

³³U hāalābiemba yuu-yo wuo: «I ka da niwuoni-i hie hieŋ daaku-na die hā nelpūŋ daaku da ku wuo ye?»

³⁴Yesu wuo yuu-ba wuo: «*Buruo u nie dii baa-na?»

Baa cira: «Buruo niehāi baa tete-biemba namba.»

³⁵Yesu wuo gbē nuomba-i wuo ba tiēna hiēma-na ³⁶aa naa bie buruo niehāi daayo-i baa tetebieŋ daaba-i a jaal Diiloŋo-i aa naa būlnu-nie hā u hāalābiemba calnu-nie hā nuomba-i.

³⁷Nuomba-i hiere baa wuo nie yar-ba. Baa gbura ni boini-i a dii segeyufieŋ niehāi. ³⁸Bamaŋ naa waa, ba gbāa yu nuomba neifieŋa hāi temma. Caamba nuŋgu sī baa bisālmba-i. ³⁹Baŋ juo wuo tī, Yesu wuo ce ba bōrō kūŋ ba cīnniŋ aa fuo wuo kā ka bie beŋo tuō kā Magadā.

Yesu suwraaya

(Marke 8.11-13; Like 12.54-56)

16 Ku huonŋu-na, *Farisiebaa-ba namba-i baa *Sadusiebaa-ba namba siire kā Yesu wulaa wuo ba ka piye cure-yuo. Baŋ kāa, baa cira: «Hāalātie, ce himma namma i ne, mamaŋ pigāaŋ wuo ŋ juo Diiloŋ-jomma.»

²Yesu wuo cira: «Bāaŋ da ku ta ku suur huonŋu maŋ nuō-i, da na ne diiloŋo yaanŋa-i da-ka dāa, na cira: «Diiloŋo sie dāa, terieŋgu ka fa.» ³Aa da na sire cucuuyunŋu-na a da diiloŋo yaanŋa saa fa, na cira: «Diiloŋo ka dāa nyunŋo-i-na.» Na cie nie ta na suō diiloŋo yammu-i na bōrō-muo aa na sa suō mamaŋ cieŋ fiefie-i-na ma yunŋu-i? ⁴Fiefie ku nuomba saa fa, ba jēnaamba sa ku. Ba gbīe-ku dumaa wuo mi ce himma ba ne. Bīŋkūŋgu sa ce dii hā-na. *Yonasi maama ka saanu baa-na.»

Uŋ waanŋ mafamma-i, wuo ta aa naa yaŋ-ba.

Yesu gbuoya u hāalābiemba-i

(Marke 8.14-21)

⁵Yesubaa-baŋ taa terieŋgu-na, baa kā ka bie beŋo ta ba karnu ba kā dalanŋa yiēŋgu nanŋu-na. A ne da baŋ'a ba ta, ma saa tiēnu u *hāalābiemba bie *buruo.

⁶Yesu wuo gbē-ba wuo: «Jande, bilaanŋ na fere *Farisie ba siini-na baa *Sadusie ba bi niini-na.»

⁷U hāalābieŋ baa doŋ ta ba piye baa naa nuō wuo: «In'a i saa bie buruo ku'i cie u tuō piye de-i-na.»

⁸Yesu wuo suō baŋ waŋ mamaŋ. Wuo cira: «Na saa haa na nanŋa-i mie ku haama. Na bilaa-ma nie aa cira naŋ'a na saa bie buruo ku'i cie mi ta mi piye de-i-na? ⁹Na saa suō ku yaanŋa-i yogo wei? Naŋ calaanu buruo u ndii maŋ hā nuomba neifieŋa hāi nuosiba ndii ba wuo u yar-ba,^{§§} u maama karaanu-nei wei? Aa naŋ biyaa segeyufieŋa maŋ ta ku yiinŋu-na, a maama karaanu-nei wei? ¹⁰A naara buruo niehāi maŋ naŋ calaanu-yuo hā nuomba neifieŋa hāi ba wuo u yar-ba,* mafamma karaanu-nei wei? A tiraa naara segeyufieŋa maŋ naŋ biyaa-ya ta kufanŋu yiinŋu-na a maama karaanu-nei wei? ¹¹Naa naa gbē na suō wuo miŋ ciera na bel na fere Farisie ba siini-na baa Sadusie ba niini-na, mi sa waŋ bur-maama!» ¹²Terieŋgu fanŋu-na, u hāalābiemba suō suō wuo u saa cira ba bel ba fere siiniŋ-kerreŋ, ŋga wuo ba bel ba fere Farisie ba nelma'i nuō-i baa Sadusie ba maama-na.

Yesu sīnni yaa hani-i?

(Marke 8.27-30; Like 9.18-21)

¹³Yesubaa baa kāa kunanŋu-i Sesare maŋ Filipu wuonŋo-na. Yesu wuo ka yuu

§§16:9 Nieŋ 14.15-21.

*16:10 Nieŋ 15.32-38.

u *hāalābiemba-i wuo: «Nuoŋ ba'a hai moloŋo-i *Moloŋ-Bieŋo-i?»

¹⁴ U hāalābieŋ baa cira: «Banamba ciera nuonei *Nsāa-Batisi-i; banaŋ ba'a nuonei *Eli-i; banaŋ ba'a *Seremi; banaŋ ba'a *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋ nu.»

¹⁵ Yesu wuo cira: «Aa namaa fuo, na'a hai moloŋ muomei?»

¹⁶ Simo-Pier wuo cira: «Diilonŋ uŋ pāa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa nuoŋo-i. Cicēlmantieŋo Bieŋo yaa nuoŋo-i.»

¹⁷ Yesu wuo cira: «Pier, Nsāa bieŋ nu, naŋ yuŋgu dɔlaa, niŋ waanŋ ma-manŋ daama-i naŋ kusūŋ-maama sī, mi To maŋ dɔɔ-i-na, u yaa diyaa-ma ŋ nuŋgu-na.» ¹⁸ Aa naa cira: «Pier, ŋ yerre yuŋgu yaa wuo tāmpēlle. Mi tūnu-nie: Mi ka fu mi dūŋgu-i tāmpēlle fande yaa nu-i. *Sitāni yufelle ku, u sie gbāa ce-ku bīŋkūŋgu. ¹⁹ Mi ka hā-ni *Diilonŋ-nelle dieŋa-i: Da ŋ cīina kumaŋ hīema-na bande-i-na, ba ka cīina ku bīŋkūŋgu-i dɔɔ-i-na; da ŋ bi sie kumaŋ hīema-na bande-i-na, ba ka bi sie ku bīŋkūŋgu-i dɔɔ-i-na.» ²⁰ Aa naa waŋ-ma kuola-mei baa-ba wuo ba baa yaŋ ma hel wuo Diilonŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa ufaŋo-i.

Yesu kaal u mulīema-i baa u hāalābiemba-i

(Marke 8.31–9.1; Like 9.22-27)

²¹ A doŋ huoŋgu faŋgu-na, Yesu wuo doŋ tuɔ piye u pigāaŋ u *hāalābiemba-i wuo: «Da ku fie ce nie nie, fuo mi kā *Yerusalemu-i-na. Da mi kā, nelle bīncuamba-i baa *Diilojigāntaamba yuntaamba-i a naara *ānjīnamma pigāataamba ka ce-mi sūlma aa ko-mi. Ŋga da ba ko-mi, mi ka ce yinni hāi yoŋ hīema-na, sieliŋ-yiŋgu-i, mi ka sire hel jo.» ²² Uŋ waanŋ mafamma-i, Pier wuo bī-yo ba kā ba deŋ ka tuɔ waŋ baa-yo wuo: «Itie, baa ta ŋ piye dumaa, ku

saa fa. Diilo baa jo baa-ma, Diilo sie hūu-ma ma ce.»

²³ Yesu wuo ne-yo da fie aa naa cira: «*Sitāni, kā ŋ halaŋ mi caaŋ-nu! Ŋ taara ŋ guɔl mi gbeini-i wuo nie? Ŋ kusūŋ-maama-i Diilonŋ-maama sī, nelbilieŋ-maama.»

²⁴ Ku huonŋgu-na, Yesu wuo gbē u hāalābiemba-i wuo: «Umaŋ duɔ tuɔ taara u cu mi huonŋ-nu, kutieŋo saaya u cīina u fere, aa u bi saaya u sie mulīema-i baa kuliŋgu-i. ²⁵ Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, kutieŋo ka kɔsuoŋ u fere; ŋga umaŋ duɔ tuɔ kɔsuoŋ u fere mei maama-na, kutieŋo ka da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i. ²⁶ Nelieŋ nu da ŋ da ŋ yufieŋ-niini-i hiere miwaanŋo-na aa ka caa, yuŋ haku-i dii-ku? Nelieŋ nu ŋ gbāa sāa ŋ yuŋgu-i baa bige-i Diilonŋo wulaa? ²⁷ *Moloŋ-Bieŋo ka jo baa u To fōŋgūo-i baa u *dɔɔpuɔrbiemba-i. Duɔ jo, u ka pā nuamba-i ba maacemma sullu-i. ²⁸ Yaanŋ mi waŋ ninsonoŋo-i baa-na: Banamba dii na hɔlma-na bande-i-na, ba sie hi ku, ba ka da Moloŋ-Bieŋo juɔ u fōŋgōtesinnīŋ-jomma-i.»

Yesu birii u deŋ birma

(Marke 9.2-13; Like 9.28-36)

17 Yesuŋ waanŋ mafamma-i, yinni niediei ku huonŋgu-na, wuo ce fuo baa Pier baa Sake a naara Sake hāaŋo-i Nsāa, ba kā ba deŋ ka nyugūŋ tānu-jaataama naŋo-na. ² Ba'a ba ne da Yesu birii u deŋ birma: U yaanga caa dumaa ka fereŋ nuɔ ŋaa bāaŋgu, u joŋgorbaa-ba bir baapielmba ta ba caa da muimui. ³ Ba'a ba tiraa ne da *Moisi-i baa *Eli-i ba caraaya-bei ta ba piye baa Yesu-i. ⁴ Pier wuo gbē Yesu-i wuo: «Itie, i jomma faa bande-i-na de! Da ŋ sie, ŋ yaŋ mi ce gbuganni siei: ku diei naŋ kūŋgu, ku diei Moisi kūŋgu, aa ku diei kūŋgu nanŋgu-i Eli kūŋgu.» ⁵ Nelma saa ji tī u nuŋgu-na, nyaasinni nanni jo ji cīnnu-bei. Ba'a ba ne da, molo piye ni huonŋga-na wuo: «Mi

Bieŋo yaa daayo-i, u maama sa suɔ aa dɔlnu-mie. U yaa fieŋ mi huɔŋga-i. Taa na nu u nuŋgu-i!»

⁶Moloŋ daa uŋ piye, *hāalābiemba kūɔma pāŋ ta ma nyen; baa dūuna hiere nisīŋ ba yunni-i hīema-na. ⁷Yesu wuɔ pie a wuɔra haa u naŋga-i bei aa naa cira: «Baa na kālā; siireŋ!» ⁸Ba ciirii ba yunni-i ku yaa nuɔ-i, a da Yesu yaa u diei yoŋ.

⁹Baŋ juɔ ta ba hiire tānuŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mei baa-ba wuɔ *Moloŋ-Bieŋ duɔ saa sire hel kuomba hɔlma-na, ba baa waŋ nel daama-i baa moloŋo.

¹⁰U hāalābieŋ baa cira: «Ma sī *ānjī-namma pigāataamba ciera wuɔ Eli yaa saaya u bir jo igēna aa Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u suɔ jo ke?»†

¹¹Yesu wuɔ cira: «Ba saa kar coima, Eli naa saaya u jo ji migāaŋ weima-i hiere, ¹²ŋga mi tūnu-nei: Eli juɔ tī. Uŋ juɔ, ba saa suɔ wuɔ u yaa-i, ba ce ba bāaŋgu-i yuɔ. Ba ka bi ce ba bāaŋgu-i Moloŋ-Bieŋo-na dumei.» ¹³Terieŋgu faŋgu-na, u hāalābiemba suɔ suɔ wuɔ u gbē *Nsāa-Batisi yaa dumaŋo-na.

Yesu duɔnya jīna naacombiloŋo naŋo-na

(Marke 9.14-29; Like 9.37-43)

¹⁴Baŋ hiiriye tānuŋgu-na ka hi nuɔmba terieŋgu-i, naacolŋo naŋ wuɔ pie ka dūuna Yesu yaanŋa-na aa naa cira: ¹⁵«Itie, jande ce hujarre mi bieŋo-na aa ŋ sire-yuɔ; kurmwɔŋŋo dii-yuɔ, ku si dii-yuɔ dei. Da ku sire-yuɔ de-i-na, kunie u cii suur dāamu-na, kunie u cii suur hūmma-na. ¹⁶Mi juɔ baa-yo ŋ *hāalābiemba wulaa, ŋga u maama yaraa-ba.»

¹⁷Yesu wuɔ cira: «Fiefie ku nuɔŋ namaŋo-i na sa hūu nelieŋ maama,

na saa fa! Na daa nie sī mi ka tīena baa-na gbula wei? Namaa ji hūu mei maama-i yaku-i?» Aa naa cira: «Juɔŋ baa naacombiloŋo-i bande.» ¹⁸Baa jo baa naacombiloŋo-i. *Jīna'i naa cie-yo dumaŋo-na. Yesu wuɔ nuola jīna-i wuɔ u cor u hel naacombiloŋo-na. Jīna wuɔ bi hel. Naacombiloŋ wuɔ da u fere.

¹⁹Jinaŋ hilaa, hāalābiemba pie ba kula a yuu Yesu-i wuɔ: «Bige-i cie mie i saa gbāa donya-yuɔ?»

²⁰Yesu wuɔ cira: «Na saa haa na naŋga-i mie ku haama ku'i cie. Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Halle da na fie haa na niele-i mie yoŋ, weima sie gbāa yar-na cemma: Na gbāa gbē tānuŋ daaku-i wuɔ ku sire kā dii daalei, aa ma bi ce.» [²¹Aa naa cira: «Jīna daayo temma-i, da na saa dii sūŋgu aa cārā Diiloŋo-i na sie gbāa donya-yuɔ.»]

Yesu tirii u kuliŋgu maama-i

(Marke 9.30-32; Like 9.43-45)

²²Yiŋgu naŋgu-na, Yesu-i baa u *hāalābiemba waa ta ba wuɔra *Galile huɔŋga-na, Yesu wuɔ tuɔ piye baa-ba wuɔ: «Yiŋgu dii baa yiŋgu, ba ka bel *Moloŋ-Bieŋo-i hā nuɔmba-i baa-yo ²³ba ko-yo. ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi yoŋ hīema-na, sieliŋ-yiŋgu-i u ka sire hel jo.» U hāalābiemba nuɔ mafamma-i ce nie? Baa gbuu pāŋ vāa ba yammu-i.

Nampo kūŋgu

²⁴Baŋ kaa hi Kafarnamu-i, bamaŋ hūyāaŋ *Diilodubuɔ nampo-i, baa pie yuu Pier wuɔ: «Na hāalātieŋo pā Diilodubuɔ nampo-i wei?»

²⁵Pier wuɔ cira: «U sa pā-yo wuɔ bige-i cie?»

Pierŋ juɔ jo ji tuɔ suur, Yesu wuɔ siēŋ-yo cira: «Pier, naŋ wulaa haba-i pāaŋ nampo-i ba hā fŋŋɔtaamba-i hīema-na

†17:10 Malaki (Malachie) 3.23

bande-i-na? Ba bisälmba'i pāaŋ-yoŋ waa nieraamba'i pāaŋ-yoŋ?»

²⁶ Pier wuo cira: «Nieraamba'i pāaŋ-yoŋ.»

Yesu wuo cira: «Kuu dii ŋaa ba bisälmba nungu si dii nampo pāmmana; dumei sī wei? ²⁷ Ŋga, mi sa taara i guola Diilodubuo yaataamba hōmmu-i. Kā nuoraanŋu-na ŋ ka dii halle. Da ŋ ka bel teterieŋo maŋ dielā-wuoŋo-i, ŋ gbaar u nungu-i, ŋ ka da warbelle nande, ŋ hiel-de ŋ ka pā mei nampo-i baa naŋ bi wuoŋo-i hiere; di ka gbē.»

Hai moloŋo-i nelbuo-i Diiloŋ-nelle-na?

(Marke 9.33-37,42-48;
Like 9.46-48; 17.1-2)

18 Huoŋgu faŋgu-na, Yesu *hāalā-bieŋ baa pie u caaŋ-nu ka cira: «Itie, hai nelbuo-i *Diiloŋ-nelle-na?»
² Yesu wuo bī bisāmbiloŋo naŋo a ji yiera-yuo ba hōlma-na ³ aa naa cira: «Yaŋ mi waŋ ninsōŋo-i baa-na: Da ŋ da na saa bir ce bisāmbieŋ temma, na ceraa na suur Diiloŋ-nelle-na. ⁴ Umaŋ duw hiire u fere a ce u fere cekūo bisāmbiloŋ daayo temma-i, kufanŋu tieŋo yaa nelbuo-i Diiloŋ-nelle-na. ⁵ Na saa da, umaŋ duw ne muoŋo-i aa bel bisāmbiloŋ daayo temma-i fafamma, kuu dii ŋaa u bilaa mei fere yaa-i.

⁶ «Bisāmbiamba maŋ haa ba nanŋa mie daaba-i hiere, umaŋ duw guol unaŋ gbeini bei Diiloŋ-hūmelle-na, sūlma haraa kutieŋo-na! Kuo baa na to namelle u nuonŋu-na aa se-yo dii-yo nuoraanŋu u ciire, kuu naa buo-yuo.

⁷ «Sūlma haraa nelbiliamba-na; ba sie gbāa naa kuubalaanŋu muncemmu-i, ŋga umaŋ duw dii u nanolŋo-i ku cemma-na, sūlma haraa kutieŋo-na.

⁸ «Da ŋ da ŋ nanŋa dii-ni kuubabal-aanŋu cemma-na, siso ŋ gboluonŋu, kar-ku ŋ nanna dii daalei. Da ŋ suur Diiloŋ-nelle-na ba nanŋa diei, siso baa gboluonŋu diei, ku boyyaa ba ka caa-ni baa ŋ nammu-i mu hāi-i-na, siso baa ŋ gbeini-ni hāi-i-na.

⁹ «Da ŋ da ŋ yufelle dii-ni kuubabal-aanŋu cemma-na, hiel-de ŋ fara ŋ nanna dii daalei! Da ŋ suur Diiloŋ-nelle-na baa yufelle diei, ku boyyaa ba ka caa-ni baa ŋ yufieŋa-i a hāi-i-na.»

Diiloŋo sa sieya u bisälmba-i

(Like 15.3-7)

¹⁰ Ku huonŋu-na, Yesu wuo cira: «Nieŋ, taa na kāŋ bisālŋ daaba-i hiere, baa na yaŋ u diei. Mi tūnu-nei: *Dōrpōpuorbiemba maŋ nieyaŋ-bei, baa dii baa mi To-i dōro-i-na bāanŋu-i baa isuonŋu-i. [¹¹ *Moloŋ-Bieŋo juw duw ji taara bamaŋ baala a kor-ba.]] ¹² Aa naa cira: «Namaa wulaa, tūlmba komuoŋa ndii da ba waa baa umaŋ, aa u diei balla-bei, kutieŋo sie yaŋ komuoŋa naa baa cīncieluo nennaa maŋ tiyāa ba ta ba wuora[‡] aa kā ka taara u diei-wuoŋ daayo-i wei? ¹³ Mi waŋ ninsōŋo-i baa-na: Duw ka da-yo, u huonŋa ka gbuu fē. A ne da komuoŋa naa baa cīncieluo nennaa maŋ tiyāa ba saa balla, bafamba kūŋgu saa gbāa fē u huonŋa-i fēŋ daama temma-i. ¹⁴ Ku yaa ŋaa na To maŋ dōro-i-na u kūŋgu-i; u sa taara u diei balla bisāmbieŋ daaba-na.»

Nelmaŋ saaya ma ta ma fienu dumaa

¹⁵ Ku huonŋu-na, Yesu wuo cira: «Ŋ natobiŋ duw cāl, kā u wulaa ŋ ka pigāanŋo uŋ cālāa kusuoŋ-nu; na hā-na-hāi. Duw hūu-ma wuo u cālāa, na cor baa na horre-i. ¹⁶ Duw saa hūu-ma, ŋ yaŋ-yo aa ŋ taara nelduoŋo ŋ naara ŋ fere,

[‡]18:12 Ma nyegāaŋ girekimma-na wuo: «Kutieŋo sie yaŋ komuoŋa naa baa cīncieluo nennaa maŋ tiyāa dii tānunŋu-na.» Bafamba hiema-i hiere tānni.

sisɔ nuɔmba hāi na kā u wulaa na ka fielnu-mei ɲaa Diilonɔ-nelmaɲ waan-ma dumaa wuɔ: *«Siertaamba hāi sisɔ ba siei da ba da nelma maɲ nuɔ-i, ma ka fielnu.»*¹
¹⁷ Duɔ saa ka hūu bafamba maama-i, kā ɲ ka hi Diilonɔ-dūɲ-baamba-i baa-ma. Duɔ saa nu Diilonɔ-dūɲ-baamba nuɲgu-i, baa tiraa ɲ ta ɲ kāɲ-yo na horre-na; ta ɲ kāɲ-yo baa *nieraamba sisɔ ɲ ta ɲ kāɲ-yo baa nelbabalaamba.⁵

¹⁸ «Mi waɲ ninsoŋo-i baa-na: Da na cīna bīɲkūɲgu bīɲkūɲgu hīema-na bande-i-na, ba ka cīna-kuɔ dɔɔ-i-na. Da na bi sie bīɲkūɲgu bīɲkūɲgu hīema-na bande-i-na, ba ka sie-ku dɔɔ-i-na. ¹⁹ Aa mi tūnu-nei: Na hɔlma-na, bamaɲ da ba nunu ba-naa hīema-na bande-i-na aa cārā bīɲkūɲgu mi To-i dɔɔ-i-na u wulaa, u ka hā-ba baa ku bīɲkūɲgu-i. ²⁰ Na saa da, nuɔmba hāi sisɔ nuɔmba siei da ba tigiɲ ba-naa mei yerre-na, mi dii ba hɔlma-na.»

Diilonɔ taara i tie ce jande i-naa nuɔ

²¹ Yesuɲ waan mafamma-i, Pier wuɔ pie yuu-yo wuɔ: «Itie, moloɲ duɔ tuɔ cālmi aa mi ta mi yaɲ ma ta ma tī, da ku ji hi niel hade-i mi saaya mi pē? Da ku ji hi niehāi wei?»

²² Yesu wuɔ cira: «Mi sie cira niehāi yoɲ de! ɲga mi ka cira da ku hi komuɔɲa siei baa cīncieluo a tir sɔmma niehāi.»

²³ Aa naa cira: «Na saa da, *Diilonɔ-nellentesinni dii ɲaa nellentiero maɲ taaraayaɲ duɔ yuu u cēmiera-i u maacemiamba wulaa. ²⁴ U ce ba ta ba bī-ba ba hā-yo u tuɔ yuu-ba.

Ku juɔ hi unajo-i u cēmelle waa gbege-diele.** ²⁵ U saa naa waa duɔ gbāa pā-de. Nellentiero cira: «Da ma waa dumaano-na, suoraan-yoɲ baa u cieɲo-i baa u bisālmba-i a naara u nagāɲ-niini-i hiere na suu u cēmelle-i.»

²⁶ «Naacolɲo kā ka dūuna nellentiero yaanga-na aa cira: «Jande, ne Diilonɔ-i aa ɲ fē ɲ huɔɲga-i, mi ka gbāɲ kpelle suu-de.» ²⁷ Uɲ piye dumaano-na, u hujarre ko nellentiero-i, u cira u yaɲ u baa tiraa u pā bīɲkūɲgu aa u sire u kā.

²⁸ «Maacembilonɔ daa u bi hilaa ku yaa nuɔ-i a suu baa u nabentiero naɲo. Ba ce maacemma-i baa ba-naa. U cēmelle waa u nabentiero faɲo-na. Di saa bi waa bɔi.†† U pāɲ nyɔɲ u nuhɔɲ-na aa cira: «Jo baa mi gbeɲa-i!» ²⁹ U nabentiero dūuna u yaanga-na aa cira: «Jande, ne Diilonɔ-i aa ɲ fē ɲ huɔɲga-i mi ka gbāɲ kpelle suu-de.» ³⁰ Naacolɲ wuɔ ma sa tī. Aa ce ba bel-o dii-yo kaso wuɔ duɔ saa suu cēmɛl daade-i u sa da hel. ³¹ Ku saa dɔlɲu u nabaamba-i. Baa kā ka tūnu nellentiero-i baa-ma. ³² Nellentier wuɔ ce ba bī u jo. Uɲ juɔ, nellentier wuɔ cira: «Nelbalaɲ nuɔ naɲ temma-i daani-i, ma sī naɲ cārā-muɔ mei ce naɲ yaɲ mei gbeɲa-i ke? ³³ Ma miɲ cie hujarre-i nuɔ-na dumaa, naɲ saa waa ɲ ce hujarre-i ɲ nabentiero-na dumei wei?» ³⁴ U huɔɲgaɲ guɔlaaya baa-yo cor dumaano-na, wuɔ pāɲ saan-yo u ka tuɔ ce pɔrtɔmma duɔ suu u cēmelle-i.»

³⁵ Yesuɲ waan mafamma-i, wuɔ cira: «Namaa da na saa bi ta na ce hujarre na-

¹18:16 Ānjinamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 19.15

⁵18:17 Ma nyegān girekimma-na wuɔ: «... ta ɲ kāɲ-yo baa *nieraamba sisɔ *nampohūutaamba.» Bafamba taa ba kāɲ nieraamba-i baa nampohūutaamba-i nelbabalaamba. Nieɲ Ānfirmamma-na.

**18:24 Cēmelle maɲ waa-yuɔ di gbāa pā goɲguonaamba neifiera ndii a ka hi bier cīncieluo a ndii a saa baa gbeɲ nuɲgu maɲ biē girekimma-na.

††18:28 Girekimma-na ba ciera u cēmelle waa «*deniebaa komuɔɲa ndii». A ne da ba taa ba pā goɲguonaano-i denie diei bāduɔɲgu-na. A ce dumaano-na caamba sisi baa yinni cīnciel maacemman-sullu'i waa-yuɔ.

naa nuɔ, mi To maŋ dɔɔ-i-na u bi ka ce-na dumei.»

Bige-i gbāa bīena ānsorre-i?

(Marke 10.1-12)

19 Yesuŋ juɔ waŋ nel daama-i tī baa nuɔmba-i *Galile-i-na, wuɔ ta kā *Yude ka waa dii *Yurdē bomborma namma-na. ²Nuɔŋ baa sire kūl ba-naa kā u wulaa baa ba jaamba-i. Wuɔ sire-bei hā-ba.

³*Farišēbaa-ba naŋ baa ta ba ne wuɔ sī ba ka gbāa piye cure-yuɔ. Baa pie u caaŋ-nu a yuu-yo wuɔ: «A saa baa mie Diiloŋ-hūmelle-i, da ku dɔl-niŋ ŋ gbāa nanna ŋ cieŋo-i wei?»

⁴Yesu wuɔ cira: «Namaa saa kalaŋ ma-maŋ nyegāŋ Diiloŋ-nelma-na wei? Ma sī ma waŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ Diiloŋ uŋ'a u jīna miwaŋo-i *u maa bieŋo baa cieŋo*»[‡] ⁵aa cira: «*A ce dumaŋo-na bibieŋo ka yaŋ u bīncuɔmba-i aa waa baa u cieŋo ba gbonu ce kuuduɔŋgu.*»[¶] ⁶Da ba waa dumaŋo-na, ba sa tiraa kāŋ-ba nuɔmba hāi, ba kāŋ-ba ŋaa nelduɔŋo. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ gbonu ku-maŋ, nelbilo saa saaya u bɔɔ-kuɔ.»

⁷Farišēbaa baa yuu-yo wuɔ: «Maŋ yeŋ dumaŋo-na, bige-i cie *Moisi wuɔ umaŋ duɔ nanna u cieŋo-i u nyegēŋ sebe hā-yo a pigāŋ wuɔ ba ānsorre buɔra?»^{§§}

⁸Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ taa u ma miwaŋo-i u saa naa dii mafamma-i u huɔŋga-na, ŋga Moisi daa na tūnni sa nu, ku'i cie u hā-na hūmelle-i wuɔ na ta na nanna na caamba-i. ⁹Ŋga mi tūnu-nei: Umaŋ cieŋo-i duɔ u sa ce bamba fuɔ aa u nanna-yuɔ aa jā unajo, kutieŋo saa wuɔ Diiloŋ-hūmelle; u cie *fuocesīnni'i dumaŋo-na.»

¹⁰Uŋ waŋ mafamma-i, u *hāalā-biemba cira: «Da kuɔ maa dii dumei, ba'a

ŋ bie cieŋo-i tūŋgu wei? Ŋ sa yaŋ aa tie serŋ nuɔ bɔlbɔl wei?»

¹¹Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ duɔ hā ba-maŋ ku fŋŋgūɔ-i ba'i gbāa hūu nel daama-i, da ma'i sī nuɔmba-i hiere ba maahūuma sī. ¹²Na saa da, banamba huɔŋ baa ba sersīnni-i, banamba nel-biliemba'i diyaa-ba nie, banamba Diiloŋ-maama'i diyaa-ba nie. Umaŋ duɔ u ka gbāa hūu-ma u hūu-ma.»

Yesu cārā Diiloŋo-i hā bisāmbiemba namba

(Marke 10.13-16; Like 18.15-17)

¹³Ku huɔŋgu-na, baa jo baa bisāmbiemba namba-i Yesu wulaa wuɔ ji haa u nammu-i bei aa cārā Diiloŋo-i hā-ba. *Hāalābieŋ baa sire ta ba nuola bamaŋ juɔ baa-ba. ¹⁴Yesu wuɔ cira: «Yaŋ bisālm̄ba ta ba jo mi wulaa, baa na ta na cie-ba. Na saa da, bamaŋ dii bafamba temma-i, *Diiloŋ-nelle dii bafamba diele.» ¹⁵Aa naa haa u nammu-i bei aa cārā Diiloŋo-i hā-ba. Uŋ cie mafamma-i, wuɔ ta halaŋ terieŋgu-na.

Weiŋo naŋ maama

(Marke 10.17-31; Like 18.18-30)

¹⁶Baŋ taa dumaŋo-na, naacolŋo naŋ wuɔ pie tuɔ yuu Yesu-i wuɔ: «Hāalātie, mi saaya mi ce ānfafaŋ hama-i da mi gbāa da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i?»

¹⁷Yesu wuɔ cira: «Bige-i cie ŋ ta ŋ yuumi baa ānfafammaŋ-maama? Nelduɔŋo diei dii umaŋ faa; u yaa Diiloŋo-i. Da ŋ ta ŋ taara ŋ da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i, ŋ saaya ŋ ta ŋ wuɔ uŋ'a i tie wuɔ hūmieŋa maŋ.»

¹⁸Naacolŋ wuɔ cira: «A yaa haya-i?»

Yesu wuɔ cira: «*Baa ko nelieŋo, baa ce *fuocesīnni, baa cuo, baa kar coima ŋ haa*

‡19:4 Miwaŋo jīnammaŋ-sebe (Genèse) 1.27

¶19:5 Miwaŋo jīnammaŋ-sebe (Genèse) 2.24

§§19:7 Ānjīnamma tiyemman-sebe 24.1

molo-na, ¹⁹ta η dii η to-i baa η nyu-i ba nuŋgu-i, ta η dɔl η nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl η fere duma*a.**)

²⁰Naacolŋ wuɔ cira: «Mafamma-i daama-i hiere mi cie-ma. Mi saaya mi tiraa ce hama-i naara?»

²¹Yesu wuɔ cira: «Da η ta η taara η gbuo-ma ma tuole-na hiere, kã η ka suor η nagãŋ-niini-i hiere aa η cal gbeŋa faŋa-i η hã sũntaamba baa-ya, ku yaa η ka ce weŋŋ nuɔ dɔrɔ-i-na; aa η jo η ji ta η nyaanu-mie.» ²²Naacolŋ daayo naa silaa waa weŋŋ cor. Yesuŋ juɔ waŋ mafamma-i, wuɔ pãŋ vãa u yaanga-i aa naa ta.

²³Yesu wuɔ tuɔ piiye baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Kumaŋ ka ce weŋŋ duɔ gbãa suur *Diilolŋ-nelle-na kuu dii kpelle. ²⁴Na suyaa wuɔ kumaŋ ka ce nyɔgɔme duɔ gbãa cor misẽne-fuonŋu-na kuu dii kpelle de! Ŋga mi tũnu-nei: Kumaŋ ka ce weŋŋ duɔ gbãa suur Diilolŋ-nelle-na, kufanŋu dii kpelle yaŋ.»

²⁵Uŋ waan mafamma-i, u hãalãbiemba hɔŋ muɔ gbuu cu da kullu! Baa ta ba piiye wuɔ: «Dumaanŋo-na, hai moloŋo-i ka gbãa suur Diilolŋ-nelle-na?»

²⁶Yesu wuɔ ne-ba aa naa cira: «Nelibiliemba wulaa ma sie gbãa ce, ŋga weima sa yar Diilolŋo-i.»

²⁷Teriŋgu fanŋu-na, Pier wuɔ cira: «Ťtie, ne, mie maŋ yaan i weima-i hiere aa tie nyaanu-nie i ka da bige-i kuɔ?»

²⁸Yesu wuɔ cira: «Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bĩmbĩŋ da ni ji bir hiere niifelenni, *Moloŋ-Bieŋo ka tĩena u fĩŋgɔtesĩnni-na aa namaa namaŋ nyaanuŋ-mie cĩncieluo baa na hãi, na ka bi tĩena fĩŋgɔtesĩnni-na ta na fielnu *Isirahel dũnni cĩncieluo ni hãi niini yuŋmaama-i. ²⁹Aa umaŋ duɔ ta aa yaŋ u

dumelle-i, u hãmba-i, u mɔlbaa-ba-i, u tũɔbaa-ba-i, u to-i, u nyu-i, u bisãlmba-i, u sonni-i mei maama-na, uŋ taa aa yaŋ nimaŋ, u ka da ni temma sɔmma komuɔŋa ndii. Aa u ka tiraa da cicẽlma maŋ sa tĩeŋ dede-i. ³⁰Na saa da, bamaŋ taa yaanga fiefie-i-na, ba bɔi ka bir waa huonŋ-nu, aa bamaŋ dii huonŋu-na fiefie-i-na, ba bɔi ka ta yaanga.»

Suontieŋo nanŋo baa u maacenciraamba

20 Ku huonŋu-na, Yesu wuɔ cira: «*Diilolŋ-bãanŋu dii ŋaa suontieŋo maŋ siire naar taara maacenciraamba ba da ba ka guona u suonŋu-na. ²Uŋ daa maacenciraamba-i ba waŋ ma saa wuɔ u pã-ba *deniebaa-ba† da-badie bãduonŋu-na aa ce ba kã suonŋu-na.

³«Bãanŋuŋ juɔ boŋ, u kã nellerhuonŋa-na ka tiraa da banamba wuɔra ba bĩŋ ba sa ce bĩŋkũŋgu. ⁴U gbẽ-ba wuɔ: «Kãan mi suonŋu-na, mi ka pã-na, mi sie du-na.» ⁵Bafaŋ baa bi ta kã.

«Bãanŋuŋ juɔ huol, u tiraa hel da banamba-i, u tiraa ce bafamba kã. Bãtarunŋu-na, maaduɔma. ⁶U juɔ tiraa hel bãanŋ-yufeller kãŋ suurma huonŋu-na, a tiraa da banamba-i, u yuu-ba wuɔ: «Bige-i cie na tĩena nanŋ bãanŋu-i na saa ce bĩŋkũŋgu?»

⁷«Baa cira: «† saa da maacemma ku'i cie.»

«Suontieŋ wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Da ma waa dumaanŋo-na, kãan mei suonŋu-na.»

⁸«Bãanŋuŋ juɔ tĩ huonŋu-na, suontieŋ wuɔ waŋ baa u suonŋ-tayaana-i wuɔ: «Bĩ maacenciraamba-i η pã-ba. Ŋ doŋ baa bamaŋ juɔ huonŋu'i nuɔ-i η ka bãl baa dielã-baamba-i.» ⁹Bamaŋ juɔ bãanŋuŋ kãŋ suurma-i huonŋu-na, ba bĩ bafamba jo, ji hã-ba deniebaa-ba da-

*19:19 Helmaŋ-sebe (Exode) 20.12-16; Ænjĩnamma tiyemmanŋ-sebe (Deutéronome) 5.16-20; Buolmaŋ-sebe (Lévitique) 19.18

†20:2 Ba taa ba pã goŋguonanŋo-i denie diei bãduonŋu-na.

ba-diei ba yunnij. ¹⁰ Kuŋ juo hi diēlā-baamba-i, bafamba da niē sī ba ka da maar bamaŋ juo huonŋu-na; ba hā-ba kuuduonŋu yaa baa-ba; deniebaa-ba da-ba-diei. ¹¹ Baa sire ta ba waana baa suontieŋo-i ¹² wuo: «Bamaŋ juo huonŋu-na ba saa da ce bīŋkūŋu aa bāaŋgu tī aa ŋ bel diiloŋo-i pā-ba kuuduonŋu baa mie maŋ juo dii cucuuyun-nu, bāaŋgu ye-ye naŋ bāaŋgu!»

¹³ «Suontieŋ wuo gbē unano-i wuo: «Mi jīe, mi saa du-ni. Ma sī i naa saa-ma wuo dānambāaŋgu-na mi pā-ni denie u diei ke? ¹⁴ ŋ gbeŋa'i si a nuŋgu-na wei? Bie-ya ŋ kā. Muomei ciera mi ka hā umaŋ juo huonŋu-na kuuduonŋu baa umaŋ juo yaaŋga-i, naŋ nuŋgu dii-kuo wei? ¹⁵ Mei gbeŋa-i, mi baa ce kumaŋ dolaanu-mie baa-ya wei? Sisō miŋ cie ānfafamma-i ma'i jaa-ni?»»

¹⁶ Yesuŋ waan mafamma-i wuo cira: «Na saa da, bamaŋ dii huonŋu-na, ba ka ta yaaŋga, aa bamaŋ dii yaaŋga-na, ba bir tiē huon-nu.»

Yesu tiraa tir u kuliŋgu maama-i

(Marke 10.32-34; Like 18.31-34)

¹⁷ Yesuŋ juo bie hūmelle-i tuō kā *Yerusalemu-i-na, wuo bī u *hāalā-bieŋ cīncieluo ba hāi baamba-i ba deŋ a waŋ baa-ba wuo: ¹⁸ «Na daa iŋ kāŋ Yerusalemu-i-na ke. Die kā, ba ka bel *Moloŋ-Bieŋo-i a hā *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *ānjīamma pigāataamba-i baa-yo. Da ba hā-ba baa-yo, bafamba ka cira u saaya komma ¹⁹ aa bel-o hā *nieraamba-i baa-yo ba nye-yo sūlma aa muo-yo aa gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi yoŋ hīema-na aa sieliŋ-yiŋgu-i u ka sire hel jo.»

Nelbuo saaya u ce u fere maacembiloŋo

(Marke 10.35-45; Like 22.25-27)

²⁰ Ku huonŋu-na, Sebede cieŋ wuo pie Yesu caaŋ-nu baa u bepuomba-i ba hāi-ina[‡] ka dūna duō cārā. ²¹ Yesu wuo yuuyo wuo: «Ŋ taara bige-i?»

Wuo cira: «Mi taara da ŋ ji da ŋ nellentesinni-i, ŋ yaŋ mi bepuon daaba-i ba hāi-i-na unano tiena ŋ nadienŋa-na unano-i ŋ nanyuonŋu-na.»

²² Yesu wuo cira: «Na saa suō naŋ cārāŋ kumaŋ de! Yaahuolo maŋ ka haa-mie, namaa ka sie u temma haa-nei wei?»

Bisālŋ daa baa cira: «Ūu, i ka sie u haayie.»

²³ Yesu wuo cira: «Yaahuolo maŋ ka haa-mie, u ka haa-nei ninsoroŋ, ŋga mei sie gbāa pā nuŋgu wuo melŋo'i ka tiena mi nadienŋa-na aa melŋo'i ka tiena mi nanyuonŋu-na. Mi To uŋ tigiŋ muntie-nammu fammu-i tuō cie bamaŋ, ba yaa ka da-mu.»

²⁴ U *hāalābieŋ cīnciel-baamba namaŋ juo nu nel daama-i, ba hoŋ muo pāŋ guola baa ba hāi-baaŋ daaba-i. ²⁵ Yesu wuo bī-ba hiere a ji tuō piiye baa-ba wuo: «Na suyaa wuo fāamaamba-ba ce hālamaaŋgu baa ba fāamaansinni-i aa nelbōmbōmbaa-ba ta ba haa fōŋgūo-i nuomba-na. ²⁶ Ŋga ku saa saaya ku waa dumaano-na namaa na wulaa. Umaŋ duō tuō taara u ce nelbuo-i na hōlma-na, kutieŋo saaya u ce u fere na maacembiloŋo, ²⁷ aa umaŋ duō tuō taara yaaŋga-i, u saaya u ce u fere na kōrieŋo. ²⁸ Na saa da, *Moloŋ-Bieŋo juo jomma famma yaa-i hīema-na duō ji cāa nuomba-i, aa pā u fere duō sāa nuomba boi yunni, u saa jo ba da ba ji cāa-yo.»

[‡]20:20 Sebede bepuon daaba-i ba gbē Sake baa Nsāa. Nieŋ 4.2.

Yesu puurii yiriemba naŋ yufieŋa

(Marke 10.46-52; Like 18.35-43)

²⁹ Baŋ siire Yeriko-i-na, nelpūŋgu naŋ temma cu Yesu huoŋ-nu. ³⁰ Yiriemba namba waa tiena hūmelle tūŋgu-na, baa tūnu-bei wuɔ Yesu yaa curaaj. Ba waa ba hāi. Baa pāŋ doŋ ta ba piye da gbagaga wuɔ: «Itie, *Davidi hāyēlŋ nuɔ, jande ce hujarre yie!» ³¹ Nuɔŋ baa ta ba nuola-bei wuɔ ba budii. Baa migāaŋ ta ba kaasŋ ba naara wuɔ: «Itie, Davidi hāyēlŋ nuɔ, jande ce hujarre yie!»

³² Yesu wuɔ yiera aa naa yuu-ba wuɔ: «Na taara mi ce bige-i hā-na?»

³³ Baa cira: «Itie, i taara ŋ puur i yufieŋa-i.» ³⁴ Baŋ piye dumaajo-na, ba hujarre ko Yesu-i, wuɔ wuɔra yieya ba yufieŋa-i. Terduoŋgu faŋgu-na, aa pāŋ puur. Aŋ puurii dumaajo-na, baa cu u huoŋ-nu.

Yesu suurma-i Yerusalemu-i-na

(Marke 11.1-11; Like 19.29-40; Nsāa 12.12-19)

21 Yesubaa-baŋ kaa pie *Yerusalemu-i, a saanu baa Betifage-i, dii *Olivi-tibinni-tānuŋgu hōlma-na, Yesu wuɔ waŋ baa u *hāalābiemba hāi wuɔ: ² «Kāaŋ nelle maŋ i yaaŋga-na daade-i, na ka da ba vaa kakūncieŋo naŋo baa u biloŋo. Na fir-ba na jo baa-ba. ³ Umaŋ duɔ yuu-na, na cira: «Itieŋo'i puɔraa-ye.» Da na waŋ mafamma-i, ba ka yaŋ na ta baa-ba.» ⁴ *Diilopɔpuɔrbiloŋ uŋ waaj mamaŋ ma'i sa cieŋ daama-i wei? Diilopɔpuɔrbiloŋo waaj-ma wuɔ:

⁵ «*Waaj baa *Sinyɔtaamba-i wuɔ: Nier, na nellentieŋo'i juɔŋ daayo na wulaa, uu dii hōhīnantieŋo.*

U nyugāaŋ tiena kakūnyuŋ-na, baa kakūmbiloŋ-na.»[¶]

⁶ Hāalābieŋ baa kā ku yaa nuɔ-i, ka bi da-ma ŋaa Yesuŋ waaj-ma dumaa. ⁷ Baa jo baa kakūmuɔ-i baa u biloŋo-i. Baŋ juɔ baa-ba, baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i haa ba honni-na aa Yesu wuɔ nyugūŋ tiena. ⁸ Nuɔmba maŋ waa hiere, baa bi hiel ba baamba-i ta ba fara-bei hūmelle-na Yesu tuɔ wuɔ ba dɔɔ. Banaŋ baa kar fielu ta ba jina. ⁹ Bamaŋ naa waa u yaaŋga-na baa u huoŋgu-na hiere, baa ta ba piye da gbagaga wuɔ:

«*Davidi hāyēlŋo temma si dii!

Itieŋ uŋ saaj umaŋ u jo, Diilo baa-yo!

Dɔɔrwuoŋo temma si dii!»[§]

¹⁰ Yesuŋ kāa ka suur Yerusalemu-i-na, nelle-i hiere die sire yiera di gbeiniŋ. Da ba cor kusuoŋ-nu, nuɔmba ta ba yuu wuɔ: «Hai moloŋo-i?» ¹¹ Baa ta ba sie-ba wuɔ: «Yesu maŋ Diilopɔpuɔrbiloŋo yaa-i. U hilaa Nasareti, dii *Galile.»

Yesu donya torgociraamba-i Diilodubuɔ-i-na

(Marke 11.15-19; Like 19.45-48; Nsāa 2.13-22)

¹² Yesuŋ kāa *Yerusalemu-i-na, wuɔ kā ka suur *Diilodubuɔ-i-na a donya niisuornintaamba-i baa niisāanintaamba-i hiere hiel-ba. Aa naa kā ka tisŋ gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna, aa se bamaŋ suoraaj nɔnsɔɔ ba huriimba-i ba titieŋa-i nanna. ¹³ Uŋ cie mafamma-i, wuɔ cira: «Ma nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «*Ba ka ta ba bī mi dūŋgu-i Diilojaaldūŋgw*», ma sīnni nie namaa ce-ku cuo ba terieŋgu?»

¹⁴ Yesuŋ suurii Diilodubuɔ-i-na, yiriemba namba-i baa ciseduɔlbaa-ba

[¶]21:5 Sakari (Zacharie) 9.9. Nellentieŋo maŋ duɔ nyugūŋ kakūmuɔ-i-na ku pigāaŋ wuɔ u hiiriye u fere.

[§]21:9 Gbeliemāŋ-nalāaŋgu (Psaume) 118.25-26

**21:13 Isayi (Ésaie) 56.7

namba kā u wulaa u ka sire-bei.
¹⁵ *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa
 *ānjīnamma pigāataambaŋ daa uŋ
 ceŋ gberē-weima-i, aa bisālmba maŋ
 waa baa-yo ba ta ba piiye gbagaga
 Diilodubuo-i-na, ku saa dōlnu-bei.
 Bisālŋ daaba taa ba piiye wuo:
 «*Davidi hāayēlŋo temma si dii.»
¹⁶ Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa
 ānjīnamma pigāataaŋ baa ta ba piiye
 baa Yesu-i wuo: «Ŋ nuō bisālmbaŋ waŋ
 mamaŋ wei?»

Yesu wuo cira: «Mi nu.» Aa naa
 cira: «Diiloŋ-nelmaŋ piiye terieŋgu maŋ
 nu-i wuo: «Ŋ cie halle bisālmba-i baa
 tontobaa-ba tuōlnu nuōwei»†† namaa saa
 kalaŋ terieŋgu faŋgu-i dede wei?»¹⁷ Uŋ
 waŋ mafamma-i, wuo ta kā Betani aa
 naa yaŋ-ba. U kaa cō kusuoŋ-nu'i.

Yesu cie yensāaŋgu naŋgu kuol

(Marke 11.12-14,20-24)

¹⁸ Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuo sire
 cucuuyungu-na tuo jo nellen-huoŋga-na,
 a ne da nyulmu waa-yuo. ¹⁹ U juō hi
 hōlma namma-i a da *yensāaŋgu naŋgu-i
 hūmelle tūŋgu-na. Wuo pie kā ka da
 fiegbāŋgbāŋlāndu. Wuo gbē yensāaŋgu-i
 wuo: «Ma bālāa nyungo, naŋ cēraa ŋ ji
 maŋ bieŋa!» Terduoŋgu faŋgu-na, yen-
 sāaŋgu pāŋ kuol. ²⁰ Kuō cu u *hāalā-
 biemba hōmmu-i. Baa ta ba yuu-yo wuo:
 «Ŋtie, ku cie ceŋ hama-i aa yensāaŋ daaku
 kuol hōdōmma dumandē-i-na?»

²¹ Yesu wuo cira: «Yaŋ mi waŋ
 ninsoŋo-i baa-na: Da na saa ce na
 hōmmu-i mu hāi, aa haa na naŋga-i mie,
 miŋ cie kumaŋ daaku-i na gbāa ce ku
 temma. Halle na gbāa gbē tānuŋ daaku-i
 wuo: «Juur ŋ halaŋ bande-i-na ŋ ka suur
 nuoraŋgu-na, ŋ da ma bi cie. ²² Da na
 cārā bīŋkūŋgu bīŋkūŋgu Diiloŋo wulaa,
 aa haa na naŋga-i yuo, na ka da ku
 bīŋkūŋgu-i.»

Hai hāa Yesu-i hūmelle-i u tuo ce u maacemma-i?

(Marke 11.27-33; Like 20.1-8)

²³ Yesuŋ juō ji hi, wuo suur
 *Diilodubuo-i-na doŋ tuo waŋ
 Diiloŋ-nelma-i baa nuōmba-i.
 *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa
 nelle bīncuoŋ baa pie yuu-yo wuo: «Niŋ
 ceŋ kumaŋ daaku-i, hai moloŋo-i hāa-ni
 hūmelle-i ŋ ta ŋ ce-ku?»

²⁴ Yesu wuo cira: «Muōmi ka bi yuu-
 na baa nelma diei. Da na sie-mi, mi
 ka pigāaŋ-na umaŋ hāa-mi hūmelle-i.
²⁵ Hai moloŋo-i puōraa Nsāa jo ji tuo
 *batisēŋ nuōmba-i? Diiloŋo'i puōraa-yo
 waa nelbiliemba'i puōraa-yo?» Baa doŋ
 ta ba piiye ba-naa nuō wuo: «Die cira
 Diiloŋo'i puōraa-yo, u ka cira: «Naŋ
 suyaa-ma dumaŋo-na bige-i cie na
 saa hūu u nelma-i?» ²⁶ Die bi hōr-ma
 cira: «Nelbiliemba'i puōraa-yo», bamaŋ
 dii bande-i-na hiere ba suyaa wuo Nsāa
 waa *Diilopōpuōrbiloŋo, ba sie yaŋ-ye.»
²⁷ Baa naa baa cira: «Ŋ saa suo umaŋ
 puōraa-yo.»

Yesu wuo cira: «Muōmi sie bi pigāaŋ-
 na umaŋ hāa-mi hūmelle-i mi ta mi ce
 kumaŋ daaku-i.»

Bepuōmba hāi maama

²⁸ Ku huōŋgu-na Yesu wuo cira: «Niēŋ,
 naacolŋo naŋo waa baa bepuōmba hāi.
 Yiingu naŋgu-na, wuo ji gbē mōlŋo-i
 wuo: «Sire ŋ kā suōŋgu-na.»

²⁹ «Naacombiloŋ wuo: «Mi sie kā.» Aa ji
 jōguoŋ aa ta kā.

³⁰ «Tuōŋ wuo kā ka ce maaduōma baa
 hāaŋo-i. Hāaŋ wuo: «Baba, weima sī, mi
 ka kā. Aa u saa ji kā.»

³¹ Yesu wuo yuu-ba wuo: «Ba hāi-i-na,
 hai moloŋo-i nuō tuoŋo nuŋgu-i?»

Baa cira: «Diēlā-wuoŋo yaa-i.»

Yesu wuɔ cira: «Mi waŋ ninsongo-i baa-na: *Nampohũutaamba-i baa saasorbaa-ba ka suur yaanŋa nei *Diiloŋ-nelle-na. ³²Na saa da, Ns̄aa juɔ ji piḡaaŋ-na hũmeviile-i na yagar na saa hũu u nelma-i, ŋga nampohũutaamba-i baa saasorbaa-ba hũȳaa-ma. Mafammaŋ fie ce na da-ma, ku saa jaŋ-na na nanna na cilɔbalaŋo-i aa hũu Ns̄aa nelma-i.»

Suontieŋo naŋo baa u maacembiemba

(Marke 12.1-12; Like 20.9-19)

³³ Ku huonŋu-na, Yesu wuɔ cira: «Yaan mi tiraa naŋ gb̄anal̄aaŋgu naŋgu baa-na: Naacolŋo naŋo diyaa *eres̄e-suonŋu aa kalla-kuɔ. Uŋ kalaaya-kuɔ, u hiŋ fuonŋu ba da ba ta ba k̄amal eres̄e-i aa ce felge ba ta ba nyuḡuŋ ba niya suonŋu-i. Uŋ cie mafamma-i, u bie maacenciraamba j̄ina-kuɔ aa ta k̄a nelle.

³⁴ «Eres̄eŋ juɔ hi karma, u puɔr u maacembiemba siei maacenciraamba wulaa wuɔ ba ji hũu fuɔ yufelle-i ka h̄a-yo. ³⁵Maacembiembaŋ juɔ, maacenciraamba bel diiloŋo-i a muo unano-i aa ko ba h̄ai-baamba-i. Ba naaŋ unano-i baa t̄amp̄el̄eŋa'i ko-yo. ³⁶Suontieŋo tiraa puɔr maacembiemba namba. Bafamba maaraa diel̄a-baamba-i. Baŋ juɔ, maacenciraamba tiraa ce-ba ŋaa baŋ cie diel̄a-baamba-i dumaa. ³⁷Suontieŋo naa u puɔr u bieŋo yaa wuɔ u jo u fere ba wulaa. U taa u ne wuɔ s̄i bepolŋ duɔ jo, ba ka k̄aŋ-yo.

³⁸ «Baŋ juɔ'a ba ne da bepolŋo-i, ba pi-iyee baa ba-naa wuɔ: «Ciiluwuotieŋo yaa juɔŋ daayo! Yaan i ko-yo aa ciilunŋu ce mie k̄uŋgu!» ³⁹ Ba siire ku yaa nuɔ-i a bel naacombiloŋo-i hel baa-yo suonŋu-na ka ko-yo.»

⁴⁰ Yesu wuɔ cira: «Namaa wulaa, suon-tieŋ duɔ jo, u ka ce maacenciraan daaba-i nie?»

⁴¹ Baa cira: «Kartaan daaba-i! Duɔ jo, u ka ko-ba hiere aa h̄a banamba baa suonŋu-i. Bafamba ka ta ba h̄a-yo u yufelle-i ku huonŋ-nu.»

⁴² Yesu wuɔ cira: «Na saa kalaŋ nel daama-i Diiloŋ-nelma-na wei? Ma nyeḡaaŋ wuɔ:

«D̄imar̄aambaŋ c̄inaana kp̄aŋkpara maŋ, u yaa juɔ bella d̄uŋgu-i.

Itieŋo yaa wuɔ ma ce dumaano-na.

Mie fuɔ ku cie nerma i wulaa.»^{‡‡}

⁴³ «Ku'i cie mi ta mi t̄unu-nei mie: Ba ka hũu *Diiloŋ-nelle-i na wulaa a h̄a *nieraamba maŋ nuonŋ Diiloŋo nuŋgu-i baa-de. [⁴⁴ ŋga miŋ waan kp̄aŋkpara maŋ maama-i, umaŋ duɔ par diire naŋ u fere yuɔ, u ka kara u fere; duɔ bi par naŋ umaŋ, u ka put̄ienu kutieŋo-i.]»

⁴⁵ Yesuŋ naan gb̄aneini maŋ daani-i, *Diilojiḡantaamba yuntaamba-i baa *Faris̄iebaa baa p̄aŋ suɔ wuɔ u gb̄e ba yaa-i. ⁴⁶ Baa ta ba taara ba bel-o. ŋga nuomba naa suɔ wuɔ *Diilop̄op̄uɔrbiloŋo, a ce dumaano-na Diilojiḡantaamba yuntaamba-i baa Faris̄iebaa-ba taa ba k̄aal̄a-bei.

Nellentieŋo naŋo baa u j̄enaamba

(Like 14.15-24)

22 Yesu wuɔ cor baa u gb̄aneini-i wuɔ: ² «*Diiloŋ-nellentes̄inni dii ŋaa nellentieŋo maŋ j̄aaŋ cieŋo duɔ h̄a u bieŋo aa b̄i nuomba b̄i. ³ Niiwuoniŋ-huonŋuŋ juɔ hi, u puɔr u maacembiemba-i wuɔ ba ka waŋ baa nuomba jo. Maacembiemba k̄a, nuomba ka yagar wuɔ ba sie jo. ⁴ Nellentieŋo tiraa puɔr u maacembiemba namba ba wulaa wuɔ: «K̄aaŋ na ka waŋ baa-ba wuɔ mei ciera mi h̄iȳaa b̄i aa ko mi balyunni-i baa fombayaamba-i, kere ba

^{‡‡}21:42 Gbeliemaŋ-nal̄aaŋgu (Psaume) 118.22-23

jo, niiwuoni bie tī.)⁵ Pɔpuɔrbiembaŋ kãa, nuɔmba saa gbuu suɔ dii wuɔ ba waŋ weima, ba bɔɔ hiere kã ba muŋkãmmu: Banamba kã sonniŋ, banamba kã torguon-nu.⁶ Banamba bir yaŋ aa bel nellentiego maacemiemba-i muo-ba da dei aa ko-ba.⁷ Nellentiego huɔŋ kaa pãŋ guɔla. Wuɔ ce u sorosibaa-ba kã ka ko kutaamba-i aa caa ba nelle-i.

⁸ «Uŋ cie mafamma-i, wuɔ waŋ baa u maacemiemba-i wuɔ: «Niiwuoni bie tī, ŋga miŋ ŋa naa bī bamaŋ, ni saa naa waa bafamba niini.⁹ Kãaŋ hũngbesenni-na, da na ka da neliɛŋo neliɛŋo, na ce u jo.»¹⁰ Maacemiemba taa ku yaa nuɔ-i kã hũngbesenni-na ka bī nelbabalaamba-i baa nelfafaamba-i hiere ji dii nellentiego dũŋgu yu.¹¹ Nellentiego suur wuɔ u ka ne-ba, kã ka da naacolŋo naŋo diyaa joŋ-gorgbãŋgbãlãŋo tĩena, a ne da ba hãa-ba joŋgorbaa ma yerreŋ.¹² Wuɔ yuu-yo wuɔ: «Mi jĩe, naŋ cie nie suur bande-i baa joŋgorgbãŋgbãlãŋo-i?» Naacolŋo saa da weima waŋ.¹³ Nellentieŋ wuɔ waŋ baa u maacemiemba-i wuɔ: «Bilaŋ naacolŋ daayo-i na vaa u nammu-i baa u gbeini-i aa na teteŋ-yo na nanna-yuɔ fuoreŋ dii kukulma-na. Duɔ tĩe dii terieŋgu-na, kaaluŋgu sie gbuu waa dei.»¹⁴ Yesu wuɔ cira: «Na saa da, ba bie nuɔmba bɔi, ŋga baŋ fiela bamaŋ ba saa ciinu.»

Nampo saaya u pã hã jãmatigi-i wei?

(Marke 12.13-17; Like 20.20-26)

¹⁵ Yesuŋ piieye dumaŋo-na, *Fariŋsebaa baa kã ka da ba-naa baŋ ka ce dumaa cure-yuɔ bel-o fuɔ fereŋ nuŋ-ãndaŋgu-na.¹⁶ Baŋ juɔ nunu ba-naa tĩ, baa puɔr ba *hãalãbiemba-i u wulaa baa *Erɔdi baamba namba. Baa kã ka gbẽ-yo wuɔ: «Hãalãtie, i suyaa wuɔ ŋ waŋ ninsongo yaa-i; ŋ gbu ŋ pigãaŋ nuɔmba-i baa Diiloŋ-hũmelle

yaa kelkel, ŋ sa kãalã neliɛŋo baa ŋ ninsongo-i, ŋ sa bi ce cieluɔ.»¹⁷ Aa naa yuu-yo wuɔ: «A saa baa mie hũmelle-i, ku saaya i tie pã nampo-i i hã *Orome ba *jãmatigi-i wei?»

¹⁸ Yesu wuɔ suɔ ba kusũŋ-maama-i; wuɔ cira: «Huhurmantaŋ namaa temma-i daana-i, na taara na cure muɔmei wei?»¹⁹ Naŋ pãŋ nampo-i baa warbieŋa maŋ, hãa-miŋ di diei mi ne.» Baa hã-yo warbelle nande.²⁰⁻²¹ Wuɔ hũu-de ne aa naa yuu-ba wuɔ: «Ba cie hai yuŋgu-i warbel daade-na?»

Baa cira: «Ba cie Orome ba jãmatigi yuŋgu.»

Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba nyegãaŋ hai yerre-i die?»

Baa cira: «Ba nyegãaŋ Orome ba jãmatigi yerre.»

Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Kumaŋ da ku waa jãmatigi kũŋgu-i, pãaŋ-kuŋ na hã jãmatigi-i baa-ku, aa kumaŋ da ku bi waa Diiloŋ-kũŋgu-i na bi pã-ku na hã Diiloŋo-i baa-ku.»

²² Nel daama cu ba hɔmmu-i, baa naa baa ta aa naa yaŋ-yo.

Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i

(Marke 12.18-27; Like 20.27-40)

²³ *Sadusiẽbaa-ba wulaa kuomba sie sire. Yinduɔŋgu faŋgu-na, banamba pie Yesu-i a yuu-yo wuɔ: ²⁴ «Hãalãtie, *Moisi ciera wuɔ umaŋ duɔ saa da biloŋo baa u cieŋo-i aa ku, u hãaŋo saaya u bie cieŋo-i a hoŋ biloŋo hã kuloŋo-i.»²⁵ A ne da i hɔlma-na, naacombiemba namba waa niehã ba nyu wulaa. Mɔlŋo sire jã cieŋo, u saa da biloŋo baa-yo aa ku. Umaŋ cuu-yo u bie cieŋo-i ²⁶ u saa da biloŋo baa-yo. Sieliŋ-wuonŋo-i maaduɔma. Ba cie dumei ka ku gbuo hiere niehã-i-na molo saa ji da biloŋo baa cieŋ daayo-i.²⁷ Ku huonŋu-na, cie fuɔ fere u suɔ tuɔ nyaanu-bei.²⁸ Ba hieroŋo-na, baŋ diyaa-

^{¶¶}22:24 Ænjĩnamma tiyemmaŋ-sebe (Deutéronome) 25.5-6

yo ba ciego cor, kuonj da ba ji sire yiiṅgu maṅ nuɔ-i, u ka ce hai wuonjo-i?»

²⁹ Yesu wuɔ cira: «Na piera! Na saa suɔ Diilonj-nelma-i, aa na saa bi suɔ u himma-i. ³⁰ Na saa da, kuonj da ba ji sire, cadiile sie ji waa, ba ka waa ṅaa *dɔrɔpɔurbiemba.» ³¹ Aa naa cira: «Kumaṅ ṅaa kuomba siremmaṅ-kūṅgu-i, na saa kalaṅ Diilonj-nelma-i wei? ³² U ciera wuɔ: (*Abiramu Diilono yaa muɔṅo-i, *Isaki Diilono yaa muɔṅo-i, *Yakɔbu Diilono yaa muɔṅo-i.)^{§§} Ku pigāaṅ wuɔ Diilonjo-i cicēlmantaṅ-wuonjo; bikuonj-wuonjo sī.» ³³ Bamaṅ waa terieṅgu-na nu nel daama-i maa gbuu suurnu-bei.

Nelma maṅ dii yuṅgu Diilonj-nelma-na

(Marke 12.28-34; Like 10.25-28)

³⁴ *Farisiebaa-baṅ juɔ nu-ma wuɔ Yesu piiye yar *Sadusiebaa-ba-i, baa ne banna kã u wulaa ³⁵ da ba ka piiye cure-yuɔ. *Ānjīnamma pigāatieṅo naṅo waa ba hɔlma-na, wuɔ bie āndaṅgu-i wuɔ: ³⁶ «Hāalātie, Diilonj uṅ'a i tie wuɔ hūmieṅa maṅ, hade-i yuṅgu?»

³⁷ Yesu wuɔ cira: «*Ɔ saaya ṅ dɔl Itieno-i Diilono-i baa ṅ huɔṅa-i hiere, baa ṅ kusūṅgu-i hiere, baa ṅ ānjɔṅuma-i hiere.*»[†] ³⁸ Hūmelle fande yaa yuṅgu aa tiraa maar anaṅa-i hiere. ³⁹ Hāalīṅ-diele maṅ nyaanu di-naa baa difande-i di yaa daade: *Ɔ saaya ṅ dɔl ṅ nanoljo-i ṅaa niṅ dɔl ṅ fere duma.*[†] ⁴⁰ *Moisi hūmieṅa-i hiere a yuṅgu dii hūmieṅ daaya'i nuɔ-i a hāi-i-na baa *Diilopɔurbiemba nelma-i hiere.»

Koṅkortieṅo bige-i baa Davidi-i?

(Marke 12.35-37; Like 20.41-44)

⁴¹ *Farisiebaa-baṅ tigiṅ ba-naa dumaṅo-na, Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: ⁴² «Namaa na'a Diilonj uṅ pāa nuṅgu-i wuɔ u ka saṅ *Koṅkortieṅo maṅ, u ka hoṅ dūṅ haku-i nuɔ-i?»

Baa cira: «*Davidi dūṅ-nu, u ka waa *Davidi hāayēljo.»

⁴³ Yesu wuɔ cira: «A ma ce nie *Diilonj-Yalle ce Davidi bi-yo u Tieno? Ma sī Davidi fuɔ fere ciera wuɔ:

⁴⁴ *Ɔ tieṅo gbē mi Tieno-i wuɔ:*

«Jo ṅ ji tiēna mi caaṅ-nu

aa ṅ yaṅ mi mal ṅ bigāarāmba-i hā ṅ ce ṅ bāaṅgu-i bei.»[‡]

⁴⁵ Diilonj uṅ pāa nuṅgu-i aa saṅ Koṅkortieṅo maṅ, Davidi fuɔ fere duɔ tuɔ bi-yo u Tieno, u ce nie aa ce u hāayēljo yonj?» ⁴⁶ Uṅ piiye dumaṅo-na, molo saa da nelma duɔ sie-yo. A bāl dii yiiṅgu faṅgu-na, ba saa ji tiraa da holle yuu-yo baa nelma.

Baa na suur ānjīnamma pigāataamba kuuceṅgu-na

(Marke 12.38-39; Like 11.43,46; 20.45-46)

23 Ku huonṅu-na, Yesu wuɔ waṅ baa nuɔmba-i baa u *hāalābiemba-i wuɔ: ² «*Moisiṅ'a i tie wuɔ hūmieṅa maṅ, *ānjīnamma pigāataamba-i baa *Farisiebaa-ba yaa saaya ba ta ba pigāaṅ nuɔmba-i a wuosaṅgu-i. ³ A ce dumaṅo-na, da ba waṅ mamaṅ baana, na ce-ma; ṅga baa na suur bafamba kuuceṅgu-na. Baṅ waṅ mamaṅ ba sa ce-ma. ⁴ Da ba ce ba haa coṅgorni-i hā nuɔmba ta ba kpekpele aa yagar wuɔ ba sie kāyā-bei ba migāaṅ tūu. ⁵ Ba ce

§§22:32 Helmaṅ-sebe (Exode) 3.6

*22:37 Ānjīnamma tiyemmanj-sebe (Deutéronome) 6.5

†22:39 Buolmaṅ-sebe (Lévitique) 19.18

*22:44 Gbeliemaṅ-nalāaṅgu 110.1

ba weima-i hiere ba taara yerre baa-ma. Na saa da, bafamba kuɔlbaa-ba^f maar banamba baamba-i. Aa baŋ naŋ kompammu maŋ, bafamba muumu comieŋa dii pōmpɔr banamba waaŋa-na. ⁶Da ba kã kãlle maŋ nuɔ-i, sisɔ *Diilonelhãalã-dũngu maŋ nuɔ-i, ba taara ba tiena yaaŋ-na. ⁷Aa da ba waa nuɔmba-na, ba taara ba ta ba piɛ ba jaal-ba aa ta ba bĩ-ba hãalãtaamba. ⁸Jande, namaaŋo-i, baa na yaŋ ba ta ba bĩ-na hãalãtaaŋ namaa. Namei baaduɔŋ namaa aa na hãalãtieŋo dii u diei yoŋ. ⁹Mi baa da na biɛ moloŋo hiɛma-na wuɔ na to. Na To dii u diei yoŋ, u yaa dɔrɔ-i-na. ¹⁰Na baa bi ce ba ta ba bĩ-na yuntaaŋ namaa. Na yuntieŋo dii u diei yoŋ, u yaa *Kirsã-i. ¹¹Umaŋ na yuŋgu-na, u saaya u ce u fere na maacembiloŋo. ¹²Na saa da, umaŋ duɔ tuɔ tɛtɛŋ u fere, ba ka hiire-yuɔ, ŋga umaŋ duɔ tuɔ hiire u fere, ba ka tɛtɛŋ-yo.»

Sũlma haraa huhurmantaamba-na

(Marke 12.40; Like 11.39-52; 20.45-47)

¹³Yesuŋ waaŋ mafamma-i wuɔ cira: «*Ånjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa *Fariisĩebaa namaaŋo-i, huhurmantaŋ namaa; sũlma haraa-nei! Na suu *Diiloŋ-nelle hũmelle-i, namaa fere-i na sie suur, bamaŋ taaraayaŋ da ba suur na suu-de bei.

[¹⁴«Ånjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Fariisĩebaa namaaŋo-i, huhurmantaaŋ namaa; sũlma haraa-nei! Da na ce na bel diiloŋo-i a hũu bikulcaamba nagãŋ-niini-i a wuo-ni, aa da na'a na cãrã Diiloŋo-i, na cãrã-yuɔ da agaga wuɔ ba cira namaa faa. Kumaŋ ka haa-nei, ku ka balaŋ cor.]

¹⁵«Ånjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Fariisĩebaa namaaŋo-i, huhurman-

taaŋ namaa; sũlma haraa-nei! Da na ce na wuɔra gbuo terni-i hiere a taara nuɔmba-i dii-ba na hũmelle-na. Ŋga umaŋ duɔ gbãŋ suur tĩ, na bir-o na birma a ce u bir balaŋ yaŋ namaa fere-i titirre.

¹⁶«Namaa yirii aa bi cira na pigãaŋ banamba hũmelle. Sũlma haraa-nei! Na gbĩe-ku dumaa wuɔ moloŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ *Diilodubuɔ yerre-i, duɔ fiɛ'a u saa ji gbãa ce-ma, weima sĩ. Ŋga umaŋ duɔ cira: «Muɔ baa sɛne maŋ Diilodubuɔ-i-na mi ka ce daama-i.» Da ku fiɛ balaŋ nie nie, u saaya u ce-ma. ¹⁷Mimiel namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yaŋ-na. Diilodubuɔ-i baa sɛne-i haku-i bɔyaa haku-i nuɔ-i? Sɛne uŋ yeŋ Diilodubuɔ-i-na ku'i saa ce-yo Diiloŋ-wuɔŋo wei?

¹⁸«Da na bi ce na ta na piie wuɔ moloŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ mumbuolmuŋ-terieŋgu yerre-i, duɔ fiɛ'a u saa ji gbãa ce-ma, weima sĩ, ŋga umaŋ duɔ cira: «Muɔ baa tãmmaŋ-kũngu maŋ mumbuolmuŋ-terieŋgu dɔrɔ-i-na mi ka ce daama-i), da ku fiɛ gbãŋ nie nie, u saaya u ce-ma. ¹⁹Mimiel namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yaŋ-na. Mumbuolmuŋ-terieŋgu-i baa tãmmaŋ-kũngu-i haku-i bɔyaa haku-i nuɔ-i? Tãmmaŋ-kũnguŋ yeŋ mumbuolmuŋ-terieŋgu dɔrɔ-i-na, ku'i saa ce-ku Diiloŋ-kũngu wei?

²⁰«Umaŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ mumbuolmuŋ-terieŋgu yerre-i, kuu dii ŋaa u biɛ baa nimaŋ dii ku dɔrɔ-i-na hiere. ²¹Umaŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ Diilodubuɔ yerre-i, kuu dii ŋaa u biɛ baa ku tieŋo-i hiere. ²²Umaŋ duɔ pã nuŋgu aa hiel u niele dɔrɔ-i-na, kuu dii ŋaa kutieŋo biɛ Diiloŋo yerre-i baa u muntienammu-i hiere.

²³«Ånjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Fariisĩebaa namaaŋo-i, huhurman-

^f23:5 *Yuifubaa-ba taa ba ce Diiloŋ-nelma-i ba pũu kuɔlbaa baa-ma. Da ba'a ba jaal Diiloŋo-i ba biɛ kuɔlbaa-ba famba-i a vaa-ba: unaŋo ba napuɔŋ-na, unaŋo ba yaadãmma-na. Ba ce mafamma-i wuɔ Diiloŋ uŋ hãa-ba *ãnjĩnamma maŋ, ma maama baa karaanu-bei.

taanj namaa; sülma haraa-nei! Da na ce na dii Diilono *yufelle-i ka cor baa niifielu-i du sinni-na hiere, a ne da kumañ yuñgu *anjñamma-na na sa ce-ku: Na sa ce kumañ vii, na sie bi tiraa ce kumañ faa, na sa wuɔ Diilonj-hümelle-i. Naa naa saaya na yu nyolma baa ma yaa igēna aa suu haa manamma-i ma dorɔ. ²⁴ Naañ yirii aa bi cira na pigāañ banamba hümelle. Da na ce na señ hümme-i wuɔ na sa taara na nyɔñ baa kilekilebaa, a ne da nañ nyɔñ baa nimañ ni saa baa nyɔgōmēbaa-ba-i.

²⁵ «Ānjñamma pigāataañ namaaño-i baa Farisēbaa namaaño-i, huhurman-taanj namaa; sülma haraa-nei! Naa dii ŋaa nelieño mañ saaraa kalni honni-i aa yañ ni hōmmu yu baa duganni. Da na ce na migāañ na kūɔma yaa da welewele aa yañ na hōmmu yu baa cu-osinni baa nenemuñgu. ²⁶ Mimiēl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yañ-na. Saaraañ kalni hōmmu yaa igēna, na ka da ni honni bi kuɔñ.

²⁷ «Ānjñamma pigāataañ namaaño-i baa Farisēbaa namaaño-i, huhurman-taanj namaa; sülma haraa-nei! Naa dii ŋaa cincuɔña mañ bañ puu-ya baa pil-ammu a ta a ne da fafamma, a ne da a hōmmu yuu baa kokonni baa hülāba-balaangu. ²⁸ Ku yaa ŋaa namaa kūñgu-i. Nuɔñ da ba da-na, ba cira: «Bamañ wuɔyaañ Diilonj-hümelle-i fafamma ba yaa daaba-i.» A ne da na hōmmu yuu baa huhurma baa balaangu.

²⁹ «Ānjñamma pigāataañ namaaño-i baa Farisēbaa namaaño-i, huhurman-taanj namaa; sülma haraa-nei! Na siire ta na ma *Diilopɔpuɔrbiemba cincuɔña-i aa ta na tuɔlnu bamañ siire wuɔ Diilonj-hümelle-i fafamma aa ku ba wañña-i ³⁰ aa ta na piye wuɔ: «Kuɔ ii naa waa i bincuɔmba bāangu-na, ii naa saa cu ba huonj-nu Diilopɔpuɔrbiemba komma-

na.» ³¹ Terieñgu fañgu-na, na pigāañ wuɔ bamañ kuɔ Diilopɔpuɔrbiemba-i namaa bincuɔmba. ³² Ku faa! Gbāañ na cor baa na bincuɔmba maacemma-i na ka bāl-ma. ³³ Nelbalaañ namaa temma-i daana-i! Diilono ce nie aa u sie ka caa namaa? ³⁴ Nieñ, mi ka saañ Diilopɔpuɔrbiemba hā-na, baa nelnurāamba a naara anjñamma pigāataamba namba. Da ba kā, na ka ko banamba bei, da gbu banamba denniñ aa muo banamba na *Diilonelhāalādünni-na. Na ka nyaa ba huonj-nu nileiña-na hiere ce-ba kpāncōl-gūɔ. ³⁵ Terieñgu fañgu-na, bañ fieñ bamañ ko-ba hiere a doñ Abel-na a ji hi Barasi bieño-i Sakari-i, nañ kuɔ umañ mumbuolmuñ-terieñgu hōlma-na baa Diilodubuɔ-i, Diilono ka haa-ma hā namei baa-ma hiere. ³⁶ Yaañ mi wañ ninsongo-i baa-na: Diilono ka haa nuɔñ daaba kuliñgu maama-i hiere hā fieñ ku nuɔñ namei baa-ma.»

Yesu kūɔma sieñ baa Yerusalemutaamba-i

(Like 13.34-35)

³⁷ Ku huonjgu-na, Yesu wuɔ cira: «E Yerusalemutaañ namaa! Namei kuɔñ *Diilopɔpuɔrbiemba-i. Diilonj duɔ saañ umañ hā-na, na bel diilonj-o nañ kutieño-i baa tāmpēlēiña ko-yo. Mei cie ji gbē; mi na'a mi tigiñ-na ŋaa kūɔnañ uñ tigiñ u biemba-i dumaa aa pül-bei. Ŋga na saa hüu-ma. ³⁸ Kuñ hii terieñgu mañ fieñie-i-na, Diilono ka yañ na nelle-i hā-na. ³⁹ Aa mi tūnu-nei, da na saa ji ta na cira: *«Tieñ uñ saañ umañ u jo, Diilo baa-yo»*[§] na sie tiraa da mi yufelle.»

Mamañ ka da nelbiliemba-i aa miwaango suɔ duɔ tī

(Marke 13.1-13; Like 21.5-19)

24 Yesuñ juɔ hel *Diilodubuɔ-i-na tuɔ ta, u *hāalābiemba kā u wu-

[§]23:39 Gbeliemañ-nalāangu (Psaume) 118.26

laa ka ta ba piye baa-yo wuɔ u ne Diilodubuɔ-i kere u mamma faa. ²Yesu wuɔ cira: «Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Naŋ daa dūngu maŋ daaku-i, yiingu dii baa yiingu ku ka fara hiere hiema-na!»

³Uŋ kaa hi *Olivi-tibinni tānuŋgu-i, wuɔ tiēna. U hāalābiemba pie kā u wulaa ba kula, a ka yuu-yo wuɔ: «Itie, niŋ waan nelma maŋ daama-i, ma ka ce yaku-i? Aa i ka ce nie suɔ ŋ jommaŋ-huɔŋgu-i baa miwaanjo tīmman-ŋuŋgu-i?»

⁴Yesu wuɔ cira: «Baa na yan moloŋo ji pira-nei. ⁵Nuɔmba bɔi ka jo ji bie mi yerre-i ce-de ba diele. Umanɔ duɔ jo, u ka cira Diilonɔ uŋ saan *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i. Ba ka pira nuɔmba bɔi. ⁶Na ka da berru ce terni-na hiere. Ŋga da na ji ta na da-ma, baa na tie holle, mafamma saaya ma ce, ŋga miwaanjo tīmma'i sie pāŋ waa huɔŋgu faŋgu-na. ⁷Nuɔmba kaa ta ba gāŋ siyaabaa siyaabaa, baa nileiŋa nileiŋa. Nyulmu kaa ta mu suur aa hiema kaa ta ma sagalla terni nanni-na. ⁸Nifanni-i daani-i hiere hāanjo. Ku domma'i dumaanjo-na.

⁹«Ba kaa bel-na ce-na sūlma aa kona. Ba ka bigāan-na nileiŋa-na hiere mei maama-na. ¹⁰Huɔŋgu faŋgu-na, nuɔmba bɔi kaa nanna Diilonɔ-hūmelle-i. Ba kaa hel ba-naa honniŋ aa bigāan ba-naa. ¹¹Nuɔmba bɔi ka jo ji ta ba tāal nuɔmba-i wuɔ bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba. Ba ka pira nuɔmba bɔi. ¹²Āmbabalma kaa ta yaanga nuɔmba-na a ce ba bɔi sie tiraa ta ba ce nelnyulmu-i. ¹³Ŋga umanɔ duɔ nyaar ka hi ku bālma-i, kutieŋo ka kor. ¹⁴*Diilonɔ-bāanɔ *Neldɔdɔlma ka wuɔra waŋ terni-na hiere nuɔmba-i nileiŋa-na hiere ba suɔ-ma aa fiefie-i-na miwaanjo tīmma suɔ da ma hi.»

(*Marke 13.14-23; Like 21.20-24*)

¹⁵«Nuɔni maŋ da ŋ kalaŋ terieŋ daaku-i, ŋ gbāŋ kpelle ŋ suɔ ku yuŋgu-i. Diilonɔ uŋ puɔraa Daniel waŋ Terbie-natieŋo maŋ maama-i,** da na ji da u juɔ ji tiēna *Diilodubuɔ-i-na, ¹⁶bamaŋ da ba waa *Yude-i-na, ba ta ba gbar ba kā tān-niŋ. ¹⁷Umanɔ duɔ ji waa u dūngu dɔɔ-i-na, u hiire u tuɔ gbar, u baa cira u suur bie biŋkūngu. ¹⁸Umanɔ duɔ ji waa suonnu, u baa cira u jo ciŋ-nu ji bie waan-jonɔro.

¹⁹«Kusūntaamba-i baa bientaamba-i sūlma haraa-bei yinni fanni-na. ²⁰Taa na cārā Diilonɔ-i ku baa ji ce waan-huɔŋgu aa ku baa ji waa *yitiēnangu. ²¹Diilonɔ uŋ jīēna miwaanjo-i ji hi baa nyuŋgo, yaahuolo maŋ temma-i saa da nelbiliemba-i, u'i ka da-ba yinni fanni-na. Aa yaahuolo daayo temma sa ji tiraa da-ba dede. ²²Kuɔ Diilonɔ saa naa hiel kunangu yiŋ daani-na, molo naa saa kor. Ŋga u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, u ka ne ba yaa-i aa parra yiŋ daani-i.

²³⁻²⁴«Coikartaamba ka ta ba jo. Umanɔ duɔ jo, u ka cira Diilonɔ uŋ saan *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i. Banaŋ ba'a bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba. Ba ka ce nelma bɔi baa himma bɔi da ba gbāŋ pira halle Diilonɔ yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i. A ce dumaanjo-na, umanɔ duɔ ji gbē-na wuɔ Diilonɔ uŋ saan Koŋkortieŋo maŋ, uu dii bande, siso uu dii daalei, baa na hūuma; u tāal-na. ²⁵Muɔ fuɔ, mei gbuɔya-nei jīna.

²⁶«Terieŋgu faŋgu-na, moloŋ duɔ ji gbē-na wuɔ: «*Kirsu juɔ; uu dii hiēngu-na», baa na kā; u tāal-na. Da ba bi gbē-na wuɔ: «Nieŋ, uu dii fuo bande», ba tāal-na; baa na hūu-ma. ²⁷Diilonɔ uŋ nyiesiŋ dumaa nuɔmba da-yo a doŋ bāpagūngu-na ka jūŋ bāsuuruŋgu-na, *Moloŋ-Bieŋ duɔ jo, ba ka da-yo dumei. ²⁸Biŋkūkuliŋ

**24:15 Daniel (Daniel) 9.27; 11.31; 12.11

«*Diilorj-nelle suurmanj-kūngu ka waa ḡaa biemba cīncieluo naḡ kūngu: Ba siire isuḡngu naḡgu-na a bie ba fitūmbaa-ba-i wuḡ ba ka jārā dōrbieḡo. ² Ba ḡolma-na, ba ndii cē aa ba ndii baamba namba sa cē. ³ Bamaḡ sa cāaḡ ba biyaa ba fitūmbaa-ba-i aa ba saa bie namma bel ba naḡ-na. ⁴ Bamaḡ cāaḡ, bafamba bie ba baamba-i aa bie namma bel ba naḡ-na wuḡ ba sa suḡ weimaḡ maa-na. ⁵ Baḡ kāa, dōrbieḡo jomma ka ce pānna, ba kor duḡfūḡ hiere.

⁶ «Isuḡholleḡ juḡ hi, ba nu molo piiye da ḡbagaga wuḡ: «Dōrbieḡo'i juḡḡ daayo! Hilaḡ na jārā-yu!» ⁷ Ba sire ku yaa nuḡ-i ba hieroḡo-i, ta ba migāaḡ ba fitūmbaa-ba-i. ⁸ Bamaḡ saa bie namma-i, ba ta ba piiye baa bamaḡ biyaa wuḡ: «I namma tīe, i fitūmbaa-ba ce da ba dīḡ; na sa hā-ye manamma wei?» ⁹ Bamaḡ biyaa namma-i ba cira: «Mie iḡ biyaa mamaḡ, ma sie ḡbē i calnu-mei. Kumaḡ ḡoyaa, kāaḡ na ka sāa manamma na jo.» ¹⁰ Ba sire ku yaa nuḡ-i da ba ka sāa. Baḡ taa, dōrbieḡo jo. Ba ndii baamba suur baa-yo kālleḡ-dūngu-na aa ba ḡbonu-kuḡ. ¹¹ Daabaḡ kaa jo, ba jo ji ta ba muo dūngu-i wuḡ ba hīl-ku ba suur. ¹² Dōrbieḡo ḡbē-ba wuḡ: «Mi sa suḡ namaaḡo-i, mi sie fuoma nei!»

¹³ Yesu wuḡ miel ḡbē u *hāalābiemba-i wuḡ: «Terieḡu faḡgu-na, baa na gonya duḡfūmmu. Na sa suḡ *Moloḡ-Bieḡo jommaḡ-yiingu ka feḡ bī u jommaḡ-huḡgu.»

Ba sa biera japūngu hīeḡ-nu ḡbāḡḡbāḡ

(Like 19.11-27)

¹⁴ «*Diilorj-nelle kūngu ka waa ḡaa naacolḡo maḡ wuḡ u kā nelle aa bī u maacembiemba-i a ji hā-ba u ḡbeḡa-i. ¹⁵ U hāa unaḡo-i tāmabaa-ba^f ndii, aa hā unaḡo-i ba hāi, aa hā sieliḡ-wuḡo-i u diei. U nie ba fōḡḡḡbaa-baḡ hii ba ce mamaḡ aa hā-ba saanu baa ku yaa-i, aa ta.

¹⁶ Umaḡ daa tāmabaa-ba ndii-i, u pāḡ kā ka doḡ tuḡ bibirre u naḡa baa u waaḡa-i ji da u ḡbeinyuḡo temma. ¹⁷ Umaḡ daa tāmabaa-ba hāi maaduḡma; fuḡ-i a bi ji da u ḡbeinyuḡo temma. ¹⁸ Umaḡ daa u diei u bir yaḡ aa kā ka hīḡ fuoḡgu fuo u wuoḡo-i.

¹⁹ «Ba yuntieḡ uḡ taa dumaḡo-na, u kaa vaaya. Uḡ juḡ jo, u bī-ba ji tuḡ yuuba. ²⁰ Uḡ ḡa naa hā umaḡ tāmabaa-ba ndii-i, u pie piḡāaḡ-yo tāmabaa-ba ndii daayo-i aa cira: «Yuntie, niḡ ḡa naa hā-mi tāmabaa-ba ndii maḡ, mi tiraa da ba temma naara-bei; ba yaa daaba.»

²¹ «U yuntieḡo ḡbē-yo wuḡ: «Ku faa, maacembiloviiyoḡ nuḡ. Niḡ suyaa cekūḡ kūngu belma, mi ka hā-ni bāmbāale kūngu. Jo ḡ ji ta ḡ ce ḡ bāaḡgu-i baa-mi.»

²² «Uḡ ḡa naa hā umaḡ tāmabaa-ba hāi, u pie aa cira: «Yuntie, niḡ ḡa naa hā-mi tāmabaa-ba hāi maḡ, mi daa ba hāi naḡo naara-bei, ba yaa daaba.»

²³ «U yuntieḡo ḡbē-yo wuḡ: «Ku faa, maacembiloviiyoḡ nuḡ. Niḡ suyaa cekūḡ kūngu belma, mi ka hā-ni bāmbāale kūngu. Jo ḡ ji ta ḡ ce ḡ bāaḡgu-i baa-mi.»

²⁴ «Uḡ ḡa naa hā umaḡ u diei, u pie aa cira: «Yuntie, mi suyaa mie naḡ kūngu dii kpelle, nuḡ da ḡ saa kū suḡgu maḡ, ḡ kar kufaḡgu dīmma yaa-i; da ḡ saa duu dīmma maḡ, ḡ kar ma yaa-i. ²⁵ Mei kāalāayā aa kā ka hīḡ fuoḡgu fuo ḡ ḡbeḡa-i, a yaa daaya.»

²⁶ «U yuntieḡo ḡbē-yo wuḡ: «Maacembilobabalaḡ nuḡ naḡ temma-i daani-i, yentieḡ nuoni maḡ daani-i, nii naa suḡ wuḡ da mi saa kū suḡgu maḡ, mi kar kufaḡgu dīmma yaa-i; aa da mi saa duu dīmma maḡ, mi kar ma yaa-i, ²⁷ bige-i cie ḡ saa kā ka jīna mi ḡbeḡa-i ḡbeindūḡ-nu? Miḡ juḡ de-i-na mii naa saa jo ji da a huonaana mi hūu-ya wei?» ²⁸ Aa naa cira: «Hūyāaḡ tāma maḡ u wulaa na hā umaḡ daa tāmabaa cīncieluo-i baa-yo!»

^f25:15 Bafamba tāma diei ḡbāa pā ḡoḡguonaḡo-i bieḡ cīncieluo baa a ndii.

⁴a saa-ma baŋ ka ce dumaa bel Yesu-i ko-yo. ⁵Ba taa ba piye wuɔ: «I saa saaya i bel-o ponsaangu yinni-na ni ma'i sī ku ka du.»

**Cieŋo naŋo kūɔna
natikolo-hūmma Yesu yuŋgu-na**

(Marke 14.3-9; Nsāa 12.1-8)

⁶Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu waa Be-tani, *jardāaman waa Simɔ maŋ nuɔ-i u dumelle-na. ⁷Cieŋo naŋ wuɔ kā u wulaa baa sukpepelluŋ-natikolo naŋo *alabati-kamoelɛŋ. Yesubaa-ba waa ta ba wuo niwuoni. Wuɔ kā ka kūnna-yuɔ Yesu yuŋgu-na. ⁸*Hāalābiembaŋ daa kufangu-i, ba hɔmmu gbuu pāŋ guɔla. Baa ta ba piye wuɔ: «Bige-i cie u bīena natikolofefeŋ daayo-i? ⁹Uu naa gbāa suor-o a da gbeibuɔ a calnu hā sūntaamba-i do!»

¹⁰Yesu wuɔ suɔ baa-ba; wuɔ cira: «Bige-i cie na ta na piye na guɔla cieŋo huɔŋga-i? Uŋ cie kumaŋ mie daaku-i, ku faa. ¹¹Na saa da, sūntaamba dii baa-na bāaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, ŋga muɔmi sie tiēna baa-na gbula. ¹²U kūɔna natikolo daayo-i mie tuɔ cie mi kuliŋ-yiŋgu yaa-i. ¹³Mi waŋ ninsɔŋo-i baa-na: *Neldɔɔl daama da ma waŋ terieŋgu terieŋgu hiēma-na bande-i-na, cieŋ daa uŋ cie mamaŋ daama-i, ma ka bi waŋ nuɔmba suɔ-ma.»

Yuda suoraa Yesu-i

(Marke 14.10-11; Like 22.3-6)

¹⁴Ku huɔŋgu-na, Yesu *hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-na, baŋ bīŋ umaŋ *Yuda-Isikaro-i, fuɔ wuɔ sire kā *Diiloji-gāntaamba yuntaamba wulaa ¹⁵ka yuuba wuɔ: «Da mi kāyā-nei na bel Yesu-i, na ka hā-mi bige-i?» Baa kāŋ bafamba warbieŋ komorre baa cīncieluo a hā-yo. ¹⁶A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, Yuda wuɔ doŋ tuɔ ne uŋ ka ce dumaa ba bel Yesu-i.

Kɔrsīnni tīmman-ponsaangu tigiima-i

(Marke 14.12-16; Like 22.7-13)

¹⁷*Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u ponsaangu yidielāŋgu-na, Yesu *hāalābiemba yuu-yo wuɔ: «Itie, ŋ taara i ce *kɔrsīnni tīmman-ponsaangu niwuoni-i hie a hā-ni?»

¹⁸Yesu wuɔ cira: «Kāaŋ nellen-huɔŋga-na melŋ daayo wulaa, na ka waŋ baa-yo wuɔ: «Hāalātieŋ wuɔ ku hii u wulaa tī, u ka ce kɔrsīnni tīmman-ponsaangu-i naŋ terieŋ-nu'i baa u hāalābiemba-i.»

¹⁹Hāalābiemba ta kā nellen-huɔŋga-na ŋaa Yesuŋ bi waan-ma dumaa ka ce kɔrsīnni tīmman-ponsaangu niwuoni-i.

**Kɔrsīnni tīmman-ponsaangu
niwuoni wuoma-i**

*(Marke 14.17-21; Like
22.14; Nsāa 13.21-30)*

²⁰Bāaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu-i baa u *hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba kā ka tiēna ta ba wuo niwuoni-i. ²¹Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Yaan mi waŋ ninsɔŋo-i baa-na: Na hɔlma-na unaa ka hel mi huɔŋ-nu.»

²²Ba yammu pāŋ vāa hiere; baa doŋ ta ba yuu-yo, wulawula wuɔ: «Itie, muɔmei wei?»

²³Yesu wuɔ cira: «Umaŋ wuyaan baa-mi kaladuɔŋgu-na u yaa ka hel mi huɔŋ-nu. ²⁴*Moloŋ-Bieŋo ka ku ŋaa maŋ nye-gāaŋ Diiloŋ-nelma-na dumaa; ŋga umaŋ ka hā-ba baa-yo ba ko-yo, sūlma haraa-yuɔ! Bɔlbɔl uu naa baa hoŋ.»

²⁵*Yuda wuɔ suuye u yufieŋa-i aa naa cira: «Hāalātie, muɔmei wei?»

Yesu wuɔ cira: «I suɔ-ma ŋ yaŋ muɔ.»

*(Marke 14.22-25; Like
22.15-20; Kor. diē. 11.23-25)*

²⁶Baŋ waa ta ba wuo niwuoni-i, wuɔ bie *buruo aa jaal Diiloŋo-i aa būlnu-yuɔ hā u hāalābiemba-i aa cira: «Hūyāaŋ

mi kũoma yaa-i daama na wuo.»²⁷ Ku huonɔŋu-na, wuo bie duvɛŋo ciɪŋ-na, aa jaal Diiloŋo-i aa hã-ba baa-yo aa cira: «Nyuoŋ hiere,²⁸ mi tãmma yaa-i, *tobisĩnniŋ-tãmma yaa-i. Ma ka kũnna pir nuɔmba bɔi ãmbabalma.²⁹ Mi tũnu-nei: Da ma hel fiefie-i-na, ni mi To nellen sĩ, mi sie tiraa nyoŋ duvɛŋo baa-na.»

³⁰ Ku huonɔŋu-na, baa hãl neini gbelieŋ Diiloŋo-i aa sire ta ba kã *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na.

Yesu gboya Pier wuo u ka cĩna-yuo

(Marke 14.27-31; Like 22.31-34; Nsãa 13.36-38)

³¹ Baŋ kãŋ hũmelle-na, Yesu wuo gbẽ u *hãalãbiemba-i wuo: «Mamaŋ nyegãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuo:

«Mi ka ko ãncũnaŋo-i aa yaŋ tũlmba pisãllã hiere»^{ss}

ma yaa ka da-mi isuɔŋ daaku-na. Na ka nanna-mie na hieroŋo-i hiere.³² Ŋga da mi sire, mi ka kã ka cie-na *Galile-i-na.»

³³ Pier wuo cira: «Banaŋ da ba fie nanna-nie hiere, muɔ fuɔ, mi ceraa mi nanna-nie gbula.»

³⁴ Yesu wuo cira: «Pier, mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Isuɔŋ daaku-na, kɔhɔldiefelãŋo sie hi bu, ŋ ka cĩna-mie da i siei wuo naŋ sa suɔ-mi.»

³⁵ Pier wuo dii u naŋga-i dãamu-na wuo da ba fie'a ba ka ko-ba ba hãi-i-na, fuɔ ceraa u cira u sa suɔ-yo. Hãalãbiemba namba-i hiere baa bi waŋ maaduɔma.

Yesubaa-ba hii Getisemane

(Marke 14.32-42; Like 22.39-46; Nsãa 18.1)

³⁶ Yesubaa-ba kaa hi terieŋgu naŋgu-i ba bĩ-ku Getisemane. Yesu wuo gbẽ u *hãalãbiemba-i wuo: «Tĩenaanaŋ bande aa mi kã dii daalei ka cãrã Diiloŋo-i aa bir jo.»³⁷ Aa naa kã baa Pier baa

Sebede bepuɔmba-i ba hãi-i-na.* Uŋ kãa terieŋgu-na, u huonɔŋa doŋ ta ka guɔla aa korma tiraa ta ma da-yo.³⁸ Wuo gbẽ-ba wuo: «Mi huonɔŋa si dii huonɔŋa, tie-naanaŋ bande-i-na na cie-mi; baa na duɔfũŋ.»³⁹ Aa kã yaaŋ-na celle ka dũuna nisĩŋ u yuŋgu-i hĩema-na aa cira: «Baba, da ŋ'a ŋ ka gbãa, hiel-muɔ yaahuolo daayo-na. Ŋga baa cira ŋ fer-muɔ, ce-ma niŋ taaraŋ ma ce dumaa.»

⁴⁰ Ku huonɔŋu-na, wuo bir jo u hãalãbiemba siei baŋ daaba wulaa, a jo ji da ba kuraa duɔfũŋ. Wuo piŋ-ba aa naa tuɔ piiye baa Pier wuo: «Halle na saa gbãa tĩena da huonɔŋu celle baa-mi!⁴¹ Baa na duɔfũŋ, taa na cãrã Diiloŋo-i weima baa gbãa tãal-na dii-na kuubabalaŋgu cemma-na. ãnfafamma cemman-maama dii nelbilonɔ huonɔŋa-na, ŋga ku fõŋgũo yaa si dii-yuo.»

⁴² Uŋ waŋ mafamma-i, wuo bir ta ka cãrã Diiloŋo-i. Uŋ waŋ mamaŋ gboluonɔŋu faŋgu-na, u ciera: «Baba, da kuɔ yaahuolo daayo saaya u da-mi, weima sĩ, ma ce niŋ taaraŋ ma ce dumaa.»⁴³ Aa naa bir jo u hãalãbiemba wulaa jo ji da duɔfũmmu kuure-bei.⁴⁴ Wuo bir ta ka tiraa cãrã Diiloŋo-i baa ãndaduɔŋ daaku yaa-i. Ku ce i siei.⁴⁵ Uŋ juɔ kufanɔŋu-i, wuo jo ji gbẽ u hãalãbiemba-i wuo: «Na saa ye dumaa duɔfũmmu-na wei? Ku piyaa. Ba ka hã ãmbabalmanciraamba-i baa *Molon-Bieŋo-i.⁴⁶ Siireŋ i ta! Uman ka hã-ba baa-mi u'i juoŋ daayo, u saa maal!»

Yesu belma hii

(Marke 14.43-50; Like 22.47-53; Nsãa 18.2-12)

⁴⁷ Nelma saa tĩ Yesu nuŋgu-na; ba'a ba ne da baŋ bĩŋ umaŋ *Yuda-i u *hãalãbieŋ cĩcieluo ba hãi baambana, u juo ji tuɔ yiera baa nelpũŋgu

^{ss}26:31 Sakari (Zacharie) 13.7

*26:37 Sebede bepuɔŋ daaba-i ba gbẽ Sake baa Nsãa. Nieŋ 4.2.

rtieŋo maŋ u yaa nuɔŋo-i, suɔ umaŋ muyaa-ni i ne!»

Pier cīnaana Yesu-i

(Marke 14.66-72; Like 22.56-62;
Nsāa 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Baŋ taa ba muo Yesu-i huɔŋgu-na, Pier waa tiēna dumellen-huɔŋga-na. Maacembiloŋ[‡] naŋo pie kā u wulaa ka cira: «Ma sī nuɔ ŋ bi waa baa Galile-taŋ Yesu daayo-i kē?» ⁷⁰ Pier wuɔ helkuɔ nuɔmba yaaŋga-na hiere. U birii yuu cieŋo-i wuɔ: «Ŋ taara ŋ waŋ wuɔ nie?» ⁷¹ Aa naa sire ta tuɔ kā fondumelle-na. Cieŋo naŋo tiraa da-yo aa tuɔ piiye baa bamaŋ terieŋgu-na wuɔ: «Naacolŋ daa u waa baa Nasaretitaŋ Yesu-i.»

⁷² Pier wuɔ cira: «Muɔ baa Diiloŋo, mi sa suɔ naacolŋ daayo-i.»

⁷³ Kuɔ ku ce celle, bamaŋ waa, baa pie Pier caaŋ-nu ka cira: «Coima saa fa, un-aŋo'i nuɔŋo-i. Da ŋ ta ŋ piiye, ba pāŋ suɔ niŋ hilaa kusuɔŋ-nu.»

⁷⁴ Pier wuɔ pāŋ cira: «Muɔ baa Diiloŋo, mi sa suɔ naacolŋ daayo-i! Aa da kuɔ mi kar coima, Diilo baa yaŋ-mi!» Uŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, kɔhɔldielāŋo doŋ tuɔ bu. ⁷⁵ Yesuŋ ŋa naa waŋ mamaŋ baa-yo wuɔ: «Kɔhɔldielāŋo sie hi bu, ŋ ka cīna-mie da i siei wuɔ naŋ sa suɔ-mi», maa pāŋ tienu-yuɔ. Wuɔ helgbuu pāŋ tuɔ kaal.

Ba kāa baa Yesu-i Pilati wulaa

(Marke 15.1; Like 23.1; Nsāa 18.28)

27 Ku cuo kaala-i-na kāŋkāŋkāŋ, ¹ *Diilojigāntaamba yuntaamba-i hiere baa nelle bīncuɔmba waŋ-ma aa yiera-mei wuɔ ba ko Yesu-i. ² Aa bel-o vaa-yo kā baa-yo ka hā ³ *Pilati-i baa-yo, u yaa waa ⁴ *Yude yuŋgu-na.

Yuda kuɔ u fere

(Pɔpuɔr. 1.16-20)

³ *Yudaŋ juɔ da ba'a ba ko Yesu-i, a ne da u yaa suora-yo baa-ba, kuɔ ce-yo bīŋkūŋgu. Baŋ hāa-yo komorre baa cīncieluo[¶] maŋ, wuɔ bie-ya bir kā baa-ya ba wulaa ⁴ ka cira: «Mi saa ce maa-cenfafamma; mi bilaa diiloŋo-i hā-na nelieŋo maŋ saa ce bīŋkūŋgu na da na ko-yo.»

Baa bir gbē-yo wuɔ: «Maasūmpīe! Ma sūlma dii ŋaa nuɔnei.» ⁵ Yuda wuɔ nanna gbeiŋa-i ⁶ *Diilodubuɔ-i-na aa ta ka nuŋ u fere.

⁶ *Diilojigāntaamba yuntaamba biera gbeiŋa-i aa naa cira: «Gbeiŋ daaya-i tāmmanŋ-gbeiŋa, a saa baa mie hūmelle-i, i sie gbāa dii-ya Diiloŋ-waaŋa-na.»

⁷ Baa saa-ma, aa kā ka sāa bitomarāŋo suɔŋgu-i baa-ya, wuɔ ba ce terieŋgu-i ta ba fuure niraamba kuɔ. ⁸ Ku'i cie na da a ji hi baa nyuŋgo, ba bī suɔŋgu faŋgu-i «tāmmanŋ-suɔŋgu.» ⁹ *Diiloŋ uŋ puɔraa ¹⁰ *Seremi waŋ mamaŋ, ma'i saa ce daama-i wei? Seremi waaŋ-ma wuɔ:

«Ba biyaa komorre baa cīncieluo daayo-i.
*Isirahel-baamba naa kar u sullu-i dumei.

¹⁰ Ba biyaa-ya a dii-ya bitomarāŋo suɔŋgu-na
na
ŋaa Itieŋ uŋ ŋa na'a mi ce-ma dumaa.»[§]

Pilati tiēnaana Yesu āndaanŋu-na

(Marke 15.2-15; Like 23.3-5,13-25;
Nsāa 18.29-40; 19.4-16)

¹¹ Baŋ kāa baa Yesu-i ¹² *Pilati wulaa, wuɔ yuu-yo wuɔ: «*Yuifu ba nellentieŋo yaa nuɔŋo-i wei?»

Yesu wuɔ cira: «Muɔmei.» ¹² *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa nelle bīncuɔmba doŋ ta ba cāl-o. Wuɔ fiinaŋ u sa waŋ weima. ¹³ Pilati wuɔ cira: «Baŋ

[‡]26:69 Maacembiloŋ daayo waa cicieŋo a saanu baa mamaŋ nyegāŋ girekimma-na.

[¶]27:3 Nieŋ 26.15.

[§]27:10 Sakari (Zacharie) 11.12-13; Seremi (Jérémie) 18.2-3; 19.1-2; 32.6-15.

cāl-niņ ɲ sa nu wei?» ¹⁴ Yesu saa ji seŋ sūnuŋgu yuɔ. Kuɔ bir yaŋ aa cu u huɔŋga-i.

¹⁵ Belle belle, Yuifu ba *kɔrsīnni tīmman-ponsaan da kuɔ hi, Pilati ce ba pigāan kasobilonjo diei u nanna-yuɔ.

¹⁶ A ne da naacoljo naŋo waa huɔŋgu faŋgu-na kaso-i-na, u yerre naa silaa du cor. Ba taa ba bī-yo Yesu-Barabasi.

¹⁷ Pilati wuɔ yuu nuɔmba-i wuɔ: «Yesu-Barabasi-i, baa Yesu maŋ baŋ bīŋ-yo *Kirsa-i, na taara mi nanna hai?» ¹⁸ Pilati wuɔ suyaa wuɔ nenemuŋgu'i cie ba bel Yesu-i ka hā-yo baa-yo.

¹⁹ Uŋ waa tuɔ ger āndaan daaku-i, u cieŋo puɔr ba ka tūnu-yuɔ wuɔ u baa dii u nuŋgu Yesu āndaan-gu-na, u saa ce bīŋkūŋgu, kere isuɔŋgu maŋ curaa u mulāan fuɔ dānsāan-gu-na.

²⁰ Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa nelle bīncuɔŋ baa gbo nuɔmba ta ba pi-iyē wuɔ ba taara ba nanna Barabasi yaa-i aa ko Yesu-i. ²¹ Pilati wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Na taara mi nanna hai ba hāi-na?»

Baa cira: «I taara ɲ nanna Barabasi yaa-i!»

²² Pilati wuɔ cira: «Aa Yesu maŋ baŋ bīŋ-yoŋ *Kirsa-i mi ce ufaŋo-i nie?»

Baa cira: «U saaya u gbu *daan-nu!»

²³ Pilati wuɔ cira: «U guɔlaaya bige-i aa na'a mi gbu-yo?»

Baa migāan dii kunan-gu naara wuɔ: «U saaya u gbu daan-nu! U saaya u gbu daan-nu!»

²⁴ Pilatiŋ juɔ da ijieni maara ni kā, wuɔ ne da fuɔ jāŋ vakulon-juuru. Wuɔ bie hūmma a saar u nammu-i nuɔmba yaan-ga-na aa naa cira: «Da na ko naacolj daayo-i, na da-na-diei, mi nuŋgu sī.»

²⁵ Baa sie hiere wuɔ: «I hūyāa-ma! Die ko-yo, mie yuŋ-maama-i baa i bisāimba!» ²⁶ Pilati wuɔ nanna Barabasi-i aa naa ce ba muo Yesu-i da dei aa hā-ba baa-yo wuɔ ba ka gbu-yo daan-gu-na.

Sorosibaa-baŋ haa kumaŋ Yesu-i-na

(Marke 15.16-32; Like

23.11,26-43; Nsāa 19.2-3,17-22)

²⁷ *Pilatiŋ hāa-ba Yesu-i, u sorosibaa-ba hūu-yo suur baa-yo cīiŋ-huɔŋga-na aa bī ba nabaamba-i hiere ba jo. ²⁸ Baŋ cie mafamma-i, baa hiel u joŋgorbaa-ba-i aa dii joŋgorbuɔ naŋo hā-yo. Joŋgorbuɔ faŋo waa dāa-wuonjo. ²⁹ Aa ce huɔni sū nyantuoluo a dii u yun-gu-na aa hā-yo gboruon-gu u nadien-ga-na u bella. Baŋ cie mafamma-i, baa ta ba dūuna u yaan-ga-na ba jaal-o. Ba taa ba nye-yo'i dumaan-gu-na. Umaŋ duɔ dūuna wuɔ: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni!»

³⁰ Ba taa ba tu taalni yuɔ aa hūu gboruon-gu-i u nan-ga-na ta ba muo-yo baa-ku u yuŋ-nu. ³¹ Baŋ gbuu ji nye-yo ye huɔŋgu-na, baa hiel joŋgorbuɔ-i aa bir dii fuɔ fereŋ bīmbīnni yaa hā-yo aa kā baa-yo da ba ka gbu-yo *daan-gu-na.

³² Baŋ ɲ'a ba hel nellen-huɔŋga-na, baa suu baa Sireniyenjo naŋo, ba bī-yo Simɔ. Baa guor u tūu daan-gu-i. ³³ Ba kaa hi terien-gu maŋ baŋ bīŋ-kuŋ «Gɔlgota-i» ku yun-gu yaa wuɔ yukoluon-terien-gu. ³⁴ Baa guɔl gbegege kūŋgu nan-gu baa duvēŋo a hā Yesu-i wuɔ u nyɔŋ. Yesu wuɔ dāa ne aa naa cira u sie nyɔŋ.

³⁵ Baŋ juɔ gbu Yesu-i daan-gu-na tī, baa ful tien-a a cal u joŋgorbaa-ba-i ³⁶ aa naa tiena ta ba niya-yuɔ. ³⁷ Baŋ gbuu-yo yun-gu maŋ nuɔ-i, baa nyegēŋ-ku jina u yudɔɔ-i-na wuɔ: «Umaŋ daayo-i Yesu, Yuifu ba nellentienjo yaa-i.» ³⁸ Baa bi gbuu cuobaa-ba hāi baa-yo; unanjo-i u nadien-ga-na unanjo-i u nanyuon-gu-na.

³⁹ Hūncortaamba ta ba misīrrā ba yunni-i aa ta ba tuora-yuɔ. ⁴⁰ Ba taa ba piye wuɔ: «Nuɔni maŋ ciera naŋ gbāa muonu *Diilodubuɔ-i aa ma-yo yinni siei holma-na, kor ɲ fere i ne! Da kuɔ Diilon-Bienjo yaa nuonjo-i, hiere daan-gu-na i ne!»

⁴¹ Halle *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *ānjīnamma pigāataamba-i a naara

nelle bĩncuamba taa ba bi nye-yo aa ta ba piiye wuɔ: ⁴²«U kuraa banamba-i, ŋga u yaa daayo u sie gbāa kor u fere! Da ku u yaa-i *Iirahel-baamba nellentienjo-i u hiire fiefie daangu-na i ne ku yaa i ka hũu-ma. ⁴³Ma sī u haa u nanġa-i Diilonjo'i nuɔ-i aa cira fuɔ Diilonjo-Bienjo ke? Da ku Diilonjo dɔl-o, u kor-o i ne!» ⁴⁴Baŋ ŋa naŋ gbuu cuobaa-ba maŋ baa-yo, baa bi kã ba ta ba tuora-yuɔ hiere.

Yesu kuliŋgu-i

(Marke 15.33-41; Like 23.44-49; Nsāa 19.25-30)

⁴⁵Bāaŋguŋ juɔ hi yuhuoŋga-i huɔngu maŋ nuɔ-i, ba'a ba ne da terienġu cuure hiere. Ku tĩyāa dumei fuɔ bāaŋgu ji terenġ. ⁴⁶Bāaŋguŋ juɔ terenġ, Yesu wuɔ kaasĩŋ da gbagaga wuɔ: «Eli, Eli, lama sabatani?» Ku yuŋgu yaa wuɔ: Diilo, Diilo, bige-i cie ŋ nanna-mie? ⁴⁷Bamaŋ waa, banamba ta ba piiye wuɔ: «U bĩ *Eli!» ⁴⁸Unaŋjo pāŋ gbar ka bie kãnsaarma namma a nyie-ma niisaarniŋ aa ful-ma gboruoŋnu a kã baa-ma Yesu nuŋgu-na wuɔ u mɔsũnya. ⁴⁹Banamba bir yaŋ aa gbē-yo wuɔ: «Yaŋ i ne sī Eli ka jo ji kor-o!» ⁵⁰Yesu wuɔ tiraa kaasĩŋ da gbagaga aa bi pāŋ hũu u fere.

⁵¹Hɔduoŋgu faŋgu-na, kompaŋga maŋ naa karnu *Diilodubuɔ-i kaa pāŋ taalnu sɔmma hāi; a doŋ dɔrɔ-i-na ji hel cicaara-i-na. Hiēŋ maa sagalla; tãŋ nie wuɔra muo hiere, ⁵²cĩncuoŋ aa puur. Bamaŋ waa Diilonjo-baamba-i aa ku, ba fĩŋgũ baa sire. ⁵³Yesuŋ juɔ sire, baa hel ba cĩncuoŋa-na a suur *Yerusalemu-i-na. Baŋ suuri, nuɔmba boi daa-ba.

⁵⁴Sorosibaa-ba maŋ taa ba niya Yesu-i baa ba yuntienjo-i, baŋ juɔ da hiēma sagalaaya a naara mamaŋ taa ma ce hi-

ere, korma gbuu bel-ba. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daayo waa Diilonjo-Bienjo kelkel!»

⁵⁵Caamba boi waa yiera da yargaa ta ba fara ba ne. Ba yaa naa nyaanu Yesu-i a hel *Galile-i-na ji ta ba kãyã-yuɔ. ⁵⁶Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na u waa baa-ba, baa u duoŋo-i Sake ba nyu-i†† a naara Sebede cienjo-i.

Yesu fuuremma-i

(Marke 15.42-47; Like 23.50-56; Nsāa 19.38-42)

⁵⁷Bāaŋguŋ juɔ hir huɔngu maŋ nuɔ-i, weiŋo nano jo. Ba taa ba bĩ-yo Yosefu; u taa u hel Arimate. Fuɔ bi waa Yesu huɔngu-na. ⁵⁸Uŋ juɔ, wuɔ kã *Pilati wulaa ka cārã kuloŋo-i. Pilati wuɔ hã-yo baa-yo. ⁵⁹Yosefu wuɔ kã ka har-o a fĩnya-yuɔ baa kompafelengga ⁶⁰aa kã ka fuure-yuɔ fuɔ ferenġ cĩncorreŋ. Wuɔ cie ba hiŋ-de felemma; di waa tãmpellenġ. Uŋ fuuriye-yuɔ, wuɔ bũmal tãmpēkãŋkarre nande-i a suuye di nuŋgu-i aa ta. ⁶¹Maari maŋ ta u hel Magidala-i-na wuɔ tĩena cĩncorre yaanġa-na baa u duoŋo-i hiere.

⁶²Yesuŋ kuu yiŋgu maŋ nuɔ-i‡‡, *Yuifubaa-ba taa ba tigiŋ ba *yitienangu-i yiŋgu faŋgu'i nuɔ-i. Ku cuo kaala-i-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba kũɔl ba-naa kã Pilati wulaa baa *Fariisēbaa-ba-i. ⁶³Baŋ kãa ka hi, baa cira: «Yuntie, coikartien daayo naa cira wuɔ da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi yoŋ hiēma-na aa sieliŋ-yiŋgu-i u sire hel jo. ⁶⁴Ku'i cie i tie jo ŋ wulaa yie ŋ hã-ye nuɔmba ba ka ta ba niya u cĩncorre-i yiŋ daani-i ni siei-i-na, ni ma'i sī u *hãalãbiemba gbāa kã ka hiel-o ka fuo-yo aa tãal nuɔmba-i wuɔ u siire.

**27:46 Gbeliemāŋ-nalāaŋgu (Psaume) 22.2

††27:56 *Sake ba nyu-i*: Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegāaŋ girekimma-na wuɔ: Sake baa Yosefu ba nyu.

‡‡27:62 Yesuŋ kuu yiŋgu maŋ nuɔ-i ku waa jumayiŋgu.

Da ba ce mafamma-i ma ka balaŋ yaŋ kulonj uŋ cie mamaŋ.»

⁶⁵ Pilati wuɔ cira: «Sorosibaa-ba yaa-i. Naŋ taaraŋ ba ka niya-die dumaa, kaaŋ baa-ba ba ka niya-die.»

⁶⁶ Baa ta ku yaa nuɔ-i baa sorosibaa-ba-i kã cĩncorre terieŋgu-na. Baŋ kãa ka hi, baŋ ŋa naa bũmal tãmpõlle maŋ su-uye cĩncorre nuŋgu-i, baa tiela-die aa ce sorosibaa-ba tiena ta ba niya-die.

Yesu siire hel kuomba hõlma-na

(Marke 16.1-8; Like 24.1-12; Nsãa 20.1-2)

28 *Yitienanguj juɔ cor, ku cuo kaala waa jumaansi. Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na, baa u duonjo-i, baa naar sire ta ba kã da ba ka ne cĩncorre-i. ² Ba'a ba ne da hiẽma sagalaaya hõduɔŋgu baa fõŋgũ! Itieŋo *dõrɔpɔurbilonjo naŋo hiire jo ji bũmal tãmpõlle-i halaŋ-de aa bel nyugũŋ tiena di dõrɔ. ³ U taa u caa ŋaa diilonj duɔ nyiesiŋ uŋ caa dumaa, aa u jonjorbaa-ba pusũŋ ŋaa ceikoŋjo. ⁴ Korma gbuu da sorosibaa-ba maŋ taa ba niya cĩncorre-i fuɔ ba kũɔma ta ma nyen; baa galla ŋaa bikuomba. ⁵ Dõrɔpɔurbilonj wuɔ tuɔ pi-iyie baa caaŋ daaba-i wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na. Mi suyaa mie baŋ gbuu Yesu maŋ *daaŋgu-na ko-yo, na taara u yaa-i. ⁶ Uu si dii bande-i-na, u siire hel ŋaa uŋ ŋa naa waŋ-ma baa-na dumaa. Juɔŋ na ji da, ba ŋa naa galla-juɔ terieŋgu maŋ nuɔ-i ku yaa daaku. ⁷ Biriŋ na kũŋ donduo na ka tũnu u *hãalãbiemba-i wuɔ u siire hel kuomba hõlma-na. U taa duɔ ka cie-na dii *Galile, na ka da-yo kusuɔŋ-nu'i. Ma yaa waa mi da mi waŋ-ma baa-na.»

⁸ Caaŋ daaba saa tiraa yiera, baa pãŋ gũunu ta ba gbar ba kũŋ da ba ka waŋ baŋ kaa da mamaŋ baa hãalãbiemba-i. Korma'i daama, hõfõlle-i daade. ⁹ Ba'a ba ne da hai moloŋo-i juɔŋ daayo-i ba yaaŋga-na? Yesu fuɔ fere yaa-i. Wuɔ cira:

«Mi jaalaa-na!» Baa pie kã ka dũuna u yaaŋga-na aa pũrã u gbeini-i. ¹⁰ Wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na. Kãaŋ na ka waŋ baa mi baamba-i wuɔ ba ka da-mi Galile-i-na.»

¹¹ Caaŋ daabaŋ curaa ta ba kũŋ, sorosibaa-ba maŋ taa ba niya cĩncorre-i, banamba sire kã nellenj-huɔŋga-na ka tũnu *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa mamaŋ curaa hiere. ¹² Diilojigãntaamba yuntaamba tigiŋŋ ba-naa baa nelle bĩncuɔmba-i a waŋ ma saa, aa naa hã sorosibaa-ba-i gbeibuɔ ¹³ aa gbẽ-ba wuɔ: «Wuɔraayaŋ na waŋ baa nuɔmba-i, wuɔ namaa gaala ta na duɔfũŋ isuɔŋgu-na, u hãalãbiemba jo ji hiel-o ta baa-yo na saa suɔ ku huɔŋgu.»

¹⁴ Aa naa cira: «*Pilati duɔ fie nu-ma, i ka suɔ iŋ ka waŋ mamaŋ baa-yo u baa gãŋ baa-na.» ¹⁵ Sorosibaa-ba hũu gbeiŋa-i dii ba jufanniŋ aa bi wuɔra ce baŋ'a ba ce kumaŋ. A ji hi baa nyuŋgo, da ŋ cor terieŋgu terieŋgu, nelma famma yaa dii *Yuifubaa-ba nunni-na ba ta ba waŋ-ma.

Yesu caraaya u hãalãbiemba-i

(Marke 16.14-18; Like 24.36-49; Nsãa 20.19-23; Pɔpuɔr. 1.6-8)

¹⁶ Yibieŋa faŋa-na, *hãalãbieŋ cĩncieluo u diei maŋ tiyãa, baa sire kã Yesuŋ ŋa na'a ba ta ba jã ba-naa tãnuŋgu maŋ nuɔ-i dii *Galile-i-na. ¹⁷ Baŋ ka'a ba ne da-yo, baa dũuna hiere. Banaj hõmmu saa hũu-ma. ¹⁸ Yesu wuɔ pie ba caaŋ-nu aa naa cira: «Diilonjo hãa-mi dõrfõŋgũɔ-i baa hiẽmaŋ-wuonjo-i hiere. ¹⁹ Terieŋgu faŋgu-na, kãaŋ nileiŋa-na hiere na ka gbãŋ baa nuɔmba cu mi huonj-nu. Umaŋ duɔ hũu-ma, na *batisenj-yo Tuonjo-i baa u Bieŋo-i a naara u *Yalle yerre-na. ²⁰ Miŋ ciera na ta na ce mamaŋ hiere, na bi hãalã-bei ma cemma-i ba ta ba ce-ma. Nieŋ, mi ka waa baa-na yinni maŋ jonj a ji hi miwaaŋo tĩmma.»

Marken

nyegāan Yesu maama man

Nelmuoyamma

Marke nyegāan u sebe-i a vii *nieraamba baa-yo, u saa nyegēn-yo hā *Yuifubaa. Sebe domma-na, u waan-ma wuo Yesu-i Diilon-Bieŋo. Iŋga wuo Yesu saa tuo taara nuomba gbāana suɔ u sīnni-i a ce u taa u hinu u bī u fere «*Molon-Bieŋo». U juɔ ku yaa aa sire, ku suɔ kaala dei wuo Diilon-Bieŋo.

*Nsāa-Batisin tigiin nuomba-i dumaa hā Yesu-i, Marke duɔn u sebe-i baa ma yaa-i, aa suonu-mei baa Yesu batisemman-kūngu-i, ka cor baa *Sitāniŋ taa u taara u guɔl u gbeini-i dumaa *hīekuraangu-na. Uŋ hilaa mafamma-na, u waŋ-ma kaala-mei wuo bīŋkūngu sa yii baa Yesu-i: Duo bī umaŋ wuo u nyaanu-yuɔ kutieŋo sie gbāa yagar; duo cira jeiŋo man sire, u bi sire; duo donya *jīna man u bi ta; duo pir āmbabalma man, ma bi halaŋ (sap. 1.1–8.30). Yesuŋ gbuɔya u *hāalābiemba-i baa u kuliin-maama-i kusuoŋ-nu, u nuŋgu hii-ma (sap. 8.31–10.52).

U piraan u sebe-i baa Yesu kuliin-maama yaa-i. U suurma-i *Yerusalemu-i-na, nuɔŋ ban jāarā-yuɔ fafamma dumaa, Yuifu ba yuntaaman bigāan-yo dumaa, ban gbuu-yo *daangu-na dumaa ko-yo, aa Diilon uŋ siire-yuɔ dumaa, u nuŋgu hii-ma hiera (sap. 11–16).

Nsāa uŋ tigiin Yesu jomma-i dumaa

(Matie 3.1-12; Like 3.1-18; Nsāa 1.19-28)

1 Yesu *Kirsā *Neldɔɔɔlma duɔn bande yaa nuɔ-i. U yaa Diilon-Bieŋo-i.

²Ma duɔn ŋaa man bi nyegāan dumaa *Isayi[¶] sebe-i-na wuo: «Diilonjo ciera: *«Mi ka puɔr mi pɔpuɔrbilono ta ŋ yaan-na ka cāa ŋ hūmelle-i.»*

³U ka kā ka tuo hohuola baa nuomba-i *hīekuraangu-na wuo: *«Migāan Itieŋo hūmieŋa-i. Cāan-yan na viinu-yei.»**

⁴Pɔpuɔrbilono fanjo yaa juɔ jo Nsāa-i, a ji kā ka waa hīekuraangu-na tuo piye baa nuomba-i wuo: «Naanan cilɔbalaŋo-i aa na jo na ji *batisen, ku yaa Diilonjo ka hur na āmbabalma-i.»

⁵Yudetaamba-i hiera ka hel baa Yerusalemutaamba-i ba taa ba kā u wulaa ba kā ba waŋ ba cālmuo-i baa-yo aa u tuo batisen-ba *Yurdē nuoraangu-na.

⁶Nsāan taa u dii jongoruo man, baa sūo-yo baa nyogɔmekuɔsīnni, aa tuo pēyē u negelle-i baa cāanuŋ-kpāŋkpaangu. U taa u wuo dūŋgbermba, baa sɔllu. ⁷U taa u piye baa nuomba-i wuo: «Molo ka jo mi huongu-na. Kutieŋo fŋŋgūo jienya mei wuonjo-i, mei saa piera u natāangu-i.

⁸Muɔmi batisen-na baa hūmma yon, ŋga fuɔ duo jo, u ka batisen-na baa *Diilon-Yalle.»

Yesu batisemma-i

(Matie 3.13–4.11; Like 3.21-22; 4.1-13)

⁹Nsāa uŋ waa *Yurdē-i-na tuo *batisen nuomba-i, Yesu wuo hel Nasareti-i-na, dii *Galile mara-i-na a kā u wulaa u ka batisen-yo. ¹⁰Uŋ baatisen aa u tuo

[¶]**1:2 Isayi:** Ku birii a saanu baa cerma. Girekimma-na ba naaraaya *Isayi yerre-na wuo *Diilopɔpuɔrbilono.

^{§§}**1:2 Malaki (Malachie) 3.1**

***1:3 Isayi (Ésaie) 40.3**

hel hūmma-na, wuɔ u ne da dɔɔ puurii aa *Diilonj-Yalle hel koŋhuruŋ temma jo ji diire-yuɔ. ¹¹ Baa nu molo piiye dɔɔ-i-na wuɔ: «Mi Bieŋo yaa nuɔŋo-i, ŋ maama sa suɔ aa dɔlnu-mie; nuɔnei fieŋ mi huɔŋga-i.»

¹² Diilonj-Yalle pāŋ ce Yesu ta kā *hiékuraaŋ-nu. ¹³ Uŋ kāa, *Sitāni wuɔ ka tuɔ t̄aal-o duɔ guɔl u gbeini-i. U cie yinni komuɔŋa hāi bīmbaamba hɔlma-na. *Dɔɔɔpɔuɔɔɔbiemba taa ba kāyā-yuɔ.

Yesu bié nuɔmba naa cu u huonj-nu

(Matie 4.12-22; Like 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Huonjgu nanju juɔ hi, baa bel Nsāa-i dii-yo kaso. Yesu wuɔ sire kā *Galile-i-na ka tuɔ waŋ *Neldɔɔɔlma-i baa nuɔmba-i. ¹⁵ U taa u piiye wuɔ: «Ku hii, *Diilonj-bāaŋgu piyaa. Naanaŋ na cilɔɔbalaŋo-i aa na sie Neldɔɔɔlma-i.»

¹⁶ Yiiŋgu nanju-na, wuɔ ji bella Galile dalanŋa nuŋgu-i tuɔ wuɔ u kā, a ka da gbosobaa-ba namba nan juɔŋo; nelieŋo baa u hāaŋo. Ba bī mɔlŋo-i Simɔ aa bī hāaŋo-i Āndere. ¹⁷ Yesu wuɔ gbē-ba wuɔ: «Juɔŋ i ta, mi ka ce-na nelbilieŋ-gbosobaa namaa.» ¹⁸ Baa bi pāŋ nanna ba jɔnaamba-i aa cu u huonj-nu. ¹⁹ Ba'a ba kā yaanŋa-na, a da naacolŋo naŋo-i ba bi-yo Sebede, u tiēnaana baa u bepɔɔmba hāi beŋo naŋo-na ta ba mi-gāaŋ ba jɔnaamba. Ba bī bepɔlŋo-i Sake, aa bī hāaŋo-i Nsāa. ²⁰ Yesu wuɔ bi-ba. Baa yaŋ tuonj-o beŋo-na baa maacem-biemba waa, aa sire cu u huonj-nu.

Yesu duɔnya jīna naŋo

(Like 4.31-37)

²¹ Ku huonjgu-na, Yesubaa-ba ji kā Kafarnamu. *Yitienanŋuŋ juɔ hi, Yesu wuɔ kā *Diilonelhāalādūŋgu-na ka tuɔ waŋ Diilon-nelma-i u pigāaŋ nuɔmba-i. ²² U

taa u piiye baa bibesīnni u yaŋ *āŋjī-namma pigāataamba-i; a ce dumaanjo-na, u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor. ²³ Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na, *jīna waa u yunŋu-na. Wuɔ kaasīŋ wuɔ: ²⁴ «Nasaretitaan Yesu, i cie-ni nie? Ij juɔ da ŋ ji kɔsuɔŋ-ye wuɔ bige-i cie? Mi su-ni; Diilonj-nolŋo yaa nuɔŋo-i.»

²⁵ Yesu wuɔ nuola-yuɔ wuɔ: «Suuye ŋ nuŋgu-i aa ŋ cor hel naacolŋo-na.» ²⁶ Jīna wuɔ gbuu sagalla naacolŋo-i aa naa kaasīŋ da gbagaga aa suɔ hel-yuɔ. ²⁷ Ku ce nuɔmba-i hiere gbere, baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Bige-i dumande-i? Naacolŋ daayo hii de! Ānfelēŋo-i daayo-i. Halle baa jīnabaa-ba-i hiere ba nu u nuŋgu-i.» ²⁸ Kuŋ cie dumaanjo-na, Yesu yer die pāŋ gbuo *Galile-i hiere.

Yesu siire jaamba boi

(Matie 8.14-17; Like 4.38-41)

²⁹ Ku huonjgu-na, Yesu wuɔ hel *Diilonelhāalādūŋgu-na, fuɔ baa Sake baa Nsāa, a kā Simɔ ba† dumellenj. ³⁰ Simɔ cura saa waa hīnni; u kūɔma naa gbuu huol da pāmpāmpāŋ, u galla. Ba himma-i, baa tūnu Yesu-i wuɔ cieŋ daayo si dii hīnni. ³¹ Yesu wuɔ kā ka bel u naŋ-na u sire; terduɔŋgu fanju-na, fafal muɔ pāŋ da-yuɔ. Wuɔ sire tuɔ ce ba nersīnni-i.

³² Bāaŋguŋ juɔ suur huonjgu maŋ nu-i, nuɔmba kā baa jaamba-i baa jīna ba nuɔmba-i hiere Yesu wulaa. ³³ Nuɔmba-i hiere nelle-na baa hel kā ka yu dumelle yaanŋa-i. ³⁴ Yesu wuɔ sire jaamba boi ba jarma-na, aa bi donya *jīnabaa boi hiel-ba nuɔmba-na. Jīnabaa-ba taa ba suɔ Yesu-i, a ce dumaanjo-na u saa tuɔ yaŋ ba ta ba da ba piiye.

[†]1:29 Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegāaŋ girekimma-na wuɔ: Ba kāa Simɔ baa Āndere ba dumellenj.

**Yesu wuɔra Galile-i-na u
waŋ Diiloŋ-nelma-i**

(Like 4.42-44)

³⁵ Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ naar sire cicānjāale-na kā hīeŋ-nu ka tuɔ cārā Diiloŋo-i. ³⁶ Simɔ-i baa u nabentaambaŋ juɔ sire naa-yo, baa hel ta ba taara-yuɔ. ³⁷ Baŋ kaa da-yo, baa cira: «Itie, nuɔmba-i hiere ba taara-nie.»

³⁸ Yesu gbē-ba wuɔ: «Yaŋ i ta i ha-laŋ bande-i-na mi bi ka waŋ Diiloŋ-nelma-i nileiŋa maŋ dii kɔtonni-na; mi jommaŋ-yuŋgu yaa kufangu-i.» ³⁹ Ba taa ku'i nuɔ-i a wuɔra gbuo *Galile *Diilonehāalādūnni-i hiere u tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i aa tuɔ donya *jīnabaa-ba-i nuɔmba-na.

Yesu siire wontorŋo naŋo

(Matie 8.1-4; Like 5.12-16)

⁴⁰ Yiiŋgu naŋgu-na, *wontorŋo naŋo kāa ka dūuna Yesu caaŋgu-na aa cira: «Itie, da ŋ ta ŋ taara mi jarma ta-mie, ku sie yar-ni.» ⁴¹ U hujarre gbuu bel Yesu-i. Wuɔ haa u naŋga-i yuɔ aa naa cira: «Mi taara ŋ jarma ta-nie.» ⁴² Naacolŋo jarma pāŋ ta-yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na. ⁴³ Yesu wuɔ hā-yo hūmelle-i aa naa waŋ-ma kuola-mei baa-yo wuɔ: ⁴⁴ «Baa tūnu nelieŋo baa-ma de! Yaŋ aa ŋ kā *Diilojigāntieŋo wulaa u ka ne-ni, aa ŋ pā niikonni maŋ dii pāmma ŋ hā-yo u migāaŋ ŋ yuŋ-maama-i ŋaa *Moisiŋ nyegāaŋ-ma dumaa*, ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ ŋ jarma taa-nie.» ⁴⁵ Naacolŋo taa ku yaa nuɔ-i, u saa ka gbāa fiinaŋ, wuɔ wuɔra waŋ-ma baa nuɔmba-i hiere. A ce dumaaŋo-na, Yesu wuɔ kā ka tīena u deŋ dii hīeŋ-nu u sa sie suur nileiŋa-na. Uŋ fie ce mafamma-i, nuɔmba ta ba hel terni-na hiere ba kā u wulaa.

Yesu siire murgu naŋo

(Matie 9.1-8; Like 5.17-26)

2 Yesuŋ siire *wontorŋ daayo-i, ku saa da yinni wuɔ bir kā Kafarnamu-i-na. Nuɔmbaŋ juɔ nu-ma wuɔ u juɔ, ² baa kā ka suur yu uŋ waa dūŋgu maŋ nuɔ-i ka hel baa gōŋgūoŋgu-i hiere, halle gboluoŋ-munjinammu saa waa. Yesu wuɔ doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba. ³ Ba juɔ'a ba ne da nuɔmba naa tūyāa murgu naŋo-i ta ba jo baa-yo Yesu wulaa. ⁴ Baŋ juɔ ji da nuɔmba yuu dūŋgu-i dumaaŋo-na, ba saa da munsuurmu. Baa nyugūŋ dūŋgu dɔɔ-i-na, a ne Yesuŋ waa hɔlma maŋ nuɔ-i aa kaasīŋ dūŋgu-i a dii jeiŋo-i baa u kuugallaŋgu-i hiere. ⁵ Yesu wuɔ ne da ba haa ba naŋga-i yuɔ cor. Wuɔ gbē ba jeiŋo-i wuɔ: «Mi jīe, ŋ āmbabalma hurii hiere.» ⁶ *Ānjīnamma pigāataamba namba waa tīena terieŋgu-na. Ba nuɔ mafamma-i ce nie? Baa doŋ ta ba jɔguɔŋ wuɔ: ⁷ «Bige-i cie naacolŋ daayo tuɔ tuora Diiloŋo-i tuoraŋ daama temma-i? Da ma hel Diiloŋo-na, hai gbāa hur u nanolŋ āmbabalma?» ⁸ Yesu wuɔ pāŋ suɔ ba huɔya-maama-i, wuɔ cira: «Bige-i cie na ta na jɔguɔŋ nel daama temma-i na hɔmmu-na? ⁹ A hur u āmbabalma-i, baa a ce u sire bie u kuugallaŋgu-i tuɔ wuɔ-i, ma hāi-i-na, namaa daa hama-i ce fēu yaŋ? ¹⁰ ŋga mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suɔ wuɔ Diiloŋo hāa *Moloŋ-Bieŋo-i ku fōŋgūo-i u tuɔ hur nelbilibemba āmbabalma-i.» Aa naa gbē murgu daayo-i wuɔ: ¹¹ «Sire ŋ bie ŋ kuugallaŋgu-i ŋ kūŋ, muɔmei waŋ-ma dumaa.» ¹² Naacolŋ wuɔ bi pāŋ sire nuɔmba yufelle-na a bie u kuugallaŋgu-i ta tuɔ kūŋ. Kuɔ ce nuɔmba-i hiere gberē, baa ta ba gbeliēŋ Diiloŋo-i aa ta ba piiye wuɔ: «Ŋ huɔŋ, i saa da nel daama temma dede.»

*1:44 Nierj Buolmaŋ-sebe-i-na (Lévitique) 14.2-32.

Yesu biē Levi

(Matie 9.9-13; Like 5.27-32)

¹³ Ku huonḡu-na, Yesu wuɔ ji bir kã *Galile dalaḡa-na. Nuɔmba kũl ba-naa kã u wulaa. Wuɔ tuɔ waḡ Diilonḡ-nelma-i u pigãaḡ-ba. ¹⁴ Wuɔ u cor a da Alfe bieḡo maḡ *nampohũutieḡo-i, u tiēnaana u maacemmaḡ-dũḡu-na. Ba taa ba bi-yo Levi. Yesu wuɔ cira: «Levi, sire i ta!» Levi wuɔ bi sire cu u huonḡ-nu.

¹⁵ Nuɔmba bɔi taa ba nyaanu Yesu-i. Yiinḡu naḡu-na, wuɔ ji kã Levi wulaa ba ka ta ba wuo niwuoni baa u *hãalãbiemba-i. Nampohũutaamba waa bɔi a naara ãmbabalmanciraamba namba. ¹⁶ *Ãnjĩnamma pigãataamba maḡ waa *Farisiebaa-ba-i, ba daa mafamma-i ce nie? Baa ta ba piiye baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Bige-i cie na hãalãtieḡo tuɔ wuo niwuoni-i baa nelbabalaḡ daaba temma-i?» ¹⁷ Yesu wuɔ nu baḡ piiyeḡ; wuɔ waḡ baa-ba wuɔ: «Da ḡ waa hĩnni, ḡ ka ce bige-i perruntieḡ terieḡ-nu? Mi saa jo nelfafaḡ maa-na, ḡga mi juɔ nelbabalaḡ maa-na.»

Kuucolaḡu saa saaya ku guɔl baa kuufeliḡu-i

(Matie 9.14-17; Like 5.33-39)

¹⁸ Yiinḡu naḡu-na, *Nsãa-Batise *hãalãbiemba-i baa *Farisiebaa-ba naa dii sũḡu. Baa jo ji yuu Yesu-i wuɔ: «Bige-i cie Nsãa hãalãbiemba-i baa Farisiebaa-ba ta ba dii sũḡu aa naḡ hãalãbiemba sa dii?»

¹⁹ Yesu wuɔ cira: «Namaa daa dɔr-bieḡo jēnaamba gbãa dii sũḡu a ne da dɔrbieḡo dii ba hɔlma-na wei? Na suyaa wuɔ ma sie gbãa ce! ²⁰ Ḳḡa yiinḡu dii baa yiinḡu, ba ka bel dɔrbieḡo-i ta baa-yo. Kufanḡu yiinḡu'i nuɔ-i baḡ ka dii sũḡu-i.» ²¹ Aa naa cira: «Ba sa

taalnu kompafeleḡa a nar jonḡorcɔlḡo. Da ḡ ce-ma, kompafeleḡa ka taalnu jonḡorcɔlḡo-i naara. ²² Aa ba sa bi dii duvẽfieleḡo-i cirkpɔcɔlḡo-na. Umaḡ duɔ ce-ma, cirkpuɔ ka muonu aa duvẽḡo tiraa kũnna. Duvẽfieleḡo gbie baa cirkpɔfelaamba.»

Yitiēnaḡu maama-i

(Matie 12.1-8; Like 6.1-5)

²³ *Yitiēnaḡu naḡu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni-i ba cor. U *hãalãbiemba ta ba kar bile-i ba wuo ba kã. ²⁴ *Farisiebaa-ba ta ba piye baa Yesu-i wuɔ: «Bige-i cie ḡ hãalãbiemba ta ba ce kumaḡ saa saaya cemma yitiēnaḡu-na?»

²⁵ Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Nyulmu naḡ bilaa *Davidi-i baa u nuɔmba-i wuɔ ce kumaḡ, ma sĩ na kalaḡ-ku Diilonḡ-nelma-na ke?» ²⁶ U suurii Diilonḡ-dũḡu-na Abiyataaḡ waa *Diilojigãntaamba yuntieḡo-i huonḡu maḡ nuɔ-i, a bie Diilonḡ-buruo-i wuo-yo. A ne da a saa baa mie Diilonḡ-hũmelle-i, bamaḡ si dii *Diilojigãntaamba, ba saa saaya ba wuo buruo faḡo-i. Ḳḡa Davidi suurii bie-yo wuo, aa bi hã u nuɔmba wuo.»

²⁷ Uḡ waḡ mafamma-i, wuɔ cira: «Ku saa ce ḡaa Diilonḡ hielaa nelbilonḡo-i a hã yitiēnaḡu de! Ḳḡa u hielaa yitiēnaḡu yaa hã nelbilonḡo. ²⁸ A ce dumaḡo-na, *Molon-Bieḡo yaa yitiēnaḡu tieḡo-i.»

Yesu siire nagãduola naḡo

(Matie 12.9-14; Like 6.6-11)

3 Ku huonḡu-na, Yesu wuɔ ji bir kã *Diilonelhãalãdũḡu-na. Naacolḡo naḡo waa ba hɔlma-na u naḡa naa minaḡ. ² *Farisiebaa-ba tiēna ta ba ne Yesu-i wuɔ duɔ sire naacolḡ daayo-i *yitiēnaḡu-na ba ka da ãntãalãmma haa-yuɔ. ³ Yesu wuɔ gbẽ naacolḡo-i wuɔ: «Sire ḡ ji yiera nuɔmba yaanḡa-na.»

[†]2:25 Nieḡ Samiel sebedielãḡo-na (1 Samuel) 21.2-7.

Naacolŋ wuo sire kã ka yiera. ⁴Yesu wuo yuu-ba wuo: «A saa baa mie Diilonŋ-hümelle-i, bige-i faa cemma yitienanŋu-na? Anfafamma'i faa cemma waa ämbabalma? Da ŋ da molo yii duw ku, ku saaya ŋ kor kutienŋo-i waa ku saaya ŋ yaŋ u ku?» Ba saa seŋ sünunŋu yuo. ⁵Ba hodor die du Yesu huonŋa-i, wuo wuora ne ba yammu-i aa naa gbê naacolŋo-i wuo: «Fara ŋ nanŋa-i.» Naacolŋ wuo bi fara u nanŋa-i, kaa bir ka temma-i. ⁶Farisiebaa-ba paŋ hel ka ta ba da ba-naa baa *Erodi baamba-i Yesu kommanŋ-künŋu-na.

Nuomba küölää ba-naa jo Yesu wulaa

⁷Ku huonŋu-na, Yesu wuo ji ta baa u *hãalãbiemba-i a kã Galile dalanŋa-na. Nuomba küöl ba-naa cu ba huonŋ-nu. Banamba taa ba hel *Galile, banamba *Yude, ⁸banamba *Yerusalemu, banamba Idume, banamba karnu *Yurdê-i jo, banamba hel nilieŋa maŋ Tiir baa Sidõ-i a kotonni-na. Baa nuw Yesu maama-i ku'i cie ba küöl ba-naa ta ba jo u wulaa dumaanŋo-na. ⁹Baŋ juw ji yu-yuw dumaanŋo-na, wuo waŋ baa u hãalãbiemba-i wuo ba ne beŋo naŋo hã-yo, jaamba baa ji tisŋ-yo nanna. ¹⁰U taa u sire-bei bõmbõŋ a ce ba ta ba ni-yuw hiere da ba yieya-yuw. ¹¹*Jinabaa-baŋ waa bamaŋ nuw-i, da ba da Yesu-i ba kã ka dũuna u yaanŋa-na aa piye da gbagaga wuo: «Diilonŋ-Bieŋo yaa nuonŋo-i kelkel!» ¹²Da ba waŋ mafamma-i, Yesu siel u yufieŋa-i a waŋ baa-ba wuo ba baa waŋ u siŋni-i baa molo.

Yesu fiela pɔpuɔrbiemba

(Matie 10.1-4; Like 6.12-16)

¹³Ku huonŋu-na, Yesu wuo kã ka nyugũŋ tãnunŋu nanŋu-na aa naa bi u

yufellenŋ-nuomba kã u wulaa. ¹⁴Baŋ kãa, wuo hiel nuomba cĩncieluo ba hãi bei a ce-ba u *pɔpuɔrbiemba. U hielaa-ba ba da ba waa u caaŋ-nu u tuw puor-ba baa *Neldɔdɔlma-i ¹⁵aa duw hã-ba himma ba ta ba donya *jinabaa-ba-i nuomba-na.

¹⁶Uŋ hielaa nuomba cĩncieluo ba hãi maŋ, ba yireiŋa yaa daaya: Simo, Yesu taa u bi Simo faŋo-i Pier, ¹⁷baa Sebede bemba-i ba hãi-na Sake-i a naara Nsãa-i, Yesu taa u bi-ba wuo «Buwanerjesi», ku yunŋu yaa diilonŋ-naarmanŋ-bemba, ¹⁸baa Ändere, baa Filipu, baa Batelemi, baa Matie, baa Toma, baa Alfe bieŋo-i Sake, baa Tade, baa Simo maŋ taa u kuye u nelle maama-i ¹⁹a naara *Yuda-Isikaro maŋ juw hel Yesu huonŋu-na.

Yesu hilaa baa u himma-i hie?

(Matie 12.22-32; Like 11.14-23; 12.10)

²⁰Ku huonŋu-na, Yesu wuo ta künŋ baa u *hãalãbiemba-i. Baŋ kaa hi, nuomba tiraa kã ka yu-bei a ce halle ba sa da ba fere wuo niwuoni-i. ²¹U nyu-i baa u hãmbaŋ nuw mafamma-i, baa ta ba piye wuo u yunŋu si dii; aa sire wuo ba ka bello künŋ baa-yo.

²²A ne da *ãnjĩnamma pigãataamba namba naa hel *Yerusalemu-i-na jo. Bafaŋ baa ta ba piye wuo: «*Jĩna ba yuntienŋo-i *Belsebul[§] yaa dii u yunŋu-na. U yaa hãa-yo himma-i u tuw gbã u donya jinabaa-ba-i nuomba-na.» ²³Baŋ piyerŋ dumaanŋo-na, Yesu wuo bi ba jo ji tuw piye baa-ba wuo*: «Namaa daa *Sitãni sie tuw donya fuw fereŋ-baamba-i wei? ²⁴Nelle maŋ di nuomba bigãaŋ banna, yiŋgu dii baa yiŋgu, nelle fande ka muonu. ²⁵Aa da na bi da dumelle maŋ di nuomba sa dɔl ba-naa, yiŋgu dii baa yiŋgu dumelle fande ka muonu. ²⁶Sitãni

§3:22 *Sitãni yerre nande yaa *Belsebul.

**3:23 Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegãaŋ girekimma-na wuo:... ba jo ji tuw nanŋ gbãneŋ daani-i baa-ba wuo...

duo bir tuo gāṅ baa fuo fereṅ-baamba-i, da ba gāṅ boro hiere, u fōṅgū ce nie aa co u wulaa? ²⁷ Hai moloṅo-i gbāa suur u nabieṅ dūṅgu-na a biera u bimbinni-i hel baa-ni aa u nabieṅo yaṅ-yo dumaa? Ṇga kutieṅ duo bel u nabieṅo-i vaa-yo igēna, u gbāa suur biera u bimbinni-i hiere ta baa-ni.»

²⁸ Yesuṅ waṅ mafamma-i, wuo gbē-ba wuo: «Yaṅ mi waṅ ninsoṅo-i baa-na: Nelbiliembaṅ cie āmbabalma maṅ cor hiere, halle baa baṅ waṅ āndaparni maṅ ba hā Diiloṅo-i, Diiloṅo gbāa ce jande bei aa yaṅ ma tí. ²⁹ Ṇga umaṅ duo tuora *Diiloṅ-Yalle-i, kutieṅo cālāa boi cor; jande sie gbāa ce-yuo.»

³⁰ Baṅ taa ba piiye wuo jina dii Yesu yuṅgu-na, ku'i cie u tuo waṅ mafamma-i baa-ba.

Yesu nyu-i baa u hāmba kāa u wulaa

(Matie 12.46-50; Like 8.19-21)

³¹ Ku huonṅu-na, Yesu nyu-i baa u hāmba jo u wulaa dii uṅ waa kusuoṅ-nu a ji yiera fuoreṅ aa puor wuo ba bi-yo hā-ba. ³² Nuomba waa boi tiena cīlā Yesu-i. Ba jo ji gbē-yo wuo: «Itie, ṅ nyu-i baa ṅ hāmba-i [a naara ṅ tūbaa-ba] dii yiera fuore-na ta ba cie-ni.»

³³ Yesu wuo cira: «Na suo mi nyu-i baa mi hāmba-i wei?» ³⁴ Aa wuora ne nuomba yammu-i aa cira: «Mi nyu-i baa mi hāmba yaa mi yaṅga-na daaba-i. ³⁵ Na saa da, bamaṅ cieṅ Diiloṅo huonṅa-i, ba yaa mi hāmba-i, ba yaa mi tūbaa-ba-i, ba yaa mi nyubaa-ba-i.»

Nuombaṅ bel Diiloṅ-nelma-i dumaa

(Matie 13.1-23; Like 8.4-15)

4 Ku huonṅu-na, Yesu wuo ji bir kā Galile dalaṅga-na ka tuo waṅ Diiloṅ-nelma-i. Nuomba kūol ba-naa kā u wulaa. Wuo bel nyugūṅ tiena beṅo naṅo-

na dii hūmma-na aa nuomba waa yiera nuṅgu-na. ² U piiye nelma boi baa-ba gbāneiniṅ. Uṅ'a u doṅ, u gbīe nuomba-i wuo: «Karaaṅ na tūnni-i dei na nu: ³ Naacolṅo naṅo kāa ka naṅ fūma u suonṅu-na. ⁴ Fūma naṅo kā ka diire hūmelleṅ-huonṅ-na. Huriimba jo ji wuo-yo. ⁵ Unaṅo kā ka diire tāmpelleṅ-terieṅ-nu. Hiema si dii boi terieṅgu-na, a ce u pa yaṅ unaṅo-i. ⁶ Uṅ paa dumaṅgo-na, u kaasinni saa gbāa suur kā yaṅ-na. Bāaṅguṅ juo ta ku jo huonṅu-na, u kuol hiere kpēmmu! ⁷ Unaṅo kā ka diire hieṅ-nu. Hieṅgu tu suuye-yuo a ce u saa gbāa dii belle. ⁸ Umaṅ diiriye suonṅ-huonṅa-na, munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla: unaṅo bieṅ komuoṅa baa cīncielbaa, unaṅo bieṅ komuoṅa sa-a-siei, unaṅo bieṅ komuoṅa da-a-ndii.» ⁹ Uṅ waṅ mafamma-i, u cira: «Umaṅ duo u ka nu, u nu!»

¹⁰ Bamaṅ taa ba nyaanu-yuo koko baa u *hāalābieṅ cīncieluo ba hāi baamba-i, baṅ juo waa ba kula-i baa-yo, baa ta ba piiye wuo ba saa suo u gbāneini yaṅga-i baa ni huonṅu-i. ¹¹ Yesu wuo cira: «Diiloṅo cie baa namaṅo-i. U *nel-lentesinni maama maṅ fuyaa, u pigāaṅ namaṅo-i baa-ma, ṅga ma piiye baa banamba-i gbāneiniṅ,

¹² a ce da ba ne-ma, ba sie da ma terieṅgu-i, da ba nu-ma, ba sie suo ma yuṅgu-i.

Kuo maa naa kaala ba wulaa, baa naa cu Diiloṅo huonṅ-nu

aa baṅ cālāa-yo baa mamaṅ hiere, uu naa hiel-ma u huonṅa-na.»††

¹³ Uṅ waṅ mafamma-i, wuo bir yuu-ba wuo: «Naṅ'a na saa suo gbānalāaṅ daaku yuṅgu-i, na ka ce nie gbāa suo ninanni yunni-i? ¹⁴ Fūma yaa Diiloṅ-nelma-i. ¹⁵ Bamaṅ hōmmu dii ṅaa hūmelleṅ-huonṅa, da ba nu Diiloṅ-nelma-i ma sa co; ba yaṅ *Sitāni jo ji hiel-ma aa yaṅ-ba. ¹⁶ Bamaṅ

††4:12 Isayi (Ésaie) 6.9-10

hõmmu dii ɲaa tãmpëllen-terienɲu, da ba nu Diilonɲ-nelma-i, ma pãɲ dɔlnu-bei ba hũu-ma. ¹⁷ Ɔga ma sie gbãa naɲ kaasinni. Wein da ma da kutaamba-i, sisɔ da ba ji ta ba huol ba yammu-i ma maama-na, ba har jina. ¹⁸ Banaɲ hõmmu dii ɲaa hien-terienɲu; ¹⁹ da ba nu Diilonɲ-nelma-i, ba yan añjɔguoma-i baa gbein-maama-i a naara ba kusun-maama jo ji suuye-mei a ce dumaano-na ma sie gbãa dii belle. ²⁰ A ne da banaɲ hõmmu dii ɲaa munterfammu; da ba nu Diilonɲ-nelma-i, ba jãrã-mei hũu-ma nammu hãi a wuɔ ma hũmelle-i diɲ saaya di wuɔ dumaa. Kufanɲu taamba yaa dii ɲaa fũma maɲ diyaa bien komuɔɲa baa cinciella-ba-i, komuɔɲa sa-a-siei-i a naara komuɔɲa da-a-ndii-i.»

Fitin-gbãnalãanɲu

(Like 8.16-18)

²¹ Yesu wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Namaanɔ-na, hai moloɲo-i duɔ celien fitinuɔ-i u ce binɲkɲngu cure-yuɔ? Sisɔ u dii-yo munɲgallamun-tuolen? Ma si da na celien-yo, na haa-yo dɔrɔ ke? ²² Na saa da, ku weima si dii mamaɲ sie ji hel, aa ku nelma si dii mamaɲ sie ji nu. ²³ Umaɲ duɔ u ka nu, u nu!»

²⁴ Yesuɲ waan mafamma-i, wuɔ cira: «Naɲ nuɲ nelma maɲ, taa na ne-ma torro. Niɲ fin baa kekerienɲu maɲ ɲ hã banamba-i, ba ka fi baa ku yaa a bi hã nuɔɲo-i aa naara kuanɲu ku. ²⁵ Kuɲ yen baa umaɲ, ba ka hã-yo naara, aa umaɲ kuu si baa-yo, celle kɲngu maɲ dii baa-yo, ba ka hũu-ku aa yan-yo.»

Diilonɲ-nellentesinni dii nie?

(Matie 13.31-32; Like 13.18-19)

²⁶ Yesu wuɔ tiraa cira: «*Diilonɲ-nellentesinni dii ɲaa nelienɔ baa u dɪmma. U duu-ma, ²⁷ aa kã ka tuɔ ce u den-maama. Dɪmmaɲ paɲ dumaa baa maɲ vãa dumaa, u sa suɔ kuanɲu ku.»

²⁸ Hiema yaa cien dɪmma pa ma fere, aa ce ma vãa a ji dii biena. ²⁹ Da ma ji vãa hi karma-i, u jo ji kar-ma.»

³⁰ Aa tiraa cira: «I ka naɲ gbãnalãan haku-i a pigãan Diilonɲ-nellentesinniɲ yen dumaa? I gbãa saa-ni baa bige-i? ³¹ I gbãa saa-ni baa mutardi-belle, di yaa yuraanu yan. ³² Ɔga da ɲ duu-de, di sire pa a hiel negemmu a maar niifielu-i hiere, huriimba gbãa jo ji se kamma mu.»

³³ Yesu naan gbãnein daani temma boi a pigãan nuɔmba-i Diilonɲ-nelma-i a saa baa ba nelnullu-i. ³⁴ Yesu saa tuɔ waɲ Diilonɲ-nelma-i aa u saa dii gbãnalãanɲu hɔlma-na. Duɔ puur duɔ piye, gbãnalãanɲu, a puur duɔ piye, gbãnalãanɲu. Ɔga da ba ji waa ba kula-i baa u *hãalãbiemba-i u suɔ firnu-nie hiere baa-ba.

Yesu yieraaya fafalmu

(Matie 8.23-27; Like 8.22-25)

³⁵ Bãanɲuɲ juɔ hir huɔɲu maɲ nuɔ-i, Yesu wuɔ tie dii beɲo-na aa gbẽ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Yaan i karnu i kã bombor damaalei!» ³⁶ U hãalãbien baa yan nuɔmba-i terienɲu fanɲu-na aa naa suur baa Yesu-i un waa beɲo maɲ nuɔ-i a ta ba karnu ba kã. Benni nanni bi waa terienɲu-na, nuɔmba naɲ baa bie nifanni-i a cu ba huon-nu. ³⁷ Ba'a ba ne da fafalmu naɲ temma siire ta mu pe hũmma-i mu dii beɲo-na. Hoi huɔɲu-i baa huɔɲu-i beɲ wuɔ tuɔ yii duɔ yu. ³⁸ Yesu waa galla beɲo huon-yanɲa-na a kuo u yunɲu-i yukuodaan-nu tuɔ duɔfũɲ. U hãalãbiemba piɲ-yo aa cira: «Hãalãtie, i tie yii die ku, aa naɲ waa galla ta ɲ duɔfũɲ ɲaa weima si dii.»

³⁹ Yesu wuɔ yiye sire nuola fafalmu-i aa waɲ baa hũmma-i wuɔ ma ciire. Terduɔɲu fanɲu-na, nie kã ka ciire. ⁴⁰ Wuɔ gbẽ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Bige-i kordakunɲu fuɔ? Ku ce ɲaa na saa haa na nanɲa-i Diilonɲ-na wei?» ⁴¹ Ba kũu maa paɲ ta ma nyen, baa ta ba yuu ba-naa

wuɔ: «Neliɛŋ hayo-i temma-i dumandɛ-i? Fuɔ dii niɛ aa duɔ nuola fafalmu-i baa hūmma-i ni kã ka ciire ni temma-i?»

**Yesu duɔnya jɪnabaa
naacolŋo naŋo-na**

(Matie 8.28-34; Like 8.26-39)

5 Yesubaa-baŋ taa ba karnu dalanga-i ba kã bomborre maŋ nuɔ-i, ba bi nelle fande-i Geresaa. ² Baŋ kaa hi huɔl, Yesu wuɔ u ne da naacolŋo naŋo hila cĩncuɔŋa-na tuɔ jãrã-yuɔ. Naacolŋo faŋo-i *jɪna waa u yungu-na. ³ U taa u cɔ cĩncuɔŋa yaa nuɔ-i. Ku bibie saa waa umaŋ gbãa bella-yuɔ u tĩena terduɔŋgu-na. Da ba fie vaa-yo baa jɔlgɔbaa u karba. ⁴ Nuɔmba cie u maama yar-ba. U waa da ba ce ba bel-o dii kɔllu u gbeini-na aa vaa u nammu-i baa jɔlgɔbaa wuɔ u baa kã terieŋgu. Da ba vaa-yo, u kar jɔlgɔbaa-ba-i aa kara kɔllu-i hiel-du u gbeini-na aa sire ta. ⁵ U waa da ŋ saa da-yo cĩncuɔŋa-na, ŋ ka da-yo tãnni-na. Bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i uu dii tuɔ wuɔra u biŋ yaa-i u kaasɪŋ aa tuɔ ce tãmpɪɛŋa-i u posol u fere.

⁶ Uŋ juɔ fara da Yesu-i, wuɔ gbar jo ji dũuna u yaaŋga-na ⁷ aa naa piiye da gbagaga wuɔ: «Yesu, Dɔrwuɔŋo Biɛŋ nuɔ, mi cie-ni niɛ? Jande, baa ce hɔdorre baami; ne Diiloŋo-i aa ŋ yaŋ-mi.» ⁸ Yesu wuɔ nuolaaya jɪna-i wuɔ u cor hel-yuɔ ku'i cie wuɔ tuɔ piiye dumaanŋo-na. ⁹ Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ba bi-ni niɛ?»

Wuɔ cira: «I ciinu, ba bi-mi Sãlle.» ¹⁰ Aa gbuu tuɔ cãrã Yesu-i wuɔ u ce jande aa u baa donya-bei hiel-ba nelle-na.

¹¹ A ne da persãlle nande waa ta di wuora tãnuŋgu-na. ¹² Jɪnabaa baa gbẽ Yesu-i wuɔ: «Jande, ŋ sa yaŋ i hel ka suur perŋ daaba-na wei?» ¹³ Yesu wuɔ hã-ba hūmelle-i. Baa hel naacolŋo-na ka suur permba-na. Perŋ daaba naa yu permba neifelle-i. Baa pãŋ ta ba gbar ba hiire ba kã ba suur dalanga-na ba kunu.

¹⁴ Nuɔmba waa ta ba ceŋ-ba. Baŋ juɔ da ba gbaraa ka kunu hiere dumaanŋo-na, baa pisãllã baa gbaruŋgu; banamba kã nelliɛŋ-huɔŋga-na, banamba kã sonni-na ka tĩnu nuɔmba-i. Nuɔmba hel da ba ji ne. ¹⁵ Baŋ juɔ ji hi da naacolŋ daayo diyaa bĩmbĩni tĩena da welewele Yesu caaŋgu-na, korma pãŋ ta ma da-ba. ¹⁶ Bamaŋ waa da maŋ cie duma hiere, baa suur ma yaaŋga-na waŋ-ma. ¹⁷ Nuɔŋ baa cãrã Yesu-i wuɔ u ce jande aa u ta u halaŋ ba terieŋgu-na. ¹⁸ Yesu wuɔ kã ka tuɔ nyugũŋ beŋo-na duɔ bir. Uŋ duɔnya jɪnabaa-ba-i naacolŋo maŋ nuɔ-i, wuɔ cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ u kã baa-yo. ¹⁹ Yesu wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Yaŋ aa ŋ kũŋ ŋ ka tĩnu ŋ baamba-i Itieŋ uŋ cie hujarre niɛ aa ce baa-ni dumaa.» ²⁰ Naacolŋ wuɔ ta ka tuɔ wuɔra Dekapol-na u waŋ Yesuŋ cie kumaŋ yuɔ hiere. Umaŋ duɔ nu nel daama-i, ma ce-yo gberɛ.

**Yesu yieraaya cieŋo naŋ tãmma aa
sire bikuloŋo naŋo**

(Matie 9.18-26; Like 8.40-56)

²¹ Yesubaa-baŋ birii karnu dalanga-i kã bomborre nande-na, nuɔmba kũɔl banna kã u wulaa dii hūmma nuŋgu-na. ²² *Diilonelhãalãdũŋgu yuntieŋo naŋo-i ba taa ba bi-yo Yarusi; wuɔ kã ka dũuna Yesu caaŋgu-na ²³ aa naa cira: «Itie, mi biloŋo ka ku mi wulaa, jande kã ŋ ka haa ŋ nammu-i yuɔ ŋ kor-o ŋ hã-mi.» ²⁴ Yesu wuɔ kã ba ta. Nuɔŋ baa sire hiere ta ba kã baa-ba. Ba nogol Yesu-i terni-na hiere dumaa.

²⁵ Cieŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u tãmma taa ma kũnna ku bieŋ cĩncieluo baa a hãi waa belle fande-na. ²⁶ U cie perrumbaa-ba-i ji gbẽ. U gbeina ji tĩ hiere aa ku migãaŋ ta ku hor-yuɔ ku kã. Perru bɔi mulãaŋ-yo. ²⁷ Uŋ juɔ nu Yesu maama-i, wuɔ suur nuɔmba hɔlmana a cor u huɔŋ-yaŋga ka yiɛya u joŋgoruo-i. ²⁸ U taa u piiye u huɔŋna wuɔ: «Da mi gbãŋ hi u joŋgoruo-i

yieya-yuo yoŋ, mi kuraa.»²⁹ U tãŋ maa pãŋ yiera. Terduŋgu faŋgu-na, wuo pãŋ suo wuo fafalmu daa-yuo.³⁰ Hɔduŋgu faŋgu-na, Yesu wuo suo wuo fɔŋgũ naŋo hilaa fuo-i-na. Wuo miel yuu nuomba-i wuo: «Hai moloŋo-i yieyaaya-mie?»³¹ U *hãalãbieŋ baa cira: «Itie, nuomba yuu ta ba nogol-ni terni-na hiere ŋ bir ta ŋ yuu wuo: «Hai moloŋo-i yieyaaya-mie?»»³² Yesu wuo yaŋ-ba aa tu wuora u nira nuomba-na umãŋ yieyaaya-yuo.³³ Cieŋ daa uŋ suyaa wuo fafalmu daa-yuo, ku ce-yo kũonyelle. Wuo pie dũuna Yesu caaŋgu-na aa naa waŋ ma yaaŋga-i hiere baa-yo; u saa fuo ma diei.³⁴ Yesu wuo cira: «Mi bilo, niŋ haa ŋ naŋga-i mie, ŋ kuraa. Kã ŋ kã fiei; ŋ ceraa ŋ ji nunu jarŋ daama-i.»

³⁵ Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huŋgu maŋ nuo-i, nuŋ baa hel Diilonelhãalã-dũngu yuntieŋo cĩngu-na ji ta ba piiye baa-yo wuo: «Baa yaŋ hãalãtieŋo mulieŋ u fere, ŋ biloŋo jarma yaraa-yo.»³⁶ Yesu wuo nu-ma. Wuo waŋ baa Yarusi-i wuo: «Baa tie holle. Haa ŋ naŋga-i mie yoŋ.»

³⁷ Aa naa bir nuomba-i hiere aa yaŋ Pier, baa Sake a naara Sake hãaŋo-i Nsãa ba yaa cu u huŋgu-nu yoŋ.

³⁸ Baŋ kaa hi cĩngu-i, baa da nuomba haa ba nammu-i ba yunnin ta ba kaal hiere.³⁹ Yesu wuo suur aa naa gbẽ-ba wuo: «Bige-i maacemma-i na wulaa dumaŋo-i? Biloŋo saa ku, u duofũŋ.»⁴⁰ Baa bir yaŋ aa ta ba cõmuŋ-yo. Wuo ce ba hel hiere aa naa ce fuo baa biloŋo bĩncuomba-i a naara u hãalã-biamba'i suur biloŋoŋ waa dũngu maŋ nuo-i.

⁴¹ Baŋ suurii, wuo bel biloŋo naŋ-na aa naa cira: «Talita kumi.» Ku yuŋgu yaa wuo: Bilo, sire, muomei waŋ-ma dumaa!⁴² Terduŋgu faŋgu-na, biloŋ wuo pãŋ sire tuo wuo. Ku ce-ba gberẽ. Biloŋ daa u waa baa bieŋ cĩncieluo

a hãi.⁴³ Yesu wuo waŋ-ma kuola-mei baa-ba wuo ba baa waŋ nel daama-i baa moloŋo. Aa naa cira ba hã biloŋo-i biŋkũngu u wuo.

Nasaretitaamba cĩnaana Yesu-i

(Matie 13.53-58; Like 4.16-30)

6 Ku huŋgu-na, Yesu wuo sire terieŋ daaku-na baa u *hãalãbiemba-i a kã ba nelle-na^{††}.² *Yitienangun juo hi, wuo kã *Diilonelhãalãdũngu-na ka tu waŋ Diiloŋ-nelma-i. U nelma taa ma ce nuomba-i gberẽ, a ne da ba saa waa dei baa yuliingu-i. Baa ta ba piiye wuo: «Fuo hilaa baa nel daama-i hie? Fuo kaa da nelnul daade-i hie baa hiŋ daama-i?»³ Ma sĩ Maari bieŋo maŋ fãnaŋo-i, u yaa ke? Fuo hãaŋo naŋo yaa Sake-i, baa Yose-i, baa *Yuda-i a naara Simo-i. Halle u tũbaa-ba dii baa-ye tĩnamma-na.» Kuŋ cie dumaŋo-na ba saa gbãa hũu Yesu nelma-i.⁴ Yesu wuo gbẽ-ba wuo: «Ba kãŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i terni-na hiere; ŋga u nelleŋ-baamba-i baa u dũŋ-baamba sa kãŋ-yo.»⁵ Kuŋ cie dumaŋo-na, Yesu saa gbãa ce gberẽ-weima terieŋgu-na. Uŋ cie kumaŋ, ku yaa ŋaa a haa u nammu-i jaamba namba-na a sire-bei ba jarma-na.⁶ U nelleŋ-baambaŋ'a ba saa hũu u nelma-i ku ce-yo gberẽ.

Yesu puwraa u hãalãbiemba-i

(Matie 10.5-15; Like 9.1-6)

Ku huŋgu-na, Yesu wuo ji ta baa u *hãalãbiemba-i tuo wuora nilieŋa maŋ Nasareti kɔtɔnni-na u waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuomba-i.⁷ Yiingu naŋgu-na, wuo ji bĩ u hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i a puw-ba ba hã-ba-hãi aa hã-ba himma ba ta ba gbã ba donya *jĩnabaa-ba-i,⁸ aa naa gboya-bei wuo ba tamma-na, molo baa bie biŋkũngu: Molo baa bie niwuoni, molo baa bie buwra, molo baa bie gbeija; kerẽ ba bie gborni

^{††}6:1 Ba nelle yaa Nasareti. Nieŋ Like 4.16.

yoŋ. ⁹Wuɔ ba dii naatenni aa molo baa bie joŋgorbaa-ba hāi. ¹⁰U taa u bi pi- iye wuɔ: «Da na har dumelle maŋ nuɔ-i, na tēna dumelle fande-na fuɔ na tamma. ¹¹Da ba ka cira ba sa taara ba da na yufelle terieŋgu maŋ nuɔ-i, na pir na nallu-i na ta, ku yaa ba ka suɔ wuɔ ba maacemma saa fa.»

¹²Hāalābiemba taa ku yaa nuɔ-i ka ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i wuɔ ba nanna ba cilbabalaŋo-i. ¹³Ba bi hii donya jīnabaa boi nuɔmba-na aa hure namma jaamba boi-na sire-bei ba jarma- na.

Nsāa-Batisiŋ kuu kuliŋgu maŋ

(Matie 14.1-12; Like 9.7-9)

¹⁴⁻¹⁵Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu yer die wuɔra gbuɔ terni-i hierē. Banaŋ ba'a *Nsāa-Batisi'i siire hel kuomba hɔlma- na jo, ku'i cie u hi hiŋ daama temma-i. Banaŋ ba'a *Eli yaa siire jo. Banaŋ ba'a yiinataaŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋo-i juɔ. *Erodi wuɔ nu-ma. U yaa waa *Galile yuŋgu-na. ¹⁶Wuɔ cira: «Nsāa yaa-i! Iŋ sie suɔ wuɔ mi cie ba kar u yuŋgu-i, ŋga u'i siire jo daayo.» ¹⁷Ninsie ninsie, fuɔ fere yaa naa cie ba bel Nsāa-i dii-yo kaso Erodiyadi maa-na. Erodiyadi faŋo-i u mɔlɔ cieŋo'i waa aa wuɔ hūu-yo mɔlŋo wulaa dii-yo. Ba taa ba bī mɔlŋo-i Filipu.

¹⁸Uŋ hūyāa u mɔlɔ cieŋo-i, Nsāa wuɔ waŋ-ma baa-yo wuɔ fuɔ uudiŋgo sī. ¹⁹Cieŋ wuɔ pāŋ cō Nsāa-i aa naa tuɔ taara-yuɔ baa komma. Iŋga ma saa naa waa ma gbāa ce. ²⁰A haa hama-i nuɔ-i? Erodi taa u kāalā Nsāa-i. Uu naa suɔ wuɔ nelviŋgo aa tiraa suɔ wuɔ Diiloŋ-nolŋo, a ce dumaŋgo-na u saa tuɔ sieya-yuɔ. Nsāa nelma taa ma surnu-yuɔ ma cor. Iŋga u waa duɔ tuɔ piiye, Erodi holle pāŋ caar.

²¹Erodiyadi maamaŋ'a ma ka fa dumaŋgo-na, Erodi ji tuɔ ce u hommaŋ-yiŋgu ponsaŋgu aa bī u kuoyataamba-i, baa sorosi ba yuntaamba-i, baa Galile yuntaamba-i

hierē. ²²Erodiyadi biloŋ wuɔ nyeŋ nyemuŋgu naŋ temma, kuɔ gbuɔ dɔlnu Erodi-i baa bamaŋ waa hierē. Erodi wuɔ yuu-yo wuɔ: «Iŋ taara bige-i mi hā-ni baa-ku?» ²³Aa naa cira: «Muɔ baa Diiloŋo, niŋ taaraŋ kumaŋ mi ka hā-ni baa-ku. Halle da ŋ fie cira mi cal mi nelle-i sɔmma hāi, a hā-ni sɔmma diei, mi ka ce-ma.»

²⁴Biloŋ wuɔ hel nuɔmba-na ka yuu nyuŋo-i. Nyuŋ wuɔ cira: «Kā ŋ ka cira ŋ taara Nsāa-Batisi yuŋgu.» ²⁵Biloŋo gūunu baa gbaruŋgu kā nellentieŋo wu- laa ka cira: «Mi taara ŋ kar Nsāa-Batisi yuŋgu-i dii-ku tasaŋ-na hā-mi fiefie!» ²⁶Nellentieŋo yaaŋ kaa pāŋ bir ka deŋ birma. Iŋga u ka ce-ma nie, u yaa pāa nuŋgu-i baa-yo nuɔmba-na. ²⁷Wuɔ naa wuɔ bi pāŋ puɔr sorosiyieŋo naŋo-i wuɔ u kā ka kar Nsāa-Batisi yuŋgu-i ji hā- yo baa-ku. Sorosiyieŋ wuɔ bi ta kā kasodūŋgu-na ka kar Nsāa yuŋgu-i ²⁸a dii-ku tasaŋ-na jo baa-ku ji hā biloŋo-i baa-ku. Biloŋ wuɔ hūu-ku ka hā nyuŋo-i baa-ku. ²⁹Nsāa *hāalābiembaŋ juɔ nu- ma wuɔ ba karaa ba yuntieŋo yuŋgu-i, baa kā ka bie u bomborre-i ka fuure-die.

Yesu hāa nelpūŋgu naŋgu wuo ye

(Matie 14.13-21; Like 9.10-17; Nsāa 6.1-14)

³⁰Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ kaa bir jo, baa jo ji tūnu Yesu-i baa baŋ kaa ce mamaŋ hierē. ³¹A ne da nuɔmba boi taa ba jo u wulaa, a ce halle fuɔ baa u *hāalābiemba-i ba sa da ba fere ba wuo niwuoni-i yere. Yesu wuɔ gbē u hāalābiemba-i wuɔ: «Yaŋ i kā hieŋ-nu na ka fiisa celle.» ³²Baa sire ku yaa nuɔ-i a bie beŋo-i ta ta ba kā.

³³Baŋ taa dumaŋgo-na, nuɔmba boi daa-ba aa suɔ baŋ kāŋ kusuoŋ-nu. Baa hel terni-na hierē a gbar ta yaaŋga bei. ³⁴Yesuŋ huɔlaa hūmma-na, wuɔ u ne da nelpūŋgu naŋ temma u yaaŋga-na; ba ne ŋaa tūlmba maŋ tieŋo sī bei. Ba hujarre

gbuu bel-o. Wuɔ pāŋ doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba. U piiye baa-ba vaaya.

³⁵ Bāaŋguŋ juɔ ta ku hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u hāalābiemba pie u caaŋ-nu a waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, ŋ suyaa wuɔ ii dii hīeŋ-nu de? Bāaŋguŋ hir ku kā ³⁶ ŋ sa yaŋ nuɔmba kā nileiŋa maŋ kɔtɔnni-na ka taara niwuoni sāa wuo wei?»

³⁷ Yesu wuɔ cira: «Namei saaya na hā-ba niwuoni-i ba wuo.»

Baa cira: «Itie, die fie sāa niwuoni-i *deniebaa nuɔsɔ, ni sie gbē!»

³⁸ Yesu wuɔ cira: «Kāaŋ na ka ne, *buruo u nie dii baa-na?»

Baa kā ka ne aa jo ji cira: «Buruo u ndii a naara titiraamba hāi.»

³⁹ Yesu wuɔ cira ba ce nuɔmba calnu tīena hīebīnaaŋgu-na. ⁴⁰ Nuɔŋ baa tīena. Banamba komuɔŋa da-a-ndii, banamba komuɔŋa hā-a-hāi baa cīncielbaa.

⁴¹ Yesu wuɔ bie buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hāi baŋ daaba-i a ciir u yuŋgu-i dɔɔ-i-na aa jaal Diiloŋo-i aa būlnu-yuɔ hā u hāalābiemba calnu-yuɔ a hā nuɔmba-i. Aa bi calnu titiraamba-i hā-ba hiere. ⁴² Nuɔŋ baa wuo ye hiere.

⁴³ Baa gbura ni boini-i a dii-ni segeyu-fieŋ cīncieluo baa a hāi.

⁴⁴ Nuɔmba maŋ waa, bibemba-i yoŋ, ba kā nuɔmba neifieŋa hāi nuɔsiba ndii temma nuɔ.

Yesu wuɔyaa hūmma dɔɔ

(Matie 14.22-33; Nsāa 6.16-21)

⁴⁵ Baŋ bi wuyaa niwuoni-i, Yesu wuɔ guor u *hāalābiemba bie beŋo-i ta u yaaŋ-na ta ba kā Betisada yaŋga aa fuɔ wuɔ tīena duɔ ce nuɔmba bɔɔ kūŋ ba cīnniŋ. ⁴⁶ Nuɔmbaŋ juɔ bɔɔ hiere, wuɔ kā ka nyugūŋ tānuŋgu-na tuɔ cārā Diiloŋo-i.

⁴⁷⁻⁴⁸ Bāaŋguŋ juɔ suur, Yesu yaa waa yoŋ bomborma-na. A ne da fafalmu taa mu jārā u hāalābiemba-i. Wuɔ fara da ba ce sūlma-i dii hūmma holle-na baa beŋo-i. Cuo kaalmaŋ-caaŋgu-na, wuɔ

sire tuɔ wuɔ hūmma dɔɔ-i-na u kā ba wulaa. Uŋ kaa hi, wuɔ ce ŋaa u ciel-ba duɔ cor. ⁴⁹ Hāalābieŋ ba'a ba ne da hai moloŋo-i wuɔyaaŋ hūmma dɔɔ-i-na daayo-i! Baa doŋ ta ba kaasīŋ wuɔ sī isuɔtieŋo. ⁵⁰ Baŋ daa-yo, ba huleiŋa caaraa. Yesu wuɔ cira: «Baa na tie holle, muɔmei!» ⁵¹ Aa kā ka bel beŋo-i suur. Faal muɔ bi pāŋ yiera. Hāalābieŋ baa kar da hāmmu! ⁵² Niiwuoniŋ-kūŋgu maŋ fie ce cor, ba saa suɔ ku yaaŋga-i. Nelma famma yaraa-ba suɔma.

Yesu siire jaamba Genesareti-i-na

(Matie 14.34-36)

⁵³ Fafalmuŋ yieraaya, Yesubaa-ba perieŋ karnu kā Genesareti. ⁵⁴ Baŋ hii bi huɔl, nuɔmba pāŋ suɔ Yesu-i ⁵⁵ aa gbagbarra tūnu ba-naa terni-na hiere. Da ba nu wuɔ u dii kusuɔŋ-nu, ba bie ba jaamba-i ba niigallanni-na gbar kā u wulaa.

⁵⁶ Yesu waa duɔ cor terieŋgu terieŋgu, nuɔmba bie ba jaamba-i ka jīna ponsanatigerre-na aa cārā-yuɔ wuɔ u yaŋ ba yieya-yuɔ; da ku fie'a u joŋgoruo tūŋgu, ku ka saanu. Ninsie ninsie, ku waa jeiŋo maŋ duɔ yieya-yuɔ fafalmu pāŋ da-yuɔ.

Bīncuɔŋ-hūmelle saa saaya di gbuonu Diiloŋ-hūmelle-i

(Matie 15.1-9)

7 Yieŋgu nangu-na, *Fariisēbaa-ba-i baa *ānjīnamma pigāataamba maŋ naa hilaa *Yerusalemu-i-na jo, baa kūlāa ba-naa kā Yesu wulaa. ² Ba'a ba ne da Yesu *hāalābiemba namba wuo niwuoni-i a ne da ba saa saara ba nammu-i a saanu baa *Yuifu ba bīncuɔŋ-hūmelle-i. ³ A ne da Fariisēbaa-ba-i baa Yuifubaa-ba-i hiere ba sa puona baa ba bīncuɔŋ-maama-i: Ba sa sie wuo niwuoni-i ni ba saa saara ba nammu-i. ⁴ Aa da ba hel saŋga-na kūŋ, ba ce hūmma'i igēna aa suɔ wuo niwuoni-i.

Ba bīncuəŋ-maama'i saa waa mafamma-i yonj: Hūŋkaacimmuŋ-saarma waa ma deŋ, būnammuŋ-saarma waa, bitonniŋ-saarma bi waa.

⁵ Baŋ daa ba wuo niiwuoni-i dumaəŋo-na, baa yuu Yesu-i wu: «Bige-i cie ŋ hāalābiemba sa wu bīncuəŋ-hūmelle-i? Ku cie nie ba saa saara ba nammu-i aa ta ba wuo niiwuoni-i?»

⁶ Yesu wu cira: «Huhurmantaŋ na-maa temma-i daana-i, *Isayiŋ fii-na baa kumaŋ, na yuu-ku. Isayi waan-ma wu: «Diiloŋo ciera wu: *«Nel daade taamba kāŋ-mi ba nuŋ-nu yonj. Mi maama si dii ba hōmmu-na.*

⁷ Baŋ pigāŋ nuamba-i hūmelle maŋ, bafamba diele.

A ce dumaəŋo-na yuŋgu si dii ba Diilojaale-na.»^{f1}

⁸ Yesu wu cira: «Na birii yaŋ Diiloŋ uŋ waan mamaŋ aa vaa na fere baa na bīncuəŋ-maama ta na ce. ⁹ Maa na-maa cā! Na yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i aa bir bel na bīncuəŋ-maama yaa nammu hāi. ¹⁰ Ma sī *Moisi waan-ma wu na ta na dii na bīncuamba nunni-i ke? Aa tiraa cira umaŋ duw waŋ āndaparaaŋgu hā u to, sisw u nyu, kutieŋo saaya baa komma. ¹¹ Ŋga namaa birii cira wu umaŋ duw waŋ baa u bīncuəŋo-i wu: «Miŋ ŋa naa da kumaŋ da mi kāyā-nie ku cie «kōrbā»; ku yuŋgu yaa wu mi pāa-ku hā Diiloŋo.» Wu kere umaŋ duw ce mafamma-i aa u saa ji fie da bīŋkūŋgu hā u bīncuəŋo-i weima sī. ¹² Terieŋgu faŋgu-na, na ce nuamba ta ba yaŋ ba bīncuamba-i ba sa kāyā-bei. ¹³ Na birii bie na bīncuəŋ-maama yaa-i a dii-ma Diiloŋ-nelma fuoŋgu-na ta na hāalā na-naa baa-ma. Na cie ma temma bōi cor tī a ne da ma saa fa.»

Kumaŋ gbāa guola nelieŋ nuəŋo-i

(Matie 15.10-20)

¹⁴ Ku huonju-na, Yesu wu tiraa bī nuamba-i ji tuw piye baa-ba wu: «Karaaŋ na tūnni-i fafamma na nu mi nelma-i. ¹⁵ Kumaŋ suuriŋ nelieŋ nuw ŋ nuŋgu-na, ku sie gbāa guola-nie Diiloŋ-hūmelle-na; kumaŋ hilaŋ, ku yaa gbāa guola-nie. [¹⁶ Umaŋ duw u ka nu, u nu!]

¹⁷ Uŋ juw hel nuamba hōlma-na kūŋ cīŋgu-na, u *hāalābiemba cira u firnu nel daama-i pigāŋ-ba. ¹⁸ Wu cira: «Bisālmba'i namaaŋo-i wei? Namaa saa suw wu kumaŋ suuriŋ nelieŋ nuw ŋ nuŋgu-na ku sie gbāa guola-nie wei?

¹⁹ Kumaŋ suuriŋ ŋ nuŋgu-na ku sa kā ŋ huəŋ-na, ku kā ŋ kusūŋ-nu ka ce binieŋa a hel.» Terieŋgu faŋgu-na, Yesu taara duw pigāŋ wu niiwuoni-i hierie ni gbāa wu. ²⁰ Aa naa tiraa cira: «Mamaŋ dii nelieŋ nuw ŋ huəŋga-na, ma yaa gbāa guola-nie Diiloŋ-hūmelle-na.

²¹ Anjəgəbabalamma hel nelieŋ nuw ŋ huəŋga'i nuw-i: Ŋ huəŋga'i diyaŋ-niŋ biŋwosinni-na, cuosinni-na, nelkolle-na, ²² *fuocesinni-na, cāncaya-i-na, hōdorre-na, nuəŋ-tāalma-na, kakarkuoŋo-na, nenemuŋgu-na, yebiēnande-na, bombolma-na, ānyagarma-na. ²³ Nelbalaŋ

daama-i hierie ma hel nelieŋ nuw ŋ huəŋga'i nuw-i. Ma yaa guolaayaŋ-nie Diiloŋ-hūmelle-na.»

Nieryieŋo naŋo haa u naŋga Yesu-i-na

(Matie 15.21-28)

²⁴ Ku huonju-na, Yesu wu ji ta halaŋ terieŋgu-na a kā Tiir. Uŋ kāa, wu suur dūŋgu naŋgu-na duw fuo nuamba baa da-yo. Ŋga u saa gbāa. ²⁵ Cieŋo naŋ wu nuw u maama nelle fande-na, a ne da *jīna waa u biloŋo-na. Yesu bi himma-i, cieŋ daa wu jo ji dūuna u yaanŋa-na

^{f1}7:7 Isayi (Ésaie) 29.13

²⁶ a cārā-yuɔ wuɔ u donya jīna daayo-i u biloŋo-na. Cieŋ daa u waa *nieryieŋo. U taa u hel Fenisi maŋ dii Siiri mara-ina. ²⁷ Yesu wuɔ cira: «Da ŋ bie bisālmba niiwuoni-i hā juoraamba baa-ni ku saa fa. Yaŋ da ba wuo ye, ŋ suɔ ŋ bie boini-i ŋ hā juoraamba-i.»

²⁸ Cieŋ wuɔ cira: «Itie, ma sī bisālmbaŋ wuo aa jubieŋa maŋ ta a diire hīema-na, juoraamba biera-yei ba wuo ke?» ²⁹ Uŋ waŋ mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Niŋ suyaa mafamma-i waŋ-ma, bir ŋ kūŋ, jīna taa halaŋ ŋ biloŋo-na.» ³⁰ Cieŋo birii ku yaa nuɔ-i kūŋ, kā ka da biloŋo gaala u muŋgallammu-na: Jīna taa.

Yesu cie bobo naŋo tuɔ piye

³¹ Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ sire Tiir-na a hel Sidō aa bir hiire kā ka karnu Dekapol nilēiŋa-i kā ka hel Galile dalaŋga-na. ³² Baa jo baa bobo naŋo-i a ji cārā-yuɔ wuɔ u haa u naŋga-i yuɔ a firnu u jumelle-i aa puur u tūnni-i. ³³ Yesu wuɔ bel-o hel baa-yo nuɔmba-na. Baŋ hilaa, wuɔ dii u nieŋa-i naacolŋo tūnni-na aa ce u taalunŋu-i hure u jumelle-na. ³⁴ Uŋ cie mafamma-i, wuɔ ciir u yuŋgu-i aa fiisa da fūɔ aa cira: «Efata!» Ku yuŋgu yaa wuɔ: Puur! ³⁵ Terduɔŋgu faŋgu-na, naacolŋo tūŋ nie pāŋ puur aa u jumel die bi pāŋ firnu u tuɔ piye da welewele ŋaa u'i sī. ³⁶⁻³⁷ Kuɔ fūnuŋ cu nuɔmba hōmmu-i. Baa ta ba piye wuɔ: «Naacolŋ daa u maacemma faa cor! U puur tug-bentaamba tūnni-i aa tuɔ ce bobobaa-ba ta ba gbā ba piye.» Yesu wuɔ tuɔ piye baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel. Duɔ waŋ mafamma-i, ku ce ŋaa u kaa namma dii dāamu-na.

Nuɔmba neifieŋa hāi wuyaa buruo niehāi yar-ba

(Matie 15.32-39)

8 Yibieŋa faŋa-na, nuɔmba tiraa kūɔl ba-naa ka tigiinŋ Yesu caaŋgu-na. A ne da niiwuoni saa waa baa-ba. Yesu

wuɔ bī u *hāalābiemba-i ji tuɔ piye baa-ba wuɔ: ² «Nuɔŋ daaba hujarre gbu di ko-mi; ba yinni siei yaa de-i baa-mi ba saa da bīŋkūŋgu wuo. ³ Banamba hilaa termaaŋ-nu jo, da mi yaŋ ba bir baa nyulmu-i ku kaa nuɔl-ba hūmelle-na.»

⁴ U hāalābiemba cira: «Itie, i ka da niiwuoni-i hie hieŋ daaku-na die ji hā nelpūŋ daaku temma da ku wuo ye?»

⁵ Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «*Buruo u nie dii baa-na?»

Baa cira: «Buruo niehāi.» ⁶ Yesu wuɔ ce nuɔmba tīena hīema-na aa naa bie buruo niehāi daayo-i a jaal Diiloŋo-i aa būlnu-yuɔ hā u hāalābiemba-i wuɔ ba calnu-yuɔ hā-ba. U hāalābiemba hūu-yo bi calnu-yuɔ. ⁷ Tetebiemba namba bi waa, wuɔ tiraa bie bafamba-i a jaal Diiloŋo-i aa hā u hāalābiemba-i baa-ba wuɔ ba calnu-bei hā nuɔmba-i.

⁸ Nuɔmba maŋ waa hiere, baa wuo ye. Baa gbura ni boini-i dii-ni segeyufieŋ niehāi. ⁹ A ne da nuɔmba maŋ waa, ba gbāa yu nuɔmba neifieŋa hāi temma.

Baŋ juɔ wuo tī, Yesu wuɔ hā-ba hūmelle-i wuɔ ba kūŋ ba cīnniŋ ¹⁰ aa fuɔ baa u hāalābiemba-i baa bie beŋo-i ta ba kā Dalmanuta.

Nuɔmba ciera Yesu ce himma ba ne

(Matie 16.1-12)

¹¹ Yesubaa-baŋ kāa Dalmanuta-i-na, *Farisiebaa-ba namba jo ji ta ba fanu ba-naa baa-yo. Baa ji cira wuɔ da ku Diiloŋo'i puɔraa-yo, u ce himma ba ne. Ba taa ba waŋ mafamma-i wuɔ sī ba ka gbāa cure-yuɔ. ¹² Yesu wuɔ fiisa da fūɔ aa naa cira: «Bige-i cie fiefie ku nuɔŋ namaŋo-i na'a mi ce himma pigāaŋ-na ku yaa na ka suɔ wuɔ Diiloŋo'i puɔraa-mi? Mi waŋ ninsongo-i baa-na, bīŋkūŋgu sa ce dii pigāaŋ-na!» ¹³ Aa naa pāŋ ta baa u *hāalābiemba-i ka suur beŋo-na ta ba karnu ba kā dalaŋga yieŋgu naŋgu-na.

¹⁴ A ne da ma saa naa tīenu u hāalābiemba bie *buruo. Buruo diei waa baa-

ba yonj bejo huongga-na. ¹⁵ Yesu wuɔ tuɔ piye baa-ba wuɔ: «Jande, bilaaŋ na fere Farisē ba siini-na baa *Erɔdi bi niini-na.» ¹⁶ Hāalābiemba doŋ ta ba piye banna nuɔ wuɔ: «Na saa da, iŋ'a i saa biē niwuoni ku'i cie u tuɔ piye de-ina.» ¹⁷ Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Bige-i cie na ta na piye wuɔ mi daa na saa biē niwuoni ku'i cie mi ta mi piye de-ina? Ku ce ŋaa a ji hi baa nyuŋgo, miŋ waŋ nelma maŋ na saa hi ta na da ma teriŋgu-i wei? ¹⁸ Na sa da baa na yufieŋa-i wei? Aa na sa nu baa na tūnni-i wei? Ma karaanu-nei wei? ¹⁹ Miŋ būlāanu buruo u ndii-i a hā nuɔmba neifieŋa hāi nuɔsiba ndii-i, na bieraaya boini-i segeyufieŋa nie ta?» Baa cira: «Segeyufieŋ cīncieluo a hāi.»

²⁰ Wuɔ cira: «Aa miŋ būlāanu buruo niehāi a hā nuɔmba neifieŋa hāi ba wuɔ, segeyufieŋa nie juɔ tīe?»

Baa cira: «Segeyufieŋ niehāi juɔ tīe.»

²¹ Yesu wuɔ cira: «Ji hi baa nyuŋgo na saa hi suɔ ku yaŋga-i yogo wei?»

Yesu puurii yironjo naŋo yufieŋa-i

²² Yesubaa-baŋ kaa hi Betisada-i, baa jo baa yironjo naŋo ji hā-yo wuɔ u ce jande aa u haa u naŋga-i yuɔ a puur u yufieŋa-i. ²³ Yesu wuɔ bel yironj daa u naŋ-na ba hel nellenj-huongga-na a kā ba deŋ. Baŋ kaa hi, wuɔ ce taalungu a hure naacolŋo yufieŋa-na aa ce u nammu-i cuye-yēi ku ce celle aa suɔ halaŋ-mu. Uŋ halaŋ-mu, wuɔ yuu-yo wuɔ: «[] da wei?» ²⁴ Naacolŋ wuɔ ne aa naa cira: «Mi da nuɔmba-i ŋga mi sa da-ba dei; mi da-ba ŋaa tibinni aa ta ni wuɔ.» ²⁵ Yesu wuɔ tiraa bir cu u nammu-i naacolŋo yufieŋa-na. Uŋ juɔ halaŋ-mu kufanŋgu-i, naacolŋ wuɔ pāŋ tuɔ da fafamma. ²⁶ U yufieŋ aŋ puurii, Yesu wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Ta ŋ kūŋ cīŋ-nu, baa tiraa ŋ suur nellenj-huongga-na.»

Yesu sīnni yaa hani-i?

(Matie 16.13-20; Like 9.18-21)

²⁷ Ku huonggu-na, Yesu-i baa u *hāalābiemba ji ta ba kā nileiŋa maŋ dii Sesare maŋ Filipu wuonjo-i u kɔtɔnni-na. Baŋ kāŋ hūmelle-na, Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Nuɔmba ciera hai moloŋo-i muonjo-i?»

²⁸ U hāalābiemba cira: «Banamba ciera wuɔ nuɔnei *Nsāa-Batise-i, banaŋ ba'a nuɔnei *Eli-i, banaŋ ba'a *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋo-i nuonjo-i.»

²⁹ Yesu wuɔ bir yuu-ba wuɔ: «Aa na-maa fuɔ, na'a hai moloŋo-i muonjo-i?»

Pier wuɔ cira: «Diilonj uŋ pāa nungu-i aa saaŋ *Konjortieŋ maŋ, u yaa nuonjo-i.» ³⁰ Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mei baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel molo-nu-ma.

Yesu kaal u muliema-i

(Matie 16.21-28; Like 9.22-27)

³¹ A doŋ huonggu fanŋgu-na, Yesu wuɔ doŋ tuɔ piye u pigāaŋ u *hāalābiemba-i wuɔ *Moloŋ-Bieŋo ka mulieŋ da dei! Nelle bīncuɔmba-i, baa *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, a naara *ānjīnamma pigāataamba ka cīina-yuɔ aa ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi hīema-na, sieliŋ-yiinggu-i u ka sire hel jo. ³² Yesu wuɔ waaŋ nel daama-i kaala-mei baa-ba. Pier wuɔ bī-yo ba kā ba deŋ ka tuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, baa ta ŋ piye dumaa, ku saa fa.» ³³ Yesu wuɔ miel ne u hāalābiemba-i aa naa gbē Pier wuɔ: «*Sitāni, kā ŋ halaŋ mi caaŋ-nu! Ŋ kusūŋ-maama-i Diilonj-maama sī, nelbilieŋ-maama.»

³⁴ Ku huonggu-na, wuɔ bī nuɔmba-i baa u hāalābiemba-i ji tuɔ piye baa-ba wuɔ: «Nuɔni maŋ da ŋ ta ŋ taara ŋ nyaanumie, ŋ saaya ŋ cīina ŋ fere, aa ŋ saaya ŋ sie muliema-i baa kuliinggu-i. ³⁵ Umanj duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yonj, u ka kɔsuonj u fere, ŋga umanj duɔ tuɔ kɔsuonj u fere mei maama-na baa *Neldɔdɔlma

¹⁹ Yesu wuɔ gbē-ba wuɔ: «Fiefie ku nuɔŋ namaaŋo-i, na sa hūu nelieŋ maama. Na daa nie sī mi ka tīena baa-na gbula wei? Namaa ji hūu mei maama-i yaku-i?» Aa naa cira: «Juɔŋ baa naacombiloŋo-i.» ²⁰ Baa ta ta ba kā baa-yo da ba ka hā-yo. Jinaŋ kaa cira u ne da Yesu-i, wuɔ pāŋ bel naacombiloŋo-i gbuu sagalla-yuɔ. Naacombiloŋ wuɔ hel cii tuɔ būmallā aa sāmpugaaru ta du hel u nuŋgu-na.

²¹ Yesu wuɔ yuu tuoŋo-i wuɔ: «Jīna daayo dii-yuɔ ku bāaŋgu cuɔ wei?»

Tuoŋ wuɔ cira: «Uu dii-yuɔ dii u bisān-sīnniŋ. ²² Duɔ ce u ce u suur dāamu-na sisɔ hūmma-na duɔ ko-yo hā-mi. Da ŋ'a ŋ ka gbāa, jande ne Diiloŋo-i aa ŋ kāyā-yiɛ.»

²³ Yesu wuɔ cira: «Bige-i cie ŋ'a da mie mi ka gbāa? Umaŋ duɔ haa u naŋga-i Diiloŋo-na, weima-i hiere ma gbāa ce hā kutieŋo-i.»

²⁴ Yesuŋ waaŋ mafamma-i, naacombiloŋo to wuɔ pāŋ cira: «Mi haa mi naŋga-i Diiloŋo-na ŋga kāyā-miɛ ni mei sī kuu dii kpelle.»

²⁵ Baŋ tīyāa kufaŋgu-na, nuɔŋ baa ta ba jo ba naara. Yesuŋ daa ba kūɔlāa ba-naa ta ba jo dumaaŋo-na, wuɔ cira: «Jīna nuɔ, ma'a ŋ'a ŋ gbāŋ ce nuɔmba-i bobobaa baa tugbentaamba? Cor ŋ hel naacombiloŋo-na, mi sa taara mi tira da-ni yuɔ gbula.» ²⁶ Jīna wuɔ kaasīŋ da gbagaga aa naa gbuu sagalla naacombiloŋo-i aa suɔ hel-yuɔ. Naacombiloŋ wuɔ galla ŋaa u kuu. Nuɔmba maŋ waa hiere baa da nie sī u kuu. ²⁷ Yesu wuɔ bel u naŋ-na sire-yuɔ u yiera u gbainiŋ.

²⁸ Yesuŋ juɔ kūŋ baa u hāalābiemba-i ba ka waa ba kula-i, baa yuu-yo wuɔ: «Hāalātie, bige-i cie mie i saa gbāa donya jīna daayo-i?»

²⁹ Yesu wuɔ cira: «Jīna daayo temma-i Diilocārālle'i gbāa donya-yuɔ yoŋ.»

Yesu tirii u kuliŋgu maama-i

(Matie 17.22-23; Like 9.43-45)

³⁰⁻³¹ Ku huonŋu-na, Yesu-i baa u *hāalābiemba sire terieŋgu-na a suur *Galile huonŋa-na ta ba karnu ba kā. Yesu taa u piye Diiloŋ-nelma-i u pi-gāaŋ u hāalābiemba-i a ce dumaaŋo-na u saa tuɔ taara molo suɔ ba saanŋu. U taa u piiye baa-ba wuɔ: «Ba ka bel *Moloŋ-Bieŋo-i hā nelbiliemba-i baa-yo ba ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi yoŋ hiema-na, sieliŋ-yiŋgu-i u ka sire hel jo.» ³² Hāalābiemba saa suɔ u nelma yaanŋa-i; ŋga ba sie bi sie yuu-yo.

Hai moloŋo-i nelbuɔ-i hāalābiemba-na?

(Matie 18.1-5; Like 9.46-48)

³³ Yesubaa-baŋ kaa hi Kafarnamu-i a suur ba dūŋgu-na, Yesu wuɔ yuu u *hāalābiemba-i wuɔ: «Iŋ joŋ hūmelle-na, na taa na fanu na-naa nel hama-i nuɔ-i?» ³⁴ A ne da hūmelle-na, ba taa ba fanu ba-naa da ba suɔ umaŋ nelbuɔ-i ba hōlma-na. Yesuŋ yuu-ba dumaaŋo-na, ba fiinaŋ ba saa waŋ weima. ³⁵ Yesu wuɔ bir tīena aa bī-ba cīncieluo ba hāi-i-na hiere a tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Na hōlma-na umaŋ duɔ tuɔ taara u waa na yaanŋa-na, kutieŋo saaya u jīna u fere na hieroŋo huonŋ-nu aa tira ce u fere na maacombiloŋo.»

³⁶ Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bel bisāmbiloŋo naŋo-i jo baa-yo ba hōlma-na. Uŋ juɔ baa-yo, wuɔ tūu-yo aa cira: ³⁷ «Umaŋ duɔ bel bisāmbiloŋ daayo temma-i fafamma mei maama-na, kuu dii ŋaa u bilaa mei fere yaa-i, aa umaŋ duɔ bel muɔŋo-i fafamma, kuu dii ŋaa kutieŋo bilaa umaŋ puɔraa-mi.»

**Umaŋ duɔ saa bigāaŋ-ye,
uu dii baa-ye**

(Like 9.49-50)

³⁸ Ku huonŋu-na, Nsāa wuɔ cira: «Hāalātie, i daa naacolŋo naŋo gbuuse-nie aa tuɔ donya *jīnabaa-ba-i, mie ne da u sa nyaanu-nie baa miɛŋo-i i ce u yaŋ.»

³⁹ Yesu wuɔ cira: «Baa na cie-yo. Na saa da, molo sie gbāa gbuuse-mie a ce gberɛ-weima aa tiraa bir bī mī yebabalande-i terduɔŋgu faŋgu-na. ⁴⁰ Umaŋ duɔ saa bigāaŋ-ye, uu dii baa-ye. ⁴¹ Aa umaŋ duɔ ne muɔŋo-i aa hā-na hūmma-i na nyɔŋ wuɔ *Kirsaa baŋ na-maa, da ku fie waa ciyufelle yoŋ, coima saa fa, kutieŋo sie naa u daluɔ-i Diiloŋo wulaa.»

Kunaŋgu bɔyaa kunaŋ-na

(Matie 18.6-9; Like 17.1-2)

⁴² «Bisālmba maŋ hūyāa mei maama-i, umaŋ duɔ guɔl unaŋ gbeini bei Diiloŋ-hūmelle-na, sūlma haraa kutieŋo-na. Ku maŋ ka haa-yuɔ, kuɔ baa naa to namelle u nuonŋu-na aa sɛ-yo dii-yo nuoraan-nu, kuu naa ce bɔlbɔl yuɔ. ⁴³ Da ŋ da ŋ naŋga dii-ni kuubabalaanŋu cemma-na, kar-ka ŋ nanna. Da ŋ suur Diiloŋ-nelle-na baa naŋga diei, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ nammu-i mu hāi-i-na. [⁴⁴ Jīamba maŋ wuyaŋ nuɔmba-i terieŋgu-na ba sa ku, aa ku dāamu sa dīŋ.] ⁴⁵ Da ŋ da ŋ gboluonŋu dii-ni kuubabalaanŋu cemma-na, kar-ku ŋ nanna. Da ŋ suur Diiloŋ-nelle-na baa gboluonŋu diei, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ gbeini-i ni hāi-i-na. [⁴⁶ Jīamba maŋ wuyaŋ nuɔmba-i terieŋgu-na ba sa ku, aa ku dāamu sa dīŋ.] ⁴⁷ Da ŋ da ŋ yufelle dii-ni kuubabalaanŋu cemma-na, hiel-de ŋ nanna. Da ŋ suur *Diiloŋ-nelle-na baa yufelle diei, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ yufieŋa-i a hāi-i-na. ⁴⁸ Jīamba maŋ

wuyaŋ nuɔmba-i terieŋgu-na ba sa ku, aa ku dāamu sa dīŋ.

⁴⁹ «Na saa da, dāamu ka dii dāmma yie hiere.

⁵⁰ «Dāmma-i bīŋkūfafaanŋu; ŋga da ma ji saara, namaa gbāa ce-ma nie ma tiraa ce kpēnne? Diyaanŋ dāmma na fereŋ nuɔ aa na bel na-naa fafamma.»

Ānsorre bɔrɔmmaŋ-kūŋgu-i

(Matie 19.1-12; Like 16.18)

10 Ku huonŋu-na, Yesubaa-ba sire terieŋgu-na a kā *Yude, kā ka waa dii *Yurdē bomborma namma-na. Nuɔmba tiraa kūɔl ba-naa kā u wulaa. Wuɔ doŋ tuɔ piiye Diiloŋ-nelma-i u pigāaŋ-ba ŋaa uŋ cemmaŋ dumaa koko. ² *Fariŋebaa-ba namba ta ba taara ba cure-yuɔ baa nelma-i, baa pie a yuu-yo wuɔ: «A saa baa mie Diiloŋ-hūmelle-i, nelieŋ nuɔ ŋ gbāa nanna ŋ cieŋo-i wei?»

³ Yesu wuɔ bir yuu-ba wuɔ: «*Moisi hāa-na hama-i wuɔ na ta na ce?»

⁴ Baa cira: «Moisi hāa-ye hūmelle-i wuɔ i gbāa tie nanna i caamba-i; ŋga da ŋ'a ŋ nanna-yuɔ ŋ nyegēŋ sebe ŋ hā-yo igēna umaŋ pigāaŋ wuɔ na ānsorre buɔra.»

⁵ Yesu wuɔ cira: «Moisi daa na tūnni sa nu ku'i cie u nyegēŋ mafamma-i hā-na.

⁶ Da ma'i sī Diiloŋ uŋ'a u jīna miwaanŋo-i u maa bieŋo baa cieŋo. ⁷ A ce dumaanŋo-na, bibieŋo ka yaŋ u bīncuɔmba-i aa waa baa u cieŋo ⁸ ba gbonu ce kuuduonŋu.* Da ba waa dumaanŋo-na, ba sa tiraa kāŋ-ba nuɔmba hāi, ba kāŋ-ba ŋaa nelduɔŋo. ⁹ Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ gbonu kumaŋ, nelbilo saa saaya u bɔrɔ-kuɔ.»

¹⁰ Baŋ juɔ kūŋ cīŋgu-na, u *hāalā-biemba tiraa sire nel daama-i ta ba yuu-yo. ¹¹ Yesu wuɔ cira: «Umaŋ duɔ nanna u cieŋo-i aa jā unaŋo, kutieŋo cie *fuocesiŋni, u cālāa cedielāŋo-i. ¹² Cieŋo maŋ duɔ bi hel u bɔɔ wulaa aa kā ka soŋ

*10:8 Miwaanŋo jīnammaŋ-sebe (Genèse) 2.24

yaŋga naŋga, cieŋo faŋo cie fuocesīnni'i dumaŋo-na.»

Yesu cārā Diiloŋo-i hā bisāmbiembra namba

(Matie 19.13-15; Like 18.15-17)

¹³ Ku huonŋu-na, baa jo baa bisām-biembra namba-i Yesu wulaa wuɔ u ji haa u nammu-i bei a cārā Diiloŋo-i hā-ba. U *hāalābiembra sire ta ba nuola bamaŋ juɔ baa-ba. ¹⁴ Ku saa dɔlnu Yesu-i, wuɔ tuɔ piye baa-ba wuɔ: «Yaŋ bisāmba ta ba jo mi wulaa, baa na cie-ba. Bamaŋ dii bafamba temma-i, *Diiloŋ-nelle dii bafamba diele-i. ¹⁵ Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ u saa sie *Diiloŋ-nellentesīnni-i ŋaa bisālāŋo, kutieŋo sie gbāa suur *Diiloŋ-nelle-na.» ¹⁶ Ku huonŋu-na, wuɔ tūu bisālŋ daaba-i aa haa u nammu-i bei aa cārā Diiloŋo-i hā-ba.

Weiŋo naŋ maama

(Matie 19.16-30; Like 18.18-30)

¹⁷ Ku huonŋu-na, Yesu-i baa u *hāalā-biembra sire bie hūmelle-i ta ba kā. Naacolŋo naŋo gbar jo ji dūuna Yesu yaŋga-na aa cira: «Hāalātiefefei, mi saaya mi ce bige-i da mi gbāa da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i?»

¹⁸ Yesu wuɔ cira: «Bige-i cie ŋ ta ŋ bī-mi nelfefein muɔ? Da ma hel Diiloŋo-na, nelfefeinŋo dii wei? ¹⁹ Diiloŋ uŋ'a i tie wuɔ hūmieŋa maŋ, ma sī ŋ suɔ-ya ke? *«Baa ko nelieŋo, baa ce *fuocesīnni-i, baa cuo, baa kar coima ŋ haa moloŋ-na, baa du moloŋo, ta ŋ dii ŋ to-i baa ŋ nyu-i ba nuŋgu-i.»*†»

²⁰ Naacolŋ wuɔ cira: «Hāalātie, mi duɔŋ dii mi bisānsīnniŋ ta mi ce mafamma-i hiere.»

²¹ Uŋ piye dumaŋo-na, u maama gbuu pāŋ dɔlnu Yesu-i; wuɔ ne-yo aa naa cira: «Ma tīyāa ma diei: Kā ŋ ka

suor ŋ nagāŋ-niini-i hiere aa ŋ cal gbeiŋa faŋa-i ŋ hā sūntaamba baa-ya, ku yaa ŋ ka ce weiŋ nuɔ dɔrɔ-i-na. Da ŋ ce mafamma-i, ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-mie.» ²² Naacolŋ daayo naa silaa waa weiŋo cor. Yesuŋ juɔ waŋ mafamma-i, wuɔ pāŋ vāa u yaŋga-i aa ta. ²³ Uŋ taa, Yesu wuɔ wuɔra ne u hāalābiembra-i aa cira: «Kumaŋ ka ce weiŋo duɔ gbāa suur *Diiloŋ-nelle-na kuu dii kpelle.»

²⁴ Nel daama cu u hāalābiembra hōmmu-i. Yesu wuɔ tiraa tir-ma wuɔ: «Mi jēnaŋ namaa, Diiloŋ-nelle suurma dii kpelle de! ²⁵ Na suyaa wuɔ nyɔgōme duɔ gbāa cor misēne-fuonŋu-na kuu dii kpelle de! Iŋga weiŋo duɔ gbāa suur Diiloŋ-nelle-na kufanŋu dii kpelle yaŋ.»

²⁶ Nel daama migāŋ cu u hāalā-biembra hōmmu-i. Baa ta ba yuu banna wuɔ: «Dumaŋo-na, hai moloŋo-i ka gbāa kor?»

²⁷ Yesu wuɔ ne-ba aa cira: «Nel-biliembra wulaa ma sie gbāa ce, ŋga weima sa yar Diiloŋo-i.»

²⁸ Pier wuɔ cira: «Hāalātie, aa mie maŋ naana i weima-i hiere aa tie nyaanu-nie fuɔ?»

²⁹ Yesu wuɔ cira: «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ ta aa yaŋ u dumelle-i, u hāmba-i, u mɔlbaa-ba-i, u tūɔbaa-ba-i, u nyu-i, u to-i, u bisāmba-i, sisɔ u sonni-i mei maama-na baa *Neldɔdɔlma maama-na, ³⁰ kutieŋ uŋ ka da nimaŋ hīema-na bande-i-na, ni ka maar uŋ taa aa yaŋ nimaŋ sɔmma komuɔŋa ndii. U ka da dumieŋa-i, hāmba-i, mɔlāamba-i, nyunaamba-i, bisāmba-i, sonni-i, aa bi da mulīema-i naara. Aa bisīnuɔ-i-na, u ka da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i. ³¹ Na saa da, bamaŋ taa yaŋga fiefie-i-na, ba bɔi ka bir waa huonŋ-nu, aa bamaŋ dii huonŋu-na fiefie-i-na, ba bɔi ka ta yaŋga.»

†10:19 Helmaŋ-sebe (Exode) 20.12-17

**Mamaŋ dii ta ma cie
Yesu-i Yerusalemu-i-na**

(Matie 20.17-19; Like 18.31-34)

³² Ku huonŋu-na, Yesubaa-ba ji sire ta ba kã *Yerusalemu. Yesu wuɔ ta nuɔmba yaan-na hiere. Baŋ kãŋ dumaanŋo-na, korma doŋ ta ma da u *hãalãbiemba-i baa bamaŋ naa cuu ba huon-nu hiere. Yesu wuɔ bĩ u hãalãbieŋ cincieliu ba hãi baamba-i ba deŋ ka tuɔ piye baa-ba wuɔ: ³³ «Na daa iŋ kãŋ Yerusalemu-na ke? Die kã, ba ka bel *Moloŋ-Bieŋo-i hã *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa-yo. Da ba hã-ba baa-yo, ba ka cira wuɔ u saaya komma aa bir-o hã *nieraamba-i baa-yo ³⁴ ba nye-yo sũlma aa tu taalni yuɔ aa muo-yo aa suɔ ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi hĩema-na, sieliŋ-yiŋgu-i u ka sire hel jo.»

**Sebede bemaŋ muyaa
ba natieŋa Yesu-i-na**

(Matie 20.20-28)

³⁵ Ku huonŋu-na, Sebede bema maŋ waa baa Yesu-i, ba taa ba bĩ unanŋo-i Sake aa bĩ unanŋo-i Nsãa, baa pie Yesu caan-nu ka cira: «Hãalãtie, i juɔ die ji cãrã biŋkũŋgu nanŋu ŋ wulaa, jande baa yagar.»

³⁶ Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na'a mi ce bige-i hã-na?»

³⁷ Baa cira: «I taara da ŋ ji waa ŋ fõŋgũ-i-na, ŋ yan mieŋo-i, u diei tĩena ŋ nadieyanŋa-na aa u diei bi tĩena ŋ nanyuɔyanŋa-na.»

³⁸ Yesu wuɔ cira: «Na saa suɔ nan cãrãŋ kumaŋ de! Yaahuolo maŋ ka haamie na ka sie u temma haa-nei wei? Na ka sie mulieŋ mei temma-i wei?»

³⁹ Baa cira: «Ũu, i ka sie.»

Yesu wuɔ cira: «Yaahuolo maŋ ka haamie, baa muliema maŋ ka bi haa-mie, ni ka bi haa-nei ninsonŋo. ⁴⁰ Ŋga mei sie gbãa pã nunŋu wuɔ melŋo'i ka tĩena

mi nadienŋa-na aa melŋo'i ka tĩena mi nanyuɔŋgu-na. Muntĩenammu fammuŋ tigiŋ ta mu cie bamaŋ, ba yaa ka damu.»

⁴¹ Ba nahãalãbieŋ cincieliu baambaŋ juɔ nu nel daama-i, ba hõmmu pãŋ du baa-ba. ⁴² Yesu wuɔ bĩ-ba hiere a ji tuɔ piye baa-ba wuɔ: «Na suyaa wuɔ fãamaambaa-ba ce hãlmaanŋu baa ba fãamaansinni-i aa nelbõmbõmbaa-ba ta ba haa fõŋgũ-i nuɔmba-na. ⁴³ Ŋga ku saa saaya ku waa dumaa namaa na wulaa. Umaŋ duɔ tuɔ taara u waa nelbuɔ-i na hõlma-na, kutieŋo saaya u ce u fere na maacembiloŋo; ⁴⁴ aa umaŋ duɔ tuɔ taara yaanŋa-i, kutieŋo saaya u ce u fere na kõrieŋo. ⁴⁵ Na saa da, *Moloŋ-Bieŋo juɔ kufanŋu jomma yaa-i hĩema-na duɔ ji cãa nuɔmba-i aa pã u fere duɔ sãa ba boi yunni; u saa jo ba da ba ji cãa-yo.»

Yesu puurii Bartime yufieŋa-i

(Matie 20.29-34; Like 18.35-43)

⁴⁶ Ku huonŋu-na, Yesu wuɔ kã ka hi Yeriko. A ne da nelpũŋgu nan temma taa ku nyaanu-yuɔ a naara u *hãalãbiemba-i. Baŋ juɔ ta ba hel Yeriko-i-na da ba ta, yiroŋo nanŋo waa tĩena hũmelle tũŋgu-na tuɔ cãrã. Ba taa ba bĩ-yo Bartime aa bĩ u to-i Time. ⁴⁷ Yiroŋ daa uŋ nuɔ nuɔmba piye ba cor, wuɔ yuu. Baa cira wuɔ Nasareti-taanŋ Yesu yaa curaanŋ. Wuɔ pãŋ sire tuɔ fara u bĩ da gbagaga wuɔ: «Yesu, *Davidi hãayẽlŋ nuɔ, jande ce hujarre mie!» ⁴⁸ Uŋ faranŋ u bĩ dumaanŋo-na, nuɔmba boi baa yanŋ aa ta ba nuola-yuɔ wuɔ u budii. Wuɔ migãanŋ dii kunaŋgu naara wuɔ: «Davidi hãayẽlŋ nuɔ, jande ce hujarre mie!» ⁴⁹ Yesu wuɔ yiera aa naa cira: «Bieŋ u jo.»

Baa cira: «U bĩ-ni, fẽ ŋ huonŋa-i aa ŋ sire ŋ kã.» ⁵⁰ Yiroŋ wuɔ pãŋ nanna u jõŋgoruo-i aa tie sire ta tuɔ kã. ⁵¹ Uŋ kaa hi, Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «I taara mi ce bige-i hã-ni?»

Wuɔ cira: «Hāalātie, mi taara ŋ puur mi yufieŋa-i.»

⁵² Yesu wuɔ cira: «Kā! Niŋ haa ŋ naŋga-i mie, ŋ kuraa.» Terduɔŋgu faŋgu-na, naacolŋo yufieŋa pāŋ puur. Wuɔ cu Yesu huonŋ-nu ba ta ba kā.

Yesu suurma-i Yerusalemu-i-na

(Matie 21.1-11; Like 19.28-40; Nsāa 12.12-19)

11 Yesubaa-baŋ kaa ta ba pie *Yerusalemu-i, a saanu baa nileiŋa naŋa hɔlma-i, dii *Olivi-tibinnitānuŋgu-na, ba bī dinande-i Betifage aa bī dinande-i Betani. Yesu wuɔ waŋ baa u *hāalābiemba hāi wuɔ: ²«Kāaŋ nelle maŋ i yaaŋga-na daade-i, na suurma-i, na ka da ba vaa kakūmbiloŋo naŋo, molo saa nyugūŋ-yuɔ dede. Na fir-o na jo baa-yo. ³Umaŋ duɔ yuu-na, na cira: «Tieŋo yaa wuɔ i ji fir-o ka hā-yo; wuɔ u ka bir jo baa-yo fiefie.»

⁴Baa kā ka bi da ba vaa kakūmbiloŋo naŋo-i dumelle nande yaanŋa-na; hūmelle tūŋgu-na. Baa ture ta ba fir-o. ⁵Nuɔmba waa, banamba ta ba piye baa-ba wuɔ: «Haba-i daaba-i! Na ce bige-i dumaanŋo-na?» ⁶Yesuŋ waanŋ maanŋ baa-ba, baa bi waŋ ma yaa-i baa-ba. Baŋ piye dumaanŋo-na, baa yaŋ ba ta baa-yo.

⁷Baŋ kāa baa-yo, baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i haa u huonŋgu-na aa Yesu wuɔ nyugūŋ tieŋa-yuɔ. ⁸Nuɔmba fōŋgūɔ baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i fara-bei hūmelle-na Yesu tuɔ wuɔ ba dɔɔ u kā. Banamba kar fielu ta ba jīna. ⁹Bamaŋ waa u yaanŋa-na baa u huonŋgu-na hiere baa ta ba piye da gbagaga wuɔ:

«Diiloŋo temma si dii.

Itieŋ uŋ saanŋ umaŋ jo, Diilo baa-yo![‡]

¹⁰I bīnciŋo-i *Davidi fōŋgūɔ temma yaa juɔŋ!

Diilo migāaŋ-yo hā-ye.

Dɔɔrwuonŋo temma si dii!»

¹¹Yesuŋ kaa suur Yerusalemu-i-na, wuɔ kā *Diilodubuɔ-i-na ka wuɔra ne kumaŋ cieŋ hiere. Bāaŋgu naa tī tī, wuɔ ta baa u hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-i a kā Betani.

Yesu cie yensāaŋgu naŋgu kuol

(Matie 21.18-19)

¹²Ku cuo kaala-i-na, Yesubaa-ba sire Betani-i-na ta ba kā *Yerusalemu-i-na, a ne da nyulmu waa Yesu-i-na. ¹³Ba kaa hi hɔlma namma-i, wuɔ da *yensāaŋgu naŋgu fielu gbu caa da fafamma ŋaa ku maanŋ, a ne da ku mammanŋ-huonŋgu'i saa waa huonŋgu faŋgu-na. Yesu wuɔ haar duɔ ka ne sī u ka da bieŋa kuɔ. Uŋ kaa pie, wuɔ da fiegbāŋgbāŋlāndu yonŋ du kula. ¹⁴Wuɔ gbē yensāaŋgu-i u *hāalābiemba yufelle-na wuɔ: «Ma bālāa nyunŋo; naŋ ceraa ŋ ji maŋ bieŋa hā molo wuɔ.»

Yesu duɔnya torgociraamba-i hiel-ba Diilodubuɔ-i-na

(Matie 21.12-17; Like 19.45-48; Nsāa 2.13-22)

¹⁵Yesubaa-baŋ kaa hi *Yerusalemu-i, wuɔ kā *Diilodubuɔ-i-na ka donya niisuornintaamba-i baa niisāanintaamba-i hiere hiel-ba. Aa kā ka tisīŋ gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna, aa se bamaŋ suoraanŋ nonsɔɔ ba huriimba-i ba titieŋa-i nanna, ¹⁶aa cie-ba wuɔ molo baa suur baa kuusuonŋgu Diilodubuɔ dumelle-na. ¹⁷Uŋ cie mafamma-i, wuɔ bie Diilonŋ-nelma-i tuɔ piye u pigāaŋ-ba wuɔ: «Ma nyegāaŋ Diilonŋ-nelma-na wuɔ: «Ba ka ta ba bī mi dūŋgu-i nilsiŋa-i hiere a Diilojaaldūŋgu.»[¶] Ma sīnni nie namaa ce-ku cuo ba terieŋgu?» ¹⁸Nel daama

[‡]11:9 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 118.25-26

[¶]11:17 Isayi (Ésaie) 56.7

kā ka hi *Diiløjigāntaamba yuntaamba-i baa *ānjīnamma pigāataamba-i. Baa pāṅ ta ba taara-yuṵ baa komma. A ne da u nelma taa ma suurnu nuṵmba-i ma cor, a ce dumaṅo-na ba taa ba kāalā-yuṵ. ¹⁹ Bāṅṅuṅ juṵ suur huṅṅu maṅ nuṵ-i, Yesu-i baa u *hāalābieṅ baa hel nellen-huṅṅa-na.

A haa ṅ naṅga-i Diiloṅo-na ku fa weima

(Matie 21.20-22)

²⁰ Ku cuo kaala-i-na, Yesu-i baa u *hāalābiemba naar sire bie hūmelle-i. Baṅ kaa hi *yensāṅṅu terieṅṅu-i, ba'a ba ne da ku kuolaa baa ku yuṅṅu-i hiere. ²¹ Mamaṅ cie cor hiere ba kāmma-na *Yerusalemu-i-na, maa tīenu Pier. Wuṵ tuṵ piiye baa Yesu-i wuṵ: «Hāalātie, ne, niṅ waasaṅ yensāṅṅu maṅ, ku kuolaa hiere.»

²² Yesu wuṵ gbē-ba wuṵ: «Haṅ na naṅga-i Diiloṅo-na. ²³ Yaṅ mi waṅ ninsoṅo-i baa-na: Da na haa na naṅga-i Diiloṅo-na, na gbāa gbē tānuṅ daaku-i wuṵ: «Juur ṅ halaṅ bande-i-na ṅ ka suur nuoraṅṅu-na», aa ma bi ce. Iṅga naṅ waṅ mamaṅ, da na saa hūu-ma wuṵ ma gbāa ce, ma sie bi ce. ²⁴ Ku'i cie mi ta mi piiye baa-na mie: Da na ta na cārā kumaṅ Diiloṅo wulaa, na saaya na hūu-ma wuṵ na daa ku biṅkūṅṅu-i tī. Da na hūu-ma, ku yaa Diiloṅo ka hā-na baa-ku. ²⁵ Aa da ṅ'a ṅ cārā Diiloṅo-i, a ji ne da molo cālāa-ni, ce kutieṅo-i jande aa ṅ hiel-ma ṅ huṅṅa-na, ku yaa nuṵ niṅ cie mamaṅ, na To maṅ dōṛo-i-na u ka bi ce-ni jande aa hiel-ma u huṅṅa-na. [²⁶ Iṅga da na'a na sa hiel nuṵ-maama-i na hōmmu-na, na To maṅ dōṛo-i-na, u sie bi hiel namaa maama-i u huṅṅa-na.]]»

Hai hāa Yesu-i hūmelle-i u tuo ce u maacemma-i?

(Matie 21.23-27; Like 20.1-8)

²⁷ Yesubaa-baṅ kaa hi *Yerusalemu-i, baa kā *Diilodubuṵ-i-na. Yesu wuṵ tuo wuṵra u biṅ dumellen-huṅṅa-na. *Diiløjigāntaamba yuntaamba-i, baa *ānjīnamma pigāataamba-i a naara nelle bīncuṵmba sire jo u wulaa ²⁸ ji yuu-yo wuṵ: «Niṅ ceṅ mamaṅ daama-i, hai moloṅo-i hāa-ni hūmelle-i ṅ ta ṅ ce-ma?»

²⁹ Yesu wuṵ cira: «Mi ka bi yuu-na baa nelma diei, da na sie-mi, mi ka pigāṅ-na umaṅ hāa-mi hūmelle-i.» ³⁰ Aa naa yuu-ba wuṵ: «Hai moloṅo-i naa puṵr Nsāa jo ji tuo *batisṅ nuṵmba-i? Diiloṅo'i naa puṵr-o waa nelbiliemba'i naa puṵr-o?»

³¹ Baa doṅ ta ba piiye baa ba-naa wuṵ: «Die cira Diiloṅo'i puṵraa-yo, u ka cira: «Naṅ suyaa-ma dumaṅo-na bige-i cie na saa hūu u nelma-i?» ³² I sie bi sie cira nelbiliemba'i puṵraa-yo.» Nuṵmba-i hiere baa suyaa wuṵ Nsāa waa *Diilopṵpuṵr-biloṅo, da ṅ da ba ciera nelbiliemba'i puṵraa-yo, maacemma haraa-bei. ³³ Baa naa ba cira: «I saa suṵ moloṅo maṅ naa puṵr-o.»

Yesu wuṵ bi cira: «Muṵ mi sie bi pigāṅ-na umaṅ hāa-mi hūmelle-i mi ta mi ce miṅ ceṅ mamaṅ daama-i.»

Suontieṅo naṅo baa u maacenciraamba

(Matie 21.33-46; Like 20.9-19)

12 Ku huṅṅu-na, Yesu wuṵ bie gbāṅeini tuo naṅ baa-ba wuṵ: «Naacolṅo naṅo diyaa *eresē-suṅṅu aa kalla-ku. Uṅ kalaaya-kuṵ, u hiṅ fuṅṅu ba da ba ta ba kāmal eresē-i, aa ce felge ba ta ba nyugūṅ ba niya suṅṅu-i. Uṅ cie mafamma-i, u bie maacenciraamba jīna-kuṵ aa ta kā nelle.

² «Tibibieṅa karmaṅ juṵ hi, wuṵ puṵr u maacembiloṅo naṅo-i maacenciraamba wulaa, wuṵ u ji hūu fuṵ yufelle-i ka

hā-yo. ³Maacembilon ʉj juɔ, maacenciraamba bel-o muo-yo aa bir-o ba saa hā-yo bīŋkūŋgu. ⁴U tiraa puɔr maacembilonjo naŋo ba wulaa. Baa muo ufaŋo-i kaasinya-yuɔ aa naa tuora-yuɔ. ⁵U tiraa puɔr maacembilonjo naŋo ba wulaa. Baa ko ufaŋo-i. Ba muyaa ba fīŋgūɔ aa ko ba fīŋgūɔ. ⁶Maacambiamba ji tī suon-tieŋo wulaa aa ku tīe u beduola yaa-i. U cira: «Fiefie fuɔ, mi ka puɔr mi beduola yaa ba wulaa. Fuɔ duɔ kā, ba ka kāŋ-yo.» Aa ce bepolŋo sire ta. ⁷Maacenciraambaŋ juɔ'a ba ne da bepolŋo jo, baa ta ba piye baa ba-naa wuɔ: «Ciiluwuotieŋo yaa juɔŋ daayo, yaan duɔ jo i ko-yo aa ciilungu ce mie kūŋgu.» ⁸Ba siire ku yaa nuɔ-i, naacombilon ʉj hii, a bel-o ko-yo, aa hel baa-yo suongu-na ka nanna.»

⁹Yesu wuɔ cira: «Namaa wulaa, suon-tieŋ daa u ka ce bige-i fiefie-i-na? U ka jo ji ko maacenciraanŋ daaba-i aa hā bamba baa suongu-i. ¹⁰Na saa kalaŋ nel daama-i Diilon-nelma-na wei wuɔ: «*Dūmarāambaŋ cīnaana kpāŋkpara maŋ, u yaa juɔ bella dūngu-i.*

¹¹*Ku cie nerma mie i wulaa.*

Itieŋo yaa wuɔ ma ce dumaanjo-na.»[§]

¹²*Yuifu ba yuntaamba pāŋ suɔ wuɔ Yesu naanŋ gbānalāanŋ daaku-i hā ba yaa-i. Baa ta ba taara ba bel-o. A ne da ba taa ba kālā nuɔmba-i, baa naa ba yanŋo aa ta.

Nampo saaya u pā hā jāmatigi-i wei?

(Matie 22.15-22; Like 20.20-26)

¹³Ku huonŋu-na, baa ji puɔr *Farisiebaa-ba namba-i baa *Erodi baamba namba-i Yesu wulaa, wuɔ ba ka gbāŋ baa-yo bel-o fuɔ fereŋ nuŋ-āndaanŋu-na. ¹⁴Barŋ kāa, baa cira: «Hāalätie, i suyaa wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo yaa-i, ŋ sa kālā nelieŋo baa ŋ ninsoŋo-i, ŋ sa bi ce cieluɔ. Ij gbu ŋ

pigāanŋ nuɔmba-i Diilon-hümelle yaa kelkel.» Aa naa yuu-yo wuɔ: «A saanu baa mie hümelle-i, ku saaya i tie pā nampo-i i hā *Orome ba *jāmatigi-i wei?»

¹⁵Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ gbē-ba wuɔ: «Na taara na cure muomei wei? Hāa-miŋ warbelle mi ne.» ¹⁶Baa hā-yo warbelle-i. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba cie hai yunŋu-i die?»

Baa cira: «Ba cie Orome ba jāmatigi yunŋu.»

Wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Ba nyegāanŋ hai yerre-i die?»

Baa cira: «Ba nyegāanŋ Orome ba jāmatigi yerre-i die.»

¹⁷Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ da ku waa jāmatigi kūŋgu-i, pāanŋ-kuŋ na hā jāmatigi-i baa-ku, aa kumaŋ da ku bi waa Diilon-kūŋgu-i, na bi pā-ku na hā Diilonjo-i baa-ku.» U kūŋ kuɔ cu ba hoŋmu-i.

Kuomba siremmaŋ-kūŋgu-i

(Matie 22.23-33; Like 20.27-40)

¹⁸*Sadusiebaa-ba wulaa kuomba sie sire. Banaŋ baa kā ka gbē Yesu-i wuɔ: ¹⁹«Hāalätie, *Moisi nyegāanŋ nelma namma hā-ye wuɔ: «*Umaŋ duɔ saa da bilonjo baa u cieŋo-i aa ku aa yanŋ-yo, u hāanjo saaya u bie-yo a hoŋ bilonjo hā kulonjo-i.*» ²⁰A ne da naacambiamba namba waa niehāi ba nyu wulaa. Mɔlŋo sire jā cieŋo, u saa da bilonjo baa-yo aa ku. ²¹Umaŋ cuu-yo, u bie cieŋo-i u saa da bisāimba baa-yo, fuɔ u ku aa yanŋ-yo. Sieliŋ-wuonjo-i maaduɔma. ²²Ba kuu dumei ka gbuo hiere unaa saa ji da bilonjo baa cieŋ daayo-i. Ku huonŋu-na, cie fuɔ fere suɔ tuɔ nyaanu-bei. ²³Ba hieronjo-na barŋ diyaa-yo ba cieŋo cor, kuonŋ da ba ji sire, u ka ce hai wuonjo-i?»

[§]12:11 Gbeliemaŋ-nalāanŋu (Psaume) 118.22-23

**12:19 Ānjinamma tiyemmaŋ-sebe (Deutéronome) 25.5-6

²⁴ Yesu wuɔ cira: «Na piera. Aa na suyaa kumaŋ cie na pira wei? Na saa suɔ Diilonɔ-nelma-i, aa na saa bi suɔ u himma-i ku'i cie. ²⁵ Na saa da, kuonɔ da ba ji sire, cadiile sie waa. Ba ka waa ŋaa *dɔɔpɔuɔɔɔbiemba. ²⁶ Ku-maŋ ŋaa kuomba siremmanɔ-kũngu-i, Moisiŋ piiye dāamu naŋ bilaa perfielu†† maŋ du maama-i Diilonɔ-nelma-na terienɔ maŋ nuɔ-i, na saa kalaŋ ku terienɔ-i wei? Ma nyegāan terienɔ-na wuɔ: Diilonɔ gbiɛ Moisi-i wuɔ: (**Abiramu Diilonɔ yaa muɔŋo-i, *Isaki Diilonɔ yaa muɔŋo-i.*)*‡‡ ²⁷ Ku pigāan wuɔ Diilonɔ-i cicēlmantaan-wuonɔ, bikuonɔ-wuonɔ si. Na piera boi.»

**Nelma maŋ dii yungu
Diilonɔ-nelma-na**

(*Matie 22.34-40; Like 10.25-28*)

²⁸ *Ānjīnamma pigāatienɔ naŋ uŋ daa Yesu suyaa *Sadusīebaa-ba siɛma, wuɔ piɛ u caaŋ-nu a yuu-yo wuɔ: «Diilonɔ uŋ ciera i tie wuɔ hūmieŋa maŋ hiere, hade-i yungu?»

²⁹ Yesu wuɔ cira: «Hūmelle maŋ yungu, di yaa daade: (**Isirahel-baan namaa, karaan na tūnni-i! Diilonɔ yaa Itienɔ-i u diei yonɔ.* ³⁰ *Ŋ saaya ŋ dɔl Itienɔ-i Diilonɔ-i baa ŋ huonɔa-i hiere, baa ŋ kusūngu-i hiere, baa ŋ ānjɔguɔma-i hiere, baa ŋ fɔŋgūɔ-i hiere.*)*^{¶¶} ³¹ Mamanɔ cuu mafamma-i ma yaa daama: *Ŋ saaya ŋ dɔl ŋ nanolɔŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fere dūmaa.*)*^{§§} Diilonɔ uŋ'a i tie wuɔ hūmieŋa maŋ hiere, a hāi-waan daaya yaa yungu.»

³² Ānjīnamma pigāatienɔ wuɔ cira: «Hāalātie, ŋ waan ninsonɔ, Diilonɔ dii

u diei yonɔ, unanɔ si dii yanɔa nanɔa. ³³ Terienɔ fanggu-na, ku saaya nelienɔ nelienɔ, u dɔl-o baa u huonɔa-i hiere, baa u ānjɔguɔma-i hiere, baa u fɔŋgūɔ-i hiere; aa u saaya u dɔl u nanolɔŋo-i ŋaa uŋ dɔl u fere dūmaa. Kufangu boyaa tāmmanɔ-niini pāmna-na.» ³⁴ Yesu wuɔ ne da u siyaa-yo baa cēcēmungu. Wuɔ cira: «Ŋ saa maa baa *Diilonɔ-nelle-i.» A hel mafamma-na, molo saa tiraa sie yuu-yo baa weima.

Koŋkortienɔ bige-i baa Davidi-i?

(*Matie 22.41-46; Like 20.41-44*)

³⁵ Ku huonɔ-na, Yesu wuɔ bie Diilonɔ-nelma-i tuɔ piiye u pigāan nuɔmba-i *Diilodubuɔ-i-na aa ji yuu-ba wuɔ: «Bige-i cie Diilonɔ uŋ pāa nuŋgu-i aa saanɔ *Koŋkortienɔ maŋ, *ānjīnamma pigāataamba ta ba piiye wuɔ u ka waa *Davidi hāayēlɔ? Ba taara ba waŋ wuɔ nie dūmaanɔ-na? ³⁶ Ma sī Davidi fuɔ fere-i, *Diilonɔ-Yalle cie u nyegēŋ-ma wuɔ:

Itienɔ gbiɛ mi Tienɔ-i wuɔ:

«Jo ŋ ji tiɛna mi caaŋ-nu

*aa ŋ yanɔ mi mal ŋ bigāarāamba-i hā ŋ ce ŋ bāangu-i bei.»**

³⁷ «Diilonɔ uŋ pāa nuŋgu-i aa saanɔ Koŋkortienɔ maŋ, Davidi fuɔ fere bi-yo u Tienɔ, u ce nie aa ce u hāayēlɔ yonɔ?»

**Yesu firiye ānjīnamma
pigāataamba-i**

(*Matie 23.1-36; Like 20.45-47*)

Nuɔmba boi waa ta ba nu Yesu tuɔ piye. U nelma taa ma dɔlnu-bei ma cor. ³⁸ Wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Bilaan na fere, baa na ta na ce *ānjīnamma pigāataamba temma-i, ba maacemma

††12:26 Helman-sebe (Exode) 3.2-6

‡‡12:26 Helman-sebe (Exode) 3.2,6

¶¶12:30 Ānjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 6.4-5

§§12:31 Buolman-sebe (Lévitique) 19.18

*12:36 Gbelieman-nalāanɔ (Psaume) 110.1

saa fa: Ba hinu ba dii jonḡorbōmbōm-baa, aa da ba waa nuōmba-na, ba taara ba ta ba piē ba jaal-ba. ³⁹Da ba suur *Diilonelhāalādūngu-na, sisō da ba kā källe maḡ nuō-i, ba taara ba tēna yaan-na. ⁴⁰Da ba ce ba bel diiloḡo-i a hūu bikulcaamba nagāḡ-niini-i wuo-ni, a ne da da ba ba'ā ba cārā Diiloḡo-i ba cārā-yuo da agaga wuo nuōmba cira bafamba faa. Kumaḡ ka haa-bei, ku ka balaḡ cor.»

Bikulcieḡo naḡo maama

(Like 21.1-4)

⁴¹Ku huōḡgu-na, Yesu wuo kā ka tēna kekerieḡu caanḡu-na *Diilodubuo-i-na tuō ne nuōmba ta ba dii ba gbeiḡa-i ba hā Diiloḡo-i. Waamba bōi taa ba kā ba dii gbeibōmbōmbaa. ⁴²Bikulcesūntieḡo naḡo jo ji dii tāmabieḡa hāi. ⁴³Yesu wuo bī u *hāalābiemba-i a tuō piiye baa-ba wuo: «Yaaḡ mi waḡ ninsoḡo-i baa-na: Cieḡ daa uḡ diyaa kumaḡ, ku maaraa banambaḡ diyaa kumaḡ hiere. ⁴⁴Bafamba paraa dii aa yaḡ boluoḡgu; ḡga cieḡ daa uḡ diyaa kumaḡ, ku yaa waa u yuḡgu-na yoḡ; kumaḡ si dii yaḡga naḡga.»

Mamaḡ ka da nelbiliemba-i aa miwaaḡo suo duō tī

(Matie 24.1-2; Like 21.5-6)

13 Yesuḡ juō tuō hel *Diilodubuo-i-na, u *hāalābiloḡo naḡo tuō piiye baa-yo wuo: «Hāalātie, ne dubuo daayo temma-i! Ne baḡ maa-yo baa tāmpīeḡa maḡ! A faa cor!»

²Yesu wuo cira: «Ŋ daa dūḡgu maḡ daaku-i ke? Yiḡḡu dii baa yiḡḡu ku ka fara hiere hīema-na!»

(Matie 24.3-14; Like 21.7-19)

³Baḡ kaa hi *Olivi-tibinni-tānuḡgu-i, Yesu wuo tēna bir u yaanḡa-i *Diilodubuo-i-na. A ne da huōḡgu faḡgu-na, Pier baa Sake baa Nsāa, a naara Āndere, ba yaa waa baa-yo

yoḡ. Baa yuu-yo wuo: ⁴«Hāalātie, niḡ waan nelma maḡ daama-i, ma ka ce yaku-i? Aa i ka ce nie suo ma cemmanḡ-huoḡgu-i?»

⁵Yesu wuo cira: «Gbāan molo baa ji pira-nei. ⁶Nuōmba bōi ka jo ji bie mi yerre-i ce-de bafamba diele. Umaḡ duō jo, u ka cira wuo Diiloḡ uḡ pāa nuḡgu-i wuo u ka saan *Koḡkortieḡo maḡ, u yaa ufaḡo-i. Ba ka pira nuōmba bōi. ⁷Da na ji da beru ce terni-na hiere, baa na tie holle. Mafamma saaya ma ce, ḡga miwaaḡo tīmma'i sie pāḡ waa huōḡgu faḡgu-na. ⁸Nuōmba kaa ta ba gāḡ siyaabaa siyaabaa, baa nileiḡa nileiḡa. Hīema kaa ta ma wuora ma sagalla. Nyulmu kaa bi waa. Nifanni-i daani-i hiere hāaḡo. Ku domma'i dumaḡo-na.

⁹«Namaaḡo-i, mi ka gbuya-nei jīna. Ba ka bī-na fāamaambaa-ba wulaa. Ba ka muo-na *Diilonelhāalādūnni-na. Ba ka kā baa-na fōḡḡōtaamba wulaa, baa nellentaamba wulaa mei maama-na. Huōḡgu faḡgu'i nuō-i na ka da na fere piye mi maama-i baa-ba. ¹⁰Aa miwaaḡo suo duō tī, nuōmba-i nileiḡa-na hiere ba saaya ba nu *Neldōdōlma-i ka saa. ¹¹Da ba ji bel-na ta ba kā baa-na fāamaambaa-ba wulaa, baa na tie holle wuo na sie ka suo naḡ ka waḡ mamaḡ. Da na ka hi, mamaḡ da ma ka par hā-na, na waḡ ma yaa-i. Ma sie ji hel namaa hōmmu-na, ma kaa hel *Diiloḡ-Yalle huōḡ-na.

¹²«Banamba kaa bel ba fereḡ hāmba-i a hā ba ko-ba, banamba ba fereḡ mōlbaa, banamba ba bisālmba, banamba bi sire pu baa ba bīncuōmba-i aa ce ba bel-ba ko-ba. ¹³Nuōmba-i hiere ba kaa bigāan-na mei maama-na. ḡga umaḡ duō nyaar ji hi ku bālma-i, kutieḡo ka kor.»

(Matie 24.15-28; Like 21.7-19)

¹⁴«Nuōni maḡ da ḡ kalaḡ terieḡ daaku-i, ḡ gbāḡ kpelle ḡ suo ku yuḡgu-i. Da na ji da Terbīenatieḡo juō ji tēna

terienġu maŋ u saa saaya u tiēna-ku†, namaa namaŋ da na ji waa *Yude-i-na, na ta na gbar na kā tānniġ. ¹⁵ Umaŋ duo ji waa u dūngu dōrō-i-na, u hi-ire u tuo gbar; u baa cira u suur bie bīnkūngu dūngu-na. ¹⁶ Umaŋ duo ji waa suoŋ-nu, u baa cira u jo ciīŋ-nu ji bie waanġ-jongoruo. ¹⁷ Kusūntaamba-i baa biantaamba-i, sūlma haraa-bei yinni fanni-na. ¹⁸ Taa na cārā Diiloŋo-i ku baa ji ce waanġ-huoŋgu. ¹⁹ Diiloŋ uŋ jīēna miwaanġo-i ji hi baa nyuŋgo, yaahuolo maŋ temma-i saa da nelbiliemba-i, u'i ka da-ba yinni fanni-na. Aa da ma hel ufaŋo-na, u temma sa ji da-ba. ²⁰ Kuu Itienġo saa naa hiel kunangu yīŋ daani-na, molo naa saa kor. Ŋga u yufellenġ hila bamaŋ nuo-i, u nie ba yaa-i aa hiel kunangu nie.

²¹⁻²² «Na saa da, coikartaamba ka ta ba jo; umaŋ duo jo, wuo Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuo u ka saanġ *Koŋkortienġo maŋ, u yaa ufaŋo-i, banamba ka cira bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba. Ba ka ce nelma boi baa gberē-weima boi da ba pira halle Diiloŋo yufellenġ hila bamaŋ nuo-i. A ce dumaanġo-na, umaŋ duo ji gbē-na wuo Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuo u ka saanġ Koŋkortienġo maŋ uu dii bande, sisō uu dii daalei, baa na hūu-ma, u tāal-na. ²³ Terienġu faŋgu-na, bilaanġ na fere, mi gbuoya-nei jīna.»

(Matie 24.29-31; Like 21.25-28)

²⁴ «Yaahuolo daa duo tuo bāl, *bāanġu ka bir cure, ceīġo ka ce da bīntūu.* ²⁵ *Mɔɛŋa ka par diire, būmbūnni maŋ dōrō-i-na hiere ni ka halanġ ni fonni-na.* †

²⁶ «Huoŋgu faŋgu'i nuo-i ba ka da *Moloŋ-Bienġo jo duherru-na. Ba ka da u yuntesīnni-i baa u bōbōima-i. ²⁷ Duo jo, u yufellenġ hila bamaŋ nuo-i, u ka ce *dōr-

ɔpuɔrbiemba wuora terni-na hiere baa hīēma-na hiere a tigiīŋ-ba terduoŋ-nu.»

(Matie 24.32-35; Like 21.29-33)

²⁸ «Na saa da *yensāanġu-i, da na ji da ku caa fielu-i, na bi suo kerre ifelle hii. ²⁹ Kuuduuoŋgu yaa-i, da na bi ji da mamaŋ daama ce, na saaya na suo wuo *Moloŋ-Bienġo jomma piyaa. ³⁰ Mi waŋ ninsōŋo-i baa-na, nel daama ka ce hi fiefie ku nuomba namba aa ba suo ku. ³¹ Dōrō-i baa hīēma-i ni ka gbuo, ŋga mei nelma sa ji gbuo dede.»

(Matie 24.36-44)

³² «Ŋga kumaŋ ŋaa yīŋgu faŋgu fere-i, sisō huoŋgu faŋgu fere-i, molo sa suo-ku. Halle *dōrɔpuɔrbiemba famba fere-i dōrō-i-na baa Bepolġ fuo fere-i, ba sa suo-ku. Tuonġo yaa suyaanġ-kuŋ u diei yonġ. ³³ Nanġa na sa suo yīŋgu-i, baa na duoŋfūŋ. ³⁴ Mi gbāa saa-ku baa naa-colġo nanġ maama. U taa u kā nelle. Uŋ'a u ta, u dii u dumelle weima-i hiere u maacembiemba nanġ-na; nelienġo nelienġo baa u maacemma. Uŋ cie mafamma-i, u waŋ baa umaŋ taa u niya fondumelle-i wuo: «Baa duoŋfūŋ!» ³⁵ Terienġu faŋgu-na, baa na bi duoŋfūŋ, na sa suo dumel-lentienġ uŋ ka jo huoŋgu maŋ nuo-i: U ka jo dānambāan-nu wa, isuchollenġ wa, kohōlaamba-na wa, cucuuyun-nu wa, na sa suo. ³⁶ Duo fie jo huoŋgu huoŋgu, na baa yanġ u jo ji da na duoŋfūŋ. ³⁷ Miŋ waanġ mamaŋ daama-i baa-na, mi bi waŋ maaduoma famma yaa-i baa nuomba-i hiere wuo ba baa duoŋfūŋ.»

Ba saa Yesu belmaŋ-maama-i

(Matie 26.1-5; Like 22.1-2; Nsāa 11.45-53)

14 *Diilōjigāntaamba yuntaamba-i, baa *ānjīnamma pigāntaamba

†13:14 Daniel (Daniel) 9.27; 11.31; 12.11

*13:25 Nienġ Isayi sebe-i-na (Ésaie) 13.10; 34.4.

taa ba taara nelma da ba cure Yesu-i gbāa bel-o ko-yo. *Kōrsīnni tīmmanj-ponsaangu-i, baa *baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u kūngunj juɔ tīe yinni hāi aa da ni hi, ²baa ta ba piye wuo: «I saa saaya i bel-o ponsaangu hōlma-na ni ma'i sī ku ka du.»

**Cieŋo naŋo kūɔna
naticolo Yesu yungu-na**

(Matie 26.6-13; Nsāa 12.1-8)

³Yibieŋa faŋa-na Yesu waa Betani baa u *hāalābiemba-i tuɔ wuo ni-iwuoni *jardāamaŋ waa Simɔ maŋ nuɔ-i u dumelle-na. Cieŋo naŋo jo baa naticolo naŋo *alabati-kamoelenj. Naticolo faŋo cie baa *naar-yɔmma ma kula. U sullu waa kpelle. Uŋ juɔ, wuo kaya kamoele nuŋgu-i aa kūnna naticolo-i Yesu yungu-na. ⁴Nuɔmba maŋ waa, banamba hōmmu pāŋ du baa cieŋ daayo-i. Baa ta ba piye wuo: «Bige-i cie u bīena naticolofefeiŋ daayo-i temma-i? ⁵Uu naa gbāa suor-o *deniebaa nuɔsūɔ komuɔŋa ndii a kāyā sūntaamba-i.» Aa ta ba waana. ⁶Yesu wuo gbē-ba wuo: «Yaŋ cieŋo fiisa! Bige-i cie na ta na guɔla u huɔŋga-i? Uŋ cie ku-maŋ mie daaku-i, ku faa. ⁷Sūntaamba-i dii baa-na bāaŋgu-i baa isuɔŋgu-i; na gbāa kāyā-bei huɔŋgu maŋ dolaanu-nei. Iŋga muɔmi si dii baa-na gbula. ⁸Cieŋ daayo cie u kuusaanuŋgu yaa-i: U kūɔna naticolo-i mie tuɔ cie mi kulliŋ-yiŋgu yaa-i. ⁹Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Neldɔɔlma da ma waŋ terieŋgu terieŋgu hīema-na bande-i-na, cieŋ daa uŋ cie mamaŋ daama-i, ba ka bi ta ba waŋ-ma nuɔmba ta ba suɔ-ma.»

Yuda suoraa Yesu-i

(Matie 26.14-16; Like 22.3-6)

¹⁰Yesu *hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-na, ba naŋ bīŋ umaŋ *Yuda-Isikaro-i, wuo ta ka waŋ baa *Diiloji-gāntaamba yuntaamba-i wuo fuɔ gbāa

kāyā-bei ba bel Yesu-i. ¹¹Kuɔ gbuu silaa dɔlɔnu-bei. Baa pā nuŋgu baa-yo wuo duɔ gbāa ce-ma, ba ka hā-yo gbeiŋa. Yuda wuo doŋ tuɔ taara uŋ ka ce dumaa ba bel Yesu-i.

**Yesu ce kōrsīnni tīmmanj-ponsaangu-i
baa u hāalābiemba**

(Matie 26.17-25; Like 22.7-14,21-23; Nsāa 13.21-30)

¹²*Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u ponsaangu yidielāŋgu-na, baŋ koŋ *kōrsīnni tīmmanj-ponsaangu niikonni-i yiŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu *hāalābiemba yuu-yo wuo: «Hāalātie, ŋ taara i ka ce kōrsīnni tīmmanj-ponsaangu niwuoni-i terieŋ haku-i nuɔ-i a hā-ni?»

¹³Yesu wuo waŋ baa ba hāi wuo: «Kāaŋ nelieŋ-huɔŋga-na na ka da naacolŋo naŋo tūyāa hūmmaŋ-būnaŋga, na cu u huɔŋ-nu. ¹⁴Duɔ ka suur dumelle maŋ nuɔ-i, na suur baa-yo. Da na suur, na waŋ baa dumellentieŋo-i wuo hāalātieŋ wuo u pigāaŋ-na dūŋgu maŋ uŋ ka hā-yo baa-ku u wuo kōrsīnni tīmmanj-ponsaangu niwuoni-i baa u hāalābiemba-i. ¹⁵U ka pigāaŋ-na dubuo naŋo dɔɔɔ-i-na. U tigiŋ tī; bīmbīnni-i dii-yuo. Na ce niwuoni-i kusuoŋ-nu' i ka wuo.» ¹⁶Hāalābiemba ta. Baŋ kāa ka hi, ba bi da-ma ŋaa Yesuŋ waŋ-ma dumaa. Baa ce niwuoni-i.

¹⁷Bāaŋgunj juɔ suur, Yesu wuo jo baa u hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-i. ¹⁸Baŋ juɔ tīena ta ba wuo niwuoni-i, Yesu wuo cira: «Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Na hōlma-na, unaa ka hel mi huɔŋ-nu; kutieŋo-i dii tuɔ wuo baa-mi bande-i-na.» ¹⁹Ba yammu pāŋ vāa. Baa ta ba yuu-yo ba da-ba-diei. Umaŋ duɔ puur wuo: «Hāalātie, muɔmei wei?»

²⁰Yesu wuo cira: «Kutieŋo dii hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baŋ namaa hōlma yaa nuɔ-i; kutieŋo wuo baa-mi kaladuɔŋ-nu. ²¹*Moloŋ-Bieŋo ka ku ŋaa Diiloŋ-nelmaŋ waŋ-ma dumaa, nuharuŋgu si

dii-mei. Iŋga umaŋ ka hā-ba baa-yo ba ko-yo, sūlma haraa kutieŋo-na; bɔlbɔl uu naa baa hoŋ.»

(*Matie 26.26-30; Like 22.15-20; Kor. dīē. 11.23-25*)

²² Baŋ waa ta ba wuo niiwuoni-i, Yesu wuo ji bie *buruo, aa jaal Diiloŋo-i aa bülnu-yuɔ hā-ba aa cira: «Hūyāaŋ, mi kūɔma yaa daama.» ²³ Ku huonŋu-na, u bie duvēŋo ciin-na aa jaal Diiloŋo-i aa hā-ba baa-yo ba nyonŋ hierē. ²⁴ Baŋ juɔ nyonŋ tī, wuo cira: «Mi tām̄ma yaa-i; tobisīfelenniŋ-tām̄ma yaa-i. Ma ka kūnna nuɔmba bɔi maa-na.» ²⁵ Aa cira: «Yaanŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Ni *Diiloŋ-nelleŋ sī, mi sie tiraa nyonŋ duvēŋo.» ²⁶ Ku huonŋu-na, baa hāl neini gbeliēŋ Diiloŋo-i aa sire ta kā *Olivi-tibinni-tānuŋgu-na.

Yesu gboya Pier wuo u ka cīina-yuo

(*Matie 26.31-35; Like 22.31-34; Nsāa 13.36-38*)

²⁷ Yesubaa-baŋ kāa *Olivi-tibinni-tānuŋgu-na, Yesu wuo tuɔ piiye baa u *hāalābiemba-i wuo: «Ma nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na wuo: «*Mi ka ko āncūnaŋo-i aa yaŋ tūlmba pisāllā.*»[†]» Yesu wuo cira: «Terieŋgu fanŋu-na, namaa na ka nanna-mie hierē. ²⁸ Iŋga da mi ji sire, mi ka kā ka cie-na *Galile-i-na.»

²⁹ Pier wuo cira: «Banamba da ba fie nanna-niē, muɔ fuɔ mi ceraa mi nanna-niē.»

³⁰ Yesu wuo cira: «Pier, mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni, nyuŋgo daayo-na, isuduonŋ daaku-na, kohɔldielāŋo sie hi tir bu, ŋ ka cīina-mie da i siei wuo nanŋ sa suɔ-mi.»

³¹ Pier wuo dii u nanŋa-i dāamu-na wuo da ba fie'a ba ka ko-ba ba hāi-i-na, fuɔ ceraa u cira u sa suɔ-yo. Banamba bi waŋ maaduɔma.

Yesubaa-ba kāa Getisemane

(*Matie 26.36-46; Like 22.39-46*)

³² Ku huonŋu-na, Yesubaa-ba sire kā terieŋgu nanŋu-na ba bī-ku Getisemane. Baŋ kāa, Yesu wuo waŋ baa u *hāalābiemba-i wuo: «Tīenaanaŋ bande mi ka cārā Diiloŋo-i aa jo.» ³³ Uŋ'a u ta, wuo ta baa Pier, baa Sake a naara Nsāa. Baŋ kāŋ hūmelle-na, u holle donŋ ta di tie, korma ta ma da-yo. ³⁴ Wuo waŋ baa-ba wuo: «Mi huonŋa si dii huonŋa; tīenaanaŋ bande na cie-mi. Baa na duɔfūŋ!» ³⁵ Aa kā yaan-na celle ka dūuna tuɔ cārā Diiloŋo-i wuo duɔ sie u baa yaŋ yaahuolo daayo haa-yuo. ³⁶ Uŋ waanŋ mamaŋ ma yaa daama, u ciera: «Baba, weima si dii mamaŋ gbāa yar-ni cemma, jande maaya yaahuolo daayo-i muɔ-na; ŋga baa fer-muɔ, ce-ma niŋ taaraŋ ma ce dumaa.»

³⁷ Ku huonŋu-na, wuo sire duɔ ji ne Pierbaa-ba-i; a jo ji da ba kuraa duɔfūŋ. Wuo cira: «Simɔ, ŋ duɔfūŋ wei? Halle ŋ saa gbāa tīena da huonŋu celle, ŋ yaŋ duɔfūmmu nuɔl-ni. ³⁸ Baa na duɔfūŋ, taa na cārā Diiloŋo-i weima baa gbāa tāalna dii-na kuubabalaanŋu cemma-na. Ānfafamma cemmanŋ-maama dii nelbiloŋo huonŋa-na, ŋga ku fōŋgūɔ yaa si dii-yuo.»

³⁹ Uŋ waanŋ mafamma-i, wuo tiraa bir ta ka cārā Diiloŋo-i baa nelduonŋ daama yaa-i.

⁴⁰ Uŋ kaa cārā tī aa bir jo hāalābiemba wulaa, wuo jo ji da duɔfūmmu yirii-ba. Ba saa suɔ baŋ ka waŋ mamaŋ baa-yo. ⁴¹ Wuo tiraa bir ta. Uŋ kaa bir tuɔ jo sieliŋ-jomma-i, wuo jo ji gbē-ba wuo: «Na saa duɔfūŋ ye dumaa wei? Ku hii. Ba ka hā āmbabalmanciraamba baa *Moloŋ-Bieŋo-i. ⁴² Siireŋ i ta, umaŋ ka hā-ba baa-mi u'i juonŋ daayo.»

[†]14:27 Sakari (Zacharie) 13.7

Yesu belma hii

(Matie 26.47-56; Like 22.47-53; Nsāa 18.3-12)

⁴³Nelma saa ji tī Yesu nuᅅgu-na, ba'a ba ne da *Yuda juo ji tuo yiera baa nelpūᅅgu nauᅅu u huonᅅgu-na. Yuda nuᅅgu waa baa u *hāalābieᅅ cīncieluo ba hāi baamba-i. Bamaᅅ waa baa-yo, banamba waa baa jigāmmu, banamba bōeᅅa. *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, baa *ānjīnamma pigāataamba-i, a naara nelle bīncuamba yaa naa puᅅraa-ba.

⁴⁴A ne da baᅅ'a ba jo, Yuda gbuᅅya-bei wuo: «Da mi ka pūrā umaᅅ jaal-o, u yaa-i, na bel-o fafamma na kā baa-yo.»

⁴⁵Baᅅ juo ji hi, wuo pie Yesu caaᅅ-nu aa naa cira: «Hāalātie» aa pūrā-yuo jaal-o.

⁴⁶Bamaᅅ waa u huonᅅgu-na baa bi pāᅅ pie bel Yesu-i. ⁴⁷Hāalābiloᅅ naᅅ wuo pāᅅ fa u jigāᅅga-i hiel-ka a jafūᅅ *Diilojigāntaamba yuntieᅅo maacembiloᅅo tūᅅgu-i a yer-ku. ⁴⁸Yesu wuo cira: «Na hilaa baa jigāmmu baa bōeᅅa da na ji bel-mi ᅅaa cuoyuo muo. ⁴⁹Ma sī i da i-naa yinni maᅅ joᅅ *Diilodubuo-i-na ke? Mi kā mi waᅅ Diiloᅅ-nelma-i mi pigāaᅅ nuamba-i kusuoᅅ-nu'i. Bige-i cie na saa sie bel-mi? Iᅅga mamaᅅ nyegāaᅅ Diiloᅅ-nelma-na, ma saaya ma ce ku'i cie.» ⁵⁰Hāalābiemba gbar hiere aa yaᅅ-yo.

⁵¹Baᅅ bilaa Yesu-i ta ba kā baa-yo, naacombiloᅅo naᅅo cu ba huonᅅ-nu. Naacombiloᅅo faᅅ wuo naaᅅ kompaᅅga yoᅅ u kūᅅma-na. Bamaᅅ bilaa Yesu-i, baa kā nii-yuo da ba bel-o. ⁵²Wuo nanna kompaᅅga-i hā-ba aa gbar tāmporuᅅgu.

Ba kāa baa Yesu-i Yuifu ba nellentaamba wulaa

(Matie 26.57-68; Like 22.54-55,63-71; Nsāa 18.13-14,19-24)

⁵³Baᅅ bilaa Yesu-i, baa kā baa-yo *Diilojigāntaamba yuntieᅅo cīᅅgu-na. *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, baa nelle bīncuamba-i, a naara

*ānjīnamma pigāataamba-i, baa jānu ba-naa terieᅅgu-na. ⁵⁴A ne da baᅅ taa ba kā baa Yesu-i, Pier wuo yaᅅ ba maa aa suo cu ba huonᅅ-nu kā ka suur baa-ba Diilojigāntaamba yuntieᅅo cīᅅgu-na. Uᅅ suurii, wuo kā ka tuo yiraaᅅ dāamu baa bamaᅅ nieyaᅅ dumelle-i. ⁵⁵Diilojigāntaamba yuntaamba-i a naara *nellentaamba-i, baa ta ba taara āntāalāmma da ba haa Yesu-i-na da ba gbāa ko-yo, ᅅga ma saa dōl-ba. ⁵⁶Nuamba bōi taa ba kar coima-i ba haa-yuo, ᅅga ba nelma taa ma hel ma-naa honniᅅ. ⁵⁷Banaᅅ baa sire baa coiᅅ daama-i ta ba piiye wuo: ⁵⁸«I nuo u ciera wuo: «Nelbiliemaᅅ maa *Diilodubuo maᅅ daayo-i, mi ka muonu-yuo aa ma uufeleᅅo yinni siei hōlma-na; ufaᅅo sie waa nelbilieᅅ uumaᅅo.» ⁵⁹Halle baᅅ fie waᅅ mafamma-i, ma saa ce kuuduᅅgu. ⁶⁰Diilojigāntaamba yuntieᅅo wuo sire yiera nuamba-na aa naa cira: «Naacolᅅ nuo, baᅅ cāl-niᅅ naᅅ'a nie?» ⁶¹Yesu saa seᅅ sūnuᅅgu yuo. Wuo cira: «Diiloᅅ uᅅ pāa nuᅅgu-i wuo u ka saaᅅ *Konᅅortieᅅo maᅅ, u yaa nuoᅅo-i wei? Iᅅ tuoᅅnuᅅ Diiloᅅo maᅅ, fuo bieᅅo'i nuoᅅo-i wei?»

⁶²Yesu wuo cira: «Muᅅmei.» Aa naa cira: «Yiᅅgu dii baa yiᅅgu na ka da *Moloᅅ-Bieᅅo tiēnaana Itieᅅo caaᅅgu-na. Na ka da u hilaa dōᅅo-i-na duherru suuye-yuo u tuo jo.» ⁶³Uᅅ waaᅅ mafamma-i, Diilojigāntaamba yuntieᅅo huᅅᅅ kaa pāᅅ du; wuo fa fuo fereᅅ joᅅgorbaa-ba-i taalnu-bei aa naa cira: «Ii si dii die ka tiraa yuu moloᅅo! ⁶⁴Uᅅ tuoraaya Diiloᅅo-i namaa na'a nie?» Baa sire hiere wuo u cālāa, kere u saa baa kuliᅅgu. ⁶⁵Banamba pāᅅ ta ba tu taalni yuo, aa naa vaa u yufieᅅa-i aa ta ba dudul-o. Da ba dudul-o, ba yuu-yo wuo: «Iᅅ suyaa umaᅅ muyaa-ni wei? Bī kutieᅅo yerre-i i ne!» Bamaᅅ naa nieyaᅅ dumelle-i, baa bel-o ta ba caa u tūnni-i.

Pier cīnaana Yesu-i

(Matie 26.69-75; Like 22.56-62; Nsāa 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Baŋ taa ba ce Yesu-i kpāncōl-gūo faŋo-i, Pier waa yogo hiema-na[§] dumellen-huonŋa-na. *Diilojigāntaamba yuntienŋo maacembilonŋo** naŋo jo ⁶⁷ ji da u yiraanŋ dāamu-i. Wuɔ ne-yo da kelkelkel aa cira: «Ma sī nuɔ ŋ waa baa Nasaretitaanŋ Yesu-i ke?»

⁶⁸ Pier wuɔ cira: «Cieŋ nuɔ, mei saa suɔ ŋ nelma yaanŋa-i; ŋ taara ŋ waŋ wuɔ nie?» Uŋ waanŋ mafamma-i, wuɔ pāŋ hel ka yiera fondumelle-na. [Koholdielāŋ wuɔ doŋ tuɔ bu.]

⁶⁹ Uŋ kāa ka yiera fondumelle-na, maacembilonŋ daayo daa-yo. Wuɔ tuɔ pi-iyē baa bamaŋ waa dumelle-na wuɔ: «Unaŋo yaa yieraaya daayo-i.» ⁷⁰ Pier wuɔ tiraa ju-ma wuɔ coima. Celle, bamaŋ waa, baa gbē-yo wuɔ: «Ma sī Galileyieŋ nuɔ ke? Ij ju-ma gbāŋgbāŋ, unaŋo'i nuɔŋo-i.»

⁷¹ Pier wuɔ cira: «Muɔ baa Diilonŋo mi sa suɔ naacolŋ daayo-i! Aa da kuɔ mi karaa coima, Diilonŋo baa yaŋ-mi!»

⁷² Uŋ taa u waŋ mafamma-i huonŋu maŋ nuɔ-i, koholdielāŋ wuɔ doŋ tuɔ bu hāalīŋ-bumma-i. Yesuŋ ŋa naa waŋ mamaŋ baa-yo wuɔ: «Koholdielāŋo sie hi tir bu, ŋ ka cīna-mie da i siei wuɔ naŋ sa suɔ-mi» nelma famma pāŋ tienu-yuɔ. Wuɔ pāŋ naŋ yunŋu tuɔ kaal.

Ba kāa baa Yesu-i Pilati wulaa

(Matie 27.1-2,11-14; Like 23.1-5; Nsāa 18.28-38)

15 Ku cuo kaala-i-na, *Diilojigāntaamba yuntaamba naar tigiinŋ ba-naa, baa nelle bīncuomba-i, a naara *ānjīnamma pigāataamba-i. Kuu dii ŋaa

*Yuifu ba *nellentaamba yaa naa naaraa tigiinŋ ba-naa, a da ba-naa, aa bel Yesu-i vaa-yo kā baa-yo ka hā *Pilati-i baa-yo. ² Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «Yuifu ba nellentienŋo yaa nuɔŋo-i wei?»

Yesu wuɔ cira: «Muɔmei.» ³ Diilojigāntaamba yuntaamba doŋ ta ba cāl-o baa nelma bōi.

⁴ Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «Baŋ cāl-niŋ balbalbal naŋ'a nie?» ⁵ Yesu saa ji seŋ sūnunuŋu yuɔ. Kuɔ bir yaŋ aa cu Pilati huonŋa-i.

Pilati hāa-ba Yesu-i wuɔ ba ka ko-yo

(Matie 27.15-26; Like 23.13-25; Nsāa 18.39-19.16)

⁶ Belle belle, *kōrsīnni tīmmanŋ-ponsaanŋ da kuɔ hi, *Pilati nanna kasobilonŋo diei. Nuɔmba yaa pigāanŋ ba yufellenŋ-nolŋo u nanna-yuɔ. ⁷ Naacolŋo naŋo waa kaso-i-na, ba taa ba bī-yo Barabasi. U waa baa bubōlaamba namba. Ijieni naŋ nie cie nelle-na bafamba hi ko nelienŋo, baa bel-ba ka suuye-bei. ⁸ Nuɔmba sire kā Pilati wulaa dii u cīŋgu-na ka ta ba cārā-yuɔ wuɔ u hā-ba kasobilonŋo-i ŋaa uŋ jo u hā-ba dumaa koko. ⁹ Pilati wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na taara mi nanna *Yuifu ba nellentienŋo yaa wei?» ¹⁰ Fuɔ fere wuɔ suyaa wuɔ nenemuŋgu'i cie *Diilojigāntaamba yuntaamba bel Yesu-i ka hā-yo. ¹¹ Pilatiŋ yuu dumaanŋo-na, Diilojigāntaamba yuntaamba gbo nuɔmba-i wuɔ ba cira u nanna Barabasi. ¹² Pilati wuɔ tiraa yuu nuɔmba-i wuɔ: «Na'a mi ce naŋ bīŋ umaŋ Yuifu ba nellentienŋo-i nie?»

¹³ Baa kaasīŋ hierē wuɔ: «Gbu-yo *daanŋ-nu!»

¹⁴ Pilati wuɔ yuu-ba wuɔ: «U guɔlaaya bige-i?»

§14:66 Ba waa baa Yesu-i sāŋkānsō-dōrō.

**14:66 Maacembilonŋ daayo waa cicienŋo a saanu baa mamaŋ nyegāanŋ girekimmana.

Baa migāaŋ ta ba kaasīŋ bōmbōŋ wuɔ: «Gbu-yo *daaŋ-nu! Gbu-yo daaŋ-nu!»¹⁵ Pilati wuɔ hiel Barabasi-i kaso-i-na duɔ fē ba hōmmu-i aa naa ce ba muo Yesu-i da dei aa suɔ hā-ba baa-yo wuɔ ba ka gbu-yo daaŋgu-na.

Sorosibaa-baŋ cie karaaŋgu maŋ baa Yesu-i

(Matie 27.27-31; Nsāa 19.2-3)

¹⁶ *Pilatiŋ hāa-ba Yesu-i, sorosibaa baa hūu-yo suur baa-yo cīiŋ-huɔŋga-na aa naa bī ba nabaamba jo hiere. ¹⁷ Baŋ juɔ, baa bie joŋgorbuɔ naŋo dii hā-yo. Joŋgoruo faŋo waa dāa-wuɔŋo, aa naa ce huɔni sū nyantuoluo dii u yuŋgu-na. ¹⁸ Baŋ cie mafamma-i, baa ta ba nye-yo aa cira ba jaal-o. Umaŋ duɔ puur wuɔ: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni!» ¹⁹ Aa ta ba muo u yuŋgu-i baa gboruɔŋgu aa ta ba tu taalni yuɔ, aa naa ta ba cor ba dūuna u yaaŋga-na. ²⁰ Baŋ juɔ nye-yo ye huɔŋgu maŋ nuɔ-i, baa hiel ba joŋgorbuɔ-i u nuɔŋgu-na aa bir dii fuɔ fereŋ bīmbīni-i hā-yo aa hel baa-yo da ba ka gbu-yo *daaŋgu-na.

Yesu gbumaŋ-huɔŋgu hii

(Matie 27.32-44; Like 23.26-43; Nsāa 19.17-27)

²¹ Sorosibaa-baŋ hilaa baa Yesu-i ta ba kā da ba ka gbu-yo, baa suu baa Sireniyi-ieŋo naŋo hilaa suɔŋ-nu tuɔ jo. Ba taa ba bī-yo Simɔ. U bemba waa ba hāi; ba taa ba bī unaŋo-i Alesāndire aa bī unaŋo-i Urufusi. Baŋ taa ba kā baa *daaŋgu maŋ da ba ka gbu Yesu-i, baa bel u yaa-i a haa-ku hā-yo. ²² Baŋ kāa baa Yesu-i terieŋgu maŋ nuɔ-i, ba bī-ku Gɔlgota, ku yuŋgu yaa wuɔ yukoluɔŋ-terieŋgu. ²³ Baŋ hii, baa guɔl *miir baa duvēŋo a hā-yo wuɔ u nyɔŋ. Wuɔ yagar wuɔ u sie nyɔŋ. ²⁴ Baa gbu-yo daaŋgu-na aa naa ful tieŋa a cal u joŋgorbaa-ba-i. ²⁵ Baŋ

gbuu Yesu-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, bāaŋgu naa boŋ tī. ²⁶ Baŋ gbuu-yo yuŋgu maŋ nuɔ-i, baa nyegēŋ-ku jīna u yudɔɔ-i-na wuɔ: «*Yuifu ba nellentieŋo.» ²⁷ Baa bi gbuu cuobaa-ba hāi baa-yo. Unaŋo-i u nadienŋa-na, unaŋo-i u nanyuɔŋgu-na. [²⁸ Mamaŋ nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «*Ba diyaa-yo baa nelbalaamba*††», ma'i saa ce daama-i wei?]

²⁹ Hūncortaamba ta ba misīrrā ba yunni-i aa ta ba tuora-yuɔ. Ba taa ba piye wuɔ: «Hai daayo-i! Naŋ saa cira wuɔ naŋ ka muonu *Diilodubuɔ-i aa ma-yo yinni siei wei? ³⁰ Kor ŋ fere i ne! Hiire daaŋgu-na i ne!» ³¹ *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, baa *ān-jīnamma pigāataamba taa ba bi nye-yo aa ta ba piye baa ba-naa wuɔ: «U kuraa banamba-i, ŋga u yaa daayo u sie gbāa kor u fere. ³² Da kuɔ u yaa-i *Koŋkortieŋo-i Diiloŋ uŋ saaŋ-yo, da kuɔ u yaa-i *Isirahel-baamba nellentieŋo-i, u hiire fiefie daaŋgu-na i ne, ku yaa i ka hūu u maama-i.» Baŋ ŋa naŋ gbuu bamaŋ baa-yo, baa kā ba ta ba tuora-yuɔ hiere.

Yesu kuliŋgu-i

(Matie 27.45-56; Like 23.44-49; Nsāa 19.28-30)

³³ Bāaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i, ba'a ba ne da terieŋgu cuure hiere. Ku tīyāa dumei fuɔ bāaŋgu ji tereŋ. ³⁴ Kuŋ juɔ tereŋ, Yesu wuɔ kaasīŋ da gbagaga wuɔ: «*Eloyi, Eloyi, lama sabatani?*» Ku yuŋgu yaa wuɔ: Diilo, Diilo, bige-i cie ŋ nanna-mie? ³⁵ Bamaŋ waa, banaŋ baa ta ba piye wuɔ: «Nieŋ, u bī *Eli.» ³⁶ Unaŋ wuɔ gbar kā ka nyie kānsaarma namma-i ni-isaarniŋ aa to-ma gboruɔŋ-nu a hā-yo wuɔ u mɔsūnya hīŋ, aa naa cira: «Yaaŋ mi hā u mɔsūnya, aa i ne si Eli ka jo ji har-o *daaŋgu-na.» ³⁷ Yesu wuɔ tiraa kaasīŋ da gbagaga, aa bi pāŋ hūu u fere.

††15:28 Isayi (Ésaie) 53.12

³⁸ Kompanja maŋ naa karaanu *Diilodubuo-i, kaa pāŋ taalnu sōmma hāi; a doŋ dōɔ-i-na ji hel cicaara-i-na. ³⁹ Sorosi ba yuntieŋo naŋo waa yiera Yesu caaŋgu-na. Uŋ juɔ da u kuu kuliŋ daaku-i, wuo cira: «Naacolŋ daayo waa Diiloŋ-Bieŋo kelkel.»

⁴⁰ Caamba namba bi waa yiera yargaa ta ba fara ba ne. Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na u waa baa-ba baa u duoŋo-i Sake bisālāaŋo-i ba nyu-i^{‡‡}. A naara Salome bi waa. ⁴¹ Ba yaa naa cuu Yesu huonŋ-nu ta ba kāyā-yuo uŋ waa *Galile-i-na. Caamba namba naa bi nyaa u huonŋ-nu jo *Yerusalemu-i-na. Caamba faŋ baa ciinu.

Yesu fuuremma-i

(*Matie 27.57-61; Like 23.50-56; Nsāa 19.38-42*)

⁴² Yesuŋ hūyāa u fere huonŋu maŋ nuɔ-i, bāaŋgu naa ta ku kā suurmana. Aa ba *yitiēnaŋgu waa ŋaa bisīŋ ku temma, a ce dumaŋo-na ba waa gbagbarramma-na. ⁴³ Naacolŋo naŋ wuo doŋ holle kā *Pilati wulaa ka cārā kulonŋo-i. Ba taa ba bī-yo Yosefu, u taa u hel Arimate. U waa nelbuɔ *Yuifu ba *nellentaamba hōlma-na. U taa u niya *Diiloŋ-bāaŋgu domma-i. ⁴⁴ Pilatiŋ nuɔ wuo Yesu kuu, kuɔ ce-yo gberē. Fuɔ wulaa u kuu donduo. Wuo ce ba bī sorosi ba yuntieŋo-i a ji yuu-yo da kuɔ u kuu yiinaa. ⁴⁵ Sorosi ba yuntieŋ wuo suur ma yaaŋga-na a waŋ-ma baa-yo. Wuo suɔ hā Yosefu-i hūmelle-i wuo u ka har-o. ⁴⁶ Yosefu wuo kā ka sāa kompanja-i aa kā ka har-o *daaŋgu-na a fīnya-yuo aa kā baa-yo ka fuure-yuo cīncorre nandena baa naa hīŋ-de tāmpēlleŋ.

Baŋ kaa nanna tī, wuo būmal tām-pēlle nande-i a suuye cīncorre nuŋgu-i.

⁴⁷ Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na baa u duoŋo-i Yose ba nyu-i, baa yiera ne baŋ gaala Yesu-i kusuɔŋ-nu.

Yesu siire hel kuomba hōlma-na

(*Matie 28.1-8; Like 24.1-12; Nsāa 20.1-10*)

16 *Yitiēnaŋguŋ juɔ cor, Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na, baa u duoŋo-i Sake ba nyu-i, a naara Salome-i, baa sāa natikolo wuo ba ka kūnna Yesu-i-na. ² Ku cuo kaala-i-na^{¶¶}, baa naar bie hūmelle-i ta ba kā cīncorre-na. ³ Baŋ kāŋ, baa ta ba piie wuo: «I kaa da hai u būmal tāmpēlle-i halaŋ-de cīncorre nuŋgu-na hā-ye?»

⁴ Baŋ kaa pie, baa fara da tāmpēlle būmalāa halaŋ. A ne da di maama saa naa fa baa bobɔima-i. ⁵ Baa kā ka suur cīncorre-na. Ba'a ba ne da naa-coloŋo naŋo tīenaana ba nadieyaŋga-na baa jonŋorpilaŋo. Korma pāŋ ta ma da-ba. ⁶ Naacolŋo daa wuo tuɔ piie baa-ba wuo: «Baa na yaŋ korma da-na, mi suyaa mie baŋ gbuu Nasaretitaŋ Yesu maŋ *daaŋgu-na ko-yo, na taara u yaa-i. Uu si dii bande-i-na, u siire hel kuomba hōlma-na. Nieŋ, baa naa gallayuo bande yaa nuɔ-i. ⁷ Kāaŋ na ka tūnu u *hāalābiemba-i baa Pier, wuo u taa duɔ ka cie-na *Galile; na ka da-yo kusuɔŋ-nu'i ŋaa uŋ ŋa naa waŋ-ma baa-na dumaa.» ⁸ Caaŋ daaba kūɔma gbuu ta ma nyey; baa hel baa gbaruŋgu ta. Baŋ taa dumaŋo-na, ba saa ka gbāa waŋ weima baa moloŋo korma nammu-na.

Yesu caraaya Maari-i

(*Matie 28.9-10; Nsāa 20.11-18*)

[⁹ Yesuŋ naaraa sire jumaansi cucuuyunŋu-na, u caraaya Magidalaŋ Maari yaa igēna. Wuo duonyā

^{‡‡}15:40 Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegāaŋ girekimma-na wuo: Sake bisālāaŋo-i baa Yose ba nyu-i.

^{¶¶}16:2 Ku cuo kaala waa jumaansi.

*jīnabaa niehāi fuo-i-na. ¹⁰U yaa kāa ka tūnu Yesu wuɔrataamba-i. U kāa ka da-ba kuliij-kaaluŋgu-na yogo. ¹¹Wuo cira: «Yesu siire, mi daa-yo nuɔ baa mi yufelle!» U wuɔrataamba saa hūu-ma wuo ninsoŋo.

Yesu caraaya u hāalābiemba-i

(Matie 28.16-20; Like 24.13-49; Nsāa 20.19-23)

¹²Ku huonŋu-na, Yesu *hāalābiemba hāi baamba namba ji ta ba kā neyelle nande-na; Yesu wuo bir u deŋ birma carra-bei. ¹³Hāalābieŋ daaba bir ka waŋ-ma baa ba nabaamba-i. Ba saa tiraa hūu bafamba maama-i.

¹⁴Kufaŋguŋ curaa, Yesu fuo fere wuo yaŋ u hāalābiemba maŋ tīyāa cīncieluo baa u diei wuoŋo-i ba tīena ta ba wuo niwuoni aa u carra-bei tuɔ waŋ baa-ba wuo: «Bige-i cie miŋ siire ba da-mi aa jo ji waŋ-ma baa-na na saa hūu-ma?»

¹⁵Aa naa cira: «Kāaŋ nileiŋa-na hiere na

ka waŋ *Neldɔɔɔlma-i baa nuɔmba-i hiere. ¹⁶Umaŋ duɔ hūu-ma aa *batisen, u kuraa. Ŋga umaŋ duɔ saa hūu-ma, kutieŋo ka caa. ¹⁷Bamaŋ da ba hūu-ma, baŋ ka ta ba suɔ-ba dumaa ku yaa daaku: Ba ka ta ba gbuuse-mie aa ta ba donya *jīnabaa-ba-i, ba ka ta ba piye nelfelemma-na; ¹⁸da ba fie bel jīeŋo-i, u sie gbāa ce-ba biŋkūŋgu, aa da ba fie nyoŋ puɔsɔnɔ-i, u sie gbāa ce-ba weima. Ba ka ta ba haa ba nammu-i jaamba-na aa ta ba cārā Diiloŋo-i ba sire-bei.»

Yesu tamma-i duɔ kā dɔɔɔ-i-na

(Like 24.50-53; Pɔpuɔɔ. 1.9-11)

¹⁹Itieŋo-i Yesuŋ juɔ piye baa-ba tī, wuo nyugūŋ ka tīena Diiloŋo caaŋ-nu.

²⁰Uŋ taa dumaŋo-na, u *hāalābiemba ta ka ta ba wuɔra terni-na hiere ba waŋ *Neldɔɔɔlma-i. Itieŋ wuo tuɔ kāyā-bei ba maacemma-na aa bi tuɔ kāyā-bei ba ta ba ce gberɛ-weima ba pigāaŋ nuɔmba-i ba da ba suɔ wuo baŋ waŋ mamaŋ ninsoŋo.]

Likeŋ

nyegāaŋ Yesu maama maŋ

Nelmuoyamma

Like nunŋu saa waa Yesu *pɔpɔwɔrbiemba-na, ŋga fuɔ wuɔraaya baa Pol ba ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i (File. 24). U yaa bi nyegāaŋ Yesu pɔpɔwɔrbiemba maacemma sebe-i. Yesuŋ siire ce mamaŋ hiere, u wuɔraaya yuure ma yaanŋa-i aa suɔ nyegēŋ-ma. U sebe-i-na, u pigāaŋ wuɔ Yesu yaa *Koŋkortieŋo-i. U juɔ duɔ ji kor *Yuifubaa-ba-i baa *nieraamba-i hiere āmbabalma nammu-na. U waanŋ Yesu nelnyulmuŋ-kūŋgu-i boi u sebe-i-na. Wuɔ nuɔmba maama dɔlnu Yesu-i, nawalaamba hujarre ko-yo, baa jaamba-i baa sūntaamba-i hiere.

U duɔŋ u sebe-i baa *Nsāa-Batisei hommaŋ-kūŋgu ka cor baa Yesu hommaŋ-kūŋgu (sap. 1–2). Ku huonŋu-na, u piiye Nsāa-Batiseiŋ *baatiseiŋ Yesu-i dumaa baa *Sitāniŋ taa u taara u guɔl u gbeini-i dumaa *hiékuraanŋu-na (sap. 3.1–4.13). Kufanŋu huonŋu-na, u suɔ dii u nunŋu-i Yesu nun-āndaanŋu-na baa u āncemma-na *Galile-i-na (sap. 4.14–9.50). Yesuŋ taa dumaa Galile-i-na kā *Yerusalemu-i-na, u nunŋu hii-ku. U waanŋ nelma boi u sebe-i-na, a ne da banamba nunni saa hi-ma (sap. 9.51–19.27).

U piraanŋ u sebe-i baa mamaŋ daa Yesu-i Yerusalemu-i-na. Wuɔ ba gbuu-yo *daanŋ-nu ko-yo, Diiloŋo yaŋ-ba aa sire-yuɔ. Kufanŋu huonŋu yaa nuɔ-i uŋ nyu-gāaŋ kā Tuonŋo wulaa (sap. 19–24).

Like piiye uŋ nyegāaŋ u sebe-i yuŋgu maŋ nuɔ-i

1 Tofil, mi ninsontieŋ nuɔ, Yesuŋ siire ce nelma maŋ i hɔlma-na, nuɔmba

boi duɔŋ ta ba nyegēŋ-ma. ²Bamaŋ waa da-ma baa ba yufelle dii ma domma-na, aa ce ma wataamba, baŋ waanŋ-ma baa-ye dumaa, nuɔmba bi nyegāaŋ-ma dumei. ³Ku'i cie, mei fere-i, mi bi sire wuɔra yuure-mei fafamma a ne maŋ cie dumaa. Miŋ juɔ suɔ ma yaanŋa-i, mi da ku saaya mi gbura-mei nyegēŋ-ma hā-ni ⁴ŋ da ŋ suɔ wuɔ baŋ waanŋ mamaŋ baa-ni u maama-na coima si.

Dɔrɔpɔwɔrbiloŋo caraaya Sakari-i

⁵*Erɔdiŋ waa nellentesinni-na huonŋu maŋ nuɔ-i *Yude-i-na, *Diilojigāntieŋo naŋo waa Abiya baamba-na, ba taa ba bī-yo Sakari. U cieŋo waa *Aarɔ hāayēlŋo; ba taa ba bī-yo Elisabeti. ⁶Sakari-i baa u cieŋo-i baa naa vii baa Diiloŋo-i. Ba taa ba nu u nunŋu-i aa ta ba wuɔ u hūmelle-i fafamma. ⁷Ŋga Elisabeti waa cɛnyeŋo, a ce ba ji vāa ba hāi-i-na hiere ba saa da bilonŋo baa baa-na.

⁸Yiŋgu nanŋu-na, Sakari wuɔ suur *Diilodubuɔ-i-na tuɔ ce u maacemma-i, bafamba yiŋgu'i waa. ⁹Ku waa da ku bibirre hi bamaŋ, ba hiel nel-duɔ suur ka ce mamaŋ dii cemma. Yiŋ daaku-na, baa hiel Sakari yaa suur ka dii wusūnaŋo-i. ¹⁰Nuɔŋ baa yiera gōŋgūonŋu-na ta ba cārā Diiloŋo-i. ¹¹Sakari juɔ'a u ne da Itieŋo *dɔrɔpɔwɔrbiloŋo naŋo-i u caanŋ-nu. Dɔrɔpɔwɔrbiloŋo waa yiera wusūnaŋ-igāŋga nadien-na. ¹²Sakari holle gbuu pāŋ caar, u kūɔma ta ma nyen. ¹³Dɔrɔpɔwɔrbiloŋo cira: «Sakari, baa yaŋ korma da-ni. Niŋ cārāŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa, u ka hā-ni baa-ku. Ŋ cieŋo ka ce kusūŋgu, a hoŋ naacombiloŋo. Duɔ hoŋ-yo, ŋ haa u yerre-i Nsāa. ¹⁴U homma ka dɔlnunie aa fē ŋ huonŋa-i ŋaa bige-i! Ku ka bi dɔlnu nuɔmba boi. ¹⁵U ka waa nel-buɔ Diiloŋo wulaa. U sie ji tuɔ nyonŋ kolma maŋ gbāa bel neliŋo. *Diiloŋ-Yalle ka yu u huonŋa-i aa u suɔ duɔ hoŋ.

¹⁶ U ka ce *Isirahel-baamba bɔi bir jo ba Tieŋo-i Diilongo wulaa. ¹⁷ U ka ce Diilongo maacemma-i baa *Eli huɔŋga temma, baa u himma bi temma a dii bisāimba-i baa ba bīncuamba-i ba-naa nuɔ. Bamaŋ sa nuɔŋ Diilongo nuŋgu-i, u ka ce ba ta ba nu-ku. U ka tigiŋ nuɔmba hɔmmu-i a ce ba ta ba niya Itieŋo jomma-i.»^{§§}

¹⁸ Sakari wuɔ cira: «Muɔ baa mi cieŋo-i i vāa tī, de-i-na mi ce nie suɔ wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo?»

¹⁹ Dɔrɔpɔwɔrbilong wuɔ cira: «Ba bī-mi Gabiryel. Mii dii baa Diilongo-i u tuɔ puɔr-mi. U yaa puɔraa-mi wuɔ mi ji tūnu-nie baa neldɔdɔl daama-i. ²⁰ ŋga niŋ'a ŋ saa hūu mi nelma-i, ŋ ka ce bobo nuɔ, ŋ sie gbāa ta ŋ piye a ji hi maŋ ka ce yiŋgu maŋ nuɔ-i. Miŋ waan-ma baa-ni dumaa, ma yiŋ da kuɔ hi, ma ka bi ce.»

²¹ Kuŋ cie dumaanjo-na, Sakari wuɔ vaaya dii huɔŋga-na. A ne da nuɔmba taa ba cie u helma-i gɔŋgūɔŋgu-na. Uŋ vaaya dumaanjo-na, kuɔ cu ba hɔmmu-i. ²² Uŋ juɔ hel, u saa gbāa duɔ puur u nuŋgu-i piye baa-ba; wuɔ naa u tuɔ piye baa u nammu. Baa pāŋ suɔ wuɔ bīŋkūŋgu cie-yo dii dūŋ-huɔŋga-na.

²³ Uŋ juɔ bāl u maacemma-i, wuɔ kūŋ. ²⁴ Yinni saa da, kusūŋgu yiera u cieŋo-na. Wuɔ ce caamba ndii u sa hel, aa naa tuɔ piye u huɔŋ-na wuɔ: ²⁵ «Diilongo nie mi yaan-na; senserre maŋ taa di da-mi baa nuɔmba-i, u hurii-de.»

Dɔrɔpɔwɔrbilongo caraaya Maari-i

²⁶ Caamba niediei ku huɔŋgu-na, Diilong wuɔ puɔr *dɔrɔpɔwɔrbilongo-i* *Galile nelle nande-na ba bī-de Nasareti, ²⁷ bilonyɔnyuroŋo naŋo wulaa ba bī-yo Maari. Baa naa bel-o dɔrruŋ tī. U dɔrŋo-i ba taa ba bī-yo Yosefu. U waa jamatigi *Davidi hāayēlho.

²⁸ Dɔrɔpɔwɔrbilongo kā ka suur Maari wulaa aa naa cira: «Maari, gbuŋ fē ŋ huɔŋga-i; Itieŋo cie baa-ni. U kuɔnu u huɔŋga-i baa-ni cor.» ²⁹ Nel daama cu Maari huɔŋga-i, u tuɔ piye u huɔŋ-na wuɔ: «Nel hama-i temma-i dumande-i?»

³⁰ Dɔrɔpɔwɔrbilongo gbē-yo wuɔ: «Diilongo cie baa-ni, baa yaŋ korma dani. ³¹ ŋ ka ce kusūŋgu a hoŋ naacombilongo. Da ŋ hoŋ-yo, ŋ haa u yerre-i Yesu. ³² U ka waa nelbuɔ, ba ka ta ba bī-yo Dɔrwoŋo Bieŋo. Diilongo ka ce-yo fīŋgɔtieŋo u haayieŋo-i Davidi temma. ³³ U ka tiena *Isirahel-baamba yuŋ-nu gbula, aa u fīŋgūɔ sa ji tī dede.»

³⁴ Maari wuɔ cira: «Muɔmi sa bi suɔ bibieŋo yogo, ma ka ce nie gbāa ce?»

³⁵ Dɔrɔpɔwɔrbilongo gbē-yo wuɔ: «*Diilong-Yalle ka jo ŋ wulaa, Dɔrwoŋo ka hā-ni ku fīŋgūɔ-i. Ku'i cie mie niŋ ka hoŋ naacombilongo maŋ, ba ka ta ba bī-yo Diilong-Bieŋo. ³⁶ ŋ daa na horoŋo-i Elisabeti-i ke! Naacombilong-kusūŋgu yieraaya-yuɔ; ŋ sie suɔ wuɔ u yaanga cāa. Baŋ taa ba gbē umaŋ wuɔ ceyeiŋo, u caamba niediei yaa dei kuŋ yaraa-yo. ³⁷ Weima sa yar Diilongo-i.»

³⁸ Maari wuɔ cira: «Mii dii Itieŋo naŋ-na, u yaŋ ma ce ŋaa niŋ waan-ma dumaa.» Uŋ waan mafamma-i, dɔrɔpɔwɔrbilongo bir ta.

Maari kāa Elisabeti terieŋ-nu

³⁹ Yibieŋa faŋa-na, Maari wuɔ sire gbāana kā *Yude nelle nande-na duɔ ka ne Elisabeti-i. Nelle fande waa tānniŋ. ⁴⁰ Uŋ kaa hi dii u gboluŋgu-i Sakari dumelle-na a jaal Elisabeti-i, ⁴¹ bilongo pāŋ sagalla Elisabeti kusūŋgu-na. *Diilong-Yalle pāŋ yu Elisabeti huɔŋga-i. ⁴² U tuɔ piye baa Maari-i da gbagaga wuɔ: «Diilongo cie baa-ni a yaŋ caamba-i hierie, aa bi ce baa bilongo maŋ ŋ

§§1:17 Malaki (Malachie) 3.23-24

*1:26 Dɔrɔpɔwɔrbilong daayo-i ba bī-yo Gabiryel, nieŋ 1.19.

kusūngu-na.» ⁴³ Aa cira: «Mi Tienjo nyu waa hie ji har mei temma-i mi wulaa? ⁴⁴ Miŋ nuɔ ŋ jaaluŋgu-i, ku gbuu dɔlnu biloŋo-i mi kusūngu-na; u sagalla. ⁴⁵ Itiej uŋ puɔraa ba ji waŋ mamaŋ baa-ni, niŋ hūyāa-ma wuɔ ma ka ce, naŋ yungu dɔlaa.»

⁴⁶ Maari wuɔ bi pāŋ doŋ tuɔ hāl wuɔ: «Mei gbu mi jaal Itienjo yaa mi huɔŋga-na.

⁴⁷ Diiloŋo maŋ kuraŋ-miŋ, mi huɔŋga gbuu fē baa-yo da hīninni!

⁴⁸ U nie u maacembiloŋo yaaŋ-na.

Coima saa fa, a doŋ fiefie-i-na, nuɔm-baŋ sireŋ ba jo dumaa, ba ka cira mi yungu dɔlaa.

⁴⁹ Itienjo cie baa-mi cor.

U fafaŋgu temma si dii.

⁵⁰ Bamaŋ kālāyāŋ-yuɔ, u ka tuɔ ce baa-ba baŋ sireŋ ba cu ba-naa dumaa.

⁵¹ U cie bemma;

u duɔnya bombolmantaamba-i.

⁵² U hūyāa fōŋgūo-i fōŋgōtaamba wulaa aa ce nawalaamba da yungu.

⁵³ Nyulmuŋ waa bamaŋ nuɔ-i, u hāa ba wuo ye,

aa bir waamba-i u saa hā-ba bīŋkūngu.

⁵⁴ U juɔ ji kāyā *Isirahel-baamba-i.

U juɔ ji kor u cāarāamba-i.

U saa yaŋ u ānfafamma cemma-i

⁵⁵ *Abiramu-i-na baa u huɔŋ-baamba-na.

Uu naa pā nungu faŋgu yaa baa i bīncuamba-i.»

⁵⁶ Maarīŋ kāa Elisabeti terienjo-na, u cie caamba siei temma aa suɔ bir kūŋ.

Nsāa homma-i

⁵⁷ Elisabeti kusūnguŋ juɔ vāa, wuɔ bɔɔ naacombiloŋo. ⁵⁸ U caantaamba-i baa u huraamba nu-ma wuɔ u buɔra. Kuɔ gbuu dɔlnu-bei wuɔ Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa-yo. ⁵⁹ Yinni niehāi cor, niisiei-yiingu-na, ba *jā biloŋo-i† aa

haa tuoŋo yerre yaa yuɔ wuɔ Sakari. ⁶⁰ Nyuŋo yagar aa cira: «I ka tie bī-yo Nsāa.»

⁶¹ Baa cira: «Ba bī naŋ dūŋ-wuoŋ hayo-i dumaŋo-na?» ⁶² Aa yuu tuoŋo-i bobomma-na uŋ taaraŋ u haa yerre maŋ u bieŋo-na. ⁶³ Tuoŋ wuɔ ce ba hā-yo yi-laŋgu. Uŋ hūyāa yilaŋgu-i wuɔ nyegēŋ wuɔ: «U yerre yaa Nsāa.» Kuɔ cu ba hōmmu-i hierre. ⁶⁴ Terduŋgu faŋgu-na, u jumelle pāŋ firnu, wuɔ doŋ tuɔ piye aa tuɔ gbelieŋ Diiloŋo-i. ⁶⁵ Korma pāŋ bel ba nellen-baamba-i baa-yo. Yibienja faŋa-na, nelma famma yaa waa *Yude nileiŋa faŋa-na hierre. ⁶⁶ Diiloŋo naa silaa ce baa naacombiloŋ daayo-i cor, a ce umaŋ duɔ nu nel daama-i, kutienjo tuɔ yuu u fere wuɔ: «Aa naacombiloŋ daayo duɔ ji waa nie?»

Diiloŋo diyaa nalāŋgu Sakari nungu-na

⁶⁷ Terduŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle pāŋ yu Sakari huɔŋga-i. Diiloŋ wuɔ dii nel daama-i u nungu-na u tuɔ hāl-ma nalāŋgu wuɔ:

⁶⁸ «Itienjo gbīe baa jaaluŋgu.

*Isirahel-baamba Diiloŋo temma si dii.

U juɔ ji kor u baamba-i.

⁶⁹ U hāa-ye ninsoŋ-konkortienjo.

U hielaa-yo *Davidi hāayēlmba-na.

U hielaa-yo u cāarāŋo dūŋ-nu hā-ye.

⁷⁰ Wuɔ cie u *pɔpuɔɔriemba waŋ ma yaa dii ku huɔŋgu-na

⁷¹ wuɔ u ka hūu-ye i bigāarāamba nammu-na.

⁷² Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa i bīncuamba-i.

Uŋ pāa nungu maŋ u *tobisīnni-na, ku maama saa karaanu-yuɔ.

⁷³ U pāa nungu faŋgu yaa baa i bīnciŋo-i *Abiramu-i

⁷⁴ wuɔ u ka hūu-ye i bigāarāamba nyisēnni-na

†1:59 Buolmaŋ-sebe (Lévitique) 12.3

aa ce i tie cāa u yaa-i aa korma baa ta ma da-ye.

⁷⁵I ka waa nelfafaan mie baa nelviinj mie yinni manj jon a ji hi i kuliingu.»

⁷⁶Aa gbē bepolŋo-i wuo:

«Mi biē, nuɔ fuɔ, ŋ ka ta yaanŋa Itieŋo-na ka cāa u hūmelle-i,[‡]

a ce dumaanŋo-na ba ka ta ba bī-ni Dɔr-wuonŋo pɔpuɔrbilŋo nuɔ.

⁷⁷Ŋ ka ce u baamba suɔ wuo

Diilonŋo ka hur ba āmbabalma-i a kor-ba.

⁷⁸Miē Diilonŋo faa aa u tiraa waa hujantieŋo.

U ka pa bāfelieŋgu yie.

Ku ka waa ŋaa bāansēnieŋgu.

⁷⁹U ka pa-ku hā bamaŋ dii kukulma-na.

U ka pa-ku hā bamaŋ dii kuliinj-hūmelle-na.

Bāfelieŋgu faŋgu ka dii-ye yaafēllen-hūmelle-na.»[¶]

⁸⁰Naacombilŋo wuo tuɔ vāa u jo, ku naŋ kuɔ bi ta ku naara u nelnullē-i. U waa tīena hīeŋ-nu. Huonŋu naŋgu juɔ hi, u doŋ tuɔ waŋ Diilonŋ-nelma-i baa Isirahel-baamba-i.

Yesu homma-i

(Matie 1.18-25)

2Maari kusūŋguŋ juɔ vāa, kuɔ saanu baa *Orome ba *jāmatigi wuo ba kāŋ nuɔmba-i hiere nelle-na. Ba taa ba bī-yo Ogisi. ²Nuɔkāl daade temma saa ce dede. Huonŋu faŋgu-na, Kirinisi yaa waa Siiri yungu-na. ³Nelieŋo nelieŋo, u saaya u kā u nehollerŋ ka nyegēŋ u yerre-i. ⁴⁻⁵Yosefu waa *Davidi hāayēlŋo. U waa tīena Nasareti, dii *Galile huonŋ-na. Fuɔ wuo sire terieŋgu-na tuɔ kā u tonelle-na duɔ ka nyegēŋ u yerre-i baa u dɔrŋo-i Maari-i. Ba bī ba nelle-i Betelēmu; Davidi ba nelle yaa-i difande-i. Dii dii *Yude huonŋ-na. ⁶Barŋ kāa, Maari kusūŋgu ka bel-o dii

terieŋgu-na ⁷u hoŋ u bilodielāŋo-i naacombilŋo. Ba saa naa da muncōmmu niraanŋ-dūŋgu-na. Wuo ce nyarkpātānni fīnya bilŋo-i aa galla-yuɔ kūnaŋ-na.

⁸Nelle kɔtuonŋu-na, āncīinaamba namba waa ta ba cɔ ba tūlmba caanŋ-nu ba niya-bei. ⁹Ba juɔ'a ba ne da Itieŋo *dɔrɔpuɔrbilŋo naŋo-i ba yaanŋa-na; u caraaya-bei baa cecerma naŋ temma; ba huleiŋa pāŋ caar. ¹⁰Dɔrɔpuɔrbilŋo gbē-ba wuo: «Baa na yaŋ korma da-na, mi juɔ baa neldɔɔolma da mi ji tīnu-nei. Ma ka fē nuɔmba hōmmu-i hiere:

¹¹Isuonŋ daaku-na, na koŋkortieŋo huonŋ Davidi ba nelle-na. Diilonŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuo u ka saanŋ *Koŋkortieŋo manŋ u yaa-i, aa u yaa Itieŋo-i. ¹²Naŋ ka suɔ-yo dumaa ku yaa daaku: Da na ka hi, na ka da ba fīnya bilosielāŋo naŋo baa nyarkpātānni aa galla-yuɔ kūnaŋ-na; u yaa-i.» ¹³Ba'a ba ne, a da dɔrɔpuɔrbiemba namba juɔ ji naara daayo-i, ba ta ba hāl ba tuɔlnu Diilonŋo-i. Ba maama saa waa dei baa yuliingu-i. Ba taa ba hāl wuo:

¹⁴«Diilonŋo gbīe baa tuɔlnumma dii dɔrɔ-i-na,

aa uŋ dɔlaa nelbiliemba-i, yaafēlle waa hīema-na.»

¹⁵Dɔrɔpuɔrbiembanŋ juɔ hāl tī, ba ta nyugūŋ dɔrɔ. Barŋ taa, āncīinaamba cira: «Yaanŋ i kā nelley-huonŋa-na i ka ne Diilonŋ uŋ puɔraa ba ji waŋ mamaŋ baa-ye manŋ cie dumaa.» ¹⁶Baa sire gbāana kā ka da Maari-i baa Yosefu-i baa bilosielāŋo-i kūnaŋo-na. ¹⁷Barŋ daa bilŋo-i, baa doŋ ta ba piye dɔrɔpuɔrbilŋo uŋ waanŋ mamaŋ u kūŋgu-na. ¹⁸Umanŋ duɔ nu-ma, ku ce-yo gberē. ¹⁹Maari wuo bella nel daama-i hiere u huonŋ-na tuɔ jɔguonŋ-ma; u saa yaŋ ma diei karaanu-yuɔ. ²⁰Ku huonŋu-na, āncīinaamba bir gūunu. Dɔrɔpuɔrbilŋo uŋ waanŋ-ma baa-ba dumaa,

[‡]1:76 Malaki (Malachie) 3.1

[¶]1:79 Isayi (Ésaïe) 9.1

ba bi kaa da-ma dumei. Baa ta ba hāl neini ba gbelieŋ Diiloŋo-i ba kūŋ.

Yesu yerre haama-i

²¹ Bilon uŋ juɔ da yinni niisie-i, baa *jā-yo[§] aa haa u yerre-i Yesu^{**}. *Dɔr-pɔpuɔrbiloŋo naa pigāaŋ Maari-i yerre fande yaa-i aa u kusūŋgu suɔ da ku yiera-yuɔ.

Yesu pām̄ma-i da ba hā Diiloŋo-i

²² Naacombilon u bīncuɔmba yuŋ-maama migāamaŋ-yiingun juɔ hi ŋaa maŋ waan duma *Moisi *ānjīnamma-na^{††}, baa bi kā baa naacombiloŋo-i *Diilodubuɔ-i-na dii *Yerusalemu-i-na da ba ka pā-yo hā Diiloŋo-i ²³ ŋaa maŋ bi nyegāaŋ duma Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «*Naacombilodīelāŋo saaya u pā hā Diiloŋo.*»^{‡‡} ²⁴ Baa naa bi saaya ba pā niikonni a saa baa ānjīnaduɔŋ daama-i: koŋhuriimba hāi sisɔ nɔnsɔr ba huriimba hāi.

²⁵ A ne da bīncuɔŋo naŋo waa Yerusalemu-i-na, ba taa ba bī-yo Siminyɔ. U taa u nu Diiloŋo nuŋgu-i aa tiraa vii baa-yo. Umaŋ naa saaya u jo ji kor *Isirahel-baamba-i u taa u niya u jomma-i. *Diiloŋ-Yalle waa-yuɔ. ²⁶ Dii naa tūnu-yuɔ wuɔ Itieŋ uŋ ka saan *Koŋkortieŋo maŋ, u ka da-yo baa u yufelle aa suɔ ku. ²⁷ Diiloŋ-Yalleŋ waa-yuɔ dumaŋo-na, wuɔ kā Diilodubuɔ-i-na. Baŋ kaa baa Yesu-i da ba ka pā-yo hā Diiloŋo-i ŋaa maŋ nyegāaŋ duma ānjīnamma-na, ²⁸ Siminyɔ wuɔ hūu-yo tūu-yo aa naa cira:

²⁹ «Itie, fiefie fuɔ, niŋ waan mamaŋ ma cie.

ŋ cāarāŋo huɔŋga fie; ŋ gbāa hūu-yo duma.

³⁰ Mi daa Koŋkortieŋo-i baa mi yufelle.

³¹ Niŋ saan umaŋ hā nelbiliemba-i hiere, mi daa-yo.

³² U yaa *nieraamba fitūnuɔ-i.

U yaa ka ce ba suɔ ŋ saanŋu.

Aa ce ŋ baamba-i Isirahel-baamba da yerre.»

³³ Kuɔ cu naacombiloŋo bīncuɔmba hɔmmu-i. ³⁴ Siminyɔ wuɔ cārā Diiloŋo-i hā-ba aa naa gbē nyuŋo-i wuɔ: «ŋ bieŋo jomma ka kɔsuɔŋ nuɔmba bɔi *Isirahel-na aa bi kor nuɔmba bɔi. U ka pigāaŋ Diiloŋo sīnni-i, ŋga nuɔmba ka bigāaŋ-yo.

³⁵ A ce dumaŋo-na, u ka puure nuɔmba bɔi kusūŋ-maama. Aa nuɔ fuɔ, cieŋ nuɔ, ānjɔguɔma ka gbuu ko-ni.»

³⁶ *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋo bi waa ba taa ba bī-yo Ani. Aser dūŋ-wuŋo'i waa. Ba taa ba bī u to-i Faniel. Uu naa gbuu vāa ce cicɔŋo. Uŋ siire u bilosīnni-na aa naacolŋo maŋ jā-yo, naacolŋo cie bieŋ niehāi baa-yo aa ku aa yan-yo. ³⁷ U saa tuɔ naa Diilodubuɔ-i-na. U taa u dii sūŋgu-i aa tuɔ cārā Diiloŋo-i bāaŋgu-i baa isuɔŋgu-i. A ne da u bieŋ komuɔŋa naa baa a naa'i waa belle fande-na.

³⁸ Fuɔ wuɔ bi jo huɔŋgu faŋgu-na ji da naacombiloŋo-i. Wuɔ jaal Diiloŋo-i aa naa tuɔ piye u maama baa bamaŋ taa ba niya Yerusalemu korman-yiingui.

³⁹ Mamaŋ nyegāaŋ ānjīnamma-na, Yesu bīncuɔmbaŋ kaa ce-ma tī, baa bir kā Nasareti-i-na; ba nelle yaa-i difande-i dii *Galile-i-na.

⁴⁰ Naacombilon wuɔ tuɔ vāa u jo; u taa u nu nelma-i ŋaa bige-i! Diiloŋo naa firnu u huɔŋga-i baa-yo.

§2:21 Buolmaŋ-sebe (Lévitique) 12.3

**2:21 Nieŋ Like 1.31.

††2:22 Nieŋ Buolmaŋ-sebe-i-na (Lévitique) 12.3-8.

‡‡2:23 Helmaŋ-sebe (Exode) 13.2,12

Ba kãa baa Yesu-i ponsaŋ-nu

⁴¹ Belle belle, Yesu bĩncuamba taa ba kã ba ce *kõrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaŋgu-i *Yerusalemu-i-na. ⁴² Yesuŋ juo da biẽŋ cĩncieluo a hãi, baa kã baa-yo. ⁴³ Ponsaŋguŋ kaa bãl, baa gũunu. Yesu wuo yaŋ-ba aa tĩena dii Yerusalemu-i-na ba saa su. ⁴⁴ Nuamba naa maara cor hũmelle-na. Baŋ naa-yo, ba da nie si uu dii nuamba hõlma-na. Ba wuo yifi-fiĩngu, moloŋ yufelle saa haa-yuo. Ba doŋ ta ba taara-yuo nuamba-na ⁴⁵ ba sa da-yo. Ba naa ba bir ta ba taara ba kã Yerusalemu-i-na. ⁴⁶ Yinni hãi cor, sieliŋ-yiĩngu-i, ba kã ka da-yo *Diilodubu-i-na; u tĩenaana *ãnjĩnamma pigãataamba hõlma-na tuo yuu-ba ba ta ba piye u tuo nu. ⁴⁷ Bamaŋ waa hiere, u maama cu ba hõmmu-i. ⁴⁸ U bĩncuambaŋ kaa da-yo dumaŋo-na, ku ce-ba gberẽ. Nyuŋ wuo cira: «Naacombilo, ɲ cie bige-i yie dumandẽ-i-na? I] cie i huleiŋa fũnuŋ caar i sire tie taara-nie.»

⁴⁹ Yesu wuo cira: «Bige-i cie na ta na taara-mie? Na saa suo wuo mi saaya mi waa mi To dũngu-na wei?»

⁵⁰ Ba saa suo u nelma yuŋgu-i. ⁵¹ Wuo naa wuo sire ba ta Nasareti-i-na. U taa u nu u bĩncuamba nuŋgu-i. Mamaŋ cie cor hiere, nyuŋo saa yaŋ ma diei karaanu-yuo.

⁵² Yesu wuo tuo vãa u jo aa kunangu bi ta ku naara u nelnulle-i. U maama taa ma dõlnu Diiloŋo-i aa bi ta ma dõlnu nuamba-i.

Nsãaŋ cie u maacemma-i dumaa

(Matie 3.1-12; Marke

1.1-8; Nsãa 1.19-28)

3 *Orome ba *jãmatigi maŋ ba naŋ biŋ-yoŋ Tiber, uŋ daa biẽŋ cĩncieluo baa a ndii-i belle maŋ nu-i

fõngũo-i-na, belle fandẽ-na *Põse-Pilati yaa waa *Yude yuŋgu-na aa *Erõdi waa *Galile yuŋ-nu, u mõlõ-i Filipu fuo waa Iture yuŋ-nu baa Tirakoniti bi yuŋ-nu, Lisaniyasi fuo waa Abileni yuŋ-nu. ² Ani-i baa Kayifu-i ba yaa waa *Diilo-jigãtaamba yuntaamba-i. Belle fandẽ-i nu-i Diiloŋ uŋ caraaya Sakari biẽŋo-i Nsãa-i *hiẽkuraŋgu-na a piye baa-yo. ³ Uŋ piye baa-yo dumaŋo-na, wuo tuo wuõra nileiŋa maŋ *Yurdẽ kõtõnni-na u waŋ baa nuamba-i wuo ba nanna ba cilobabalaŋo-i aa ba *batisẽŋ ku yaa Diiloŋo ka hur ba ãmbabalma-i. ⁴ Diiloŋ uŋ puõraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i si daama-i wei? Isayi waaŋ-ma wuo:

«Molo dii tuo hohuola hiẽkuraŋgu-na wuo: Migãaŋ Itieŋo hũmieŋa-i.

Cãaŋ-yaŋ na viĩnu-yei.

⁵ Diiaanuŋ fonni-i!

Tãnniŋ yeŋ terni maŋ nu-i baa tãntũnni-i, na herra-nie na saanu-nie.

Hũmieŋaŋ mielãa terni maŋ nu-i, na viĩnu-yei,

aa amaŋ cuolaanu, na diĩnu-yei.

⁶ Nuamba-i hiere ba ka da Diiloŋ uŋ ka kor-ba dumaa.»[¶]

⁷ Nuamba bõi taa ba jo Nsãa tuo batisẽŋ-ba. Wuo tuo waŋ baa-ba wuo: «Nelbabalaŋ namaa temma-i daana-i, hai juo tũnu-nei wuo da na batisẽŋ Diiloŋo sie ka gãŋ baa-na? ⁸ Taa na ce kumaŋ faa, ku yaa ka pigãaŋ wuo na naana na cilobabalaŋo-i kelkel. Baa na ta na ne wuo si *Abiramuŋ yeŋ na bĩncõiŋo Diiloŋo sie ka gãŋ baa-na! Mi tũnu-nei, naŋ fie da tãmpĩeŋa maŋ daaya-i, Diiloŋo gbãa bir-a ce-ya Abiramu hãayẽlmba namaa fuoŋgu-na^{§§}. ⁹ Maale nuŋgu saaraa jĩna. Tibiĩngu maŋ da ku saa maŋ biefefeĩŋa, ku jũŋ aa senu.»

¹⁰ Nuõŋ baa ta ba yuu-yo wuo: «Ku-faŋgu terieŋgu-na, i saaya i ce bige-i?»

[¶]3:6 Isayi (Ésaie) 40.3-5

^{§§}3:8 Nieŋ Nsãa sebe-i-na 8.33-39.

¹¹ Wuɔ gbē-ba wuɔ: «Jonḡorbaa-ba hāi da ba waa baa nuɔni maŋ, umaŋ saa da biŋkūŋgu ŋ hā-yo u diei, aa niwuonḡ da ni bi waa baa nuɔni maŋ, umaŋ saa da duɔ wuo ŋ hā-yo.»

¹² *Nampohūutaamba namba naa bi jo u duɔ ji batisen-ba, bafaŋ baa yuu-yo wuɔ: «Hāalātie, mie i saaya i ce bige-i?»

¹³ Wuɔ gbē bafamba-i wuɔ: «Nuɔmbaŋ saaya ba ta ba pā kumaŋ ba hā-na, baa na ta na hūu na cor kufaŋgu-i.»

¹⁴ Sorosibaa-ba namba yuu-yo wuɔ: «Aa mie fuɔ, i saaya i ce bige-i?»

Wuɔ gbē bafamba-i wuɔ: «Baa na ta na du nuɔmba-i na hūu ba gbeija-i. Taa na yii baa na cufaluŋgu yaa yonḡ.»

¹⁵ Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka saanḡ *Koŋkortieŋo maŋ, nuɔmba taa ba niya u jomma-i. Baŋ juɔ da Nsāa-i ba da nie sī u yaa-i. ¹⁶ Nsāa wuɔ gbē-ba wuɔ: «Muɔmi batisen-na baa hūmma yonḡ, ŋga unaa jo dii, u fōŋgūo jienya mei wuoŋo-i, mei saa piera u nataaŋgu-i. Fuɔ ka batisen-na baa *Diiloŋ-Yalle baa dāamu. ¹⁷ Kōkōruoŋgu dii u naŋga-na. U ka pe u dīmma-i. Duɔ ji pe-ma tī hiere torre-na, u ka kūɔl belle-i dii-de inoŋgō-na aa senu fuoru-i baa dāamu. Dāamu fammu sa diŋ dede.»

¹⁸ Nsāa taa u dii nelma bōi nuɔmba tūnni-na, a ce dumaŋo-na u taa u waŋ *Neldōdōlma-i baa-ba. ¹⁹ Erōdi wuɔ hūyāa u mōlō cieŋo a dii-yo. Ba taa ba bī cieŋo-i Erodiyadi. Aa naa tiraa ce weima bōi ma saa fa. U yaa waa nellentieŋo-i Galile-i-na. Nsāa wuɔ fulnu-yuɔ wuɔ u maacemma saa fa. ²⁰ Wuɔ ce baa bel Nsāa-i dii-yo kaso, a migāaŋ tuɔ naara kunaŋgu u cālmuo-i-na.

Yesu batisemma-i

(*Matie 3.13-17; Marke 1.9-11*)

²¹ Nuɔmba-i hiere ba kāa ka *batisenḡ. Baŋ taa ba batisenḡ huɔŋgu-na, Yesu wuɔ bi kā ba ka batisenḡ-yo. Baŋ baatisenḡ-yo

tī, wuɔ tuɔ cārā Diiloŋo-i. Dōrɔ wuɔ puur. ²² *Diiloŋ-Yalle hel koŋhuruŋ temma jo ji diire-yuɔ. Baa nu molo piye dōrɔ-i-na wuɔ: «Mi Bieŋo yaa nuɔŋo-i, ŋ maama sa suɔ aa dōlmu-mie; nuɔnei fieŋ mi huɔŋga-i.»*

Yesu bīncuɔmbaŋ cuu ba-naa dumaa ku yaa daaku

(*Matie 1.1-17*)

²³ Yesuŋ duɔŋ u maacemma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u waa baa bieŋ komorre baa cīnciel temma. Nuɔmba taa ba jōguoŋ wuɔ Yosefu bieŋo.

Yosefu to-i ba taa ba bī-yo Eli.

²⁴ Eli to-i ba taa ba bī-yo Mata.

Mata to-i ba taa ba bī-yo Levi.

Levi to-i ba taa ba bī-yo Melki.

Melki to-i ba taa ba bī-yo Yanai.

Yanai to-i ba taa ba bi bī-yo Yosefu.

²⁵ Yosefu faŋo to-i ba taa ba bī-yo Matatiyasi.

Matatiyasi to-i ba taa ba bī-yo Amōsi.

Amōsi to-i ba taa ba bī-yo Nahōmu.

Nahōmu to-i ba taa ba bī-yo Esili.

Esili to-i ba taa ba bī-yo Nagai.

²⁶ Nagai to-i ba taa ba bī-yo Maatiŋo.

Maatiŋ to-i ba taa ba bi bī-yo Matatiyasi. Matatiyasi faŋo to-i ba taa ba bī-yo

Semie.

Semie to-i ba taa ba bī-yo Yoseki.

Yoseki to-i ba taa ba bī-yo Yoda.

²⁷ Yoda to-i ba taa ba bī-yo Yohana.

Yohana to-i ba taa ba bī-yo Eresa.

Eresa to-i ba taa ba bī-yo Sorobabel.

Sorobabel to-i ba taa ba bī-yo Salatiel.

Salatiel to-i ba taa ba bī-yo Neri.

²⁸ Neri to-i ba taa ba bi bī-yo Melki.

Melki faŋo to-i ba taa ba bī-yo Adi.

Adi to-i ba taa ba bī-yo Kosamu.

Kosamu to-i ba taa ba bī-yo Elmadamu.

Elmadamu to-i ba taa ba bī-yo Er.

²⁹ Er to-i ba taa ba bi bī-yo Yesu.

Yesu faŋo to-i ba taa ba bī-yo Elieser.

*3:22 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 2.7; Isayi (Ésaie) 42.1

«Ba ka tūu-ni ba nammu-na
η baa ka tisij η fere terieŋgu.»[¶]»

¹² Yesu wuɔ cira: «Ma bi nyegāaŋ
Diilonj-nelma-na wuɔ: «Baa dāŋ Itieŋo-i
Diilono-i η ne.»[§]»

¹³ Sitāni wuɔ ce ji gbē; u saa ji gbāa
guɔ Yesu gbeini-i. Wuɔ naa u ta aa yaŋ-
yo tuɔ cie huɔŋgu naŋgu.

**Yesuŋ duɔŋ u maacemma-i
dumaa Galile-i-na**

(Matie 4.12-17; Marke 1.14-15)

¹⁴ *Sitāniŋ juɔ ta aa yaŋ Yesu-i, wuɔ
bir kā *Galile-i-na baa *Diilonj-Yalle
fŋŋgūo-i. Uŋ kāa, baa fūnuŋ ta ba
gbeliŋ-yo terni-na hiere. ¹⁵ U taa u waŋ
Diilonj-nelma-i *Diilonelhāalādūnni-na.
Nuɔmba-i hiere ba taa ba kaal-o.

(Matie 13.53-58; Marke 6.1-6)

¹⁶ Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji kā
Nasareti-i-na. U vāa kusuɔŋ-nu'i.
*Yitienanŋuŋ juɔ hi, wuɔ kā
*Diilonelhāalādūŋgu-na. U taa u kā
koko. Diilonj-nelmaŋ juɔ hi kalamma,
wuɔ sire duɔ kalaŋ. ¹⁷ Baa hā-yo
*Diilopɔpuɔrbilono-i *Isayi sebe yaa
wuɔ u kalaŋ. Wuɔ puur terieŋgu maŋ
uŋ nyegāaŋ wuɔ:

¹⁸ «Itieŋo *Yalle dii mi yunŋu-na.

Na saa da, u hielaa-mi

mi da mi waŋ *Neldɔɔɔlma-i baa
sūntaamba-i.

U puɔraa-mi

mi da mi waŋ baa kɔraamba-i wuɔ kɔrsūnni
tīe,

aa waŋ baa yiriemba-i wuɔ ba yufieŋa ka
puur,

aa bamaŋ dii pɔrtɔmma-na wuɔ pɔrtɔmma
tīe,

¹⁹ aa waŋ baa-ba wuɔ Diilono ka firnu u
huɔŋga-i baa nuɔmba-i fiefie-i-na.»^{**}

²⁰ Uŋ kalaŋ tī, wuɔ suuye sebe-i aa
hā Diilonelhāalādūŋgu maacenceroŋo-i
baa-yo aa tīena. Nuɔmba-i hiere baa
dīŋ-yuɔ ta ba ne-yo. ²¹ Wuɔ cira: «Miŋ
kalaŋ nelma maŋ daama-i, ma cie
nyuŋgo daayo'i nuɔ-i.» ²² Nuɔmba kar da
hāmmu! Wuɔ cor tuɔ piiye. U nelma taa
ma suurnu nuɔmba-i ma cor. Ba hōmmu
cu; ba ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Yosefu
bieŋo'i sī wei?»

²³ Yesu wuɔ gbē-ba wuɔ: «Yiiŋgu dii
baa yiiŋgu, na ka naŋ gbānalāaŋ daaku-i
baa-mi wuɔ: «Perruntie, sire η fere i
ne!» Aa na ka cira: «I nuɔ niŋ cie ma-
maŋ hiere Kafarnamu-i-na, ce ma temma
naŋ fereŋ nelle-na i ne.» ²⁴ Aa tiraa
gbē-ba wuɔ: «Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i
baa-na: Diilopɔpuɔrbilono-i, u nellen-
baamba sa kāŋ-yo. ²⁵ Yaŋ mi tūnu-
nei, *Eli bāaŋgu-na, bikulcaamba bɔi
waa *Isirahel-na, Diilonj wuɔ ce bieŋa
siei baa caamba niediei u saa dāa.
Nyul muɔ suur nelle-na^{††}. ²⁶ Iŋga Diilonj
wuɔ yaŋ bafamba-i aa puɔr Eli-i bikul-
cieŋo naŋ wulaa Sareputa, dii Sid^{‡‡}.
²⁷ Aa Diilopɔpuɔrbilono-i Elise bāaŋgu-
na, *wontuɔrmba bɔi waa Isirahel-na,
ŋga Elise saa ji sire u diei *Isirahel-
baamba-na; u yaŋ bafamba-i aa sire
umaŋ naa hilaa Siiri mara-i-na jo, ba taa
ba bī-yo Naama^{¶¶}.»

²⁸ Baŋ juɔ nu mafamma-i, ba hōmmu
pāŋ guɔla hiere. ²⁹ Ba nelle waa
tānuŋ-nu. Baa sire tisij-yo hiel-o
Diilonelhāalādūŋgu-na, a hel baa-yo

[¶]4:11 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 91.11-12

[§]4:12 Ānjinamma tiyemmanj-sebe (Deutéronome) 6.16

^{**}4:19 Isayi (Ésaïe) 61.1-2

^{††}4:25 Jāmatigi ba sebedielāŋo (1 Rois) 17.1

^{‡‡}4:26 Jāmatigi ba sebedielāŋo (1 Rois) 17.8-16

^{¶¶}4:27 Jāmatigi ba sebehāalāŋo (2 Rois) 5.1-14

nellen-huoŋga-na, a nyugūŋ baa-yo t̄anuŋgu d̄oɽ-i-na wuɔ ba ka se-yo nanna. ³⁰ Yesu wuɔ yaŋ-ba aa yegeŋ hel ba h̄olma-na ta.

Yesuŋ siire jaamba-i dumaa Kafarnamu-i-na

(Marke 1.21-28)

³¹ Yesuŋ hilaa Nasareti-i-na, wuɔ ta k̄a Kafarnamu. *Galile nelle nande-i difande-i. Uŋ k̄aa, wuɔ k̄a *Diilonelh̄aal̄ādūŋgu-na *yit̄ienan̄gu-na ka tuɔ waŋ Diilon-nelma-i. ³² U taa u piiye baa bibes̄inni u yaŋ *ānj̄inamma piḡāataamba-i; a ce dumaan̄o-na, u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor. ³³ Naacol̄o naŋo waa ba h̄olma-na, *j̄ina waa u yun̄gu-na. Wuɔ kaas̄iŋ da gbagaga wuɔ: ³⁴ «Nasaretitaan̄ Yesu! I cie-ni nie? Iŋ juɔ da ŋ ji k̄osuɔŋ-ye wuɔ bige-i cie? Mi suɔ-ni, Diilon-nol̄o yaa nuɔŋo-i.»

³⁵ Yesu wuɔ cira: «Suuye ŋ nun̄gu-i aa ŋ cor ŋ hel naacol̄o-na.» J̄ina wuɔ mal naacol̄o-i nuɔmba-na aa naa hel u saa ce kuubabalaan̄gu yuɔ. ³⁶ Kuɔ ce nuɔmba-i gber̄e, baa ta ba piiye baa banna wuɔ: «Naacol̄o daayo hii de! Baa j̄inabaa-ba-i hiere u donya-bei baa u nuŋ-āndaan̄gu.» ³⁷ Kuŋ cie dumaan̄o-na, u yerre gbuo terni-i hiere.

(Matie 8.14-17; Marke 1.29-34)

³⁸ Uŋ hilaa *Diilonelh̄aal̄ādūŋgu-na, wuɔ k̄a Simɔ ciin̄-nu. Simɔ cura sa waa h̄inni; u k̄uoma naa gbuu huol da p̄āmp̄ān̄, u galla. Ba c̄ar̄a Yesu-i wuɔ u sire-yuɔ. ³⁹ U k̄a ka ture cieŋo yud̄oɽ-i-na, a nuola jarma-i. Cieŋo p̄ān̄ da u fere terduɔŋgu fan̄gu-na. Wuɔ sire tuɔ ce ba ners̄inni-i.

⁴⁰ B̄āan̄guŋ juɔ ta ku suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, jaambaŋ waa baa bamaŋ hiere nelle-na, baa jo baa-ba. Yesu wuɔ tuɔ haa u nammu-i bei u sire-bei. ⁴¹ Jaan̄ daaba h̄olma-na, *j̄inabaa-ba waa nuɔmba b̄o-

na. Duɔ donya umaŋ baamba-i, ba ta ba kaas̄iŋ wuɔ: «Diilon-Bieŋo yaa nuɔŋo-i kelkel!» J̄inabaa-ba naa suɔ wuɔ Diilon uŋ p̄aa nun̄gu-i aa saan̄ *Kon̄kortieŋo maŋ, u yaa Yesu-i; a ce dumaan̄o-na Yesu tuɔ nuola-bei, u sa yaŋ ba da piiye.

(Marke 1.35-39)

⁴² Cuon̄ juɔ kaal, u sire k̄a h̄ieŋ-nu. Nuɔmba taara-yuɔ ka da-yo aa ta ba taara ba bella-yuɔ u baa da ta aa yaŋ-ba. ⁴³ Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Mi saaya mi wuora waŋ *Diilon-b̄āan̄gu *Neld̄oɽolma-i nileiŋa naŋa-na hiere; Diilon̄o puɔraa-mi baa ma yaa.» ⁴⁴ Aa naa ta tuɔ wuora *Yude *Diilonelh̄aal̄ādūnni-na u waŋ Diilon-nelma-i.

Gber̄e-tetebelle

5 Yiin̄gu nan̄gu-na, Yesu k̄aa Gene-sareti dalan̄ga-na. Nuɔmba k̄uɔl banna k̄a u wulaa da ba ka nu Diilon-nelma-i. ² Wuɔ da benni nanni-i ni h̄ai h̄umma nun̄gu-na, ni taamba naa hel ta ba saara ba j̄onaamba-i. ³ Wuɔ k̄a ka suur kun̄gu-na, Simɔ k̄un̄gu'i waa aa ce u forra-kuɔ celle kon̄kondaan̄gu-na. Uŋ furaaya-kuɔ, Yesu wuɔ t̄iena a doŋ tuɔ waŋ Diilon-nelma-i u piḡaan̄ nuɔmba-i.

⁴ Uŋ juɔ piiye t̄i, wuɔ gb̄e Simɔ-i wuɔ: «K̄a pututu terieŋgu-na, na ka naŋ na j̄onaamba-i.»

⁵ Simɔ wuɔ cira: «H̄aal̄atie, i naan̄ juɔŋo-i c̄o i saa da b̄iŋk̄un̄gu bel, ŋga niŋ waan̄-ma dei, mi sie yagar ŋ nun̄gu-i.» Aa naa ta. ⁶ Baŋ k̄aa ka naŋ ba j̄onaamba-i, baa bel titiraamba-i j̄onaamba yu ta ba yii da ba kar. ⁷ Ba nabentaamba namba waa, baa fara b̄i ba jo baa ba beŋo-i a ji k̄aȳa-bei ba jul titiraamba-i. Baŋ julii-ba, benni-i ni h̄ai-i-na nie yu ta ni yii da ni nyier̄a h̄umma-na. ⁸ Simɔ-Pier̄ŋ daa mafamma-i, wuɔ k̄a ka d̄ūna Yesu caan̄gu-na aa naa cira: «Ite, muɔŋo-i āmbabalmanceron̄ muɔ, baa pie-mi.»

⁹Titiraan daaba ciinumma diyaa korma yuɔ baa bamaŋ waa baa-yo hiere bejona. ¹⁰Halle u nagbosobaa-ba-i Sebede bepuɔmba-i korma bi bilaa-ba. Ba taa ba bī unajo-i Sake aa bī unajo-i Nsāa. Yesu wuɔ waŋ baa Simɔ-i wuɔ: «Baa yaŋ korma da-ni, a doŋ nyunŋo, ŋ ka yaŋ tetebelle-i aa ta ŋ dii nuɔmba-i Diilonŋ-hūnuŋ-nu.» ¹¹Yesuŋ waan mafamma-i, baa hel baa ba benni-i bomborma-na ka yaŋ-ni aa cu u huonŋ-nu.

Yesu siire wontorŋo naŋo

(Matie 8.1-4; Marke 1.40-45)

¹²Yiinŋu naŋgu-na, Yesu kaa nelle nande-na. *Wontorŋo naŋo da-yo aa pie ka dūuna u caanŋ-nu aa cira: «Itie, da ŋ ta ŋ taara mi jarma ta-mie, mi suyaa mie ku sie yar-ni.» ¹³Yesu wuɔ haa u naŋga-i yuɔ aa naa cira: «Mi taara ŋ jarma ta.» Naacolŋo jarma pāŋ ta yuɔ terduŋgu faŋgu-na. ¹⁴Yesu wuɔ waŋ-ma kuolamei baa-yo wuɔ u baa yaŋ ma hel; aa u kã *Diilojigāntieŋo wulaa u ka ne-yo, aa u pā niikonni maŋ dii pāmma u hā-yo u migāanŋ u yuŋ-maama-i ŋaa *Moisiŋ nyegāanŋ-ma dumaa^{§§}. Ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ u jarma taa-yuɔ kelkel.

¹⁵Kufaŋguŋ cie, Yesu yerre migāanŋ ta di du di kã. Nuɔmba bōi taa ba jānu banna ba nu u nelma-i. Jaamba taa ba cārā-yuɔ u tuɔ sire-bei ba jarma-na. ¹⁶Ŋga huŋgu naŋ-nu duɔ ce, u yaŋ-ba aa ta kã u deŋ ka cārā Diilonŋo-i aa bir jo.

Yesu siire murgu naŋo

(Matie 9.1-8; Marke 2.1-12)

¹⁷Yiinŋu naŋgu-na, Yesu taa u waŋ Diilonŋ-nelma-i u pigāanŋ nuɔmba-i. A ne da *Fariisēbaa-ba namba waa tīena ba hōlma-na, baa *ānjīnamma pigāataamba namba. Banamba taa ba hel *Galile, banamba *Yude, halle banamba naa hel *Yerusalemu-i-na jo. Itieŋo fŋŋgūɔ waa

baa-yo u tuɔ sire jaamba-i. ¹⁸Balamba namba tūu murgu naŋo-i kuugallaŋ-nu jo baa-yo, wuɔ ba ji suur jīna-yuɔ Yesu caanŋu-na. ¹⁹A ne da nuɔmba naa yu dūŋgu-i, ba saa suɔ baŋ ka suur baa-yo dumaa. Ba naa ba nyugūŋ dūŋgu dōɔ-i-na, aa kaasīŋ-ku dii-yo baa u kuugallaŋgu-i nuɔmba hōlma-na jīna-yuɔ Yesu caanŋu-na. ²⁰Yesu wuɔ ne da ba haa ba naŋga-i yuɔ cor, wuɔ gbē ba jeinŋo-i wuɔ: «Mī jīe, ŋ āmbabalma hurii hiere.» ²¹Ānjīnamma pigāataamba-i baa Fariisēbaa-ba doŋ ta ba piye wuɔ: «Hai moloŋo-i daayo-i aa u tuɔ tuora Diilonŋo-i? Da ma hel Diilonŋo-na, hai moloŋo-i gbāa hur u nanolŋo āmbabalma-i?»

²²Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ gbē-ba wuɔ: «Bige-i cie na ta na jōguŋ nel daama temma-i na hōmmu-na? ²³A hur u āmbabalma-i, baa a ce u sire a tuɔ wuɔ-i, ma hāi-i-na, namaa daa hama-i ce fēu yaŋ? ²⁴Ŋga mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suɔ wuɔ Diilonŋo hāa *Molon-Bieŋo-i ku fŋŋgūɔ-i hīema-na u tuɔ hur nelbiliemba āmbabalma-i.» Uŋ waan mafamma-i, wuɔ gbē murgu-i wuɔ: «Sire ŋ bie ŋ kuugallaŋgu-i ŋ kūŋ, muɔmei waanŋ-ma dumaa.»

²⁵Naacolŋo bi sire ba yufelle-na a bie u kuugallaŋgu-i tuɔ gbelieŋ Diilonŋo-i u kūŋ. ²⁶Maa ce-ba hiere gberē; baa ta ba piye wuɔ: «Diilonŋo-i bibieŋo!» Korma taa ma da-ba a ce ba ta ba piye wuɔ: «I daa gberē-weima nyunŋo-i-na.»

Yesu biē Levi-i

(Matie 9.9-13; Marke 2.13-17)

²⁷Yesuŋ hilaa terieŋgu-na, wuɔ da *nampohūutieŋo naŋo tīenaana u maacemmaŋ-dūŋgu-na, ba taa ba bī-yo Levi. Wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Levi, sire i ta.» ²⁸Levi bi pāŋ nanna u maacemma-i aa sire cu u huonŋ-nu.

§§5:14 Nieŋ Buolman-sebe-i-na (Lévitique) 14.2-32.

²⁹ Ku huonngu-na, Levi wuɔ ce källe u dumelle-na Yesu yerrenj aa bī u jo ba ji ta ba wuo niiwuoni-i. Nuɔmba bɔi waa baa-ba. Nampohūutaamba waa ba hɔlmana. ³⁰ *Farišēbaa-ba daa mafamma-i ce bige-i baa *ānjīnamma pigāataamba-i? Kuɔ gbuu janj-ba; baa ta ba waana aa naa ta ba piye baa Yesu *hāalābiemba-i wuɔ: «Bige-i cie na ta na wuo aa ta na nyɔŋ baa nelbabalaŋ daaba temma-i?»

³¹ Yesu wuɔ gbē-ba wuɔ: «Da ŋ waa hīnni, ŋ ka ce bige-i perruntiej terien-nu? ³² Mi saa jo nelfafaŋ maa-na, ŋga mi juɔ nelbabalaŋ maa-na ba da ba nanna ba ciɔbabalaŋo-i.»

Yesu piye sūngu maama

(Matie 9.14-17; Marke 2.18-22)

³³ Baŋ waa mafamma-na, *Farišēbaa-ba namba yuu-yo wuɔ: «*Nsāa-Batīsi *hāalābiemba dii sūngu-i aa ta ba cārā Diiloŋo-i, mie baamba bi dii aa ta ba cārā, bige-i cie naŋ baamba sa dii?»

³⁴ Yesu wuɔ sie-ba baa gbānalāngu wuɔ: «Neliē gbāa tuɔ jā cieŋo aa na ce u jēnaamba dii sūngu ku yiingu-na dɔrbieŋo yufelle-na wei? ³⁵ ŋga yiingu dii baa yiingu, ba ka bel dɔrbieŋo-i ta baa-yo. Kufanŋu yinni'i nuɔ-i baŋ ka dii sūngu-i.»

³⁶ Aa naa tiraa naŋ gbānalāngu nanŋu baa-ba wuɔ: «Ba sa taal jɔŋgorfeleŋo-i a nar uucɔlɔŋo. Da ŋ ce-ma, jɔŋgorfeleŋo kompanŋa sie bie baa uucɔlɔŋo kaanŋa-i, u yaa daayo u taalaa tī. ³⁷ Ba sa bi dii duvēnfeleŋo-i cirkpɔɔɔlɔŋ-na. Umaŋ duɔ ce-ma, cirkpɔɔ ka muonu aa duvēŋo ka kūnna. ³⁸ ŋga da ŋ'a ŋ dii duvēnfeleŋo-i, ŋ saaya ŋ dii-yo cirkpɔfeleŋ-na. ³⁹ Na saa da, umaŋ duɔ tuɔ nyɔŋ duvēncɔlɔŋo-i uufeleŋo sa dɔlnu-yuɔ a ce dumaanŋo-na u sa taara-yuɔ.»

Yitienanŋu maama

(Matie 12.1-8; Marke 2.23-28)

6 *Yitienanŋu nanŋu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni ba cor. U *hāalābiemba ta ba kar bile-i ba hu-yo ba natiēŋa-na ba wuo. ² *Farišēbaa-ba namba ta ba waŋ baa-ba wuɔ: «Bige-i cie na ta na ce kumaŋ saa saaya cemma yitienanŋu-na?»

³ Yesu wuɔ gbē-ba wuɔ: «Nyulmu naŋ bilaa *Davidi-i wuɔ ce kumaŋ baa u nuɔmba-i*, ma sī na kalaan-ku ke? ⁴ U naŋ suurii Diiloŋ-dūngu-na dumaa a bie Diiloŋ-buruo-i ba wuo. A ne da a saa baa mie Diiloŋ-hūmelle-i, bamaŋ si dii *Diilojigāntaamba, ba saa saaya ba wuo buruo faŋo-i.» ⁵ Uŋ waanŋ mafamma-i, wuɔ cira: «*Moloŋ-Bieŋo yaa yitienanŋu tienŋo-i.»

Yesu siire nagāduɔla naŋo

(Matie 12.9-14; Marke 3.1-6)

⁶ *Yitienanŋu bi nanŋu-na, Yesu wuɔ suurii *Diilonelhāalādūngu-na tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i. A ne da naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u nadienanŋa naa minanŋ. ⁷ *Ānjīnamma pigāataamba-i baa *Farišēbaa-ba kā ka tīena ta ba ne Yesu-i wuɔ duɔ sire jeinŋo yitienanŋu-na ba da āntāalamma haa-yuɔ. ⁸ Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ gbē naacolŋo-i wuɔ: «Sire ŋ jo ŋ ji yiera nuɔmba yaanŋa-na.» Naacolŋ wuɔ sire jo ji yiera. ⁹ Yesu wuɔ cira: «Yaanŋ mi yuu-na nelma diei: A saa baa mie Diiloŋ-hūmelle-i, bige-i faa cemma yitienanŋu-na? Ānfafamma'i faa cemma waa āmbabalma? Da ŋ da molo yii duɔ ku, ku saaya ŋ kor-o waa ku saaya ŋ yanŋ u ku?» ¹⁰ Aa naa wuɔra ne ba yammu-i hiere aa waŋ baa naacolŋo-i wuɔ: «Fara ŋ nanŋa-i.» Naacolŋ wuɔ bi fara u nanŋa-i, kaa bir ka temma-i. ¹¹ Ba

*6:3 Nieŋ Samiel sebedīelāŋo-na (1 Samuel) 21.2-7.

hõmmu gbuu pāṅ du hiere; baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «I ka ce Yesu daayo-i niɛ?»

Yesu fiɛlaa u pɔpuɔrbiemba-i

(Matie 10.1-4; Marke 3.13-19)

¹² Yibieṅa faṅga-na, Yesu wuɔ kã tānuṅgu naṅgu-na ka cārã Diiloṅo-i cɔ u yufieṅ-na. ¹³ Cuoṅ juɔ kaal, wuɔ bī u *hāalābiemba-i a fiɛl cinciɛluo ba hāi bei, a tuɔ bī-ba *pɔpuɔrbiemba. ¹⁴ Uṅ fiɛlaa bamaṅ ba yireiṅa yaa daaya: Simɔ, (Yesu wuɔ bī Simɔ faṅo yaa Pier-i,) baa u hāaṅo-i Āndere, baa Sake, baa Nsāa, baa Filipu, baa Batelemi, ¹⁵ a naara Matie, baa Toma, baa Alfe bieṅo-i Sake, baa Simɔ maṅ taa u kuye u nelle maama-i, ¹⁶ a naara Sake bieṅo-i *Yuda, baa *Yuda-Isikaro maṅ juɔ hel Yesu huoṅgu-na.

Jaamba bɔi juɔ Yesu ji sire-bei

(Matie 4.23-25)

¹⁷ Yesuṅ juɔ fiɛl u *pɔpuɔrbiemba-i tī, wuɔ hiire baa-ba tānuṅgu-na ka yiera baa-ba kpaṅkpataaṅgu naṅgu-na. U *hāalābiemba namba waa terieṅgu faṅgu-na, baa sa waa dei baa yuliṅgu-i a naara nelpūṅgu naṅgu. Banamba taa ba hel *Yude, banamba *Yerusalemu, banamba Tiir, banamba Sidō dii dāmmanuoraṅgu caaṅ-nu. ¹⁸ Baa juɔ da ba ji nu Yesu nelma yaa-i aa u duɔ sire jaamba-i ba jarma-na. Wuɔ bi donya *jīnabaa-ba-i u hiel-ba nuɔmba yunni-na. ¹⁹ Fōṅgūo naṅo taa u hel Yesu-i-na u sire-bei ba jarma-na, a ce dumaṅo-na, baa ta ba taara ba yieya-yuɔ hiere.

Yesu gboya u hāalābiemba-i

(Matie 5.1-12)

²⁰ Nuɔmbaṅ nii Yesu-i-na da ba yieya-yuɔ, wuɔ wuɔra ne u *hāalābiemba-i aa naa cira: «Sūntaaṅ namaaṅo-i, na yunni dɔlaa; *Diiloṅ-nelle-i namaa diele-i.

²¹ Nyulmuṅ yeṅ namaa namaṅ nuɔ-i fiefie-i-na, na yunni dɔlaa; niiwuoni kaa haaya baa-na.

Namaa namaṅ kaalaṅ fiefie-i-na, na yunni dɔlaa;

na kaa waa nyembīniṅ.

²² Nuɔṅ da ba bigāaṅ-na,

da ba nanna-nei,

da ba ta ba tuora-nei,

sisɔ da ba ta ba biēna na yireiṅa-i

*Moloṅ-Bieṅo maama-na, na yunni dɔlaa.

²³ Taa na gbu na nye yiiṅgu faṅgu-na, aa

na ta na muora na gbugbanni-i; Diiloṅo

kaa pã-na bɔi dɔɔ-i-na. Na saa da, ba

bīncuɔmba cie karaaṅgu faṅgu temma

yaa-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i.

²⁴ Iṅga waṅ namaaṅo-i, sūlma haraa-nei;

na cie na bāaṅgu-i tī.

²⁵ Niiwuoniṅ haaya baa namaa namaṅ

fiefie-i-na, sūlma haraa-nei;

na kaa waa nyulmu-na.

Namaa namaṅ dii nyembīni-na fiefie-i-

na, sūlma haraa-nei;

na kaa waa kuliṅ-kaaluṅ-nu.

²⁶ Nuɔmba-i hiere da ba ta ba bī na

yefafalle,

ṅaa ba bīncuɔmba naṅ bīṅ

coikartaamba maṅ naa cie ba fere

Diilopɔpuɔrbiemba

ba yefafalle-i dumaa, sūlma haraa-nei.»

Taa na dɔl na bigāarāmba-i

(Matie 5.38-48; 7.12)

²⁷ «Namaa namaṅ karaa na tūnni-i

ta na nu mi nelma-i, yaaṅ mi tūnu-

nei: Taa na dɔl na bigāarāmba-i, taa

na ce ānfafamma bamaṅ diyaṅ luṅgu

nei. ²⁸ Umaṅ duɔ haa u nubabalaṅgu

nuɔni maṅ nuɔ-i, baa waasa kutieṅo-

na, yaṅ aa ṅ ta ṅ jɔguṅ kuufafaṅgu

baa-yo. Taa na cārã Diiloṅo-i na hã

ba maṅ cieṅ-naṅ kuujaṅgu-i. ²⁹ Umaṅ duɔ

caa ṅ tūṅ daaku-i, bir daaku-i ṅ hã-yo.

Umaṅ duɔ bie ṅ joṅgorbuɔ-i, baa cie-yo ṅ

jon̄goryelle-na. ³⁰ Uman̄ duɔ cārā η wulaa, hā-yo. Aa uman̄ duɔ bie bīnkūngu η wulaa, baa yuu-yo ku maama. ³¹ Naη taaraη nuɔmba ta ba ce kumaη ba hā-na, taa na ce ku temma na bi hā-ba. ³² Da na ta na dɔl na dɔdɔltaamba yon̄, na jaaluηgu sī Diiloηo wulaa. Na saa da, halle bamaη sa wuɔyaan̄ Diiloη-hūmelle-i ba dɔl ba dɔdɔltaamba-i. ³³ Da na ta na bi ce ānfafamma-i bamaη cieη ānfafamma-i nei yon̄, na jaaluηgu sī Diiloηo wulaa. Halle bamaη sa wuɔyaan̄ Diiloη-hūmelle-i ba ce kufaηgu-i. ³⁴ Aa da na ta na dii cēmieraη-i naη suya wuɔ bamaη ka gbāa suu-ya, na jaaluηgu sī Diiloηo wulaa. Halle bamaη sa wuɔyaan̄ Diiloη-hūmelle-i, da ba suɔ wuɔ uman̄ ka gbāa suu cēmelle-i ba dii-de u'i nuɔ-i. ³⁵ Ŋga, taa na dɔl na bigāārāamba-i, taa na ce ānfafamma bei, taa na hā aa na baa ta na cie ku solaηgu huon̄gu-na. Ku yaa Diiloηo ka pā-na boi. Aa na ka waa Dɔrwuon̄o beη namaa. U yaa faa. U faa baa nuɔmba-i hiere ka hel baa bamaη sa suyaan̄ ānfafamma-i baa nelbabalaamba-i hiere. ³⁶ Na saaya na waa hujantaan̄ namaa, ηaa na Ton̄ yeη hujantier̄o dumaa.»

**Yesuη waan̄ mamaη a
kā cālmuo yan̄ga-na**

(Matie 7.1-5)

³⁷ «Baa na ta na cāl na-naa, ku yaa Diiloηo sie ka cāl-na. Baa na ta na haa cālmuo-cāηkuɔle na-naa nuɔ, ku yaa Diiloηo sie ka haa cālmuo-cāηkuɔle nei. Uman̄ duɔ cāl nuɔni maη, ce jande aa η yaη-yo, ku yaa nuɔ da η bi cāl Diiloηo-i u ka ce jande aa yaη-ni. ³⁸ Niη fiη baa kekerier̄gu maη η hā nuɔmba-i, ba ka fi baa ku yaa hā-ni, terier̄gu faηgu-na, yaη η naηga ta ka fara, ku yaa ba ka fi naη kūngu-i aa fēl-ku ku yu kūnna hā-ni.»

³⁹ Yesu wuɔ naη gbānalāan̄gu baa-ba wuɔ: «Namaa daa yiro gbāa bel u

nayiroη nagāη-na ba kā terier̄gu aa ba sie ka par suur fuon̄-nu wei? ⁴⁰ *Hāalā-biloηo sa suɔ u yaη u hāalātier̄o-i, ηga hāalābiloηo maη duɔ hāalā ka hi u fuon̄gu-i, u ka tuɔ suɔ ηaa u hāalātier̄ uη suɔ dumaa.

⁴¹ «Naη cie nie da hūyāηo-i uman̄ yufelleη aa daabolma-i naη yufelle-na η saa da-ma? ⁴² Daabolma-i naη fereη yufelle-na jūnnu dumande-i η bir η gbē η nabentier̄o-i wuɔ: «Yaη mi hiel hūyāηo-i η yufelle-na hā-ni.» Āηgbāηgbāama! Hiel daabolma-i η yufelle-na igēna, ku yaa η ka ta η da dei a gbāa hiel hūyāηo maη η nabentier̄o yufelle-na.»

(Matie 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ «Tibifafaan̄gu sa maη biebabaleiηa, tibibabalaan̄gu sa bi maη biefefeiηa. ⁴⁴ Ba suɔ tibinni-i ni bieηa'i nuɔ-i. Ba sa yagal musier̄ga kaapugammu-na, aa ba sa bi biera hālēiηa caatterreη-yuη-nu. ⁴⁵ Neliēη nuɔ η huon̄gaη yuu baa mamaη, ma yaa hilaan̄ η nuηgu-na. Nelfefeioη-i u ānfafamma hel u hɔfafan̄ga'i nuɔ-i aa nelbabalaηo-i u maacembabalamma hel u hɔbabalan̄ga'i nuɔ-i.»

Jaagɔciraamba hāi maama

(Matie 7.24-27)

⁴⁶ «Bige-i cie na ta na bī-mi «Itie, Itie», aa da mi waη mamaη baa-na, na sie ce-ma? ⁴⁷ Uman̄ duɔ jo ji nu mi nelma-i aa ce-ma, mi ka pigāan̄-na kutier̄ uη saa baa uman̄: ⁴⁸ U saa baa neliēηo maη wuɔ u ma dūηgu, aa hīη ka hi tāmpēlle-i jīna ku tuole-i. Ku tuoleη jīena fafamma aa u ma-ku, diiloηon̄ juɔ tā, kanni gbar, hūmma būη ka naη-ku, ma saa gbāa naara-kuɔ. ⁴⁹ Ŋga uman̄ juɔη u nu mi nelma-i aa u sa ce-ma, u saa baa uman̄ wuɔ u ma dūηgu aa u saa hīη jīna ku tuole-i aa ma-ku. Diiloηon̄ juɔ tā, hūmma būη ka naη-ku, ku pāη cii hiere, bīηkūngu saa tīe.»

Yesu siire sorosi ba yuntieŋo naŋo maacembiloŋo-i

(Matie 8.5-13)

7 Yesuŋ juɔ piiye u nelma-i tī baa nuɔmba-i, wuɔ ta kā Kafarnamu. ²*Orome ba sorosi ba yuntieŋo naŋo waa nelle fande-na, u maacembiloŋo naŋo maama waa kpelle yuɔ. Maacembiloŋ daayo tuɔ jaŋ. U jarma waa kpelle. ³Yesuŋ juɔ, sorosi ba yuntieŋ daayo nu-ma. Wuɔ puɔr *Yuifu ba bīncuɔmba namba-i u wulaa, wuɔ ba ka cārã-yuɔ u ji sire u maacembiloŋo-i hã-yo. ⁴Bīncuɔŋ daaba kā ka ta ba cārã Yesu-i aa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daayo saaya kāyãmma. ⁵Yuifubaa mie i maama dɔlnu-yuɔ; ŋ saa da, u'i maa i *Diilonelhãalãdũŋgu-i hã-ye.»

⁶Yesu wuɔ ta tuɔ kā baa-ba sorosi ba yuntieŋo cīŋgu-na. Baŋ kaa pie cīŋgu-i, ba suu baa sorosi ba yuntieŋo tiraa puɔr u jēnaamba namba Yesu wulaa. Baa waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Itie, i jīeŋ wuɔ i ji waŋ baa-ni, wuɔ ŋ baa mulieŋ ŋ fere; kere nuɔ ŋ saa saaya ŋ suur fuɔ temma dumelle-na ⁷ku'i cie ŋ da u saa sie jo u fere ŋ wulaa. Iŋga da ŋ sie, ŋ waŋ nelma diei, u maacembiloŋo ka sire. ⁸Wuɔ fuɔ fere-i nuɔmba dii u yuŋ-nu, aa fuɔ bi waa baa-naŋ yuŋ-nu. Duɔ gbē umaŋ wuɔ: «Kã ŋ ka ce daaku!» Iŋ da kutieŋo kãa. Duɔ bi gbē umaŋ wuɔ: «Jo bande!» Iŋ da kutieŋo bi juɔ. Duɔ bi tiraa gbē u maacembiloŋo-i wuɔ: «Ce daama!» Iŋ da u cie-ma.»

⁹Yesu wuɔ kar da hãmmu! Naacolŋ uŋ juɔ piiye tī, Yesu wuɔ bir u yaaŋga-i nuɔmba-na aa naa cira: «Yaan mi tūnu-nei; *Isirahel-na hiere, mi saa da umaŋ haa u naŋga-i mie naacolŋ daayo temma-i.» ¹⁰Sorosi ba yuntieŋo pɔpuɔrbieŋ baa bir ta ba kũŋ. Baŋ kaa hi cīŋgu-i, baa da maacembiloŋ daayo siire da yeryer u temma-i.

Bikulcieŋo naŋo bieŋo kuu Yesu sire-yuɔ

¹¹Ku huonŋu-na, Yesu wuɔ ta tuɔ kā nelle nande-na, ba bī-de Nayine. U *hãalãbiemba waa baa-yo a naara nelpũŋgu naŋgu. ¹²Baŋ kaa ta ba suur nelle-na, baa suu baa ba tũyãa bikuloŋo naŋo ta ba kã da ba ka fuure. U waa naacombiloŋo, aa u yaa waa u diei u nyu wulaa, a ne da u to naa ku aa yaŋ-ba. Nuɔmba boi taa ba kã u fuuremma-na. ¹³Yesuŋ daa nyuŋo-i, u hujarre gbuu ko-yo, wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Cieŋ nuɔ, budii; baa kaal.» ¹⁴Aa naa pie ka haa u naŋga-i kuloŋo-na. Bamaŋ naa tũyãa-yo baa yiera. Wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Naa-combilo, sire!» ¹⁵Wuɔ bi yīye sire tīena, aa doŋ tuɔ piiye. Yesu wuɔ gbē nyuŋo-i wuɔ: «Bie ŋ bieŋo yaa-i.» ¹⁶Korma pãŋ bel-ba hiere terieŋgu faŋgu-na. Baa ta ba gbeliŋ Diiloŋo-i aa ta ba piiye wuɔ: «*Diilopɔpuɔrbilobuɔ hilaa-yie. Diiloŋo juɔ ji kāyã u nuɔmba-i.» ¹⁷Nelma famma gbuo *Yude-i hiere baa nileiŋa maŋ u kɔwɔnni-na.

Nsãa-Batise puɔraa u hãalãbiemba-i Yesu wulaa

(Matie 11.2-6)

¹⁸Yesuŋ cie mamaŋ hiere, Nsãa *hãalãbiemba kā ka tūnu-yuɔ baa-ma. ¹⁹Wuɔ bir puɔr ba hãi Yesu wulaa wuɔ ba ka yuu-yo kere *Koŋkortieŋo maŋ saaya u jo, u yaa ufaŋo-i wei sisɔ uu dii huonŋ-nu? ²⁰Baa kā ka da Yesu-i, baa cira: «*Nsãa-Batise puɔraa-ye ŋ wulaa, wuɔ i ji yuu-ni kere Koŋkortieŋo maŋ saaya u jo, u yaa nuɔŋo-i wei sisɔ uu dii huonŋ-nu?» ²¹A ne da huonŋu faŋgu-na, Yesu waa tuɔ sire jaamba boi ba jarma-na aa tuɔ donya *jīnabaa-ba-i nuɔmba yunni-na aa bi tuɔ puur yiriemba yufieŋa-i. ²²Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Kãaŋ na ka tūnu Nsãa-i baa naŋ daa kumaŋ, baa naŋ nuɔ mamaŋ:

*Yiriemba yufieŋa puurii, murgubaa-ba siire ta ba wuɔ, *wontuɔrmba jarma taa bei, tugbentaamba tūnni puurii, bikuomba siire aa sūntaamba nuɔ *Neldɔdɔlma-i.†*
²³Umaŋ gbeini-i da ni saa ji guɔl mi huonɔŋu-na kutieŋo yunɔŋu dɔlaa.»

Nsāa-Batisei sīnni-i

(*Matie 11.7-19*)

²⁴Nsāa pɔpuɔrbieŋ baŋ taa, Yesu wuɔ tuɔ taara u pigāaŋ nuɔmba-i baa Nsāa sīnni-i, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na kāa ka ne bige-i *hiɛkuraanɔŋu-na? Fafalmuŋ sagal-laŋ hiɛŋgu-i duma na kāa ka ne ku yaa wei? ²⁵Namaa kāa ka ne bige-i? Na kāa ka ne umaŋ diyaa bimbifafanni wei? Ma sī bamaŋ diyaan bimbifafanni-i aa ta ba ce ba bāanɔŋu-i baa dii jāmatigi ba dūn-niŋ ke? ²⁶Ŋga namaa kāa ka ne bige-i? Ma sī na kāa ka ne *Diilopɔpuɔrbilonoŋ'i ke? Aa naacolɔŋo faŋo-i, mi tūnu-nei, u maaraa Diilopɔpuɔrbieŋba-i. ²⁷Mamaŋ nyegāaŋ Diilonɔŋ-nelma-na wuɔ: «*Mi ka puɔr mi pɔpuɔrbilonoŋ wuɔya ta ŋ yaan-na ka cāa ŋ hūmelle-i*‡, ba gbē Nsāa yaa-i. ²⁸Yaan mi tūnu-nei, Nsāa temma saa hi hoŋ caanɔŋ-bieŋba-na yogo, a ne da umaŋ si dii baa yunɔŋu *Diilonɔŋ-nelle-na u maaraa Nsāa-i. ²⁹Nuɔmba-i hiere ka hel baa *nampohūutaamba-i ba nuɔ Nsāa nelma-i aa suɔ wuɔ Diilonɔŋo maacemma vii, ba ce Nsāa *batiseŋ-ba. ³⁰Ŋga *Fariŋiɛbaa-ba-i baa *ānjī-namma pigāataamba yagaraa wuɔ Nsāa baa batiseŋ-ba. A ce dumaanɔŋ-na, Diilonɔŋ uŋ taa u taara u ce kumaŋ hā-ba, ba cīinaana-kuɔ.»

³¹Yesu wuɔ tiraa cira: «Mi gbāa saa fiefie ku nuɔmba-i baa haba-i? ³²Mi gbāa saa-ba baa bisāimba maŋ tīenaana pon-sanatigerreŋ. Banamba ta ba waŋ baa banamba-i wuɔ:

«I hulii tulammu hā-na, na saa nyey, i hāl kuliin-inei hā-na, na saa kaal.»
³³*Nsāa-Batiseiŋ juɔ aa u sa dii dībelle u nunɔŋu-na, u sa nyonɔ kolma, na cira wuɔ *jīna dii u yunɔŋu-na. ³⁴*Molonɔ-Bieŋ uŋ wuɔ aa tuɔ nyonɔŋ, na tiraa sire ta na pi-iyey wuɔ: «Naacolɔŋ daa fuɔ bi yii baa ni-iwuoni yaa yonɔ baa konyolle, aa tiraa sire bel jīeru baa nampohūutaamba baa nelbabalaamba.» ³⁵Ŋga bamaŋ siyaa Diilonɔŋo nelma-i ba suyaa wuɔ ma faa.»

Yesu kāa Simɔ cīinɔŋu

³⁶*Fariŋiɛyieŋo naŋo waa, ba taa ba bā-yo Simɔ. Yiinɔŋu naŋgu-na, wuɔ ji bā Yesu-i wuɔ ba ka wuɔ niwuoni u terieŋgu-na. Yesu wuɔ kā ba ka ta ba wuɔ. ³⁷A ne da saasorieŋo naŋo waa nelle fande-na. Wuɔ nu-ma wuɔ Yesu dii Simɔ terieŋgu-na ba ta ba wuɔ niwuoni. Wuɔ kā baa natikolo-hūmma *alabati-kamoeleŋ ³⁸ka yiera saanu baa Yesu gbeini-i tuɔ kaal. Uŋ kaal dumaanɔŋ-na, nyinyɔlma ta ma kūnna Yesu gbeini-na. Wuɔ ce u yukuoŋsīnni-i a hurre-nie aa pūrā-nie nammu hāi aa ce natikolo-hūŋ daama-i a kūnna-nie.

³⁹Simɔ daa mafamma-i ce bige-i, u pāŋ tuɔ piye u huonɔŋ-na wuɔ: «Kuo naacolɔŋ daayo waa *Diilopɔpuɔrbilonoŋo ninsoŋo, cieŋo maŋ yieyaayanɔ-yuɔ daayo-i uu naa suɔ wuɔ cefefeinɔ si.»

⁴⁰Yesu wuɔ cira: «Simɔ, nelma dii mi da mi waŋ-ma baa-ni.»

Simɔ wuɔ: «Hāalātie, waŋ-ma.»

⁴¹Yesu wuɔ cira: «Naacolɔŋo naŋo cēmelle waa nuɔmba hāi nuɔ; dielā-wuonɔŋo-i neifieŋ-komuonɔŋa hāi baa cīncieluo, hāalīŋ-wuonɔŋo-i neifieŋa ndii. ⁴²Ba saa gbāa da ba pā-ya, u ce hujarre bei aa ce ba yaŋ-ya. Ba hāi-i-na, cēmellentieŋo maama ka dɔlnu hai yaŋ?»

†7:22 Nieŋ Isayi sebe-i-na (Ésaie) 35.5-6; 61.1.

‡7:27 Malaki (Malachie) 3.1

⁴³ Simo wuo cira: «Mei huon-na, umaŋ gbein-a-i waa boi u maama ka dolnu u yaa yan.»

Yesu wuo cira: «I waan ninsono.»

⁴⁴ Aa naa bir u yaanga-i cieŋo-na, aa gbē Simo-i wuo: «I daa cieŋ daayo-i ke? Miŋ diyaa mi gboluongu-i ŋ dumelle-na, ŋ saa hā-mi hūmma mi saara mi gbeini-i. Iŋga fuo kaalaa kūnna u nyinyolma-i mi gbeini-na a saara-nie hā-mi, aa hurrenie baa u yukuosinni-i. ⁴⁵ I saa jārā-mie pūrā-mie, ŋga fuo-i, dii uŋ suurii ŋ dumelle-na ji hi baa fiefie, u saa yan mi gbeini pūrāmma-i. ⁴⁶ I saa hure namma mi yungu-na, ŋga cieŋ daayo kūnna natikolo-hūmma mi gbeini-na. ⁴⁷ Ku'i cie mi ta mi tū-niŋ mie: Mi maamaŋ dolaanu-yuo dolnumma maŋ daama-i, ku pigāaŋ wuo u āmbabalma-i baa ma ciinumma-i hierie, ma hurii. Iŋga umaŋ āmbabalma-i da ma saa hur boi, mi maama sa dolnu kutieŋo-i boi.» ⁴⁸ Aa naa waŋ baa cieŋo-i wuo: «I āmbabalma hurii.» ⁴⁹ Bamaŋ waa juwuoterieŋgu-na baa doŋ ta ba joguon wuo: «Naacolŋ daa fuo hilaa hie aa tuo gbā u hur āmbabalma-i?» ⁵⁰ Yesu wuo waŋ baa cieŋo-i wuo: «Niŋ haa ŋ nanŋa-i mie ŋ kuraa, kā fiei.»

Caamba namba taa ba kāyā Yesu-i baa u hāalābiemba-i

8 Ku huonŋu-na, Yesu wuo ji sire tuo wuora nileiŋa-na hierie u waŋ *Diilon-bāaŋgu *Neldodolma-i u kā. U *hāalābieŋ cinciueluo ba hāi baamba waa baa-yo ² a naara caamba namba. Wuo duonya *jīnabaa halaŋ-ba caamba famba yunni-na, aa naa bi sire banamba jarma namma-na. Ba taa ba bī unaŋo-i Maari. Fuo taa u hel Magidala. Jīnabaa niehāi naa hilaa fuo-i-na. ³ Aa bī unaŋo-i Sani. Fuo bolu waa *Erodi dumelle maacembiemba yuntieŋo nanjo, ba taa ba bī-

yo Kusa. Aa ta ba bī unaŋo-i Susani a naara capūŋgu nanŋu. Ba taa ba ce ba nagāŋ-niini-i ba kāyā Yesu-i baa u hāalābiemba-i.

Nuombaŋ bel Diilon-nelma-i dumaa

(Matie 13.1-23; Marke 4.1-20)

⁴ Nuomba taa ba hel nileiŋa-na hierie ba jo ba nu Yesu nelma-i. Yiinŋu nanŋu-na, wuo nan gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuo: ⁵ «Naacolŋ nanjo kāa ka nan fūma u suonŋu-na. Unaŋo kā ka diire hūmelleŋ-huonŋu-na. Nuomba ta ba cor ba fiēna-yuo; huriimba jo ji wuo-yo hierie. ⁶ Unaŋo kā ka diire tāmpellen-terieŋ-nu a pa, kpekelma ce u ku. ⁷ Unaŋo kā ka diire hieŋ-nu; hieŋgu tu suuye-yuo. ⁸ Umaŋ diiriye suon-huonŋana, munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla.» Yesuŋ waŋ mafamma-i, u piye da gbagaga wuo: «Umaŋ duo u ka nu, u nu!»

⁹ U *hāalābiemba yuu-yo wuo: «Gbānalāaŋ daaku yungu yaa wuo nie?»

¹⁰ U cira: «Diilonŋo cie baa namaŋo-i. U *nellentesinni maama maŋ fuyaa, u pigāaŋ namaŋo-i baa-ma. Iŋga ma piye baa banamba-i gbāneiniŋ; a ce dumaŋo-na,

*da ba ne-ma, ba sie da ma terieŋgu-i, aa da ba nu-ma, ba sie suo ma yungu-i.*¹¹»

¹¹ Aa naa cira: «Mi gbānalāaŋgu yungu yaa daaku: Diilon-nelma yaa fūma-i, aa nuomba hōmmu yaa u mundiiremmu-i. ¹² Nuomba nanŋ hōmmu dii ŋaa hūmelleŋ-huonŋa, da ba nu Diilon-nelma-i, ba yan *Sitāni jo ji hiel-ma ba hōmmu-na, a ce dumaŋo-na ba sie da hūu-ma aa kor. ¹³ Banaŋ hōmmu dii ŋaa tāmpellen-terieŋgu, da ba nu Diilon-nelma-i, ma gbuu dolnu-bei; ba hūu-ma. Iŋga ma sie gbāa nanŋ kaasinni. Da ku ji huol, ba har jīna. ¹⁴ Banaŋ hōmmu dii ŋaa hieŋ-terieŋgu,

da ba nu Diilonj-nelma-i, ba yaŋ añjɔgɔma-i baa gbeinj-maama-i a naara ba kusinj-maama jo ji suuye-mei. A ce dumaŋo-na ma sie gbāa dii belle ba wulaa. ¹⁵Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hiefafamma, da ba nu Diilonj-nelma-i, ba hūu-ma aa bel-ma baa hɔfafanŋa aa nyaar ta ba wuɔ ma hūmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa.»

Fitinj-gbānalāŋgu

(Marke 4.21-25)

¹⁶Yesu wuɔ tiraa naŋ gbānalāŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Ba sa celieŋ fitinɔ-i aa ce biŋkūŋgu cure-yuɔ. Da ba celieŋ-yo, ba haa-yo dɔɔ ku yaa ŋ da dūŋ-huɔŋga cie gbaa hiera. ¹⁷Ku weima si dii mamaŋ sie ji hel bomborma-na, aa ku nelma si dii mamaŋ sie ji nu. ¹⁸Kuŋ yeŋ baa umaŋ, ba ka hā-yo naara, aa umaŋ kuu sī baa-yo, celle kūŋgu maŋ uŋ haa u naŋga-i kuɔ, ba ka hūu-ku aa yaŋ-yo. Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na ta na suɔ nelma numma.»

Yesu nyu-i baa u hāmba juɔ u wulaa

(Matie 12.46-50; Marke 3.31-35)

¹⁹Yesuŋ waa tuɔ waŋ Diilonj-nelma-i, u nyu-i baa u hāmba jo da ba ji ne-yo; jo ji da nuɔmba yuu, ba saa gbāa da ba pie u caaŋ-nu. ²⁰Baa waŋ ba Yesu-i wuɔ: «Ŋ nyu-i baa ŋ hāmba juɔ da ba ji ne-ni, baa dii gɔŋgɔwɔŋgu-na.»

²¹Yesu wuɔ cira: «Bamaŋ nuɔŋ Diilonj-nelma-i aa ce-ma, ba yaa mei nyubaa-ba-i, ba yaa mei hāmba-i.»

Yesu yieraaya fafalmu

(Matie 8.23-27; Marke 4.35-41)

²²Yiŋgu naŋgu-na, Yesu wuɔ ji bel nyugūŋ beŋo naŋo-na baa u *hāalābiemba-i aa naa cira: «Yaŋ i karnu dalaŋga-i i kā bombor damaalei-i.» Baa bi ta ta ba karnu ba kā. ²³Ba'a ba kā yaŋga-na, Yesu wuɔ duɔfūŋ. Ba kaa hi hɔlma namma-i,

fafalmu naŋ temma sire suuye-bei. Hūmma doŋ ta ma suur beŋo-na. Baa ta ba yii da ba kunu. ²⁴Hāalābiemba ta ba kaasinj wuɔ: «Hāalātie, sire, i yii die ku!» Yesu wuɔ sire nuola fafalmu-i baa hūmma-i nie kā ka ciire. ²⁵Kuɔ cu ba hɔmmu-i, ba kūɔŋ maa ta ma nyey. Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Namaa na'a na haa na naŋga-i mie hie?» Baa ta ba piye ba-naa nuɔ wuɔ: «Neliy hayo-i temma-i dumande-i? Fuɔ dii nie aa duɔ nuola fafalmu-i baa hūmma-i ni kā ka ciire ni temma-i?»

Yesu duɔnya jīnabaa naacolŋo naŋo-na

(Matie 8.28-34; Marke 5.1-20)

²⁶Yesubaa-baŋ karaanu ka hi Geres-a dii Galile dalaŋga bomborma namma-na, baa huɔl. ²⁷*Jīna ba nolŋo naŋo waa nelle fande-na, u bāaŋgu cuɔ. U waa tuɔ wuɔra u biŋ tāmporuɔŋgu aa tuɔ kā u cɔ cīncuɔŋ-na. Yesubaa-baŋ huɔlāa u da-ba, u ta tuɔ jārā-bei. ²⁸Uŋ juɔ hi, u kaasinj aa dūuna Yesu caaŋgu-na aa piye da gba-gaga wuɔ: «Dɔɔrwuɔŋo Bieŋ nuɔ, mi cie-ni nie? Jande, baa ce hɔdorre baa-mi.»

²⁹Yesu wuɔ nuolaaya jīnabaa-ba-i wuɔ ba hel-yuɔ ku'i cie wuɔ tuɔ piye dumaŋo-na. Ku waa da ku sire-yuɔ yi-ŋgu maŋ nuɔ-i, ba bel-o vaa-yo baa jɔl-gɔbaa jīna. Ŋga da ba fie vaa-yo, u kar jɔlgɔbaa-ba-i aa suur hieŋ-nu. ³⁰Jīnabaa daaba naa ciinu cor u yuŋgu-na. Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ba bī-ni nie?»

Wuɔ cira: «Ba bī-mi Sālle.»

³¹Jīnabaa-ba bir yaŋ aa ta ba cārā Yesu-i wuɔ u baa donya-bei ba kā yaahuol-terieŋgu-na.

³²A ne da persālle nande waa ta di wuora tānuŋgu-na. Jīnabaa-ba cārā Yesu-i wuɔ u yaŋ ba ka suur permba fama yaa nuɔ-i. Yesu wuɔ hā-ba hūmelle-i. ³³Baa hel naacolŋo-na a kā ka suur permba-na. Permba pāŋ ta ba gbar ba hiire, ba kā ba kunu dalaŋga-

na. ³⁴ Nuomba waa ta ba ceŋ-ba. Baŋ juɔ da ba gbaraa ka kunu hiere dumaango-na, baa pisallā baa gbaruŋgu; banamba kā nellen-huonŋa-na, banamba kā sonni-na ka waŋ-ma. ³⁵ Nuomba hel da ba ji ne. Baŋ juɔ ji hi, baa da naacolŋ daayo diyaa bimbinni tiena da welewele Yesu caanŋu-na. Korma pāŋ ta ma da-ba. ³⁶ Bamaŋ waa da baŋ duonya jīn-abaa daaba-i dumaa naacolŋo-na, baa ta ba piye ba tūnu banamba-i. ³⁷ Kor maa gbuu ta ma da Geresataamba-i. Baa cārā Yesu-i wuɔ u ce jande aa u ta u halaŋ ba terienŋu-na. Wuɔ kā ka nyugūŋ beŋo-na duɔ bir. ³⁸ Uŋ duonya jīnabaa-ba-i naacolŋo maŋ nuɔ-i, wuɔ cārā-yuɔ wuɔ u yaŋ u kā baa-yo. Yesu wuɔ cira: ³⁹ «Yaŋ aa ŋ kūŋ ŋ ka tūnu nuomba-i Diilonŋ uŋ cie kumaŋ niɛ.» Naacolŋ wuɔ ta ka tuɔ wuɔra u waŋ Yesuŋ cie kumaŋ yuɔ hiere.

Yesu yieraaya cieŋo naŋ tamma aa sire bikulogo naŋo

(*Matie 9.18-26; Marke 5.21-43*)

⁴⁰ Yesuŋ hilaa Geresai-na jo, nuomba kūɔɔ ba-naa kā ka yu-yuɔ. Ba taa ba niya u jomma-i hiere. ⁴¹ Naacolŋo naŋo waa, ba taa ba bī-yo Yarusi. U waa *Diilonel-haalādūŋgu yuntienŋo. Wuɔ jo ji dūuna Yesu caanŋu-na a tuɔ cārā-yuɔ wuɔ u kā u dumelle-na ⁴² kere u biloduɔla yii baa u yuŋgu. Bilonŋo bienŋ cīncieluo baa a hāi waa belle fande-na. Yesu wuɔ ta ba ta ba kā. Nuomba fūnuŋ yu-yuɔ ta ba nogolo terni-na hiere. ⁴³ Cieŋo naŋo bi waa ba hɔlma-na, u tamma taa ma kūnna. Ku bienŋ cīncieluo baa a hāi waa belle fande-na. U cie perru-i ji gbē. U gbeŋa tiraa tī aa tamma saa yiera. ⁴⁴ Cieŋ daayo piɛ Yesu huonŋ-yaŋga a yieya u jonŋoruo tūŋgu-i. Uŋ yieyaaya jonŋoruo-i terienŋu maŋ nuɔ-i, tamma pāŋ yiera. ⁴⁵ Yesu wuɔ suɔ wuɔ molo yieyaaya-yuɔ. Wuɔ yuu wuɔ: «Hai moloŋo-i yieyaaya-mie?»

Wulawula wuɔ fuɔ sī, wulawula wuɔ fuɔ sī. Pier wuɔ cira: «Hāalātie, molo saa

yieya-nie, nuomba yaa yuu ta ba tisīŋ-ni.»

⁴⁶ Yesu wuɔ cira: «Molo yieyaaya-mie. Mi daa kunanŋu paraaya-mie ku'i cie mi suɔ.»

⁴⁷ Cieŋ daa uŋ daa Yesu suyaa dumaango-na, u kūɔma doŋ ta ma nyenŋ. Wuɔ pie dūuna u yaanŋa-na, aa naa piye nuomba-i hiere ba yufelle-na kumaŋ cie u yieya-yuɔ. Aa fafalmuŋ daa-yuɔ terduonŋu faŋgu-na dumaa, wuɔ tiraa waŋ mafamma-i. ⁴⁸ Yesu wuɔ gbē-yo wuɔ: «Mi bilo, niŋ haa ŋ nanŋa-i mie, ŋ kuraa. Kā ŋ kā fiei.»

⁴⁹ Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huonŋu maŋ nuɔ-i, moloŋ wuɔ hel Diilonelhaalādūŋgu yuntienŋo cīŋgu-na ji waŋ baa-yo wuɔ: «Baa yaŋ hāalātienŋo mulienŋ u fere, ŋ bilonŋo jarma yaraa-yo.» ⁵⁰ Yesu wuɔ nu-ma. Wuɔ waŋ baa Yarusi-i wuɔ: «Baa tie holle. Da ŋ haa ŋ nanŋa-i mie, ŋ bilonŋo ka sire.» Uŋ waaŋ mafamma-i, baa cor ta ba kā. ⁵¹ Baŋ kaa hi cīŋgu-i, u saa sie molo suur baa-yo dūŋgu-na. U cie fuɔ baa Pier baa Nsāa baa Sake a naara bilonŋo to-i baa u nyu-i ba'i suur baa-yo yonŋ. ⁵² Nuomba-i hiere ba waa kaaluŋ-nu. Yesu wuɔ gbē-ba wuɔ: «Baa na kaal, u saa ku, u duofūŋ.» ⁵³ Baa bir yaŋ aa ta ba cōmuonŋ-yo. Bafamba wulaa ma tie. ⁵⁴ Yesu wuɔ bel bilonŋo nanŋa-i, aa naa piye da gbagaga wuɔ: «Bilo, sire!» ⁵⁵ Bilonŋ wuɔ puur u yufienŋa-i aa pāŋ yiye sire. Yesu wuɔ cira ba hā-yo bīŋkūŋgu u wuɔ. ⁵⁶ Kuɔ ce u bīncuomba-i gberɛ. Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel.

Yesu puɔraa u hāalābiemba-i

(*Matie 10.5-15; Marke 6.7-13*)

9 Ku huonŋu-na, Yesu wuɔ tigiinŋ u *hāalābienŋ cīncieluo ba hāi baamba-i a hā-ba himma baa fōŋgūɔ ba da ba gbāa ta ba donya *jīnabaa-ba-i hiere aa ta ba sire jaamba-i. ² Uŋ cie mafamma-i, wuɔ puɔr-ba wuɔ ba wuɔra

waŋ *Diiloŋ-bāaŋgu maama-i aa sire jaamba-i. ³ Aa naa waŋ baa-ba wuo: «Da na'a na ta, molo baa bie būc̣le, molo baa bie buɔra, molo baa bie niwuoni, molo baa bie gbeija, molo baa bi bie joŋgorbaa-ba hāi. ⁴ Da na kā terieŋgu terieŋgu, aa ba ka hā-na dūŋgu wuo na ta na c̣, na ṭie dūŋgu faŋgu-na fuɔ na tamma. ⁵ Ŋga da na kā da na ka har bamaŋ nuɔ-i aa ba yagar, na pir na nallu-i na ta. Ku yaa ba ka suɔ wuo ba maacemma saa fa.» ⁶ U hāalābiemba ta ta ba wuɔra nileija-na hiere ba waŋ *Neldɔɔlma-i aa ta ba sire jaamba-i ba kā.

Erɔdi huɔŋga cuu

(*Matie 14.1-12; Marke 6.14-29*)

⁷ Mamaŋ cieŋ hiere, *Erɔdi maŋ waa *Galile yuŋgu-na wuo nu-ma. Uŋ nuɔ-ma, u huɔŋ kaa cu. Banamba taa ba piiye wuo *Nsāa-Baṭisi yaa siire kuɔŋ-nelle-na a jo. ⁸ Banaŋ ba'a *Eli yaa caraaya-bei. Banaŋ ba'a yiinataaŋ *Diilopɔɔrbilɔŋo naŋo'i siire kuɔŋ-nelle-na jo. ⁹ Erɔdi wuo cira: «Mi cie ba kar Nsāa yuŋgu-i, hai moloŋo-i daayo fuɔ?» Aa naa tuɔ taara u da Yesu yufelle.

Yesu hāa nelpūŋgu naŋgu wuo ye

(*Matie 14.13-21; Marke 6.30-44; Nsāa 6.1-14*)

¹⁰ Yesu *pɔɔɔrbieambaŋ kaa bir jo, baa jo ji tūnu-yuɔ baa baŋ kaa ce mamaŋ hiere. Yesu wuo ce ba hel nellen-huɔŋga-na kā ba deŋ, dii nelle nande caaŋgu-na ba b̄i-de Betisada. ¹¹ Baŋ fie ta, nuɔmba yagar nu-ma, aa sire nyaa u huɔŋ-nu. Baŋ kaa hi, Yesu wuo hā-ba munṭienammu aa bie *Diiloŋ-nellentes̄inni maama-i waŋ baa-ba aa bi sire jaamba maŋ waa ba hɔlma-na.

¹² Bāaŋguŋ juɔ doŋ ta ku hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u *hāalābieŋ c̄incieluo ba hāi baamba kā u wulaa ka cira: «Iṭie, iŋ yeŋ h̄ieŋgu-na dumand̄e-i aa bāaŋgu ta ku

suur, ŋ sa ce nuɔmba bɔɔɔ kā nileija maŋ kɔɔɔnni-na ka taara niwuoni wuo, baa munc̄ommu wei?»

¹³ Yesu wuo cira: «Namei saaya na hā-ba niwuoni-i ba wuo.»

Baa cira: «*Buruo u ndii dii baa-ye yoŋ baa titiraamba hāi. Da ŋ bi'a miemei ka s̄aa ji hā nelpūŋ daaku-i hiere ŋ waŋ-ma.» ¹⁴ A ne da bamba maŋ waa, ba yuu nuɔmba neifieŋa hāi nuɔsiba ndii temma.

Yesu wuo cira: «Cieŋ ba t̄iena nuɔmba komuɔŋa hā-a-hāi baa c̄incielbaa.» ¹⁵ U hāalābiemba ce nuɔmba t̄iena. ¹⁶ Yesu wuo bie buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hāi baŋ daaba-i a ciir u yuŋgu-i dɔɔɔ-i-na aa jaal Diiloŋo-i. Uŋ jaalaa Diiloŋo-i, wuo būlnu-nie hā u hāalābiemba calnu-nie hā nuɔmba-i. ¹⁷ Nuɔmba wuo hiere nie yar-ba. Hāalābiemba gbura ni boini-i a dii-ni segeyu-fieŋ c̄incieluo baa a hāi a ta baa-ni.

Yesu s̄inni yaa hani-i?

(*Matie 16.13-28; Marke 8.27-9.1*)

¹⁸ Yiingu naŋgu-na, Yesu kāa u deŋ ka tuɔ cārā Diiloŋo-i. U *hāalābiemba waa baa-yo. Wuo yuu-ba wuo: «Nuɔmba waŋ wuo nie mei kūŋgu-na?»

¹⁹ Baa cira: «Banamba ciera wuo nuɔnei *Nsāa-Baṭisi-i, banaŋ ba'a nuɔnei *Eli-i, banaŋ ba'a yiinataaŋ *Diilopɔɔrbilɔŋo naŋo'i birii jo nuɔŋo-i.»

²⁰ Yesu wuo yuu-ba wuo: «Naaa fuɔ, na'a hai moloŋ muɔmei?»

Pier wuo cira: «Diiloŋ uŋ p̄aa nuŋgu-i wuo u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa nuɔŋo-i.»

²¹ Yesu wuo waŋ-ma kuola-mei baa-ba wuo ba baa yaŋ molo nu-ma. ²² Aa naa cira: «*Moloŋ-Bieŋo saaya u gbuu mul̄ieŋ. Nelle b̄inc̄uɔmba-i baa *Diiloŋo-gāntaamba yuntaamba-i a naara *āŋj̄i-namma pigāataamba ka c̄iina-yuɔ aa bello ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni

hāi yon̄ hīema-na, sieliŋ-yiinḡu-na u ka sire hel jo.»

²³ Aa naa waŋ baa-ba wuo: «Nuoni maŋ da ŋ ta ŋ taara ŋ nyaanu-mie, ŋ saaya ŋ cīina ŋ fere aa ŋ jo i ta. Aa ŋ saaya ŋ ta ŋ sie muliema-i baa kuliinḡu-i yinni maŋ jon̄. ²⁴ Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yon̄, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fere; ŋga umaŋ duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fere mei maama-na, kutieŋo ka da cicēlma maŋ sie ji tī dede. ²⁵ Da ŋ da ŋ yufieŋ-niini-i hiere hīema-na aa ka caa, yuŋ haku-i dii-kuɔ? ²⁶ Umaŋ duɔ tuɔ ce senserre u sa taara ba suɔ wuo u cuu mi huon̄-nu, aa bi tuɔ ce senserre baa mi nelma wamma-i, Moloŋ-Bieŋ duɔ ka bir jo baa u f̄ŋḡuɔ-i, baa u To wuoŋo-i a naara u To u dɔrɔpɔuɔrbiemba wuoŋo-i, u ka bi ce senserre baa kutieŋo maama-i. ²⁷ Yaan̄ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Ba-namba dii na hɔlma-na bande-i-na, ba ka da *Diiloŋ-bāaŋgu-i baa ba yufelle aa suɔ ku.»

Yesu birii u deŋ birma

(Matie 17.1-8; Marke 9.2-8)

²⁸ Yesuŋ waan̄ mafamma-i, yinni niisiei temma cor, wuo ce fuɔ baa Pier, baa Nsāa a naara Sake ba kā tānuŋgu naŋgu-na da ba ka cārā Diiloŋo-i. ²⁹ Uŋ kaa tuɔ cārā Diiloŋo-i u yaan̄ga fūnuŋ bir ka deŋ birma aa u jon̄gorbaa-ba bir baapielmba ta ba gbu ba caa da muimui. ³⁰ Wuo u ne da nuɔmba hāi juɔ ji ta ba piiye baa-yo: *Moisi baa *Eli. ³¹ Dɔrcecerma namma'i naa dii-ba huon̄ga ba ta ba piiye baa Yesu-i uŋ ka ku kuliinḡu maŋ *Yerusalemu-i-na a perieŋ u maacemma-i bāl-ma. ³² ŋ sie suɔ wuo Pierbaa-ba naa kor duɔfūŋ bir ba nammu-i ba honniŋ, ŋga ba yagar sire da cecer daama diyaa Yesu-i huon̄ga baa muɔŋ daaba-i ba hāi-i-na u caan̄-nu. ³³ Nuon̄ daabaŋ juɔ ta ba ta, Pier

wuo waŋ baa Yesu-i wuo: «Hāalātie, i jomma faa bande-i-na de! ŋ sa waŋ i ce gbuganni siei wei? Ku diei naŋ kūŋgu, ku diei Moisi kūŋgu, aa ku diei kūŋgu naŋgu-i Eli kūŋgu.» U taa u piiye dumaa u yuŋ-nu, u sa suɔ uŋ waŋ mamaŋ. ³⁴ Uŋ taa u waŋ mafamma-i huon̄gu maŋ nuɔ-i, duherru nandu jo ji cinnu-bei. Korra ta ma da-ba. ³⁵ Ba'a ba ne, da molo piiye duherru-na wuo: «Mi Bieŋo yaa daayo-i, mi hielaa u yaa-i. Taa na nu u nuŋgu-i[§].» ³⁶ Moloŋ daa uŋ juɔ piiye tī, *hāalābiemba da Yesu yaa u diei yon̄; ba saa da moloŋo baa-yo. Kuŋ cie dumaan̄o-na, ba fiinaŋ nel daama-na, ba saa waŋma baa moloŋo huon̄gu faŋgu-na.

Yesu duɔnya jīna naacombiloŋo naŋo-na

(Matie 17.14-18; Marke 9.14-27)

³⁷ Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuo hire tānuŋgu-na baa u *hāalābiemba-i. Nelpūŋgu naŋgu jo u wulaa. ³⁸ Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na. Wuo piiye da gbagaga wuo: «Hāalātie, jande, ne mi bieŋo-i, u yaa u diei yon̄ mi wulaa. ³⁹ *Jīna dii u yuŋgu-na. Duɔ sire-yuɔ dumande-i, u tugol kaasīŋ. Duɔ kaasīŋ, jīna mal-o u tuɔ tārā aa sāmpugaaru ta du hel u nuŋgu-na. Duɔ sire-yuɔ, u mulieŋ-yo da suu aa suɔ ji ciire-yuɔ. ⁴⁰ Mi cārā ŋ hāalābiemba-i mie ba donya-yuɔ, ba saa gbāa.»

⁴¹ Yesu wuo cira: «Fiefie ku nuon̄ namaŋo-i na sa hūu nelieŋ maama; na saa fa. Na daa nie sī mi ka tīena baa-na gbula a tiera na nonni-i wei?» Aa naa gbē naacolŋo-i wuo: «Jo baa ŋ bieŋo-i bande.» ⁴² Naacombiloŋ uŋ kaa tuɔ pie Yesu-i, jīna wuo sire-yuɔ. Wuo cii pāŋ tuɔ tārā. Yesu wuo nuola jīna-i wuo u cor hel naacombiloŋo-na. U bi siremma yaa dumaan̄o-na u jarma-na. Wuo hā u to-i baa-yo. ⁴³ Nuɔmba maŋ waa hiere kuɔ

§9:35 Isayi (Ésaie) 42.1; Like 3.22

ce-ba gberɛ. Wulawula wuɔ Diiloŋo hii, wulawula wuɔ Diiloŋo hii.

Yesu tirii u kuliŋgu maama-i

(*Matie 17.22-23; Marke 9.30-32*)

Yesu āncemmanɔ taa ma ce nuɔmba-i hiere gberɛ dumaŋo-na, wuɔ waŋ baa u *hāalābiemba-i wuɔ: ⁴⁴«Karaan na tūnni-i na nu nel daama-i fafamma: Ba ka bel *Moloŋ-Bieŋo-i hā nelbiliemba-i baa-yo ba ko-yo.» ⁴⁵U hāalābiemba saa suɔ u nelma yaanɔa-i; ma yunɔu naa fuobei, ba saa gbāa da ba suɔ-ma. Ba sie bi sie da ba yuu-yo.

Hayo-i nelbuɔ-i hāalābiemba-na?

(*Matie 18.1-5; Marke 9.33-37*)

⁴⁶Ku huonɔu-na, Yesu *hāalābiemba ji ta ba fanu ba-naa da ba suɔ uman nelbuɔ-i ba hɔlma-na. ⁴⁷Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ bie bisāmbiloŋo naŋo jīna u caanɔu-na aa naa waŋ baa-ba wuɔ: ⁴⁸«Uman duɔ ne muɔŋo-i aa bel bisāmbiloŋ daayo-i fafamma, kuu dii ŋaa kutieŋo bilaa mei fere yaa-i; aa uman duɔ bel muɔŋo-i fafamma, kuu dii ŋaa u bilaa uman puɔraa-mi. Na saa da, uman duɔ ce u fere cekūɔ na hɔlma-na hiere, u yaa-i nelbuɔ-i.»

⁴⁹Nsāa wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Hāalātie, i daa naacolŋo naŋo taa u bi ŋ yerre-i aa tuɔ donya *jinabaa-ba-i. Mie ne da u sa nyaanu-nie baa mieŋo-i, i ce u yaŋ.»

⁵⁰Yesu wuɔ cira: «Baa na cie-yo, uman duɔ saa bigāan-na, kutieŋo dii baa-na.»

Yesu kamma-i Yerusalemu-i-na

⁵¹Diiloŋ uŋ ŋa naa saaya u hūu Yesu-i yinni man nuɔ-i, niŋ juɔ ta ni pie, wuɔ sire wuɔ fuɔ fuɔ kā *Yerusalemu-i-na. ⁵²Aa naa puɔr nuɔmba ta u yaan-na. Kutaambaŋ kaa hi *Samari nelle nande-i,

baa yiera wuɔ ba tigiin cie-yo. ⁵³Iŋga baŋ waa da ba cor kā Yerusalemu-i-na, nelle fande taamba saa hūu-ma u duɔ har ba nelle-na. ⁵⁴Baŋ juɔ hi da-ma dumaanɔ-na, Sake-i baa Nsāa-i baa cira: «Itie, ŋ sa yaŋ i ce Diiloŋo naar ko-ba wei?» ⁵⁵Yesu wuɔ bir nuola-bei. ^{**}⁵⁶Aa ba cor ta ba kā nelle nande.

Ba nyaanu Yesu-i nie?

(*Matie 8.19-22*)

⁵⁷Baŋ kāŋ hūmelle-na, naacolŋo naŋo gbɛ Yesu-i wuɔ: «Itie, mi ka ta mi nyaanu-nie niŋ kāŋ terni man nuɔ-i hiere.»

⁵⁸Yesu gbɛ-yo wuɔ: «Muncɔmmu dii baa būɔrāamba-i, aa kamma dii baa huriimba-i; ŋga terieŋgu si dii baa *Moloŋ-Bieŋo-i u duɔ tuɔ cīnnu u yunɔu-i.» ⁵⁹Aa naa miel waŋ baa unanɔo-i wuɔ: «Jo i ta.»

Naacolŋo gbɛ-yo wuɔ: «Yaŋ mi to duɔ ku mi fuure-yuɔ tī, mi ka suɔ jo i ji tie wuɔra.»

⁶⁰Yesu wuɔ gbɛ-yo wuɔ: «Yaŋ kuomba fuure ba nakuomba-i, aa nuɔŋo-i ŋ kā ŋ ka ta ŋ wuɔra ŋ waŋ *Diiloŋ-bāanɔu maama-i baa nuɔmba-i.»

⁶¹Unanɔu wuɔ tuɔ piiye baa Yesu-i wuɔ: «Itie, mei ka ta mi nyaanu-nie, ŋga yaŋ mi ka cārā hūmelle-i cīŋgu-na igēna.»

⁶²Yesu wuɔ cira: «Iŋ saa da, uman duɔ tuɔ kū baa niimba-i aa tuɔ miel u ne u huonɔu-na, kutieŋo sie gbāa guona Diiloŋ-suonɔu-na.»

Yesu puɔraa nuɔmba komuɔŋa siei baa cīncieluo ba hāi

10 Ku huonɔu-na, Yesu wuɔ tiraa hiel nuɔmba komuɔŋa siei baa cīncieluo ba hāi a puɔr-ba ba hā-ba-hāi nileiŋa-na hiere baa terni man uŋ ŋa naa saaya u kā-nie, ba da ba ta

****9:55** Banamba naaraaya wuɔ: «Na saa suɔ wuɔ na balaan cor wei? *Moloŋ-Bieŋo saa jo duɔ ji ko nuɔmba, ŋga u juɔ duɔ ji kor-ba.» Saa-ku baa Like 19.10.

u yaar-na. ²Aa naa warj baa-ba wuo: «D̄imma dii b̄oi ŋga ma kartaamba saa ciinu. C̄aar̄aŋ suontieŋo-i u puor nuomba namba naara.» ³Aa naa cira: «Miŋ puoraa-na dumande-i, kuu dii ŋaa mi cieŋ t̄ulmba ka dii-ba maamunaamba-na. ⁴Da na'a na ta, molo baa bie gbeija, molo baa bie buora, molo baa bi bie naatenni. Aa da na ta na k̄a, molo baa ka yiera h̄umelle-na wuo u jaal moloŋo. ⁵Da na ka suur c̄iŋgu maŋ nuo-i, mamaŋ dii cemma iḡena ma yaa daama, na cira: <T̄iyaaŋ dei.> ⁶Da ku yaaf̄ellentieŋo dii c̄iŋgu faŋgu-na, na jaaluŋgu ka hi-yo, da ma'i s̄i ku ka bir jo na wulaa. ⁷Da ba j̄ar̄a-nei fafamma terieŋgu maŋ nuo-i, na har na t̄iena kusuwoŋ-nu'i. Da ba h̄a-na kumaŋ, na h̄u na wuo. Da ba bi h̄a-na ku unyoŋgu maŋ, na h̄u na nyoŋ. Maacembiloŋo saaya baa u maacemma sullu. Baa na ta na horuonu na muŋharmunterni-i. ⁸Da na suur nelle maŋ nuo-i, da ba belna fafamma aa h̄a-na kumaŋ, na h̄u na wuo fiei. ⁹Aa jaamba maŋ dii nelle fande-na, na sire-bei aa na warj baa nuomba-i wuo *Diiloŋ-b̄aaŋgu piyaa-ba t̄i. ¹⁰Ŋga da na suur nelle maŋ nuo-i, aa ba yagar ba saa h̄a-na munt̄ienammu, na k̄a nellen-huwoŋga-na na ka cira: ¹¹¶ piri i nallu-i na nelle-na, ŋga mamaŋ dii, na saaya na suw wuo Diiloŋ-b̄aaŋgu piyaa t̄i.> ¹²Mi t̄unu-nei, bamaŋ da ba saa ka h̄a-na munt̄ienammu, Diiloŋ duw ji tuw yuu nuomba-i yiŋgu maŋ nuo-i, uŋ ka haa kumaŋ kutaamba-na, ku ka balaŋ warj Sod̄omutaamba k̄uŋgu-i††.»

(Matie 11.20-24)

¹³Aa naa cira: «Korasitaŋ namaaŋo-i, s̄ulma haraa-nei! Betisadataaŋ namaaŋo-i, s̄ulma haraa-nei! Gbere-weima maŋ cie namaa h̄olma-na, ku maa naa ce Tiir

nelle yaa nuo-i baa Sid̄o nelle-na, dii yiinaa nileija faŋa taamba naa k̄unna cuoŋgu ba fereŋ nuw aa dii buorbaa joŋgor ba temma a piḡaaŋ wuo ba naana ba cil̄obalaaŋo-i. ¹⁴Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duw ji tuw yuu nuomba-i yiŋgu maŋ nuo-i, uŋ ka haa kumaŋ nei, ku ka balaŋ warj Tiirtaamba k̄uŋgu-i baa Sid̄otaamba k̄uŋgu-i hiere. ¹⁵Kafarnamutaŋ namaaŋo-i, na daa nie s̄i namei ka maar nuomba-i hiere wei? Na t̄aal na fere; namei ka waa ba hieroŋo-i hiere ba huwoŋ-nu.»

¹⁶Aa naa warj baa uŋ hielaa bamaŋ duw puor-ba wuo: «Da na k̄a, umaŋ duw ka nu na nunni-i, kutieŋo nuw mei nuŋgu yaa-i; umaŋ duw ka c̄iina-nei, u c̄iinaana muomei. A ne da umaŋ duw c̄iina muwoŋo-i, u c̄iinaana umaŋ puoraa-mi.»

¹⁷*P̄oꝛuorbiemaŋ k̄aa aa jo, ba jo ji ta ba nye da mus̄emus̄ aa ta ba piiye baa Yesu-i wuo: «Itie, halle baa *j̄inabaa-ba-i hiere, die piiye baa-ba aa b̄i ŋ yerre-i ba nu i nunni-i.»

¹⁸Yesu wuo cira: «Mi daa *Sit̄ani hilaa d̄oꝛo-i-na jo ji diire ŋaa diiloŋ-nyies̄imma. ¹⁹Nieŋ, mi h̄aa-na himma-i ninsoŋo na ta na gb̄a na fīena j̄enaamba-i baa namelmba-i, aa ta na gb̄a na yar biḡaar̄aŋo-i; a ce dumaŋo-na biŋk̄uŋgu sie gb̄aa ce kuubabalaŋgu nei. ²⁰Na saa da! Kumaŋ saaya ku f̄e na h̄ommu-i ku'i s̄i wuo *j̄inabaa-ba nuw na nunni-i, ŋga ku yaa daaku: Na saaya na suw wuo na yireija nyeḡaaŋ dii d̄oꝛo-i-na.»

Yesu huwoŋga fīe

(Matie 11.25-27; 13.16-17)

²¹Terduwoŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle paŋ ce Yesu huwoŋga fīe. Wuo cira: «Baba, nuwnei Yuntieŋ nuw d̄oꝛo-i-na baa hīema-na hiere. Niŋ fuyaa ŋ huwoŋga-i c̄ēc̄emuntaamba-na baa sebesuotaamba-

††10:12 *Sod̄omutaamba k̄uŋgu-i*: Nieŋ Miwaaŋo j̄inamman-sebe-i-na (Gen̄ēse) 19.24-28.

na, aa cer pigāaŋ bisāmbiamba-i baa-ka, ŋ jaaluŋgu bɔi. Ninsongo, ŋ cie ŋ huōŋga yaa dumaŋo-na Baba.»

²² Aa naa cira: «Mi To birii weima-i hiere hā-mi. Da ma hel Tuōŋo-na, molo sa suɔ Bepolŋo-i, aa da ma bi hel Bepolŋo-na baa uŋ taaraŋ u pigāaŋ bamaŋ baa-yo, molo sa suɔ Tuōŋo-i.» ²³ Aa naa bir fulnu u *hāalābiamba-i ba kula wuo: «Naŋ daŋ kumaŋ daaku-i, bamaŋ daaŋkuŋ ba yunni dɔlaa. ²⁴ Yaaŋ mi tūnu-nei, *Diilopuorbiamba bɔi baa fōŋgō-taamba bɔi taa ba taara ba da naŋ daŋ kumaŋ, aa nu naŋ nuŋ mamaŋ, ŋga ba saa ji gbāa[‡].»

Samariyeŋo naŋo maama

²⁵ *Ānjīnamma pigāatieŋo naŋo sire yiera aa yuu Yesu-i baa nel daama-i duɔ cure-yuɔ wuo: «Hāalātīe, da mi ta mi taara mi ka da cicēlma maŋ sa tiēŋ dede-i, mi saaya mi ta mi ce bige-i?»

²⁶ Yesu wuo yuu-yo wuo: «Ba nyegāaŋ wuo nie *ānjīnamma-na?»

²⁷ Naacolŋ wuo cira: «Ba ciera wuo: *Ŋ saaya ŋ dɔl Itieŋo-i Diiloloŋo-i baa ŋ huōŋga-i hiere, baa ŋ kusūŋgu-i hiere, baa ŋ fōŋgū-i hiere, baa ŋ ānjōguoma-i hiere, aa ŋ bi dɔl ŋ nanoloŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fere duma.*»[¶]

²⁸ Yesu wuo cira: «Ma yaanŋa yaa-i. Da ŋ ta ŋ ce mafamma-i, ŋ ka da cicēlma maŋ sa tiēŋ dede-i.»^{§§} ²⁹ Ŋga ānjīnamma pigāatieŋo tuɔ taara u pigāaŋ Yesu-i wuo u nelma saa kā hieŋ-nu. U bir yuu-yo wuo: «Mi nanoloŋo yaa hai?»

³⁰ Yesu wuo sie-yo baa nel daama-i wuo: «Naacolŋo naŋo hilaa *Yerusalemu-i-na a tuɔ hiire u kā Yeriko. Uŋ kāŋ hūmelle-na, cuobaa-ba ka cie-yo hūu u bīm̄bīnni-i, aa

gbuu muo-yo ta ba yii da ba ko-yo. Baŋ muyaa-yo dumaŋo-na, ba nanna-yuɔ aa ta. ³¹ *Diilojigātieŋo naŋo tuɔ jo ji da-yo, u ciel cor aa yaŋ-yo. ³² *Levitiyeŋo naŋo jo ji ce maaduoma. ³³ *Samariyeŋo naŋo jo ji hi da-yo, u hujarre gbuu ko-yo. ³⁴ U yiera. Duvē waa baa-yo, u ce duvēŋ daayo-i a saar u pānni-i aa hure namma nie aa vaaya-nie. Uŋ cie mafamma-i, kakūmuɔ waa baa-yo; u teteŋ-yo haa-yo u kakūmuɔ-i-na a kā baa-yo niraŋ-muŋharmu nammu-na ka migāaŋ bel-o fafamma. ³⁵ Ku cuo kaala-i-na, u hiel warbieŋa* hā terientieŋo-i, wuo u hūu u tuɔ bel jeiŋo-i, kere fuɔ cor yaŋ-na. Da a ji yor a da u saa jo, u ce fuɔ waanŋa u tuɔ bel-o, duɔ ji jo, u ka pā-ya hā-yo.»

³⁶ Yesu wuo yuu ānjīnamma pigāatieŋo-i wuo: «Naŋ huōŋga-na, balaŋ daaba-i ba sie-i-na, hayo-i nie jeiŋ daayo-i wuo u nanoloŋo?»

³⁷ Ānjīnamma pigāatieŋ wuo cira: «Umaŋ cie hujarre-i yuɔ, u yaa-i.»

Yesu wuo cira: «Kā ŋ ka ta ŋ ce dumei!»

Neliēŋoŋ saaya u par mamaŋ

³⁸ Yesuŋ taa u kā *Yerusalemu-i-na baa u *hāalābiamba-i, ba kā ka hi nelle nande-i. Cierŋo naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bī-yo Marti. Marti wuo ce ba har u wulaa. ³⁹ U hāaŋo waa, ba taa ba bī-yo Maari. Maari wuo kā ka tiēna Yesu caanŋu-na tuɔ nu u tuɔ piye. ⁴⁰ A ne da huōŋgu fanŋu-na, Marti yaanŋa naa gbuu huol baa gonyamma-i. Wuo jo ji tuɔ piye baa Yesu-i wuo: «Itie, mi hāaŋoŋ yaŋ mi ta mi gonya mi da-mi-dieŋ naŋ

[‡]10:24 Nieŋ Pier dīe. 1.10-12.

[¶]10:27 Ānjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 6.5; Buolman-sebe (Lévitique) 19.18

^{§§}10:28 Nieŋ Buolman-sebe-i-na (Lévitique) 18.5.

^{*}10:35 Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegāaŋ girekimma-na wuo: «Wuo hiel *deniebaa-ba hāi hā terientieŋo-i.»

daa ku biyaa wei? I] sa waŋ baa-yo u jo ji kāyā-mie wei?»

⁴¹ Yesu wuɔ cira: «Marti, ne hāa, ŋ huɔŋga yuu baa nelma bɔi, ku'i cie ŋ yaanŋa huol huolŋ daama temma-i.

⁴² Nelieŋ nuɔ ŋ saaya ŋ ne weima diei par. Daŋ'a ŋ par, ŋ ne mamaŋ faa. Maariŋ paraa mamaŋ, ma yaa faa; molo si dii duɔ ji hūu-ma u wulaa.»

**Yesu pigāaŋ u hāalābiemba-i
baŋ cārāŋ Diiloŋo-i dumaa**

(Matie 6.9-13; 7.7-11)

11 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu waa terieŋgu naŋgu-na tuɔ cārā Diiloŋo-i. Uŋ juɔ cārā tī, u *hāalābiloŋo naŋo waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, hāalā-yie i tie cārā Diiloŋo-i ŋaa Nsāa uŋ hāalāayā u hāalābiemba-i dumaa.»

² Yesu wuɔ cira: «Da na'a na cārā Diiloŋo-i, cieraŋ:

↓ To nuɔ,

yaŋ nuɔmba-i hiere ba suɔ wuɔ nuɔnei Diiloŋ nuɔŋo-i.

Pa ŋ bāaŋgu-i yie.

³ Ta ŋ hā-ye niiwuoni-i yinni maŋ joŋ.

⁴ Umaŋ duɔ cāl mieŋo-i i ce-yo jande.

Die bi cāl-ni ŋ ce-ye jande;

ŋ baa gāŋ baa-ye.

Baa yaŋ weima gbāa tāal-e dii-ye kuuba-balaanŋu cemman-a.»

⁵ Uŋ waanŋ mafamma-i, u tiraa cira: «Namaaŋo-na, umaŋ duɔ sire kā u jieŋo naŋ wulaa isuɔhollenŋ ka tuɔ muo dūŋgu-i yuɔ, wuɔ u sire hā-yo niiwuoni,

⁶ kere u jieŋo naŋo haraa-yuɔ, u saa da kuuwuonŋu duɔ hā-yo. ⁷ U jieŋo tie dii dūŋgu-na aa cira: «Baa mulieŋ-muɔ; mi gaala tī baa mi bisālmba-i aa dūŋgu tiraa gbonu, mi sie gbāa sire da mi bie niiwuoni hā-ni.»

⁸ Yaanŋ mi tūnu-nei, naacolŋ duɔ cor tuɔ muo dūŋgu-i, u jieŋ duɔ fie'a u saa ne ba jiesīnni-i aa sire, uŋ

muo u huol u yaanŋ-na u ka sire hā-yo uŋ taaraŋ nimaŋ hiere.

⁹ «Yaanŋ mi tūnu-nei: Cāarāŋ! Ba ka hā-na. Taaraayaŋ! Na ka da. Bieŋ! Ba ka sie-na. ¹⁰ Umaŋ cārāŋ ba hā u yaa-i, umaŋ taaraayaŋ u yaa daanŋ, aa umaŋ bieŋ ba sie u yaa-i.

¹¹ «Namaaŋo-na, hai moloŋ bieŋo-i duɔ cārā teterieŋo u wulaa, u yaŋ-yo aa bel jieŋo hā-yo? ¹² Sisɔ duɔ cārā cumelle, u yaŋ-yo aa bel namieŋo hā-yo? ¹³ Namaa namaŋ balaanŋ, da na ta na suɔ-ma na hā na bisālmba-i bimbīfafanni, ku ce nie aa na To-i dɔɔ-i-na, bamaŋ cārāŋ u *Yalle-i u sie hā-ba baa-de?»

Yesu hilaa baa u himma-i hie?

(Matie 12.22-30; Marke 3.22-27)

¹⁴ Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu waa tuɔ donya *jīna naŋo-i naacolŋo naŋo-na. Jīna wuɔ cie naacolŋo-i bobo. Uŋ juɔ hel,

naacolŋo doŋ tuɔ piiye, kuɔ cu nuɔmba hɔmmu-i. ¹⁵ Banamba ta ba piiye wuɔ:

«Jīna ba yuntieŋo-i *Belsebul† yaa hā-yo himma-i u tuɔ donya jīnabaa-ba-i.»

¹⁶ Banamba ta ba taara ba cure-yuɔ, baa cira wuɔ da kuɔ Diiloŋo puɔraa u yaa-i,

u ce biŋkūŋgu pigāaŋ-ba ba ne. ¹⁷ Yesu wuɔ suɔ ba huɔya-maama-i, wuɔ gbē-ba

wuɔ: «Da ŋ da neduɔleŋ-baanŋ namaaŋo-i na sa gbo, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, na

nelle ka muonu. ¹⁸ Namaa naŋ ciera wuɔ Belsebul hā-mi himma-i mi ta mi donya

jīnabaa-ba-i hāa, *Sitāni duɔ tuɔ gāŋ baa fuɔ fereŋ baamba-i, u fīŋgūɔ ce nie

aa cɔ u wulaa? ¹⁹ Sitāni duɔ hā-muɔ himma-i mi ta mi donya jīnabaa-ba-i,

namaa baamba fuɔ, hai moloŋo-i hāa bafamba-i ba ta ba donya-bei? Na saa

da, namaa fereŋ baamba yaa ka karnu ciiruo-i. ²⁰ Muɔ fuɔ, Weimantieŋo yaa

hāa-mi himma-i mi ta mi donya jīnabaa-ba-i. Ku yaa pigāaŋ wuɔ *Diiloŋ-bāanŋu paa-nei tī.

†11:15 *Sitāni yerre nande yaa *Belsebul.

²¹ «Fõngõtieŋo maŋ jiena kuumuonŋu u caaŋ-nu tuõ niya u dumelle-i, cuoyuo sa sie suur-yuo. ²² Ɔga umaŋ fõngõ-i jienya fuõ wuoŋo-i duõ jo, uŋ haa u naŋga u kuumuonŋu maŋ nuõ-i, u hüuku aa biera u bimbinni-i hiere calnu-nie hã nuõmba.

²³ «Umaŋ duõ uu si dii baa-mi, kutieŋo bigãaŋ-mi, aa umaŋ duõ u sa tigiin baa-mi, u pisällä.»

(Matie 12.43-45)

²⁴ «*Jina duõ hel moloŋo-na, u kã ka tuõ wuõra u biŋ hiẽŋ-nu duõ taara muntienammu. Duõ saa ka da, u cira: «Mi ka bir kã mi muntercõmmu-na.» ²⁵ Aa bi bir. Duõ kã ka da kutieŋo gbuu migãaŋ u huõŋga-i da welewele aa tigiin-ka, ²⁶ u bir ka bi u najinabaa niehãi, bamaŋ balaanŋ yaŋ ufaŋo-i, ba jo ji suur tiena-kei. Da ba jo ji waa dumaanŋo-na, ku migãaŋ balaŋ kutieŋo-na a yaŋ dïelã-kũŋgu-i.»

²⁷ Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i, cieŋo naŋo piiye da gbagaga nuõmba-na wuo: «Cieŋo maŋ huõŋ-ni aa fie-ni u yuŋgu dõlaa!» ²⁸ Yesu wuo yaŋ aa gbẽ-yo wuo: «Cira, bamaŋ nuõŋ Diilon-nelma-i aa wuo ma hümelle-i ba yunni dõlaa.»

Nuõmba ciera Yesu ce biŋkũŋgu ba ne

(Matie 12.38-42)

²⁹ Nuõmbaŋ gbuu ji ta ba ciinu huõŋgu maŋ nuõ-i Yesu caaŋgu-na, wuo cira: «Fiefie ku nuõŋ namaanŋo-i na saa fa; na ciera mi ce biŋkũŋgu hã na ne. Ɔga biŋkũŋgu sa ce dii hã-na, mamaŋ daa *Yonasi-i ma ka saanu baa-na. ³⁰ Yonasiŋ waa kumaŋ Ninivetaamba wulaa[‡], *Moloŋ-Bieŋo ka waa kufaŋgu temma yaa-i namaa na wulaa. ³¹ Gẽŋgeryiŋgu-na, Seba nellentieŋo ka da nuŋgu fiefie ku nuõŋ

namaanŋo-na. Fuõ siire termaanŋ daaku-na a karnu nileiŋa-i hiere duõ ji nu *Salomõ nelma-i[¶], a ne da namaa hõlmana bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Salomõ-i aa na yagar na sa nu u nuŋgu-i. ³² Ninivetaamba nuõ Yonasi nuŋgu-i aa nanna ba cilõbabalaŋo-i[§], a ne da namaa hõlmana bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Yonasi-i, aa na yagar wuo na sie nu u nuŋgu-i. Terieŋgu faŋgu-na, Diilon duõ ji tuõ yuu nuõmba-i, Ninivetaamba ka cira na cãlãa cemma.»

Fitĩŋ-gbãnalãaŋgu

(Matie 5.15; 6.22-23)

³³ «Molo sa celieŋ fitĩnuõ-i aa fuoyo, sisõ aa ce biŋkũŋgu cure-yuo. Da ŋ celieŋ-yo, ŋ haa-yo dõrõ dũŋ-huõŋga ce cerre hiere. ³⁴ Nelieŋ nuõ ŋ yufieŋa yaa naŋ fereŋ kerre fitĩnuõ-i. Ɔ yufieŋ da a fa, ŋ waa cecerma-na; Ɔga ŋ yufieŋ da a saa fa, ŋ waa kukulma-na. ³⁵ Terieŋgu faŋgu-na, gbãŋ fitĩnuõ maŋ dii baa-ni u baa ji diŋ aa yaŋ-ni. ³⁶ Da ŋ waa hiere cecerma-na, ŋ biŋkũŋgu diei si dii kukulma-na, ŋ ka waa ŋaa ŋ suurii fitĩŋ-dũŋ-nu.»

Yesu haa cãlmuõ Farisiebaa-ba-na

(Matie 23.1-36; Marke 12.38-40)

³⁷ Yesuŋ juõ piiye tĩ, *Farisieyieŋo naŋo bi-yo wuo ba ka wuo niwuoni u ciŋgu-na. Yesu wuo kã ba ka ta ba wuo. ³⁸ Uŋ ŋa u saa saara u nammu-i aa suõ duõ wuo niwuoni-i, kuõ ce Farisieyieŋ daayo-i gberẽ. ³⁹ Yesu wuo gbẽ-yo wuo: «Farisiebaa namaanŋo-i, naa dii ŋaa nelieŋo maŋ saaraa kalni honni-i aa yaŋ ni hõmmu yu baa duganni. Da na ce na migãaŋ na kũõma yaa da welewele aa na hõmmu yu baa cuosinni baa balaanŋu. ⁴⁰ Mimiẽl namaa temma-i daana-i, umaŋ

[‡]11:30 Yonasi (Jonas) 3.3-5

[¶]11:31 Jãmatigi ba sebedielãŋo (1 Rois) 10.1-10

[§]11:32 Yonasi (Jonas) 3.5-10

cie huonngu-i u'i saa ce huonnga-i wei?
⁴¹ Firiinuj na hõmmu-i baa sũntaamba-i
 ŋ ka da na birii nuɔfafaaj namaa.

⁴² «Farisiebaa namaaŋo-i, sũlma
 haraa-nei; da na ce na dii Diiloŋo
 *yufelle-i ka cor baa niifielu-i du
 sĩnni-na hiere aa na sie bi ce kumaŋ vii,
 na sie bi tiraa dɔl Diiloŋo-i. A ne da, naa
 naa saaya na ta na ce ma yaa-i igẽna aa
 suɔ haa manamma-i ma dɔrɔ.

⁴³ «Farisiebaa namaaŋo-i,
 sũlma haraa-nei; da na suur
 *Diilonelhãalãdũŋgu-na, na taara na
 tĩena yaaŋ-na. Na taara da na waa
 nuɔmba-na, ba ta ba pie ba jaal-na.
⁴⁴ Sũlma haraa-nei; naa dii ŋaa cĩncuŋa
 maŋ gbuyaanu, nuɔmba saa suɔ wuɔ
 munterbabalammu, ba ta ba wuɔ ba cor
 a dɔrɔ.»

⁴⁵ *Ãnjĩnamma pigãatieŋo naŋo gbẽ-
 yo wuɔ: «Hãalãtie, da ŋ ta ŋ piye de-i-
 na, ma sĩ ŋ bi tuora mie fere-i ke?»

⁴⁶ Yesu wuɔ cira: «Ãnjĩnamma pi-
 gãataaŋ namaaŋo-i, sũlma bi haraa-nei;
 da na ce na bie conŋorni maŋ nelie sie
 gbãa tũu-ni a hã nuɔmba-i wuɔ ba tũu, aa
 na sie bi bel ba tũu. ⁴⁷ Sũlma haraa-nei;
 na bĩncuɔmbaŋ kuɔ *Diilopɔpuɔrbiemba
 maŋ, na siire ta na ma ba cĩncuŋa-i.

⁴⁸ Naŋ cie mafamma-i, kuu dii ŋaa na pi-
 gãaŋ wuɔ na bĩncuɔmbaŋ cie kumaŋ ku
 faa. Bafamba kuɔ Diilopɔpuɔrbiemba-i
 aa namaa ta na ma ba cĩncuŋa-i. ⁴⁹ Ku'i
 cie Diiloŋ uŋ suɔ weima-i hiere, u waŋ-
 ma gbar-ma wuɔ: «Mi ka saaŋ mi pɔpuɔr-
 biemba namba hã-ba. Ba ka ko banamba
 bei, aa ce banamba kpãncɔlgũ.» ⁵⁰ Di-
 ilopɔpuɔrbiemba maŋ baŋ kuɔ-ba a doŋ
 dii miwaano domma-na, Diiloŋo kaa
 yuu fiefie ku nuɔŋ namaaŋo-i kumaŋ cie
 na ko-ba. ⁵¹ Yaaŋ mi tũnu-nei, baŋ kuɔ
 Abel** aa ko bamaŋ cu-yo hiere a ji hi
 Sakari†† maŋ baŋ kuɔ-yo mumbuolmuŋ-

teriengu hɔlma-na baa *Diilodubuɔ-i, ba
 kaa yuu-na kumaŋ cie na ko-ba.

⁵² «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i,
 sũlma haraa-nei! Naŋ fuyaa mamaŋ
 gbãa ce nuɔmba suɔ Diiloŋo-i; naa dii
 ŋaa nelieŋo maŋ gbuɔnu dũŋgu aa fuo
 diele-i. Fuo sie suur aa bamaŋ taaraayaŋ
 ba suur u sie bi yaŋ ba da suur.»

⁵³ Yesuŋ juɔ hel juwuoteriengu-na, ãn-
 jĩnamma pigãataamba-i baa Farisiebaa-
 ba jo ji yu-yuɔ ta ba waana baa-yo aa ta
 ba yuu-yo baa nelma bɔi ⁵⁴ wuɔ sĩ u ka
 piye cãl ba da ãntãalãmma haa-yuɔ.

Umaŋ saaya kãalãmma

(Matie 10.26-33)

12 Yesuŋ taa u piye baa
 *Farisiebaa-ba-i, nuɔŋ baa kũɔl
 ba-naa jo ji yu-yuɔ. Wuɔ waŋ baa u
 *hãalãbiemba-i wuɔ: «Bilaaŋ na fere
 Farisie ba dawɔruɔ-i-na; uu dii ŋaa
 konsiini. Baa na yaŋ ba ji celieŋ-na
 baa-yo. ² Nelma maŋ fuyaa hiere, ma ka
 hel. ³ Da na fie fuo waŋ mamaŋ, ma ka
 nu.

⁴ «Mi jẽnaaŋ namaa, yaaŋ mi tũnu-
 nei, baa na ta na kãalã umaŋ gbãa ko-
 na yoŋ aa u sie gbãa ce kumaŋgu nei.
⁵ Mi ka pigãaŋ-na naŋ saaya na ta na
 kãalã umaŋ. Na saaya na ta na kãalã
 Diiloŋo yaa-i. Da ŋ ku, u yaa gbãa dii-
 ni dãamu-na. Coima saa fa, na saaya na
 ta na kãalã u yaa-i. ⁶ Na saa da, ba sa
 suor tigãlãamba ndii warbieŋa hãi yoŋ
 wei? A ne da u diei maama sa karaanu
 Diiloŋo-i. ⁷ Halle na yukuoŋsĩnni maŋ
 daani-i, Diiloŋo kãaŋ-ni hiere. Teriengu
 faŋgu-na, baa na ta na tie holle; na bɔya
 tigãlãamba-na titirre.

⁸ «Mi tũnu-nei: Umaŋ duɔ yiera-mei
 nuɔmba yaaŋga-na wuɔ mei wuonŋo,
 *Moloŋ-Bieŋo kaa yiera-mei *dɔr-
 pɔpuɔrbiemba yaaŋga-na wuɔ kutieŋo-i

** 11:51 Miwaano jĩnammaŋ-sebe (Genèse) 4.8

†† 11:51 ãncɔlommaŋ-sebehãaliŋo (2 Chroniques) 24.20-22

fuo bi wuoŋo. ⁹Ŋga umaŋ duɔ cīna-mie nuɔmba yaaŋga-na, Moloŋ-Bieŋo kaa bi cīna kutieŋo-i dɔrɔpɔuɔrbiemba yaaŋga-na. ¹⁰Umaŋ duɔ waŋ noparaaŋ-āndaanŋu baa Moloŋ-Bieŋo-i, jande gbāa ce kutieŋo-na, ŋga umaŋ duɔ waŋ noparaaŋ-āndaanŋu baa *Diiloŋ-Yalle-i, jande cerea u ce kutieŋo-na. ¹¹Da ba bī-na yiŋgu yiŋgu *Diilonelhāalādūnni-na, sisɔ yaataamba wulaa, sisɔ fāamaaŋ ba terieŋ-nu; baa na yaŋ na hɔmmu cu wuo na sie ka suɔ naŋ ka waŋ mamaŋ a kor. ¹²Da na ka hi, Diiloŋ-Yalle ka pigāaŋ-na naŋ saaya na waŋ mamaŋ.»

Weiŋo maŋ milāaŋ u gbānalāaŋgu

¹³Yesuŋ taa u piiye, naacolŋo naŋo tīe dii nuɔmba-na aa gbē-yo wuo: «Hāalātie, waŋ baa mi mɔlɔ-i u yaŋ i calnu i to ciiluŋgu-i.»

¹⁴Yesu wuo cira: «Mi jīe, hai juɔ haa-mi geŋgertie muɔ na yuŋgu-na, sisɔ caltie muɔ, mi da mi cal namaa ciiluŋgu?»

¹⁵Aa naa waŋ baa nuɔmba-i hiere wuo: «Bilaaŋ na fere, baa na yaŋ gbeiŋ-maama yu na hɔmmu-i ji cor. Na suyaa wuo nelieŋ nuɔ da ŋ fie waa weiŋ nuɔ nie nie, ŋ weisīnni sie gbāa haa kuaŋgu ŋ yinni-na.» ¹⁶Aa naa naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuo: «Belle nande-na, weiŋo naŋo dīmma naa gbuu ce. ¹⁷U tuɔ piiye u huɔŋ-na wuo: «Mundiimu sī baa-mi, mi ka ce dīŋ daama-i nie?»

¹⁸Aa ji cira: «Mi suyaa miŋ ka ce kumaŋ. Mi ka muonu mi inɔŋgɔbaa-ba-i aa ma bɔmbɔŋ-baamba a dii-ma baa mi nagāŋ-niini-i hiere. ¹⁹Da mi gbāa ce mafamma-i, mi dīmmaŋ ciinu, mi ka tīena ta mi wuo yoŋ aa ta mi nyɔŋ, aa bi ta mi ce mi bāaŋgu-i. Mi ka ce bieŋa bɔi, mi sie guona.» ²⁰Diiloŋo gbē-yo wuo: «Ŋ milāaŋ ŋ sa cē, isuɔŋ daaku-na ŋ ka ku. Da ŋ ku, niŋ daa dīmma maŋ daama-i ma ka ce hai maama-i?»»

²¹Yesu wuo cira: «Kuuduɔŋgu yaa baa bamaŋ gbaraanŋ ba nyaanu miwaanŋ daayo weisīnni-i aa yaŋ Diiloŋ-niini-i.»

Hɔcugbāŋgbālānde

(Matie 6.25-34)

²²Ku huonŋu-na, Yesu wuo gbē u *hāalābiemba-i wuo: «Da mi ta mi piye baa-na wuo na baa tie holle baa na niwuoniŋ-kūŋgu-i, baa na niidiiniŋ-kūŋgu-i; ²³kuu dii ŋaa nelieŋ nuɔ ŋ yuŋgu bɔyaa niwuoni-na aa ŋ kūɔma bɔyaa niidiini-na. ²⁴Nieŋ huriimba-i! Ba sa guona, aa inɔŋgɔbaa-ba bi sī baa-ba, ŋga Diiloŋo hā ba ta ba wuo. Na saa buɔ huriimba-na titirre wei? ²⁵Namaaŋo-na, hai moloŋo-i baa u hɔculle-i hiere u gbāa naara kuaŋgu u yinni-na? ²⁶Ku fɔŋgūɔ ŋ'a uu si diinei na da na ce maayilemma famma-i, bige-i cie na hɔmmu ta mu cu baa na niwuoniŋ-kūŋgu-i baa na niidiiniŋ-kūŋgu-i? ²⁷Nieŋ pūlmaŋ puŋ ma fa du-maa, a ne da ma sa ce maacemma, ma sa bi sū jɔŋgorbaa. Mi tūnu-nei, halle *Salomɔ-i baa u weisīnni-i hiere, u saa ji dii komaŋga maŋ faa yaŋ pūlma-i dede. ²⁸Hieŋgu maŋ hieŋgu, Diiloŋo duɔ diyaa-kuɔ fafamma nyuŋgo-i na diyaaŋ daama temma-i, aa bisīnuɔ dāamu waa da mu caa-ku; namaa namaŋ nelbilieŋ namaa, u ka diiya-nei ka hi hie? Na saa haa na nanga-i Diiloŋo-na ku haama. ²⁹Baa na yaŋ na hɔmmu ta mu cu baa na niwuoniŋ-kūŋgu-i. Baa na ta na hel na jɔguɔŋ-ma. ³⁰Bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i, ba yaa gbagbaraayaŋ nifanni huonŋ-nu. Namaa To suyaa wuo ni maama dii-nei. ³¹Yaaŋ u maama yaa yu na hɔmmu-i igēna, na ka da u hāa-na baa daani-i naara.

³²«Celle-baaŋ namaa namaŋ nuɔ mi babīmuɔ-i, baa na yaŋ korma da-na. Ku dɔlaanu na To-i u hā-na u nelle-i. ³³Suoraanŋ na nagāŋ-niini-i aa na hā sūntaamba baa gbeiŋa faŋa-i. Da na

ce mafamma-i, kuu dii ŋaa na tieraaŋa gbeibuɔ jīna *Diilon-nelle-na. Gbeinɔ faŋa sa ji tī dede, a sa bi ji kã terienɔ. Molo si dii duɔ ji bie-ya na wulaa terienɔ-na, nyei bi si dii duɔ ji wuo-ya. ³⁴Nelienɔ nuɔ nin tieraaŋa kusuoŋ-nu ŋ huɔŋa dii kusuoŋ-nu'i.»

Baa na gonya duɔfūmmu

³⁵«Tigiinɔ na fere, baa na yaŋ na fitimbaa-ba diŋ. ³⁶Na saaya na waa ŋaa maacembiemba maŋ ba yuntienɔ kãa bilohiyãlle aa ba tiena ta ba cie u jomma-i wuo duɔ jo ba hīl dumelle-i hã-yo. ³⁷Ba yuntienɔ duɔ jo ji da ba saa kor duɔfūŋ, ba yunni dɔlaa. Mi tūnu-nei, ŋ da ba yuntienɔ biyaa maacemmaŋ-jonɔro uo dii, aa ce ba tiena u hã-ba niwuoni ba wuo. ³⁸Duɔ fie jo isuɔholleŋ, sisɔ cuo kaalmaŋ-caaŋ-nu, a jo ji da ba saa duɔfūŋ, ba yunni ka dɔl. ³⁹Na saa da, da ŋ suɔ cuoyuo uŋ ka suur-nie huɔŋu maŋ nuɔ-i, ŋ sie yaŋ u ji kanu ŋ dūŋgu-i. ⁴⁰Namaa fere-i naŋ'a na saa tiena baa-ma wuo *Molon-Bienɔ ka jo huɔŋu maŋ nuɔ-i, u jo huɔŋu faŋgu'i nuɔ-i. Terienɔ faŋgu-na, na saaya na tigiinɔ na fere.»

⁴¹Pier yuu-yo wuo: «Itie, gbānalāaŋ daaku vii *hāalābieŋ mie yoŋ wei, sisɔ ku vii nuɔmba-i hiere?»

⁴²Yesu wuo cira: «Da ŋ nu wuo maacembilonɔ maŋ vii, aa tuɔ cē, u yaa umaŋ u yuntienɔ kãa nelle aa ce u tuɔ ne u dumelle-i aa tuɔ hã u namaacembiemba namba-i niwuoni-i fafamma. ⁴³U yuntienɔ duɔ ka bir jo ji da u cie u maacemma-i maŋ saaya ma ce dumaa, fuɔ yuŋgu dɔlaa. ⁴⁴Mi tūnu-nei, u yuntienɔ ka haa-yo u nagāŋ-niini yuŋ-nu hiere. ⁴⁵Ŋga duɔ da nie sī u yuntienɔ sie bir jo fiefie, aa doŋ tuɔ muo u namaacembiemba-i, ku bemba-i baa ku caamba-i hiere, tuɔ wuo aa tuɔ nyɔŋ u

ye; ⁴⁶uŋ ŋ'a u saa tiena baa yiŋgu maŋ maama-i, baa huɔŋgu maŋ maama-i, u yuntienɔ jo huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i. Duɔ jo ji da-yo dumaŋo-na, uŋ ka haa kumaŋ yuo, u'i ka suɔ-ku. U ka ce-yo ŋaa bamaŋ sa nuɔŋ Diilon-nunɔgu-i baŋ ceŋ-baŋ dumaa.

⁴⁷«Maacembilonɔ maŋ suyaa u yuntienɔŋ taaraŋ kumaŋ, aa u saa taara u ce-ku, fuɔ temma-i ba sa muo-yo ce hujarre-yuo. ⁴⁸Ŋga maacembilonɔ maŋ sa suyaŋ u yuntienɔŋ taaraŋ kumaŋ, duɔ ce mamaŋ saaya ba muo-yo, ba sa muo fuɔ temma-i bɔi. Da ba hã nuɔni maŋ bɔi, ba ka yuu-ni bɔi, da ba hã nuɔni maŋ bɔi ŋ tiera, ba ka yuu-ni cor nunɔgu faŋgu-i.»

Yesu saa jo baa yaafēlle

(Matie 10.34-36)

⁴⁹«Muɔmi juɔ baa dāamu'i hīema-na. Mi taara dāaŋ daamu ta mu caa. ⁵⁰Weima dii da ma da-mi, da ma saa dami cor, mi huɔŋga sie gbāa tiena terduɔŋ-nu.

⁵¹«Na daa nie sī mi juɔ baa yaafēlle'i hīema-na wei? Coima, mi juɔ baa bɔɔmma. ⁵²Nuɔmba ka doŋ ta ba gāŋ dūnni dūnni. Bamaŋ da ba waa ba ndii ba dūŋgu-na, ba siei ka ta ba gāŋ baa ba hāi aa ba hāi bi ta ba gāŋ baa ba siei. ⁵³Tonaamba ka ta ba gāŋ baa bepɔmba-i; bepɔmba bi ta ba gāŋ baa tonaamba-i. Nyunaamba ka ta ba gāŋ baa ba biemba-i; biemba bi ta ba gāŋ baa nyunaamba-i. Hūyāamba ka ta ba gāŋ baa ba caamba-i; caamba bi ta ba gāŋ baa hūyāamba-i^{††}.»

(Matie 16.2-3)

⁵⁴Yesu wuo tiraa waŋ baa nuɔmba-i wuo: «Da na da diilonɔ biilii, na cira: «U ka dāa», aa ma bi ce. ⁵⁵Aa da na da fafalmu kã bāpagūŋgu-na, na

cira: «Babānġu ka waa», aa ma bi ce. ⁵⁶Huhurmantaanġ namaa temma-i daana-i, na cie nie ta na suɔ diiloŋo yammu-i na bɔɔ-muɔ aa na sa suɔ mamaŋ cieŋ fiefie-i ma yunġu-i? ⁵⁷Bige-i cie na sa suɔ-ma ce kumaŋ faa cemma? ⁵⁸Moloŋ cēmel da di waa-nie, aa kutieŋo bī-ni, da na ta na kā hūmelle-na, gbāŋ baa-yo ŋ cārā-yuɔ. Ni ma'i sī, duɔ kā baa-ni fāamaambaa-ba wulaa, ba ka hā kpāŋkpannintaamba baa-ni ba dii-ni kaso. ⁵⁹Mi tūnu-nei, da ba dii-ni kaso-ina, da ŋ saa ji pā ŋ cēmelle tī hiere, ŋ cēraa ŋ da munġhelmu.»

Yesu wuɔ nuɔmba nanna ba cilɔbabalaŋo-i

13 ¹Pilati wuɔ puɔraa ba ka ko Galiletaamba namba ²Diilodubuɔ-i-na. Ba waa ta ba buol. Yesuŋ waa tuɔ waŋ nel daama-i, nuɔmba namba jo ji ta ba piiye mafamma-i baa-yo. ²Yesu wuɔ cira: «Na daa nie sī Galiletaanġ daabaŋ kuu kuliŋgu maŋ, ku pigāaŋ wuɔ ba yaa balaanġ yaŋ Galiletaamba-i hiere wei? ³Na karaa coima! Da na saa nanna na cilɔbabalaŋo-i, na ka ku kulduoŋgu baa-ba.» ⁴Aa naa cira: «Nuɔmba cīncieluo niisieŋ maŋ Siloe dujaataama naŋ cii haa-bei ko-ba, na daa nie sī ba yaa balaanġ yaŋ Yerusalemutaamba-i hiere wei? ⁵Na karaa coima! Da na saa nanna na cilɔbabalaŋo-i, na ka ku kulduoŋgu baa-ba.»

⁶Yesu wuɔ naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Naacolŋo naŋo diyaa *eresē-suonġu, aa sū *yensāanġu kuɔ. Yi-ŋgu naŋgu-na, u jo ji taara u saa da belle kuɔ. ⁷U waŋ baa u maacembiloŋo-i wuɔ: «Bieŋa sieŋ yaa de-i tibiŋ daaku sa maŋ. Jā-ku ŋ nanna! Ku tīyāa ta ku bōnɔŋ hīema-i gbāŋgbāŋ.» ⁸Maacembiloŋo gbē-

yo wuɔ: «Yaŋ ku cōnu bende-i-na; mi ka hīŋ ku yunġu-i aa dii hūoŋgu ne ⁹sī ku ka maŋ belle maŋ juoŋ. Da ku saa maŋ, i ka suɔ jā-ku nanna.»»

Yesu siire cieŋo naŋo yitīenanġu-na

¹⁰*Yitīenanġu naŋgu-na, Yesu kāa ¹¹*Diilonelhāalādūŋgu naŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigāaŋ nuɔmba-i. ¹¹A ne da cieŋo naŋo waa baa-ba dūŋgu-na, *jīna waa u yunġu-na a ce-yo jeiŋo. Uŋ gaala jarma-na, ku bieŋ cīncieluo baa niisieŋ waa belle fande-na. U saa gbāa tuɔ ciir u wuɔ. ¹²Yesuŋ daa-yo, wuɔ bī u jo. Uŋ juɔ, wuɔ cira: «Cieŋ nuɔ, ŋ jarma taa-nie.» ¹³Aa naa bi haa u nammu-i yuɔ. Cieŋ wuɔ bi pāŋ ciir yiera derre! Uŋ ci-iriŋ yiera dumaanġo-na, wuɔ tuɔ gbelieŋ Diiloŋo-i.

¹⁴Yesuŋ siire jeiŋo-i yitīenanġu-na, ku saa dōlnu Diilonelhāalādūŋgu yuntieŋo-i, wuɔ tuɔ waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Maacemmaŋ-yinni dii yinni niedieŋ saaholma-na[¶]; na saaya na ta na jo yinni fanni'i nuɔ-i ba ta ba sire-nei na jarma-na; bige-i cie na sire jo yitīenanġu-na?»

¹⁵Yesu wuɔ cira: «Huhurmantaanġ namaa temma-i daana-i! Namaanġo-na, niintaamba-i baa kakūntaamba-i, da ku waa yitīenanġu-i ba sa kā baa-ba ba ka nyɔŋ hūmma wei? ¹⁶Aa cieŋo maŋ daayo-i, ma sī *Abiramu hāayēlŋo naŋo-i ke? *Sitāniŋ cie-yo jeiŋo ku bieŋ cīncieluo baa niisieŋ yaa de-i. Miŋ daa-yo, mii naa yaŋ-yo baa u jarma-i wuɔ yitīenanġu wei?»

¹⁷Yesu bigāarāamba waa nuɔmba hōlma-na. Uŋ piiye dumaanġo-na, senserre gbuu da-ba. A ne da uŋ taa u ce himma maŋ, ma taa ma dōlnu nuɔmba-i hiere.

[¶]13:14 Helmaŋ-sebe (Exode) 20.9-10; Ānjīnamma tiyemmaŋ-sebe 5.13-14

Diiloŋ-bāaŋgu doŋ tēntēŋ

(Matie 13.31-33; Marke 4.30-32)

¹⁸Ku huonŋu-na, Yesu wuɔ cira: «Mi gbāa saa *Diiloŋ-nellentesinni-i baa bige-i? ¹⁹Mi gbāa saa-ni baa mutardi-belle^{§§}. Da ŋ duu-de, di sire pa ce tibi-ŋgu, hurimba ta ba jo ba se kamma ku negem-na.»

²⁰Aa tiraa cira: «Mi gbāa saa Diiloŋ-nellentesinni-i baa bige-i? ²¹Mi gbāa saa-ni baa konsiini. Da ba par-ni ba nakoluŋ-nu a du farniŋ-jūmmu-i kolloyufieŋa siei baa-ni; ni sire ce jūmmu nyurā.»

Hūmelle maŋ kāaŋ Diiloŋ-nelle-na

(Matie 7.13-14,21-23)

²²Yesu wuɔ cor tuɔ suur nileiŋa-na hiere u waŋ Diiloŋ-nelma-i u kā *Yerusalemu-i-na. ²³Naacolŋo naŋ wuɔ yuu-yo wuɔ: «Itie, ku ce ŋaa nuɔmba maŋ ka suur Diiloŋ-nelle-na ba sie ciinu wei?»

Yesu wuɔ cira: ²⁴«Gbāaŋ kpelle na suur baa dumelle maŋ wullu diele yaa-i. Mi tūnu-nei, nuɔmba boi ka cira ba suur baa-de, ŋga ba sie gbāa. ²⁵Dumellentieŋ duɔ ji sire a gbonu dūŋgu-i aa yaŋ namaa namaŋ gōŋgūoŋgu-na, na ka doŋ ta na muo dūŋgu-i aa ta na piiye baa-yo wuɔ: «Itie, jande hīl dūŋgu-i i suur!» U ka cira u sa suɔ-na.

²⁶«Kufanŋu huonŋu-na, na ka doŋ ta na piiye baa-yo wuɔ: «I saa tie wuo aa tie nyon baa nuɔnei wei? Nuɔnei saa ta ŋ wuɔra ŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i ŋ pigāaŋ-ye nileiŋa-na wei?»

²⁷«U ka bir waŋ baa-na wuɔ: «Kāaŋ na halaŋ mi caaŋ-nu, mi sa suɔ-na, na hieroŋo-i hiere āmbabalmanciraŋ namaa.» ²⁸Da na ka da *Abiramu-i baa *Isaki-i baa *Yakɔbu-i a naara *Diilopɔpuɔrbiemba-i hiere

*Diiloŋ-nelle-na, aa ba cie namaaŋo-i wuɔ na sie da suur, na hōmmu ka gbuu guɔla na ta na kaal. ²⁹Nuɔmba ka hel terni-na hiere a jo u källe-na ji ta ba wuo aa ta ba nyon. ³⁰Huonŋu fanŋu-na, bamaŋ dii huonŋu-na fiefie-i-na, banamba ka ta yaaŋ-na, aa bamaŋ dii yaaŋa-na, banamba ka bir tie huonŋ-nu.»

(Matie 23.37-39)

³¹Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huonŋu maŋ nuɔ-i, *Farišiebaa-ba namba pie u caaŋ-nu a waŋ baa-yo wuɔ: «*Erɔdi taara duɔ ko-ni, ta bande-i-na ŋ kā yaŋga naŋga!»

³²Yesu wuɔ cira: «Kāaŋ na ka waŋ baa jumeliēŋo faŋo-i wuɔ nyunŋo-i baa bisīnuɔ-i mi donya *jīnabaa aa sire jaamba; daakūŋgu-i, mi bāl mi maacemma-i. ³³ŋga nyunŋo-i baa bisīnuɔ-i baa daakūŋgu-i, mi saaya mi cor baa mi hūmelle-i ta mi kā *Yerusalemu-i-na. *Diilopɔpuɔrbiloŋo saa saaya u ku yaŋga naŋga.»

³⁴Aa naa cira: «E Yerusalemutaŋ na-maa! Namei kuon Diilopɔpuɔrbiemba-i. Diiloŋ duɔ saaŋ umaŋ hā-na, na naŋ kutieŋo-i baa tāmpēlēiŋa ko-yo. Mei cie ji gbē. Mi na'a mi tigiŋ-na ŋaa kūo-naŋoŋ tigiŋ u biemba-i dumaa aa pūl-bei, ŋga na saa hūu-ma. ³⁵Diiloŋo ka yaŋ na nelle-i hā-na. Aa mi tūnu-nei, da na saa ji ta na cira: «Tieŋ uŋ saaŋ umaŋ u jo, Diilo baa-yo» na sie tiraa da mi yufelle.»

Farišie ba yuntieŋo naŋo cie källe aa bī Yesu-i

14 *Yitiēaŋgu naŋgu-na, Yesu kāa *Farišie ba yuntieŋo naŋo dumelle-na ba da ba ka wuo niwuoni. Nuɔmba bir ka yaŋ aa ta ba ne Yesu-i wuɔ sī u ka ce cāl. ²A ne da naacolŋo naŋo waa u yaaŋa-na,

§§13:19 Mutardi-belle dii cekūo ŋaa sɔrhēbelle.

kūonyurāmmaṅ-jarma waa-yuo. ³Wuo yuu *ānjīnamma pigāataamba-i baa Farisēbaa-ba-i wuo: «A saa baa mie Diiloṅ-hūmelle-i, da ṅ sire jeiṅo yitiēnaṅgu-na ku faa waa ku saa fa?» ⁴Ba saa seṅ sūnuṅgu yuo. Wuo bel naacolṅo-i a sire-yuo u jarma-na, aa naa ce u kūṅ.

⁵Naacolṅ uṅ taa, wuo tiraa yuu-ba wuo: «Namaṅo-na, umaṅ biēṅo-i duṅ par suur hūnfuoṅ-nu yitiēnaṅgu-na, kutieṅo yaṅ-yo dii wuo yitiēnaṅgu wei? Da ku fie waa u niṅo, u yaṅ-yo dii hūnfuoṅgu-na wuo yitiēnaṅgu-na wei?»

⁶Ba saa da mumpiiyemmu.

⁷Baṅ bīe bamaṅ källe-na, Yesu wuo ne da umaṅ duṅ jo, u tuṅ taara u tiēna yaaṅ-na. Wuo waṅ baa-ba wuo: ⁸«Moloṅ duṅ bī-ni u källe-na, da ṅ kā, baa wuoṅa ṅ ka tiēna yaaṅga-na. Uṅ bīe bamaṅ, kunie sī unaa maaraa nuṅo-i ṅ sa suo. ⁹Da ṅ kā ka tiēna yaaṅga-na, källentieṅo duṅ ka jo ji cira ṅ sire ka tiēna huṅ-nu aa hā unaṅo tetere fande-i, ṅ yaaṅga ka ce wullu. ¹⁰Da ba bī-ni, da ṅ kā, tiēna huṅ-nu. Ku yaa umaṅ biē-na duṅ ka jo ji dani huṅgu-na, u ka cira: «Mi jīe, sire ṅ ji tiēna yaaṅ-na.» Kufanṅgu huṅgu-na, u ka ce-ni bōi nuṅba-na. ¹¹Umaṅ duṅ tuṅ teteṅ u fere, ba ka hiire-yuo, ṅga umaṅ duṅ tuṅ hiire u fere, ba ka teteṅ-yo.»

¹²Mafammaṅ curaa, wuo waṅ baa umaṅ taa u ce källe-i wuo: «Da ṅ ta ṅ ce källe-i, ku saa saaya ṅ bī ṅ jēnaamba yoṅ, baa ṅ hāmba, baa ṅ huraamba, baa ṅ caantaamba maṅ waamba-i. Da ṅ bī ba yaa yoṅ, yiṅgu dii baa yiṅgu, bafamba ka bi ce aa bī-ni. Niṅ cie ānfafamma maṅ bei, ma sōlaṅgu ka suu yiṅgu faṅgu-na. ¹³Da ṅ'a ṅ ce källe-i, ṅ saaya ṅ bī baa sūntaamba-i, baa jaamba-i, baa murgubaa-ba-i, baa yiriemba-i. ¹⁴Bafamba sie gbāa pā ṅ babīmuṅ sullu-i hā-ni. Diiloṅo'i kaa pā-ni uṅ ka sire nelviimba-i yiṅgu maṅ nuṅ-i. A ce dumaṅo-na ṅ yuṅgu ka dōl.»

¹⁵Naacolṅo naṅo waa tuṅ wuo baa-ba, uṅ juṅ nu nel daama-i, wuo gbē Yesu-i wuo: «Jaa bamaṅ ka da wuo niwuoni-i *Diiloṅ-nelle-na ba yunni ka dōl dumei!»

¹⁶Yesu wuo naṅ gbānalāaṅ daaku-i baa-yo wuo: «Naacolṅo naṅo taa u ce källe aa tūnu nuṅba bōi. ¹⁷Niiwuoniṅ-huṅguṅ juṅ hi, u puṅ u maacembiloṅo-i wuo u ka bī-ba. ¹⁸Maacembiloṅ duṅ kā ka bī umaṅ, kutieṅo gbē-yo wuo u sie gbāa kā. Diēlā-wuoṅo gbē-yo wuo: «Mi sāa suoṅgu, mi saaya mi kā ka ne-ku. Kā ṅ ka waṅ baa ṅ yuntieṅo-i wuo u ce jande mi sie gbāa hi baa-na.» ¹⁹U cor kā unaṅo wulaa, fuṅ ka gbē-yo wuo: «Mi sāa niikūrāamba duṅṅa ndii, mi saaya mi kā ka kū baa-ba ne. Kā ṅ ka waṅ baa ṅ yuntieṅo-i wuo u ce jande kere mi sie gbāa hi baa-na.» ²⁰U cor kā unaṅo wulaa, fuṅ ka tiraa gbē-yo wuo: «Mi jāa cieṅo felemma mi sie gbāa hi baa-na.»

²¹«Maacembiloṅo bir kā ka tūnu u yuntieṅo-i baa-ma. U yuntieṅo huṅga pāṅ guṅla, u waṅ baa-yo wuo: «Baa tiēna; bir ṅ kā nellenṅ-huṅga-na ṅ ka bī sūntaamba-i baa nagāduṅbaa-ba-i baa yiriemba-i baa murgubaa-ba-i ba jo.» ²²Maacembiloṅo bir ta. Uṅ kāa aa bir jo kufanṅgu-i, u jo ji waṅ baa u yuntieṅo-i wuo: «Mi bīe nuṅba jo, ṅga muntie-nammu tiyāa yogo.» ²³U yuntieṅo tiraa waṅ baa-yo wuo: «Bir ṅ kā sonniṅ-hūmieṅa-na ṅ ka gbāṅ baa nuṅba-i ba jo ji yu mi dūṅgu-i. ²⁴Yaaṅ mi tūnu-nei, miṅ bīe bamaṅ diēlūṅ-i-na, ba sie da wuo mi niwuoni-i.»»

ṅ saaya ṅ ce bige-i igēna aa suo cu Yesu huṅgu-nu?

(Matie 10.37-38)

²⁵Nuṅba bōi baa cuu Yesu huṅgu-nu ta ba kā *Yerusalemu-i-na. Yesu wuo waṅ baa-ba wuo: ²⁶«Nuṅni maṅ da ṅ ta ṅ nyaanu-mie, ṅ saaya ṅ ce-mi bōlbōl ṅ to-i-na, baa ṅ nyu-i-na, baa ṅ cieṅo-na, baa ṅ bisālmba-na, baa ṅ hāmba-na,

baa η mɔlbaa-ba-na, baa η tũɔbaa-ba-na, halle baa naη fere-i-na. Ni ma'i sī, η sie gbāa cu mi huoη-nu. ²⁷ Aa nuɔni maη da η'a η sa sie muliema-i baa kuliηgu-i, η sie gbāa cu mi huoη-nu. ²⁸ Na hɔlma-na, umaη duɔ cira u ma dubuɔ, ma sī u tiena igēna a ne dũnguη ka yu dumaa, aa ne da kuɔ gbeija maη dii baa-yo a ka gbāa baal-ku. ²⁹ Ni ma'i sī, duɔ jina ku tuole-i, aa u saa ji gbāa baal-ku, nuɔmba ka ta ba nye-yo ³⁰ aa ta ba piye wuɔ: «Bom-bolma sa suɔ aa dɔlnu naacolη daayo-i; u siire wuɔ fuɔ ma dubuɔ, u yaa daayo ku juɔ yar-o baalma.» ³¹ Kuuduɔngu yaa-i baa nellentiego maη dii baa sorosibaa neifieηa ndii. Duɔ da berru baa u nanel-lentiego maη dii baa sorosibaa neifieη-cĩncieluo, u saaya u tiena igēna a ne da kuɔ fuɔ sorosibaa neifieηa ndii ka gbāa ce berru-i baa sorosibaa neifieη-cĩncieluo-i. ³² Duɔ da u sie gbāa, η da u diyaa nuɔmba ka cārā-yuɔ; u sie yaη u ji jo ji diire-yuɔ. ³³ Mamaη dii, umaη duɔ saa ne u nagāη-niini-i aa yaη-ni, kutiego sie gbāa cu mi huoη-nu.

³⁴ «Damma-i biηkũfafaangu, ηga da ma ji saara, ma gbāa tiraa ce nie ce kpēne? ³⁵ Ma sie bi gbāa ce hũoηgu, ma sie bi tiraa gbāa fa manamma ba bie ka kũnna fuoren. Umaη duɔ u ka nu, u nu!»

Bige-i fieη Diiloηo huoηga-i?

(Matie 18.12-14)

15 *Nampohũutaamba-i baa āmbabalmanciraamba taa ba kā Yesu wulaa ba kā ba nu u nelma-i. ² *Farisiebaa-ba-i baa *ānjĩnamma pigāataamba ta ba waana wuɔ u cie nie yaη nelbabalaamba ta ba pie-yo aa tiraa tuɔ sie u wuo niwuoni-i baa-ba?

³ Yesu wuɔ naη gbānalāη daaku-i baa-ba wuɔ: ⁴ «Namaaηo-na, tũlmba komuɔηa ndii da ba waa baa umaη, aa u diei balla-bei, kutiego sie yaη komuɔηa naa baa cĩncieluo nennaa baamba ta ba wuora aa kā ka taara umaη baala wei?

⁵ Duɔ ka da-yo, u huoηga ka gbuu fē u tũu-yo kũη baa-yo ⁶ ka bī u jēnaamba-i baa u caantaamba-i a waη baa-ba wuɔ: «Mi daa mi tũmaaηo-i, yaaη na hɔmmu fē mei kaaηga temma-i.»

⁷ Yesuη waaη mafamma-i, wuɔ cira: «Yaaη mi tũnu-nei, āmbabalmancerono diei duɔ nanna u cilɔbabalaηo-i, kuη fēη Diiloηo huoηga-i dumaa dɔɔ-i-na, nuɔmba komuɔηa naa baa cĩncieluo nennaa maη saa nanna ba cilɔbabalaηo-i wuɔ sī bafamba vii, ba sie gbāa fē-ka dumaaηo-na.»

⁸ Aa naa tiraa cira: «Neifieη-cĩncieluo duɔ waa baa cieηo maη, aa neifelle balla dũη-huoηga-na u wulaa, u sie celieη fi-tĩnuɔ aa pir dũngu-i hiere a taara-die wei? ⁹ Duɔ da-de, u huoηga ka gbuu fē u bī u jēnaamba-i baa u caantaamba-i a waη baa-ba wuɔ: «Mi daa mi warbelle-i, yaaη na hɔmmu fē mei kaaηga temma-i.»

¹⁰ Yaaη mi tũnu-nei, āmbabalmancerono diei duɔ nanna u cilɔbabalaηo-i, *dɔr-pɔpuɔrbiemba waa hɔfēlle fande temma yaa nuɔ-i dɔɔ-i-na.»

Naacolηo naηo bieηo gbaraa aa ka bir jo

¹¹ Yesu wuɔ tiraa cira: «Naacolηo naηo waa baa bepumba hāi. ¹² Yiηgu naηgu-na, bisālāηo gbē tuoηo-i wuɔ: «Baba, mie iη saaya i da kumaη η nagāη-niini-na, hā muɔ baa mi kũngu-i fiefie.» Tuoηo cal u nagāη-niini-i hā-ba. ¹³ Yinni saa da, hāaηo suor fuɔ niini-i aa bie gbeija faηa-i kā hieη-nu baa-ya, kā ka biēna-yei hiere kakarkuoη-na. ¹⁴ U gbeijaη kaa tĩ huoηgu maη nuɔ-i, nyulmu naη temma suur nelle fande-na a ce u sa da niwuoni u wuo. ¹⁵ A ne da naacolηo naηo waa nelle fande-na tuɔ heη permba, naacombiloηo kā u wulaa wuɔ u ka taara maacemma. Naacolηo bie-yo u tuɔ ceη u permba-i. ¹⁶ Nyulmuη gbu mu ko-yo dumaaηo-na, u tuɔ nenu permba niwuoni-i. Iηga hai ka hā fuɔ baa-ni?

¹⁷ U gbuu ji t̄ena j̄oguɔŋ da suu, aa cira: «Maacembiemba maŋ dii baa mi to-i hiere, niiwuoni sa t̄i-bei, aa muɔmei daami ta mi ku nyulmu-na. ¹⁸ Mi ka sire bir k̄a mi to wulaa ka waŋ baa-yo wuo mi cālāa Diiloŋo-i aa tiraa cāl fuɔ fere-i. ¹⁹ U baa tiraa u tuɔ k̄aŋ-mi u bieŋ muɔ, u yaŋ aa u bel-mi ŋaa u maacembiloŋ muɔ.» ²⁰ Aa sire ta.

«Uŋ kaa tuɔ pie ciŋgu-i, tuoŋo fara da-yo, u hujarre gbuu bel-o, u gbar j̄ar̄a-yuɔ k̄a ka gbuu p̄r̄a-yuɔ u fereŋ nuɔ. ²¹ Bepoŋo gb̄e-yo wuo: «Baba, mi cālāa Diiloŋo-i aa tiraa cāl naŋ fere-i, baa tiraa ŋ ta ŋ b̄i-mi ŋ bieŋ muɔ.» ²² Tuoŋo fara b̄i u maacembiemba-i a waŋ baa-ba wuo: «Gbaraŋ na ka bie j̄oŋgoruo maŋ faa yaŋ d̄uŋgu-na, baa naafontarre, baa naatenni na ji dii na h̄a-yo. ²³ Aa iŋ muyaa balyuŋgu maŋ, na k̄a na ka bel-ku na ji ko-ku i ce ponsaŋgu. ²⁴ Mi taa mi k̄aŋ mi bieŋ daayo-i baa bikuomba, ŋga mi daa-yo nyuŋgo-i cic̄elma; uu naa balla, mi daa-yo.» Ponsaŋgu yaa bi duɔŋ dumaŋo-na.

²⁵ «A ne da huɔŋgu fan̄gu-na, bepomɔŋo waa dii suoŋ-nu. Uŋ juɔ tuɔ jo ji pie ciŋgu-i, u nu niimarni du, baa kaas̄ingu. ²⁶ U b̄i maacembiloŋo diei a yuu-yo wuo: «Bige-i cie ciŋgu-na?»

²⁷ «Maacembiloŋo cira: «Ŋ h̄aŋo yaa birii jo. Uŋ juɔ h̄inni ŋ to ji da-yo, u huɔŋga gbuu f̄e. U ce i bel balyuŋgu maŋ iŋ muyaa-ku ko-ku h̄a-yo.» ²⁸ Mɔŋo huɔŋga p̄aŋ du. U ciina wuo u sie suur ciŋgu-na.

«Ba k̄a ka t̄unu tuoŋo-i. U hel jo ji tuɔ c̄ar̄a-yuɔ. ²⁹ Naacombiloŋo gb̄e-yo wuo: «Baba, mei dii ŋ caŋgu-na ta mi c̄aa-ni ku daa bieŋa boi. Mi saa yagar ŋ nuŋ-āndaŋgu-i dede. Ŋga yinduɔŋgu ŋ saa ji bel-ku a cira yoloŋo wuo: «H̄uu ŋ ka ko ŋ wuo baa ŋ j̄ēnaamba-i.» ³⁰ Aa ŋ bieŋo maŋ daayo-i, fuɔ maŋ k̄aa ka b̄iena ŋ naḡaŋ-niini-i baa saasorbaa aa bir jo, ŋ ce ba bel balyuŋgu ko h̄a-yo.»

³¹ «Tuoŋo gb̄e-yo wuo: «Nuo ŋ dii baa muɔŋo-i b̄aŋgu-i baa isuɔŋgu-i, mei naḡaŋ-niini-i hai niini-i? Naŋ niini s̄i wei? ³² Ŋ h̄aŋo-i, mi taa mi k̄aŋ-yo baa bikuomba, ŋga mi daa-yo nyuŋgo-i cic̄elma; uu naa balla, mi daa-yo. Yaŋ aa ŋ k̄inna ŋ huɔŋga-i aa i ce ponsaŋgu-i.»

C̄ēc̄emuntieŋo naŋ maama

16 Ku huɔŋgu-na, Yesu waŋ baa u *h̄aalābiemba-i wuo: «Weiŋo naŋo waa, kombiyie waa baa-yo. Baa ji t̄unu-yuɔ wuo kombiyieŋ daayo b̄iena u naḡaŋ-niini-i. ² Wuo b̄i-yo ji waŋ baa-yo wuo: «Niŋ ceŋ mamaŋ hiere mi nuɔ-ma. A b̄al nyuŋgo, ŋ sie tiraa gb̄aa waa mi kombiyieŋ nuɔ. Ce aa ŋ tagaaya niŋ daa kumaŋ ŋ piḡaŋ-mi.» ³ Kombiyieŋo t̄ena tuɔ j̄oguɔŋ wuo: «Mi yuntieŋo wuo u nanna-mie maacemma-na. Duɔ nanna-mie, mi ka ce nie? Mi sie bi gb̄aa k̄ū, aa da mie mi ta mi wuɔra mi c̄ar̄a, senserre ka ta di da-mi.» ⁴ Aa ji cira: «Āh̄aa! Mi suyaa miŋ ka ce kumaŋ da ba nanna-mie nuɔmba baa bi nanna-mie.» ⁵ U yuntieŋo c̄emieŋaŋ waa bamaŋ nuɔ-i hiere, u tuɔ b̄i-ba ba da-ba-diei ba ta ba jo. D̄iel̄a-wuoŋo juɔ, u yuu-yo wuo: «Ŋ saaya ŋ p̄a nie h̄a mi yuntieŋo-i?»

⁶ «U cira: «Mi saaya mi p̄a namma gb̄oŋgb̄oyufieŋ komuɔŋa ndii.»

«Kombiyieŋo waŋ baa-yo wuo: «Ŋ c̄emelleŋ nyeḡaŋ sebe maŋ nuɔ-i, u yaa daayo. T̄ena donduo ŋ nyeḡeŋ gb̄oŋgb̄oyufieŋ komuɔŋa h̄ai baa c̄inc̄ieluo.» ⁷ Aa b̄i unao jo. Uŋ juɔ, u yuu ufaŋo-i wuo: «Nuo ŋ saaya ŋ p̄a nie?»

«U cira: «Mi saaya mi p̄a d̄imma buɔr-baa komuɔŋa ndii.»

«Kombiyieŋo waŋ baa-yo wuo: «Ŋ c̄emelleŋ nyeḡaŋ sebe maŋ nuɔ-i, u yaa daayo. Nyeḡeŋ buɔrbaa komuɔŋa naa.» ⁸ Uŋ cie baa u yuntieŋo c̄emientaamba-i cemma maŋ daama-i, u yuntieŋ uŋ juɔ nu-ma, u gb̄elieŋ-yo wuo u c̄e u cor.»

Yesu wuo cira: «Na saa da, bamaŋ sa wuoyaaŋ Diiloŋ-hümelle-i ba suɔ ba su-uye ba-naa ba yaŋ bamaŋ wuoyaaŋ-deŋ. ⁹Mi tūnu-nei, nelie sa ji ku aa ba dii-yo baa u gbeŋa-i. Terieŋgu faŋgu-na, gbeŋa maŋ dii baa-na hīema-na bande-ina, cieŋ-yaŋ na bel jēnaamba baa-ya, ku yaa da na saa ji waa yiŋgu maŋ nuɔ-i, ba hā-na muntieŋammu Diiloŋo caaŋgu-na. ¹⁰Umaŋ duɔ suɔ biŋkūcekūma belma, kutieŋo ka suɔ biŋkūbuɔ belma. Umaŋ duɔ cāl biŋkūcekūma belma, kutieŋo ka cāl biŋkūbuɔ belma. ¹¹Da na cāl miwaaŋ daayo gbeŋa belma, hai ka sie hā namaa ninsoŋ-biŋkūŋgu na tiera? ¹²Da ŋ cāl moloŋ biŋkūŋgu belma, Diiloŋ uŋ ŋa na'a u hā nuɔ kumaŋ, u ka ce nie aa hā-ni baa-ku? ¹³Na suyaa wuo maacembiloŋo diei sie gbāa cāa nuɔmba hāi. ŋ ka da u bigāaŋ u diei aa dɔl u diei, u ka waa baa u diei aa ciina u diei. Ku yaa ŋaa namaa kūŋgu-i, na sie gbāa ta na kuye Diiloŋo-i aa bi ta na kuye gbeŋa-i terduoŋgu faŋgu-na.»

¹⁴Gbeŋa taa a dɔlnu *Fariŋeŋbaa-ba-i a cor. Yesuŋ waaŋ nel daama-i, baa bir yaŋ aa ta ba nye-yo. ¹⁵Wuo waŋ baa-ba wuo: «Namaaŋo-i, da na da nuɔmba-i na ce na fere nelviŋ namaa, ŋga Diiloŋo suɔ na hōmmu-i. Nelbiliembaŋ kaal kumaŋ, Diilo sa hiel u yufelle kuɔ. ¹⁶Yiinaa-ina, nuɔmba taa ba nu *Moisi ānjīnamma yaa-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba nelma-i aa ta ba ce ba weima-i. Ba cie kufaŋgu-i a ji hi Nsāa bāaŋgu-i. A doŋ Nsāa bāaŋgu-na, ba duoŋ ta ba nu *Diiloŋ-nelle maama-i. A ce dumaŋo-na, nuɔmba-i hiere ba gbāŋ kpelle da ba suur-die.

¹⁷«Dɔɔ-i baa hīema-i ni gbuonumma dii fēu yaŋ ānjīnamma nelbelle diei gbuonumma-i.

¹⁸«Na saa da; umaŋ duɔ nanna u cieŋo-i aa jā unaŋo, kutieŋo cie *fuocesīnni-i dumaŋo-na; aa da ba nanna cieŋo maŋ aa ŋ bie-yo, ŋ bi cie fuocesīnni-i dumaŋo-na.»

Weiŋo baa sūntieŋo

¹⁹«Weiŋo naŋo waa tuɔ gbu u diiya u fere. U taa u ce u bāaŋgu-i aa bi tuɔ wuo niwuofafanni yaa yinni maŋ joŋ. ²⁰A ne da sūntieŋo naŋo waa tuɔ galla u dumelle yaaŋga-na, ba taa ba bi-yo Lasaar. Pānni'i naa gbuyaa u kūɔma-i hiere. ²¹Weiŋ duɔ wuo aa juuru maŋ diire hīema-na, Lasaar tuɔ nenu-duɔ, ŋga u sie bi da-du. Juoraamba tiraa waa hie ta ba nallā u pānni-i? ²²Uŋ juɔ ku, *dɔɔ-pɔpuɔrbiemba bie-yo kā baa-yo *Abiramu caaŋ-nu dii ninsoŋ-nelle-na. Ku huonŋgu-na, weiŋo bi ji ku, ba fuure-yuɔ. ²³U kā ka tuɔ gbu u ce sūlma-i dāamu-na. U juɔ ciir u yuŋgu-i ku yaa nuɔ-i, a fara da Lasaar dii Abiramu caaŋgu-na. ²⁴U fara tuɔ piiye da gbagaga wuo: «Abiramu, mi to nuɔ, mi muliēŋ mi cor dāaŋ daamu-na, jande, ce hujarre mie aa ŋ puɔr Lasaar ka dii u niele-i hūmma-na a ji dii mi nuŋgu-na mi nuholle fēɔ.»

²⁵«Abiramu gbē-yo wuo: «Mi bie, ma sī ŋ suyaa wuo niŋ waa miwaaŋo-na, ŋ waa ŋ fereŋ nuɔ aa Lasaar waa sūlma-na ke? Fiefie-i-na, uu dii fiisaŋ-nu bande-ina aa nuɔ ŋ cer waa sūlma-na. ²⁶Da mi fie hūu-ma, fobāmbāale dii i hɔlma-na. Molo sie gbāa hel bande-ina a karnu kā namaa terieŋgu-na, aa molo sie bi gbāa hel namaa terieŋgu-na a karnu jo bande-ina.»

²⁷«Weiŋo gbē-yo wuo: «Da ma waa dumaŋo-na, yaŋ aa ŋ puɔr-o mie ciŋgu-na ²⁸u ka piiye tūnu mi hāmba-i, baa dii ba ndii; ba baa ji jo yaahuol-terieŋ daaku-na.»

²⁹«Abiramu gbē-yo wuo: «*Moisi nelma dii baa-ba, a naara *Diilopɔpuɔrbiemba maama-i, mafamma ka saanu baa-ba.»

³⁰«Weiŋo cira: «Abiramu, mi to nuɔ, mafamma sie gbē baa-ba. ŋga moloŋ duɔ hel kuon-nelle-na a ka piiye baa-ba, ŋ ka da ba naana ba cilɔbalaŋo-i.»

³¹ «Abiramu gbē-yo wuo: «Da ba'a ba sa nu Moisi nelma-i baa Diilopɔpuɔrbiemba maama-i, molo duɔ fie hel kuon-nelle-na kā, u kāa gbāngbān.»»

Baŋ gāaŋ hāalābiemba-i baa nelma maŋ

(Matie 18.6-7,21-22; Marke 9.42)

17 Ku huonŋu-na, Yesu wuo waŋ baa u *hāalābiemba-i wuo: «Nuɔmba sie gbāa naa kuubabalaangu muncemmu-i, ŋga umaŋ duɔ dii u nanolŋo-i kuubabalaangu cemma-na, sūlma haraa kutieŋo-na. ² Kumaaŋ ka haa-yuo, kuɔ baa naa to namelle u nuonŋu-na aa se-yo dii-yo nuoraan-ju kuu naa ce bɔlbɔl yuo. ³ Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fere.

«Ŋ natobiŋ duɔ cāl-ni, ŋ piiye baa-yo da yambaa. Duɔ sie u cālmuo-i, ŋ yaŋ ma tī. ⁴ Duɔ fie cāl-ni ku yu niehāi yinduonŋu-na aa tuɔ suɔ-ma u jo u cārā-nie, baa gāŋ baa-yo.»

⁵ Yesu *pɔpuɔrbiemba baa waŋ baa-yo wuo: «Ŋtie, iŋ haa i naŋga-i nie dumaa, kāyā-yie kunanŋu naara-kuɔ.»

⁶ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Halle da ku fie waa na haa na niele'i mie yoŋ, na gbāa gbē tibiinŋ daaku-i wuo ku fuur ka sū ku fere nuoraanŋu-na, aa ma bi ce.»

⁷ Aa naa cira: «Namaanŋo-na, umaŋ duɔ bie maacembiloŋo jīna u suonŋu-na, sisɔ u biyaa-yo u tuɔ ceŋ u muɔru, duɔ hel hieŋgu-na jo, kutieŋo ka gbē-yo wuo u tīena donduo wuo niwuoni-i wei? ⁸ Ma sī u bir gbē-yo wuo: «Ce mei niwuoni-i aa ŋ hor ŋ niidiini-i aa ŋ bie ŋ hā mi wuo igēna. Da mi wuo tī, nuɔ ŋ ka suɔ wuo.» Ma sa ce dumei wei? ⁹ Maacembiloŋ duɔ ce u maacemma-i, ku saaya ba jaal-o tīiŋgu wei? ¹⁰ Ku yaa ŋaa namaa kūnŋu-i. Baŋ hāa-na mamaŋ, da na ce-

ma, na saaya na cira: «Mieŋo-i maacembieŋ mie yoŋ, i cie i maacemma.»»

Yesu siire wontuɔrmba cīncieluo

¹¹ Yesuŋ taa u kā *Yerusalemu-i-na, u bilaaya *Galile-i baa *Samari-i cor. ¹² U kaa tuɔ suur nelle nande-na, *wontuɔrmba namba sire ta ba jārā-yuo. Ba waa wontuɔrmba cīncieluo. Baŋ juɔ pie, baa yiera aa naa ta ba fara* ba piiye baa-yo wuo: ¹³ «Hāalātie, jande, ce hujarre yie.»

¹⁴ Yesu wuo fara waŋ baa-ba wuo: «Kāaŋ *Diilojigāntaamba ka ne-na.»†

Baa ta ta ba kā. Baŋ kāŋ hūmelle-na, ba jarŋ maa ta-bei. ¹⁵ Unaŋ wuo bir tuɔ gbelieŋ Diilono-i da gbagaga u jo. ¹⁶ Uŋ juɔ hi Yesu caanŋu-na, wuo dūuna jaalo. A ne da u waa *nieryieŋo; u taa u hel Samari. ¹⁷ Yesu wuo cira: «Ba siire cīncieluo-i-na hiere, ŋga nennaa baamba curaa hie? ¹⁸ Bige-i cie ba saa suɔ-ma bir jo ji jaal Diilono-i ŋaa nieryieŋ daa uŋ birii ji jaal-o dumaa?» ¹⁹ Aa naa gbē naacolŋo-i wuo: «Sire ŋ kā! Niŋ haa ŋ naŋga-i mie ŋ kuraa.»

Moloŋ-Bieŋ uŋ ka bir jo dumaa

(Matie 24.23-28,37-41)

²⁰ Yiinŋu nanŋu-na, *Farišiebaa-ba yuu Yesu-i wuo: «*Diilono-bāanŋu ka doŋ yaku-i?»

Yesu wuo cira: «Diilono-bāanŋu sa ji doŋ domma naŋ temma ba da-ku baa ba yufelle, ²¹ aa cira: «Ku yaa bande ku yanŋa; ku yaa de ku yanŋa.» Na saaya na suɔ wuo Diilono-bāanŋu duɔŋ tī na hɔlmana.»

²² Aa naa waŋ baa *hāalābiemba-i wuo: «Yiinŋu dii baa yiinŋu, *Moloŋ-Bieŋo kūɔma kaa bel-na, ŋga na sie da-yo halle yinduonŋu. ²³ Nuɔmba kaa ta ba tāal-na wuo ba daa-yo yanŋa naŋga. Ba-

*17:12 Buolmaŋ-sebe (Lévitique) 13.45-46

†17:14 Buolmaŋ-sebe (Lévitique) 14.2-3

namba ka gbě-na wuo: «Uu dii daalei, bannaŋ ba'a: «Uu dii terieŋ daaku-na.» Da ba pigāaŋ-na terieŋgu maŋ, baa na kā; ba taal-na. ²⁴Diiloŋ uŋ nyiesiŋ dumaa ba da-yo terni-na hiere, Moloŋ-Bieŋ duɔ u bir jo, ba ka da-yo dumei terni-na hiere. Molo si dii duɔ ji pigāaŋ moloŋo baa-yo. ²⁵Ŋga, aa mafamma suɔ da ma ce, fiefie ku nuɔmba ka ciina-yuɔ aa ce-yo sūlma.

²⁶«Mamaŋ taa ma ce *Nowe bāaŋgu-na, Moloŋ-Bieŋ duɔ u bir jo, ma temma ka ce. ²⁷Nowe bāaŋgu-na, nuɔmba naa gonya niwuoni baa kolma baa cejälle. Ba tīyāa ku yaa nuɔ-i a ji hi yi-ingu maŋ Noweŋ suurii begubuɔ-i-na aa yaŋ diilopepetieŋo dāa hɔr-ba hiere. [‡]

²⁸Mamaŋ taa ma bi ce Loti bāaŋgu-na, ma temma ka ce. Loti bāaŋgu-na, nuɔŋ baa bi guɔnya wuolalle baa nyolle, suorungu baa sāmungu, kūlle baa jaaguɔ. ²⁹Ŋga yiingu maŋ Lotiŋ hilaa Sodɔmu-i-na, Diiloŋ wuo kūnna dāŋg-bɔguɔŋgu naŋ temma a kukul nuɔmba-i hiere. [¶] ³⁰Moloŋ-Bieŋ duɔ u bir jo, ma temma ka ce. ³¹Duɔ jo yiingu maŋ nuɔ-i, umaŋ duɔ ji waa gōŋgūɔŋ-nu, u baa cira u suur dūŋ-nu a biera u bīm̄bīnni-i; umaŋ duɔ bi waa hīeŋ-nu, u baa bi cira u bir kūŋ. ³²Mamaŋ daa Loti cieŋo-i ma sī ma tīyāanu-nei ke? [§] ³³Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yungu yon, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fere; ŋga umaŋ duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fere, kutieŋo ka kor u fere. ³⁴Mi tūnu-nei, yiingu faŋgu-na, nuɔmba hāi gbāa waa galla muŋgalladuɔmu-na, ba bie u diei ta aa yaŋ unajo-i. ³⁵Caamba hāi gbāa waa ta ba sɔrɔŋ, ba bie u diei ta aa yaŋ unajo-i. [³⁶Nuɔmba hāi gbāa waa ta ba guona, ba bie u diei ta aa yaŋ unajo-i.]»

³⁷Hāalābieŋ baa yuu-yo wuo: «Itie, mafamma ka ce hie-na?»

Wuo gbě-ba wuo: «Bīŋkūkuliŋ da ku waa kusuɔŋ-nu, kpaalbaa-ba tigiŋ kusuɔŋ-nu'i.»

Cacārātie sa mulieŋ

18 Ku huongu-na, Yesu wuo naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa u *hāalābiemba-i duɔ pigāaŋ-ba wuo ba saaya ba ta ba cārā Diiloŋo-i yinni maŋ jon; ba baa yaŋ ba kūɔma seŋ. U gbīe-ba wuo: ²«Gēŋgertieŋo naŋo waa nelle nande-na, u saa tuɔ kālā Diiloŋo-i aa u saa bi tuɔ kāŋ moloŋo. ³A ne da, bikulcieŋo naŋo bi waa nelle fande-na. Bikulcieŋ daayo ji da weima baa moloŋo naŋo; u kā ka bī kutieŋo-i gēŋgertieŋo wulaa. ⁴Duɔ kā, gēŋgertieŋo sie ne u yaaŋ-na. Cieŋo sie bi bir. Yiingu naŋgu-na, gēŋgertieŋo ji cira: «Mi suyaa mie mi sa kālā Diiloŋo-i aa mi sa bi kāŋ nelieŋo. ⁵Ŋga cieŋ daa uŋ jo u mulieŋ-mi yinni maŋ jon dumande-i-na, mi ka ce ba āndaŋgu-i aa gbuu da fiisa; ni ma'i sī u ka tuɔ jo u huol mi yaaŋ-na.»

⁶Yesu wuo cira: «Na nuɔ geŋgertieba-balaŋ daa uŋ waaŋ mamaŋ ke? ⁷Aa Diiloŋo maŋ Diiloŋo, ku ce nie aa u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, da ba ta ba cārā-yuɔ bāaŋgu-i baa isuɔŋgu-i u sie ne ba yaaŋ-na? ⁸Mi tūnu-nei: U sie dure aa ce-ma. *Moloŋ-Bieŋ duɔ ka bir jo, u ka jo ji da nuɔmba haa ba nanga yuɔ wei?»

Ba sa cārā Diiloŋo-i baa bombolma

⁹Nuɔmba namba taa ba ne ba fere wuo ba vii, a ce dumaŋo-na, ba taa ba ne wuo ba bɔyaa banamba-na. Yesu wuo naŋ gbānalāaŋ daaku-i hā-ba wuo: ¹⁰«*Fariisēyieŋo naŋo-i baa *nampo-hūutieŋo naŋo-i ba kāa *Diilodubuɔ-i-na da ba ka cārā Diiloŋo-i. ¹¹Fariisēy-

[‡]17:27 Miwaajo jīnammaŋ-sebe (Genèse) 6.9–7.24

[¶]17:29 Miwaajo jīnammaŋ-sebe (Genèse) 18.20–19.25

[§]17:32 Miwaajo jīnammaŋ-sebe (Genèse) 19.26

ieŋ wuɔ sire yiera aa naa cira: «Di-ilo, mi jaal-ni. Mi jaal-ni hama-i nuɔ-i? Mi sa ce kuubabalaŋgu ŋaa banambaŋ ceŋ duma: Mi sa cuo, mi huɔŋga saa balaŋ baa nelieŋo, mi sa wuɔra mi ce caamba. Mii si dii ŋaa nampohūutieŋo maŋ yieraaya duɔlei u temma. ¹² Mi dii sūŋgu-i i hāi saaholma-na, aa da mi da biŋkūŋgu biŋkūŋgu, mi hiel ŋ *yufelle-i hā-ni.»

¹³ «Nampohūutieŋ wuɔ yiera dii huɔŋ-nu, u saa sie duɔ ciir u yaaŋga-i, aa tuɔ wuɔ u pāmpīnāŋga-i aa cira: «Diilo, mi suyaa mie mi ciluɔ saa fa, jande, baa gāŋ baa-mi.»»

¹⁴ Yesu wuɔ waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Yaaŋ mi tūnu-nei, balaŋ daaba-i ba hāi-i-na, aa ba suɔ da ba bir kūŋ, Diiloŋo hurii nampohūutieŋo āmbabalma-i aa yaŋ Farišēyieŋo maama-i. Na saa da, umaŋ duɔ tuɔ teteŋ u fere, ba ka hiire-yuɔ; ŋga umaŋ duɔ tuɔ hiire u fere, ba ka teteŋ-yo.»

Yesu cārā Diiloŋo-i hā bisāmbiamba namba

(*Matie 19.13-15; Marke 10.13-16*)

¹⁵ Ku huɔŋgu-na, baa jo baa tontobaa-ba namba Yesu wulaa wuɔ u ji haa u nammu-i bei a cārā Diiloŋo-i hā-ba. U *hāalābiembaŋ daa mafamma-i, baa sire ta ba nuola bamaŋ juɔ baa-ba. ¹⁶ Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ bisāmba jo mi wulaa, baa na cie-ba». Baŋ juɔ, wuɔ cira: «Bamaŋ dii bafamba temma-i, *Diiloŋ-nelle dii bafamba diele. ¹⁷ Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ saa sie *Diiloŋ-nellentesinni-i ŋaa bisālāŋo, kutieŋo sie gbāa suur *Diiloŋ-nelle-na.»

Weiŋo naŋ maama

(*Matie 19.16-30; Marke 10.17-31*)

¹⁸ *Yuifu ba yuntieŋo naŋ wuɔ yuu Yesu-i wuɔ: «Hāalātiefefei, da mi ta mi

taara mi da cicēlma maŋ sa tīeŋ dede-i, mi saaya mi ce bige-i?»

¹⁹ Yesu wuɔ cira: «Bige-i cie ŋ ta ŋ bī-mi nelfefeŋ muɔ? Da ma hel Diiloŋo-na, nelfefeŋo dii wei? ²⁰ Diiloŋ uŋ'a i tie wuɔ hūmieŋa maŋ, ma sī ŋ suɔ-ya ke? Ta ŋ wuɔ a yaa-i: «Baa ce *fuocesinni, baa ko nelieŋo, baa cuo, baa kar coima ŋ haa moloŋ-na, aa ta ŋ dii ŋ to-i baa ŋ nyu-i ba nungu-i.»**»

²¹ Naacolŋ wuɔ bir waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Mi duɔŋ dii mi bisānsinniŋ ta mi ce mafamma-i hierie.»

²² Uŋ piie dumaŋo-na, Yesu wuɔ cira: «Ma tīyāa ma diei: Suor ŋ nagāŋ-niini-i hierie aa ŋ cal gbeŋa faŋa-i ŋ hā sūntaamba baa-ya, ku yaa ŋ ka ce weiŋ nuɔ dɔɔ-i-na. Da ŋ ce mafamma-i, ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-mie.»

²³ Naacolŋ daayo naa silaa waa weiŋo cor. Yesuŋ juɔ waŋ mafamma-i, wuɔ gbuu pāŋ vāa u yaaŋga-i. ²⁴ Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ ka ce weiŋo duɔ gbāa suur *Diiloŋ-nelle-na kuu dii kpelle. ²⁵ Na saa da, kumaŋ ka ce nyɔgōme duɔ gbāa cor misēne fuoŋgu-na kuu dii kpelle de! Ŋga kumaŋ ka ce weiŋo duɔ gbāa suur *Diiloŋ-nelle-na, kufanŋu dii kpelle yaŋ.»

²⁶ Nuɔŋ baa yuu-yo wuɔ: «Dumaŋo-na, hai moloŋo-i ka gbāa da Diiloŋo-i?»

²⁷ Yesu wuɔ cira: «Mamaŋ da ma yar nuɔmba-i cemma, ma sie gbāa yar Diiloŋo-i.»

²⁸ Pier wuɔ cira: «Tie, aa mie maŋ yaaŋ i nagāŋ-niini-i hierie aa tie nyaanu-nie, i ka da bige-i kuɔ?»

²⁹ Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ ta aa yaŋ u dumelle-i, u cieŋo-i, u hāmba-i, u bīncuɔmba-i, u bisāmba-i Diiloŋ-maama-na, ³⁰ kutieŋ uŋ ka da kumaŋ hīema-na bande-i-na, ku ka maar uŋ

**18:20 Helmaŋ-sebe (Exode) 20.12-16; Āŋjīnamma tiyemman-sebe 5.16-20

taa aa yaŋ kumaŋ. Aa u ka da cīcēlma maŋ sa tīeŋ dede-i bisīnuo-i-na.»

Yesu tiraa tir u kuliŋgu maama-i

(Matie 20.17-19; Marke 10.32-34)

³¹ Ku huongu-na, Yesu wuo bī u *hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-i ba deŋ, a waŋ baa-ba wuo: «Na daa iŋ kāŋ *Yerusalemu-i-na ke? *Diilopɔɔɔr-biembraŋ nyegāaŋ mamaŋ *Moloŋ-Bieŋo maama-na, ma ka ce kusuoŋ-nu'i. ³² Ba ka bel-o hā *nieramba-i baa-yo ba nye-yo sūlma, aa tuora-yuo, aa tu taalni yuo, ³³ aa muo-yo, aa ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi hīema-na, sieliŋ-yiiŋgu-na, u ka sire hel jo.» ³⁴ Hāalābiembra saa su u nelma yaanga-i, ma yuŋgu naa fuo-bei, a ce dumaŋo-na, ba saa su uŋ taaraŋ u waŋ mamaŋ baa-ba.

Yesu puurii yiroŋo naŋ yufieŋa

(Matie 20.29-34; Marke 10.46-52)

³⁵ Yesuŋ kaa tuɔ piē Yeriko-i, yiroŋo naŋo waa tīena hūmelle tūŋgu-na tuɔ cārā. ³⁶ Uŋ juɔ nu nuomba ce ijieni-i ba cor, wuo yuu wuo: «Bige-i cie?»

³⁷ Baa cira: «Ma sī Nasaretitaŋ Yesu'i curaŋ.»

³⁸ Wuo pāŋ tuɔ fara u piie da gbaga wuo: «Yesu, *Davidi hāayēlŋ nuɔ, jande, ce hujarre mie!» ³⁹ Bamaŋ naa taa yaanga-na, baa ta ba nuola-yuo wuo u su-uye u nuŋgu-i. Wuo migāaŋ tuɔ kaasīŋ u naara wuo: «Davidi hāayēlŋ nuɔ, jande, ce hujarre mie!»

⁴⁰ Yesuŋ juɔ saanu baa-yo, wuo yiera aa naa ce ba jo baa-yo. Baŋ juɔ baa-yo, wuo yuu-yo wuo: ⁴¹ «Ŋ taara mi ce bige-i hā-ni?»

Naacolŋ wuo cira: «Itie, mi taara ŋ puur mi yufieŋa-i.»

⁴² Yesu wuo cira: «Puur ŋ yufieŋa-i! Niŋ haa ŋ naŋga-i mie ŋ kuraa.»

⁴³ U yufieŋ aa bi pāŋ puur terduoŋgu faŋgu-na, wuo cu Yesu huonŋ-nu tuɔ gbeliēŋ Diiloŋo-i u kā. Nuombaŋ daa

mafamma-i, ba hieroŋo-i baa bi kā ba ta ba gbeliēŋ Diiloŋo-i.

Yesu haraa Sase terieŋ-nu

19 Yesuŋ suurii Yeriko-i-na tuɔ karnu duɔ cor, ² *nampohūu-taamba yuntieŋo naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bi-yo Sase. Sase waa biŋkūntieŋo. ³ Yesuŋ kāa, Sase wuo tuɔ taara u da-yo suɔ-yo; a ne da u waa beterie. Nuombaŋ yuu dumaŋo-na, u saa gbāa duɔ hi da Yesu-i. ⁴ Wuo gbar ta u yaara-na ka nyugūŋ tibiŋ-nu wuo duɔ ji tuɔ cor fuɔ da-yo. ⁵ Yesuŋ juɔ hi terieŋgu faŋgu-i, wuo ciir u yuŋgu-i a waŋ baa-yo wuo: «Sase, hiire i ta, mi saaya mi har nuonei nuɔ-i nyuŋgo-i-na.»

⁶ Sase huonŋ kaa pāŋ fē, wuo hiire da donduo kūŋ baa-yo. ⁷ Nuomba daa mafamma-i ce bige-i? Baa ta ba waana wuo Yesu cie nie jo ji har nelbabalaŋ daayo temma wulaa? ⁸ Sase wuo sire yiera Yesu yaanga-na aa naa cira: «Itie, ne, mi ka calnu mi nagāŋ-niini-i sōmma hāi, a hā sūntaamba-i sōmma diei aa muomi ce sōmma diei-maama namma-i. Miŋ duu bamaŋ a hūu ba gbeiŋa-i, mi ka hā-ba a temma sōmma naa.»

⁹ Yesu wuo cira: «Naacolŋ daa uŋ bi yeŋ *Abiram hāayēlŋo, koŋkoro suurii u dumelle-na nyuŋgo-i-na. ¹⁰ *Moloŋ-Bieŋo juɔ duɔ ji taara bamaŋ baala a korba.»

Ba sa biera japūŋgu hīeŋ-nu gbāŋgbāŋ

(Matie 25.14-30)

¹¹ Baŋ kaa ta ba piē *Yerusalemu-i, nuonŋ baa da nie sī *Diiloŋ-bāaŋgu ka pāŋ doŋ huonŋgu faŋgu'i nuɔ-i. Yesu wuo suɔ baa-ba. A ne da huonŋgu faŋgu-na, u waa tuɔ piie baa-ba. ¹² Wuo naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuo: «Nelbuɔ naŋo kāa nemaale ba da ba ka hā-yo nellentesīni u duɔ ji tīena u nelle-na. ¹³ Uŋ'a u ta, u bī u maacembiembra cīncieluo a ji cal gbeiŋa hā-ba, aa waŋ baa-ba wuo: <Taa

na torgoŋ baa gbein daaya-i, mi kā aa jo.)

¹⁴ A ne da u nellen-baamba naa bigāaŋ-yo. Uŋ taa, ba sire puor nuomba u huon-nu dii ku yuŋ-terien-gu-na wuɔ ba ka waŋ baa-ba wuɔ ba sa taara naacolŋ daayo nellentesinni-i.

¹⁵ «Naacolŋ uŋ kaa da nellentesinni-i aa bir jo, u ce ba bī u maacembiemba maŋ uŋ ŋa naa cal gbein-a hā-ba wuɔ ba ta ba torgoŋ, duɔ ji ne baŋ daa kumaŋ. ¹⁶ Dielā-wuonjo jo ji cira: «Yuntie, mi bibiriye mi naŋga-i baa niŋ hā-mi gbein maŋ, a da gbeinyuŋo temma sɔmma cīncieluo.»

¹⁷ «Nellentienjo cira: «Ku faa, maacem-bilofefeiŋ nuɔ; niŋ suyaa celle-kūŋ daaku belma, mi ka haa-ni nilein cīnciel yuŋ-nu.»

¹⁸ «Hāalīŋ-wuonjo jo ji cira: «Yuntie, mi bibiriye mi naŋga-i baa niŋ hā-mi gbein maŋ, a da gbeinyuŋo temma sɔmma ndii.»

¹⁹ «Nellentienjo gbē-yo wuɔ: «Mi ka bi haa nuonjo-i nilein ndii yuŋ-nu.»

²⁰ «Sieliŋ-wuonjo wuɔ jo ji cira: «Yuntie, ŋ gbein yaa daaya, mii naa fīnya-yie baa fɔtɔruɔ jīna kɔtuon-gu. ²¹ Naŋ huon-ga doŋ ka cor a ce mei sa hīrā-nie, ku'i cie mi fīnya-yie jīna kɔtuon-gu. Da ŋ saa jīna kumaŋ, ŋ bie ku yaa-i; aa da ŋ saa duu kumaŋ, ŋ kar ku yaa-i.»

²² «Nellentienjo gbē-yo wuɔ: «Maacem-bilobabalaŋ nuɔ naŋ temma-i daani-i, ŋ piiye bel ŋ fere. Niŋ suyaa wuɔ mi huon-ga doŋ, aa da mi saa jīna kumaŋ mi bie ku yaa-i, da mi saa duu kumaŋ mi kar ku yaa-i; ²³ bige-i cie ŋ saa kā ka jīna mi gbein-a gbein-dūŋ-nu? Miŋ juɔ de-i-na, mii naa saa jo ji da a huon-aana mi hūu-ya wei?» ²⁴ Nuomba waa u caaŋgu-na, u waŋ baa-ba wuɔ: «Hūyāaŋ u gbein-a na hā umaŋ daa gbeinyuŋo-i sɔmma cīncieluo-i.»

²⁵ «Ba cira: «Yuntie, ma sī fuɔ daa gbeinyuŋo temma sɔmma cīncieluo ke!»

²⁶ «U cira: «Yaŋ mi tūnu-nei, umaŋ duɔ da, kunaŋgu ka naara u kūŋgu-i, ŋga umaŋ duɔ saa da, celle-kūŋgu maŋ dii, ku hūu.» ²⁷ Uŋ waŋ mafamma-i, u cira: «Mi bigāarāamba maŋ saa ta ba taara mi waa ba yuŋgu-na, bilaŋ-baŋ na jo baa-ba bande, na ji ko-ba mi yufellen.»

²⁸ Yesuŋ juɔ piiye tī, wuɔ ta nuomba yaŋ-na ba ta ba kā Yerusalemu-i-na.

Yesu suurma-i Yerusalemu-i-na

(Matie 21.1-11; Marke 11.1-11; Nsāa 12.12-19)

²⁹ Yesubaa-baŋ kaa ta ba pie Betani-i baa Betifage-i dii *Olivi-tibinni-tānuŋgu caaŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa u *hāalā-biemba hāi wuɔ: ³⁰ «Kāaŋ nelle maŋ i yaŋga-na daade-i, na suurma-na, na ka da ba vaa kakūmbiloŋo naŋo, molo saa nyugūŋ-yuɔ dede. Na fir-o na jo baa-yo. ³¹ Umaŋ duɔ yuu-na, na cira Itienjo yaa ciera na fir-o ka hā-yo.»

³² Uŋ puɔraa bamaŋ, baa kā ka bi da kakūmbiloŋo-i ŋaa uŋ waŋ-ma du-maa. ³³ Ba ture ta ba fir-o, u taamba yuu-ba wuɔ: «Bige-i cie na ta na fir kakūmbiloŋo-i?»

³⁴ Baa cira: «Itienjo yaa ciera i fir-o ka hā-yo.» ³⁵ Aa naa fir-o ka hā Yesu-i baa-yo.

Baŋ kāa baa-yo, baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i haa u huon-gu-na aa ce Yesu nyugūŋ ba ta ba wuɔ ba suur nelle-na. ³⁶ Nuomba maŋ waa, baa bi hiel ba baamba-i ta ba fara-bei hīema-na u tuɔ wuɔ ba dɔɔ u kā. ³⁷ Baŋ kaa ta ba hiire Olivi-tibinni-tānuŋgu-na aa da ba suur *Yerusalemu-i-na, hāalābiemba-i ba kūŋgu-na hiere, ba hɔmmu gbuu fē. Baa doŋ ta ba hāl neini da kabakaba ba gbelieŋ Diiloŋo-i wuɔ u cie gberε-weima bɔi pigāaŋ-ba. ³⁸ Ba taa ba hāl wuɔ:

«Itiej uŋ saaj nellentieŋo maŋ u jo, Diilo baa-yo!^{††}

I suuriinu i-naa baa Diiloŋo-i Dɔrwuoŋo gbɛ baa tuɔnumma.»

³⁹ A ne da *Fariŋɛbaa-ba namba waa ba hɔlma-na. Baŋ juɔ da ba hɔl neini-i kabakaba dumaŋo-na, baa waŋ baa Yesu-i wuɔ: «[ŋ] sa waŋ baa ŋ hɔalɔ-biamba budii wei?»

⁴⁰ Yesu wuɔ cira: «Mi tɔnu-nei, da ba fie budii, tɔmpɛŋa ka sire ta a hɔl ba sɔlaŋgu-i.»

Yesu kaalaa

Yerusalemutaamba maama-na

⁴¹ Yesuŋ kaa pie da nelle-i, wuɔ pɔŋ tuɔ kaal ⁴² aa naa cira: «E! Yerusalemutaarŋ namaa, kuɔ naa naa suɔ kumaŋ ka fɛ na hɔmmu-i nyuŋgo daayo-na, kuu naa fa. ŋga ku fuyaa-nei; na sie gbɔa suɔ-ku. ⁴³ Yiuŋgu dii baa yiuŋgu, na bigɔarɔamba ka jo ji dii-na huɔŋga. Ba ka suuye-nei terni-na hiere na sie da muŋkormu. ⁴⁴ Diiloŋ uŋ juɔ duɔ ji kor-na aa na saa hɔu-ma, ba ka muonu na nelle-i aa ko-na hiere. Ba sie yaŋ dɔŋgu diei ku gbɛiniŋ.»

Yesu duɔnya niisuornintaamba-i Diilodubuɔ-i-na

(Matie 21.12-17; Marke 11.15-19; Nsɔa 2.13-22)

⁴⁵ Yesuŋ kɔa ka suur *Diilodubuɔ-i-na da niisuornintaamba-i, wuɔ tuɔ donyabei ⁴⁶ aa naa tuɔ piye baa-ba wuɔ: «Ma nyɛgɔaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «*Mi dɔŋgu ka ce Diilojaaldɔŋgu.*»^{††} Ma sɔnni nie namaa ce-ku *cuo ba terieŋgu*^{¶¶}?»

⁴⁷ Yesu taa u waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigɔaŋ nuɔmba-i yinni maŋ joŋ Diilodubuɔ-i-na. *Diilojigɔantaamba yuntaambaŋ daa-ma dumaŋo-na, baa *ɔn-jɔnamma pigɔataamba-i, a naara nelle

yuntaamba-i, baa ta ba taara ba ko-yo. ⁴⁸ ŋga u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor a ce ba saa suɔ baŋ ka ce-yo dumaa da-yo ko-yo.

Hai moloŋo-i hɔa Yesu-i hɔmelle-i u tuɔ ce u maacemma-i?

(Matie 21.23-27; Marke 11.27-33)

20 Yesuŋ kɔa ka tuɔ waŋ *Neldɔdɔlma-i u pigɔaŋ nuɔmba-i *Diilodubuɔ-i-na, yiuŋgu naŋgu-na, *Diilojigɔantaamba yuntaamba-i baa *ɔn-jɔnamma pigɔataamba-i a naara nelle bɔncuŋ baa kɔ ²ka cira: «Naacolŋ nuɔ, hai hɔa-nuɔ hɔmelle-i ŋ ta ŋ ce niŋ ceŋ kumaŋ daaku-i?»

³ Yesu wuɔ cira: «Muɔmi ka bi yuu-na baa nelma diei: ⁴ Pigɔaŋ-muɔ umaŋ naa puɔraa Nsɔa tuɔ *batiŋeŋ nuɔmba-i; Diiloŋo'i naa puɔraa-yo sisɔ nelbiliemba'i naa puɔraa-yo?» ⁵ Baa doŋ ta ba piye ba-naa nuɔ wuɔ: «Die cira Diiloŋo'i naa puɔraa-yo, u ka cira: «Naŋ suyaa-ma dumaŋo-na, bige-i cie na saa hɔu u nelma-i?» ⁶ Die bi hɔr-ma cira nelbiliemba'i naa puɔraa-yo, bamaŋ dii bande-i hiere, ba suyaa wuɔ Nsɔa waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo; ba ka naŋ-ye baa tɔmpɛŋa ko-ye.»

⁷ Baa naa ba cira: «I saa suɔ umaŋ naa puɔraa-yo.»

⁸ Yesu wuɔ cira: «Muɔmi sie bi pigɔaŋ-na umaŋ hɔa-mi hɔmelle-i mi ta mi ce miŋ ceŋ kumaŋ daaku-i.»

Suontieŋo naŋo baa u maacembiemba

(Matie 21.33-46; Marke 12.1-12)

⁹ Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ naŋ gbɔnalɔaŋ daaku-i baa nuɔmba-i wuɔ: «Naa-

^{††}19:38 Gbeliemaŋ-nalɔaŋgu (Psaume) 118.26

^{††}19:46 Isayi (Ésaie) 56.7

^{¶¶}19:46 Seremi (Jérémie) 7.11

colŋo naŋo diyaa *eresē-suonŋu^{§§} aa bie maacenciraamba jīna-kuɔ aa kā nelle duɔ ka vaaya.¹⁰ Tibibieŋaŋ juɔ hi karma, u puɔr u maacembiloŋo diei maacenciraamba wulaa, wuɔ u ka hūu fuɔ yufelle-i ka hā-yo. Maacembiloŋo ta kā. Uŋ kaa, maacenciraamba bel-o muo-yo aa bir-o; ba saa hā-yo biŋkūŋgu.¹¹ Suontieŋo tiraa puɔr maacembiloŋo naŋo ba wulaa. Ba tiraa bel ufaŋo-i a muo-yo aa gbuɔ tuora-yuɔ aa bir-o; ba saa hā-yo biŋkūŋgu.¹² U tiraa puɔr maacembiloŋo naŋo ba wulaa ba ce ba siei. Ba muo ufaŋo-i posol-o aa donya-yuɔ.¹³ Suontieŋo cira: «Mi ka ce nie?» Aa ji cira: «Mi ka puɔr mi beduɔla yaa ba wulaa; fuɔ duɔ kā, kunie sī ba ka kāŋ-yo.» Aa ce u bieŋo ta kā ba wulaa.¹⁴ Baŋ juɔ'a ba ne da u jo, ba piye baa ba-naa wuɔ: «Ciiluwuotieŋo yaa juɔŋ daayo. Yaaŋ i ko-yo aa ciilunŋu ce mie kūŋgu.»¹⁵ Ba sire ku yaa nuɔ-i a bel naacombiloŋo-i hel baa-yo suonŋu-na ka ko-yo.»

Yesu wuɔ cira: «Suontieŋ daa u ka ce bige-i?»¹⁶ U ka jo ji ko-ba aa hā banamba baa suonŋu-i.»

Nuɔŋ baa cira: «Diilo baa jo baa-ma!»¹⁷ Baŋ piye dumaŋo-na, Yesu wuɔ cira: «Mafamma da ma saa ce, baŋ nyegāaŋ nelma maŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Dūmarāambaŋ cūnaana kpāŋkpara maŋ, u yaa juɔ bella dūŋgu-ì*»*,

nelma famma yunŋu yaa haku-i?»¹⁸ Nuɔni maŋ da ŋ par diire a naŋ ŋ fere kpāŋkpara daayo-na, ŋ ka kara ŋ fere; duɔ bi par diire naŋ nuɔni maŋ, u ka puŋenu-nie.»¹⁹ *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, baa *ānjīnamma pigāataaŋ baa pāŋ suɔ wuɔ Yesu naaŋ gbānalāaŋ daaku-i hā ba yaa-i, baa ta ba taara ba bel-o huɔŋgu faŋgu-na, ŋga ba taa ba kālā nuɔmba-i.

Nampo saaya u pā hā jāmatigi-i wei?

(Matie 22.15-22; Marke 12.13-17)

²⁰A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, baa doŋ ta ba cumaŋ Yesu-i da ba bel-o. Baŋ puu mafamma-i, baa ce huhurmantamba namba kā u wulaa ka ce ba fere nelfafaamba wuɔ sī ba ka gbāa ce u piye cāl ba bel-o hā fāamaambaa-ba-i baa-yo.²¹ Baŋ kaa, baa cira: «Hāalātie, i suyaa wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo yaa-i, aa ŋ sa kālā nelieŋo baa ŋ ninsoŋo-i, ŋ sa bi ce cieluɔ, ŋ gbu ŋ pigāaŋ nuɔmba-i Diiloŋ-hūmelle yaa-i kelkel.²² ŋga, a saa baa mie hūmelle-i, ku saaya i tie pā nampo-i i hā *Orome ba *jāmatigi-i wei?»²³ Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ gbē-ba wuɔ:²⁴ «Hāa-miŋ warbelle mi ne.» Baa hā-yo warbelle-i. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba cie hai yunŋu-i die?»

Baa cira: «Ba cie Orome ba jāmatigi yunŋu.»

Wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Ba nyegāaŋ hai yerre-i die?»

Baa cira: «Ba nyegāaŋ Orome ba jāmatigi yerre-i die.»

²⁵Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ da ku waa jāmatigi kūŋgu, pāaŋ-kuŋ na hā jāmatigi-i baa-ku, aa kumaŋ da ku waa Diiloŋ-kūŋgu-i, na bi pā-ku na hā Diiloŋo-i baa-ku.»²⁶ Ba saa gbāa cure-yuɔ bel-o nuɔmba yaanga-na. U nel maa bir yaŋ aa naa cu ba hōmmu-i, baa naa ba par fiinama.

Kuomba siremmaŋ-kūŋgu-i

(Matie 22.23-33; Marke 12.18-27)

²⁷*Sadusīebaa-ba wulaa kuomba sie sire. Banaŋ baa kā ka gbē Yesu-i wuɔ:²⁸ «Hāalātie, *Moisi nyegāaŋ nelma namma hā-ye wuɔ: *«Umaŋ duɔ ku aa yaŋ u cieŋo-i u saa da biloŋo baa-yo, u hāaŋo saaya u bie-yo a hoŋ biloŋo*

§§20:9 Nieŋ Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 5.1.

*20:17 Gbeliemān-nalāaŋgu (Psaume) 118.22

**Mamaŋ ka da nelbiliemba-i aa
miwaaŋo suɔ duɔ tĩ**

(*Matie 24.1-14; Marke 13.1-13*)

⁵Nuɔmba naŋ baa yieraaya ta ba pi-
iye wuɔ: «*Diilodubuɔ daayo faa cor. Ba
maa-yo baa tãmpẽfefeĩña, aa baŋ pãa
bĩmbĩnni maŋ hã ba tuɔnu-yuɔ ni bi
tiraa fa cor.»

Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: ⁶«Naŋ daa
dũngu maŋ daaku-i, yiiŋgu dii baa yi-
iŋgu, ku ka fara hiere hĩema-na!»

⁷Baa yuu-yo wuɔ: «Hãalãtie,
mafamma ka ce yaku-i, aa i ka ce nie
suɔ huɔŋgu faŋgu-i?»

⁸Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ molo ji
pira-nei. Nuɔmba bɔi ka ta ba jo. Umaŋ
duɔ jo, u ka cira wuɔ Diiloŋ uŋ pãa
nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo
maŋ, u yaa ufaŋo-i, aa tiraa cira, mi-
waaŋo tĩmma hii. Baa na cu ba huɔŋ-
nu! Ba tãal-na. ⁹Da na ji ta na da
berru ce terni-na hiere, aa nuɔmba ta
ba cĩina ba yuntaamba-i, baa na yaŋ
korma da-na. Mafamma'i saaya ma ce
igẽna, ŋga miwaaŋo tĩmma'i sie pãŋ
waa huɔŋgu faŋgu-na. ¹⁰Nuɔmba kaa ta
ba gãŋ siyaabaa siyaabaa, baa nileiŋa
nileiŋa. ¹¹Hĩema kaa ta ma sagalla bõm-
bõŋ a naara nyulmu-i baa jarcelienumma
kaa waa terni nanni-na. Korda-bĩmbĩnni
kaa ta ni hel dɔɔ-i-na. ¹²Ŋga, aa
mafamma suɔ da ma ce, ba ka bel-
na ce-na kpãncõlgũ. Ba ka kã baa-na
*Diilonelhãalãdũnni-na ka ger-na aa dii-
na kaso. Naŋ cuu muɔmi huɔŋ-nu, yi-
iŋgu dii baa yiiŋgu ba ka bel-na kã baa-
na fãamaambaa-ba wulaa, baa fõŋgõ-
taamba wulaa. ¹³Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i
na ka da na fere piiye kumaŋ cie na ta
na nyaanu-mie. ¹⁴Baa na tie holle wuɔ
na sie ji suɔ naŋ kaa piiye mamaŋ a
kor. ¹⁵Naŋ ka waŋ mamaŋ, mei fere'i ka

dii-ma na nunni-na. A ce dumaŋo-na,
da na waŋ-ma, na bigãarãamba sie gbãa
da manamma waŋ. ¹⁶Halle na tobaa-
ba-i baa na nyubaa-ba-i, baa na mɔlbaa-
ba-i, baa na hãmba-i, baa na huraamba-i,
a naara na jẽnaamba ka dii-na na bi-
gãarãamba nammu-na ba ko banamba
nei. ¹⁷Nuɔmba-i hiere ba ka bigãaŋ-
na mei maama-na. ¹⁸Ŋga, halle unaŋ
yukuosibelle diei sie kar diire. ¹⁹Da na
hĩrã na kũɔma-i na ka da cicẽlma maŋ sa
tieŋ dede-i.»

(*Matie 24.15-21; Marke 13.14-19*)

²⁰«Da na ji da sorosibaa-ba cĩilãayã
*Yerusalemu-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, na
saaya na suɔ wuɔ u muonumma hii
tĩ. ²¹Bamaŋ da ba ji waa *Yude-i-na,
ba ta ba gbar ba kã tãnniŋ; bamaŋ
da ba ji waa Yerusalemu huɔŋga-na ba
hel; aa bamaŋ da ba ji waa hieŋgu-
na, ba baa cira ba suur nelle huɔŋ-
na. ²²Mamaŋ nyegãaŋ hiere Yerusalemu
kũngu-na Diiloŋ-nelma-na, ma ka ce
yinni fanni'i nuɔ-i. *Isirahel-baambaŋ cie
ãmbabalma maŋ, ba ka pã ma sullu-i
yinni fanni'i nuɔ-i. ²³Yiŋ daani ka huol.
Kusũntaamba-i baa biantaamba-i sũlma
haraa-bei yinni fanni-na. Diiloŋo ka
pigãaŋ Isirahel-baamba-i u jãyãmma-i
yinni fanni'i nuɔ-i. ²⁴Ba ka ko ba-
namba baa jigãmmu, aa bel banamba
a pisãllã baa-ba jãmalãbaa-ba-na hiere.
*Nieraamba ka jo ji muonu Yerusalemu-i
aa sere-yuɔ ce ba bãaŋgu-i.»

(*Matie 24.29-35; Marke 13.24-31*)

²⁵«Bãaŋgu kaa bir ku deŋ birma baa
ceiŋo-i baa mɔeŋa-i hiere.[§] Dãmmaŋ-
nuoraŋgu sie ji ta ku suɔ dumma, a
ce dumaŋo-na, nuɔmba hõmmu kaa
cu baa-ku, korma sie ji waa dei bei.
²⁶Bĩmbĩnni maŋ dii dɔɔ-i-na hiere, ni

§21:25 Nieŋ Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 13.10; Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 32.7; Yowel
sebe-i-na (Joël) 3.3-4.

ka hel ni fonni-na. Nuõmba da ba jõguõj ne mamaŋ ka da-ba, korma ka ce ba naŋ yir. ²⁷ Huõngu faŋgu'i nuõ-i, baŋ ka da *Moloŋ-Bieŋo hilaa dõrõ-i-na baa u fõŋgũ-i duherru suuye-yuõ u tuõ jo. ²⁸ Mafamma da ma ji doŋ ta ma ce, siireŋ na ta na ne u hũmelle-i, na kormaŋ-huõngu piyaa.» ²⁹ Aa naa waŋ nel daama-i pigãaŋ-ba wuõ: «Nieŋ *yensaangu-i baa tibinni nanni-i hiere, ³⁰ da na ji da ni duõj ta ni caa fielu-i, na bi suõ kerre ifelle hii tĩ. ³¹ Kuuduõngu yaa-i, da na bi ji da mamaŋ daama duõj ta ma ce, na saaya na suõ wuõ *Diiloŋ-bãaŋgu hii tĩ. ³² Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Nel daama ka ce hi fiefie ku nuõmba namba aa ba suõ ku. ³³ Dõrõ-i baa hiẽma-i ni ka gbuo, ŋga mei nelma sa ji gbuo dede. ³⁴ Bilaaŋ na fere, baa na yaŋ na hõmmu yu baa ponsanniŋ-maama, baa konyõllen-maama, baa aŋjõguõma. Da na saa bel na fere, yiiŋ daaku ka tugol-na. ³⁵ Ku ka tugol nuõmba-i hiere ŋaa kõllõj tugol biŋwuõŋo dumaa bel-o. ³⁶ Yaahuolo maŋ juõj, vaŋ na fere baa Diilocãrãlle-i ku yaa u ka kãyã-nei na hel-yuõ. Da na hel yaahuolo daayo-na, na gbãa yiera Moloŋ-Bieŋo yaaŋga-na a piie.»

³⁷ Yesu taa u dii bãaŋgu-i *Diilodubuo-i-na u waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ nuõmba-i, aa tuõ kã u cõ *Oliivi-tibinni-tãnuŋ-nu. ³⁸ Cuo duõ kaal, nuõmba naar kũõl ba-naa jo Diilodubuo-i-na ji ta ba nu u nelma-i.

Yuda suoraa Yesu-i

(*Matie 26.1-5,14-16; Marke 14.1-2,10-11; Nsãa 11.45-53*)

22 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuõ-i u ponsaanguŋ juõ ta ku pie, ba bi bi ponsaangu faŋgu yaa *kõr-sĩnni tĩmmaŋ-ponsaangu-i, ² *Diilõjigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãŋjĩamma pigãataaŋ baa ta ba taara ba ko Yesu-i, ŋga ba taa ba kãalã nuõmba-i.

³ Huõngu faŋgu'i nuõ-i, *Sitãniŋ suurii *Yuda-i-na, u yerre nande yaa Isikaro. Yuda nuŋgu waa Yesu *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na. ⁴ Wuõ sire kã ba ka nunu ba-naa baa Diilõjigãntaamba yuntaamba-i baa *Diilodubuo niyataamba yuntaamba-i, uŋ ka kãyã-bei dumaa ba bel Yesu-i. ⁵ Kuõ gbuu dõlnubei, baa cira ba ka hã-yo gbeiŋa. ⁶ Yuda wuõ hũu-ma aa naa tuõ ne uŋ ka da hõfafaangu maŋ ba bel Yesu-i nuõmba baa suõ.

Yesu puõraa ba da ba ka ce kõrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaangu niwuoni-i

(*Matie 26.17-25; Marke 14.12-21; Nsãa 13.21-30*)

⁷ *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuõ-i u ponsaanguŋ juõ hi, baŋ koŋ *kõr-sĩnni tĩmmaŋ-ponsaangu tũlmba-i yi-iŋgu maŋ nuõ-i, ⁸ Yesu wuõ waŋ baa Pier-i baa Nsãa-i wuõ: «Kãaŋ na ka ce ponsaangu niwuoni-i, die kã i ka wuo.»

⁹ Baa yuu-yo wuõ: «I ka ce-ni hie?»

¹⁰ Wuõ cira: «Da na ka suur nelleŋ-huõnga-na, na ka da naacolõjo naŋo tũyãa hũmmaŋ-bũnaŋga, na cu u huõŋnu. Duõ ka suur dumelle maŋ nuõ-i, na suur baa-yo. ¹¹ Da na suur, na waŋ baa dumellentieŋo-i wuõ hãalãtieŋ wuõ u pigãaŋ-na dũŋgu maŋ uŋ ka hã-yo baa ku u wuo kõrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaangu niwuoni-i baa u *hãalãbiemba-i. ¹² U ka pigãaŋ-na dubuõ naŋo dõrõ-i-na; bĩmbĩnni dii-yuõ tĩ. Na ce niwuoni-i kusõŋnu'i.» ¹³ Pierbaa-ba ta. Baŋ kãa ka hi, baa bi da-ma ŋaa Yesuŋ waŋ-ma dumaa. Baa ce kõrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaangu niwuoni-i.

(*Matie 26.26-30; Marke 14.22-26; Kor. dõe. 11.23-25*)

¹⁴ Niwuoniŋ-huõnguŋ juõ hi, Yesu wuõ jo ji tĩena baa u *põpuõrbiemba-i. ¹⁵ Wuõ waŋ baa-ba wuõ: «Mi gbuu ta mi taara mi ce ponsaŋ daaku-i baa-na aa

suo suur yaahuolo-na. ¹⁶Yaaŋ mi tūnu-nei, da ŋ da yie i da i-naa die tiraa ce ponsaaŋ daaku-i ku sie waa bande; ku ka waa *Diiloŋ-nelleŋ. Kuŋ donyaŋ kumaŋ kuu dii kusuoŋ-nu'i.» ¹⁷Uŋ waaŋ mafamma-i, wuo bie duvëŋo ciŋ-na a jaal Diiloŋo-i, aa cira: «Hūyāaŋ na nyoŋ tēntēŋ. ¹⁸Mi tūnu-nei, *Diiloŋ-bāaŋ da ku saa ji doŋ, mi sa ji tiraa dii duvëŋo mi nuŋgu-na.»

¹⁹Ku huoŋgu-na, wuo bie *buruo aa jaal Diiloŋo-i aa būlnu-yuo hā-ba, aa cira: «Mi kūoma yaa-i, ma ka ce tāmman-kūngu na maama-na. Taa na ce miŋ cie kumaŋ daaku-i mi maama ta ma tienu-nei.»

²⁰Baŋ juo wuo niwuoni-i tī, wuo tiraa bie duvëŋ-ciŋga-i hā-ba aa cira: «Mi tāmman maŋ ka kūnna na maama-na ma yaa daama ciŋga-na. Diiloŋo ka bel u *tobisifelenni-i baa ma yaa-i. ²¹Nieŋ, umaŋ ka hel mi huoŋ-nu, uu dii tiēna tuo wuo baa-ye bande-i-na. ²²Ba ka ko *Moloŋ-Bieŋo-i ninsongo ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa, ŋga umaŋ ka hā-ba baa-yo ba ko-yo, sūlma haraa kutieŋo-na.»

²³*Hāalābieŋ baa doŋ ta ba yuu banna wuo: «Mieŋo-na bande-i-na, hai moloŋo-i sie ce daama temma-i?»

Hāalābiemba-na hai moloŋo-i yuŋgu?

²⁴Ku huoŋgu-na, *hāalābieŋ baa ta ba taara ba suo umaŋ yuŋgu ba hōlma-na. Ku ce ijieni. ²⁵Yesu wuo waŋ baa-ba wuo: «Nellentaamba haa fŋgūo-i nuomba-na, fŋgōtaamba ta ba guor nuomba ta ba bi-ba nelfafaamba. ²⁶Ku saa saaya ku waa dumaŋo-na namaa na wulaa. Umaŋ duo waa nelbuo-i na hōlma-na, kutieŋo saaya u ce u fere cekūo, umaŋ duo waa na yuŋgu-na, kutieŋo ce u fere ŋaa maacembiloŋo. ²⁷Yaaŋ mi yuu-na nelma diei: Nuɔ baa ŋ maacembiloŋo-i hai nelbuo-i? Nuɔnei

sī wei? ŋga mei dii na hōlma-na ŋaa na maacembiloŋo muo. ²⁸Miŋ cie muliēma maŋ cor hiere, na hīerā na kūoma-i a tiēna baa-mi. ²⁹Teriŋgu faŋgu-na, mi To uŋ hāa-mi fŋgūo-i dumaa, muo mi ka bi hā-na baa-yo dumei, ³⁰i die ka waa baa i-naa mi nelle-na a tie wuo aa tie nyoŋ baa i-naa. Aa na ka waa *Isirahel dūnni cīncieluo ni hāi-niini yuŋ-nu.»

Yesu gboya Simo-Pier wuo u ka cīna-yuo

(Matie 26.31-35; Marke 14.27-31; Nsāa 13.36-38)

³¹Ku huoŋgu-na, Yesu wuo tuo pi-iyē baa Simo-i wuo: «Simo, ne! *Sitāni cāarā-nei Diiloŋo wulaa duo sagalla-nei ne sī u ka gbāa hūu-na mi wulaa. ³²ŋga mei cāarā Diiloŋo-i a hā nuoŋo-i wuo ŋ Diiloŋ-hūmelleŋ-kūngu baa ku. ŋ ka nanna-mie ŋga ŋ ka bir jo. Da ŋ jo, ŋ kāyā ŋ nabaamba-i.»

³³Pier wuo cira: «Itie, da ba fie dii-ni kaso, ŋ ka bi da ba diyaa muoŋo-i baani. Halle da ku fie waa kuliŋgu, mii dii ŋ huoŋ-nu.»

³⁴Yesu wuo cira: «Pier, yaŋ ŋ fere, muomei tūo-niŋ, isuɔduoŋ daaku-na, koholdielāŋo sie hi bu, ŋ ka cīna-mie da i siei wuo naŋ sa suo-mi.»

³⁵Ku huoŋgu-na, Yesu wuo waŋ baa *hāalābiemba-i hiere wuo: «Mi naŋ puɔraa-na aa naa cira nelie baa bie gbeŋa, nelie baa bie buɔra, nelie baa bie naatenni; bīŋkūngu kaa naa na wulaa wei?»

Baa cira: «E'e, ma saa ka ce.»

³⁶Wuo gbē-ba wuo: «Fiefie ku kūngu-i kuuduŋgu sī: Gbeŋ da a waa baa umaŋ, u bie-ya. Buɔra duo waa baa umaŋ, u bie-yo. Aa nuoni maŋ jigāŋga sī baani, ŋ suor ŋ jongoŋo-i ŋ sāa kanaŋga. ³⁷Yaaŋ mi tūnu-nei, mamaŋ nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na wuo: *Ba ka ce-yo nelba-*

*balajo***, ba gbē muɔmei. Ma ka bi ce. Mi maama maŋ nyegāaŋ sebe-i-na, ma cemmanj-yiinggu hii.»

³⁸Hāalābieŋ baa cira: «Itie, jigāmmu hāi daa tī.»

Yesu wuɔ cira: «Ku ka saanu.»

Yesu kuliinggu pie ku jo

(*Matie 26.36-46; Marke 14.32-42*)

³⁹Yesuŋ waan mafamma-i, wuɔ hel ta tuɔ kã *Olivi-tibinni-tānuŋgu-na. Ba taa ba kã koko terieŋgu faŋgu-na. U *hāalābieŋ baa bi sire cu u huon-nu.

⁴⁰Barj kaa hi, wuɔ gbē-ba wuɔ: «Cāarāŋ Diiloŋo-i weima baa gbāa tāalna dii-na kuubabalaanŋu cemman-na.»

⁴¹Aa fuɔ wuɔ cor kã yaan-na celle ka dūuna tuɔ cārã wuɔ: ⁴²«Baba, da ŋ sie ŋ maaya yaahuolo daayo-i muɔ-na; ŋga baa cira ŋ fer muɔ, ce-ma niŋ taaran ma ce duma.» [⁴³Huonŋu faŋgu-na, *dɔr-pɔpɔɔrbiloŋo nanj wuɔ jo ji carra-yuɔ a dii holle yuɔ. ⁴⁴U huonŋaŋ ŋa na'a ka saa waa huonŋa dumaŋo-na, kuanj kuɔ migāaŋ naara u Diilocārälle-i. U cufaluŋ kuɔ ta ku kūna ŋaa tamma.]

⁴⁵Uŋ juɔ cārã tī, wuɔ sire jo u hāalābiemba wulaa jo ji da hɔculle cie ba kor duɔfūŋ. ⁴⁶Wuɔ cira: «Bige-i cie na ta na duɔfūŋ? Siireŋ na ta na cārã Diiloŋo-i biŋkūŋgu baa gbāa tāal-na dii-na kuubabalaanŋu cemman-na.»

Yesu belma hii

(*Matie 26.47-56; Marke*

14.43-50; Nsāa 18.3-11)

⁴⁷Nelma saa ji tī Yesu nuŋgu-na, ba'a ba ne da nuɔmba namba jo. Yesu *hāalābieŋ cīncieluo ba hāi baamba-na, barj taa ba bī umanŋ *Yuda-i, u yaa waa nuonŋ daaba yaanŋa-na. Barj juɔ hi, wuɔ piɛ duɔ pūrã Yesu-i jaal-o. ⁴⁸Yesu wuɔ cira: «Yuda, ŋ ka jaal *Moloŋ-Bieŋo-i baa

jaaluŋ daaku yaa-i a da ŋ pigāaŋ-ba baa-yo ba bel-o ke?»

⁴⁹Bamanŋ waa baa Yesu-i baa suɔ suɔ fiefie-i-na wuɔ ku huonŋu sie fa. Baa yuu Yesu-i wuɔ: «Itie, i bie i jigāmmu-i bei wei?» ⁵⁰Unanŋ wuɔ pāŋ bie u kaanŋa-i a jafūŋ *Diilojigāntaamba yuntieŋo maacembiloŋo nanj nadietūŋgu-i a yer-ku. ⁵¹Yesu wuɔ cira: «Yaanŋ duma, daaku ka saanu!» Aa naa kã ka bel naacolŋo tūŋgu-i a nar-ku ku temma-i. ⁵²Uŋ naraa-ku, wuɔ wanŋ baa *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, baa *Diilodubuɔ niyataamba yuntaamba-i, a naara bīncuɔmba-i wuɔ: «Na hilaa baa jigāmmu baa bōeŋa da na ji bel-mi ŋaa cuoyuo muɔ. ⁵³Ma sī yinni maŋ jonŋ i da i-naa Diilodubuɔ-i-na ke? Bige-i cie na saa sie bel-mi terieŋgu faŋgu-na? Fie-fie yaa namaa huonŋu-i, baa *Sitāni bi huonŋu-i; na gbāa ce kumanŋ dolaanu-nei.»

Pier cīnaana Yesu-i

(*Matie 26.57-58,69-75; Marke*

14.53-54,66-72; Nsāa 18.12-18,25-27)

⁵⁴Barj bilaa Yesu-i, baa ta baa-yo ta ba kã baa-yo *Diilojigāntaamba yuntieŋo cīŋgu-na. Pier wuɔ yanŋ ba maa aa suɔ cu ba huon-nu. ⁵⁵Uŋ kaa hi, wuɔ da nuɔmba namba yiraanŋ dāamu gōŋgūoŋ-huonŋa-na, wuɔ kã ka tīena baa-ba. ⁵⁶Maacembiloŋo nanj wuɔ ne Pier da kelkelkel aa naa cira: «Naacolŋ daayo waa baa Yesu-i.»

⁵⁷Pier wuɔ cira: «Cieŋ nuɔ, mei sa suɔ-yo.»

⁵⁸Celle, naacolŋo nanj da-yo, wuɔ cira: «Ma sī nuɔ ŋ bi waa baa-ba ke?»

Pier wuɔ cira: «Naacolŋ nuɔ, ŋ haanu, muɔ sī!»

⁵⁹Kuɔ vaaya celle, unanŋ saa hūu-ma, wuɔ cira: «Coima saa fa, naacolŋ daayo hel *Galile; u waa baa-yo.»

**22:37 Isayi (Ésaie) 53.12

⁶⁰ Pier wuɔ cira: «Naacolɔŋ nuɔ, ɲ waŋ wuɔ nie dumande-i?» Uŋ taa u waŋ mafamma-i, kɔhɔldielɔŋo doŋ tuɔ bu. ⁶¹ Yesu wuɔ miel ne-yo. Uŋ ɲa naa gboya-yuɔ baa nelma maŋ wuɔ isuɔduɔŋ daaku-na, kɔhɔldielɔŋo sie hi bu, kere u ka ciina-yuɔ da i siei wuɔ u sa suɔ-yo^{††} maa pɔŋ tienu Pier-i. ⁶² Wuɔ hel fuoreŋ gbuu pɔŋ tuɔ kaal.

Ba kãa baa Yesu-i da ba ka yuu-yo

(Matie 26.59-68; Marke 14.55-65; Nsãa 18.19-24)

⁶³ Baŋ bilaa Yesu-i aa jina nuɔmba maŋ ta ba niya-yuɔ ba taa ba muo-yo aa ta ba nye-yo. ⁶⁴ Baa naa vaa u yufieŋa-i aa ta ba muo-yo. U maŋ duɔ muo, ba yuu-yo wuɔ: «Hai moloŋo-i muyaa-ni? Bi kutieŋo yerre-i i ne!» ⁶⁵ Aa ba tuoraaya-yuɔ ɲaa ba ka ko-yo.

⁶⁶ Cuoŋ juɔ kaal, *Yuifu ba bĩcuɔmba-i, baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataaŋ baa jãnu ba-naa aa naa ce ba jo baa-yo wuɔ ba ji ce u ãndaanŋu-i. ⁶⁷ Baŋ juɔ baa-yo, baa yuu-yo wuɔ: «Da kuɔ Diilonŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa nuɔŋo-i waŋ-ma baa-ye.»

Yesu wuɔ cira: «Da mi fie waŋ wuɔ nie, na sie hũu-ma, ⁶⁸ aa da mi yuu-na baa mamaŋ, na sie sie-mi. ⁶⁹ ɲga mamaŋ dii, *Moloŋ-Bieŋo ka kã ka waa Itieŋo caaŋ-nu.»^{‡‡}

⁷⁰ Uŋ waŋ mafamma-i, ba hieroŋo-i baa cira: «Diilonŋ-Bieŋo yaa nuɔŋo-i wei?»

Yesu wuɔ cira: «Muɔmei.»

⁷¹ Baa cira: «Ii si dii die ka yuu moloŋo, mie fere-i i nuɔ-ma u nuŋgu-na; wuɔ fuɔ Diilonŋ-Bieŋo.»

Ba kãa baa Yesu-i fãamaan ba terieŋ-nu

(Matie 27.1-2,11-14; Marke 15.1-5; Nsãa 18.28-38)

23 Ku huoŋgu-na, baa sire hiere a kã baa Yesu-i *Pilati wulaa. ² Baŋ kaa hi, baa gbẽ Pilati-i wuɔ: «I daa naacolɔŋ daa u wuɔra u gbo nuɔmba-i nelle-na wuɔ ba baa pã nampo-i a hã *Orome ba *jãmatigi-i. Aa cira Diilonŋ uŋ pã nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i aa tiraa cira fuɔ nellentieŋo.»

³ Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «*Yuifu ba nellentieŋo yaa nuɔŋo-i wei?»

Yesu wuɔ cira: «Muɔmei.»

⁴ Pilati wuɔ waŋ baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa nuɔmba-i hiere wuɔ: «Mei saa da cãlmuɔ naacolɔŋ daayo-na.»

⁵ Baa yagar aa naa ta ba kaasĩŋ wuɔ: «U saa fa; nelgboroŋo. U duɔŋ baa-ku dii *Galile a jo ji wuɔra gbuo *Yude-i hiere baa-ku, fiefie-i u juɔ ji cor baa ku yaa-i *Yerusalemu-i-na bande-i-na; wuɔ nuɔmba ta ba ce ba fereŋ-maama.»

⁶ Pilatiŋ juɔ nu ba biẽ Galile yerre-i, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Naacolɔŋ daayo-i Galileyieŋo-i wei?»

⁷ Baa cira: «Ûu, Galileyieŋo.» A ne da huoŋgu faŋgu-na, *Erodi yaa waa Galile yuŋgu-na. Kuɔ bi saanu u juɔ yinni fannina Yerusalemu-na. Pilati wuɔ saaŋ Yesu-i a hã-yo.

⁸ Erodi wuɔ nuɔ Yesu maama-i ku bãanŋu cuɔ, wuɔ tuɔ taara u da u yufelle ɲga u saa ji da-yo. Pilatiŋ juɔ saaŋ-yo hã-yo, kuɔ gbuu doɔnu-yuɔ; wuɔ tuɔ taara u ce gberẽ-weima fuɔ ne. ⁹ Wuɔ yuu-yo baa nelma boi, ɲga Yesu saa ji seŋ sũnuŋgu yuɔ. ¹⁰ A ne da huoŋgu faŋgu-na, *Diilojigãntaamba

^{††}22:61 Nieŋ 22.34.

^{‡‡}22:69 Gbelie maŋ-nalãanŋu (Psaume) 110.1

yuntaamba-i, baa *ānjīnamma pigāataamba waa Erōdi terieṅgu-na gbuu ta ba kar coikāṅkareṅa ba haa-yu. ¹¹ Erōdi-i baa u sorosibaa-ba-i baa nye-yo aa tuora-yu da dei aa dii yuntaaṅ-joṅgoruo hā-yo ku da ku col-o aa bir saṅ-yo hā Pilati-i baa-yo. ¹² Erōdi-i baa Pilati-i ba saa ta ba gbo, ṅga yiṅgu faṅgu-na, baa pāṅ bel jēru.

(*Matie 27.15-26; Marke 15.6-15; Nsāa 18.39-19.16*)

¹³ Yesuṅ birii jo, *Pilati wu bī *Diilo-jigāntaamba yuntaamba-i, baa *Yuifu ba yuntaamba-i, a naara nellen-ṅuṅba-i ¹⁴ a ji cira: «Namei ju baa naacolṅ daayo-i ji hā-mi wu u wuora u gbo ṅuṅba-i. Mei yuu-yo namaa fere-i na yufellen, naṅ haa mamaṅ yu mi saa dama yu. ¹⁵ Na saa da *Erōdiṅ birii saṅ-yo hā-mi wei? Fuṅ saa bi da uṅ cie kumaṅ aa ku hi u kuliṅgu. ¹⁶ Mi ka ce ba muo-yo yoṅ aa nanna-yu.»

[¹⁷ Belle belle, *Yuifubaa da ba'a ba ce ba *kōrsinni tīmmanṅ-ponsaṅgu-i, Pilati nanna ba kasobilōṅ diei.] ¹⁸ Nuṅ baa sire hiere ta ba kaasṅ wu: «Ko naacolṅ daayo-i aa ṅ nanna Barabasi yaa-i!» ¹⁹ Barabasi wu gbuṅ ṅuṅba ce ijieni nanni nellen-ṅuṅga-na, aa naa tiraa ko nelieṅo. Baa bel-o dii-yo kaso-i-na. ²⁰ Pilati saa tuṅ taara ba ko Yesu-i, wu tiraa piye baa-ba. ²¹ Baa yagar aa ta ba kaasṅ wu: «Gbu-yo *daaṅ-nu! Gbu-yo daaṅ-nu!» ²² Pilati wu yuu-ba ku yu u beyufieṅa siei wu: «U guṅlaaya hama-i? Mei saa da uṅ cie kumaṅ aa na'a i ko-yo. Mamaṅ dii, mi ka ce ba muo-yo aa nanna-yu.» ²³ Baa yagar aa naa gbuu pāṅ ta ba kaasṅ da gbagaga wu ba saaya ba gbu-yo daaṅ-nu ko-yo. ²⁴ Baṅ kaasṅ dumaṅo-na, Pilati saa gbāa duṅ yagar, wu naa u hūu-ma.

²⁵ Uṅ hūyāa-ma dumaṅo-na, wu ce ba nanna Barabasi-i, fuṅ maṅ gbuṅ ṅuṅba ce ijieni-i aa tiraa ko nelieṅo, aa hā-ba Yesu-i wu ba kā, kumaṅ da ku ka dōlṅuṅ-bei, ba ce-ku yu.

Yesu-i u kuliṅ-hūmelle-na

(*Matie 27.32-34; Marke 15.21-23*)

²⁶ *Pilatiṅ hāa-ba Yesu-i, sorosibaa baa bie baṅ ka gbuṅ-yoṅ *daaṅgu maṅ nuṅ-i a haa-ku hā-yo, aa naa ta baa-yo da ba ka ko-yo. Baṅ kāṅ hūmelle-na, baa suu baa Sireniyeṅo naṅo hilaa suoṅ-nu. Ba bī-yo Simṅ. Baa bel-o haa daaṅgu-i hā-yo, aa ce u cu Yesu huoṅ-nu. ²⁷ Nuṅba saa waa dei ba huoṅgu-na. Caamba bi waa ba hōlma-na, baa haa ba nammu-i ba yunniṅ ta ba kaal. ²⁸ Yesu wu miel tuṅ piiye baa-ba wu: «*Yerusalemu caaṅ namaa, baa na kaal mei maama-na, taa na kaal namaa fereṅ maa-na baa na bisālmba maa-na. ²⁹ Na saa da, yiṅgu dii baa yiṅgu, ba kaa cira: «Caamba maṅ saa hoṅ da, baa bamaṅ saa fie dede, ba yunni dōlaa.» ³⁰ Yiṅgu faṅgu-na, ṅuṅba kaa ta ba gbē tānni-i wu: «Ciṅ na haa-yie!» aa gbē tānyieṅa-i wu: «Suuyeṅ-yie!»[¶] ³¹ Da ba dii daabīnaaṅgu-i dāamu-na, ba ka ce daakuraaṅgu fuṅ nie?»

³² Baa bilaa gburangbotaamba namba ba hāi, baa gbonu-bei baa Yesu-i da ba ka ko-ba.

Yesu gbummaṅ-huṅgu hii

(*Matie 27.35-44; Marke 15.24-41; Nsāa 19.17-27*)

³³ Tānyelle nande dii ba bī-de Yukolu-oṅgu. Baṅ kaa hi tānyelle fande-i baa gbu Yesu-i baa gburangbotaṅ daaba-i ba hāi-i-na. Unaṅo-i u nadien-na, unaṅo-i u nanyuṅ-nu.^{§§} ³⁴ Baṅ

[¶]23:30 Ose (Osée) 10.8

^{§§}23:33 Nieṅ Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 53.12.

gbuu-ba, Yesu wuɔ cira: «Baba, baa gāŋ baa-ba; baŋ ceŋ kumaŋ ba sa suɔ-ku.»

Sorosibaa-ba-i ba-naa nuɔ, baa ta ba taara ba calnu u joŋgorbaa-ba-i, ba saa suɔ baŋ ka hā umaŋ aa yaŋ umaŋ. Baa naa ba ful tieŋa calnu-bei.* ³⁵ Nuɔŋ baa yiera ta ba fara ba ne. *Yuifu ba yuntaaŋ baa ta ba piiye wuɔ: «U kuraa banamba-i, fiefie-i ku hii u yaa-i, u kor u fere i ne. Duɔ kor u fere, ku yaa i ka suɔ wuɔ Diiloŋo uŋ pāa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa ufaŋo-i.» ³⁶ Sorosibaa baa bi ta ba nye-yo aa naa hā-yo niisaarni wuɔ u nyɔŋ,[†] ³⁷ aa naa cira: «Da kuɔ nuɔnei Yuifu ba nellentien nuɔŋo-i, kor ŋ fere i ne.» ³⁸ Baa nyegāaŋ u yudɔɔ-i-na wuɔ: «Yuifu ba nellentienyo yaa daayo.»

³⁹ Ba naŋ gbuu gburangbotaamba maŋ, unaŋ wuɔ bir gbē Yesu-i wuɔ: «Naŋ saa cira wuɔ Diiloŋo uŋ pāa nuŋgu-i aa saaŋ Koŋkortieŋo maŋ u yaa nuɔŋo-i wei? Kor ŋ fere aa ŋ kor mieŋo-i ke!»

⁴⁰ Ku saa dɔlnu u nawuoŋo-i, wuɔ tuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Naŋ sa kālā Diiloŋo-i de! Ma sī ii dii mulienduɔma yaa nuɔ-i baa-yo ke? ⁴¹ Baŋ bilaa mieŋo-i ba ninsoŋo. Mie āntaaramma'i diyaa-ye kuliŋ daaku-na, aa fuɔ saa bi guɔla biŋkūngu ba bel-o da ba ko-yo gbāngbāŋ.» ⁴² Aa naa waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Yesu, da ŋ ji waa ŋ nellentesinni-na, ŋ baa yaŋ mi maama karaanu-nie.»

⁴³ Yesu wuɔ cira: «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Nyuŋgo daayo-na, ŋ ka suur baami Diilon-nelle-na.»

Yesu kuliŋgu-i

(*Matie 27.45-56; Marke 15.33-41; Nsāa 19.28-30*)

⁴⁴ Bāaŋguŋ juɔ hi yuhuoŋga-i, ba'a ba ne da terieŋgu cuure hiere da bīn-

tūu. Ku tīyāa dumei fuɔ bāaŋgu ji tereŋ. ⁴⁵ Kompāŋa maŋ naa karaanu *Diilodubuɔ-i, kaa pāŋ taalnu ka holle-na sɔmma hāi. ⁴⁶ Yesu wuɔ kaasiŋ da gbagaga wuɔ: «Baba, hūu-mi.» Aa bi hūu u fere. ⁴⁷ Sorosi ba yuntienyo naŋ uŋ daa mafamma-i, wuɔ gbelieŋ Diiloŋo-i aa naa cira: «Coima saa fa, naacolŋ daayo naa vii.» ⁴⁸ Nuɔmba maŋ naa kāa ka ta ba ne, baŋ juɔ da-ku dumaŋo-na, baa bir ta ba miširrā ba yunni-i ba kūŋ. ⁴⁹ Yesu sɔsuɔtaamba-i baa caamba maŋ naa nyaanu-yuɔ a hel *Galile-i-na kā, baa yiera da yargaa ta ba fara ba ne.

Yesu fuuremma-i

(*Matie 27.57-61; Marke 15.42-47; Nsāa 19.38-42*)

⁵⁰ Naacofefeŋo naŋo waa *Yuifu ba *nellentaamba hɔlma-na, ba taa ba bī-yo Yosefu. Yosefu naa tuɔ kālā Diiloŋo-i. ⁵¹ U nabaambaŋ cie kumaŋ Yesu-i-na, u saa sie dii u nuŋgu-i baa-ba. U taa u hel Arimate. Yuifu ba nelle nande'i difande-i. U taa u niya *Diiloŋ-bāaŋgu domma-i. ⁵² Yesuŋ kuu, wuɔ kā *Pilati wulaa ka cārā-yuɔ. Pilati wuɔ hā-yo baa-yo. ⁵³ Wuɔ kā ka har-o a finya-yuɔ aa kā ka fuure-yuɔ cīncorre nande-na, baa hieŋ-de tāmpēlleŋ. Baa sa fuure moloŋo die dede. ⁵⁴ Yiingu faŋgu waa jumayi-ingu, Yuifu ba *yitienangu naa saaya ku doŋ bāsuuruŋgu-na. ⁵⁵ Caamba maŋ naa hilaa *Galile-i-na a nyaanu Yesu-i, baa cu Yosefu huon-nu ka ne baŋ naana dumaa. ⁵⁶ Baŋ kaa nanna tī, baa bir kūŋ da ba ka taara nantiilma baa natikolo ka kūnna-yuɔ. Baŋ'a ba ce mafamma-i bāl, bāaŋgu suurii tī. Yitienangu hii. Baa tiena fiisa ŋaa maŋ nyegāaŋ dumaa *ānjīnamma-na.‡

*23:34 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 22.19

†23:36 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 69.22

‡23:56 Helmaŋ-sebe (Exode) 20.10; Ānjīnamma tiyemmaŋ-sebe (Deutéronome) 5.14

Yesu siire hel kuomba hólma-na

(*Matie 28.1-10; Marke 16.1-8; Nsāa 20.1-10*)

24 *Yitienangu cuo kaala-i-na,¹ caaŋ daaba naar kā cīncorre-na baa natikolo-i ²kā ka da tāmpēlle maŋ baŋ ŋa naa ce-de suu cīncorre nuŋgu-i di būmalāa halaŋ. ³Ba suuri ku yaa-i, ba saa da kuloŋo-i. ⁴Ba hōŋ muo cu, ba'a ba ne da nuomba hāi, ba joŋgorbaa-ba caa da kpeikpei. ⁵Kor maa ta ma da-ba, baa nišŋ ba yammu-i. Nuōŋ daa baa gbē-ba wuo: «Bige-i cie na jo ji ta na taara umaŋ dii cicēlma-i bikuoŋ hólma-na?» ⁶Uu si dii bande-i, u siire hel. Uŋ taa u waŋ mamaŋ baa-na *Galile-i-na, ma tīyāanu-nei wei? ⁷Ma sī uu naa cira: «Fuo ba hā nel-babalaamba baa *Moloŋ-Bieŋo-i ba gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi yoŋ hīema-na, sieliŋ-yiŋgu-i u ka sire hel jo.»⁸ Ma saa waŋ wei?»

⁸Yesu nel maa pāŋ tīenu-bei. ⁹Baa ta kūŋ ka tūnu u *hāalābiemba-i ba kūŋgu-na hiere. ¹⁰Caamba maŋ waa da mafamma-i ba yireiŋa yaa daaya: Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na u waa, a naara u duoŋo-i Sake nyu-i, baa Sani, a naara caamba namba. Ba yaa daa-ma aa kā ka tūnu Yesu *pōpuarbiemba-i. ¹¹Baŋ tūōnu-bei, pōpuarbiemba da nie sī ba ce kōrni; ba saa hūu-ma. ¹²Pier wuo sire gbar kā cīncorre-na ka gbīna ne, a da kompaŋa yaa yoŋ hīema-na. U huōŋ kaa cu, wuo naa wuo bir kūŋ.

Emawusi hūmelle-na

(*Marke 16.12-13*)

¹³Yinduōŋgu faŋgu-na, bamaŋ taa ba nyaanu Yesu-i, ba hāi baa sire ta ba kā nelle nande-na, ba bī-de Emawusi. Di hólma yuu kilobaa cīncieluo u diei temma baa *Yerusalemu-i. ¹⁴Ba taa ba

piiye Yesu maama yaa-i ba kā. ¹⁵Yesu wuo jo ji hi-ba ba gbonu. ¹⁶Ba daa moloŋo-i, ŋga ba yammu cuu-yuo, ba saa suō-yo. ¹⁷Yesu wuo yuu-ba wuo: «Na waŋ wuo nie?» Baa yiera, ba yammu gbuu vāa hiere. ¹⁸Unaŋo-i ba taa ba bī-yo Kilopasi. Fuo wuo cira: «Ku ce naŋ saa nu mamaŋ cie Yerusalemu-i-na yin daani-na wei?»

¹⁹Yesu wuo yuu-ba wuo: «Bige-i cie?»

Baa cira: «Mamaŋ daa Nasaretitaŋ Yesu-i, naŋ saa nu-ma wei? Da ŋ nu wuo *Diilopōpuarbiloloŋo-i, u yaa waa naacolŋ daayo-i. Uŋ taa u ce mamaŋ hiere, ma taa ma dōlnu Diiloloŋo-i aa bi ta ma dōlnu nelbiliemba-i. ²⁰*Diiloloŋgāntaamba yuntaamba-i, baa i yuntaamba hāa sorosibaa-ba-i baa-yo wuo ba ko-yo. Ba bel-o gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo. ²¹Ii naa haa i naŋga-i u yaa nuō-i wuo u'i ka kor *Isirahel-baaŋ mieŋo-i. ŋga ba kuō-yo ku yinni siei yaa nyuŋgo-i. ²²Caamba maŋ dii baa-ye, banamba naaraa kā cīncorre-na, aa jo ji tiraa cu i hōmmu-i ²³wuo ba saa ka da-yo. Aa tiraa cira *dōrōpuarbiemba kaa carra-bei a waŋ baa-ba wuo u siire hel. ²⁴Baŋ piiye dumaŋo-na, i nabaamba namba bi sire kā ka da-ma ŋaa baŋ waŋ-ma dumaa. Ba saa da Yesu yufelle.»

²⁵Yesu wuo waŋ baa-ba wuo: «Namaŋo-i, na sa gbuu suō ku yuŋgu. Na sa hūu nelieŋ maama donduo. Diilopōpuarbiemba saa waŋ-ma baa-na wei? ²⁶Ba saa waŋ-ma wuo Diiloloŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuo u ka saŋ *Kojkortieŋo maŋ, duō jo, u ka ce sūlma aa suō doŋ u yuntesīnni-i wei?» ²⁷Baŋ nyegāŋ u maama maŋ Diiloloŋ-nelma-na, wuo suur ma yaŋga-na tuō waŋ-ma baa-ba. U duōŋ *Moisi sebebba-ba yaa nuō-i ka cor baa

¹24:1 Ku cuo kaala waa jumaansi.

⁸24:7 Nieŋ 9.22; 17.25; 18.32-33.

Diilopɔpuɔrbiemba baamba-i hiere, aa baa cor ta ba kā.

²⁸ Baŋ kaa hi Emawusi-i, Yesu wuɔ ce ŋaa u cor yaaŋ-na. ²⁹ Ba saa hūu-ma u duɔ cor; aa naa cira: «Bāaŋgu tīe tī, yaŋ aa ŋ haar ŋ cɔ bande.» Yesu wuɔ haar duɔ ka cɔ baa-ba.

³⁰ Baŋ juɔ cira ba wuo niwuoni-i, wuɔ bie *buruo-i aa jaal Diiloŋo-i, aa bül-oŋ hā-ba. ³¹ Huoŋgu faŋgu-na, ba yammu suɔ kaala-yuɔ baa suɔ-yo. Baŋ bi suyaa-yo terieŋgu maŋ nuɔ-i, ba'a ba ne naa-yo. ³² Baa ta ba piiye wuɔ: «Uŋ taa u pi-iyē Diiloŋ-sebe maama-i baa-ye hūmelle-na huɔŋgu maŋ nuɔ-i, i hɔmmu naa gbuu fē ŋaa ba kūɔna hūŋhīnaŋo muɔ.»

³³ Ba saa tiraa tīena, baa pāŋ sire bir kā Yerusalemu-i-na kā ka da *hāalābiemba maŋ tīyāa cīncieluo u diei, ba tigiŋ banna, a naara ba nabaamba namba. ³⁴ Baŋ kāa ka da bamaŋ, baa cira: «Itieŋo siire ninsoŋo, Simɔ daa-yo.» ³⁵ Bafambaŋ bi daa mamaŋ Emawusi hūmelle-na, baa bi suur ma yaaŋga-na waŋ-ma. Aa naa cira: «U juɔ tuɔ calnu buruo yaa i suɔ suɔ-yo.»

Yesu caraaya u hāalābiemba-i

(*Matie 28.16-20; Marke 16.14-18;*

Nsāa 20.19-23; Pɔpuɔr. 1.6-8)

³⁶ *Hāalābieŋ baŋ waa ta ba piiye, ba'a ba ne da Yesu fuɔ fere-i ba hɔlma-na. Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Tīyāaŋ dei!» ³⁷ Korma pāŋ ta ma da-ba wuɔ sī *jīna. ³⁸ Yesu wuɔ cira: «Bige-i kormaŋ-kūŋgu fuɔ? Bige-i cie na ta na dii nuharuŋgu mie? ³⁹ Nieŋ mi nammu-i baa mi gbeini-i. Muɔmei mi fere! Juɔŋ na ji yieya-mie na ne. Jīna muɔ sī. Jīna dii ŋaa fafalmu; kūɔma si dii-yuɔ, kokonni bi si dii-yuɔ, ŋga ni yaa daani muɔmi-na.» ⁴⁰ Uŋ taa u waŋ mafamma-i, wuɔ tuɔ pigāaŋ-ba u nammu-i baa u gbeini-i. ⁴¹ Ba hɔŋ muɔ gbuu fē da yo-

gogo, ŋga ba saa hūu-ma wuɔ u yaa-i. Baa yiera kar da hāmmu! Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Kuuwuɔŋgu dii baa-na bande-i-na wei?» ⁴² Teterieŋo naŋo waa boluɔŋgu, baa hīe-yo, baa bie-yo hā-yo. ⁴³ Wuɔ hūu-yo wuo-yo ba yufelle-na. ⁴⁴ Aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Miŋ taa mi waŋ mamaŋ baa-na i wuɔramma-ŋ, ma'i sī daama-i wei? Mi maama maŋ nye-gāaŋ *Moisi *āŋjinamma-na, baa *Diilopɔpuɔrbiemba sebebba-ba-na a naara gbeliemaŋ-neini-na, maa naa saaya ma ce; ma bi cie.» ⁴⁵ Uŋ piiye dumaŋo-na, kuɔ kāyā-bei ba suɔ Diiloŋ-nelma yaaŋga-i. ⁴⁶ Uŋ waŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Baŋ nyegāaŋ mamaŋ, ba ciera wuɔ: Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu-i aa saaŋ *Korŋkortieŋo maŋ, u saaya u ku a ce yinni hāi hīema-na aa sieliŋ-yiingū-na u sire hel kuomba hɔlma-na ⁴⁷ aa nuɔmba ka nu u maama-i nileiŋa-na hiere ka saa. Ba ka doŋ ta ba waŋ-ma *Yerusalemu yaa nuɔ-i wuɔ nuɔmba nanna ba cilɔbabalaŋo-i, ku yaa Diiloŋo ka ce jande ba āmbabalma-na hiere. ⁴⁸ Mamaŋ cie daama-i hiere, namei daa-ma, namei saaya na wuɔra waŋ-ma. ⁴⁹ Terieŋgu faŋgu-na, mi To uŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka hā-na fōŋgūɔ maŋ, da mi kā, mi ka saaŋ-yo hā-na. Baa na kā terieŋgu; tīenaanaŋ na cie u jo igēna.»**

Yesu tamma-i duɔ kā dɔrɔ-i-na

(*Marke 16.19-20; Pɔpuɔr. 1.9-11)*

⁵⁰ Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ ce ba hel *Yerusalemu-huɔŋga-na a kā Betani caaŋ-nu. Baŋ kaa hi, wuɔ sire u nammu-i dɔrɔ tuɔ cārā Diiloŋo-i u hā-ba. ⁵¹ Ba juɔ'a ba ne da u nyugūŋ dɔrɔ.†† ⁵² Baa jaal-o aa naa ta kūŋ, ba hɔmmu gbuu fē da yogogo. ⁵³ Ba saa ta ba naa *Diilodubuɔ-i-na; ba taa ba kā ba jaal Diiloŋo-i.

**24:49 Pɔpuɔr. 1.4-5

††24:51 Nieŋ Pɔpuɔr. 1.9.

Nsāaŋ

nyegāaŋ Yesu maama maŋ

Nelmuoyamma

Nsāa nuŋgu waa Yesu *hāalābieŋ cīn-cieluo ba hāi baamba-na. Duo tuw waŋ fuo fereŋ maama-i, u sa bī u yerre-i; kuniē u cira «*hāalābiloŋo naŋo» (18.15), kuniē wuo «hāalābiloŋo maŋ maama-i taa ma dolnu Yesu-i ma yaŋ» (13.23).

Sebe domma-na, u taara u cira wuo Yesu yaa Diiloŋ-āndaanŋu-i, ŋga u cie u fere nelieŋo jo hīema-na (sap. 1). Ku huonŋu-na, Nsāa piiye gberē-weima niehāi maama. Yesu cie gberē-weima famma-i a pigāaŋ u sīnni. Aa bi piiye Yesuŋ wuoraaya suu baa nuomba maŋ ba maama. Ba suumaŋ kāayā nuomba-i dumaa baa kutaamba famba fere-i, u nuŋgu hii-ma. *Yuifu ba yuntaambaŋ cūo Yesu-i dumaa, baŋ cīnaana-yuo dumaa wuo u'i sī Diiloŋ-Koŋkortieŋo-i, Nsāa nuŋgu bi hii mafamma-i (sap. 2–12).

Ku huonŋu-na, baŋ bilaa Yesu-i isuonŋu maŋ nuo-i, mamaŋ cie, u suurii ma yaanŋa-na waŋ-ma: Yesuŋ diyaa nelma-i dumaa u *pɔpɔurbiemba tūnni-na, uŋ cāarā Diiloŋo-i dumaa (sap. 13–17), baa baŋ cie u āndaanŋu-i dumaa a ji ta ba ko-yo (sap. 18–19). Sebe periema-na, u waanŋ Yesu siremmanŋ-kūŋgu-i aa waŋ fuo uŋ nyegāaŋ u sebe-i yunŋu maŋ nuo-i (sap. 20–21).

Nelma cie ma fere nelbilonŋo

1 Ku domma-na, Nelma naa waa tī. Nelma naa waa baa Diiloŋo, aa maa naa waa Diiloŋo. ² Ku domma-na, Nelma naa waa baa Diiloŋo. ³ Diiloŋo cie ma yaa ce bīmbīnni-i hiere. Bīmbīnni maŋ cie hiere, ma nuŋgu dii ni cemma-na. ⁴ Cicēlma waa Nelma yaa nuo-i. Aa

cicēlma famma yaa waa nelbiliemba fitīnuo-i. ⁵ Fitīnuo uŋ juo, kukulma saa gbāa cie-yo.

⁶ Huonŋu naŋgu juo hi, Diiloŋo saanŋ molo jo. Ba taa ba bī kutieŋo-i Nsāa. ⁷ U saanŋ-yo wuo u ji piiye fitīnuo maama baa nuomba-i kumaŋ ka ce ba hūu u maama-i. ⁸ Ku saa ce ŋaa Nsāa yaa waa fitīnuo-i de! Ŋga uu naa jo duo ji waŋ fitīnuo maama yonŋ baa nelbiliemba-i. ⁹ Nelma yaa waa ninsoŋ-fitīnuo-i. Ma juo hīema-na ji kaala nuomba yammui hiere.

¹⁰ Nelma waa tī miwaanŋo-na. Ma yaa jīena miwaanŋo-i. Ŋga nelbiliemba yagaraa-ma. ¹¹ Ma juo ma fereŋ nelle-na, ma neller-baamba cīna-mei. ¹² Ŋga banamba siyaa-ma aa hūu ma maama-i. Ma hāa kufanŋu taamba-i ku fōŋgūo-i ba da ba ce Diiloŋ-bisālmba. ¹³ Diiloŋ-bisālmba famba-i ku saa ce ŋaa u huonŋ-ba nelbilonŋ temma, ku saa bi ce ŋaa ku dolaanu moloŋo-i u ce u honŋ-ba, ŋga ku dolaanu fuo fere yaa u honŋ-ba.

¹⁴ Nelma cie ma fere nelbilonŋo jo ji waa i holma-na. I daa u fafaanŋu-i. U waa hujantieŋo aa tiraa waa ninsowaraŋo. Fafaanŋu fanŋu-i i To-i hāa u Beduola-i baa-ku. ¹⁵ Nsāa yaa juo ji tuw waŋ u maama-i. U taa u piiye baa nuomba-i wuo: «Miŋ taa mi gbē umaŋ mie uu dii huonŋ-nu, u yaa daayo-i. Aa mei suɔ da mi honŋ, uu naa waa tī; a ce dumaanŋo-na u maaraa muonŋo-i.» ¹⁶ U cie baa-ye cor. Cuobaa-baŋ kaal, u bi ce baa-ye dumei. ¹⁷ *Moisi yaa juo baa *ānjīnamma-i ji hā-ye, ŋga hujarre-i baa ninsoŋo-i, Yesu-Kirsa yaa juo baani. ¹⁸ Moloŋ yufelle saa haa Diiloŋo-na dede. Ŋga u Beduola pigāaŋ-ye u sīnni-i. U yaa dii tīena baa-yo.

Nsāa-Batīsi āndaanŋu-i

(Matie 3.1-12; Marke 1.1-8; Like 3.1-18)

¹⁹ Nsāa nuŋ-āndaanŋu yaa daaku. Uŋ waa tuw *batiseŋ nuomba-i, *Yuifu ba

yuntaamba maŋ waa *Yerusalemu-i-na, baa puɔr *Diiløjigāntaamba namba-i baa *Levitibaa-ba namba-i wuɔ ba ka yuu u sīnni-i. Baŋ kāa ka hi, baa cira: «Naacolŋ nuɔ, naŋ hilaa hie?» ²⁰ Nsāa saa fuo ma diei bei; wuɔ cira: «Baa na ta na ne wuɔ sī Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka saan *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa juɔ muɔŋo-i, muɔ sī.»

²¹ Baa cira: «Nuɔnei *Eli-i wei?»

Nsāa wuɔ cira: «E'e, muɔ sī.»

Baa cira: «Nuɔnei *Diilopɔpuɔrbilon nuɔŋo-i wei?»

Wuɔ cira: «E'e.»

²² Baa cira: «A naŋ hilaa hie? Nuɔmba'i puɔraa-ye; pigāaŋ-ye ŋ sīnni-i i ka tūnu-bei.»

²³ Nsāa wuɔ sie-ba baa *Isayi^{††} āndaan daaku-i wuɔ:

«Muɔmei *hohuolaayaŋ* *hīekuraaŋgu-na wuɔ:

«*Siireŋ na cāa Itieŋo hūmelle-i*.^{¶¶}»

²⁴ *Fariisēbaa-ba waa pɔpuɔrbien daaba hɔlma-na. ²⁵ Baa cira: «Ŋ ciera wuɔ Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka saan Koŋkortieŋo maŋ, u'i sī nuɔŋo-i, aa cira Eli'i sī nuɔŋo-i aa tiraa cira Diilopɔpuɔrbilogo'i bi sī nuɔŋo-i; a ma bilaa nie ŋ ta ŋ batisen nuɔmba-i?»

²⁶ Nsāa wuɔ cira: «Muɔmi batisen-na baa hūmma yoŋ, ŋga moloŋo naŋo dii na hɔlma-na, na sa suɔ-yo. ²⁷ Mi juɔ yaanga kufanŋu tieŋo-na, ŋga mi saa piera u natāaŋgu-i.» ²⁸ Nel daama-i hiere ma cie Betani. Nsāa taa u batisen nuɔmba-i kusuwɔŋ-nu'i, dii *Yurdē bomborma-na.

Yesu yaa Diiloŋ-Tūmbilogo-i

²⁹ Ku cuo kaala-i-na, Nsāa wuɔ u ne da Yesu jo u wulaa. Wuɔ cira: «*Diiloŋ-Tūmbilogo yaa juɔŋ daayo. U yaa piriŋ nelbiliemba āmbabalma-i. ³⁰ Mi taa mi

gbē u yaa-i mie uu dii huon-nu, ŋga u taa yaanga muɔŋo-na, a ce dumaŋo-na u maaraa-mi. ³¹ Mei saa ta mi suɔ-yo, ŋga mi juɔ ji ta mi *batisen nuɔmba-i hūmma-na da mi ce *Isirahel-baamba suɔ-yo.»

³² Uŋ waan mafamma-i, u cira: «Mi daa *Diiloŋ-Yalle hilaa dɔɔ-i-na koŋhurun temma jo ji diire-yuɔ. ³³ Mi saa ta mi suɔ-yo. Ŋga umaŋ puɔraa-mi wuɔ mi ji batisen nuɔmba-i hūmma-na, uu naa gbē-mi wuɔ: «Da ŋ ji da mi Yalle hiiriye ji diire umaŋ nuɔ-i, u yaa ka tuɔ batisen nuɔmba-i baa-de.» ³⁴ Mi daa mafamma-i nuɔ baa mi yufelle. Mi sie fuo-ma: Naaacolŋ daa u yaa Diiloŋ-Bieŋo-i.»

Bamaŋ cuu Yesu huon-nu dielūo

³⁵ Ku cuo kaala-i-na, Nsāa wuɔ tiraa kā baa u *hāalābiemba hāi terduonŋu fanŋu-na. ³⁶ U juɔ'a u ne da Yesu cor. Wuɔ cira: «*Diiloŋ-Tūmbilogo yaa kāaŋ daayo!» ³⁷ Hāalābien daabaŋ nuɔ mafamma-i, baa pāŋ ta cu Yesu huon-nu. ³⁸ Yesu wuɔ u miel ne ku yaa nuɔ-i, a daba u huonŋu-na. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Kuu dii nie?»

Baa cira: «Arabi, ŋ haraa hie?» (Arabi yunŋu yaa wuɔ hāalātie.)

³⁹ Yesu wuɔ cira: «Juɔŋ i ta, na ka suɔ-ku.» Baa kā baa-yo ka suɔ uŋ haraa kusuwɔŋ-nu. Bāaŋgu naa tereŋ tī, baa pāŋ perieŋ bāaŋgu boluonŋu-i baa-yo.

⁴⁰ Hāalābien daaba-i ba hāi-i-na, ba taa ba bī unaŋo-i Āndere, Simɔ-Pier hāaŋo'i waa. ⁴¹ Fuɔ wuɔ ta kā mɔlŋo yaa wulaa-i igēna ka waŋ baa-yo wuɔ: «Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka saan *Koŋkortieŋo maŋ, i daa-yo.» (Ba bī u yaa-i *Kirsai-girekimma-na.) ⁴² Aa naa kā baa Simɔ-i Yesu wulaa. Yesu wuɔ ne-yo aa naa cira: «Nsāa bieŋ nuɔ, ba bī-ni

^{††}1:23 *Isayi*: Ku birii a saanu baa cerma. Girekimma-na ba naaraaya *Isayi yerre-na wuɔ *Diilopɔpuɔrbilogo.

^{¶¶}1:23 *Isayi* (Ésaïe) 40.3

Simō; i ka tie bī-ni fiefie-i-na Sefasi.» (Sefasi yuŋgu yaa wuɔ tãmpĕlle.)

⁴³ Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ cira u kã *Galile. Uŋ hilaa, wuɔ suu baa naacolŋo naŋo-i ba bī-yo Filipu; wuɔ gbĕ-yo wuɔ: «Filipu, jo i ta!» ⁴⁴ Filipu taa u hel Betisada. Ba taa ba hel neduɔle baa Āndere-i baa Pier hiere. ⁴⁵ Ku huonŋuna, Filipu wuɔ bi kã ka da Natanayel; wuɔ gbĕ-yo wuɔ: «*Moisi-i baa *Diilopuɔrbienŋ banŋ waanŋ naacolŋo maŋ maama-i ba sebebbaa-ba-na, i daa-yo. Ba bī-yo Yesu, Nasaretitaanŋ Yosefu bienŋo.»

⁴⁶ Natanayel wuɔ cira: «Niŋ huɔŋ, ŋ nuɔ ba'a bīŋkũfafaanŋu hilaa Nasareti-ina dede wei?»

Filipu wuɔ cira: «Jo i ta ŋ ka da baa ŋ yufelle.»

⁴⁷ Yesuŋ juɔ'a u ne da Natanayel jo, wuɔ cira: «*Isirahelyienŋ kerre yaa daade-i; huhurma diei maa si dii-yuɔ.»

⁴⁸ Natanayel wuɔ yuu-yo wuɔ: «Naŋ suyaa muɔ hie?»

Yesu wuɔ cira: «Aa Filipu suɔ duɔ bī-ni, mii naa da-ni *yensāanŋu yuŋgu-na.»

⁴⁹ Uŋ waanŋ mafamma-i, Natanayel wuɔ cira: «Hāalätie, Diilonŋ-Bienŋo yaa nuɔŋo-i, *Isirahel-baamba nellentienŋo yaa nuɔŋo-i!»

⁵⁰ Yesu wuɔ cira: «Miŋ ciera mi daani yensāanŋu yuŋgu-na ku'i cie ŋ hūu mi nelma-i. Yiinŋu dii baa yiinŋu, ŋ ka da mamaŋ maaraa daama-i.» ⁵¹ Aa naa cira: «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Yiinŋu dii baa yiinŋu na ka da dɔɔ puurii aa *dɔɔpuɔrbiemba ta ba nyugũŋ aa ta ba hiire *Molonŋ-Bienŋo yudɔɔ-i-na.»^{§§}

Yesu birii hūmma-i kolma

2 Yesuŋ bīe Filipu-i baa Natanayel, yiinŋu diei cor, hāalīŋ-yiinŋu-na, ba ta

ba jā cieŋo dii nelle nande-na ba bī-de Kana; dii dii *Galile huɔŋ-na. Yesu nyu waa källe fande-na ² a naara Yesu-i baa u *hāalābiemba-i. ³ Huonŋu naŋgu juɔ hi, ba kolma yor. Yesu nyu wuɔ gbĕ-yo wuɔ: «Ba kolma* yuraa.»

⁴ Yesu wuɔ cira: «Nnaa, yaŋ-ma ŋ hā muɔ, ku saa hi mi wulaa yogo.»

⁵ Nyuŋ wuɔ waŋ baa maacembiemba-i wuɔ: «Duɔ waŋ mamaŋ baa-na, na cema.» ⁶ A ne da bōeŋa naŋa waa terienŋuna; baa naa jīna-yei ta ba dii hūmma ba saara ba fere a saa baa *Yuifu ba Diilonŋ-hūmelle-i. A waa bōeŋ niediei. Di diei gbāa yu litiribaa komuɔŋa ndii temma. ⁷ Yesu wuɔ waŋ baa maacembiemba-i wuɔ: «Kāanŋ na ka hu hūmma na ji dii bōeŋ daaya yu.» Baa kã ka hu hūmma-i ji dii bōeŋa yu.

⁸ Wuɔ gbĕ-ba wuɔ: «Kaanŋ manamma na ka hā umaŋ nieŋ niiwuoni-i.» Ba kaa ka hā-yo. ⁹ Hūmma birii kolma! Wuɔ hūu nyɔŋ, u saa suɔ maŋ hilaa kusuɔŋ-nu. Maacembiemba fuɔ ba suyaa. Wuɔ bī dɔɔrienŋo-i ¹⁰ a ji tuɔ piiye baa-yo wuɔ: «Kolma maŋ dɔlaanŋ, ba hā nuɔmba-i ma yaa-i igēna. Da ba ji nyɔŋ ye, ba suɔ hā-ba mamaŋ sa dɔlaanŋ. Nuɔ fuɔ, naŋ bir yaŋ kondɔɔlma-i ji ta ŋ hā-ba baa-ma huonŋ-nu!»

¹¹ Yesu kaanŋ ce hiŋ daama yaa-i. U cie-ma Kana dii Galile mara nuɔ. U pigāanŋ u fere pigāanŋ daama temma yaa-i u hāalābiemba hūu u maama-i.

¹² Uŋ hilaa terienŋuna, u kã Kafarnamu ka ce yinni celle. U nyu waa baa-yo baa u hāmba-i a naara u hāalābiemba-i.

§§1:51 Nieŋ Miwaanŋo jīnammanŋ-sebe-i-na (Genèse) 28.12.

*2:3 *Yuifubaa-ba taa ba fē ba kolma-i baa tibibienŋa naŋa ba bī-ya *eresē. Ba bī ba kolma-i duvĕŋo.

Yesu duɔnya torgociraamba-i Diilodubuɔ-i-na

(Matie 21.12-13; Marke
11.15-17; Like 19.45-46)

¹³*Yuifu ba *kɔrsinni tɔmmaŋ-ponsaangun juɔ ta ku pie, Yesu wuɔ kã *Yerusalemu-i-na. ¹⁴Uŋ kãa, wuɔ kã ka da ba suor niimba baa tũlmba baa nɔnsɔr ba huriimba *Diilodubuɔ-i-na. Aa da bamaŋ huraaŋ gbeɲa-i ba tienaana ba taabalebaa-ba canni-na ta ba hor gbeɲa-i. ¹⁵Wuɔ ce iyiemba a pãl comelle a muo-ba hiere donya-bei hiel-ba Diilodubuɔ-i-na baa ba niimba-i baa ba tũlmba-i hiere. Aa naa se gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna baa ba gbeɲa-i. ¹⁶Aa gbẽ bamaŋ taa ba suor nɔnsɔr ba huriimba-i wuɔ: «Biyaan na huriimba-i na hiel-ba bande-i-na; baa na ce mi To dũngu-i gbeitaara-teriengun.»

¹⁷Uŋ cie mafamma-i, mamaŋ nyegãan Diilon-nelma-na wuɔ: «*Diilo, mi kuye ŋ dũngu maama-i. Ma gbu ma ko-mi*»[†], nelma faŋ maa tienu u *hãalãbiemba-i. ¹⁸Yuifubaa baa yuu-yo wuɔ: «Ŋ ka ce hiŋ hama-i pigãan-ye i suɔ wuɔ niŋ cie mamaŋ daama-i, ba hãa-ni hũmelle-i aa ŋ suɔ ce-ma?»

¹⁹Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Muyaanun Diilodubuɔ-i, na ka da mi maa-yo yinni siei hɔlma-na yonŋ.»

²⁰Baa cira: «Baŋ maa biŋkũngu maŋ bieŋ komuɔŋa hãi baa niediei, nan'a nan ka ma-ku yinni siei hɔlma-na yonŋ!»

²¹Yesuŋ taa u waŋ Diilodubuɔ maŋ maama-i, u yaa fuɔ fereŋ kerre-i. ²²Uŋ juɔ ku aa sire, nelma faŋ maa tienu u *hãalãbiemba-i; baa pãŋ hũu mamaŋ nyegãan hiere Diilon-nelma-na baa Yesuŋ waan mamaŋ hiere.

Yesu suɔ nelbiliemba kusũnni-i

²³Yesuŋ kãa *Yerusalemu-i-na, u cie gberẽ-weima bɔi *kɔrsinni tɔmmaŋ-ponsaangun yinni-na. A ce dumaano-na, nuɔmba maŋ daa gberẽ-wein daama-i, ba fɔngũɔ baa hũu u maama-i. ²⁴Ŋga Yesu naa konnu-bei, a ce u saa haa u nanŋa bei. ²⁵Fuɔ fere taa u suɔ nelbilongo kusũngu-i, u saa waa duɔ ka yuu mologo wuɔ melŋo dii nie?

A hoŋ felemma

3 *Faris̄eyieŋo nanŋo waa ba taa ba bi-yo Nikodemu; u waa *Yuifu ba yuntieŋo. ²Isuɔngu nanŋu-na, wuɔ sire kã Yesu wulaa ka cira: «Hãalãtie, i suyaa yie nuɔŋo-i Diilonŋo'i puɔraa-ni baa u nelma-i; ni ma'i s̄i niŋ ceŋ gberẽ-weima maŋ daama-i, nelgbãŋgbãlãan sie gbãa ce-ma.»

³Yesu wuɔ cira: «Yaŋ mi waŋ ninsongo-i baa-ni: Umaŋ duɔ saa puma hoŋ felemma, kutieŋo yufelle sie gbãa haa *Diilon-nelle-na.»

⁴Nikodemu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Nelieŋo maŋ vãa tĩ, u ce nie gbãa puma hoŋ felemma-i? U gbãa bir suur u nyu kusũngu-na u tiraa hoŋ-yo wei?»

⁵Yesu wuɔ cira: «Yaŋ mi waŋ ninsongo-i baa-ni: Umaŋ duɔ saa hoŋ hũmma-na baa *Diilon-Yalle-na, kutieŋo sie gbãa suur Diilon-nelle-na.»

⁶Da ŋ hoŋ nelbilon homma-i, nelbilon huɔŋga'i waan-nie, da ŋ bi hoŋ Diilon-Yallen homma-i, Diilon-Yallen huɔŋga'i waan-nie. ⁷Miŋ ciera na puma hoŋ felemma-i, baa yaŋ ma cu ŋ huɔŋga-i. ⁸Ŋ saa da, terieŋgu maŋ da ku dɔlnu fafalmu-i mu sire; da ŋ ji cira ŋ suɔ, ŋ da mu du; ŋ sie suɔ muŋ hilaa kusuɔŋ-nu, ŋ sie bi tiraa suɔ muŋ kãŋ

[†]2:17 Gbeliemãŋ-nalãanŋu (Psaume) 69.10

kusuwɔŋ-nu. Bamaŋ huwɔŋ Diiloŋ-Yalle homma-i baa dii dumei.»

⁹Nikodemu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Nel daama gbāa ce niɛ ce?»

¹⁰Yesu wuɔ cira: «Ŋ sie suɔ wuɔ nelpigāatieŋ nuɔ *Isirahel-na, nel daama cie niɛ yar-ni suɔma? ¹¹Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Ŋ suɔ mamaŋ, i pi-iyɛ ma yaa-i; aa iŋ daa mamaŋ, i waŋ ma yaa-i aa na sa taara na hūu-ma.

¹²Nelma maŋ cieŋ hīema-na bande-i-na, da mi waŋ-ma na sa hūu-ma, na ka ce niɛ gbāa hūu dɔr-maama-i mi wulaa?

¹³Molo saa kā dɔrɔ-i-na dede, da ku saa waa *Moloŋ-Bieŋo yaa-i. U yaa hilaa dɔrɔ-i-na jo. ¹⁴*Moisi naŋ haa kɔvɛllun-jiɛŋo-i daaŋgu-na dumaa *hīekuraan-gu-na, ba ka bi haa Moloŋ-Bieŋo-i daaŋgu-na dumei.

¹⁵Ku yaa bamaŋ hūyāa u maama-i, ba ka da cicɛlma maŋ sa tiɛŋ dede-i. ¹⁶Na saa da, nelbiliemba maama gbuu silaa dɔlnu Diiloŋo-i u naa u hā-ba u Beduɔla-i wuɔ umaŋ duɔ hūu u maama-i, kutieŋo baa ka caa, ŋga u da cicɛlma maŋ sa tiɛŋ dede.

¹⁷Diiloŋo saa saan u Bieŋo jo hīema-na duɔ ji kɔ-suwɔŋ nelbiliemba-i, ŋga u saan-yo wuɔ u ji kor-ba. ¹⁸Umaŋ duɔ hūu Diiloŋ-Bieŋo maama-i, ba sa ka yuu kutieŋo-i baa weima. Ŋga umaŋ duɔ saa hūu-ma, kumaŋ cie u saa hūu Diiloŋ-Beduɔla maama-i, Diiloŋo ka gāŋ baa-yo.

¹⁹Ku-maŋ juɔ baa kufaŋgu-i ku yaa daaku: Fi-tīnuɔ juɔ miwaanjo-na, ŋga nelbiliemba ciluwɔŋ balaan dumaanjo-na, ba bir yaŋ aa par kukulma. ²⁰Nelieŋo maŋ duɔ tuɔ ce kuubabalaan-gu-i, cecerma sa dɔlnu-yuɔ. U sa taara u carra wuɔ ba ka da u cilɔbabaŋaŋo-i. ²¹Ŋga nelfefeŋo sa fuo; u ce u weima-i hiere cecerma-na wuɔ nuɔmba da uŋ ceŋ Diiloŋo huɔŋga-i dumaa.»

Nsāa taara duɔ yaŋ terieŋgu-i hā Yesu

²²Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ ji kā *Yude baa u *hāalābiemba-i ka tuɔ *batisɛŋ

nuɔmba-i. ²³*Nsāa waa terieŋgu nan-gu-na bi tuɔ batisɛŋ. Ba bī terieŋgu faŋgu-i Ayinɔ. Kuu dii Salimu caan-nu. Hūmma waa bɔi terieŋgu-na ku'i cie Nsāa wuɔ kā ka waa terieŋgu-na. ²⁴Huɔŋgu faŋgu-na, ba saa naa hi dii-yo kaso-i-na yogo.

²⁵Yiŋgu nan-gu-na, u hāalābiemba namba ji ta ba fanu ba-naa baa *Yuifuyieŋo naŋo-i nelieŋ nuɔ niŋ saaya ŋ mi-gāan ŋ fere dumaa a saanu baa Yuifu ba Diiloŋ-hūmelle-i. ²⁶Baa kā ka gbɛ Nsāa-i wuɔ: «Hāalātie, niŋ waan naacolŋo maŋ maama-i baa-ye; umaŋ waa baa-ni dii *Yurdɛ bomborma namma-na, u duɔŋ tuɔ batisɛŋ nuɔmba-i, a ce dumaanjo-na nuɔmba-i hiere ba kā fuɔ yaa wulaa-i.»

²⁷Nsāa wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Diiloŋ duɔ saa hā-ni baa kumaŋ, ŋ sie gbāa da-ku.

²⁸Namaa fere-i mi waan-ma na yufellenj mie Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka saan *Konkortieŋo maŋ, u'i sī muɔŋo-i, ŋga u puɔraa muɔmi da mi jo u yaan-na yon.»

²⁹Uŋ waan mafamma-i, wuɔ naŋ gbā-nalāan daaku-i baa-ba wuɔ: «Na suyaa wuɔ da ŋ ta ŋ jā cieŋo, ŋ huɔŋga gbuu fɛ da yogogo wuɔ ŋ ka da hūnyɔmma. Ŋ jiɛŋ duɔ ne da ŋ huɔŋga fie, ŋ bi da fuɔ kaan-ga fie. Muɔ mii dii ŋaa dɔrbiɛŋo jiɛŋo'i baa-mi; mi huɔŋga fie gbarnu.

³⁰Ku saaya kunaan-gu ta ku suur-yuɔ ku naara aa kunaan-gu ceŋ ta ku hel muɔmi-na.

³¹«Umaŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo, uu dii nuɔmba-i hiere ba yuŋ-nu. Umaŋ duɔ hoŋ hīema-na, hīemaŋ-wuonjo, u waŋ hīemaŋ-timma. Umaŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo, uu dii nuɔmba-i hiere ba yuŋ-nu.

³²Uŋ daa mamaŋ baa uŋ nuɔ mamaŋ, u waŋ ma yaa-i, ŋga molo sa hūu u nelma-i. ³³Umaŋ duɔ hūu u nelma-i, kutieŋo pigāan wuɔ Diiloŋo waŋ ninsoŋo. ³⁴Na saa da, Diiloŋ uŋ puɔraa umaŋ, u yuu kutieŋo huɔŋga-i baa u *Yalle-i, a ce dumaanjo-na u waŋ Diiloŋ-nelma. ³⁵Bepolŋo maama dɔlnu Tuonjo-i a ce Tuonjo diyaa weima-i hiere u naŋ-

na. ³⁶Umanj duw hūu Bepolḡo maama-i, kutieḡo ka da cicēlma manj sa tīeḡ kutieḡo dede-i. Iḡa umanj duw saa hūu Bepolḡo maama-i, u sie da cicēlḡ daama-i aa Diiloḡo tiraa ḡāḡ baa-yo.»

Yesu cāarā hūmma Samaricieḡo naḡo wulaa

4 Nuwmbanj kāḡ Yesu tuw *batiḡeḡ-ba, ba kā ka tūnu *Fariḡiḡbaa-ba-i wuw Yesu da nuwmba u batiḡeḡ u yaḡ Nsāa-i. ²A ne da fuw saa tuw batiḡeḡ-ba u fere, u *hāalābiemba'i taa ba batiḡeḡ-ba. ³Manj juw waa dumaḡo-na, wuw sire *Yude-i-na a bir tuw kā *Galile-i-na. ⁴Uu naa saaya u karnu *Samari-i cor. ⁵Uḡ kāa ka hi tuw karnu, wuw kā ka suur nelle nande-na ba bī-de Sikaar. Dii dii Yosefu suongḡu caaḡ-nu. Suongḡu faḡḡu-i *Yakōbu yaa hāa Yosefu-i baa-ku.[‡] ⁶Yakōbu kōleḡo waa kusuḡ-nu'i. Yesuḡ wuw yaa muliḡeḡ dumaḡo-na, wuw tīena kōleḡ daayo nuḡḡu-na tuw fiisa. Bāaḡḡu naa hi yuhuoḡḡa-i tī. ⁷Samari-cieḡo naḡo jo duw ji hu hūmma. Yesu wuw cira: «Cieḡ nuw, ḡ sa hā-mi hūmma namma mi nyōḡ wei?» ⁸A ne da u hāalā-biemba naa kā nelliḡ-huoḡ-na da ba ka sāa niwuoni.

⁹Cieḡo ḡbē-yo wuw: «Ma sī *Yuifuy-ieḡ nuw ke? A bige-i cie ḡ ta ḡ cārā hūmma-i *Samariyieḡ muwmi wulaa?» Ninsie ninsie, Yuifubaa-ba saa ta ba sie ba ce weima baa Samaritaamba-i.

¹⁰Yesu wuw cira: «Kuw ḡ taa ḡ suw Diiloḡ-caluw-i aa suw umanj cāarāḡ hūmma-i ḡ wulaa, nuwnei naa bir cārā u wulaa aa uu naa hā-ni cicēlmanj-hūmma.»

¹¹Cieḡ wuw cira: «Kōleḡo-i filofilo dumande-i-na aa kōlencanḡa bi sī baa nuw, naḡ ka da kufanḡu cicēlmanj-hūmma-i hie a hā muw baa-ma? ¹²I bīncōḡo-i Yakōbu yaa birii kōleḡ daayo-i

hā-ye, fuw fere nyuoḡ u hūmma-i, u bisālmba sire nyōḡ-ma baa ba muwru-i hierie. Naḡ ne wuw sī naḡ maaraa Yakōbu-i wei?»

¹³Yesu wuw cira: «Umanj duw nyōḡ hūḡ daama-i, hūḡkuwsiḡni ka tiraa bir bel-o. ¹⁴Iḡa muw da mi hā umanj mi hūmma-i u nyōḡ, ma ka ce hūnfoele kutieḡo huōḡḡa-na, aa cicēlma manj sa tīeḡ dede ma'i ka ta ma hel hūnfoele fande-na, a ce dumaḡo-na hūḡkuwsiḡni cēraa ni ji bel-o.»

¹⁵Cieḡ wuw: «Hā muw hūmma famma-i hūḡkuwsiḡni baa ji tiraa bel-mi aa mi baa ji tiraa jo bande-i-na wuw mi ji hu hūmma.»

¹⁶Yesu wuw: «Kā ḡ ka bī ḡ bōl-o-i na jo.»

¹⁷Cieḡ wuw: «Bōlḡo si dii baa-mi.»

Yesu wuw: «Ma dōlāa-ni! ¹⁸I tīenaana baa bibemba ndii cor tī. Aa niḡ yeḡ baa umanj fieḡie-i-na, ḡ bōl-o-i sī. Iḡ saa kar coima.»

¹⁹Uḡ waan mafamma-i, cieḡ wuw: «Ku biyaa ḡaa nuwō-i *Diilopōpōwrbilōḡ nuw.» ²⁰Aa naa cira: «Yaḡ mi yuu-ni nelma diei: Samari-bīncuwmba siire jaal Diiloḡo-i tānuḡ daaku yaa nuw-i, bige-i cie Yuifubaa namaḡo-i na'a Diilojaal-terieḡo dii *Yerusalemu?»

²¹Yesu wuw: «Cieḡ nuw, yaḡ mi waḡ ninsōḡo-i baa-ni: Yiḡḡu dii baa yiḡḡu na sie ji tiraa ta na jaal i To-i Diiloḡo-i tānuḡ daaku-na, na sie bi ji tiraa ta na jaal-o Yerusalemu-i-na. ²²Samaritaan namaḡo-i na sa suw naḡ jaal umanj, a ne da Yuifubaa mieḡo-i, Koḡkortieḡo hilaa miemei nuw-i, a ce dumaḡo-na i suw iḡ jaal umanj. ²³Iḡa yiḡḡu dii baa yiḡḡu, *Diiloḡ-Yalle ka ce ninsōḡ-Diilojaaltaamba ta ba jaal i To-i Diiloḡo-i baa huōḡḡa diei. Yiḡḡu faḡḡu hii tī yere. I To-i Diiloḡo-i taara ba ta ba jaal-o dumei. ²⁴Diiloḡo-i molo sa da-yo; bamanj jaalaan-yoḡ ba saaya ba ta ba jaal-o

[‡]4:5 Nieḡ Miwaanḡo jīnammanj-sebe (Genèse) 33.19; Yosuwe (Josué) 24.32.

baa huɔŋga diei, aa ba yaŋ u *Yalle dii-ba hūmelle-na.»

²⁵ Cieŋ wuɔ: «Mi suyaa miɛ Diilonŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka saanŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u ka jo. Ba bī u yaa-i *Kīrsa-i. Duɔ jo, u ka waŋ ma yaanŋa-i hiere baa-ye.»

²⁶ Yesu wuɔ: «Niŋ gbēŋ umaŋ, u yaa piyeŋ baa-ni daayo-i.»

²⁷ Uŋ taa u waŋ mafamma-i, u hāalā-biemba jo ji ta ba yiera.

Baŋ juɔ ji da u piye baa cieŋ daayo-i, ku cu ba hōmmu-i. Iŋga molo saa sie duɔ yuu-yo wuɔ: «Bige-i cie ŋ ta ŋ piye baa cieŋ daayo-i? Iŋ'a u ce bige-i hā-ni?»

²⁸ Cieŋ wuɔ yaŋ u būnaŋga-i aa naa gbar kā nellen-huɔŋga-na ka tuɔ piye baa nuɔmba-i wuɔ: ²⁹«Juɔŋ i ta na ka da, ma miŋ siire ce mamaŋ hiere, naacolŋo naŋo waanŋ-ma baa-mi. Ku biyaa ŋaa Diilonŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka saanŋ Koŋkortieŋo maŋ, u yaa juɔ.» ³⁰Nuɔŋ baa hel kā Yesu wulaa. ³¹A ne da huɔŋgu faŋgu-na, u hāalābiemba waa ta ba cārā-yuɔ wuɔ u wuo niwuoni-i. ³²Yesu wuɔ gbē-ba wuɔ: «Mi daa niwuoni nanni da mi wuo ŋga namaa na sa suɔ niwuoni fanni-i.»

³³Hāalābieŋ baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Ku ce molo juɔ baa niwuoni ji hā-yo wei?»

³⁴Yesu wuɔ cira: «Umaŋ puɔraa-mi, da mi gbāa ce u huɔŋga-i, a ce u maacemma ka bāl, mei niwuoni yaa nifanni-i. ³⁵Ma sī namaa fere-i da na ce na ta na piye wuɔ dīmma ce caamba naa aa ba suɔ karma ke? Ciiriŋ na yunni-i na ne; nuɔmba maŋ juɔŋ, baa dii ŋaa dīmma maŋ vāa hi karma. ³⁶Umaŋ karaaŋ dīmma-i u ka da u cufaluŋgu sullu-i aa uŋ karaa dīmma maŋ, ma ka kā Diilonŋ-nellenŋ. A ce dumaanŋo-na, umaŋ duuŋ baa umaŋ karaaŋ, ba hōfelle-i diiduole. ³⁷Da ba cira: «Unaŋo-i duuŋ aa unaa kar ba saa kar coima. ³⁸Suonŋu maŋ namaa saa kūku, mi puɔraa na ka ta na ka kufanŋu

dīmma yaa-i. Banamba'i kūɔ-ku cufal, aa namaa kā ka ta na ka ku dīmma-i.»

³⁹Cieŋ uŋ tūɔnu nuɔmba-i wuɔ uŋ siire ce mamaŋ hiere Yesu waanŋ-ma baa-yo, ba fŋŋgūɔ hūu Yesu maama-i nelle fande-na. ⁴⁰A ce dumaanŋo-na, baŋ juɔ ji da-yo, baa cārā-yuɔ wuɔ u tīena baa-ba. Yesu wuɔ tīena ce yinni hāi ⁴¹a piye baa-ba u fere.

Uŋ cie mafamma-i, nuɔmba bōi tiraa hūu u maama-i naara. ⁴²Baa ta ba piye baa cieŋo-i wuɔ: «Iŋ nuɔ naŋ nelma-i aa jo ji nu fuɔ maama-i a suɔ wuɔ u yaa miwaanŋo koŋkortieŋo-i kelkel, ku yaa kāyā-yie i hūu u maama-i.»

Yesu siire nelbuɔ naŋ bieŋo

⁴³Yesuŋ siire Sikaar-na, wuɔ cor baa u hūmelle-i tuɔ kā *Galile-i-na. ⁴⁴Fuɔ fere wuɔ waanŋ-ma wuɔ: «Ba sa kāŋ *Diilopɔpuɔrbilonŋo-i u fereŋ nelle-na.» ⁴⁵Uŋ kaa hi Galile-i, Galiletaanŋ baa gbuu bel-o da fafamma. Baŋ ŋa naa kā *Yerusalemu-i-na *kōrsinni tīmmanŋ-ponsaanŋu-na, ba daa uŋ cie mamaŋ hiere, ku'i cie uŋ kaa ba terienŋu-na, ba suɔ u belma.

⁴⁶Ku huɔŋgu-na, wuɔ ji tiraa kā Kana-i-na uŋ ŋa naŋ birii hūmma-i kolma-i kusuɔŋ-nu. A ne da fāamaanŋo naŋo bieŋo taa u jaŋ. U waa Kafarnamu. ⁴⁷Tuonŋ uŋ juɔ nu wuɔ Yesu hila *Yude-i-na jo Galile-i-na, wuɔ kā ka cārā-yuɔ wuɔ u ce jande aa u kā baa-yo Kafarnamu-i-na ka sire u bieŋo-i hā-yo, kere jarma cōraanu-yuɔ cor. ⁴⁸Yesu wuɔ cira: «Ku ce ŋaa da na saa da gbere-i baa na yufelle-i na sa hūu-ma wei?»

⁴⁹Naacolŋ wuɔ cira: «Itie, jande baa sere. Da ŋ sere, mi bieŋo ka ku.»

⁵⁰Yesu wuɔ cira: «Bir ŋ kūŋ, ŋ bieŋo siire.»

Naacolŋ wuɔ bi hūu-ma aa naa bir tuɔ kūŋ. ⁵¹Uŋ kāŋ hūmelle-na, wuɔ suu baa u maacembiemba jo u wulaa. Wuɔ yuu-

ba. Baa cira: «[J] biẽno siire, i taa i kã die ka waŋ ma yaa baa-ni.»

⁵² Wuɔ yuu-ba wuɔ: «U siire yaku-i?»

Baa cira: «U siire cicuɔŋ-nu, bãaŋgu naa ciel yuhuɔŋga-na celle.» ⁵³ Tuon wuɔ bi ne da huɔŋgu bi faŋgu'i nuɔ-i Yesu naa gbẽ-yo wuɔ u biẽno siire. Kuŋ cie dumaɔŋo-na, fuɔ baa u dumellenj-baamba-i hiere baa pãŋ hũu Yesu maama-i.

⁵⁴ Yesuŋ hilaa Yude-i-na bir kã Galile-i-na, u gberẽ daayo yaa cie ba ce ba hãi terienjgu faŋgu-na.

Yesu siire murgu naŋo

5 Ku huonjgu-na, *Yuifubaa-ba ji ta ba ce ba ponsaŋgu naŋgu-i *Yerusalemu-i-na. Yesu wuɔ kã. ² A ne da Tũlŋ-dumelle^f caaŋgu-na hũnfuonjgu naŋgu dii, ba bĩ-ku ebiremma-na «Betisata»^g. Gbuganni ndii waa cĩilã-kuɔ. ³⁻⁴ [*Dɔrɔpɔuɔrbiloŋo naŋo waa tuɔ jo u sagalla hũmma-i hũnfuonj daaku-na. Duɔ sagalla-mei, jeiŋo maŋ duɔ gbãa suur igẽna, u jaŋ da ma fie kuola nie nie, fafalmu pãŋ da-yuɔ.] A ce dumaɔŋo-na, jaamba bɔi waa terienjgu-na ta ba cɔrɔ gbugaŋ daani-na [ba cie hũmma sagallamma-i]: Yiriemba waa, ciseduɔlbaa-ba waa a naara murgubaa-ba bi waa. ⁵ Unaŋo waa ba hɔlma-na, uŋ gaala jarma-na, ku biẽŋ komorre baa cĩncieluo niisiei waa belle fande-na. ⁶ Yesuŋ kãa ka da u gaala, aa nu wuɔ u bãaŋgu cuɔ jarma-na, wuɔ yuu-yo wuɔ: «[J] taara ŋ sire wei?»

⁷ Jeiŋ wuɔ cira: «Hãalãtie, hũŋ da ma sagalla, mi sie da molo dii-mi; muɔ da mi namallã da mi ka suur dii huɔŋgu-na, unaa ta yaaŋga mie suur. Mi ce-ma nie?»

⁸ Yesu wuɔ: «Sire ŋ bie ŋ figiĩŋgu-i ŋ kũŋ.»

⁹ Terduɔŋgu faŋgu-na, fafalmu pãŋ da naacolŋo-na. Wuɔ sire bie u figiĩŋgu-i tuɔ kũŋ. A ne da yiĩŋgu faŋgu waa *yitienanŋu. ¹⁰ Yuifu ba yuntaambaŋ daa u tũyãa figiĩŋgu-i, baa ta ba waŋ baa-yo wuɔ: «[J] saa suɔ wuɔ nyuŋgo-i yitienanŋu wei? Bige-i cie ŋ sire bie figiĩŋgu tũu?»

¹¹ Naacolŋ wuɔ: «Umaŋ siire-mie u yaa ciera mi bie mi figiĩŋgu-i kũŋ.»

¹² Baa cira: «Hai moloŋo-i ufaŋo-i?»

¹³ Naacolŋo yiera bege! U sa suɔ Yesu-i duɔ pigãaŋ-yo. A ne da nuɔmba naa maara cor. Yesu baala ba hɔlma-na.

¹⁴ Ku huonjgu-na, Yesu wuɔ ji da naacolŋo-i *Diilodubuɔ-i-na. Wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Nuɔnei daani yeryer fiefie-i-na, da ŋ'a ŋ sa taara weima namma da-ni mamaŋ balaanŋ yaŋ d̄ielã-maŋ daama-i, baa tiraa ŋ cãl Diiloŋo-i.»

¹⁵ Naacolŋ wuɔ kã ka waŋ baa Yuifu ba yuntaamba-i wuɔ naacolŋ daayo yaa naa sire-yuɔ u jarma-na. ¹⁶ Yuifu ba yuntaanŋ baa sire ku yaa nuɔ-i a cɔ Yesu-i wuɔ u cie nie sire moloŋo yitienanŋu-na?

¹⁷ Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Mi biyaa mi to-maama. Mi To sa nanna yiĩŋgu baa u maacemma-i.»

¹⁸ Uŋ waŋ mafamma-i, Yuifu ba yuntaanŋ baa pãŋ ta ba taara-yuɔ baa komma, wuɔ u saa kãŋ yitienanŋu-i aa tiraa cira Diiloŋo-i fuɔ tohoiŋo; dumaɔŋo-na, u saa u fere baa Diiloŋo-i. ¹⁹ Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Yaanŋ mi waŋ ninsonjo-i baana: Bepolŋo sie gbãa da dumaa u tuɔ ce. U ne Tuonjo yaa-i aa tuɔ ce. Tuonj uŋ ceŋ mamaŋ, Bepolŋo bi ce ma yaa-i. ²⁰ Bepolŋo maama dɔlnu Tuonjo-i, u yaa pigãaŋ-yonŋ u maacemma-i u tuɔ ce. U ka pigãaŋ-yo mamaŋ maaraa daama-i a ce-na gberẽ. ²¹ Tuonj uŋ piŋ bikuomba-i dumaa ba sire, Bepolŋ duɔ tuɔ taara

^f5:2 Baa naa ma koko dii Yerusalemu-i huɔŋga aa hiel dumieŋa. Dumieŋa faŋa-i yireiŋa waa-yie. Dimaŋ daade-i ba taa ba bĩ-de Tũlŋ-dumelle.

^g5:2 «Betisata» yuŋgu yaa wuɔ «hujarrenj-dũnni».

umaŋ waa u gbeini-na u sire-yuɔ dumei. ²²Aa Tuoŋo sa ce moloŋ āndaanŋu, u yaan āndacelle-i hā Bepoŋo yaa-i, ²³ku yaa nuɔmba ka ta ba kāŋ-yo ŋaa baŋ kāŋ Tuoŋo-i dumaa. Umaŋ duɔ u sa kāŋ Bepoŋo-i, kuu dii ŋaa u sa kāŋ u To maŋ puɔraa-yo.

²⁴«Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Mi To yaa puɔraa-mi, a ce dumaanŋo-na umaŋ duɔ nu mi nelma-i aa haa u nanŋa mi To-i-na, kutienŋo daa cicēlma maŋ sa tīeŋ dede-i tī. Ba sie ka yuu-yo baa weima. Kuu dii ŋaa kutienŋo kuu tī aa sire. ²⁵Yaan mi tīnu-nei: Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, bikuomba ka nu Diiloŋ-Bieŋo pi-iyē. Ku yiiŋgu hii tī yere. Umaŋ duɔ nu u nuŋgu-i, kutienŋo ka da cicēlma maŋ sie ji tī dede. ²⁶Cicēlmaŋ yeŋ baa Tuoŋo-i dumaa u tuɔ hā nuɔmba-i baa-ma, u bi hāa Bepoŋo-i baa-ma dumei u tuɔ hā-ba. ²⁷Aa u birii āndacelle-i hā Bepoŋo yaa baa-de wuɔ u yaa *Moloŋ-Bieŋo-i. ²⁸Baa na yaŋ ma ce-na gbere. Na saa da, yi-ŋgu dii baa yiiŋgu, bamaŋ suurii hīema-na ba ka nu Moloŋ-Bieŋo piiye. ²⁹Da ba ji nu u piiye, ba ka sire hel cīncuɔŋa-na. Bamaŋ taa ba ce ānfafamma-i ba ka kā Diiloŋ-nelleŋ, ŋga bamaŋ taa ba ce kuubabalaanŋu-i ba ka kā dāamu-na. ³⁰Mei sie gbāa ce bīŋkūŋu mi fere. Baŋ ciera mi ger dumaa, mi ger dumei. Mi sa ce kumaŋ dolaanu muɔ, umaŋ puɔraa-mi, mi ce fuɔ kuudɔlnuŋgu'i. Terienŋu faŋgu-na, mi gbāa cira mi suɔ germa.

³¹«Kuɔ muɔmei taa mi waŋ mi maama-i mi fere, yuŋgu naa saa waa mi nelma-na. ³²Ŋga unanŋo-i waan-maŋ, aa mi suyaa mie u waŋ ma yaanŋa yaa-i. ³³Ma sī na puɔraa nuɔmba Nsāa wulaa wuɔ ba ka yuure mi sīnni-i ke? Baŋ kāa, Nsāa saa ka fuo ninsoŋo-i bei. ³⁴Uŋ waan mamaŋ baa-ba mi maama-na, ma sa kāyā muɔ, ma kāyā namei. Mi waŋ mafamma-i da mi kor namei. ³⁵Nsāa waa ŋaa fitīnuɔ na hɔlma-na, na hūyāa-ma ce na bāanŋu-i celle yon

baa-yo. ³⁶A ne da mei maaraa Nsāa-i. Mi Toŋ hāa-mi maacemma maŋ mi ta mi ce, ma yaa pigāaŋ mi sīnni-i aa ma yaa bi pigāaŋ wuɔ mi To yaa puɔraa-mi. ³⁷Aa umaŋ puɔraa-mi, u bi bī mi yefafalle. Ŋga na saa nu u yalle-i dede, na saa bi da u yufelle dede. ³⁸Uŋ puɔraa umaŋ, nan'a na saa hūu u nelma-i, na ce nie aa gbāa hūu fuɔ maama-i? ³⁹Na suyaa wuɔ cicēlma maŋ sa tīeŋ dede ma da Diiloŋ-nelma yaa nuɔ-i, ku'i cie na vaa na fere baa ma kalamma-i. A ne da ma yaa bi piyerŋ mei maama-i ⁴⁰aa na sa taara na cu mi huonŋ-nu a ji kor.

⁴¹«Mi sa taara nuɔmba dɔl-mi. ⁴²Mi suɔ-na. Mi suyaa mie Diiloŋo maama sa dɔlnu-nei. ⁴³Mi juɔ mi To yerreŋ aa na sa taara na da mi yufelle. Ŋga moloŋ duɔ jo u fereŋ jomma, na sire ta na gbar na nyaanu-yuɔ. ⁴⁴Namaa naŋ birii yaŋ Diiloŋo-i aa ta na taara nelbiliemba'i dɔl-na, na ka ce nie gbāa hūu u maama-i? ⁴⁵Baa na da nie sī muɔmei kaa cāl-na mi To terienŋu-na; muɔ sī. Naŋ haa na nanŋa-i *Moisi maŋ nuɔ-i, u yaa ka cālāaŋ-naŋ. ⁴⁶Na saa da, Moisi nyegāaŋ mei maama'i u sebe-i-na. Kuɔ naa naa hūu u maama-i, naa naa bi hūu mei maama-i. ⁴⁷Ŋga nan'a na saa hūu uŋ nyegāaŋ mamaŋ, na ka ce nie gbāa hūu mei nelma-i?»

Yesu hāa nelpūŋgu nanŋu wuo ye

(Matie 14.13-21; Marke 6.30-44; Like 9.10-17)

6 Ku huonŋu-na, Yesu wuɔ kā *Galile dalanŋa yiŋgu nanŋu-na; ba bi bī dalanŋa fanŋa-i Tiberiyadi-dalanŋa. ²Uŋ taa u ce himma-i u sire jaamba-i dumaanŋo-na, nuɔŋ baa kūɔl ba-naa ta ba nyaanu-yuɔ. ³Wuɔ kā ka nyugūŋ tānuŋgu nanŋu-na tīena baa u *hāalābiemba-i. ⁴*Yuifu ba *korsīnni tīmmaŋ-ponsaanŋu naa pie tī. ⁵Wuɔ u ne da nelpūŋgu nanŋu jo. Wuɔ yuu Filipu-i wuɔ: «I ka da niiwuoni-i hie die

sāa hā nuɔŋ daaba-i hiere ba wuo?»⁶ Uu naa suɔ uŋ saaya u ce kumaŋ, ŋga u taa u yuu duɔ ne Filipuŋ ka waŋ mamaŋ.

⁷ Filipu wuo cira: «Da ŋ fie bie *deniebaa nuɔsūɔ a sāa niwuoni-i wuo ŋ cal hā-ba tēntēŋ, ba sie da hiere.»

⁸ U hāalābiloŋo naŋo waa, Simɔ-Pier hāaŋo; ba taa ba bī-yo Andere. Fuɔ wuo cira: ⁹ «*Buruo u ndii dii baa naa-combiloŋo naŋo bande-i-na a naara titiraamba hāi. Iŋga nifanni gbāa fa hama-i a hā nelpūŋ daaku temma-i?»

¹⁰ Yesu wuo waŋ baa-ba wuo: «Cieŋ ba tīena hiere.» Holma famma-na, hieŋgu waa bɔi. Nuɔŋ baa tīena. Bibemba maŋ waa, ba gbāa yu nuɔmba neifiera hāi nuɔsiba ndii temma. ¹¹ Yesu wuo bie buruo-i a jaal Diiloŋo-i aa naa calnu-yuɔ hā-ba. Aa naa bi hā-ba titiraamba-i baŋ taaraŋ dumaa.

¹² Baŋ gbuu ji wuo ye tī huɔŋgu maŋ nuɔ-i, wuo waŋ baa u hāalābiemba-i wuo: «Bieraayaŋ boini maŋ tīyāa, mi sa taara ni biēna.» ¹³ Baa biera baŋ wuyaa buruo u ndii daayo-i aa boini maŋ tīe, nie yu segebaa cīncieluo ba hāi.

¹⁴ Nuɔmbaŋ daa gberɛ faŋo-i, baa ta ba piye wuo: «*Diilopɔpuɔrbiloŋo maŋ naa saaya u jo hiēma-na, u yaa juɔ daayo-i, nuharuŋgu si dii-mei.» ¹⁵ Yesu wuo suɔ wuo ba ka jo ji bel-o fīŋgūɔ ce-yo nellentieŋo; wuo ta halaŋ ba caaŋgu-na bir ka tīena u da-u-diei dii tānungu-na.

Yesu wuoyaa hūmma dɔɔɔ

(Matie 14.22-23; Marke 6.45-52)

¹⁶ Bāaŋguŋ juɔ hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu *hāalābieŋ baa hiire kā dalaŋga-na, ¹⁷ ka bie beŋo ta ba karnu ba kā Kafarnamu yaŋga. Bāaŋgu ji tī ba sa da Yesu-i. ¹⁸ Fafalpepetieŋo naŋo sire tuɔ sagalla hūmma-i dalaŋga-na. ¹⁹ Ba gbaraa kilobaa-ba ndii, sisɔ niediei temma, ba'a ba ne da Yesu-i ba caaŋ-nu; u wuo hūmma dɔɔɔ-i-na u jo. Kor maa paŋ ta ma da-ba. ²⁰ Yesu wuo cira: «Baa

na tie holle, muɔmei!» ²¹ Ba'a ba yiera bie-yo ku yaa nuɔ-i, a da ba hii baŋ taa ba kā kusuɔŋ-nu.

Niiwuoni maŋ hāaŋ nelbilibemba-i ninsɔŋ-cicēlma-i

²² Ku cuo kaala-i-na, nuɔmba maŋ naa tīyāa bomborma namma-na ba saa da Yesu-i. A ne da u *hāalābiembaŋ taa ba ta dēndieie-na, beŋo diei waa yon hūmma nuŋgu-na. Ba biyaa u yaa-i ta. Cuon kaalaa nuɔmba saa da Yesu-i, baa ta ba yuu ba-naa wuo: «Naacolŋ daayo curaa hie? U saa naa bi suur baa u hāalābiemba-i cicuɔŋgu-na!» ²³ Ba'a ba ne da benni nanni hilaa Tiberiyadi-i-na jo ji yiera Yesuŋ ŋa naa jaal Diiloŋo-i aa hā-ba *buruo-i kusuɔŋ-nu ku caaŋgu-na. ²⁴ Baa ne da Yesu-i baa u hāalābiemba-i molo si dii be-naamba famba-na. Baa bel-ba nyugūŋ ta ba karnu ba kā Kafarnamu-i-na da ba ka taara-yuɔ.

²⁵ Baŋ karaanu ka da-yo, baa cira: «Hāalātie, ŋ juɔ yaku-i bande-i-na?»

²⁶ Yesu wuo cira: «Yaŋ mi waŋ ninsɔŋo-i baa-na: Miŋ ceŋ gberɛ maŋ, ku saa ce ŋaa na suyaa fuɔ yungu yaa-i aa ta na taara-mie, ŋga miŋ hāa-na niwuoni-i na wuo ni yar-na, ku'i cie na ta na taaramie. ²⁷ Baa na ta na ce maacemma-i na taara niwuoni maŋ biēnaanŋ, taa na ce na taara niwuoni maŋ sa biēnaanŋ aa ta ni kā baa nelieŋo Diiloŋ-nelle-na. *Moloŋ-Bieŋo hā nuɔmba-i ni yaa-i; u To-i Diiloŋo haa u dānyuɔ-i u yaa nuɔ-i duɔ pigāaŋ wuo u'i hāa-yo ku fīŋgūɔ-i.»

²⁸ Baa yuu-yo wuo: «I saaya i tie ce Diiloŋo huɔŋga-i nie?»

²⁹ Yesu wuo cira: «Diiloŋ uŋ taaraŋ ku maŋ na wulaa, ku yaa daaku: U taara uŋ puɔraa umaŋ, na hūu u maama-i.»

³⁰ Baa cira: «I ka ce gberɛ hayo-i pigāaŋ-ye i suɔ wuo Diiloŋo puɔraa nuɔnei? ³¹ I bīncuambaŋ waa *hieŋkuraaŋgu-na, Diiloŋo naa tuɔ hā-ba

niiwuoni ba ta ba wuo. Ma nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na wuo: *«U hielaa niiwuoni dɔɔ-i-na nanna hã ba wuo.»***

³² Yesu wuo cira: «Yaaj mi waŋ ninsɔŋo-i baa-na: Niiwuoni maŋ hila dɔɔ-i-na *Moisi saa hã-na baa-ni. Mi To yaa hãaŋ-naŋ ninsɔŋ-niiwuoni maŋ hilaŋ dɔɔ-i-na. ³³ Diiloŋ-niiwuoni yaa nimaŋ hilaŋ dɔɔ-i-na. Ni yaa hãaŋ nuamba-i ninsɔŋ-cicēlma-i.»

³⁴ Uŋ waaj mafamma-i, baa cira: «Itie, ta ŋ hã-ye niiwuoni fanni-i i tie wuo.»

³⁵ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Muomei cicēlmaŋ-niiwuoni-i. Umaŋ duɔ cu mi huon-nu, nyulmu cɛraa mu bel-o aa umaŋ duɔ hūu mi nelma-i, hūŋkuosinni cɛraa ni bel-o. ³⁶ Mi waaj-ma baa-na cor tī, aa na tiraa da-ma baa na yufieŋa-i, ŋga na saa hūu-ma. ³⁷ Mi To duɔ hã-mi bamaŋ hiere, ba ka cu mi huon-nu. Umaŋ duɔ cu mi huon-nu, mi sa ji donya-yuɔ mi fereŋ nuɔ dede. ³⁸ Hama-i nuɔ-i? Mi saa hel dɔɔ-i-na da mi ji ce mi kuudɔlnuŋgu, mi juɔ da mi ji ce umaŋ puɔraa-mi u kuudɔlnuŋgu.

³⁹ A ne da umaŋ puɔraa-mi u sa taara uŋ hãa-mi bamaŋ, u diei balla-bei. U taara miwaajo tɔmmaŋ-yiŋgu-i, mi sire kutaamba-i hiel-ba cɛncuŋa-na. ⁴⁰ Na saa da, mi To taara umaŋ duɔ suɔ-mi aa hūu mi nelma-i, kutieŋo da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i aa mi sire-yuɔ miwaajo tɔmmaŋ-yiŋgu-na.»

⁴¹ Yesu ciera wuo u yaa-i cicēlmaŋ-niiwuoni maŋ hila dɔɔ-i-na, ku saa dɔlnu *Yuifubaa-ba-i. ⁴² Baa ta ba piie wuo: «Yosefu bieŋ daa u sa suɔ aa cɔrnu! I suɔ u to-i aa suɔ u nyu-i, u bir gbē-ye dumaa wuo fuɔ hila dɔɔ.»

⁴³ Yesu wuo cira: «Baa na yaŋ na hɔmmu guɔla. ⁴⁴ Mi To yaa puɔraa-mi, a ce dumaajo-na molo sie gbãa cu mi huon-nu u fere ni u saa dii u nuŋgu-i.

Umaŋ duɔ cu mi huon-nu, duɔ fie ku, miwaajo tɔmmaŋ-yiŋgu-na, mi ka sire-yuɔ. ⁴⁵ *Diiloŋpuɔrbiemba nyegāaŋ nel daama-i wuo:

«Diiloŋo ka hãalã-bei hiere baa u nelma-i.»
††

Umaŋ duɔ nu mi To nelma-i aa sie u nuŋ-ãndaangu-i, kutieŋo ka cu mi huon-nu. ⁴⁶ Dumaajo-na ku saa ce ŋaa molo daa mi To-i dede de! Ma'i sī. Umaŋ hila Diiloŋo wulaa jo, u yaa daa-yo u diei yonŋ.

⁴⁷ «Yaaj mi waŋ ninsɔŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ hūu mi nelma-i, kutieŋo daa cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i tī. ⁴⁸ Muomei cicēlmaŋ-niiwuoni-i. ⁴⁹ Na tobaa-ba wuyaa niiwuoni-i hiekuraangu-na ŋga ba kuu. ⁵⁰ A ne da niiwuoni maŋ hilaŋ dɔɔ-i-na, umaŋ duɔ wuo-ni, kutieŋo sa ku. ⁵¹ Muomei cicēlmaŋ-niiwuoni maŋ hila dɔɔ-i-na jo. Umaŋ duɔ wuo-ni, kutieŋo ka da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i. Miŋ ka hã nelbiliemba-i niiwuoni maŋ ba da ba da ninsɔŋ-cicēlma-i, mei fereŋ kũɔma yaa-i.»

⁵² Uŋ waaj mafamma-i, maa gbuu jaŋ Yuifubaa-ba-i, baa ta ba yuu ba-naa wuo: «Naacolŋ daa wuo u hã-ye u kũɔma-i i wuo-ma wuoŋ hama-i temma-i?»

⁵³ Yesu wuo cira: «Yaaj mi waŋ ninsɔŋo-i baa-na: Da ŋ da na saa wuo *Molon-Bieŋo kũɔma-i aa nyɔŋ u tãmma-i, na sie da ninsɔŋ-cicēlma-i. ⁵⁴ Umaŋ duɔ wuo mi kũɔma-i aa nyɔŋ mi tãmma-i, u daa cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i tī. Duɔ fie ku, miwaajo tɔmmaŋ-yiŋgu-na, mi ka sire-yuɔ. ⁵⁵ Mi kũɔma-i ninsɔŋ-niiwuoni aa mi tãmma-i ninsɔŋ-kuunyɔŋgu. ⁵⁶ Umaŋ duɔ wuo mi kũɔma-i aa nyɔŋ mi tãmma-i, kutieŋo dii baa-mi aa mi bi waa baa-yo. ⁵⁷ Mi To maŋ puɔraa-mi, cicēlma dii baa u yaa-i. U yaa hãa muoŋo-i cicēlŋ daama-i;

**6:31 Helmaŋ-sebe (Exode) 16.4,15; Gbeliemaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 78.24

††6:45 Isayi (Esaie) 54.13

a ce dumaajo-na, umaŋ duɔ wuo mi kūɔma-i, mi ka bi hā kutieŋo-i cicēlma famma-i. ⁵⁸Niiwuoni maŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo, ni yaa daani. Nii sī niiduoni baa na tobaa-baŋ wuyaa nimaŋ aa ku. Umaŋ duɔ wuo niwuonŋ daani-i, kutieŋo ka da cicēlma maŋ sa t̄ieŋ dede-i.»

⁵⁹Yesuŋ waan mamaŋ baa nuɔmba-i Kafarnamu *Diilonelhāalād̄uŋgu-na ma yaa mafamma-i.

Yesu nelma cie kpelle u hāalābiemba wulaa

⁶⁰Yesuŋ piiye dumaajo-na, u *hāalābiemba f̄ŋgūɔ baa cira: «Nel daama cemba dii kpelle cor; hai gbāa sie daama temma-i?» ⁶¹Yesu wuo suɔ wuo ku saa dɔlnu-bei, wuo yuu-ba wuo: «Nel daama cie kpelle na wulaa wei?» ⁶²Aa da na ji da *Moloŋ-Bieŋo nyugūŋ u kā u muntercɔlɔmmu-na, na ka waŋ wuo nie? ⁶³*Diiloŋ-Yalle yaa hāaŋ nelieŋ nuɔŋo-i cicēlma-i, ni ma'i sī nelieŋ nuɔŋo-i baa ŋ yundaanŋu-i ŋ sie gbāa ce biŋkūŋgu. Miŋ waan nelma maŋ baa-na, Diiloŋ-Yalle dii ma yaa nuɔ-i baa cicēlma-i hier. ⁶⁴Ŋga banamba dii na hɔlma-na, ba saa hūu-ma.» Ninsie ninsie, Yesu wuo suyaa ānyagarmantaamba-i dii ku domma-na, aa wuo bi suyaa umaŋ ka hel u huon-nu, ku'i cie wuo tuɔ waŋ mafamma-i. ⁶⁵Uŋ piiye dumaajo-na, wuo cira: «Da na da mi ciera molo sie gbāa cu mi huon-nu ni Diilo saa dii u nunŋu, ku yunŋu yaa kufanŋu-i.»

⁶⁶A doŋ yiŋgu fanŋu-na, u hāalābiemba f̄ŋgūɔ bir, ba sa tiraa nyaanuyuo. ⁶⁷Baŋ birii, Yesu wuo yuu u hāalābieŋ c̄ncieluo ba hāi baamba-i wuo: «Naaa na bi taara na bir mi huon-nu wei?»

⁶⁸Simɔ-Pier wuo cira: «Itie, cicēlma maŋ sa t̄ieŋ dede-i ma nelma dii baa nuɔnei; i bir naŋ huonŋu-na ka nyaanuhai? ⁶⁹I haa i nanŋa-i nuɔnei nuɔ-i, aa i

suyaa wuo Diiloŋ uŋ puɔraa u nolŋo maŋ jo, u yaa nuɔŋo-i.»

⁷⁰Yesu wuo cira: «Ma sī naa dii c̄ncieluo baa na hāi ke? Hai fielaana? Muɔmei sī wei? A ne da Sitāni-nolŋo dii na hɔlma-na.» ⁷¹U gbē *Yuda yaa dumaajo-na. Simɔ-Isikaro bieŋo. U nunŋu waa Yesu hāalābieŋ c̄ncieluo ba hāi baamba-na. U yaa juɔ hel Yesu huonŋu-na.

Yesu hāmba taara u hel pigāaŋ u fere

7 Ku huonŋu-na, Yesu wuo cor tuɔ wuɔra *Galile yaa nuɔ-i, u sa taara u kā *Yude-i-na. *Yuifu ba yuntaamba taa ba taara-yuo baa komma ku'i cie u saa tuɔ taara u kā. ²A ne da huonŋu fanŋu-na Yuifu ba ponsaanŋu maŋ baŋ biŋ-kunŋ *gbuganniŋ-ponsaanŋu-i kuu naa pie t̄i. ³U hāmba gbē-yo wuo: «Ŋ sa ta bande-i-na kā Yude-i-na wei? Da ŋ kā, ŋ *hāalābiemba maŋ dii terieŋu-na ba ka bi da ŋ āncemba-i. ⁴Nelieŋ nuɔ da ŋ ta ŋ taara ba suɔ-ni, ŋ saaya ŋ hel pigāaŋ ŋ fere. Niŋ ceŋ himma maŋ daama-i, ŋ saaya ŋ hel nuɔmba-i hier ba da-ni.» ⁵A ne da bafamba fere-i ba saa naa haa ba nanŋa Yesu-i-na.

⁶Yesu wuo gbē-ba wuo: «Naaa daa ma cemman-huonŋu hii, ŋga mei wulaa ku saa hi yogo. ⁷Nelbiliemba sie gbāa bigāaŋ namaajo-i, ŋga ba bigāaŋ muɔŋo-i wuo mi cie nie ta mi piiye wuo ba maacemba saa fa?» ⁸Aa naa cira: «Taa na kā mi yaan-na ponsaanŋu-na, muomi kāmman-huonŋu saa hi.» ⁹U waan ma yaa-i baa-ba aa bir t̄iena Galile-i-na.

Yesu nelma cie Yuifubaa-ba-i gbere

¹⁰Yesu hāmbaŋ taa ponsaanŋu-na, wuo bi sire nyaa ba huon-nu. Ŋga u saa yaŋ molo da-yo. ¹¹Ponsaanŋuŋ kaa doŋ, *Yuifu ba yuntaamba taara-yuo ba saa da-yo. Baa ta ba yuu ba-naa wuo: «U curaa hie?» ¹²Fuo nelma yaa waa nuɔmba nunni-na. Bananŋ ba'a nelfefeŋo.

Banaŋ ba'a nelfefeŋo sī, kere u pira nuɔmba-i. ¹³Ŋga ba taa ba kaaalā Yuifu ba yuntaamba-i a ce ba sa sie piye u maama-i gbagaga.

¹⁴Ponsaangun̄ juɔ hi ku holle-i, Yesu wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na ka tuɔ waŋ Diilon̄-nelma-i. ¹⁵Kuɔ ce Yuifubaa-ba-i gberɛ. Baa ta ba piye wuɔ: «Naacolŋ daa u saa bi ce kalaŋo, fuɔ cie nie tuɔ suɔ Diilon̄-nelma-i jeje dumandɛ-i?»

¹⁶Yesu wuɔ cira: «Miŋ waŋ mamaŋ daama-i meɪ huɔya-maama sī, Diilon̄o'i puɔraa-mi baa-ma. ¹⁷Umaŋ duɔ hūu-ma duɔ ce Diilon̄o huɔŋga-i, kutieŋo ka suɔ wuɔ mei nelma sī. ¹⁸Umaŋ duɔ tuɔ waŋ fuɔ fereŋ maama-i, ŋ da kutieŋo kaal u fere. Ŋga umaŋ duɔ tuɔ taara u ce u puɔɔrtieŋo ce boi, fuɔ yaa ninsontieŋo-i, huhurma sa waa u nelma-na. ¹⁹Ma sī *Moisi yaa hāa-na *ānjīnamma-i ke? A bige-i cie na sa wuɔ ma hūmelle-i? Ma bilaa nie na ta na taara na ko-mi?»

²⁰Nuɔŋ baa cira: «Ŋ yuŋgu siire wei? Hai taaraayaŋ duɔ ko-ni?»

²¹Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Mi cie nelma diei yoŋ aa ma ce-na gberɛ. ²²Moisi wuɔ na ta na *jã bibemba-i; ŋga ku saa doŋ fuɔ baaŋ-nu, ku duɔŋ i bīncuɔŋ-baaŋ-nu. Ŋga Moisiŋ waaŋ-ma, da ku fie waa *yitienangu-i na jã nuɔmba-i. ²³Namaa da na ta na jã yitienangu-na wuɔ na wuɔ Moisi hūmelle, ku ce nie muɔ miŋ siire nelfifeŋo-i yitienangu-na, na sire wuɔ hii? ²⁴Baa na ta na ne nuɔmba yammu aa na ta na piye. Da na da mamaŋ, na taara ma yaŋga-i igɛna ku yaa na ka suɔ naŋ saaya na waŋ mamaŋ.»

Yesu yaa Koŋkortieŋo-i wei?

²⁵Yesuŋ waa tuɔ piye, Yerusalemu-taamba namba da-yo. Baa ta ba piye wuɔ: «Baŋ taaraŋ naacolŋo maŋ da ba ko-yo, u'i sī daayo-i wei? ²⁶U yaa piiyeŋ daayo nuɔmba-na aa ba fiinaŋ aa yaŋ-yo. Ku baa ji waa i yuntaamba daa nie sī

u yaa *Koŋkortieŋo-i? ²⁷Ba sie sie! Naacolŋ daayo-i i suɔ uŋ hilaa kusuɔŋ-nu, a ne da Koŋkortieŋ duɔ ji jo, molo sie suɔ uŋ hilaa kusuɔŋ-nu.»

²⁸Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu waa tuɔ waŋ Diilon̄-nelma-i *Diilodubuɔ-i-na, wuɔ piye da gbagaga wuɔ: «Ma sī na'a na suɔ-mi aa tiraa suɔ mi muŋhelmu-i? Na saaya na suɔ wuɔ mi saa jo mi fereŋ jomma; moloŋo-i cie mi jo. Aa kutieŋo-i huhurmantieŋo sī, ŋga na sa suɔ-yo. ²⁹Muɔ fuɔ, meɪ suɔ-yo. Kumaŋ cie mi ta mi suɔ-yo, mi hilaa fuɔ terieŋ-nu'i jo, aa u yaa puɔraa-mi.»

³⁰Yesuŋ waaŋ mafamma-i, baa pãŋ ta ba taara ba bel-o. Ŋga u belmaŋ-huɔŋgu saa naa hi, a ce molo saa sie duɔ haa u naŋga yuɔ. ³¹Mafammaŋ fie ce, nuɔmba boi yagar hūu u nelma-i ba holma-na aa naa ta ba cuo ba piye baa ba-naa wuɔ: «Diilon̄ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, duɔ fie ji jo, u ji ce gberɛ hayo-i u maar naacolŋ daayo wuɔŋo-i?»

Yesu nelma cuu Yuifubaa-ba hɔmmu-i

³²Nuɔmbaŋ cuo ba waŋ Yesu maama-i, *Fariisiebaa-ba ji nu-ma. Baŋ nuɔ-ma, ba sire baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i a puɔr *Diilodubuɔ niyataamba namba wuɔ ba ka bel-o. ³³Yesu wuɔ ka gbɛ-ba wuɔ: «Mi ka tiena baa-na ce yinni cɛlle aa suɔ bir kã umaŋ puɔraa-mi u wulaa. ³⁴Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, na sie gbãa kã, a ce dumaŋo-na, na ka taara-mie na sie da-mi.»

³⁵*Yuifubaa baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Wuɔ u kã hie aa cira i sie gbãa da-yo? Ku ce Yuifubaa-ba maŋ dii hieŋgu-na u taara duɔ kã ba yaa wulaa-i ka waŋ Diilon̄-nelma-i baa *nieraamba-i wei? ³⁶Nel hama-i temma-i dumandɛ-i? «Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu namaa na sie gbãa kã, a ce dumaŋo-na na ka taara-mie na sie da-mi?»»

Yesu waŋ Diiloŋ-Yalle maama

³⁷ *Gbuganniŋ-ponsaanŋu

tĩmmaŋ-yiĩngu yaa waa yibuɔ-i. Yiĩngu faŋguŋ juɔ hi, Yesu wuɔ sire yiera aa naa piye da gbagaga baa nuɔmba-i wuɔ: «Hũŋkuɔsĩŋ da ni bel umaŋ, u jo mi wulaa u ji nyɔŋ hũmma-i. ³⁸Ŋaa maŋ waŋ duma Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «Umaŋ duɔ haa u naŋga mie, cicelmaŋ-hũmma ka ta ma bũŋ kutieŋo huɔŋga-na ŋaa nuoraanŋu.»^{††} ³⁹Bamaŋ naa hũyaa Yesu nelma-i, baŋ ŋa naa saaya ba da *Diiloŋ-Yalle maŋ, Yesu taa u waŋ difande maama yaa dumaanŋo-na. Huɔŋgu faŋgu-na, Diiloŋo saa naa hi pigaaŋ Yesu bɔbɔima-i, a ce dumaanŋo-na, molo saa naa hi da Diiloŋ-Yalle-i yogo.

Nuɔmba saa nunu ba-naa Yesu kũŋgu-na

⁴⁰Yesuŋ piye dumaanŋo-na, banaŋ baa ta ba piye dii nuɔmba hɔlma-na wuɔ: «Coima saa fa, naacolŋ daayo yaa *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i!» ⁴¹Banaŋ ba'a: «Diiloŋ uŋ paa nuŋgu-i wuɔ u ka saanŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa-i!» Banaŋ ba'a: «Diiloŋ uŋ paa nuŋgu-i wuɔ u ka saanŋ Koŋkortieŋo maŋ, u ce nie aa hel *Galile? ⁴²Diiloŋ-nelma saa cira wuɔ Koŋkortieŋo ka waa *Davidi haaŋyɛlŋo wei? Aa tiraa cira wuɔ u ka hoŋ Betelemu, Davidi ba nelle-na.» ⁴³Kuŋ cie dumaanŋo-na, ba saa nunu ba-naa Yesu kũŋgu-na. ⁴⁴Banaŋ baa ta ba taara ba bel-o, ŋga hai ka sie haa u naŋga yuɔ?

⁴⁵*Diilodubuɔ niyataamba bir kã ba-maŋ puɔraa-ba ba wulaa.^{¶¶} Baŋ kãa, baa

yuu-ba wuɔ: «Ku kaa ce nie aa na saa bel-o jo baa-yo?»

⁴⁶Baa cira: «Ŋŋ siire, i saa da molo pi-ye naacolŋ daayo temma-i dede.»

⁴⁷*Farisiebaa baa cira: «Ku ce namaa na bi yaan u pira-nei tĩ yaa de-i-na wei? ⁴⁸Na nuɔ ba'a i yuntieŋ hayo-i cuu u huoŋ-nu? Sisɔ Farisieŋu hayo-i cuu u huoŋ-nu? ⁴⁹Bamaŋ cuu u huoŋ-nu, u diei sa suɔ *anjĩnamma-i. Niŋ daaba de-i hiere Diiloŋo gaaŋ baa-ba!»

⁵⁰Farisieŋieŋo naŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bi-yo Nikodemu; u yaa naa kãa Yesu wulaa isuɔŋgu naŋgu-na.^{§§} Fuɔ wuɔ gbɛ-ba wuɔ: ⁵¹«Na suyaa wuɔ a saa baa mie anjĩnamma-i, die saa yuu moloŋo-i a suɔ uŋ cie kumaŋ, i sie gbãa ce-yo biŋkũŋgu de?»

⁵²Baa cira: «Nuɔ ŋ taara ŋ cu Galile-taamba huoŋ-nu wei? Kã ŋ ka migaaŋ ŋ kalaŋ Diiloŋ-nelma-i fafamma ŋ ne, ŋ sa ka da *Diilopɔpuɔrbilo naŋo hilaa Galile-i-na.»

⁵³[Baŋ juɔ piye tĩ, baa sire bɔɔ kũŋ ba cĩnniŋ.

Ba bilaa cieŋo naŋo-i baa bibieŋo jo baa-yo Yesu wulaa

8 Nuɔmbaŋ buɔra, Yesu wuɔ ta kã *Olivi-tibinni-taŋuŋgu-na. ²Ku cuo kaala-i-na, wuɔ naar jo *Diilodubuɔ-i-na. Nuɔmba-i hiere baa kũɔl ba-naa jo u wulaa. Wuɔ tĩena tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba. ³U juɔ'a u ne da *anjĩnamma pigãataamba-i baa *Farisiebaa-ba juɔ ji jĩna moloŋ cieŋo naŋo-i ba yaanŋa-na, wuɔ ba bilaa-yo baa bibieŋo. ⁴Baŋ jĩena-yuɔ, baa gbɛ Yesu-i wuɔ: «Haaalãtie, i bilaa cieŋ daayo-i baa bibieŋo. ⁵A ne da anjĩnamma-na, *Moisi ciera wuɔ i tie naŋ

††7:38 Niŋ Esekiel (Ézéchiel) 47.1; Sakari (Zacharie) 14.8.

¶¶7:45 *Diilojigãntaamba yuntaamba yaa naa puɔraa-ba baa *Farisiebaa-ba-i. Niŋ 7.32.

§§7:50 Niŋ 3.1-2.

caamba famba temma-i baa tãmpêlêiŋa i ko-ba. Nuɔ fuɔ, naŋ'a nie?»

⁶Ba yuu-yo dumaanjo-na da ba ne sī u ka piye cāl ba bel-o. Yesu wuɔ yaŋ-ba aa naa ture u yuŋgu-i tuɔ nyegēŋ hīema-na baa u niele. ⁷Baa cor ta ba yuu-yo. Baŋ yuu-yoŋ ba titirre dumaanjo-na, wuɔ ciir u yuŋgu-i aa naa cira: «Namaanjo-na, umaŋ duɔ saa ce kuubabalaanjo dede, kutierjo doŋ u naŋ-yo mi ne.» ⁸Aa naa tiraa ture u yuŋgu-i tuɔ nyegēŋ hīema-na. ⁹Uŋ piye baa-ba dumaanjo-na, baa doŋ ta ba ta ba da-ba-diei. Ba bĩnciŋo yaa taa igēna aa banamba cu. Ba taa dumei hiera aa ji yaŋ Yesu yaa yoŋ baa cieŋ daayo-i. ¹⁰Yesu wuɔ ciir u yuŋgu-i aa naa cira: «Cieŋ nuɔ, ba curaa hie? Molo saa naŋ-ni wei?»

¹¹Cieŋ wuɔ cira: «Hāalātie, molo saa naŋ-mi.»

Yesu wuɔ cira: «Āhāa! Kā, muɔmi sie bi gāŋ baa-ni. Iŋga baa tiraa ŋ ce kuubabalaanjo.»]

Yesu yaa fitĩnuɔ-i nelbiliemba hɔlma-na

¹²Ku huonjo-na, Yesu wuɔ ji tiraa tuɔ piye baa nuɔmba-i wuɔ: «Muɔmei fitĩnuɔ-i nelbiliemba hɔlma-na. Umaŋ duɔ cu mi huonjo-nu, u sie waa kukulmana, u ka da gbagbaama maŋ kãaŋ baa-yo Diilonjo-nelle-na.»

¹³*Fariŋbaa baa gbē-yo wuɔ: «Nuɔ da ŋ ji ta ŋ waŋ naŋ fereŋ maama-i, yuŋgu ce nie waa naŋ nelma-na?»

¹⁴Yesu wuɔ cira: «Muɔ mi suyaa mi muŋhelmu-i aa tiraa suɔ mi muŋkãmmu-i, a ce dumaanjo-na, da mi fie ta mi waŋ mamaŋ mi kũŋgu-na, mi sa kar coima. A ne da namaanjo-i, na sa suɔ mi muŋhelmu, na sa suɔ mi muŋkãmmu. ¹⁵Namaa ne nelma-i nelbilien nemma aa ta na cāl nuɔmba-i,

a ne da mei sa cāl nelierjo. ¹⁶Aa da mi fie cāl umaŋ, da ŋ ne-ma, ŋ da-ma ninsongo. Hama-i nuɔ-i? Mi sa ce weima-i mi diei; umaŋ puɔraa-mi, uu dii baa-mi. ¹⁷Ma sī ma nyegãaŋ na *ãnjĩnamma-na wuɔ: «*Siertaan da ba yu ba hãi nelma maŋ nuɔ-i, nĩnsongo.*»^{*} ¹⁸Terierjo faŋgu-na, muɔ baa mi To-i miemei siertaan mie mei maama-na; u yaa puɔraa-mi.»

¹⁹Fariŋbaa-ba yuu-yo wuɔ: «I to dii hie?»

Yesu wuɔ cira: «Na sa suɔ muɔŋo-i na ka ce nie gbãa suɔ mi To-i. Kuɔ na taa na suɔ muɔŋo-i, naa naa gbãa suɔ mi To-i.»

²⁰Yesu waa *Diilodubuɔ-na tuɔ waŋ Diilonjo-nelma-i aa tuɔ piye nel daama-i. U waa baŋ dii gbeiŋa-i kusuɔŋ-nu ba hã Diilonjo-i. U belmaŋ-huonjoŋ ŋa naa ku saa hi dumaanjo-na, molo saa haa u naŋga yuɔ.

Yesu pigãaŋ u sĩnni-i

²¹Yesu wuɔ suonu u ãndaanjo-i baa-ba wuɔ: «Mi ka ta. Aa mi suyaa mie na ka taara-mie. Na sie bi gbãa kã miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu; a ce dumaanjo-na, na ka ku baa na ãmbabalma-i.»

²²*Yuifubaa baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Bige-i cie wuɔ i sie gbãa kã uŋ kãŋ kusuɔŋ-nu? U taara duɔ ko u fere wei?»

²³Yesu wuɔ cira: «Namaa hilaa hīemaŋ bande aa mei hel dɔɔ. Hiemaŋ-baamba'i namaanjo-i aa muɔŋo-i hīemaŋ-wuonjo muɔ sī, ²⁴ku'i cie mie na ka ku baa na ãmbabalma-i. Coima saa fa, da na saa hũu-ma wuɔ umaŋ dii gbula u yaa muɔŋo-i, na ka ku baa na ãmbabalma-i.»

²⁵Baa yuu-yo wuɔ: «Nuɔŋo-i hai moloŋ nuɔnei?»

Yesu wuɔ cira: «Mi pigãaŋ-na mi sĩnni-i dii ku domma-na. ²⁶Na nelma boi dii mi da mi waŋ-ma baa-na, na yuŋ-

*8:17 Ānjĩnamma tiyemaŋ-sebe (Deutéronome) 17.6, 19.15; Kãmmaŋ-sebe (Nombres) 35.30

maama bɔi bi dii mi da mi fiɛnu-mei. Ɔga umaŋ puɔraa-mi huhurmantiɛŋo sī. Uŋ piɔāaŋ-mi mamaŋ, mi waŋ ma yaa-i baa nuɔmba-i.»

²⁷ Yesuŋ piiye baa-ba, ba saa suɔ wuɔ u gbē u To yaa-i. ²⁸ Wuɔ cira: «Da na ji haa *Moloŋ-Bieŋo-i dɔɔ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, na ka suɔ suɔ wuɔ umaŋ dii gbula u yaa muɔŋo-i. Na ka bi suɔ wuɔ mi sa ce weima mi fere. Mi Toŋ waan mamaŋ baa-mi, mi waŋ ma yaa-i. ²⁹ Umaŋ puɔraa-mi, mi ce u huɔŋga-i; a ce dumaŋo-na uu dii baa-mi; u saa nanna-mie mi diei yoŋ.»

³⁰ Yesuŋ piiye dumaŋo-na, nuɔmba bɔi hūu u nelma-i.

Ninsoŋo sa dɔɔnu nelbiliemba-i

³¹ *Yuifubaa-ba maŋ naa hūyāa Yesu nelma-i, wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Da na bel mi nelma-i nammu hāi, na ka ce mi *hāalābieŋ namaa kelkel. ³² Na ka suɔ ninsoŋo-i aa ninsoŋo ka ce na waa na fereŋ nuɔ.»

³³ Baa cira: «Ɔ waŋ wuɔ nie de-i? Mieŋo-i *Abiramu hāayēɔŋ mie, ii dii i fereŋ nuɔ, i saa ce nelieŋ-kɔrsīnni dede.»

³⁴ Yesu wuɔ cira: «Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ ce āmbabalma-i, kutieŋo cie kɔrieŋo āmbabalma wulaa. ³⁵ A ne da kɔrieŋo sie gbāa ce dūŋgu baa u yuntieŋo-i, ŋga u yuntieŋo bieŋo yaa gbāa ce dūŋgu-i baa u to-i. ³⁶ Terieŋgu fangu-na, Bepoɔŋ duɔ cira nuɔni maŋ dii ŋ fereŋ nuɔ, nii dii ŋ fere nuɔ kelkel. ³⁷ Mi suyaa mie Abiramu hāayēɔŋ namaa, ŋga na taara na ko-mi wuɔ mi nelma sa dɔɔnu-nei. ³⁸ Muɔ miŋ daa mamaŋ mi To wulaa, mi waŋ ma yaa-i. Ɔga namaŋo-i, na toŋ hāalāayā-nei mamaŋ, na ce ma yaa-i.»

³⁹ Baa cira: «Mie to yaa Abiramu.»

Yesu wuɔ cira: «Kuɔ naa naa waa Abiramu bisāɔŋ namaa kelkel, naa naa ta na ce Abiramu temma-i. ⁴⁰ Ɔga na bir yaŋ aa ta na taara na ko-mi a ne da miŋ daa

ninsoŋo maŋ mi To wulaa, mi waan u yaa baa-na. Naŋ ceŋ mamaŋ mafamma-i Abiramu maacemma'i wei? ⁴¹ Na biyaa na to u maama.»

Baa cira: «Mieŋo-i būɔrāaŋ mie sī; i to dii u diei yoŋ, u yaa Diiloŋo-i.»

⁴² Yesu wuɔ gbē-ba wuɔ: «Muɔmi hila Diiloŋ-terieŋ-nu'i jo, aa mi juɔ fuɔ jomma'i. Kuɔ na to yaa naa waa Diiloŋo-i ninsoŋo, muɔmi kūŋgu naa ta ku dɔɔnu-nei. Mi saa jo mi fereŋ jomma, u yaa puɔraa-mi. ⁴³ Naŋ'a na sa nu mi nelma-i ku'i cie miŋ waŋ mamaŋ baa-na, na sa suɔ ma yuŋgu-i. ⁴⁴ Na to yaa *Sitāni. Na taara na ce fuɔ kusūŋgu yaa-i. Dii ku domma-na, u yii baa nelkolle yaa-i. Uŋ'a u sa waŋ ninsoŋo-i dumaŋo-na, u saa sie ninsoŋo-i dede. U yaa coima tieŋo-i, a ce dumaŋo-na u nelma-i hiere coima. ⁴⁵ Ɔga muɔ fuɔ, mei waŋ ninsoŋo yaa-i; ku'i cie ŋ da na saa hūu mi nelma-i. ⁴⁶ Namaŋo-na, hai gbāa da cāɔmuɔ haamie? Da kuɔ mi waŋ ninsoŋo, bige-i cie na ta na ciina mi nelma-i? ⁴⁷ Umaŋ duɔ waa Diiloŋ-wuoŋo, ŋ da kutieŋo nu Diiloŋo nelma-i. Ɔga namaŋo-i, Diiloŋ-baan namaa sī, ku'i cie na sa nu mi nelma-i.»

⁴⁸ Baa cira: «Die cira nuɔŋo-i *Samarieŋ nuɔ, i saa kar coima; aa *jīna ka sire ŋ yuŋgu-i dii.»

⁴⁹ Yesu wuɔ cira: «Mi yuŋgu saa sire; mi kāŋ mi To yaa-i aa namaa na yagar wuɔ na sie kāŋ muɔŋo-i. ⁵⁰ Mei sa taara mi jīna mi fere dɔɔɔ, moloŋo'i dii tuɔ ce mafamma-i, aa kufangu tieŋo yaa suyaan nelieŋo nelieŋo kumaŋ gbie baa-yo. ⁵¹ Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ tuɔ nu mi nuŋgu-i u sa ji suu baa kuliŋgu-i dede.»

⁵² Yesuŋ waan mafamma-i, Yuifubaa-ba gbē-yo wuɔ: «Fiefie fuɔ, nuharuŋgu si dii, i suyaa wuɔ nii si dii gbāŋgbāŋ. Abiramu-i baa *Diilopɔpuɔrbieŋba-i ba kuu hiere, aa naŋ ta ŋ piiye wuɔ umaŋ duɔ tuɔ nu naŋ nuŋgu-i kutieŋo sa ji

suu baa kuliŋgu-i dede. ⁵³ Daa u cōrnu de! Naŋ daa niē sī naŋ maaraa i to-i Abiramu-i wei? Ŋga fuo u kuu, Diilopɔpɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ tiraa ku.»

⁵⁴ Yesu wuo cira: «Kuo muomei taa mi kaal mi fere, yungu naa saa waa-kuo. Ŋga mi To yaa kaalaan-ŋi. Na gbē u yaa-i wuo namaa Diilongo ⁵⁵ aa na sa bi su-yo. Muo fuo, mei su-yo. Da mi cira mi sa su-yo, mi ka ce coikartiej muo namaa temma-i. Mi su-yo aa tiraa ta mi nu u nuŋgu-i. ⁵⁶ Abiramu maŋ namaa to, uŋ juo su wuo u ka hi mi jommaŋ-yiingui, u huonŋa gbuu pāŋ fē. Uŋ juo da-mi, kuo gbuu silaa dōlnu-yuo ŋaa bige-i?»

⁵⁷ Yuifubaa baa cira: «Naŋ saa bi hi da biej komuonŋa hāi baa cīncieluo-i yogo aa cira naŋ daa Abiramu-i; ŋ daa-yo daŋ hama-i temma-i?»

⁵⁸ Yesu wuo cira: «Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Aa Abiramu suo duo hon, muomi maŋ dii gbula mii naa waa.»

⁵⁹ Uŋ waan mafamma-i, baa biera tām-pēlēŋa wuo ba naŋ-yo. Wuo yaŋ-ba aa naa fuo hel *Diilodubuo-i-na ta.

Yesu puurii yirono naŋ yufieŋa

9 Yesuŋ taa ka hi hōlma namma-i, wuo da yirono naŋo. Kutieŋo huon baa u yirsinni-i. ² U *hāalābieŋ baa yuu-yo wuo: «Hāalātie, bige-i yirii naacolŋ daayo-i? Fuo fereŋ āmbabalma'i yirii-yo waa u būncuonŋ-maama'i yirii-yo?»

³ Yesu wuo cira: «Fuo āmbabalma sī, u būncuonŋ-maama bi sī. Diilonŋ uŋ hii dumaa, u yirii duo pigāan nelbiliemba-i ku yaa-i. ⁴ Cuo duo gbāŋ kaal, i saaya i tie ce mi pɔpɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ maacemma-i, ni ma'i sī, bāan da ku tī, molo sie gbāa ce bīŋkūŋgu. ⁵ Miŋ yeŋ nelbiliemba hōlmana, muomei ba fitīnuo-i.»

⁶ Uŋ waan mafamma-i, wuo tu taalunŋu hīema-na aa guoŋnu-kuo baa hīema-i a hure yiron daa u yufieŋa-na ⁷ aa naa cira: «Kā ŋ ka saar ŋ yaanŋa-i Siloe hūnfuonŋu-na.» (Siloe yunŋu yaa

wuo pɔpɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ.) Naacolŋ wuo kā ka saar u yaanŋa-i, u yufieŋ aa pāŋ puur; wuo bir tuo kūŋ.

⁸ Uŋ kāa ka hi, u caantaamba-i baa bamaŋ taa ba su-yo hiera baa piel u maana. Baa ta ba piye wuo: «Naacolŋ daa u yaa saa tuo tīena u cārā wei?» ⁹ Banaŋ ba'a u yaa-i, banaŋ ba'a u'i sī kere u nabieraŋo. Naacolŋ fuo fere wuo cira: «Muomei mi fere!»

¹⁰ Baa yuu-yo wuo: «Ŋ cie ŋ yufieŋa-i niē a puur?»

¹¹ Wuo cira: «Baŋ bīŋ naacolŋo maŋ Yesu-i, u yaa cie kpɔkpɔtuonŋu hure-yei aa cira mi kā Siloe-i-na ka saar-a. Mi kāa ku yaa-i ka saar-a, a pāŋ puur.»

¹² Baa yuu-yo wuo: «Naacolŋo faŋo we-i-na?»

Wuo cira: «Na feŋ muo, mei suo hie?»

Diilongo gbāa nu nelbabalajo nuŋgu-i wei?

¹³⁻¹⁴ Yesuŋ puurii naacolŋ daayo yufieŋa-i yiingui maŋ nuo-i, ku waa *yitienanŋu. Naacolŋ uŋ piye dumaanŋo-na, baa bel-o kā baa-yo *Farišiebaa-ba wulaa. ¹⁵ Farišiebaa baa bi yuu-yo u yufieŋaŋ cie dumaa puur. Wuo cira: «U huure kpɔkpɔtuonŋu yei aa cira mi kā ka saar mi yaanŋa-i. Mi kāa ka saar-ka ku yaa nuo-i, mi yufieŋa puur.»

¹⁶ Farišiebaa-ba namba ta ba piye wuo: «Naacolŋo maŋ cie maacen daama-i u sie gbāa jo Diilonŋ-jomma. Na saa da, u sa kāŋ yitienanŋu baa u maacemma-i.»

Banaŋ ba'a: «Āmbabalmanceron hayo-i gbāa ce nel daama temma-i?» Kuŋ cie dumaanŋo-na, baa hel ba-naa honniŋ.

¹⁷ Farišiebaa baa yuu naacolŋo-i wuo: «Nuo fuo, naŋ'a niē naacolŋ daayo kūŋgu-na?»

Wuo cira: «Mei wulaa, *Diilopɔpɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ.»

18 *Yuifubaa baa sire wuɔ naacolɔ daa u saa naa yir. Baa bī u bīncuɔmba jo. 19-20 Baɔ juɔ, baa yuu-ba wuɔ: «Naa bieɔ-i naacolɔ daayo-i wei?»

Baa cira: «Ũu, mie bieɔ.»

Yuifubaa ba'a: «U huɔɔ baa yirsinni-i wei?»

Naacolɔ bīncuɔɔ ba'a: «Ũu, u huɔɔ baa-ni.»

Yuifubaa ba'a: «U yufieɔa cie nie aa puur fiefie-i-na?»

21 U bīncuɔɔ ba'a: «Coima saa fa, i saa suɔ u yufieɔaɔ cie dumaa puur, aa i saa bi tiraa suɔ umaɔ puurii-ya.» Aa naa cira: «Yuuɔ fuɔ fere-i, bisālāaɔ sī; maɔ cie dumaa, u ka waɔ-ma baa-na.»

22 Kumaɔ naa cie ba waɔ mafamma-i, Yuifubaa baa wurii-ba wuɔ umaɔ duɔ cira Diiloɔ uɔ pāa nuɔgu-i wuɔ u ka saɔɔ *Koɔkortieɔ maɔ u yaa Yesu-i, ba nyaa kutieɔ-i *Diilonelhāalādūngu-na.

23 Kufangu korma'i naa cie u bīncuɔmba cira ba yuu fuɔ fere-i bisālāaɔ sī.

24 Ku huɔngu-na, Farisēbaa-ba tiraa ji bī naacolɔ-i ji cira: «Ne Diiloɔ-i aa ɔ waɔ ninsɔɔ-i; naacolɔ daayo-i nelfeieɔ sī, mie fere-i i suyaa-ma.»

25 Naacolɔ wuɔ cira: «Mei sie gbāa cira nelfeieɔ, mei sie bi gbāa cira nelfeieɔ sī. ɔga ma diei maama maɔ meɔɔ suyaa-ma: U puurii mei yufieɔa-i.»

26 Baa yuu-yo wuɔ: «U cie-ni nie? U puurii ɔ yufieɔa-i puur hama-i temma-i?»

27 Naacolɔ wuɔ cira: «Mi waɔ-ma baa-na, na saa yiera nu-ma. Bige-i cie na'a mi tir-ma? Naa na bi taara da na ce u *hāalābieɔ namaa wei?»

28 Baa pāɔ ta ba tuora-yuɔ aa naa cira: «Nuɔnei u hāalābiloɔ nuɔ! Mie fuɔ, *Moisi hāalābieɔ mie. 29 I suyaa wuɔ Diiloɔ pīye baa Moisi-i, ɔga daayo-i i sa suɔ u muɔhelmu!»

30 Naacolɔ wuɔ cira: «Naa gbere! Na sa suɔ u muɔhelmu a ne da u puurii mei yufieɔa-i! 31 Na suyaa kerre wuɔ Diiloɔ sa nu nelbabalaamba nunnii-i de!

Umaɔ duɔ tuɔ wuɔ u hūmelle-i aa tuɔ ce u huɔnga-i u nu fuɔ nuɔgu yaa-i.

32 Moloɔ maɔ huɔɔ baa yirsinni-i, ɔ siire ji hi baa nyuɔgo, i saa nu-ma dede wuɔ melɔ daayo puurii kutieɔ yufieɔa-i. 33 Kuɔ naacolɔ daa u saa naa jo Diiloɔ-jomma, uu naa saa gbāa ce bīɔkūngu.»

34 Baa cira: «Daa u cɔrnu de! Nuɔni maɔ huɔɔ baa āmbabalma-i, nuɔnei gbāa pigāaɔ mieɔgo-i nelma wei?» Aa naa pāɔ nyaa-yo hiel-o Diilonelhāalādūngu-na.

Yirsinni dii ni hāi

35 Baɔ duɔnya naacolɔ-i, Yesu wuɔ nu-ma aa kā u wulaa ka yuu-yo wuɔ: «ɔ haa ɔ naɔga-i *Moloɔ-Bieɔ-na wei?»

36 Naacolɔ wuɔ: «Hāalātie, u yaa hai? Pigāaɔ-mi baa-yo; mi taara mi hūu u maama-!»

37 Yesu wuɔ: «U yaa ɔ yaɔga-na; u yaa pīyeɔ baa-ni.»

38 Naacolɔ wuɔ: «Itie, mi hūyāa-ma.» Aa naa pāɔ dūuna Yesu yaɔga-na.

39 Yesu wuɔ cira: «Mi juɔ hīema-na da mi ji ce nelma diei. Mi juɔ da mi ji puur yiriemba yufieɔa-i aa suuye bamaɔ daaɔ ba waɔa-i.»

40 *Farisēbaa-ba namba waa u caangu-na, baa cira: «Mie fuɔ i saa yir yogo.»

41 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ naa naa suɔ-ma wuɔ na yirii, āmbabalma naa saa waa-nei, ɔga naɔ ciera namaa saa yir, na āmbabalma dii ma temma-i yogo.»

Yesu yaa āncīnafefieɔ-i

10 Baɔ tīyāa nelma famma-na, Yesu wuɔ ji naɔ gbānalāaɔ daaku-i baa-ba wuɔ: «Umaɔ duɔ yaɔ naatuɔngu dumelle-i aa suur yaɔga naɔga, coima saa fa, ba bī u yaa-i cuoyuo-i. 2 ɔga umaɔ duɔ suur baa dumelle-i, u yaa naatuɔntieɔ-i, u yaa āncīnaɔ-i. 3 Tūlmba suɔ ba tieɔgo-i. Duɔ kā de-i-na, umaɔ nieyaɔ naatuɔngu-i u sire puur

dumelle-i hā-yo, u tuɔ bī tūlmba-i ba yireiŋ-na ba da-ba-diei, ba ta ba hel. ⁴Baŋ suɔ-yoŋ dumaŋo-na, duɔ ji bī-ba ba hel hiere, u ta ba yaaŋ-na aa ba cu-yo. ⁵Ŋga da ba'a ba sa suɔ-ni, ba sie sie cu ŋ huoŋ-nu. Baŋ'a ba sa suɔ ŋ yalle-i, da ŋ bī-ba, ba bir yaŋ aa ta ba gbar-nie.»

⁶Yesuŋ naaŋ gbānalāaŋ daaku-i, ba saa suɔ ku yuŋgu-i. ⁷Wuɔ tiraa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Muɔmei naatuɔŋgu dumelle-i. ⁸Bamaŋ juɔ yaaŋga muɔmi-na hiere, cuobaa; ŋga tūlmba saa nu ba nunn-i. ⁹Muɔmei dumelle-i. Umanɔ duɔ suur baa dumelle-i, kutieŋo kuraa. U gbāa tuɔ suur aa tuɔ hel kuŋ dolaanu-yuɔ dumaa, aa u ka tuɔ da u niwuoni-i. ¹⁰Cuoyuo jommaŋ-yuŋgu yaa a ji cuo, sisɔ a ji ko, da ma'i bi sī a ji guɔla. Ŋga muɔmi juɔ da mi ji kor nelbiliemba-i ba waa ba fereŋ nuɔ.

¹¹«Da ŋ nu wuɔ ānciinafefeŋo-i, u yaa muɔŋo-i. Umanɔ ka hūu-ma ku u tūlmba maama-na, u yaa ānciinafefeŋo-i. ¹²Da ba bie umanɔ u tuɔ ceŋ tūlmba-i, ba sa bī ufaŋo-i ānciinaŋo. Tūlmba-i fuɔ baamba sī; u taara gbeŋa. Fuɔ temma-i, duɔ ji da jara jo, u gbar aa yaŋ u jo ji bel u yufelleŋ-wuoŋo-i ta. ¹³Fuɔ juɔ duɔ ji taara gbeŋa; tūlmba maama ce nie aa waa kpelle u huɔŋga-na? ¹⁴⁻¹⁵Muɔmei ānciinafefeŋ muɔŋo-i. Muɔ baa mi To-i iŋ suɔ i-naa dumaa, muɔ baa mi tūlmba-i i bi suɔ i-naa dumei. Aa mi hūyāa-ma da mi ku ba maama-na. ¹⁶Tūlmba namba bi dii baa-mi yaŋga naŋga. Mi saaya mi kā ka nyaa-ba jo baa-ba tūuselle ji ce di diei aa ānciinaŋo bi waa u diei. Da mi kā, ba ka nu mi nuŋgu-i.

¹⁷«Miŋ hūyāa-ma da mi ku mi tūlmba maama-na aa da mi sire, ku cie mi maama ta ma dɔlnu mi To-i. ¹⁸Muɔ da mi saa sie, molo sie gbāa ko-mi. Ku dolaanu muɔmei mi pā mi fere. Ku fɔŋgū

dii-mie mi da mi ku aa sire. Mi To puɔraa-mi baa ma yaa-i.»

¹⁹Yesuŋ waaŋ mafamma-i, *Yuifubaa baa tiraa hel ba-naa honniŋ. ²⁰Ba fɔŋgū baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u yuŋgu si dii! *Jīna dii-yuɔ! Baa na ta na nu u nelma-i.» ²¹Banaŋ ba'a: «Jīna duɔ waa moloŋo maŋ nuɔ-i, u sie gbāa piiye dumande-i-na. Namaa daa jīna ba nolŋo gbāa puur moloŋ yufieŋa wei?»

Yuifubaa-ba cīinaana Yesu-i

²²Waaŋ-huoŋguŋ juɔ hi, *Yuifubaa baa ta ba ce *Diilodubuɔ *migāamaŋ-ponsaŋgu-i *Yerusalemu-i-na. ²³Yesu wuɔ kā ka tuɔ wuɔra u biŋ *Salomɔ kukuruuŋgu-na. ²⁴Yuifubaa baa kā ka cīilā-yuɔ aa naa yuu-yo wuɔ: «Ŋ ka kaala ŋ nelma-i baa-ye yaku-i? Da kuɔ Diilolŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Korŋortieŋo maŋ u yaa nuɔŋo-i, waŋ ninsoŋo-i baa-ye ke!»

²⁵Yesu wuɔ cira: «Mi waaŋ-ma baa-na cor tī, ŋga na saa hūu-ma. Miŋ ceŋ ma-maŋ mi To yerre-na ma yaa pigāaŋ mi sīnni-i. ²⁶Ŋga naŋ'a naa sī mei tūlŋ namaa, na saa hūu mi nelma-i. ²⁷Mi suɔ mi tūlmba-i. Ba nu mi nelma-i aa ta ba nyaanu-mie. ²⁸Mi hā-ba cicēlma maŋ sa tieŋ dede. Ba cɛraa ba ku, aa molo sie gbāa hūu-ba mi wulaa. ²⁹Mi To yaa hāa-mi baa-ba, u fɔŋgū jīenya nuɔmba-i hiere ba wuoŋo-i, a ce dumaŋo-na, molo sie gbāa hūu u diei u wulaa. ³⁰Muɔ baa mi To-i kuuduɔŋgu yaa-i.»

³¹Uŋ piiye dumaŋo-na, Yuifubaa baa tiraa biera tāmpēlēŋa da ba naŋ-yo. ³²Wuɔ gbē-ba wuɔ: «Mi To cie mi ce nelfafamma boi pigāaŋ-na. Miŋ cie ma-maŋ, na taara na naŋ-mi ko-mi hama-i yuŋ-nu'i jebi?»

³³Yuifubaa ba'a: «Niŋ cie nelfafamma maŋ, i saa cira i naŋ-ni mafamma maana; niŋ wuɔraŋ ŋ bīena Diilolŋo yerre-i wuɔ nuɔ Diilolŋ nuɔ, ku'i cie yie i naŋ-ni ko-ni.»

³⁴Yesu wuɔ: «Ma nyegāaŋ na *ānjīnamma-na wuɔ Diiloŋo ciera: *«Namaaŋo-i naa dii ŋaa Diiloŋo.»*†

³⁵Diiloŋ-nelmaŋ vii bamaŋ, Diiloŋo ciera wuɔ baa dii ŋaa Diiloŋo. I sie bi gbāa maar Diiloŋ-āndaŋgu-i.

³⁶Uŋ hielaa muɔmi maŋ puɔr-mi mi jo hiema-na, bige-i cie da mi cira Diiloŋ-Bieŋ muɔ, na'a mi bīena Diiloŋo yerre? ³⁷Da kuɔ mi sa ce mi To maacemma, baa na hūu mi nelma-i. ³⁸Ŋga da kuɔ mi ce ma yaa-i, hūyāaŋ-maŋ. Da na fie'a na saa haa na naŋga mie, miŋ ceŋ mamaŋ, hūyāaŋ-maŋ wuɔ Diiloŋ-maacemma; ku yaa na ka suɔ wuɔ mi To dii baa-mi aa mi bi waa baa-yo.»

³⁹Uŋ waŋ mafamma-i, Yuifubaa baa tiraa sire wuɔ ba bel-o. Wuɔ kor ba wulaa.

⁴⁰Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ bir kã *Yurdē bomborre nande-na, dii Nsāaŋ taa u *batisēŋ nuɔmba-i kusuwɔŋ-nu, ka tīena da huɔŋgu cɛlle. ⁴¹Nuwɔŋ baa kūɔl ba-naa nyaa u huɔŋ-nu. Ba taa ba pi-iyē wuɔ: «Nsāaŋ siire, u saa ce himma dede. Ŋga uŋ waŋ mamaŋ hiere naacolŋ daayo kūŋgu-na, ninsoŋo.»

⁴²Nuɔmba bɔi hūyāa Yesu nelma-i terieŋgu faŋgu-na.

Lasaar kuliŋgu-i

11¹⁻²Yesu jīeŋo naŋo waa Betani-i-na ba taa ba bī-yo Lasaar. U tūɔbaa-ba waa ba hāi: Ba taa ba bī unaoŋo-i Marti aa bī unaoŋo-i Maari. Maari faŋo yaa naa kūɔna natikolo-hūmma-i Itieŋo gbeini-na aa naa hurre-nie baa u yukuɔsīnni-i.‡

Lasaar wuɔ ji cii jarma-na. ³U tūɔbaa-ba puɔr ba ka waŋ baa Yesu-i wuɔ u jīeŋo jaŋ. ⁴Baŋ waŋ-ma, Yesu wuɔ cira: «Jarŋ

daama saa jo da ma ji ko Lasaar, ŋga ma juɔ da ma ji ce Diiloŋo-i bɔi baa u Bieŋo-i hiere.»

⁵Lasaar baa u tūɔbaa-ba-i, ba maama taa ma dɔlnu Yesu-i ma cor. ⁶Baŋ tūɔnu-yuɔ wuɔ Lasaar si dii hīnni, wuɔ yaŋ yinni hāi cor ⁷aa naa suɔ gbē u *hāalābiemba-i wuɔ: «I ka bir kã *Yude-i-na.»

⁸U hāalābiemba cira: «Hāalātie, ma sī *Yuifubaa-ba taa ba taara ba naŋ-ni baa tāmpēlēiŋa ko-ni terieŋgu faŋgu-na ke? Ku saa bi da yinni yogo aa ŋ'a i bir kã!»

⁹Yesu wuɔ naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Ma sī lerbāa cīncieluo ba hāi dii bāaŋgu-na ke? Da ŋ ta ŋ wuɔ bāaŋgu-na, ŋ sa tisīŋ ŋ fere dumaa, ¹⁰ŋga da ŋ ta ŋ wuɔ isuwɔŋgu-na, cecer maa sī, ŋ sa gbāŋ aa tisīŋ ŋ fere.»

¹¹Uŋ waŋ mafamma-i, wuɔ cira: «I jīeŋo-i Lasaar yaa kuraa duɔfūŋ, mi ka kã ka pīŋ-yo.»

¹²U hāalābiemba cira: «Da kuɔ u kuraa duɔfūŋ, yaŋ-yo fafalumu ka da-yuɔ.»

¹³Yesu taa u taara u waŋ Lasaar kuliŋgu maama yaa baa-ba dumaŋo-na, ŋga ba saa suɔ. Bafamba daa nie sī u waŋ duɔfūgbāŋgbālāmmuŋ maama. ¹⁴Baŋ'a ba saa suɔ Yesu nelma yaŋga-i dumaŋo-na, wuɔ naa wuɔ waŋ-ma gbar-ma baa-ba wuɔ Lasaar jarma yaraayo. ¹⁵Aa naa cira: «Uŋ'a u saa ku mi caaŋ-nu, ku dɔlaanu-mie cor. Ku ka kāyā-nei na haa na naŋga-i mie fafamma. Siireŋ i ka ne kuŋ yey dii dumaa.»

¹⁶U hāalābiloŋo naŋo waa, ba taa ba bī-yo Toma, Girekibaa ba'a Didimu; ku yuŋgu yaa wuɔ pīebaa. Fuɔ wuɔ gbē u nahāalābiemba namba-i wuɔ: «Yaŋ i kã, da ku ka waa kuliŋgu, i bi ku baa Itieŋo-i hiere.»

†10:34 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 82.6

‡11:1-2 Nsāa 12.3

Yesu yaa cicēlma tienjo-i

¹⁷ Yesuṅ kāa ka hi, wuṅ nu wuṅ baṅ fuuriye Lasaar u yinni naa yaa waa yīngu fangu-na. ¹⁸ Betani-i baa *Yerusalemu-i ku saa yu kilobaa-ba siei, ¹⁹ a ce dumaṅo-na, *Yuifubaa bɔi baa hilaa kā da ba ka jaal kuliṅgu-i.

²⁰ Martiṅ juṅ nu wuṅ Yesu jo dii, wuṅ sire tuṅ jārā-yuṅ aa naa yaṅ Maari yaa tiena dumelle-na baa niraamba-i. ²¹ Uṅ kaa hi, wuṅ gbē Yesu-i wuṅ: «Itie, kuṅ nii naa waa, mi tūṅ naa saa ku. ²² Ŋga mi suyaa miē niṅ yeṅ terieṅgu maṅ nuṅ-i fiefie-i-na, da ṅ cārā kumaṅ Diiloṅo wu-laa, u ka hā-ni baa-ku.»

²³ Yesu wuṅ cira: «Ŋ tūṅ ka sire.»

²⁴ Marti wuṅ cira: «Mi suyaa miē mi-waṅo timmaṅ-yiṅgu-na, kuṅ da ba ji ta ba sire, u ka sire.»

²⁵ Yesu wuṅ cira: «Muṅmei siireṅ kuomba-i aa muṅmei cicēlma-i. Umaṅ duṅ haa u naṅga miē, duṅ fie ku, u ka sire. ²⁶ Aa umaṅ duṅ haa u naṅga miē, u ceraa u ku; ku yuṅgu yaa wuṅ u daa cicēlma maṅ sa tieṅ dede-i. Ŋ hūyāa mafamma-i wei?»

²⁷ Marti wuṅ: «Itie, mi hūyāa-ma. Mi hūyāa-ma wuṅ *Konkortieṅo maṅ naa saaya u jo, u yaa nuṅo-i. Nuṅnei Diiloṅ-Bieṅ nuṅo-i.»

²⁸ Martiṅ waṅ mafamma-i, wuṅ ta kūṅ. Uṅ kaa hi, wuṅ cuo bī Maari-i a waṅ baa-yo wuṅ: «Hāalätieṅo juṅ; wuṅ mi ji waṅ baa-ni ṅ kā u wulaa.»

²⁹ Maariṅ nuṅ mafamma-i, wuṅ pāṅ sire baa gbaruṅgu tuṅ kā Yesu wu-laa. ³⁰ Yesu wuṅ sa hi suur nellen-huṅga-na yogo, Martiṅ kāa ka da-yo terieṅgu maṅ nuṅ-i, u waa yogo kusuṅgu-nu'i. ³¹ Yuifubaa-ba maṅ waa ta ba ce jaaluṅgu-i, baṅ juṅ da Maari tāanu hel dumaṅo-na, baa sire cu u huṅgu-nu wuṅ sī u kā tēṅo cīncorre'i nuṅ-i duṅ ka kaal. ³² Wuṅ kā ka hel Yesu terieṅgu-na. Uṅ kaa'a u ne da Yesu-i, wuṅ kā ka dūuna u

yaṅga-na aa naa cira: «Itie, kuṅ nii naa waa, mi tūṅ naa saa ku.» ³³ Aa pāṅ haa u nammu-i u yuṅ-nu. Bamaṅ naa kāa baa-yo, baa bi kā ba ta ba kaal hiere.

Yesuṅ daa baṅ kaal dumaṅo-na, u huṅgu kaa pāṅ kūl. ³⁴ Wuṅ yuu-ba wuṅ: «Na fuuriye-yuṅ hie?»

Baa cira: «Itie, jo i ta i ka pigāaṅ-ni baa terieṅgu-i.» ³⁵ Yesu wuṅ pāṅ doṅ tuṅ kaal. ³⁶ Yuifubaa baa ta ba piye baa baa-naa wuṅ: «Na saa da, kuloṅo maama taa ma dōlnu-yuṅ de!» ³⁷ Banaṅ baa ta ba piye wuṅ: «Ma sī u yaa puuri yironṅo yufieṅa-i ke? Bige-i cie u saa cie Lasaar baa ku?»

³⁸ Yesu huṅganṅ ṅa naa gbuu kūl dumaṅo-na, wuṅ kā ba kā cīncorre terieṅgu-na. Di waa tāmpēfuṅ-nu aa ba ce tāmpēlle suye di nuṅgu-i. Baṅ kaa hi, ³⁹ wuṅ cira: «Halaṅ tāmpēlle-i!»

Marti wuṅ cira: «Itie, u yinni naa yaa de-i uṅ fuuriye; u ka doṅ tuṅ hūṅ dii.»

⁴⁰ Yesu wuṅ cira: «Marti, ma sī mi waṅ-ma baa-ni miē da ṅ haa ṅ naṅga miē ṅ ka da Diiloṅ uṅ hii dumaa ke?»

⁴¹ Baa halaṅ tāmpēlle-i. Yesu wuṅ tā u yuṅgu-i dōṅ aa naa cira: «Baba, niṅ nuṅ mi nuṅgu-i mi jaal-ni bɔi. ⁴² Mi suyaa miē ṅ sa yagar mi nuṅgu-i, ṅga bamaṅ dii mi caṅgu-na mi piye ba yaa da ba suṅ wuṅ nuṅnei puṅraa-mi.» ⁴³ Uṅ waṅ mafamma-i, wuṅ piye da gbagaga wuṅ: «Lasaar, sire ṅ hel ṅ jo bande!» ⁴⁴ Kuloṅ wuṅ hel jo; u gbeini fiēnya baa u nammu-i hiere ka hel baa u yuṅgu-i. Yesu wuṅ cira: «Firiṅ-yoṅ aa na yaṅ u kā!»

Ba taara ba ko Yesu-i

(Matie 26.1-5; Marke 14.1-2; Like 22.1-2)

⁴⁵ *Yuifubaa bɔi baa kāa Maari ba terieṅgu-na da ba ka jaal ba tūṅ kuliṅgu-i. Baṅ juṅ da Yesu cie nel daama-i, ba fōṅgūṅ baa hūu u maama-i. ⁴⁶ Banaṅ baa bir yaṅ aa kā ka tūnu *Fariṅbaa-ba-i baa uṅ cie mamaṅ.

⁴⁷ Baŋ tūonu-bei dumaango-na, *Diiloji-gāntaamba yuntaamba-i baa Farisēbaa baa tigiinj *nellentaamba-i aa naa cira: «Naacolŋ daa u wuora u ce himma bɔi, i ka ce nie? ⁴⁸ Die bi yaŋ u cor tuɔ ce, nuɔmba-i hiere ba ka cu u huonŋ-nu. Da ŋ bi da ba cuu u huonŋ-nu, *Oromebaa-ba ka jo ji muonu i *Diilodubuɔ-i aa ko-ye hiere.»

⁴⁹ Unango waa ba hɔlma-na, ba taa ba bi-yo Kayifu. U yaa waa *Diilojigāntaamba yuntieŋo-i belle fande-na. Fuɔ wuɔ cira: «Na sa suɔ ku yaanga-i de! ⁵⁰ Na saa suɔ wuɔ nelduɔŋ duɔ ku a kor nelle-i hiere ku bɔyaa nelle da di muonu wei?»

⁵¹ Kayifunŋ waan nelma maŋ daama-i fuɔ maawamma sī. Uŋ waa Diiloji-gāntaamba yuntieŋo-i belle fande-na dumaango-na, Diiloŋo yaa diyaa-ma u nuŋgu-na, wuɔ Yesu yaa saaya u ku Yuifubaa-ba maama-na ⁵² aa bi ku tigiinj Diilonŋ-bisālmba maŋ dii hieŋgu-na a ce-ba kuuduɔŋgu. ⁵³ Yinduɔŋgu fanŋu-na, Yuifu ba yuntaanŋ baa yiera-mei wuɔ fuɔ ba ko Yesu-i. ⁵⁴ Baŋ puu mafamma-i, Yesu wuɔ yaŋ-ba aa tuɔ fuo u hel. Duɔ hel u sa yaŋ ba da-yo. Ku huonŋu-na, wuɔ ji ta baa u *hāalābiemba-i ka tiēna nelle nande-na ba bi-de Efirmu, di saa maa baa hiecuraanŋu-i.

⁵⁵ *Korsinni tīmmanŋ-ponsaanŋuŋ juɔ piē, *Yuifubaa baa jānu ba-naa da bām-bāale *Yerusalemu-i-na da ba tigiinj ba fere a saa baa ba Diilonŋ-hūmelle-i aa ponsaanŋu suɔ da ku hi. ⁵⁶ Nuɔmbanŋ juɔ dumaango-na, baa ta ba taara Yesu-i Diilodubuɔ dumelle huonŋga-na, ba sa da-yo ba da-yo. Baa ta ba piye wuɔ: «Na yuu ba'a naacolŋ daayo ka jo ponsaanŋ daaku-na wei?» ⁵⁷ A ne da Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa Farisēbaa-ba naa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ umanŋ duɔ suɔ uŋ yeŋ kusuɔŋ-nu, kutieŋo pigāanŋ-ba baa-yo ba ka bel-o.

Maari kūona natikolo-hūmma Yesu gbeini-na

(Matie 26.6-13; Marke 14.3-9)

12 ¹ *Korsinni tīmmanŋ-ponsaanŋuŋ juɔ tiē yinni niediei aa da ku hi, Yesu wuɔ kā Lasaarbaa-ba wulaa dii Betani-i-na. Lasaar fanŋo yaa naa kuu aa Yesu wuɔ sire-yuɔ. ² Uŋ kāa, baa haa bituonŋu u yerreŋ. Marti yaa cie niuwuoni-i aa biē hā-ba. Lasaar waa baa-ba tuɔ wuo. ³ Maari wuɔ bie natikolo naŋo-i litiri boluonŋu, a kūnna Yesu gbeini-na aa ce u yukusānni-i hurre-niē. Natikolo fanŋo-i baa cie-yo baa *naar-yɔmma ma kula. U sullu waa kpelle. Wuɔ sire nyaayā dūŋgu-i. ⁴ Yesu *hāalābilonŋo maŋ ba naŋ biŋ-yonŋ *Yuda-Isikaro-i, umanŋ juɔ hel Yesu huonŋu-na, wuɔ cira: ⁵ «Natikolo daayo naa gbāa da *deniebaa nuɔsūɔ komuɔŋa ndii. Bige-i cie u saa yaŋ i suor-o a hā sūntaamba baa gbeinŋa fanŋa-i?» ⁶ Ku saa ce ŋaa sūntaamba hujarre waa-yuɔ ku'i cie u tuɔ waŋ mafamma-i de! U taa u waŋ-ma baa u huɔya-maama. U yaa taa u tiera ba gbeinŋa-i, a ne da u taa u cuo; a ce dumaango-na u taa u dii u nanŋa-i yei.

⁷ Uŋ waanŋ mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Yuda, yaŋ cieŋo fiisa! U kūona natikolo daayo-i miē tuɔ cie mi kuliinŋu yaa-i. ⁸ Sūntaamba dii baa-na bāanŋu-i baa isuɔŋgu-i, ŋga muɔmi sie tiēna baa-na gbula.»

Nuɔmba gbagbarra Yesu huonŋ-nu

⁹ *Yuifubaa-baŋ juɔ nu wuɔ Yesu juɔ dii Betani-i-na, baa sire kaal ba-naa kā da ba ka ne-yo aa bi ne Lasaar. ¹⁰ *Diilojigāntaamba yuntaanŋ baa sire wuɔ ba ko Lasaar ¹¹ wuɔ u siremma cie Yuifubaa bɔi nanna ba bīncuɔŋ-hūmelle-i aa hūu Yesu maama-i.

Yesu suurma-i Yerusalemu-i-na

(*Matie 21.1-11; Marke
11.1-11; Like 19.28-40*)

¹² Ku cuo kaala-i-na, nelpūngu maŋ naa juo *Yerusalemu-i-na da ba ji ce *kōrsīni tīmmaŋ-ponsaangu-i, baa numa hieere ka saa wuo Yesu jo dii. ¹³ Baa sire kar nampurni ta ba kā da ba ka jārā-yu. Ba taa ba hāl wuo:

«Diiloŋo temma si dii!

Itieŋ uŋ saanŋ umanŋ jo, Diilo baa-yo!

Diilo baa *Isirahel-baamba nellentieŋo-i!»^f

¹⁴ Yesuŋ joŋ hūmelle-na, wuo ji da kakūmuo naŋo-i, wuo bel-o nyugūŋ. Ma bi nyegāaŋ dumei Diiloŋ-nelma-na wuo:

¹⁵ «*Sinyotaanŋ namaa, baa na tie holle.

Nieŋ, na nellentieŋo'i juoŋ daayo na wulaa.

U nyugāaŋ tiena kakūmbiloŋ-na.»^g

¹⁶ Nel daamaŋ taa ma ce huōŋgu maŋ nuo-i, u *hāalābiemba saa naa suō ma yaanga-i. Yesuŋ juo nyugūŋ kā dōro-i-na, maa suō tienu-bei wuo *Diilopōpuōr-biembaŋ waanŋ mamaŋ u kūŋgu-na, ma yaa taa ma ce-yuo dumaŋo-na.

¹⁷ Bamaŋ waa hieere da uŋ siire Lasaar dumaa, baa ta ba waŋ-ma baa nuōmba-i.

¹⁸ Nuōmbaŋ nuō gberē daayo maama-i, baa kūōl ba-naa ta ba jo u wulaa.

¹⁹ *Fariisēbaa baa ta ba piye baa ba-naa wuo: «Ma sī na daa ke? Nuōmba-i hieere baa dii u huōŋ-nu; ma maaraa-na na gbāa ce bīŋkūŋgu!»

Yesu waŋ u kuliŋgu maama

²⁰ Bamaŋ naa juo *Yerusalemu-i-na da ba ji jaal Diiloŋo-i ponsaangu-na, Girekibaa-ba bi waa-bei. ²¹ Baa kā ka ta ba piye baa Filipu-i wuo: «I taara die piye baa Yesu-i.» Filipu waa Yesu *hāalā-biloŋo. U taa u hel Betisada dii *Galile

mara nuō. ²² Filipu wuo kā ka tūnu Āndere. Baa sire ba hāi-i-na ka hi Yesu-i baa-ma. ²³ Yesu wuo cira: «*Moloŋ-Bieŋo uŋ ka da yerre huōŋgu maŋ nuo-i, ku yaa hii daaku-i.» ²⁴ Aa naa cira: «Yaanŋ mi waŋ ninsōŋo-i baa-na: Da ŋ da dī-belle saa suur hīema-na a hōr, di bi tīe di diei yaa-i; ŋga da di suur hīema-na a hōr, ŋ da di diyaa bieŋa bōi. ²⁵ Umanŋ duō tuō dōl u fere, kutieŋo ka kōsuōŋ u fere; ŋga umanŋ duō hiel u naŋga u fereŋ nuō miwaanŋ daayo-na, kutieŋo ka da cicēlma maŋ sa tīeŋ dede-i. ²⁶ Umanŋ duō tuō taara duō ce mi cāarāŋo, kutieŋo saaya u tuō nyaanu-mie. Muō da mi waa kusuōŋ-nu, mi cāarāŋo ka bi waa kusuōŋ-nu'i. Mi To ka ce mi cāarāŋo ce bōi.

²⁷ «Miŋ yerŋ terieŋgu maŋ nuo-i fiefie-i-na, mi huōŋga si dii huōŋga. Mi sa suō miŋ ka waŋ mamaŋ baa mi To-i. Mi juo yaahuolo daayo maama yaa nuo-i, mi sie bi sie cira u kor-mi yuo.» ²⁸ Aa naa cira: «Baba, ce ŋ yerre ce bōi!» Uŋ waanŋ mafamma-i, baa nu molo piye dōro-i-na wuo: «Mi cie mi yerre ce bōi tī, mi ka tiraa ce di ce bōi.» ²⁹ Bamaŋ waa nu moloŋ daa uŋ piye, baa ta ba piye wuo: «Diiloŋo'i naaraa!» Banaŋ ba'a: «*Dōr-pōpuōrbiloŋo'i piye baa-yo!»

³⁰ Yesu wuo gbē-ba wuo: «Moloŋ daa u saa piye mei maa-na, u piye namaa maa-na. ³¹ Fiefie yaa Diiloŋo ka pigāaŋ nelbiliemba-i u jāyamma-i. Kuŋ hii terieŋgu maŋ fiefie-i, Diiloŋo ka donya miwaanŋ daayo tieŋo-i**». ³² Aa da ba ji haa-mi dōro, mi ka fa nelbiliemba-i hieere pie-ba mi caan-nu.»

³³ Yesu waanŋ nel daama-i a pigāaŋ uŋ ka ku kuliŋgu maŋ. ³⁴ Nuōŋ baa cira: «*Āŋjīnamma ciera wuo Diiloŋo uŋ pāa nunŋu-i wuo u ka saanŋ *Koŋkor-

^f12:13 Gbelieman-nalāaŋgu (Psaume) 25.26

^g12:15 Sakari (Zacharie) 9.9

**12:31 Miwaanŋ daayo tieŋo yaa *Sitāni-i.

tienjo man, u sa ku dede. Ma da nie nan'a Moloŋ-Bieŋo gbɛ ba haa-yo dɔrɔ? Ma diei ma hāi Moloŋ-Bieŋo yaa hai moloŋo-i?»

³⁵ Yesu wuo gbɛ-ba wuo: «Fitinuɔ dii baa-na yogo, ŋga u sie cɔ. Terienjo fanggu-na, wuɔsaanggu man dii na gbeini-na, siireŋ na ce-ku, ku yaa na ka hi baa cecerma-i. Na saa da, da ŋ ta ŋ wuo kukulma-na ŋ sa suɔ niŋ kãŋ kusuɔŋ-nu. ³⁶ Da na ta na taara na waa cecerma-na, fitinuɔŋ yeŋ baa-na huɔŋgu man nuɔ-i, haan na nanŋa yuo huɔŋgu fangu'i nuɔ-i.»

Yesuŋ waan mafamma-i, wuo hel ba holma-na ka fuo.

Yuifubaa-ba saa hũu Yesu nelma-i

³⁷ Yesuŋ fie ce gberɛ-weima boi *Yuifubaa-ba yufelle-na, molo saa hũu u nelma-i. ³⁸ Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayiŋ waŋ mamaŋ, ma'i sɪ daama-i wei? Isayi ciera wuo:

«Itie, ŋ daa hai moloŋo-i hũyãa i nelma-i? Iŋ pigãaŋ hai moloŋo-i wuo ŋ hũi?»^{††}

³⁹ Kumaŋ cie ba sie gbãa hũu-ma, Isayi bi waan-ma. U ciera wuo: «Diiloŋo ciera:

⁴⁰ *«Mi cie-ba yiriemba, a ce ba baa ta ba da baa ba yufieŋa-i.*

Mi guɔlaa ba añjɔguɔma-i,

a ce ba baa ta ba suɔ nelma yaanŋa-i.

Ku'i cie ba sie gbãa hũu mi nelma-i aa jo mi ji sire-bei ba jarma-na.»^{‡‡}

⁴¹ Isayi naa fara da Yesu bobɔima-i ku'i cie u piye nel daama-i. U waan Yesu maama'i dumaanjo-na.

⁴² *Yuifu ba yuntaamba famba fere-i, ba fɔŋgũɔ baa hũyãa Yesu nelma-i, ŋga baa kãalã *Fariŋiebaa-ba-i wuo da ba waŋ-ma, ba ka nyaa-ba *Diilonelhãalãdũŋgu-na. ⁴³ Bafamba wulaa, bɔlbɔl nelbiliemba dɔl-ba aa Diiloŋo bigãaŋ-ba.

Yesu jommaŋ-yiinggu-i

⁴⁴ Ku huɔŋgu-na, Yesu wuo tuo piye baa nuɔmba-i da gbagaga wuo: «Umaŋ duɔ hũu mi nelma-i, kutienjo saa hũu mei nelma, u hũyãa umaŋ puɔraa-mi u nelma. ⁴⁵ Da ŋ da muɔŋo-i, ŋ daa umaŋ puɔraa-mi. ⁴⁶ Muɔmi dii ŋaa fitinuɔ. Mi juɔ hĩema-na mie umaŋ duɔ hũu mi maama-i, kutienjo baa fie kukulma-na. ⁴⁷ Mi saa jo da mi ji gãŋ baa nelbiliemba-i, mi juɔ da mi ji kor-ba; a ce dumaanjo-na, umaŋ duɔ nu mi nelma-i aa yagar ma hũmelle wuɔsaanggu-i, mei sa gãŋ baa-yo. ⁴⁸ Umaŋ duɔ cĩna-mie baa mi nelma-i hiere, kutienjo daa muotienjo u fereŋ nuɔ tĩ. Miŋ waan nelma man baa-yo, ma'i ka gãŋ baa-yo miwaanjo tĩmmaŋ-yiinggu-na. ⁴⁹ Hama-i nuɔ-i? Mi sa waŋ mei kusũŋ-maama. Mi To yaa puɔraa-mi, aa miŋ gbɛ mi waŋ mamaŋ hiere, u pigãaŋ-mi baa-ma u fere. ⁵⁰ Aa mi suyaa mie uŋ waan mamaŋ baa-mi, ma yaa diyaan nelienjo nuɔŋo-i cicẽlman-hũmelle-na. A ce dumaanjo-na uŋ waan-ma baa-mi dumaa, mi bi waŋ-ma dumei.»

Yesu saaraaya u hãalãbiemba gbeini-i

13 *Korsinni tĩmmaŋ-ponsaanjo waa ŋaa bisinjo ku temma. Nyuŋgo ku temma-i, Yesu wuo suɔ wuo u tammanjo-huɔŋgu hii tĩ duɔ kã Tuɔŋgo wulaa. Bamaŋ waa baa-yo hĩema-na, ba maama taa ma dɔlnu-yuo. U dɔlaa-ba a ji hi u tamma. ² Ku isuɔŋgu-na, baa tĩena ta ba wuo niwuoni-i. A ne da huɔŋgu fangu-na, *Sitãni naa dii-ma tĩ *Yuda huɔŋga-na wuo u hel Yesu huɔŋgu-na. Yuda to yaa Simɔ-Isikaro-i. ³ ŋga Yesu wuo suyaa wuo fuɔ fere hilaa Diiloŋ-terienjo-nu jo, aa u ka bir kã u wulaa. Aa tiraa suɔ wuo u To

^{††}12:38 Isayi (Ésaie) 53.1

^{‡‡}12:40 Isayi (Ésaie) 6.10

birii weima-i hiere hā-yo. ⁴Wuɔ sire jukalaangu-na a hiel u jonḡoruo-i aa bie kompaṅga naṅga pēyē u negelle-i. ⁵Uṅ cie mafamma-i, wuɔ bie bīṅkūṅgu a dii hūmma tuɔ saara u *hāalābiemba gbeini-i aa tuɔ hurre-nie baa kompaṅga maṅ u negelle-na. ⁶Uṅ kaa hi Simɔ-Pier, Simɔ-Pier wuɔ gbē-yo wuɔ: «Itie, naṅ sie gbāa saara meɪ gbeini-i.»

⁷Yesu wuɔ: «Pier, miṅ ceṅ kumaṅ daaku-i ṅ sie gbāa suɔ ku yuṅgu-i nyuṅgo-i-na, ṅga yiṅgu dii baa yiṅgu ṅ ka suɔ-ku.»

⁸Pier wuɔ: «Mi sie sie aa yaṅ nuɔ ṅ saara mi gbeini-i!»

Yesu wuɔ: «Da ṅ saa yaṅ mi saara-nie, ṅ suɔ kerre ṅ nuṅgu sī baa-mi weima-na!»

⁹Simɔ-Pier wuɔ: «Da ma waa dumaango-na, saara-nie aa ṅ saara baa mi nammu-i baa mi yuṅgu-i hiere.»

¹⁰Yesu wuɔ: «Umaṅ duɔ ce hūmma-i u ne welewele hiere, u kuɔṅ, u saara u fere ce nie? Mi saa yagar-ma u gbeini. Namaa na kuɔṅ, ṅga na hieroṅgo sī.» ¹¹Uu naa suɔ umaṅ ka hel u huongo-na ku'i cie wuɔ ba saa koṅ hiere.

¹²Uṅ juɔ saara ba gbeini-i tī, wuɔ bie u jonḡoruo-i dii, aa kā ka tīena u muntīenammu-na aa cira: «Miṅ cie kumaṅ neɪ daaku-i, na suyaa ku yuṅgu-i wei? ¹³Da na ce na ta na bī-mi wuɔ: «Hāalātie.» Kunie na'a: «Itie.» Ma dōlaa-na; na saa kar coima. ¹⁴Muɔmi maṅ na Tier muɔ baa na hāalātier muɔ, da mi saara na gbeini-i, namaa na saaya na bi ta na saara na-naa gbeini. ¹⁵Mi pigāaṅ-na nelma'i. Taa na ce ku yaa-i na hōlma-na. ¹⁶Yaṅ mi waṅ ninsoṅgo-i baa-na: Maacembiloṅgo sa maar u yuntieṅgo-i, aa pɔpuɔrbiloṅgo sa maar umaṅ puɔraa-yo. ¹⁷Da kuɔ na saa naa suɔ-ma, fiefie-i-na na suyaa-ma. Da na wuɔ ma hūmelle-i, na yunni dōlaa.

¹⁸«Da na da mi piiye de-i-na, mi sa gbē na hieroṅgo. Mi suɔ miṅ fiela bamaṅ. ṅga mamaṅ nyegāaṅ Diiloṅ-nelma-na, ma gbē ma ce. Ma nyegāaṅ wuɔ: «*Umaṅ taa u wuo baa-mi kaladuṅgu-na, u birii tuɔ gāṅ baa-mi.*»[¶]

¹⁹Mi ka wuɔya waṅ-ma baa-na aa ma suɔ da ma ce; ku yaa da ma ji ce, na ka hūu-ma wuɔ umaṅ dii gbula u yaa muɔṅgo-i. ²⁰Yaṅ mi waṅ ninsoṅgo-i baa-na: Umaṅ duɔ bel mi pɔpuɔrbiloṅgo-i fafamma, kutieṅgo bilaa muɔmei; aa umaṅ duɔ bel muɔṅgo-i fafamma, u bilaa umaṅ puɔraa-mi.»

Yesu firiye Yuda-i

²¹Yesuṅ waṅ mafamma-i, u huongo pāṅ kūɔl. Wuɔ cira: «Mi sie fuo-ma nei: Na hōlma-na, unaa ka hel mi huong-nu.»

²²*Hāalābieṅ baa bir ta ba ne banna aa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «U gbē hai?» ²³Hāalābiloṅgo maṅ maama-i taa ma dōlnu Yesu-i ma yaṅ, u waa tīena u caango-na. ²⁴Simɔ-Pier wuɔ piiye baayo baa u naṅga, wuɔ u yuu-yo u gbē hai? ²⁵Hāalābiloṅ wuɔ miel cira: «Itie, ṅ gbē hai moloṅgo-i?»

²⁶Yesu wuɔ cira: «Da mi nafiiye *buruo-i hā umaṅ, u yaa-i.» Aa naa bīl buruo-i a nafiiye hā *Yuda-Isikaro.

²⁷Yudaṅ hūyāa buruo-i, *Sitāni wuɔ pāṅ sire-yuɔ. Yesu wuɔ cira: «Yuda, sire ṅ ce niṅ saaya ṅ ce mamaṅ, baa sere baa-ma!»

²⁸Bamaṅ waa hiere juwuoterieṅgu-na ba saa suɔ u nelma yaanga-i. ²⁹Yudaṅ taa u tiera ba gbeina-i, banamba da nie sī Yesu taara u ka sāa baṅ saaya ba ce ponsaango-i baa nimaṅ, sisɔ wuɔ u ka hā sūntaamba-i bīṅkūṅgu. ³⁰Yudaṅ hūyāa buruo-i dumaango-na, wuɔ pāṅ sire hel. Ku waa isuṅgu.

[¶]13:18 Gbeliemāṅ-nalāaṅgu (Psaume) 41.10

Taa na dɔl na-naa

³¹ *Yudaŋ hilaa, Yesu wuɔ cira: «Fiefie-i-na, nuɔmba daa *Moloŋ-Bieŋo bɔbɔima-i baa Diiloŋo maama-i Moloŋ-Bieŋo-na. ³² [Uŋ cie ba da Diiloŋo bɔbɔima-i yuɔ,] ku sie vaaya, Diiloŋo ka bi ce ba da Moloŋ-Bieŋo maama-i fuɔ-i-na.» ³³ Aa naa cira: «Mi jēnaaŋ namaa, mi yinni saa tiraa tie bɔi na hɔlma-na. Na ka taara-mie na sie da-mi. Miŋ taa mi waŋ mamaŋ baa *Yuifubaa-ba-i, mi waŋ-ma baa namei fiefie-i-na: «Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, na sie gbãa kã.» ³⁴ Mi ka hã-na nelfelemma aa suɔ ta. Nelfelemma famma yaa daama: Taa na dɔl na-naa. Muɔ miŋ dɔlaa-na dumaa, taa na dɔl na-naa dumei. ³⁵ Da na ta na dɔl na-naa, nuɔmba ka suɔ ku yaa nuɔ-i wuɔ mei baarŋ namaa.»

³⁶ Simɔ-Pier wuɔ cira: «Itie, ŋ kã hie?»

Yesu wuɔ cira: «Pier, miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, ŋ sie gbãa kã baa-mi fiefie-i-na, ŋga ŋ ka ta ŋ jo huɔŋ-nu.»

³⁷ Simɔ-Pier wuɔ cira: «Itie, bige-i dii fiefie-i-na aa ŋ'a mi sie gbãa kã baa-ni? Da mi fie'a mi ka ku naŋ maama-na, weima sã.»

³⁸ Yesu wuɔ cira: «Ŋ ka sie ku mei maama-na ninsoŋo wei? Ne! Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Kɔhɔldielãŋo sie hi bu, ŋ ka cīna-mie da i siei wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»

Da ŋ da Yesu-i ŋ daa Diiloŋo yaa-i

14 Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ na hɔmmu cu. Yaarŋ aa na haa na naŋga-i Diiloŋo-na baa muɔmi-na. ² Muntienammu bɔi dii mi To dumelle-na. Kuɔ muntienammu saa naa waa, mii naa waa hie wuɔ mi ka tigiij muntienammu cie-na? ³ Da mi kã ka tigiij na muntienammu-i tĩ, mi ka bir ji bie-na na ka tiena mi caarŋ-nu.» ⁴ Aa naa cira: «Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu na sa bi yaŋ ku hümelle-i suɔma.»

⁵ Toma wuɔ cira: «Itie, i sa suɔ niŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, i ce nie gbãa suɔ ku hümelle-i?»

⁶ Yesu wuɔ: «Muɔmei hümelle-i, muɔmei ninsoŋo-i aa muɔmei cicēlma-i. Molo sie gbãa kã mi To wulaa ni kutieŋo saa cor baa muɔ. ⁷ Da na suɔ muɔŋo-i, na ka suɔ mi To-i. Ŋga fiefie-i-na, na suyaa-yo aa na daa-yo.»

⁸ Filipu wuɔ cira: «Itie, da ŋ pigãarŋ-ye ŋ To-i i sie tiraa yuu-ni baa weima.»

⁹ Yesu wuɔ: «Filipu, mi bãangu cuɔ baa-na, aa narŋ waa yogo narŋ sa suɔ-mi! Da ŋ da muɔŋo-i, ŋ daa mi To yaa-i; ku ce nie ŋ'a mi pigãarŋ-na mi To-i? ¹⁰ Ŋ saa hūu-ma wuɔ muɔ baa mi To-i kuuduŋgu yaa-i wei? Miŋ waŋ nelma maŋ baa-na, mei huɔya-maama sã. Ŋ yaŋ kuuduŋgu baa mi To-i, u'i cieŋ u fereŋ maacemma. ¹¹ Da mi cira muɔ baa mi To-i kuuduŋgu yaa-i, na saaya na hūu-ma wuɔ ninsoŋo. Da kuɔ coima, na sa ne miŋ ceŋ mamaŋ wei? ¹² Yaarŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na, miŋ ceŋ mamaŋ daama-i, umaŋ duɔ haa u naŋga mie, u gbãa ce ma temma. Aa ji da miŋ kãŋ mi To wulaa de-i-na, kutieŋo gbãa ce mamaŋ maaraa daama-i yere. ¹³ Da na cãrã biŋkũŋgu biŋkũŋgu, aa bĩ mi yerre-i, mi ka ce-ku hã-na a ce mi To ce bɔi. ¹⁴ Da na cãrã kumaŋ aa bĩ mi yerre-i, mi ka ce-ku hã-na.»

Yesu waŋ u hortieŋo maama

¹⁵ «Da kuɔ mi maama dɔlnu-nei, na ka vaa na fere ta na ce miŋ waarŋ mamaŋ baa-na. ¹⁶ Mi ka waŋ baa mi To-i u hã-na kakãyãtieŋo u ji tie baa-na gbula. ¹⁷ Kakãyãtieŋo faŋo yaa *Diiloŋ-Yalle-i; di yaa ninsontieŋo-i. Nelbiliemba sa da-yo, ba sa bi suɔ-yo, a ce dumaarŋo-na u sie gbãa jo ba wulaa. Ŋga uŋ yaŋ baa namaarŋo-i, na suɔ-yo aa u ka tie baa-na gbula. ¹⁸ Mi sie ta aa yaŋ-na yombĩŋ namaa; mi ka bir jo. ¹⁹ Celle, nuɔmba sie tiraa ta ba da-mi, ŋga namaarŋo-i, na ka ta na da-mi. Mi ka tie gbula aa namaa

na ka tīe gbula. ²⁰ Ku yiinj da ku hi, na ka suɔ wuɔ muɔ baa mi To-i kuuduɔŋgu yaa-i, aa namaa baa muɔŋo-i kuuduɔŋgu bi yaa-i. ²¹ Umanɔ duɔ bella mi nelma-i aa tuɔ ce-ma, mi maama dɔlɔnu u yaa-i. A ne da mi maamanɔ dɔlɔnuɔ umanɔ, kutieno maama ka dɔlɔnu mi To-i aa bi dɔlɔnu mei fere-i, aa mi ka pigāanɔ kutieno-i mi fere.»

²² *Yuda nanɔ waa a naara *Yuda-Isikaro-i, fuɔ wuɔ cira: «Itie, bige-i cie ŋ'a ŋ ka yanɔ nuɔmba namba-i aa pigāanɔ miemei baa ŋ fere?»

²³ Yesu wuɔ cira: «Mi maama da ma ta ma dɔlɔnu umanɔ, u ka tuɔ ce miŋ waanɔ mamanɔ. Duɔ tuɔ ce-ma, u maama ka dɔlɔnu mi To-i. Aa u maanɔ da ma dɔlɔnu mi To-i, i ka jo ji har kutieno-na. ²⁴ Mi maanɔ da ma'a ma sa dɔlɔnu umanɔ, u sa ce miŋ waanɔ mamanɔ. A ne da miŋ waanɔ mamanɔ baa-na, mei kusūŋ-maama sī, mi To maama. U yaa puɔraa-mi. ²⁵ Mii dii baa-na yogo aa waanɔ daama-i hiere baa-na. ²⁶ Mi To ka saanɔ Diilonɔ-Yalle jo mei yerrenɔ. Di ka kāyā-nei. Di ka jo ji waanɔ ma yaanɔ-ga-i baa-na hiere aa miŋ waanɔ mamanɔ cor hiere, di ka ce ma tīenu-nei. ²⁷ Mi fē na hɔmmu-i, aa mi fē-mu mei fēm̄ma. Mi sa fē-mu ŋaa nelbiliembanɔ fēŋ ba-naa hɔmmu dumaa. Baa na yanɔ na hɔmmu cu, baa na bi yanɔ korma ta ma da-na. ²⁸ Ma sī mi waanɔ-ma baa-na mie: «Mi ka ta ŋga mi ka bir jo ke?» Da kuɔ mi maama dɔlɔnu-nei, miŋ kāŋ mi To wulaa, ku saaya ku dɔlɔnu-nei. Hama-i nuɔ-i? Mi To maaraa muɔŋo-i. ²⁹ Mi walieya waanɔ nel daama-i baa-na ku yaa da ma ji ta ma ce na ka suɔ wuɔ mi waanɔ ninsoŋo. ³⁰ Mi-waanɔ daayo tienɔ^{§§} jo dii mi huonɔ-nu; a ce dumaanɔ-na, mi sie tiraa da piie boi baa-na. Ŋga u sie gbāa ce bīŋkūŋgu mie. ³¹ Nelbiliemba saaya ba suɔ wuɔ mi To maama dɔlɔnu-mie, aa tiraa suɔ wuɔ mi Tonɔ'a mi ce mamanɔ, mi ce ma yaa-i

ku'i cie *Bigāarāŋo tuɔ jo. Siirenɔ i halanɔ bande-i-na!»

Yesu dii ŋaa eresē-tibiinj-kerre

15 Ku huonɔ-nu, Yesu wuɔ ji nanɔ gbānalāanɔ daaku-i baa u *hāalābiemba-i wuɔ: «Muɔmei *eresē-tibiinj-kerre-i aa mi To yaa ku tienɔ-i. ² Mi negemmu manɔ sa maanɔ hiere, u ka kar-mu nanna aa mumanɔ maanɔ, u ka jūrā-muɔ a ce mu migāanɔ ta mu manɔ fafamma. ³ Miŋ waanɔ nelma manɔ baa-na, ma migāanɔ-na tī. ⁴ Nyaarāanɔ-mie ŋaa mu miŋ nyaarāa-nei dumaa. Na suyaa wuɔ negenɔga manɔ da ka saa nyaar ka nyu-i-na ka sie gbāa manɔ de! Kuuduɔŋgu yaa baa namaanɔ-i: Da na saa nyaar muɔmi-na, na sie gbāa ce bīŋkūfafaanɔ.

⁵ «Muɔmei tibiinjgu-i, aa namei ku negemmu-i. Muɔ da mie mii si dii, na sie gbāa ce bīŋkūŋgu. Umanɔ duɔ nyaar-mie aa muɔmi bi nyaar-yuɔ, kutieno gbāa ce weima boi. ⁶ Umanɔ duɔ saa nyaar-mie, ba būul kutieno-i ka nanna puona ŋaa da ba jā negenɔga-i banɔ būul-kanɔ ka nanna dumaa ka kuol ba bie-ka dii-ka dāamu-na caa-ka. ⁷ Ŋga da na nyaar-mie, aa mi nelma waa na hɔmmu-na, da na ta na taara kumanɔ, na cārā-kuɔ, na ka daku. ⁸ Da na ta na ce maacenfafamma na hā Diilonɔ-i, aa cu mi huonɔ-nu, ku yaa cieŋ mi To ce boi. ⁹ Mi Tonɔ dɔlaa-mi dumaa, muɔmi bi dɔlaa namaanɔ-i dumei. Tiyāanɔ mi caanɔ-nu mi ta mi ce baa-na. ¹⁰ Miŋ waanɔ mamanɔ baa-na, da na ta na ce-ma, na maama ka ta ma dɔlɔnu-mie ŋaa muɔ miŋ ceŋ mi To maama-i mi maama ta ma dɔlɔnu-yuɔ dumaa.»

Yesu hāalābiemba birii u jēnaamba

¹¹ Yesuŋ waanɔ mafamma-i, wuɔ cira: «Mi taara na hɔmmu fē da yogogo mei

§§14:30 Miwaanɔ daayo tienɔ yaa *Sitāni-i.

kaaŋga temma-i ku'i cie mi ta mi waŋ nel daama-i baa-na. ¹²Mi nelma yaa daama: Taa na dɔl na-naa ŋaa muɔmiŋ dɔlaa-na dumaa. ¹³Neliɛŋ nuɔ da ŋ hūuma ku ŋ jēnaamba maama-na, nelnyul hamu-i dii ji maar mufammu-i? ¹⁴Miŋ waŋ mamaŋ baa-na, da na ce-ma, na ka ce mi jēnaaŋ namaa. ¹⁵Mi sa tiraa mi bī-na maacembieŋ namaa, mi bī-na mi jēnaaŋ namaa. Hama-i nuɔ-i? Maacembiloŋo sa suɔ u yuntieŋo kusūŋgu-i. A ne da namaaŋo-i, mi Toŋ waŋ mamaŋ baa-mi hiere, mi waŋ-ma baa-na. Terieŋgu faŋgu-na, mi sie gbāa bī-na mi maacembieŋ namaa. ¹⁶Ku saa ce ŋaa namei fiela a muɔ, muɔmei fiela a namaa aa puɔr-na wuɔ na ka ce maacenfafamma aa na yaŋ na maacemma da belle, ku yaa da na cārā bīŋkūŋgu bīŋkūŋgu mi To wulaa aa bī mi yerre-i u ka hā-na baa-ku. ¹⁷Ŋga miŋ taaraŋ kumaŋ na wulaa, ku yaa daaku: Taa na dɔl na-naa.»

Nelbiliemba bigāaŋ Diiloŋo-i

¹⁸«Da na da nelbiliemba bigāaŋ-na, na saaya na suɔ wuɔ ba bigāaŋ muɔmei igēna. ¹⁹Kuɔ na waa baa-ba, baa naa dɔl-na wuɔ bafamba baŋ namaa. Ŋga mi fiela a namaaŋo-i hiel-na ba hɔlmana; bafamba baŋ namaa sī, ku'i cie ba bigāaŋ-na. ²⁰Yaŋ mi nel daama ta ma tienu-nei: «Maacembiloŋo sa maar u yuntieŋo-i.»* Da ba huol mi yaŋ-na, ba ka bi huol namaa na yaŋ-na. Da ba nu mi nuŋgu-i, ba ka bi nu namaa kūŋgu-i. ²¹Ba ka ce mafamma-i mei maa-na. Baŋ'a ba saa suɔ umaŋ puɔraami, ku'i cie. ²²Kuɔ mi saa naa jo ji piye baa-ba, molo naa saa cāl-ba. Ŋga de-i-na, ba sie gbāa da āntāalāmma.»

²³«Umaŋ duɔ bigāaŋ muɔŋo-i, kutieŋo bi bigāaŋ mi To-i. ²⁴Miŋ cie himma maŋ

ba daa-ma. Aa ba suyaa wuɔ molo sie gbāa ce ma temma. Kuɔ ba saa naa daama, molo naa saa cāl-ba. Ŋga ba daama aa cor ta ba bigāaŋ-mi baa mi To-i hiere. ²⁵Na saa da! Mamaŋ nyegāaŋ ba *ānjīnamma-na, ma'i saa ce daama-i wei? Ma nyegāaŋ wuɔ: «*Ba bigāaŋ-mi gbāŋgbāŋ.*»†

²⁶«Mi To uŋ ka hā-mi kakāyātieŋo maŋ mi saŋ-yo hā-na, u yaa ninsontieŋo-i. Duɔ jo, u ka piye mi maama-i tūnu nuɔmba-i. ²⁷Aa namaa fere-i, iŋ waa baa i-naa dii ku domma-na, na ka bi ce mi siertaŋ namaa.

Diiloŋ-Yalleŋ ka jo ji ce mamaŋ

16 «Mi sa taara ku ji nuɔl-na Diiloŋo-hūmelle-na ku'i cie mi ta mi waŋ daama-i hiere baa-na. ²Ba ka nyaa-na *Diilonelhāalādūnni-na. Aa yiŋgu dii baa yiŋgu, bamaŋ ji taa ba ko-na, ba ka da nie sī ba cāa Diiloŋo'i dumaŋo-na. ³Baŋ'a ba saa suɔ mi To-i baa mei fere-i hiere, ku'i ka dii-ba mafamma cemmana. ⁴Kumaŋ cie mi wuɔya ta mi waŋ-ma baa-na, mi taara da ma ji ta ma ce, na suɔ wuɔ mi waŋ-ma baa-na cor tī. Mii naa waa na caaŋ-nu ku'i cie mi saa waŋ-ma baa-na dii ku domma-na. ⁵De-i-na, mi ta da mi kā umaŋ puɔraami u wulaa, aa molo saa da duɔ yuumi wuɔ: «Ŋ kā hie?» ⁶Mi suyaa mie miŋ waŋ mamaŋ baa-na daama-i, ma'i saa dɔlnu-nei. ⁷A ne da mi waŋ ninsŋo yaa baa-na. Da mi ta, ku ka kāyā-nei. Na saa da, da mi saa ta, kakāyātieŋo sie gbāa jo. Fuɔ mi kā ka hi aa saŋ-yo hāna. ⁸Duɔ jo, u ka pigāaŋ nelbiliemba-i wuɔ ba piera āmbabalma kūŋgu-na, ba piera viisinni kūŋgu-na aa pira Diiloŋberru kūŋgu-na. ⁹Baŋ'a ba saa hūu mei nelma-i, ku'i pigāaŋ āmbabalma-i. ¹⁰Aa

* 15:20 Nieŋ Matie 10.24; Nsāa 13.16.

† 15:25 Gbeliemān-neini (Psaumes) 35.19; 69.5

miŋ kãŋ mi To wulaa, na sie tiraa da-mi, ku'i pigãaŋ viisinni-i. ¹¹ Aa miwaan daayo tienjo[‡] yuŋ-maamaŋ fielaanu tĩ, ku'i pigãaŋ Diiloŋ-berru-i.

¹² «Nelma bɔi dii yogo mi da mi waŋ-ma baa-na, ŋga da mi waŋ-ma baa-na fiefie-i-na, ma ka muliẽŋ-na. ¹³ *Diiloŋ-Yalle da di ji jo, di yaa ninsoŋo tienjo-i, di ka kaala ninsoŋo-belle-i baa-na. Di sa ji waŋ difande kusũŋ-maama. Diŋ nuɔ mamaŋ, di ji waŋ ma yaa-i aa bi tũnu-nei mamaŋ juoŋ. ¹⁴ Di ka da mi kusũŋ-maama-i ji piiye tũnu-nei, a ce dumaŋona di ka ce-mi bɔi. ¹⁵ Mi To maama-i hiere mei maama, ku'i cie na da mi ciera di ka da mi kusũŋ-maama-i ji piiye tũnu-nei.»

Yesu tamma saa dɔlnu u hãalãbiemba-i

¹⁶ Kufanŋu huoŋgu-na, Yesu wuɔ gbẽ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Celle na ka naa-mi, aa celle na ka bir da-mi.»

¹⁷ U hãalãbiemba namba ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Nel hama-i temma'i dumande-i: «Celle na ka naa-mi, aa celle na ka bir da-mi?» Aa tiraa cira u kã u To wulaa. ¹⁸ Uŋ gbẽŋ celle maŋ, u yuŋgu yaa wuɔ nie? I saa suɔ u nelma yaanŋa-i.»

¹⁹ Yesu wuɔ suɔ wuɔ ba taara ba yuu-yo. Wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Mi waan-ma baa-na mie: «Celle na ka naa-mi, aa celle na ka bir da-mi.» Na yuu na-naa ma yaa nuɔ-i wei? ²⁰ Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Namaanjo-i na kaa haa na nammu-i na yunnij ta na gbu na kaal aa banamba waa ponsaan-nu. Na hɔmmu ka guɔla, ŋga na hɔguɔla ka bir ce hɔfelle. ²¹ Cienjo kusũŋ da ku bel-o, yaanŋa sa waa-yuɔ. Ŋga duɔ ji gbãŋ da u yuŋgu-i, bilonjo fẽ u huonŋa-i a ce u muliẽma karaanu-yuɔ. ²² Ku yaa ŋaa namaa kũŋgu-i: Na yammu

vãa fiefie-i-na, ŋga yiuŋgu dii baa yiuŋgu, mi ka tiraa da-na. Da mi ji'a mi da-na, na hɔmmu ka fẽ aa molo cerea u gbãa guɔlamuɔ. ²³ Ku yiuŋ da ku ji hi, na sie yuu-mi baa nelma. Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da na cãrã kumaŋ aa bĩ mi yerre-i, mi To ka hã-na baa-ku. ²⁴ Na saa hi cãrã bĩŋkũŋgu yogo aa bĩ mi yerre-i. Cãarãŋ, na ka da, aa da na da, na hɔmmu ka fẽ gbarnu.

²⁵ «Mi waan nel daama-i hiere baa-na gbãneiniŋ. Ŋga yiuŋgu dii baa yiuŋgu, mi sie tiraa ta mi piiye baa-na dumaanona. Mi To u maamaŋ yeŋ dumaa, mi ka bi waŋ-ma baa-na dumei. ²⁶ Ku yiuŋgu da ku hi, na ka cãrã Diiloŋo-i aa bĩ mi yerre-i. Mi saa cira mi kaa cãrã Diiloŋo-i hã-na de! Na maama dɔlnu-yuɔ, na gbãa cãrã-yuɔ na fere. ²⁷ Naŋ dɔlaa muonjo-i aa hũu-ma wuɔ mi hilaa fuɔ terien-nu'i jo, ku'i cie na maama ta ma dɔlnu-yuɔ. ²⁸ Mi hilaa mi To yaa wulaa-i jo hĩema-na. Fiefie-i-na, mi ka ta hĩema-na bir kã mi To wulaa.»

²⁹ Uŋ waan mafamma-i, u hãalãbieŋ baa cira: «Fiefie fuɔ, ŋ yaan gbãneini-i aa ta ŋ kaala ŋ nelma-i. ³⁰ I suyaa yende-i-na wuɔ ŋ suɔ weima-i hiere. Die tie taara die yuu-ni baa mamaŋ, ŋ wuɔya suɔ-ma. Terienŋu fanŋu-na, i hũyãa-ma wuɔ ŋ juɔ Diiloŋ-jomma.»

³¹ Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Ma sĩ na'a na hũyãa mi nelma-i fiefie-i-na ke? ³² Ŋga mi tũnu-nei, huonŋu nanŋu ka hi, aa ku hii tĩ yere, na ka pisãllã; nelienjo nelienjo baa u muŋkãmmu aa yan mi tĩe mi diei yon. Ŋga mi sie tĩe mi diei; mi To dii baa-mi. ³³ Naŋ cuu mi huon-nu, mi taara na hɔmmu fẽ ku'i cie mi ta mi waŋ mafamma-i baa-na. Nelbiliemba ka muliẽŋ-na miwaan daayo-na, ŋga vaan na fere, mi guɔlaaya ba fĩŋgũo-i.»

[‡]16:11 Miwaan daayo tienjo yaa *Sitãni-i.

Yesu Diilocārālle-i

17 Yesuṅ juo piye tī, wuṅ tā u yuṅgu-i dōṅ aa naa cira: «Baba, ku hii. Ce ṅ Biēṅo ce bōi, kumaṅ ka ce fuṅ bi ce nuṅ ṅ ce bōi. ²ṅ haa-yo nelbiliemba yuṅ-nu wuṅ u hā u dombūurāamba-i ci-cēlma maṅ sa tieṅ dede-i. ³A ne da ci-cēlma maṅ sa tieṅ dede-i ma yaa a suṅ ninsoṅ-Diiloṅ nuṅṅo-i aa bi suṅ *Koṅko-rtieṅo muṅmi maṅ niṅ puṅraa-mi. ⁴Mi cie ṅ ce bōi hīema-na. Niṅ ṅa naa hā-mi maacemma maṅ, mi cie-ma. ⁵Baba, miṅ ṅa naa waa baa-ni aa miwaaṅo suṅ duṅ doṅ, niṅ ṅa naa ce mi ce bōi dumaa, ce mi ce bōi dumei fieṅie-i-na.

⁶«Niṅ fiela bamaṅ miwaaṅo-na hā-mi, mi pigāaṅ-ba ṅ sīnni-i. Naṅ baamba'i waa, ṅ bir-ba hā muṅ baa-ba. Ba nuṅ ṅ nuṅgu-i. ⁷Ba suyaa fieṅie-i-na wuṅ niṅ hāa-mi mamaṅ hiere, naṅ kusūṅ-maama. ⁸Niṅ waaṅ mamaṅ baa-mi, mi waaṅ-ma baa-ba. Ba siyaa-ma. Ba suyaa wuṅ mi hilaa naṅ terieṅ-nu'i jo. Aa ba suyaa wuṅ nuṅnei puṅraa-mi. ⁹Mi cārā-nie da mi hā-ba. Mi sa cārā-nie da mi hā nelbiliemba-i hiere de! Niṅ hāa-mi bamaṅ, mi cārā-nie da mi hā ba yaa-i; naṅ baamba-i. ¹⁰Mei kūṅgu-i naṅ kūṅgu, aa naṅ kūṅgu-i mei kūṅgu. Mi bōbōima da ba yaa nuṅ-i. ¹¹Muṅmi sa tiraa mi ye dii miwaaṅo-na, mi kā naṅ terieṅ-nu, a ne da bafamba dii-yuṅ yogo. Baba, cālmuo sī nuṅni maṅ nuṅ-i, jande, ta ṅ niya-bei ṅ fere baa naṅ fereṅ fīṅgū; ṅ hāa muṅṅo-i u yaa-i. Ku yaa ba ka waa baaduṅmba ṅaa muṅ baa muṅṅo-i iṅ yeṅ baaduṅ mie dumaa. ¹²Niṅ hāa-mi fīṅgū maṅ, miṅ cie huṅgu maṅ baa-ba, mi nieya-bei baa u yaa-i. Mi nieya-bei, u diei saa ji balla mi wulaa, da ku saa waa umaṅ naa saaya u balla ṅaa maṅ nyegāaṅ dumaa Diiloṅ-nelma-na.[†]

¹³«Fieṅie-i-na, mi ka bir kā ṅ wulaa. Mi taara ba hōmmu fē gbarnu mei kaṅga temma-i, ku'i cie mi tie hīema-na aa ta mi waṅ mafamma-i. ¹⁴Miṅ waaṅ ṅ nelma-i baa-ba, nelbiliemba bigāaṅ-ba wuṅ ba sa wuṅ hūmeduṅle baa-ba ṅaa muṅ. ¹⁵Ku saa ce ṅaa mi cārā-nie wuṅ ṅ hiel-ba miwaaṅo-na de! Ma'i sī. Mi cārā-nie wuṅ ṅ ta ṅ niya-bei *Bigāaṅṅo baa da suur ba hōlma-na. ¹⁶Ba sa wuṅ hūmeduṅle baa nelbiliemba-i ṅaa muṅ. ¹⁷Naṅ nelma yaa ninsoṅo-i. Pigāaṅ-ba baa-ma ba suṅ-ma aa ta ba cāa nuṅnei yoṅ. ¹⁸Niṅ puṅraa muṅmi-i dumaa miwaaṅo-na, mi bi puṅraa bafamba-i dumei miwaaṅo-na. ¹⁹Muṅ mi cāa nuṅnei yoṅ ba da ba da ninsoṅo-i aa fulnu nuṅnei ta ba bi cāa-ni.

²⁰«Mi sa cārā-nie da mi hā bafamba yoṅ de! Bamaṅ ka nu ba nelma-i aa hūu mi maama-i, mi bi cārā-nie da mi hā kutaamba-i. ²¹Baba, mi cārā-nie wuṅ ṅ yaṅ ba ce kuuduṅgu ṅaa muṅ baa nuṅ iṅ yeṅ baaduṅ mie dumaa. Yaṅ i su-urnu i-naa, ku yaa nuṅmba ka suṅ wuṅ nuṅnei puṅraa-mi. ²²Niṅ cie mi ce bōi dumaa, mi bi cie ba ce bōi dumei, ku yaa ba ka gbāa ce kuuduṅgu ṅaa muṅ baa nuṅ iṅ yeṅ kuuduṅgu dumaa. ²³Ku yuṅgu yaa daaku: Mi ka waa baa-ba aa ṅ waa baa-mi, ku yaa ba ka gbāa ce kuuduṅgu kelkel. Dumaṅṅo-na, nuṅmba ka suṅ wuṅ nuṅnei puṅraa-mi aa tiraa suṅ wuṅ ba maama dōlnu-nie ṅaa mei maa-maṅ dōlnuṅ-nie dumaa.

²⁴«Baba, niṅ dōlāa-mi dumaa aa miwaaṅo suṅ duṅ doṅ, mi taara niṅ cie mi ce bōi dumaa, da mi waa kusuoṅ-nu, mi dombūurāamba waa mi caaṅ-nu ta ba da-mi. ²⁵Baba, ṅ faa teu! Nelbiliemba saa suṅ-ni, ṅga mei suyaa-ni aa dombūurāamba suyaa wuṅ nuṅnei puṅraa-mi. ²⁶Mi pigāaṅ-ba ṅ sīnni-i, aa mi ka cor ta mi pigāaṅ-ba baa-ni, ku yaa niṅ

[†]17:12 Niṅ Nsāa sebe-i-na 13.18 baa naaruṅ-i-na cicaara-i-na.

dɔlaa muɔŋo-i dumaa, bafamba ka bi dɔl ba-naa dumei, aa muɔ baa bafamba-i i gbonu ce baaduɔŋ mie.»

Yesu belma hii

(*Matie 26.47-56; Marke 14.43-50; Like 22.47-53*)

18 Yesuŋ juɔ cārā Diiloŋo-i tī, wuɔ hel baa u *hāalābiemba-i a jāal Sedurō kaŋgu-i kā bomborma namma-na. Tibinniŋ-suoŋgu naŋgu waa terienŋu faŋgu-na, baa kā ka suur-kuɔ. ²Ba taa ba kā terienŋ daaku-na koko; a ce dumaŋo-na, *Yuda maŋ taa u taara u hel u huoŋgu-na, u taa u suɔ ku saŋgu. ³Wuɔ sire nyaa ba huoŋ-nu dii tibinniŋ-suoŋgu-na baa sorosibaa-ba-i a naara *Diilodubuɔ niyataamba namba. *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *Fariṣēbaa-ba yaa naa hāa-yo Diilodubuɔ niyataamba-i. Fitūmbaa-ba waa baa-ba a naara jigāmmu. ⁴Yesu wuɔ suyaa mamaŋ ka da-yo. Baŋ kaa ka hi, wuɔ piē yuu-ba wuɔ: «Na taara hai moloŋo-i?»

⁵Baa cira: «I taara Nasaretitaŋ Yesu.»

Yesu wuɔ cira: «Muɔmei.» Yuda maŋ taa u taara u hel u huoŋgu-na, u waa baa-ba.

⁶Yesuŋ ciera muɔmei terienŋu maŋ nuɔ-i, baa bir baa ba honni kā ka cii da burɔŋ! ⁷Yesu wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Na taara hai?»

Baa cira: «I taara Nasaretitaŋ Yesu.»

⁸Yesu wuɔ cira: «Mi saa cira muɔmei wei? Da na'a na taara muɔmei, yaŋ bamaŋ daaba kā.» U gbē u hāalābiemba yaa-i. ⁹Uŋ ŋa naa waŋ mamaŋ, ma'i sa cieŋ daama-i wei? Uu naa cira: «Baba, niŋ hāa-mi bamaŋ, u diei saa balla mi wulaa.»[§]

¹⁰A ne da jigāŋga waa baa Simɔ-Pier; wuɔ fa-ka hiel-ka pāŋ jafūŋ *Di-

ilojigāntaamba yuntienŋo maacembiloŋo nadietūŋgu-i a yer-ku. Ba taa ba bī naacolŋo-i Malkusi. ¹¹Yesu wuɔ cira: «Pier, dii ŋ jigāŋga-i ka foguŋgu-na!» Aa naa cira: «Mi To uŋ ciera mamaŋ da-mi, ŋ sa taara ma da-mi wei?»

¹²Yesuŋ bi waŋ mafamma-i, sorosibaa-ba-i baa ba yuntienŋo-i a naara Diilodubuɔ niyataamba kā ka bel-o vaa u nammu-i mu hāi-i-na.

¹³Belle fande-na, Kayifu yaa waa Diilojigāntaamba yuntienŋo-i. Baŋ vaa-yo, baa kā baa-yo Kayifu cura yaa wulaa-i igēna. Ba taa ba bī-yo Ani. ¹⁴A ne da Kayifu duɔŋo faŋo yaa naa gbē *Yuifu ba yuntaamba-i wuɔ nelduɔŋ duɔ ku a kor nelle-i hiere ku bɔyaa nelle da di muonu.**

Simɔ-Pier cīnaana Yesu-i

(*Matie 26.69-70; Marke 14.66-68; Like 22.55-57*)

¹⁵Baŋ bilaa Yesu-i ta ba kā baa-yo, Simɔ-Pier baa u nahāalābiloŋo naŋo-i baa cu ba huoŋ-nu. *Diilojigāntaamba yuntienŋo taa u suɔ Simɔ-Pier nabentienŋo-i, a ce dumaŋo-na, baŋ kaa hi Diilojigāntaamba yuntienŋo cīŋgu-i, *hāalābiloŋ daa wuɔ kā ka suur baa Yesu-i hiere. ¹⁶Pier wuɔ yiera fondumelle-na u saa suur. Hāalābiloŋ daa wuɔ hel piie baa cieŋ maŋ taa u niya dumelle-i aa naa ce Pier suur. ¹⁷Cieŋ daa wuɔ yuu Pier wuɔ: «Ma sī naacolŋ daa u hāalābiloŋo naŋo'i nuɔŋo-i ke?»

Pier wuɔ cira: «U hāalābiloŋo sī muɔ de!» ¹⁸Waŋgu waa; *Diilojigāntaamba yuntienŋo maacembiemba-i baa bamaŋ niyaŋ-yuɔ baa dii dāamu ta ba yiraŋ. Pier wuɔ kā ka tuɔ yiraŋ baa-ba.

[§]18:9 Nienŋ 6.39; 17.12.

**18:14 Nienŋ 11.50.

(*Matie 26.59-66; Marke 14.55-64; Like 22.66-71*)

¹⁹ Baŋ k̄ā baa Yesu-i, *Diilojigāntaamba yuntieŋo wuɔ yuu-yo a k̄ā u *hāalābiemba yaŋga, baa uŋ wuɔraŋ u waŋ nelma maŋ baa nuɔmba-i ma yaŋga.

²⁰ Yesu wuɔ cira: «Mamaŋ waa mi wulaa, mi piye-meɪ nuɔmba-i hiera ba yufelleŋ. Mi piye-meɪ *Diilonelhāalādūnni-na aa piye-meɪ *Diilodubuɔ-i-na. *Yuifubaa-ba jānu ba-naa terni fanni'i nuɔ-i. Mi saa fuo ma diei bei. ²¹ Ma ce nie ŋ ta ŋ yu-mi? Miŋ piye baa bamaŋ, ba suyaa miŋ waŋ mamaŋ baa-ba; yuu ba yaa-i, ba ka waŋ ma yaŋga-i baa-ni.»

²² Yesuŋ piye dumaŋo-na, Diilojigāntaamba yuntieŋo niyatieŋo naŋ wuɔ caa u tūŋgu-i aa naa cira: «I piye baa Diilojigāntaamba yuntieŋo yaa de-i-na wei?»

²³ Yesu wuɔ cira: «Da kuɔ mi cālāa piyemma, pigāaŋ-mi miŋ cālāa kusuɔŋ-nu; ŋga da kuɔ mi saa cāl piyemma, ŋ muyaa-mi hama-i nuɔ-i?»

²⁴ Ani wuɔ yaŋ-yo baa iyiemba-i aa saŋ-yo hā Kayifu-i baa-yo, u yaa waa Diilojigāntaamba yuntieŋo-i.

(*Matie 26.71-75; Marke 14.69-72; Like 22.58-62*)

²⁵ Baŋ taa baa Yesu-i ta ba k̄ā Kayifu terieŋu-na, Simɔ-Pier wuɔ tiena dii dāntorre-na. Naacolŋo naŋ wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ma sī naacolŋ daa u *hāalābiloŋo naŋo'i nuɔŋo-i ke?»

Pier wuɔ cira: «U hāalābiloŋo sī muɔ de!» ²⁶ *Diilojigāntaamba yuntieŋo maacembiloŋo naŋo waa, ba kuuduɔŋgu'i baa Pierŋ jafāaŋ umaŋ tūŋgu-i yer-ku. Fuɔ wuɔ cira: «Ma sī mei daa nuɔ baa naacolŋ daayo-i tibinniŋ-suoŋgu-na ke?» ²⁷ Pier wuɔ

tiraa hel-kuɔ wuɔ coima, fuɔ sī. Kōhōldiēlāŋ wuɔ doŋ tuɔ bu.

**Ba k̄ā baa Yesu-i
fāamaaŋ ba terieŋ-nu**

(*Matie 27.1-2,11-31; Marke 15.1-20; Like 23.1-5,13-25*)

²⁸ Cuoŋ kaalaa k̄aŋk̄aŋk̄aŋ, baa naar hel baa Yesu-i Kayifu terieŋu-na a k̄ā baa-yo ba fāamaaŋo wulaa. Fāamaaŋo faŋo waa *Oromeyieŋo. Baŋ kaa hi, *Yuifu ba yuntaamba saa sie suur fāamaaŋo dumelle-na; wuɔ da ba suur, ba ka guɔla ba fere a ce ba sie gbāa wuo *kōrsīnni tīmmaŋ-ponsaŋgu niwuoni-i. ²⁹ *Pilati yaa waa fāamaaŋo-i belle fande-na. Wuɔ hel yuu-ba wuɔ: «Na'a naacolŋ daayo cie bige-i?»

³⁰ Baa cira: «Kuɔ u maacemma naa fa, ii naa saa jo baa-yo ji hā-ni.»

³¹ Pilati wuɔ gbē-ba wuɔ: «Biyaŋ-yoŋ na k̄ā baa-yo na ka ce u āndaŋgu-i namaa cemma.»

Baa cira: «Mie sie gbāa hā-ba hūmelle-i i fere wuɔ ba ko moloŋo.» ³² Yesuŋ ŋa na'a u ka ku kuliŋgu maŋ, ku'i sa juoŋ daaku-i wei?††

³³ Pilati wuɔ bir suur u dumelle-na aa bī Yesu-i ji yuu-yo wuɔ: «Nuɔnei Yuifu ba nellentieŋ nuɔŋo-i wei?»

³⁴ Yesu wuɔ cira: «Moloŋo-i waŋ mi maama baa-ni wei? Sisɔ naŋ kusūŋ-maama'i?»

³⁵ Pilati wuɔ cira: «Ne niŋ feŋ-miŋ! I daa muɔ Yuifuyieŋ muɔ wei? I nellen-baamba'i hāa muɔ baa-ni baa *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, ŋ guɔlaaya bige-i ba wulaa?»

³⁶ Yesu wuɔ cira: «Mei nellentesīnni sa hel hīema-na bande. Kuɔ ni taa ni hel hīema-na bande, bamaŋ cuu mi huoŋ-nu baa naa gbāŋ kpelle a hūu-mi Yuifubaa-ba nammu-na. ŋga mei nellentesīnni-i miwaan daayo niini sī.»

††18:32 Nieŋ 12.32-33.

³⁷ Uŋ waaj mafamma-i, Pilati wuɔ cira: «Terienḡu faṅgu-na, nellentien nu wei?»

Yesu wuɔ cira: «Nellentien muɔ ŋa nin waaj-ma duma. Mi juɔ ji hoŋ hiema-na da mi waaj ninsono maama. Umaṅ duɔ cu ninsono huono-nu ŋ da kutieno nu mi nelma-i.»

³⁸ Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ninsono yaa bige-i fuɔ?» Aa naa tiraa hel kā Yuifubaa-ba wulaa ka cira: «Mei saa da kumaŋ cie na'a na ko naacolŋ daayo-i.

³⁹ Ŋga ma diei dii, kumaŋ cief koko, belle belle, da na'a na ce na kɔrsinni timmaŋ-ponsaangu-i, mi nanna kaso-biloŋo diei hā-na. Na taara bende-i mi nanna Yuifu ba nellentienyo yaa hā-na wei?»

⁴⁰ Baa kaasŋ wuɔ: «I sa taara ŋ nanna ufaŋo-i! I taara ŋ nanna Barabasi!» A ne da Barabasi faŋo waa cuoyo.

Pilati hāa-ba hūmelle-i wuɔ ba ko Yesu-i

19 Maŋ juɔ waa dumaŋo-na, *Pilati wuɔ cira ba jo baa Yesu-i ji muo-yo. ² Sorosibaa baa ce huɔni a sū nyantuoluo dii u yungu-na. Aa naa bi dii jongorbuɔ hā-yo ce-yo ŋa nellentienyo. Jongorbuɔ faŋo waa dāa-wuono. ³ Baŋ cie mafamma-i, baa ta ba pie ba jaal-o. Umaṅ duɔ pie, wuɔ: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni.» Aa caa u tūngu-i.

⁴ Pilati wuɔ tiraa hel waaj baa-ba wuɔ: «Mi ka ce ba hel baa-yo jo baa-yo, ku yaa na ka suɔ wuɔ mei saa da kumaŋ cie na'a na ko-yo.» ⁵ Aa naa bi ce ba hel baa Yesu-i baa huoniŋ-nyantuoluo-i u yungu-na a naara jongorbuɔ-i u nuongu-na. Baŋ juɔ baa-yo, Pilati wuɔ cira: «U yaa daayo!»

⁶ *Diilojigāntamba yuntaamba-i baa *Diilodubuɔ niyataaŋ baŋ juɔ'a ba ne da Yesu-i, baa pāŋ doŋ ta ba kaasŋ wuɔ: «Gbu-yo *daaŋ-nu! Gbu-yo daaŋ-nu!»

Pilati wuɔ cira: «Kāaŋ na ka gbu-yo na fere; mei saa da kumaŋ cie na'a na ko-yo.»

⁷ Yuifubaa baa cira: «U cie u fere Diilon-Bienjo; a ne da a saa baa mie *ānjīnamma-i, fuɔ temma-i i saa saaya i yaŋ-yo, i gbē i ko-yo.»

⁸ Baŋ waaj mafamma-i, Pilati holle pāŋ caar. ⁹ Wuɔ bir suur baa Yesu-i ka yuu-yo wuɔ: «Naŋ hel hie?» Yesu saa seŋ sūnungu yuɔ.

¹⁰ Pilati wuɔ cira: «Ŋ fiinaaŋ muɔmei nuɔ-i wei? Ŋ saa suɔ wuɔ mi gbāa nanna-nie, mi gbāa bi ce ba gbu-ni *daangu-na wei?»

¹¹ Yesu wuɔ cira: «Kuɔ Diilo saa naa hā-ni baa ku fŋgū-i, nii naa saa gbāa ce bŋkūngu muɔmi-na. Terienḡu faṅgu-na, umaŋ juɔ baa-mi ji hā-ni, fuɔ cāl-muɔ maaraa naŋ wuono-i.» ¹² Pilatiŋ nuɔ nel daama-i wuɔ pāŋ tuɔ taara u nanna Yesu-i. Yuifubaa baa sire ta ba kaasŋ wuɔ: «Da kuɔ naŋ jienjo sī *jāmatigi-i, nanna-yuɔ! Umaṅ duɔ ce u fere nellentienyo, jāmatigi bigāarāŋo!»

¹³ Baŋ piye dumaŋo-na, Pilati wuɔ tiraa hel baa Yesu-i kā baa-yo terienḡu nangu-na ba bī-ku «Gabata» ebiremma-na. Fāamaŋo tiena kusuoŋ-nu'i u ger. Baŋ kāa, wuɔ tiena u teterre-na. ¹⁴ Bāaŋgu naa hi yuhuoŋga-i tī, aa *kɔrsinni timmaŋ-ponsaangu waa ŋa bisŋ ku temma. Pilati wuɔ gbē Yuifubaa-ba-i wuɔ: «Na nellentienyo yaa daayo!» ¹⁵ U waaj mafamma-i ce nie? Baa sire ta ba kaasŋ wuɔ: «Ko-yo! Ko-yo! Gbu-yo daaŋ-nu!»

Pilati wuɔ cira: «Na'a mi gbu na nellentienyo yaa daangu-na wei?»

*Diilojigāntamba yuntaaŋ baa cira: «Da ma hel *Oromɛ ba *jāmatigi-i-na, nellentienyo naŋo si dii baa-ye.» ¹⁶ Pilati wuɔ hā-ba Yesu-i wuɔ ba ka gbu-yo daangu-na.

Ba taa baa Yesu-i da ba ka ko-yo

(Matie 27.32-44; Marke
15.21-32; Like 23.26-43)

¹⁷ *Pilatiŋ hāa-ba hūmelle-i, baa hel baa Yesu-i nellen-huonŋa-na kā baa-yo baŋ biŋ terienŋu maŋ ebiremma-na «Golgota-i», ku yunŋu yaa wuɔ yukolu-onŋu. Baŋ ka gbuɔ-yonŋ *daanŋu maŋ nuɔ-i, baa haa-ku hā fuɔ fere yaa tūu-ku. ¹⁸ Ba kaa baa-yo kusuɔŋ-nu'i ka gbu-yo, a naara nuɔmba namba ba hāi; unanŋo-i kɔtuɔŋ daaku-na, unanŋo-i kɔtuɔŋ daaku-na.

¹⁹ Pilati wuɔ nyegēŋ haa Yesu yudɔɔ-i-na wuɔ: «Nasaretitaanŋ Yesu, *Yuifu ba nellentienŋo.» ²⁰ Ba naŋ gbuu-yo terienŋu maŋ nuɔ-i, kuɔ sa maa baa nellen-huonŋa-i, aa ba naŋ nyegāanŋ nelma maŋ haa u yudɔɔ-i-na, baa nyegāanŋ-ma ebiremma-na, baa latemma-na, baa girekimma-na; a ce dumaanŋo-na, Yuifubaa bɔi baa kalaŋ-ma. ²¹ *Diilojigāntaamba yuntaanŋ baa sire kā Pilati wulaa ka cira: «Hur Yuifu ba nellentienŋo-i aa ŋ nyegēŋ wuɔ: «Naacolŋ daayo ciera u yaa Yuifu ba nellentienŋo-i.»

²² Pilati wuɔ gbē-ba wuɔ: «Miŋ nyegāanŋ kumaŋ, mi nyegāanŋ ku yaa-i; mi sie gbāa hur-ku aa nyegēŋ kunanŋu.»

²³ Sorosibaa-baŋ gbuu Yesu-i, baa bie u niidiini-i calnu-nie sɔmma naa; nel-duonŋo bie sɔmma diei. Aa naa bi bie u jonŋorbuɔ-i. Jonŋorbuɔ daayo-i munŋ-bommu saa waa-yuɔ; kompanŋa diei duonŋ dɔɔ-i-na ji hi cicaara-i. ²⁴ Baa ta ba piye baa ba-naa wuɔ: «Baa na yanŋ i taalnu jonŋorbuɔ daayo-i, yanŋ i ful tieŋa i ne umaŋ ka da-yo.» Mamaŋ nyegāanŋ Diilonŋ-nelma-na ma'i sī daama-i wei? Ma nyegāanŋ wuɔ: «*Ba calaanu mi*

niidiini-i ba-naa nuɔ aa ful tieŋa bie mi jonŋorbuɔ-i.»^{††}

²⁵ Baŋ gbuu Yesu-i, u nyu waa u caanŋu-na baa u nyu hāanŋo naŋo, a naara Maari maŋ Kulopasi cieŋo-i, baa Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na.

²⁶ Yesu wuɔ ne da u nyu-i baa u *hāalā-bilonŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu-yuɔ ba waa yiera ba-naa canninŋ; wuɔ gbē nyunŋo-i wuɔ: «Nnaa, ŋ bieŋo yaa-i.» ²⁷ Aa gbē hāalābilonŋo-i wuɔ: «Ŋ nyu yaa-i.»

Uŋ piye dumaanŋo-na, hāalābilonŋ daa u saa bir u huonŋu nyunŋo-na; wuɔ bie-yo u ka tīena fuɔ terienŋ-nu.

Yesu kuliŋgu-i

(Matie 27.45-56; Marke
15.33-41; Like 23.44-49)

²⁸ Yesuŋ cie mafamma-i, wuɔ ne da mamaŋ waa cemma hiere ma cie. Wuɔ cira: «Hūŋkuɔsinni bilaa-mi.»^{¶¶} U waanŋ ma yaa-i a ce mamaŋ nyegāanŋ Diilonŋ-nelma-na ma da ma gbāa ce. ²⁹ Bū-nanŋa nanŋa waa terienŋu-na niisaarni'i naa yuu-ka. Sorosibaa baa dii kānsaarma niisaanŋ daani-na aa naa fulma *isopegboruon-nu kā baa-ma Yesu nunŋu-na. ³⁰ Yesu wuɔ mɔsūnya niisaanŋ daani-i aa naa cira: «Fiefie fuɔ, weima tīe.» Aa naa bi niŋiŋ u yunŋu-i, u tamma yaa dumaanŋo-na.

Ba fūɔ Yesu gbugbeinŋo-i baa puɔlungu

³¹ Baŋ gbuu Yesubaa-ba-i yiinŋu maŋ nuɔ-i, ku waa jumayiinŋu. Ku cuo kaala waa *yitiŋanŋu; a ce dumaanŋo-na, *Yuifu ba yuntaamba saa ta ba taara yitiŋanŋu hi Yesubaa-ba-i dii dɔɔ-i-na. A tiraa naara yitiŋanŋu fanŋu waa yibuɔ ba wulaa. Baa kā ka cārā *Pilati-i wuɔ u yanŋ ba ka kara ba gbeini-i ku yaa ba ka ku donduo ba har-ba aa yitiŋe-

††19:24 Gbeliemanŋ-nalāanŋu (Psaume) 22.19

¶¶19:28 Niŋŋ Gbeliemanŋ-neini (Psaumes) 69.22 baa 22.16.

nanḡu suɔ da ku hi. ³²Pilati wuɔ hā-ba hūmelle-i. Sorosibaa baa kā. Baḡ ḡa naa gbu bamaḡ baa Yesu-i, baa kara dīelā-wuonḡo gbeini-i aa kā ka kara hāalīḡ-wuonḡo niini-i. ³³Ba birii ku yaa nuɔ-i da ba kara Yesu niini-i, a da u kuu; a ce dumaanḡo-na ba saa kara-nīe. ³⁴Sorosiy-ienḡo nanḡo yagar fī u gbugbeinḡo-i baa u puɔlunḡu-i. Uḡ fūɔ-yo dumaanḡo-na, tāḡ maa ta ma hel baa hūmma.

³⁵Umanḡ nyegāḡ nel daama-i, u daama nuɔ baa u yufelle, u sa kar u huɔyasanaḡ. Fuɔ fere suyaa wuɔ u waḡ ninsonḡo. U taara na hūu-ma wuɔ ninsonḡo ku'i cie u tuɔ waḡ-ma baa-na. ³⁶Diilonḡ-nelmaḡ piiye terienḡu maḡ nuɔ-i wuɔ: «*Ba sie kanu halle u gboluonḡu diei*»^{§§}, ma'i saa ce daama-i wei?

³⁷Aa ma tiraa piiye terienḡu nanḡu-na wuɔ: «*Ba ka bir ta ba ne baḡ fūɔ umanḡ.*»*

Yesu fuuremma-i

(*Matie 27.57-61; Marke 15.42-47; Like 23.50-56*)

³⁸Ku huonḡu-na, Yosefu maḡ taa u hel Arimate-i-na, wuɔ kā ka cārā *Pilati-i aa duɔ ka har Yesu-i. Fuɔ bi waa Yesu huonḡu-na, ḡga fuɔ taa u kāalā *Yuifu ba yuntaamba-i, a ce dumaanḡo-na, u taa u fuo u kūḡu-i. Pilati wuɔ hā-yo hūmelle-i u kā ka har Yesu-i. ³⁹Nikodemu maḡ naa kāa Yesu wulaa isuonḡu nanḡu-na, wuɔ kā ka naara-yuɔ. Nikodemu wuɔ guɔlāa *miir-namma baa alowesi[†]-namma a kā. Ma yoyondonḡ maa yuu kilobaa komorre baa cīnciel temma. ⁴⁰Baa kāyā ba-naa ba hāi-i-na a tiil kulonḡo-i baa natikolo-nanḡ daama-i aa finya-yuɔ. Ba migāḡ-yo ḡaa Yuifubaa-baḡ bi migāḡ ba kuomba-i dumaa aa suɔ fuure-bei.

⁴¹Ba nanḡ gbuu Yesu-i kusuɔḡ-nu, tibinninḡ-suonḡu nanḡu waa ku caanḡu-na. Tibinninḡ-suonḡ daaku huonḡa-na, cīncorfelende waa, baa sa hi fuure moloḡo die yogo. ⁴²*Yitienanḡu hii tī dumaanḡo-na, baa kā baa Yesu-i kusuɔḡ-nu'i ka fuure-yuɔ aa da ba da ba fere tigiinḡ cie yitienanḡu-i.

Yesu siire hel kuomba hōlma-na

(*Matie 28.1-8; Marke 16.1-8; Like 24.1-12*)

20*Yitienanḡu cuo kaala-i-na[‡], Maari maḡ taa u hel Magidala-i-na, wuɔ sire naar cicānjāale-na a kā Yesu cīncorre-na. Tāmpēbuɔ nanḡo naa suuye di nunḡu-i. Uḡ kāa ka hi, wuɔ da tāmpēl daade būmalāa halaḡ. ²Wuɔ bir ḡūunu baa gbarunḡu kā ka da Simɔ-Pier baa *hāalābilonḡ maḡ maama-i taa ma dōlnu Yesu-i. Wuɔ gbē-ba wuɔ: «*Ba hielaa Itienḡo-i cīncorre-na, aa i saa suɔ baḡ diyaa-yo kusuɔḡ-nu.*»

³Pier baa hāalābilonḡ daayo-i baa sire ta ba gbar ba kā cīncorre terienḡu-na. ⁴Hāalābilonḡ daa wuɔ gbar ka hi yaanḡa Pier-na. ⁵Uḡ hii, u saa suur, wuɔ yiera aa naa gbīina tuɔ ne. U nie ku yaa-i a da kompabienḡ[¶] yaa yonḡ cīncorre huonḡa-na. ⁶Simɔ-Pierḡ juɔ ji hi, wuɔ cor suur a bi da kompabienḡ jīena dumande hīema-na. ⁷Baa naa ce kompanḡa nanḡa a finya kulonḡo yaanḡa-i, wuɔ da kafanḡa fiḡ jīna ka deḡ. ⁸Hāalābilonḡ daayo suɔ suur fiefie-i-na. Uḡ suurii ka da-ku dumaanḡo-na, wuɔ suɔ hūu-ma wuɔ Yesu siire ninsonḡo. ⁹Ninsie ninsie, Diilonḡ-nelmaḡ waanḡ mamaḡ wuɔ Yesu naa saaya u sire hel kuomba hōlma-na, u hāalābiemba saa naa hi suɔ ma yaanḡa-i

§§19:36 Helmaḡ-sebe (Exode) 12.46; Gbeliemaḡ-nalāanḡu (Psaume) 34.21

*19:37 Sakari (Zacharie) 12.10

†19:39 *Alowesi*: Tibiinḡu nanḡ yerre-i dumaanḡo-na, ba ce natikolo baa-ku.

‡20:1 Ku cuo kaala waa jumaansi.

¶20:5 Bafamba taa ba finya ba kuomba-i baa kompabienḡa.

yogo. ¹⁰Hāalābieŋ daabaŋ kaa da-ma dumaano-na, baa bir kūŋ.

Yesu caraaya Magidalataŋ Maari-i

(Matie 28.9-10; Marke 16.9-11)

¹¹*Hāalābieŋ daabaŋ taa, Maari wuɔ yiera cīncorre nuŋgu-na tuɔ kaal. Uŋ kaal, wuɔ ji gbīina wuɔ fuɔ ne cīncorre huɔŋga-i; ¹²a da bige-i daaku-i? *Dɔrpɔpuɔrbiemba hāi baa joŋgorpiɛlmba. Ba tiēnaana baŋ ŋa naa galla Yesu-i kusuɔŋ-nu: Unano-i u yuŋguŋ waa kusuɔŋ-nu, unano-i u gbeiniŋ waa kusuɔŋ-nu. ¹³Dɔrpɔpuɔrbiemba yuu-yo wuɔ: «Bige-i cie ŋ ta ŋ kaal?»

Maari wuɔ cira: «Ba hielaa mi Tieno-i aa mi saa suɔ baŋ diyaa-yo kusuɔŋ-nu.»

¹⁴Wuɔ u miel ne ku yaa-i a da Yesu-i u huɔŋgu-na, ŋga u saa suɔ wuɔ u yaa-i; ¹⁵u daa nie sī baŋ fuuriie Yesu-i suɔŋgu maŋ nuɔ-i kutieno yaa-i.

Yesu wuɔ cira: «Cieŋ nuɔ, bige-i cie ŋ ta ŋ kaal? Iŋ taara hai moloŋo-i?»

Wuɔ cira: «Naacolŋ nuɔ, da kuɔ nuɔnei biyaa-yo, pigāaŋ-mi niŋ jīēna-yuɔ kusuɔŋ-nu mi ka bie-yo.»

¹⁶Yesu wuɔ cira: «Maari!»

U mielāa ku yaa-i a suɔ suɔ-yo. Wuɔ pi-iyē ebiremma-na wuɔ: «Araabuuni!» Ku yuŋgu yaa wuɔ: Hāalātie.

¹⁷Yesu wuɔ cira: «Baa bella-mie! Mi saa hi nyugūŋ kā mi To wulaa yogo. Ma-maŋ dii cemma: Kā ŋ ka waŋ baa mi baamba-i wuɔ mie mi nyugūŋ kā mi To wulaa, u yaa namaa bi To. Mi kā mi Di-iloŋo wulaa, u yaa namaa bi Diiloŋo.»

¹⁸Maari wuɔ bi ta ka tūnu hāalābiemba-i wuɔ u daa Itieno-i, aa bi waŋ uŋ puɔraa-yo baa mamaŋ.

Hāalābiemba daa Yesu yufelle

(Matie 28.16-20; Marke 16.14-18; Like 24.36-49)

¹⁹Yinduɔŋgu faŋgu dānambāaŋgu-na, *hāalābiemba tigiŋ ba-naa dūŋgu

naŋgu-na aa naa gbonu-kuɔ ba fereŋ nuɔ. Ba taa ba kālā *Yuifu ba yuntaamba-i ku'i cie baa gbonu-kuɔ ba fereŋ nuɔ. Ba juɔ'a ba ne da Yesu-i ba hɔlma-na. Wuɔ gbē-ba wuɔ: «Tiyāaŋ dei!» ²⁰Uŋ waŋ mafamma-i, wuɔ pigāaŋ-ba u nammu-i baa u gbugbeino-i. Hāalābiembaŋ daa-yo, ba hɔmmu gbuu pāŋ fē da yogogo. ²¹Yesu wuɔ tiraa cira: «Tiyāaŋ dei!» Aa naa cira: «Mi To uŋ puɔraa-mi dumaa, muɔ mi bi puɔr-na dumei.»

²²Uŋ waŋ mafamma-i, wuɔ hul fafalmu dii-bei aa naa cira: «Mi hāa-na *Diiloŋ-Yalle yaa-i. ²³Da na pir bamaŋ āmbabalma-i, ma ka pir, ŋga da na saa pir bamaŋ maama-i, ma ka tiē ba yunni-na.»

Toma daa Yesu yufelle

²⁴*Hāalābiembaŋ daa Yesu-i, Toma maŋ ba naŋ bīŋ-yoŋ Pīēbaa-ba-i u saa waa. ²⁵U nabaamba kā ka tūnu-yuɔ wuɔ ba daa Itieno-i. Toma wuɔ cira: «Muɔ da mi saa da heŋa fonni-i u nammu-na, da mi saa dii mi niele-i foŋ daani-na, da mi saa dii mi naŋga-i u gbugbeino-na, mi ceraa mi hūu-ma.»

²⁶Yinni niediei cor, niehāi yiŋgu-na, hāalābiemba tiraa tigiŋ ba-naa duduɔŋgu faŋgu-na. Toma waa baa-ba kufaŋgu-i. Baa gbonu dūŋgu-i ba fereŋ nuɔ. Ba juɔ'a ba ne tiraa da Yesu-i ba hɔlma-na. Wuɔ gbē-ba wuɔ: «Tiyāaŋ dei!» ²⁷Aa naa cira: «Toma, jo baa ŋ niele-i bande. Ne mi nammu-i. Dii ŋ naŋga-i mi gbugbeino-na ŋ ne. Baa ce ŋ hɔmmu-i mu hāi; hūu-ma wuɔ muɔmei!»

²⁸Toma wuɔ cira: «Nuɔnei mi Tieno nuɔ, nuɔnei mi Diiloŋ nuɔ!»

²⁹Yesu wuɔ cira: «Iŋ daa mi yufelle ku'i cie ŋ hūu-ma; waŋ mi tūnu-nie: Bamaŋ da ba saa da mi yufelle aa hūu-ma, kutaamba yunni dɔlāa.»

³⁰Yesu cie gberē-weima namma u hāalābiemba hɔlma-na aa ma saa waŋ

sebe daayo-na. Gberɛ-weima famma bi ciinu. ³¹Ŋga mamaŋ nyegāaŋ daama-i, ma nyegāaŋ wuɔ na suɔ aa hūu-ma wuɔ Yesu yaa *Konkortieŋo maŋ Diiloŋ uŋ saaŋ-yo, u yaa Diiloŋ-Bieŋo-i. Aa da na hūu u nelma-i, na ka da cicēlma maŋ sa tīeŋ dede-i fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i.

Hāalābiemba tiraa da Yesu-i

21 Ku huonɔŋu-na, Yesu *hāalābiemba namba tiraa da-yo dii Tiberiyadi dalanga-na. Baŋ daa-yo dumaa ku yaa daaku: ²Simɔ-Pier, baa Toma maŋ ba naŋ biŋ-yoŋ Pīebaa-ba-i, ba waa yiŋgu nanɔŋu-na baa ba-naa, a naara Natanayel maŋ taa u hel Kana nelle-na dii *Galile mara-i-na, baa Sebede bepuɔmba-i a naara hāalābiemba namba ba hāi. ³Simɔ-Pier wuɔ gbē-ba wuɔ: «Mei taara da mi ka naŋ juɔŋo.»

Baa cira: «Mie fere-i i ka kã baa-ni.» Ba taa ku yaa-i, ku waa isuonɔŋu, kã ka suur beŋo-na a naŋ juɔŋo-i da suu, ba saa da biŋkūŋgu bel.

⁴Kuŋ juɔ ta ku kaala huonɔŋu maŋ nuɔ-i, baa da moloŋo naŋo yieraaya bomborma-na; ŋga ba saa suɔ wuɔ Yesu yaa-i. ⁵Yesu wuɔ cira: «Mi jēnaaŋ na-maa, na daa bel wei?»

Baa cira: «I saa da biŋkūŋgu.»

⁶Yesu wuɔ cira: «Naŋ juɔŋo-i na nadieyanga-i na ka da.» Baa bi naŋ juɔŋo-i a bel titiraamba-i juɔŋo yu tuɔ yar-ba famma. ⁷*Hāalābiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i u waa. Fuɔ wuɔ gbē Simɔ-Pier wuɔ: «Itieŋo yaa-i!» Simɔ-Pierŋ nuɔ mafamma-i, uu naa hiel u jonɔroo-i, wuɔ pãŋ bie-yo dii-yo aa naa tie suur hūmma-na. ⁸U nabaŋ baa fa titiraŋ daaba-i kã baa-ba bomborma-na baa beŋo-i. Ku saa naa gbāa maa du-maa, metiribaa komuɔŋa ndii temma.

⁹Baŋ huɔlaa, baa da dāamu baa teterieŋo mu dɔɔ a naara *buruo.

¹⁰Yesu wuɔ cira: «Naŋ bilaa titiraamba maŋ, juɔŋ baa banamba bande.» ¹¹Simɔ-Pier wuɔ suur beŋo-na a fa juɔŋo-i hel baa-yo bomborma-na. Uu naa yu baa tetekãŋkareija. Ba waa komuɔŋ-niehāi baa cīncieluo titiraamba siei juɔŋo-na. Baŋ fie ciinu dumaŋo-na, juɔŋo saa kar. ¹²Yesu wuɔ cira: «Juɔŋ na ji wuo niwuoni-i.» Hāalābieŋ baa pãŋ suɔ wuɔ Itieŋo yaa-i, ŋga hai ka sie yuu-yo? ¹³Yesu wuɔ pie a bie buruo-i bülnu-yuɔ hã-ba; aa naa bi hã-ba titiraamba-i.

¹⁴Yesuŋ siire hel kuomba holma-na, u caraaya u hāalābiemba-i i siei yaa de-i.

Yesu yuu Pier a ka hi u beyufieŋa-i

¹⁵Baŋ juɔ wuo niwuoni-i tī, Yesu wuɔ cira: «Simɔ, Nsāa bieŋ nuɔ, mi maama dɔlnu-nie a yaŋ daaba-i wei?»

Simɔ wuɔ sie wuɔ: «Ūu.» Aa naa cira: «Itie, naŋ fere ŋ suyaa wuɔ ŋ maama dɔlnu-mie.»

Yesu wuɔ cira: «Bel mi dombūurāamba-i[§] dei.» ¹⁶Aa naa tiraa cira: «Simɔ, Nsāa bieŋ nuɔ, mi maama dɔlnu-nie wei?»

Simɔ wuɔ sie wuɔ: «Ūu.» Aa naa cira: «Itie, naŋ fere ŋ suyaa wuɔ ŋ maama dɔlnu-mie.»

Yesu wuɔ cira: «Ta ŋ ne mi dombūurāamba-i.» ¹⁷Aa naa tiraa yuu-yo ku yu u beyufieŋa-i wuɔ: «Simɔ, Nsāa bieŋ nuɔ, mi maama dɔlnu-nie wei?» Simɔ huɔŋ kaa pãŋ du baa Yesu-i, wuɔ u cie nie tuɔ yuu-yo i sa-i-siei dumaŋo-na. Wuɔ cira: «Itie, ŋ suɔ nelma-i hiere, aa ŋ suyaa kerre wuɔ ŋ maama dɔlnu-mie!»

Yesu wuɔ cira: «Bel mi dombūurāamba-i dei.» ¹⁸Aa naa cira: «Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Niŋ

[§]21:15 *Dombūurāamba-i*: Ku birii a saanu baa cerma. Girekimma-na ba bīe-ba tūmbiamba. Bamaŋ hūyāa Yesu maama-i u taa u hinu u bī-ba u tūmbiamba. Nieŋ sap. 10.

ŋa naa waa naacolonɔ nuɔŋo-i, ŋ taa ŋ pēyē ŋ negelle-i ŋ fere, aa terienɔ maŋ dɔlaanu-nie ŋ kã kusuɔŋ-nu'i; ŋga da ŋ ji vāa, ŋ ka teteŋ ŋ nammu-i ba pēyē ŋ negelle-i hã-ni, aa niŋ'a ŋ sa taara ŋ kã kusuɔŋ-nu, ba kã baa-ni kusuɔŋ-nu'i.»
¹⁹ Yesu piiye āndaanɔ daaku-i duɔ pigāanɔ Pierŋ ka ku kuliŋgu maŋ a ce Diilonɔ ce bɔi. Uŋ waanɔ mafamma-i, wuɔ gbē-yo wuɔ: «Suur mi nallu-na.»

²⁰ Pier wuɔ u miel ne ku yaa nuɔ-i, a da *hāalābilonɔ maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i ma yanɔ ba huonɔgu-na. Hāalābilonɔ faŋo yaa naa yuu Yesu-i jukalaanɔgu-na wuɔ: «Itie, ŋ'a hai ka hel ŋ huonɔgu-na?»²¹ Pierŋ daa-yo dumaanɔ-

na, wuɔ cira: «Itie, daa fuɔ, hama-i ka da-yo?»

²² Yesu wuɔ cira: «Da mi fie cira u tīe ji hi mi birma-i ma hii nuɔ baa bige-i? Nuɔ suur mi nallu-na.»²³ Nel daa maa sire gbuo terni-i hiere wuɔ hāalābilonɔ daayo sie ku. A ne da Yesu saa wanɔ mafamma; u ciera: «Da mi fie cira u tīe ji hi mi birma-i ma hii nuɔ baa bige-i?»

²⁴ Hāalābilonɔ faŋo yaa daa nel daama-i aa nyegēŋ-ma, aa i suyaa wuɔ u saa kar u huɔyasanga.

²⁵ Yesu cie nelma bɔi. Die i biē-ma ma yuŋ-nu hiere nyegēŋ-ma maŋ cie dumaa, mei huɔŋ-na, sebebāa-ba famba sie gbāa suur miwaanɔgu-na.

Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma seɓe

Nelmuoyamma

Like seɓebaa-ba dii ba hāi Diiloŋ-nelmaŋ-seɓe-i-na. Yesuŋ siire ce mamaŋ hiere, u nyegāaŋ ma yaa-i u sebedielāŋona (Yesu maama maŋ Liken nyegāaŋma). Hāaliŋ-wuonjo yaa daayo-i. Mamaŋ cie Yesu huonŋu-na, ma yaa diiyu: *Hāalābiembaŋ daa *Diiloŋ-Yalle-i dumaa kuu dii, a naara Diiloŋ-Yallen cie ba da holle-i dumaa a waŋ *Kirsanelma-i aa nuamba boi hūu-ma. Diiloŋ-dūŋ-baambaŋ cie sūlma maŋ, u nuŋgu bi hii-ma. Diiloŋ-Yallen bi kāyā-bei dumaa ba nyaar aa ma dɔl-ba, u bi waan mafamma-i.

Hāalābiembaŋ duɔŋ dumaa ta ba waŋ Kirsanelma-i baa *Yuifubaa-ba-i *Yerusalemu-i-na, seɓe daayo duɔŋ baa ku yaa-i (sap. 1–7). Ku huonŋu-na, maŋ hii *Yude-i baa *Samari-i dumaa, mafamma suɔ waŋ (sap. 8–12). Aa perien baa Pol baa u nabaamba-i baŋ wuɔraaya dumaa yayargaa-terni-na a waŋ Kirsanelma-i baa *nieraamba-i (sap. 13–28).

Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma seɓe pigāaŋ wuɔ molo sie gbāa fillā Diiloŋ-nelma-i baa u Yalle-i wuɔ ni sie da ce ni maacemma-i. Yesu maama-i nelduɔŋmaama sī, nuamba-i nilēiŋa-na hiere ba maama.

Yesu nyugūmma-i duɔ kā Tuonjo wulaa

1^{1–2} Tofil, Yesuŋ siire waŋ Diiloŋ-nelma-i aa ce mamaŋ hiere a ji hi u nyugūmma-i, mi waan ma yaa-i mi sebedielāŋona. Aa suɔ duɔ ta, uŋ ŋa naa hiel bamaŋ ce-ba u *pɔpuɔrbiemba, *Diiloŋ-Yalle cie u pigāaŋ-ba ba maacemma-i. ³ Uŋ kuu aa sire, u taa u carra ba yaa-i ba da ba suɔ wuɔ u siire. U

cie yinni komuɔŋa hāi baa-ba tuɔ carra-bei u piiye *Diiloŋ-bāaŋgu maama-i.

⁴ Yiinŋu nanŋu-na, ba waa ta ba wuo niwuoni, wuɔ gbē-ba wuɔ: «Baa na maa *Yerusalemu-i-na; miŋ waan mamaŋ baa-na wuɔ mi To pāa-na nuŋgu, ciyaan ma ce igēna. ⁵ Na saa da, Nsāa *baatisen nuamba-i baa hūmma, ŋga namaaŋo-i, ku sie da yinni, mi ka batisen-na baa Diiloŋ-Yalle-i.»

⁶ Yiinŋu nanŋu-na, baa ji tigiin ba-naa. U pɔpuɔrbiemba yuu-yo wuɔ: «Itie, ku ce ŋ ka bir hā *Isirahel-baamba-i baa fōŋgū-i fiefie dumande wei?»

⁷ Yesu wuɔ cira: «Mi To uŋ diyaa huonŋu maŋ baa ma cemma-i, kuu sī namaa kuusuonŋu. ⁸ ŋga u Yalle da di jo-nei, na ka da fōŋgū ta na waŋ mi maama-i Yerusalemu-i-na, baa *Yude-i-na, baa *Samari-i-na ka cor baa nilēiŋa naŋa-i hiere hīema-na.»

⁹ Uŋ waan mafamma-i, ba'a ba ne da u nyugūŋ u kā dɔɔ, u nyugūŋ u kā dɔɔ, kā ka balla nyaasinni-na. ¹⁰ Baa bi yagar yiera tā ba yunni-i ta ba ne. Ba juɔ'a ba ne da jonŋorpielntaamba hāi ba caaŋu-na. ¹¹ Jonŋorpielntaan daaba gbē-ba wuɔ: «Galiletaan namaa, bige-i cie na yiera diŋ dɔɔ-i-na ta na ne dumaanjo-na? Nan daa Yesuŋ taa dumaa kā dɔɔ-i-na, duɔ ji cira u jo, u ka bi jo dumei.»

¹² Ba waa *Olivi-tibinni-tānuŋ-nu. Ku hɔlma yuu kilo diei temma baa Yerusalemu huonŋa-i. Baa bir gūunu jo Yerusalemu-i-na. ¹³ Baŋ juɔ, baa kā ka nyugūŋ suur dūŋgu nanŋu-na, ba jo ba tigiin ba-naa kusuɔŋ-nu'i koko. Bamaŋ waa, ba yaa daaba: Pier, Nsāa, Sake baa Āndere, Filipu baa Toma, Batelemi baa Matie, Sake maŋ Alfe bieŋo waa, Simɔ maŋ taa u kuye u nelle maama-i a naara *Yuda maŋ Sake bieŋo-i, ba'i waa dumaanjo-na. ¹⁴ Ba hieronjo-i, baa ta ba tigiin ba-naa kpēkpē ba cārā Diiloŋo-i. Caamba namba waa baa-ba, Yesu nyu waa a naara u hāmba-i.

Hai ka suur Yuda fuongu-na?

¹⁵Yiingu nanngu-na, Pier wuɔ ji sire yiera Diilonɔ-dūŋ-baamba hɔlma-na, ba waa nuɔmba komuɔŋ-niediei temma, aa naa cira: ¹⁶«Tobiŋ namaa, nelma maŋ nyegāaŋ Diilonɔ-nelma-na, maa naa saaya ma ce. *Diilonɔ-Yalleŋ cie *Davidi waŋ mamaŋ** *Yuda kūŋgu-na, ma cie. Yuda yaa juɔ ce tayaana ba ka bel Yesu-i. ¹⁷Yuda waa baa-ye i tie ce maacenduɔma. ¹⁸Uŋ cie maacembabalaŋ daama-i da gbeiŋa maŋ, u sāa suongu baa-ya.†† U juɔ par diire u yuŋ-nu suongu faŋgu-na a muonu u kusūŋgu-i, u purru hel hiere bomborma-na. ¹⁹Yerusalemutaamba nuɔ nel daama-i hiere ka saa, a ce ba haa suongu faŋgu yerre-i ba nelma-na wuɔ «Hakeldama», ku yuŋgu yaa wuɔ tammaŋ-suongu. ²⁰A ne da ma nyegāaŋ Gbeliemaŋ-neini-na wuɔ: *«U dumelle saaya di muonu; molo baa waa tiena-die.»‡‡*

Aa tiraa nyegēŋ wuɔ: *«Molo saaya u bie u maacemma-i.»¶¶*

²¹«Terieŋgu faŋgu-na, bamaŋ waa baa-ye i wuɔramma-na hiere baa Itieŋo-i, ²²a doŋ Nsāa uŋ *baatisēŋ-yo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, a ka hi u nyugūmmaŋ-yiingu-i, kutieŋo saaya u hel ba yaa nuɔ-i a naara-yiɛ i tie waŋ u siremma kūŋgu-i.»

²³Uŋ juɔ piiye tī, baa hiel nuɔmba hāi da ba fiel u diei bei: Yosefu baa Matiyasi. Yosefu yerre nande yaa waa Barsabasi aa dinande-i Yutusi. ²⁴Baŋ cie mafamma-i, baa cārā Diilonɔ-i cira: «Itieŋ nuɔ, nuɔnei suyaŋ i hōmmu-i hiere. Niŋ ka hiel umaŋ ba hāi baŋ daaba-na, pigāaŋ-ye

baa-yo ²⁵u bie maacemma^{§§} maŋ Yudaŋ naana-mei aa kā u muŋkammu.» ²⁶Baŋ juɔ cārā tī, baa ful tieŋa a hiel. Tieŋa bel Matiyasi. Matiyasi wuɔ suur naara *pɔpuɔrbiemba-i. Baa naa tīe cīncieluo u diei.

Diilonɔ-Yalle jomma-i

2 *Pāntekoti-yiingu-na, Diilonɔ-dūŋ-baamba waa hiere tigiŋ terduɔŋ-nu. ²Ba juɔ'a ba ne da ijieni naŋ temma hilaa dɔɔ-i-na ŋaa fafalmu, a jo ji yu baŋ waa dūŋgu maŋ nuɔ-i. ³Ba'a ba tiraa ne, a da dāamu nammu calnu mu haa ba yunni-na. ⁴Muŋ calaanu haa-bei dumaŋo-na, *Diilonɔ-Yalle pāŋ yu ba hōmmu-i a ce ba doŋ ta ba piiye nieraŋ-nelma.

⁵A ne da *Yuifubaa-ba maŋ wuɔyaŋ ba Diilonɔ-hūmelle-i fafamma, ba fōŋgūɔ baa hilaa nileŋa-na hiere jo *Yerusalemu-i-na yibieŋa faŋa-na. ⁶Baa tīena ji nu ijieŋ daani-i, baa sire gbar kā ka yu. Bamaŋ waa hiere, nelieŋo nelieŋo u nuɔ Yesu *pɔpuɔrbiemba piiye fuɔ fereŋ nelma-i. ⁷Kuɔ cu ba hōmmu-i, baa ta ba piiye wuɔ: «Ma sī Galiletaamba-i daaba-i hiere ke? ⁸Ba cie nie ta ba nu i nelma-i hiere ba waŋ-ma baa-ye? ⁹Ŋ sie suɔ wuɔ mie maŋ jāanu i-naa bande-i-na, Partitaamba dii-yiɛ, Meditaamba dii, Elamutaamba dii, Mesopotamitaamba dii, bamaŋ hilaa *Yude-i-na baa bi dii, Kapadɔsitaamba dii, Pōtaamba dii, Asitaamba dii, ¹⁰Firgitaamba dii, Pānfilitaamba dii, Esipitaamba dii, Libitaamba maŋ dii Sireni caŋgu-na baa dii, bamaŋ hilaŋ *Ɔɔmu-i-na bafamba bi dii, ¹¹Yuifukireiŋa dii, bamaŋ bi suurii

** 1:16 Nieŋ Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 41.10.
 †† 1:18 Nieŋ Matie seɔe-i-na 27.3-8.
 ‡‡ 1:20 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 69.26
 ¶¶ 1:20 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 109.8
 §§ 1:25 Yudaŋ taa u ce maacemma maŋ baa Yesu *pɔpuɔrbiemba-i ba gbē ma yaa-i.

Yuifusinni-na baa bi dii, Kiretitaamba dii, Arabubaa-ba dii, aa i hieroŋo-na, Diiloŋ uŋ cie maacenfafamma maŋ, nelieŋo nelieŋo u nuɔ-ma u fereŋ nelma-na.»¹² Kuɔ ce-ba gberɛ, ba sa suɔ baŋ jɔguɔŋ mamaŋ. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Nel hama-i temma-i dumande-i?»¹³ Banaŋ baa bir yaŋ aa ta ba nyɛ pɔpuɔrbiemba-i wuɔ ba nyuɔŋ kolma.

Pier āndaanġu-i

¹⁴ Maŋ juɔ waa dumaanġo-na, Pier wuɔ sire yiera baa u nabaamba-i* aa naa doŋ tuɔ piye da gbagaga wuɔ: «*Yui-fubaa namaa, baa namaa namaŋ dii tiena *Yerusalemu-i-na, mi ka waŋ nelma diei baa-na, karaaŋ na tinni-i dei na nu-ma.¹⁵ Na suyaa wuɔ bāanġu saa hi boŋ yogo aa na'a ba nyuɔŋ kolma, ba daa-ma hie?¹⁶ Na saa da, Diiloŋ uŋ puɔraa Yowel waŋ mamaŋ, ma'i cieŋ.¹⁷ Yowel waanġu-ma wuɔ:

«Diiloŋo ciera wuɔ:
 «Miwaanġo tūmmanġ-huɔŋgu-na,
 mi ka gbuo nuɔmba-i hiere baa mi *Yalle-i.
 Na bisālm̄ba ka ta ba ce mi pɔpuɔrunġu-i.
 Mi kaa ta mi carra naaciemba-i mi piye baa-ba.

Aa ta mi piye baa bīncuɔmba-i dānsānniŋ.
¹⁸ Coima saa fa, bamaŋ cāa-minġ hiere,
 caamba-i baa bɛmba-i,
 mi ka gbuo-ba baa mi Yalle-i huɔŋ daaku-na,

ba ka waa mi pɔpuɔrbiemba.
¹⁹ Mi ka ce gberɛ-weima dɔrɔ-i-na baa hīema-na hiere:

Tāmma kaa waa, dāamu kaa waa,
 nyaasīnni kaa bi waa bɔi.

²⁰ Bāanġu kaa bir cure ŋaa isuɔŋgu
 aa cɛiŋo bir ce dāa ŋaa tāmma.

Mafamma ka ce aa Itieŋo jommaŋ-yiinggu suɔ hi.

*Yiinggu fanggu temma sie ji waa;
 ku kaa waa yibuɔ.*

²¹ A ce dumaanġo-na, umanġ duɔ ji tuɔ gbu-use Itieŋo-i, kutieŋo ka kor.»†»

²² Pier wuɔ suonu u āndaanġu-i wuɔ: «*Isirahel-baanġ namaa, yaanġ mi waŋ nelma diei baa-na: Diiloŋo pigāanġ-na Nasaretitaanġ Yesu fīŋgū-i. U cie u ce gberɛ-weima bɔi na holma-na. Namaa fere-i na saa yaŋ-ma damma.²³ Ba bel diiloŋo-i bel-o hā-na. Diiloŋo suɔ weima-i hiere; uu naa suɔ wuɔ na sie yaŋ-yo. Ma bi cie: Na bilaa-yo a hā bamaŋ sa kāanġ Diiloŋo-i ba gbu-yo *daanġ-nu ko-yo.²⁴ Ŋga hīema saa naa waa ma gbāa wuo-yo. A ce dumaanġo-na, baŋ kuɔ-yo, Diiloŋo yaŋ-ba aa sire-yuɔ.²⁵ Na saa da, *Davidi piye u maama wuɔ:

«Mi da Itieŋo-i hōnni maŋ joŋ mi yaanġa-na.

*U sa taara mi kūɔma nyɛŋ,
 ku'i cie u jo ji waa mi caanġ-nu.*

²⁶ Kufanġu hɔfēlle yaa yuu mi huɔŋga-i
 a ce mi ta mi piye dumande-i-na.
 Mi suyaa wuɔ da mi ku, mi ka fīsa.

²⁷ Diilo, mi suyaa wuɔ ŋ sie yaŋ mi tīɛ dii
 kuonġ-nelle-na.

Ŋ sie sie yaŋ nan nolġo hɔr dii hīema-na.

²⁸ Hūmelle maŋ kāanġ ŋ wullaɔ,
 ŋ pigāanġ-mi baa-de.

*Da mi waa ŋ caanġu-na
 ŋ ka ta ŋ ce baa-mi.»**

²⁹ Pier wuɔ cor baa u āndaanġu-i wuɔ: «Tobiŋ namaa, mi ka waŋ ninsoŋo-i baa-na i bīnciŋo-i Davidi kūŋgu-na: Davidi kuu ba fuure-yuɔ, a ji hi baa nyuŋgo u cīncorre dii i hōlma-na.³⁰ Davidi waa Diilopɔpuɔrbiloŋo. Diiloŋo naa pā nuŋgu baa-yo wuɔ duɔ saa ji waa, u jāmatigisīnni-i, u ka hā u hāayēlġo

*2:14 Yesu pɔpuɔrbiemba yaa baŋ gbēŋ-baŋ.
 †2:21 Yowel (Joël) 3.1-5a
 *2:28 Gbeliemanġ-nalāanġu (Psaume) 16.8-11

naŋo'i baa-ni. ³¹ A ce dumaano-na, Davidi naa t̄ena baa-ma wuɔ *Koŋkortieŋo ka ku aa sire. Na saa da u ciera: «Diiloŋo sie yaŋ u nolŋo t̄ie dii kuon-nelle-na» aa «u sie yaŋ u h̄er dii h̄iema-na.» ³² Koŋkortieŋo faŋo yaa Yesu-i. Diiloŋo uŋ siire-yuɔ, mie maŋ daaye-i hiere i daa-ma nuɔ. ³³ Diiloŋo k̄aa baa-yo u ka t̄ena u caaŋ-nu, aa uŋ ŋa naa p̄a nuŋgu maŋ baa-yo wuɔ u ka h̄a-yo u Yalle-i, u h̄aa-yo baade u gbuo-ye baade hiere. Naŋ daŋ mamaŋ daama-i baa naŋ nuŋ mamaŋ, difande maacemma'i. ³⁴ Davidi fuɔ fere saa k̄a d̄oɔ-i-na, ŋga u piiye Yesu k̄ungu-i wuɔ:

Itieŋo gb̄e mi Tieŋo-i wuɔ:

«Jo ŋ ji t̄ena mi caaŋ-nu

³⁵ aa ŋ yaŋ mi mal ŋ biḡaaraamba-i h̄a ŋ ce ŋ b̄aŋgu-i bei.»^f

³⁶ Terieŋgu faŋgu-na, nuharuŋgu si dii, Isirahel-baaŋ namaano-i hiere na saaya na suɔ wuɔ naŋ gbuu Yesu maŋ *daaŋgu-na, Diiloŋo cie u yaa-i Itieŋo-i aa tiraa ce-yo Koŋkortieŋo.»

³⁷ Baŋ juɔ nu nel daama-i, kuɔ ce-ba biŋk̄ungu. Baa yuu Pierbaa-ba-i^g wuɔ:

«Dumaano-na, i saaya i ce bige-i?»

³⁸ Pier wuɔ gb̄e-ba wuɔ: «Naanaŋ na cilobabalaŋo-i aa na jo ba ji *batisen-na Yesu-Kirsa yerre-na, ku yaa Diiloŋo ka hur na ambabalma-i. Mafaŋ da ma ce, Diiloŋo ka h̄a-na u Yalle-i. ³⁹ Na saa da, Diiloŋo p̄aa nuŋgu-i baa namei baa na bis̄almba, wuɔ u ka h̄a-na u Yalle-i. U bi p̄aa-ku baa uŋ ka b̄i bamaŋ yaayargaa-terni-na hiere ba cu u huon-nu.»

⁴⁰ Pier waan nelma boi baa-ba a dii sir̄eŋa bei ba da ba h̄uu-ma. U taa u piiye baa-ba wuɔ: «Siyaŋ koŋkoro-i, ku yaa mamaŋ kaa da fiefie ku nuɔmba-i ma sie ka da-na.» ⁴¹ Yiingu faŋgu-na, nuɔmba boi h̄uȳaa Pier nelma-i aa ce ba batisen-ba. Ba yuu nuɔmba neifelle nuɔsiba ndii

temma bamaŋ naa suurii naara Diiloŋo-d̄uŋ-baamba-i. ⁴² Baa bilaanu ta ba jo ba nu Diiloŋo-nelma-i Yesu p̄puarbiemba wulaa. Ba waa ŋaa ceduoŋ-biemba, ta ba wuo niwuoni-i baa ba-naa aa ta ba bi c̄ar̄a Diiloŋo-i baa ba-naa. ⁴³ Yesu p̄puarbiemba taa ba ce gber̄e-weima boi, a ce dumaano-na korma taa ma da nuɔmba-i baa-ba.

⁴⁴ Diiloŋo-d̄uŋ-baamba naa bel ba-naa hiere, ba saa ta ba ce huɔŋga baa ba naḡaŋ-niini-i. ⁴⁵ Ba waa umaŋ duɔ da kumaŋ, u suor-ku aa jo baa gbeŋja-i ba ji cal-a ba-naa nuɔ a saa baa gbeŋmaamaŋ yeŋ-bei dumaa. ⁴⁶ Yinni maŋ joŋ baa dii *Diilodubuɔ-i-na, ba sa nanna yiingu. Ba taa ba wuo niwuoni-i baa ba-naa c̄inni-na. Ba niwuoni wuoma taa ma d̄ol aa ba h̄oŋmu na firnu baa mu-naa. ⁴⁷ Ba taa ba h̄al neini-i ba tuɔlnu Diiloŋo-i. Ba maama taa ma d̄olnu nuɔmba-i hiere nelle-na. Aa yinniŋ taa ni cor dumaa, Itieŋo taa u kor nuɔmba-i dumei u naara ba k̄alle-na.

Murgu naŋo siire

3 Yiingu nangu-na, b̄ataruŋgu-na, Pier baa Ns̄aa-i ba taa ba k̄a da ba ka c̄ar̄a Diiloŋo-i. ² A ne da naacolŋo naŋo waa, uŋ siire, u saa gb̄aa wuɔ dede. Yinni maŋ joŋ, ba bie-yo ba k̄a ba j̄ina *Diilodubuɔ dumelle nande yaanga-na u tuɔ c̄ar̄a bamaŋ suuriiŋ ba wulaa. Dumelle fande-i, ba b̄i-de wuɔ «Dumefafalle». ³ Pierbaabaŋ k̄aa da ba ka suur, wuɔ tuɔ c̄ar̄a ba wulaa. ⁴ Baa ne-yo aa naa cira: «Ne bande.» ⁵ Naacolŋ wuɔ tuɔ ne-ba wuɔ s̄i ba taara ba h̄a-yo biŋk̄ungu. ⁶ Pier wuɔ cira: «Warbelle s̄i mi yerreŋ, ŋga kumaŋ dii baa-mi, mi ka h̄a-ni baa-ku.» Aa naa cira: «Nasaretitaan Yesu-Kirsa yerre-na, sire ŋ ta ŋ wuɔ!» ⁷ Aa k̄a ka bel u nadienanga-i duɔ sire-yuɔ. Naa-

^f2:35 Gbeliemaŋ-nal̄aaŋgu (Psaume) 110.1

^g2:37 *Pierbaa-ba-i*: Ba gb̄e Pier baa u nap̄puarbiemba namba yaa-i.

colɔjo gbeɪŋ niɛ pāŋ firnu. ⁸ Wuɔ wuɔr sire pāŋ tuɔ wuɔ. Uŋ siire dumaŋo-na, wuɔ tuɔ gbelieŋ Diiloŋo-i aa tuɔ tetiera aa kā ba ta ba suur baa Pierbaa-ba-i Diilodubuɔ-i-na. ⁹ Nuɔmba juɔ'a ba ne da hai moloŋo-i gbelaŋ Diiloŋo-i u suur daayo-i? ¹⁰ Umanŋ t̄iɛnaanŋ Diilodubuɔ dumelle yaanga-na u cārā, u yaa-i. Kuɔ ce-ba gberɛ aa tiraa dii kūɔnyelle-bei.

Pierŋ waanŋ mamaŋ Diilodubuɔ-i-na

¹¹ Naacolŋ daa uŋ siire, wuɔ pāŋ nyaarāa Pierbaa-ba-i. Nuɔŋ baa jo ji yu-bei dii *Salomɔ kukuruuŋgu-na ta ba ne-ba. ¹² Pierŋ daa baŋ neŋ-baŋ dumaŋo-na, wuɔ cira: «*Isirahel-baanŋ namaa, baa na yaŋ ku ce-na gberɛ. Baa na ta na ne wuɔ s̄i miemei siire naacolŋ daayo-i baa i ferɛŋ f̄ɔŋgūɔ, sisɔ i wuɔ Diiloŋ-hūmelle-i fafamma ku'i cie i gbāa sire-yuɔ; ku'i s̄i. ¹³ I b̄incuɔmbaŋ siire wuɔ Diiloŋo maŋ hūmelle-i, *Abiramu-i baa *Isaki-i a naara *Yakɔbu-i, baŋ siire wuɔ Diiloŋo maŋ hūmelle-i, u'i cie u cāarāŋo ce bɔi. U cāarāŋo faŋo yaa Yesu-i. Na cie ba bel-o ka hā *Pilati-i baa-yo. Pilati wuɔ u nanna-yuɔ, na'a ma sie gbāa wuɔ. ¹⁴ Na c̄iinaana Diiloŋ-nolŋo-i, na cie ba bel nelviŋo-i aa ce ba nanna nelkorŋo-i. ¹⁵ Na cie ba ko cic̄lma tieŋo-i. Ŋga naŋ fie ko-yo, Diiloŋo siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, i daa-yo nuɔ. ¹⁶ Iŋ haa i nanŋa-i yuɔ ku'i kāayā naacolŋ daayo-i; na sa bi yaŋ-yo suɔma. Iŋ haa i nanŋa-i Yesu-i-na, ku'i cie u sire-yuɔ yeryer dumandɛ-i-na na yufelle-na.

¹⁷ «Tobiŋ namaa, mi suyaa mie na saa naa suɔ-ma aa ce-ma, halle baa na yuntaamba-i hiere. ¹⁸ Ŋga Diiloŋ uŋ ŋa naa ce u *pɔpuɔrbiemba wuɔya waŋ ma-maŋ, wuɔ uŋ ka saanŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u ka mulieŋ; nelma famma yaa cie.

¹⁹ «Mamaŋ dii cemba fiefie-i-na, naanaŋ na cilɔbabalaŋo-i aa na bir na jo Diiloŋo wulaa, ku yaa u ka hur na āmbabalma-i. ²⁰ Mafaŋ da ma ce, u ka pa kufieŋ-bāanŋu nei. Aa uŋ ŋa naa hiel Koŋkortieŋo maŋ dii ku domma-na, u ka bir saanŋ u jo. Koŋkortieŋo faŋo yaa Yesu-i. ²¹ Dumandɛ-i-na, uu dii t̄iɛna dii dɔɔ-i-na tuɔ cie miwaanŋo duɔ bibirre ŋaa Diiloŋ uŋ cie u pɔpuɔrbiemba waŋ-ma dumaa dii ku bembieŋa-na. ²² Na saa da, *Moisi waanŋ Yesu-Kirsa maama yaa wuɔ: *«Diiloŋo ka hiel u *pɔpuɔrbilolo naŋo mei temma na hɔlma-na. Pɔpuɔrbilolo faŋ duɔ waŋ mamaŋ, baa na yagar-ma. ²³ Umanŋ duɔ saa nu u nuŋgu-i, ba ka hiel kutieŋo nuŋgu-i Diiloŋo baamba-na aa ba ka ko-yo.»* ²⁴ Diilopɔpuɔrbiemba maŋ siire piiye hiere, a doŋ *Samiel-na, ba waanŋ nyuŋgo ku yiŋ daani maama-i. ²⁵ Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu maŋ aa ce u pɔpuɔrbiemba waŋ ku maama-i, u pāa-ku baa namei. Aa uŋ pāa nuŋgu-i baa na b̄incuɔmba-i kusuwɔŋ-nu aa gbɛ Abiramu-i wuɔ: *«Mi ka ta mi cor baa naŋ hāayɛlmba yaa-i mi ce baa d̄ūnni-i hiere h̄iɛma-na»*††, na nuŋgu dii nupalle fande-na. ²⁶ Ku'i cie na da Diiloŋo cie u cāarāŋo jo namei wulaa-i igɛna duɔ ji kāyā-nei na nanna na maacembabalamma-i.»

Ba bilaa Pierbaa-ba-i

4 Pier baa Nsāa-i baŋ waa ta ba piiye baa nuɔmba-i, *Diilojigāntaamba-i baa *Diilodubuɔ sorosibaa-ba yuntieŋo-i, a naara *Sadusiebaa-ba jo ji da-ba. ² Pierbaa-ba taa ba piiye baa nuɔmba-i wuɔ Yesu kuu aa sire, kere yiŋgu dii baa yiŋgu kuomba ka bi sire fuɔ temma-i. Baŋ juɔ ji da ba piiye dumaŋo-na, ku saa dɔlnu-bei.

**3:23 Ānjīnamma tiyemmanŋ-sebɛ (Deutéronome) 18.15,18,19.

††3:25 Miwaanŋo jīnammanŋ-sebɛ (Genèse) 22.18

³Baa bel-ba. Bāanġu naa tī tī. Baa kā ka dii-ba kaso ba cə. ⁴Baŋ fie bel-ba, baŋ hii piie baa bamaŋ hiere, ba fōŋgū baa hūu-ma. Bamaŋ naa hūyāa-ma, ba gbāa yu nuomba neifienja hāi nuosiba ndii temma.

⁵Ku cuo kaala-i-na, *Yuifu ba yuntaamba-i baa nelle bīncuomba-i, a naara *ānjīnamma pigāataamba-i, baa jānu ba-naa *Yerusalemu-i-na.

⁶*Diilojigāntaamba yuntienjo maŋ ba naŋ bīŋ-yoŋ Ani-i, u waa baa u dumellen-baamba-i hiere, a naara Kayifu, baa Nsāa, baa Alesāndire.

⁷Baŋ jāanu ba-naa, baa ce ba jo baa Pierbaa-ba-i. Baŋ juɔ, baa yuu-ba wuɔ: «Namaa hilaa baa hiŋ daama-i hie a ji sire naacolŋ daayo-i? Hai moloŋo-i puɔraa-na?»

⁸Huɔŋgu fanġu-na, *Diiloŋ-Yalle naa yu Pier huɔŋga-i, wuɔ cira: «Nelle yuntaaŋ namaa, baa bīncuɔŋ namaa, ⁹i cie ānfafamma molo-na aa na bī-ye ji ta na yuu-ye iŋ cie duma sire-yuɔ u murgusīnni-na, dumei sī wei?»

¹⁰Nelma diei dii na saaya na suɔ-ma hiere baa *Isirahel-baamba-i: Naŋ gbuu Nasaretitaŋ Yesu maŋ *daanġu-na ko-yo aa Diiloŋo sire-yuɔ, fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i naacolŋ daayoŋ siire yeryer na yufelle-na dumande-i.

¹¹Ba waaŋ Yesu fuɔ maama yaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:

†Tāmpēlle maŋ dumarāaŋ namaaŋo-i naŋ cūnaana-die,
di yaa juɔ bella dūŋgu-i.††

¹²Yesu yaa gbāa kor nelbiliemba-i u diei yoŋ. Da ma hel ufaŋo-na, Diiloŋo saa hā-ye moloŋo yaŋga naŋga umaŋ gbāa kor-e.»

¹³Pierbaa-baŋ daa holle-i piie duma, kuɔ cu āndacetaamba hōmmu-i. Da ba ne, ba da-ba nelgbāŋgbālāamba;

ba sa suɔ sebe. Baa pāŋ suɔ wuɔ Yesu wuɔrataamba. ¹⁴Da ba ne naacolŋo maŋ siire ba caanġu-na, ba sie suɔ baŋ ka waŋ mamaŋ.

¹⁵Baa ce ba hiel Pierbaa-ba-i gōŋgūɔŋ-nu aa naa yuu ba-naa wuɔ: ¹⁶«I ka ce-ba nie? Nuomba-i hiere Yerusalemu-i-na ba suyaa wuɔ ba yaa siire naacolŋ daayo-i, nuharanġu si diime-i; i sie bi gbāa ju-ma. ¹⁷Ŋga die i sa taara nel daama gbuo nelle-i hiere, i saaya i gboya-bei wuɔ ba baa yaŋ i tiraa nu ba biē Yesu yerre-i baa moloŋo. Umaŋ duɔ bī-de, kumaŋ da ku waa, u ka da-ku.»

¹⁸Baŋ juɔ da ba-naa tī, baa bī Pierbaa-ba-i a ji waŋ baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ba tiraa nu ba biē Yesu yerre-i ba nunni-na, ba baa bi waŋ u maama baa moloŋo.

¹⁹Pierbaa baa gbē-ba wuɔ: «Namaa fere-i nie-kuŋ na ne! I ce namaa maama yaa-i aa yaŋ Diiloŋ-maama-i wei? ²⁰Mie fuɔ, iŋ nuɔ mamaŋ, aa da mamaŋ, i sie gbāa fiinaŋ-mei.»

²¹Baŋ siire naacolŋo-i, kuɔ gbuu dɔlnu nuomba-i, baa ta ba gbelieŋ Diiloŋo-i, a ce dumaanġo-na āndacetaamba saa da nelma da ba cāl-ba; baa naa ba sīel ba yufienja yaa piie baa-ba aa nanna-bei ba kā. ²²Baŋ siire naacolŋo maŋ, u bienja naa cor bieŋ komuɔŋa hāi.

Diiloŋ-dūŋ-baamba cāarā Diiloŋo-i

²³Baŋ naana Pier-i baa Nsāa-i, baa ta kā ba nabaamba wulaa. *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa bīncuombaŋ waaŋ mamaŋ baa-ba hiere, baa tūnu ba nabaamba-i baa-ma. ²⁴Baŋ tūɔnu-bei dumaanġo-na, baa gbonu cārā Diiloŋo-i wuɔ: «Itie, nuɔnei hiellaa dɔɔ-i baa hīema-i, baa dāmmaŋ-nuoraanġu-i. Aa bi hiel ni huɔya-niini-i hiere. ²⁵Nuɔnei

cie η *Yalle dii nel daama-i i bīncɔŋo-i *Davidi[¶] nungu-na u waŋ-ma wuɔ:

«Bige-i cie nuɔmba sire ta ba pepiena nileiŋa-na?

Ba saa suɔ wuɔ baŋ puu mamaŋ, ma sie kã terienɔu wei?

²⁶ Fɔŋgɔtaamba siire tereŋ yiera, aa yuntaamba pūulã Itieŋo-i baa u Yufellen-Nolŋo-i.»^{§§}

²⁷ Ninsie ninsie, *Erɔdi-i baa *Pɔse-Pilati-i a naara *nierraamba-i baa *Isirahel-baamba-i hiere, ba tigiin ba-naa nel daade* yaa nuɔ-i, a pūulã η cãarãŋo-i Yesu-i. Ba tigiin ba-naa a pūulã η Yufellen-Nolŋo-i.

²⁸ Dumande-i-na, niŋ ŋa naa pu mamaŋ, mamaŋ waa η huɔŋga-na, ba cie ma yaa-i. ²⁹ Fiefie-i-na, Itie, η daa baŋ wur η cãarãŋ miŋŋo-i dumaa. Hã-ye holle i tie gbã i waŋ η nelma-i. ³⁰ Kãyã-yie i tie gbã i sire jaamba-i aa bi tie ce nelma bɔi baa gbere-weima bɔi η cãarãŋo-i Yesu yerre-na.»

³¹ Baŋ juɔ cãrã Diiloŋo-i tĩ, hĩeŋ maa sagalla baŋ waa tigiin kusuɔŋ-nu. Diiloŋ-Yalle pãŋ yu ba hɔmmu-i hiere. Baa da holle ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i.

Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ bilaa ba-naa dumaa

³² Diiloŋ-dũŋ-baamba-i baa ba ciinumma-i hiere baa naa gbuu bel ba-naa fafamma. Ba hɔlma-na, η sie gbãa suɔ wuɔ mel kũŋgu-i daaku-i aa mel kũŋgu-i daaku-i. ³³ Himma naŋ temma waa Yesu *pɔpuɔrbiemba ãncemma-na ta ma pigãaŋ wuɔ Yesu siire kelkel. Diiloŋo naa silaa tuɔ ce baa-ba u cor. ³⁴⁻³⁵ Sonniŋ waa baa bamaŋ hiere, baa cĩnniŋ bi waa baa bamaŋ, ba taa ba suor-ni ba jo

ba hã Yesu pɔpuɔrbiemba-i baa ni gbeiŋa-i. Bafaŋ da ba hũu-ya, ba ne ba gbeiŋ-maamaŋ jienya ma-naa dumaa aa bi hɔnu-yei dumei. A ce dumaŋŋo-na sũntie saa waa ba hɔlma-na.

³⁶ Unãŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo Yosefu. U waa *Levitiyiŋŋo. U taa u hel Sipire. Pɔpuɔrbiemba taa ba bĩ-yo Barnabasi, ku yuŋgu yaa wuɔ Sireintiŋŋo. ³⁷ Suoŋgu naŋgu waa baa-yo, wuɔ suor-ku aa naa jo baa ku gbeiŋa-i ji hã pɔpuɔrbiemba-i baa-ya.

Diilo sa sie huhurma-i

5 Naacolŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Ananiyasi aa bĩ u cieŋo-i Safira. Terienɔu naŋgu waa baa-ba, baa suor terienɔ daaku-i ²aa naa saa-ma aa bɔlŋo hiel gbeiŋa naŋa aa kã baa a boluoŋgu-i ka hã Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa-ya.

³ Uŋ kãa, Pier wuɔ gbẽ-yo wuɔ: «Ananiyasi, bige-i cie η waŋ *Sitãni tãal-ni η hiel kunãŋgu gbeiŋa-na aa jo ji ta η kar coima-i baa *Diiloŋ-Yalle-i? ⁴ Terienɔu-i naŋ kũŋgu, molo saa cira η suor-ku. Niŋ fie suor-ku, gbeiŋa-i naŋ waŋa. Bige-i cie η ce maaceŋ daama temma-i? Niŋ karaa coima maŋ, η saa kar-ma baa η nanuɔmba, η karaa-ma baa Diiloŋo.»

⁵ Ananiyasiŋ nuɔ nel daama-i, u pãŋ cii, u bi kuliinɔu yaa dumaŋŋo-na. Uman duɔ nu nel daama-i, u kũoma pãŋ ta ma nyen. ⁶ Naacieŋ baa jo ji bie-yo ka fuure.

⁷ Cieŋo saa waa. Bɔlŋon kuu, lerbaa-ba siei temma cor aa u suɔ tuɔ jo. Uŋ juɔ ji suur, u saa suɔ wuɔ weima cie. ⁸ Pier yuu-yo wuɔ: «Cieŋ nuɔ, na suoraa na terienɔu-i sul daadu'i nuɔ-i wei?»

Cieŋ wuɔ sie wuɔ: «Ũu, ku sullu yaa-i.»

[¶]4:25 Ku birii a saanu baa cerma. Girekimma-na ba naaraaya Davidi yerre-na wuɔ Diiloŋ-cãarãŋo.

^{§§}4:26 Gbeliemaŋ-nalãaŋgu 2.1-2

*4:27 Ba gbẽ *Yerusalemu.

⁹Pier wuɔ cira: «Bige-i cie na saa-ma baa ŋ bɔɔ-i aa da na cure Diilonɔ-Yalle-i? Ne, bamaŋ kaa ka fuure ŋ bɔɔ-i ba yaa bi suuriŋ daaba, ba ka bi bie nuɔŋo-i ka fuure-nie.» ¹⁰Cieŋ wuɔ pɔŋ cii terieŋgu faŋgu-na a ku Pier caaŋgu-na. Naacieŋ ba'a ba suur ku yaa nuɔ-i, a da u kuu. Baa tiraa bie ufaŋo-i bir gūunu ka fuure bɔlŋo caaŋgu-na. ¹¹Diilonɔ-dūŋ-baamba kūɔma migāaŋ ta ma nyey ma naara. Umaŋ duɔ nu nel daama-i, ku ce-yo kūonyelle.

Gberekuɔaŋ

¹²Yesu *pɔpuɔrbiemba taa ba ce nelma bɔi baa gbereweima bɔi nuɔmba hɔlma-na. Ba taa ba tigiŋ ba-naa *Salomɔ kukuruuŋgu yaa nuɔ-i. ¹³Nuɔmba-i hiere nelle-na ba taa waŋ ba yefafalle, ŋga molo saa tuɔ sie u pie-ba. ¹⁴Caamba-i baa bamba maŋ naa hūyāaŋ Itieŋo maama-i baa sa waa dei baa yuliŋgu-i. ¹⁵Nuɔmba waa da ba ce ba hel baa gbāŋgbaarbaa, baa figinni a galla ba jaamba-i Pier muncormu-na, wuɔ duɔ tuɔ cor aa u yalle yieya umaŋ, u sire. ¹⁶Nileiŋa maŋ *Yerusalemu kɔtɔnni-na hiere, nuɔmba bɔi taa ba hel-yei ba jo baa ba jaamba-i pɔpuɔrbiemba wulaa. *Jinabaa-baŋ bi waa bamaŋ nuɔ-i, ba taa ba jo baa-ba. Umaŋ duɔ jo baa u wuɔŋo, u sire.

Baŋ haa kumaŋ Yesu pɔpuɔrbiemba-na

¹⁷Nuɔmbaŋ joŋ pirpir Yesu *pɔpuɔrbiemba wulaa dumaŋo-na, ku saa dɔlnu *Diilojigāntaamba yuntieŋo-i baa u kuoyataamba-i *Sadusiebaa-ba-i. Baa ce-ku nenemuŋgu ¹⁸aa naa bel pɔpuɔrbiemba-i ka dii-ba kaso. ¹⁹Ku isuŋgu-na, Itieŋo *dɔrɔpuɔrbilɔŋo jo ji hīl kaso-i a hiel-ba aa naa gbē-ba wuɔ: ²⁰«Kāaŋ *Diilodubuɔ-i-na na ka waŋ hūmefelende maama-i hiere baa nuɔmba-i.»

²¹Ku cuo kaala-i-na, pɔpuɔrbieŋ baa naar kā Diilodubuɔ-i-na ka doŋ ta ba waŋ Diilonɔ-nelma-i. Diilojigāntaamba yuntieŋo-i baa u kuoyataamba saa suɔ wuɔ ba hilaa. Cuoŋ kaalaa, baa bī bīncuɔmba-i da ba ji ce āndaŋgu-i. Baŋ juɔ, baa puɔr wuɔ ba ka hiel-ba kaso-i-na jo baa-ba. ²²Baa kā ba saa ka da-ba. Baa bir jo ji cira: ²³«I saa ka da moloŋo kaso-i-na. Iŋ kāa, kaso naa waa bīŋ u temma-i, aa bamaŋ nieyaŋ-yuɔ ba waa ba munyerammu-na hiere dumieŋa yammu-na. I hīlāa-yo ku yaa nuɔ-i, i saa da moloŋo huɔŋga-na.»

²⁴Sorosibaa-ba maŋ nieyaŋ Diilodubuɔ-i ba yuntieŋo-i, baa *Diilojigāntaamba yuntaambaŋ nuɔ nel daama-i, ba hoŋ muɔ pɔŋ cu; ba sa suɔ ku huonguŋ ka jo baa kumaŋ. ²⁵Ba'a ba ne da naacolŋo naŋo juɔ ji tuɔ tūnu-bei wuɔ: «Naŋ bilaa balamba maŋ ka dii-ba kaso-i-na, baa dii ta ba waŋ Diilonɔ-nelma-i dii Diilodubuɔ-i-na.» ²⁶Sorosi ba yuntieŋ wuɔ pɔŋ sire baa u sorosibaa-ba-i ka bel-ba jo baa-ba. Baŋ kāa, ba saa kā baa bubuɔsinni, wuɔ sī nuɔmba ka naŋ-ba baa tāmpēlēiŋa.

Ba ce Yesu pɔpuɔrbiemba āndaŋgu-i

²⁷Baŋ kāa ka bel Yesu *pɔpuɔrbiemba-i jo baa-ba, *Diilojigāntaamba yuntieŋ wuɔ yuu-ba wuɔ: ²⁸«Ma sī i waŋ-ma baa-na kuola-meɪ wuɔ na baa bī naacolŋ daayo yerre-i baa moloŋo ke? Ma daa nie na yaŋ-ye aa sire gbuo *Yerusalemu-i hiere baa u maama-i? Na taara na cira miemeɪ kuɔ-yo ke?»

²⁹Pier baa u nabaamba-i baa cira: «I sie gbāa maar Diilonɔ nuŋgu-i ka ce nelbilieŋ kūŋgu. ³⁰Naŋ gbuu Yesu maŋ *daaŋgu-na ko-yo, i tobaa-baŋ siire wuɔ Diilonɔ maŋ hūmelle-i, u siire-yuɔ ³¹aa kā baa-yo ka jīna u caaŋ-nu. U hāa-yo yuntesinni-i aa ce-yo koŋkortieŋo. U cie kufaŋgu-i duɔ kāyā *Isirahel-baamba da

ba nanna ba cilɔbabaŋo-i aa u duɔ hur ba āmbabalma-i. ³² Nel daama-i mie i daa-ma nuɔ, *Diiloŋ-Yalle bi daa-ma. Bamaŋ nuɔŋ Diiloŋo nuŋgu-i, u hā-ba di yaa-i.»

³³ *Nellentaambaŋ juɔ nu nel daama-i, ba hɔmmu p̄aŋ guɔla. Baa p̄aŋ ta ba taara ba komma. ³⁴ *Fariŋeyieŋo naŋo waa baa-ba, ba taa ba bi-yo Gamaliel. U waa *ānjinamma pigāatieŋo. Nuɔmba taa ba k̄aŋ-yo nelle-na. Wuɔ sire yiera ba hɔlma-na aa naa cira: «Cieŋ ba hel ḡɔŋḡuɔŋ-nu.»

³⁵ Baŋ hilaa, wuɔ gb̄e nuɔmba-i wuɔ: «Isirahel-baŋ namaa, jɔgaŋ na ne iḡena aa na suɔ na ce naŋ taaraŋ na ce kumaŋ balaŋ daaba-na. ³⁶ Ku belle-na, Tedasi sire ce u fere nelbuɔ. Nuɔmba sire cu u huɔŋ-nu ta ba k̄a nuɔmba nuɔsiba hāi caaŋ-nu. Baŋ juɔ ko-yo, ba curaa hie? Ba saa pisällā hiere wei? ³⁷ Fuɔ k̄uŋguŋ curaa, baŋ taa ba k̄aŋ nuɔmba-i belle-na, Yuda maŋ taa u hel *Galile-i-na, u siire hiel u yerre-i. Nuɔmba boi cu u huɔŋ-nu. Baŋ juɔ ko ufaŋo-i, bamaŋ naa cu u huɔŋ-nu, na daa-ba wei? ³⁸ Fiefie-i-na, bamaŋ daaba-i, mi gb̄aa waŋ mamaŋ: Nieŋ-baŋ aa na yaŋ-ba. Da kuɔ ba ce nelieŋ-maama, yiŋgu dii baa yiŋgu, ma ka biēna. ³⁹ Ŋga da kuɔ Diiloŋ-maama ninsoŋo, na sie gb̄aa biēna-meī. Nieŋ torro, na baa ji ta na ḡaŋ baa Diiloŋo aa cira na ḡaŋ baa nelbiliemba?»

⁴⁰ Gamalielŋ piye dumaŋo-na, ba k̄a ka ciire aa naa bī p̄puarbiemba suur. Baŋ suuri, baa bel-ba muo-ba da dei aa naa waŋ baa-ba wuɔ ba baa tiraa yaŋ ba da ba biē Yesu yerre-i baa moloŋo! Baŋ cie mafamma-i, baa nanna-bei ba ta.

⁴¹ Baŋ bilaa-ba muo-ba Yesu maama-na, kuɔ gbuu silaa dɔlnu-bei wuɔ Diiloŋo ka tuɔ k̄aŋ-ba nelfafaamba Yesu huɔŋgu-na. ⁴² Kuŋ cie dumaŋo-na, yinni maŋ joŋ, ba waŋ *Neldɔdɔlma-i *Diilodubuɔ-i-na baa

cinni-na wuɔ Yesu yaa *Koŋkortieŋo maŋ Diiloŋ uŋ saŋ-yo.

Yesu p̄puarbiemba calaanu maacemma-i

6 Nuɔmba boi taa ba hūu Yesu maama-i huɔŋ daaku-na, a ce dumaŋo-na bamaŋ piyeŋ girekimma-i, baa ta ba waana wuɔ bamaŋ piyeŋ ebiremma-i, ba cal niwuoni-i yinni maŋ joŋ aa ba sa hā bafamba bikulcaamba-i. ² Yesu *p̄puarbiembaŋ daa ba waana dumaŋo-na, baa tigiŋ Diiloŋ-dūŋ-baamba-i hiere a waŋ baa-ba wuɔ: «Tobiŋ namaa, na suyaa wuɔ i sie gb̄aa yaŋ Diiloŋ-nelma wamma-i aa die ne niwuoniŋ-k̄uŋgu, ku saa bie dumaŋo-na. ³ Hielaŋ nuɔmba niehāi na hɔlma-na. Nuɔmba famba yefafalle saaya di waa nuɔmba nunni-na. *Diiloŋ-Yalle saaya di yu ba hɔmmu-i aa ba saaya ba ta ba nu nelma. Da na hiel-ba, i ka bir maaceŋ daama-i hā ba yaa-i ⁴ aa mie i fulnu Diilocārälle baa u nelma wamma.»

⁵ Bamaŋ waa hiere, baa hūu-ma aa naa sire hiel Etieni. Diiloŋ-maama-i baa Diiloŋ-Yalle naa yu Etieni huɔŋga-i. Baŋ hielaŋ Etieni-i, baa hiel Filipu, baa Purokor, baa Nikanor, baa Timɔ a naara Parmenasi, baa Nikola. Nikola taa u hel Āntiyɔsi, ŋga uu naa suur Yuifusinni-na. ⁶ Baŋ hielaŋ-ba, baa pi-gāŋ p̄puarbiemba-i baa-ba. Baa haa ba nammu-i ba yunni-na a cārā Diiloŋo-i hā-ba.

⁷ Diiloŋ-nelma taa ma gbuo terni-i ma k̄a. Yinniŋ cor dumaa, nuɔmba hūu-ma dumei *Yerusalemu-i-na. *Diiloŋjigāntaamba maŋ naa hūyāa Yesu maama-i baa sa waa dei.

Ba bilaa Etieni-i

⁸ Diiloŋo naa silaa ce baa Etieni-i: Uu naa hā-yo himma u tuɔ ce gbereweima boi nelle-na. ⁹ A ne da *Yuifubaa-

ba namba taa ba kā *Diilonelhāalā-dūngu nan̄gu-na ba kā ba nu Diilon-nelma-i. Ba taa ba bī Diilonelhāalādūngu faŋgu-i «Kufieŋ ba dūngu»†. Yuifubaa-ba famba kā ba ta ba fanu ba-naa baa Etieni-i Diilon-nelma-na. Ba hōlmana, banamba taa ba hel Sireni, banamba Alesāndiri, banamba Silisi, banamba *Asi. 10 *Diilon-Yalle naa waa baa Etieni a ce ba saa gbāa piye yar-o.

11 Kuŋ nuōlaa-ba, ba bir yaŋ aa bie nuōmba gbeŋa-na ba ta ba wuōra ba waŋ wuō: «Naacolŋ daayo u wuōra u tuora *Moisi-i baa Diilonŋ-i; baŋo sī.»

12 Ba cie ku yaa-i nuōmba hōmmu du baa Etieni-i nelle-na. Bīncuōmba-i baa *ānjī-namma pigāataamba-i hiere ba hōmmu duu baa-yo. Baŋ cie kufan̄gu-i, ba kā ka bel-o kā baa-yo *nellentaamba wulaa.

13 Baŋ kāa baa-yo, ba tiraa bī coikartaamba namba kā, wuō siertaamba. Baa kā ka ta ba kar coima-i ba haayō wuō: «Naacolŋ daayo sa gbuu piye *Diilodubuō yefafalle, halle baa *ānjīnamma-i hiere. 14 I daa u wuōra u piye wuō Nasaretitaŋ Yesu ka muonu Diilodubuō-i aa bir Moisi nelma-i birma namma.» 15 Bamaŋ waa hiere gēŋgerteriŋgu-na, baa dīŋ-yuō ta ba neyo. U yaan̄ga taa ka caa ŋaa *d̄r̄p̄p̄uər-bilon yaan̄ga.

Etieni āndaan̄gu-i

7 Siertaambaŋ juō piye tī, *Diiloji-gāntaamba yuntieŋ wuō yuu Etieni-i wuō: «Baŋ waŋ mamaŋ ninsoŋo wei?»

2 Etieni wuō cira: «Mi nelleŋ-tobiŋ namaa, baa mi tobaa namaa, mi ka waŋ nelma diei baa-na: Na suyaa wuō aa i bīncōiŋo-i *Abiramu suō duō sire Mesopotami-i-na ka tiēna Arā-i-na, Cagaan̄-Diilonŋo naa carra-yuō 3 a waŋ baa-yo wuō u yaŋ u huraamba-i aa u sire ba jāmalā-i-na, kere u ka pigāan̄-yo jāmalā naŋo u ka tiēna. 4 Abiramu sire‡ ka tiēna Arā-i-na. Uŋ kāa terieŋgu-na, u toŋ juō ku, Diilonŋo ce u jo ji tiēna naŋ yeŋ jāmalā maŋ nuō-i daayo-i.

5 «Uŋ juō, Diilonŋo saa hā-yo munturemmu aa bi cira mu yaa daamu. U yaan̄ aa pā nuŋgu baa-yo wuō: «Mi ka hā-ni jāmalā daayo-i. Da ŋ saa ji waa, ŋ huōŋ-baamba ka bie-yo cor.»¶ A ne da huōŋgu faŋgu-na, bilo saa waa baa Abiramu-i. 6 Diilonŋo gbē-yo wuō: «Ŋ huōŋ-baamba ka waa juōma-na, ba ka bel-ba kōrsīnni-na jāmalā faŋo-na gbuu muliēŋ-ba. Ba ka ce bieŋ nuōsiba hāi muliēma. 7 Ŋga bamaŋ ka bel-ba kōrsīnni-na, muōmei ka pā kutaamba-i mi fere. Da mi ji ce mafamma-i, ŋ hāyēlmba ka suō sire terieŋgu-na ji tiēna bande ta ba buolmi.»§

8 «Uŋ waan̄ mafamma-i, wuō bel *tobisīnni baa Abiramu-i aa naa ce u *jā a dānya tobisīnni fanni-i**. Ku'i cie na da *Isakiŋ juō hoŋ, yinni niehāi cor, niisiei yiin̄gu-na, Abiramu jā-yo. Isakiŋ bi siire da *Yakōbu-i, u bi jā-yo. Yakōbu bi sire ce maaduōma baa i bīncuōmba-i††.

9 «I bīncuōmba sire bigāan̄ ba hāan̄jo-i Yosefu-i aa bel-o suor-o ba sāa-yo kā baa-

†6:9 Baa bilaa Yuifubaa-ba namba-i kōrsīnni-na a kā baa-ba *D̄r̄omu aa ji nanna-bei. Ku gbāa waa Yuifubaa-ba famba hāyēlmba yaa baŋ gbēŋ-baŋ bande-i-na.

‡7:4 Girekimma-na ba ciera u siire Kalde jāmalā-i-na. Kalde-i baa Mesopotami-i jāmalā duōŋo yaa-i.

¶7:5 Nieŋ Miwaan̄o jīnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 12.7; 13.15; 15.18; 17.8.

§7:7 Nieŋ Miwaan̄o jīnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 15.13-14, Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 3.12.

**7:8 Nieŋ Miwaan̄o jīnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 17.10-14.

††7:8 Yakōbu bepuōmba waa cīncieluo baa ba hāi. Etieni biē ba yaa-i bande-i-na wuō ba bīncuōmba.

yo Esipi. Ŋga Diiloŋo waa baa Yosefu-i.
¹⁰U hiela u yuŋgu-i muliema-na hiere
 aa ce-yo nelnurāŋo aa tiraa ce u künŋu
 dɔlnu Esipitaŋ jāmātigi-i. Jāmātigi haa-
 yo u jāmālā yuŋ-nu baa u dumelle bi
 yuŋgu-na.

¹¹«Nyulmu nammu ji suur Esipi-i-na,
 ka hel baa *Kanaa jāmālā-i hiere. Kuu
 naa balaŋ cor, a ce i bīncuɔmba sa da ni-
 iwuoni ba wuo dii Kanaa-i-na. ¹²Yakɔbu
 ji nu wuo ba suor dīmma dii Esipi-i-na.
 U puɔr i bīncuɔmba kā ka sāa bir kün.

¹³«Baŋ juɔ kā hāalīŋo-i, Yosefu
 pigāaŋ-ba u fere wuo fuɔ yaa Yosefu-i.
 Terieŋgu faŋgu'i nuɔ-i, jāmātigiŋ suyaa
 Yosefu baamba-i. ¹⁴Yosefu wuo ce u
 mɔlbaa-ba bir kün ka jo baa tuoŋo-i
 baa u dumelleŋ-baamba-i hiere. Ba
 künŋu-na, ba waa nuɔmba komuɔŋa siei
 baa cīncieluo nuɔmba ndii. ¹⁵Yakɔbu
 kāa kāmma famma yaa-i Esipi-i-na.
 Diiloŋ-babīmuɔ kaa hi-yo kusuɔŋ-nu'i
 baa i bīncuɔmba-i hiere. ¹⁶Ba waa
 umaŋ duɔ ku, ba bie-yo ka fuure-yuɔ
 Sisemu. Ba fuuriye-bei Abiramuŋ sāa
 cīncorre maŋ Amɔr bisālm̄ba wulaa^{‡‡}.

¹⁷«Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu maŋ baa
 Abiramu-i, ku cemman-huɔŋguŋ juɔ ta
 ku piɛ, miɛ baamba sire gbuu ciinu
 Esipi-i-na. ¹⁸Jāmātigi naŋo ji nyugūŋ.
 Jāmātigi faŋo saa tuɔ suɔ Yosefu-i.
¹⁹Wuo fūnuŋ tuɔ ce karaaŋgu baa i
 bīncuɔmba-i. U waa cieŋo maŋ duɔ hoŋ
 u biloŋo-i, u bel diiloŋo-i ce u nanna-
 yuɔ u kaal ji ku. ²⁰*Moisi huɔŋ huɔŋgu
 faŋgu'i nuɔ-i. U maama saa naa fa baa
 fafaŋgu-i. Uŋ huɔŋ, u bīncuɔmba gbāaŋ
 fuo-yo ba dūŋgu-na u ce caamba siei yon
 baa-ba. ²¹Baŋ juɔ suɔ baa-ba aa ce ba
 bie-yo ka nanna, jāmātigi biloŋ wuo bie-
 yo ce-yo ŋaa fuɔ bilohoiŋo, a fie-yo u
 ji vāa. ²²Ku cie dumei Moisi suɔ Esip-
 itaamba āncemma-i hiere. U taa u nu

nelma-i ŋaa u yuŋgu ka muonu aa weima
 saa ta ma yar-o cemma.

²³«Uŋ juɔ da bieŋ komuɔŋa hāi, wuo
 kā duɔ ka ne u nelleŋ-baamba-i^{¶¶}. ²⁴Yi-
 iŋgu naŋgu-na, wuo ji da Esipiyieŋo
 naŋo ce ba wuoŋo naŋo-i sūlma. Wuo
 hūu naacolŋo-i aa naa muo Esipiyieŋo-i
 ko-yo. ²⁵U taa u taara u ce u nelleŋ-
 baamba suɔ wuo Diiloŋo cie u'i jo duɔ ji
 kor-ba. Ŋga ba saa suɔ-ma.

²⁶«Ku cuo kaala-i-na, wuo da ba
 baamba namba gāŋ. Wuo karnu-bei aa
 naa tuɔ piiye baa-ba wuo: «Bige-i cie
 na ta na gāŋ, ma sī namei kuuduŋgu?»

²⁷Umaŋ taa u jīnya u nawuoŋo-i wuo se
 Moisi-i da yer, aa naa cira: «Hai moloŋo-i
 diyaa naŋ nuŋgu-i? ²⁸Ŋ taara da ŋ
 ko-mi ŋaa niŋ kuɔ Esipiyieŋo-i dumaa
 cicuɔŋgu-na wei?» ²⁹Uŋ piiye dumaŋo-
 na, Moisi saa gbāa duɔ tiraa tīena; wuo
 gbar ka tīena Madiyā. U kaa bie cieŋo-i
 kusuɔŋ-nu'i a hoŋ bisālm̄ba hāi baa-yo.

³⁰«Bieŋ komuɔŋa hāi cor. Yiŋgu
 naŋgu-na, *dɔrɔpuɔrbiloŋo naŋo
 carra Moisi-i dii *hīekuraaŋgu-na
 Sinayi tānuŋgu hɔlm̄a-na. Wuo u ne da
 bige-i daaku-i? Dāamu'i caaŋ tibiyelle
 nande-i aa dɔrɔpuɔrbiloŋo waa dii
 mu huɔŋga-na. ³¹Kuo cu u huɔŋga-i.
 Wuo ta tuɔ piɛ duɔ ka ne dāamu
 fammu-i dei. Wuo u ne da Itieŋo piiye
 baa-yo wuo: ³²«Moisi, ŋ bīncuɔmba
 Diiloŋo yaa muŋo-i: Abiramu siire
 wuo mēi hūmelle yaa-i, Isaki-i baa
 Yakɔbu-i hiere maaduɔma.» Moisi
 kūoma pāŋ ta ma nyer, a ce u saa tiraa
 sie duɔ ne terieŋgu faŋgu yaŋga-na.

³³Itieŋo gbē-yo wuo: «Hiel naatenni-i ŋ
 gbeini-na; niŋ yer terieŋgu maŋ nuɔ-i
 daaku-i Diiloŋ-terieŋgu. ³⁴Mi baambaŋ
 ceŋ sūlma maŋ Esipi-i-na, mi daa-ma;
 baŋ bireŋ, mi nuɔ, ku'i cie mi hiire jo

‡‡7:16 Nieŋ Miwaaŋo jīnamman-sebē-i-na (Genèse) 23.1-18; 33.19; 50.7-13.

¶¶7:23 Moisi waa *Isirahel wuoŋo naŋo.

mie mi ji kor-ba. Jo mi ji puɔr-ni ba wulaa.)^{§§}

³⁵ «*Isirahel-baambaŋ sie Moisi maŋ wuo u halan, molo saa dii u nuŋgu ba berru-na, Moisi duɔŋo faŋo yaa Diilonŋ uŋ cie dɔrɔpɔwɔrbilongo jo ji puɔr-o wuo u ka waa ba yuŋ-nu aa hũu-ba Esipitaamba nysisenni-na. ³⁶ Moisi yaa cie himma-i a hiel i bĩncuɔmba-i Esipi-i-na. U cie-ma Esipi-i-na, aa ce-ma dɔmmaŋ-nuoradɔama-i-na aa tiraa ce-ma hĩekuraanŋu-na duɔ gbɔa kor-ba. U cie kufanŋu-i biej komuɔŋa hãi.

³⁷ «Moisi duɔŋo faŋo yaa gbĩe Isirahel-baamba-i wuo Diilonŋo ka hiel ba nellen-wuonŋo naŋo ce-yo u *ɔpɔwɔrbilongo fuɔ temma hã-ba* . ³⁸ Aa i bĩncuɔmbaŋ waa hĩekuraanŋu-na, u yaa waa ba hɔlma-na baa Diilonŋo-i. Dɔrɔpɔwɔrbilongo taa u pi-ye baa u yaa-i Sinayi tãnuŋgu-na u tuɔ kã u tũnu i bĩncuɔmba-i. U yaa taa u jo baa cicelmaŋ-nelma-i u jo u waŋ-ma baa-ye. ³⁹ I bĩncuɔmba bir yaŋ ba sa nu u nuŋgu-i. Ba ciinaana-yuo aa ta ba taara ba bir kã Esipi-i-na.

⁴⁰ «Baŋ diyaa mafamma-i ba hɔmmu-na, ba gbẽ *Aarɔ-i wuo: <Ce tĩnni ŋ hã-ye, nimanŋ ka kãyã-yie i hi i munŋkãmmu-i. Moisi hielaa-ye Esipi-i-na, u yaa daayo i sa suɔ uŋ curaa kusuɔŋ-nu.>[†] ⁴¹ Yibienŋa faŋa-na, baa sire kul nambilonŋo a ce-yo tĩŋgu ta ba buol. Baŋ kulii nambilonŋo-i, kuɔ silaa gbuu dɔlnu-bei ŋaa bige-i! Baa ce ponsaanŋu ma yerreŋ. ⁴² Diilonŋ wuo ne-ba aa yaŋ-ba ba ta ba buol mɔɔŋa baa

ceiŋo baa bãanŋu ŋaa maŋ nyegãan duma Diilopɔwɔrbiemba sebe-i-na wuo:

*<Isirahel-baanŋ namaa,
naŋ cie biej komuɔŋa hãi maŋ
hĩekuraanŋu-na,
na taa na ko niikonni-i na hã muɔmei wei?
Na taa na bi pã niipãnni-i na hã muɔmei
wei?>*

⁴³ *Ma si na biri yaŋ aa kul tĩnni ta na buol?
Na saa tiu Moloki[†] dũŋgu-i
baa Erefã[†] mɔele-i ta baa-ni wei?
Na cie kɔllun-nobimba famba-i ta na buol-
ba.*

*Mi ka ce ba kã baa-na dii *Babiloni huon-
nu.>[§]*

⁴⁴ Etieni wuo cor baa u ãndaanŋu-i wuo: «*Tobisinnĩŋ-dũŋgu waa baa i bĩncuɔmba-i hĩekuraanŋu-na. Diilonŋ-nelma waa ku yaa nuɔ-i. Moisi cie-ku ŋaa Diilonŋ pigãan-yo ku cemma-i dumaa. ⁴⁵ Ku huonŋu-na, i bĩncuɔmba huonŋ-baamba ji wuo dũŋ daaku ciilunŋu-i. Yosuwe yaa waa ba yaanŋa-na. Diilonŋ wuo kãyã-bei ba donya nuɔmba maŋ waa hiere jãmalã daayo-na aa bie dũŋ daaku-i ji tĩena baa-ku. Ku tĩyãa dumei ji hi *Davidi bãanŋu-i. ⁴⁶ Diilonŋo taa u ce baa Davidi-i u cor; Davidi wuo cãrã hũmelle-i u wulaa wuo u yaŋ u ma ninsoŋ-dũŋgu hã-yo *Isirahel-baamba ta ba jo ba jaal-o kuɔ.** ⁴⁷ Dũŋgu faŋgu-i, *Salomɔi juɔ ma-ku hã Diilonŋo-i.^{††} ⁴⁸ Ŋga Dorwuonŋo sa cɔ dũŋ-nu ŋaa Diilopɔwɔrbilong uŋ waanŋ-ma dumaa wuo: ⁴⁹ Dtiɛŋo ciera wuo:

§§7:34 Nienŋ Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 3.1-10.

*7:37 Ænjinamma tiyemmanŋ-sebe (Deutéronome) 18.15.

†7:40 Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 32.1,23.

‡7:43 **Moloki**: Tĩŋgu naŋ yerre-i dumaanŋo-na. Isirahel-baamba naa bie tĩŋgu faŋgu-i Kanaataanŋ wulaa ta ba buol-ku.

†7:43 **Erefã**: Tĩŋgu naŋ yerre-i dumaanŋo-na. Baa kulii-ku ŋaa mɔele ta ba buol-ku, Isirahel-baamba bi niya kutaamba-i kul ku temma ta ba bi buol.

§7:43 Amosi (Amos) 5.25-27

**7:46 Nienŋ Samiel sebehãaliŋo-na (2 Samuel) 7.1-16.

††7:47 Nienŋ Jãmatigi ba sebedielãŋo-na (1 Rois) 6.1-38.

«Dəwə yaa meɪ fəŋgɔtesɪnniŋ-teterre-i.
Mi cie hēma-i ta mi haa mi gbeini.
Namaa gbāa ma dūŋ haku-i hā muəŋo-i?
Mi munfūsammun-terienŋu yaa hie hēma-
na?»

⁵⁰ Bīmbīnni maŋ dii hiere,
meɪ napərren-ñiñi' sɪ wei?»^{††}

⁵¹ Etieni wuɔ cira: «Anyagarmantaan na-
maa temma-i daana-i, Diiloŋo biē-na
ji gbē! Na sa sie *Diiloŋ-Yalle wu-
laa. Na biyaa na bīncuəŋ-maama. ⁵² Di-
iloŋpəpuərbiloŋ hayo-i siire aa na bīn-
cuəmba saa ce-yo sūlma? Halle bamaŋ
siire piiye Nelviŋo jommaŋ-kūŋgu-i, na
bīncuəmba kuɔ-ba. Fiefie-i-na Nelviŋ
uŋ juɔ, namaa na hel u huəŋ-nu aa
bel-o ko-yo. ⁵³ ŋ sie suɔ wuɔ Diiloŋo
puəraa dərpuərbiemba ji hā namei
baa u *ānjīnamma-i, na yaŋ aa hūu-ma
nanna.»

Ba naaŋ Etieni-i ko-yo

⁵⁴ Etieniŋ piiye dumaŋo-na, u piiye
suur *nellentaamba-na. Baa pāŋ pu baa-
yo. ⁵⁵ A ne da *Diiloŋ-Yalle naa yu
u huəŋga-i. Wuɔ tā u yuŋgu-i tuɔ ne
dərɔ. Wuɔ u ne da Diiloŋo yaŋga caa
da kpoikpoi aa da Yesu yieraaya Di-
iloŋo caŋgu-na. ⁵⁶ Wuɔ cira: «Nienŋ, dərɔ
puurii, aa *Moloŋ-Bieŋo yaa yieraaya
daayo Diiloŋo caŋgu-na!» ⁵⁷ Baa pāŋ
suunu ba tūnni-i aa naa ta ba kaasīŋ, aa
kā ka yu-yuɔ bel-o.

⁵⁸ Baŋ bilaa-yo, baa hel baa-yo nelləŋ-
huəŋga-na, kā baa-yo kətuŋgu ka ta
ba naŋ-yo baa tāmpēlēiŋa da ba ko-
yo. Naacombiloŋo naŋo waa baa-ba, ba
taa ba bī-yo Sol. Siertaanŋ baa hielaa ba
joŋgorbaa-ba-i hā u yaa tuɔ niya-bei aa
kā ka ta ba naŋ Etieni-i. ⁵⁹ Baŋ naŋ-yoŋ
dumaŋo-na, wuɔ ji cira: «Yesu, Itienŋ
nuɔ, hūu-mi.» ⁶⁰ Uŋ waaŋ mafamma-i,
wuɔ dūuna aa naa piiye da gbagaga
wuɔ: «Itie, baa ne baŋ ceŋ kumaŋ.» Uŋ

waaŋ mafamma-i, wuɔ cii, u kuliŋgu
yaa dumaŋo-i.

Solŋ haa kumaŋ Diiloŋ-dūŋ-baamba-na

8 Etieni kuliŋgu dolaanu Sol ŋaa
bige-i! Etieniŋ kuu yiŋgu maŋ nuɔ-i,
baa sire suuye Diiloŋ-dūŋ-baamba-i
*Yerusalemu-i-na. Baa pisällā
hiere; banamba ta ba kā *Yude,
banamba *Samari aa naa yaŋ Yesu
*pəpuərbiemba yaa yoŋ. ² Nelfafaamba
namba biē Etieni-i ka fuure aa ce
mamaŋ waa cemma hiere u kuliŋgu-na.
³ Sol wuɔ gbuu faya u fere tuɔ ce
karaŋgu-i baa Diiloŋ-dūŋ-baamba-i: U
taa u wuəra cīnni-na u bel caamba-i baa
bemba-i hiere u kā u dii-ba kaso.

Diiloŋ-nelma hii Samari-i

⁴ Diiloŋ-dūŋ-baamba maŋ gbaraa
pisällā, ba taa ba wuəra ba waŋ
*Neldəɔɔlma-i nileiŋa-na. ⁵ Filipu wuɔ
kā ka hel *Samari nelle nande-na, a doŋ
tuɔ piiye *Koŋkortienŋo maama-i. ⁶ U bi
taa u ce gberə-wēima ba həlma-na. U
waa duɔ waŋ mamaŋ, u ce-ma nuɔmba
yufelle-na. A ce dumaŋo-na duɔ tuɔ
piiye, ba kar ba tūnni-i fafamma ta ba
nu. ⁷ U duɔnya *jīnabaa bəi nuɔmba-na.
Duɔ donya umaŋ, u kaasīŋ da gbagaga
aa hel. U bi siire murgubaa bəi baa
jaamba bəi. ⁸ Kuɔ gbuu fūnuŋ dəlnu
nuɔmba-i nelle fande-na.

⁹ A ne da hiroŋo naŋo waa nelle
fande-na, ba taa ba bī-yo Simɔ. Simɔ
himma naa ce *Samaritaamba-i gberə,
a ce dumaŋo-na u saa tuɔ jīna u fere
kpaŋa. ¹⁰ Bīncuəmba-i baa bisälmba-i
hiere, ba taa ba kəalā-yuɔ. Ba taa
ba piiye wuɔ: «Diiloŋ-himma yaa dii
baa naacolŋ daayo-i, baŋ bīŋ mamaŋ
«ninsəŋ-himma-i.» ¹¹ Simɔ naa da yinni
baa u himma cemma-i ba həlma-na,

ku'i cie ba ta ba kālā-yuɔ kālālŋ daama temma-i. ¹² Filipuŋ juɔ kã ka waŋ *Diilonŋ-bāaŋgu maama-i baa Yesu-Kirsa maama-i, caamba-i baa bamba-i hiere baa hūu Neldɔɔɔlŋ daama-i aa naa ce ba *batisenŋ-ba. ¹³ Simɔ fuɔ fere wuɔ bi hūu-ma aa ce ba *batisenŋ-yo. Baŋ baatisenŋ-yo, wuɔ pāŋ nyaarāa Filipu-i. Filipu himma bir yaŋ aa ta ma ce fuɔ fere-i ghere.

¹⁴ Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ juɔ nu-ma dii *Yerusalemu-i-na wuɔ Samaritaamba hūyāa Diilonŋ-nelma-i, baa saaŋ Pier-i baa Nsāa-i ba wulaa. ¹⁵ Pier-i baa Nsāa-i baŋ kãa, baa cārã Diilonŋo-i hã-ba wuɔ u hã-ba u *Yalle-i. ¹⁶ Huɔŋgu faŋgu-na, Samaritaamba saa naa hi da *Diilonŋ-Yalle-i yogo. Baa baatisenŋ-ba yaa yoŋ. ¹⁷ Ku'i cie Pierbaa-baŋ kãa, baa haa ba nammu-i ba yunni-na a cārã Diilonŋo hã-ba u Yalle-i. ¹⁸ Simɔ daa mafamma-i ce bige-i? Wuɔ hiel gbeiŋa duɔ hã Pierbaa-ba-i. Aa naa cira: ¹⁹ «Hãaŋ-muɔ baa hiŋ daama-i; da mi haa mi nammu-i umaŋ nuɔ-i, kutienŋo da Diilonŋ-Yalle-i!» ²⁰ Pier wuɔ cira: «Simɔ, ŋ daa nie sī ba sãa Diilonŋ-caluɔ-i baa gbeiŋa wei? Niŋ diyaa mafamma-i ŋ huɔŋga-na, mi waasaanŋ-ni baa ŋ gbeiŋa-i hiere. ²¹ ŋ saa koŋ baa Diilonŋo-i. ŋ sie gbãa da biŋkūŋgu bande-i-na. ²² Hiel nel daama-i ŋ huɔŋga-na, ma saa fa, aa ŋ cārã Itienŋo-i sī u ka ce jande nie. ²³ Mi nie da ŋ balaan cor, aa da *Sitāni taa yaanŋa nie.»

²⁴ Uŋ piye dumaanŋo-na, Simɔ wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Namaa fere-i, cārãŋ Itienŋo-i na hã-mi, wuɔ naŋ waanŋ mamaŋ daama-i, u baa yaŋ ma da-mi.»

²⁵ Pierbaa-baŋ juɔ waŋ Itienŋo melma-i tī, baa bir kã Yerusalemu-i-na. Ba taa ba waŋ Neldɔɔɔlma-i Samari nileiŋa bɔi-na ba kã.

Fāamaanŋo naŋo hūyāa Yesu maama-i

²⁶ Yiŋgu nanŋu-na, Itienŋo *dɔrɔpuɔr-bilonŋo ji waŋ baa Filipu-i wuɔ: «Sire ŋ ka bie hūmelle maŋ hilaa *Yerusalemu-i-na ta di kã Gasa-i-na. Hūmelle fande-i nuɔmba sa bie-de dumaa.» ²⁷ Filipu wuɔ sire ta, u saa sere. Uŋ biyaa hūmelle-i tuɔ kã, wuɔ fara da wotortienŋo naŋo kã u yaanŋa-na. Fāamaanŋo naŋo'i waa u huɔŋga-na. U taa u hel Etiyopi. Jāmatigi[¶] maŋ waa Etiyopi-i-na ba ta ba bī-yo Kāndasi, u yaa waa u nagāŋ-niini yuŋgu-na. Wuɔ juɔ Yerusalemu-i-na ji jaal Diilonŋo ²⁸ aa bir tuɔ kūŋ. U taa u kalaŋ *Isayi sebe-i u kūŋ.

²⁹ *Diilonŋ-Yalle gbẽ Filipu-i wuɔ: «Gbãana ŋ ka hi wotortienŋ daayo-i.» ³⁰ Filipu wuɔ gbar ka hi-yo. Uŋ hii, wuɔ da u kalaŋ *Isayi sebe. Wuɔ yuu-yo wuɔ: «Niŋ kalaŋ mamaŋ, ŋ suɔ-ma wei?» ³¹ Naacolŋ wuɔ cira: «Molo duɔ saa hielnu-mei baa-mi, mi sie gbãa suɔ-ma.» Aa naa ce Filipu nyugūŋ tīena u caanŋu-na. ³² Uŋ taa u kalaŋ terienŋu maŋ, ku yaa daaku:

*«Ba cie-yo sūlma
u saa ji puur u nuŋgu-i waŋ weima ŋaa
tūmaanŋo.*

*Ba bilaa-yo da ba ka ko-yo wa,
ba bilaa-yo ta ba karra u kuɔsīni-i wa,
u sa waŋ weima.*

³³ *Ba cie-yo nelsɔɔɔiŋo
aa hūu ninsoŋo-i u wulaa.
Baŋ kuɔ-yo, u ka ce nie da huɔŋgu molo
duɔ ji waŋ ku maama?»^{§§}*

³⁴ Naacolŋ wuɔ yuu Filipu-i wuɔ: «*Diilopɔpuɔrbilonŋo piye hai maama-i dumande-i? U piye fuɔ maama waa u piye unaŋ maama?» ³⁵ Filipu wuɔ suur nelma yaanŋa-na, a doŋ tuɔ piye Yesu *Neldɔɔɔlma-i baa-yo. ³⁶ Baŋ kaa hi yaanŋa-i, baa da hūmma namma.

[¶]8:27 Jāmatigi daayo waa cienŋo a saanu baa mamaŋ nyegāŋ girekimma-na.

^{§§}8:33 Isayi (Ēsaie) 53.7-8a

Naacolɔ ɔ wuɔ cira: «Hũmma namma yaa daama, ɔ sa *batisen-mi wei?» [37 Filipu wuɔ cira: «Da kuɔ ɔ hũyãa Yesu maama-i hĩɔ, mi gbãa batisen-ni, weima si dii.» Naacolɔ wuɔ cira: «Mi hũyãa-ma wuɔ Yesu-Kĩrsa yaa Diilonɔ-Bienɔ-i.»] 38 Aa naa ce ba yiera. Baɔ yieraaya, baa hiire ba hãi-i-na suur hũmma-na, Filipu wuɔ batisen-yo. 39 Baɔ hilaa, naacolɔ huɔnga gbuu fẽ. Wuɔ u ne naa Filipu-i; Diilonɔ-Yalle biyaa-yo ta baa-yo. Ku saa ce-yo bĩɔkũngu; wuɔ cor baa hɔfẽlle-i tuɔ kũɔ. 40 Filipu juɔ'a u suɔ da u fere Asɔti. Wuɔ cor tuɔ waɔ Neldɔɔɔlma-i nileiɔa-na hiere u kã. U cie dumei fuɔ ka hi Sesare.

Solɔ hũyãa Yesu maama-i dumaa

(Pɔpuɔr. 22.5-16; 26.12-18)

9 A ne da huɔngu faɔgu-na, Sol waa yogo u sa taara u da Itienɔ baamba-i baa u yufelle, wuɔ duɔ hi umaɔ, u ko-yo. Yiingu naɔgu-na, wuɔ ji sire kã *Diilɔjigãntaamba yuntienɔ wulaa, 2 wuɔ u ce sebebãa hã-yo, u kã Damasi *Diilonelhãalãdũnni-na, wuɔ ba hã-yo hũmelle-i duɔ da bamaɔ su-urii Itienɔ hũmelle-na; caamba-i ka hel baa bamba-i hiere, u bel-ba jo baa-ba *Yerusalemu-i-na. 3 Diilɔjigãntaamba yuntienɔ ce sebebãa-ba-i hã u ta.

Uɔ kaa tuɔ pie Damasi-i, wuɔ u ne da cecerma naɔ temma hilaa dɔɔ-i-na jo ji dii-yo huɔnga. 4 Wuɔ pãɔ hel cii. Uɔ cii dumaano-na, wuɔ nu molo piiye baa-yo wuɔ: «Sol, bige-i cie ɔ ta ɔ ce karaaɔ daaku temma-i baa-mi?» 5 Wuɔ yuu wuɔ: «Hai moloɔ'i?» Kutienɔ wuɔ cira: «Muɔ Yesu. ɔ ce karaaɔgu-i baa muɔmei. 6 Sire ɔ perienɔ ɔ suur nelle-na; mamaɔ dii cemãa, da ɔ suur ba ka waɔma baa-ni.»

7 Nuɔmba namba waa baa Sol-i, bafamba bi nuɔ moloɔ daayo piiye, da ba ne, ba sie da-yo. Baa yiera kar da hãmmu! 8 Sol wuɔ sire. Duɔ puur

u yufienɔ-i, u sie da bĩɔkũngu. Baa bel u naɔ-na, a perienɔ suur baa-yo Damasi-i-na. 9 U cie yinni siei aa u yufienɔ suɔ da a puur. Yiɔ daani-i ni siei-i-na, u saa dii bĩɔkũngu u nuɔngu-na.

10 A ne da Itienɔ wuɔnoɔ naɔo waa Damasi-i-na, ba taa ba bĩ-yo Ananiyasi. Itienɔ wuɔ carra-yuɔ aa naa cira: «Ananiyasi!»

Ananiyasi wuɔ cira: «Mi siyaa.»

Itienɔ wuɔ cira: 11 «Sire mi puɔr-ni naacolɔ naɔo wulaa, ba bĩ-yo Sol; u hel Tarse. U haraa Yuda dumellenɔ, dii hũmelle maɔ baɔ bĩɔ-den Hũmeviile-i di tũngu-na. Dumandẽ-i-na, uu dii tuɔ cãrã Diilonɔ-i, 12 aa u daa ɔ kãa u wulaa dii dũngu-na ka haa ɔ nammu-i yuɔ a cãrã Diilonɔ-i u yufienɔ da a puur.»

13 Ananiyasi wuɔ cira: «Itie, nuɔmba boi waɔ naacolɔ daayo maama baa-mi. Bamaɔ cuu ɔ huɔn-nu Yerusalemu-i-na, uɔ haa kumaɔ bei, mi nuɔ-ku. 14 Niɔ daa uɔ juɔ bande-i-na, *Diilɔjigãntaamba yuntaamba'i hãa-yo hũmelle-i u duɔ ji bel bamaɔ gbuuusiɔɔ ɔ yerre-i.»

15 Itienɔ wuɔ cira: «Yaɔ aa ɔ kã, mi hielaa naacolɔ daayo-i u duɔ pigãaɔ *nieraamba-i mi sinni-i, aa bi pigãaɔ nellentaamba-i baa-ni, baa *Isirahel-baamba-i hiere. 16 Uɔ ka mulienɔ dumaa mi maama-na, mei fere yaa ka pigãaɔ-yo baa-ku.»

17 Uɔ juɔ piiye dumaano-na, Ananiyasi wuɔ sire ta kã Yuda ciɔngu-na ka haa u nammu-i Sol-na aa naa cira: «Sol, Itienɔ yaa puɔraa-mi ɔ wulaa wuɔ mi ji puur ɔ yufienɔ-i aa yu ɔ huɔnga-i baa *Diilonɔ-Yalle-i. Ba bĩ-yo Yesu. Niɔ taa ɔ jo hũmelle-na u yaa caraaya-nie.»

18 Uɔ bi waɔ mafamma-i, ninanni nanni yer u yufienɔ-na ɔaa tetefuoru a diire. U yufienɔ pãɔ puur. Wuɔ pãɔ sire baa *batisen-yo. 19 Ku huɔngu-na, wuɔ wuɔ niiwuoni-i a da fĩngũ.

Sol yufienɔ puurii, wuɔ tĩena Damasi-i-na ce yinni celle baa

Yesu baamba-i. ²⁰Uŋ tīenaana, wuɔ doŋ tuɔ waŋ Yesu maama-i Diilonelhāalādūnni-na, wuɔ Yesu yaa Diiloŋ-Bieŋo-i. ²¹Kuɔ cu nuɔmba hɔmmu-i. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Bamaŋ taa ba gbuuse Yesu yerre-i Yerusalemu-i-na, naacolŋ daayo'i saa tuɔ huol ba yammu-i wei? Ku baa ji waa u suyaa u fere jo duɔ ji bel-ba ka hā Diiloligāntaamba yuntaamba yaa baa-ba?» ²²Baŋ fie ba waŋ mafamma-i, Sol kūɔma saa kara; yinniŋ cor dumaa, kunanŋu'i suuriŋ-yuɔ ku naara. Duɔ bie tagaaya pigāaŋ wuɔ Diiloŋ uŋ saanŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa Yesu-i, *Yuifubaa-ba maŋ Damasi-i-na ba sie da nelma waŋ.

²³Ku huonŋu-na, Yuifubaa-ba ji saa-ma wuɔ ba ko-yo. ²⁴Baŋ puu mafamma-i, baa ta ba niya nelle munsuurmu-i* bāanŋu-i baa isuɔŋgu-i. Sol wuɔ nu-ma wuɔ ba'a ba ko-yo. ²⁵Isuɔŋgu nanŋu-na, bamaŋ waa u huonŋu-na, baa dii-yo sāmbaga nuɔ a hiire-yuɔ jīna nelle huonŋ-yaŋga-na.

Sol birii kā Yerusalemu-i-na

²⁶Baŋ hiiriye Sol jīna nelle huonŋu-na, wuɔ ta bir kā *Yerusalemu-i-na. Uŋ kaa ka hi, wuɔ kā Diiloŋ-dūŋ-baamba wulaa. Baa bir yaŋ aa ta ba kālā-yuɔ. Baa sa hūu-ma wuɔ u hūyāa Yesu maama-i ninsoŋo. ²⁷Barnabasij daa ba kālā-yuɔ dumaanŋo-na, wuɔ kā baa-yo Yesu *ɔɔpuɔrbiemba wulaa. Baŋ kaa, Itieŋ uŋ caraaya-yuɔ dumaa Damasi hūmelle-na a piye baa-yo, Barnabasi wuɔ suur ma yaanŋa-na hiere a waŋ-ma baa-ba, aa uŋ bi daa holle-i dumaa a waŋ Yesu maama-i Damasi-i-na, wuɔ bi waŋ mafamma-i baa-ba. ²⁸A doŋ huonŋu faŋgu-na, Sol wuɔ ce ba wuɔratieŋo: U taa u wuɔra baa-ba Yerusalemu huonŋa-

na u waŋ Itieŋo maama-i. Uu naa fē u huonŋa-i baa ma wamma-i. ²⁹Ba taa ba bi fanu ba-naa baa *Yuifubaa-ba maŋ piyeŋ girekimma-i, a ce bafamba ta ba taara-yuɔ baa komma. ³⁰Diiloŋ-dūŋ-baambaŋ juɔ nu wuɔ ba taara-yuɔ baa komma, baa saanŋ-yo ba kā Sesare, ka ce u cor kā Tarse.

³¹Huonŋu faŋgu-na, Diiloŋ-dūŋ-baamba waa ba fereŋ nuɔ *Yude-i-na, baa *Galile-i-na, baa *Samari-i-na hiere. Kunanŋu taa ku naara ba Diiloŋ-hūmellenŋ-kūŋgu-na. Ba taa ba sie Itieŋo wulaa aa *Diiloŋ-Yalle naa ce ba ta ba ciinu ba kā.

Ene siire u jarma-na

³²Pier fuɔ taa u wuɔra terni-na hiere u waŋ Diiloŋ-nelma-i. Yiŋgu nanŋu-na, wuɔ ji kā Lida duɔ ka ne Diiloŋ-dūŋ-baamba maŋ waa terienŋu-na. ³³A ne da murgu nanŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bī-yo Ene. U bieŋ niisie i waa belle fande-na u sa gbāa sire. ³⁴Pier wuɔ kā ka da-yo. Wuɔ cira: «Ene, Yesu-Kirsa siire-nie! Sire ŋ pīŋ ŋ figiŋgu-i ŋ jīna.» Ene wuɔ bi pāŋ yiye sire. ³⁵Uŋ siire dumaanŋo-na Lidataamba da-yo, baa pāŋ hūu Itieŋo maama-i baa Sarɔtaamba-i hiere.

Tabita kuu aa sire

³⁶Diiloŋ-dūŋ-wuonŋo nanŋo waa Yope-i-na, ba taa ba bī-yo Tabita, Girekibaa ba'a Dɔrkasi. Ku yunŋu yaa wuɔ yɔɔŋo. U waa cieŋo. Uu naa firnu u nanŋa-i cor baa nuɔmba-i. U taa u kāyā sūntaamba-i. ³⁷Pieriŋ waa yibieŋa maŋ nuɔ-i Lida-i-na, Dɔrkasi wuɔ cii jarma-na a ji yii ji ku. Baa ce-yuɔ hūmma-i aa bie-yo ka galla-yuɔ dūŋgu nanŋu-na. Dūŋgu faŋgu waa dɔɔɔ. ³⁸Lida-i baa Yope-i

*9:24 *Nelle munsuurmu:* Yiinaa-i-na, nuɔmba boi taa ba ma kokobaa ba ciilāa ba nileiŋa-i aa hiel dumieŋa. Ba taa ba ce mafamma-i ba bigāarāamba baa gbāa tugol-ba. Dumieŋa yammu-na, ba taa ba jīna nuɔmba ta ba niya-yei.

ni saa gbāa da hɔlma baa ni-naa, a ce dumaɗo-na, Diilonɗ-dūŋ-baamba naa nu-ma Yope-i-na wuɔ Pier juɔ ji waa dii Lida-i-na. Baa puɔr nuɔmba hāi u wulaa wuɔ ba ka cārā-yuɔ u jo donduo.

³⁹ Pɔpuərbiembaŋ k̄aa ka hi, baa waŋ ma yaanɗa-i baa Pier. Pier saa tiraa t̄iena; wuɔ k̄a ba gbonu ta ba jo Yope-i-na. Baŋ juɔ ji hi, baa nyugūŋ baa Pier kulonɗ uŋ waa dūŋgu maŋ nuɔ-i. Bikulcaamba sire baa kaaluŋgu-i jo ji ta ba pigāaŋ Pier kulonɗ uŋ waa baa-ba aa nye jonɗorbaa-ba maŋ hā-ba. ⁴⁰ Pier wuɔ ce nuɔmba hel hiere dūŋgu-na aa wuɔ dūuna cārā Diilonɗo-i. Uŋ juɔ cārā t̄i, wuɔ bir u yaanɗa-i kulonɗo-na aa naa cira: «Tabita, sire!» Kulonɗ wuɔ puur u yufieŋa-i. Uŋ puurii u yufieŋa-i da-yo, wuɔ sire t̄iena.

⁴¹ Pier wuɔ bel u naŋ-na u sire u gbeiniŋ. Uŋ siire, wuɔ b̄i Diilonɗ-dūŋ-baamba-i baa bikulcaamba-i ji pigāaŋ-ba baa-yo.

⁴² Nel daa maa sire gbuo Yope-i hiere, a ce dumaɗo-na, Yopetaamba f̄ɗŋgūɔ baa hūu Itieno maama-i. ⁴³ Pier wuɔ t̄iena Yope-i-na da huɗŋgu. U naŋ haraa naacolɗo maŋ nuɔ-i, ba b̄i-yo Simɔ, u waa jeruo.

Kɔrnei hūyāa Yesu maama-i

10 *Orome ba sorosibaa-ba namba waa Sesare-i-na, ba taa ba b̄i-ba *Italitaŋ-sorosibaa. Ba yuntieno naŋo waa, ba taa ba b̄i-yo Kɔrnei. ² U taa u wuɔ *Yuifu ba Diilonɗ-hūmelle-i fafamma baa u dumelleŋ-baamba-i. U taa u k̄aalā Diilonɗo-i. U taa u kāyā sūntaamba-i aa bi tuɔ cārā Diilonɗo-i bāaŋgu-i baa isuɗŋgu-i.

³ Bātaruŋgu naŋgu-na, wuɔ t̄iena u dūŋgu-na a ji da *dɔrpɔpuərbielonɗo naŋo suurii-yuɔ ka cira: «Kɔrnei!» ⁴ Kɔrnei k̄uɔma p̄aŋ doŋ ta ma nyey. Wuɔ d̄iŋ dɔrpɔpuərbielonɗo-na tuɔ ne aa yuu-yo wuɔ: «Kuu dii nie?»

Dɔrpɔpuərbielonɗo cira: «Diilonɗo'i puɔraa-mi ŋ wulaa; niŋ cārāŋ-yuɔ

aa bi tiraa ta ŋ kāyā sūntaamba-i ku dɔlaanu-yuɔ. ⁵ Ku'i cie wuɔ mi ji waŋ baa-ni ŋ puɔr nuɔmba Yope-i-na, ba ka b̄i naacolɗo naŋo jo; ba b̄i-yo Simɔ. U yerre nande yaa Pier. ⁶ Uŋ haraa umaŋ nuɔ-i, ba bi b̄i-yo Simɔ; jeruo. U c̄iŋgu dii dāmmaŋ-nuoraanɗu nuŋ-nu.»

⁷ Dɔrpɔpuərbielonɗoŋ juɔ piye t̄i aa ta, Kɔrnei wuɔ b̄i u maacemiemba hāi baa u sorosiyenɗo naŋo. Sorosiyenɗo faŋo taa u bi wuɔ Yuifu ba Diilonɗ-hūmelle-i fafamma. ⁸ Baŋ juɔ, u bie piye mamaŋ cie hiere t̄inu-bei, aa puɔr-ba Yope-i-na Pier wulaa.

⁹ Ku cuo kaala-i-na, Pier fuɔ saa bi suɔ wuɔ ba puɔraa nuɔmba ta ba jo dii u wulaa. Bāaŋguŋ juɔ hi yuhuɗŋga-i, u nyugūŋ dūŋgu naŋgu dɔrɔ-i-na duɔ jaal Diilonɗo-i. A ne da huɗŋgu faŋgu-na, Kɔrnei pɔpuərbiemba naa pie nelle-i t̄i. ¹⁰ Nyulmu ji bel Pier dii dɔrɔ-i-na, u ce ba ta ba ce niwuoni da ba hā-yo. Wuɔ u ne dɔrɔ-i-na, a da bige-i daaku-i?

¹¹ Dɔrɔ puurii aa b̄iŋkūŋgu naŋgu ta ku hiire ku jo. Ku waa ŋaa kompaŋga, da bāmbāale aa to ka nunnii naa-i-na hiere. ¹² Bimbaamba-i ba s̄inni-na hiere ba waa: Hiēŋ-baamba-i, baa huriimba-i a naara baabūulāamba waa hiere. ¹³ Kaŋ juɔ saanu baa Pier, wuɔ nu molo piye wuɔ: «Pier, sire ŋ bel ŋ ko ŋ wuo!»

¹⁴ Pier wuɔ cira: «Mi sie wuo; niwuoni maŋ nyaa-ye, niwuoni maŋ saa fa hiere, miŋ siire mi saa wuo-ni dede.»

¹⁵ Molonɗ daa wuɔ cira: «Diilonɗ duɔ mi-gāaŋ kumaŋ, nuɔ baa ce-ku kuubabal-aanɗu.» ¹⁶ Ku tirii ce i siei aa kompaŋga bir nyugūŋ dɔrɔ-i-na.

¹⁷ Kɔrnei pɔpuərbiembaŋ k̄aa ka hi Yope-i, baa yuure ba pigāaŋ-ba Simɔ dumelle-i. A ne da huɗŋgu faŋgu-na, Pier waa tuɔ jɔguɗ nel daama-i u sa da yaanɗa mei. Pɔpuərbiembaŋ k̄aa ka hi fondumelle-i, ¹⁸ ba fara ta ba yuu wuɔ: «Baŋ b̄iŋ Simɔ maŋ Pier, u haraa bande yaa nuɔ-i wei?»

¹⁹ *Diiloŋ-Yalle gbē Pier wuɔ: «Sire, nuɔmba namba juɔ ji ta ba yuu ŋ maama, baa dii nuɔmba siei. ²⁰ Hiire ŋ kā na kā, muɔmei puɔraa-ba ŋ wulaa, baa ce ŋ hɔmmu-i mu hāi.»

²¹ Pier wuɔ hiire jo ji cira: «Muɔmei Pier. Ku faa wei?»

²² Baa cira: «Ku faa. Sorosi ba yun-tieŋo naŋo'i puɔraa-ye ŋ wulaa, ba bī-yo Kɔrnei. Naacolŋ daayo-i nelfefeŋo aa u kālā Diiloŋo-i. Yuifubaa-ba-i hiere ba bī u yefafalle. Diiloŋo puɔraa dɔrpuɔr-biloŋo naŋo ji waŋ baa-yo wuɔ u ce ŋ kā u wulaa kere nelma dii ŋ da ŋ ka pi-ye baa-yo.» ²³ Pier wuɔ ce ba suur nyɔŋ hūmma-i aa naa cɔ yiingu faŋgu-na. Ku cuo kaala-i-na, wuɔ sire baa-ba ba ta ba kā Sesare-i-na. Diiloŋ-dūŋ-baamba maŋ waa Yope-i-na, banarŋ baa sire kā baa-ba.

²⁴ Pierbaa-ba wuɔyaa yififiingu diei. Ku cuo kaala-i-na, ba suɔ hi Sesare-i. Ba kāa ka da Kɔrnei tigiin u dūŋ-baamba-i baa u jēnakpekelmba-i tuɔ cie-ba. ²⁵ Pierŋ kāa ka tuɔ suur, Kɔrnei wuɔ sire jārā-yuɔ kā ka dūuna duɔ jaalo. ²⁶ Pier wuɔ cira: «Baa ce dumaa, Diiloŋ muɔ sī, sire!» Aa naa bel u sire. ²⁷ Uŋ si-ire, baa ta ba piye ba suur. Pier suurii ku yaa-i, a da nuɔmba tīenaana da bām-bāale. ²⁸ Wuɔ jaal-ba aa naa cira: «Na suyaa wuɔ a saanu baa *Yuifubaa mie Diiloŋ-hūmelle-i, Yuifubaa-ba saa saaya ba ta ba pie *nieraamba-i, ba saa bi saaya ba ta ba suur ba dumieŋa-na. Ŋga ma miŋ yerŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i nyuŋgo-i-na, Diiloŋo pigāaŋ-mi wuɔ mi baa ta mi ne moloŋo wuɔ u balaŋ. ²⁹ Ku'i cie na da narŋ bīe-mi, mi saa ce mi hɔmmu-i mu hāi, mi sire ta jo. De-i-na mi taara mi suɔ, ku faa na bī-mi wei?»

³⁰ Kɔrnei wuɔ cira: «Ku faa. Ku yinni naa yaa de-i, bāaŋgu naa bi doŋ ta ku tereŋ fiefie ku bi temma yaa de-i. Mi suur mi dūŋgu-na ta mi jaal Diiloŋo-i. Mi juɔ'a mi ne da naacolŋo naŋo-i mi yaanŋa-na, u joŋgorbaa-ba carra ŋaa duɔleŋo.

³¹ Naacolŋo gbē-mi wuɔ: «Kɔrnei, niŋ cārāŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa u ka hā-ni baa-ku. Aa niŋ kāyāŋ sūntaamba-i u daa-ni. ³² Puɔr nuɔmba Yope-i-na, ba ka bī naacolŋo naŋo jo, ba bī-yo Simɔ. U yerre nande yaa Pier. Uŋ haraa naacolŋo maŋ nuɔ-i, ba bi bī-yo Simɔ; jeruo. U ciingu dii dāmman-nuoraanŋu nuŋ-nu.» ³³ Miŋ nuɔ mafamma-i mi saa sere; mi pāŋ puɔr mie ba ka bī-ni. Niŋ hūyāa-ma jo, ku faa. Itieŋ uŋ hāa-ni mamaŋ ŋ da ŋ ji waŋ baa-ye, i tigiin i-naa die nu ma yaa-i.»

Pierŋ āndaanŋu-i

³⁴ Pier wuɔ bie āndaanŋu-i aa naa cira: «Yende-i-na, mei suyaa mie Diiloŋo sa ce cieluɔ. ³⁵ Da ŋ fie ta ŋ hel hie, aa ta ŋ kāŋ-yo, aa bi ta ŋ ce kuuviingu, ŋ maama ta ma dɔlnu-yuɔ. ³⁶ U puɔraa ba ka waŋ *Neldɔdɔlma-i baa *Isirahel-baamba-i, wuɔ Yesu-Kirsa diyaa-ye i-naa nuɔ baa-yo, kere u yaa nuɔmba-i hiere ba Tieŋo-i. ³⁷ Nsāaŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i aa *batiserŋ nuɔmba-i aa kumaŋ ce *Yude-i-na hiere na suyaa-ku. Ku duɔŋ *Galile yaa nuɔ-i. ³⁸ Diiloŋ uŋ hiela Nasaretitaŋ Yesu-i dumaa aa hā-yo u *Yalle-i baa himma-i, na suyaa-ku. Diiloŋo waa baa-yo, a ce duɔ cor terieŋgu terieŋgu, u kāyā nuɔmba-i aa donya *jinabaa-ba-i nuɔmba-na. ³⁹ Uŋ cie mamaŋ *Yerusalemu-i-na baa *Yuifu ba nileiŋa naŋa-na hiere i daa-ma nuɔ. Ba yarŋ aa bel-o gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo. ⁴⁰ Baŋ fie ko-yo, u cie yinni hāi yonŋ hīema-na, sieliŋ-yiingu-i, Diiloŋo sire-yuɔ aa ce u wuɔra carra nuɔmba-i. ⁴¹ Nuɔmba hiero saa da-yo. Diiloŋ uŋ hiela mie maŋ ku domma-na wuɔ sier-taŋ mie, miemei daa-yo. I wuyaa baa i-naa, aa nyɔŋ baa i-naa. ⁴² U puɔraa-ye wuɔ i waŋ Neldɔdɔlma-i baa Isirahel-baamba-i, aa waŋ baa-ba wuɔ Diiloŋo haa u yaa-i gēngertieŋo-i nuɔmba-i hiere ba yunŋu-na ka hel baa bikuomba-i. ⁴³ *Diilop̄p̄uərbiemba-i hiere ba siire

waŋ u maama cor, wuɔ nuɔni maŋ da ŋ hūu u maama-i, ŋ āmbabalma hur halaŋ.»

Nieraamba daa Diiloŋ-Yalle-i

⁴⁴Nelma saa ji tī Pier nuŋgu-na, Diiloŋ wuɔ saanŋ u *Yalle-i Kōrneibaa-ba-na hiere. ⁴⁵*Yuifubaa-ba maŋ naa hila a jo baa Pier, kuɔ ce-ba gberɛ wuɔ *nieraamba bi daa *Diiloŋ-Yalle-i. ⁴⁶Nieraanŋ banŋ daa Diiloŋ-Yalle-i, baa doŋ ta ba piye nelfelemma-na aa ta ba hāl neini ba tuɔnu Diiloŋo-i. Pier wuɔ cira: ⁴⁷«Ba daa Diiloŋ-Yalle-i mie bi temma-i, hai gbāa cie-ba wuɔ ba sie da *batisɛŋ.» ⁴⁸Aa naa ce ba *batisɛŋ-ba Yesu-Kirsa yerre-na. Kōrneibaa baa cārā-yuɔ wuɔ u tīena ce yinni celle baa-ba.

Yerusalemutaamba cāl Pier

11 *Nieraambaŋ hūyāa Yesu maama-i, Yesu *p̄puarbiemba-i baa Diiloŋ-dūŋ-baamba maŋ waa *Yude-i-na baa nu-ma. ²Pierŋ juɔ bir kā *Yerusalemu-i-na, Diiloŋ-dūŋ-baamba maŋ waa *Yuifubaa-ba-i, baa ta ba waŋ baa-yo ³wuɔ u cie nie suur *nieraamba dūnni-na, aa tiraa wuo niwuoni-i baa-ba? ⁴Maŋ cie dumaa hiere, Pier wuɔ suur ma yaanŋa-na a waŋ-ma baa-ba wuɔ: ⁵«Mī waa Yope-i-na ta mi cārā Diiloŋo-i, mi juɔ'a mi ne da bīŋkūŋgu nangū hila a dōɔ-i-na ta ku jo. Ku waa ŋaa kompaŋga, da bāmbāale aa to ka nūnni naa-i-na. Kaŋ juɔ saanu baa-mi, ka yiera. ⁶Mi ne ka huŋga-na da suu a da bīmbaamba-i ba sinni-na hiere: Hīeŋ-baamba-i, baa huriimba-i a naara baabūlāamba waa hiere. ⁷Miŋ daa-ba dumaanŋo-na, mi nu molo piye baa-mi wuɔ: «Pier, sire ŋ bel ŋ ko ŋ wuo!» ⁸Mie: «Moloŋ nuɔ, mei sie wuo. Niiwuoni maŋ nyaa-ye baa nimaŋ saa fa hiere, miŋ siire mi saa dii ku diei mi nuŋgu-na

dede.» ⁹Moloŋ daa u tīe dii dōɔ-i-na aa cira: «Diiloŋ duɔ migāanŋ kumaŋ, nuɔ baa ce-ku kuubabalaanŋu.» ¹⁰Ku tirii ce i siei aa kompaŋga bir nyugūŋ baa bīmbaamba-i hiere dōɔ-i-na.

¹¹«Kaŋ bi birii nyugūŋ, mie mi ne da nuɔmba siei juɔ ji ta ba suur miŋ haraa dumelle maŋ nuɔ-i, wuɔ ba hila a Sesare. Ba puɔraa-ba muɔmei wulaa-i. ¹²*Diiloŋ-Yalle gbē-mi wuɔ: «Baa ce ŋ hōmmu-i mu hāi, sire na kā.» Naŋ daa nuɔmba niediei maŋ daaba-i, ba yaa saanŋ-mi i kā Kōrnei terienŋu-na. ¹³Iŋ kāa, u bie piye pigāanŋ-ye, wuɔ u tīenaana u dūŋgu-na, a ji da *dōɔp̄puarbilonŋo naŋo caraaya-yuɔ a waŋ baa-yo wuɔ u puɔr ba ka bī-mi Yope-i-na ¹⁴mi ka waŋ nelma namma baa-yo, kere nelma famma ka kor-o baa u dumellerŋ-baamba-i hiere. ¹⁵Miŋ kāa ka hi doŋ ta mi piye, ku saa vaaya, Diiloŋ-Yalle suur ba hōmmu-na ŋaa diŋ bi suuri miŋeŋo-na dumaa ku domma-na. ¹⁶Itieŋ uŋ waanŋ nelma maŋ, wuɔ Nsāa *baatisɛŋ-ye baa hūmma, ŋga yiŋgu dii baa yiŋgu Diiloŋo ka batisɛŋ-ye baa u *Yalle-i; nelma famma pāŋ tīenu-mie. ¹⁷Mie iŋ hūyāa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i aa Diiloŋo hā-ye kumaŋ, u bi hāa bafamba-i kuduŋgu faŋgu yaa-i. Muɔmi naa gbāa cie Diiloŋo-i wuɔ u baa hā-ba wei?»

¹⁸Pierŋ juɔ piye dumaanŋo-na, ba hōmmu suɔ ciire. Baa ta ba piye wuɔ: «Diiloŋo-i bibieŋo! U bi kāayā nieraamba da ba nanna ba cilɔbabalaŋo-i aa duɔ kor-ba.»

Āntiyōsi Diiloŋ-dūŋ-baamba maama

¹⁹Barŋ kuɔ Etieni-i aa pisällā† Diiloŋ-dūŋ-baamba maŋ, banamba kā ka hel dii Fenisi, banamba Sipire, banamba Āntiyōsi. Baa naa fulnu *Yuifubaa-ba yaa yoŋ ta ba waŋ Yesu maama-i baa-ba. ²⁰Sipiretaamba namba waa ba

†11:19 Nieŋ 8.1,4.

hɔlma-na baa Sirenitaamba namba. Baŋ kaa hi Āntiyɔsi-i, baa bi piiye-mei baa *nieraamba-i. ²¹ Itieŋo taa u kȳyā-bei, a ce dumaango-na, nuɔmba bɔi baa hūyāa Diiloŋ-nelma-i a cu Itieŋo huonnu. ²² Nel daama kā ka hi Diiloŋ-dūŋ-baamba-i *Yerusalemu-i-na. Baŋ nuɔma, baa saan Barnabasi-i ba wulaa dii Āntiyɔsi-i-na. ²³ Barnabasiŋ kaa ka hi da Diiloŋ uŋ cie baa-ba cemma maŋ, kuɔ gbuu funuŋ dɔlnu-yuɔ. Wuɔ dii sireiŋa bei, wuɔ ba baa hel Itieŋo huonnu. ²⁴ Barnabasi waa nelviio, *Diiloŋ-Yalle naa yu u huonŋa-i baa Yesu maama-i, a ce dumaango-na, nuɔmba bɔi baa hūyāa Itieŋo maama-i.

²⁵ Ku huonŋu-na, Barnabasi ji ta kā Tarse duɔ ka taara Sol-i. ²⁶ Uŋ kaa da-yo, wuɔ ce ba bir kā Āntiyɔsi-i-na ka tīena ce benefille baa Diiloŋ-dūŋ-baamba-i. Ba hāalāyā nuɔmba bɔi Diiloŋ-hūmelle-i terieŋgu-na. Ba duɔŋ Āntiyɔsi yaa nuɔ-i ta ba bī Diiloŋ-dūŋ-baamba-i «Kertīebaa-ba-i».

²⁷ Huonŋu faŋgu-na, *Diilopɔpuɔrbiemba namba hel Yerusalemu-i-na a kā Āntiyɔsi-i-na. ²⁸ Ba taa ba bī unango-i Agabusi. Diiloŋ-Yal die sire-yuɔ a ce u tuɔ piiye wuɔ nyulbabalammu ka suur nileiŋa-na hiere. (Ninsie ninsie, nyulmu fammu yaa juɔ suur *Oromɛ ba *jāmatigi maŋ ba nanŋ biŋ-yonŋ Kulodi-i u bāaŋgu-na.)

²⁹ Uŋ piiye dumaango-na, Diiloŋ-dūŋ-baamba-i Āntiyɔsi-i-na, baa saa-ma wuɔ umaŋ duɔ saanu kumaŋ, u jo baa-ku ba saan-ku hā tobimba maŋ *Yude-i-na ba kȳyā ba fere. ³⁰ Baŋ saanu baa kumaŋ hiere, baa jānu-kuɔ a puɔr Barnabasi baa Sol ba ka hā yaataamba-i baa-ku dii Yude-i-na.

Ba diyaa Pier kaso

12 Huonŋu bi faŋgu-na, jāmatigi maŋ waa *Yude-i-na, wuɔ bel Diiloŋ-dūŋ-baamba namba-i tuɔ ce-ba sūlma. Ba taa ba bī-yo *Erdi*. ² U tīyāa kufaŋgu-na ji ce ba ko Nsāa mɔlɔ-i Sake-i*. ³ Uŋ cie mafamma-i, wuɔ ne da ku dɔlaanu *Yuifubaa-ba-i, wuɔ tiraa ce ba bel Pier. Baŋ bilaa Pier yibieŋa maŋ nuɔ-i, *baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i, ba taa ba ce u ponsaangu-i yinni fanni yaa nuɔ-i. ⁴ Wuɔ ce ba kā ka dii-yo kaso aa naa ce sorosibaa cīncieluo niediei ba ta ba niya-yuɔ ba hor banna, ba na-ba-naa. U taa u ne wuɔ *kɔr-sīnni tīmmanŋ-ponsaanŋ da ku cor, u bī nuɔmba-i ji ce u āndaangu-i. ⁵ Pier wuɔ tīe ba nammu-na dii kaso-i-na. Diiloŋ-dūŋ-baamba gbuu faya ba fere ta ba cārā Diiloŋo-i ba hā-yo.

⁶ Āndaangu naa saaya ku ce ŋaa bisīŋ ku temma, isuonŋu-na, sorosibaa-ba hāi jo ji yiera Pier yudɔrɔ-i-na u tuɔ duɔfūŋ aa banamba waa dumelle yaanga-na. Baa naa vaa-yo baa jɔlgɔbaa-ba hāi. ⁷ Itieŋo *dɔrɔpuɔrbiloŋo naŋo hiire jo. Pierŋ waa dūŋgu maŋ nuɔ-i, kuɔ pāŋ ce da cerre. Wuɔ kā ka muo Pier aa cira: «Sire donduo!» Pier wuɔ sire. Jɔlgɔbaa-ba fir u nammu-na hiere. ⁸ Dɔrɔpuɔrbiloŋo cira: «Migāaŋ ŋ vaa ŋ kpaŋkpaangu-i aa ŋ vaa naatenni comieŋa-i.» Pier wuɔ migāaŋ vaa u kpaŋkpaangu-i aa naa bi vaa u naatenni comieŋa-i. Dɔrɔpuɔrbiloŋo wuɔ cira: «Dii ŋ jonŋoruo-i i ta.» ⁹ Pier wuɔ dii u jonŋoruo-i aa naa hel ba ta. Ku waa u wulaa ŋaa dānsāaŋgu. ¹⁰ Ba kā ka cor munniyadielāmmu-i, aa sire ka cor hāalīŋ-muumu-i. Baŋ kaa hi dumeɔu-i, wuɔ puur u fere ba hel.

‡12:1 Ba gbē *Erdi maŋ ba nanŋ biŋ-yonŋ Agirpa-diēlāno-i.

¶12:2 Ba gbē Sebede bamba maŋ waa Yesu *pɔpuɔrbiemba yaa-i. Yesu pɔpuɔrbiemba-na, ba kaanŋ ko Sake yaa Yesu maama-na.

Dumelle fande waa kolluɗ-diele. Baɗ hilaa a wuɔ maa celle, Pier wuɔ u ne naa dɔrɔpuɔrbiloŋo-i, u taa. ¹¹Uɗ taa huɔŋgu-na, Pier wuɔ suɔ suɔ wuɔ dānsāŋgu sī. Wuɔ cira: «Fiefie-i-na, mi suyaa mie Itieŋo yaa puɔraa dɔrɔpuɔrbiloŋo ji hūu-mi Erɔdi nyisēnni-na. Yuifubaa-baɗ taa ba jɔguɔŋ-mi baa mamaŋ, Diiloŋo saa hūu-ma.»

¹²Pierɗ juɔ suɔ u fereŋ maa-na dumaŋo-na, wuɔ ta kā Nsāa maɗ ba naɗ biɗ-yoŋ Marke-i u nyu dumelle-na; ba taa baa bī nyuŋo-i Maari. Nuɔmba bɔi waa terieŋgu-na ta ba cārā Diiloŋo-i. ¹³Uɗ kaa ka hi tuɔ muo dumelle-i, maacembiloŋo^s naŋo waa, ba taa ba bī-yo Ɖrɔdi, wuɔ kā duɔ ka hīl-de. ¹⁴Uɗ kaa nu Pier yalle-i, u huɔŋga pāŋ fē a ce dumelle hīlma maama karaanu-yuɔ. Wuɔ bir gūunu baa gbaruŋgu ka tūnu-bei wuɔ Pier juɔ. ¹⁵Nuɔŋ baa cira: «Iɗ yuŋgu si dii wei?» Maacembiloŋ wuɔ cira: «Mi sa kar coima, Pier yaa-i.» Baa cira: «Pier sī, ku ka waa u jufoiŋo.»

¹⁶Pier wuɔ bi faya u fere tuɔ muo dumelle-i. Ba ji naa ba kā ka hīl-de a da-yo; kuɔ ce-ba gberē. ¹⁷Pier wuɔ ce u naŋga-i ce ba budii aa naa suur ma yaaŋga-na piye tūnu-bei Itieŋ uɗ hielaa-yo dumaa kaso-i-na. Uɗ juɔ piye tī, wuɔ cira: «Kāaŋ na ka tūnu Sake-i^{**} baa tobimba namba-i.» Aa naa hel ta tuɔ kā yaŋga naŋga.

¹⁸Cuoŋ juɔ kaal, sorosibaa-ba saa suɔ Pierɗ curaa kusuɔŋ-nu. Baa ta ba yuu baa-naa wuɔ: «U curaa hie?» ¹⁹Jāmatigi wuɔ ce ba wuɔra taara-yuɔ ba saa da-yo. Wuɔ ce ba bel sorosibaa daaba-i ka yuu-ba baɗ cie dumaa u ji tuɔ kor, aa naa ko-ba. Uɗ cie mafamma-i, wuɔ ta kā Sesare ka da yinni celle.

Erɔdiŋ kuu dumaa

²⁰*Erɔdi waa berruɗ baa Tiirtaamba-i baa Sidōtaamba-i. A ne da niwuoni hel *Erɔdi jāmalā yaa nuɔ-i ni kā ba wu-laa. Baa nunu ba-naa da ba ka cārā-yuɔ. Umaɗ taa u ce maacemma-i Erɔdi ducɔŋgu-na, ba taa ba bī-yo Bilatusi; baa cārā u yaa duɔ ta ba yaaŋ-na. ²¹Baɗ diyaa yiŋgu maɗ kuɗ juɔ hi, Erɔdi wuɔ dii u nellentesinniŋ-jɔŋgoruo-i ka tīena u fɔŋgōsinniŋ-teterre-na tuɔ gbu u piye baa nuɔmba-i. ²²Duɔ piye, nuɔŋ ba'a: «Diiloŋo'i piyeŋ daayo-i, nelbiloŋo sī.» ²³Terduɔŋgu faŋgu-na, Itieŋo *dɔrɔpuɔrbiloŋo pāŋ naɗ Erɔdi-i baa jarma, wuɔ u cie nie hūu Diiloŋo yerre-i ce-de u diele? U naaŋ-yo baa jiaŋ-jarma. Jīamba wuo-yo ko-yo.

²⁴Diiloŋ-nelma taa ma muonu terni-na hiere ma kā. ²⁵Barnabasi-i baa Sol baɗ kāa baa congoruɔŋgu^{††} maɗ *Yerusalemu-i-na, baɗ kaa hūu-ku, baa gūunu kā Āntiyosi-i-na. Ba kamma-na, baa kā baa Nsāa maɗ ba naɗ biɗ-yoŋ Marke-i^{‡‡}.

Diiloŋo puɔraa Sol baa Barnabasi

13 *Diilopɔɔpuɔrbiemba namba waa Āntiyosi Diiloŋ-dūŋ-baamba-na, baa Diilonelpigāataamba namba. Ba hɔlma-na Barnabasi waa a naara Siminyɔ. Siminyɔ faŋo-i, ba taa ba bī-yo Uubiloŋo. Lusiwusi maɗ taa u hel Sireni-i-na, u waa. Manahai maɗ cie niŋgu-i baa *Erɔdi-Āntipasi-i, u waa; Sol bi waa. ²Yiŋgu naŋgu-na, ba ji dii sūŋgu aa tigiŋ ba-naa ta ba cārā Itieŋo-i. *Diiloŋ-Yalle gbē-ba wuɔ: «Miŋ hāa Barnabasi-i baa Sol maacemma maɗ, yaaŋ-baɗ ba fereŋ

§12:13 Maacembiloŋ daayo waa cieŋo.

**12:17 Ba gbē Yesu hāaŋo yaa-i.

††12:25 Nieŋ 11.30.

‡‡12:25 Barnabasi horoŋo-i Nsāa faŋo-i. Nieŋ Kol. 4.10.

nuɔ ba ce-ma.» ³Baɲ juɔ bāl sūngu-i baa Diilojaale-i, baa haa ba nammu-i Barnabasibaa-ba-na aa cārā Diiloŋo-i hā-ba, aa hā-ba hūmelle-i ba ta.

Barnabasibaa-ba k̄aa Sipire

⁴*Diiloŋ-Yalleŋ cie Barnabasi-i baa Sol ba ta dumaŋo-na, baa k̄a Selusi ka bie baatoŋo-i ta ba k̄a Sipire. ⁵Baɲ kaa hi Sipire-i, baa hiire Salamine ta ba waɲ Diiloŋ-nelma-i *Yuifu ba *Diilonelhāalādūnni-na. Baɲ bīŋ Nsāa maɲ Marke-i, u waa baa-ba tuɔ kāyā-bei. ⁶Baa karnu Salamine huɔŋga-i hiere ka hi Pafōsi. Baɲ k̄aa Pafōsi-i-na, ba da hiroŋo naŋo-i, ba bī-yo Bar-Yesu. U waa Yuifuyieŋo. U taa u wuɔra u tāal nuɔmba-i wuɔ fuɔ Diilopɔpuɔrbiloŋo. ⁷U waa Serju-Polusi dumelleŋ. Serju-Polusi yaa waa fāamaŋo-i nelle fande-na. U taa u cē ŋaa jumelieŋo. Barnabasibaa-baŋ k̄aa, wuɔ ce ba bī-ba wuɔ ba ka waɲ Diiloŋ-nelma-i baa-yo, kere ma nyulmu dii-yuɔ. Baa k̄a ku'i nuɔ-i ka ta ba piye. ⁸Hiroŋ daayo-i Girekibaa-ba taa ba bī-yo Elimasi, ku yuŋgu yaa wuɔ hiroŋo. Wuɔ sire wuɔ hīi, wuɔ Serju-Polusi baa hūu ba nelma-i, kere ba tāal-o. ⁹Sol yerre nande yaa wuɔ Pol, Diiloŋ-Yalle naa yu u huɔŋga-i. Wuɔ dīŋ hiroŋo-na tuɔ ne, ¹⁰aa ji gbē-yo wuɔ: «Huhurmantieŋ nuɔni maɲ daani-i, ŋ balaŋ cor. Nuɔŋo-i Sitānitieŋ nuɔ. I] sa taara ŋ da ānafamma-i baa ŋ yufelle. I] sa yaɲ Itieŋo maacemma bienammasi-i dumaa wei? ¹¹Ne! Diiloŋo ka gāŋ baa-ni, u ka ce ŋ yir suur dūŋ-nu a da huɔŋgu celle.» Terduɔŋgu fangu-na, hiroŋ daa u yufieŋa pāŋ dīŋ aa yaɲ-yo. Wuɔ da terieŋgu-i hiere da kullu. Wuɔ tuɔ wuɔra u tafūrrā u taara molo duɔ bel u naŋ-na.

¹²Serju-Polusiŋ daa mafamma-i, Itieŋo nelma pāŋ ce-yo gberē; wuɔ pāŋ hūu-ma.

Polbaa-ba k̄aa Pisidi

¹³Ku huɔŋgu-na, Pol baa u wuɔrataamba sire Pafōsi-i-na a bie baatoŋo-i k̄a Perge, dii Pānfilī mara nuɔ. Baɲ k̄aa Perge-i-na, Nsāa wuɔ ka bir k̄a *Yerusalemu aa yaɲ-ba. ¹⁴Pol baa Barnabasi baa cor k̄a Āntiyoŋsi, dii Pisidi mara nuɔ. *Yitiēnaŋgu juɔ hi, baa k̄a *Diilonelhāalādūŋgu-na ka suur tiēna. ¹⁵Baɲ juɔ kalaŋ *ānjīnamma sebe-i tī, baa *Diilopɔpuɔrbiemba baamba-i, Diilonelhāalādūŋgu yuntaamba puɔr ba waɲ baa Polbaa-ba-i wuɔ da kuɔ nelma dii ba da ba piiye dii sireiŋa nuɔmba-na, kere ba gbāa sire piiye.

¹⁶Pol wuɔ sire yiera aa naa ce nuɔmba budii baa u naŋga. Baɲ budii, wuɔ cira: «*Isirahel-baŋ namaa, baa *nieraŋ namaa namaŋ suurii *Yuifu ba Diiloŋ-hūmelle-na, karaŋ na tūnni-i na nu mi nelma-i. ¹⁷Isirahel-baŋ mie iŋ wuɔ Diiloŋo maɲ hūmelle-i, Diiloŋo faŋo yufelle hilaa mie bīncuɔmba yaa nuɔ-i u hā-ba huɔŋgu boi baɲ ŋa naa waa juɔmba-na huɔŋgu-na dii Esipi-i-na. Uŋ cie mafamma-i, u kāyā-bei ba hel terieŋgu faŋgu-na, ¹⁸aa fie-ba bieŋ komuɔŋa hāi temma *hīekuraŋgu-na. ¹⁹Mafammaŋ curaa, u ko siyaabaa niehāi *Kanaa jāmalā-i-na aa hā Isirahel-baamba-i baa ba terieŋgu-i^{¶¶}. ²⁰Nel daama-i hiere ma cie bieŋ nuɔsiba hāi komuɔŋa hāi baa cīnciel temmaŋ hōlma-na. Ku huɔŋgu-na, u hā-ba yuntaamba. Yuntaŋ daaba tīyāa baa-ba a ji hi *Samiel^{§§} bāŋgu.

²¹«Kufangu huɔŋgu-na, i bīncuɔmba ji cira ba taara jāmatigi. Diiloŋo hā-ba Sawul. Ba taa ba bī u to-i Kisi. *Bensaamie dūŋ-baamba'i waa. Sawul

^{¶¶}13:19 Nieŋ Ānjīnamma tiyemman-sebe-i-na (Deutéronome) 7.1; Yosuwe (Josué) 14.1.

^{§§}13:20 Ku birii a saanu baa cerma. Girekimma-na ba naaraaya *Samiel yerre-na wuɔ *Diilopɔpuɔrbiloŋo.

cie bieŋ komuɔŋa hāi jāmatigisinni-na.
²²Ku huonŋu-na, Diilonŋo halaŋ-yo aa haa *Davidi. Uŋ haa Davidi-i, u cira: «Mij taa mi taara umaŋ, mi daa-yo, u yaa Davidi-i Yese bieŋo-i. U'i ka tuɔ ce mi huonŋa-i.»

²³«Diilonŋo cie Davidi hāayēlŋo naŋo yaa jo Yesu-i ji kor Isirahel-baamba-i ŋaa uŋ ŋa naŋ pāa ma nunŋu-i dumaa.

²⁴Aa Yesu suɔ duɔ doŋ u maacemma-i, Nsāa waanŋ Diilonŋ-nelma-i baa Isirahel-baamba-i hiere, aa cira ba nanna ba cilɔɔbalaŋo-i aa jo u ji *batisenŋ-ba.

²⁵«Nsāa maacemmanŋ juɔ pie tūmma, wuɔ tuɔ piye wuɔ: «Umaŋ saaya u jo, uu dii huonŋ-nu. Baa na ta na ne wuɔ sī muɔmei; muɔ sī. Naacolŋo faŋo-i mei saa piera u natāanŋu-i.»

²⁶«Tobiŋ namaa, nelma maŋ kuraanŋ-yenŋ, Diilonŋo saanŋ-ma hā miemei baa-ma. U saanŋ-ma hā *Abiramu hāayēlmba-i aa bi saanŋ-ma hā namaa namaŋ suurii Yuifu ba Diilonŋ-hūmelle-na. ²⁷Yerusalemutaamba-i baa ba yuntaamba saa suɔ Yesu sīnni-i, ba bel-o ko-yo. Baŋ waŋ mamaŋ yitienanni-na hiere *Diilopɔɔpuɔɔbiemba sebebba-ba-na, ba cie ma yaa-i.

²⁸«Baŋ bilaa-yo a fie ka da u saa cāl, ba yagar ce *Pilati ko-yo. ²⁹Maama nyegāanŋ Yesu kūŋgu-na, maŋ juɔ ce-yuɔ hiere, ba har-o *daanŋu-na ka fuure-yuɔ. ³⁰Diilonŋo yaŋ-ba aa sire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na. ³¹Bamaŋ cuu u huonŋ-nu a hel *Galile-i-na a kā Yerusalemu-i-na, uŋ siire, u caraaya ba yaa-i yinni boi-na. Nyunŋo ku bāanŋu-na, ba yaa dii ta ba waŋ u maama-i baa Isirahel-baamba-i. ³²Mie fere-i, i juɔ die ji waŋ *Neldɔɔɔlma famma yaa baa-na wuɔ Diilonŋ uŋ pāa nunŋu maŋ

baa i bīncuɔmba-i, ³³u cie-ku hā ba huonŋ-baanŋ miemei: U siire Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na ŋaa maŋ nyegāanŋ dumaa Gbeliemaŋ-nalāanŋu maŋ hāalīŋ-kūŋgu-na wuɔ:

«Mi bieŋo yaa nuɔŋo-i.

*Muɔmei huɔŋ-ni nyunŋo-i-na.»**

³⁴Diilonŋo siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, u saa yaŋ u hɔr. Uu naa hi waŋ-ma wuɔ:

«Mij pāa nufafaanŋu maŋ baa Davidi-i, nuharunŋu si dii, mi ka ce-ku hā-na.»†

³⁵Ku'i cie na da ma waanŋ terienŋu naŋgu-na wuɔ:

«Iŋ sie sie yaŋ ŋ nolŋo hɔr hīema-na.»‡

³⁶A ne da Davidi maŋ waanŋ mafamma-i, u siire ce Diilonŋo huɔŋga-i ji ku. Uŋ kuu, ba fuuriye-yuɔ baa u bīncuɔmba-i aa u hɔraa. ³⁷Iŋga Diilonŋo siire Yesu yaa hiel-o hīema-na, u saa da hɔr. ³⁸Tobiŋ namaa, terienŋu faŋgu-na, na saaya na suɔ wuɔ fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i inŋ juɔ ji tie waŋ āmbabalma hurmanŋ-maama-i baa-na. *Moisi ānjinamma saa gbāa hur na āmbabalma-i. ³⁹Iŋga bamaŋ hūyāa fuɔ maama-i, ba āmbabalma hurii aa yaŋ-ba ba fereŋ nuɔ. ⁴⁰Terienŋu faŋgu-na, bilaanŋ na fere, baa na yaŋ Diilopɔɔpuɔɔbiembanŋ waanŋ mamaŋ, ma ji wuo-na.

⁴¹Ba ciera wuɔ: «Diilonŋo ciera:

«Bombolmantaanŋ namaa, nieŋ!

Mi ka ce nelma namma na bāanŋu-na.

Nelma famma-i molo duɔ waŋ-ma baa-na na sie hūu-ma.

Ma ka ce-na gberɛ aa na ka ku halaŋ.»¶

⁴²Baŋ juɔ hel Diilonelhāalādūŋgu-na, nuɔmba jo ji ta ba cārā Pol baa Barnabasi-i wuɔ yitienanŋu maŋ juɔŋ, ba tiraa ba tir nelduɔŋ daama-i.

⁴³Nuɔmbanŋ juɔ bɔɔɔ, Yuifubaa-ba-i baa nieraamba maŋ suurii Yuifusīnni-na, baa

*13:33 Gbeliemaŋ-nalāanŋu (Psaume) 2.7

†13:34 Isayi (Ésaïe) 55.3

‡13:35 Gbeliemaŋ-nalāanŋu (Psaume) 16.10

¶13:41 Abakuke (Habaquq) 1.5

cu Pol baa Barnabasi-i ba huonɔ-nu ta ba piiye baa-ba ba dii sireiŋa bei wuɔ ba ne Diilonɔ ɔnfafamma-i aa ba nyaar-yuɔ. Ba maama saa waa dei baa yuliŋgu-i.

⁴⁴ Yitienanɔŋu jɔ hi, nuɔmba-i hiere nelle-na baa tigiŋ ba-naa da ba nu Itieŋo nelma-i. ⁴⁵ Yuifubaa-baŋ jɔ da nelpūŋ daaku temmanɔ hila, ba bir yaŋ aa ce-ku nenemunɔ. Pol duɔ waŋ maaŋ, ba'a coima aa ta ba tuora-yuɔ. ⁴⁶ Polbaa-ba doŋ holle waŋ baa-ba wuɔ: «Diilonɔ-nelma naa vii Yuifubaa namei igēna. Ŋga naŋ jɔ ta na cīna-mei wuɔ na sa taara na da cicēlma maŋ sa tīeŋ dede-i, i ka yaŋ-na aa ka waŋ-ma baa nieraamba.

⁴⁷ Itieŋo waanɔ ma yaa baa-ye wuɔ:
*«Mi cie-ni nileiŋa-i hiere a fitiɔnu nu
 ŋ da ŋ gbāa hi terni-i hiere baa koŋkor-
 nelma-i.»[§]*

⁴⁸ Nieraambaŋ jɔ nu nel daama-i, kuɔ gbuu dɔlnu-bei. Baa pāŋ ta ba kaal Itieŋo nelma-i wuɔ ma faa. Bamaŋ naa waa da ba da kor, baa hūu-ma. ⁴⁹ Itieŋo nelma doŋ ta ma gbuo nileiŋa faŋa-i hiere. ⁵⁰ Yuifubaa-ba bir yaŋ aa tāal caamba maŋ waa biŋkūntaamba-i aa suur Yuifu ba Diilonɔ-hūmelle-na, baa nellenɔ-bīncuɔmba-i a gbo-ba Polbaa-ba-na. Baa bel-ba huol ba yammu-i da dei aa donya-bei ba nelle-na. ⁵¹ Pol baa Barnabasi-i baa pir ba nallu-i ba terienɔ-nu, aa ta kā Ikoniyɔmu. ⁵² Baŋ fie donya-bei, bamaŋ naa cu Yesu huonɔ-nu, baa cor baa ba hɔfēlle-i. *Diilonɔ-Yalle naa bi yu ba hɔmmu-i.

**Polbaa-baŋ cie kumaŋ
 Ikoniyɔmu-i-na**

14 Pol baa Barnabasi-i baŋ kāa Ikoniyɔmu-i-na, baa tiraa kā *Yuifu ba *Diilonelhāalādūŋgu-na ka ta

ba waŋ Diilonɔ-nelma-i. Baŋ waŋ-maŋ dumaa, Yuifubaa-ba saa gbāa da ba yagar-ma baa *nieraamba-i. Ba bɔi baa hūyāa-ma. ² Yuifubaa-ba maŋ saa hūu-ma, baa yaŋ aa kā ka gbo nieraamba-i baa Diilonɔ-dūŋ-baamba-i. ³ Baŋ fie gbo-ba, Polbaa-ba saa ta; baa tīena da huonɔ Ikoniyɔmu-i-na. Baa naa haa ba naŋga Itieŋo-na aa ta ba piiye. U taa u kāyā-bei ba ta ba ce nelma bɔi baa gberē-weima bɔi a pigāaŋ wuɔ baŋ waŋ u ɔnfafamma maŋ, coima sī. ⁴ Kuŋ cie dumaanɔ-nu, nuɔmba saa gbāa nunu ba-naa nelle-na: Banamba waa baa Yuifubaa-ba-i, banamba waa baa Yesu *ɔɔɔwɔrbiemba-i. ⁵ Yuifubaa-ba-i baa nieraamba-i a naara ba yuntaamba-i, baa nunu ba-naa da ba bel Polbaa-ba-i huol ba yammu-i aa naŋ-ba baa tāmpēlēiŋa ko-ba. ⁶⁻⁷ Polbaa-ba nu-ma. Baŋ nuɔ-ma, baa gbar kā Likawoni ka ta ba waŋ *Neldɔdɔlma-i. Ba waanɔ-ma Lisire-i-na, baa Derbu-i-na baa nileiŋa maŋ kɔtɔnni-na hiere.

Mamaŋ cie Lisire-i-na

⁸ Naacolɔ naŋo waa Lisire-i-na, u saa gbāa tuɔ sire u yiera. Uŋ siire, u saa gbāa tetenɔ u gboluonɔ-nu dede. ⁹ Yiinɔ naŋgu-na, wuɔ tīena tuɔ nu Pol tuɔ pi-ye. Pol wuɔ ji dīŋ-yuɔ tuɔ ne, a ji da u suyaa wuɔ Diilonɔ gbāa sire-yuɔ u jarma-na. ¹⁰ Wuɔ piiye baa-yo da gba-gaga wuɔ: «Sire ŋ yiera ŋ gbeiniŋ!» Naacolɔ wuɔ tie sire pāŋ tuɔ wuɔ. ¹¹ Lisire-taambaŋ daa mafamma-i, baa ta ba pi-ye likawonimma-na wuɔ: «I tīnni cīeŋ nelbiliemba a hiire** jo ji tīena baa-ye.» ¹² Kuŋ cie dumaanɔ-nu, baa ta ba bī Barnabasi-i Yewusi. Ba waa da ba cor

[§]13:47 Isayi (Ésaie) 49.6

**14:11 Bafamba wulaa tīnni waa tānuŋ-nu.

kusuɔŋ-nu Pol yaa piiyeŋ, a ce dumaŋo-na baa ta ba bī ufaŋo-i Hermesi.††

¹³Yewusi jigāntieŋ wuo kā ba nunu ba-naa baa nuɔmba-i aa wuo bel balmba namba a tuɔlɔnu-bei jo baa-ba u tinnij-dūŋgu-na duɔ ji ko-ba tinni-na hā Pol baa Barnabasi-i. U tinnij-dūŋgu waa nelle munsuurmu-na‡‡. ¹⁴Polbaa-ba saa suɔ ko yuŋgu. Baŋ juɔ suɔ, ba hɔmmu pāŋ guɔla; baa taalnu ba joŋgorbaa-ba-i aa gbar kā ba wulaa ka ta ba waŋ baa-ba wuo: ¹⁵«Na ce bige-i maacemma-i dumande-i-na? Caamba'i bi huɔŋ mierŋo-i namaa temma-i. I juɔ baa *Neldɔɔɔlma'i die ji tūnu-nei, wuo na nanna ānsɔsɔŋ daama-i aa na cu Cicēl-mantieŋo huɔŋ-nu. U yaa hielaa dɔɔ-i baa hīema-i baa dāmmanu-oraŋgu-i baa ni huɔya-niini-i hiere. ¹⁶Yiinaa-i-na, u yaŋ nuɔmba-i ba fereŋ nuɔ ba sire wuo ba hūmieŋa. ¹⁷Naŋ fie waa na fereŋ nuɔ, u saa yaŋ u ānfafamma cemma-i: U dāa u hā-na dii, u ce na dīmma ta ma ce fafamma, u hā na ta na wuo na ye aa tiraa tuɔ fē na hɔmmu-i.» ¹⁸Polbaa-baŋ fie piiye dumaŋo-na, nuɔmba saa ta ba ne da ba yaŋ niij daaba komma-i da ba hā-ba.

¹⁹Ku huɔŋgu-na, *Yuifubaa-ba namba ji jo; banamba hilaa Ikoniyoŋmu, banamba hel Āntiyɔsi maŋ Pisidi mara-i-na. Baŋ juɔ, baa gbo nuɔmba-i Polbaa-ba-na. Ba sire ta ba naŋ Pol baa tām-pēlēiŋa wuo ba ko-yo. Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, ba da nie sī u kuu, baa būul-o hel baa-yo nelle-na ka nanna. ²⁰Diiloŋ-dūŋbaamba kā ka tigiij u caaŋgu-na, wuo sire ba bir suur nellen-huɔŋga-na.

Polbaa-ba birii ta ba kā Āntiyɔsi maŋ Siiri-i-na

Ku cuo kaala-i-na, Pol wuo ta baa Barnabasi-i ta ba kā Derbu. ²¹Baŋ kaa hi, baa waŋ *Neldɔɔɔlma-i baa Derbutaamba-i. Nuɔmba fōŋgūɔ baa hūu-ma. Baŋ siire Derbu-i-na, baa bir kā Lisire-i-na ka cor kā Ikoniyoŋmu. Baŋ hilaa Ikoniyoŋmu-i-na, baa kā Āntiyɔsi maŋ Pisidi mara-i-na. ²²Ba waa da ba cor terieŋgu terieŋgu, ba ta ba piiye ba dii sireiŋa Diiloŋ-dūŋbaamba-na wuo ba bel Yesu maama-i nammu hāi. Aa bi ta ba piiye baa-ba wuo: «I saaya i mulieŋ da dei aa suɔ die suur *Diiloŋ-nelle-na.» ²³Diiloŋ-dūŋbaamba maŋ waa hiere nileiŋa faŋa-na, Polbaa-ba hiel yaataamba bei aa dii sūŋgu, aa cārā Itieŋo-i hā-ba, ba haa ba naŋga-i u yaa nuɔ-i.

²⁴Baŋ cie mafamma-i, baa sire karnu Pisidi mara-i a kā Pānfili mara nuɔ. ²⁵Baŋ kaa Pānfili-i-na, baa waŋ Diiloŋ-nelma-i Perge-i-na, aa cor kā Atali ²⁶ka bie baatoŋo-i ta ba kā Āntiyɔsi maŋ Siiri-i-na. Ba wuoŋsaŋgu duɔŋ kusuɔŋ-nu'i. Baŋ wuoŋraaya ce mamaŋ daama-i hiere, ba cārā Diiloŋo-i hā-ba kusuɔŋ-nu'i aa ba suɔ ta. ²⁷Diiloŋ uŋ kāayā-bei ba ce mamaŋ hiere, baŋ kaa ka hi, baa tigiij Diiloŋ-dūŋbaamba-i hiere tūnu-bei baa-ma, aa uŋ bi kāayā *nieraamba-i dumaa ba hūu Yesu maama-i, baa tiraa waŋ mafamma-i baa-ba. ²⁸Baŋ cie mafamma-i, baa tiena ce huɔŋgu baa-ba celle.

Nieraamba saaya ba jā wei?

15 Nuɔmba naŋ baa hilaa *Yude-i-na jo Āntiyɔsi-i-na ji ta ba piiye baa *nieraamba maŋ hūyāa Yesu

††14:12 Girekibaa-ba wulaa, tinni waa bɔi. Ba tinni yuntieŋo yaa baŋ taa ba bī-yo Yewusi-i, aa u pɔpuɔrbilɔŋo-i Hermesi.

‡‡14:13 *Nelle munsuurmu*: Nieŋ 9.24 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

maama-i wuɔ: «Da na saa *jā ɲaa *Moisi *ānjīnamman ɲaaɲ-ma dumaa, na sie gbāa kor.» ²Pol baa Barnabasi-i ba saa hūu-ma baa-ba. Kuɔ sire bel vaa.

Diilonɔ-dūɲ-baamba ji naa ba hiel Pol baa Barnabasi-i a naara terienɲu faɲɲu taamba namba, wuɔ ba kā *Yerusalemu-i-na ka hi Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa yaataamba-i baa-ma. ³Aa naa tigiij ba hūmelle-i hā-ba; ba sire ta. Ba kāmma-na, ba curaa baa Fenisi, a kā ka hel *Samari. Nieraamban hūyāa Itienɲo maama-i dumaa, da ba hi nelle nelle, ba tūnu Diilonɔ-dūɲ-baamba-i baa-ma aa cor. Da ba ɲaaɲ-ma baa baman, ku gbuu fūnuɲ dɔlnu kutaamba-i.

⁴Baɲ kaa hi Yerusalemu-i, Diilonɔ-dūɲ-baamba jā-rā-bei. Yaataamba waa hiere baa Yesu pɔpuɔrbiemba-i. Diilonɔ uɲ kāyā Polbaa-ba ce mamaɲ hiere, baa tūnu-bei baa-ma.

⁵Baɲ juɔ piye tī, *Farisīebaa-ba maɲ hūyāa Yesu maama-i ba hɔlma-na, bamba sire wuɔ nieraamba maɲ hūyāa Yesu maama-i, ba saaya ba jā aa ta ba wuɔ Moisi ānjīnamma hūmelle-i.

Nelma ka da yaanɲa

⁶Baɲ piye dumaanɔ-na, Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa yaataamba da ba-naa ku āndaanɲu-na. ⁷Āndaan daaku waa pāna cor. Pier wuɔ ji naa u sire yiera aa naa cira: «Tobiɲ namaa, na suyaa wuɔ dii ku domma-na Diilonɔ uɲ hielaa-mi na hɔlma-na wuɔ mi ka ɲaaɲ *Neldɔdɔlma-i baa *nieraamba-i ba nu-ma aa hūu-ma. ⁸Fuɔ maɲ suyaan ɲuɔmba kusūnni-i, da na da u hāa-ba u *Yalle-i ɲaa uɲ hāa miɲɲo-i baa-de dumaa, kuu dii ɲaa u pigāan wuɔ u hūyāa-ma ba da ba piɛ-yo. ⁹Diilonɔ

kāɲ-ye kuuduɔɲɲu hiere baa-ba. Ba hūyāa u maama-i ku'i cie u hur ba āmbabalma-i aa ɲaaɲ-ba welewele ɲaaɲ daama temma-i. ¹⁰Conɲoruɔɲɲu maɲ i bīncuɔmba saa gbāa tūu-ku, mie fere-i i saa gbāa tūu-ku, bige-i cie na'a i haa-ku hā nieraamba-i baa-ku? Baa na feɲ Diilonɔ-i. ¹¹I hūyāa-ma wuɔ Yesu kuraa-ye gbāɲgbāɲ, kuuduɔɲɲu yaa baa bafamba-i.»

¹²Pierɲ piye dumaanɔ-na, terienɲu ce da sensenseɲ ɲaa molo si dii. Diilonɔ uɲ kāyā Pol baa Barnabasi-i ba ce nelma maɲ hiere nieraamba hɔlma-na, ka hel baa gberɛ-weima-i, bafaɲ baa suur ma yaanɲa-na ta ba ɲaaɲ-ma. ¹³Baɲ juɔ piye tī, Sake^{¶¶} wuɔ cira: «Tobiɲ namaa, niɲɲ, ¹⁴dii ku domma-na, Diilonɔ uɲ curaa corma maɲ duɔ hiel nieraamba namba ce-ba fuɔ baamba, Simɔ^{§§} ɲaaɲ ma yaanɲa-i hiere baa-ye. ¹⁵Kuɲ curaa corma maɲ, ku juɔ ji ce kuuduɔɲɲu baa *Diilonɔpɔpuɔrbiemba nelma-i. Diilonɔpɔpuɔrbiemba nyegāan wuɔ:

¹⁶Itienɲo ciera: «*Yiɲɲu dii baa yiɲɲu, mi ka bir jo.*

*Da mi jo, *Davidi dūɲɲu maɲ cii, mi ka sire-kuɔ.*

Mi ka migāan-ku ma-ku ku yiera ku gbeiniɲ.

¹⁷*Mafaɲ da ma ce, ɲuɔmba maɲ saa hi suɔ-mi yogo,*

ba ka taara-mie suɔ-mi.

Miɲ biɛ baman ɲileiɲa-na hiere da mi ce-ba mi baamba,

ba ka ta ba taara ba Tienɲo-i.

Muɔmei ɲaaɲ-ma dumaa.

Da mi ɲaaɲ mamaɲ, mi ce-ma.

¹⁸*Aa miɲ ɲaaɲ-ma ku bāanɲu cuɔ.»**

¹⁹Sake wuɔ suonu u āndaanɲu-i wuɔ: «Ku'i cie na da nieraamba maɲ cuu Itienɲo huonɲ-nu, mei sa taara i mulienɲ-ba.

^{¶¶}15:13 Ba gbɛ Yesu hāanɲo yaa-i. Niɲɲ 12.17 baa 21.18.

^{§§}15:14 Ba gbɛ Pier yaa bande-i-na, u yerre nande yaa Simɔ-i.

* 15:18 Amosi (Amos) 9.11-12

²⁰ Ɔga mamaŋ dii cemma, i nyegēŋ sebe a waŋ baa-ba wuɔ ba waŋ cufieŋ-kūɔma wuoma-i, baa bĩmbaamba maŋ ba saa cāa ba nonni-i, ka hel baa tām̄ma-i hiere. Aa ba hiel ba naŋga biŋwosĩnni-na. ²¹ Na saa da, a doŋ dii i bĩncuɔŋ-bāaŋ-nu, *Moisi *ānjinamma waŋ nileiŋa-na hiere, aa ba sa nanna *yitienanŋu baa ma kalamma-i *Diilonelhāalādũnni-na.»

²² Sakeŋ juɔ piiye dumaanjo-na, Yesu pɔpuɔrbiemba-i baa Diilon-dũŋ-baamba-i, ka hel baa ba yaataamba-i hiere, baa cira ba ka hiel nuomba ba hɔlma-na a puɔr-ba baa Polbaa-ba-i Āntiyosi-i-na. Aa naa sire hiel yaataamba hāi; Silasi baa *Yuda. Yuda yerre nande yaa waa Barsabasi.

²³ Baŋ hielaa-ba, baa nyegēŋ sebe-i hā-ba. Sebe huɔya-maama yaa daa-ma: «Ɔ natobiŋ namaa namaŋ niēraaŋ namaanjo-i Āntiyosi-i-na, baa Siiri-i-na, baa Silisi-i-na, i jaalaa-na.

Yesu pɔpuɔrbiēŋ miēŋo-i a naara *Yerusalemu Diilon-dũŋ-baamba yaataamba-i, miemei nyegāaŋ sebe daayo-i die hā-na.

²⁴ I nuɔ wuɔ i nellen-baamba namba kāa na terienŋu-na ka piiye cu na hɔmmu-i. Baa na tie holle, mie saa puɔr-ba. ²⁵ Ɔŋ nuɔ-ma, i daa i-naa aa hiel nuomba die puɔr-ba na wulaa. Kutaamba ka gbonu baa Pol baa Barnabasi-i. ²⁶ Ba yaa i jēnaamba. Ba siyaa kuliŋgu-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-na. ²⁷ I hielaa Yuda baa Silasi ba da ba ka waŋ iŋ nyegāaŋ mamaŋ sebe-i-na hā-na baa ba fereŋ nunni. ²⁸ *Diilon-Yalle-i baa mie fere-i i sa taara i haa coŋgoruonŋu naŋ temma hā-na, ŋga mamaŋ sie gbāa ciel kɔtuɔŋgu ma yaa daa-ma: ²⁹ Na hiel na naŋga cufieŋ-kūɔma wuoma-na, baa bĩmbaamba maŋ ba saa cāa ba nonni-i, baa tām̄ma-i. Aa na ne biŋwosĩnni-i

aa na waŋ-ni. Da na ce-ma ŋaa iŋ waan-ma dumaa, ku ka fa.

I ka waa Diilon-yiŋgu.»

³⁰ Ba taa baa sebe-i ku yaa nuɔ-i, kā ka hi Āntiyosi-i; ba tigiŋ Diilon-dũŋ-baamba-i hiere a hā-ba baa-yo. ³¹ Diilon-dũŋ-baamba hūu-yo kalaŋ-yo. Baŋ kalaŋ-yo, u huɔya-maama gbuu silaa dɔlnu-bei hiere ŋaa bige-i! Ba kūɔma paŋ firnu.

³² Yuda-i baa Silasi-i ba waa *Diilonpɔpuɔrbiemba, baa piiye nelma bɔi baa Diilon-dũŋ-baamba-i a dii sireiŋa bei ba migāaŋ bel Yesu maama-i nammu hāi. ³³ Ba daa huɔŋgu celle baa-ba aa suɔ da ba bir kũŋ. Baŋ'a ba ta yiŋgu-na, Diilon-dũŋ-baamba gbuu jaal-ba da dei aa hā-ba hūmelle-i. ³⁴ [Baŋ hāa-ba hūmelle-i, Silasi saa ta.]

³⁵ Pol baa Barnabasi-i bafamba waa tĩena Āntiyosi ta ba waŋ Itieŋo maama-i. Nuɔmba bɔi waa baa-ba naara.

Pol baa Barnabasi-i ba buɔra

³⁶ Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Pol wuɔ gbē Barnabasi-i wuɔ: «Ɔŋ curaa waŋ Itieŋo maama-i nileiŋa maŋ nuɔ-i hiere, waŋ i bir i kā-yei i ka ne bamaŋ hūyāa-ma baŋ yeŋ mamaŋ nuɔ-i.» ³⁷ Barnabasi wuɔ tuɔ taara ba kā baa Nsāa maŋ ba naŋ biŋ-yoŋ Marke-i. ³⁸ Pol saa hūu-ma, wuɔ uu naa kā baa-ba aa ka bir aa waŋ-ba dii Pānfilu. ³⁹ Kuɔ sire bel vaa. Ba saa ji nunu ba-naa, ba naa ba bɔrɔ. Barnabasi wuɔ bie Marke-i ba kā ka bie baatonjo ta ba kā Sipire. ⁴⁰ Diilon-dũŋ-baamba cārā Diilonjo-i hā Pol aa u bie Silasi-i ba ta. ⁴¹ Ba wuɔraaya biŋ Siiri nileiŋa-na hiere baa Silisi waanjo-i ta ba dii sireiŋa Diilon-dũŋ-baamba-na.

Timote cuu Polbaa-ba huon-nu

16 Pol baa Silasi-i baŋ taa dumaanjo-na, ba kā ka hel Derbu, cor ka hel Lisire. A ne da Yesu wuonjo naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba

bī-yo Timote. U nyu waa *Yuifuyieŋo aa hūu Yesu maama-i aa u to-i Girekiyiŋo. ²Tobimba maŋ waa Lisire-i-na baa Ikoniyɔmu-i-na, ba taa ba bī Timote yefafalle. ³Pol wuɔ tuɔ taara u ta baa-yo. A ne da Yuifubaa-ba maŋ waa terieŋgu-na, baa suyaa wuɔ Timote to-i Girekiyiŋo. Pol wuɔ naa u *jā-yo aa ba suɔ ta. ⁴Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa *Yerusalemu Diiloŋ-dūŋ-baamba yaataambaŋ yieraaya nelma[†] maŋ nuɔ-i, Polbaa da ba cor terieŋgu terieŋgu, ba waŋ ma yaa-i baa Diiloŋ-dūŋ-baamba-i; aa cira ba wuɔ ma hūmelle-i ŋaa baŋ waŋ-ma dumaa. ⁵Yinniŋ taa ni cor dumaa, Diiloŋ-dūŋ-baamba taa ba naŋ kaasinni Diiloŋ-hūmelle-na dumei, aa bi ta ba ciinu ba kā.

Pol dānsāŋ Torasi-i-na

⁶Ku huɔŋgu-na, Polbaa-ba ji ta ba taara ba ka waŋ Diiloŋ-nelma-i *Asi nileiŋa-na. *Diiloŋ-Yalle saa hūu-ma. Ba naa ba karnu Firgi mara-i cor baa Galasi wuɔŋo-i. ⁷Baŋ kaa piɛ Misi-i, baa ta ba taara ba kā Bitini. Yesu Yalle saa hūu-ma. ⁸Ba naa ba karnu Misi-i cor, a kā ka hi Torasi. ⁹Isuɔŋgu naŋgu-na, Pol wuɔ dānsā da Maseduɔniyiŋo naŋo juɔ ji yiera tuɔ cārā-yuɔ wuɔ u kā ka kāyā-bei dii Maseduɔni-i-na. ¹⁰Yie[‡] pāŋ suɔ yie Diiloŋo taara i ka waŋ *Neldɔɔlma-i baa Maseduɔnitaamba-i. I saa tiraa tiena, yie pāŋ sire tie tigiŋ i hūmelle-i.

¹¹Iŋ juɔ'a i ta yiŋgu maŋ nuɔ-i Torasi-i-na, yie bie baatoŋo-i pāŋ kar vii Samotirase, ka hiire. Iŋ hii yiŋgu maŋ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, yie cor kā Neyapolisi. ¹²Iŋ siire terieŋgu-na, yie kā Filipu ka tiena da yinni terieŋgu faŋgu-na. Filipu yaa waa nebuɔ-i Maseduɔni-i-

na. *Oromɛbaa-ba'i waa tiena terieŋgu-na.

Lidi hūyāa Itieŋo maama-i

¹³Iŋ kāa Filipu-i-na, *yitienanŋuŋ juɔ hi, yie hel nellen-huɔŋga-na a kā kaanŋu naŋgu nuŋgu-na. Ii naa suɔ wuɔ Diilo-jaalterieŋgu ka waa terieŋgu-na. Iŋ kāa, yie da caamba namba; yie tiena piye baa-ba. ¹⁴Unanŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bī-yo Lidi. U taa u hel Tiyatire. U taa u suor nelbōmbōŋ ba kompammu aa u taa u kuye Diiloŋ-kūŋgu-i. Iŋ kāa ka tie piye dumaanŋo-na, wuɔ kar u tūŋgu-i tuɔ nu iŋ waŋ mamaŋ. Polŋ waŋ mamaŋ hiere, Itieŋ wuɔ kāyā-yuɔ ma suur u tūnni-na dei. ¹⁵Maŋ suurii u tūnni-na dei dumaanŋo-na, wuɔ ce ba *batisenŋ-yo baa u dumellenŋ-baamba-i hiere aa naa gbē-ye wuɔ: «Da kuɔ na hūyāa-ma wuɔ mi hūyāa Itieŋo maama-i kelkel, juɔŋ na ji har mei terienŋ-nu.» Aa naa gbāŋ baa-ye i ji hūu-ma.

Ba diyaa Polbaa-ba-i kaso Filipu-i-na

¹⁶Yiŋgu naŋgu-na, i taa i kā Diilojaalterieŋgu-na a suu baa maacembiloŋo[¶] naŋo. Maacembiloŋo daayo-i, *jīna waa u yuŋgu-na a ce u tuɔ suɔ mamaŋ juɔŋ u waŋ-ma. U taa u da gbeiŋa bɔi kufaŋgu-na u hā bamaŋ biyaa-yo maacemma-na. ¹⁷Maacembiloŋo daa wuɔ cu i huɔŋ-nu tuɔ piye da gbagaga wuɔ: «Balaŋ daaba cāa Dɔrwuɔŋo. Ba pigāaŋ-na koŋkor-hūmelle yaa-i.» ¹⁸U cie kufaŋgu-i da yinni bɔi i huɔŋgu-na. Pol huɔŋga ji guɔla baa-yo. Wuɔ waŋ baa u jīna-i wuɔ: «Yesu-Kirsa yerre-na, cor ŋ hel cieŋo-na!» Terduɔŋgu faŋgu-na, jīna wuɔ pāŋ yaŋ cieŋo-i.

[†]16:4 Nelma famma yaa piye cor 15.29.

[‡]16:10 Like naa bi tuɔ wuɔra baa Pol hɔnni nanni.

[¶]16:16 Maacembiloŋo daayo waa cieŋo.

¹⁹U taambaŋ juɔ da u sa tiraa u da biŋkūŋgu u hã-ba, baa bel Pol baa Silasi-i kã baa-ba ändacetaamba wulaa dii gëŋgerterienŋu-na⁸ ²⁰ka hã *Orome ba fãamaambaa-ba-i baa-ba aa cira: «*Yuifubaa-ba'i daaba-i, ba juɔ ji ta ba guɔl nelle-i ba hã-ye. ²¹Ba juɔ baa hūmefelende. A ne da hūmelle fande nyaa Oromebaa miɛŋo-i: I sie gbãa sie-de, i sie bi gbãa wuɔ-de.»

²²Baŋ piye dumaŋŋo-na, nuɔmba maŋ waa hiere, baa sire wuɔ ba sie yaŋ Polbaa-ba-i. Fãamaambaa-ba ce ba col ba joŋgorbaa-ba-i aa hã-ba hūmelle-i wuɔ ba muo-ba. ²³Baa fūnuŋ muo-ba da dei aa kã ka dii-ba kaso. Baŋ diyaa-ba, baa waŋ baa umaŋ nieyaŋ kasobiemba-i wuɔ u tuɔ ne-ba dei. ²⁴Naacolŋ uŋ nuɔ mafamma-i, wuɔ kã baa Polbaa-ba-i dubiloŋŋo maŋ dii tuogbuole-na ka soŋolnu ba gbeini-i daaŋgu naŋ-nu.

²⁵Isohollenŋ juɔ hi, Pol baa Silasi-i baa ta ba cãrã Diiloŋŋo-i aa ta ba hãl neini ba tuɔlnu-yuɔ. Kasobiemba namba waa dii ba dūnni-na aa ta ba fara ba nu. ²⁶Ba juɔ'a ba suɔ, da hiema sagalaaya hoɔduŋgu, ka hel baa kasodūŋgu-i hiere! Dūnfenni pãŋ puur. Baŋ ŋa naa vaa kasobiemba-i baa jolgoɔbaa-ba maŋ, ba fir hiere. ²⁷Umaŋ taa u niya kasobiemba-i u taa u duɔfūŋ; wuɔ cẽ. Wuɔ u ne da dūnfenni puurii hiere. Wuɔ fa u taacereŋŋo-i hiel-o duɔ ko u fere wuɔ sī kasobiemba gbaraa hiere. ²⁸Pol wuɔ kaasīŋ wuɔ: «Baa ce ŋ fere gbomma, molo saa kã terienŋu!»

²⁹Naacolŋŋo kũɔma nyey duma ma fereŋ nuɔ. Wuɔ ce ba hã-yo dãamu; u gbar kã ka dūuna Polbaa-ba caaŋgu-na

³⁰aa cira ba hel gōŋgūŋŋ-nu. Baŋ hila, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Mi jēnaaŋ nama, muɔmi saaya mi ce bige-i a gbãa da mi kor?» ³¹Baa cira: «Da ŋ hūu Itieŋŋo-i Yesu maama-i, ku yaa gbãa kor-ni baa ŋ dumellenŋ-baamba-i hiere.» ³²Aa naa doŋ ta ba waŋ Itieŋŋo maama-i baa-yo baa u dumellenŋ-baamba-i hiere.

³³Isoɔduŋgu faŋgu-na, wuɔ kã baa-ba ka saar ba pãnni-i aa naa pãŋ ce ba *batiŋŋe-yo baa u baamba-i hiere. ³⁴Baŋ juɔ batiŋŋe-ba tī, wuɔ kã baa Polbaa-ba-i u dumelle-na ba ka wuɔ niwuoni. Uŋ hūyãa Yesu maama-i baa u baamba-i hiere, ba hoɔmmu gbuu pãŋ fẽ da yogogo.

³⁵Cuoŋ juɔ kaal, fãamaambaa-ba puɔr sorosibaa-ba ka waŋ baa kasobiemba niyatienŋŋo-i wuɔ u nanna Polbaa-ba-i. ³⁶Naacolŋ wuɔ kã ka cira: «Pol, fãamaambaa-ba puɔraa ba jo wuɔ mi nanna-nei. Hilaŋ na kã na muŋkãmmu.» ³⁷Pol wuɔ yagar aa naa gbẽ sorosibaa-ba-i wuɔ: «Ku cie nie ba bel-e ba saa bi yuu-ye, ba muo-ye nuɔmba-na ŋ sie suɔ wuɔ Oromebaa miɛ**, aa jo ji dii-ye kaso. Fiefie-i, ba ta ba taara ba fuo nanna-yie! Ma sie gbãa wuɔ dumaŋŋo-na! Kãaŋ na ka waŋ baa-ba wuɔ ba jo ba fere ba ji hiel-e.»

³⁸A ne da fãamaambaa-ba saa naa suɔ wuɔ Pol baa Silasi-i Oromebaa. Sorosibaa-baŋ kãa ka hi-ba baa nelma-i, ba kũɔma pãŋ ta ma nyey. ³⁹Baa sire jo ba wulaa ji cãrã-bei aa ce ba hel kaso-i-na. Baŋ hila, baa cãrã-bei wuɔ ba ce jande aa ba hel nelle-na. ⁴⁰Baa ta kã Lidi terienŋ-nu; kã ka da Diiloŋŋ-dūŋ-baamba-i. Baa piye dii sirienŋa bei aa naa cãrã hūmelle-i ta.

§16:19 Bafambaŋ ger ändenni-i kusuŋŋ-nu ba bi nyŋŋ saŋga-i kusuŋŋ-nu'i. Terienŋu faŋgu dii yuɔyuɔ hoɔnni-na hiere.

**16:37 *Yuifubaa bɔi saa naa gbãa da *Orome ba sīnni-i, ŋga Pol naa da-ni (niŋŋ Pɔpuɔr. 22.25-29; 23.27). Da ŋ waa Oromeyienŋ nuŋŋŋo-i, molo saa saaya u muo-ni baa daaŋgu, molo saa bi saaya u muo-ni baa nyaŋgbãaŋgu.

Mamaŋ daa Polbaa-ba-i Tesalonike-i-na

17 Pol baa Silasi-i baŋ taa Filipu-i-na, baa cor baa Ānfiŋpolisi, kā ka hel Apoloni a suɔ ta ba kā Tesalonike-i-na. *Diilonelhāalādūngu waa baa *Yuifubaa-ba-i nelle fande-na. ²A ne da Pol sa da Diilonelhāalādūngu aa cor-ku. Wuɔ kā ka suur a tuɔ firnu Diilon-nelma-i baa-ba. U cie mafamma-i *yiŋfienni sisi. ³U tagaaya pigāaŋ-ba wuɔ *Koŋkortieŋo naa saaya u mulieŋ aa ku. Aa duɔ ku, Diilono sire-yuɔ. Aa Koŋkortieŋo faŋo yaa Yesu maŋ uŋ waŋ u maama-i baa-ba.

⁴Polŋ piye dumaŋo-na, Yuifubaa-ba namba hūu-ma cu ba huon-nu fuɔ baa Silasi-i, a naara Girekibaa-ba maŋ taa ba kuye Diilon-kūngu-i ba boi bi cuu ba huon-nu, baa caamba boi. Caamba famba waa nelbōmbōmbaa. ⁵Ku saa dɔlnu Yuifubaa-ba namba-i. Baa ce-ku nenemungu aa wuɔra taara naŋgalbaa a tigiŋ nuɔmba-i ta ba wuɔra ba ce ijieni ba du nelle-i. Aa naa kūɔl ba-naa kā Yasō dumelle-na wuɔ ba ka bel Polbaa-ba-i ka hā fāamaambaa-ba-i baa-ba. Polbaa-ba naa har kusuɔŋ-nu'i. ⁶Ba kāa ku yaa-i ba saa ka da-ba. Baa bel Yasō yaa-i baa Diilon-dūŋ-baamba namba kā baa-ba fōŋgōtaamba wulaa ka ta ba piye da gbagaga wuɔ: «Balaŋ daaba wuɔraaya du nileiŋa-i hiere, ba hii bande yaa fiefie-i-na. ⁷Yasō yaa haraa-ba u dumelle-na. Ba maacemma saa fa; ba yagaraa *jāmatigi nuŋgu-i aa ta ba piye wuɔ jāmatigi naŋo dii, kere ba bī-yo Yesu.»

⁸Nel daama saa dɔlnu nuɔmba-i baa fōŋgōtaamba-i hiere. ⁹Yasōbaa-ba juɔ pā gbeibuɔ hā-ba aa ba suɔ nanna-bei.

Polbaa-ba kāa Bere

¹⁰Ku isuɔŋgu-na, Diilon-dūŋ-baamba ce Polbaa-ba ta kā Bere. Baŋ hii, baa

kā *Yuifu ba *Diilonelhāalādūngu-na ka ta ba waŋ Diilon-nelma-i. ¹¹Yuifubaa-ba maŋ waa Bere-i-na baa naa fa waŋ bamaŋ waa Tesalonike-i-na. Diilon-nelma numma taa ma dɔlnu bafamba-i ŋaa bige-i! Yinni maŋ joŋ ba kalaŋ-ma ba ne da kuɔ Polŋ waŋ mamaŋ baa-ba ma yaanŋa yaa-i. ¹²Nuɔmba boi baa hūyāa Yesu maama-i ba hōlma-na. Aa Girekibaa-ba maŋ bi waa, ba fōŋgūɔ baa hūyāa-ma. Caamba waa-bei. Caamba famba waa nelbōmbōmbaa.

¹³Yuifubaa-ba maŋ waa Tesalonike-i-na baŋ juɔ nu wuɔ Pol kāa Bere-i-na ka tiraa tuɔ waŋ Diilon-nelma-i, baa sire nyaa u huon-nu wuɔ ba ka du terieŋgu-i aa gbo nuɔmba-i yuɔ. ¹⁴Diilon-dūŋ-baambaŋ daa-ma dumaŋo-na, baa kā baa Pol dāmmaŋ-nuoraanŋu-na ka bie baatoŋo ta, aa waŋ Silasi yaa baa Timote-i Bere-i-na. ¹⁵Ba saanŋ Pol ka hi Ateni aa bir. Baŋ'a ba bir, wuɔ puɔr-ba wuɔ ba ka waŋ baa Silasi-i baa Timote-i ba jo u wulaa donduo.

Polŋ waanŋ mamaŋ baa Atenitaamba-i

¹⁶Polŋ tiēnaana Ateni-i-na tuɔ cie Silasi-i baa Timote-i, duɔ cor kusuɔŋ-nu, u da cufellu, a cor kusuɔŋ-nu, u da tūnni; kuɔ gbuu fūnuŋ ta ku kukulo. ¹⁷A ce duɔ kā *Diilonelhāalādūngu-na, u waŋ ma yaa-i baa *Yuifubaa-ba-i baa *nieraamba maŋ taa ba kuye Diilon-kūngu-i. Aa yiŋgu yiŋgu, duɔ kā nellen-huonŋa-na ka da bamaŋ, u bi piye baa-ba.

¹⁸Bamaŋ naa cie Epikure ba kalaŋo-i baa Sitoyisi ba kalaŋo-i kā yaanŋ-na, yiŋgu nanŋu-na, banamba jo ji ta ba piye baa Pol. Banamba ta ba yuu banna wuɔ: «Āndapirrentieŋ daa u waŋ wuɔ nie?» Bamaŋ naa nuɔ Polŋ piyeŋ Yesu maama-i baa kuomba siremmaŋ-kūngu-i, baa cira: «Ku biyaa ŋaa u piye Diilohūmefelendenŋ-maama.»

¹⁹ Baŋ piiye dumaango-na, baa bel Pol kã baa-yo gɛnggertaamba^{††} wulaa ka cira: «Niŋ juɔ ji ta ŋ piiye hũmefelende maŋ maama-i, i taara i suɔnu kunaŋgu die. ²⁰ Niŋ waŋ mamaŋ, ma cie nerma miɛno-na, i taara i suɔ ma yaanga-i.» ²¹ A ne da nelfelemma numma-i baa ma wamma taa ma dɔlnu Atenitaamba-i baa niraamba maŋ waa ba hɔlma-na ŋaa bige-i! ²² Pol wuɔ sire yiera gɛnggertaamba yaanga-na aa naa cira: «Atenitaanŋ namaa, ma miŋ daa-na damma maŋ, ku biyaa ŋaa cufɛllu sa cor-na. ²³ Na saa da, mi wuɔramma-na, mi daa na cufɛllu-i hiere nellenŋ-huɔŋga-na. Aa mi daa ba nyegãaŋ dunandu-na wuɔ: <Cufɛnerieŋo.> Naŋ buol cufɛnerieŋo maŋ aa na sa suɔ-yo, muɔmi juɔ da mi ji pigãaŋ-na u yaa-i. ²⁴ U yaa Diiloŋo-i. U yaa hielaa bĩmbĩnni-i hiere. U yaa dɔrɔ-i baa hiẽma-i ni Tieŋo-i. Molo sie gbãa ma dũŋgu a hã u suur. ²⁵ U yaa hãaŋ-yenŋ fafalmu-i i tie fiisa. Biŋkũŋgu biŋkũŋgu, u yaa hãaŋ nelbiliemba-i baa-ku, a ce dumaango-na, u sa taara moloŋ napɔrrenŋ-biŋkũŋgu. ²⁶ U hielaa siyaabaa-ba-i hiere nelduɔŋo diei nuɔ ba tiẽna gbuo hiẽma-i hiere. U huɔnu huɔŋgu-i hã-ba belle-na aa dii yumma ba nileiŋa-na. ²⁷ U taara nelbiliemba taara-yuɔ, ku'i cie u ce-ma dumaango-na. Da ku fie balanŋ nie nie, ŋ gbãa tafũrrã da-yo. Coima saa fa, Diiloŋo saa maa baa-ye. ²⁸ Fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i iŋ yenŋ hiẽma-na tie gbã i ce i weimambaa-ba-i. Na fãnaamba namba waanŋ ma yaa-i wuɔ: <Diiloŋo bisãlmba namba'i miɛno-i.> ²⁹ Iŋ yenŋ Diiloŋ bisãlŋ mie, bige-i cie da na ce na kul sɛne jĩna wuɔ Diiloŋo yaa dumaango-na? Bige-i cie da na ce na kul wargbe? Bige-i cie da na ce na sisĩŋ tãmpɛlle jĩna? Diiloŋo-i nelie sie gbãa suɔ-yo kul-o. ³⁰ Mamaŋ cie cor ku huɔŋgu-na, Diiloŋo sa ne-ma, wuɔ nuɔmba saa ta ba suɔ kuyunŋgu.

Fiefie-i-na, u taara nelieŋo nelieŋo, duɔ fie waa hie, u nanna u cilɔbabaŋo-i.

³¹ Bige-i cie wuɔ ma ce dumaango-na? U diyaa yiinŋgu duɔ ce nuɔmba-i hiere ba ãndaanŋgu-i ku cemma-i. U hielaa molo duɔ ji ce-ma. U siire kutieŋo-i hiel-o kuomba hɔlma-na a pigãaŋ wuɔ u yaa hielaa-yo.»

³² Polŋ juɔ cira Diiloŋo siire moloŋo hiel-o kuomba hɔlma-na, bananŋ baa bir yanŋ aa ta ba nye-yo, bananŋ baa cira: «Cie yiinŋgu nanŋgu ŋ ji waŋ mafamma-i baa-ye.» ³³ Pol wuɔ ta aa naa yanŋ-ba.

³⁴ Kuŋ fie ce dumaango-na, banamba yagar hũu Yesu maama-i a cu u huonnu. Ba hɔlma-na, gɛnggertieŋo nanŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Deni, aa cieŋo nanŋo bi waa, ba taa ba bĩ-yo Damarisi, a naara nuɔmba namba.

Pol kãa Korɛnti

18 Ku huonŋgu-na, Pol wuɔ ji ta Ateni-i-na kã Korɛnti.

² Belle fandena, *jãmatigi maŋ waa *ɔɔmu-i-na, wuɔ ciera *Yuifubaa-ba sire hiere ɔɔmu-i-na. Ba taa ba bĩ-yo Kulodi. A ne da Yuifuyieŋo nanŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Akilasi, u taa u hel P5. Ba taa ba bĩ u cieŋo-i Pirsili. Bafamba waa tiẽna *Itali. Baŋ juɔ cira ba sire, baa sire kã Korɛnti-i-na. Baŋ kãa, ku saa da huonŋgu Pol wuɔ kã ka da-ba; wuɔ bel jieru baa-ba. ³ Ba taa ba ce maacenduɔma hiere. Ba taa ba ce kompadũnni. Polŋ wuɔ har ba yaa nuɔ-i ba ta ba gbonu ba ce maacemma-i. ⁴ Da ku waa *yitienanŋgu-i, u kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ gbãŋ baa Yuifubaa-ba-i baa *nieraamba-i ba da ba hũu Yesu maama-i.

⁵ Silasi-i baa Timote-i baŋ juɔ hel Maseduɔni-i-na jo, Pol wuɔ yanŋ u maacemma-i aa fulnu Diiloŋ-nelma wamma yaa yonŋ. U taa u piiye u

^{††}17:19 Ba taa ba bĩ gɛnggertaanŋ daaba belieŋgu-i Aropasi.

pigāaŋ Yuifubaa-ba-i wuo Yesu yaa *Koŋkortieŋo-i. ⁶Baa bir yaŋ aa bigāaŋ-yo aa ta ba tuora-yu. Pol wuo muora u joŋgorbaa-ba-i[‡] aa gbē-ba wuo: «Mamaŋ da ma ji da-na, namaa yuŋ-naama-i; na baa feŋ-mi! Mi ka ta kā nieraan wulaa.»

⁷Uŋ taa terieŋgu-na, wuo kā nieryieŋo naŋo ciŋgu-na, ba taa ba bī-yo Titiyusi-Yutusi. U taa u kuye Diiloŋ-kūŋgu-i. U ciŋgu naa kuo Diilonelhāalādūŋgu-na. ⁸Umaŋ waa Diilonelhāalādūŋgu yuŋgu-na, ba taa ba bī-yo Kiripusi. Fuw wuo hūu Itieŋo maama-i baa u dumellen-baamba-i hiere. Korēntitaamba boi taa ba hūu Yesu maama-i Pol wulaa aa ta ba ce ba ta ba *batiser-ja.

⁹Isoŋgu naŋgu-na, Itieŋo ji piiye baa Pol dānsāaŋ-nu wuo: «Baa kāalā, cor ŋ ta ŋ piiye. ¹⁰Mi dii baa-ni, molo sie gbāa ce-ni biŋkūŋgu. Mi baamba dii boi nel daade-na, ta ŋ piiye.» ¹¹Pol wuo tiena Korēnti-i-na tuw waŋ Diiloŋ-nelma-i. U tienaana ce belle diei baa boluŋgu.

¹²Yiŋgu naŋgu-na, Yuifubaa-ba ji gbo ba-naa bel Pol kā baa-yo fāamaaŋ ba terieŋ-nu. Umaŋ waa ku huŋgu-na Akayi[¶] yuŋgu-na, ba taa ba bī-yo Galinyo. ¹³Baŋ kāa baa-yo, baa gbē-yo wuo: «Naacolŋ daa u juw baa u deŋ Diilojaale, a ne da di sa kā hūmeduole baa *ānjīnamma-i.» ¹⁴Pol wuo u puur u nuŋgu-i duw piiye, Galinyo wuo siēŋ-yo cira: «Yuifubaa namaa, ku u naa ce kuubabalaanŋu naŋ temma-i, mii naa ce āndaanŋu-i ku cemma-i. ¹⁵Ŋga naŋ ceŋ na-naa na Diiloŋ-hūmellen-kūŋ-nu, baa yireiŋ-kūŋ-nu, baa na ānjīnammaŋ-kūŋ-nu, namei saaya na fielnu-kuw na-naa nu; mei nuŋgu sī.» ¹⁶Aa naa hiel-ba gēŋgerdūŋgu-na.

¹⁷Baŋ hilaa, ba hieroŋo-i baa bel Diilonelhāalādūŋgu yuntieŋo-i ta ba muo-

yo gēŋgerdūŋgu yaanŋa-na. Ba taa ba bī naacolŋo-i Sōsiteni. Galinyo wuo gbuu fiinaaŋ ce ŋaa u saa da-ba.

Pol birma-i duw kā Āntiyōsi-i-na

¹⁸Ijieŋ daaniŋ cie cor, Pol wuo tiraa tiena da huŋgu Korēnti-i-na. Ku huŋgu-na, wuo ji cārā hūmelle-i to-bimba wulaa duw kā Siiri mara nu; fuw baa Akilasi-i baa u cieŋo-i Pirsili-i hiere. Wuo pāa nuŋgu baa Diiloŋo-i, a ce dumaanŋo-na baŋ kaa hi Sāŋkire-i, wuo ce ba cir u yuŋgu-i aa ba suw da ba suur baatoŋo-na.

¹⁹Baŋ kaa hi Efesi-i, baa bōw. Pol wuo kā *Diilonelhāalādūŋgu-na ka tuw piiye baa *Yuifubaa-ba-i. ²⁰Uŋ juw'a u ta, baa cārā-yu wuo u yaŋ aa tiena ce yinni celle baa-ba. ²¹Wuo cira: «Yaŋ mi ta. Diiloŋ duw sie, mi ka bir jo.» Aa naa ta ka bie baatoŋo-i ka hiire Sesare.

²²Uŋ hiiriiye Sesare-i-na, wuo kā *Yerusalemu-i-na ka jaal Diiloŋ-dūŋ-baamba-i aa suw tuw kā Āntiyōsi-i-na.

²³Polŋ kāa Āntiyōsi-i-na, wuo tiena da huŋgu celle aa naa tiraa sire bie Galasi nileiŋa-i a yuŋ-nu baa Firgi waanŋa-i tuw wuwa u dii sireiŋa bamaŋ cuu Yesu huŋ-nu hiere.

Apolōsi maama

²⁴Polŋ taa u wuwa u dii sireiŋa-i Diiloŋ-dūŋ-baamba-na huŋgu maŋ nuw-i, *Yuifuyieŋo naŋ wuo jo Efesi-i-na, ba taa ba bī-yo Apolōsi. U taa u hel Alesāndiri. Naacolŋ daa u taa u suw u piiye aa tiraa tuw suw Diiloŋ-nelma-i ŋaa bige-i! ²⁵U taa u suw Yesu hūmelle-i aa u taa u hinu pāama baa u nelma wamma-i. Aa duw u waŋ-ma, ma sa ciel; ŋ sie suw wuo u taa u suw Nsāa *batemu yaa yoŋ.

[‡]18:6 Pol cie kufanŋu-i a pigāaŋ wuo u sie tiraa dii u nuŋgu-i ba weima-na.

[¶]18:12 Korēnti dii Akayi huŋ-nu.

²⁶Yiingu nangu-na, wuɔ gbuu fɛ u huɔŋga-i baa nelma-i *Diilonelhāalādūŋgu-na. Akilasi waa baa u cieŋo-i. Baŋ juɔ hel, baa bī-yo ka migāaŋ kaala Diiloŋ-hūmelle-i baa-yo. ²⁷Akayi kāmman-maama waa-yuɔ, Diiloŋ-dūŋ-baamba dii sireiŋa yuɔ aa naa nyegēŋ sebe hā Akayi Diiloŋ-dūŋ-baamba-i wuɔ duɔ kā, ba bel-o dei.

Uŋ kaa, Diiloŋ uŋ cie baa bamaŋ ba hūu Yesu maama-i, ku kāayā-bei bɔi. ²⁸U waa duɔ ce u bie Diiloŋ-nelma-i a tagaaya pigāaŋ Yuifubaa-ba-i nuɔmba-na, wuɔ ba suurii hīeŋ-nu, kere Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa juɔ Yesu-i.

Pol birii kā Efesi-i-na

19 Apolɔsiŋ waa Korēnti-i-na huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Pol wuɔ karnu tānni-i kā ka hi Efesi-i. Uŋ kaa, wuɔ da Diiloŋ-dūŋ-baamba namba-i, ²wuɔ yuu-ba wuɔ: «Naŋ hūyāa Yesu maama-i, na daa *Diiloŋ-Yalle-i wei?»

Baa cira: «Ba bī bige-i Diiloŋ-Yalle-i? I saa nu di maama dede!»

³Pol wuɔ yuu-ba wuɔ: «Namaa daa *batemu hayo-i?»

Baa cira: «Nsāa batemu.»

⁴Pol wuɔ cira: «Bamaŋ naana ba cilɔbalaŋo-i Nsāa taa u hā ba yaa-i u batemu-i aa tuɔ piiye baa nuɔmba-i wuɔ umaŋ ka jo fuɔ huɔŋgu-na, ba haa ba nanga yuɔ. U taa u gbē Yesu yaa-i.»

⁵Polŋ piiye baa-ba dumaŋo-na, baa ce ba *batisēŋ-ba Itieŋo-i Yesu yerre-na.

⁶Baŋ baatisēŋ-ba, wuɔ haa u nammu-i bei aa cārā Diiloŋo saaŋ u *Yalle-i hā-ba. Baŋ juɔ da Diiloŋ-Yalle-i, baa doŋ ta ba piiye nelfelemma-na. Diiloŋ uŋ diyaa mamaŋ ba nunn-i-na, baa ta ba waŋ-ma baa nuɔmba-i. ⁷Bamaŋ naa cieŋ mafamma-i, ba gbāa yu nuɔmba cīn-cieluo baa ba hāi temma.

⁸Pol saa tuɔ naa *Diilonelhāalādūŋgu-na. Duɔ kā, u bie *Diiloŋ-bāaŋgu maama-i a piiye ma yaaŋga-i baa nuɔmba-i ba da ba hūu-ma. U nuŋgu saa ta ku ce yelma baa ma wamma-i. U cie mafamma-i caamba siei. ⁹Iŋga banamba saa hūu-ma, aa bir ta ba nye Itieŋo hūmelle-i nuɔmba-na. Polŋ juɔ da ba ce dumaŋo-na, wuɔ kā baa bamaŋ hūyāa-ma Tiranusi nakoleŋ-cīŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba kusuoŋ-nu'i yinni maŋ joŋ. ¹⁰U cie mafamma-i bieŋa hāi. A ce dumaŋo-na, *Yuifubaa-ba maŋ waa hiere *Asi-i-na baa *nieraamba-i, baa nu Itieŋo maama-i.

¹¹Diiloŋo naa hā Pol himma naŋ temma u tuɔ ce gberē-weima-i. ¹²A ce nyarkpātāaŋgu maŋ da ku yieya Pol kūɔma-i aa ba haa-ku jeiŋo maŋ nuɔ-i, u sire. Jaamba bɔi siire dumaŋo-na, aa *jīnabaa-ba bi hilaa nuɔmba bɔi-na dumaŋo-na.

Sikeva bepuɔmba maama

¹³*Yuifubaa-ba namba bi waa ta ba wuɔra ba donya *jīnabaa-ba-i ba hiel-ba nuɔmba-na. Yiingu nangu-na, baa ji sire wuɔ bafamba cīŋ Yesu-i-na aa donya-bei ne si ba ka gbāa. Aa naa maa cira: «Polŋ piiyerŋ Yesu maŋ maama-i, fuɔ yerre-na curaŋ na hel naacolŋ daayona!» ¹⁴Diiloŋjigāntaamba yuntieŋo maŋ ba naŋ bīŋ-yoŋ Sikeva-i, fuɔ bepuɔmba'i naa cie maacemma famma-i. Ba waa nuɔmba niehāi.

¹⁵Baŋ piiye dumaŋo-na, jīna bir gbē-ba wuɔ: «Mi suɔ Yesu-i baa Pol hiere, namaa fuɔ, namaa hilaa hie?» ¹⁶Uŋ waa naacolŋo maŋ nuɔ-i wuɔ pāŋ diire-bei baa muoru. Ma saa ji fa baa gbar. Ba gbaraa hel tāmporni naacolŋo cīŋgu-na, baa tāmma-i nyelēlē ba kūɔma-na. ¹⁷Korra pāŋ ta ma da Yuifubaa-ba maŋ waa Efesi-i-na hiere baa *nieraamba-i, a ce ba sa sie bī Yesu yerre-i ānsɔɔmma-na.

¹⁸Bamaŋ naa hũyāa Yesu maama-i, baŋ cie guoyu maŋ cor hiere, ba f̄ŋgũ baa ta ba jo ba yiera nuamba-na ba waŋma a pigāaŋ wuɔ ba sie tiraa ce ma temma. ¹⁹Bamaŋ naa bi waa hiriemba-i, ba f̄ŋgũ baa jo baa ba himmaŋ-sebebaa-ba-i ji tigiin-ba caa-ba nuamba yufelle-na. Baa tagaaya sebebaa daaba sullu-i, a da ba yuu bafamba neifienkomorre baa a ndii^{§§} temma. ²⁰Itieno barguo-i-na, Diiloŋ-nel maa da f̄ŋgũ ta ma gbuo terni-i hiere ma kā.

Efesi siire yiera u gbeiniŋ

²¹Ku huonŋu-na, Pol wuɔ ji cira u ka cor kā *Yerusalemu. Ŋga aa suɔ duɔ kā Yerusalemu-i-na, u ka cor Maseduɔni igēna baa Akayi. U taa u bi piiye wuɔ duɔ hi Yerusalemu-i, u saaya u bi kā *Ɖromu. ²²Uŋ puu mafamma-i dumaanŋo-na, wuɔ saanŋ kakāyātaamba hāi Maseduɔni-i-na: Timote baa Erati; aa fuɔ wuɔ t̄ena *Asi-i-na a ce yinni celle. ²³Kufanŋu yinni-na, Itieno hūmelle kūŋ kuɔ ce nelle sire du. ²⁴Fānaŋo naŋo waa tuɔ kul nikulni, ba taa ba bī-yo Demetursi. Uu naa bie maacenciraamba ta ba kul baayo. Tiinŋu nanŋu waa Efesi-i-na, ba taa ba bī-ku Artemisi. Tiinŋu fanŋu dūŋgu-i, Demetursibaa-ba taa ba kul ku temma baa wargbe ba suor. Ba taa ba kūɔl gbeinŋa-i ku maacemma-na.

²⁵⁻²⁶Polŋ kaa ka tuɔ waŋ Yesu maama-i, Demetursi wuɔ da u gbuonu bafamba sanŋa. Wuɔ bī u maacenciraamba-i baa u nafānaamba-i hiere a ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Naacolŋo maŋ juɔ ji tuɔ wuɔra u piiye daayo-i, wuɔ ba bī-yo Pol; uŋ wuɔraŋ u waŋ mamaŋ na saa bi yaŋma numma. Wuɔ iŋ kul t̄inni maŋ, yunŋu si dii-nie. A ne da mie i wuo ma'i nuɔ-i. Nuamba cuu u huonŋ-nu wuɔ u waŋ ninsoŋo. U

saa bāl-ku Efesi bande yonŋ; u yii duɔ gbuo Asi nileiŋa-i hiere baa nel daama-i. ²⁷Mamaŋ jaanŋ muɔ, ku saa ce ŋaa u yii duɔ b̄ena hā mie yonŋ, ŋga u ka ce Artemisi dūŋgu nuonŋu hel nuamba-na, a ce ba sie tiraa ta ba kāŋ Artemisi fuɔ fere-i, a ne da Asitaamba-i baa nuamba-i hiere miwaaŋo-na ba buol u yaa-i.»

²⁸Demetursinŋ piye dumaanŋo-na, nuamba hōmmu gbuu pāŋ guɔla; baa sire ta ba kaasinŋ wuɔ: «Efesitaan Artemisi temma si dii!» ²⁹Ijienŋ daa nie ce nelle-i hiere di sire yiera di gbeiniŋ. A ne da Maseduɔnitaamba namba naa nyaanu Pol jo. Ba waa ba hāi. Ba taa ba bī unanŋo-i Gawusi aa bī unanŋo-i Aritarke. Baa bel bafamba-i kā baa-ba ponsanatigerre-na. ³⁰Pol wuɔ cira u kā. Diiloŋ-dūŋ-baamba cie-yo wuɔ u baa kā. ³¹U jēnaamba namba bi waa nelbōmbōmbaa Asi-i-na, bafamba puɔr ba ji waŋ baa-yo wuɔ u baa kā. ³²Ijieni saa waa dei ponsanatigerre-na: Hooi haai! Hooi haai! Ba f̄ŋgũ waa da ŋ yuu-ba, ba sie suɔ kumaŋ cie nuamba tigiinŋ ba-naa.

³³*Yuifuyienŋo naŋo waa ba hōlma-na, ba taa ba bī-yo Alesāndiri. Baa waŋ ma yaanŋa-i baa-yo aa naa titiire-yuɔ dii-yo nuamba hōlma-na wuɔ u piiye baa-ba. Wuɔ sire u nanŋa-i wuɔ nuamba budii. ³⁴Nuamba saa naa suɔ wuɔ Yuifuyienŋo. Baŋ juɔ suɔ, baa cor ta ba kaasinŋ wuɔ: «Efesitaan Artemisi temma si dii! Efesitaan Artemisi temma si dii!» Ba cie l̄erbaa-ba hāi temma kaasinŋu-na.

³⁵Kombiyienŋo maŋ waa ba nelle-na, u yaa juɔ gbāŋ baa nuamba-i ba budii. Baŋ budii, wuɔ cira: «Efesitaan namaa, hai moloŋo-i dii aa u saa suɔ wuɔ Artemisi dūŋgu-i baa ku nobiŋo maŋ hilaa d̄oɔ-i-na diire, mie niini? ³⁶Kutienŋo si dii. Terienŋu fanŋu-na, na saaya na budii.

§§19:19 Huonŋu fanŋu-na, ku waa ba gbāa pā maacembienŋ komuon-niehāi baa c̄in-cieluo baa gbeinŋ daaya-i belle diei-i-na.

Aa da na'a na ce kumaɗ, na jɔɗuɗɗ na ne aa na suɔ na ce-ku. ³⁷Naɗ siire bel balan daaba-i ta na jo baa-ba, ba saa bi guɗla biɗkɗingu Artemisi dɗɗu-na, ba saa bi bi u yebabalande, na'a i ce-ba nie? ³⁸Demetursi-i baa u nabaamba-i, da ba'a ba ka bi umaɗ, gɛngertaamba dii, ba bi kutieɗo-i kusuɗɗ-nu'i; ba jiɛna yinni ta ba ce ɗndenni-i. ³⁹Da ku bi waa nelma nama dii na wulaa, die ji tigiɗi i-naa hiere, na jo, i ka fiɛlnu-meɪ. ⁴⁰Ni ma'i sɪ, dumande-i-na, fiɗgɗtaan da ba bi-ye yuu-ye wuu: «Bige-i dii nyuɗgo-i-na aa na tigiɗi na-naa?» I da hama-i waɗ-ma aa ba huu-ma? I ka ce ba da nie sɪ i taara i hel ba huon-nu, a ne da ma'i sɪ.» ⁴¹Uɗ waan mafamma-i, wuu ce nuumba boɗo kɗɗ ba cɨnɗɗɗ.

Pol taa Efesi-i-na

20 Ijien daaniɗ juɔ baɪ, Pol wuu tigiɗi Diilonɗ-dɗɗ-baamba-i a dii sireiɗa bei, aa caɗa hɗmelle-i ba wulaa a ta tuɔ ka Maseduɗni. ²Uɗ kaa hi, wuu tuɔ waɗ Diilonɗ-nelma-i baa tobimba-i u dii sireiɗa bei u ka, ka hi Giresi. ³Uɗ hii Giresi-i wuu tiɛna ce caamba siei. Ku huonɗu-na, u ji tuɔ taara u bie baatonɗo-i ka Siiri. Baa gbuya-yuu wuu *Yuufubaa-ba taara-yuu baa weima. Wuu yan baatonɗo-i aa naa bir hel Maseduɗni yanga. ⁴Bamaɗ taa ba wuɗra baa-yo, ba yireiɗa yaa daaya: Sopater waa. Sopater to-i ba taa ba bi-yo Pirusi, ba taa ba hel Bere. Aritarke waa, baa Sekɗndusi. Bafamba taa ba hel Tesalonike. Gawusi waa, fuɔ taa u hel Derbu. Tisike waa baa Turofimu. Bafamba taa ba hel *Asi. A naara Timote-i. ⁵Yie ce ba ta yaanga ka ta ba cie-ye Torasi. ⁶*Baɗ'a ba sa dii siini-i *buruo maɗ nuɔ-i, u ponsaangu naa pie ti, kuɗ juɔ ce cor ti, yie bie baatonɗo-i Filipu-i-na a nyaa ba huon-nu Torasi-i-na. I cie yinni ndii hɗmelle-na aa suɔ die hi.

Pol siire naacombiloɗo naɗo

Iɗ kaa Torasi-i-na, yie ce yinni niehɪ terienɗu-na. ⁷Sɔmadi-dɗanambaaɗu-na, yie tigiɗi i-naa baa Diilonɗ-dɗɗ-baamba-i die wuo Itieɗo niiwuoni-i. Pol naa saaya u ta ku cuo kaala-i-na, a ce dumaanɗo-na u nelma sa ti. U piye ji tuɔ hi isuholle. ⁸I naa waa saɗkɗanso doɗo. Iɗ waa dɗɗu maɗ nuɔ-i, fiɗimbaa-ba waa boi kuɔ. ⁹Naacombiloɗo naɗo waa baa-ye tiɛna fiɛnetiri-i-na tuɔ nu Pol tuɔ pi-ye; ba bi-yo Etike. Nelmaɗ ju'a ma sa ti ma ti dumaanɗo-na, naacombiloɗ daa wuu kor duɗfiɗ. Iɗ ju'a i suɔ, u hilaa dii saɗkɗanso doɗo-i-na a cor dɗɗni siei jo ji diire hiɛma-na. I kaa ka sire-yuu ku yaa nuɔ-i, a da u kuu. ¹⁰Pol wuu hiire paɗ jo ji tiuu-yo aa naa cira: «Baa na tie holle, uu dii cicɛlma!» ¹¹Iɗ birii nyugɗɗ kufangu-i, wuu calnu Itieɗo niiwuoni-i i wuo aa tiraa cor baa u nelma-i. U pi-ye dumei ji kaal cuo-i aa suɔ ta. ¹²Uɗ siire naacombiloɗo-i, kuɔ fiɗnuɗ doɗnu nuumba-i ɗaa bige-i! Baa saan-yo kɗɗ baa-yo.

Pol curaa ka Mileti

¹³Iɗ siire Torasi-i-na, yie ka Asɔsi. Iɗ'a i ta, Pol wuu fuɔ ka wuu ka. Mie yie suur baatonɗ-na ta yaanga ka tie cie-yo. ¹⁴Uɗ juɔ jo, wuu suur baa-ye yie cor ka Mitilɛni. ¹⁵Iɗ siire Mitilɛni-i-na yiingu maɗ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, yie ka ka tie hi Kiyɔsi. Iɗ siire Kiyɔsi-i-na, cuo kaal yie ka ka tie hi Samɔsi. Siɛliɗ-yiingu-i, i suɔ tie suur Mileti-i-na.

¹⁶Pol taa u taara u hi *Yerusalemu-i donduo a ce *Paɗtekoɗi-i kusuɗɗ-nu'i, a ce dumaanɗo-na, wuu bella Efesi-i cor; wuu duɔ haar ba kaa bella-yuu.

¹⁷Iɗ hii Mileti-i, wuu puɗ ba ka bi Diilonɗ-dɗɗ-baamba yaataamba yaa Efesi-i-na ba jo. ¹⁸Baɗ juɔ, wuu cira: «Miɗ waa waama maɗ na holma-na ji ta mi ta, na suɔ-ku. ¹⁹Mi saa ce

Itieŋo maacemma-i baa bombolma. Da ku ce kunie mi ji ta mi hiel nyinyolma. *Yuifubaa-baŋ haa kumaŋ mie, Diiloŋo'i suyaŋ-kuŋ. ²⁰ Mamaŋ gbāa fa na maama-i hiere, mi saa fuo ma diei nei: Mi waŋ-ma baa-na puoŋa-na aa tiraa waŋ-ma baa-na na dumieŋa-na. ²¹ Mi muyaa mi natiŋa Yuifubaa-ba-na baa *nieraamba-i hiere wuo ba nanna ba cilɔbabaŋo-i a gbāa cu Diiloŋo huoŋ-nu, aa hūu Itieŋo-i Yesu maama-i. ²² Dumande-i, *Diiloŋ-Yalle cie mi ta mi kā Yerusalemu; mi saa suɔ mamaŋ ciyaŋ-miŋ terieŋgu-na. ²³ Miŋ suyaa mamaŋ, da mi kā terieŋgu terieŋgu, Diiloŋ-Yalle gbuya-mie wuo ba kaa huol mi yaŋ-na aa dii-mi kaso. ²⁴ Da mi fie ku, mei wulaa weima sī. Kumaŋ gbāaŋ, miŋ biyaa mi gboluoŋgu-i mamaŋ nuɔ-i, mi ce-ma ma cemma-i. Diiloŋ uŋ cie baa nelbiliemba-i cemma maŋ, aa Itieŋ wuo mi wuɔra waŋ-ma, mi donya ku yaa-i.

²⁵ «Mi curaa na terni-na hiere a waŋ *Diiloŋ-bāaŋgu maama-i baa-na, ŋga fiefie-i-na, mi suyaa mie na sie tiraa da mi yufelle. ²⁶ Ku'i cie mi ta mi kuolamei baa-na nyuŋgo-i-na mie nuɔni maŋ da ŋ hūu mi nelma-i nanna, mei yuŋmaama sī. ²⁷ Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, mi waŋ-ku baa-na hiere, mi saa fuo ma diei nei. ²⁸ Bilaaŋ na fere fafamma, aa na bi bel Diiloŋ-Yalleŋ hāa-na bamaŋ. Taa na ne Diiloŋ-dūŋ-baamba-i fafamma. Diiloŋo pāa fuɔ fereŋ Bieŋo yaa duɔ gbāa da-ba. ²⁹ Mi suyaa mie da mi bir mi huoŋgu-i, nelbabalaamba ka jo ji suur na hɔlma-na a guɔla-nei. Ba sa ce hujarre ŋaa maamunaamba. ³⁰ Namaa fere-i na hɔlma-na, banamba ka sire baa coima-i a tāal Diiloŋ-dūŋ-baamba cu ba huoŋ-nu. ³¹ Terieŋgu faŋgu-na, suyaŋ na fereŋ belma, aa na baa yaŋ ma karaanu-nei wuo mi cie bieŋa siei baa-na ta mi dii nelma-i na tūnni-na bāaŋgu-i baa isuŋgu-i, kunie mi ji ta mi kaal baa-ma yere.

³² «Fiefie-i-na, mi diyaa-na Diiloŋo naŋ-na aa tiraa dii-na u hujarreŋ-nelma naŋ-na. U yaa gbāa ce na naŋ kaasinni u hūmelle-na aa hā-na ciiluŋgu maŋ jēna ta ku cie u baamba-i. ³³ Miŋ waa baa-na, mi saa ji nenu moloŋ warbelle dede, mi saa bi nenu moloŋ nyarkpātāaŋgu dede. ³⁴ Nieŋ mi nammu-i, mi cie maacemma-i baa mu yaa-i a yiera baa i yuŋ-maama-i muɔ baa mi nabaamba-i hiere; namaa fere-i na suyaa-ma. ³⁵ Mi taa mi ce da mi pigāaŋ-na wuo na saaya na sieya na napuoŋa-i dumei a gbāa da na da kāyā sūntaamba-i aa yaŋ Itieŋo-i Yesu nelma ta ma tīenu-nei wuo: «Yudɔdɔlle dii hāmma-na yaŋ hūuma-na.»

³⁶ Polŋ juɔ piiye tī, baa dūuna hiere cārā Diiloŋo-i. ³⁷ Baŋ juɔ ta ba jaal-o aa u duɔ ta, baa naŋ yuŋgu hiere ta ba kaal. ³⁸ Uŋ ciera ba sie tiraa da u yufelle, ku yaa migāaŋ ce ba ta ba kaal. Baŋ juɔ jaal-o tī, baa saŋ-yo u ka suur baatoŋo-na.

Pol kām̄ma-i Yerusalemu-i-na

21 In buɔra baa Efesi Diiloŋ-dūŋ-baamba yaataamba-i, mie yie ta baa baatoŋo-i tie kā Kɔsi. Ku cuo kaala-i-na, yie sire Kɔsi-i-na a kā Ōɔdi. In siire Ōɔdi-i-na, yie kā Patara. ² In kaa Patara-i-na, yie da baatoŋo naŋo kā Fenisi; yie suur ufaŋo-na a ta. ³ In kaa pie Sipire-i, yie yaŋ-yo i nanyuoŋ-nu aa naa bella cor tie kā Tiir, dii Siiri mara nuɔ. Coŋgorni maŋ waa baatoŋo-na, nii naa saaya ni hiire kusuoŋ-nu'i. ⁴ In hii terieŋgu-i, yie da Diiloŋ-dūŋ-baamba namba, yie tīena ce yinni niehāi baa-ba. Bafaŋ baa ta ba piiye baa Pol wuo u baa kā *Yerusalemu-i-na. *Diiloŋ-Yalle'i naa diyaa nelma famma-i ba nunni-na. ⁵ In juɔ'a i ta yiŋgu maŋ nuɔ-i, baa hel hiere baa ba caamba-i baa ba bisālm̄ba-i a saŋ-ye kā baa-ye dām̄maŋ-nuoraŋgu-na. In kaa hi nuoraŋgu nuŋgu-i, yie dūuna cārā Diiloŋo-i ⁶ aa sire jaal i-naa.

In jaalaa i-naa, mie yie suur baatoŋo-na aa bafaŋ baa gūunu ta ba kūŋ.

⁷ In siire terieŋgu-na, yie kā Pitolemayisi. In hiiriye Pitolemayisi-i-na, molo saa ji tiraa suur baatoŋ-na. In hiiriye, yie kā ka jaal tobimba maŋ dii terieŋgu-na aa tiēna ce yieŋgu diei baa-ba. ⁸ Ku suo kaala-i-na, yie sire cor kā Sesare. In hii, yie har Filipu terieŋ-nu. Filipu faŋo waa Diilonelwaraŋo. Ba naŋ hielaa nuɔmba niehāi maŋ Yerusalemu-i-na wuo ba ta ba kāyā Yesu *pɔpuɔrbiemba-i, u waa ba hɔlma-na.* ⁹ U biemba waa ba naa. Ba saa naa hi soŋ yogo. Ba waa *Diilopɔpuɔrbiemba hiere.

¹⁰ Yieŋgu nangu-na, *Diilopɔpuɔrbieloŋo naŋ wuo hel *Yude-i-na jo, ba taa ba bī-yo Agabusi. ¹¹ Uŋ juo ji da-ye, wuo bie Pol kpaŋkpaangu-i a vaa fuo fereŋ gbeini-i baa u nammu-i aa cira: «Diiloŋ-Yalle ciera wuo kpaŋkpaan daaku tieŋ duo kā Yerusalemu-i-na, *Yuifubaa-ba ka bel-o vaa-yo dumande yaa nuɔ-i a hā *nieraamba-i baa-yo.» ¹² Uŋ piiye dumaanjo-na, mie fere-i yie gbuu cārā Pol baa terieŋgu faŋgu taamba-i wuo u baa kā Yerusalemu-i-na. ¹³ Wuo bir gbē-ye wuo: «Bige-i cie na ta na kaal da na caar mi holle-i? Da ba ka vaa-mi, weima sī. Da ba fie ka ko-mi, weima sī. Mi hūyāa-ma da mi ku Yerusalemu-i-na Itieŋo-i Yesu maama-na.» ¹⁴ Uŋ yagaraa mie nuŋgu-i, i saa ce-ku ku hāi; yie yaŋ-yo aa naa cira: «Ma ce ŋaa Itieŋ uŋ taaraŋ-meidumaa.»

¹⁵ Ku huonŋu-na, yie tigiin ta tie kā Yerusalemu-i-na. ¹⁶ Diiloŋ-dūŋ-baamba namba hel Sesare-i-na a cu i huon-nu. In kaa hi, baa ce i kā ka har naacoljo naŋo-na, ba bī-yo Minasō. U taa u hel Sipire. U huonŋu suo Yesu hūmelle-na.

Pol kāa Sake dumellen

¹⁷ In kāa *Yerusalemu-i-na, ku suo funuŋ doŋnu tobimba maŋ waa terieŋgu-na! ¹⁸ Ku suo kaala-i-na, Pol wuo kā baa-ye Sake† dumelle-na. Yie kā ka da Diiloŋ-dūŋ-baamba yaataamba-i hiere terieŋgu-na. ¹⁹ Pol wuo jaal-ba, aa Diiloŋ uŋ kāyā-yuo u ce mamaŋ hiere *nieraamba hɔlma-na, wuo suur ma yaanga-na a waŋ-ma baa-ba.

²⁰ Uŋ juo piiye ti, baa gbēlieŋ Diiloŋo-i aa naa cira: «Pol, ne, *Yuifubaa-ba maŋ cuo Yesu huon-nu aa yagar nyaar *Moisi *ānjīnamma-na ba ciinu cor. ²¹ Ba nuŋ ŋ maama-i. Ba gbē-ba wuo naŋ wuoŋa ŋ piiye baa Yuifubaa-ba maŋ dii juoma-na wuo ba nanna Moisi ānjīnamma-i. Wuo naŋ ciera ba baa tiraa ba ta ba *jā ba bisālmaba-i aa ba nanna ba bīncuoŋ-maama-i. ²² De-i-na, nuharuŋgu si diime-i, ba ka suo wuo ŋ juo. Terieŋgu faŋgu-na, i ka ce-ma nie?» ²³ Aa naa cira: «Ne, mamaŋ dii cemma, nuɔmba naa dii bande-i-na, ba pāa nuŋgu baa Diiloŋo-i, ²⁴ ne-ba na ka migāaŋ na yunniŋ-maama-i aa ŋ yiera baa nimaŋ dii pāmma hiere ba yunni-na aa ba cir ba yunni-i. Da ŋ ce mafamma-i, nuɔmba ka ne da naŋ fere-i ŋ wuo Moisi ānjīnamma hūmelle-i. Ba ka suo terieŋgu faŋgu-na wuo baŋ waŋ mamaŋ ŋ kūŋgu-na hiere coima. ²⁵ Aa nieraamba maŋ cuo Yesu huon-nu, in yieraaya mamaŋ‡, i nyegāaŋ-ma hā-ba, wuo ba yaŋ cufieŋ-kūɔma wuoma-i, baa bīmbaamba maŋ ba saa cāa ba nonni-i, baa tāmma famma fere-i aa ba hiel ba nanga bīŋwosīnni-na.»

²⁶ Baŋ piiye dumaanjo-na, ku suo kaala-i-na, Pol wuo gbonu baa balaŋ daaba-i ka doŋ tuo migāaŋ u

*21:8 Nieŋ 6.5.

†21:18 Sake yaa waa Diiloŋ-dūŋ-baamba yuŋ-nu Yerusalemu-i-na. Nieŋ Gal. 1.19.

‡21:25 Nieŋ 15.1-29.

yuy-maama-i. Baŋ hila migāmmaŋ-terienŋu-na, wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na ka tūnu *Diilojigāntaamba-i kuŋ saaya ku bāl yiuŋu maŋ nuɔ-i aa ba ko ba niikonni-i.

Ba bilaa Pol Diilodubuɔ-i-na

²⁷ Polbaa-ba yunniŋ-maama migāama naa saaya ma ce yinni niehāi. Yiŋ daaniŋ juɔ ta ni kã bālma-i, *Yuifubaa-ba naŋ baa da Pol *Diilodubuɔ-i-na, baa gbo nuɔmba-i yuɔ ba bel-o. Yuifubaa-ba famba taa ba hel *Asi. ²⁸ Ba siire ta ba kaasŋ wuɔ: «*Isirahel-baan namaa, kuraŋ-kuŋ! Naacolŋo maŋ wuɔraayan u bīena i yerre-i terni-na hiere u yaa daayo. U wuɔra u piye wuɔ Isirahel-baan mie i saa fa, nuɔŋ mie sī. Aa tiraa cira *Moisi *ānjīnamma saa fa baa Diilodubuɔ-i hiere. U yaa tiraa sire bie *nieraamba jo ji suur baa-ba Diilodubuɔ-i-na a guɔla-yuɔ hā-ye.» ²⁹ Kumaŋ cie ba ta ba piye wuɔ u juɔ baa nieraamba Diilodubuɔ-i-na, ba daa-yo baa Efesiyienŋo naŋo nellen-huɔŋga-na, ba da nie sī u juɔ baa-yo Diilodubuɔ-i-na. Efesiyienŋo faŋo-i, ba taa ba bī-yo Turofimu.

³⁰ Ijieŋ daani sire gbuo nelle-i hiere. Nuɔmba hel terni-na hiere jo ji yu Pol-na a bel-o hiel-o Diilodubuɔ-i-na^f aa pāŋ biŋ dūnfenni-i. ³¹ Baŋ hielaa-yo, baa ta ba taara ba ko-yo. Yalle kã ka hi *Orome ba sorosi ba yuntienŋo-i, wuɔ *Yerusalemu huolaa. ³² Sorosi ba yuntienŋo pāŋ sire ne sorosibaa-ba namba baa u nayuntaamba namba, ba ta ta ba gbar ba kã. Nuɔmbaŋ juɔ'a ba ne da sorosibaa-ba jo dii, baa yaŋ Pol muoma-i aa naa yiera ta ba ne.

³³ Baŋ juɔ ji hi, sorosi ba yuntienŋo bel Pol aa ce ba vaa-yo baa jɔlgɔbaa-ba hāi. Baŋ vaa-yo, wuɔ yuu u sīnni-i

aa naa yuu uŋ cie kumaŋ. ³⁴ Ŋga, nuɔmbaŋ yuu dumaanŋo-na, ba piye ba da-ba-deŋ hiere; a ce sorosi ba yuntienŋo saa ji suɔ baŋ waŋ mamaŋ. Wuɔ naa wuɔ cira ba kã baa-yo sorosi ba ciŋnu. ³⁵⁻³⁶ Baa bie-yo ta. Nuɔmba-i hiere baa cu ba huonŋ-nu ta ba kaasŋ wuɔ: «Kuɔŋ-yonŋ! Kuɔŋ-yonŋ!» Baŋ kaa ta ba nyugūŋ baa-yo munyugūmmu-na da ba suur baa-yo, baa ta ba nii-yuɔ. Sorosibaa baa naa baa tūu-yo ta ba suur baa-yo.

Polŋ waanŋ mamaŋ baa Yerusalemutaamba-i

³⁷ Baŋ suur baa Pol sorosi ba ciŋŋu-na, wuɔ yuu sorosi ba yuntienŋo-i girekimma-na wuɔ: «Mi gbāa piye baa-ni wei?»

Sorosi ba yuntienŋo cira: «Naŋ daa girekimma-i hie ta ŋ nu-ma? ³⁸ Esipiyienŋo maŋ siire pu aa nuɔmba neifiŋa hāi cu u huonŋ-nu hīŋgu-na, mei na'a sī u yaa nuɔŋo-i.»

³⁹ Pol wuɔ cira: «Muɔŋo-i, *Yuifuyienŋ muɔ, mi huɔŋ Tarse, dii Silisi mara nuɔ; mi hel nebuɔ-na; nelgbāŋgbālāŋ muɔ sī. Jande mi cārā-nie, yaŋ mi piye celle baa nuɔmba-i.» ⁴⁰ Sorosi ba yuntienŋo hā-yo hūmelle-i. Pol wuɔ yiera munyugūmmu-na aa naa ce u nanga-i wuɔ nuɔmba budii. Baa bi budii. Wuɔ bie nelma-i ebiremma-na wuɔ:

22 «Mi mɔlbaa namaa, baa mi to-baa namaa, yaanŋ mi waŋ nelma yaanga-i baa-na.» ² Polŋ duonŋ tuɔ piye ebiremma-na, baa gbuu budii da tentenŋ ŋaa molo si dii. Wuɔ cira: ³ «Muɔŋo-i *Yuifuyienŋ muɔ. Mi huɔŋ Tarse, dii Silisi mara nuɔ; ŋga mi vāa bande yaa nuɔ-i. Mi waa baa Gamaliel. U yaa hāalāayā-mie bīncuɔŋ-hūmelle-i hiere. Mi Diilonŋ-kūŋgu waa kpelle ŋaa kūŋ yeŋ kpelle namaa na wulaa dumaa nyuŋgo-i-na. ⁴ Ba-

^f21:30 Ba saa hiel-o *Diilodubuɔ-i-na koi koi, ba kãa baa-yo nieraanŋ-gōŋgūɔŋgu'i nuɔ-i.

maŋ naa suur Itieŋo hūmelle-na, mi taa mi ko-ba. Mi cie ba bel caamba namba baa bamba namba dii-ba kaso. ⁵ Da na'a mi taal-na, na yuu *Diiloljigāntaamba yuntieŋo-i baa nelle bīncuamba-i, ba ka waŋ-ma baa-na.»

(Pɔpuɔr. 9.1-19; 16.12-18)

«Ba nyegāaŋ sebebba hā-mi wuɔ mi ka hā i nellen-tobimba maŋ dii Damasi-i-na, wuɔ ba hā-mi hūmelle-i mi bel bamaŋ cuu Yesu huon-nu terieŋgu-na jo baa-ba *Yerusalemu-i-na bande-i-na ji huol ba yammu-i. ⁶ Mi taa ku yaa-i. Miŋ kaa ta mi pie Damasi-i, bāaŋgu naa hi yuhuŋga-i tī. Mi juɔ'a mi suɔ da cecerma naŋ temma hilaa dɔɔ-i-na jo ji dii-mi huŋga. ⁷ Mi pāŋ cii. Miŋ cii dumaŋo-na, mi nu molo piiye baa-mi wuɔ: «Sol, bige-i cie ŋ ta ŋ ce karaaŋ daaku temma-i baa-mi?»

⁸ «Mi yuu mie: «Hai moloŋo-i piyeŋ?»

Kutieŋo gbē-mi wuɔ: «Muɔ Nasaretitaŋ Yesu, muɔmei piyeŋ. Ij ce karaaŋgu-i baa muɔmei.» ⁹ Bamaŋ waa baa-mi, ba daa cecerma-i, ŋga moloŋ daa uŋ waŋ mamaŋ ba saa nu-ma. ¹⁰ Uŋ piiye dumaŋo-na, mi yuu mie: «Mei Tie, mi saaya mi ce nie?»

U gbē-mi wuɔ: «Diilonŋ uŋ taaraŋ ŋ ce mamaŋ, sire ŋ kā Damasi-i-na ba ka pigāaŋ-ni baa-ma.» ¹¹ Cecerŋ daama pāŋ yir muɔ gbula. Baa bel mi naŋ-na kā baa-mi Damasi-i-na.

¹² «A ne da naacolŋo naŋo waa Damasi-i-na, ba taa ba bī-yo Ananiyasi. U taa u wuɔ *ānjīnamma-i fafamma. *Yuifubaa-ba maŋ waa hiere Damasi-i-na, ba taa ba bī u yefafalle. ¹³ Wuɔ jo ji da-mi. Wuɔ pie mi caaŋ-nu aa naa cira: «Sol, puur ŋ yufieŋa-i!» Mi yufieŋa bi pāŋ puur terduŋgu faŋgu-na mi ta mi da. ¹⁴ Wuɔ gbē-mi wuɔ: «I bīncuambaŋ siire cu Diilonŋo maŋ huon-nu'i, u hielaa-ni

duɔ pigāaŋ-ni u huŋga-i aa duɔ ce ŋ da ŋ da Nelviŋo-i baa ŋ yufelle, aa tiraa ce u piiye baa-ni baa fuɔ fereŋ nuŋgu. ¹⁵ U taara niŋ daa mamaŋ aa nu mamaŋ, ŋ wuɔra ŋ waŋ-ma baa nuamba-i hiere. ¹⁶ Baa sere, sire ŋ ce ba *batisieŋ-ni aa ŋ gbuuse-yuɔ u hur ŋ āmbabalma-i hiere nie.»

¹⁷ «Miŋ juɔ bir kā Yerusalemu-i-na, yiŋgu naŋgu-na, mi kā *Diilodubuo-i-na ka ta mi cārā Diilonŋo-i. Itieŋ wuɔ carra-mie. ¹⁸ Mie mi ne da-yo. U gbē-mi wuɔ: «Pol, da ŋ fie waŋ wuɔ nie mi maama-na, Yerusalemutaamba sie hūu-ma. Sire ŋ hel ba nelle-na donduo, baa tīena!»

¹⁹ «Mie cira mie: «Tie, ba suyaa wuɔ bamaŋ cuu ŋ huon-nu muɔmei taa mi wuɔra *Diilonelhāalādūnni-na mi bel-ba mi muo-ba aa ta mi dii-ba kaso. ²⁰ Aa mi waa baŋ taa ba ko Etieni maŋ taa u waŋ ŋ maama-i. U kuliŋgu dolaanumie. Bamaŋ kuɔ-yo, muɔmei taa mi niya ba joŋgorbaa-ba-i.» ²¹ Miŋ waŋ mafamma-i, Itieŋo gbē-mi wuɔ: «Sire ŋ kā, mi taara mi puɔr-ni termaaŋ-nu *nieraamba wulaa.»

²² Nuamba naa kar ba tūnni-i ta ba nu Pol tuɔ piiye. Uŋ juɔ cira wuɔ Diilonŋ wuɔ u ka saŋ u yaa-i nieraamba wulaa, baa pāŋ doŋ ta ba kaasŋ wuɔ: «Kuɔŋ naacolŋ daayo-i, baa na yaŋ-yo!» ²³ Ba taa ba kakarra aa hiel ba joŋgorbaa-ba-i ta ba naŋ-ba dɔɔ aa ta ba bi kūɔl hiema-i ba naŋ dɔɔ-i-na. ²⁴ Maŋ juɔ waa dumaŋo-na, sorosi ba yuntieŋ wuɔ cira ba suur baa Pol ba cīŋgu-na ka muo-yo, ku yaa u ka waŋ ninsoŋo-i. ²⁵ Baa suur baa-yo ka vaa-yo aa da ba muo-yo. Wuɔ yuu sorosi ba yuntieŋo maŋ waa u caaŋgu-na wuɔ: «Hai hāa-na hūmelle-i wuɔ da na bel *Oromeyieŋo maŋ, na gbāa muo-yo a ne da na saa ce u āndaŋgu-i yogo?»

²⁶ Uŋ piiye dumaŋo-na, yuntieŋ daayo kā ka gbē ba yuntieŋo maŋ

naa cira ba muo-yo wuɔ: «Yuntie, i taa i yii die cāl de! Naacolɔ daayo-i Oromeyieŋo.» ²⁷ Sorosi ba yuntieŋ wuɔ sire jo ji yuu Pol wuɔ: «Nuɔŋo-i Oromeyieŋ nuɔ wei?»

Pol wuɔ cira: «Ūu.»

²⁸ Sorosi ba yuntieŋo cira: «Muɔmi hielaa gbeibuɔ da mi gbāa da Oromesinni-i.»

Pol wuɔ cira: «Muɔ fuɔ, mi huɔŋ baa-ni.» ²⁹ Uŋ piye dumaŋo-na, bamaŋ naa saaya ba muo-yo, baa pāŋ forra u caaŋgu-na. Sorosi ba yuntieŋ uŋ cie ba vaa-yo, kor maa pāŋ ta ma da-yo.

Ba juɔ baa Pol Yuifu ba nellentaamba wulaa

³⁰ Ku cuo kaala-i-na, sorosi ba yuntieŋo ce ba bī *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *nellentaamba-i duɔ ji suɔ baŋ cāl Pol mamaŋ nuɔ-i jebi. Baŋ juɔ, wuɔ ce ba fir Pol jo baa-yo ba wulaa.

23 Pol wuɔ tuɔ ne *nellentaamba-i da kelkelkel, aa naa cira: «Tobiŋ namaa, mi suyaa mie ji hi baa nyuŋgo, mi wuɔyaa Diiloŋ-hūmelle-i baa huɔŋga diei; terieŋgu faŋgu-na, mi sa cāl mi fere baa weima.» ² *Diilojigāntaamba yuntieŋo-i ba taa ba bī-yo Ananiyasi; wuɔ gbē bamaŋ waa Pol caaŋgu-na wuɔ: «Muyaaŋ u nuŋgu-i na hā-yo!»

³ Pol wuɔ cira: «Ŋ ciera ba muo muɔmei wei? Diiloŋgo ka bi muo nuɔŋo-i. Huhurmantieŋ nuɔni maŋ daani-i; ma sī ŋ juɔ da ŋ ji ce āndaŋgu-i a saanu baa *ānjīnamma yaa ke? Ma ce nie ŋ bir ciel-ma jīna aa cira ba muo-mi?»

⁴ Nuɔŋ baa cira: «Ŋ tuora Diilojigāntaamba yuntieŋo yaa wei?»

⁵ Pol wuɔ cira: «Aoo! Tobiŋ namaa, mi saa naa suɔ wuɔ u yaa-i Diilojigāntaamba yuntieŋo-i, mi cālāa. Diiloŋ-

nelma ciera wuɔ: «Baa piye babalaa ŋ hā nellentieŋo-i.»**»

⁶ Pol wuɔ suyaa wuɔ nellentaamba namba waa *Sadusiebaa aa banamba *Farisiebaa, wuɔ cira: «Tobiŋ namaa, muɔŋo-i Farisieŋieŋ muɔ, mi bīncuɔmba-i Farisiebaa. Da na da na ce mei āndaŋgu-i nyuŋgo-i-na, kuu dii ŋaa miŋ hiŋ taalunŋu-i kuomba siremma-na, ku'i juɔ baa mafamma-i.»

⁷ Uŋ piye dumaŋo-na, Sadusiebaa-ba-i baa Farisiebaa-ba sire ta ba fanu ba-naa u nelma-na, a ji ce calnu sɔmma hāi.

⁸ Kumaŋ cie ku ce ijieni-i, Sadusiebaa-ba ciera bafamba saa hūu-ma wuɔ kuomba ka sire, ba saa bi hūu-ma wuɔ *dɔrɔpɔpuɔrbiemba dii baa Diiloŋgo-i, ba saa bi tiraa hūu-ma wuɔ jīnabaa-ba dii. Farisiebaa ba'a bafamba hūyāa-ma wuɔ daani-i hiere nii dii; ku'i juɔ baa ijieni-i.

⁹ *Ānjīnamma pigāntaamba namba waa ba hɔlma-na, ba waa Farisiebaa; bafamba sire muo jāŋ wuɔ bafamba saa da Polŋ cālāa kusuɔŋ-nu, kere jīna'i ka carra-yuɔ dii; da ma'i sī dɔrɔpɔpuɔrbiloŋgo. ¹⁰ Kuɔ sire bel vaa. Korma doŋ ta ma da sorosi ba yuntieŋo-i wuɔ sī ba ka hɔnu Pol. Wuɔ ce sorosibaa-ba jo ji hiel-o ba hɔlma-na a kā baa-yo ba ciŋgu-na.

¹¹ Ku isuɔŋgu-na, Itieŋ wuɔ carra Pol a waŋ baa-yo wuɔ: «Vaa ŋ fere! Niŋ waan mi maama-i dumaa *Yerusalemu-i-na bande-i-na, da ŋ kā, ŋ waŋ-ma dumei *Dɔrɔmu-i-na.»

Yuifubaa-ba saa-ma da ba ko Pol

¹² Ku cuo kaala-i-na, *Yuifubaa-ba sire nunu ba-naa cucuuyunŋu-na da ba ko Pol, aa naa waasa wuɔ da ba saa ko-yo, juuru sa wuo, hūmma sa nyɔŋ. ¹³ Bamaŋ naa cie mafamma-i baa curaa nuɔmba komuɔŋa hāi-i. ¹⁴ Baa sire kā ka ne *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, baa nelle

**23:5 Helmaŋ-sebe (Exode) 22.27

bīncuɔmba-i a waŋ baa-ba wuɔ: «I daa i-naa, aa i waasaŋ wuɔ die saa ko Pol, molo sa dii bīŋkūŋgu u nuŋgu-na. ¹⁵ Fiefie-i-na, namaa da na sie baa *nellentaamba-i, na kā sorosi ba yuntieŋo wulaa, wuɔ u ce ba jo baa-yo na ji migāaŋ ce u āndaanŋu-i fafamma. Da ba ta ba jo baa-yo, mie i ka gbāŋ kpelle ko-yo hūmelle-na.»

¹⁶ Pol hāsīŋo naŋo waa nu-ma. Wuɔ kā ka tūnu Pol baa-ma dii sorosi ba cīŋgu-na. ¹⁷ Pol wuɔ bī sorosi ba yuntieŋo naŋo-i a ji waŋ baa-yo wuɔ: «Kā baa naacombiloŋ daayo-i na yuntieŋo wulaa, nelma dii u duɔ waŋ-ma baa-yo.»

¹⁸ Sorosiyieŋ wuɔ kā baa naacombiloŋo-i ba yuntieŋo wulaa ka cira: «Pol yaa bīe-mi hā-mi naacombiloŋ daayo-i wuɔ mi jo baa-yo ŋ wulaa, kerε ŋ pɔpuɔrŋgu dii u wulaa.» ¹⁹ Ba yuntieŋ wuɔ bel naacombiloŋo naŋ-na ba kā ba deŋ ka yuu-yo wuɔ: «Ku faa wei?»

²⁰ Naacombiloŋ wuɔ cira: «Ku faa. Kuu dii ŋaa Yuifubaa-ba saa-ma wuɔ ba ka jo ji waŋ baa-ni ŋ kā baa Pol bisīnuɔ-i-na ba ka migāaŋ ce u āndaanŋu-i. ²¹ Da ba jo, ŋ baa hūu-ma. Bamaŋ taaraayaŋ-yuɔ baa komma-i ba curaa nuɔmba komuɔŋa hāi-i. Ba waasaŋ wuɔ da ba saa ko-yo, molo sa dii bīŋkūŋgu u nuŋgu-na. Bafamba tigiŋ tī, ba cie nuɔnei.»

²² Sorosi ba yuntieŋ wuɔ cira: «Mi nuɔ, ŋga ma diei dii: Baa yaŋ molo suɔ wuɔ ŋ tūɔnu-mie.» Aa naa ce u bir kūŋ.

Ba saanŋ Pol hā fāamaaŋo-i baa-yo

²³ Naacombiloŋ uŋ taa, sorosi ba yuntieŋo bī bamaŋ cuu ufaŋo-i ba hāi, a ji gbē-ba wuɔ: «Hielaŋ sorosibaa nuɔsūɔ na tigiŋ-ba, baa sūŋgbar-taamba komuɔŋa siei baa cīncieluo, a naara puɔlnintaamba nuɔsūɔ. Die wuɔ isuɔniwuoni-i tī, na ka kā Sesare. ²⁴ Nieŋ sūnaamba namba na ji kā baa Pol. Mi taara u hi fāamaaŋo terieŋgu-i u yuŋgu baa jaŋ-yo.» Fāamaaŋo faŋo-i ba taa ba

bī-yo Felisi. ²⁵ Aa nyegēŋ sebe daayo-i hā-ba wuɔ ba ka hā-yo. U nyegāaŋ wuɔ:

²⁶ «Fāamaa, mi pāa-ni jaaluŋgu.

Muɔ Kulodi-Lisiyasi, muɔmei nyegāaŋ sebe daayo-i da mi hā-ni. ²⁷ Baŋ kāa baa naacolŋo maŋ, *Yuifubaa-ba naa bel-o ta ba taara ba ko-yo. Miŋ juɔ suɔ mie *Oromeyieŋo, mi kā baa sorosibaa-ba-i ka hūu-yo ba wulaa ²⁸ kā baa-yo ba *nellentaamba wulaa da mi ka suɔ baŋ cāl-oŋ mamaŋ nuɔ-i jebi. ²⁹ Mi kāa ku yaa nuɔ-i, ka da ba cāl-o ba hūmelleŋ-kūŋ-nu. U saa ce mamaŋ hii ba bel-o dii-yo kaso aa ji da baa a ko-yo. ³⁰ Dumande-i-na, mi nuɔ ba'a ba jɔguɔŋ-yo baa komma, ku'i cie mi saanŋ-yo hā-ni. Mi waanŋ-ma baa-ba mie da kuɔ weima dii, ba kā naŋ wulaa.

I ka waa.»

³¹ Sorosibaa baa bi bie Pol isuɔŋgu faŋgu-na a kā ka hi Āntipatirisi. ³² Ku cuo kaala-i-na, bamaŋ waa baa ba gbeini-i, baa gūunu aa naa yaŋ bamaŋ waa baa sūnaamba yaa cor baa Pol.

³³ Baŋ kaa hi Sesare-i, baa dii sebe-i fāamaaŋo naŋ-na baa Pol hierε. ³⁴ Fāamaaŋ wuɔ kalaŋ sebe-i aa naa yuu Pol uŋ hel yasīnni maŋ nuɔ-i. Pol wuɔ cira u hel Silisi mara nuɔ. ³⁵ Fāamaaŋ wuɔ cira: «Bamaŋ cālāŋ-niŋ da ba jo, nelma maŋ dii yuuma-i, mi ka yuu-ni baa-ma.» Aa naa ce ba kā baa-yo ka jīna-yuɔ *Erɔdi cīŋ-nu.

Fāamaaŋo tīenaana Pol āndaanŋu-na

24 Baŋ juɔ baa Pol ji hā fāamaaŋo-i, yinni naa cor, diiluŋ-yiŋgu-na, *Diilojigāntaamba yuntieŋo-i Ananiyasi wuɔ sire baa nelle bīncuɔmba namba-i a jo baa āndaanŋu-i fāamaaŋo wulaa. Baa naa bi jo baa naacolŋo naŋo u duɔ ji pi-iyε cu ba huonŋ-nu. Ba bī naacolŋo-i Ter-tulusi. ² Baŋ juɔ, fāamaaŋ wuɔ ce ba bī

Pol jo. Uᅇ juo, Tertulusi wuo doᅇ tuo pi-
iye wuo: «Yuntie, iᅇ yeᅇ fiisaangu maᅇ
nuo-i daaku-i nuonei juo baa-ku. Iᅇ mi-
gāaᅇ weima boi hā-ye. ³I sie gbua gbāa
jaal-ni. ⁴Mi sa taara mi bella-nie jīna ku'i
cie mi ta mi cārā-nie mie ᅇ ce jande aa
ᅇ kar ᅇ tūᅇgu-i i piye celle yoᅇ baa-
ni. ⁵Naacolᅇ daayo-mi nelieᅇo sī; i daa
u wuora u gbo *Yuifubaa-ba-i baa ba-
naa terni-na hiere. Nasaretitaᅇ Diiloᅇ-
hūmelle yuntieᅇo naᅇo'i. ⁶U taa u yii
duo bi bīna *Diilodubuo-i hā-ye, ku'i cie
i bel-o. [Ii naa cira i ce āndaangu-i mie
cemma, ⁷Lisiyasi^{††} yaᅇ aa kā ka hūu-yo
i wulaa f̄ᅇᅇᅇ ⁸aa cira mamaᅇ da ma
waa i jo naᅇ wulaa.] Miᅇ waᅇ mamaᅇ,
da kuo coima, u yaa-i ᅇ yuu-yo.» ⁹Yui-
fubaa baa cira ma yaᅇᅇa yaa-i, kere ma
cie dumei.

¹⁰Fāamaᅇ wuo hā Pol baa
āndaangu-i. Pol wuo cira: «Yuntie,
mi suyaa mie nyuᅇᅇo saa jīna-nie
āndacelle-na mie jāmalā-i-na. Terieᅇᅇo
faᅇᅇu-na, mi holle sa tie baa weima.
¹¹Mi kāa *Yerusalemu-i-na da mi
ka jaal Diiloᅇ. Miᅇ kāa, ku saa
cor yinni c̄ncieluo ni hāi yogo. Da
ᅇ'a mi tāal-ni yuu-ba ᅇ ne. ¹²Aa ᅇ
yuu-ba da kuo ba daa mi cie ādapirre
baa moloᅇ Diilodubuo-i-na, sisō
*Diilonelhāalādūnni-na, da ma'i bi sī
yaᅇᅇa naᅇᅇa, ba waᅇ-ma. Da kuo ba bi
daa mi wuora mi gbo nuomba-i, ba bi
tiraᅇ ba waᅇ mafamma-i.

¹³«Baᅇ waᅇ mamaᅇ hiere daama-i
āᅇᅇᅇᅇᅇᅇᅇᅇᅇ. ¹⁴Mi gbāa waᅇ ma-
maᅇ baa-ni, ma yaa daama: Hūmelle
maᅇ bafamba ciera di saa fa, muo mi
suurii di yaa nuo-i ta mi cāa i bīn-
cuombᅇᅇ siire cu Diiloᅇ maᅇ huᅇᅇ-
nu'i. Mamaᅇ nyegāaᅇ *āᅇᅇᅇᅇᅇᅇᅇᅇᅇ-na
baa *Diilop̄puarbiemba sebebāa-ba-na,
mi hūyāa-ma wuo ninsoᅇ. ¹⁵Mi hūyāa-
ma mie nelfafaamba maᅇ kuu baa

nelbabalaamba-i hiere, yiuᅇᅇu dii baa
yiuᅇᅇu, Diiloᅇᅇo ka sire-bei. Bafamba
fere maᅇ daaba-i ba bi hūyāa-ma mei
temma-i. ¹⁶Terieᅇᅇu faᅇᅇu-na, ku'i cie
mi ta mi gbāᅇᅇ k pelle, mi baa cāl
Diiloᅇᅇo-i, mi baa bi cāl moloᅇᅇo.

¹⁷«Miᅇ hilaa Yerusalemu-i-na ku
bāangu cuo. Miᅇᅇ kaa wuora, mi da
gbeiᅇᅇa celle bel mi naᅇ-na da mi ji
kāyā mi nelieᅇᅇ-baamba-i aa bi da
hā Diiloᅇᅇo-i. ¹⁸Da ᅇ da ba daa-mi
Diilodubuo-i-na, kuu dii ᅇᅇᅇ mii naa
kā baa ma yaa-i: Mi kāa ka migāaᅇ
mi yuᅇᅇ-maama. Nuomba boi saa waa
baa-mi! Iᅇᅇeni saa bi waa! ¹⁹Da ku
waa weima, Yuifubaa-ba maᅇ hilaᅇᅇ
*Asi-i-na, ba yaa waa. Kuo mii naa cāl,
ba yaa naa saaya ba waa nyuᅇᅇᅇo-i-na a
pigāaᅇᅇᅇ miᅇ cālāa terieᅇᅇᅇu maᅇ nuo-i.
²⁰Baᅇᅇ kāa baa-mi *nellentaamba wulaa,
ba kaa da cālmuo hayo-i haa-mie? ²¹Iᅇ
kāa, aa mi sire yiera waᅇ nelma maᅇ
mie: «Mi suyaa mie da ᅇ da ba ce mei
āndaangu-i nyuᅇᅇᅇo-i-na, kuu dii ᅇᅇᅇ
miᅇᅇ hīᅇᅇ taalunᅇᅇᅇ kuomba siremma-na
ku'i juo baa mafamma-i, ba ka ta ba
nii-mie ma yaa nuo-i, ni ma'i sī, ba nuo
wuo mi guolaaya bige-i?»

²²Fāamaᅇᅇᅇo-i ba taa ba bī-yo Felisi,
wuo suyaa Yesu hūmelle-i konnu-die.
Polᅇᅇ juo piye tī, u saa kar āndaangu-i yi-
iᅇᅇᅇu faᅇᅇu-na, wuo gbē-ba wuo: «Lisiyasi
duo ji jo, mamaᅇ da ma waa, mi ka tūnu-
nei baa-ma.» ²³Aa naa waᅇᅇ baa sorosi ba
yuntieᅇᅇo naᅇᅇᅇo-i wuo u dii Pol kaso jīna.
Duo dii-yo, u yaᅇᅇ u waa u fereᅇᅇ nuo u jē-
naamba ta ba gbā ba kā ba ne-yo aa ta
ba ce u p̄puarᅇni-i.

²⁴Ku saa da yinni, wuo jo baa u cieᅇᅇᅇo-i
aa naa puor ba ka bī Pol wuo u ji pi-
iye Yesu-Kirsa hūmelleᅇᅇ-kūᅇᅇᅇᅇᅇᅇᅇ-
ba. U cieᅇᅇᅇᅇᅇᅇᅇᅇᅇ, ba taa ba bī-yo Durusil,
u waa Yuifuyieᅇᅇᅇ. ²⁵Pol wuo jo ji tuo
piye baa-ba nelieᅇᅇ nuo niᅇᅇ saaya ᅇ ce

††24:7 Sorosi ba yuntieᅇᅇᅇ maᅇ bilaa Pol ba bī u yaa dumaᅇᅇᅇᅇᅇᅇᅇᅇ. Nieᅇᅇ 23.26.

Diiloŋo huɔŋga-i dumaa, baa niŋ saaya ŋ bel ŋ fere dumaa, baa Diiloŋ uŋ kaa yuu-ye dumaa. Uŋ piyeŋ, Felisi hol die doŋ ta di tie, wuɔ cira: «Yiera dumaa nyuŋgo-i-na; da mi ji da mi fere yiŋgu maŋ nuɔ-i, mi ka tiraa ce ba bī-ni ŋ jo.»²⁶ U taa u bi ne wuɔ sī Pol ka hā-yo gbeiŋa. A ce dumaŋgo-na, wuɔ tuɔ puɔɔ ba ta ba bī-yo kpēkpē ba hā-yo.²⁷ U cie dumei suu! Naacolŋo naŋo ji jo ji horo fāamaansinni-na. A ne da bieŋa hāi naa cor tī. Naacolŋo faŋo-i ba taa ba bī-yo Pɔrkusi-Fetusi. Felisiŋ taa u taara Yuifubaa-ba dɔl-o dumaŋgo-na, wuɔ yaŋ Pol dii kaso-i-na u saa hiel-o.

Fetusi tīnaana Pol āndaangu-na

25 Fetusiŋ juɔ ji hor Felisi-i, wuɔ ce yinni siei aa naa sire kā *Yerusalemu-i-na.² Uŋ kāa, *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa nelle yuntaamba sire kā baa Pol maama-i u wulaa ka ta ba waana.³ Aa naa cira wuɔ u ce jande aa u jo baa-yo Yerusalemu-i-na ba ji ce u āndaangu-i. A ne da ba taa ba taara u jomma-na ba ko-yo hūmelle-na.⁴ Fetusi wuɔ waŋ baa-ba wuɔ Pol sie gbāa jo, uu dii kaso. Aa cira fuɔ fere-i u saa jo duɔ ji vaaya Yerusalemu-i-na;⁵ da kuɔ Pol cālāa, duɔ u ta, ba hiel nuɔmba ba gbonu, da ba ka hi Sesare-i ba ka ce u āndaangu-i.

⁶Fetusiŋ cie yinni maŋ Yerusalemu-i-na aa bir kā Sesare-i-na, ni saa cor yinni cīncieluo-i. Uŋ kāa yiŋgu maŋ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, wuɔ kā gēŋgerterieŋgu-na aa naa ce ba jo baa Pol.⁷ Baŋ juɔ baa-yo, *Yuifubaa-ba maŋ hilaa Yerusalemu-i-na kā, baa sire cīlā-yuɔ hiere ta ba gbu ba kar coikāŋkareŋa ba haa-yuɔ.⁸ Pol wuɔ cira: «Mi saa cāl manamma Yuifu ba Diiloŋ-hūmelle-na, mi saa bi cāl manamma *Diilodubuɔ-i-na,

mi saa bi tiraa cāl *Orome ba *jāmatigi-i, na hiire-mie hama-i nuɔ-i?»

⁹Fetusiŋ taa u taara Yuifubaa-ba dɔl-o dumaŋgo-na, wuɔ yuu Pol wuɔ: «Ŋ taara mi kā baa āndaanŋ daaku-i ka ce-ku Yerusalemu wei?»

¹⁰Pol wuɔ cira: «Mei āndaanguŋ hii fāamaanŋ ba terieŋgu-i ku kar kusuwu-nu'i, ku sie gbāa bir kā terieŋgu naŋ-nu. Naŋ fere-i ŋ suyaa kerre wuɔ mi saa cāl Yuifubaa-ba-i.¹¹ Da kuɔ mi cālāa ninsoŋo, aa miŋ cie mamaŋ ma hii ba ko-mi, mi sie cīna kuliŋgu-i. Ŋga baŋ haa mamaŋ mie, da kuɔ mi saa ce-ma, molo sie gbāa hā-ba baa-mi. Kuŋ hii terieŋgu maŋ daaku-i, yaanŋ āndaangu-i na hā Orome ba jāmatigi-i baa-ku.»¹² Fetusi wuɔ piye baa u caantaamba-i aa naa waŋ baa Pol wuɔ: «Niŋ'a i yaŋ āndaangu-i hā jāmatigi-i, ŋ ka kā u wulaa.»

Fetusbaa-ba saa Pol āndaangu maama

¹³A ne da nellentieŋo naŋo waa ba taa ba bī-yo Agirpa^{‡‡}. Agirpa tūɔ naŋo waa, ba taa ba bī-yo Berenisi. Fetusiŋ cie Pol āndaangu-i, ku saa da yinni, Agirpa-i baa u tūɔ-i baa jo Sesare-i-na wuɔ ba ji jaal Fetusi-i.¹⁴ Baŋ juɔ ji ta ba da yinni dumaŋgo-na, yiŋgu naŋgu-na, Fetusi wuɔ bie Pol kūŋgu-i tuɔ piye baa-ba wuɔ: «Mi juɔ ji da Felisi bilaa naacolŋo naŋo-i jīna dii kaso-i-na.¹⁵ Miŋ kāa *Yerusalemu-i-na, *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *Yuifu ba bīncuɔmba jo mi wulaa wuɔ mi ko-yo, mi baa yaŋ-yo.¹⁶ Mi gbē-ba mie *Oromebaa mie die bel moloŋo-i aa i saa ce u āndaangu-i i sie gbāa ko-yo.¹⁷ Ba sire jo baa-mi. Ŋ juɔ mi saa sere; ku cuo kaala-i-na, mi ce ba jo baa-yo i die ji ce u āndaangu-i.¹⁸ Mei na'a sī u cie kuubabalaangu naŋ temma-i, a ji da ma'i

‡‡25:13 Ba gbē Erɔdi-Agirpa maŋ hāalīŋ-wuonŋo yaa-i. Nieŋ *Erɔdi sinni-na dii ānfirnumma-na.

sī. ¹⁹ Ba fanu ba-naa ba Diilonɔ-hūmellen-kūn-nu, baa naacolɔ naɔ kūn-nu. Naa-colɔ faɔ-i wuɔ ba bī-yo Yesu. U kuu, Pol fuɔ wuɔ u kuu aa sire. ²⁰ Mei ne nel daama cu mi huɔŋga-i; mi saa suɔ miɔ ka ce kumaɔ. Mi naa mi yuu Pol da kuɔ u taara āndaanɔ daaku kā Yerusalemu. ²¹ Pol wuɔ fuɔ āndaanɔ sa kā terienɔ, kere kuɔ hii terienɔ maɔ nuɔ-i, i yaɔ-ku i hā *jāmatigi-i baa-ku. Mi naa mi ce ba bir dii-yo jina mie da mi da yiɔngu, mi saanɔ-yo hā jāmatigi-i baa-yo.»

²² Agirpa wuɔ cira: «Naacolɔ daayo-i mei taara mi da-yo baa mi yufelle u piiye mi nu.»

Fetusi wuɔ cira: «Weima sī, bisīnuɔ ɔ ka da-yo.»

²³ Ku cuo kaala-i-na, baa saanɔ Agirpa-i baa niimarni u jo ji suur gēɔgerdūɔngu-na baa u tūo-i baa sorosi ba yuntaamba-i a naara nelbōmbōmbaa-ba maɔ waa nelle-na. Baɔ juɔ, Fetusi wuɔ ce ba jo baa Pol. ²⁴ Baɔ juɔ baa-yo, Fetusi wuɔ cira: «Nellentienɔ-i baa namaa namaɔ dii bande-i-na hiere, na daa naacolɔ daayo-i ke? Miɔ kāa Yerusalemu-i-na, Yuifubaa-ba-i hiere ba sire jo mi wulaa, aa tiraa nyaanu-mie jo bande-i-na, wuɔ naacolɔ daa u saa baa kuliɔngu. ²⁵ Muɔ da mi ne, mi sie da uɔ cie kumaɔ aa ba'a ba ko-yo. Iɔga uɔ ciera i yaɔ āndaanɔ-i hā jāmatigi-i baa-ku, mi ka saanɔ-yo hā-yo baa-yo. ²⁶ Mi saa da nelma jebi u kūɔngu-na da mi nyegēɔ saanɔ hā jāmatigi-i, ku'i cie na da mi cie ba jo baa-yo nyuɔngu-i-na i die ji yuu-yo Agirpa naɔ fere-i ɔ yufelle-na, ku nie sī mi ka gbāa da manamma nyegēɔ. ²⁷ Mei nie da, da na bel moloɔ-i da na saanɔ-yo terienɔ naɔ-nu, uɔ cie kumaɔ na bel-o, na saaya na nyegēɔ-ku hā terienɔ faɔgu taamba-i bafamba bi suɔ.»

Polɔ waanɔ mamaɔ baa Agirpa-i

26 Agirpa wuɔ cira: «Pol, āndaanɔ-i dii nuɔnei wulaa-i;

piiye mamaɔ dii naɔ wulaa.» Pol wuɔ fara u nanɔga-i aa naa cira: ² «Nellentie, *Yuifubaa-baɔ haa mamaɔ mie hiere, niɔ hāa-mi hūmelle-i mi da mi waɔ maɔ bilaa dumaa tūnu-nie nyuɔngu-i-na, ku dolaanu-mie cor. ³ Na niɔ yeɔ terienɔ maɔ nuɔ-i, molo sie gbāa pigāan-ni Yuifu ba bīncuɔɔ-maama-i, aa ɔ suɔ baɔ fanuɔ ba-naa nelma maɔ nuɔ-i hiere. Terienɔ faɔgu-na, jande, fē ɔ huɔŋga-i aa ɔ nu mi nelma-i.

⁴ «Ma miɔ siire ce kumaɔ *Yerusalemu-i-na, Yuifubaa-ba-i hiere ba suyaa-ku. ⁵ Nyuɔngu saa jina-yie baa i-naa. Ba suyaa wuɔ *Fariisēyienɔ muɔ, aa tiraa suɔ wuɔ i Diilonɔ-hūmellen-kūngu kuolaaya yaɔ Yuifubaa-ba namba-i. Da ɔ yuu-ba, da ba'a ba ka waɔ ninsoro-i baa-ni, ba ka waɔ-ma baa-ni. ⁶ Aa da ɔ da ba ce mei āndaanɔ-i nyuɔngu-i-na, kuu dii ɔaa Diilonɔ uɔ pāa nuɔngu maɔ baa i tobaa-ba-i, miɔ hīɔ ku taalungu-i, ku'i juɔ baa mafamma-i. ⁷ *Isirahel-baamba-i hiere ba kūɔngu-na ba hīɔ ku taalungu-i, ku'i cie ba ta ba cārā Diilonɔ-i bāanɔ-i baa isuɔngu-i.

«Nellentie, muɔ miɔ bi hīɔ taaluduɔngu faɔgu-i, Yuifubaa-ba gāɔ baa-mi ma yaa nuɔ-i. ⁸ Namaa nie-ma nie, Yuifubaa namaanɔ-i, aa cira Diilonɔ sie gbāa sire kuomba-i? ⁹ Mei fere maɔ daami-i, mii naa da nie sī mi saaya mi gbāɔ kpelle a hiel Nasaretitaanɔ Yesu yerre-i nuɔmba nunni-na. ¹⁰ Mi taa mi ce ma yaa-i Yerusalemu-i-na. Bamaɔ naa cu Yesu huonɔ-nu, *Diiloligāntaamba yuntaamba naa hā-mi hūmelle-i mi bel ba fōɔgūo dii-ba kaso, aa da ba'a ba ko-ba, mi sa yagar. ¹¹ Mi taa mi wuɔra *Diilonelhāalādūnni-na hiere mi ce-ba gbomma. Mi taa mi taara mi kpakpaa-ba hiel-ba Yesu hūmelle-na. Mi huɔŋgaɔ ɔ naa gbuu du baa-ba dumaanɔ-na, da mi ce mi hel nyaa ba huonɔ-nu nileiɔa naɔna-na.»

(Pɔpuɔr. 9.1-19; 22.5-16)

¹² «Miŋ waa ta mi ce karaaŋgu faŋgu-i, yiŋgu naŋgu-na, Diilojigāntaamba yuntaamba ji hā-mi hūmelle-i mi ta mi kā Damasi. ¹³ Mi waa baa nuɔmba namba. Nellentie, muɔmei tūɔ-niŋ, bāaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i, miɛ mi ne da cecerma naŋ temma hilaɔ dɔɔ-i-na jo ji dii-ye huɔŋga. Cecerŋ daama taa ma carra ma yaŋ bāaŋgu-i. ¹⁴ Yiɛ pāŋ cii hiere, mei nu molo piye baa-mi ebiremma-na wuɔ: «Sol, bige-i cie ŋ ta ŋ ce karaaŋ daaku temma-i baa-mi? Iŋ saa suɔ wuɔ ŋ ce gbāŋgbāŋ wei?»

¹⁵ «Mie yuu mie: «Hai moloŋo-i piyeŋ?»

«Kutieŋo gbē-mi wuɔ: «Muɔ Yesu, muɔmei piyeŋ, ŋ ce karaaŋgu-i baa muɔmei. ¹⁶ Sire ŋ yiera. Mi caraaya-nie da mi ce-ni mi cāarāŋ nuɔ, aa niŋ daa mamaŋ daama-i nyuŋgo-i-na, ŋ ce ma watieŋ nuɔ baa miŋ ka ta mi pigāaŋ-ni mamaŋ hiere. ¹⁷ Mi ka puɔr-ni ŋ nellenj-baamba wulaa baa *nieraamba bi wulaa. Mi ka waa baa-ni, molo sie gbāa ce-ni biŋkūŋgu. ¹⁸ Kā ŋ ka hiel-ba kukulmana ŋ dii-ba cecerma-na. Kā ŋ ka hūu-ba *Sitāni wulaa ŋ hā Diiloloŋo-i baa-ba. Da ba hūu mi maama-i, ba āmbabalma ka hur aa ba nuŋgu ka waa baa Diiloloŋ-baamba-i.»

¹⁹ «Nellentie, Itieŋ uŋ caraaya-mie a waŋ mamaŋ baa-mi mi sie gbāa yagarma. ²⁰ Mi duɔŋ Damasi yaa nuɔ-i igēna ta mi waŋ u maama-i, aa hel terieŋgu-na kā *Yerusalemu. Miŋ siire Yerusalemu-i-na, mi wuɔra gbuo *Yude nileiŋa-i hiere ka cor baa nieraamba-i. Mi taa mi piye baa-ba mie: «Naanaŋ na cilɔbalaŋo-i aa na suur Diiloloŋ-hūmelle-na. Yaŋ na ciluɔ tuɔ fa ku yaa pigāaŋ wuɔ na naana na cilɔbalaŋo-i ninsoroŋ.» ²¹ Da ŋ da *Yuifubaa-ba bilaa-mi *Diilodubuɔ-i-na ta ba taara ba ko-mi, ku yuŋgu yaa

kufanŋu-i. ²² Iŋga Diiloloŋo saa hūu-ma. Ji hi baa nyuŋgo, muɔmei daami ta mi waŋ u maama-i baa nuɔmba-i hiere, mi sa bɔ moloŋo baa-ma. *Diiloloŋpuɔrbiembaŋ siire waŋ mamaŋ a naara *Moisi-i, mi tir ma yaa-i; mi saa haa manamma mei. ²³ Ba waŋ-ma wuɔ: «Diiloloŋ uŋ ka saŋŋ *Koŋkorieŋo maŋ, u ka mulieŋ. Aa duɔ ku, u yaa ka sire igēna kuomba hɔlma-na. Duɔ sire, u ka pigāaŋ i baamba-i koŋkor-hūmelle-i baa nieraamba-i hiere.»

²⁴ Polŋ juɔ piye hi terieŋ daaku-i, Fetusi wuɔ kaasiŋ da gbagaga wuɔ: «Pol, nuɔ ŋ sie waa dii ŋ fere nuɔ! Sebe siire ŋ yuŋgu-i!»

²⁵ Pol wuɔ cira: «Fetusi, mi saa piel. Miŋ waŋ-maŋ dumaa ma cie dumei.

²⁶ Maŋ cie terieŋgu maŋ nuɔ-i, ku saa fuo. Agirpa suyaa-ma hiere, ku'i cie mi da holle yiera u yaŋga-na ta mi waŋ-ma.» ²⁷ Aa naa cira: «Nellentie, Diiloloŋpuɔrbiembaŋ waŋ mamaŋ, ŋ hūyāa-ma wei? Mi suyaa mie ŋ hūyāa-ma.»

²⁸ Agirpa wuɔ cira: «Pol, ŋ taara ŋ ce-mi Kirsu wuoŋ muɔ hoi dumandɛ-i-na wei?»

²⁹ Pol wuɔ cira: «Da ku fie waa fiefie sī, weima sī. Aa naŋ diei sī, miŋ piyeŋ baa namaa namaŋ hiere nyuŋgo-i-na, mi cārā Diiloloŋo-i miɛ u ce-na mei temma-i; ŋga mamaŋ daa-mi daama-i u baa yaŋ ma yaa da-na.»

³⁰ Polŋ juɔ piye tī, Agirpa-i baa Fetusi-i a naara Berenisi-i baa bamaŋ waa hiere, baa sire ta ba hel. ³¹ Uman duɔ puur duɔ piye, wuɔ: «Mei saa suɔ kumaŋ cie ba bel naacolŋ daayo-i aa mi-gāaŋ ta ba taara ba ko-yo.» ³² Agirpa wuɔ tuɔ piye baa Fetusi-i wuɔ: «Kuɔ u saa naa cira na yaŋ āndaanŋu-i hā *jāmatigi-i baa-ku, dumandɛ-i-na nii naa nanna-yuɔ.»

Ba k̄aa baa Pol jāmatigi wulaa

27 I tammaṅ juo hel yiingū-na die k̄a *Itali-i-na, baa cira i ta baa baatoṅo, aa naa dii Pol sorosi ba yuntieṅo naṅo naṅ-na a naara kasobiemba namba. Ba taa ba bī sorosi ba yuntieṅo faṅo-i Yulusi. U waa *jāmatigi sorosibaa-ba yaa nuo-i. ²Iṅ taa baa baatoṅo maṅ, uu naa hel Adarmiti jo aa bir tuo k̄a *Asi-i-na. Naacolḥo naṅo waa baa-ye, ba taa ba bī-yo Aritarke; u taa u hel Tesalonike, dii Maseduoni mara nuo. ³Iṅ taa yiingū maṅ nuo-i, ku cuo kaala-i-na, yie k̄a ka hi Sidō. Yulusi taa u ce baa Pol u cor. Iṅ hii Sidō-i, wuo hā-yo hūmelle-i u suur nellen-huonḡa-na ka taara u yufieṅ-niini-i u jēnaamba wulaa bir jo.

⁴Iṅ siire Sidō-i-na die cor, fafal muo ta mu jārā-yie. Yie naa yie cīil ka bella Sipire k̄otuoṅgu-i tie k̄a, ⁵k̄a ka cor Silisi-i aa sire ka cor Pānfili-i k̄a ka hi Mira, dii Lisi mara nuo. ⁶Iṅ hii Mira-i, sorosi ba yuntieṅ wuo da baatoṅo naṅo hilaa Alesāndiri tuo k̄a Itali-i-na, wuo ce i hel suur u yaa nuo-i.

⁷Iṅ biyaa hūmelle-i, i saa gbāa tie gbar fafamma; i cie sūlma-i dumei die ka hi Kinide-i. Kuṅ cie dumaṅo-na, i daa yinni hūmelle-na. Iṅ juo ne da fafalmu sa hūu-ma, yie karnu hel Salmone, a cīil Kireti k̄otuoṅgu naṅgu-na. ⁸Iṅ fie k̄a terieṅgu-na, i cie sūlma-i dumei aa die hi baatoṅ ba munyierammu maṅ baṅ bīṅ-muṅ «Munyierafafammu-i»; dii Lase caaṅgu-na.

⁹I bāaṅgu cuo hūmelle-na cor, a ce *Yuifu ba sūṅgu maṅ baṅ dii-kuṅ dikarahuonḡu-na, ku ji cor. Kuo migāaṅ ta ku balaṅ-yie baatoṅo gbarma-na ku k̄a. Polḡ daa-ku dumaṅo-na, wuo gboya bamaṅ waa baatoṅo-na wuo: ¹⁰«Mi jēnaaṅ namma, die suuye i yufieṅa-i aa cor, i sie ka hi. Baatoṅo sie hi, conḡorni sie hi! Aa mie fere-i die saa gbāṅ, i ka tie-maṅ.» ¹¹Baatoṅo yuntieṅo-i baa u tieṅo-i baa yagar

Pol nuṅgu-i. Sorosi ba yuntieṅ wuo bi cu ba huonḡ-nu. ¹²Iṅ ḡa naa yiera munyierammu maṅ nuo-i, mu saa fa waanḡ-huonḡu-i. Munyierammu nammu bi waa Feniki-i-na dii Kireti bāsuuruṅgu-na. Iṅ waa baa bamaṅ, ba fīṅḡūo baa cira i gbāṅ kpelle a hi terieṅgu faṅgu-i, kere ba taara ba ka tiēna kusuonḡ-nu'i aa waanḡu cor. ¹³Fafalmu maṅ taa mu jo huonḡu faṅgu-na, mu saa waa baa fīṅḡūo dumaa. Muo hilaa cicaaryanḡa ta mu k̄a doryanḡa. Baa da nie sī ma ka d̄ol-ba. Baa ce yie sire bella Kireti k̄otuoṅgu-i tie k̄a.

¹⁴I saa maa, fafalmu naṅ teṅ muo sire i doryanḡa-na a jo ji suuye-yie; ba bī fafalmu fammu-i «Erakilō». ¹⁵Baatoṅ wuo tuo k̄a k̄otuoṅgu; i saa gbāa die yiera-yuo, yie naa yie yaṅ muo ta mu k̄a baa-ye mu muṅk̄ammu. ¹⁶Yie k̄a ka cor terieṅgu naṅgu k̄otuoṅgu-na aa yaṅ-ku i nadiēṅ-na. Ba bī terieṅgu-i Koda. Kuo cīnnu-yie celle fafalmu-na. Beṅo naṅo waa baa-ye tuo kāyā-yie. Iṅ cīenu dumaṅo-na, yie gbāṅ baa ufaṅo-i haa-yo baatoṅo-na. ¹⁷Iṅ haa-yo, maacenciraamba maṅ dii baatoṅo-na, baa ce iyiemba a pērā baatoṅo-i wuo u baa ji biēna. Yie k̄aalā yie sī fafalmu ka k̄a baa baatoṅo-i Libi jāmalā yanḡa u ka nyugūṅ hēmugāanḡu-na yiera i wulaa; a ce dumaṅo-na, yie hiire baatoṅo kompaṅga-i aa naa yaṅ i fere hā fafalmu ta mu k̄a baa-ye mu muṅk̄ammu.

¹⁸Ku cuo kaala-i-na, fafalmu yagar ce hūmma ta ma sagalla-yie bōmbōṅ ma naara. Yie naa yie parra conḡorni-i nanna hūmma-na. ¹⁹Yiingū faṅgu curoṅo-na, bamaṅ cieṅ maacemma-i baatoṅo-na, baa bie baatoṅ-bīmbīnni-i baa ba fereṅ nammu a nanna-nie.

²⁰I cie yinni b̄oi molo sa da bāaṅgu yufelle baa m̄eṅa-i hiere. Fafal muo bi tie mu temma-i kunaṅgu sa parra-muo. I saa tiraa tie hīṅ taalunḡu i fereṅ nuo. ²¹I daa yinni i saa wuo kuuwuonḡu. Pol wuo sire yiera i h̄olma-na aa cira: «Mi jē-

naaŋ namaa, kuɔ naa naa nu mi nuŋgu-i aa i tiena dii Kireti-i-na, mamaŋ juɔ ta ma da-ye daama-i a ji ce i tie nanna conɔgorni-i, maa naa saa da-ye. ²² Mamaŋ dii fiefie-i-na, fieŋ na hɔmmu-i, molo sie ku, baatoŋo yaa ka tie-maŋ yoŋ. ²³ Miŋ cuu Diiloŋo maŋ huon-nu'i ta mi cāayo, u puɔraa *ɔɔrɔpuɔrbiloŋo naŋo-i mi wulaa isuɔŋgu-na u ji waŋ baa-mi ²⁴ wuo mi baa kaaalā, kere da ku fie ce nie nie, mi ka hi jāmātigi-i u ce mi āndaanɔgu-i. A ce dumaanɔ-na, bamaŋ dii baa-mi hiere u ka bi kor-ba, u sie yaŋ ba ku. ²⁵ Terienɔgu faŋgu-na, fieŋ na hɔmmu-i, mi haa mi naŋga-i Diiloŋo-na. Uŋ waanma dumaa u ka bi ce-ma dumei. ²⁶ Mi suyaa mie fafalmu ka kã baa-ye ka nanna bomborma nammaŋ.»

²⁷ Fafalmu bieŋ baa-ye da suu hūmma-na a ce yinni cīncieluo ni siei. Cīncieluo ni naa yiinɔgu isuɔŋgu-na, isuɔholleŋ juɔ ta di hi, bamaŋ cieŋ maacemma-i baatoŋo-na, baa suɔ wuo i pie bomborma namma. ²⁸ Baa fi hūmma pupurma-i a da ma yuu metiribaa komorre baa cīncieluo niehāi. Yie cor. In kaa maa celle, ba tiraa fi-ma, a da ma yuu metiribaa komorre baa niisie. ²⁹ Baa ta ba kaaalā wuo sī baatoŋo ka kã ka jūŋ tāmpieŋa hūmma-na. Baa ful baatoŋo fagammu naa huon-yaŋga-na aa tiena ta ba niya cuo kaalma-i. ³⁰ Ku huonɔgu-na, baa ji ta ba taara ba hel gbar. Baa hiere beŋo maŋ waa baa-ye baatoŋo-na aa gbē-ye dumaa wuo ba taara ba hiere gbu baatoŋo fagammu nammu yaanɔga-na a bella-yuo u baa ji bibirre. ³¹ Pol wuo gbē sorosibaa-ba-i baa ba yuntieŋo-i wuo: «Da ŋ da na yaanɔ balan daaba hel, na ka tie-maŋ.» ³² Baa naa hiel beŋo-i aa vaa-yo baa iyiemba namba bella-yuo. Polŋ juɔ pi-iyie dumaanɔ-na, sorosibaa baa kar iyien daaba-i aa naa yaŋ beŋo ta.

³³ In tienaana tie cie cuo kaalma-i, Pol wuo cira: «I cie yinni cīncieluo baa ni naa

yaa dei hɔculle-na, aa molo saa dii ku-uwuonɔgu u nuŋgu-na. ³⁴ Jande, wuyaan! Ku yaa fɔŋgūɔ ka da-nei na hel-mei. Baa na tie holle, i ka hi hīnni hiere unan yunɔgu sie jaŋ-yo.» ³⁵ Uŋ piie dumaanɔ-na, *buruo naŋo waa, wuo bie-yo aa jaal Diiloŋo-i ba yaanɔga-na hiere aa bül-on a don tuɔ wuo. ³⁶ Sireiŋa suɔ da-ba hiere baa kã ba ta ba wuo. ³⁷ Mie maŋ waa baatoŋo-na, i waa nuon mie nu-sū komuonɔ siei baa cīncieluo nuon mie niediei.

³⁸ Baatonɔ daa wuo tūyāa dīmma yaa boi. Baŋ juɔ wuo tī, baa huɔl-ma kūmma hūmma-na a parra conɔgorni-i aa baatoŋo duɔ ce fiefie.

³⁹ Cuon juɔ kaal, maacenciraan baa fara da terienɔgu naŋgu-i ba saa suɔku, aa da hūmma wuyaa terienɔgu faŋgu yienɔgu naŋgu-i. Baa cira ba ka gbāŋ kpelle hi terienɔgu faŋgu-i. ⁴⁰ Baa fir baatoŋo-i aa yaŋ fagammu-i dii hūmma-na, aa naa bi fir yilemmu iyiemba-i. Baŋ cie mafamma-i, baa vaa baatoŋo kompanɔga-i yaanɔga-na fafalmu da mu kã baa-ye terienɔ daaku-na.

⁴¹ In taa ka hi holma namma-i, hīemu-gāan kuɔ yiera baatoŋo-i u saa gbāa duɔ cor. U yaanɔga suurii hiere hīemugāanɔgu-na. Hūŋ maa ta ma jo ma naŋ u tuole-i ma kara-die. ⁴² Sorosibaa-baŋ daa-ma dumaanɔ-na, baa cira ba ko kasobiemba maŋ waa baa-ye hiere wuo sī da ba so hel ba ka gbar. ⁴³ Ba yuntienɔ wuo cieba. U saa tuɔ taara ba ko Pol ku'i cie wuo cie-ba aa naa cira: «Bamaŋ suyaan sɔmma, ba ta yaanɔga ba ta ba so ba kã bomborma-na, ⁴⁴ banamba ka nyugūŋ baatonɔ-yilanni-na cu ba huon-nu.» Ba cie dumei a gbāa huɔl hiere; molo saa tie-maŋ.

Polbaa-ba huɔlaa kã Malti

28 In namalāyā huɔl hūmma-na tī huonɔgu maŋ nuɔ-i, yie yuu, baa

cira terienɔu faŋgu-i ba bī-ku Malti.[¶] ²A ne da diilo taa u dāa, waanɔu'i daaku. Terienɔu faŋgu taamba silaa ce baa-ye, a dii dānɔuɔuɔuɔuɔu naŋ temma aa bī-ye i ka tie yiraanɔ. ³Pol wuɔ kaal daamienɔa naŋa duɔ dii dāamu-na, a ne da gbeina waa galla-yei, Pol saa da-yo. Dāamuɔ wurii bel-o, wuɔ doŋ Pol naŋga-i a pāŋ nyaar. ⁴Terienɔu faŋgu taambaŋ daa mafamma-i, ba tūŋgu naŋgu waa ba taa ba bī-ku «Ninsontienɔ», baa ta ba pi-iyie baa ba-naa wuɔ: «Naacolɔŋ daayo sie waa dii nelfefeinɔ, u ka waa nelkoronɔ. Na saa da, uŋ fie kor hūmma-na, Ninsontienɔ saa yaŋ-yo.» ⁵Pol wuɔ misīrrā jienɔ-i dii-yo dii dāamu-na aa yiera tuɔ ne; bīŋkūŋgu saa ce-yo. ⁶Ba taa ba ne wuɔ sī u ka pāŋ nyurā terduɔŋgu faŋgu-na, sisɔ u ka pāŋ ku. Baa niya, niya, ba saa ji da bīŋkūŋgu cie. Baa bir yaŋ aa ta ba piiye wuɔ: «Naacolɔŋ daa u sie waa dii gbānɔgbāŋ.»

⁷Iŋ waa terienɔu maŋ nuɔ-i, ba fāa-maano dumelle saa naa maa baa-ku. Ba taa ba bī-yo Pubilusi. Wuɔ gbuu bel-e ŋaa u jēnaaŋ mie aa ce i ce yinni siei baa-yo u dumelle-na. ⁸U to wuɔ waa galla; wuɔ sa waa hīnni, tɔɔtɔɔɔnɔŋo'i waa-yuɔ aa u kūɔma tiraa huol da pāmpāmpāpāŋ. Pol wuɔ suur ka haa u nammu-i yuɔ aa cārā Diilonɔ-i hā-yo; wuɔ pāŋ sire.

⁹Polŋ siire bīncinɔ-i, jaamba maŋ waa nelle-na, baa jo u ji sire-bei. ¹⁰Uŋ siire jaamba-i dumaano-na, baa migāaŋ bel-e fafamma naara. Iŋ juɔ'a i ta, bīm-bīnni maŋ maama-i waa-ye hierie, baa hā-ye baa-ni wuɔ i bel i naŋ-na tie kã.

Polbaa-ba curaa Ɔɔɔmu

¹¹I cie caamba siei Malti-i-na aa suɔ die cor. Iŋ'a i ta, yei suur baatonɔ naŋo-na, ba bī-yo «Diyɔsikuur» ku yunɔu

yaa wuɔ pīebaa.^{§§} Baatonɔ faŋ wuɔ hila Alesāndiri a jo ji yiera cie waanɔuɔuɔu cor. ¹²Iŋ taa dumaano-na, yei kã ka hi Sirakuse; yei ce yinni siei kusuɔŋgu-na aa cor. ¹³Iŋ curaa, yei bella konkondaanɔu-i kã ka hi Erejo.

Ku cuo kaala-i-na, fafalmu naŋ muɔ sire i huonɔ-yanga-na ta mu tisinɔ-ye; a ce dumaano-na, yei ce yinni hāi yonɔ aa hi Pusli-i. ¹⁴Iŋ hii nelle fande-i, yei da Diilonɔ-dūŋ-baamba namba. Baa cira i tiena ce yinni niehāi baa-ba. Yie tiena ce yinni fanni-i aa suɔ cor tie kã *Ɔɔɔmu-i-na. ¹⁵Diilonɔ-dūŋ-baamba maŋ Ɔɔɔmu-i-na baŋ juɔ nu wuɔ i jo dii, baa sire jārā jo nelle nande-na, ba bī-de «Ducōnni siei». Banaŋ baa cor jo Apiyusi sanɔa-na da ba ji jārā-yei. Polŋ juɔ'a u ne da-ba, wuɔ jaal Diilonɔ-i aa naa migāaŋ dii sireinɔa u fereŋ nuɔ. ¹⁶Iŋ kaa hi Ɔɔɔmu-i, ba saa dii Pol kaso-i-na baa kasobiemba namba-i; baa ce u kã ka bie dūŋgu u denɔ, aa jīna sorosiyie tuɔ niya-yuɔ.

Polŋ cie kumaŋ Ɔɔɔmu-i-na

¹⁷Polbaa-baŋ hii *Ɔɔɔmu-i, wuɔ ce yinni hāi, sielinɔ-yiŋgu-i, wuɔ bī *Yuifu ba bīncuɔmba maŋ waa terienɔu-na ba jo u wulaa. Baŋ juɔ, wuɔ gbē-ba wuɔ: «Tobiŋ namaa, naŋ daa mi bie-na de-i, ku saa balaŋ. Mi saa cāl mie nellenɔ-baamba-i, mi saa bi guɔla manamma i bīncuɔŋ-hūmelle-na, ŋga ba bilaa-mi *Yerusalemu-i-na a hā *Oromebaa-ba-i baa-mi. ¹⁸Oromebaa-ba yuu-mi, mi bie piiye. Ba ne da mafamma saa hi mi kuliŋgu. Ba'a ba nanna-mie, ¹⁹ŋga i nellenɔ-baamba yagar wuɔ ma sie gbāa ce. Ku yaa nuɔ-i mi naa mie ba yaŋ mi āndaanɔu-i hā *Orome ba *jāmatigi ka ce-ku. Na baa ji da nie sī mi taara da mi dii mi nellenɔ-baamba yunni-i weima-na?

¶**28:1** Hūmma-i diyaa Malti-i huonɔa.

§§**28:11** Pīebaa daaba-i, ba taa ba bī unano-i Kasitor aa bī unano-i Polusi. Gireki ba tūŋgu-i waa. Baatonɔ-maacenciraanɔ baa biyaa-ku ku ta ku niya-bei.

Ma'i sī. ²⁰ Ku'i cie mi bī-na da mi ji waŋ ma yaanŋa-i baa-na. *Isirahel-baambaŋ hīŋ kumaŋ taalunŋu-i, ba bilaa muoŋo-i kufanŋu maama'i nuɔ-i dumande-i-na.»
²¹ Bīncuoŋ baa cira: «Fē ŋ huonŋa-i; i saa da sebe hilaa *Yude-i-na jo wuo ŋ cie weima, i saa bi da i natobiŋo naŋo juɔ wuo ŋ guolaaya bīŋkūŋgu. ²² I suyaa yie niŋ suuri Diilonŋ-hūmelle maŋ nuɔ-i, nuɔmba ciina-die terni-na hiere, ŋga mie taara naŋ fere-i ŋ waŋ di maama baa-ye.»
²³ Baŋ piiye dumaanŋo-na, baa dii yiinŋu baa ba-naa.

Yiinŋu fanŋuŋ juɔ hi, baa jo maar yidiēlanŋu-i Pol wulaa dii u dumelle-na. Pol wuo bie *Diilonŋ-bāanŋu maama-i tuɔ piiye baa-ba, a doŋ cucuuyunŋu-na ji tuɔ hi dānambāanŋu. Duɔ tuɔ piiye u kā, u ka bie *Moisi *ānjīnamma-i pi-iyē baa-ba, kunie u bie *Diilopɔpuɔrbiemba maama-i a piiye baa-ba. U taa u ce mafamma-i ba da ba suɔ wuo uŋ waŋ mamaŋ Yesu kūŋgu-na coima sī. ²⁴ Ba-naŋ baa hūu-ma, banamba saa hūu-ma. ²⁵ Kuŋ cie dumaanŋo-na, baa hel ba-naa honniŋ aa naa sire ta ba ta. Pol wuo cira: «Ma dɔlaa *Diilonŋ-Yalle puɔr *Isayi-i i

bīncuoŋmba wulaa. Diilonŋ-Yalle gbīe-yo wuo:

²⁶ «Kā ŋ ka waŋ baa Isirahel-baamba-i wuo ba nu nelma-i ŋga ba sa suɔ ma yaanŋa-i;

ba ne colcol ŋga ba sa da bīŋkūŋgu.

²⁷ *Ba nyaayā ba fere.*

Ba suuyē ba tūnni-i ba sa taara ba nu baa-ni,

aa suuyē ba yufieŋa-i ba sa taara ba da baa-ya.

*Ba sa taara ba suɔ mi nelma yaanŋa-i aa jo mi ji kor-ba.»**

²⁸ Pol wuo cira: «Terienŋu fanŋu-na, na saaya na suɔ wuo fiefie-i-na, Diilonŋo birii saanŋ koŋkor-nelma-i hā *nieraamba baa-ma. Bafamba fuɔ, ba ka nu-ma.» [²⁹ Polŋ piiye dumaanŋo-na, Yuifubaa baa gbuu ta ba fanu ba-naa u nelma-na ba kūŋ.]

³⁰ Pol wuo biyaa u yerrenŋ dūŋgu ɔromu-i-na. U cie bieŋa hāi dūŋgu fanŋu-na. Nuɔmba taa ba kā u wulaa. U saa tuɔ donya moloŋo u fereŋ nuɔ. ³¹ U taa u waŋ Diilonŋ-bāanŋu maama-i baa nuɔmba-i aa tuɔ kalaŋ-ba baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i. U holle saa ta di tie baa ma cemma-i aa u waa u fereŋ nuɔ.

Polɔ nyegãaŋ seɓe maŋ hã

Ɖrɔmɔtaamba-i Nelmuoyamma

Ɖrɔmɔtaamba nuɔ Diiloŋ-nelma-i nuɔmba naŋ wulaa aa hũu-ma. Polɔ nuɔ ba maama-i dumaanjo-na, uŋ juɔ'a u kã, u nyegẽŋ seɓe daayo-i duɔ tũnu-bei wuɔ u ka kã ba terieŋgu-na ka jaal-ba.

Pol firiinu *Neldɔɔɔlma-i baa-ba seɓe daayo-na. U nelma-i hiere ma kãa ka jũŋ nelma diei nuɔ; wuɔ *Yuifuyieŋ nuɔ o, Yuifuyieŋ nuɔ sɪ o, da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-i-na yoŋ, Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni nelviŋ nuɔ aa u *Yalle ta di kãyã-nie ŋ wuɔsaanjo-na (sap. 1–8).

U piiye Yuifubaa-ba maŋ cĩnaana Yesu-i ba kũŋgu-i: Wuɔ baŋ cĩnaana Yesu-i, Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa *nieraamba maŋ hũyãa u maama-i a kor-ba. U cie kufanjo-u a pigãaŋ wuɔ nuɔmba-i hiere ba maama dɔlnu-yuɔ, u sa ce cieluɔ. A ce dumaanjo-na u saa bi nanna Yuifubaa-ba-i. Yiŋgu dii baa yi-ŋgu ba ka hũu Yesu maama-i aa Diiloŋo kor-ba (sap. 9–11).

U bi tagaaya pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba waa dumaa ba-naa nuɔ, baa baŋ bi saaya ba bel banamba-i dumaa tienamma-na (sap. 12–15). U perieŋ u seɓe-i baa jaalupãlle, aa cira ba ta ba cãrã Diiloŋo-i ba hã-yo u wuɔsaanjo-na, aa duɔ hi ba terieŋgu-i ba kãyã-yuɔ u cor baa u hũmelle-i (sap. 15–16).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔmei nyegãaŋ seɓe daayo-i. Yesu-Kirsa cãarãŋ muɔ. Diiloŋo cie-mi Yesu *pɔpuɔrbiloŋ muɔ aa bɔ-mi mi deŋ mi ta mi wuɔra mi waŋ u *Neldɔɔɔlma-i baa nuɔmba-i. ²Nelma famma-i Diiloŋ uŋ pãa ma nuŋgu-i ku bãanjo cuɔ. Wuɔ cie u *pɔpuɔrbiemba

yaa nyegẽŋ-ma u seɓe-i-na. ³Ma vii u Bieŋo yaa-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i. A saa baa u nelbilosĩni-i, u waa jãmatigi *Davidi hãayẽlŋo. ⁴Ŋga uŋ kuu aa sire, *Diiloŋ-Yalle pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-Bieŋo kelkel. ⁵Fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i Diiloŋ uŋ cie baa-mi a ce-mi u pɔpuɔrbiloŋ muɔ u yerre fafaanjo maama-na, nuɔmba-i nileiŋa-na hiere ba da ba haa ba naŋga yuɔ aa ta ba nu u nuŋgu-i. ⁶Diiloŋ uŋ bie namaa namaŋ a hã Yesu-Kirsa-i, na nuŋgu bi dii nuɔŋ daaba-na.

⁷Diiloŋ uŋ dɔlaa namaa namaŋ Ɖrɔmu-i-na hiere aa bĩ-na ce-na u baanjo namaa, mi nyegẽŋ seɓe daayo-i da mi hã namei.

I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-nei aa fẽ na hɔmmu-i.

Pol taara u ce horre baa Ɖrɔmɔtaamba-i

⁸Mi ka jaal Diiloŋo yaa igẽna na maama-na, Yesu-Kirsa barguɔ-i-na. Hama-i nuɔ-i? Ku yuŋgu yaa daaku: Nileiŋa-na hiere ba waŋ na Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i. ⁹Yinni maŋ joŋ na maama sa karaanu-mie mi Diilocãrãlle-na; Diiloŋo yaa mi siera. Mi waŋ u Bieŋo *Neldɔɔɔlma-i baa nuɔmba-i, kuu dii ŋaa mi cãa Diiloŋo-i baa huɔŋga diei yoŋ. ¹⁰Mi bi cãrã-yuɔ bãanjo-u baa isuɔŋgu-i, wuɔ duɔ sie, u yaŋ mi da kã na wulaa. ¹¹Mi gbu mi taara mi da na yufelle a cal Diiloŋo sãmma-i baa-na ku yaa fũŋgũɔ ka da-nei. ¹²Mi taara mi cira: Da mi kã i ka da i-naa, i ka gbãa dii sireiŋa i-naa nuɔ i Diiloŋ-hũmelle wuɔsaanjo-na.

¹³Tobiŋ namaa, mi taara na suɔ wuɔ miŋ duɔŋ ta mi dii yinni-i wuɔ mi kã na terieŋgu-na ku yuu niele, ŋga ji hi baa nyuŋgo, mi saa hi da mi fere yogo. Mi taara mi maacemma da belle na hɔlma-na ŋaa maŋ daa belle dumaa yammu nammu-na. ¹⁴Mi saaya mi hi nuɔmba-i hiere baa Neldɔɔɔlma-i: bamaŋ yufieŋa-i

puurii baa bamaŋ yufieŋa-i saa puur, ka cor baa bamaŋ suyaan yieŋgu-i baa bamaŋ sa suyaan yieŋgu-i hiere. ¹⁵ Ku'i cie mi ta mi taara mi ka waŋ-ma baa namaa namaŋ bi dii tiena Ɖɔmɔ-i-na.

Fõŋgũo dii Neldɔdɔlma-na

¹⁶ Senserre sa da-mi baa *Neldɔdɔlma wamma-i. Ma yaa Diiloŋo fõŋgũo-i. U ce ma yaa-i u kor bamaŋ hũyãa-ma hiere, a doŋ *Yuifubaa-ba-na ka cor baa *nieraamba-i hiere. ¹⁷ Neldɔdɔl daama pigãaŋ Diiloŋ uŋ kãŋ nuomba-i dumaa nelviimba. Viisinni da Yesu yaa nuo-i yonŋ; da ŋ haa ŋ naŋga-i yuo, Diiloŋo tuo kãŋ-ni nelviin nuo ŋaa maŋ nyegãaŋ dumaa u nelma-na wuo: «*Umaŋ duw haa u naŋga-i Diiloŋo-na, nelviino; u ka kor.*»†

Nelbiliemba cãl ba cor

¹⁸ Diiloŋo tũyãa dii dɔɔo-i-na aa tuo pigãaŋ nelbiliemba-i wuo u huõŋga duu baa-ba, kere ba sa kãŋ-yo aa ba sa bi tiraa ce u huõŋga-i. Ba ce ba maacembabalamma-i ba fiena ninsoŋo-i. ¹⁹ Ŋ sie suo wuo kumaŋ gbãa suo Diiloŋ-kũŋgu-na, ku saa fuo-bei. Diilo fuo fere yaa pigãaŋ-ba baa-ku. ²⁰ U pigãaŋ-ba baa-ku nie nie? Molonŋ yufelle saa haa Diiloŋo-na dede, ŋga die ne uŋ hielaa miwaaŋo-i dumaa dii ku huõŋgu-na ji hi baa nyungo, i da u sinni-i baa u himma-i u maacemma-na. A ce dumaanŋo-na nelbiliemba sie da ãntãalãmma. ²¹ Ba suyaa Diiloŋo-i aa yagar ba sa dii u nuŋgu-i ku diima, ba sa jaal-o ku jaaluŋgu. Ba yunni kuu aa yaŋ-ba, ba ãnjɔguoma piera-bei dii-ba kukulma-na. ²² Ba daa nie sã ba cẽ a ne da ba milãaŋ. ²³ Ba birii yaŋ Cagaan-Diiloŋo maŋ sa ji kãaŋ terieŋgu aa sisĩŋ nelbiliemba baa bĩmbaamba-i ta ba buol. Huriimba-i dii, baabũulãamba bi dii. A ne da tãmmaŋ-bĩŋkũŋgu sa cɔ. ²⁴ Diiloŋo daa-ma dumei u yaŋ-ba ba

fereŋ nuo ba kakarkuoŋ-maacemma-na ba ta ba ce kumaŋ dɔlaanuŋ-bei. Ba tũyãa ku yaa nuo-i ta ba ce senda-weima-i ba-naa nuo. ²⁵ Ba yaan Diiloŋo ninsoŋo-i aa cu coimaŋ huonŋ-nu. Diiloŋ uŋ hielaa bĩmbĩnni maŋ, ba buol ni yaa-i aa ta ba pã niipãnni ba hã-ni aa bir yaŋ umaŋ hielaa-ni. A ne da u yaa saaya gbeliema hõnni maŋ joŋ. Ma cie! ²⁶ Diiloŋo daama dumei u yaŋ-ba ba fereŋ nuo ba ta ba ce ba senda-weima-i. Ba caamba birii yaŋ bamba-i aa ta ba galla baa ba nacaamba. ²⁷ Bamba-i maaduoma, ba yaan caamba-i aa ta ba ku ba-naa maana. Ba naanŋ bĩŋwosĩnniŋ; ba galla baa ba nabemba. A ce dumaanŋo-na, baŋ taaranŋ kumaŋ ba da-ku. ²⁸ Baŋ ju'a Diiloŋ-maama saa hi-ba, Diiloŋo naa u yaŋ-ba baa ba ãnjɔɔbabalamma-i ba ta ba ce kumaŋ saa saaya cemma. ²⁹ Balaanŋu-i hiere ku gbuora ku-naa bei. Ba sa fũnuŋ suo baŋ bĩŋ kumaŋ ãnfafamma-i gbula: cãncãaaya'i daayo, hɔbabalaŋga'i daaka, nenemuŋgu'i daaku, nelkolle'i daade, berru'i daadu, huhurma'i daama, balaanŋu'i daaku. Ba yaa sikuontaamba, ³⁰ yebĩenataamba. Ba bigãaŋ Diiloŋo-i, bubɔlaamba, bombolmantaamba, fofortaaamba, ba hinu kuubabalaanŋu cemma'i ŋaa bige-i, ba sa nu ba bĩncɔiŋ nuŋgu. ³¹ Ba yunni kuu aa yaŋ-ba, ba sa kã yaduõŋga, hɔduraamba, ba sa ce hujarre nelieŋ-na. ³² A ne da ba suyaa wuo Diiloŋo wulaa, bamaŋ cieŋ kumaŋ daaku temma-i, ba saa baa kuliŋgu! Ŋga ba suye ba yufieŋa-i ta ba ce-ku, aa tiraa ta ba dii sũnuŋgu ba hã bamaŋ cieŋ-kunŋ.

Diiloŋ uŋ ger dumaa

2 Nuoni maŋ daanŋ nelma ŋ cãl banamba-i, da ŋ fie waa nie nie, ŋ sie kor. Da ŋ ta ŋ cãl banamba-i, kuu dii ŋaa ŋ cãl ŋ fere. Hama-i nuo-i? Naa dii kuuduõŋgu yaa hiere. ² I suyaa wuo

†1:17 Abakuke (Habaquq) 2.4

bamaŋ cieŋ maacembabalaŋ daama temma-i, Diiloŋ uŋ haa kumaŋ bei, u ninsoŋo. ³Nuo da ŋ ta ŋ cāl banamba-i, aa bi ta ŋ ce ba temma-i, ŋ yuu wuo ŋ ka kor Diiloŋo wulaa wei? ⁴Siso Diiloŋ uŋ gbuu fūnuŋ fa aa waa hōhīnantieŋo, naŋ daa kufanŋu-i ānsōsōmma wei? Iŋ saa suw wuo u fafaŋŋu saaya ku ce ŋ bir ŋ ciluo-i wei? ⁵Iŋga niŋ'a ŋ sa nu baa ŋ tūnni-i, aa yagar wuo ŋ sie bir ŋ ciluo-i, naŋ fere'i taaraayaŋ yaahuolbabalaŋo-i ŋ hā ŋ fere Diiloŋ uŋ ka pigāaŋ nuomba-i u jāyāmma-i yiŋgu maŋ nuw-i. U suw u pā. ⁶U ka pā nelieŋo nelieŋo baa u maacemma sullu-i. ⁷Bamaŋ vaa ba fere baa ānfaaŋo-i Diiloŋo duw gbelieŋ-ba aa da ba da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i, ma ka dōl-ba. ⁸Iŋga bamaŋ puu bubuōsīnni baa-yo, bamaŋ cīinaana ninsoŋo-i aa faya ba fere baa āmbabalma cemma-i, u ka pigāaŋ-ba u jāyāmma-i. ⁹Bamaŋ cieŋ āmbabalma-i, ba ka da yaahuolo-i baa muliema yar-ba. A doŋ *Yuifubaa-ba-na ka cor baa *nieraamba-i hiere. ¹⁰⁻¹¹A ne da umaŋ cieŋ ānfafamma-i, duw fie tuo hel hie, Diiloŋo sa ce cieluw; u ka gbelieŋ kutieŋo-i aa ce-yo bōi aa fē u huōŋga-i. A doŋ Yuifubaa-ba-na ka cor baa nieraamba-i hiere.

¹²Bamaŋ saa suw *Moisi *ānjīnamma-i aa ta ba wuo ba cāl, Diiloŋo ka caa-ba; ŋga u sa ka ne ānjīnamma aa caa-ba. A ne da bamaŋ suyaa-ma hiere aa su-uye ba yufieŋa-i ta ba wuo ba cāl-ma, u ka yuu-ba saa baa ma yaa-i aa caa-ba. ¹³Baa na ta na ne wuo sī bamaŋ nuwō ānjīnamma-i yōŋ ba yaa nelviimba-i Diiloŋo wulaa; ba'i sī. Bamaŋ wuoŋyaŋ ma hūmelle-i di kūŋgu-na hiere, ba yaa nelviimba-i. ¹⁴Na saa da, ānjīnamma si dii baa nieraamba-i, ŋga ba suw-ma ba karnu ba wuo ma hūmelle-i. Maŋ fie'a maa si dii baa-ba ba nammu-na, maa dii

ba hōmmu-na. ¹⁵Dumaŋo-na, ba ciluo pigāaŋ wuo ānjīnammaŋ taaraŋ nuomba ta ba ce kumaŋ, kuu dii ba hōmmu-na. A naara kufanŋu-i, baŋ suw ānfafamma-i bō-ma āmbabalma-na, ba hōmmu sa hūu-ma ba ce manāŋ temma, ku bi pigāaŋ wuo ānjīnamma dii ba hōmmu-na. ¹⁶Gēŋgeryiŋgu-na, mafamma-i hiere ma ka suw. A saanu baa miŋ waŋ *Neldōdōlma maŋ, yiŋgu faŋgu-na, Diiloŋo ka ce Yesu-Kirsa ger nuomba yuŋ-maama-i. Mamaŋ fuyaa hiere, ma ka hel bomborma-na.

Yuifubaa-ba-i baa ānjīnamma-i

¹⁷Nuōni maŋ wuo nuw *Yuifuyieŋ nuw, wuo naŋ suw *Moisi *ānjīnamma-i, ŋ kaal ŋ fere wuo Diiloŋo-i namaa wuoŋo, ¹⁸ŋ suw Diiloŋo kusūŋgu-i, aa ānjīnamma cie ŋ ta ŋ suw kumaŋ faa cemma. ¹⁹Nuōni maŋ wuo nuōnei diyaŋ nuomba-i hūmelle-na, wuo nuōnei pu-uriiŋ nuomba yufieŋa-i, ²⁰wuo nuōnei pigāaŋ bamaŋ sa suyaŋ kuyunŋu, wuo nuōnei kalaŋ bamaŋ sa suyaŋ yieŋgu, wuo ānjīnamma cie naŋ suw nelma-i hiere baa ninsoŋo-i hiere. ²¹Nuōni maŋ hāalāyāŋ banamba-i, bige-i cie ŋ sa hāalā ŋ fere? Nuōni maŋ wuo cuoyunŋu saa fa, bige-i cie naŋ ta ŋ cuo? ²²Nuōni maŋ wuo *fuocesīnni saa fa, bige-i cie naŋ ta ŋ ce-ni? Nuōni maŋ sa taaraayaŋ ŋ da tūnni-i baa ŋ yufelle, bige-i cie ŋ ta ŋ bie bīm̄bīnni-i tūnniŋ-dūnni-na? ²³Nuōni maŋ kaalaŋ ŋ fere wuo ānjīnamma dii baa-ni, bige-i cie ŋ ta ŋ cāl ma wuoŋaŋgu-i ŋ bīena Diiloŋo yerre-i. ²⁴Diiloŋ-nelma gbaraa-ma wuo: «Namei cie *nieraamba sa kāŋ Diiloŋo-i.»[‡]

²⁵Da ŋ ta ŋ wuo ānjīnamma-i, yunŋu dii ŋ *jāmma-na. Iŋga da ŋ'a ŋ sa wuo ānjīnamma-i, yunŋu si dii ŋ jāmma-na. ²⁶Iŋaa umaŋ duw saa *jā aa tuo wuo ānjīnamma-i fafamma, ku ce Di-

[‡]2:24 Isayi (Ésaie) 52.5

iloŋo ka cīna-yuɔ wuɔ u saa jā wei?
 27 Terieŋgu fanɔu-na, nuɔni maŋ jāa aa
 ānjīnamma sebe waa baa-ni aa ŋ sa wuɔ
 ma hūmelle-i, fuɔ maŋ saa jā aa tuɔ wuɔ-
 de u ka cira ŋ cālāa cem̄ma. 28 Da ŋ nu
 wuɔ Yuifuyieŋo-i, yufieŋ-nem̄ma sī; aa
 *sīnjāaŋgu-i pādorre sī. 29 Ŋga da ŋ nu
 wuɔ Yuifuyieŋo-i, ba suɔ-yo u huɔŋ-na.
 Aa da ŋ bi nu wuɔ sīnjāaŋgu-i ba da-
 ku ŋ huɔŋ-na. *Diiloŋ-Yalleŋ-sīnjāaŋgu
 yaa kufanɔu-i, ānjīnammaŋ-sīnjāaŋgu
 sī. Yuifuyieŋ fuɔ tem̄ma-i nuɔmba sa
 gbelieŋ-yo, ŋga Diiloŋo'i gbelaŋ-yoŋ.

3 Terieŋgu fanɔu-na, yuŋ haku-i dii
 Yuifusinni-na? Yuŋgu dii sīnjāaŋgu-
 na wei? 2 Yuŋgu dii Yuifusinni-na bām-
 bāale. Diēlā-kūŋgu yaa daaku: Diiloŋo
 diyaa u nelma-i *Yuifubaa-ba nammu
 yaa nuɔ-i. 3 Baŋ fie'a ba hiero saa ji yiera-
 mei, ku ce Diiloŋo ka bir baa huɔŋ-
 āndaŋgu wuɔ ba saa ji yiera-mei wei?
 4 U sie bir baa huɔŋ-āndaŋgu. Nelbilieŋ
 da ba fie waa huhurmantaamba hiero,
 Diiloŋo sie gbāa ce huhurmantieŋo dede,
 ŋaa maŋ nyegāaŋ dumaa u nelma-na
 wuɔ:

«Ninsoŋo ka waa baa-ni ŋ nelma-na hiero.
 Umanɔ duɔ cāl-ni, u cālāa-ni gbāŋgbāŋ.»^f

5 Nelbiliem̄ba gbāa bi cira wuɔ die tie
 ce āmbabalma-i ku saa balan, kere ku
 faa. Ku faa yuŋgu maŋ nuɔ-i ku yaa
 daaku: Die ne mie āncem̄ma-i baa Diiloŋ-
 maama-i, i suɔ ku'i nuɔ-i wuɔ Diiloŋo
 faa. Wuɔ da kuɔ mie āmbabalma ce i
 tie da Diiloŋo fafaaŋgu-i, ma bilaa nie
 u tuɔ gāŋ baa-ye? 6 Diiloŋ duɔ tuɔ gāŋ
 baa-ye, u ninsoŋo! Kuɔ u saa naa fa,
 uu naa ce nie tuɔ suɔ nuɔmba pām̄ma
 baa ba maacem̄ma sully-i? 7 Ŋga da kuɔ

miŋ kar coima maŋ, ma kaala Diiloŋo
 sīnni-i ninsoŋo aa ta ma ce Diiloŋo-i
 boi, ma da nie u dii-mi baa āmbabal-
 manciraamba tuɔ gāŋ baa-mi? 8 Da kuɔ
 mie āmbabalma yaa cieŋ i tie da Di-
 iloŋo fafaaŋgu-i, i gbāa cira ku saaya i
 tie ce āmbabalma-i Diiloŋo tuɔ pigāaŋ
 u fafaaŋgu-i ke? Yebienataamba gbie-ku
 dumaa wuɔ mei wuɔra mi waŋ ma yaa-i.
 Kutaamba-i Diiloŋo ka gāŋ baa-ba; aa ba
 yaa taaraaya-mei.

Molo saa vii

9 Mi gbāa waŋ wuɔ nie? *Yuifubaa mie
 i boyyaa banamba-na wei? I saa buɔ-bei!
 Mi tagaaya pigāaŋ-na cor mie Yuifubaa-
 ba-i baa *nieraamba-i hiero āmbabalma
 nyugāaŋ-bei hiero ka saa. 10 Ma nyegāaŋ
 Diiloŋ-nelma-na wuɔ:

«*Nelviŋo si dii aa bi cira u yaa daayo.*

¹¹ *Molo sa nu nelma, molo si dii umanɔ
 taaraayaŋ Diiloŋo-i.*

¹² *Ba naana hūmelle-i hiero, ba cie
 nelsɔɔyaamba.*

*Ānfafammancero si dii aa bi cira u yaa
 daayo.*[§]

¹³ *Ba nuŋ-āndenni balaŋ ŋaa kuudālāŋgu.
 Ba nunni yūi baa huhurma yaa yoŋ.*

Ba nuŋ-āndenni dii ŋaa tim̄ma.^{**}

¹⁴ *Ba haa ba nubabalaŋgu yaa nuɔmba-
 na ka naŋ bāaŋgu-i.*

Ba nunni yuu baa āndabalanni.^{††}

¹⁵ *Aa ba nammu dii fiefie nelkolle-na.*

¹⁶ *Da ba cor kusuwŋ-nu, ba guɔla-kuɔ aa
 kusuwŋ nuɔmba-i aa cor baa ba fere.*

¹⁷ *Ba sa suɔ baŋ biŋ kumanɔ yaafēlle-i.*^{‡‡}

¹⁸ *Ba sa kāalā Diiloŋo-i halle cekūɔ.*^{¶¶}

¹⁹ A ne da i suyaa wuɔ *ānjīnam-
 maŋ waŋ mamaŋ hiero, ma vii bamaŋ

^f3:4 Gbeliemāŋ-nalāaŋgu (Psaume) 51.6
 §3:12 Gbeliemāŋ-neini (Psaumes) 14.1-3; 53.2-4
 **3:13 Gbeliemāŋ-nalāaŋgu (Psaume) 140.4
 ††3:14 Gbeliemāŋ-nalāaŋgu (Psaume) 10.7
 ‡‡3:17 Isayi (Ésaïe) 59.7-8
 ¶¶3:18 Gbeliemāŋ-nalāaŋgu (Psaume) 36.2

dii ānjīnamma yaa nuɔ-i. Mafamma cie molo baa gbāa duɔ da āntaalāmma aa nuɔmba-i hiere ba da ba suɔ wuɔ ba cālāa Diiloŋo-i. ²⁰Na saa da, molo sie gbāa wuɔ ānjīnamma-i ma kūŋgu-na hiere a vii Diiloŋo wulaa. Ānjīnamma ce nelieŋ nuɔ ŋ suɔ wuɔ āmbabalmanceron nuɔ.

Viisīnni da nie?

²¹Ŋga fiefie-i-na, Diiloŋo pigāaŋ-ye uŋ kāŋ-yeŋ nelviin mie dumaa aa u sa ne *Moisi *ānjīnamma-i, ŋaa maŋ nyegāaŋ dumaa ānjīnammaŋ-sebe-i-na baa *Diilopɔpuɔrbiemba sebebāa-ba-na. ²²Diiloŋo ne nelbiliembaŋ haa ba naŋga Yesu-Kirsa-i-na dumaa aa suɔ tuɔ kāŋ-ba nelviimba. Nuɔni maŋ da ŋ hūu *Kirsa maama-i, u tuɔ kāŋ-ni nelviin nuɔ. Na saa da, nuɔmba-i hiere baa dii kuuduɔŋgu, ²³ba cālāa Diiloŋo-i; a ce dumaano-na molo sa gbāa pie Diiloŋo-i. ²⁴Ŋga Diiloŋo-i baa u fafaaŋgu-i u ce-ba nelviimba ba ta ba gbā ba pie-yo. U ce mafamma-i gbāŋgbāŋ u sa hūu bīŋkūŋgu ba wulaa. U cie Yesu-Kirsa yaa hūu-ba āmbabalma nammu-na ce-ba nelviimba. ²⁵Diiloŋo cie u yaa-i tāmman-kūŋgu a pir āmbabalma-i bamaŋ haa ba naŋga yuɔ ba yunni-na. Āmbabalma maŋ cie yiinaa-i-na, uu naa suuye u yufieŋa mei, u saa yuu ma cēmelle; ŋga u pigāaŋ baa tāmman-kūŋ daaku-i wuɔ u wuɔ hūmelle. ²⁶Tāmman-kūŋ daaku bi pigāaŋ Diiloŋo viisīnni-i nyuŋgo ku bāaŋ daaku-na. Ku pigāaŋ wuɔ Diiloŋo-i nelviin dii yiinaa, aa u bi kāŋ bamaŋ haa ba naŋga-i Yesu-i-na nelviimba.

²⁷Da ma waa dumaano-na, molo gbāa kaal u fere wuɔ fuɔ nelviinŋo wei? Molo sie gbāa kaal u fere. Hama-i nuɔ-i? Diiloŋo sa kāŋ-ye nelviin mie wuɔ i wuɔ ānjīnamma, ŋga iŋ haa i naŋga Yesu-Kirsa-i-na, ku'i cie u tuɔ kāŋ-ye

nelviin mie. ²⁸I gbāa waŋ mamaŋ ma yaa daama: Diiloŋo kāŋ nelieŋ nuɔŋo-i nelviin nuɔ wuɔ ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na, u sa kāŋ-ni wuɔ ŋ wuɔyaa ānjīnamma. ²⁹Mi saa yagar-ma da kuɔ Diiloŋo cie *Yuifu ba wuɔŋo yonŋ. Diiloŋo bi si dii baa banamba-i wei? Uu dii baa-ba. ³⁰Diiloŋo dii u diei yonŋ, unano si dii yaŋga naŋga. Yuifubaa-ba maŋ haa ba naŋga Yesu-i-na u ka tuɔ kāŋ-ba nelviimba, aa *nieramba maŋ bi haa ba naŋga Yesu-i-na u ka bi tuɔ kāŋ bafamba-i nelviimba. ³¹Die cira wuɔ Diiloŋo ne nelieŋ nuɔ niŋ haa ŋ naŋga Yesu-i-na dumaa aa suɔ tuɔ kāŋ-ni nelviin nuɔ, ku pigāaŋ wuɔ yuŋgu si dii ānjīnamma-na wei? Ku'i sī; ŋga ku ce i migāaŋ suɔ ānjīnamma munyerammu-i Diiloŋ-hūmelle-na.

Abiramu nahaale maama

4 Nieŋ i bīncɔiŋo-i *Abiramu kūŋgu-i. I gbāa waŋ wuɔ nie u maama-na? Uŋ siire u daa bige-i? ²Uŋ cie kumaŋ, kuɔ Diiloŋo naa ne ku yaa-i aa cira nelviinŋo, uu naa gbāa tuɔ kaal u fere. Ŋga u sie gbāa kaal u fere Diiloŋo yaŋga-na. ³Diiloŋ-nelma waŋ wuɔ nie u kūŋgu-na? Ma ciera wuɔ: «*Abiramu haa u naŋga Diiloŋo-na, Diiloŋo ne u nahaale-i aa cira nelviinŋo.*»^{§§} ⁴Nelieŋ nuɔ da ŋ ta ŋ taara bīŋkūŋgu, ŋ ce maacemma-i a gbāa da ku bīŋkūŋgu-i. Dumaano-na, ŋ saa da-ku gbāŋgbāŋ; ŋ cufalaa aa da-ku. ⁵Kuuduɔŋgu sī baa viisīnni-i. Ŋ sie gbāa ce maacemma da viisīnni-i; ŋga da ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na yonŋ, wuɔ u yaa cieŋ nelbalaŋo-i nelviinŋo, Diiloŋo ne niŋ haa ŋ naŋga-i yuɔ dumaa aa tuɔ kāŋ-ni nelviin nuɔ. ⁶Diiloŋ uŋ'a u saa ne umaŋ ciluɔ-i aa suɔ tuɔ kāŋ-yo nelviinŋo, *Davidi hālāa kutieŋo yudɔɔlŋen-nalāaŋgu yaa wuɔ:

⁷«*Diiloŋ uŋ cie jande bamaŋ cālmuo nuɔ-i,*

§§4:3 Miwaanŋo jīnammaŋ-sebe (Genèse) 15.6

uj hurii bamaŋ āmbabalma-i,
kutaamba yunni dɔlaa.

⁸ Itieŋ uŋ'a u sa kãŋ umaŋ āmbabalma-i,
kutieŋo yungu dɔlaa.»*

⁹ Yudɔdɔlle fande vii bamaŋ *jãa yonŋ wei? Bamaŋ saa jã, ba nuŋgu bi si dii-die wei? I waan ma yaa cor yie: «Diiloŋo nie Abiramunŋ haa u nanŋa-i yuo dumaa yaa aa cira nelviioŋo.» ¹⁰ Mafamma cie yaku-i? Abiramunŋ naa jã tĩ sisɔ u saa naa hi jã yogo? U saa naa hi jã yogo. ¹¹ Aa Abiramunŋ suɔ duɔ jã, uu naa haa u nanŋa Diiloŋo-na, a ce dumaŋo-na Diiloŋo naa tuɔ kãŋ-yo nelviioŋo. Ku huonŋu yaa nuɔ-i Diiloŋo cie u suɔ jã a duɔ pigãanŋ wuo fuɔ viisĩnni dãnyuo yaa *jãmma-i†. A ce dumaŋo-na, bamaŋ saa jã hiere aa haa ba nanŋa-i Diiloŋo-na, Abiramunŋ cie ba to. Diiloŋo bi kãŋ bafamba-i nelviimba. ¹² Bamaŋ jãa, u yaa bi cie ba to-i. Mi sa gbẽ bamaŋ jãa yonŋ de; ŋga mi gbẽ bamaŋ jãa aa tiraa haa ba nanŋa-i Diiloŋo-na ŋaa fuɔŋ ŋa naa haa-ka yuo dumaa aa suɔ duɔ jã.

Diiloŋo-nupãlle vii bamaŋ haa ba nanŋa yuo

¹³ Ku saa ce ŋaa Diiloŋo nie *Abiramunŋ wuo yaa *ãnjĩnamma-i dumaa aa pã nuŋgu-i baa-yo de! Ŋga uŋ haa u nanŋa-i Diiloŋo-na dumaa, Diiloŋo nie ku yaa-i aa pã nuŋgu-i baa-yo. Diiloŋo kãanŋ-yo nelviioŋo aa pã nuŋgu-i baa-yo wuo u ka hã fuɔ baa u huonŋu-i hĩema-i‡. ¹⁴ Diiloŋo uŋ pãa nuŋgu maŋ, kuɔ bamaŋ taa ba wuo ãnjĩnamma-i ba yaa naa saaya ba da-ku yonŋ, yungu naa saa waa nahaale-na, aa Diiloŋo nupãlle naa waa ãndag-bãŋgbãlãanŋu. ¹⁵ Die i ne, ãnjĩnamma jo

baa Diiloŋo-berru; a ne da ãnjĩnamma da ma'a maa si dii kusuoŋ-nu, cãlmuɔ si dii.

¹⁶ Ku'i cie ŋ da Diiloŋo pãa u ciilunŋu nuŋgu-i baa bamaŋ haa ba nanŋa yuo, ku da ku ce gbãŋgbãŋ-kũŋgu a vii Abiramunŋ hãayẽlmba-i hiere. Ku saa ce ŋaa bamaŋ wuo yaaŋ ãnjĩnamma-i bafamba da-ba-dieŋ kũŋgu-i; Abiramunŋ yeŋ i to hiere, bamaŋ haa ba nanŋa-i Diiloŋo-na fuɔ temma-i, ba nuŋgu bi dii-kuɔ. ¹⁷ Ma nyegãanŋ Diiloŋo-nelma-na wuo: «*Mi ka ceni siyaabaa boi bĩncioŋ nuɔ.*»[¶] Diiloŋo maŋ siireŋ bikuomba-i, umaŋ hielaanŋ bĩmbĩnni maŋ saa hi hel yogo baa u nuŋ-ãndaanŋu, Abiramunŋ haa u nanŋa-i Diiloŋo faŋo yaa nuɔ-i. Diiloŋo faŋo wulaa Abiramunŋ yaa i to-i.

¹⁸ Nelma maŋ nelie sie gbãa hũuma, Abiramunŋ hũyãa ma yaa-i. U haa u nanŋa-i Diiloŋo-na ma yaa nuɔ-i aa tĩena tuɔ cie. U cie dumei a ce siyaabaa boi bĩncioŋo ŋaa Diiloŋo uŋ'a naa waŋ-ma dumaa baa-yo wuo: «*Ŋ huonŋu ka ciinu.*»[§] ¹⁹ U bieŋa taa a kã bieŋ komuoŋa ndii-i na; duɔ ne, u da fuɔ kuu tĩ aa u cieŋo-i Sara naa cor bilodalle-i aa u nanŋa saa kã u huonŋ-nu dede; ŋga Abiramunŋ saa kar Diiloŋo-na. ²⁰ Uu naa tĩena baa-ma wuo Diiloŋo uŋ pãa nuŋgu maŋ, u ka ce-ku. U saa naa ce u hõmmu-i mu hãi. Uŋ haa u nanŋa-i Diiloŋo-na, ku diyaa sireiŋa yuo a ce u gbeliŋ Diiloŋo-i. ²¹ Uu naa fũnuŋ suɔ wuo Diiloŋo uŋ waanŋ mamaŋ, ku fĩŋgũɔ dii-yuo u duɔ ce-ma. ²² Ku'i cie *Diiloŋo ne uŋ haa u nanŋa-i yuo dumaa aa cira nelviioŋo.* ²³ «*Diiloŋo nie uŋ haa u nanŋa-i yuo dumaa aa cira nelviioŋo*»^{**}: Nelma famma saa nyegẽŋ vii fuɔ da-udie. ²⁴ Ma bi vii mie maŋ haa i nanŋa-i

*4:8 Gbeliemaŋ-nalãanŋu (Psaume) 32.1-2

†4:11 Nieŋ Miwaanŋo jĩnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 17.9-14

‡4:13 Nieŋ Miwaanŋo jĩnammaŋ-sebe-i-na 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18.

¶4:17 Miwaanŋo jĩnammaŋ-sebe (Genèse) 17.5

§4:18 Miwaanŋo jĩnammaŋ-sebe (Genèse) 15.5

**4:23 Miwaanŋo jĩnammaŋ-sebe 15.6

Diiloŋo-na. U yaa siire Itieŋo-i Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na. U ji ne iŋ haa i naŋga-i yuɔ dumaa aa cira nelviin mie. ²⁵U siyaa ba ko Yesu-i i āmbabalma maama-na aa sire-yuɔ ce-ye nelviin mie.

I suuriinu i-naa baa Diiloŋo-i

5 Iŋ haa i naŋga Diiloŋo-na a ce nelviin mie u wulaa, Itieŋo-i Yesu-Kirsa diyaa-ye i-naa nuɔ baa-yo fiefie-i-na. ²Iŋ haa i naŋga Diiloŋo-na, fuɔ yaa cie i tie da u hujarre-i. Hujar daade dii baa-ye bāŋgu-i baa isuɔŋgu-i. Aa iŋ tie-naana baa-ma wuo i ka ce i bāŋgu-i baa Diiloŋo-i, ku'i gbu ku fē i hɔmmu-i. ³Aa ku'i sī yon, die fie waa yaahuolo-na, i hɔmmu fē. I suyaa wuo yaahuolo yaa cieŋ i doluonu-mei. ⁴Aa die doluonu-mei ku ce i nyaar-mei. Aa die nyaar-mei ku ce i tie hīŋ ma taalunŋu. ⁵Iŋ hīŋ taalunŋu maŋ, ku sie gbāa tāal-e. Hama-i nuɔ-i? Diiloŋo silaa ce baa-ye cor; uŋ hāa-ye u *Yalle maŋ di cie i tie suɔ uŋ kuŋ i maama-na dumaa.

⁶Coima saa fa, kuŋ ŋa naa gbuu biŋ dūŋgu yie huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Diiloŋ uŋ ŋa naa dii huɔŋgu maŋ, kuŋ juɔ hi, *Kirsa kuu āmbabalmanciraan mie i maama-na. ⁷A hūu-ma ku nelviin maama-na kuu dii kpelle! Molo gbāa ji da sireiŋa a ku nelfefein maa-na. ⁸A ne da mie iŋ ŋa naa gbuu suur āmbabalma-na bāl i nuhɔŋ-na, Kirsa kuu i maama-na. Diiloŋo cie ku yaa-i a pigāan-ye uŋ dɔlaa-ye ka hi kusuɔŋ-nu. ⁹Fiefie-i-na, Yesuŋ cie u fere tāmman-kūŋgu a ce-ye nelviin mie Diiloŋo yaanga-na, u ce nie aa u sie kor-e u berru-na? ¹⁰Ii naa waa bigāaruŋ baa Diiloŋo-i, u sie u Biɛŋo ku a dii-ye i-naa nuɔ baa-yo. Iŋ suurii i-naa nuɔ tī, fiefie-i-na u Biɛŋon siire, u ce nie aa u sie kor-e? ¹¹A naara kufanŋu-i, Itieŋo-i Yesu-Kirsa cie i hɔmmu gbuu fē baa Diiloŋo-i. U yaa diyaa-ye i-naa nuɔ fiefie-i-na baa Diiloŋo-i.

**Adāmaŋ guɔlaaya kumaŋ
Yesu migāan-ku**

¹²Adāma yaa diyaa āmbabalma-i hīema-na. Kuu dii ŋaa nelduɔŋo'i diyaa āmbabalma-i hīema-na aa kuliŋgu nyaanu āmbabalma-i jo. A ce dumaanŋo-na nuɔmba-i hierie baŋ cie āmbabalma-i, kuliŋgu naa cure-bei hierie. ¹³Aa Diiloŋo suɔ duɔ hā *Moisi-i *ānjīnamma-i, āmbabalma naa suur tī hīema-na, ŋga ānjīnammāŋ ŋa na'a ma saa waa dumaanŋo-na, Diiloŋo saa tuɔ kāŋ āmbabalma-i. ¹⁴A ne da a don Adāma bāanŋu-na, a ji hi Moisi kūŋgu-i, kuliŋgu cie ku bāanŋu-i, halle bamaŋ saa cāl Adāma temma-i a yagar Diiloŋo nuŋgu-i, ku taa ku wuo-ba.

Adāma-i baa *Koŋkortieŋo maŋ naa saaya u jo, ba maacemma nyaanu ma-naa. Adāma guɔlaaya nelbilibiamba-i, Koŋkortieŋo jo ji migāan-ba. ¹⁵Adāma cālmuɔ sie gbāa fi baa Diiloŋ-sāmman-i. Nelduɔŋ cālmuɔ maama-na kuliŋgu wuyaa nuɔmba bɔi ninsoŋo, ŋga Diiloŋo hujarre temma si dii. Aa uŋ cie sāmman maŋ nelduɔŋ maama-na, Yesu-Kirsa maama-na, ma maaraa kufanŋu-i aa ma bi hii nuɔmba bɔi. ¹⁶Aa Diiloŋ-sāmman juɔ baa kumaŋ, kuuduɔŋgu sī baa nelduɔŋ cālmuɔŋ juɔ baa kumaŋ. Āmbabalma diein juɔ baa gēŋgeruɔ maŋ, gēŋgero faŋo juɔ baa Diiloŋ-berru, a ne da iŋ cie āmbabalpepetieŋo maŋ, Diiloŋo cie hujarre yie u saa cāl-e. ¹⁷Da kuɔ cālmuɔtieŋo diei maama-na kuliŋgu cie ku bāanŋu-i ninsoŋo, bamaŋ siyaa Diiloŋo sāmman-i aa u ce-ba nelviimba u saa hūu biŋkūŋgu ba wulaa, Yesu-Kirsa da-u-diei cie ba da ba ce ba bāanŋu-i ka hi hie?

¹⁸Terieŋgu fanŋu-na, nelduɔŋ āmbabalmaŋ cie Diiloŋo gāŋ baa nelbilibiamba-i hierie dumaa, nelduɔŋ āncenviima bi kuraa nelbilibiamba-i hierie dumei aa hiel-ba kuliŋgu-na. ¹⁹Nelduɔŋo diei uŋ yagaraa Diiloŋo

nunɔu-i dumaa a ce nuɔmba bɔi ce āmbabalmanciraamba, nelduɔŋo diei bi siyaa Diiloŋo nunɔu-i dumei a ce nuɔmba bɔi ce nelviimba Diiloŋo wulaa.

²⁰ Kumaŋ ŋaa *ānjīnamma-i, Diiloŋo hāa-ye baa-ma i die suɔ wuɔ i āmbabalma maaraaya cor. Ŋga i āmbabalma-i baa ma maaramma-i hiere Diiloŋ-hujarre maaraa-ma aa bir jārā. ²¹ Diiloŋo cie hujarre yie aa ce-ye nelviinɔ mie i die da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa barguɔ-i-na. A ce dumaŋo-na āmbabalmaŋ cie ma bāaŋgu-i baa nelkolle-i dumaa, Diiloŋ-hujarre ce di bāaŋgu-i baa koŋkoro-i dumei.

I karaanu i-naa nuɔ baa āmbabalma-i

6 Kufanɔu terienɔu-na i gbāa cira nie? I saaya i cor baa āmbabalma-i Diiloŋo duɔ ce hujarre yie bɔi wei? ² Ma'i sī! Ii dii ŋaa i kuu a karnu i-naa nuɔ baa āmbabalma-i, i ce nie gbāa tiraa cor baa-ma?

³ Na saa suɔ wuɔ mie maŋ *baatiseŋ hiere a suur Yesu-Kirsa horre-na, kuu dii ŋaa i kuu baa-yo'i wei? ⁴ Inɔ daa *batemu-i, kuu dii ŋaa i kuu baa *Kirsa-i aa ba fuure-yie baa-yo i To-i Diiloŋo duɔ sire-yie ŋaa uŋ siire fuɔ-i dumaa baa u himma-i i die waa bāfelieŋ-nu. ⁵ Na saa da, da kuɔ i kuu kulduɔŋgu baa Kirsa-i, i ka bi sire sireduɔma baa-yo. ⁶⁻⁷ Umaŋ duɔ ku, u kuraa āmbabalma nammuna. Terienɔu fanɔu-na na saaya na suɔ wuɔ ba gbuu i cicuɔŋgu-i baa Kirsa-i a ko i balaanɔu-i a hūu-ye āmbabalma nammuna. ⁸ Da kuɔ i kuu baa Kirsa-i, i suyaa wuɔ i ka sire waa baa-yo. ⁹ I suyaa kerre wuɔ Kirsaŋ siire hel kuomba hɔlma-na, u sie tiraa ku; kuliinɔu sie tiraa gbāa ce bīŋkūŋgu yuɔ. ¹⁰ Kirsa kuu i diei a kure āmbabalma-i gbula. Uŋ siire fiefie-i-na, u cāa Diiloŋo. ¹¹ Kuuduɔŋgu yaa baa namaa bi fere-i: Na gbīe na diima na hɔmmu-na wuɔ na kuu a karnu

na-naa nuɔ baa āmbabalma-i aa sire waa Yesu-Kirsa horre-na ta na cāa Diiloŋo.

¹² Terienɔu fanɔu-na, āmbabalma saa saaya ma tiraa ta yaanɔa nei a ce na ta na ce kumaŋ dɔlaanuŋ-nei. ¹³ Baa na tiraa na nanna na fere na hā āmbabalma-i ma ce-na kɔraaŋ namaa ta ma ce kuuba-balaanɔu baa-na. Ŋga naŋ kuu aa sire waa cicēlma fiefie-i-na, yaanɔa aa na hā Diiloŋo-i baa na fere u ce-na ānfafamanciraanɔ namaa, tuɔ ce ānfafamma baa-na. ¹⁴ Naŋ yaanɔa ānjīnamma-i aa cu Hujarrentienɔu huonɔ-nu, āmbabalma sie tiraa gbāa ce bīŋkūŋgu nei.

¹⁵ Ŋga inɔ yaanɔa ānjīnamma-i aa cu Hujarrentienɔu huonɔ-nu, i ka cor tie ce āmbabalma-i wuɔ ānjīnamma sa tiraa ma ye dii i yuŋ-nu wei? Ma'i sī! ¹⁶ Na saa suɔ wuɔ da ŋ nanna ŋ fere hā nelieŋo ŋaa kɔrieŋ nuɔ, a ta ŋ nu u nunɔu-i, ŋ cie kutieŋo kɔrieŋ nuɔ ninsoŋo wei? Ku gbāa waa ŋ naana ŋ fere hā āmbabalma, mafamma kā baa-ni kuliinɔ-nu. Ku gbāa bi waa ŋ naana ŋ fere hā Diiloŋo ta ŋ nu u nunɔu-i; kufanɔu kā baa-ni viisīnninɔ. ¹⁷ Ŋga yaanɔa i tie jaal Diiloŋo-i: Namaa namaŋ āmbabalma naa ce-na kɔraaŋ namaa, na yaanɔa fiefie-i-na aa ta na nu Diiloŋo nunɔu-i baa huɔŋga diei, aa sie baŋ waanɔ mamaŋ baa-na. ¹⁸ Na hilaa āmbabalma kɔrsīnni-na a suur viisīnninɔ-kɔrsīnninɔ. Kuu dii ŋaa na hiela na nanɔga āmbabalma cemman-na, na suuri kuuviiŋ-nu fiefie-i-na. ¹⁹ Na nelnulle gbīe baa-na ku'i cie mi bie nel daama-i da mi tagaaya pigāan-na. Dīelūɔ-i-na, naŋ ŋa naa nanna na fere dumaa ŋaa kɔraaŋ namaa a hā āmbabalma-i ta na ce kakarkuonɔo-i, a ji ce na pu baa Diiloŋo-i, naanaŋ na fere dumei fiefie-i-na na hā Diiloŋo-i, na ta na ce kuuviiŋgu a waa nelfafaanɔ namaa.

²⁰ Āmbabalmaŋ ŋa naa ta na yaanɔa na huɔŋgu-na, na saa ta na yuure viisīnninɔ-maama. ²¹ Naŋ taa na ce kumaŋ ku huɔŋgu-na, na daa bige-i kuɔ?

Ma sī nyunḡo-i-na ku da-na senserre ke? Maacemma famma temma kā baa nelieḡo kuliinḡ-nu.

²²Ḳḡa fieḡie-i-na, na kuraa āmbabalma nammu-na ta na cāa Diiloḡo. Naḡ daa kumaḡ kuḡ, ku yaa daaku: Na ciluḡ faa a saanu baa Diiloḡ uḡ taaraḡ-yuḡ dumaa, aa na ka da cicēlma maḡ sa tieḡ dede-i. ²³Na saa da, āmbabalma pā ma tieḡo-i baa kuliinḡu, a ne da da ḡ waa Itieḡo-i Yesu-Kirsa horre-na, Diiloḡo hā-ni baa cicēlma maḡ sa tieḡ dede-i gbāḡgbāḡ.

I karaanu i-naa nuḡ baa ānjīnamma-i

7 Tobiiḡ namaa, mi suyaa mie na suḡ kuḡ wuḡ dumaa i hōlma-na. Na suyaa wuḡ nelieḡ nuḡ da ḡ waa cicēlma yaa-i ḡ saaya ḡ ta ḡ wuḡ hūmieḡa-i aḡ saaya a wuḡ dumaa. ²Terieḡu faḡḡu-na, casoḡo bōlḡ duḡ waa cicēlma, u sie gbāa hel ānsorre-na. Ḳḡa bōḡ duḡ ku, biḡkūḡḡu sie gbāa bella-yuḡ ba ānsorre-na. ³Duḡ yaḡ u bōlḡ-i cicēlma aa kā ka soḡ bibieḡo naḡ-na, u cālāa; u cie *fuocesiinni. Ḳḡa u bōlḡ duḡ ku, nelma sie gbāa yuu-yo; u gbāa soḡ bibieḡo naḡ-na aa u sie cāl. ⁴Tobiiḡ namaa, kuuduḡḡu yaa baa namaaḡo-i; naḡ kuu baa *Kirsa-i, kuu dii ḡaa na karaanu na-naa nuḡ baa *Moisi *ānjīnamma-i. Na cie unāḡ baḡḡ namaa. Umaḡ siire kuomba hōlma-na, i cie fuḡ baḡḡ miemei die gbāa tie ce kumaḡ dōlaanuḡ Diiloḡo-i. ⁵Iḡ waa tie ce kumaḡ dōlaanuḡ-yie, ānjīnamma taa ma pigāaḡ kumaḡ saa fa cemma. Da ma cira kumaḡ saa fa, i tie taara i ce ku yaa-i, a ne da ku yaa kāaḡ baa-ye kuliinḡu-na. ⁶Ḳḡa fieḡie-i-na, iḡ kuu baa Kirsa-i, kuu dii ḡaa i karaanu i-naa nuḡ baa ānjīnamma-i. Iyoḡo maḡ waa i gbeini-na, u karaa aa yaḡ-ye i fereḡ nuḡ; i gbāa cāa Diiloḡo-i cāafelemma. I yaḡ cāacōmma-i, Moisiḡ nyegāaḡ mamaḡ, aa i tie nu *Diiloḡ-Yalle yaa wulaa-i.

Ānjīnamma sīnni-i

⁷Terieḡu faḡḡu-na, i gbāa cira nie? Ānjīnamma balaḡ āmbabalma temma-i wei? Ma'i sī! Ānjīnamma yaa cie mi suḡ āmbabalma-i. Kuḡ ānjīnamma saa naa cira: «Baa ce nenemuḡu-i»^{††}, mi naa saa suḡ wuḡ nenemuḡu balaḡ. ⁸Āmbabalma deraa ānjīnamma yaa nuḡ-i a ce muḡo-i nenemuntieḡ muḡ. Ānjīnaḡ da ma'a maa si dii, āmbabalma kure. ⁹Diēlūḡo-i-na, ānjīnammaḡ ḡa na'a ma saa waa, mi taa mi ce mi bāaḡḡu-i; ḡḡa ānjīnammaḡ juḡ jo, āmbabalma yaa cieḡ ma bāaḡḡu-i ¹⁰aa muḡmi cer kure. Ānjīnamma maḡ naa saaya ma kāyā-yie i tie ce i bāaḡḡu-i, ma birii yaḡ aa kōsuḡ muḡo-i. ¹¹Āmbabalma deraa ānjīnamma yaa nuḡ-i a tāal-mi kōsuḡ-mi. ¹²Ānjīnamma famma fere-i Diiloḡo-maama, ma hūmieḡa-i Diiloḡo-waaḡa. A vii aa tiraa fa. ¹³Biḡkūfafaḡḡu gbāa jo baa mei kōsuḡa-i wei? Ku sie gbāa! Āmbabalma yaa juḡ baa-ma. Ma cieḡ biḡkūfafaḡḡu yaa nuḡ-i a kōsuḡ-mi da ma pigāaḡ ma balaḡḡu-i baa ma hōdorre-i.

Āmbabalma taa yaḡḡa nelbilōḡo-na

¹⁴I suyaa wuḡ *ānjīnamma hilaa Diiloḡo wulaa, a ne da muḡo-i nelbilōḡo-bāḡḡbālāḡ muḡ, aa āmbabalma tiraa ta yaḡḡa mie. ¹⁵Mi sa suḡ miḡ ceḡ kumaḡ: Miḡ taaraḡ kumaḡ mi sa ce kufaḡḡu, kumaḡ sa dōlaa-miḡ mi bir mi ce ku yaa-i. ¹⁶Mi suyaa wuḡ miḡ ceḡ kumaḡ ku saa fa. Terieḡu faḡḡu-na mi suyaa wuḡ ānjīnamma faa. ¹⁷A ce dumaḡḡo-na ku pigāaḡ wuḡ mei maacemma sī mafamma-i; āmbabalma maḡ mi huḡḡa-na, mafamma maacemma'i. ¹⁸Kumaḡ cie mi waḡma dumaḡḡo-na, mi suyaa wuḡ ānfafamma si dii mi kusūḡḡu-na. Mi nie da ānfafamma cemmanḡ-nuḡḡu dii

^{††}7:7 Helmaḡ-sebe (Exode) 20.17; Ānjīnamma tiyemmanḡ-sebe (Deutéronome) 5.17

mie, nga ma cemman-fɔngũ yaa hie?
¹⁹ Miŋ taaran ɔnfafamma maŋ, mi sa ce mafamma; miŋ'a mi sa taara ɔmbabalma maŋ, mi ce ma yaa-i. ²⁰ Da mi ta mi ce kumaŋ mi sa taara-kuɔ, mei maacemma sɪ mafamma-i; ɔmbabalma maŋ mi huɔŋga-na, mafamma maacemma'i.

²¹ Fiefie-i-na, mi suyaa kumaŋ dii-mie: Da mi ta mi taara mi ce ɔnfafamma-i, ɔmbabalma yaa bir ta yaanŋa. ²² Mi huɔŋga-na, Diilon-ɔnjɔnamma dɔlnu-mie. ²³ Nga mi nie da nelma namma'i dii ta ma gɔŋ baa mamaŋ dɔlaa-miŋ mi huɔŋga-na. Ma cie ɔmbabalma ta yaanŋa mie, a ce mi ta mi hel mi ce ma yaa-i. ²⁴ Mei sũlŋ daama fuɔ! Ma kɔ baa muɔmei daami da ma ka kɔsuɔŋ-mi, hai ka hũu-mi? ²⁵ Mi jaal Diilonŋo yaa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-na, u yaa hũyɔa-mi.

Mi gbɔa cira: Muɔ fuɔ, mi siyaa Diilonŋo ɔnjɔnamma-i, ma dɔlnu-mie, nga mi kusũŋ-maama ce mi ta mi cu ɔmbabalmaŋ-huonnu.

I yunni dii Diilon-Yalle nammu-na

8 Fiefie-i-na fuɔ! Bamaŋ suurii Yesu-Kirsa horre-na, Diilonŋo sie ka gɔŋ baa-ba. ² Bige-i cie mi waŋ-ma dumaanŋo-na? *Diilon-Yalle fɔngũ maŋ hɔaŋ-yeŋ ninsoŋ-cicɛlma-i Yesu-Kirsa horre-na, u kuraa-ye ɔmbabalma nammu-na baa kulliŋgu bi nammu-na. ³ *Moisi *ɔnjɔnamma saa waa ma gbɔa ce mafamma-i. Nelbiliemba nayusɪnni yaa naa ce ku ta ku yar ɔnjɔnamma-i. Kumaŋ yaraa ɔnjɔnamma-i, Diilonŋo cie u Bieŋo ce-ku: U saan-yo u jo ɔmbabalmanciraan mie temma, a ji bɔl baa ɔmbabalma-i nelbilieŋ mie i hɔlma-na. U cie dumei a kure-mei. ⁴ Mie maŋ yaanŋ i kusũŋ-maama-i aa tie ce Diilon-Yalle kusũŋgu, Diilonŋo cie mafamma-i i die gbɔa tie wuɔ ɔnjɔnamma-i maŋ saaya ma wuɔ dumaa. ⁵ Bamaŋ cieŋ ba fereŋ kusũŋ-maama-i,

ba yii baa kumaŋ dɔlaanun-bei. A ne da bamaŋ cieŋ Diilon-Yalle kusũŋgu-i, ba yii baa kumaŋ dɔlaanun Diilon-Yalle. ⁶ Da ŋ ta ŋ yii baa naŋ kusũŋ-maama yoŋ, ma kɔ baa-ni kɔsuɔma-na; nga da ŋ ta ŋ yii baa kumaŋ dɔlaanun Diilon-Yalle-i, ku kɔ baa-ni cicɛlma-na baa hɔfɛlleŋ. ⁷ Bamaŋ hɔmmu-i yuu baa bafamba fereŋ kusũŋ-maama yoŋ, kutaamba-i Diilon-bigaarɔamba; ba sa sie Diilonŋo wulaa aa ba sie gbɔa sie u wulaa. ⁸ Bamaŋ yaanŋ ba kusũŋ-maama ta yaanŋa bei, ba sie gbɔa ce biŋkũŋgu hel Diilonŋo yufelleŋ. ⁹ Nga namaanŋo-i, Diilon-Yalleŋ yeŋ na hɔmmu-na, na sa ce na kusũŋ-maama. Diilon-Yalleŋ taaran kumaŋ, na ce ku yaa-i. *Kirsa Yal da die di sɪ umaŋ nuɔ-i, kutieŋo-i Kirsa wuonŋo sɪ. ¹⁰ A ne da da kuɔ Kirsa dii na hɔmmu-na, Diilonŋo cie-na nelviin namaa, a ce dumaanŋo-na u Yalle hɔa-na cicɛlma maŋ sa tieŋ dede-i. ɔmbabalma ka ce na ku banamba temma-i, ¹¹ nga umaŋ siire Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na, u Yalleŋ yeŋ baa-na, u ka bi sire namaanŋo-i baa-de.

¹² Terieŋgu faŋgu-na tobiŋ namaa, cɛmelle dii-yie. Nga cɛmelle maŋ dii-yie di yaa daade: I yaŋ i kusũŋ-maama-i aa i tie ce kumaŋ dɔlaanun Diilon-Yalle yaa-i. ¹³ Na saa da, da na ta na ce kumaŋ dɔlaanun-nei, na ka kɔsuɔŋ na fere. Nga da na yaŋ Diilon-Yalle kɔyɔ-nei na hiel na gboluonŋu kuubalaanŋu cemma-na, na ka da cicɛlma maŋ sa tieŋ dede-i.

Diilon-Yalle ce-ye Diilon-bisɔlŋ mie

¹⁴ Bamaŋ yaanŋ *Diilon-Yalle ta ba yaan-na hiere, Diilon-bisɔlmba. ¹⁵ Kumaŋ cie mi waŋ-ma dumaanŋo-na, naŋ daa Diilon-Yalle maŋ, di sa ce-na kɔraan namaa, a ce na ta na kɔalɔ; nga di ce-na Diilon-bisɔlŋ namaa, a ce i tie gbɔ i bi Diilonŋo-i «Baba!» ¹⁶ Diilon-Yalle fande fere yaa fieŋ i hɔmmu-i a pigɔaŋ-ye wuɔ Diilon-bisɔlŋ mie. ¹⁷ Aa in yeŋ Diilon-

bisālŋ mie, u ciilunŋu vii miemei; i ka wuo-ku baa i-naa baa *Kirsa-i. Iŋ muliēŋ baa-yo, i ka bi ce i bāanŋu-i baa-yo u yuntēsinni-na.

¹⁸ Mi suyaa mie iŋ ceŋ muliēma maŋ nyunŋo-i-na, ma sie gbāa fi baa iŋ ka ce i bāanŋu-i dumaa bisīnuo-i-na. ¹⁹ Na saa da, Diilonŋ-bisālmba sinniŋ ka suō yiinŋu maŋ nuo-i, hiēmaŋ-niini-i hiere ni niya yiinŋu faŋŋu hirma-i. ²⁰ Hiēmaŋ-niini-i hiere ni naa yunŋu, aa ni nagāŋ-na sī, Diilonŋo yaa cie-ni dumaanŋo-na. Mafamaŋ fie ce, kuu dii ŋaa ku cii ŋga ku saa kūnna. ²¹ Yiinŋu dii baa yiinŋu, Diilonŋo ka hūu-ni guoyuo nammu-na ni waa ni fereŋ nuō Diilonŋ-bisālŋ temma, ta ni ce ni bāanŋu-i. ²² I suyaa kerre wuo ji hi baa nyunŋo, hiēmaŋ-niini-i hiere ni gbu ni bireŋ aa ta ni cufal ŋaa kusūŋŋu bilaa cieŋŋo. ²³ Aa ni'i sī yonŋ, Diilonŋ-bisālŋ mie i bi bireŋ dii cicaara. Diilonŋo hāa-ye u Yalle-i i die suō wuo uŋ pāa nunŋu maŋ, u ka ce-ku. I cie Diilonŋo duō hā-ye Diilonŋ-bisālmba munyierammu-i a kor-e muliēma-na hiere gbula. ²⁴ I kuraa, ŋga i hīŋ koŋkoro faŋŋo taalunŋu yonŋ. Niŋ hīŋ kumaŋ taalunŋu-i, da ŋ da-ku, ŋ sie gbāa tiraa ta ŋ hīŋ ku taalunŋu-i. Hai moloŋŋo'i daa biŋkūŋŋu dede aa tiraa cor tuō hīŋ ku taalunŋu-i? ²⁵ Ŋga niŋ hīŋ kumaŋ taalunŋu-i, da ŋ'a ŋ sa da ku yufelle, ŋ da ŋ fie ŋ huōŋga-i ta ŋ cie-ku.

²⁶ A naara kufanŋu-i, kuŋ nuol-eŋ dumaanŋo-na, Diilonŋ-Yalle bi kāyā-yie. Na saa da, i sa suō kumaŋ saaya cārāmma Diilonŋo wulaa. Ŋga Diilonŋ-Yalle fande fere yaa gbuu di bireŋ di cārā Diilonŋo-i di hā-ye. Diŋ bireŋ baa mamaŋ, ma sie gbāa hel nelieŋ nuŋ-nu. ²⁷ Diilonŋ uŋ suō nuōmba kusūŋ-maama-i dumaanŋo-na, u suō u Yalleŋ cārāŋ kumaŋ u wulaa. Diilonŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, u Yalle cārā ku yaa-i u wulaa di hā u baamba-i. ²⁸ I suyaa wuo Diilonŋo

maamaŋ dōlnuŋ bamaŋ, uŋ biē bamaŋ a saanu baa uŋ yieraaya-mei dumaa, weima-i hiere ma fa ba maama. ²⁹ Kumaŋ cie mi waŋ-ma dumaanŋo-na, Diilonŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuo-i dii ku domma-na, u cie ba yaa da ba ce u Biēŋo nabieraamba a ce u Biēŋo duō da hāmba boi. ³⁰ U yufelleŋ hilaa bamaŋ nuo-i dii ku domma-na, u biē ba yaa-i pie-ba u caanŋ-nu. Aa uŋ biē bamaŋ, u cie ba yaa-i nelviimba. Aa uŋ cie bamaŋ nelviimba-i, u cie ba yaa da ba ce ba bāanŋu-i baa u Biēŋo-i.

Diilonŋ-nelnyulmu temma si dii

³¹ I gbāa tiraa naara hama-i? Diilonŋ duō gbāŋ waa baa-ye tī, hai gbāa biēna i maama-i? ³² U saa nyaayā fuō fereŋ Biēŋo-i; u hāa-ba baa-yo ba ko-yo i maama-na hiere. U ce nie aa u sie hā-ye bīm̄bīnni-i hiere a naara u Biēŋo-i? ³³ Diilonŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuo-i, hai moloŋŋo'i gbāa cāl-ba? Diilonŋ fuō fere wuo ba saa cāl, ³⁴ hai gbāa cira ba cālāa? Yesu-Kirsa yaa kuu i solaanŋu-i, aa ku'i sī yonŋ; u siire ka waa Diilonŋo caanŋu-na tuō cārā Diilonŋo-i u hā-ye. Terienŋu faŋŋu-na molo sie gbāa cāl-e. ³⁵ I maamaŋ dōlnuŋ *Kirsa-i dumaa, bige-i gbāa bōro-yie baa-yo? Muliēma sie gbāa, sūlma sie gbāa, yaahuolo sie gbāa, nyulmu sie gbāa, naaluō sie gbāa, bāani sie gbāa, kuliinŋu sie bi gbāa. ³⁶ Ŋga maŋ nyegāanŋ dumaa Diilonŋ-nelma-na wuo:
«Ite, naŋ maama-na, cuo duō kaal, kuliinŋu hūŋ ku cu-ye dumaa ka naŋ bāanŋu-i.

*Ba hōmmu doŋ baa-ye mu cor:
 Ba ce-ye ŋaa baŋ kāŋ baa tūlmba maŋ da ba ka ko-ba baŋ ceŋ-baŋ dumaa.»^{††}*

Mie ii bi dii dumei i muntienammu-na. ³⁷ Ŋga mafammaŋ fie ma ce, i maamaŋ dōlnuŋ umaŋ, u ce ma ta ma tīe mie maama'i nuo-i. ³⁸ Coima saa fa, mi

^{††}8:36 Gbeliēmaŋ-nalāanŋu (Psaume) 44.23

suyaa miɛ Diilonɔ ŋɔ ɔɔlaa-ye dumaa, bɛŋkɔŋgu sie gbāa ɔɔrɔ-yie baa-yo. Kuliŋgu sie gbāa, cicɛlma sie bi gbāa, *ɔɔrɔpɔuɔrɔbiemba sie gbāa, *jɛnabaa-ba sie bi gbāa, isuɔtaamba sie gbāa, nyuŋgo ku weima sie gbāa, bisɛŋ ku weima sie bi gbāa, himma sie gbāa, ³⁹ɔɔr-niini sie gbāa, hɛmaŋ-niini sie bi gbāa. Diilonɔ ŋɔ pigāaŋ-ye ŋɔ ɔɔlaa-ye dumaa Itieŋo-i Yesu-Kirsa jomma-na, ku bɛŋkɔŋgu si dii kumaŋ gbāa ɔɔrɔ-yie baa-yo.

Diilonɔ ŋɔ hielaa u yufelle bamaŋ nuɔ-i

9 Muɔŋo-i *Kirsa wuonɔ muɔ, a ce dumaanɔ-na miŋ ka waŋ mamaŋ coima sɛ; ninsoŋo yaa-i. *Diilonɔ-Yalle ce mi ta mi suɔ-ma mi huɔŋga-na wuɔ mi waŋ ninsoŋo. ²Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ ma yaa daama: Mi huɔŋga si dii huɔŋga, ma gbu ma kukul-mi. ³Kuɔ Diilonɔ naa gāŋ baa muɔmei aa hiel mi nuŋgu-i Kirsa horre-na aa ɔɔer yaŋ mi nellenɔ-tobimba-i, kuu naa ɔɔɔnu-miɛ yaŋ. ⁴Ba yaa haba-i? Ba yaa *Isirahel-baamba-i. Diilonɔ cie ba yaa-i u bisālmɔba, u caraaya ba yaa-i, u bilaa *tobisɛnni-i baa ba yaa-i, u hāa ba yaa u *ānjɛnamma-i, u pigāaŋ ba yaa ba ta ba buol-o, u pāa nuŋgu-i baa ba yaa-i. ⁵Bafamba bɛncuɔmba yaa Abiramubaa-ba-i. Aa nelsɛnni-na, Kirsa maŋ bɛmbɛnni-i hiere ni yuŋgu-na, u bɛncuɔmba yaa bafamba-i. Kirsa-i Diilonɔ, u gbɛie baa gbeliema hɔnni maŋ jɔŋ. Ma cie! ⁶Ŋga baŋ'a ba saa hūu Kirsa maama-i, ku pigāaŋ wuɔ Diilonɔ-nupālle cie gbāŋgbāŋ wei? Ku'i sɛ! Na saa da, Isirahel-baamba-i hiere, ba hieroŋo sɛ Isirahel-baamba Diilonɔ wulaa; ⁷aa *Abiramu

bisālmɔba-i hiere, ba hieroŋo sɛ Abiramu bisālmɔ-kireiŋa. Hama-i nuɔ-i? Diilonɔ gbɛie Abiramu-i wuɔ: «*Miŋ pāa nuŋgu maŋ baa-ni wuɔ mi ka hā-ni huɔŋgu, *Isaki yaa ka hā-ni baa huɔŋgu faŋgu-i.*»[¶] ⁸U taara u cira wuɔ Abiramuŋ huɔŋ bisālmɔba maŋ hiere fuɔ homma-i, Diilonɔ sa kāŋ-ba Abiramu bisālmɔba. Ŋga ŋɔ pāa nuŋgu-i aa hā-yo bamaŋ, u kāŋ ba yaa-i Abiramu bisālmɔba-i. ⁹Diilonɔ pāa nuŋgu-i baa-yo wuɔ: «*Mi ka bir jo belle maŋ juŋɔ fiefie ku temma-i, huɔŋgu faŋgu-na, Sara ka da bepɔlɔ.*»^{§§}

¹⁰Aa u'i sɛ yoŋ. Erebeke bi daa pɛiebaa baa i bɛncɔŋo-i Isaki-i. ¹¹Bisālmɔ daaba saa naa hi hoŋ yogo, ba saa naa ce kuufafaanɔ dede, ba saa naa bi ce kuubabalaanɔ dede. Ŋga Diilonɔ hiel nuɔmba-i fuɔ hielma. ¹²Wuɔ gbɛ Erebeke-i wuɔ: «*Bepomɔlɔ ka tuɔ cāa hāaŋo-i.*»^{*} U cie mafamma-i duɔ pigāaŋ wuɔ u sa ne moloŋo āncemma aa hiel-o, ŋga u nyaanu fuɔ fereŋ nuŋ-āndaanɔ. ¹³Ma bi nyegāaŋ dumei wuɔ: «**Yakɔbu-i baa Esawu-i, mi yufelle hilaa Yakɔbu yaa nuɔ-i.*»[†]

Diilonɔ yufelle bi hilaa banamba-na

¹⁴Terienɔ faŋgu-na, i gbāa cira nie? Diilonɔ maacemma saa fa wei? Ku'i sɛ! ¹⁵U gbaraa-ma baa *Moisi-i wuɔ: «*Da mi ta mi taara mi ce hujarre umaŋ nuɔ-i, mi ce-yuɔ. Da mi ta mi bi taara mi ce baa umaŋ, mi bi ce baa-yo.*»[‡] ¹⁶Diilonɔ sa ne ŋ huɔŋga, u sa bi ne ŋ āncemma. U ne u hujarre yoŋ. ¹⁷Diilonɔ-nelmaŋ-sebe-i-na, Diilonɔ gbɛie Esipi jāmatigi-i wuɔ: «*Mi cie-ni jāmatigi nuɔ da mi pigāaŋ-ni mi fɔŋgū-i, ku yaa mi yerre ka du terni-na hiere ka*

[¶]9:7 Miwaanɔ jɛnammaŋ-sebe (Genèse) 21.12
^{§§}9:9 Miwaanɔ jɛnammaŋ-sebe (Genèse) 18.10
^{*}9:12 Miwaanɔ jɛnammaŋ-sebe (Genèse) 25.23
[†]9:13 Malaki (Malachie) 1.2-3
[‡]9:15 Helmaŋ-sebe (Exode) 33.19

saa.»[¶] 18 Terienɔgu faŋgu-na, Diilonɔ duɔ tuɔ taara u ce hujarre umaŋ nuɔ-i, u ce. Duɔ bi tuɔ taara u naara kunaŋgu anya-garma maŋ nuɔ-i, u bi naara.

¹⁹ Unaa ka gbɛ-mi wuɔ: «Bige-i cie Diilonɔ tiraa tuɔ cāl-e? Hai moloŋo-i gbāa cie Diilonɔ-i u huɔya-maama cemma-na?» ²⁰ Naŋ hilaa hie, nuɔni maŋ nel-bilon nuɔ, aa ta ŋ fanu baa Diilonɔ-i? Bireŋga gbāa gbɛ ka matienɔ-i wuɔ: «Bige-i cie ŋ ma-mi dumande-i?» ²¹ Kumaŋ da ku dɔlnu bitomarāŋo-i u ma ku yaa-i baa u yemaŋgu-i. Da ku dɔlnu-yuɔ u ma sukpekpelluŋ-bituonɔgu, da ku bi dɔlnu-yuɔ u ma sudɔdɔlluŋ-bituonɔgu baa yemaduɔŋgu faŋgu-i.

²² Bamaŋ duu Diilonɔ huɔŋga-i, bamaŋ gbɛ kɔsuɔma-i, Diilonɔ duɔ tiera ba nuonɔgu-i duɔ ji pigāaŋ-ba u jāyāmma-i baa u fɔŋgūɔ-i yiŋgu naŋgu, naŋ'a nie? ²³ Aa uŋ cie hujarre-i bamaŋ nuɔ-i, uŋ tigiŋ bamaŋ dii ku domma-na ba da ba ta ba ce ba bāaŋgu-i baa-yo, duɔ ce baa-ba ceŋ daama temma-i, a pigāaŋ wuɔ hujantienɔ, naŋ'a nie? ²⁴ Uŋ biɛ mie maŋ *Yuifubaa-ba hɔlma-na baa *nieraamba bi hɔlma-na hiere, u cie baa miemei, u saa ce baa Yuifubaa yonɔ. ²⁵ U waan ma yaa-i Ose sebe-i-na wuɔ:

«Bamaŋ saa waa mi baamba,
mi ka ce-ba mi baamba.
Bamaŋ maama-i saa ta ma dɔl-minɔ,
mi ka ta mi ku ba maama-na ŋaa nelienɔ
baa u dɔrŋo.

²⁶ Aa baŋ ŋa naa gbɛ nuɔmba-i terni maŋ nuɔ-i wuɔ mei baamba sɔ,
kufanɔgu terni-na, ba ka ta ba bɔ-ba Ciceɔl-
mantienɔ bisāɔlmba.»[§]

²⁷ *Isayi bi waan *Isirahel-baamba maama wuɔ: «Halle da ku fie'a Isirahel-baamba ka ciinu nie nie, ba da-ba-diei ka kor-bei yonɔ; ²⁸ kere Itien uŋ waan mamaŋ nelbiliemba kɔŋgu-na, u ka ce-ma hiere aa u ka tiraa ce-ma pāmpāŋ.»^{**} ²⁹ Isayi duɔŋo faŋo naa bi wuɔya waŋ-ma wuɔ:

«Kuɔ Dombuɔ saa naa yaŋ huonɔgu hā-ye,
ii naa gbuo hiere ŋaa Sodɔmɔtaambaŋ
gbuyaa dumaa.

Mamaŋ daa Gomɔtaamba-i maa naa bi da-ye.»^{††}

Viisinni da Diilonɔ-na, ni sa da ānjīnamma-na

³⁰ Inɔ taaraŋ i waŋ mamaŋ ma yaa daama: *Nieraamba maŋ saa ta ba wuɔ *ānjīnamma-i da ba da viisinni-i, ba daa-ni. Ba daa-ni daŋ hama-i temma-i? Baŋ haa ba naŋga-i *Kirsai-na ku'i cie ba da-ni. ³¹ A ne da *Isirahel-baamba famba maŋ taa ba wuɔ ānjīnamma-i da ba da-ni, ba saa gbāa da-ni. ³² Bige-i cie ba saa gbāa da-ni? Ba saa haa ba naŋga Kirsai-na taara-nie, ba taaraaya-nie baa ba ciluɔ, ku'i cie ba saa gbāa da-ni. Ba kaa ka tisɔŋ ba fere tāmpɛlle^{‡‡} maŋ malāaŋ nuɔmba-i. ³³ Diilonɔ uŋ waan di-maŋ maama-i u sebe-i-na wuɔ:
«Mi ka jina tāmpɛlle *Sinyo-i-na,
nuɔmba ka ta ba tisɔŋ ba fere die.
Di ka ta di mal nuɔmba-i.

Ŋga umaŋ duɔ haa u naŋga die, u yaanɔga sie ture.»^{¶¶}

10 Tobinɔ namaa, mamaŋ yuu mi huonɔga-i, mi taara *Yuifubaa-ba kor. Mi gbu mi cārā ku yaa Diilonɔ wu-

[¶]9:17 Helmaŋ-sebe (Exode) 9.16

[§]9:26 Ose (Osée) 2.1,25

^{**}9:28 Isayi (Ésaïe) 10.22-23

^{††}9:29 Isayi (Ésaïe) 1.9. Mamaŋ daa *Sodɔmɔtaamba-i* baa *Gomɔtaamba-i* ku da Miwaanɔ jīnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 19.23-28.

^{‡‡}9:32 *Tāmpɛlle maŋ malāaŋ nuɔmba-i*: Ba gbɛ Yesu yaa-i. Nienɔ Pier die. 2.4,8.

^{¶¶}9:33 Nienɔ 10.11; Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 8.14; 28.16; Pier die. 2.6-8.

laa mi hā-ba. ²Coima saa fa: Ba hinu pāama baa Diiloŋ-kūngu-i, ŋga ba saa suɔ hūmefafalle-i. ³Neliŋ nuɔ niŋ saaya ŋ ce kumaŋ Diiloŋo tuɔ kāŋ-ni nelviin nuɔ, ba saa suɔ-ku aa ta ba taara ba ce nelviimba bafamba fereŋ cemba. A ce dumaŋo-na, Diiloŋ uŋ cie kumaŋ duɔ gbāa ce-ye nelviin miɛ, ba saa sie-ku. ⁴A ne da *Kirsa yaa juɔ ji baal *Moisi *ānjɪnamma-i. U cie mafamma-i kumaŋ ka ce bamaŋ da ba haa ba nanga-i yuɔ Diiloŋo tuɔ kāŋ-ba nelviimba.

⁵Na saa da, umaŋ taaraayan viisinni-i ānjɪnamma barguo-i-na, Moisiŋ waan mamaŋ ku kūngu-na, ma yaa daama wuɔ: «*Umaŋ duɔ gbāa wuɔ ānjɪnamma hūmiera-i hiere, a ka kor-o.*»^{§§} ⁶Ŋga umaŋ hūyāa Diiloŋ-maama-i duɔ taara viisinni-i, mamaŋ waan baa-yo ma yaa daama wuɔ: «*Baa cira: ‹Hai ka nyugūŋ dɔrɔ-i-na ka bī Kirsa-i?›*» ⁷Baa bi tiraa ŋ cira: «*Hai ka suur hīema-na ka sire Kirsa-i?›*» ⁸Ma nyegāan wuɔ: «*Diiloŋ-nelma dii ŋ caanŋu-na; maa dii ŋ nunŋu-na, maa dii ŋ huɔŋga-na.*»* Ma ciera wuɔ na hūu Diiloŋ-maama-i. I wuɔra i waŋ ma yaa-i baa nuɔmba-i. ⁹Na saa da, da ŋ puur ŋ nunŋu-i a waŋ-ma nuɔmba yufelle-na wuɔ Yesu yaa Itieŋo-i, aa hūu-ma hiŋ wuɔ Diiloŋo siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, ŋ ka kor. ¹⁰Da ŋ hūu-ma hiŋ, Diiloŋo tuɔ kāŋ-ni nelviin nuɔ. Da ŋ puur ŋ nunŋu-i a waŋ-ma, Diiloŋo kor-ni. ¹¹Na saa da, Diiloŋ-nelma ciera wuɔ: «*Umaŋ duɔ haa u nanga yuɔ, kutieŋo yaanŋa sie ture.*»[†] ¹²A ce dumaŋo-na Yuifubaa-ba-i baa *nieraamba-i ku-

uduɔŋgu yaa-i; bīŋkūngu saa bɔrɔ-bei. Yunteduɔŋo'i yieŋ ba yuŋ-nu hiere tuɔ ce ānafamma-i bamaŋ muyaan ba natiŋa yuɔ. ¹³Ŋaa maŋ nyegāan dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «*Umaŋ duɔ muo u natiŋa Itieŋo-na, u ka kor-o.*»[‡] ¹⁴Ŋga da ba saa haa ba nanga yuɔ, ba ka ce nie gbāa muo ba natiŋa yuɔ? Aa da ba saa nu u maama-i, ba ka ce nie gbāa haa ba nanga yuɔ? Aa moloŋ duɔ uu si dii duɔ tuɔ waŋ u nelma-i, ba ka ce nie gbāa nu-ma? ¹⁵Aa moloŋ duɔ saa puɔr ma yerreŋ, ma ka ce nie gbāa waŋ? Ma waan Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «*Bamaŋ juɔŋ baa neldɔɔlma-i, ba jomma sa suɔ aa fɛ huɔŋga.*»[¶] ¹⁶Ŋga nuɔmba-i hiere ba saa sie *Neldɔɔlma-i. *Isayi waan-ma wuɔ: «*Itie, itj waŋ nelma maŋ, ŋ daa hai hūyāa-ma?*»[§] ¹⁷Teriŋgu faŋgu-na, Kirsa nelma numma yaa juɔŋ baa ma hūuma-i.

¹⁸Yaan mi yuu-na: Nuɔmba saa nu nelma famma-i wei? Ba nuɔ-ma! Diiloŋ-nelma ciera wuɔ: «*Ba nelma gbuyaa hīema-i hiere. Nuɔmba nuɔ ba nelma-i nileiŋa-na hiere ka saa.*»**

¹⁹Mi ka tiraa yuu ne: *Isirahel-baambaŋ nuɔ-ma, ba saa naa suɔ ma yaanŋa-i wei? Ma yaanŋa suyaa! Moisi yaa waan-ma dielū wuɔ: «*Diiloŋo ciera: ‹Nan'a na sa kāŋ bamaŋ wuɔ nieraamba, mi ka ce na ta na ce yelma bei. Mi ka ce na hommu du baa bamaŋ sa suyaan bīŋkūngu.*»^{††}»

²⁰Aa Isayi daa holle cira: «*Diiloŋo ciera: ‹Bamaŋ saa ta ba taara-mie, ba daa-mi.*»

§§10:5 Buolmaŋ-sebe (Lévitique) 18.5; Gal. 3.12

*10:8 Ānjɪnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 30.12-14

†10:11 Isayi (Ésaïe) 28.16

‡10:13 Yowel (Joël) 3.5

¶10:15 Isayi (Ésaïe) 52.7

§10:16 Isayi (Ésaïe) 53.1

**10:18 Gbeliemaŋ-nalāanŋu (Psaume) 19.5

††10:19 Ānjɪnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 32.21

Bamaŋ saa ta ba yuu-mi baa weima, mi caraaya ba yaa-i.»^{‡‡}

²¹Ŋga kumaŋ ŋaa Isirahel-baamba kũŋgu-i, Diiloŋo ciera:

«Bāaŋgu-i baa isuwŋgu-i mi bī mi baamba-i, ŋga ba sa sie-mi.

Ba sa nu mi nunŋu-i aa tiraa pu bubuwŋsīni baa-mi.»^{¶¶}

Diiloŋo saa cīina Isirahel-baamba-i

11 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ mi yuu-na: Diiloŋo cīinaana u baamba-i *Isirahel-baamba-i wei? U saa cīina-bei. Mei fere-i Isirahel nellen-wuoŋ muo, *Abiramu hāayēlŋ muo aa *Bensaamie dũŋ-wuoŋ muo. ²Diiloŋ u yufellen hila bamaŋ nuo-i dii ku domma-na, u sie gbāa cīina-bei. *Eliŋ muyaa u natięŋa Diiloŋo-na Isirahel-baamba maama-na kusuwŋ-nu Diiloŋ-nelma-na, ma sī na suw ku terieŋgu-i ke? ³U ciera wuo: *«Itie, ba ku ŋ *pɔpuwɔbiemba-i aa muonu mumbuolmuŋ-terni-i. Muomei tīyāa mi diei ŋ huoŋgu-na, ŋga baa dii ta ba taara-mie baa komma.»^{§§}* ⁴Uŋ waaŋ mafamma-i Diiloŋo siyaa-yo baa hama-i? U ciera wuo: *«Iŋ saa tīe ŋ diei! Nuomba neifienja siei nuwsiba ndii dii baa-mi mi jīnamma-na, kutaamba saa pigeŋ dede Baal*yaanga-na.»^{††}* ⁵Kuubiduŋ daaku yaa nyuŋgo ku bāaŋgu-na: Diiloŋ uŋ fiela cellibaamba maŋ Isirahel-baamba-na, baa dii yogo. ⁶U cie baa-ba aa fiela, u saa ne ba maacemma. Kuw uu naa ne ba maacemma, baa naa saa cira u cie baa-ba.

⁷Ku yuŋgu yaa daaku wuo Isirahel-baambaŋ taa ba taara kumaŋ, ba saa

da-ku; Diiloŋ uŋ fiela bamaŋ bei, ba'i daa-ku yoŋ. Ba boluoŋgu cie ānyagar-mantaamba ⁸ŋaa maŋ nyegāaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuo: *«Ji hi baa nyuŋgo Diiloŋo cie ba hōmmu ku aa yaŋ-ba, aa cu ba yammu-i, aa suuye ba tūnni-i ba sa nu baa-ni.»^{‡‡}* ⁹*Davidi bi ciera wuo:

«Baŋ wuo niidwɔlŋni maŋ, mi taara Diiloŋo ce-ni ŋaa kollu a bel-ba, u ce-ni ŋaa juŋo a cure-bei, u ce ni yaa u sɔgɔlŋu ba gbeini-i a suu ba āmbabalma solaangu-i.

¹⁰Mi taara u yir-ba, ba baa tiraa ta ba da baa ba yufienja-i.

Aa u haa yaahuolo-i bei, ba baa gbāa ciir wuo baa-yo.»^{¶¶}

¹¹Yaaŋ mi yuu-na: Isirahel-baambaŋ tisāaŋ ba fere a cii, ba ka pāŋ tīe dii hīema-na wei? Ba sie pāŋ tīe dii. Ba cālmuo birii yaŋ aa kāyā *nieraamba kor. A ce dumaŋgo-na, Isirahel-baamba ka ta ba ce yelma bei. ¹²Da kuw ba cālmuo cie ānfafamma nelbiliemba-na, da kuw ba ci-ima kāyā nieraamba-i, da ba sire, ku ka kāyā nelbiliemba-i ka hi hie?

Nieraamba kormaŋ-kũŋgu-i

¹³Fiefie-i mi nelma vii *nieraan namei. Namaa namaŋ *Isirahel-baan namaa sī, Diiloŋo puwraa-mi namaa holma yaa nuo-i. Mi maacemma sa suw aa dɔlnu-mie. ¹⁴Mi bi ce kufaŋgu-i da mi ce mi nellen-tobimba-i yelmantaamba a gbāa da mi kor banamba bei. ¹⁵Na saa da, Diiloŋ uŋ ciela-ba kotuoŋgu, ku cie fuw baa nieraamba-i ba suurnu ba-naa. Duw ji sie ba pie-yo, kufaŋgu ka waa nie nie? Ku ka waa ŋaa ba kuu aa sire.

^{‡‡}10:20 Isayi (Ésaïe) 65.1

^{¶¶}10:21 Isayi (Ésaïe) 65.2

^{§§}11:3 Jāmatigi ba sebedielāŋo (1 Rois) 19.10,14

*11:4 **Baal**: Tīŋgu naŋ yerre-i dumaŋgo-na.

††11:4 Jāmatigi ba sebedielāŋo (1 Rois) 19.18

‡‡11:8 Ānjinamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 29.3; Isayi (Ésaïe) 6.10; 29.10

¶¶11:10 Gbeliemān-nalāaŋgu (Psaume) 69.23-24

¹⁶Na saa da, da η pã dīdīelām̄ma-i hã Diiloŋo-i, η dīm̄ma-i hiere ma cie Diiloŋ-maama. Da η pã tibikāalmba-i hã Diiloŋo-i, tibinegemu-i hiere mu cie Diiloŋ-muumu. ¹⁷Isirahel-baamba dii ŋaa cīiŋ-tibiŋgu aa nieraŋ namaaŋo-i na waa ŋaa hīeŋ-tibiŋgu. Diiloŋo karaa cīiŋ-tibiŋgu negemmu nammu nanna, aa bie hīeŋ-tibiŋgu negemmu gbo mu fonni-na. Cīiŋ-tibiŋgu negemmuŋ daŋ tibiyoŋma maŋ, namaa na bi da maaduŋma famma yaa-i, aa ma hel hiere kaasīduŋ daani yaa nuŋ-i. ¹⁸Kufanŋu terieŋgu-na, baa na nye baŋ karaa negemmu maŋ. Na ce nie aa nye-mu? Negenŋa sa tūu kaasīnni, ŋga kaasīnni'i tūyāaŋ negenŋa! ¹⁹Unaa gbāa bi cira: «Diiloŋo karaa negemmu fammu-i aa dii muŋmei mu fuoŋgu-na.» ²⁰U waŋ ninsoŋo, ŋga kumaŋ cie Diiloŋo kar-mu, ku yaa daaku: Mu saa haa mu naŋga yuŋ ku'i cie u kar-mu halaŋ-mu. Nuŋniŋ haa η naŋga-i yuŋ ku'i cie u dii-ni mu fuoŋgu-na. Yaŋ aa η nanna bombolma-i aa η ta η kālā Diiloŋo-i. ²¹Diiloŋo duŋ kar cīiŋ-tibiŋgu negemmu-i nanna, bige-i gbāa cie-yo hīeŋ-tibiŋgu muumu karma-na? ²²Ŋ saa da, Diiloŋo pigāaŋ u fafaanŋu-i baa u hōdorre-i pigāaŋ daama temma yaa-i: U huŋga doŋ baa bamaŋ naana u hūmelle-i aa fa baa nuŋni maŋ nyaarāa-yuŋ. Da η bi nanna-yuŋ, u bi kar-ni nanna cīiŋ-negemmu temma. ²³Aa Isirahel-baŋ da ba nanna ba ānyagarma-i, Diiloŋo ka bir dii-ba ba fonni-na. Ku fōŋgūo dii-yuŋ u duŋ ce-ma. ²⁴Nuŋo-i, naŋ waa hīeŋ-tibiŋgu-nu, ba kar-ni jo ji gbo-ni cīiŋ-tibiŋgu-nu; mafaŋ da ma saa yar Diiloŋo-i, cīiŋ-tibiŋgu fereŋ negemmu gbomma ce nie gbāa yar-o?

Isirahel-baamba kormanŋ-kūŋgu-i

²⁵Tobiŋ namaa, mi taara na suŋ Diiloŋo kusūŋgu-i, ku yaa na ka suŋ wuŋ na nelnulle gbīe baa-na. *Isirahel-baamba namba nyaayā ba fere. A ce dumaanŋo-na Diiloŋo yaan-ba tuŋ cie *nieraamba maŋ dii da ba kor hiere, ba kor aa u suŋ kor-ba. ²⁶Isirahel-baamba ka kor hiere dumei ŋaa maŋ nyeŋgāaŋ dumaa wuŋ:

«Korŋkorteŋo ka hel *Sinyo;
u ka hiel *Yakobu hāayēlmba-i
ānyagarma-na.

²⁷Mi ka hur ba āmbabalma-i halaŋ-ma bei aa bel *tobisīnni baa-ba.»[§]

²⁸Isirahel-baambaŋ'a ba saa sie *Neldōdolma-i, die i ne-ku, ba cie Diiloŋ-bigāarāamba, ŋga ku kuraa nieraŋ namaaŋo-i. A ne da die ne Diiloŋ u yufelleŋ hilaa-bei dumaa, i ne da ba maama dōlnu-yuŋ yogo ba bīncuŋmba maa-na. ²⁹Na saa da, Diiloŋo duŋ hā-ni, u hāa-ni. U yufel da di hel-nie, di hilaa-nie; u sa bir baa huŋ-āndaanŋu. ³⁰Yiinaa-i-na, namaa na saa ta na nu Diiloŋo nuŋgu-i, Isirahel-baambaŋ juŋ cīina u nuŋgu-i huŋgu maŋ nuŋ-i, u suŋ ce hujarre namaaŋo-na. ³¹Ba yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i fiefie-i-na a ce u ce hujarre namaaŋo-na, aa bafamba da ba bi da u hujarre-i. ³²Kumaŋ cie mi waŋ-ma dumaanŋo-na, Diiloŋo yaan Isirahel-baamba-i baa nieraamba-i hiere ba fereŋ nuŋ ba suur āmbabalma-na bāl ba nuhŋeŋ-na aa suŋ duŋ ce hujarre bei hiere.

³³Coima saa fa, Diiloŋo fafaanŋu temma si dii! U nu nelma-i ma numma-i aa tuŋ suŋ weima-i hiere. Molo sie gbāa suŋ u huŋya-maama-i tī-ma, molo sie bi gbāa konnu u kusūŋgu-i ³⁴ŋaa maŋ nyeŋgāaŋ dumaa u nelma-na wuŋ:

«Hai gbāa suŋ Itieŋo kusūŋ-maama-i?

§11:27 Isayi (Ésaie) 59.20-21

*Hai gbāa dii nelma u tūŋ-nu?**

³⁵*Hai diyaa cēmelle yuɔ dede aa u duɔ ji suu-de huon-nu?»††*

³⁶Bimbinni-i hiere u yaa hielaa-ni, nii dii fuɔ nagāŋ-na aa ni tūyāa fuɔ tēema. Yaan i tie gbelieŋ u yaa-i hōnni maŋ jon! Ma cie.

Diilon-ɓilon-wuusaangu

12 Tobiiŋ namaa, Diilon uŋ cie hujar daade temma-i yie, jande, mi cārā-nei, hāaŋ-yon baa na fere ŋaa baŋ hāŋ-yon tāmman-kuŋgu dumaa. Yaan na ciluɔ tuɔ fa. Taa na ce kumaŋ dolaanuy-yuɔ. Ba buol Diilon-ɓi dumei ninsoy-buolma-i. ²Baa na ta na nyaanu nel-biliemba kuuceŋgu-i, yaan Diilon-ɓi birna u birma a hā-na ānjɔɔfelemma, ku yaa na ka ta na suɔ Diilon-ɓi huon-ɓi: Kumaaŋ faa, kumaŋ dolaanuy-yuɔ baa kumaŋ vii, na ka ta na suɔ-ku.

³Diilon uŋ firiinu u huon-ɓi aa ce baa-mi, mi ka dii nelma na tūnni-na hiere: Yaan bombolma-i aa nelieŋo nelieŋo u jina u fere u fuon-ɓi-na. Naŋ haa na naŋga-i Diilon-ɓi na aa u hā-na fōŋɔɔbaaba maŋ, taa na ce na weimambaa-ba-i na saanu baa ba yaa-i. ⁴Nelbilon uŋ yeŋ dumaa baa terni boi u kūɔma-na, terieŋgu terieŋgu baa ku maacemma, ⁵mie iŋ fie ciinu, i suuriinu i-naa dumei. Ii dii ŋaa i gbuonu ce nelduon-ɓi *Kirsaa horrena, nelieŋo nelieŋo baa u munyierammu. ⁶Diilon-ɓi firiinu u huon-ɓi a hā-ye i de-i-deŋ fōŋɔɔbaa. Duɔ hā nuɔni maŋ u pɔpɔɔruŋgu cemmaŋ-fōŋɔɔ-i, baa haar baa-yo u hūmelle-na. ⁷Kāyāmmaŋ-fōŋɔɔ duɔ waa baa umaŋ, u tuɔ kāyā. U nelma pigāamaŋ-fōŋɔɔ duɔ waa baa umaŋ, u tuɔ waŋ-ma u pigāaŋ. ⁸Sireiŋ-fōŋɔɔ duɔ waa baa umaŋ, u tuɔ dii

sireiŋa-i banamba-na. Umaŋ duɔ da u nagāŋ-na, kutieŋo yaŋ u naŋga ta ka fara baa huon-ɓi diei. Umaŋ duɔ da yaan-ɓi, u ce u yaatesinni-i baa pāama. Duɔ hā umaŋ fōŋɔɔ-i wuɔ u tuɔ kāyā sūntaamba-i, kutieŋo tuɔ ce-ma baa hōfēlle.

⁹Na nelnyulmu saaya mu koŋ, huhurma saa saaya ma waa-muɔ. Gbuu na bigāaŋ āmbabalma-i aa na vaa na fere baa ānfafamma yaa-i. ¹⁰Taa na dol na-naa ŋaa ceduon-bieŋ namaa. Taa na jina na fere banamba huon-nu. ¹¹Taa na hinu pāama-i, baa na ce yentaan namaa. Vaan na fere baa Itieŋo maacemma-i, baa na fē baa-ma. ¹²Naŋ hīŋ kumaŋ taalun-ɓi, yaan ku ta ku fē na hōmmu-i. Weiŋ da ma da-na, na doluonu-mei. Taa na hinu Diilocārālle-i. ¹³Taa na kāyā Diilon-dūŋ-baamba maŋ naaluɔ uŋ suurii-bei. Taa na ce niraamba nersinni-i fafamma. ¹⁴Taa na cārā Diilon-ɓi na hā bamaŋ cieŋ-naŋ kpāncōlgū-i. Taa na cārā kuufafaangu na hā-ba; baa na haa na nubabalaangu bei. ¹⁵Taa na nye baa bamaŋ nyieŋ, aa na ta na kaal baa bamaŋ kaalaan. ¹⁶Taa na nunu na-naa. Baa na ta na teteŋ na fere; yaan aa na ta na sie maacemma maŋ sōlsōl-maama-i^{‡‡}. Baa na da nie si na suɔ weima-i hiere.

¹⁷Baa na ta na suu āmbabalma sōlaangu-i baa āmbabalma. Gbāaŋ na ta na ce kumaŋ faa na hā nuɔmba-i hiere. ¹⁸Gbāaŋ na ta na gbo baa nuɔmba-i hiere; baa na yaŋ ma hella namaa. ¹⁹Mi jēnaaŋ namaa, baa na ta na suu sōlaangu-i na fere, yaan Diilon-ɓi yaa tuɔ suu-ku. Na saa da, ma nyegāaŋ Diilon-nelma-na wuɔ: Itieŋo ciera wuɔ: «*Yaan sōlaangu-i na hā muɔ. Muɔmei ka pā nelieŋo nelieŋo*

** 11:34 Isayi (Ésaïe) 40.13

†† 11:35 Yɔbu (Job) 41.3

‡‡ 12:16 *Yaan aa na ta na sie maacemma maŋ sōlsōl-maama-i*: Girekimma-na terieŋ daaku gbāa bi nu nuŋ daama-i: «*Yaan aa na ta na sie na pie nawalaamba-i.*»

baa kumaŋ saaya baa-yo.»^{¶¶} 20 Ɔga ku-
maŋ namaa kūngu-i, ku yaa daaku:
«*Nyul da mu ta mu ko ɲ bigāarāŋo-i,
hā u wuo. Hūŋkuɔsīŋ da ni bel-o, hā u
nyoŋ. Da ɲ ce mafamma-i kuu dii ɲaa
ɲ gbālāa dāncieŋa'i kūnna u yuŋgu-na.»^{§§}*

²¹ Baa na yaŋ āmbabalma da yuŋgu nei,
cieŋ ānfafamma-i na hiel āmbabalma-i
na hɔlma-na.

Taa na sie fɔŋgɔtaamba wulaa

13 Neliŋo neliŋo u saaya u tuo sie
fɔŋgɔtaamba wulaa. Kumaŋ cie
mi waŋ-ma dumaanjo-na, fɔŋgɔtesinni-i
hiere ni hel Diilonɔ-na, u yaa jīena
fɔŋgūo-i hiere. ² A ce dumaanjo-na umaŋ
duo tuo gāŋ baa fɔŋgɔtaamba-i, u gāŋ
baa Diilonjo. Bamaŋ cīinaanaj fɔŋgɔ-
taamba nuŋ-āndaanjo-i, baŋ taaranj ku-
maŋ ba ka da-ku. ³ Da ɲ ta ɲ ce kuuvi-
iŋgu, korma sa da-ni baa fɔŋgɔtaamba-i.
Korma da āmbabalmanciraamba'i baa-
ba. Terieŋgu faŋgu-na, da ɲ'a ɲ sa taara
korma ta ma da-ni baa-ba, yaŋ aa ɲ ta
ɲ ce kuuviŋgu, ku yaa bafamba fere-i
ba ka ta ba gbeliŋ-ni. ⁴ Fɔŋgɔtaamba ce
Diilonɔ-maacemma'i dumaanjo-na da ba
dii-ye hūmefafalle-na. Ɔga da ɲ bir yaŋ
aa ta ɲ ce kuubabalaanjo, ɲ saaya ɲ
kāalā-bei. Diilonɔ uŋ hāa-ba comelle maŋ,
u saa hā-ba baa-de gbāŋgbāŋ, ba ce fuɔ
maacemma'i baa-de. Umaŋ duo cāl, baŋ
haa kumaŋ yuo, ku pigāaŋ Diilonɔ-berru.
⁵ Ku'i cie i gbīe i tie sie fɔŋgɔtaamba wu-
lāa. I baa ne muoru yoŋ aa tie sie, i ne i
hɔmmu, i suyaa wuo ku faa.

⁶ Ku'i bi cie ɲ da na saaya na ta na
pā na nampobaa-ba-i. Bamaŋ hūyāaŋ
nampo-i, Diilonjo'i bi hāa bafamba-i
maacemma famma-i. ⁷ Niŋ saaya ɲ pā

kumaŋ, pā-ku ɲ hā kuŋ vii umaŋ. Taa
na pā nampobaa-ba-i na hā ba taamba-i,
umaŋ duo saaya baa kāmma, na kāŋ-yo.
Umaŋ duo saaya baa bɔbɔima, na ce-yo
bɔi.

Ānjīnamma tuole-i

⁸ Da ma hel nelnyulmu-na, baa na
yaŋ bīŋkūŋ cēmelle waa unaŋ nuɔ-na.
Na saa da, umaŋ duo yaŋ banamba
maama ta ma dɔlnu-yuo, kuu dii ɲaa
kutieŋo tie baa *Moisi *ānjīnamma-i
ma kūngu-na hiere. ⁹ Kumaŋ cie mi
waŋ-ma dumaanjo-na, mamaŋ nyegāaŋ
ānjīnamma-na wuo: «*Baa ce *fuocesinni,
baa ko neliŋo, baa cuo, baa nenu neliŋo*»^{*}
ka cor baa manamma-i hiere, ma juɔ ji
gbura ma-naa nelma diei maŋ daama
yaa nuɔ-i wuo: «*Ɔ saaya ɲ dɔl ɲ nanoljo-i
ɲaa niŋ dɔl ɲ fere duma.*»[†] ¹⁰ Da ɲ ta
ɲ dɔl ɲ nanoljo-i, ɲ sa jɔguɔŋ-yo baa
kuubabalaanjo. Terieŋgu faŋgu-na, nel-
nyulmu da mu waa-nie, kuu dii ɲaa ɲ tie
baa ānjīnamma-i hiere ma kūngu-na.

Ku pie ku jo dii

¹¹ Baa na hūu nel daama-i na
nanna. Iŋ yeŋ huɔŋgu maŋ nuɔ-i
daaku-i, namaa fere-i na suɔ-ku. Baa
na duɔfūŋ, siereŋ, ku hii! Koŋkoro
piyaa-ye fiefie-i-na a yaŋ iŋ ɲa
naa hūu Diilonɔ-maama-i felemma-i
huɔŋgu maŋ nuɔ-i. ¹² Isuɔŋgu
niinu tī, cuo piyaa kaalma. Yaŋ i
nanna kukulmaŋ-maacemma-i aa i
tie ce bāantīmma. ¹³ Yaŋ i tie ce
kuuviŋgu, bāantaamba ce dumei.
I yaŋ niwuoniŋ-gbuolaanjo-i, baa
kolmaŋ-gbuolaanjo-i, baa bīŋwosinni-i
ni sīnna-na hiere. I yaŋ berkarre-i

^{¶¶}12:19 Ānjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 32.35

^{§§}12:20 Bīncuɔŋ-nelmaŋ-sebe (Proverbes) 25.21-22

^{*}13:9 Helmaŋ-sebe (Exode) 20.13-17; Ānjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 5.17-21

[†]13:9 Buolmaŋ-sebe (Lévitique) 19.18

baa nenemuŋgu-i. ¹⁴Yaaŋ i bie Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama aa i ne i kusūnniŋ-maama-i aa i yaŋ-ma.

Baa cāl ŋ nawuoŋo-i

14 Baa na ta na tiel umaŋ saa naŋ kaasinni dei yogo Diiloŋ-hūmelle-na; taa na pie-yo na caaŋ-nu. Baa na ta na fanu na-naa baa-yo u aŋjɔguoma-na. ²Ŋaa unaŋo dii u suyaa wuo niwuoni-i hiere ni gbāa wuo. A ne da umaŋ saa naŋ kaasinni dei yogo Diiloŋ-hūmelle-na u sa dii kūɔma u nuŋgu-na, u wuo dīmma yoŋ. ³Umaŋ wuyaŋ niwuoni-i hiere, u baa nye umaŋ wuo ninanni nyaa-yo, aa umaŋ sa wuyaŋ niwuoni-i hiere u baa cāl umaŋ wuyaŋ-niŋ. Diiloŋ uŋ siyaa dii-yo u horre-na, yuŋgu si dii u cālma-na. ⁴Naŋ hilaa hie aa da manamma ta ŋ cāl umaŋ cāarāŋo-i? Ku nuɔlaa-yo wa, ku saa nuɔl-o wa! Ma hii nuɔ baa bige-i? Aa ku sie gbāa nuɔl-o; Itieŋo dii tuɔ kāyā-yuɔ. Ku fɔŋgūɔ dii-yuɔ u tuɔ kāyā-yuɔ.

⁵Banaŋ wulaa, yinni-i hiere ni sa saa; ni maar ni-naa. Banaŋ ba'a yinni-i hiere nii dii niiduɔni. Neliŋo neliŋo, u yaŋ mamaŋ dii u huɔŋga-na ma ye-yo. ⁶Umaŋ buɔraŋ yinni-i, u bɔɔ-nie Itieŋo maa-na. Umaŋ wuyaŋ bimbinni-i hiere, u bi wuo-ni Itieŋo maa-na. Kumaŋ cie mi waŋ-ma dumaŋo-na, kutieŋo jaal Diiloŋo-i ni maama-na. Aa umaŋ wuo niwuoni nanni nyaa-yo, u bi ce-ma Itieŋo maa-na. Fuɔ bi jaal Diiloŋo-i. ⁷Na saa da, i hɔlma-na, molo si dii tiēna u fereŋ maa-na, molo sa bi ku kā u fereŋ maa-na. ⁸Da ŋ hoŋ Diiloŋ-horre-na, ŋ huɔŋ Itieŋo maa-na, aa da ŋ bi ku, ŋ kuu Itieŋo maa-na. A ce dumaŋo-na ii dii cicēlma wa, i kuu wa, i tieŋo yaa Yesu-Kirsa-i. ⁹Bige-i cie mi waŋ-ma dumaŋo-na? U kuu aa sire jo ji waa bikuomba-i baa cicēlmantaamba-i hiere ba yuŋ-nu.

¹⁰Ŋga ma bilaa nie naŋ da manamma ta ŋ cāl ŋ nawuoŋo-i? Ma bilaa nie naŋ ta ŋ nye ŋ nawuoŋo-i sūlma? I ka cor hiere Diiloŋ-fuore-na u yuu-ye i de-i-diei. ¹¹Na saa da, ma nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:

*«Muɔ Cicēlmantieŋ muɔ,
mi sie kar ku coima,
nuɔmba-i hiere ba ka jo ji dūuma mi
yaanga-na.*

*Aa neliŋo neliŋo u ka puur u nuŋgu-i
waŋ-ma wuɔ muɔmei Diiloŋo-i
kelkel.»**

¹²Terieŋgu faŋgu-na, neliŋo neliŋo uŋ cie kumaŋ, u ka yiera Diiloŋo yaanga-na a waŋ-ku.

Baa guɔl ŋ nawuoŋo gbeini-i

¹³A ce dumaŋo-na, yaaŋ i yaŋ i-naa cālma. Yaaŋ aa na bel na fere unaŋ nuɔ ŋ baa ji guɔl unaŋ gbeini-i a pira-yuɔ Diiloŋ-hūmelle-na. ¹⁴Itieŋo-i Yesu cie mei suɔ, aa tiraa tir suɔ wuɔ ku uwuŋgu saa nyaa neliŋo. Ŋga umaŋ duɔ tuɔ jɔguɔŋ wuɔ kuuwuŋ daaku nyaa-yo, ŋ bi da ku nyaa-yo. ¹⁵Da ŋ ta ŋ ce kuujangu ŋ natobiŋo-na baa niŋ wuo kumaŋ, ŋ naana nelnyulmuŋ-hūmelle-i. *Kirsanaŋ kuu umaŋ maa-na-i, ŋ ka kɔsuɔŋ-yo kuuwuŋ maa-na yoŋ wei? ¹⁶Kumaŋ faa naŋ yufelle-na, da ŋ suɔ wuɔ ku cemma gbāa biēna Diiloŋ-hūmelle yerre-i, ne-ku aa ŋ yaŋ-ku. ¹⁷Na saa da, *Diiloŋ-nelleŋ-kūŋgu-i niwuoniŋ-kūŋgu sī, niinyɔnniŋ-kūŋgu bi sī. Diiloŋ-nelleŋ-kūŋgu yaa viisinni, baa yaafelle baa hɔfelle, ni da *Diiloŋ-Yalle yaa wulaa-i. ¹⁸Umaŋ duɔ tuɔ cāa Kirsa-i cāama famma temma-i, u kūŋgu dɔlnu Diiloŋo-i aa nuɔmba bi bī u yefafalle.

¹⁹Terieŋgu faŋgu-na, kumaŋ juɔŋ baa yaafelle-i muntienammu-na aa ta ku ce i hieroŋo-i i tie naŋ kaasinni

*14:11 Isayi (Ésaïe) 45.23

Diilonɔ-hūmelle-na, yaan i vaa i fere baa kufanɔu cemma yaa-i. ²⁰Baa na guɔla Diilonɔ-maacemma-i baa niwuoni. Niiwuoni-i hiere ni faa ninsonɔ, ŋga kuuwuonɔu maɔ ka guɔl ŋ natobiɔo gbeini-i Diilonɔ-hūmelle-na, ku wuoma saa fa. ²¹Bɔnkūŋgu bɔnkūŋgu, kumaɔ gbāa guɔl ŋ natobiɔo gbeini-i Diilonɔ-hūmelle-na, ne-ku aa ŋ yaɔ-ku. Da ku naɔ kūwuoɔle-i siso ŋ konyɔlle ka guɔl u gbeini-i, ne-ku aa ŋ yaɔ-ku. ²²Niɔ suɔ kumaɔ ŋ huɔŋga-na kufanɔu bɔnkūŋgu yaɔga-na, yaɔ ku tie nuɔ baa Diilonɔo na hɔlma-na. Umaɔ sa cieɔ u wɛima-i baa hɔmmu hāi, kutieɔo yuɔgu dɔlaa. ²³Ŋga umaɔ duɔ tuɔ wuo bɔnkūŋgu aa u huɔŋga saa hūu-ma baa-ku a kā u Diilonɔ-hūmelle yaɔga-na, Diilonɔo ka yuu-yo. U ka yuu-yo nie nie? U āncemma-i baa u Diilonɔ-hūmelle sa kā yanduɔŋga. A ne da kumaɔ sa kāaɔ yanduɔŋga baa ŋ Diilonɔ-hūmelle-i kuubalaanɔu.

Biyaan Yesu-Kirsa maama

15 Mie maɔ yieraaya doɔ Diilonɔ-hūmelle-na, ku saaya i tie kāyā bamaɔ saa yiera doɔ mie temma-i. I saa saaya i tie ce kumaɔ dɔlaanɔu mie yonɔ. ²Nelieɔo nelieɔo i hɔlma-na, u saaya u vaa u fere baa kumaɔ dɔlaanɔu banamba-i a kāyā-bei ba naɔ kaasinni Diilonɔ-hūmelle-na. ³Na saa da, *Kirsa saa tuɔ ce kumaɔ dɔlaanɔu fuɔ. Ma nyegāaɔ Diilonɔ-nelma-na wuɔ: «*Diilo, bamaɔ taa ba tuora-nie, ba tuosinni birii haa muomei nuɔ-i.*»[¶]

⁴Mamaɔ nyegāaɔ Diilonɔ-nelma-na hiere dii ku biena-na, ma nyegāaɔ da ma

pigāaɔ-ye nelma. Ma ce-ye hɔhɔnantaan mie aa ta ma dii sireiɔa yie i die gbāa die tie hiɔ Diilonɔ-ciilunɔu taalunɔu. ⁵Diilo fuɔ maɔ hɔhɔnammu tieɔo-i baa sireiɔa tieɔo-i, u kāyā-nei na ta na nunu na-naa ŋaa Yesu-Kirsaɔ yaan-ma dumaa. ⁶Ku yaa na ka gbonu hiere ce noduɔŋgu ta na gbɔlieɔ Diilonɔo-i Itieɔo-i Yesu-Kirsa To-i.

⁷Terieɔŋgu fanɔu-na, taa na sie na-naa Diilonɔo yerre fafaanɔu maama-na, ŋaa Kirsaɔ siyaa namaaɔo-i dumaa. ⁸Yaan mi tūnu-nei, Kirsa juɔ duɔ ji kāyā *Yuifubaa-ba-i. Diilonɔo uɔ ŋa naa pā nuɔŋgu maɔ baa ba bɔncuɔmba-i, Yesu juɔ ji ce ku yaa-i a pigāaɔ wuɔ Diilonɔo duɔ waɔ mamaɔ, u ce-ma. ⁹U bi juɔ *nieraamba da ba gbāa gbɔlieɔ Diilonɔo-i u ānfafamma maama-na ŋaa maɔ nyegāaɔ dumaa Diilonɔ-nelma-na wuɔ:

«*Ku'i cie mi ka ta mi gbɔlieɔ-ni nieraamba hɔlma-na,*

aa ta mi hāl neiini mi tuɔlnu-nie.»[§]

¹⁰Ma bi nyegāaɔ wuɔ:

«*Nieraan namaa, yaan na hɔmmu fē Itieɔo baamba muumu temma-i.*»^{**}

¹¹Ma bi tiraa nyegēɔ wuɔ:

«*Nieraan namaaɔo-i hiere, taa na gbɔlieɔ Itieɔo-i!*

Nelbilieɔ namaaɔo-i hiere nileiɔa-na, taa na hāl neiini na tuɔlnu-yuɔ.»^{††}

¹²Aa bi tiraa nyegēɔ *Isayi sebe-i-na wuɔ:

«*Yese*^{‡‡}*hāayēlɔo naɔo ka jo.*

U ka sire waa nieraamba yuɔ-nu.

Nuɔmba-i nileiɔa-na hiere ba ka haa ba nanɔga-i u yaa nuɔ-i.»^{¶¶}

¹³Naɔ haa na nanɔga Diilonɔo-na, fuɔ maɔ i cicuɔŋgu tieɔo-i, u fē na hɔmmu-i

[¶]15:3 Gbɔlieɔmaɔ-nalāaɔŋgu (Psaume) 69.10

[§]15:9 Gbɔlieɔmaɔ-nalāaɔŋgu (Psaume) 18.50

^{**}15:10 Ānɔinamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 32.43

^{††}15:11 Gbɔlieɔmaɔ-nalāaɔŋgu (Psaume) 117.1

^{‡‡}15:12 **Yese:** Davidi to yaa-i. Nieɔ u sinni-i Samiel sebedielāo-na (1 Samuel) 16.5-13. U bi waa Yesu haayieɔo. Nieɔ Matie sebe-i-na 1.6.

^{¶¶}15:12 Isayi (Ésaie) 11.10

da hĩnni, aa gbuu dii yaafɛlle na muntienammu-na, ku yaa *Diiloŋ-Yalle ka ce na ta na hĩŋ u ciilunɔu taalunɔu boi.

Mamaŋ yuu Pol huɔŋga-i

¹⁴Tobiŋ namaa, mei fere-i mi suyaa-ma wuo na hɔmmu yuu baa anfafamma, na suɔ weima-i hiere, aa na gbãa dii nelfafamma na-naa tũnniŋ. ¹⁵Ŋga mi suuye mi yufieŋa-i aa waŋ namamma cor sebe daayo terni boi-na, da mi ce nelma namma tienu-nei. Diiloŋo firinu u huɔŋga-i baa-mi ku'i cie mi ce-ma dumaanɔ-na. ¹⁶U cie-mi Yesu-Kirsa cãarãŋ muɔ *nieraamba hɔlma-na. U diyaa u *Neldɔɔɔlma-i mi nammu-na mi ta mi waŋ-ma baa-ba kumaŋ ka ce *Diiloŋ-Yalle bo-ba ba deŋ, a migãaŋ-ba ba pã ba fere hã Diiloŋo-i.

¹⁷Terieŋu faŋgu-na, Diilo baa Yesu-Kirsa-i, mi gbãa gbelieŋ mi fere Diiloŋ-maacemma-na. ¹⁸Mi gbãa cira *Kirsa yaa kãayã-mie mi bir nieraamba yammu-i Diiloŋo-na ba ta ba nu u nuŋgu-i. U cie-ma baa mi nuŋ-ãndaanɔu a naara mi ancemma. ¹⁹U cie-ma baa himma baa gbere. U cie-ma baa Diiloŋ-Yalle fɔŋgũɔ yaa-i. Ku cie dumei mi gbuo terni-i hiere baa Kirsa Neldɔɔɔlma-i, a doŋ dii *Yerusalemu, jo ji hel baa Iliri nileiŋa-i hiere. ²⁰Mamaŋ naa yu mi huɔŋga-i, mi taa mi taara mi fulnu nileiŋa maŋ saa nu Kirsa maama-i dede, a waŋ Neldɔɔɔlma-i baa-ba. Mi saa ta mi taara mi haaya unaf dũŋgu ku'i cie mi fulnu nileiŋa maŋ saa nu u maama-i dede. ²¹Mi cie-ma ŋaa maŋ nyegãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuo:

«Baŋ ŋa na'a ba saa waŋ u maama baa ba-maŋ dede,

ba ka da-yo,

aa bamaŋ saa naa nu u maama da,

ba ka suɔ ma yaanɔa-i.»^{§§}

Wuɔsaanɔu maŋ dii Pol gbeini-na

²²Maaceŋ daama yaa taa ma bella-mie a ce mi saa gbãa kã ka ne-na. ²³Fiefie-i-na ma tie terieŋ daaku-na. Miŋ duŋ ta mi taara da mi kã ka ne-na ku daa bieŋa boi. ²⁴Mi ka kã Esipanyi. Mi kãmma-na, mi ka yiera na terieŋgu-na a ce yinni celle baa-na aa suɔ cor, ku yaa mi huɔŋga ka fẽ. Aa mi hil mi ne na kakãyãŋgu yaa-i da mi gbãa ka cor baa mi hũmelle-i. ²⁵Dumande-i-na, mi kã *Yerusalemu da mi ka hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i pɔpuɔrunɔu. ²⁶Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ Maseduɔni-i-na, baa bamaŋ dii Akayi-i-na, ba naaŋ gbeiŋa da ba kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ nawalaamba-i Yerusalemu-i-na. Mi kã baa conɔgoruonɔu faŋgu yaa-i. ²⁷Ku dɔlaanu ba yaa-i ba ce-ma. Aa ma cemma faa, baa naa saaya ba ce-ma. Baa naa saaya ba ce-ma yuŋ haku-i nuɔ-i? *Yuifubaa-ba maŋ hũyãa Yesu maama-i, ba calaa ba Diiloŋ-hũmelle-i baa *nieraamba-i; nieraamba saaya ba bi cal ba nagãŋ-niini-i baa bafamba-i ke! ²⁸Da mi ji bãl baa mafamma-i, da mi gbãŋ kã ka hã-ba conɔgoruonɔu faŋgu-i, mi pãŋ bie Esipanyi hũmelle a ka yiera na terieŋgu-na aa suɔ cor. ²⁹Mi suyaa mie da mi hi na terieŋgu-i, *Kirsa ka silaa ce baa-ye cor.

³⁰Tobiŋ namaa, miŋ ka taara kumaŋ na wulaa, ku yaa daaku: Nieŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i baa *Diiloŋ-Yalleŋ diyaa nelnyulmu maŋ i hɔmmu-na, aa na ta na cãrã Diiloŋo-i na hã-mi, a kãyã-mie mi malunɔu-na. ³¹Cãarãŋ Diiloŋo-i u kor-mi *Yude anɔyagarmantaamba nammu-na, aa miŋ kãŋ baa pɔpuɔrunɔu maŋ Yerusalemu-i-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba ka hũu-ku mi wulaa. ³²Mafaŋ da ma ce, mi ka hi na terieŋgu-i baa hɔfɛlle, aa

§§15:21 Isayi (Ésaie) 52.15

Diilonɔ ɔwɔ sie, mi kaa bi da fiisa celle.
³³Diilonɔ-i Hɔfɛllentienɔ waa baa-na hiere. Ma ce dumaa.

Jaalupälle

16 Mi ka dii i tũɔ-i Febe-i na naɲ-na, u ce Diilonɔ-maacemma-i u kãyã Diilonɔ-dũɲ-baamba maɲ Sãɲkire-ina*.
²Ɖwɔ kã, na ne Itienɔ-i aa na bel-o fafamma ɲaa maɲ saaya ma ce dumaa Diilonɔ-dũɲ-baamɛ mie i hɔlma-na. Kumaɲ maama-i da ma waa-yuwɔ, na kãyã-yuwɔ baa ku bĩɲkũɲgu-i. U kãayã nuɔmba bɔi, halle mei fere maɲ daami-i.

³Mi jaalaa Pirsika-i† baa Akilasi-i, ba yaa mi namaacenciraamba Yesu-Kirsa suonɲu-na.
⁴Ba hiẽrã kuliɲgu-i da ba gbãa hũu muɔɲo-i kuɔ. Mi jaal-ba. Aa mei da-mi-diei sĩ yonɔ. Diilonɔ-dũɲ-baamba maɲ *nieraanɔ-nileiɲa-na hiere, ba jaalaa-ba.

⁵Mi jaalaa Diilonɔ-dũɲ-baamba maɲ tigiɲ ba cãrã Diilonɔ-i Akilasi ba dumelle-na.

Mi jaalaa mi jienɔ-i Epayineti-i. U yaa hũyãa *Kirsa maama-i igẽna *Asi-i-na.

⁶Mi jaalaa Maari-i, u vaa u fere baa na maama-i.

⁷Mi jaalaa Ãndorkusi-i baa Yuniya-i. Bafamba-i mei nellenɔ-tobimba. I waa kaso-i-na baa i-naa. Yesu *pɔpuɔr-biamba namba'i bafamba-i, ba kũɲgu dɔlnu nuɔmba-i. Bafamba daa yuɲ-bĩɲcɔsĩni muɔ-na Kirsa horre-na.

⁸Mi jaalaa Ãmpilatusi-i, u maama dii kpelle mi huɔɲga-na Itienɔ horre-na.

⁹Mi jaalaa Urbẽ-i, u yaa i namaacenceronɔ Kirsa suonɲu-na. Aa bi jaal Sitakisi-i; fuɔ maama bi dii kpelle mi huɔɲga-na.

¹⁰Mi jaalaa Apelesi-i, u pigãanɔ wuwɔ u nyaarãa Kirsa-i-na.

Mi jaalaa Aritobul dumellenɔ-baamba-i.

¹¹Mi jaalaa mi nellenɔ-tobiɲo-i Erodijɔ-i. Aa jaal Narsisi dumellenɔ-baamba maɲ hũyãa Itienɔ maama-i.

¹²Mi jaalaa Tirfeni-i baa Tirfosi-i. Caanɔ daaba-i ba hãi-i-na, ba vaa ba fere baa Itienɔ maacemma-i. Aa bi jaal Perside-i, fuɔ maama bi dii kpelle mi huɔɲga-na, aa u bi vaa u fere baa Itienɔ maama-i.

¹³Mi jaalaa Urufusi-i, Itienɔ yufellenɔ-nolɲo-i. Aa bi jaal u nyu-i, uu dii ɲaa mei fere-i mi bi nyu.

¹⁴Mi bi jaalaa Asẽɲkiri-i, baa Filegɔ-i, baa Ermesi-i, baa Paturobasi-i, baa Ermasi-i baa tobimba maɲ dii baa-ba hiere.

¹⁵Mi jaalaa Filologi-i baa Yulusi-i, aa jaal Nerieɲo-i baa tɔncienɔ-i, aa bi jaal Olẽmpasi-i baa Diilonɔ-dũɲ-baamba maɲ dii baa-ba hiere.

¹⁶Taa na jaal na-naa fafamma ɲaa ceduwɔɲ-bienɔ namaa.

Bamaɲ dii Kirsa horre-na hiere ba pãa-na jaaluɲgu.

¹⁷Tobiɲ namaa, jande mi cãrã-nei, Diilonɔ-hũmelle maɲ maama-i waaɲ baana, bamaɲ mielãa-ma, bilaanɔ na fere kutaamba-na; ba jo baa bɔrɔmma, aa ba pira nuɔmba-i Diilonɔ-hũmelle-na. Baa na ta na piẽ kutaamba-i.
¹⁸Ba sa cãa Itienɔ-i *Kirsa-i, ɲga ba cãa ba kusũnni. Ba tãal bamaɲ sa suyaanɔ ku yaanɲga-i baa ba nudɔɔlle-i.
¹⁹Namaanɔ-i, nuɔmba-i hiere ba suyaa wuwɔ na nu Itienɔ nuɲgu-i. Terienɲgu fanɲu-na, ku dɔlnu-mie baa-na. ɲga mi taara na ta na suɔ ãnfafamma-i na ce-ma aa na baa yanɔ ãmbabalma ji kpatalla-nei.
²⁰Diilonɔ-i Hɔfɛllentienɔ-i, a saa baa celle, u ka mal *Sitãni-i hã na ce na bãanɲu-i yuwɔ.

Itienɔ-i Yesu u kãyã-nei.

*16:1 *Sãɲkire*: Niẽɲ Pɔpuɔr. 18.18.

†16:3 Pirsika yerre nande yaa wuwɔ Pirsili. Niẽɲ Pɔpuɔr. 18.2.

²¹ Mi nabentienjo-i Timote jaalaa-na, a naara mi nellen-tobimba-i Lusiwusi-i baa Yasō-i baa Sosipater hiere.

²² Muɔ Tertusi, mi bi jaalaa-na. Ii dii baa i-naa Itienjo horre-na. Muɔmei nye-gāaŋ Pol seɓe daayo-i hā-yo.

²³ Gawusi bi pāa na jaaluŋgu. Muɔ Pol, mi haraa u yaa nuɔ-i. Diilonɔ-dūŋ-baamba-i hiere ba tigiin fuɔ terien-nu'i ba jaal Diilonɔ-i. Nelle gbeitieratienjo-i Erati jaalaa-na baa i natobiŋo-i Kartusi-i.

[²⁴ Itienjo-i Yesu-Kirsa u kāyā-nei hiere. Ma ce dumaa.]

Jaaluperienɔ

²⁵ Yaan i tie jaal Diilonɔ-i! Miŋ waŋ *Neldɔɔɔlma maŋ baa-na Yesu-Kirsa

maama-na, u yaa gbāa ce na yiera doŋ u hūmelle-na a saa baa nelma famma-i. Diilonɔ kusūŋgu maŋ naa fuo dii ku domma-na, ku puuriye fiefie-i-na Neldɔɔɔl daama yaa nuɔ-i. ²⁶ Diilonɔ maŋ si dii duɔ ji kā terienɔ, u cie u *pɔpuɔrbiemba waŋ u kusūŋgu-i ba seɓeɓaa-ba-na nuɔmba-i hiere nileiŋa-na ba da ba suɔ-ma aa hūu-ma aa ce-ma.

²⁷ Diilonɔ yaa u diei yoŋ nelnurāŋo-i. Yaan i tie jaal-o hōnniŋ joŋ Yesu-Kirsa barguɔ-i-na! Ma cie!

Polņ nyegāņ sebediēlāņo maņ hā

Korëntitaamba-i

Nelmuoyamma

Pol cie belle diei baa boluonģu Korēnti-i-na. Korëntitaamba nuo Yesu maama-i u yaa wulaa-i igēna. Huoņģu faņģu-na, gbeiņa saa waa dei Korēnti-i-na, baa biņwosinni-i ka hel baa sitāni-maacemma-i ma sinni-na hiere. A ce dumaņģo-na Diilonģ-hūmelle wuosaņģu waa kpelle Diilonģ-dūņ-baamba wulaa.

Huoņģu naņģu juo hi, Pol wuo nu wuo ba sa tiraa ba nunu ba-naa. Bafamba fere-i baa bi nyegāņ sebe hā Pol a yuu-yo baa nelma bci. Pol wuo nyegēņ sebe daayo-i duo dii nelma ba tūnni-na; wuo ba yaņ berru-i aa ba bel ba-naa fafamma ku yaa faa Diilonģ-dūņ-baamba hōlma-na (sap. 1–4). Aa cira ba hiel ba naņģa biņwosinni-na, aa weiņ da ma suur ba hōlma-na, ba fielnu-mei ba fere; ba baa kā nelgbāņģbālāņ wulaa wuo u ka fielnu-mei hā-ba (sap. 5–6). U nuņģu hii ānsorreņ-maama-i (sap. 7), baa cufieņ-kūōma wuomaņ-kūņģu-i (sap. 8–10), baa Itieņģo niiwuoniņ-kūņģu-i (sap. 11). *Diilonģ-Yalleņ hāņ nuōmba-i fōņģōbaa-ba maņ, u nuņģu hii ba kūņģu-i (sap. 12–14). U nuņģu bi hii kuomba siremmaņ-kūņģu-i (sap. 15).

Aa suō duo pā-ba jaaluperieņģu-i, u diyaa sireiņa bei wuo ba naņ gbeiņa ba hā *Yerusalemu Diilonģ-dūņ-baamba-i (sap. 16).

Sebe daayo-na, Pol yuu nyōlma baa nelnyulmuņ-kūņģu-i: Wuō Diilonģ-dūņ-wuoņģ duo tuō ce biņkūņģu biņkūņģu, u saaya u ce-ku baa nelnyulmu (sap. 13).

Jaalunģu

1 Muō Pol, Diilonģo biē-mi ce-mi Yesu-Kirsa *pōpuōrbilōņ muō ņaa uņ'a

ma ce dumaa. Muō baa i natobiņģo-i Sōsiteni-i ²miemei nyegāņģ sebe daayo-i die hā Diilonģ-dūņ-baāņ namaa namaņ dii Korēnti-i-na. I nyegāņģ-yo die hā Diilonģ uņ buō namaa namaņ na deņģ a ce-na fuō baāņ namaa Yesu-Kirsa horre-na. I bi nyegāņģ-yo die hā bamaņģ biēņ Itieņģo yerre-i terni-na hiere. Bafamba Yuntieņģo mie bi Yuntieņģo.

³I To-i Diilonģo-i baa Itieņģo-i Yesu-Kirsa-i ba kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

Pol pā Diilonģo-i jaalunģu

⁴Diilonģo nie na horre-i baa Yesu-Kirsa-i aa ce baa-na. Terieņģu faņģu-na, mi jaal-o yinni maņ joņ mafamma-na. ⁵Coima saa fa, naņ hūyāa *Kirsa maama-i Diilonģo cie-na biņkūntaāņ namaa weima-na hiere: Na nu nelma-i ma numma-i aa tiraa ta na suō yieņģu. ⁶Kumaņģ cie ma ce dumaāņģo-na, Kirsa nelma daa muntienafafammu na hōlma-na ku'i cie. ⁷A ce namaa namaņ nieyaņ Itieņģo-i Yesu-Kirsa jommaņ-yieņģu himma-i, Diilonģ uņ hāņ nuōmba-i fōņģōbaa-ba maņ, u diei saa naa-nei. ⁸Diilo fuō fere yaa ka kāyā-nei na nyaar u nelma-na a ji hi yieņģu faņģu-i; ku yaa cālmuō sie ji da haane. ⁹U yaa biē-na wuo na ce horre baa u Bieņģo-i Yesu-Kirsa-i; u sa waņģ weima aa ji bir baa huoņģ-āndaāņģu.

Korēnti Diilonģ-dūņ-baamba sa nunu ba-naa

¹⁰Tobiņģ namaa, jande mi cārā-nei, nieņģ Itieņģo-i Yesu-Kirsa-i aa na bel na-naa. Baa na bir na honni-i na-naa nuō. Bilaāņģ na-naa fafamma na ce noduoņģu aa na waa baa āņģōģduōma. ¹¹Tobiņģ namaa, kumaņģ cie mi ta mi waņģ mafamma-i Kiloe dumelleņģ-baamba tūōnu-mie wuo na sa nunu na-naa. ¹²Wuo na hōlma-na, banamba ciera wuo ba cuu mei huoņģ-nu, banaņģ ba'a bafamba cuu Apolōsi huoņģ-nu, banaņģ

ba'a bafamba dii Pier[‡] huonj-nu, banaj ba'a bafamba dii *Kirsa huonj-nu. ¹³ Na-maa wulaa, Kirsa calaanu wei? Ba gbuu muomei *daangu-na ko-mi na maama-na wei? Na daa *batemu-i mei yerre yaa nuo-i wei? ¹⁴ Da ma hel Kiripusi-i-na baa Gawusi-i-na, mi jaal Diiloņo-i miņ'a mi saa *batisenj moloņo na hōlma-na. ¹⁵ Ku yaa molo sie gbāa cira na baatisej mei yerreņ. ¹⁶ Ninsoņo! Muomei baatisej Sitefanasi dumellenj-baamba-i, mafamma naa karaanu-mie. Da ma hel bafamba-na, mi saa hūu-ma mie mi baatisej moloņo na hōlma-na. ¹⁷ Kirsa saa puor-mi wuō mi ji batisenj nuomba, ņga u puōraa-mi wuō mi wuōra waņ *Neldōdolma yaa-i aa mi baa ce-ma baa nelbilienj-cēcēmungu ku yaa Kirsa kuliņgu ka waa baa yuņgu daangu-na.

¹⁸ Na saa da, da ba ta ba waņ Kirsa kuliņgu maama-i daangu-na, bamaņ piera, ba da-ku miminsinni. ņga mie maņ biyaa koņkor-hūmelle-i, i suyaa wuō Diiloņo hii. ¹⁹ Na saa da, ma nye-gāaņ Diiloņ-nelma-na wuō:

«*Mi ka biēna nelnurāamba nelnulle-i aa biēna cēcēmuntaamba cēcēmungu-i.*»[¶]

²⁰ Terieņgu faņgu-na, nelnurāamba gbāa da hama-i waņ? Bamaņ suyaaņ yiēņgu-i, ba gbāa da hama-i? Bamaņ wuō ba suō ba piye, ba gbāa da hama-i? Ma si Diiloņo birii nelbiliemba cēcēmungu-i miminsinni ke?

²¹ Na saa da, Diiloņoņ cie u cēcēmungu-i kusuoņ-nu, nelbiliemba-i baa ba cēcēmungu-i hiere ba saa suō-yo. Ku'i cie Diiloņo cira wuō nelbiliembaņ neņ kumaņ wuō miminsinni, u ka ce ku yaa-i kor bamaņ hūyāa u maama-i. ²² *Yuifubaa-ba taara ba da gberē-weima-i baa ba yufelle aa suō hūu-ma, Girekibaa ba'a bafamba taara

cēcēmungu. ²³ ņga mie fuō, baņ gbuu Kirsa maņ daangu-na ko-yo, mie waņ fuō maama yaa-i. Yuifubaa da ba nu-ma, ku gbuu jaņ-ba wuō i tuora Diiloņo-i. Girekibaa ba'a i ce miminsinni. ²⁴ ņga Diiloņo uņ biē bamaņ kor-ba hiere, Yuifubaa o, Girekibaa o, iņ waņ Kirsa maņ maama-i daayo-i, ba suyaa wuō u yaa pigāaņ Diiloņo himma-i baa u nelnulle-i. ²⁵ Nelbiliembaņ neņ Diiloņo maacemma maņ wuō miminsinni, ma boyaa bafamba cēcēmungu-na, aa baņ neņ kumaņ wuō nayusinni Diiloņo wulaa, ku boyaa bafamba fōņgōtesinni-na.

²⁶ Tobij namaa, nieņ na hōlma-na na ne. Diiloņoņ biē namaa namaņ, nelbiliemba ne wuō nelnurāamba si dii boi nei, fōņgōtaamba si dii boi, nelbōmbōmbaa-ba bi si dii-nei dumaa.

²⁷ ņga nelbiliembaņ neņ bamaņ wuō mimiēlmba, Diiloņo hielaa ba yaa-i a ture nelnurāamba yammu-i. Aa baņ neņ bamaņ wuō yuņgu si-bei, u hielaa ba yaa-i a dii senserre-i fōņgōtaamba-na.

²⁸ Nelbiliembaņ'a ba sa kāņ bamaņ, baņ neņ bamaņ wuō nelsōsōyaamba, Diiloņo hielaa ba yaa-i duō pigāaņ wuō baņ neņ kumaņ hiēma-na wuō biņkūbuō, fuō wulaa yuņgu si dii-kuō. ²⁹ U cie mafamma-i molo baa gbāa duō kaal u fere u yaaņga-na. ³⁰ U yaa cie na ce Yesu-Kirsa baaņ namaa, aa Yesu-Kirsa yaa cie u hā-ye u cēcēmungu-i: Na saa da, Yesu-Kirsa yaa cie Diiloņo ce-ye nelviņ mie, aa ce-ye fuō baaņ mie aa tiraa hūu-ye *Sitāni nammu-na. ³¹ Terieņgu faņgu-na, ņga maņ nyegāaņ dumaa Diiloņ-nelma-na wuō: «*Umaņ duō tuō taara u kaal u fere, u saaya u cira: Diilo baa Itieņo yaa-i.*»[§]

2 Tobij namaa, muō miņ bi kāa na terieņgu-na da mi ka waņ Diiloņ-

[‡]1:12 Pier yerre nande yaa Sefasi. Nieņ Nsāa 1.42.

[¶]1:19 Isayi (Ésaie) 29.14

[§]1:31 Seremi (Jérémie) 9.23

kusūņgu-i baa-na, mi saa ka piye pigāaņ wuɔ muɔmei suyaaņ mi piye mi yaņ nuɔmba-i hiere, mi saa bi ka piye pigāaņ wuɔ muɔmei suyaaņ yieņgu mi yaņ-ba. ²Mii naa waņ-ma aa yiera-mei wuɔ baņ gbuu Yesu-Kirsa maņ *daaņgu-na ko-yo, mi kā ka waņ fuɔ maama yaa yoņ baa-na, mi sie haa manamma mei. ³Miņ taa mi kā na terieņgu-na, fōņgūɔ saa waa-mie aa korma naa ce mi kūɔma ta ma nyen. ⁴Miņ kāa, mi saa ka puur-na baa neldɔɔlma na da na cu mi huoņ-nu ņaa nuombaņ puur ba-naa dumaa, ņga *Diiloņ-Yalle himma yaa cie na sie mi nelma-i. ⁵A ce dumaaņo-na, naņ hūyāa Yesu maama-i ku saa ce ņaa nelbilieņ-cēcēmungu'i cie na hūu-ma, ņga Diiloņ-himma yaa cie na hūu-ma.

Diiloņo nu nelma

⁶Bamaņ naaņ kaasīnni Diiloņ-hūmelle-na i hāalā-bei nelnulle. ņga nelnulle fande-i diiduɔle sī baa nelbiliemba diele-i, diiduɔle bi sī baa miwaaņ daayo yuntaamba diele-i. Bafamba yuntēsīnni sa cɔ. ⁷I pigāaņ nuɔmba-i Diiloņ-nelnulle. Diiloņo kusūņgu maņ fuyaa nelbiliemba-na, i hāalā nuɔmba-i ku yaa-i. Aa miwaaņo suɔ duɔ doņ, Diiloņo naa yiera-mei duɔ pigāaņ-ye u kusūņgu-i i die ji tie ce i bāaņgu-i baa-yo. ⁸Diiloņo kusūņ daaku-i miwaaņo yuntaamba sa suɔ-ku. Kuɔ ba taa ba suɔ-ku, baa naa saa gbu yuntaamba Yuntieņo-i *daaņgu-na ko-yo. ⁹ņga ma cie ņaa maņ nyegāaņ dumaa Diiloņ-nelma-na wuɔ:

*«Moloņ yufellen'a di saa haa kumaņ nuɔ-i dede,
kumaņ maama-i saa suur nelieņ tūņ-nu dede,**
kumaņ molo saa jɔguoņ ku maama dede,*

Diiloņo tigiņ ku yaa-i a hā u maamaņ dɔlnuņ bamaņ.»

¹⁰Biņkūņgu faņgu-i, Diiloņo cie u *Yalle pigāaņ miemei baa-ku. *Diiloņ-Yalle suɔ nelma-i hiere; halle di suɔ Diiloņo huɔyamaama-i. ¹¹Hai moloņo-i gbāa suɔ u nanolņo kusūņ-maama-i ji cor kutieņ fuɔ fere-i? Ku yaa ņaa Diiloņo kūņgu-i: Da ma hel u Yalle-na, molo sie gbāa suɔ u kusūņgu-i. ¹²A ne da mie iņ daa Yalle maņ, nelbilieņ diele sī, Diiloņ diele. U hāa-ye baa-de i die suɔ uņ cie ānfafamma maņ yie hiere. ¹³Ānfafaņ daama-i, die i waņ ma maama-i, i sa waņ-ma baa mie cēcēmungu, i waņ-ma baa nelma maņ Diiloņ-Yalleņ hāalāayā-yie baa-ma. A ce dumaaņo-na, i waņ Diiloņ-Yalle maama-i baa Diiloņ-Yalleņ yeņ bamaņ nuɔ-i. ¹⁴Nelbilolņ nuɔņo-i ņ yundaaņgu-i, ņ sie gbāa hūu Diiloņ-Yalle maama-i. Diiloņ-Yalleņ'a di si dii ņ huoņga-na, ma maaraa-ni ņ suɔ ma yaaņga-i. Da ņ nu-ma, ņ da-ma mimi-sīnni. ¹⁵Diiloņ-Yal da di waa umaņ nuɔ-i, u gbāa suɔ nelma-i hiere ma yaaņga-i, a ne da fuoņ ceņ mamaņ, nelgbāņgbālāaņ sie gbāa suɔ ma yaaņga-i. ¹⁶Na saa da, ma nyegāaņ Diiloņ-nelma-na wuɔ:

«Hai suyaaņ Itieņo kusūņgu-i?

Hai gbāa pigāaņ-yo nelma?»††

ņga mieņo-i i suɔ *Kirsa kusūņgu-i.

I hieroņo-i Diiloņ-maacenciraaņ mie

3 Tobieņ namaa, coima saa fa, *Diiloņ-Yalleņ yeņ bamaņ nuɔ-i, baņ piyeņ baa-ba dumaa, mi saa gbāa piye baa-na dumaaņo-na. Mi piye baa-na ņaa nuɔmba maņ cieņ ba fereņ kusūņ-maama, aa tiraa piye baa-na ņaa ton-tobaa namaa *Kirsa horre-na. ²Mi hāa-na nyɔlma'i dumaaņo-na na mɔsūņ. Kuɔ mii naa hā-na juuru, naa naa saa gbāa

**2:9 Isayi (Ésaie) 64.3

††2:16 Isayi (Ésaie) 40.13

wuo-du. Halle ji hi baa fiefie, na sie gbāa wuo bīņkūngu. ³Kumaņ cie mi waņ-ma dumaņo-na, ku yaa daaku: Naa dii ta na ce na kusūniņ-maama-i yogo. Nene-muņgu maņ dii na hōlma-na, baa berru maņ bi dii, ni yaa pigāaņ wuo na ce na kusūniņ-maama, na saa nanna nelbiliemba cilu-i yogo. ⁴Da na ta na pi-iyē wu: «Mei dii baa Pol», «Mei dii baa Apolōsi^{‡‡}», bamaņ sa suyaaņ Diiloņo-i ba'i sa piyeņ dumaņo-na wei?

⁵Ma diei ma hāi, hai moloņo-i Apolōsi-i? Aa hai moloņo-i Pol? Ma sī Diiloņ-maacembieņ mie yoņ kē? Kunangu si dii ji cor kufaņgu-i. Mie waaņ Yesu maama-i baa-na yoņ aa na bi sie-ma. Itieņ uņ calaanu maacemma maņ hā-ye, i cie ma yaa-i. ⁶Kuu dii ņaa, mei sūo tibinni-i aa Apolōsi kūnna hūmma-i nie, ņga Diiloņo yaa cie ni cē. ⁷Umaņ sūo, baa umaņ kūoņa hūmma-i, i sa kāņ bafamba-i. Umaņ cie ni cē, i ne u yaa-i. U yaa Diiloņo-i. ⁸Umaņ sūoņ baa umaņ kūoņa hūmma-i ba saa hiere, unaa saa maar unāņo; nelieņo nelieņo u ka da u maacemma sullu-i. ⁹Kumaņ cie mi waņ-ma dumaņo-na, i ce maacemma-i baa Diiloņo aa namei u suoņgu-i.

Mi gbāa saa-na baa dūngu maņ Diiloņ uņ yeņ tuo ma-ku. ¹⁰Diiloņo cie baa-mi a hā-mi baa-ku mi fu ku tuole-i. Mi fuu-ku fafamma ņaa dumarāfefeņ muo. Fiefie-i-na, banamba dii ta ba haaya-kuo. ņga nelieņo nelieņo, uņ maņ dumaa, u tuo ne-ku torro. ¹¹Dūngu tuole jīena tī; Yesu-Kīrsa yaa ku tuole-i, molo sie gbāa tiraa jīna dūngu naņ tuole. ¹²Banamba ka jo baa sēne ji ma, banamba wargbe, banamba tāmpēfefeņ, banamba jo baa denni ji ma, banamba hīeņgu, ba-

namba tireiņa. ¹³ņga maacenfafamma-i baa maacembabalamma-i ma ka suo gēngeryiņgu yaa nuo-i. Yiingu fanġu kaa waa dāamuņ-yiingu. Aa dāamu fammu yaa kaa pigāaņ nelieņo nelieņo u maacemma sīnni-i. ¹⁴Umaņ duo ma baa kumaņ aa dāamu sie gbāa caa-ku, kutieņo ka da u maacemma sullu-i. ¹⁵ņga umaņ maacemma-i da ma caa, kutieņo cii. Fuo fuo, u ka kor, ņga u ka waa ņaa nelieņo maņ u dūngu bilaa ta ku caa aa u gbāņ gbar hel.

¹⁶Na saa suo wuo namei Diiloņo dūngu-i aa u *Yalle waa na hōmmu-na wei? ¹⁷Umaņ duo bīena Diiloņ-dūngu-i, Diiloņo ka kōsuoņ kutieņo-i. Kumaņ cie mi waņ-ma dumaņo-na, Diiloņo cie dūngu fanġu-i fuo da-u-diei kūņgu aa namei dūngu fanġu-i.

¹⁸Molo baa tāal u fere na hōlma-na! Umaņ duo fer nelbiliemba-i a tuo ne u fere wuo nelnurāņo, kutieņ duo tuo taara Diiloņ-nelnullē-i, u saaya u ce u fere mimilāņo. ¹⁹Bige-i cie mi waņ-ma dumaņo-na? Nelbilieņ baņ bīņ kumaņ nelnullē-i, Diiloņo daa-ku miminsīnni. Na saa da, Diiloņ-nelma ciera wuo: «*Diiloņo bel cēcēmuntaamba-i baa bafamba fereņ cēcēmunġu yaa-i.*»^{¶¶}

²⁰Ma tiraa nyegēņ wuo: «*Itieņo suo nelnurāamba āņġuoma-i. U suyaa wuo yunġu si dii-mei.*»^{§§} ²¹Terieņgu fanġu-na, molo baa kaal u fere wuo fuo dii baa melņo. Na saa da, bīmbīnni-i hiere namaa niini-i: ²²Muo baa Apolōsi-i baa Pier, namaa baāņ mie. Miwaāņo-i baa cicēlma-i a naara kuliņgu-i, namaa niini-i. Nyuņgo-i baa bisīnuo-i, namaa niini-i. ²³ņga namaāņo-i Kīrsa baāņ namaa, aa Kīrsa-i Diiloņ-wuoņo.

‡‡3:4 Nieņ Pōpuo. 18.24-28.

¶¶3:19 Yōbu (Job) 5.13

§§3:20 Gbeliemaņ-nalāaņgu (Psaume) 94.11

Kirsa p̄pūw̄rbiemba maama

4 Kumaņ ņaa mie kūņgu-i, mūw̄ baa Apol̄si-i, na saaya na ta na kāņ-ye *Kirsa maacembieņ mie. Diiloņ-kusūņgu maņ naa fuo, u hāa-ye baa-ku i die puure-kūw̄ pigāaņ nūw̄mba-i baa-ku. ² A ne da da ba dii weima nelieņ nūw̄ ņ naņ-na, ba taara ņ ce-ma maņ saaya ma ce dumaa.

³ Mei wulaa, da na fie ta na waņ wūw̄ nie, sis̄w̄ nelbilieņ da ba fie ta ba waņ wūw̄ nie, maasūmp̄ie. Mei fere-i, mi sa ji cira mi maacemma faa, mi sa ji cira ma bal-aaņ. ⁴ Mi saa da mi cālmūw̄ terieņgu-i, ņga miņ fie'a mi saa da cālmūw̄ mi fereņ nūw̄, kufaņgu sa pigāaņ wūw̄ mi vii de. Itieņo yaa gbāa cira mi maacemma faa sis̄w̄ ma balaaj. ⁵ Terieņgu faņgu-na, baa na wūw̄ya na ta na cāl nūw̄mba-i a ne da ba cālmaņ-hūw̄ņgu saa hi. Yaaņ Itieņo jo. Dūw̄ jo, mamaņ cie kukulma-na hiere, u ka puure-mei aa bi puure nūw̄mba kusūnniņ-maama-i. Mafaņ da ma ce, nelieņo nelieņo Diiloņo ka p̄a-yo baa jaaluņgu maņ saaya baa-yo.

⁶ Tobiņ namaa, nelieņ nūw̄ ņ saa saaya ņ ce ji cor kumaņ nyegāaņ. A ce dumaaņo-na, mi biyaa nelma b̄oi mūw̄ baa Apol̄si-i i kūņgu-na a tagaaya pigāaņ-na na da na sūw̄ nelma famma yaaņga-i. Mi sa taara na h̄olma-na, unaa tūw̄ wūw̄ra u h̄oḡorra u fere wūw̄ fuo dii baa mel̄ņo aa ciina unāņo-i. Ku'i cie mi bie mie maama-i tagaaya pigāaņ-na. ⁷ Da ņ ta ņ wūw̄ra ņ h̄oḡorra ņ fere dumaaņo-na, hai moloņo-i jūw̄ ce-ni b̄ol-b̄ol banamba-na? Bige-i dii baa-ni naņ yerreņ-kūņgu-i? Nimaņ dii baa-ni hiere, Diiloņo'i saa h̄a-ni baa-ni wei? Da kūw̄ Diiloņo'i h̄a-ni baa-ni, ma bilaa nie ņ ta ņ wūw̄ra ņ h̄oḡorra ņ fere ņaa naņ niidanni?

⁸ Tobiņ namaa, na daa nie s̄i na yie. Namaa wulaa na cie biņkūntaaņ namaa. Na dūw̄ yaaņga mieņo-na ta na ce na yuntes̄inni-i. Kūw̄ naa naa ce ninsoņ-yuntaaņ namaa, kuu naa saa gbuu sūw̄ aa d̄olnu-mie. Ii naa kā ka tie ce i b̄aaņgu-i baa-na. ⁹ Mei hūw̄-na Yesu *p̄pūw̄rbieņ mieņo-i, Diiloņo j̄iena miemei hūw̄ņgu-na ņaa kasobiemba maņ baņ j̄iena-bei ba deņ da ba ka ko-ba. A ce dumaaņo-na, nelbiliemba-i baa *d̄orp̄pūw̄rbiemba-i hiere ba ta ba hel ba nye-ye. ¹⁰ Miemei birii ce mimiel mie Kirsa maama-na, aa namaa na ce nelnu-rāaņ namaa Kirsa horre-na! Mie i naa yuņgu aa f̄oņḡūw̄ cer waa namaaņo-na! Nūw̄mba sa kāņ mieņo-i, aa ta ba kāņ namaaņo-i! ¹¹ A ji hi baa nyuņgo, ii dii nyulmu-na baa h̄uņkūw̄s̄inni-na. Niidiini s̄i baa-ye, ba sie yaņ i muoma-i, i sie bi da tuoleņ-muntienammu: Die cor dei, i cor dei. ¹² I ce maacemma-i ņaa i ka ku die gbāa die da i nuņ-juuru-i. Umaņ dūw̄ tuora-yie, i cārā Diiloņo-i h̄a kutieņo-i. Umaņ dūw̄ ce-ye kp̄ānc̄oļḡūw̄, i h̄irā i kūw̄ma-i. ¹³ Umaņ dūw̄ tūw̄ b̄iena i yireiņa-i, i sūw̄ nuoņgu baa kutieņo-i. A ji hi baa nyuņgo, nelbiliemba ne-ye nel-s̄osaaņ mie, ba ne-ye ņaa juoraaņ mie.

¹⁴ Ku saa ce ņaa mi nyegēņ nel daama-i da mi ture na yammu-i de! Ku'i s̄i. Kuu dii ņaa naņ yeņ mi bisāl̄ņ namaa, aa na maama tiraa ta ma d̄olnu-mie, ku'i cie mi ta mi nyegēņ-ma da mi tigāaņ-na nelma. ¹⁵ Na saa da, halle da na fie da nūw̄mba neifieņa ndii ba ta ba kalaņ-na Kirsa maama-i, na to dii u diei yon; u yaa mūw̄. Bige-i cie mie na to yaa mūw̄ņo-i? Mūw̄mei waaņ *Neld̄ōd̄olma-i baa-na na h̄ūu-ma a ce Yesu-Kirsa baaņ namaa. ¹⁶ Terieņgu faņgu-na, jande, mi cārā-nei, taa na ce mei temma-i. ¹⁷ Mi puu ma yaa-i mi saaņ mi bieņo-i* Timote-i na

*4:17 Timote-i, Pol fereņ bieņo s̄i, ņga u taa u kāņ-yo u bieņo Diiloņ-h̄umelle-na. Nieņ P̄pūw̄r. 16.1.

wulaa. Timote maama sa suō aa dōlnu-mie, u vii Diiloņ-hūmelle-na. Miņ wuō wuōsaņgu maņ Yesu-Kirsa hūmelle-na, mi saaņ-yo u duō ka tir kufaņgu maama yaa baa-na ņaa miņ wuōraņ mi waņ-ma dumaa baa Diiloņ-dūņ-baamba-i terni-na hiere.

¹⁸ Na hōlma-na, banamba daa nie sī mi sie bir kā, ba doņ ta ba hōgōrra ba fere. ¹⁹ ņga Diiloņ duō sie, ku sie vaaya mi ka kā na wulaa. Da mi kā, bombol-mantaamba famba-i, mi ka ne da kuō baņ waņ mamaņ ba gbā ba ce-ma. ²⁰ Da ņ sie Diiloņo nuņgu-i, ku sa bāl nuņ-āndaaņ-nu yoņ, ku saaya ku da ņ ciluō-i-na. ²¹ Na taara da mi ta mi kā, mi bel nyāņgbāaņgu mi naņga-na ta mi kā, sisō na taara mi ta mi kā baa hīehīeņo? Nieņ na par.

Korëntitaambaņ ceņ bīņwosīnni maņ

5 I wuōra i nu-ma terni-na hiere wuō bīņwosīnni nanni cie na hōlma-na. Bīņwosīņ daani-i, halle bamaņ sa suyaaņ Diiloņo-i ba sa sie ce-ni: Ba'a na hōlma-na unaa galla baa u to cieņo. ² Mafamaņ fie ce, na cor ta na kaal na fere. Ma sī kuu naa saaya ku jaņ-na, aa umaņ cie maacembabalamma famma-i na donya-yuō hiel-o na hōlma-na. ³ Muō fuō, mii si dii baa-na terieņgu-na, ņga mi huōņaa dii. Kumaņ saaya ku ce kutieņo-na, mi yieraaya-kuō tī ņaa mii dii baa-na terieņgu-na. ⁴ Terieņgu faņgu-na, tigiīņ na-naa Itieņo Yesu yerre-na. Da na tigiīņ na-naa, u ka kāyā-nei aa muōmi ka ta mi bi jōguōņ na maama. ⁵ Da na tigiīņ, na nyaa-yo na hiel-o na hōlma-na na hā *Sitāni-i baa-yo. Mi taara u nanna u cilōbabaļo-i aa Diiloņo kor-o Itieņo

jommaņ-yiīngu-i ku'i cie mie na donya-yuō hiel-o na hōlma-na.[†]

⁶ Na kaal na fere gbāņgbāņ! Na saa suō wuō siini-i baa ni yornumma-i ni gbāa sire burjūmmu bōi wei? ⁷ Āmbabalma dii ņaa siini. Hielaaņ-maņ na hōlma-na, ku yaa na ka koņ hiere, na ka waa ņaa burjūmmu maņ siini saa dii muō. Aa na kuōņ tī. Yesu-Kirsa cie u fere tāmmaņ-kūņgu a migāaņ na hōmmu-i. U yaa *kōrsīnni tīmmaņ-ponsaaņgu tūmbiloņo-i[‡]. ⁸ Terieņgu faņgu-na, yaaņ i nanna i cilōbabaļo-i baa bīņwosīnni-i, nii dii ņaa siini; aa i ce ponsaāņgu-i baa huōņaa diei, ku yaa ņaa burjūmmu maņ siini saa dii muō.

⁹ Miņ nyegāaņ sebe[¶] maņ hā-na cor, mi waaņ-ma yuō mie baa na ta na pie kakarkuontaamba-i. ¹⁰ Da mi cira na baa pie kakarkuontaamba-i, mi sa gbē kakarkuontaamba-i hiere miwaaņo-na, mi sa bi gbē bamaņ cieņ cāncaaya-i hiere miwaaņo-na, mi sa gbē bamaņ cieņ dudubūōle-i hiere miwaaņo-na, mi sa bi gbē cufēbuoltaamba-i hiere miwaaņo-na. Da ņ'a ņ sa taara ņ pie bafamba-i hiere daaba-i, ņ ka naa ņ hel miwaaņo-na. ¹¹ Da mi cira na baa pie kakarkuontaamba-i, mi gbē bamaņ wuō ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba ce kakarkuōņo-i. Mi gbē bamaņ wuō ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba ce cāncaaya-i. Mi gbē bamaņ wuō ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba buol cufieņa-i. Mi gbē bamaņ wuō ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba bīena nuomba yireiņa-i. Mi gbē bamaņ wuō ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa yaņ kolma ta yaaņga bei. Mi gbē bamaņ wuō ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba du

[†]5:5 Nieņ Kor. hāa. 2.6-11: Terieņgu-na, ņ gbāa da wuō u donyamma-i Diiloņ-dūņgu-na ku kāayā-yuō bōi. Ku cie u nanna u cilōbabaļo.

[‡]5:7 *Kōrsīnni tīmmaņ-ponsaaņgu tūmbiloņo-i*: Nieņ ku nelma-i Helmaņ-sebe-i-na (Exode) 12.3-21.

[¶]5:9 Sebe faņo nuņgu saa dii Diiloņ-nelmaņ-sebebaa-ba-na.

nuōmba-i. Halle na saa saaya na wuo niwuoni baa kufanġu taamba-i.

¹²Bamaņ saa hūu Yesu maama-i, mei sie gbāa waņ bafamba yuņ-maama-i. Bamaņ dii hūmeduōle-na baa namaa, na saaya na ta na waņ bafamba yuņ-maama yaa-i ¹³aa na yaņ puoņ-nuōmba-i na hā Diiloņo baa-ba, u'i ka suō uņ ka ce-ba dumaa. Terieņġu fanġu-na, «*duonyar nelbalaņo-i na hiel-o na hōlma-na*»[§], ņaa maņ nyegāaņ dumaa Diiloņ-nelma-na.

Taa na fielnu na nelma-i na fere

6 Bige-i cie nel da ma suur Diiloņ-dūņ-baaņ namaa na hōlma-na, na sa fielnu-mei na-naa nuō, na sire bī na-naa bamaņ sa suyaaņ Diiloņo-i ba wulaa wuo ba ka fielnu-mei? ²Namaa saa suō wuo Diiloņ-dūņ-baamba yaa kaa ger nuōmba-i hiere hiēma-na ba yuņ-maama-i wei? Da na waa da na ji ger nuōmba-i hiere ba yuņ-maama-i, nely-ilemma gbāa yar-na germa wei? ³Na saa suō wuo i ka bi ger *dōrpōpuōrbiemba yuņ-maama-i wei? Aa ji da baa miwaan daayo nelma! ⁴Da na da weima-i baa na-naa, na bir yaņ aa kā ka ne umaņ si dii baa-na na Diiloņ-hūmelle-na u duō fielnu-mei hā-na! ⁵Senserre sa da-na wei? Ku ce namaa hōlma-na nelnurā si dii umaņ gbāa fielnu na nelma-i wei? ⁶Ma ce niē Diiloņ-dūņ-baaņ namaaņo-i na-naa nuō, na ji ta na bī na-naa? Aa tiraa bī na-naa nelgbāņgbālāaņ wulaa?

⁷Da na gbāņ bī na-naa tī, ku'i pigāaņ wuo na naana Diiloņ-hūmelle-i. Bige-i cie moloņ duō ce-na kuujanġu, namaa sa tiil-ku nammaņ temma? Bige-i cie na sa sie ba cuo-na? ⁸Namaa sa sie ba ce kuujanġu nei, aa namaa cer ta na ce kuujanġu banamba-na. Na sa sie ba du-na, aa namaa ta na du banamba-i. Ij sie suō wuo na wuo Diiloņ-hūmeduōle

yaa-i hiere. ⁹Ma sī na suyaa wuo bamaņ cieņ kuubabalaanġu-i ba sie ka da munsuurmu *Diiloņ-nelle-na ke? Baa na tāal na fere: Bamaņ cieņ kakarkuoņo-i, baa cufēbuoltaamba-i, baa bamaņ cieņ fuocesinni-i, baa bamba maņ cieņ ba-naa, ¹⁰baa cuobaa-ba-i, baa cāncaayataamba-i, baa konyrāamba-i, baa yebienataamba-i, baa bamaņ cieņ dudubūōle-i, ba sie da suur Diiloņ-nelle-na. ¹¹Na hōlma-na banamba waa daama yaa nuō-i. Ijga fiefie-i-na, naņ suurii Yesu-Kirsa horre-na, *Diiloņ-Yalle cie Diiloņo hur na āmbabalma-i, aa bō-na na deņ a ce-na fuō baaņ namaa, aa ce-na nelviin namaa.

¹²Da na ce na ta na piie wuo: «Bīņkūņġu saa nyaa-mi», ninsoņo, ņga bīmbīnni hieroņo saa fa baa-ni. Mi gbāa cira: «Bīņkūņġu saa nyaa-mi.» Ijga bīņkūņ maama sa ji ta yaanġa mie dede. ¹³Da na ce na bi ta na piie wuo: «Niiwuoni cie kusūņ maa-na aa kusūņġu bi ce niuwoniņ maa-na.» Mafamma-i ninsoņo, ņga yiinġu dii baa yiinġu Diiloņo ka dīņ-ni ni hāi-i-na hiere. I kūōma saa ce da ma ta ma ce kakarkuoņo, ma cie i die tie cāa Itieņo yaa baa-ma; ma tieņo yaa ufaņo-i. ¹⁴Na saa da, Diiloņoņ siire Itieņo-i kuomba hōlma-na baa kumaņ, u ka bi sire mieņo-i baa kuuduōņġu fanġu yaa-i.

¹⁵Ma sī na suyaa wuo na kūōma-i *Kirsa kūōma ke? Terieņġu fanġu-na, mi gbāa bie Kirsa kūōma-i ka ce-ma saasorcieņ maama wei? Ma nu dei wei? ¹⁶Na saa suō wuo da ņ galla baa saasoro-i ņ cie kuuduōņġu baa-yo wei? Ma nyegāaņ Diiloņ-nelma-na wuo: «*Ba hāi-i-na ba gbonu ce kuuduōņġu*»^{**} ¹⁷Ijga umaņ duō waa horre-na baa Itieņo-i, Diiloņ-Yalle ce-yo kuuduōņġu baa-yo.

§5:13 Ānjinamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 17.7

**6:16 Miwaanġo jīnamman-sebe (Genèse) 2.24

¹⁸Hielaņ na naņga-i figiņ-kakarkuoņo-na. Nuōmbaņ ceņ āmbabalma maņ, ma sa kpatalla ba kūōma-na, ņga umaņ duō ce figiņ-kakarkuoņo-i, kuu dii ņaa u cie gbomma fuō fereņ kūōma yaa nuō-i. ¹⁹Na saa suō wuō na kūōma yaa Diiloņ-Yalle dūņgu-i wei? Diiloņ-Yalle fande-i Diiloņo'i hāa-na baa-de; dii dii na hōmmu-na. Na saa suō wuō na kūōma-i namaa maama si wei? ²⁰Diiloņo sāa-na sukpekpelluņ. Terieņgu faņgu-na, taa na ce-yo bōi baa na kūōma-i.

Pol piye cejālleņ-kūņgu

7 Naņ nyegāaņ sebe maņ hā-mi, i ka waņ fuō maama yaa fiefie-i-na. Na ciera wuō bibieņ nuō da ņ saa bie cieņo ku faa. ²Ma miņ ka waņ mamaņ, ma yaa daama: Da na ta na taara na hiel na naņga-i kakarkuoņo-na, bibieņ nuō ņ saaya ņ bie ņ yerreņ cieņo, aa cieņo bi soņ u yerreņ bōlō nuō. ³Bibieņoņ saaya u tuō ce kumaņ u hā u cieņo-i u tuō ce-ku, aa cieņoņ bi saaya u tuō ce kumaņ u hā u bōlō-i u bi tuō ce-ku. ⁴Ānsorre-na, cieņo sie gbāa ce kumaņ dōlaanu-yuō baa fuō fereņ kūōma-i; u bōlō maama. Aa bōlōņo sie bi gbāa ce kumaņ dōlaanu-yuō baa fuō bi maama-i, u cieņ maama. ⁵Unaa baa yagar unaņo muņgallammu-na. Mi saa yagar-ma da na'a na saa-ma wuō na ka bel na fere a da huōņgu celle a gbāa da na cārā Diiloņo-i fafamma aa suō cor baa na ānsorre-i di temma-i. Ni ma'i sī da na yaņ ku vaaya, na sie ji gbāa bel na fere, a ce dumaaņo-na, *Sitāni ka hi-na guōl na gbeini-i. ⁶Mi waaņ nelma'i, ku saa ce ņaa mi guor-na na da na ce-ma de!

⁷Coima saa fa, kuō nuōmba-i hiere baa naa waa siraamba mei temma-i, ku yaa naa dōlnu muō. ņga Diiloņo saa ce-ye kuuduōņgu hiere: U hāa unaņo

daaku aa hā unaņo daaku. ⁸Mamaņ dii mi da mi waņ-ma baa siraamba-i baa bikulcaamba-i, ma yaa daama: Da na tīe dei ņaa muōmiņ tīyāa dumaa mi saa bie cieņo, ku faa. ⁹ņga nuōni maņ da ņ suō wuō ņ sie gbāa bel ņ fere, bie cieņo. Da ņ bie cieņo-i ku bōyaa ņ tīena ņ diei aa ce-maama ta ma ko-ni. Da ku bi waa cieņ nuō, ņ soņ. Da ņ soņ bibieņ-na ku bōyaa ņ tīe ņ diei aa be-maama ta ma ko-ni.

¹⁰Bamaņ dii ānsorre-na aa waa Diiloņ-dūņ-baamba hiere, bafamba maama yaa daama; mei saa waņ-ma, Itieņo'i waaņ-ma. Wuō cieņo saa saaya u hel u bōlō wu-laa. ¹¹Duō hel, u saa saaya u bie bōlōņo naņo. Da kuō bibieņ maama dii-yuō, u bir u kā ba ka nunu ba-naa baa u bōlō-i. Aa bibieņ nuō ņ saa bi saaya ņ nanna ņ cieņo-i.††

¹²Mei fere-i, miņ ka waņ mamaņ baa banamba-i ma yaa daama: Da ņ hūu Diiloņ-maama-i, aa ņ cieņo saa hūu-ma, aa hūu-ma duō tīena baa-ni, ņ saa saaya ņ nanna-yuō wuō u saa hūu Diiloņ-maama-i. ¹³Kuuduōņgu yaa baa caamba-i; nuō da ņ hūu Diiloņ-maama-i, aa ņ bōlō saa hūu-ma, aa hūu-ma ņ da ņ tīena baa-yo, ņ saa saaya ņ hel u wu-laa. ¹⁴Bōlōņo faņo temma-i, uņ hūyāa-ma kertīecie soņ-yuō, u piyaa Diiloņo-i. Aa cieņo maņ saa hūu Diiloņ-maama-i aa hūu-ma soņ kertīeyieņo-na, u piyaa Diiloņo-i. Kuō ma saa naa waa dumaa, baa naa cira ba bisālm̄ba-i sie gbāa pie Diiloņo-i a ne da ba piyaa-yo. ¹⁵ņga umaņ duō u saa hūu Diiloņ-maama-i, aa u tīenatieņo hūu Diiloņ-maama-i, aa wuō fuō si dii u tīenatieņo maama-na, ba baa cie-yo; ba yaņ u kā. Kufaņgu terieņgu-na, u tīenatieņo maņ hūyāa Diiloņ-maama-i, u yaa bōlōņo-i wa, u yaa cieņo-i wa, uu dii u fereņ nuō. Diiloņo biē-na wuō na waa yaafēllen. ¹⁶Da ņ yagar aa nyaar, naņ ka

††7:11 Nieņ Matie sebe-i-na 5.32.

gbāa kor ņ tīenatieņo-i wei? Iņ sie gbāa ce Diiloņ nuo suo mafamma-i.

Tīyāaņ na temma-i

¹⁷ Da ma hel daama-na, naņ ņa naa waa dumaa aa Diiloņo bī-na, na tīe dumei; Diiloņo yaa wuo ma ce dumaa. Mi wuoŗa mi waņ ma yaa-i terni-na hiere baa Diiloņ-dūņ-baamba-i.

¹⁸ Diiloņoņ taa u bī-na huoņgu maņ nuo-i, da kuo unañ nuo ņ naa *jā, baa yaņ senserre ta di da-ni baa ņ *jāmma-i. Da kuo ņ saa naa bi jā, baa yaņ senserre ta di da-ni wuo ņ saa jā, tīe dumaa, baa cira ņ jā. ¹⁹ Iņ jā o, ņ saa jā o, yuņgu si dii-kuo. Kumaņ gbāaņ, ņ baa yagar Diiloņo nuņgu-i. ²⁰ Naņ ņa naa waa waama maņ aa Diiloņo suo duo bī-na, na hieroņo-i hiere na saaya na tīe dumei. ²¹ Diiloņoņ taa u bī-ni, da kuo nii naa waa kōrieņ nuo, baa yaņ ma jaņ-ni. Iņga da ba hā-ni hūmelle-i ņ da ņ hel kōrsīnni-na, hel-nie. ²² Na saa da, Itieņo-i Yesu-Kirsa duo bī kōrieņo maņ, u jo ji ce nebiņo u wulaa, aa umaņ duo waa nebiņo aa u bī-yo, u jo ji ce u kōrieņo. ²³ Diiloņo sāa-na sukpepelluņ, baa na bir na ce nel-biliemba kōraaņ namaa. ²⁴ Tobieņ namaa, mi sie kar ku coima, naņ waa dumaa aa Diiloņo bī-na, waaņ waama famma yaa-i u hūmelle-na.

Bamaņ saa hi suur ānsorre-na

²⁵ Kumaņ ņaa bamaņ saa hi suur ānsorre-na ba kūņgu-i, mi ka piye celle kuo. Miņ ka waņ mamaņ, ma saa hel Itieņo nuņ-nu, mei huoŗa-maama. Diiloņo faa baa-mi, a ce huhurma si dii mi nelma-na.

²⁶ Mulīemaņ maaraaya fiefie-i-na, mei wulaa ku boŗaa nuoŗba tīe ba temma-i ba baa suur ānsorre-na. ²⁷ Da kuo cieņo dii baa-ni tī, baa nanna-yuo. Da kuo cie sī baa-ni, baa dii ņ yuņgu-i cakūņgu-na. ²⁸ Ku saa ce ņaa da ņ bie cieņo-i ku bal-aaņ de! Ku saa bi ce ņaa cieņ duo soņ ku

balaaņ de! Iņga bamaņ suurii ānsorre-na ba ka mulīeņ yaņ siraamba-i ku'i cie mie na baa suur-die.

²⁹ Tobieņ namaa, miņ taaraņ mi waņ mamaņ ma yaa daama: Huoņgu saa tiraa tīe boi. Terieņgu faņgu-na, a doņ fiefie-i-na, caantaamba saaya ba waa ņaa ba saa dii caamba. ³⁰ Bamaņ kaalaaņ ba ce ņaa weima saa da-ba. Bamaņ nyieņ ba ce ņaa ba hōmmu saa fē. Bamaņ sāa bīmīnni-i, ba baa haa ba naņga nie. ³¹ Bamaņ daaņ miwaaņo tōno-i, ba baa haa ba naņga yuo. Miwaaņ daa uņ yeņ waama maņ, u sie tiraa co.

³² Mi sa taara āņjoguŗma yu na hōmmu-i. Na saa da, umaņ duo saa dii cieņo, ņ da u yii baa Itieņo maacemma yaa yoņ; u taara u ce kumaņ doļaanuņ Itieņo-i. ³³ Iņga umaņ duo dii cieņo, u yii baa miwaaņ daayo maama; u taara u ce kumaņ doļaanuņ u cieņo. ³⁴ A ce dumaaņo-na uu dii soŗmma hāi. Ku-uduŗgu yaa baa caamba-i, umaņ duo saa soņ, ņ da u gbu u yii baa Itieņo maacemma yaa yoņ. U weima-i hiere ma kāa ka jūņ Diiloņo yaa nuo-i. Iņga cieņo maņ duo soņ, u yii baa miwaaņ daayo maama; u taara u ce kumaņ doļaanuņ u boŗo.

³⁵ Da na da mi piye dumande-i-na, mi taara namaa fafaaņgu'i. Na baa da nie sī mi taara mi cie-na, ma'i sī. Mi taara na nyaar Itieņo'i nuo-i baa huoŗga diei aa na ta na ce kumaņ faa cemna.

³⁶ Fiefie-i-na, umaņ duo ne da u doŗņo maama yuu u huoŗga-i, aa ne da fuo duo saa bie-yo ku ka ce kpelle u wulaa, u gbāa bie-yo, bāaniņo sī. ³⁷ Iņga umaņ duo yiera-mei wuo u sa taara u dii cieņo, aa ne da da ba boŗo baa u doŗņo-i ku sie ce bāaniņo, aa u gbāa bel u fere cakūņgu-na, da kuo ma hilaa fuo fereņ huoŗ-na, ku faa. ³⁸ Terieņgu faņgu-na, umaņ duo jā u doŗņo-i ku faa, umaņ duo hiel u naņga u doŗņo maama-na, kufaņgu tiraa fa yaņ.

³⁹Casoņj nuoņo-i, ņ bōl duo waa ci-cēlma, ņ sie gbāa kā ka soņ jaņga naņga. ņga duo ku, nii dii ņ fereņ nuo, ņ gbāa soņ bibieņo maņ dolaanu-nie. Kumaņ gbāaņ, bibieņo faņo saaya u hūu Yesu maama-i. ⁴⁰ņga mei wulaa duo tie u saa soņ, ku ka buo-yuo jaņ duo kā ka soņ bibieņo naņ-na. Mafamma-i mei huoya-maama, aa mi suyaa mie *Diiloņ-Yalle bi dii baa muoņo-i.

Cufieņ-kūoma maama-i

8 Fiefie-i-na, i ka ne cufieņ-kūoma kūņgu-i. I hieroņo-i i suo weima boi fuo ninsoņo ņaa naņ waaņ-ma dumaa, ņga na saaya na suo wuo sōsuomunģu jo baa bōlbōlsīnni, a ne da nelnyulmu ce i naņ kaasīnni Diiloņ-hūmelle-na. ²Umaņ duo tuo ne wuo fuo suo bīņkūņgu, u saa hi tuo suo ņaa uņ saaya u suo dumaa. ³ņga umaņ duo jaņ Diiloņo maama ta ma dōlnu-yuo, Diiloņo suo u yaa-i.

⁴Terieņģu faņģu-na, cufieņ-kūoma-i i gbāa tie wuo-ma wei? I suyaa wuo cufēllu-i bīņkūņģu sī, aa tiraa suo wuo Diiloņo dii u diei yoņ! ⁵Banamba daa ninnanni ta ba buol-ni dōro-i-na baa hīema-na hiere wuo bafamba diiliemba yaa-i. Bafamba wulaa diiliemba dii boi aa yuntaamba bi dii boi. ⁶A ne da mie fuo mie wulaa, Diiloņo dii u diei yoņ. U yaa i To-i. U'i hielaa bimbīnni-i hiere aa i tie-naana fuo maa-na'i. Aa Itieņo bi dii u diei, u yaa Yesu-Kirsa-i. Diiloņo cie u yaa hiel bimbīnni-i hiere aa fuo barguo yaa nuo-i iņ yeņ cicēlma dumande-i-na. ⁷ņga i hieroņo saa suo wuo cufēllu-i bīņkūņģu sī. Banamba mieņ cufieņa-a ce ji hi baa nyuņģo, da ba ta ba wuo cufieņ-kūoma-i ba ta ba jōģuoņ cufieņa maama, aa da ņaa ba guōla ba Diiloņ-hūmelle-i. Ba saa hi naņ kaasīnni yogo ku'i juoņ baa ānjōģuoma famma-i. ⁸A ne da ku saa ce ņaa niiwuoni yaa gbāa pie-ye Diiloņo-na. Die saa wuo, kuaņģu sa hel-yie, die bi wuo, kuaņģu sa suur-yie.

⁹Naņ yeņ na fereņ nuo dumaa ta na ce kumaņ dolaanu-ņei, gbāaņ bamaņ saa hi naņ kaasīnni yogo Diiloņ-hūmelle-na, na baa ji bīena ba Diiloņ-hūmelle-ņ-kūņģu-i. ¹⁰ņaa bamaņ saa hi naņ kaasīnni-i yogo, unaa kā ka da nuoņi maņ suyaaņ yieņģu ņ tieanaana tīnniņ-dūņ-nu ta ņ wuo kūoma; fuo u sie bi kā na ta na wuo wei? ¹¹Duo wuo aa u huoņga saa ji hūu-ma, Naņ sōsuomunģu'i saa jo baa mafamma-i wei? Nuoņei cie u kōsuoņ u fere. A ne da *Kirsa kuu fuo bi maama-na. ¹²Da na ta na ce gbomma famma-i Diiloņ-dūņ-baamba maņ saa hi naņ kaasīnni-i yogo na guōl ba gbeini-i Diiloņ-hūmelle-na, na saaya na suo wuo na ce-ma Kirsa fuo fere yaa nuo-i. ¹³Ku'i cie na da muo da mi suo wuo da mi wuo daaku-i, mi ka guōl melģo gbeini-i Diiloņ-hūmelle-na, mi ne ku bīņkūņģu-i aa jaņ-ku; mi sie tiraa dii-ku mi nuņģu-na.

Kumaņ saaya baa Yesu pōpuorbiemba-i

9 Muo mi sie gbāa ce kumaņ dolaanu-mie wei? Yesu *pōpuorbiloņ muo sī wei? Mi saa da Itieņo-i Yesu-i baa mi yufelle-i wei? Miņ cie maacemma maņ hā Itieņo-i, ma'i sī namaaņo-i wei? ²Banaņ da ba fi'a ba saa hūu-ma wuo Yesu pōpuorbiloņ muo, namaa fuo na saaya na hūu-ma. Naņ hūyāa Itieņo maama-i mi wulaa, ku yaa pigāaņ wuo Yesu pōpuorbiloņ muo.

³Bamaņ ciera mi maacemma saa fa, miņ ka waņ mamaņ baa-ba ma yaa daama: ⁴Yesu pōpuorbieņ mieņo-i i sa wuo wei? I sa nyoņ wei? ⁵Mi saa saaya mi jā cieņģo Diiloņ-dūņ-baamba-na u tuo wuōra baa-mi ņaa Yesu pōpuorbieambaņ ceņ-maņ dumaa baa Itieņo hāmba-i a naara Pier wei? ⁶Sisō muo baa Barnabasi-i yoņ, miemei saaya i ce maacemma-i a taara i nuņ-juuru-i? ⁷Naņ siire, na nuo wuo molo kāa sorosīmma-

na aa tuo pā u fere wei? Sisō melņ daayo sūo tibinni-i aa u sa wuo ni bienja-i? Da ma'i bi sī ānciīnaņ daayo sa nyoņ u muoru nōno-i? Na nuo-ma dede wei?

⁸Miņ waņ nelma maņ daama-i, nel-biliemba'i jogaņ dumaņo-na yoņ wei? Ma sī maaduoma famma yaa bi nyegāaņ *Moisi *ānjīnamma-na ke? ⁹Ma nyegāaņ ānjīnamma-na ninsoņo wuo: «*Niij duw tuw muo dīmma-i η saa saaya η vaa u nungu-i.*»^{‡‡} Ku ce namaa na'a Diiloņo kaalaaya niimba yaa aa waņ mafamma-i wei? ¹⁰Ma sī nel daama waaņ a vii miemei ke? Coima saa fa, ma fuliinu miemei. Ma sī umaņ duw tuw kū, u suyaa wuo u ka da bīņkūņgu ku'i cie u tuw kū ke? Nuw da η suw wuo naņ dīmma cie dedieni hierē, η waa hie kā wuo naņ ka muo-ma? Da η da umaņ muyaāņ u dīmma-i, u suyaa kerre wuo u ka da belle-mei ku'i cie. ¹¹Iņ cie Diiloņ-maacemma-i na hōlma-na, kuu dii ņaa i duu dīmma. Da η duu dīmma-i, η saa saaya η kar-ma wei? ¹²Bamaņ wuyaāņ na nagāņ-niini-i wuo ni vii-ba, ni vii miēņo-i yaņ bafamba-i. IĶa i fiinaaņ aa bel i muliēma-i nammu hāi. I sa taara *Kirsa *Neldōdōlma bir baa ma huoņgu ku'i cie i hīrā i muliēma-i.

¹³Ma sī na suyaa kerre wuo bamaņ cieņ maacemma-i *Diilodubuo-i-na, ba niwuoni hel Diilodubuo yaa nuo-i ke? Aa suw wuo *Diilojigāntaamba niini bi hel ba maacemma'i nuo-i ke? ¹⁴Kuuduwoņgu yaa baa bamaņ waāņ Neldōdōlma-i. Itieņ wuo ba ta ba wuo ma'i nuo-i.^{¶¶}

¹⁵Na nagāņ-niini vii-mi, ņga mi nie-ni aa yaņ-ni. Baa na da nie sī mei taara na ta na hā-mi bīņkūņgu ku'i cie mi ta mi waņ nel daama-i de! Ma'i sī. Aa mi da mi cārā na wulaa, bōlbōl mi ku. Miņ waņ Diiloņ-nelma-i gbāņgbāņ mi sa hūu

bīņkūņgu, ku fē mi huoņga-i. Aa molo sie gbāa ce mi yaņ kufaņgu-i. ¹⁶Mi sie gbāa gbelieņ mi fere wuo mi waņ Neldōdōlma. Maacemma namma-i, ku dōlaanu-mie o, ku saa dōlno-mie o, mi ka ce-ma. Aa da mi saa ce-ma, sūlma haraa-mie. ¹⁷Kuo muōmei naa sire mi fereņ nuw ta mi ce-ma, mii naa saaya baa pāmma, ņga mei saa sire mi fereņ siremma, Diiloņo'i ciera mi ce-ma. ¹⁸Terieņgu faņgu-na, mei maacemma sullu yaa hadu-i? Du yaa a waņ Diiloņ-nelma-i gbāņgbāņ, mi baa hūu bīņkūņgu a ne da mii naa saaya mi hūu.

¹⁹Mii dii mi fereņ nuw, ņga mi cie mi fere na hieroņo-i na kōrieņ muw da mi gbāņ da nuōmba bōi hā Kirsa-i. ²⁰Da mi waa baa *Yuifubaa-ba-i, mi ce mi fere Yuifuyieņ muw da mi gbāņ da-ba. Na saa da, Moisi ānjīnamma sie gbāa yuu-mi baa weima, ņga da mi waa baa bamaņ wuo yaāņ-maņ, mi ta mi wuo-ma da mi gbāņ da-ba. ²¹Kuuduwoņgu yaa baa bamaņ sa suyaaņ Moisi ānjīnamma-i, da mi bi waa bafamba hōlma-na, mi ce mi fere ba temma-i da mi gbāņ da-ba. Ku saa ce ņaa mi taara mi cira mi cīnaana Diiloņo ānjīnamma-i de! Ma'i sī. Mi wuo ma yaa-i Kirsa wuo saāņgu-na. ²²Da mi waa baa bamaņ saa naņ kaasīnni yogo Diiloņ-hūmelle-na, mi ce mi fere ņaa mei fere-i mi saa hi naņ kaasīnni yogo, da mi gbāņ da-ba. Da mi suur terieņgu terieņgu, mi ce mi fere terieņgu faņgu taamba temma, da mi gbāņ da banamba kor-bei. ²³Mi ce daama-i hierē Neldōdōlma da ma gbāa hi terni-i hierē aa muōmi bi da mi kūņgu-i.

²⁴Na suyaa wuo gbaruntaamba gbar hierē, ņga umaņ duw ta yaņ banamba-i u yaa yaraa; aa ba pā u yaa-i. Terieņgu faņgu-na, gbāaņ ba baa ta aa yaņ-na. ²⁵Bamaņ taara yaāņ ba ka finu gbaruņgu-na, ba hīrā muliēma-i ku

‡‡9:9 Ānjīnamma tiyemāņ-sebe (Deutéronome) 25.4; Tim. diē. 5.17-18

¶¶9:14 Nieņ Like sebe-i-na 10.7.

tigiima-na. Ba ce muliema famma-i da ba ka da kumaņ ku sa gbāņ bīenammas. A ne da mie iņ donyaņ kumaņ, ku sa bīena da. ²⁶ Ku'i cie na da muo miņ gbar mi kā, mi sa gbar mi yuņ-nu. Mi saa baa ciekūrāņo maņ sa jafāaņ u yuņ-nu. ²⁷ Mi ce mi kūoma-i kpāncōlgūo aa mi suō mi fereņ belma. Mi sa taara da mi ji waņ Diiloņ-nelma-i tī baa banamba-i muōmi hel hōntōbiloņo.

Yaņ cufieņa buolma-i

10 Tobij namaa, mamaņ daa i bīncuōmba-i *Moisi bāaņgu-na, mi taara na suō-ma hierē. Duherru nandu naa cīnnu-bei a saaņ-ba ba kā ka karnu dāmmaņ-nuoraaņgu-i. ² Ku cie ņaa ba *baatiseņ duherru-na baa dāmmaņ-nuoraaņgu-na a ce kuuduōņgu baa Moisi-i. ³ Ba hieroņo-i ba wuyaa Diiloņ-niiwuoduōni, ⁴ aa nyōņ Diiloņ-hūnduōma. Hūmma famma taa ma hel tāmpēlleņ, aa tāmpēlle fande yaa waa *Kirsā-i. U waa baa-ba terni-na hierē. ⁵ Mafammaņ fie ce, ba fōņgūo saa ta ba ce Diiloņo huōņga-i, ku'i cie ba wuōra ku dii *hiēkuraaņgu-na.

⁶ Nel daama cie da ma pigāaņ-ye wuo i saa saaya i yaņ āmbabalma cemmaņ-maama ta ma dōlnu-yie ņaa maņ taa ma dōlnu i bīncuōmba-i dumaa. ⁷ Baa na ta na buol cufieņa-i ņaa i bīncuōmbaņ taa ba ce dumaa. Diiloņ-nelma waaņ-ma wuo: «*Ba tīenaana wuo niwuoni-i aa nyōņ kolma-i. Baņ juo tī, ba sire ce ba bāaņgu-i.*»^{§§} ⁸ Baa na yaņ i tie ce figiņ-kakarkuōņo-i ņaa i bīncuōmba maņ ceņ dumaa. Ba cie ku yaa-i nuōmba neifieņ-cīncieluo baa di diei nuōmba nuōsiba ndii kuu-bei yinduōņgu-na. ⁹ Baa na yaņ i feņ Kirsā-i ņaa i bīncuōmba maņ fieņ-

yo dumaa a ce jēnaamba doņ-ba ko-ba.† ¹⁰ Baa na ta na waana ņaa i bīncuōmba maņ waanaņ dumaa, a ce *dōrōpuōr-biloņo maņ kuōņ nuōmba-i u jo ji ko-ba.‡

¹¹ Nel daama cie nuōmba da ba gbāa suō ba fereņ belma. Ba nyegāaņ-ma da ba gboya mie maņ piyaa miwaaņo tīmma-i. ¹² Terieņgu faņgu-na, umaņ duō tuō ne wuo sī fuō yieraaya u gbeiniņ, u gbāņ u baa ji cii. ¹³ Mamaņ guōlaaņ nelbiliemba gbeini-i Diiloņ-hūmelle-na, ma yaa bi guōlaaņ namaa niini-i. ņga Diiloņo-i nunni hāi tieņo sī; u sie yaņ ma jīnya-nei. Kumaņ da ku ta ku guōl na gbeini-i, u ka kāyā-nei aa pigāaņ-na maņ ka ce dumaa hel-kuō.

¹⁴ Mi jēnaaņ namaa, terieņgu faņgu-na, jande, nieņ cufieņa buolma-i aa na yaņ-ma. ¹⁵ Mi suyaa mie na suō kuyuņgu ku'i cie mi ta mi piiye baa-na dumande-i. Miņ waņ mamaņ, namaa fere-i nieņ-maņ na ne, coima wei? ¹⁶ Die tie wuo Itieņo niwuoni-i, iņ jaal Diiloņo-i ciingma maņ maa-na-i, ka sa pigāaņ wuo Kirsā tāmma yaa cie i waa u horre-na wei? Iņ bi calnuņ *buruo maņ baa i-naa, u'i sa pigāaņ wuo Kirsā kūōma yaa cie i waa u horre-na wei? ¹⁷ Buruo diei dii; iņ fie ciinu, i wuo burduōņo faņo yaa-i. Ku yaa pigāaņ wuo ii dii horduōleņ.

¹⁸ Nieņ *Isirahel-baamba-i, ba mumbuolmuņ-terieņgu-i Diiloņ-kūņgu, a ce dumaaņo-na, bamaņ wuyaaņ bīmbaamba maņ baņ koņ-baņ terieņgu-na, kutaamba dii Diiloņo horre-na. ¹⁹ Ku saa ce ņaa mi taara mi cira cufēllu-i baa du kūōma-i nii dii baa yuņgu waama namma, ²⁰ ma'i sī. ņga mi taara mi cira baņ koņ bīmbaamba maņ cufieņa-na, ba sa ko-ba ba hā Diiloņo, ba ko-ba ba hā *jīnabaa. A ne

§§10:7 Helmaņ-sebe (Exode) 32.6

*10:8 Nieņ Kāmmaņ-sebe-i-na (Nombres) 25.1-9.

†10:9 Nieņ Kāmmaņ-sebe-i-na (Nombres) 21.4-7.

*10:10 Nieņ Kāmmaņ-sebe-i-na (Nombres) 17.6-14.

da mi sa taara weima waa na hólma-na baa jīnabaa-ba-i. ²¹ Na sie gbāa nyōņ baa Itieņo ciingā-i aa miel nyōņ baa jīna ba kaanġa-i. Na sie gbāa wuo Itieņo niwuoni-i aa tiraa miel wuo jīna ba niini-i. ²² Die vaaya kufanġu-i, Itieņo huōņga ka du baa-ye; a ne da i sie gbāa fi baa-yo.

Yaan i tie kāyā i-naa Diilonġ-hūmelle-na

²³ Na ciera bīņkūņgu saa nyaa-ye. Ninsoņo, bīņkūņgu saa nyaa-ye, ņga bīm-bīnni hieroņo saa fa baa-ye. Bīņkūņgu saa nyaa-ye, ņga bīm-bīnni hieroņo sa ce i naņ kaasīnni Diilonġ-hūmelle-na. ²⁴ Nelieņo nelieņo, u saaya u tuō taara banamba fafaanġu, u baa tuō ne fuō kūņgu-i.

²⁵⁻²⁶ Ma nyegāan Diilonġ-nelma-na wuo: «*Miwaanġo-i baa u huōya-niini-i hiere Itie fuō niini-i*»¹, a ce dumaanġo-na, da na da kūōma maņ sanġa-na, na baa cira na yuu ma sīnni-i, na sāa na wuo; na baa jaana na hōmmu-i.

²⁷ Moloņ duō bī-ni wuo ņ kā na ka wuo niwuoni, da kuō kutieņo saa hūu Yesu maama-i, da ņ kā, da ba hā-ni kumaņ, ņ baa jaana ņ huōņga-i, ņ hūu ņ wuo fieya aa ņ baa yuu moloņo baa weima. ²⁸ ņga moloņ duō da tūnu-nie wuo kūōņ daama-i cufēllun-kūōma, ne kutieņo-i aa ņ yaņ; baa wuo. Da ņ wuo, ņ ka hā kutieņo-i āņjōġbabalamma. ²⁹ Mi saa ne namaa āņjōġuma aa piīye, mi nie umaņ gbuoġa-nei fuō maama'i aa piīye.

Unaa gbāa cira: «Da kuō bīņkūņgu saa nyaa-mi, ma da nie na'a mi saa saaya mi wuo daaku-i, wuo da mi wuo-ku mi ka hā unāņo āņjōġbabalamma?» ³⁰ Da mi da kuuwuonġu-i aa jaal Diilonġo-i aa suō da mi wuo-ku, ma ce nie unaa jo ji tuō gāņ baa-mi wuo mi cie nie wuo-ku?» ³¹ Mi gbāa waņ mamaņ, ma yaa daama: Na

wuo wa! Na nyōņ wa! Siso da na ta na ce bīņkūņgu bīņkūņgu, na saaya na ta na ce-ku Diilonġ-yerre fafaan-nu. ³² Baa na yaņ na ciluō tuō guōl banamba gbeini-i; u baa guōl *Yuifu ba niini-i, u baa guōl *nieraamba niini-i, u baa bi guōl Diilonġ-dūņ-baamba niini-i. ³³ Taa na ce mei temma: Muōmi vaa mi fere weima-na hiere ta mi ce kumaņ kāayāņ nuōmba-i. Mi sa taara mei fafaanġu, mi taara nuōmba-i hiere ba fafaanġu Diilonġ duō kor-ba.

11 Muōmiņ biyaa *Kirsa maama-i dumaa, namaanġo-i biyaan mei bi maama-i dumei.

Cieņo saaya u suuye u yuņgu-i Diilocārālle-na

² Kasi saa da-na: Miņ waan nelma maņ baa-na, na wuo ma hūmelle-i. Weima-na hiere mi nelma sa karaanu-nei. ³ ņga mi taara na suō wuo *Kirsa yaa nuōmba-i hiere ba yuņgu-i. Bibieņo yaa cieņo yuņgu-i aa Diilonġo yaa Kirsa yuņgu-i. ⁴ Bibieņ nuō da ņ yaņ ņ cucūņgu-i ņ yuņgu-na aa ta ņ cārā Diilonġo-i, siso ta ņ waņ Diilopōpuōrunġu-i, kuu dii ņaa ņ saa kāņ Kirsa yaa-i. ⁵ Aa cieņ duō yaņ u yuņgu-i gbāņgbāņ aa tuō cārā Diilonġo-i siso duō yaņ-ku aa tuō waņ Diilopōpuōrunġu-i, kuu dii ņaa u saa kāņ u bōlō yaa-i, a ne da u yaa u yuņgu-i. Cieņo faņo temma dii ņaa cieņo maņ cirii u yuņgu-i. ⁶ Cieņo maņ duō u sa taara u vaa bīņkūņgu u yuņgu-na, u sa hāyā-kuō bōlbōl wei? ņga i suyaa wuo cieņ duō cir u yuņgu-i, siso duō hāyā-kuō, ku da-yo senserre, terieņgu faņgu-na bōlbōl u tuō suuye-kuō. ⁷ Bibieņo yaa Diilonġo nabieranġo-i, u yaa pigāan Diilonġo fafaanġu-i, a ce dumaanġo-na, duō tuō cārā Diilonġo-i, u saa saaya u suuye u yuņgu-i. Aa cieņo pigāan bibieņo fafaanġu. ⁸ Na saa da, Diilonġo saa hiel bibieņo-i cieņ-na, u hielaa cieņo yaa

¹10:25-26 Gbeliemāņ-nalāanġu (Psaume) 24.1

bibiēņo-na. ⁹Aa ku saa ce ņaa ba maa bibiēņo yaa a hā cieņo-i de! Ba maa cieņo yaa a hā bibiēņo-i. ¹⁰Terieņgu fanġu-na, cieņo saaya u ne *dərɔpɔurbiemba-i aa tuɔ suuye u yunġu-i a pigāaņ u munyierammu-i. ¹¹Ņga na saaya na suɔ wuɔ Itieņo wulaa, bibiēņo sie gbāa muo sāntorma baa cieņo-i, aa cieņo sie bi gbāa muo sāntorma baa bibiēņo-i. ¹²Mi taara mi cira, cieņo hilaa bibiēņo-na aa bibiēņo hel cieņ-na, aa ba hāi-i-na hiere ba hilaa Diiloņ-na.

¹³Namaa fere-i nieņ-kuņ na ne! Cieņ duɔ yaņ u yunġu-i u saa suuye-kuɔ aa tuɔ cārā Diiloņo-i, ku biyaa wei? ¹⁴Ma sī na daa bibiēņo yukuɔsīņ da ni tu cor ku ta ku da-yo senserre ke? ¹⁵A ne da ku'i saaya caamba-i. Diiloņo hāa bafamba-i yukuɔsīnni-i ni da ni ta ni suuye ba yunni-i. ¹⁶Umaņ duɔ u dii nuharunġu nel daama-na, kutieņo saaya u suɔ wuɔ Diiloņ-dūņ-baamba-i terni-na hiere a naara mie fere-i i ce-ma dumei.

Itieņo niwuoni maama-i

¹⁷Miņ ka dii mi nunġu-i mamaņ nuɔ-i fiefie-i-na, mi sie gbeliēņ-na. Na tigiima sa kāyā-nei Diiloņ-hūmelle-na, ma guɔl-nei. ¹⁸Mi nuɔ ba'a da na tigiin na-naa, banamba bɔ ba deņ, aa mi suyaa mie ma gbāa ce. ¹⁹Mi suyaa mie na saaya na bɔɔ ku yaa bamaņ nyaarāa Diiloņo-na ba ka suɔ. ²⁰Da na jānu na-naa da na wuo Itieņo niwuoni-i, na sa wuo-ni niņ saaya ni wuo duma. ²¹Niiwuonġ da ni hi wuoma, na kā ka bie na juurumbaa. A ce dumaņo-na, banaņ da ba ce ba tīe baa nyulmu-i aa banamba wuo ye aa nyɔņ ye ta ba ce koņhiliinġu. ²²Da na da na sa taara na cal baa moloņo, bige-i cie na sa wuo dii na cīnniņ aa ta na jo? Sisɔ na taara na bīena Diiloņ-dūņ-baamba yerre yaa wei? Bige-i cie na ta na ture sūn-

taamba yammu-i? Na'a mi waņ wuɔ nie baa-na? Na taara mi gbeliēņ-na wei? Mi sie sie aa gbeliēņ-na.

²³Miņ daa mamaņ Itieņo wulaa aa waņ-ma baa-na ma yaa daama: Baņ ņa naa saaya ba bel Itieņo-i Yesu-i isuoņġu maņ nuɔ-i, wuɔ bie *buruo ²⁴aa jaal Diiloņo-i, aa būnu-yuɔ aa cira: «Mi kūɔma yaa daama-i miņ hāņ-naņ baa-ma, taa na ce miņ cie kumaņ daaku-i mi maama ta ma tienu-nei.» ²⁵Baņ juɔ wuo niwuoni-i tī, wuɔ bie duvēņo ciin-na hā-ba aa cira: «Ba ka bel-mi ko-mi. Mi tamma maņ ka kūnna, kuu dii ņaa ma yaa daama-i ciinġa-na. Diiloņo ka bel u *tobisifeleenni-i baa ma yaa-i. Da na ta na nyɔņ-yo huɔņġu huɔņġu, na ce miņ cie kumaņ daaku-i mi maama tienu-nei.» ²⁶Na saa da, aa Itieņo suɔ duɔ bir jo, huɔņġu huɔņġu, da na wuo buruo-i wuoņ daama temma-i aa nyɔņ duvēņo-i, na waņ u kuliinġu maama yaa dumaaņo-na. ²⁷Ku'i cie na da umaņ duɔ waa waama namma aa wuo Itieņo buruo-i, sisɔ aa nyɔņ Itieņo duvēņo-i, kutieņo saa kāņ Itieņo kūɔma-i baa u tamma-i hiere; a ce dumaaņo-na, Diiloņo ka yuu-yo. ²⁸Terieņgu fanġu-na, neliēņo neliēņo, u saaya u ne u fere igēna aa suɔ duɔ wuo buruo daayo-i aa nyɔņ duvēņ daayo-i. ²⁹Umaņ duɔ saa kāņ buruo daayo-i baa duvēņ daayo-i wuɔ Itieņo kūɔma[§], aa suuye u yufieņa-i a wuo-ni, Diiloņo ka gāņ baa-yo. ³⁰Ku'i cie na da jaamba-i baa jeiliemba maaraaya na hɔlma-na baa kuliinġu-i hiere. ³¹Kuɔ i taa i ne i fere igēna aa suɔ tie wuo, Diiloņo naa waa hie tuɔ gāņ baa-ye? ³²Ņga Diiloņo sa taara i ka caa baa banamba-i ku'i cie u tuɔ gāņ baa-ye u dii-ye hūmelle-na.

³³Tobiņ namaa, terieņgu fanġu-na, da na jānu na-naa da na wuo Itieņo niwuoni-i, ciyaņ na-naa. ³⁴Nyul da mu

[§]11:29 Verse daayo gbāa bi nu nuņ daama-i: «Umaņ duɔ saa kāņ Itieņo horre-i aa suuye u yufieņa-i wuo buruo daayo-i aa nyɔņ duvēņ daayo-i, Diiloņo ka gāņ baa-yo.»

waa umaņ nuo-i, u wuo dii u cīiņ-nu aa u tuo jo, ku yaa da na ji jānu na-naa u sie cāl Diilono ji tuo gāņ baa-yo.

Nelma maņ tīyāa, da mi kā mi ka fielnu-mei.

Diilon-Yalleņ hāņ nuomba-i fōņgōbaa-ba maņ

12 Tobij namaa, mi nuņgu ka hi *Diilon-Yalle maacemma yaa fiefie-i-na; mi taara ma kaala na wulaa. ²Na suyaa wuo naņ ņa na'a na saa hi hūu Itieņo maama-i na taa na gbar na nyaanu tīnni, a ne da nūnni sī baa-ni ni ta ni piye. ³Ku'i cie mi ta mi taara mi waņ-ma baa-na mie Diilon-Yalle sie gbāa waa moloņ-na aa kutieņo wuo Yesu dāņgāaņ! Ma sie gbāa ce. Aa molo sie bi gbāa cira Yesu yaa Itieņo-i, da Diilon-Yalle saa dii-ma u nuņ-nu.

⁴Diilon-Yalleņ hāņ nuomba-i fōņgōbaa-ba maņ ba ta ba ce Diilon-maacemma-i baa dii sīnni bōi, ņga Diilon-Yalduol daade yaa hāaņ-baņ baa-ba. ⁵Maacemma sīnni dii bōi, ņga ma ce hā Yunteduņo yaa-i. ⁶Āncemma dii bōi, ņga Diiloduņo faņo yaa hāaņ i hieroņo-i ku fōņgūo-i i tie ce-ma. ⁷Diilono hāa-ye fōņgōbaa i yuņ-niņ i tie fa i-naa maama. Fōņgōbaa-ba famba yaa pigāaņ Diilon-Yalle maacemma-i. ⁸Diilon-Yalle ce unāņo nelnurāņo, aa ce unāņo ānsuamantieņo. ⁹Diilon-Yalduol daade hā unāņo fōņgūo-i u haa u nanga-i Diilono-na ninsoņ-haama, aa hā unāņo fōņgūo-i u tuo sire jaamba. ¹⁰Di hā unāņo fōņgūo-i u tuo gbā u ce himma, aa hā unāņo u tuo ce Diilopōpuorni, aa hā unāņo u tuo suo Diilon-maacemma-i u bōro-mei baa *jīna ba maama-i. Di hā unāņo fōņgūo-i u tuo gbā u piye nelfemma, aa hā unāņo u tuo gbā u hielnu-mei. ¹¹Diilon-Yal daade yaa cieņ mafamma-i di diei yoņ. Fōņgūo maņ duo dōlnu-die di hā-ni baa u yaa-i.

Diilon-dūņ-baamba dii ņaa nelfiņo

¹²Terni bōi dii nelieņ nuo ņ kūoma-na. ņga ni gbuonu hiere ce kūoduoma. Terņ daani-i baa ni ciinumma-i ni gbuonu ce nelduņo. Bamaņ hūyāa *Kirsā maama-i baa dii dumei. ¹³I hieroņo-i hiere i daa batemu-i Diilon-Yalduol daade'i nuo-i a gbonu ce ņaa nelduņo; *Yuifubaa o, *nieraamba o, kōraamba o, nebimba o, Diilon-Yalduol daade yaa dii i hōmmu-na. ¹⁴Nelbilon kūoma-i terieņgu diei sī, terni bōi gbuonu ce-ma. ¹⁵Gboluoņ da ku cira: «Muō sī nanga-i, mi nuņgu si dii kūoma-na», gbāņgbāņ sī wei? Kufanģu gbāa bō ku deņ wei? ¹⁶Tūņ da ku cira: «Muō sī yufelle-i, mi nuņgu si dii kūoma-na», ku saa kar coima wei? ¹⁷Kuo nelbilon kūoma-i hiere maa naa waa yufelle yoņ, ii naa tie nu nie? Aa kuo maa naa waa hiere tūņgu, ii naa tie nu hūlāaņgu-i nie? ¹⁸Na saa da, Diilono saa ma-ye u yuņ-nu. U maa-ye kuņ dōlaanu-yuo dumaa; a sōgōlnu i terni-i uņ taaraņ ni waa kusuoņ-nu. ¹⁹Kuo terieņgu diei waa nelbilono-na, baa naa saa ta ba bī u kūoma-i wuo kūoma. ²⁰Terni bōi dii nelbilono kūoma-na, ņga ni gbuonu ce kūoma diei.

²¹Yufelle sie gbāa gbē nanga-i wuo: «Mi sa taara-nie.» Yuņgu sie bi gbāa gbē gboluoņgu-i wuo: «Mi sa taara-nie.» ²²ņņ neņ terni maņ i kūoma-na wuo yuņgu si dii-nie, ni yaa faaņ i maama-i ni yaņ. ²³ņņ'a i sa kāņ terni maņ, i bel ni yaa-i fafamma. ņņ fuo nimaņ aa i sa sie waņ ni maama, i ne ni yaa-i fafamma ²⁴a ne da terni maņ niifuoni sī i sa ne-ni dumaaņo-na. ņņ'a i sa kāņ terni maņ i kūoma-na, Diilono maa-ye aa ce terni fanni waa baa yuņgu. ²⁵U saa tuo taara i kūoma terni muo sāntorma baa ni-naa; u taa u taara ni ta ni jōguoņ ni-naa maama aa ta ni fa ni-naa maama. ²⁶Terieņgu diei da ku ta ku jaņ, terni nanni ce kuuduoņgu baa-ku hiere. Da ba ce terieņgu diei bōi,

ninanni hōmmu bi fē hiere. ²⁷ A ne da namei Kirsa kūōma-i. Na hieroņo-i hiere naa dii baa na terni u kūōma-na. ²⁸ Ku'i cie na da Diiloņo hāa nuōmba-i ba da-ba-deņ maacemma u dūņgu-na. U duōņ ce banamba Yesu *pōpuorbiemba igēna, aa ce banamba ta ba ce u pōpuorņgu, aa ce banamba Diilonelpigāataamba, banamba ta ba ce gberē-weima, banamba ta ba sire jaamba, banamba ta ba kāyā nuōmba, banamba yaataamba, banamba bi ta ba piye nelfelemma. ²⁹ Ba hieroņo-i Yesu pōpuorbiemba wei? *Diilopōpuorbiemba wei? Ba hieroņo-i nelpigāataamba wei? Ba ce gberē-weima wei? ³⁰ Ba hieroņo-i ba sire jaamba wei? Ba gbā ba piye nelfelemma-i wei? Ba gbā ba hielnu-mei wei? ³¹ *Diiloņ-Yalleņ hāņ nuōmba-i fōņgōbaa-ba maņ, gbāaņ na da bamaņ faa yaņ bei. Gbāaņ na da bamaņ kāayāņ nuōmba-i ba yaņ. Mi ka pigāaņ-na kumaņ yuņgu yaņ hiere; ku yaa ņaa nelyulmu-i.

Nelyulmu

13 Halle da ņ fie ta ņ nu nelma-i hiere hiēma-na ka cor baa *dōr-pōpuorbiemba maama-i, da kuō nelyulmu si dii-nie, ņ ce gbāņgbāņ. Dumaaņo-na nii dii ņaa joloņo maņ baņ mar-oņ ba yuņ-nu, sisō kpoņo maņ baņ mar-oņ ba yuņ-nu; u tuō du u ce ijieni nuōmba tūnni-na yoņ. ² Da ņ fie ta ņ gbāņ ņ ce Diilopōpuorni-i; aa ta ņ suō weima-i hiere, aa bi ta ņ suō Diiloņo kusūņgu-i, da ņ fie haa ņ naņga-i Yesu-i-na fuō a gbāa ta ņ ce tānni ta ni forra, nelyul da muō muu si dii-nie, ņ ce gbāņgbāņ. ³ Da ņ fie cal ņ nagāņ-niini-i hiere hā sūntaamba, da ņ fie sie ba dii-ni dāamu-na Diiloņ-hūmelle maama-na, nelyul da muō muu si dii-nie, ņ ce gbāņgbāņ.

⁴ Nelyulmuņ yeņ umaņ nuō-i, u huōņga sa huol, u faa, u sa nenu, u sa teteņ u fere, bombolma sa dōlnu-

yuō. ⁵ Nelyulmuņ yeņ umaņ nuō-i, u sa ce sensenda-weima, u sa taara u fereņ fafaaņgu, u huōņga sa guōla, u sa tiera nelma u huōņ-na. ⁶ Nelyulmuņ yeņ umaņ nuō-i, āmbabalma sa dōlnu-yuō, ninsoņo yaa dōlaanuņ-yuō. ⁷ Nelyulmuņ yeņ umaņ nuō-i, u tiil weima-i hiere nammaņ temma, u hūu weima-i hiere, u haa u naņga-i Diiloņo-na weimana hiere aa tiraa tuō hirā u kūōma-i.

⁸ Nelyulmu sa ji tī dede, ņga yiņgu dii baa yiņgu Diilopōpuorņgu cemma ka bāl, nelfelemma wamma ka bāl, mel suō yiēņgu, ku sie ji waa. ⁹ Na saa da, mie sōsuōmuņgu saa hi ku fuoņgu-i aa iņ ceņ Diilopōpuorņgu maņ, i sie gbāa ce-ku hi ku fuoņgu-i. ¹⁰ ņga Diiloņ duō ji hā-ye kumaņ hii ku fuoņgu-i, kumaņ saa hi ku fuoņgu-i ku ka gbuo.

¹¹ Na saa da, iņ ņa naa waa bisālņ mieņo-i, i taa i piye bisānsīnni aa tie jōguōņ bisānsīnni aa bi tie ce bisānsīnni. I yammuņ juō cē huōņgu-na, i saa nanna bisānsīnni-i wei? ¹² Kuuduōņgu yaa baa daaku-i; iņ daņ mamaņ nyuņgo-i-na ma saa kaala i wulaa, ņga yiņgu dii baa yi- iņgu, ma ka kaala i wulaa hiere da gbāa! I sa suō Diiloņo-i fafamma fiefie-i-na, ņga yiņgu dii baa yiņgu i ka suō-yo ņaa fuō fere uņ suō-yeņ dumaa.

¹³ Iņ yeņ terieņgu maņ nuō-i nyuņgo-i-na, bīmbīnni siei dii: āņhūuma, baa na-haale, baa nelyulmu. ņga ni siei-i-na, nelyulmu yaa yuņgu.

Nelfelemma kūņgu-i baa Diilopōpuorni kūņgu-i

14 Gbāaņ kpelle nelyulmu waa-nei. *Diiloņ-Yalleņ hāņ nuōmba-i fōņgōbaa-ba maņ, taa na kuye ba maama. Ku huraa baņ ceņ Diilopōpuorni-i baa umaņ. ² Umaņ duō tuō piye nelfelemma-na, molo sa nu u nelma-i, u sa piye baa nelbiliemba, u piye baa Diiloņo. Nelma maņ fuyaa nelbiliemba-na, Diiloņ-Yalle diyaa ma

yaa kutieņo nuņģu-na u tuo waņ-ma. ³Ņga umaņ cieņ Diilopõpuõruņģu-i, u kāyā banamba-i ba ta ba naņ kaasīni Diiloņ-hūmelle-na, u dii sireiņa bei, aa bi dii holle bei. ⁴Umaņ piiyeņ nelfelemma-na, ku kāyā fuo da-u-diei yon. A ne da umaņ cieņ Diilopõpuõrni-i, ku kāyā Diiloņ-dūņ-baamba-i hiere ba kūņģu-na.

⁵Mi taara na hieroņo-i na ta na piye nelfelemma-na, Ņga mamaņ yuu mi huõņa-i yaņ, ma yaa Ņaa na ta na gbā na ce Diilopõpuõrni-i. Umaņ cieņ Diilopõpuõrni-i u fa weima u yaņ umaņ piiyeņ nelfelemma-na. Mi saa yagar-ma duo tuo piye aa tuo hielnu-meī u hā Diiloņ-dūņ-baamba-i.

⁶Tobiņ namaa, Ņaa muo da mi gbuu kā na terieņģu-na hāa, aa Diilo saa carramie baa nelma mi da mi ka piye tūnu-nei, mi saa kā baa sõsuõmufeleņģu da mi ka pigāaņ-na, mi saa kā baa Diilopõpuõruņģu da mi ka waņ baa-na, mi saa bi kā da mi ka hāalā-nei biņkūņģu, aa kā ka ta mi piye nelfelemma-na, ku gbāa kāyā-nei bige-i nuo-i? ⁷Kuuduõņģu yaa baa niimarni-i, da ba ta ba mar-ni ba yuņ-nu, naņ gbāa ce nie suõ baņ mar nalāaņģu maņ? ⁸Aa umaņ buuņ yerre-i, duo saa bu-de fafamma, hai ka suõ wuo ku duu aa hel kā berru-na? ⁹Kuuduõņģu yaa baa namaaņo-i; da na ta na piye nelma maņ nuõmba sa nu-ma, ba ka ce nie suõ naņ waņ mamaņ? Kuu dii Ņaa na hiel na nuņ-fafalmu yon. ¹⁰Nelma bõi dii hīema-na, aa yuņģu dii ma hieroņo-na hiere. ¹¹Ņga moloņ duo tuo piye baa-mi aa uņ piiyeņ baa-mi nelma maņ nuo-i mi sa nu-ma, kutieņo waa nerieņģo muõmi wulaa aa mei fere-i mi bi waa nerieņģu muõ fuo u wulaa. ¹²Terieņģu faņģu-na, Diiloņ-Yalleņ hāņ nuõmba-i fõņģõbaa-ba maņ, naņ kuņ ba huõņ-nu, gbāaņ na

da bamaņ kāayāņ Diiloņ-dūņ-baamba kā yaaņ-na.

¹³A ce dumaaņo-na, umaņ piiyeņ nelfelemma-na, u saaya u cārā Diiloņģo hā-yo ku fõņģuõ-i u tuo hielnu uņ waņ mamaņ. ¹⁴Da mi ta mi cārā Diiloņģo-i nelfelemma-na, mi huõņa cārā ninsoņģo, Ņga mi sa suõ miņ waņ mamaņ. ¹⁵Terieņģu faņģu-na, mi ka ce bige-i? Mi ka cārā Diiloņģo-i nelfelemma-na, mi ka bi cārā-yuo mi nelma-na. Mi ka hāl neini-i a tuõlnu Diiloņģo-i nelfelemma-na, mi ka bi hāl-ni tuõlnu-yuo mi nelma-na. ¹⁶Ni ma'i sī, da Ņ jaal Diiloņģo-i nelfelemma-na yon, niņ yeņ baa bamaņ ba ka ce nie suõ wuo Ņ pāa Diiloņģo-i jaaluņģu aa da ba sie wuo: «Ma cieņ»? ¹⁷Ņ jaaluņģu da ku fie fa nie nie, ku sie gbāa kāyā moloņģo Diiloņ-hūmelle-na.

¹⁸Muo miņ yar-naņ hiere nelfelemma wamma-na, mi jaal Diiloņģo-i mafamma-na. ¹⁹Ņga Diiloņ-dūņ-baaņ mie die tigiņ, mei sa piye nelfelemma-na agaga aa nuõmba sie da manamma kūņ. Mei taara mi piye da ku fie waa nelma hāi yon, ma suur nuõmba tūnni-na ba sire baa-ma.

²⁰Tobiņ namaa, baa na ta na jõģuõņģu Ņaa bisālģ namaa, taa na ce bincõmma. Ņga da kuõ kuubabalaāņ cemma-i, cieņ na fere bisāmbieņ namaa. Bafamba sa suõ kuubabalaāņģu cemma-i. ²¹Ma nyeģāaņ *āņjīnamma-na wuo: Itieņģo ciera: «*Miņ taaraņ mi waņ mamaņ baa *Isirahel-baamba-i,*

mi ka ce nieraamba yaa waņ-ma baa-ba.

Mi ka piye niertimma baa-ba.

*Mafaņ da ma fie ce, ba sie nu mi nuņģu-i.»***

²²Terieņģu faņģu-na, ku pigāaņ wuo nelfelemma saa ce Diiloņ-dūņ-baaņ maa-na, ma cie bamaņ saa hūu Yesu maama-i ba maa-na; aa Diilopõpuõruņģu saa ce

**14:21 Isayi (Ésaie) 28.11-12

bamaņ saa hūu Yesu maama-i ba maana, ņga ku cie Diiloņ-dūņ-baāņ maa-na.

²³ ņaa Diiloņ-dūņ-baāņ da ba tigiij hiere aa doņ ta ba piye nelfemma-na ba hieroņo-na hiere, nelgbāņgbālāņ duō jo ji suur na hōlma-na, sisō umaņ saa hi hūu Itieņo maama-i, a da na ce dumaāņo-na, u sie cira na piela wei? ²⁴ ņga da na waa hiere ta na ce Diilopōpuōrni, aa umaņ saa hi hūu Itieņo maama-i u jo ji suur nu na piye, u ka suō terieņgu-na wuo u maacemma saa fa. Naņ waņ mamaņ hiere u kūņgu-na u sie gbāa ju-ma. ²⁵ Kufanģu huōņgu-na, u maama maņ naa fuo, ma ka hel bomborma-na hiere. Mafaņ da ma ce, u ka dūuna jaal Diiloņo-i aa cira: «Coima saa fa, Diiloņo dii baa-na kelkel!»

Diilojaaleņ saaya di ce dumaa

²⁶ Tobij namaa, naņ saaya na ta na ce dumaa ku yaa daaku: Da na tigiij na-naa, umaņ duō da nalāaņgu, u hāl. Umaņ duō da nelma duō piye pigāaņ banamba-i, u gbāa piye-mei. Diiloņ duō carra umaņ baa nelma, u gbāa waņ-ma. Umaņ duō waa duō piye nelfemma-na, u piye. Umaņ duō waa duō hielnu nelfeļeņ daama-i ba nelma-na, u hielnu-mei. Mamaņ daama-i hiere ma saaya ma ta ma kāyā Diiloņ-dūņ-baamba-i Diiloņ-hūmelle wuoosaņgu-na. ²⁷ Bamaņ piyeņ nelfemma-na, ba saa saaya ba cor nuōmba hāi sisō ba siei. Aa da ba'a ba piye, ba ta ba piye ba hā ba-naa; aa molo saaya u waa tuō hielnu-mei. ²⁸ Da kuō molo saa da duō hielnu-mei, ba yaņ aa ba ta ba piye ba huōņ-na baa Diiloņo. ²⁹ Diiloņ uņ puōr bamaņ baa u nelma-i, ba hāi sisō ba siei da ba piye, banamba ne da kuō baņ waaņ mamaņ ninsoņo. ³⁰ ņga Diiloņ duō carra moloņo na hōlma-na baa nelma, umaņ duōņ tuō piye, u saaya u budii aa Diiloņ uņ caraaya umaņ, u piye u maama-i. ³¹ Diiloņ duō puōr-na hiere baa nelma, na gbāa waņ-ma, ņga na

saaya na ta na piye na da-na-diei, ku yaa ma ka suur nuōmba tūnni-na aa sireiņa ka da-ba. ³²⁻³³ Diiloņo sa taara nuōmba ta ba ce weima-i ba yuņ-nu, u taara ma ta ma ce maņ saaya ma ce dumaa. A ce dumaāņo-na, bamaņ cieņ u pōpuōrni-i, ku fōņģuō dii-bei ba ta ba gbā ba bel ba fere.

ņaa maņ ceņ dumaa Diiloņ-dūnni-na hiere, ³⁴ Diiloņ-dūņ-baāņ da ba tigiij banna, caamba saaya ba suye ba nunni-i; ba saa saaya ba ta ba piye. ņaa maņ bi nyegāaņ dumaa *āņjinamma-na wuo ba saaya ba ta ba hiire ba fere. ³⁵ Cieņo maņ duō tuō taara u yuu nelma namma suō, u cie da ba kūņ cīiņgu-na u ka yuu u bōlo-i. Cieņo saa saaya u piye Diiloņ-dūņ-baamba hōlma-na, ku saa fa.

³⁶ Na daa nie sī Diiloņ-nelma hila namaa terieņ-nu'i wei? Sisō na daa nie sī namei nuō-ma na da-na-diei yon wei? ³⁷ Umaņ duō cira fuō ce Diilopōpuōruņgu, sisō *Diiloņ-Yalle hāa fuō fōņģuō, kutieņo saaya u suō wuo miņ nyegāaņ mamaņ hā-na daama-i ma hila Itieņo nuņ-nu. ³⁸ Umaņ duō cīina nel daama-i, Diiloņo ka bi cīina kutieņo-i.

³⁹ Tobij namaa, terieņgu faņgu-na, taa na taara Diilopōpuōrni cemmaņ-fōņģuō yaa-i, ņga baa na cie moloņo wuo u baa piye nelfemma-na. ⁴⁰ Kumaņ gbāaņ, da na'a na ce mamaņ, ma saaya ma ce fafamma, ijieni saa saaya ni waa ma cemma-na.

Kirsa siremmaņ-kūņgu-i

15 Tobij namaa, miņ waaņ *Neldōdolma maņ baa-na na hūu-ma aa bel-ma nammu hāi, mi taara mi tir ma yaa baa-na fiefie-i-na. ² Miņ waaņ-ma baa-na dumaa, da na saa bibirre-mei, aa gbāa bel-ma nammu hāi, ma ka kor-na, da ma'i sī na ce gbāņgbāņ. ³ Nelma maņ suuri mei fere-i mi tūnni-na, mi bi diyaa ma yaa-i na tūnni-na. Maa dii baa yuņgu. Ma yaa

daama wuo: *Kirsā kuu i āmbabalma maama-na ņaa maņ waņ dumaa Diiloņ-nelma-na. ⁴ Uņ kuu ba fuure-yuo, sieliņ-yiingū-i u sire hel cīncorre-na ņaa Diiloņ-nelmaņ waņ-ma dumaa. ⁵ Uņ hilaa, u caraaya Pier aa sire carra u *hāalābiemba maņ waa cīncieluo ba hāi baamba-i. ⁶ Ku huoņgu-na, tobimba maņ daa-yo, ba curaa nuomba nuosiba hāi komuōņa ndii-i. Ba waa hiere terduōņ-nu aa da-yo. Banamba kuu-bei, ņga ba bōi dii yogo. ⁷ Kufanģu huoņgu-na, u carra Sake-i, aa carra u *pōpuōrbiemba-i hiere.

⁸ Kufanģu huoņgu-na fiefie-i-na, u suō carra muōņo-i. Mi waa ņaa biloņo maņ saa vāa aa ba hoņ-yo. ⁹ Na saa da, Yesu pōpuōrbiemba-i hiere ba bōyaa muōmei nuō-i. Mi cie karaanģu baa Diiloņ-dūņ-baamba-i cor, ba saa naa saaya ba ta ba bī-mi Yesu pōpuōrbiloņ muō. ¹⁰ ņga miņ yeņ dumaa nyuņgo-i-na, mi saaya mi ta mi jaal Diiloņo yaa-i. Diiloņ uņ cie baa-mi aa hā-mi fōņģū maņ, mi saa hūu-yo nanna, mi cie maacemma-i baa-yo a yaņ Yesu pōpuōrbiemba namba-i hiere. Mi suyaa mie mi saa ce-ma baa mei fereņ fōņģū, mi cie-ma baa Diiloņ-fōņģū. ¹¹ Terieņģu fanģu-na, bafamba o, muō o, i waņ Neldōdōlduoņ daama yaa-i baa nuomba-i. Namaa na bi hūyāa ma yaa-i.

Kuomba siremaņ-kūņģu-i

¹² Bige-i cie die tie piie ye *Kirsā siire hel kuomba hōlma-na, banamba ta ba piie na hōlma-na wuo kuomba sie gbāa sire? ¹³ Da kuō kuomba sie gbāa sire ninsoņo, suō Kirsā saa sire ke! ¹⁴ Aa da kuō Kirsā saa sire, iņ waņ mamaņ nelgbāņgbālamma, aa na haa na naņģa-i yuo gbāņgbāņ. ¹⁵ A naara kufanģu-i, mie iņ wuoņra i waņ mamaņ, da kuō kuomba sie gbāa sire, ma sī kuu dii ņaa i wuoņra

i kar coima i haa Diiloņo-na wuo u siire Kirsā-i hiel-o kuomba hōlma-na. ¹⁶ Da kuō kuomba sie gbāa sire, suō Kirsā saa sire. ¹⁷ Aa da kuō Kirsā saa sire, na haa na naņģa-i yuo gbāņgbāņ aa na āmbabalma dii ma yuņģu. ¹⁸ Dumaanģo-na, ku bi pigāaņ wuo Diiloņ-dūņ-baamba maņ kuu ba sie ka da Diiloņo-i. ¹⁹ Da kuō iņ haa i naņģa-i Kirsā-i-na ku kāyā-yie hiēmana bande yoņ, nuomba-i hiere ba bōyaa miemei nuō-i.

²⁰ ņga Diiloņ wuo i waņ ninsoņo-i, Kirsā siire hel kuomba hōlma-na. Diiloņo siire u yaa igēna duō pigāaņ wuo kuomba ka sire fuō temma-i. ²¹ Na saa da, nelduōņo diei uņ diyaa kuliņģu-i dumaa hiēma-na, nelduōņo diei ka ce kuomba sire dumei. ²² Adāma huoņ-baambaņ kuņ hiere dumaa Adāma maama-na, Yesu huoņ-baamba ka bi sire hiere dumei Yesu barguo-i-na. ²³ Baņ ka sire cu ba-naa dumaa ku yaa daaku: Kirsā fuō siire tī, u yaa siire dīelū. Duō ji jo, bamaņ cuu u huoņ-nu, ba ka suō sire. ²⁴ Mafaņ da ma ce, miwaanģo tīmma yaa hii: Kirsā ka hūu fōņģū-i baa yuntesīnni-i a naara himma-i ni taamba wulaa, aa hā i To-i Diiloņo-i baa nelle-i. ²⁵ Dumande-i-na, Kirsā ka tie yuntesīnni-na, Diiloņ duō ji mal u bigāarāamba-i huōņģu maņ nuō-i, u suō bir nelle-i hā Diiloņo-i. ²⁶ Uņ ka kōsuōņ u bigāarāņo maņ tuogbuole-na u yaa kuliņģu-i. ²⁷ Ma nyegāaņ Diiloņ-nelma-na wuo: «*Diiloņo diyaa weima-i hiere u naņ-na.*»^{††} ņga da ba cira Diiloņo diyaa weima-i hiere u naņ-na, ku saa ce ņaa fuō fere uu dii u naņ-na de! Ku'i sī.

²⁸ Diiloņ duō ji dii weima-i hiere Bepoļņo naņ-na, Bepoļņo ka bir dii u fere Diiloņo naņ-na. A ce dumaanģo-na, Diiloņo yaa ka waa weima-i hiere ma yuņģu-na. ²⁹ Kuō bikuomba saa naa waa da ba sire, bamaņ baatisēņ ba sōlaanģu-i, baa naa waa hie ta ba batisēņ? Da kuō

^{††}15:27 Gbeliemaņ-nalāanģu (Psaume) 8.7

kutieņo sie sire, ņ ce ba batisieņ-ni u maama-na yuņ haku-i nuo-i? ³⁰ Aa mie fere-i, kuo ba saa naa waa da ba sire, ii naa waa hie tie sāa kuliņgu-i hōnni maņ joņ? ³¹ Coima saa fa, muo baa kuliņgu-i i huul i-naa yinni maņ joņ. Ma sī na suyaa wuo naņ hūyāa Itieņo-i Yesu-Kirsa maama-i mi huoņga fie baa-na ke? Terieņgu fanġu-na na saaya na bi suō wuo kuliņgu hūņ ku cu-mi yinni maņ joņ. ³² Efesi-i-na bande-i-na, mi bi-gāarāamba dii mi huoņgu-na ņaa jar-baa. Miņ malāa baa-ba dumaa, da kuo mi malāa baa-ba da mi da biņkūņgu hīema-na bande yon, yuņ haku-i dii-kuo? Da kuo kuomba sa sire, baņ waņ-maņ dumaa: «*Juoņ i tie ce i bāaņgu-i, kuliņgu saa maa.*»^{‡‡}

³³ Baa na tāal na-naa: Nelfefeij duō cu nelbabalaņ huon-ņu, ku biēna u fafaanġu-i. ³⁴ Na piera boi, yaan aa na bir na jo hūmefafalle-na aa na ne ku-ubabalaanġu cemma-i aa na yaņ-ku. Mi suyaa mie na hōlma-na banamba saa hi suō Diiloņo-i yogo, ku'i cie mi ta mi waņ-ma senserre da di da-na.

Kuombaņ ka sire waa dumaa

³⁵ Unaa gbāa tuō jōguoņ wuo: «Kuomba ka sire nie? Aa da ba sire, ba ka waa nie?» ³⁶ Mimilā, ma sī da ņ duu dīmma-i ma pa aa dībelle hōr ke? ³⁷ Niņ duu kumaņ, dībelle yaa yon fielu si dii. Ku gbāa waa jijabelle, ku gbāa bi waa kumaņgu. ³⁸ Da ņ duu-de, Diiloņo ce di sire pa a hiel fielu-i kuņ dōlaanu fuō dumaa. Dīmma dii baa ma fielu ma fielu. ³⁹ Tāmman-iiini-i hiere nii bi dii dumei: Nelbilibemba kūōma dii ma deņ, bīmbaamba maama-i ma deņ, huriimba maama-i ma deņ, titiraamba maama-i ma bi deņ. ⁴⁰ Bīmbinni bi dii

dōrō-i-na baa hīema-na hiere. Dōr-niini dii ni deņ baa hīemaņ-niini-i. ⁴¹ Bāaņgu carramma dii ma deņ, ceiņo maama-i ma deņ, mōeņa maama-i ma bi deņ. Halle mōeņa-i a-naa nuō, a sa carra carraduōma.

⁴² Kuomba siremman-kūņgu ka waa dumei. Da ba dii kuloņo-i hīema-na u hōr ņaa dībelleņ hōr dumaa. Duō ji sire, u sa tiraa suō baņ biņ kumaņ kuliņgu-i. ⁴³ Umaņ duō tuō suur hīema-na, u ko hu-jarre aa fōņgūō sa waa-yuo. Duō ji sire hel, u maama sa fa baa fafaanġu-i aa fōņgūō tiraa waa-yuo. ⁴⁴ Da ba ta ba fu-ure, ba fuure kūōsōōmma, ņga bamaņ ka sire, ba ka sire baa dōr-kūōma. Iņ yeņ hīema-na baa kūōma-i dumaa, *Diiloņ-Yalle ka bi hā-ye kūōfelemma dumei dōrō-i-na. ⁴⁵ Na saa da, Diiloņ-nelma ciera wuo: «*Diiloņ uņ maa nelbilōņo maņ dīelūō-i-na, u diyaa cicēlma-i yuo*»^{¶¶}; ba taa ba bi u yaa Adāma-i. ņga Adāma^{§§} maņ juō jo huoņgu-na, u yaa hāaņ nuōmba-i cicēlma-i. ⁴⁶ Kūōsōōmma yaa juoņ dīelūō aa suō hā dōr-maama-i. ⁴⁷ Ba maa Adāma maņ dīelā-wuoņo-i baa hīema, aa hāalīņ-wuoņo hel dōrō jo. ⁴⁸ Hīemaņ-baamba dii ņaa baņ maa umaņ baa hīema-i uņ yeņ dumaa, aa dōr-baamba waa ņaa umaņ hilaa dōrō-i-na jo uņ yeņ dumaa. ⁴⁹ Iņ yeņ hīemaņ-wuoņo temma-i dumaa, i ka bi waa Dōr-wuoņo temma dumei.

⁵⁰ Tobīņ namaa, miņ taaraņ mi waņ mamaņ baa-na, ma yaa daama: Iņ yeņ baa i kūōma maņ daama-i, i sie gbāa suur *Diiloņ-nelle-na baa-ma. I kūōņ daama-i kūōsōōmma, ma hōr, i ce nie gbāa tie baa-ma aa da cicēlma maņ sa tīeņ dede-i?

⁵¹ Mi ka puure Diiloņo kusūņgu-i pi-gāaņ Diiloņ-dūņ-baaņ namaaņo-i: Na saa

‡‡15:32 Isayi (Ésaie) 22.13

¶¶15:45 Miwaanġo jīnamman-sebe (Genèse) 2.7

§§15:45 Adāma maņ juō huoņgu-na u yaa *Kirsa-i.

da, i sie ku hiere ņga i hieroņo-i hiere i kūōma ka bir. ⁵²Miwaano tūmāņ-yiingu-i, yerre ka bu. Yer da die ji bu, i kūōma ka pāņ bir hōduoņgu aa kuomba ka sire baa kūōfelemma a waa gbula ba sie gbāa ku. ⁵³I kūōņ daama-i kuliingu yar-ma, aa ma hōr, a ce dumaano-na, ma saaya ma bir kuliingu baa ta ku yar-ma, aa ma baa ta ma bi hōr. ⁵⁴Iņ kuņ aa tie hōr, i kūōņ da ma ji bir a ce i sa tiraa i ku aa i sa tiraa i hōr, mamaņ nyegāaņ Diiloņ-nelma-na, ma'i saa ce mafamma-i wei? Ma nyegāaņ Diiloņ-nelma-na wuo: *«Kuliingu gbaraa fuo, ba yaraa-ku!»*

⁵⁵*Kuliņ nu, ņ fōņgūo curaa hie?*

Ņ naana ņ puoļungu-i hie?»†

⁵⁶Kuliingu puoļungu yaa āmbabalma-i aa āmbabalma fōņgūo hel *āņjīnamma yaa nu-i. ⁵⁷Iņga yaaņ i tie jaal Diiloņo-i. U yaa cie ku sa yar-e Itieņo-i Yesu-Kirsa barguo-i-na.

⁵⁸Terieņgu faņgu-na, mi jēnaaņ na-maa, yieraayaņ na doņ, molo baa ji gbāa halaņ-na na munyerammu-na. Taa na gbu na kā yamma baa Itieņo maacemma-i. Na saaya na suō wuo naņ ceņ mulīema maņ Itieņo maacemma-na, na sa ce-ma gbāņgbāņ.

Korēntitaamba kakāyāņgu-i

16 Kumaņ ņaa gbeinalle kūņgu-i da na kāyā *Yerusalemu Diiloņ-dūņ-baamba-i, miņ waaņ mamaņ baa Galasi Diiloņ-dūņ-baamba-i, cieņ maaduoma famma yaa-i. ²Jumaansi jumaansi, nelieņo nelieņo, uņ saanu baa kumaņ, u hiel-ku u tiera-kuo u fereņ nuō u jīna. Baa na cira na cie-muo aa suō da na doņ gbeiņa namma-i. ³Da mi ji kā, na ka hiel nuōmba, mi puōr-ba baa naņ daa kumaņ Yerusalemu-i-na, aa nyegēņ sebe haa-kuō ba ka hā-ba. ⁴Da kuō mei fere-i mi saaya mi kā, i ka kā hiere.

Polņ saaya u cor terni maņ nuō-i

⁵Mi ka kā Maseduoņi aa suō cor kā na wulaa. ⁶Da mi kā, mi taara mi da huoņgu celle baa-na, halle mi jōguoņ da mi ce waaņ-huoņgu-i hiere kusuoņ-nu'i, ku yaa da mi ji'a mi cor kā kusuoņ-nu, na ka kāyā-mie mi cor. ⁷Mi sa taara mi ka yiera mi gbeiniņ aa cor. Mi taara Diiloņ duō sie, mi da yinni baa-na celle. ⁸Iņga mi taara mi ce *Pāntekoti-i Efesi bande aa suō ta mi kā. ⁹Diiloņo tigiņ terfafaaņgu hā-mi mi da mi ce mi maacemma-i, ņ sie suō wuo mi bigāarāamba ciinu.

¹⁰Timote duō kā, na bel-o fafamma u kūōma baa seņ. Fuō baa muoņo-i i ce maacenduōma yaa-i Itieņo suoņgu-na.

¹¹Molo baa bēņ-yo. Duō ji hi tamma, na kāyā-yuo u jo ji hi-mi baa hōfelle. Mi cie-yo bande-i-na baa Diiloņ-dūņ-baamba-i.

¹²Mi diyaa sireiņa Apolōsi-i-na ji gbē; mie u gbonu baa tobimba-i kā na terieņgu-na, u saa hūu-ma duō kā fiefie. Duō ji da huoņgu maņ u ka kā.

Nelperiema

¹³Baa na duōfūņ, yieraayaņ na doņ Diiloņ-hūmelle-na. Baa na yaņ na kūōma seņ, vaaņ na fere. ¹⁴Naņ ceņ mamaņ hiere, ma saaya ma ta ma pigāaņ na nelnyulmu nolaaņgu-i.

¹⁵Ma sī na suō Sitefanasi-i baa u dumellen-baamba-i ke? Ma sī na suyaa wuo Akayi-i-na hiere ba yaa hūyāa Yesu maama-i igēna, aa ba yaa bi vaa ba fere baa Diiloņ-maacemma-i Diiloņ-dūņ-baamba hōlma-na ke? Terieņgu faņgu-na, tobiņ namaa, jande, mi cārā-nei, ¹⁶taa na nu bafamba temma-i ba wulaa baa bamaņ nyaarāa ta ba ce maacemma-i baa-ba.

¹⁷Sitefanasi-i, baa Fōrtunatusi-i, a naara Akayikusi-i ba jomma dōlaanu-

* 15:54 Isayi (Ésaie) 25.8

† 15:55 Ose (Osée) 13.14

mie cor. Miņ daa bafamba-i, ku cie ņaa mi daa namei. ¹⁸ Baņ juo, ba fiē mi huoņga-i ņaa baņ bi fēņ namaa muumu-i dumaa. Bafamba temma-i na gbīe na ta na gbelieņ-ba, nelfafaamba.

¹⁹ *Asi Diiloņ-dūņ-baamba-i hiere ba jaalaa-na. Akilasi-i baa Pirsika-i[‡] a naara Diiloņ-dūņ-baamba maņ tigiin ba terieņgu-na, ba pāa-na Itieņo horre jaaluņgu. ²⁰ Diiloņ-dūņ-baamba maņ dii hiere bande-i-na, ba jaalaa-na.

Taa na jaal na-naa fafamma ņaa ceduoņ-bieņ namaa.

²¹ Muo Pol, mi pāa na jaaluņgu; muomei nyegāaņ terieņ daaku-i baa mi fereņ nanġa.

²² Umaņ duo cira Itieņo maama sa doľnu-yuo, kutieņo dāņgāaņ! «Maranata!»[¶] — Itie, jo!

²³ Itieņo-i Yesu-i u kāyā-nei.

²⁴ Na maama doľnu-mie hiere Yesu-Kirsa horre-na.

[‡]16:19 Pirsika yerre nande yaa wuo Pirsili. Nieņ Pɔpuor. 18.2.

[¶]16:22 *Maranata*: Ku yuņġu yaa wuo: Itieņ nuo, jo! Nieņ Āmp. 22.20.

Polŋ nyegāaŋ sebehāalīŋo maŋ hā

Korēntitaamba-i Nelmuoyamma

Polŋ nyegāaŋ sebedielāŋo-i hā Korēntitaamba-i, ku huonŋu-na, nuomba namba ji ta ba piiye wuɔ Yesu *pɔpuɔrbilono sī. Ku saa dɔlnu-yuɔ. Uŋ ju'a u bir duɔ kā ba wulaa, u nyegēŋ sebe daayo-i duɔ kaala nelma namma baa-ba.

Nelma diei yuu u huonŋa-i: U taara terni-na hiere nuomba suɔ i To-i Diilonŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ka saa. U maacemma muliema ciinu cor. Ŋga u fiē u huonŋa-i baa-ma (sap. 1–7).

U piiye kpɔkpɔula naŋ maama; wuɔ Korēntitaamba firnu ba nammu-i a gbāa da kāyā *Yerusalemu Diilonŋ-dūŋ-baamba-i fafamma (sap. 8–9).

U nuŋgu hii bamaŋ yaŋ fuɔ nelma-i aa jo baa ba deŋ maama ji ta ba waŋ baa Korēntitaamba-i. Wuɔ kutaamba cie ba fere Yesu pɔpuɔrbiemba yuntaamba a ne da Yesu pɔpuɔrbiemba sī. Bom-bolma sa suɔ aa dɔlnu-bei. Wuɔ Yesu pɔpuɔrbilono-maacemma sī mafamma-i. Fuɔ fere-i Yesu pɔpuɔrbilono, ŋga u cie u fere cɛkūɔ duɔ gbāa ce banamba da yuŋgu. U sa taara yerre, u sa bi taara gbeiŋa. U waŋ Diilonŋ-nelma-i baa Korēntitaamba-i gbāŋgbāŋ; u saa ji hūu warbelle moloŋ wulaa. U pigāaŋ wuɔ Diilonŋo ce u nelnyulmu-i gbāŋgbāŋ (sap. 10–13).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbilono muɔ ŋaa Diilonŋ uŋ'a ma ce dumaa. Muɔ baa mi natobiŋo-i Timote-i, miemei nyegāaŋ sebe daayo-i die hā Diilonŋ-dūŋ-baaŋ namaa namaŋ dii Korēnti-i-na a

naara bamaŋ bi dii Akayi[§] huonŋa-na hiere. ²I To-i Diilonŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kāyā-nei aa fiē na hɔmmu-i.

³Yaŋ i tie tuɔlnu Diilonŋo-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i. U yaa hujarre tieŋo-i. U yaa Diilonŋo maŋ diyaŋ sireiŋa-i yie weima-na hiere. ⁴U dii sireiŋa yie i muliemaŋ-hɔnni-na hiere i die gbāa tie bi dii sireiŋa bamaŋ cieŋ muliema-i ma sinni-na hiere ŋaa fuɔ uŋ dii-yie dumaa.

⁵Na saa da, iŋ siire bie *Kirsa muliema-i bāmbāale dumaa, Diilonŋo bi dii sireiŋa yie bāmbāale dumei Kirsa barguɔ-i-na.

⁶Die tie muliēŋ, i sa muliēŋ gbāŋgbāŋ, ku ce sireiŋa ta a da-na aa ta ku bi kor-na. Aa Diilonŋ duɔ tuɔ dii sireiŋa yie, u taara i bi tie dii namaaŋo-na na ta na hīrā muliema-i mie temma-i.

⁷Terieŋgu faŋgu-na, i huleiŋa sa tie baa na maama-i. I suyaa wuɔ naŋ siyaa ta na muliēŋ mie temma-i, na ka bi da sireiŋa-i mie bi temma-i.

⁸Tobiŋ namaa, i taara na suɔ mamaŋ daa-ye *Asi-i-na. Muliema naa silaa jīnya-yie cor, i taa i taara i yunni, i saa naa hūu-ma wuɔ i ka hel-mei. ⁹Ii naa tiēna baa-ma wuɔ i kuliŋ-belle hii. Ŋga mafamma cie pigāaŋ-ye wuɔ i baa haa i naŋga-i mie fereŋ fōŋgūɔ-i-na. I haa-ka Diilonŋ-na, wuɔ u yaa gbāa sire kuomba-i.

¹⁰U yaa kuraa-ye kuliŋ daaku-na aa u ka tiraa kor-e ku temma-na. Coima saa fa, i haa i naŋga yuɔ haama famma-i wuɔ u ka tiraa kor-e. ¹¹Aa namaa bi fere-i na kāyā-yie baa na Diilocārille-i u kor-e. A ce dumaŋo-na duɔ nu nuomba boi cacārāŋgu aa ce baa-ye, ku ka bi ce nuomba boi da nelma jaal-o i maama-na.

Pol buraana u kāmma-i Korēnti-i-na

¹²Iŋ bilaa i fere dumaa terni nanni-na ku huraa namaa terieŋgu-na, ku yaa gbu ku fiē i hɔmmu-i. I suyaa wuɔ i cie maacenfafamma. I sa kā moloŋ terieŋ-

[§]1:1 Korēnti dii Akayi huonŋa-na.

nu baa hōmmu hāi; i kā baa huōŋga diei. Diiloŋ-āncemma, nelbilieŋ-maama sī. Diiloŋo kāayā-yie i firnu i hōmmu-i baa-na weima-na hiere. ¹³Aa iŋ nyegēŋ nelma maŋ i hā-na, ma yuŋgu saa fuo. Da na kalaŋ da mamaŋ, ma yaa-i. Mi huōŋ-na ma ka kaala na wulaa. ¹⁴Dumande-ina ku saa kaala na wulaa wuō Itieŋo-i Yesu jommaŋ-yiŋgu-i, na hōmmu ka fē baa-ye aa mie muumu bi fē baa namaaŋo-i.

¹⁵⁻¹⁶Miŋ ŋa naa haa mi naŋga-i nei dumaŋo-na wuō na hōmmu fie baa-ye, mi cira mi ka kā namaa terieŋgu yaa nuō-i igēna aa suō cor kā Maseduōni-na. Aa da mi ka hel Maseduōni-i-na, mi tiraa bir jo na wulaa ku ce i hāi a naara kuaŋgu na hōfēlle-na. Aa da mi ji ta mi cor da mi kā *Yude-i-na, na kāyā-mie mi hi. ¹⁷Ŋga mi kāmmaŋ'a ma saa ji hel, ku ce ŋaa ku pigāaŋ wuō mii naa belma baa mi nanyuōŋgu wei? Sisō huhurmantieŋ muō; da mi waŋ mamaŋ, cuo sie kaal, mi bir baa mi huōŋgu. ¹⁸Iŋ waŋ nelma maŋ baa-na, huhurma diei maa si dii mei; Ninsontieŋo yaa mi siera. ¹⁹Mei fere-i baa Silasi-i a naara Timote-i iŋ waŋ Diiloŋ-Bieŋo maŋ maama-i baa-na, iŋ waŋ Yesu-Kirsa maŋ maama-i baa-na, huhurma diei maa si dii-yuō. U weima-i hiere maa naa koŋ. ²⁰Na saa da, Diiloŋ uŋ pāa nunnī maŋ hiere, fuō yaa ka ce-ni. Ku'i cie fuō yerre-na i tie jaal Diiloŋo-i wuō «Ma cie!» a tie ce-yo bōi. ²¹Aa Diilo fuō fere yaa kāayāŋ mieŋo-i baa namaaŋo-i hiere *Kirsa huōŋgu-na. U yaa hielaa u yufelle yie ²²aa haa u dānyuō-i yie a ce-ye fuō baŋ mie. U bi hāa-ye u *Yalle-i i die suō wuō i ka da uŋ jīena ciilungu maŋ tuō cie-ye.

²³Na saa da, kumaŋ cie mi saa tiraa bir kā Korēnti-i-na na wulaa, mi saa ta mi

taara mi ce kuujauŋgu nei ku'i cie. Diiloŋo yaa mi siera; da kuō mi kar coima u baa yaŋ-mi. ²⁴I sa taara i guor-na baa Diiloŋ-hūmelleŋ-kūŋgu-i. Na bilaa-de nammu hāi tī, ŋga i taara i kāyā-nei na hōmmu fē baa di wuōsaŋgu-i.

2 A ce dumaŋo-na mie mi sie bir kā na wulaa ka tiraa du na hōmmu-i. ²Namei fieŋ mi huōŋga-i, da mi kā ka du na hōmmu-i, hai ka da fē mei kaŋga-i? ³Bamaŋ saaya ba fē mi huōŋga-i, mi sa taara mi kā ba ka du-ka, ku'i cie mi naa mi bir aa nyegēŋ sebe** hā-na. Mi suyaa mie mi huōŋ da ka fē, ku bi dōlnu namaaŋo-i hiere. ⁴Coima saa fa, miŋ taa mi nyegēŋ sebe faŋo-i mi huōŋga saa naa waa huōŋga, mi nyegāaŋ-yo baa nyinyōlma. Mi saa nyegēŋ-yo da mi ce-na kuujauŋgu, ŋga mi nyegāaŋ-yo na da na suō wuō mi kuye na kūŋgu-i.

Ba sa muo cālmuoŋtieŋo cīlā cīŋgu

⁵Umaŋ cie kuujauŋgu-i mie na hōlma-na, kutieŋo saa ce-ku muō-na, ŋga u cie-ku na hieroŋo'i nuō-i. Da mie mi sie dii gbuoya-kuō, mi gbāa cira u cie-ku na fōŋgūō nuō. ⁶Naŋ nuolaaya kutieŋo-i dumaa, ku ka gbē baa-yo. ⁷Fiefie-i-na, yaŋ aa na ce jande yuō aa na dii sireiŋa yuō, ku yaa hōdulle sie cōruōnu-yuō a seŋ u kūōma-i. ⁸Jande, mi cārā-nei, bilaŋ-yoŋ fafamma u suō wuō u maama dōlnu-nei. ⁹Na saa da, miŋ nyegāaŋ sebe-i†† hā-na yuŋgu maŋ nuō-i ku yaa daaku: Mi taa mi taara mi ce-na ne da kuō na nu mi nuŋgu-i weima-na hiere. ¹⁰Da na ce jande umaŋ nuō-i, mei bi ce jande kutieŋo-na. Na saa da, da kuō naacolŋ daayo cālāa-mi, mi cie jande yuō, aa mi nie namei aa ce jande faŋo-i. *Kirsa yaa mi siera. ¹¹Mi sa taara i yaŋ ma dōl *Sitāni-i ku'i cie mi ta mi ce-

**2:3 Sebe faŋo saa dii Diiloŋ-nelma sebe-i-na; nyuŋgo ku bāaŋgu-na molo sa suō uŋ yeŋ kusuoŋ-nu.

††2:9 U waŋ sebe faŋo maama yaa-i verse 3-i-na.

ma dumaanjo-na. I saa bi waņ u kusūņ-
maama-i suōma.

Pol saa yiera Torasi-i-na

¹² Miņ kāa Torasi-i-na da mi ka waņ
*Kirsa *Neldōdōlma-i, Itieņo naa gbuu
tigiņj terieņgu-i hā-mi mi da mi waņ-
ma. ¹³ Ņga miņ kāa, mi saa ka da
mi natobiņo-i Tite-i, mi huōņa saa
gbāa tiena terduōņ-nu. Mi naa mi
cārā hūmelle-i Torasitaamba wulaa a
nyaanu-yuo jo Maseduoni-i-na.

Kirsa hūlāanġu dii-yie

¹⁴ I sie gbuu gbāa jaal Diiloņo-i!
Iņ yeņ horre-na baa *Kirsa-i, Diiloņo
taa i yaan-na. A ce die cor terieņgu
terieņgu, nuōmba suō wuo Kirsa yaraa
bigāarāņo-i. U cie die cor terieņgu
terieņgu, ba ta ba nu Kirsa hūlāanġu-i
yie. ¹⁵⁻¹⁶ Na saa da, Diiloņo wulaa, ii
dii ņaa Kirsa natikolo nuōmba hōlma-na.
Bamaņ biyaa hūmebabalalle-i, bafamba
wulaa kuliņj-hūlāanġu'i dii-yie ta ku
jo baa kuliņġu. Bamaņ biyaa koņkor-
hūmelle-i, cicēlmaņ-hūlāanġu'i dii-yie ta
ku jo baa cicēlma. Hai gbāa ce maaceņ
daama temma-i? ¹⁷ Ņga mieņo-i Diiloņo'i
hāa-ye baa-ma wuo i ce-ma. Nuōmba
bōi cie Diiloņ-nelma-i ta ba taara gbeiņa
baa-ma. Mie ii si dii kufanġu taamba
temma-i. Mie iņ yeņ Kirsa horre-na, i
sa waņ Diiloņ-nelma-i baa hōmmu hāi; i
waņ-ma baa huōņa diei Diiloņo yufelle-
na.

Tobisīfelenni maaraa āņjīnamma-i

3 Namaa wulaa, miņ waan mamaņ
daama-i, na ka tiraa cira i kaal i fere
wei? Sisō na taara die i kā na terieņgu-
na, i kā baa sebe ka pigāan wuo nelfafaan

mie ņaa banambaņ ceņ-manġ dumaā wei?
Mi sie sie aa ce-ma. Mi sa bi taara na-
maa sebe-i da mi gbāa kā waņga naņga.
² Mie sebe yaa namaa fere-i. Sebe faņo
nyegāanġ i hōmmu-na. Nuōmba-i hiere
ba gbāa da-yo aa kalaņ-yo. ³ Sebe faņo-i
*Kirsa yaa nyegāanġ-yo. Ku da-nei wuo
u yaa nyegāanġ-yo aa puor mie fuō baa-
yo. U saa nyegēņ-yo baa Cicēlmantieņo *Yalle. U
saa bi nyegēņ-yo tāmpēllenġ, u nyegāanġ-
yo nelbilieņ-hōmmu-na.††

⁴ Kirsa cie i haa i naņga Diiloņo-na,
ku'i cie i tie waņ mafamma-i. ⁵ I suyaa
wuo ma maaraa-ye i die gbāa ce maaceņ
daama-i baa mie fereņ fōņġūō-i. I fōņġūō
hel hiere Diiloņ-na. ⁶ U yaa hāa-ye
baa ku fōņġūō-i i tie waņ *tobisīfelenni
maama-i baa nuōmba-i. Tobisīfelenni
fanni saa nyegēņ tāmpēllenġ ņaa *Moisi
*āņjīnammaņ nyegāanġ tāmpēlle-na du-
maa. Ņga ni hilaa *Diiloņ-Yalle-na. Āņ-
jīnamma jo baa kuliņġu a ne da Diiloņ-
Yalle jo baa cicēlma.

⁷ Āņjīnammaņ taa ma nyegēņ huōņġu
maņ nuō-i tāmpēiņa-na, Diiloņo naa
carra Moisi-i baa cecerma naņ temma,
a ce *Isirahel-baamba saa gbāa da
ba ne u yaanġa-i.††† Āņjīnamma maņ
juōņ baa kuliņġu, ma jomma da ma
fa fafaanġ daaku temma-i a ne da
ma sa cō, ⁸ Diiloņ-Yalle maacemma
ka fa ka hi hie? ⁹ Āņjīnamma maņ
cālāan nuōmba-i, ma maacemma da ma
fa fafaanġ daaku temma-i, Diiloņ-Yalle
maņ cieņ nuōmba-i nelviimba, difande
maama ka fa ka hi hie? ¹⁰ Halle i
gbāa cira fafaanġu maņ waa āņjīnamma
huōņġu-na, ku sie gbāa fi baa fiefie ku
kūņġu-i. ¹¹ Bīņkūņġu maņ saa waa da ku
cō, Diiloņ duō migāanġ-ku migāanġ daama

††3:3 *Tāmpēllenġ*: Pol piiye *Moisi *āņjīnamma maama yaa bande-i-na. Maa naa
nyegēņ tāmpēllenġ. Nieņ Helmaņ-sebe-i-na (Exode) 24.12. *Nelbilieņ-hōmmu-na*:
*Seremi ciera wuo āņjīnafelenna ka nyegēņ nelbiliemba hōmmu-na. Nieņ Seremi
sebe-i-na (Jérémie) 31.33.

†††3:7 Nieņ Helmaņ-sebe-i-na (Exode) 34.27-35.

temma-i, kumaņ cuoņ u ka migāaņ-ku ka hi hie? ¹²I haa i naņga-i ku yaa nuo-i ku'i cie i nunni sa ce yelma baa nelma-i. ¹³I sa ce ņaa Moisiņ taa u ce dumaa. Fuo taa u suuye u yaanġa-i baa kompaņġa^{§§} wuo *Isirahel-baamba baa da u yaanġaņ dīņ ka kā dumaa. ¹⁴Ņga kuu naa gbuu biņ dūņgu Isirahel-baamba-na a ce ba saa ta ba suo u nelma tuole-i. Halle ji hi baa nyuņgo, da ba ta ba kalaņ *Tobisicōlonniņ-sebe-i, kompaņġa cīenu-bei yogo, ba sa da ma tuole-i. Da ņ haa ņ naņga-i Kirsā yaa nuo-i, kompaņġa halaņ ņ yaanġa-na. ¹⁵Ji hi baa nyuņgo, Isirahel-baan da ba ta ba kalaņ Moisi sebebāa-ba-i, ku ce ņaa kompaņġa cīenu-bei ba sa da ma tuole-i dei. ¹⁶Ņga ņaa maņ nyegāaņ dumaa: *«Umaņ duo bir jo Itieņo wulaa, kompaņġa halaņ u yaanġa-na.»* ¹⁷Baņ gbēņ Itieņo maņ bande-i, Diiloņ-Yalle yaa-i. A ne da Itieņo Yal da di waa kusuoņ-nu, kutaamba waa ba fereņ nuo. ¹⁸Mie maņ kompaņġa halaņ i yammu-na hiere, Itieņo fafaanġu dayie. I duoņ tie bibirre i kā die ka fa Itieņo temma. Itieņo Yalle maacemma yaa mafamma-i.

Pol kūōma saa seņ baa Diiloņ-maacemma-i

4 Diiloņo yaa cie baa-ye aa hā-ye maacenfafaņ daama-i ku'i cie i kūōma sa seņ baa-ma. ²I cīnaana kukulmaņ-maacemma-i baa sensenda-weima-i hiere. I sa tāal nelieņo, i sa bi waņ Diiloņ-nelma-i baa huhurma. I waņ ninsoņ-belle yaa-i i kaala-die baa nuōmba-i Diiloņo yufelle-na. I ce mafamma-i nelieņo u duo suo wuo huhurmantaan mie sī. ³Iņ waņ *Neldōdōlma maņ, da kuo ma cīenu, da kuo ma sa kaala, kuu dii ņaa ma saa kaala bamaņ biyaa

hūmebabalalle-i ba yaa wulaa-i. ⁴Kufaņgu taamba cīnaana Neldōdōlma-i. *Sitāni cuu ba yammu-i hiere. U yaa miwaan daayo tieņo-i. U cie ba sa da cecerma maņ dii Neldōdōlma-na ta ma pigāaņ *Kirsā fafaanġu-i. A ne da da ņ da Kirsā-i ņ daa Diiloņo yaa-i. ⁵I sa waņ mie fereņ-maama baa nuōmba-i; i waņ Yesu-Kirsā maama'i baa-ba, wuo u yaa Itieņo-i. Mie fuo, i gbāa waņ kumaņ i kūņgu-na, i gbāa cira i cāa namei Yesu fuo maama-na. ⁶Diiloņo maņ naa ciera: «Cecerma saaya ma hel a karnu kukulma-i», uuduōņo faņo yaa bi diyaa cecerma-i i hōmmu-na i tie da u fafaanġu-i Kirsā yaanġa-na i suo-ku.

⁷Na saa da, i sa gbāņ muonumma ņaa yerruņ-bitonni, ņga Diiloņo hāa mieņo-i nelfafaņ daama temma-i i die hi nelbiliemba-i baa-ma. Mafamma cie nuōmba da ba suo wuo hiņ daama temma hilaa Diiloņ-na, mie maacemma sī. ⁸I ce sūlma-i ma sīnni-na hiere, ņga ku saa nuo-e dede. I hōmmu calaanu, ņga i kūōma saa seņ. ⁹Ba huol i yammu-i, ņga Diiloņo saa nanna-yie dede. Ba se-ye ba nanna, ņga i saa tie-maņ. ¹⁰Yinni maņ joņ Yesu muliema temma haa-yie, i nal u kuliņgu-i i ne. Diiloņo ce mafamma-i Yesu-Kirsā himma da ma ta ma bi dayie. ¹¹Mie maņ dii cicēlma-i, yinni maņ joņ kuliņgu hūņ ku cu-ye Yesu maama-na. Mafamma ce u himma da ma ta ma da tāmman-uoņ mieņo-na. ¹²Terieņgu fangu-na, mie i mal baa kuliņgu-i namaa na da na gbāa da cicēlma maņ sa tieņo dede-i.

¹³Ma nyegāaņ Diiloņ-nelma-na wuo: *«Mi hūyāa-ma ku'i cie mi waņ-ma.»*[†] Mie i bi hūyāa Yesu maama-i dumei ku'i cie i tie waņ-ma. ¹⁴I suyaa wuo umaņ siire Itieņo-i Yesu-i hiel-o kuomba hōlma-na,

§§3:13 Nieņ Helmaņ-sebe-i-na (Exode) 34.33-35.

*3:16 Helmaņ-sebe (Exode) 34.34

†4:13 Gbeliemaņ-nalāaņgu (Psaume) 116.10

u ka bi sire miŋo-i u temma-i, aa kā baa-ye ka jīna u caaŋ-nu baa namaaŋo-i hiere. ¹⁵ Kumaŋ haan-yie daaku-i hiere, ku haa-yie namaa maa-na. Ku haa-yie Diiloŋ-hujarre da di ta di hi nuamba-i hiere di kā. A ce dumaŋo-na, jaaluŋgu maŋ ka ta ku hā Diiloŋo-i, ku ka ciinu, aa nuamba ka ta ba bī u yefafalle.

¹⁶ Ku'i cie na da i kūma sa seŋ da. I kūŋ da ma fie ta ma pōtər, kunanŋu'i naaraayan i huleiŋa-na yinni maŋ joŋ. ¹⁷ Muŋema maŋ haan-yie fiefie-i-na, ma ka tī. Aa i gbāa cira muŋema sī. Ma tigiin fafaanŋu'i ma cie-ye, aa fafaanŋu faŋgu temma si dii, aa ku sa ji tī dede. ¹⁸ Baŋ'a ba sa da kumaŋ baa ba yufelle, mie i fara i ne ku yaa-i. Baŋ daŋ kumaŋ baa ba yufelle-i ku sa cɔ, ŋga baŋ'a ba sa da kumaŋ baa ba yufelle, ku sa ji kā terienŋu.

5 Na saa da, hīema-na bande-i-na, i kūma dii ŋaa gbuganni, ma sa cɔ. Ŋga i suyaa wuɔ die ku, Diiloŋo ka hā-ye kūɔfelemma dɔɔ-i-na. Kūɔfelemma famma ka waa ŋaa kolluŋ-dūnni a ce i sie tiraa gbāa ku. ² Iŋ yeŋ terienŋu maŋ nuɔ-i fiefie-i-na, i gbu i niya kūma famma damma-i a ce i tie waana. ³ Ŋga i suyaa wuɔ die hel gbugaŋ daani-na, i sie tie bebelle. ⁴ I sa taara i ku aa suɔ da kūŋ daama-i, i taara i da-ma cicēlma ku'i cie i tie niya aa tie waana. ⁵ Diilo fuɔ fere yaa tigiin i cicuŋgu-i dumaŋo-na tuɔ cie-ye, aa hā-ye u *Yalle-i i die suɔ wuɔ uŋ tigiin kumaŋ hiere i ka da-ku. ⁶ A ce dumaŋo-na sireiŋa da-ye yinni maŋ joŋ, aa i suyaa wuɔ die waa baa i kūŋ daama-i, i maa baa Itieŋo nelle-i. ⁷ Kumaŋ cie mi waŋ-ma dumaŋo-na, i ne iŋ haa i nanŋa-i kumaŋ nuɔ-i aa tie wuɔ, i sa ne iŋ daŋ kumaŋ baa i yufieŋa. ⁸ Sireiŋa dii-yie ninsoŋo, ŋga i taara i yan i kūŋ daama-i aa kā ka waa Itieŋo caaŋ-nu. ⁹ Ŋga kumaŋ yuŋgu, i taara i fē Itieŋo huŋga-i. Ii dii baa i kūŋ daama-i wa, ii

si dii baa-ma wa, i taara i fē u huŋga-i. ¹⁰ Na saa da, i ka cor hiere *Kirsā wulaa u yuu-ye. Neliŋo neliŋo, uŋ cie kumaŋ hīema-na bande-i-na, ku faa wa, ku balaaŋ wa, u ka da u maacemma sullu-i.

Koŋkor-maacemma

¹¹ Baŋ bīŋ kumaŋ a kāŋ Itieŋo-i i suɔ-ku, ku'i cie i tie gbāŋ baa nuamba da ba sie-ku. Diiloŋo suɔ i kusūnni-i hiere fafamma. Aa namaa fere-i mi suyaa wuɔ na bi suɔ-ye fafamma. ¹² I sa taara i tiraa kaal i fere baa-na, ŋga i taara na hōmmu fē baa-ye. Ku yaa bamaŋ yaan hōmmu-i aa ta ba ne bomborma, na ka ta na suɔ ba siema. ¹³ Aa miŋo-i, die pepiena kusuŋ-nu, i pepienaana Diiloŋ-maa-na; die bi waa welewele kusuŋ-nu, i cie welewele namaa maa-na. ¹⁴ Na saa da, *Kirsā nelnyulmu taa yaanŋa yie i āncemma-na hiere. Mie maŋ hūyāa-ma wuɔ nelduŋo diei'i kuu nuamba-i hiere ba maama-na, mie maŋ hūyāa-ma wuɔ i kuu baa kutieŋo-i, Kirsā nelnyulmu taa yaanŋa yie i āncemma-na hiere. ¹⁵ Kumaŋ cie u ku nuamba-i hiere ba maama-na, u taa u taara bamaŋ dii cicēlma-i hiere, ba baa tiraa tie bafamba fereŋ maana, ba tie fuɔ maa-na. Fuɔ maŋ kuu ba solaanŋu-i aa sire.

¹⁶ Terienŋu faŋgu-na, i sa tiraa i ne moloŋo munyerammu aa kāŋ-yo. Dīelūo-i-na, i taa i ne Kirsā-i nelbilog-bāŋgbālāŋo, ŋga fiefie-i-na, i sa tiraa i ne-yo dumaa. ¹⁷ Da ŋ gbāŋ suur Kirsā horre-na, ŋ cie nelfeŋ nuɔ: Āncɔmma curaa, ānfelemma'i duŋ. ¹⁸ Kufanŋu-i daaku-i hiere Diiloŋ-maacemma. U yaa cie Kirsā dii-ye i-naa nuɔ baa-yo aa dii koŋkor-maacemma-i i naŋ-na. ¹⁹ Na saa da, Diiloŋo puɔraa Kirsā ji dii nelbiliemba-i ba-naa nuɔ baa-yo, u saa fer ba cālmuo-i. Aa u hāa miemei baa koŋkor-āndaanŋu-i.

²⁰ Terieņgu faņgu-na, i cie Kirsa p̄p̄ūrbieņ mie. Kuu dii ņaa Diiloņo muo u natieņa nei. Jande, nieņ Kirsa-i aa na sie Diiloņ-koņkoro-i na suur na-naa nuo baa-yo. ²¹ Kirsa saa naa ce halle āmbabalma diei, ņga Diiloņo haa i āmbabalma-i hā u yaa-i duo gbāa duo ce-ye nelviij mie fuo barguo-i-na.

6 Terieņgu faņgu-na, iņ ceņ maacemma-i baa Diiloņo-i, jande, i cārā-nei, Diiloņ uņ cie baa-na cemma maņ, baa na bel-ku baa na nanyuoņgu.

² Na saa da, Diiloņo ciera wuo:

«Niņ cārā kumaņ, ku huoņ da ku hi, mi ka ce-ku hā-ni.

Koņkor-yiij da ku hi, mi ka kor-ni.»^f

Mi tūnu-nei, koņkor-yiijgu yaa daaku-i. Diiloņo taara u kor-na huoņ daaku yaa nuo-i.

³ I sa taara i guoļ unaoņ gbeini a ce nuomba ji da muncālm̄u i maacemma-na. ⁴ I yaaņ aa tie ce weima-i hiere i pigāaņ wuo Diiloņ-cāaraaņ mie kelkel. Muliema-i baa sūlma-i a naara korma sa ce-ye bīņkūņgu, i caa-ni hūmmaņ-temma. ⁵ Ba muyaa-ye babalaa, aa dii-ye kaso-i-na, aa tūu nuomba-i kūnna-yie. Kunie maacemma maaramma ce i sa da duofūņ, i sa bi da wuo niwuoni. ⁶ I pigāaņ wuo Diiloņ-cāaraaņ mie i viisīnni-na, baa i Diiloņ-hūmelle suoma-na, baa i hōhīnanga-na, baa i fafaangu-na, baa *Diiloņ-Yalle maacemma-na, baa i nelnyufafammu-na, ⁷ baa i ninsoņo wamma-na, baa Diiloņ-fōņgūo bi barguo-i-na. I cie viisīnni yaa-i i bercebīmbīnni-i tie muo baa-ni aa tie cenia i fere baa-ni. ⁸ Yiijgu naņgu ba ce i ce boi, yiijgu naņgu ba ture i yammu-i. Ba waņ i yebabalande-i dii, ba waņ i yefafalle-i dii. Ba ne-ye wuo

coikartaaņ mie, a ne da i waņ ninsoņo yaa-i. ⁹ Ba ne-ye ņaa ba sa suo-ye, a ne da ba suo-ye fafamma. Ba ne-ye wuo bikuoņ mie, a ne da miemei daaye i gbeini-na. Ba huol i yammu-i ņga ba saa gbāa ko-ye. ¹⁰ Ba ce kuujangu yie, i hōmmu bir waņ aa ta mu fē. Ba ne-ye wuo nawalaan mie, a ne da miemei cieņ nuomba boi waamba. Ba ne-ye wuo bīņkūņgu sī baa-ye, ba saa suo wuo miemei bīņkūntaaņ mieņo-i kelkel.

¹¹ Mi jēnaaņ namaa, Korëntitaan namaa, i fūnuņ firnu i hōmmu-i a piije baa-na. ¹² I saa fuo i kusūnni-i nei, ņga namei fuyaa na kusūnni-i mie-na. ¹³ A ce dumaano-na mi ka piije baa-na ņaa mi piije baa mi bisālm̄ba: Firiinuņ na bi hōmmu-i baa-ye fafamma!

Cecerma-i baa kukulma-i ni sie gbāa gbonu

¹⁴ Bamaņ saa hūu Kirsa-maama-i, baa na dii na nuņgu baa-ba ba āncemma-na. Kuufafaangu-i baa kuubabalaangu gbāa ce nie kā hūmeduoļe? Cecerma gbāa nunu ma-naa baa kukulma-i nunuņ hama-i temma-i? ¹⁵ *Kirsa-i baa *Sitāni-i, ba gbāa suurnu ba-naa nie nie? Sisō umaņ Kirsa horre-na, u gbāa gbonu ce hama-i baa umaņ si dii-die? ¹⁶ Diiloņ-dūņgu-i baa tīnni-i ni piyaa ni-naa bige-i nuo-i? Miemei Cicēlmantieņo dūņgu-i ņaa fuo fereņ waaņ-ma dumaa wuo:

«Mi ka tiēna ce mi bāaņgu-i baa-ba.

Mi ka waa ba Diiloņ muo

aa ba waa mi baamba.»^g

¹⁷ Terieņgu faņgu-na, Itieņo nel daama vii namei wuo:

«Hilaaņ ba hōlma-na, biriij ba huoņ-nu.

Bar bīņ kumaņ bīņkūbabalaangu-i, baa na yiēya-kuo,

^f6:2 Isayi (Ésaie) 49.8

^g6:16 Buolmaņ-sebe (Lévitique) 26.12; Esekiel (Ézéchiel) 37.27

ku yaa mi ka jaņ na piē-mi.**

¹⁸Mi ka waa na To muo

aa na waa mi bepūņ namaa baa mi bieņ namaa.»^{††}

Itieņo-i Weimantieņo āndaangu yaa-i.

7 Mi jēnaaņ namaa, nuņ daaku tem-
maņ pāa baa-ye, yaaņ i migāaņ i
kūōma-i baa i hōmmu-i i halaņ dugaangu
maņ dii-nie hiere aa i vaa i fere i tie kāņ
Diiloņo-i a ce nelfafaan mie kelkel.

Pol huōņa fie

²Baa na fuo na kusūnni yie! I saa ce
kuujaņgu molo-na, i saa kōsuōņ moloņo,
i saa bi du moloņo. ³Na baa da nie sī
mi piye de-i-na da mi cāl-na, ma'i sī. Mi
waan-ma baa-na cor tī mie: I kuye na
maama-i bāaņgu-i baa isuōņgu-i, halle
kuliņgu sie gbāa hiel na maama-i i
hōmmu-na. ⁴Mi haa mi naņga-i nei cor.
Mi huōņa fie baa-na cor. Ku'i cie iņ fie
i mulieņ, mi kūōma saa kara yinduōņgu,
aa mi huōņa fie da yogogo.

⁵Na saa da, iņ juo Maseduoni-
na^{‡‡} i saa da tuoleņ-muntienammu. I
cie muliēma-i ma sīnni-na hiere: I bi-
gāarāamba sie jaņ-ye, korma sie tiraa
jaņ-ye. ⁶Ņga Diilo fuo maņ diyaaņ
sireiņa-i nuōmba-na, u cie Tite jomma dii
sireiņa yie. ⁷Aa Tite jomma yaa saa dii
sireiņa-i yie joņ, naņ diyaa sireiņa-i yuo
baa nelma maņ, u juo ji hi-ye baa-ma a fē
i hōmmu-i. U ciera wuo mi kūōma gbuu
bel-na, wuo mamaņ cie cor ma saa dōlnu-
nei, wuo na vaa na fere ta na ce na kāyā-
mie. Ku'i cie mi huōņa tiraa fē naara.

⁸Na saa da, miņ saaņ sebe maņ hā-
na cor, uu naa guōla na hōmmu-i.
Miņ nuo-ma, maa naa jaņ-mi, aa kuu
naa ce-mi biņkūņgu. ⁹Ņga fiefie-i-na, u
maama sa jaņ-mi. Mi huōņa fie. Ku

saa ce ņaa na hōmmuņ ņa naa guōla
ku'i fie mi huōņa-i de, ņga hōguōla
daayoņ juo baa kumaņ, ku'i fie-ka. U
cie na bir na ciluo-i. Na hōguōla faņo
naa jo Diiloņ-jomma, a ce dumaaņo-
na i saa ce kuujaņgu nei. ¹⁰Bige-i
cie mi waņ-ma dumaaņo-na? Hōguōla
maņ duo jo Diiloņ-jomma-i, u jo baa
bibirremma a ce ņ bie koņkor-hūmelle.
Hōguōla faņo temma-i u maama sa jaņ-
ni. A ne da hōguōla maņ juoņ nelbilieņ-
jomma-i, u jo baa nelieņ-kōsuōma. ¹¹Na-
maa wuoņoņ juo Diiloņ-jomma, nieņ u
ānfaaņo-i na hōlma-na: U cie na sire yiera
na gbeiniņ, u cie na gbāa piye kor na
fere, u cie mamaņ cie cor ma jaņ-na, u
cie na ta na kālā Diiloņo-i, u cie mi
kūōma bel-na, u cie Diiloņ-maama yu
na hōmmu-i, u cie na cāl āmbabalma
cetiēņo-i. Na ciluo pigāaņ wuo namaa
nuņgu saa waa nel daama-na.

¹²Terieņgu faņgu-na, da na da mi
nyegāaņ sebe-i hā-na, mi saa nyegēņ-
yo umaņ cālāa cemma-i fuo maa-na,
uņ cālāa umaņ^{¶¶}, mi saa bi nyegēņ-yo
fuo maa-na; ņga naņ vaa na fere baa i
maama-i dumaa, mi nyegāaņ-yo na da na
suo ma yaa-i Diiloņo yufelle-na.

¹³Ku'i cie ņ da sireiņa daa-ye. A naara
kufaņgu-i, na hieroņo-i naņ bilaa Tite-i
fafamma dumaa a fē u huōņa-i, kufaņgu
juo ji tiraa naara kumaņgu i hōfēlle-na
boi. ¹⁴Miņ waņ ninsōņo-i baa namaaņo-i
dumaa yinni maņ joņ, mi bi waņ-yo baa
Tite-i dumei. Miņ kaalaa na kūņgu-i baa-
yo dumaa, u bi kaa da-ku dumei, a ce
dumaaņo-na, na saa ture mi yaaņga-i.
¹⁵Duo ne na hieroņo-i naņ taa na nu u
nuņgu-i dumaa, naņ taa na kālā-yuo du-
maa, baa naņ bilaa-yo fafamma dumaa,
na maama migāaņ ta ma dōlnu-yuo ma

** 6:17 Isayi (Ésaïe) 52.11; Esekiel (Ézéchiel) 20.34

†† 6:18 Samiel sebehālīņo (2 Samuel) 7.14; Isayi (Ésaïe) 43.6

‡‡ 7:5 Iņ juo Maseduoni-na: Nieņ 2.13.

¶¶ 7:12 Ku biyaa ņaa kutieņo cālāa Pol fuo fere yaa-i. Saa-ku baa 2.5.

naara. ¹⁶ Terieņgu fanġu-na mi huonġa fie, mi gbāa haa mi nanġa-i nei weimana hiere.

Yaņ na nammu ta mu fara

8 Tobij namaa, Diilonġ uņ cie baa Maseduoni Diilonġ-dūņ-baamba-i dumaa, i taara i pigāaņ-na ku yaa-i na suoku. ² Weima bci daa-ba. Iņga baņ ņa naa fie waa muliema-na, ba hōmmu naa gbuu fē da yogogo a ce ba firnu ba nammu-i, ņ sie suw wu nawalkireiņa. ³ Mi daa-manu! Ba muoraaya ba fere. Mi gbāa cira ba muoraaya ba fere cor yere, a ne da molo saa guor-ba. ⁴ Ba fūnuņ nyaar wu i ce jande aa i yaņ bafamba bi da saaņ ba kakāyāņgu-i a hā Diilonġ-baamba maņ *Yerusalemu-i-na. ⁵ Iņ taa i jōguoņ kumaņ, ba cie cor kufanġu-i: Ba siyaa Itieņo wulaa, aa tiraa sire sie mie i wulaa ņaa Diilonġ uņ taaraņ-kuo dumaa.

⁶ Maņ cie dumaaņo-na, i dii sireiņa Tite-i-na wu uņ cie namaa na doņ kpokpuola maņ da na kāyā sūntaamba-i, u gbāņ u ka perieņ-yo. ⁷ Namaaņo-i Diilonġo firinu u huonġa-i baa-na weimana hiere. Na wu u hūmelle-i diņ saaya di wu dumaa, na su u nelma wamma-i, na su ma belle-i, na hinu pāama-i aa iņ hāalāayā-nei nelnyulmu^{§§} maņ, na bilaa-mu nammu hāi. Terieņgu fanġu-na gbāaņ na firnu na nammu-i kpokpuola daayo-na.

⁸ Ku saa ce ņaa mi guor-na na da ce-ma. Iņga mi piiye da mi tūnu-nei yoņ na da na su banambaņ yuu nyolma baama dumaa aa ce ba temma, ku yaa mi ka su na nelnyulmu nolaanġu-i. ⁹ Itieņo-i Yesu-Kirsanġ cie baa-ye dumaa, na saa bi yaņ-ku suoma: U waa muorēiņo dōrō-i-na, ņga u nie u muorētesīnni-i aa yaņ-ni duw gbāa duw ji kāyā nawalaanġ mieņo-i. U cie ku yaa-i a ce-ye muorāanġ mie.

¹⁰ Mi piiye mi kusūņ-maama yaa baa-na, aa ma yaa faa cemma na wulaa. Na saa da, belle maņ curaa, namei siyaa kpokpuola daayo kūņgu-i igēna, aa namei tiraa sire baa-ku igēna. ¹¹ Naņ ņa naa sire yiera baa-ma dumaa, cieņ-maņ dumei bende-i-na a saanu baa kumaņ dii na nammu-na. ¹² Da ņ firnu ņ huonġa-i baa Diilonġo-i, ņ da u siyaa niņ daa kumaņ da ņ hā-yo; u sie cira ņ ka cuo ji hā-yo.

¹³ Ba saa cira na muora na fere a hā banamba-i wu na kāyā-bei. Iņga ba taara na waa kuuduonġu hiere a ta na saa. ¹⁴ Dumande-i-na, ku haaya baa namaaņo-i, na gbāa kāyā bamaņ dii naalu-i-na. Ku yaa yiinġu nanġu namaa da na ji waa naalu-i-na aa ku haaya baa bafamba-i ba ka ne na yaaņ-na. Na ka ce dumei gbāa ce kuuduonġu ¹⁵ ņaa maņ nyegāaņ dumaa Diilonġ-nelma-na wu: *«Ku waa umaņ duw fie biera *mani-i bci, u sa haaya u wulaa, aa umaņ duw fie biera-yu cekūw, u sa yor-yu.»**

Titebaa-ba ka kā Korēnti-i-na

¹⁶ I sie gbuu gbāa jaal Diilonġo-i, u cie na maama waa kpelle Tite huonġa-na ņaa maņ yeņ kpelle mie hōmmu-na dumaa. ¹⁷ Iņ ciera u bir kā na wulaa, u saa dure. U ciera na terieņgu kāmmanġ-maama waa u huonġa-na dii yiinaa. ¹⁸ I natobiņo naņo dii, Diilonġ-dūņ-baamba kaal-o terni-na hiere *Neldōdolma wamma-na; i ka ce u saanġo ba kā. ¹⁹ Diilonġ-dūņ-baamba hielaa u yaa-i u duw kā baa-ye *Yerusalemu-i-na ka hā-ba conġoruonġ daaku-i. I ce kufanġu-i Itieņo duw da yefafalle nuomba nunni-na, aa ba bi suw wu i jōguoņ kuufafaanġu baa-ba. ²⁰ I sa taara nuomba ji bīena i yerre-i conġorbuo

§§8:7 Iņ hāalāayā-nei nelnyulmu maņ: Nieņ Kor. diē. 13.

*8:15 Helmaņ-sebe (Exode) 16.18.

daayo maama-na. ²¹I taara i tie ce ku maņ faa Itieņo yaanġa-na halle baa nel-biliemba bi yaanġa-na.

²²I natobiņo naņo bi dii, i daa u hinu pāama. Dumandē-i-na, u fūnuņ haa u naņga nei a ce kunaņgu migāaņ naara u pāama-na. I ka ce u kā baa-ba. ²³Terieņgu faņgu-na, kumaņ ņaa Tite kūņgu-i, u yaa mi wuoratieņo, u yaa mi namaacencerō. Aa tobimba hāi baamba maņ ka saaņ-yo, bafamba-i Diilon-đūņ-baamba opuorbiemba; ba āncemma ce nuomba ta ba bī *Kirsa yefafalle. ²⁴Da ba ka hi, na bel-ba ku belma. Cieņ ba suw wuō ba maama dōlnu-nei kelkel, ku yaa Diilon-đūņ-baamba-i terni-na hiere ba ka suw wuō na sa dōl-ba na nuņ-nu yoņ, aa ba ka suw wuō i sa kaal-na gbāņgbāņ.

Kakāyāņgu

9 Kakāyāņgu maņ saaya ku kā *Yerusalemu Diilon-đūņ-baamba wulaa, manamma si dii mi da mi naara ku kūņgu-na. ²Mi suyaa mie na taara na ce bīņkūņgu. Mi gbelaaņ-na Maseduōnitaamba yaanġa-na mie: «Akayi† Diilon-đūņ-baamba tigiij tī dii bendiala da ba kāyā Yerusalemu Diilon-đūņ-baamba-i.» Maņ yeņ kpelle na hōmmu-na dumaa, ku diyaa sireiņa ba bōi-na. ³Mi sa taara mi ce coikartieņ muō ku'i cie mi wuōya puor tobiņ daaba-i na wulaa. Gbāaņ da mi ji ta mi kā, mi kā ka da na tigiij ninsoņo ņaa miņ waaņ-ma baa-ba dumaa. ⁴Ni ma'i sī, miņ waaņ baa Maseduōnitaamba-i mie i haa i naņga nei, die kā baa-ba ka da na saa tigiij tī, senserre ka da-mi baa-ba; mi sie gbāa waņ namaa diele maama. ⁵Ku'i cie naņ pāa kakāyāņgu maņ nuņgu-i, mi cārā tobiņ daaba-i mie ba ta yaanġa mie ka tigiij-ku cie-mi. Da

mi kā ka da-ku mi yaaņ-na, ku yaa ka pigāaņ wuō ku dōlaanu namei na ce; molo saa guor-na.

Niņ duu kumaņ ņ kar ku yaa-i

⁶Na saa da, da ņ duu cekūō, ņ ka kar cekūō. Da ņ bi duu bōi, ņ ka kar bōi. ⁷Nelieņo nelieņo, u fara u naņga-i ņaa maņ yeņ dumaa u huōņga-na, u baa ce u hōmmu-i mu hāi u baa bi guor u fere. Bige-i cie mi waņ-ma dumaanō-na? Ku yuņgu yaa daaku: Umaņ faaraņ u naņga-i baa hōfafanġa, fuō maama yaa dolaanuņ Diilonō-i. ⁸Aa Diilonō yaa gbāa haaya bīmbīnni-i ni sīnni-na hiere hā-na, a ce-na bīņkūntaaņ namaa, na ta na par na ce sāmma-i ma sīnni-na hiere ⁹ņaa maņ nyegāaņ dumaa Diilon-nelma-na wuō:

«U firinu u naņga baa sūntaamba-i.

U sāmma sa ji ku dede!»‡

¹⁰Umaņ hāaņ goņguonaņo-i dīduuma-i, aa tuō hā-yo u nuņ-juuru-i, u ka bi firnu u huōņga-i hā namaaņo-i na dīduuma-i aa ce na sāmma da belle.

¹¹Na ka ce ninsoņ-waaņ namaa, ta na gbā na ce na sāmma-i hōnni-na hiere. A ce dumaanō-na die hi bamaņ baa na kakāyāņgu-i, ba ka gbuu jaal Diilonō-i ku maama-na. ¹²Na saa da, naņ ceņ kakāyāņgu maņ daaku-i, ku sa kāyā Diilon-đūņ-baamba yoņ, ņga ku ka ce nuōmba bōi ta ba ce Diilonō-i kasi saa da-yo. ¹³Kakāyāņ daaku ka pigāaņ naņ yuu nyōlma baa Diilon-maama-i dumaa. Naņ siyaa *Kirsa *Neldōdōlma-i ta na wuō baa-ma dumaa, ku ka ce Diilon-đūņ-baamba famba ta ba gbelieņ Diilonō-i. Naņ firinu na hōmmu-i a cal na nagāņ-niini-i baa bafamba-i dumaa, ka cor baa banamba-i hiere, ba ka gbelieņ-yo ku maama-na. ¹⁴Diilon uņ cie baa-na cemma maņ, ku ka ce ba ta

†9:2 Korēnti dii Akayi huōņ-na. Nieņ 1.1.

‡9:9 Gbeliemaņ-nalāaņgu (Psaume) 112.9

ba cārā Diiloḡo-i ba hā-na a pigāaḡ wuo na kūḡḡu dōlḡu-bei. ¹⁵Yaḡ i tie jaal Diiloḡo-i! Uḡ cie sāmḡa maḡ yie ma sie gbāa waḡ.

Pol pigāaḡ u fḡḡḡesīnni-i

10¹⁻² Muo Pol, mi taara nelma diei na wulaa. Nuōmba gbīe-ku dumaa wuo da mi waa na hōlma-na mi waa hīnni, aa da mi hel na hōlma-na mi ta mi cē. Jande, mei fere'i cāaraḡ-nei baa *Kirsa hōhīnaḡa temma. Baa na yaḡ da mi ji kā na wulaa mi kā baa bubuōsīnni. Banamba gbīe-ku dumaa wuo nelgbāḡḡbālāḡ muo, kere fḡḡḡō si dii-mie Diiloḡ-hūmelle-na. Mi ka pigāaḡ kutaamba-i mi jāyāmma-i. ³Nelgbāḡḡbālāḡaḡ mie ninsoḡo, ḡga i sa mal nelgbāḡḡbālāḡaḡ-maluḡḡu. ⁴Iḡ kuoraaya i fere baa nimaḡ maluḡ daaku-na, nelgbāḡḡbālāḡaḡ-niini sī; Diiloḡ-niikuoranni. Ni yaa kāyāḡ-yie i tie muonu Diiloḡ-bigāaraambaḡ cīeḡ terni maḡ nuo-i. I suuye coikartaamba nunni-i baa ni yaa-i. ⁵Bombolmantaamba maḡ ciyaḡaḡ nuōmba-i Diiloḡo suōma-na, i yar-ba baa ni yaa-i. Bamaḡ sa hūyāḡaḡ āḡhūuma-i, i gbāḡ baa-ba ba ta ba nu Kirsa nuḡḡu-i baa ni yaa-i. ⁶Aa da na ji ta na nu i nuḡḡu-i fafamma huōḡḡu maḡ nuo-i, i ka pigāaḡ ānyagarmantaamba-i i jāyāmma-i.

⁷Na ne nelma-i dōrō yoḡ aa ta na piye. Umaḡ duō suō wuo fuō Kirsa wuoḡo, kutieḡo saaya u bi suō wuo mieḡo-i Kirsa baḡaḡ mie fuō temma-i. ⁸Itieḡoḡ hāa-ye fḡḡḡō maḡ, da ku fie waa mi cie bombolma baa-yo celle, senserre sie gbāa dami. U hāa-ye baa-yo i die kāyā-nei na naḡ kaasīnni Diiloḡ-hūmelle-na, u saa hā-ye baa-yo wuo i kōsuōḡ-na. ⁹A ce dumaḡo-na, mi sa taara na ta na jōḡuōḡ wuo mi du-na baa mi sebebāa-ba-i. ¹⁰Banamba ciera wuo mi ce mi cor mi sebebāa-ba-

na a ne da da mi waa na hōlma-na, mi waa ḡaa cieḡ muo aa da mi ta mi piye, mi nelma sa sire kūōma. ¹¹Bamaḡ waḡaḡ mafamma-i, ba saaya ba suō wuo iḡ maa aa tie nyegēḡ mamaḡ i hā-na, die kā i ka bi ce-ma.

¹²Na saa da, bamaḡ kaalaḡaḡ ba fere, mie i sie sie saa i fere baa-ba, i sie bi gbāa fi baa-ba. Bafamba saa ba fere baa bafamba fere yoḡ. Ba fi ba fere ba-naa nuo. Miminsīnni nanni maaraa nifanni-i wei? ¹³A ne da mieḡo-i i sie sie kaal i fere ji cor ku terieḡḡu-i. Diiloḡ uḡ hāa-ye maacemma maḡ, i bāl ma yaa nuo-i. Ma yaa kāa baa-ye i ka hi namaa terieḡḡu-i. ¹⁴Diiloḡ uḡ'a i kā terni maḡ nuo-i hiere, namaa terieḡḡu nuḡḡu bi dii. A ce dumaḡo-na, iḡ kāa ka hi-na baa Kirsa *Neldōdōlma-i, i saa cor ku terieḡḡu-i. ¹⁵Terieḡḡu faḡḡu-na, i sa kaal i fere bamaḡ maacemma-na. Iḡga i taara na yiera doḡ Diiloḡ-hūmelle-na i maacemma ta ma da belle ma kā na hōlma-na a saanu baa Diiloḡ uḡ huōnu suōḡḡu-i dumaa.[†] ¹⁶Mafaḡ da ma ce, i ka bi gbāa tie waḡ Neldōdōlma-i nileiḡa maḡ na kōtōnni-na, ku yaa i sie tie kaal i fere bamaḡ maacemma-na ba terni-na.

¹⁷Diiloḡ-nelma ciera wuo: «*Umaḡ duō tuō taara u kaal u fere, u saaya u cira: Diilo baa Itieḡo yaa-i.*»[§] ¹⁸Terieḡḡu faḡḡu-na, ku saa ce ḡaa umaḡ kaalaḡaḡ u fere u yaa faa de! Iḡga Itieḡ uḡ kaal umaḡ u yaa faa.

Baa na ta na sie nelma-i hiere

11 Mi ka ce mi miminsīnni-i baa-na celle, jande, tieraaḡaḡ mi nuōḡḡu-i. ²Na saa da, na maama dōlmiḡ a ce mi ta mi ce yelma nei. Aa yelma famma hilaa Diiloḡ-na. Kuu dii ḡaa mi fii-na hiere dōrru a hā bibieḡo diei baa-na. Bibieḡo faḡo yaa *Kirsa-i. Mi taara na tie fafamma dumandē-i-na

[†]10:15 Nieḡ Dōm. 15.17-21.

[§]10:17 Seremi (Jérémie) 9.23; Kor. diē. 1.31

a ji hi na nyemuŋ-yiŋgu-i mi hā-yo baa-na. ³Mi suyaa miε fuo da-u-diei maama yaa yuu na hōmmu-i. Mi kālā miε na baa ji yaŋ ba tāal-na bir-na u huon-nyaa Awaŋ yaŋ jīeŋo tāal-o dumaa baa u nudōdōlŋu-i.** ⁴Mi nie da umaŋ duo jo baa mamaŋ, na tiera u nuonŋu-i: Ba juo baa Yesu naŋ maama o, na sie-ma. Ba juo baa *Diilonŋ-yalle naŋ maama o, na sie-ma. Ba juo baa neldōdōlma naŋ maama o, na hūu-ma.

⁵Naŋ kaal bamaŋ wuo Yesu *pōpuorbieŋ-kireiŋa, mei wulaa, ba saa buo muo-na. ⁶Nelma dii yonduo mi nuŋgu-na ninsono, ŋa weima sa yar-mi suoma. Namaa fere-i na su-mi nyuŋgo sī.

⁷Mi waŋ Diilonŋ-*Neldōdōlma-i baa-na gbāŋgbāŋ mi saa hūu biŋkūŋgu na wulaa. Mi cie mi fere cekūo a gbāa da mi ce na ce boi. Miŋ cie kufaŋgu-i, ku ce mi cālāa cemma wei? ⁸Miŋ waa na terieŋgu-na, yammu naŋ Diilonŋ-dūŋ-baamba'i taa ba kāyā-mie. Kuu dii ŋa mi hūyāa bafamba nagāŋ-niini yaa a fa namaa maama. ⁹Ku saa ce ŋa biŋkūŋmaama saa waa-mie na terieŋgu-na de! Ŋga mi saa ji kā yinduonŋu unaŋ nuo ŋ wulaa wuo ŋ hā-mi daaku baa daaku. Niamaŋ maama-i waa-mie hiere, tobimba maŋ naa hel Maseduoni-na kā, ba kāa baa-ni ka hā-mi.†† Weima-na hiere mi bilaa mi fere, kumaŋ ka ce mi baa ji ce congoruonŋu na wulaa, aa mi ka cor ta mi bel mi fere dumei. ¹⁰Mi huonŋa fie baa mafamma-i. Aa Akayi huonŋana hiere, molo sie gbāa ce mi nanna nelma famma-i. Miŋ waŋ mamaŋ coima sī. Kirsa yaa mi siera; u hāalāyā-mie u ninsono wamma-i. ¹¹Ku ce na maama sa dōl-miŋ ku'i cie mi sa sie na nagāŋ-niini-i wei? Ma'i sī. Diilo fuo fere suyaa

wuo na maama dōlnu-mie. ¹²Ŋga mi sie hūu warbelle na wulaa ku yaa bamaŋ taaraayaŋ da ba saa ba fere baa-ye ba sie gbāa. ¹³Kufaŋgu taamba-i Kirsa pōpuorbiemba sī; huhurmantaamba. Ba cie ba fere Kirsa pōpuorbiemba. ¹⁴Baa na yaŋ ku ce-na gbere: *Sitāni fuo fere sa ce u fere dōrpōpuorbilogo dii wei? ¹⁵U cāaraaŋ da ba ce ba fere ānafam-manciraamba, ku ce nie aa ce-na gbere? Ŋga baŋ cie maacembabalamma maŋ, Diilonŋo ka pā-ba baa ma sullu-i.

Polŋ daa sūlma maŋ

¹⁶Mi ka tiraa tir-ma baa-na: Molo baa tuo ne-muo mimilāŋ muo. Da na yagar ta na ne-mi mimilāŋ muo, dumaŋo-na yaŋ mi bi kaal mi fere baa-na celle a ce mi miminsinni-i. ¹⁷Miŋ ka waŋ mamaŋ fiefie-i-na, Itieŋo kusūŋ-maama sī. Mi ka kaal mi fere ŋaa mimilāŋ muo. ¹⁸Nuomba boi kaal ba fere a saanu baa baŋ yeŋ dumaa; muomi ka bi kaal mi fere. ¹⁹Namaa namaŋ wuo na nu nelma, namei tieraayaŋ mimiēlmba nonni-i, dumaa sī wei? ²⁰Na sie ba ta ba ce-na ŋaa kōraaŋ namaa. Na sie ba ta ba du-na. Na sie ba ta ba hūu na nagāŋ-niini-i. Na sie ba ta ba fiēna-nei. Na sie ba ta ba ture na yammu-i aa na sa waŋ weima. ²¹Mie i saa da holle ce kufaŋgu temma-i nei; jande, baa na gāŋ baa-ye!

Mi ka tiraa cor baa mi miminsinniŋ-āndenni-i. Banamaŋ sie ba kaal ba fere mamaŋ nuo-i, muomi ka bi sie kaal mi fere mei. ²²Kutaamba-i *Ebirebaa ninsono. Mei fere-i Ebireyieŋ muo. *Isirahel-baamba. Mei fere-i Isirahel-wuon muo. *Abiramu hāayēlmba. Mei fere-i unaŋo'i muoŋo-i. ²³Ba cie mi da mi piye ŋaa mi yuŋgo siire. Ba'a bafamba *Kirsa cāarāamba;

** 11:3 *Awaŋ yaŋ jīeŋo tāal dumaa*: Nieŋ Miwaŋo jīnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 3.1-6,13.

†† 11:9 Nieŋ Filip. 4.15-18.

ḡga mei curaa bafamba-i. Mi mulāaḡ ku maacemma-na yaḡ-ba. Baḡ diyaa-mi kaso-i-na dumaa, ku maaraa bafamba kūḡgu-i. Baḡ muyaa-mi dumaa, ku maaraa bafamba kūḡgu-i. Miḡ yuraaya kuliḡgu-i dumaa, ku maaraa bafamba kūḡgu-i. ²⁴ *Yuifubaa-ba muyaa-mi i ndii. Muoru da-du-diei-na hiere, ba muyaa-mi comeyufieḡ komorre baa cīncieluo nennaa^{‡‡}. ²⁵ *Oromebaa-ba muyaa-mi i siei aa mi bigāārāamba naḡ-mi baa tāmpēlēiḡa-i da ba ko-mi i diei.^{¶¶} Baatoḡo ciinu baa-mi i siei, aa mi cie isuoḡyīḡgu diei baa bāaḡ-yīḡgu diei hūmma-na i diei. ²⁶ Mi wuoḡamma-na nileiḡa-na, hōnni bōi dii hūmma wuyaa-mi naa, cuobaa-ba bilaa-mi naa, mi nelleḡ-tobimba-i Yuifubaa-ba bilaa-mi naa, *nieraamba bilaa-mi naa. Mi curaa nilebabaleiḡa-na aa cor terbabalanni-na hīehuleiḡa-na. Dāmmanḡ-nuoraanḡu wuyaa-mi naa, coikartaamba maḡ wuo bafamba Kīrsa-baamba, ba cie-ye sūlma.

²⁷ Mi cie maaceḡkpekelma bōi, mi mulāaḡ cor. Hōnni bōi dii, mi taa mi cō mi yufieḡ-na; nyulmu'i daamu, hūḡkuōsīnni'i daani! Hōnni bōi dii, da mi ce mi naa mi cō nyulmu. Waanḡu mulāaḡ-mi aa niidiini saa bi tiraa waa baa-mi. ²⁸ Mi ka fiinaḡ ma boluoḡgu-na. A naara mafamma-i hiere, yinni maḡ joḡ mi jōḡuoḡ Diiloḡ-dūḡ-baamba-i hiere ba maama. ²⁹ Umaḡ duō saa naḡ kaasīnni dei Diiloḡ-hūmelle-na, mi da ḡaa muōmei saa naḡ kaasīnni. Moloḡ duō nanna Diiloḡ-hūmelle-i, ku sa suo aa jaḡ-mi.

³⁰ Da kuō mi saaya mi kaal mi fere, mi ka kaal mi fere mi nayusīnni yaa nuō-i. ³¹ Diiloḡo-i Itieḡo-i Yesu To-i, baḡ gbēlieḡ umaḡ hōnniḡ joḡ, u suyaa wuo mi sa kar coima. ³² Miḡ waa Damasi-ina, fāamaaḡo maḡ waa terieḡgu-na Are-tasi bāanḡu-na, wuo jīena nuōmba nelle dumieḡa yammu-na hiere wuo da mie mi hel, ba bel-mi. ³³ ḡga ba yaanḡ-ba aa dii-mi sāmbaga nuō a hiel-mi baa fontālma koko-i-na a jīna-mie bomborma-na mi ta. Ku cie dumei mi gbāa kor u nammu-na.^{§§}

Diiloḡo caraaya Pol

12 Na saa da, a kaal ḡ fere yuḡgu si dii-kuō, ḡga mi sie gbāa budii; fuō mi kaal mi fere. Miḡ ka kaal mi fere mamaḡ nuō-i gboluoḡ daaku-na, Itieḡ uḡ caraaya-mie a pigāaḡ-mi mamaḡ, mi ka dii mi nuḡgu-i ma yaa nuō-i. ² Mi suo Diiloḡ-dūḡ-wuoḡo naḡo-i*, Diiloḡo biyaa-yo kā baa-yo dii u terieḡgu-na dii fēnfēlle-na aa bir jo baa-yo; ku bieḡ cīncieluo a naa yaa de-i. U kāa baa fuō fere yaa wa, u kāa baa u yalle wa, mei sa suo kunanḡu ji cor Diilo fuō fere-i. ³⁻⁴ Miḡ suyaa ma diei maama maḡ, Diiloḡo kāa baa naacolḡ daayo-i u nelle-na. U kāa baa fuō fere yaa wa, u kāa baa u yalle wa, mi sa suo kunanḡu ji cor Diiloḡo-i. Uḡ kāa terieḡgu-na ka nu nelma maḡ, ma sie gbāa waḡ; aa molo saa saaya u hiel-ma u nuḡgu-na. ⁵ Mi gbāa kaal fuō temma yaa-i a yaḡ mei fere-i. Muōmi kaal mi fere mi nayusīnniḡ joḡ. ⁶ Da ku dōl-miḡ, mi gbāa kaal mi fere aa mi sie kar mi huōyasaaḡa ḡaa mimilāḡ muō. ḡga mi sie kaal mi fere. Mi sa taara ba haa-mi dōro ji cor. Mi taara baḡ nuḡ mamaḡ mi

^{‡‡}11:24 A saa baa ba *Moisi *ānjīnamma-i ba saa saaya ba muo nelieḡo-i ku cor comeyufieḡ komuoḡa hāi. Ku'i cie ba ta ba muo nuōmba-i ba yiera comeyufieḡ komorre baa cīncieluo nennaa. Nieḡ Ānjīnamma tiyemmanḡ-sebe-i-na (Deutéronome) 25.3.

^{¶¶}11:25 Nieḡ Pōpuōr. 16.22; 14.19.

^{§§}11:33 Nieḡ Pōpuōr. 9.23-25.

*12:2 Pol gbē fuō fere yaa dumaanḡo-na. Nieḡ verse 7-i-na.

nunŋu-na baa baŋ daa mi ciluɔ-i dumaa ba kāŋ-mi saa baa ni yaa-i.

⁷Na saa da, Diiloŋ uŋ biyaa-mi ka pigāaŋ-mi nelma maŋ u nelle-na ma waa nelbuɔ cor. U sa taara mi ce bombolmantieŋ muɔ ku'i cie u yaŋ mi ta mi mulieŋ mi kūoma-na. Ku cie ŋaa u hāa *Sitāni-i hūmelle-i u tuɔ gāŋ baa-mi mi baa gbāa ce bombolmantieŋ muɔ. ⁸Mi cāarā Itieŋo-i i siei wuɔ u hiel-mi mulieŋ daama-na. ⁹Minj cāarā-yuɔ dumaŋo-na, u gbē-mi wuɔ: «Minj ceŋ baa-ni dumaa ku ka gbē baa-ni. Mi fōŋgūɔ da nayusinniŋ-huŋgu'i nuɔ-i fafamma.» Uŋ juɔ piiye dumaŋo-na, mi naa mi yaŋ aa ta mi kaal mi fere mi nayusinni'i nuɔ-i. Ku yaa *Kirsā fōŋgūɔ ka hiel-mi. ¹⁰Ku'i cie na da mi huŋga fie baa mi nayusinni-i, baa mi tuosinni-i, baa mi yaahuolo-i, baa mi sūlma-i, baa mi muliema-i Kirsā maama-na. Muɔ da mi naa yuŋgu huŋgu maŋ nuɔ-i, huŋgu faŋgu'i nuɔ-i fōŋgūɔ damie.

Pol huŋga cuu baa Korēntitaamba-i

¹¹Na cie mi ta mi piiye ŋaa mi yuŋgu siire, a ne da namei naa saaya na ta na kaal-mi. Mi sie gbāa cii muonu caŋga ninsoŋo, ŋga naŋ kaal bamaŋ bafamba-i wuɔ Yesu *pɔpuɔrbiŋ-kireiŋa, ba saa buɔ muɔ-na halle cəkūɔ. ¹²Kumaŋ pigāaŋ wuɔ Yesu pɔpuɔrbiloŋ muɔ, ku cie na hɔlma-na: Mi fie mi huŋga-i baa weima-i hiere, Diiloŋo kāayā-mie mi ce gbere-weima bɔi baa nelma bɔi na hɔlma-na. ¹³Mi cie bige-i hā Diiloŋ-dūŋ-baamba namba-i aa mi saa ce-ku hā namaŋo-i? Mi saa yagar-ma minj'a mi saa ce na yiera baa mi yuŋ-maama-i. Da kuɔ minj cie mafamma-i mi cālāa cemma, cieŋ-minj jande.

¹⁴Muɔmei daami mi tigiij tī da mi kā na wulaa sieliŋ-kāmma-i, aa namaa nunŋu sie waa mi yuŋ-maama-na. Mi taara namei, mi sa taara na nagāŋ-niini. Na saa da, bisālmba sa fie ba bīncuɔmba,

bīncuɔmba'i fiyaŋ ba bisālmba. ¹⁵Mi ka hiel mi naŋga-i mi fere aa tiraa sieya mi kūoma-i na maama-na. Ku ce na maamaŋ fūnuŋ ma dɔlnu-mie dumande-i-na, mi maama ka ta ma balannu namaaŋo-i wei? ¹⁶Na suyaa wuɔ mi saa har mi yuŋ-maama-i haa hā-na. Iŋga banamba ka cira huhurmantieŋ muɔ; kere mi yaŋ-na aa cure-nei. ¹⁷Minj saŋ bamaŋ ba kā na wulaa hiere, mi cie u diei ka tāal-na hūu bīŋkūŋgu na wulaa dede wei? ¹⁸Mi naŋ cāarā Tite kā na wulaa baa tobiŋo maŋ minj waŋ u maama-i baa-na; Tite kaa tāal-na hūu bīŋkūŋgu na wulaa wei? Tite-i baa muɔŋo-i i saa ce maacenduoma yaa wei? I saa wuɔ hūmeduɔle yaa wei?

¹⁹Dii yiinaa na jɔguɔŋ wuɔ sī i piiye die kor i fere. Ma'i sī. Iŋ yeŋ *Kirsā horre-na, ku'i cie i tie piiye dumaŋo-na; Diiloŋo yaa i siera. Mi jēnaaŋ namaa, i taara na naŋ kaasinni Diiloŋ-hūmelle-na ku'i cie i tie waŋ daama-i hiere baa-na. ²⁰Mi holle tie baa kāmma-i na terieŋgu-na wuɔ sī mi sie ka da-na minj taaraŋ mi ka da-na dumaa. Da mi saa bi ka da-na dumaŋo-na, namaa na ka bi piel mi maa-na. Berru-i, baa yelma-i, baa hɔdulle-i, baa nenemuŋgu-i, baa yebienande-i, baa dondorre-i, baa bombolma-i, baa āŋguɔlma-i, mi sa taara mi ka da-ni na terieŋgu-na. ²¹Mi holle tie wuɔ sī da mi kā na terieŋgu-na Diiloŋo ka tiraa ture mi yaŋga-i na hɔlma-na. Mi holle tie wuɔ sī mi ka kā ka da nuɔmba bɔi saa nanna ba maacembabalamma-i yogo. Wuɔ sī mi ka kā ka da ba curaa baa ba *fuocesinni-i baa ba bīŋwosinniŋ-maacemma-i. Ku-faŋgu ka ce mi kaal ba yuŋ-nu.

Nelperiema

13 Mi kāmma i siei yaa de-i na wulaa. Ma nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «*Siertaamba hāi sisɔ ba siei da ba*

da nelma maņ nuo-i hiere, ma ka fiēnu.»†

² Miņ ņa naa kā hāaliņ-kāmma-i mii naa hi gboya āmbabalmanciraamba-i. Dumande-i-na, miņ yeņ yargaa yogo, mi ka tir-ma baa-na na hieroņo-i hiere: Da mi kā ka da umaņ sa wuoņa hūmelle-i, mi sie yaņ-yo. ³ Ma sī na taara na suō da kuō miņ waņ mamaņ *Kirsa nuņ-āndaņgu ke? Na ka suō-ma. Kirsa-i nayusinnintieņo sī, u ka ce bibesīni na hōlma-na. ⁴ Baņ taa ba gbu-yo huōņgu maņ nuo-i, u waa nayusinnintieņo ninsoņo, ņga uņ kuu aa sire, Diiloņ-fōņgūo dii-yuo. Mie fere-i maaduōma, iņ yeņ horre-na baa-yo, i naa yuņgu, ņga Diiloņ-fōņgūo cie i ka da fōņgūo. Die kā, i ka pigāaņ-na baa-yo i ciluo-i-na.

⁵ Nieņ na hōmmu-i aa na yuu na fere na ne da kuō na wuo Diiloņ-hūmelle-i fafamma. Nieņ na hōmmu-i na ne, Yesu-Kirsa si dii-muo wei? Mi saa yagar-ma da kuō na saa hūu u maama-i. ⁶ ņga mi suyaa mie da na ne mie ciluo-i, na ka suō wuo i wuo Diiloņ-hūmelle-i fafamma. ⁷ Iņ cārāņ kumaņ Diiloņo wulaa, ku yaa daaku: Na hiel na naņga āmbabalma cemma-na. Ku saa ce ņaa i taara i pigāaņ wuo mie i faa de! Ma'i sī. ņga i taara na vaa na fere baa ānfafamma cemma yaa-i, halle nuōņ da ba fie cira mie i sa

wuo Diiloņ-hūmelle-i fafamma, weima sī. ⁸ Na saa da, mie i gbāa cu ninsoņo huoņ-nu yoņ, ņga i sie gbāa cie-yo u maacemma-na. ⁹ Namaa da na da fōņgūo Diiloņ-hūmelle-na, aa ba fie ta ba piie wuo mie i naa yuņgu, weima sī. Iņ cārāņ kumaņ Diiloņo wulaa i hā-na, i taara u kāyā-nei na bir jo hūmefafalle-na a ji hi na fuoņgu-i Diiloņ-hūmelle-na.

¹⁰ Mi sa taara da mi kā, mi ka ta mi nuola-nei ku'i cie mi waa yargaa aa nyegēņ sebe daayo-i hā-na. Na saa da, Itieņ uņ hāa-mi fōņgūo maņ, u hāa-mi baa-yo wuo mi kāyā-nei na naņ kaasīni u hūmelle-na, u saa hā-mi baa-yo wuo mi kōsuōņ-na.

¹¹ Tobīņ namaa, mamaņ tīyāa ma yaa daama: Taa na nye! Gbāaņ na hi na fuoņgu-i Diiloņ-hūmelle-na. Taa na dii sireiņa na-naa nuō. Taa na nunu na-naa. Bilaaņ na-naa fafamma. Mafaņ da ma ce, Diiloņo-i nelnyulmuntieņo-i baa yaafēllentieņo-i u ka waa baa-na.

¹² Taa na jaal na-naa fafamma ņaa ceduoņ-bieņ namaa.

Diiloņ-dūņ-baamba-i hiere ba pāa na jaaluņgu.

¹³ Itieņo-i Yesu-Kirsa kāyā-nei. Diiloņo pigāaņ-na uņ dōl-naņ dumaa aa u *Yalle waa baa-na hiere.

†13:1 Ānjinamma tiyemmaņ-sebe (Deutéronome) 19.15

Polŋ nyegāaŋ sebe maŋ hā

Galasitaamba-i Neltuoyamma

Pol nyegāaŋ sebe daayo-i hā Galasi Diiloŋ-dūŋ-baamba. *Yuifubaa-ba waa-bei, *nieraamba bi waa. Ba nuɔ Yesu-Kirsa maama-i Pol yaa wulaa-i aa hūu-ma. Ŋga huɔŋgu naŋgu juɔ hi, nuɔmba namba kā ka ta ba guɔl ba gbeini-i. Kutaamba taa ba piye wuɔ Pol fuɔ fere-i Yesu *pɔpuɔrbiloŋ-kerre sī, aa uŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i dumaa, ma yaanŋa'i sī. Ba taa ba bi piye wuɔ nieraamba maŋ hūyāa Yesu maama-i ba saaya ba *jā a saa baa Yuifu ba *ānjīnamma-i.

Baŋ piyeŋ dumaanjo-na, ma kā ka hi Pol. Pol wuɔ nyegēŋ sebe daayo-i a tagaaya pigāaŋ-ba ba da ba suɔ wuɔ fuɔ-i Yesu pɔpuɔrbiloŋo-i kelkel (sap. 1–2). U biyaa *Tobisicɔlɔnniŋ-sebe maama-i tagaaya pigāaŋ-ba wuɔ molo sie gbāa wuɔ Yuifu ba ānjīnamma-i a ce nelviŋjo Diiloŋo yufelle-na; kere da ŋ hūu Yesu maama-i ku yaa gbāa ce-ni nelviŋ nuɔ (sap. 3–4). Wuɔ Yesu-Kirsa hūyāa Diiloŋ-dūŋ-baamba-i ānjīnamma nyisēnni-na a ce ba waa ba fereŋ nuɔ; kere ba yaŋ ba hōmmu fē gbarnu. Ŋga wuɔ baŋ yeŋ ba fereŋ nuɔ, ba baa naŋ hālmaŋ-nu baa kufanŋu-i a ta ba ce kumaŋ dɔlaanŋ-bei. Ba yaŋ *Diiloŋ-Yalle ta di ta ba yaan-na ba āncemma-na hiere (sap. 5–6).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ. Pɔpuɔrbilosinni fanni-i mi saa da-ni nuɔŋ nammu-na, mi saa bi da-ni nelieŋ bargɔ-na, ŋga Yesu-Kirsa-i baa i To-i Diiloŋo maŋ siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, ba yaa hāa-mi baani. ²Muɔ baa tobimba maŋ dii bande-i na hiere, i jaalaa Diiloŋ-dūŋ-baanŋ namaa namaŋ dii Galasi-i-na. ³I To-i Diiloŋo-i,

baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

⁴Yesu-Kirsa cie u fere tāmmanŋ-kūŋgu a pir i āmbabalma-i i yunni-na a duɔ hūu-ye miwababalaŋ daayo nammu-na ŋaa i To-i Diiloŋ uŋ taaranŋ-kuɔ dumaa. ⁵Terieŋgu fanŋu-na, yaanŋ bɔbɔjima ta ma haa Diiloŋo-na hōnni maŋ jɔŋ! Ma ce dumaa.

Neldɔdɔlma dii ma diei yɔŋ

⁶Naŋ duɔŋ ta na cīina Diiloŋo-i don-duo dumaanjo maŋ nuɔ-i, ku cuu mi huɔŋga-i; ŋ sie suɔ wuɔ u yaa cie baa-na aa bi-na *Kirsa barguɔ-i-na duɔ ce-na u baanŋ namaa; na bir yaŋ ufaŋo-i aa ta na gbar na nyaanu neldɔdɔlma namma. ⁷A ne da neldɔdɔlma namma si dii ji fa yii baa Kirsa maama-i. Ba tāal-na. Ba taara ba cure Kirsa *Neldɔdɔlma-i. ⁸Ŋŋ waanŋ Neldɔdɔlma maŋ baa-na, umaŋ duɔ kā ka waŋ u deŋ maama baa-na, Diilo baa yaŋ kutieŋo-i. Halle da ku fie'a miemei, Diilo baa yaŋ-ye. Da ku fie'a *dɔrpɔpuɔrbiloŋo, Diilo baa yaŋ-yo. ⁹I gbuɔya-nei baa-ma cor, mi tiraa mi tir ma yaa baa-na daama-i: Naŋ hūyāa Neldɔdɔlma maŋ, umaŋ duɔ kā ka waŋ u deŋ maama baa-na, Diilo baa yaŋ kutieŋo-i. ¹⁰Namaa wulaa, dumande-i-na mi taara nelbiliba'i dɔl-mi waa mi taara Diiloŋo'i dɔl-mi? Mi taara mi ce kumaŋ dɔlaanŋ nelbiliba wei? Kuɔ mi taa mi taara nelbiliba dɔl-mi, mii naa saa gbāa waa Kirsa cāarāŋ muɔ.

Polŋ daa Yesu

pɔpuɔrbilosinni-i dumaa

¹¹Tobiŋ namaa, yaanŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Miŋ waanŋ *Neldɔdɔlma maŋ baa-na, nelbiloŋ huɔyasanga sī. ¹²Mi saa nu-ma nelieŋ nuŋ-nu, mi saa bi hāalā-mei moloŋ wulaa; Yesu-Kirsa fuɔ fere yaa tigāaŋ-mi baa-ma.

¹³ Miŋ ŋa naa ta mi wuɔ *Yuifu ba Diiloŋ-hümelle-i dumaa, na saa bi waŋ-ma numma. Mi taa mi ce Diiloŋo dūŋ-baamba-i kpāncōlgūɔ mi cor. Mi taa mi taara mi muonu Diiloŋo dūŋgu-i. ¹⁴ Mii naa silaa vaa mi fere cor baa Yuifu ba Diiloŋ-hümelle wuɔsaangu-i; a ce dumaango-na, mi nabaamba-na, nuɔmba bɔi saa ta ba fi baa-mi. ¹⁵ Ŋga ku huongoŋ juɔ hi, umaŋ hielaa u yufelle mie dii mi nyu kusūŋgu-na, u cie baa-mi aa bī-mi ce-mi u wuoŋ muɔ, ¹⁶ aa pigāaŋ-mi u Biɛŋo-i mi da mi waŋ u maama-i baa *nieraamba-i. Mafamaŋ cie, mi saa pie moloŋ caaŋ-nu wuɔ mi ka yuu-yo baa nelma. ¹⁷ Mi saa bi kã *Yerusalemu-i-na ka ne bamaŋ taa yaanga muɔ-na Yesu pɔpuɔrbilontesīnni-na. Mi yaan aa sire kã Arabi[‡]. Ku huongoŋ-na, mi suɔ bir jo Damasi-i-na. ¹⁸ Mi cie bieŋa siei aa suɔ da mi kã Yerusalemu-i-na da mi ka taara Pier^f suɔ-yo. Miŋ kaa da-yo, mi cie yinni cīncieluo baa ni ndii yoŋ baa ufaŋo-i. ¹⁹ Miŋ kã terieŋgu-na, da ma hel fuɔ baa Itieŋo hāaŋo-i Sake-i-na, mi yufelle saa haa Yesu *pɔpuɔrbiloŋo naŋ-na. ²⁰ Miŋ waŋ mamaŋ daama-i coima sī; Diiloŋo yaa mi siera.

²¹ Miŋ hilaa terieŋgu-na, mi kã Siiri mara nuɔ, aa sire terieŋgu-na a kã Silisi mara nuɔ. ²² Bamaŋ cuu Kirsa huon-nu *Yude-i-na, ba saa naa hi da mi yufelle yogo. ²³ Ba taa ba nu nuɔmba piiye yoŋ wuɔ: «Umaŋ taa u ce-ye kpāncōlgūɔ-i, u yaan fiefie-i-na aa tuɔ waŋ Yesu maama baa nuɔmba-i; ŋ sie suɔ wuɔ uu naa gbuu cō-ma.» ²⁴ Kuŋ cie dumaango-na, baa ta ba gbeliɛŋ Diiloŋo-i mi maama-na.

Yesu pɔpuɔrbiemba daa ba-naa Yerusalemu-i-na

2 Bieŋ cīncieluo baa a naa ku huongoŋ-na, mi tiraa bir kã *Yerusalemu-i-

na baa Barnabasi. Mii naa bi ce Tite kã baa-mi. ² Mi kãa Diiloŋ-kāmma. Miŋ kãa, yiingu nanŋu-na, yie da i-naa baa Diiloŋ-dūŋ-baamba yaataamba-i ba kula. Miŋ waŋ *Neldɔɔɔlma-i dumaa baa *nieraamba-i, mie suur ma yaanga-na a piiye tūnu-bei. Mi saa ta mi taara mi maacemma ce maaceŋgbāŋgbālamma ku'i cie mie suur ma yaanga-na a piiye tūnu-bei. ³ Halle mi nawuoŋo-i Tite waa nieryieŋo, ŋga molo saa ji guor-o yinduongo wuɔ u *jã. ⁴ Ŋ sie suɔ wuɔ huhur-mantaamba namba waa guɔl baa Diiloŋ-dūŋ-baaŋ mieŋo-i. Bafamba taa ba taara u jã. Ba yagalaa suur baa-ye da ba ne iŋ yeŋ i fereŋ nuɔ dumaa Yesu-Kirsa horrena aa da ba bir ce ku yaa sɔgɔlnu *Moisi *āŋjīnamma-i i gbeini-na. ⁵ I saa hūu aa hã-ba halle cekūɔ. I cie mafamma-i ninsoŋo maŋ dii Neldɔɔɔlma-na u duɔ gbãa tie u temma-i na da na suɔ-yo.

⁶ Miŋ piiye tūnu yaataamba-i, ba saa da manamma naara. A ne da ba kãŋ ba yaa-i nelbōmbōmbaa-ba-i Diiloŋ-dūŋgu-na, ŋga baŋ nie kumaŋ aa ta ba kãŋ-ba, mei sa ne kufangu-i. Diiloŋo sa ce cieluo. ⁷ Ba saa da manamma haa. Ŋga ba daa Diiloŋ uŋ puɔraa Pier dumaa wuɔ u waŋ Neldɔɔɔlma-i baa *Yuifubaa-ba-i, u bi puɔraa muɔŋo-i dumei wuɔ mi waŋ-ma baa nieraamba-i. ⁸ Uŋ puɔraa Pier dumaa Yuifubaa-ba wulaa, u bi puɔraa muɔŋo-i dumei banamba wulaa. ⁹ Sake-i baa Pier a naara Nsãa-i ba taa ba kãŋ ba yaa-i Diiloŋ-dūŋ-baamba yuntaaŋ-kireiŋa-i. Bafamaŋ juɔ suɔ wuɔ Diiloŋo'i cie baa-mi aa hã-mi maaceŋ daama-i, baa dii hūmma muɔ baa Barnabasi-i i nammu-na a pigāaŋ wuɔ ba hūyãa-ma. Terieŋgu faŋgu-na, yie saa-ma baa i-naa; mie yie i ka kã nieraamba hɔlmana ka tie waŋ Yesu maama-i, bafaŋ ba'a ba ka kã Yuifu ba wulaa. ¹⁰ Ba

[‡]1:17 *Arabi*: Nelle naŋ yerre-i dumaango-na.

^f1:18 Pier yerre nande yaa wuɔ Sefasi. Nieŋ Nsãa 1.42.

taaraaya nelma diei yoŋ i wulaa: wuɔ i baa yaŋ ba sũntaamba maama karaanuyiŋ Yerusalemu-i-na. Mi bi cie-ma ma cemma-i.

Pol cālāa Pier nuɔmba-na

¹¹ Ku huonŋu-na, Pier wuɔ ji jo Āntiyosi-i-na i wulaa. Uŋ juɔ, mi saa yaŋ-yo; uu naa silaa cāl cor. ¹² Uŋ juɔ, u taa u gbonu u wuo niwuoni-i baa tobimba maŋ *nieraamba-i. Huonŋu naŋgu juɔ hi, Sake wuɔ saan nuɔmba jo. Bafamba taa ba kuye *jammaŋ-kũŋgu-i. Baŋ juɔ, Pier wuɔ kālā, u sa tiraa wuo niwuoni-i baa nieraamba-i. ¹³ *Yuifubaa-ba namba waa baa-yo, bafamba-i hiere baa bi su-uye ba yufieŋa-i aa cu Pier huonŋu. Halle Barnabasi fuɔ fere yaan ba t̄aal-o dii-yo ba dawɔruɔ-i-na. ¹⁴ Miŋ juɔ da ba ciluɔ sa k̄a hũmeduɔle baa ninsorŋo maŋ dii *Neldɔɔlma-na, mie fulnu Pier nuɔmba-na mie: «Nuɔni maŋ Yuifuyieŋ nuɔ, nuɔ da ŋ yaŋ Yuifusĩni-i aa ce ŋ fere nieryieŋ nuɔ, ma da nie ŋ ta ŋ taara ŋ guor nieraamba-i ce-ba Yuifubaa?

¹⁵ «Mie fuɔ, mie huonŋ baa Yuifusĩni-i; nieraan mie s̄i, ba k̄aŋ ba yaa-i āmbabalmanciraamba-i wuɔ ba sa wuɔ *Moisi *ānjĩnamma-i. ¹⁶ Iŋga i suyaa wuɔ nelie sie gb̄aa wuɔ ānjĩnamma-i a ce nelviinŋo Diilonŋo yufelle-na. Da ŋ hũu Yesu-Kirsa maama-i, ku yaa Diilonŋo tuɔ k̄aŋ-ni nelviinŋ nuɔ. Ku'i cie mie i bi hũu Yesu-Kirsa maama-i die gb̄aa ce nelviinŋ mie Diilonŋo yufelle-na. Ku saa ce ŋaa ānjĩnamma wuɔsaanŋu yaa ka ce-ye nelviinŋ mie Diilonŋo yufelle-na de! Iŋ hũȳaa Yesu-Kirsa maama-i, ku yaa ka ce-ye nelviinŋ mie, ni ma'i s̄i ānjĩnamma wuɔsaanŋu sie gb̄aa ce moloŋo nelviinŋo. ¹⁷ Mie maŋ Yuifubaa mie, da kuɔ iŋ hũȳaa Yesu maama-i die vii Diilonŋo yaanŋa-na, i cie āmbabalmanciraanŋ mie baa nieraamba-i hiere kuuduonŋu, ku yunŋu yaa wuɔ *Kirsa yaa diyaanŋ nuɔmba-i āmbabalma cemma-na ke! A

ne da ma'i s̄i. ¹⁸ Miŋ naana hũmelle maŋ, da mi tiraa bir jo-die, ku piḡaanŋ wuɔ mi cālāa cemma. ¹⁹ Na saa da, ānjĩnamma cie mei hiel mi nanŋa ma wuɔsaanŋu-na da mi ta mi ce baa Diilonŋo. Kuu dii ŋaa ba gbuu-mi baa Kirsa-i ko-mi. A ce dumaanŋo-na ānjĩnamma sie gb̄aa yuu-mi baa weima. ²⁰ Kuu dii ŋaa mi kuu, mi yalle taa aa Kirsa diele yaa cer waa-mie. Miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i nyunŋo-i-na, mi haa mi nanŋa-i Diilonŋ-Bieŋo yaa nuɔ-i. U yaa d̄olaa-mi aa hũu-ma ku mi maama-na. ²¹ Mi sie c̄ina Diilonŋo hujarre-i. Kuɔ ānjĩnamma yaa taa ma ce-ye nelviinŋ mie Diilonŋo yufelle-na, dumaanŋo-na Kirsa kuliinŋu naa ce gb̄aŋgb̄aŋ.»

Ānjĩnamma sa ce nelieŋo nelviinŋo

3 Galasitaanŋ namaanŋo-i daana-i, na yunni kuu aa yaŋ-na. Hai moloŋo-i biēnaana na yunni-i biēnaŋ daama temma-i? Iŋ sie suɔ wuɔ Yesu-Kirsaŋ kuu yunŋu maŋ nuɔ-i *daanŋu-na, ma waanŋ kaala baa namaanŋo-i.

² Mi ka yuu-na baa nelma diei yoŋ: Diilonŋo h̄aa-na u *Yalle-i wuɔ na wuɔyaa *Moisi *ānjĩnamma yaa fafamma sisɔ u h̄aa-na baa-de wuɔ na yieraaya nu *Neldɔɔlma-i aa hũu-ma? ³ Bige-i cie na yunni ku aa yaŋ-na dumaanŋo-na? Bige-i cie naŋ duonŋ mamaŋ baa *Diilonŋ-Yalle-i na ta na taara na perieŋ-ma fiefie-i-na baa namaa fereŋ f̄iŋŋuɔ? ⁴ Na daa nelma boi. Na yuu ba'a Diilonŋo piḡaanŋ-na baa-ma gb̄aŋgb̄aŋ wei? U saa piḡaanŋ-na baa-ma gb̄aŋgb̄aŋ! ⁵ Diilonŋ duɔ h̄aa-na u Yalle-i aa tuɔ ce gberɛ-weima-i na h̄olma-na, u ce kufanŋu-i wuɔ na wuɔ ānjĩnamma sisɔ u ce-ku wuɔ na nuɔ Neldɔɔlma-i aa hũu-ma?

⁶ Na saa da, Diilonŋ-nelma ciera wuɔ: «*Abiramu hũȳaa Diilonŋ-nelma-i aa haa u nanŋa yuɔ ku'i cie Diilonŋo tuɔ k̄aŋ-

yo *nelviijo*.»[§] 7 Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na suɔ wuɔ bamaŋ hūyāa Diiloŋ-nelma-i Abiramu temma-i, ba yaa Abiramu bisālŋ-kireiŋa-i. ⁸ A saanu baa mamaŋ nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na, Diiloŋo taara *nieraamba maŋ da ba hūu u maama-i u dii-ba baa nelviimba, ku'i cie u wuɔya waŋ neldodɔl daama-i baa Abiramu-i wuɔ: «*Mi ka ta mi cor baa nuɔnei mi ce baa dūnni-i hiere hīema-na.*»^{**} 9 A ce dumaŋo-na, Abiramuŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na u ce baa-yo dumaa, umaŋ duɔ bi haa u naŋga-i yuɔ u ka bi ce baa-yo Abiramu temma-i.

¹⁰ A ne da bamaŋ haa ba naŋga ānjīnamma wuɔsaŋgu-na, Diiloŋo waasaŋ-ba. Bige-i cie mi waŋ-ma dumaŋo-na? Ma nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «*Bamaŋ sa wuɔyaŋ ānjīnamma-i hiere ma kūŋgu-na, Diiloŋo ka waasa-bei.*»^{††} ¹¹ Aa bi tiraa nyegēŋ wuɔ: «*Umaŋ duɔ haa u naŋga Diiloŋo-na, nelviijo; u ka kor.*»^{‡‡} Terieŋgu faŋgu-na, ku kaalaaya wuɔ molo sie gbāa wuɔ ānjīnamma-i a ce nelviijo Diiloŋo yufelle-na. ¹² Ŋga ma bi tiraa nyegēŋ wuɔ: «*Umaŋ duɔ gbāa wuɔ ānjīnamma hūmieŋa-i hiere, a ka kor-o.*»^{¶¶} Terieŋgu faŋgu-na, ku pigāaŋ wuɔ a haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na baa a haa ŋ naŋga-i ānjīnamma wuɔsaŋgu-na, nelduɔma sī.

¹³ Ŋga molo saa gbāa wuɔ ānjīnamma-i ma kūŋgu-na hiere. A ce dumaŋo-na Diiloŋo naa waasa-yie. Ŋga Yesu-Kirsaŋ kuu *daaŋgu-na, ku pigāaŋ wuɔ u hūyāa mie waasamma-i ce-ma u maama. Kumaŋ cie mi waŋ-ma dumaŋo-na, ma nyegāaŋ

Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «*Da ba nuŋ umaŋ daaŋ-nu, ku pigāaŋ wuɔ Diiloŋo waasaŋ kutieŋo-i.*»^{§§} ¹⁴ Ku cie dumei Diiloŋ uŋ ŋa naa pā nuŋgu maŋ baa Abiramu-i wuɔ u ka ce baa-yo, Yesu-Kirsa ce ku jo ji bure bi hi nieraamba-i. Aa Diiloŋ uŋ pāa u Yalle maŋ nuŋgu-i, i hieroŋo-i iŋ hūyāa u maama-i ku'i cie i tie da-de.

¹⁵ Tobij namaa, mi ka waŋ nelma diei a pigāaŋ-na a saa baa kuŋ ceŋ dumaa i tie da-ku: Moloŋ duɔ pā nuŋgu baa u nanolŋo aa nyegēŋ sebe aa haa u niele, u sie gbāa ka bir jo baa huon-āndaŋgu. ¹⁶ A ne da Diiloŋo pāa u nuŋgu-i baa Abiramu-i baa u huongu-i. Ba saa cira: «U huon-baamba». Ku ka ce ŋaa baa dii boi. Ba ciera: «U huongu». A pigāaŋ wuɔ uu dii u diei; aa u yaa *Kirsa-i. ¹⁷ Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ ma yaa daama: Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu maŋ baa Abiramu-i, Moisi ānjīnamma sie gbāa jo bieŋ nuɔsiba hāi baa bieŋ komorre baa cīncieluo ku huongu-na ji boruona-kuɔ. Ma sie gbāa ce. ¹⁸ Da kuɔ Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu maŋ, ku da ānjīnamma wuɔsaŋgu'i nuɔ-i, ba sa tiraa bī kufaŋgu-i nupālle. A ne da Diiloŋ uŋ cie baa Abiramu-i uu naa pā nuŋgu'i baa-yo aa ce-ma.

Ānjīnamma yuŋgu yaa haku-i?

¹⁹ Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo hāa-ye *ānjīnamma-i yuŋ haku-i nuɔ-i? U naaraaya-mei u nupālle-na i die tie da i maacembabalamma-i. U cie ku yaa-i a tuɔ cie *Abiramu hāayēlŋo jomma-i; nupālle vii u yaa-i. Ānjīnamma famma-i *dɔrɔpɔwɔrbiemba'i hāa *Moisi-i baa-ma u jo baa-ma ji hā-ye. ²⁰ A ne da Diiloŋ

§3:6 Miwaŋo jīnammaŋ-sebe (Genèse) 15.6

**3:8 Miwaŋo jīnammaŋ-sebe (Genèse) 12.3

††3:10 Ānjīnamma tiyemmanŋ-sebe (Deutéronome) 27.26

‡‡3:11 Abakuke (Habaquq) 2.4

¶¶3:12 Buolmaŋ-sebe (Lévitique) 18.5; Dɔm. 10.5

§§3:13 Ānjīnamma tiyemmanŋ-sebe (Deutéronome) 21.23

uŋ pāa nuŋgu maŋ baa Abiramu-i, molo saa waa ba hōlma-na, Diilo fuo fere yaa piiye baa Abiramu-i. ²¹ Terieŋgu faŋgu-na, ānjīnammaŋ waŋ mamaŋ, ma hila ma deŋ baa Diiloŋ-nupālle-i wei? Ma saa hel ma deŋ! Kuō ānjīnamma namma waa ta ma gbā ma kor nuōmba-i, maa naa gbāa ta ma ce nelieŋo-i nelviŋo Diiloŋo yufelle-na. ²² Ūga Diiloŋ-nelma karaa āndaanŋu-i wuo āmbabalma cuure nuōmba-i hiere, a ce dumaanŋo-na bamaŋ da ba hūu Yesu-Kirsa maama-i, Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu maŋ, u ka ce-ku hā-ba.

²³ Aa *Kirsa maama suō da ma jo, ānjīnamma naa ce-ye ŋaa kasobieŋ mie fuo Diiloŋo ji pigāaŋ-ye Kirsa maama-i i die hūu-ma. ²⁴ A ce dumaanŋo-na, ānjīnamma naa waa i yuŋ-nu ta ma dii-ye hūmelle-na ma cie Kirsa duō jo i die hūu u maama-i a ce nelviŋ mie Diiloŋo yufelle-na. ²⁵ Kirsaŋ juō aa i hūu u maama-i, ānjīnamma sa tiraa ma ye i yuŋgu-na.

²⁶ Fiefie-i-na, naŋ hūyāa Yesu-Kirsa maama-i, na cie Diiloŋ-bisālŋ namaa hiere. ²⁷ Namaa namaŋ *baatiseŋ hiere a suur Kirsa horre-na, na biyaa Kirsa maama. ²⁸ *Yuifuyieŋ nuō o, Yuifuyieŋ nuō sī o, korieŋ nuō o, korieŋ nuō sī o, bibieŋ nuō o, cicieŋ nuō o, yuŋgu si dii-kuō. Na cie baaduōŋ namaa Yesu-Kirsa horre-na. ²⁹ Aa da na waa Kirsa baanŋ namaa, na cie Abiramu huonŋ-baanŋ namaa, a ce dumaanŋo-na, Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu maŋ baa Abiramu-i na nuŋgu dii-kuō.

4 Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Kuu dii ŋaa bisālāaŋo maŋ saaya u sire wuo u bīncōiŋ-ciiluŋgu. Ciiluŋgu vii u yaa-i, ŋga u yaanŋaŋ'a ka saa hi kaala yogo, uu dii ŋaa kōrieŋo: U sie gbāa ce kumaŋ dōlaanu-yuō baa ciiluŋ daaku-i.

² Nuōmba'i dii ta ba ne fuo fere-i aa bi ta ba ne u weima-i ba cie u bīncōiŋ uŋ diyaa huōŋgu maŋ ku da ku hi. ³ Ku yaa naa waa ŋaa mie kūŋgu-i. I waa ŋaa bisālŋ mie. Bīncuōŋ-hūmelle naa guor i tie wuo-de ŋaa kōraaŋ mie. ⁴ Ūga Diiloŋ uŋ ŋa naa dii huōŋgu maŋ, kuŋ juō hi, u saanŋ u Bieŋo jo. U juō cieŋo'i ji hoŋyo *ānjīnamma bāanŋu-na ⁵ duō gbāa sāa i yunni-i, mie maŋ waa ānjīnamma nyisēnni-na. U cie mafamma-i i die gbāa die ce Diiloŋ-bisālŋ mie.

⁶ Naŋ yeŋ Diiloŋ-bisālŋ namaa, ku'i cie Diiloŋo saanŋ u Bieŋo *Yalle-i† na hōmmu-na. Di yaa cieŋ i tie bī Diiloŋo-i «Baba». ⁷ Terieŋgu faŋgu-na, na sa tiraa na ye kōraaŋ namaa, naa dii bepuōŋ namaa. Naŋ yeŋ u bepuōŋ namaa, u ka hā-na ciiluŋgu maŋ uŋ jīena-kuō duō hā u bisālmba-i baa-ku.

Galasitaamba maama yuu Pol huōŋga-i

⁸ Dīelūō-i-na, na saa ta na suō ninsoŋ-Diiloŋo-i, a ce dumaanŋo-na naa naa ta na ko na fere na hā diiliesōsōyaamba. ⁹ Ūga fiefie-i-na, na suō ninsoŋ-Diiloŋo-i, mi gbāa cira Diiloŋo yaa suyaanŋ-naŋ fiefie-i-na, ma da nie na ta na taara na bir dii na yunni-i ānsōsōmma-na? Na taara na bir jo kōrsīnni-na wei? ¹⁰ Na fielaa yinni nanni, baa caamba namba, baa bieŋa naŋa ta na ce ponsanni aa ta na tie maraama wuo na ce Diiloŋ-huōŋga. ¹¹ Na ce korma ta ma da-mi baa-na. Ku ce miŋ cie muliema maŋ baa-na, mi cie-ma gbāŋgbāŋ wei?

¹² Tobieŋ namaa, muō miŋ cie mi fere namaa temma-i dumaa, jande, mi cārā-nei, cieŋ na fere mei bi temma-i dumei. Na saa ce kuujanŋu diei mie. ¹³ Na suyaa wuo miŋ waŋ *Neldōdōlma-i baa-na

*4:2 Pol ba bāanŋu-na, Girekibaa-ba wulaa, tuonŋo yaa pigāaŋ u bepolŋon hii bibieŋo huōŋgu maŋ nuō-i. Huōŋgu faŋgu'i nuō-i tuonŋ duō uu si dii, bepolŋo gbāa wuo u ciiluŋgu-i.

†4:6 Diiloŋ-Yalle-i baa u Bieŋo Yalle-i Yaduōle yaa-i.

dīelā-wamma-i, jarma'i cie mi waŋ-ma baa-na. ¹⁴ Miŋ waa jarma-na, naa naa gbāa cīina-mie, naa naa gbāa bi ta na ce nyenyelma mie, nga mafamma saa ce. Na yaan aa bel-mi ŋaa *dɔrɔpɔuɔrbilonɔ muɔ, na bilaa-mi ŋaa muɔmei Yesu-Kirsa-i. ¹⁵ Mi suyaa mie kuɔ naa na'a na ka gbāa, naa naa hiel na yufieŋa-i hā-mi. Na hɔmmu naa gbuu fē huɔŋgu faŋgu-na da yogogo. Bige-i juɔ ce? Hɔfille falle curaa hie? ¹⁶ Miŋ waan ninsoŋo-i baa-na ku'i cie na da nie si mi bigāan-na wei?

¹⁷ Bamaŋ gbaraan ba nyaanu-nei, baŋ jɔguɔŋ mamaŋ baa-na, ma saa fa. Ba taara ba kar-na muɔŋo-na na waa baa ba yaa-i ta na gbar na nyaanu-bei. ¹⁸ Da ŋ ta ŋ kuye ānfafamma-i hɔnni maŋ joŋ, ku faa; ku saa saaya ku waa mei yufellen joŋ. ¹⁹ Mi bisālŋ namaa, na maama gbu ma ko-mi, ma jaŋ-mi ŋaa cieŋo kusūŋ da ku bel-o kuŋ jaŋ-yoŋ dumaa. Da mi ji suɔ wuɔ na cie baaduɔŋ namaa baa *Kirsa-i, ku yaa jaŋ daama ka ciire-mie. ²⁰ Mi huɔŋga cuu baa-na, a ce dumaanjo-na mi gbuu ta mi taara dumande-i-na mi waa na hɔlma-na a suɔ miŋ ka waŋ ma-maŋ baa-na.

Abiramu horre maama

²¹ Namaa namaŋ taaraayan na bir kã *Moisi *ānjīnamma-na, na'a nie? Na saa nu mamaŋ waan ānjīnammaŋ-sebe-i-na wei? ²² Ma nyegāan wuɔ: *Abiramu daa bepolŋo diei baa kɔrcieŋo-i, aa u bi diei baa nebicieŋo-i. † Kɔrcieŋo-i ba taa ba bī-yo Agaar aa bī nebicieŋo-i Sara. ²³ Kɔrcieŋo bieŋo huɔŋ nelbilieŋ homma, a ne da nebicieŋo bieŋo-i Diilonŋo'i pāa nunŋu baa-yo aa hā-yo baa-yo.

²⁴ Nelma famma gbāa bi pigāan-ye bige-i? I gbāa saa caan daaba-i ba hāi-i-

na baa *tobisinni hāi. Dīelā-tobisinni yaa nimaŋ cie Sinayi tānuŋgu-na. † Ni yaa juɔ baa kɔrsinni-i. I gbāa saa ni yaa baa Agaar. ²⁵ Agaar yerre yaa haa Sinayi tānuŋgu-na dii Arabi-i-na. Agaar bi dii ŋaa niŋ daa *Yerusalemu-i dumaa nyuŋgo-i-na, bamaŋ dii-yuɔ, ba yaa u bisālmba-i; ānjīnamma cie-ba kɔraamba. ²⁶ ŋga Yerusalemu maŋ dɔrɔ-i-na, u yaa dii ŋaa nebicieŋo-i, uu dii u fereŋ nuɔ; u yaa mie nyu-i. ²⁷ Na saa da, Diilonŋ-nelma ciera wuɔ:

«Cɛpɔŋo bisālmba ka ciinu yaŋ cenikɔruɔ baamba-i.

Terieŋgu faŋgu-na, cieŋ nuɔni maŋ ŋ nanŋa saa kã ŋ huɔŋ-nu dede, fē ŋ huɔŋga-i.

Ta ŋ nye ŋ tataala, nuɔni maŋ saa da ku jamma-i dede.»[§]

²⁸ Tobieŋ namaa, *Isakiŋ yeŋ nupāllep-bilonŋo dumaa, namaa naa bi dii nupāllep-bisālŋ namaa dumei. ²⁹ ŋga naacombilonŋo maŋ huɔŋ nelbilieŋ homma-i, uŋ taa u ce umaŋ huɔŋ *Diilonŋ-Yalle homma-i kpāncɔlgūɔ-i dumaa, kuu bi dii dumei nyuŋgo-i-na.

³⁰ ŋga Diilonŋ-nelma waan wuɔ nie kufaŋgu kūŋgu-na? Ma ciera wuɔ: *«Kɔrcieŋo bieŋo sie gbāa wuo tuoŋo ciilunŋu-i kuuduɔŋgu baa nebicieŋo bieŋo-i. A ce dumaanjo-na, donya kɔrcieŋo-i baa u bieŋo-i.»*^{**} ³¹ Tobieŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, mie ii si dii kɔrcieŋo bisālŋ mie, nga ii dii nebicieŋo bisālŋ mie; ii dii i fereŋ nuɔ.

Ii dii i fereŋ nuɔ

5 *Kirsa hūyāa-ye i die waa i fereŋ nuɔ kelkel. Terieŋgu faŋgu-na, gbāan ba baa ji tira dii-na kɔrsinni-na!

² Nieŋ, muɔ Pol, miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Da na ce ba *jã-

[‡]4:22 Nieŋ Miwaanjo jīnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 15–21.

[†]4:24 Nieŋ Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 19–24.

[§]4:27 Isayi (Ésaïe) 54.1

^{**}4:30 Miwaanjo jīnammaŋ-sebe (Genèse) 21.9-10

na, Kirsaa maama sie tiraa waa baa yuŋgu na wulaa. ³Yaaj mi tiraa tir-ma baa-na: Umaŋ duɔ ce ba jā-yo, kutieŋo saaya u wuɔ *Moisi *ānjīnamma-i ma kūŋgu-na hiere kpāŋkpaani. ⁴Namaa namaŋ vaa na fere baa ānjīnamma-i wuɔ na taara na vii Diiloŋo yaanŋa-na, na buɔra baa Kirsaa-i; Diiloŋo ānfafamma kuraaya-nei.

⁵Mie fuɔ, iŋ hūyāa Kirsaa maama-i, i suyaa wuɔ Diiloŋo ka tuɔ kāŋ-ye nelviin mie. *Diiloŋ-Yalle cie i tiēna kufanŋu tiēnamma yaa-i. ⁶Da ŋ waa Yesu-Kirsaa horre-na, ŋ *jāa o, ŋ saa jā o, yuŋgu si dii-kuɔ. Kumaŋ yuŋgu, ku yaa i hūu u maama-i a tie dɔl baa i-naa.

⁷Naa naa bie hūmefafalle. Hai moloŋo-i juɔ ce na nanna-die? Hai juɔ ce na cīina ninsoŋo-i? ⁸Na saaya na suɔ wuɔ umaŋ biē-na ce-na u baaj namaa, fuɔ maacemma sī mafamma-i. ⁹Siini-i baa ni yornumma-i niŋ siren burjūmmu-i dumaa, nelduɔŋo diei gbāa guɔla Diiloŋ-dūŋ-baamba-i hiere dumei. ¹⁰Muɔ fuɔ, Itieŋo cie mi holle sa tie baa na maama-i. Mi suyaa wuɔ na sie jɔguɔŋ na deŋ maama baa muɔmiŋ jɔguɔŋ mamaŋ. Ŋga umaŋ guɔlaaŋ na gbeini-i, duɔ fie waa nie nie, Diiloŋo ka yuu-yo.

¹¹Tobiŋ namaa, mamaŋ ŋaa mei maama-i, kuɔ mi Diiloŋ-nelma wamma-na, mi naa cor ta mi piiye baa nuɔmba-i wuɔ da ŋ ta ŋ taara ŋ vii Diiloŋo yaanŋa-na fuɔ ŋ jā, baa naa waa hie ta ba huol mi yaan-na? Aa Kirsaaŋ kuu *daanŋu-na, baa naa waa hie ta ba cīina ku nelma-i? ¹²Bamaŋ huolaanŋ na yammu-i baa *jāmmaŋ-kūŋgu-i, ba yaaj bafamba fereŋ canni-i ta ba cie bige-i? Ba sa fūnuŋ kar-ni nanna bɔlbɔl wei? Ku yaa i ka suɔ wuɔ jāmmaŋ-maama dii kpelle ba wulaa.

I baa fer i kusūŋ-maama-i

¹³Tobiŋ namaa, namaanŋo-i Diiloŋo biē-na ce-na u baaj namaa, na da na waa na fereŋ nuɔ. Ŋga baa na ce kufanŋu-i gboruonŋu a ta na ce kumaŋ dɔlaanu-nei. Yaaj aa na yaŋ na maama ta ma dɔl nu na-naa na ta na kāyā na-naa. ¹⁴Na saa da, *Moisi *ānjīnamma-i hiere ma juɔ ji gbura ma-naa nelma diei maanŋ daama yaa nuɔ-i wuɔ: «*Ta ŋ dɔl ŋ nanohŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fere dumaa.*»^{††} ¹⁵Ŋga da na bir yaŋ aa ta na hel na gāŋ baa na-naa, na bigāanŋ na-naa ŋaa bim-baanŋ namaa; da na saa gbāŋ, na ka kɔ-suɔŋ na-naa.

¹⁶Miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Yaaj *Diiloŋ-Yalle ta di ta na yaan-na, ku yaa na ka ne na kusūnniŋ-maama-i aa yaŋ-ma. ¹⁷Nelbilonŋo kusūŋ-maama-i baa Diiloŋ-Yalle kusūŋ-maama-i maaduɔma sī. Diiloŋ-Yalle kusūŋ-maama-i baa nelbilonŋo kusūŋ-maama-i ma sa kā hūmeduɔle. Ma hāi-i-na, ma sa gbo baa ma-naa; ku'i cie na sa gbā na ce kumaŋ dɔlaanuŋ-nei. ¹⁸Da na yaŋ Diiloŋ-Yalle ta na yaan-na, ānjīnamma sie tiraa gbāa yuu-na baa weima.

¹⁹Kumaŋ daanŋ nelbiliemba hɔlma-na ku sa puul. Ku yaa daaku: saasorsinni, tilāsinni, biŋwosinni, ²⁰cufēbuole, isɔmma, bigāaru, berru, nahuɔŋga, hɔdulle, yelma, bɔrɔmma, nuharuŋgu, ²¹nenemuŋgu, koŋhiliŋgu, gbuolaanŋu, ni yaa kāanŋ dumaanŋo-na. Miŋ waanŋ mamaŋ baa-na cor, mi ka tiraa tir-ma baa-na: Bamaŋ cieŋ kufanŋu-i, ba sie da munsuurmu *Diiloŋ-nelle-na.

²²Ŋga Diiloŋ-Yalleŋ dii kumaŋ nelieŋ nuɔ ŋ huɔŋga-na, ku yaa daaku: nelnyulmu, hɔfelle, yaafelle, hɔhīnāŋga, hujarre, fafaanŋu, viisinni, ²³hīehieŋo,

^{††}5:14 Buolmanŋ-sebe (Lévitique) 19.18

gbāngbāmuŋgu. Ānjīnamma sa cīna nifanni-i daani-i. ²⁴Bamaŋ hūyāa *Kirsa maama-i, ba gbuu ba kusūnniŋ-maama-i baa ba hɔɔbabalammu-i *daaŋgu-na ko-ni hiere. ²⁵Da kuɔ ii dii tīena Diiloŋ-Yalle tīenamma, i saaya i tie ce diŋ taaraŋ i tie ce kumaŋ. ²⁶Yaaŋ i nanna bombolma-i baa āntaaramma-i baa nenemuŋgu-i i hɔlma-na.

Yaaŋ i tie kāyā i-naa

6 Tobiiŋ namaa, *Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ baa namaa namaŋ, da na da molo ce kuubabalaangu, na bel-o da hīehīe na dii-yo hūmefafalle-na. Aa na bel na fere unaŋ nuɔ ŋ baa ji suur fuɔ nallu-na. ²Taa na kāyā na-naa. *Kirsa taara ku yaa na wulaa. ³Umaŋ duɔ tuɔ ne wuɔ sī u temma si dii, a ne da u sie gbāa cii muonu canŋa, kutieŋo tāal u fere. ⁴Nelieŋo nelieŋo, u ne fuɔ fereŋ ciluɔ-i u ne. Duɔ da u faa, u gbāa tuɔ muo u pāmpīnaŋga-i a saa baa fuɔ fereŋ ciluɔ-i; ŋga u baa muo-ka wuɔ fuɔ bɔyaa mel-na. ⁵Nelieŋo nelieŋo baa u yuŋ-maama.

⁶Umaŋ duɔ tuɔ hel u waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ni, kutieŋo saaya u da kuanuŋ ŋ nagāŋ-niini-na.

⁷Baa na tāal na fere: Molo sie gbāa biŋ Diiloŋo yaanŋa-i. Da ŋ duu kumaŋ, ŋ ji kar ku yaa-i. ⁸Umaŋ duɔ vaa u fere baa kumaŋ dolaanuŋ fuɔ fere, ma ka wuo-yo; ŋga umaŋ duɔ vaa u fere baa kumaŋ dolaanuŋ Diiloŋ-Yalle-i, di ka pā-yo baa cicēlma maŋ sa tieŋ dede.

⁹Baa na yaŋ i kūɔma seŋ baa ānfafamma

cemma-i. I kūɔŋ da ma saa kara, i ka da i maacemma sully-i duŋ saaya du da huɔŋgu maŋ nuɔ-i. ¹⁰Terieŋgu faŋgu-na, die da i fere huɔŋgu huɔŋgu, i saaya i tie ce ānfafamma-i nuɔmba-na hiere, ku huraa bamaŋ dii Diiloŋ-dūŋ-baamba horrena.

Āndaperieŋgu

¹¹Muɔmei hūyāa ta mi nyegēŋ fiefie-i-na baa mi fereŋ nanŋa, na saa da mei nyegēmma dii wagaga. ¹²Bamaŋ guoraan-naŋ wuɔ na *jā, ba sa taara nelbiliemba bigāaŋ-ba *Kirsa kuliŋgu maama-na *daaŋgu-na, ku'i cie. Ba taara yerre yoŋ. ¹³Bamaŋ kuuyey *jāmmaŋ-kūŋgu-i daaba-i wuɔ *ānjīnamma, bafamba fere-i ba sa wuɔ ānjīnamma-i. ŋga ba guor-na da na jā aa ba da ba gbelieŋ ba fere. ¹⁴Muɔ fuɔ, mi sa gbelieŋ mi fere, ŋga mi gbelieŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa yaa u diei yoŋ. U yaa siyaa ba ko-yo i sɔlaangu-na. Fuɔ kuliŋgu yaa cie miwaanŋo bīm̄bīni nuonŋu hel muɔ-na; ni sa tiraa gbāa yuu-mi baa weima. ¹⁵Terieŋgu faŋgu-na, ŋ *jāa o, ŋ saa jā o, yuŋgu si dii-kuɔ. Kumaŋ yuŋgu, ku yaa ŋ ce nelfeleŋ nuɔ. ¹⁶Bamaŋ wuɔyaan hūmel daade-i hiere, Diiloŋo fē ba hōmmu-i aa kāyā-bei, ba yaa Diiloŋ-baamba-i kelkel.

¹⁷Pāduɔŋa maŋ mi kūɔma-na, a pi-gāaŋ wuɔ Yesu nolŋ muɔ, molo baa tiraa u mulieŋ-mi.

¹⁸Tobiiŋ namaa, Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kāyā-nei hiere. Ma ce dumaa.

Polj nyegāaŋ sebe maŋ hā

Efesitaamba-i Neltuoyamma

Polj taa u nyegēŋ sebe daayo-i u waa kaso. U nyegāaŋ-yo hā Diiloŋ-dūŋ-baamba maŋ waa Efesi. Ba hōlma-na, *Yuifubaa-ba waa, *nieraamba bi waa. Pol taa u taara ba hieroŋo-i ba suɔ Diiloŋo kusūŋgu-i ku yaa ku ka gbāa kāyā-bei ba tīenammanā.

Diiloŋ uŋ taa u taara mamaŋ aa mi-waango suɔ duɔ doŋ, u waan ma yaa pigāaŋ-ba sebe domma-na; wuɔ Diiloŋo ciera *Kirsā yaa ka waa bīmbīnni-i hiere ni yuŋgu-na baa nuɔmba-i hiere ba bi yuŋgu-na; a ce dumaango-na, bamaŋ hūyāa Yesu-Kirsā maama-i, Yuifubaa-ba-i baa nieraamba-i hiere, ba cie baaduɔmba fiefiē-i-na (sap. 1–3).

Diiloŋ-dūŋ-baambaŋ saaya ba bel banna duma, u nuŋgu hii kufaŋgu-i; wuɔ ba yaŋ ba maama ta ma dōlnu ma-naa, ba ta ba kāŋ ba-naa aa bi ta ba kāŋ Diiloŋo-i (sap. 4–6).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsā *pɔpuɔrbiloŋ muɔ ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa. Muɔmei nyegāaŋ sebe daayo-i da mi hā namaa namaŋ hūyāa Yesu-Kirsā maama-i Efesi-i-na a ce Diiloŋ-dūŋ-baanaŋ namaa. ²I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsā-i, ba kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

Diiloŋ uŋ cie baa-ye dumaa Yesu-Kirsā barguɔ-i-na

³Yaaŋ i tie tuɔlnu Diiloŋo-i, Itieŋo-i Yesu-Kirsā To-i. Iŋ yeŋ horre-na baa *Kirsā-i, u cie baa-ye aa hā-ye dōrciiluŋgu-i ku sīnni-na hiere dōrɔ-i-na. ⁴Aa Diiloŋo suɔ duɔ jīna miwaaŋo-i, u yufelle naa hel-yie i die waa fuɔ baan

mie Kirsā barguɔ-i-na. U cie mafamma-i i die waa welewele u yaanŋa-na cālmuo baa waa-yie. ⁵I maama dōlaanu-yuɔ, a ce dii ku domma-na, u taa u taara u ce-ye u bisālŋ mie Yesu-Kirsā barguɔ-i-na. ⁶Terieŋgu faŋgu-na, yaanŋ i tie jaal Diiloŋo-i wuɔ u firinu u huɔŋga-i baa-ye cor a hā-ye u Beduɔla-i. ⁷U yaa cie tāmmanŋ-kūŋgu a sāa i yunni-i aa pir i āmbabalma-i. Diiloŋo pigāaŋ-ye u fafaanŋu-i dumei ku sīnni-na hiere. ⁸U firinu u huɔŋga-i baa-ye a ce-ye nelnurāaŋ mie baa cēcēmuntaaŋ mie. ⁹U pigāaŋ-ye u kusūŋgu-i. Ānafamma maŋ waa u huɔŋga-na dii ku domma-na, u pigāaŋ-ye baa-ma. ¹⁰Ma cemmanŋ-huɔŋ da ku hi, u ka ce-ma: U ka tigiŋŋ dōrbīmbīnni-i hiere baa hīemaŋ-niini-i aa haa Kirsā-i ni yuŋ-nu.

¹¹Diiloŋo hielaa u yufelle yie dii ku domma-na a saanu baa fuɔŋ taaraŋ ku ce dumaa. Diiloŋo ce weima-i hiere kuŋ dōlaanu fuɔ dumaa. Terieŋgu faŋgu-na iŋ yeŋ Kirsā horre-na, uŋ pāa nuŋgu maŋ baa-ye, u hāa-ye baa-ku. ¹²A ce dumaango-na, mie maŋ haa i naŋga-i Kirsā-i-na igēna, yaanŋ i tie gbelleŋ Dombuɔ-i.

¹³Namaa fere-i naŋ bi nuɔ ninsoŋo-i, naŋ nuɔ koŋkor-*Neldōdōlma-i, na hūyāa Kirsā maama-i. Naŋ hūyāa-ma dumaango-na, Diiloŋo dāanya-nei baa u *Yalle-i uŋ ŋa naa pā dimaŋ nuŋgu-i baa-na. ¹⁴Di yaa fieŋ i hōmmu-i wuɔ Diiloŋo duɔ ji kor-e gbula i ka da i nieluɔ-i. Terieŋgu faŋgu-na, yaanŋ i tie jaal Dombuɔ-i.

Pol cāarā Diiloŋo-i hā Efesitaamba-i

¹⁵Tobiŋ namaa, ku'i cie miŋ juɔ nu wuɔ na haa na naŋga Itieŋo-i Yesu-i-na aa ta na dōl Diiloŋ-dūŋ-baamba-i hiere, ¹⁶mi sa nanna yiuŋgu baa Diiloŋo jaalma-i na maama-na. Na maama sa karaanu-mie. ¹⁷Aa mi cārā Itieŋo-i

Yesu-Kirsa Diiloŋo-i, i To maŋ fafaaŋgu tieŋo-i, wuɔ u hā-na u *Yalle-i di ce-na nelnurāaŋ namaa a pigāaŋ-na baa-yo na suɔ-yo dei. ¹⁸ U puur na yufieŋa-i na suɔ uŋ bīe-na mamaŋ nuɔ-i, aa uŋ jīena ciilufafaŋgu maŋ tuɔ cie u baamba-i na bi suɔ ku sīnni-i, ¹⁹ aa bi tiraa suɔ uŋ ceŋ maacemma-i baa himma maŋ temma-i u hā mie maŋ hūyāa u maama-i. ²⁰ U siire Yesu-i hiel-o kuomba hōlma-na baa hiduɔma famma yaa-i a jīna-yuɔ u caaŋgu-na dii dɔɔ-i-na. ²¹ Yutesīnni-i hiere, baa fōŋgōtesīnni-i hiere, baa nellentesīnni-i hiere ka hel baa himma-i hiere, *Kirsa dii ni dɔɔ. Nelbōmbōmbaa-ba maŋ dii nyuŋgo-i-na baa bamaŋ juɔŋ bisīnuɔ-i-na hiere, Kirsa dii ba yuŋ-nu. ²² Diiloŋo haa-yo bīmbīnni-i hiere ni yuŋ-nu, aa bi haa-yo fuɔ dūŋ-baamba bi yuŋ-nu. ²³ Diiloŋ-dūŋ-baamba yaa Kirsa borre-i; ba weima-i hiere ma kāa ka jūŋ u yaa nuɔ-i. U yaa weima-i hiere miwaaŋo-na.

Diiloŋo kuraa-ye gbāŋgbāŋ

2 Diēlūɔ-i-na, na āmbabalma-i baa na cālmuɔ naa ce-na ŋaa bikuoŋ namaa Diiloŋo wulaa. ² Na taa na wuɔ nelbilieŋ temma; naa naa cu *jīna ba yuntieŋo huoŋ-nu. Bamaŋ cīinaana Diiloŋo nuŋgu-i u yaa diyaa-ba kuɔ. ³ Mie fere-i ii naa bi waa dumei; i taa i ce kumaŋ dolaanu-yie, i taa i ce i yufieŋ-maama. A ce dumaŋo-na, Diiloŋo naa ka gāŋ baa-ye ŋaa uŋ kaa gāŋ baa bafamba-i dumaa.

⁴ Ŋga Diiloŋo hujarre temma si dii, i maama silaa dɔlnu-yuɔ cor, ⁵ a ce i āmbabalmaŋ ŋa naa fie ce-ye bikuoŋ mie, u siire-yie baa *Kirsa-i. Diiloŋo cie baa-na ku'i cie na kor. ⁶ Iŋ suurii Kirsa horre-na, Diiloŋo siire-yie baa-yo a hiel-e kuomba hōlma-na i ka tie ce i bāaŋgu-i baa-yo dɔɔ-i-na. ⁷ U cie mafamma-i duɔ pigāaŋ bamaŋ juɔŋ mie huoŋgu-na hiere wuɔ Yesu-Kirsa horre cie u fa baa-ye cor. ⁸ Naŋ hūyāa Kirsa maama-i ku'i cie Hu-

jarrentieŋo kor-na gbāŋgbāŋ. Namaa cu-faluŋgu sī; Diiloŋ-maacemma. ⁹ U saa ne na ānafamma aa kor-na, ku yaa molo sie gbāa gbelieŋ u fere. ¹⁰ Na saa da, Diiloŋo yaa maa-ye aa ce-ye nuɔfelaŋ mie Yesu-Kirsa horre-na i die tie ce ānafamma. Ānafamma famma-i u tigiij-ma dii ku domma-na i die tie ce-ma.

Kirsa horre cie Yuifubaa-ba-i baa nieraamba ce baaduɔmba

¹¹ Ma sī na suyaa wuɔ diēlūɔ-i-na na waa *nieraan namaa? *Yuifubaa-ba taa ba bī-na wuɔ na saa *jā, aa ta ba gbē ba fere wuɔ ba jāa a saa baa pāduɔŋa maŋ ba kūɔma-na. ¹² Huoŋgu faŋgu-na, naa naa maa *Kirsa-i-na; na waa nieraan namaa, na nuŋgu saa waa baa *Isirahel-baamba-i; na nuŋgu saa waa Diiloŋ-nupāŋgu-na, na saa ta na hīŋ bīŋkūŋ taalungu, aa na saa ta na suɔ Diiloŋo-i. ¹³ Ŋga fiefie-i-na, namaa namaŋ naa gbuu maa Diiloŋo-na, naŋ suurii Yesu-Kirsa horre-na, u tāmna piyaa-na yuɔ. ¹⁴ Yesu-Kirsa yaa juɔ baa yaafēlle-i. U cie Yuifubaa-ba-i baa nieraamba ce baaduɔmba. Bigāaru maŋ waa ba hōlma-na ŋaa dūŋkoruɔŋgu ta ku karnu-bei, u kuu naara-kuɔ. ¹⁵ U buraana Yuifu ba *ānjīnamma-i baa ma hūmieŋa-i hiere, aa gbonu nieraamba-i baa Yuifubaa-ba-i ce-ba baaduɔmba u horre-na. U juɔ baa yaafēlle-i jomma famma yaa-i. ¹⁶ Kirsa kuu *daaŋgu-na a tigiij nieraamba-i baa Yuifubaa-ba-i hiere ce-ba baaduɔmba, aa dii-ba ba-naa nuɔ baa Diiloŋo-i. U kuu a hiel bigāaru-i ba hōlma-na.

¹⁷ Terieŋgu faŋgu-na, namaa namaŋ naa maa, baa namaa namaŋ naa pie hiere, Kirsa juɔ baa yaafēlleŋ-nelma ji waŋ baa-na. ¹⁸ Na saa da, Kirsa cie i hieroŋo-i hiere i gbāa tie pie Diiloŋo-i *Diiloŋ-Yalle barguɔ-i-na.

¹⁹ A ce dumaŋo-na, na sa tiraa na ye nieraan namaa Diiloŋ-baamba hōlma-na;

na cie Diilonḡ-dūḡ-baan namaa, gbulgbul-gbul. ²⁰Naa dii ḡaa kpāḡkparabaa namaa aa Diilonḡo ce-na tuḡ ma dubuḡ baa-na. Dubuḡ faḡo-i Yesu *pḡpuḡrbiemba yaa ku tuole-i baa *Diilopḡpuḡrbiemba-i, aa Kirsa yaa tintḡḡbo-i. ²¹Fuḡ yaa bilaaya-kuḡ ku yiera ku gbeini-na ta ku yuure ku kā da ku ce Diilonḡ-dūḡḡ. ²²Namaa naḡ bi yeḡ Kirsa horre-na, na nuḡḡ dii dūḡ daaku-na. Diilonḡ-Yalle dūḡḡ yaa ka waa dūḡḡḡ fangu-i.

Polḡ saaya u ce maacemma maḡ

3 Ku'i cie muḡ Pol, baḡ diyaa muḡmi maḡ kaso-i-na wuḡ mi waan Yesu-Kirsa maama-i baa *nieraanḡ namaanḡo-i, mi ta mi cārā Diilonḡo-i mi hā-na. ²Diilonḡ uḡ cie baa-mi a hā-mi maacemma maḡ, wuḡ mi ce-ma a kāyā-nei, na saa bi yaḡ nelma famma-i numma. ³Diilonḡo pigāanḡ-mi u kusūḡḡḡ-i. Mi hii dii mi nuḡḡḡ-i celle nelma famma-na baa-na cor. ⁴Da na kalaḡ mi sebe-i, na ka da miḡ suyaa Diilonḡo kusūḡḡḡ-i dumaa a kā *Kirsa maama-na. ⁵Nelma famma-i, Diilonḡo saa naa pigāanḡ yinantaamba-i baa-ma. Iḡa fieḡe-i-na, u *Yalle pigāanḡ Yesu *pḡpuḡrbiemba-i baa fuḡ fereḡ baamba-i baa-ma hiere. ⁶Nelma famma yaa daama wuḡ: Nieraanḡ namaanḡo-i naḡ suurii Yesu-Kirsa horre-na, *Neldḡḡḡma cie na da na wuḡ ciiluduḡḡḡḡ baa *Yuifubaa-ba-i, na cie baaduḡḡ namaa baa Yuifubaa-ba-i; Diilonḡ uḡ pāa nuḡḡḡ maḡ, na nuḡḡḡ dii-kuḡ.

⁷Diilonḡo-i bibieḡo! U cie baa-mi a ce-mi Neldḡḡḡḡ daama watieḡ muḡ. ⁸Iḡ sie suḡ wuḡ Diilonḡ-dūḡḡ-baamba-i hiere ba bḡyaa muḡmei nuḡ-i, ḡḡa Diilonḡo cie baa-mi aa hiel-mi mi da mi ka waḡ Kirsa ānfamma maḡ maatḡmma sī baa nieraamba-i. ⁹Aa Diilonḡ uḡ ceḡ u kusūḡḡḡ-i dumaa, mi kaala-kuḡ baa nuḡḡḡ-i. U yaa hielaa bīmḡḡḡni-i hiere. Dii ku domma-na u yaan nel daama-i u huḡḡ-na. ¹⁰U cie-ma dumei

duḡ ce Diilonḡ-dūḡḡ-baamba da ba pigāanḡ yuntaamba-i baa fḡḡḡḡtaamba maḡ dii dḡḡo-i-na u cēcēmūḡḡḡ-i ku sḡḡni-na hiere. ¹¹Mafamma-i daama-i hiere ma waa u huḡḡḡḡ-na dii ku domma-na. U cie Itieḡo-i Yesu-Kirsa ce ma yaa daama-i. ¹²Iḡ yeḡ baa Yesu-Kirsa-i aa tiraa haa i naḡḡa yuḡ, i ka da holle pie Diilonḡo-i. ¹³Terieḡḡḡ fangu-na, jande, miḡ ceḡ sūḡma maḡ na maama-na, baa na yaḡ ma seḡ na kūḡma-i. Sūḡḡḡ daama yaa ka ce na ce boi.

Polḡ cārāḡ kumaḡ Diilonḡo wulaa

¹⁴Ku'i cie mi ta mi dūuna i To-i Diilonḡo yaanḡa-na aa ta mi cārā-yuḡ. ¹⁵Tonaamba-i hiere dḡḡo-i-na baa hīema-na ba toḡḡḡni hilaa u yaa nuḡ-i. ¹⁶Wuḡ uḡ yeḡ nelbuḡ, u ce u *Yalle dii holle nei. ¹⁷Aa naḡ haa na naḡḡa-i *Kirsa-i-na, u ce u maama yu na hḡḡḡḡ-i. U kāyā-nei na naḡ kaasḡḡni u hūmelle-na aa nelnyulmu da muntḡenammu na hḡḡḡḡ-na, ¹⁸ku yaa Diilonḡ-dūḡḡ-baan namaanḡo-i hiere na kūḡḡḡḡ-na, na ka gbāa suḡ Kirsa nelnyulmu nolaanḡḡḡ-i. ¹⁹Kirsa nelnyulmu maḡ cuu nelbiliemba hḡḡḡḡ-i, mi cārā Diilonḡo-i wuḡ u kāyā namaanḡo-i na suḡ mu yaanḡa-i, ku yaa na hḡḡḡḡḡ ka gbuu yu baa Diilonḡo maama-i.

²⁰Umaḡ gbāa hā-ye cor iḡ cārāḡ kumaḡ baa iḡ jḡḡḡḡḡḡ-ma dumaa a saanu baa u fḡḡḡḡḡ maḡ cieḡ maacemma-i i hḡḡḡḡḡ-na, ²¹jaaluḡḡḡḡ gbīe baa u yaa-i Diilonḡ-dūḡḡḡḡḡ-na yḡḡni maḡ joḡ Yesu-Kirsa barguḡ-i-na! Ma cie.

Diilonḡ-dūḡḡ-baamba dii baaduḡḡḡ

4 Jande, terieḡḡḡḡḡḡ fangu-na, baḡ diyaa muḡmi maḡ kaso-i-na wuḡ mi cāa Itieḡo-i, mi cārā-nei, yaan na wuḡsaanḡḡḡ saa baa Diilonḡ uḡ taaranḡ-kuḡ dumaa. ²Taa na hiire na fere aa na waa hīehīe baa na-naa. Baa na yaḡ na hḡḡḡḡḡ ta

mu huol. Taa na dɔl baa na-naa aa umaŋ duɔ ce umaŋ kumaŋ, kutieŋo tiil-ku nammaŋ-temma. ³*Diilonŋ-Yalleŋ cie na ce kuuduŋgu dumaa, gbāaŋ yaafɛlle ce na tie dumei. ⁴*Kirsa borre dii di diei yonŋ, Diilonŋ-Yalle-i di bi diei ŋaa Diilonŋ uŋ cie na haa na naŋga-i nelduɔma diei nuɔ dumaa. ⁵Itieŋo dii u diei pe, aa na hūyāa nelduɔma diei, aa *batemu duɔŋo yaa naŋ daa-yo. ⁶Diilonŋo bi dii u diei, aa u yaa i hieroŋo-i hiere i To-i. U yaa i yuŋ-nu hiere. U bie i hieroŋo-i hiere u ce u maacemma-i, aa waa i hieroŋo-i i hɔmmu-na.

⁷Ŋga i hieroŋo-i hiere, Kirsa cie baa-ye a hā-ye i de-i-deŋ maacemma a saanu baa uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa. ⁸Ba nyegāaŋ fuɔ maama'i Diilonŋ-nelma-na wuɔ: «Uŋ nyugāaŋ kã dɔɔ-i-na, u kã baa kasobiemba

aa u calaa bĩmbĩnni hã nelbiliemba-i.»[‡]

⁹A ne da da ba cira: «U nyugāaŋ kã dɔɔ-i-na» ku pigāaŋ wuɔ u hiiri-ye igēna hĩema-na. ¹⁰Umaŋ hiiriye, uuduŋgo faŋo yaa tiraa bir nyugūŋ kã dɔɔ-i-na duɔ gbāa duɔ gbuo terni-i hiere. ¹¹U yaa hāa nuɔmba-i ba da-ba-deŋ maacemma: U cie banamba Yesu *pɔpuɔrbiemba, aa ce banamba ta ba ce u pɔpuɔruŋgu, banamba *Neldɔɔɔlma waraamba aa banamba tayaanabaa sisɔ Diilonelpigāataamba. ¹²U cie ma yaa-i a ce Diilonŋ-baamba ta ba gbā ba ce u maacemma-i ba kãyā ba-naa ba naŋ kaasĩnni Diilonŋ-hūmelle-na. ¹³Mafaŋ da ma ce, i ka suɔ Diilonŋ-Bieŋo-i hiere kuuduŋgu aa hūu u maama-i. I ka ce babĩncuɔŋ mie Diilonŋ-hūmelle-na a tie suɔ weima-i hiere Kirsa temma-i. ¹⁴I sie tiraa waa ŋaa bisālŋ mie nuɔmba ta ba tãal-e ba pira-yie Diilonŋ-hūmelle-na ŋaa fafalmuŋ wuɔraŋ mu bĩŋ baa beŋo dumaa hūmmaŋ dɔɔɔ. Nuɔmba sie tiraa ta ba gbā ba guɔl i gbeini-i. ¹⁵Ŋga yaan

nelyulmu waa i ninsoŋo wamma-na, ku yaa i ka bie Kirsa maama-i hiere. U yaa i yuŋgu-i aa mie i waa u borre-i. ¹⁶Fuɔ yaa cie i bel i-naa fafamma bel daama temma-i tie kãyā i-naa; nelieŋo nelieŋo baa u maacemma. Die tie ce i maacemmambaa-ba-i maŋ saaya ma ce dumaa, ŋ da kunaŋgu naara-yie aa ŋ da i naŋ kaasĩnni fafamma nelyulmu-na.

Ānfeleŋo

¹⁷Miŋ gbu mi cārã kumaŋ na wulaa Itieŋo yerre-na ku yaa daaku: Jande, baa na tiraa na ta na ce ŋaa bamaŋ sa suyaanŋ Diilonŋo-i baŋ ceŋ dumaa. Yuŋgu si dii ba ānjɔguɔma-na. ¹⁸Ba nyaayā ba fere aa ba sa bi tiraa suɔ bĩŋkūŋgu; a ce dumaŋo-na ba nuŋgu si dii Diilonŋ-horre-na. Ba ānjɔguɔma cuure aa yaŋ-ba. ¹⁹Ba sa suɔ baŋ bĩŋ kumaŋ senserre-i; a ce dumaŋo-na ba maacemma yaa tĩlāsĩnni-i; ba naa ma yaa-i ba wuo juuru-i. ²⁰Na suyaa *Kirsa-i baa ma yaa wei? ²¹Mi suyaa mie na nuɔ u maama-i aa ba hāalāyā-nei baa ninsoŋo maŋ dii u hūmelle-na ²²wuɔ na nanna na āncɔlɔmma-i. Naŋ taa na ce mamaŋ dīelūɔ-i-na, na hiel na gboluŋgu mei. Āmbabalma cemma taa ma dɔlɔnu-nei ŋaa bige-i! Ma yaa taa ma dii-na hūmebabalalle-na. ²³Aa bi hāalā-nei wuɔ na yaŋ *Diilonŋ-Yalle bir na ānjɔguɔma-i. ²⁴Wuɔ na bie Diilonŋ-huŋga a ce nuɔfelaŋ namaa aa ninsoŋo ce na waa nelviŋ namaa baa nuɔfafaan namaa.

²⁵Terieŋgu faŋgu-na, hielaanŋ na naŋga coima-na. I cie duduɔŋ-baanŋ mie, a ce dumaŋo-na na hieroŋo-i hiere na saaya na ta na waŋ ninsoŋo-i baa na-naa. ²⁶Umaŋ u huɔŋ da ka guɔla, u bel u fere u baa ji ce cāl. Aa u gbāŋ u hiere u huŋga-i aa bāaŋ-yufelle suɔ da di suur. ²⁷Baa na yaŋ *Sitāni da mumbelmu nei. ²⁸Umaŋ duɔ tuɔ

[‡]4:8 Gbeliemāŋ-nalāaŋgu (Psaume) 68.19

cuo, u yaŋ cuoyuŋgu-i aa u sieya u napuŋa-i a taara u yerreŋ-kūŋgu aa bi da kāyā sūntaamba-i. ²⁹Baa na yaŋ āndababalaanŋu diei hel na nunni-na. Nelma maŋ gbāa kāyā tobimba-i aa dii sireiŋa-bei, na ta na waŋ ma yaa-i. ³⁰Baa na guɔla Diiloŋ-Yalle huɔŋga-i, Diiloŋo dāanya-nei baa di yaa-i tuɔ cie koŋkor-yiŋgu-i. ³¹Baa na ta na nyɔ na nonni-i baa na-naa. Yaan yavāale-i baa hodulle-i. Yaan ijieni-i baa tuosinni-i. Nieŋ āmbabalma-i ma sinni-na hiere aa na yaŋ-ma. ³²Taa na ce ānfafamma na-naa nuɔ aa na ta na ce hujarre na-naa nuɔ. Taa na ce jande na-naa nuɔ ŋaa Diiloŋ uŋ cie jande nei dumaa Kirsu barguɔ-i-na.

Na weima-i hiere ma saaya ma waa cecerma-na

5 Namei Diiloŋ-bisālŋ namaaŋo-i, na maama sa suɔ aa dɔlɔnu-yuɔ. Terieŋgu faŋgu-na, gbāaŋ na ta na ce u temma. ²Nelnyulmu saaya mu ta na weima-i hiere ma yaan-na *Kirsu temma-i. Kirsu dɔlaa-ye fuɔ a ji hūu-ma ku i maama-na. U pāa u fere, a ce u fere tāmmanŋ-kūŋgu maŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i.

³Namaaŋo-i Diiloŋ-baanŋ namaa, a ce dumaanŋo-na biŋwosinni-i baa pɔpɔrsinni-i ni sinni-na hiere ka hel baa cāncaaya-i mi sa taara mi nu ni maama na hɔlma-na. ⁴Tilāsinniŋ-āndaanŋu saa bi saaya ku hel na nunni-na, baa miminsinniŋ-āndenni-i ka hel baa āndasɔsɔnni-i hiere. Yaan aa na ta na jaal Diiloŋo yaa. ⁵Na saa da, da ŋ ta ŋ ce cāncaaya-i, kuu dii ŋaa ŋ yaan Diiloŋo-i aa ta ŋ kuye ŋ yufieŋ-niini, a ce dumaanŋo-na bamaŋ cieŋ cāncaaya-i, baa biŋwosinni-i, baa pɔpɔrsinni-i, ba sie da munsuurmu Kirsu-i baa Diiloŋo-i ba nelle-na.

⁶Baa na yaŋ ba tāal-na baa nelsɔsɔmma pira-nei. Daaku temma yaa cieŋ Diiloŋo tuɔ gāŋ baa

ānyagarmantaamba-i. ⁷Terieŋgu

faŋgu-na, baa na cu ba huɔŋ-nu.

⁸Diēlūo-i-na, naa naa waa kukulma-na;

fiefie-i-na, naŋ yeŋ Itieŋo horre-na,

naa dii cecerma-na. A ce dumaanŋo-na,

taa na wuɔ ŋaa cecermaŋ-biemaŋ

wuɔ dumaa; ba hɔmmu kuɔŋ.

⁹Cecermaŋ-bisālmba āncemma

yaa ānfafamma, baa viisinni, baa

ninsowalle. ¹⁰Gbāaŋ na ta na suɔ

kumaŋ dɔlaanuŋ Itieŋo-i. ¹¹Baa na dii

na gboluonŋu kukulmaŋ-maacemma-na;

belle si dii-mei. Yaan aa na ta na firre

bamaŋ cieŋ-maŋ. ¹²Baŋ fuo ba ce

mamaŋ; senda-weima; ma sie gbāa

waŋ. ¹³Na saa da, da ŋ firre moloŋo-i,

uŋ ceŋ mamaŋ ŋ da ma hilaa hiere

bomborma-na. ¹⁴A ne da weiŋ da ma

hel bomborma-na, ma kaala nuɔmba-i

hiere ba wulaa. Ku'i cie ba'a:

«Duɔfūmmuntie, sire!

Sire ŋ hel kuomba hɔlma-na

Kirsu ka pa bāanŋu nie.»

¹⁵Terieŋgu faŋgu-na, nieŋ na

wuɔsaanŋu-i torro. Baa na ta na ce

bisānsinni, taa na ce bīncɔmma. ¹⁶Iŋ

yeŋ yinni maŋ nuɔ-i daani-i, yifafanni

sī. A ce dumaanŋo-na, vaan na fere baa

kuufafaanŋu cemma-i. Baa na gonya

ānsɔsɔmma. ¹⁷Baa na ce bisānsinni,

yaan aa na taara Itieŋo huɔŋga-i na

suɔ-ka.

¹⁸Baa na ta na nyɔŋ kolma-i na

ye. Koŋgbuolaanŋu biēna nelieŋo. Yaan

*Diiloŋ-Yalle yaa ta di yu na hɔmmu-i

hɔnni maŋ joŋ. ¹⁹Diiloŋ-Yalleŋ diyaa

neini maŋ na nunni-na, taa na hāl-

ni na dii sireiŋa na-naa nuɔ. Taa na

hāl gbeliemaŋ-neini-i na tuɔlɔnu Itieŋo-i

baa huɔŋga diei. ²⁰Taa na jaal i To-i

Diiloŋo-i hɔnni-na hiere baa weima-na

hiere Itieŋo-i Yesu-Kirsu maama-na.

Diiloŋ-dūŋ-baanŋ ānsorre

²¹Nieŋ *Kirsu-i aa na ta na sie na-

naa wulaa. ²²Caanŋ namaa, taa na sie na

bɔlbaa-ba wulaa ŋaa naŋ sie Itieŋo wulaa dumaa. ²³Na saa da, bibieŋo yaa cieŋo yuŋgu-na ŋaa Kirsan yeŋ Diilonɔ-dūŋ-baamba yuŋgu-na dumaa. Diilonɔ-dūŋ-baamba yaa fuɔ borre-i aa fuɔ u ce ba koŋkortieŋo. ²⁴A ce dumaanɔ-na, cieŋo saaya u tuɔ sie u bɔlɔ wulaa weima-na hiere ŋaa Diilonɔ-dūŋ-baambaŋ sie Kirsa wulaa dumaa.

²⁵Bɔlaaŋ namaa, taa na dɔl na caamba-i ŋaa Kirsan dɔlaa Diilonɔ-dūŋ-baamba-i dumaa aa hūu-ma ku ba maama-na ²⁶a bɔ-ba ba deŋ hã Diilonɔ-i baa-ba. U cie u nelma-i baa hūmma a caya-bei da welewele ²⁷ba da ba ta ba ne fafamma u yaanɔ-na; dugaanɔ baa waa molo-na, unan kūɔma baa yii iyeimba, aa cãlmuɔ baa bi waa molo-na. ²⁸Bibieŋo saaya u yan u cieŋo maama ta ma dɔlnu-yuɔ dumei ŋaa fuɔ fereŋ kūɔma maamanɔ dɔlnuŋ-yuɔ dumaa. Umanɔ duɔ tuɔ dɔl u cieŋo-i, kuu dii ŋaa u dɔl u fere. ²⁹Na saa da, ŋ sie gbãa bigãan ŋ fere, ŋga ŋ taara niwuoni ŋ hã ŋ fere aa ta ŋ ne ŋ fere fafamma ŋaa Kirsan neŋ Diilonɔ-dūŋ-baamba-i dumaa. ³⁰Ba yaa miŋeŋo-i aa miemei Kirsa kūɔma-i. ³¹Ma nyegãan Diilonɔ-nelma-na wuɔ: «*Ku'i cie bibieŋo ka yan u to-i baa u nyu-i aa waa baa u cieŋo ba gbonu ce kuuduŋgu.*»^{¶¶} ³²Nel daama tuole dii purru. Muɔ fuɔ, mei ciera ma vii Kirsa yaa-i baa Diilonɔ-dūŋ-baamba-i. ³³Ŋga ma bi vii namaanɔ-i: Bibieŋo bibieŋo, u saaya u tuɔ dɔl u cieŋo ŋaa unɔ dɔl u fere dumaa; aa cieŋo cieŋo, u tuɔ sie u bɔlɔ wulaa.

Bĩncuɔmba-i baa ba bisãlmba-i baŋ saaya ba waa dumaa

6 Bisãlŋ namaa, taa na nu na bĩncuɔmba nunni-i ŋaa Itieŋ unɔ taaranɔ-

kuɔ dumaa, ku'i faa. Namaa maama yaa mafamma-i. ²⁻³«*Ta ŋ kãŋ ŋ to-i baa ŋ nyu-i ku yaa ŋ huŋga ka fẽ aa ŋ ka da yinni hiema-na.*»^{§§} Nelma famma yaa Diilonɔ-ãnjĩnadielãmma manɔ baa nupãlle-i. ⁴Bientobaa namaa, baa na ta na du na bisãlmba hõmmu-i, yaanɔ aa na nuola-bei fafamma, na dii nelfafamma ba tũnni-na ŋaa Itieŋ unɔ taaranɔ-kuɔ dumaa.

Kɔraamba-i baa ba yuntaamba-i baŋ saaya ba waa dumaa

⁵Kɔraanɔ namaa, taa na nu na yuntaamba nunni-i, aa na firnu na hõmmu-i baa-ba na ta na kãŋ-ba ŋaa naŋ ceŋ dumaa baa *Kirsan-i. ⁶Baa na ta na ce ba yufelleŋ yonɔ ba da ba dɔl-na. Naŋ yeŋ Kirsa kɔraanɔ namaa, firiinuŋ na hõmmu-i na ta na ce Diilonɔ unɔ taaranɔ kumanɔ. ⁷Fieŋ na hõmmu-i baa ba maacemma-i. Baa na ta na ne-ma ŋaa nelieŋ-maama, taa na ne-ma ŋaa Itieŋo maama. ⁸Na saaya na suɔ wuɔ korieŋ nuɔ o, korieŋ nuɔ sɔ o, niŋ cie ãnfafamma manɔ, Itieŋo ka pã-ni baa-ma.

⁹Yuntaanɔ namaanɔ-i, taa na bi ce maaduɔma yaa-i baa na kɔraamba-i. Baa na ta na nuola-bei. Na saaya na suɔ wuɔ namaa baa bafamba-i hiere Yunteduŋo'i dii-nei dɔɔ-i-na. Aa Yuntieŋo faŋo sa ce cieluɔ.

Diilonɔ unɔ hãa-ye bercebĩmbĩnni manɔ

¹⁰Mamanɔ tiyãa ma yaa daama: Itieŋo fĩŋgũɔ temma sɔ, a ce dumaanɔ-na yaanɔ na fĩŋgũɔ tuɔ hel u yaa nuɔ-i. ¹¹Diilonɔ unɔ hãa-na bercebĩmbĩnni manɔ, biyaanɔ-niŋ na tereŋ na yiera, ku yaa *Sitãni sie gbãa yii baa-na. ¹²Na saa da, i sa gãŋ baa nelbiliemba, i gãŋ baa jĩnabaa, baa kartamba, baa hiriemba, baa isuɔtaamba.

^{¶¶}5:31 Miwaanɔ jĩnammanɔ-sebe (Genèse) 2.24

^{§§}6:2-3 Helmanɔ-sebe (Exode) 20.12; ãnjĩnamma tiyemmanɔ-sebe (Deutéronome) 5.16

¹³ Terienḡu faṅgu-na, Diilonḡ uṅ hāa-na bercebĩmbĩnni maṅ hiere, biyaan-niṅ; baa na yaṅ ku diei! Ku yaa Sitāni duḡ diire-nei yiṅgu yiṅgu, na yiera ku diei nuḡ. Ma ka dɔl-na. ¹⁴ Siireṅ na tereṅ na yiera: Na ce ninsoṅo-i ḡaa kpaṅkpaanḡu na pēyē na nageiṅa-i, aa na ce viisĩnni-i ḡaa kɔlluṅ-joṅgoruo na dii. ¹⁵ Na ce *Neldɔdɔlma wamma-i ḡaa naatenni na dii na gbeini-na; yaafēlle da ma yaa nuḡ-i. ¹⁶ Naṅ hũyāa Yesu-Kirsa maama-i baa huṅḡa maṅ, taa na cĩnnu na fere baa huṅḡa faṅḡa yaa-i hɔnni-na hiere *Bigāarāṅo heṅḡa baa ji hi-na. ¹⁷ Cieṅ Diilonḡ-konkoro-i ḡaa kɔlluṅ-cucũṅgu na dii na yunni-na, aa na bie *Diilonḡ-Yalle jigāṅḡa-i, ka yaa Diilonḡ-nelma-i.

¹⁸ Diilonḡ-Yalle barguo-i-na, taa na gbu na cārā Diilonḡo-i weima-na hiere. Vaan na fere baa Diilocārālle-i aa na ta na cārā na hā Diilonḡ-dũṅ-baamba-i hiere.

¹⁹ Taa na bi cārā na hā muṅḡo-i, wuo u kāyā-mie, da mi puur mi nuṅgu-i da

mi waṅ Neldɔdɔlma-i huṅḡu huṅḡu, mi kũḡma baa nyenḡ, aa u pigāan-mi miṅ saaya mi waṅ mamaṅ. ²⁰ Miṅ feṅ mi ye kaso-i-na, ba puḡraa muḡmei baa nel daama-i. Terienḡu faṅgu-na, maṅ gbīe ma waṅ dumaa, taa na cārā Diilonḡo-i wuo u kāyā-mie mi kũḡma baa nyenḡ baa ma wamma-i.

Jaaluperienḡu

²¹ Mamaṅ dii bande-i-na, i natobiṅo-i Tisike duḡ kā, u ka waṅ-ma baa-na na suḡ miṅ yeṅ mamaṅ nuḡ-i. Tisike maama dii kpelle mi huṅḡa-na, u vaa u fere baa Itieṅo maacemma-i. ²² Mi siire-yuo baa ma yaa-i mie u ka waṅ ma yaanḡa-i baa-na a fē na hɔmmu-i.

²³ I To-i Diilonḡo-i, baa Itieṅo-i Yesu-Kirsa-i, ba fē tobimba hɔmmu-i aa ce-ba nelnyulmuntaamba baa āṅhũu-mantaamba. ²⁴ Bamaṅ gbu ba kuye Itieṅo-i Yesu-Kirsa maama-i bāanḡu-i baa isuṅḡu-i, Diilo kāyā-bei hiere.

Polŋ nyegãaŋ sebe maŋ hã

Filiputaamba-i

Nelmuoyamma

Pol yaa waan Diilon-nelma-i baa Filiputaamba-i ba nu-ma aa hũu-ma (Pɔpuɔr. 16.11-40). Ku huonŋu-na, baa bel-o dii-yo kaso Yesu maama-na. Filiputaan baa hiel moloŋo ba hɔlma-na baa conŋoruonŋu u kã ka hã Pol dii kaso-i-na. Ba bĩ naacolŋo-i Epafuroditi. Kufanŋu maama yaa nu-i Pol nyegẽŋ sebe daayo-i duɔ jaal-ba.

U duɔŋ a dii sireiŋa bei wuɔ ba nyaar *Neldɔɔɔlma-na aa ba muonu-mei terni-na hiere. Wuɔ ba ta ba hiire ba fere ŋaa Yesuŋ taa u hiire u fere dumaa (sap. 1–2). U gbuɔya-bei wuɔ ba bel ba fere coikartaamba-na, wuɔ da ŋ haa ŋ nanŋa-i Yesu-i-na, ku yaa gbãa ce-ni nelviin nuɔ Diilonŋo yufelle-na, Yuifu ba Diilonŋ-hũmelle wuɔsaanŋu sĩ (sap. 3). U bi piiye baa-ba wuɔ ba yaŋ aa ba nunu ba-naa ba ce Itieŋo maacemma-i (sap. 4).

U sebe huonŋa-na hiere, u diyaa sireiŋa Diilonŋ-dũŋ-baamba-na wuɔ ban yen Itieŋo horre-na, ba ta ba nye. Wuɔ Yesuŋ hãa-ye kumaŋ, ku maaraa bimbinni-i hiere, a ce dumaanŋo-na umaŋ duɔ haa u nanŋa-i yuɔ weima-na hiere, kutieŋo huonŋa gbãa fẽ.

Jaalunŋu

1 Muɔ Pol, muɔ baa Timote, miemei nyegãaŋ sebe daayo-i. Yesu-Kirsa cãaraan mie. I nyegãaŋ-yo die hã namaa namaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i a ce Diilonŋ-dũŋ-baan namaa Filipu-i-na, baa na yaataamba-i, baa bamaŋ kãayãŋ-bei ba maacemma-na Diilonŋ-dũŋgu-na. ²I To-i Diilonŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nei bɔi aa fẽ na hõmmu-i.

Polŋ cãrãŋ kumaŋ u hã Filiputaamba-i

³Da mi jɔguɔŋ na maama huonŋu huonŋu, mi jaal Diilonŋo-i ma yerreŋ. ⁴Da mi ta mi cãrã Diilonŋo-i mi hã-na huonŋu huonŋu, mi huonŋa fẽ da yogogo. ⁵Naŋ diyaa na nanŋa-i baa-mi *Neldɔɔɔlma wamma-na, a doŋ dii yidielãŋgu maŋ nanŋ nuɔ Diilonŋ-nelma-i, ji hi baa nyunŋo, ku'i fieŋ mi huonŋa-i. ⁶Mi suyaa kerre mie Diilonŋ uŋ duɔŋ maacenfafamma maŋ na hõmmu-na, u sie yaŋ-ma boluonŋu. U ka ce-ma ka bãl-ma Yesu-Kirsa jommaŋ-yiinŋu-na. ⁷Na maama dii kpelle mi huonŋa-na cor, a ce da mi ta mi jɔguɔŋ na kũŋgu-i jɔguɔŋ daama temma-i, mi ninsoŋo. Diilonŋ uŋ cie baa-mi aa hã-mi maacemma maŋ, na kãayã-mie mi ce-ma. Na kãayã-mie kaso-i-na bande-i-na. Miŋ ŋa naa bi waa mi fereŋ nuɔ huonŋu-na ta mi waŋ Neldɔɔɔlma-i mi pigãaŋ nuɔmba-i, ba da ba hũu-ma wuɔ ninsoŋo, na kãayã-mie. ⁸Yesu-Kirsaŋ ɔl-eŋ dumaa, muɔmi bi ɔl-na dumei, Diilonŋo yaa mi siera.

⁹Miŋ cãrãŋ mamaŋ Diilonŋo wulaa mi hã-na, ma yaa daama: Mi taara nanŋ ɔl na-naa dumaa, u yaŋ kumaŋgu ta ku suur-kuɔ ku naara a ce na ta na nuɔ ninsoŋo-i aa ta na nu nelma-i ma numma-i. ¹⁰Ku yaa na ka ta na nuɔ kumaŋ faa cemma. Mafaŋ da ma ce, molo sie da cãl-na, na ka waa nelviin namaa ta na cie *Kirsa jommaŋ-yiinŋu-i. ¹¹Yesu-Kirsa ka ce na ãncemma-i hiere ma fa. Ku yaa ka ce nuɔmba ta ba gbelieŋ Diilonŋo-i aa ta ba tuɔlnu-yuɔ.

Pol weima-i hiere ma kãa ka jũŋ Kirsa yaa nuɔ-i

¹²Tobiŋ namaa, mi taara na nuɔ wuɔ mamaŋ daa-mi daama-i, ma birii yaŋ aa ce *Neldɔɔɔlma kã yaan-na. ¹³A ce dumaanŋo-na, sorosibaa-ba maŋ nieyaŋ *jãmatigi-i a naara nuɔmba-i hiere ba

suyaa wuɔ ba diyaa-mi kaso-i-na *Kirsa maama yaa nuɔ-i. ¹⁴ Baŋ bilaa-mi, ku k̄āyā Diiloŋ-dūŋ-baamba boi ba da holle Itieŋo hūmelle-na. Ba wuɔra ba waŋ Neldɔdɔlma-i halle ba sa k̄aalā nelieŋo baa ma wamma-i. ¹⁵ Mi suyaa mie ba hɔlma-na, banamba waŋ Kirsa maama-i baa nenemungu, banamba ta ba waŋ-ma baa yelma; ŋga banamba bi dii ta ba waŋ-ma baa hɔfafanŋa. ¹⁶ Kufanŋu taamba-i mi maama dɔlnubei. Ba suyaa wuɔ Diiloŋo cie mi jo Neldɔdɔlma maama yaa nuɔ-i da mi ji kaala-mei baa nuɔmba-i. ¹⁷ Aa yaŋ ba-maŋ waan-maŋ baa yelma-i, ba huɔya-maama saa fa, ba taara kumaŋgu naara mi muliema-i kaso-i-na. ¹⁸ Ŋga ba waan-ma baa yelma o, ba waan-ma baa hɔfafanŋa o, weima sī. Kumaŋ gbāaŋ, Kirsa maama yaa waan. Mi huɔŋga fie baa ku yaa-i aa mi sie yaŋ ka guɔla. ¹⁹ Mi suyaa mie mafamma-i daama-i hiere, na Diilocārälle-i a naara Yesu-Kirsa *Yalle ka ce ma dɔl-mi. ²⁰ Mi tiēnaana baa mafamma cemman-maama-i mi huɔŋga-na aa mi yaanŋa sie ture gbula. Mi suyaa mie mi cicēlma o, mi kuliŋgu o, mi ka ta mi ce Kirsa yerre ta di du. ²¹ Mei wulaa, da mi waa cicēlma-i, mi weima-i hiere ma k̄āa ka jūŋ Kirsa yaa nuɔ-i. Da mi bi tiraa ku, mi saa cii. ²² Ŋga da kuɔ da mi tie cicēlma-i mi ka gbāa fa weima, terieŋgu fanŋu-na da ba yuu-mi, mi sa suɔ miŋ ka par mamaŋ. ²³ Da ba cira mi par, mi huɔŋga dii sɔmma hāi: Kananŋa'a mi ku, kananŋa'a mi tie cicēlma. A ku ka waa baa Kirsa-i, mi taara ku yaa-i. Ku yaa faa yaŋ. ²⁴ Ŋga namaa maama-na, da mi tie cicēlma, ku ka buɔ-nei. ²⁵ Miŋ suyaa mafamma-i, mi suyaa mie mi ka tiraa da huɔŋgu baa-na, a k̄āyā-nei Diiloŋ-hūmelle-na aa bi fē na hɔmmu-i die. ²⁶ Terieŋgu fanŋu-na, da mi ji gbāa hel kaso-i-na bir k̄ā na wulaa, ku ka fē na hɔmmu-i Kirsa horre-na aa naara kumaŋgu u jaaluŋgu-na.

Vaan na fere baa Diiloŋ-maama-i

²⁷ Kumaŋ gbāaŋ, na ta na wuɔ na saanu baa *Kirsa *Neldɔdɔlma-i. A ce dumaanŋo-na, mi juɔ gbāa k̄ā wa, mi saa ji gbāa k̄ā wa, da mi jaal yuu, mi nu ba'a na bilaa Diiloŋ-maama-i nammu hāi, aa bel na-naa fafamma aa ce kuuduŋgu aa vaa na fere baa maacemma-i nuɔmba boi da ba nu Neldɔdɔlma-i. ²⁸ Baa na ta na k̄aalā na bigāaraamba-i, ku yaa ba ka suɔ wuɔ ba k̄ā dāamu-na aa namaa na ta na k̄ā Diiloŋ-nelleŋ. Diiloŋo'i cie mafamma-i hiere. ²⁹ Kumaŋ cie mi ta mi waŋ mafamma-i, Diiloŋo saa ce baa-ye wuɔ i hūu Kirsa maama yon, u bi cie baa-ye wuɔ i mulieŋ u maama-na. ³⁰ Naŋ ŋa naa da-mi malungu maŋ nuɔ-i, mii dii-kuɔ yogo, na saa bi yaŋ-ma suɔma; namaa na suurii ku yaa nuɔ-i dumande-i na.

Biyaan Yesu-Kirsa gboluŋgu-i

2 Naŋ dii sireiŋa na-naa nuɔ *Kirsa horre-na, aa u nelnyulmu ta mu fē na hɔmmu-i, naŋ yeŋ kuuduŋgu baa *Diiloŋ-Yalle-i, naŋ dɔl baa na-naa aa ta na ce hujarre na-naa nuɔ, ² da na ta na taara mi huɔŋga fē gbarnu, taa na nunu na-naa. Terieŋgu fanŋu-na, na saaya na ta na dɔl na-naa aa ce na hɔmmu-i kuuduŋgu baa na anjɔguoma-i hiere. ³ Da na'a na ce kumaŋ, baa na ce-ku baa yelma, baa na bi ce-ku baa bombolma. Yaan aa na ta na hiere na fere. Taa na jina na fere banamba huon-nu. ⁴ Baa na ta na jɔguɔŋ namaa maama yon; taa na bi jɔguɔŋ banamba maama. ⁵ Biyaan Yesu-Kirsa gboluŋgu-i:

⁶ Uu dii kuuduŋgu baa Diiloŋo-i dii ku domma-na, ŋga u saa ne kufanŋu-i.

⁷ U yaan aa ce u fere ŋaa korieŋo.

U cie u fere kuuduŋgu baa nelbiliemba-i.

U cie u fere nelbilongo nelbiliemba hólma-na.

⁸ U siyaa hiire u fere a nu Diilongo nungu-i aa hūu-ma ku kulbabalaangu-i *daangu-na.

⁹ Ku'i cie Diilongo haa-yo dɔɔ

aa hā-yo yuntesinni maŋ maaraa yuntesinni-i hiere.

¹⁰ U taara bamaŋ dii dɔɔ-i-na baa hiema-na baa bamaŋ suuri hiema-na, ba ta ba dūuna ba jaal-o.

¹¹ U taara nuamba-i hiere ba suɔ-ma aa waŋ-ma wuɔ:

«Yesu-Kirsa yaa Itieŋo-i!» a ce i To-i Diilongo yerre ce boi.

Diilong-dūŋ-baambaŋ saaya ba waa dumaa

¹² Terieŋgu faŋgu-na, mi jēnaaŋ namaa, miŋ ŋa naa waa baa-na, na taa na nu mi nungu-i. Nyunŋo-i-na, miŋ fie'a mii si dii, diyaan kunangu na naara-kuɔ. Vaan na fere baa na koŋkoro kūngu-i aa na ta na kālā Diilongo-i. ¹³ Na saa da, Diilong uŋ taaraŋ kumaŋ, u yaa diyaan ku cemaŋ-maama-i na hōmmu-na aa hā-na ku fūŋgū-i na ta na ce-ku.

¹⁴ Da na ta na ce mamaŋ, molo baa waana, molo baa bi ce āndapirre; ¹⁵ ku yaa na ka waa nelfafaan namaa, na hōmmu ka waa welewele. Na ka waa Diilong-bisālŋ namaa. Cālmuo sie waa nei huhurmantaamba hólma-na baa nelbalaamba hólma-na miwaan daayo-na. Na ka waa ŋaa fitinuɔ ba hólma-na ¹⁶ ta na waŋ cicēlmaŋ-nelma-i baa-ba. Ku yaa *Kirsa jommaŋ-yiingu-i mi huŋga ka fē baa-na da yogogo. Dumaanjo-na, mi maacemma ka waa baa yunŋu, mi muliema sie ce gbāŋgbāŋ. ¹⁷ Naŋ hūyāa Yesu maama-i aa ce mamaŋ hiere hā Diilongo-i, kuu dii ŋaa na hielaa na fere sɔrguo; a ce dumaanjo-na, da ba fie komi, ku ka perieŋ yuliiye na sɔrguo-i. Mafaŋ da ma ce, mi huŋga ka fē; aa mi huŋ da ka fē, namaa muumu ka bi fē

mei kaanŋa temma-i. ¹⁸ Namaa fere-i, na hōmmu saaya mu fē aa mei kaanŋa bi fē namaa muumu temma-i.

Pol taara u puɔr Timote-i baa Epafuroditi-i

¹⁹ Itieŋo-i Yesu-Kirsa duɔ sie, ku sie vaaya, mi ka puɔr Timote ka ne-na aa jo ji tūnu-mie mi huŋga fē. ²⁰ Fuɔ yaa dii tuɔ hel u jɔguɔŋ na maama-i kelkel mei temma-i. U yaa u da-u-diei yoŋ. ²¹ Banamba-i hiere ba yaan Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba yii baa ba fereŋ-maama. ²² Namaa fere-i na daa Timoteŋ cie maacemma-i cemma maŋ: U vaa u fere ce Diilong-maacemma-i baa-mi ŋaa bisālāaŋ uŋ vaa u fere ce maacemma-i baa u bīncoiŋo dumaa. ²³ Mi yuŋ-maan da ma gbāŋ kaala, mi ka puɔr u yaa na wulaa. ²⁴ Aa mi suyaa mie Itieŋo sie yaŋ ku da huŋgu u ka ce mei fere-i mi da mi fere kā na wulaa.

²⁵ Mi nie da ku saaya mi ce mi natobiŋo-i Epafuroditi bir kā na wulaa. U yaa mi nabentieŋo maaceŋ daamana, u yaa kāayāŋ-mie maluŋ daaku-na. Na puɔraa u yaa baa na kakāyāŋgu-i u ji hā-mi. ²⁶ Na kūoma gbuu bel-o. U nuɔ wuɔ na nuɔ u jarma kūngu-i, a ce dumaanjo-na u huŋga saa tiēna terduɔŋ-nu. ²⁷ Coima saa fa, u jaan. U jaan fuɔ tuɔ yii duɔ ku; ŋga Diilongo cie hujarre-yuɔ aa sire-yuɔ. Aa fuɔ da-u-diei nuɔ sī yoŋ, u bi cie hujarre muoŋo-na ni ma'i sī kunangu naa naara mi sūlma-i. ²⁸ Mi ka gbāŋ hā-yo hūmelle-i donduo u kā na ka da-yo si na hōmmu ka fē. Mafaŋ da ma bi ce, kunangu ka bi parra mei ānjoguoma-na. ²⁹ Duɔ hi, na bel-o fafamma. Namaa wuoŋo-i Kirsa horre-na. Nuamba famba temma saaya na ta na kāŋ-ba. ³⁰ Bige-i cie mi waŋ-ma dumaanjo-na? U taa u yii duɔ ku *Kirsa maacemma maama-na. Naŋ saan-yo u duɔ ji ce maacemma maŋ hā-mi na fuoŋgu-na, u cie-ma fuɔ tuɔ yii duɔ tiē-maŋ.

Yesu maama yaa yuŋgu

3 Tobij namaa, mamaŋ t̄iyāa ma yaa daama: Naŋ yeŋ Itieŋo horre-na, taa na gbu na nye. Miŋ waan mamaŋ baa-na cor, da mi fie bir jomei, mei wulaa weima sī. Aa ku yaa faa baa namaaŋo-i. ² Bilaan na fere nelbabalaamba-na. Juoraan daaba temma-i, ba yii baa *jāmmaŋ-kūŋgu yaa yoŋ. ³ Da ŋ nu wuo ninsoŋ-*sīnjāaŋgu-i, ku yaa mie kūŋgu-i. Hama-i nuo-i? *Diiloŋ-Yalle fande fere yaa kāyāŋ-yie i tie cāa Diiloŋo-i, aa i sa ne *Kirsa-i ye. A naara kufanŋu-i i saa haa i naŋga-i nelbilieŋ-āncemmaŋ. ⁴ A ne da mei naa gbāa bi haa mi naŋga-i nelbilieŋ-āncemma-na a yaŋ nuomba-i hiere. Mii naa gbāa haa-ka yaŋ-ba nie nie? ⁵ Muoŋo-i *Ebireyieŋ muo, mi bīncuomba-i Ebirebaa. *Isirahel hāyēlŋ muo aa *Bensaamie dūŋ-wuoŋ muo. Miŋ huoŋ, yinni niehāi cor, niisiei yiuŋgu-na ba jā-mi. Mi waa *Fariŋieyieŋ muo, mi wuoŋyaa *Yuifu ba Diiloŋ-hūmelle-i Fariŋiebaa-baŋ wuo-deŋ dumaa. ⁶ Mii naa vaa mi fere baa di kūŋgu-i fuo ta mi wuoŋra mi ce Diiloŋ-dūŋ-baamba-i sūlma. Mi wuoŋyaa-de diŋ saaya di wuo dumaa, molo saa naa waa u gbāa cālmi di wuoŋsaanŋu-na. ⁷ Daama-i hiere mii naa da ŋaa ma gbāa kāyā-mie, ŋa nyuŋgo-i-na, miŋ suyaa Yesu-Kirsa-i, mi daa yuŋgu si dii-mei. ⁸ Coima saa fa, miŋ juo gbāa suo Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, mi daa ku temma si dii aa da daama-i hiere ānsōwomma. Fuo maama'i nuo-i miŋ siyaa hiel mi naŋga-i weima-na hiere. Mi daa daama-i hiere ŋaa hūini. Mi cie mafamma-i da mi gbāa da mi da Kirsa-i ⁹ a waa baa u yaa-i. Ku saa ce ŋaa miŋ wuoŋyaa Yuifu ba Diiloŋ-hūmelle-i ku'i cie-mi nelviuŋ muo de! Ku'i sī. Miŋ hūyāa Kirsa maama-i, ku'i cie-mi nelviuŋ muo. Viisinni fanni-i, da ŋ hūu Kirsa maama-i, Diiloŋo jārā-nie baa-ni.

¹⁰ Miŋ taaraŋ kumaŋ, mi taara mi suo Kirsa-i baa himma maŋ cie u sire hel kuomba hōlma-na. Mi taara mi mulieŋ fuo temma-i aa ku fuo kuliŋgu temma-i ¹¹ a gbāa da mi bi sire kuomba hōlma-na.

Miŋ donyaŋ kumaŋ mi donya ku yaa-i

¹² Ku saa ce ŋaa miŋ donyaŋ kumaŋ mi hii-ku de! Mi saa hi-ku. Yesu-Kirsaŋ hii muoŋo-i bel-mi, ku'i cie mi vaa mi fere da mi bi hi miŋ donyaŋ kumaŋ.

¹³ Tobij namaa, mei huoŋ-na, miŋ donyaŋ kumaŋ mi saa hi-ku yogo, ŋga mi cie nelma diei: Mamaŋ cie cor hiere, mi hielaa-ma mi huoŋga-na aa vaa mi fere baa mamaŋ juoŋ. ¹⁴ Terieŋgu fanŋuna, Diiloŋ uŋ cie Yesu-Kirsa bī-ye duo ka pā-ye baa kumaŋ dōŋo-i-na, mi donya ku yaa-i.

¹⁵ Mie maŋ naaŋ kaasīnni Diiloŋ-hūmelle-na hiere, nel daama yaa saaya ma waa i hōmmu-na. ŋga da kuo na hōmmu calaanu terieŋgu naŋ-nu, Diiloŋo ka kaala ku terieŋgu-i baa-na. ¹⁶ Da ku fie ce nie nie, iŋ wuoŋyaa hūmelle maŋ ji hi baa nyuŋgo, yaan i cor baa-de.

¹⁷ Tobij namaa, taa na ce ŋaa muo miŋ cie dumaa. Bamaŋ suurii mie nallu-na, taa na ne ba yaa-i aa na ta na ce. ¹⁸ Mi waan-ma titirre-mei cor baa-na mie *Kirsaŋ kuu yuŋgu maŋ nuo-i *daaŋgu-na, nuomba bōi sa kāŋ-ku, a ce dumaanŋo-na kutaamba cie Yesu bigāarāamba. Mi tiraa mi tir ma yaa baa-na aa ta mi kaal. ¹⁹ Kufanŋu taamba yaan Diiloŋo-i aa ta ba cāa ba kusūnni. Kumaŋ saaya ku da-ba senserre, ba gbelieŋ ba fere ku yaa nuo-i. Ba sa jōguoŋ manamma mi-waanŋo huoŋgu-na. Ba kā da ba ka kōsuoŋ ba fere. ²⁰ A ne da mieŋo-i, Diiloŋ-nelle taamba yaa mieŋo-i. Itieŋo-i Yesu-Kirsa ka hel kusoŋ-nu'i ji kor-e. I ne fuo hūmelle yaa-i de-i-na. ²¹ Duo jo, u ka bir i kūōsōŋ daama-i ce-ma ma waa baa fōŋgūo ŋaa fuo maamaŋ yeŋ dumaa. Uŋ

ceŋ weima hiere baa himma maŋ, u ka ce-ma baa ma yaa-i.

Āndaperienġu

4 Tobij namaa, na maama dɔlnu-mie, na kũoma gbuu fũnuŋ bel-mi! Namei fieŋ mi huɔŋga-i aa namei mi muliema sullu-i! Naŋ saaya na bel Itieŋo nelma-i kpelle dumaa, mi waan ma yaa baa-na daama-i.

² Evodi, nuɔ baa Sēntisi-i, jande mi gbu mi cārā-nei, naŋ yeŋ Itieŋo horrena baa na-naa, yaan aa na ta na nunu na-naa. ³ Mi nahāal, naŋ fere-i, jande, mi haa mi naŋga-i nuɔnei nuɔ-i, kāyā caan daaba-i ba suur ba-naa nuɔ. Ba yaa mulāan baa-mi baa Kilema-i a naara mi nabaamba namba-i *Neldɔdɔlma wamma-na. Diiloŋo nyegāan bafamba yireiŋa-i tĩ cicēlmaŋ-sebe-i-na.

⁴ Naŋ yeŋ Itieŋo horrena, taa na nye yinni maŋ joŋ. Mi tiraa tir-ma: Taa na nye! ⁵ Bilaan nuɔmba-i hiere da hiehiē. Itieŋo jomma piyaa. ⁶ Baa na tie holle baa biŋkũngu, kumaŋ maama-i da ma waa-nei na cārā-kuɔ Diiloŋo wulaa aa na ta na bi jaal-o. ⁷ Mafaŋ da ma ce, Diiloŋ-hɔfelle maŋ maaraa nelbiliemba ānjɔguoma-i hiere, di ka ce Yesu-Kirsa maama tie na hɔmmu-na baa na ānjɔguoma-na.

⁸ Tobij namaa, miŋ ka perieŋ baa mamaŋ ma yaa daama: Nelma maŋ ninsɔŋo-i hiere, baa mamaŋ sa bĩnaananaŋ nelieŋ yerre, mamaŋ vii, mamaŋ kuɔŋ, mamaŋ huhurma si dii-mei, nelma maŋ faa hiere, mi taara na ta na yii baa ma yaa-i. ⁹ Miŋ hāalāyā-nei baa nelma maŋ, naŋ nuɔ mamaŋ mi nuŋgu-na baa naŋ daa miŋ cie mamaŋ, taa na ce ma yaa-i. Mafaŋ da ma ce, Diiloŋo-i Hɔfēl-lentieŋo ka waa baa-na.

Pol jaalaa Filiputaamba-i

¹⁰ Na gbāan tiraa pigāan-mi wuɔ na saa nanna-mie. Maa naa waa na hɔmmu-

na dii yiinaa, ŋga na saa naa da na fere da na ce-ma. A ce dumaan-na, mi huɔŋga gbuu fē da yogogo baa Itieŋo hūmelle wuɔsaangu-i. ¹¹ Ku saa ce ŋaa mei naaluɔ-i cie mi ta mi piye daama-i de! Ma'i sī. Mei sa jaana biŋkũngu; ku mieŋ-mi. ¹² Mi suɔ mi fereŋ belma naaluɔ-huɔŋgu-na, aa bi suɔ mi fereŋ belma kuŋ yeŋ baa-mi huɔŋgu-na. Hɔnni-na hiere baa weima-na hiere mei dii mi fereŋ nuɔ. Mi wuyaa ye o, mi saa wuo ye o, mii dii mi fereŋ nuɔ. Mi daa biŋkũngu o, mi saa da biŋkũngu o, mii dii mi fereŋ nuɔ. ¹³ *Kirsa cie mi ta mi gbā mi hīrā ku makpāanŋo-i. U yaa diyaan ku fɔŋgũɔ-i mie. ¹⁴ ŋga naŋ suyaa-ma kāyā-mie mi sũlma-na, ku faa.

¹⁵ Filipu Diiloŋ-dũŋ-baan namaanŋo-i, na saa bi yaŋ-ma suɔma, miŋ duɔŋ *Neldɔdɔlma wamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i aa hel Maseduɔni-i-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba-na hiere, namei kāayā-mie yoŋ baa na nagān-niini-i. ¹⁶ Miŋ ŋa naa fie waa Tesalonike-i-na, na kāayā-mie ku yuu niele. ¹⁷ Ku saa ce ŋaa mi taara na ta na hel na kāyā muɔ yinni maŋ joŋ, ŋga mi taara kuaŋgu naara na ānfafamma sullu-i. ¹⁸ Naŋ saan nimaŋ mie hiere, mi daa-ni; Epafuroditi juɔ ji hā-mi baa-ni. Na cie mi ce biŋkũntieŋ muɔ. Mi sa tiraa taara biŋkũngu. Na kakāyāŋgu dii ŋaa tāmman-kũngu. Tāmman-kũngu maŋ ku hũlāangu dɔlaanu Diiloŋo-i u sieku. ¹⁹ Miŋ cuu Diiloŋo maŋ huon-nu'i, biŋkũngu saa naa baa-yo. Naŋ taaran nimaŋ hiere u ka hā-na baa-ni Yesu-Kirsa horrena. ²⁰ Yaan i tie gbelieŋ i To-i Diiloŋo-i hɔnni maŋ joŋ. Ma cie.

Jaaluperienġu

²¹ Jaalaan na nellen-baamba maŋ hũyāa Yesu-Kirsa maama-i a ce Diiloŋ-dũŋ-baamba. I baamba maŋ dii baa-mi bande-i-na, ba jaalaa-na.

²² Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii bande-i-na hiere, ba jaalaa-na. I baamba

maṅ bi cieṅ *jāmatigi maacemma-i
ba gbuu pã na jaaluṅgu. ²³Itieṅo-i
Yesu-Kirsa u kāyã-nei hiere.

Polj nyegãaŋ sebe maŋ hã

Kolõsitaamba-i Nelmuoamma

Pol nyegãaŋ sebe daayo-i hã Diilonj-dũŋ-baamba maŋ waa Kolõsi. Ku biyaa ŋaa Pol fuo fere saa hi nelle falle-i dede, u wuoratiẽjo naŋo-i kãa ka waŋ Diilonj-nelma-i baa-ba ba hũu-ma. U wuoratiẽjo faŋo-i ba taa ba bĩ-yo Epafirasi. Fuo taa u bi hel Kolõsi yaa nuo-i.

Huõŋgu naŋgu juo hi, baa dii Pol kaso. Huhurmantaamba namba kã ka ta ba guol Kolõsitaamba gbeini-i wuo da ŋ ta ŋ taara ŋ ka da Diilonjo-i ŋ saaya ŋ ta ŋ buol *dõrpuõrbiemba-i aa ŋ saaya ŋ *jã. Ij saaya ŋ bi ne niuwuoni nanni baa niinyõnni nanni aa yaŋ-ni, baa ma temma bõi. Epafirasi wuo kã ka hi Pol baa-ma.

Pol wuo nyegẽŋ sebe daayo-i a gbuya Diilonj-dũŋ-baamba-i wuo Diilonj uŋ cie Yesu-Kirsa kor-ba dumaa, ku gbĩe; kuanangu si dii da ku ce naara-kuo. Nelbilieŋ ãncemma sie gbãa ce nelieŋ nuo ŋ ka da Diilonjo-i. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na yonj, ŋ kuraa nyuŋgo, ŋ kuraa bisĩnuo (sap. 1–2).

Ku huõŋgu-na, u dii u nuŋgu-i a pi-ye pigãaŋ-ba baŋ saaya ba ta ba wuo hũmefeleŋ daade-i dumaa ku ta ku dõlnu *Kirsa-i (sap. 3.1–4.1-6). U piraan u sebe-i baa jaalupãlle (sap. 4.7-18).

Jaaluŋgu

1 Muo Pol, Yesu-Kirsa *põpuõrbilon muo ŋaa Diilonj uŋ'a ma ce dumaa. Muo baa mi natobiŋo-i Timote-i, miemei nyegãaŋ sebe daayo-i ² die hã namaa namaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i Kolõsi-i-na a ce Diilonj-dũŋ-baanj namaa. I nato-bimba yaa namaaŋo-i Yesu-Kirsa horrena.

I To-i Diilonjo kãyã-nei aa fẽ na hõmmu-i.

Polj cãrãŋ Diilonjo baa mamaŋ

³ Hõnni maŋ jonj i cãrã Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i i hã-na, aa tie jaal-o na maama-na. ⁴ Ku yuŋgu yaa daaku wuo: Naŋ haa na naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na dumaa, baa naŋ dõl Diilonj-dũŋ-baamba-i hierie dumaa, i nuo-ku. ⁵ *Neldõdõlma yaa ninsoŋ kerre-i, maŋ hii-na, ma pigãaŋ-na Diilonj uŋ tigiin kumaŋ tuo cie-na dõro-i-na. Naŋ haa na naŋga-i kufangu bĩŋkũŋgu-na, ku'i cie na hũu Yesu maama-i aa ta na dõl na-naa dumande-i-na. ⁶ Neldõdõlma gbuo terni-i hierie ma kã, aa ta ma bi ce ma maacemma-i ŋaa maŋ ceŋ dumaa namaa na hõlmana. Dii yiinju maŋ nuo-i naŋ nuo-ma, maa dii ta ma ce maacemma-i na hõlmana. Naŋ nuo-ma, na suyaa wuo ninsoŋo aa tiraa suo wuo Diilonjo-i hujarrentieŋo. ⁷ Epafirasi yaa cie kufangu maacemma-i baa-na, u yaa i jĩeŋo, u yaa i nabentieŋo. Maacembilofefeinjo'i *Kirsa suõŋgu-na na hõlma-na. ⁸ *Diilonj-Yalleŋ diyaa nelnyulmu maŋ na hõmmu-na, u waan mu maama baa-ye. ⁹ Ku'i cie dii in nuo na maama-i, i faya i fere tie cãrã Diilonjo-i i hã-na. I cãrã-yuo wuo u yaŋ u *Yalle ce-na nelnurãaŋ namaa baa cẽcẽmuntaan namaa, ku yaa na ka suo u huõŋga-i fafamma. ¹⁰ Ku yaa na ka gbãa ta na ce kumaŋ dõlaanuŋ-yuo weimana hierie. Na ka ta na ce ãnfafamma-i ma sĩnni-na hierie, aa na ka migãaŋ ta na suo Diilonjo-i na kã. ¹¹ I cãrã-yuo, fuo maŋ u fõŋgũõ temma si dii, wuo u hã-na ku fõŋgũõ-i na gbãa ta na yiera baa weima-i hierie na hõmmu baa ta mu huol. ¹² I Toŋ jĩena ciilufafaanju maŋ dii gbagbaamaŋ-nelle-na tuo cie u baamba-i, u cie namaaŋo-i ku wuotaaŋ namaa; a ce dumaanjo-na yaan na hõmmu fẽ na ta na jaal-o. ¹³ U hũyãa-ye kukulma nyisẽnni-na a kã baa-ye u Bieŋo

nelle-na. U Bięno maama sa suw aa dɔlnu-yuw. ¹⁴Fuw yaa cie i kor aa i āmbabalma hur halaŋ.

Da ŋ da Yesu-i ŋ daa Diiloŋo yaa-i

¹⁵Moloŋ yufelle sie gbāa haa Diiloŋo-na, ŋga uŋ yeŋ dumaa, ku da u Bięno yaa nuw-i. Diiloŋ uŋ maa bimbinni maŋ hiere, uu dii ni yaaŋ-na. ¹⁶Bige-i cie mi waŋ-ma dumaŋo-na? Diiloŋo cie u yaa hiel bimbinni-i hiere dɔɔ-i-na baa hiema-na. Iŋ daŋ nimaŋ baa iŋ'a i sa da nimaŋ hiere; himma-i baa nellentesinni-i baa fɔŋgɔtesinni-i ka hel baa yuntesinni-i hiere, fuw yaa hielaa-ni a vii u fere baa-ni. ¹⁷U yaa taa yaanga bimbinni-na hiere, aa bimbinni-i hiere fuw yaa cie ni tŋe. ¹⁸U yaa Diiloŋ-dūŋ-baamba yuŋgu-i aa bafamba waa u borre. U yaa mundommu-i. U yaa siire igēna kuomba hɔlma-na a duw gbāa waa yaanga hiere. ¹⁹Ku dolaanu Diiloŋo-i u dii u sinni-i hiere u Bięno-na. ²⁰U cie u yaa dii fuw fere-i baa nelbiliba-i ba-naa nuw. U Bięŋ uŋ kuu künna u tamma maŋ *daaŋgu-na, ma yaa diyaa yaafelle-i hiema-na baa dɔɔ-i-na hiere. ²¹Namaa fere-i, dielūw-i-na, naa naa maa Diiloŋo-na. Naŋ taa na ce āmbabalma maŋ, a naara ānjɔɔbabalamma maŋ waa na kusūnni-na, maa naa ce na bigaŋ Diiloŋo-i. ²²Ŋga fiefie-i-na, u cie u Bięno jo ji ku nelbilonŋ temma a dii-na na-naa nuw baa-yo, na da na waa nelfafaŋ namaa u caaŋgu-na cālmuw baa waa-nei. ²³Ŋga na saaya na ce Yesu maama-i ŋaa gboruonŋu a yiye-mei yiera; na baa yaŋ molo tāal-na halaŋ-na na munyerammu-na. Naŋ nuw *Neldɔɔlma-i aa haa na naŋga-i Diiloŋo ciiluŋgu-na, baa na yaŋ molo pira-nei. Nelma famma-i ba waŋ ma yaa-i terni-na hiere baa nuwba-i aa muw Pol mi ce ma watieŋ muw.

Pol maacemma-i

²⁴Miŋ ceŋ muliema maŋ daama-i fiefie-i-na na maama-na, ma dɔlnu-mie mi ta mi nye baa-ma. *Kirsas maŋ mulieŋ muliema maŋ Diiloŋ-dūŋ-baamba* maama-na, muwmi suyaanu muliema famma yaa-i dumande-i-na. ²⁵Mi cie Diiloŋ-dūŋ-baamba famba caarāŋ muw. Diiloŋo hāa-mi maacemma famma yaa-i na hɔlma-na wuw mi waŋ u nelma-i hiere baa-na. ²⁶Nelma famma naa fuw yinantaamba-na, ŋga fiefie-i-na u pigāaŋ u dūŋ-baamba-i baa-ma. ²⁷U taara ba suw nel daama gbāa kāyā nuwba-i nileiŋa-na hiere kāyamma maŋ. Nelma famma yaa daama: Kirsas dii na hɔmmu-na, u yaa fieŋ na hɔmmu-i wuw na ka da Diiloŋo-i. ²⁸I waŋ Kirsas faŋo maama yaa-i baa nuwba-i hiere; die da umaŋ, i dii bincuw-nelma u tūnni-na a tigiŋ-yo fafamma Kirsas horre-na a hā Diiloŋo-i baa-yo. ²⁹Ku'i cie na da mi ce maaceŋ daama-i aa Kirsas hāa-mi fɔŋgūw maŋ, mi vaa mi fere baa u yaa-i. U yaa kāayāŋ-mie.

2 Namaaŋo-i baa Lawodisetaamba-i, ka hel baa bamaŋ bi nuw mi maama-i namaa temma-i aa ba sa suw-mi, mi taara na suw miŋ vaa mi fere dumaa na maama-na. ²Mi vaa mi fere vaama famma-i da mi dii sireiŋa nei aa nelnyulmu da mu ce na bel na-naa fafamma, aa Diiloŋo duw hā-na cēcēmungu-i ku sinni-na hiere. Ku yaa na ka suw u kusūŋgu-i, ku yaa na ka suw *Kirsas-i. ³Nelnulle-i hiere baa cēcēmungu-i hiere nii dii baa u yaa-i.

⁴Mi sa taara nudɔɔltie naa tāal-na, ku'i cie mi ta mi waŋ mafamma-i. ⁵Miŋ fie'a mii si dii na caaŋ-nu, mi huwŋga dii. Aa da mi da naŋ ceŋ na weima-i fafamma dumaa, baa naŋ bilaa Kirsas maama-i

*1:24 *Diiloŋ-dūŋ-baamba*: Ma nyegāaŋ girekimma-na wuw: «Kirsas maŋ mulieŋ muliema maŋ u borre maama-na...» Ba gbē Diiloŋ-dūŋ-baamba yaa dumaŋo-na. Nieŋ Kol. 2.19.

kpelle dumaa, ku sa gbuu suɔ aa dɔlnu-mie.

Kirsa yaa weima-i hiere

⁶Naŋ hūyāa Itieno-i Yesu-Kirsa maama-i dumaa, taa na wuo na saanu baa-ma dumei. ⁷Naŋ kaasinni u horre-na aa na yaŋ na weimambaa-ba-i hiere na hā u yaa-i. Nyaarāaŋ-yuɔ ŋaa maŋ waŋ baa-na dumaa aa na gbu na ta na ce Diiloŋo-i kasi saa da-yo.

⁸Baa na yaŋ molo ji kar u huoyasanga cure-nei biēna-nei. Baŋ waŋ mamaŋ baa-na, ba bīncuɔŋ-maama. Ma hilaa nelbilieŋ ānjɔɔma-na hīema-na bande, *Kirsa maama sī. ⁹Bige-i cie mi waŋ-ma dumaŋo-na? Ku yuŋgu yaa daaku wuo: Sinni maŋ dii Diiloŋo-na hiere, ni yaa bi dii Kirsa-i-na. ¹⁰Aa u yaa cie namaa na da Diiloŋ-bīmbīnni-i hiere ni kūŋgu-na. U yaa fīŋgɔtesīnni-i hiere baa yuntesīnni-i hiere ni yuŋgu-na. ¹¹Fuo maama yaa nuɔ-i namaa na *jā, aa *jāmma famma-i nelbilieŋ-maama sī, Kirsa maama. Ku yaa hielaŋ ānjɔɔbabalamma-i i hōmmu-na. ¹²Naŋ daa *batemu-i kuu dii ŋaa ba fuuriye-nei baa Kirsa-i aa na sire baa-yo. Diiloŋo himma maŋ siire-yuɔ hiel-o kuomba hōlma-na, naŋ haa na naŋga-i mei ku'i cie na sire baa-yo.

¹³Diēlūo-i-na, na āmbabalma-i baa naŋ ŋa na'a na saa jā, kuu naa ce-na ŋaa bikuoŋ namaa Diiloŋo yaŋga-na. Ŋga fiefie-i-na, u siire-nei baa Kirsa-i. U hurii i āmbabalma-i hiere. ¹⁴I cālmuɔ ŋa naa nyegēŋ sebe maŋ nuɔ-i, Kirsa kuliŋgu cie u taalnu-yuɔ. ¹⁵U Biɛŋo kuliŋgu bi cie u yar u bigāarāamba-i aa hūu fīŋgɔtesīnni-i baa yuntesīnni-i ba wulaa, aa bel-ba vaa-ba hel baa-ba nuɔmba-i hiere ba da ba suɔ wuo u yaraa-ba.

¹⁶Terieŋgu faŋgu-na, nuɔmbaŋ cāl-naŋ dumaa na niwuoniŋ-kūŋgu-na baa na niinyōnniŋ-kūŋgu-na, baa na ta na kāŋ-ku. Baŋ bi cāl-naŋ dumaa pon-

sanni kūŋgu-na, baa ceifeleŋo kūŋgu-na a naara *yitiēnaŋgu kūŋgu-na, baa na bi ta na kāŋ kufaŋgu-i. ¹⁷Baŋ nyaarāa mamaŋ nuɔ-i daama-i hiere, ma waa ŋaa nelma maŋ juoŋ ma foguŋgu, a ne da Kirsa yaa ma belle-i. ¹⁸Bamaŋ wuo bafamba sa ce bombolma aa ta ba buol *dɔrɔɔpɔrbiemba-i, baa na yaŋ ba tāal-na hiel-na hōntɔbiloŋo. Baŋ waŋ mamaŋ hiere, ba ciera wuo Diiloŋo'i caraaya-bei baa-ma. Bafamba fereŋ ānjɔɔma ce ba ta ba hōgɔrra. ¹⁹Ba saa bel Kirsa maama-i nammu hāi, a ne da u yaa i yuŋgu-i aa mie i waa u borre-i. Fuo yaa cie i bel i-naa fafamma bel daama-i temma-i tie kāyā i-naa aa kunaŋgu ta ku suur-yie ku naara ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.

²⁰Naŋ kuu baa Kirsa-i, nelbiliemba nunni sie tiraa gbāa bel-na. Ma daa nie na ta na nu ba nunni-i ŋaa naa dii baa-ba? Da ba ce ba'a: ²¹«Daaku saa saaya ŋ yieya-kuɔ, daaku saa saaya ŋ wuo-ku, daaku saa saaya ŋ bie-ku.» ²²Nimaŋ nifanni-i daani-i hiere ni cor ni kā baa ni yaŋga. Āncemma famma-i daama-i nelbiliemba'i juɔ baa-ma. ²³Da ŋ ta ŋ nema, ma biyaa ŋaa ma faa; ma guor-ni ŋ cārā Diiloŋo-i, aa ce ŋ hiire ŋ fere, aa tiraa ce ŋ ce ŋ kūɔma-i kpāncōlgūo. Ŋga yuŋgu si dii-mei, ma sa ce nelieŋ nuɔ ŋ suɔ ŋ fereŋ belma kelkel.

3 Naŋ siire baa *Kirsa-i kuliŋgu-na, vaaŋ na fere baa dɔr-niini taaramma yaa-i. Kirsa dii kusuɔŋ-nu'i tiēna Diiloŋo caaŋgu-na. ²Yaŋ hīemaŋ-niini-i aa na vaa na fere baa dɔr-niini yaa-i. ³Na saa da, naa dii ŋaa na kuu aa na yaleiŋa kā ka cīŋ baa Kirsa-i Diiloŋo-na. ⁴Na yaleiŋa tieŋo yaa Kirsa-i. Duo jo yiŋgu maŋ nuɔ-i, na ka bi waa baa-yo ta na ce na bāaŋgu-i.

Āncōlmma baa ānfelemma

⁵Terieŋgu faŋgu-na, hielaŋ ānjɔɔbabalamma-i na hōmmu-na;

ma yaa diyaan-naḡ bīḡwosīnni-na, baa tīlāsīnni-na hiere, baa figīḡ-hāлмааḡgu-na, baa cāncāyā-i-na. Na saa da, da ḡ ta ḡ ce cāncāyā-i, kuu dii ḡaa ḡ yaanḡ Diiloḡo-i aa ta ḡ kuye ḡ yufieḡ-niini. ⁶Mafamma temma yaa juḡḡ baa Diiloḡo-berru-i. ⁷Namaa naḡ ḡa na'a na saa hi suḡ *Kīrsa-i, na taa na ce ku yaa-i. ⁸Ḳḡa fieḡ-i-na, ḡḡdulle-i, baa ḡḡḡḡla-i, baa ḡḡbabalaḡḡa-i, baa tuosīnni-i, baa tīlāsīnniḡ-āndenni-i, niēḡ-niḡ hiere aa na yaḡ-ni. ⁹⁻¹⁰Naḡ naana na āncolomma-i aa suur ānfelomma-na, hielaḡ na naḡḡa coima-na. Yinni maḡ joḡ Diiloḡo ce-na nelfelaḡ namaa na da na waa fuḡ temma a ta na suḡ-yo fafamma. ¹¹Terieḡḡu faḡḡu-na, *Yuifuyieḡ nuḡ o! Yuifuyieḡ nuḡ sī o! Ḳ *jāa o! Ḳ saa jā o! Ḳ suḡ sebe o! Ḳ sa suḡ sebe o! Perruntiyieḡ nuḡ o! Kōrieḡ nuḡ o! Nebiḡ nuḡ o! Na cie hiere kuuduḡḡḡu, unaa saa buḡ unāḡ-na. Ḳḡa kumaḡ yuḡḡu, ku yaa Kīrsa-i. U yaa weima-i hiere na hieroḡo-i hiere na wulaa.

¹²Diiloḡo yufellenḡ hilaa-nei u ce-na u baanḡ namaa aa tuḡ ḡḡl-na, namaa na bi saaya na waa hujantaanḡ namaa, aa na ta na kāyā na-naa. Na saaya na waa hīehīe, aa na ta na hiere na fere. Baa na bi yaḡ na ḡḡmmu ta mu huol. ¹³Umaḡ ḡuḡ ce umaḡ kuujāḡḡu, kutieḡo tiil-ku nammaḡ-temma. Aa weiḡ da ma waa bamaḡ ḡḡlma nuḡ-i, ba yaḡ ma tī ḡaa Itieḡ uḡ yaanḡ namaa maama tī dumaa u ḡuḡḡa-na. ¹⁴Ḳḡa kumaḡ yuḡḡu hiere, ku yaa ḡaa nelnyulmu-i. Nelnyul da mu waa-nei, ku yaa na ka ḡbāa bel na-naa fafamma. ¹⁵Kīrsaḡ juḡ baa yaafēlle maḡ, Diilo yaḡ na ta na kuye di maama. Na saa da, Diiloḡo jḡḡuḡḡ difande maama yaa-i baa-na na da na ḡbāa ce baaduḡḡ namaa. Taa na ḡbu na ce-yo kasi saa da-yo. ¹⁶Yaanḡ Kīrsa nelma da muntīe-nafamma na ḡḡmmu-na. Taa na hāalā na-naa baa-ma aa na ta na dii nelma na-

naa tūnniḡ. Na ta na ce-ma bīncōmma. Taa na jaal Diiloḡo-i baa *Diiloḡ-Yallenḡ dii neiḡ maḡ na nunni-na. Taa na hāl-ni na tuḡlmu-yuḡ aa hāl-ni ḡbelieḡ-yo baa na ḡḡmmu-i hiere. ¹⁷Naḡ waḡ mamaḡ hiere, baa naḡ ceḡ mamaḡ hiere, taa na ce-ma ḡaa Kīrsaḡ taaraḡ-kuḡ dumaa. Aa fuḡ barguḡ-i-na, taa na ce i To-i Diiloḡo-i kasi saa da-yo.

Diiloḡ-dūḡ-baambaḡ saaya ba waa dumaa ba dūnniḡ-ḡḡmmu-na

¹⁸Caanḡ namaa, taa na sie na bōlbaa-ba wulaa ḡaa Itieḡ uḡ taaraḡ-kuḡ dumaa. ¹⁹Bōlaanḡ namaa, yaanḡ na caamba maama ta ma ḡḡlmu-nei; baa na ta na vāa na yammu-i baa-ba.

²⁰Bisālḡ namaa, da ku fie ce nie nie, taa na nu na bīncuḡmba nunni-i, ku yaa ḡḡlaanuḡ Itieḡo-i. ²¹Bientobaa namaa, baa na ta na ce kuujāḡḡu na bisālm-ba-na, ku ḡbāa seḡ ba kūḡma-i.

²²Kōraanḡ namaa, da ku fie ce nie nie, taa na nu na yuntaamba nunni-i. Baa na ta na ce ba yufellenḡ yoḡ ba da ba ḡḡl-na. Da ba hā-na maacemma-i, niēḡ Itieḡo-i aa na ce-ma baa ḡuḡḡa diei. ²³Ḳ maacemma da ma fie waa hama-i temma-i, firnu ḡ ḡuḡḡa-i ḡ ce-ma. Baa ta ḡ ne-ma wuḡ nelieḡ maama, ta ḡ ne-ma ḡaa Kīrsa maama. ²⁴Na saaya na suḡ wuḡ Itieḡo ka pā-na. Uḡ jīena ci-iluḡḡu maḡ tuḡ cie u baamba-i, na ka ḡaku. Itieḡo yaa Kīrsa-i aa na cāa u yaa-i. ²⁵Diiloḡo sa ce cieluḡ; a ce dumaanḡo-na, umaḡ ḡuḡ ce maacembabalamma-i ma ka wuo-yo.

4 Yuntaanḡ namaa, bilaanḡ na kōraamba-i fafamma baḡ bel nelieḡo dumaa. Na saaya na suḡ wuḡ unāḡo dii ḡḡḡo-i-na namaa bi yuḡḡu-na.

Āmperiema

²Vaanḡ na fere na ta na cārā Diiloḡo-i ḡḡnni maḡ joḡ. Taa na ce-yo kasi saa da-yo. ³Aa na bi ta na cārā-yuḡ na hā

mieŋo-i; wuɔ u tigiŋ terieŋgu-i u hã-ye i gbãŋ waŋ *Kirsã maama-i baa nuɔmba-i. Dielũɔ-i-na maa na fuo, ŋga fiefie-i-na Diiloŋo pigãaŋ-ye baa-ma. Mii dii kaso-i-na mafamma maama yaa nuɔ-i. ⁴Miŋ saaya mi waŋ-ma kaala-mei dumaa nuɔmba suɔ-ma, cãarãŋ-yuɔ u hã-mi ku fõŋgũɔ-i. ⁵Taa na suɔ na fereŋ bel-ma bamaŋ saa hi hũu Yesu maama-i ba hõlma-na. Baa na gonyã ãnsõsõmma aa na waŋ kuufafaŋgu cemma-i. ⁶Na saaya na ta na suɔ nuõŋgu baa nuɔmba-i aa na waŋ belle waa na nelma-na, ku yaa umaŋ duɔ yuu-na baa nelma na ka suɔ u siema.

Jaaluperieŋgu

⁷Mamaŋ dii-mie bande-i-na, Tisike duɔ kã, u ka waŋ-ma baa-na. Mi kuye u maama-i. U yaa mi natobiŋo, u yaa mi wuɔratieŋo, u ce pãama baa-mi Itieŋo maacemma-na. ⁸Mi siire-yuɔ baa ma yaa-i mie u ka waŋ ma yaŋga-i baa-na a fẽ na hõmmu-i. ⁹Ba ka ce hũmelle-i kuuduõŋgu baa na nellen-wuõŋo-i Onesimu-i. I natobiŋo naŋo'i ufaŋo-i *Kirsã horre-na, u wuɔ Kirsã hũmelle-i fafamma. Mi bi kuye fuɔ maama-i. Da ba kã, mamaŋ dii bande-i hiere, ba ka waŋ-ma baa-na.

¹⁰Aritarke maŋ dii baa-mi kaso-i-na, u jaalaa-na. Marke maŋ Barnabasi ba horõŋo bi pãa na jaaluŋgu. Kumaŋ ŋaa Marke kũŋgu-i, mi waŋ-ma baa-na tĩ; duɔ kã yiŋgu maŋ nuɔ-i na terieŋgu-

na, na bel-o fafamma. ¹¹Baŋ biŋ Yesu maŋ Yutusi-i u bi jaalaa-na. Na saa da, *Yuifubaa-ba maŋ hũyãã Kirsã maama-i, ba siei baŋ daaba yaa dii baa-mi i tie waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i. Ba kãayã-mie boi.

¹²Epaŋfiraŋi[†] bi pãa na jaaluŋgu. Uŋ yeŋ Kirsã cãarãŋo, u vaa u fere tuɔ cãrã Diiloŋo-i u hã-na hõnni maŋ joŋ na da na bel Diiloŋ-hũmelle-i nammu hãi aa naŋ kaasinni die a gbãa ta na ce Diiloŋo huõŋga-i weima-na hiere. ¹³Mi ka gbeliŋ-yo u huõŋ-nu: U vaa u fere na maama-na baa Lawodisetaamba maama-na ka hel baa Irapolisitaamba-i hiere. ¹⁴I jĩeŋo-i Like-i daatoryieŋo-i a naara Demasi-i ba bi pãa-na jaaluŋgu.

¹⁵Jaalaŋ i natobimba maŋ dii Lawodise-i-na, baa Ninfa-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ tigiŋ ba cãrã Diiloŋo-i u dumelle-na. ¹⁶Da na kalaŋ sebe daayo-i tĩ, na saŋ-yo na hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii Lawodise-i-na bafamba bi ka kalaŋ-yo. Mi nyegãaŋ unaŋo bi hã bafamba-i, da ba kalaŋ-yo ba ka saŋ-yo bi hã namaa na kalaŋ. ¹⁷Waaŋ baa Arsipe-i wuɔ mei ciera Itieŋ uŋ hãa-yo maacemma maŋ, u gbãŋ u ce-ma fafamma.

¹⁸Mi pãa-na jaaluŋgu boi. Muɔ Pol, muɔmei nyegãaŋ terieŋ daaku-i baa mi fereŋ naŋga. Yaŋ ma ta ma tienu-nei wuɔ mii dii kaso.

Diilo kãyã-nei.

[†]4:12 Ma nyegãaŋ girekimma-na wuɔ: Na nellen-wuõŋo-i Epaŋfiraŋi bi pãa na jaaluŋgu. Saa-ku baa 1.7.

Polņ nyegāņ sebediēlāņo maņ hā

Tesaloniketaamba-i

Nelmuoyamma

Polņ hilaa hāaliņ-helma-i tuo wuora u waņ Diiloņ-nelma-i, u hii Tesalonike nelle-i ku yaa nuo-i. Uņ hii waņ-ma, nuomba namba hūu-ma. Ņga *Yuifubaa-ba maņ waa terieņgu-na, banamba saa hūu-ma baa-yo, a ce u saa da huoņgu, wuo ta kā Bere (Pōpuor. 17.1-10). Ku huoņgu-na, u wuoratieņo-i Timote wuo ji nyaanu-yuo ka da-yo dii Korēnti.

Uņ birii u huoņgu-i aa kumaņ ce Tesalonike-i-na, Timote wuo suur ku yaanġa-na a tūnu-yuo. Kuo gbuu silaa dōlnu-yuo. Wuo nyegēņ sebe daayo-i a saanġ-yo hā Tesaloniketaamba-i.

U duoņ baa Diilojaale; wuo u nuo wuo ba nyaarāa Yesu maama-na aa ba maama tiraa ta ma dōlnu manaa (sap. 1). Ku huoņgu-na, u dii u nuņgu-i uņ cie maacemma-i dumaa ba hōlma-na Tesalonike-i-na (sap. 2-3). U diyaa sireiņa bei wuo ba ta ba ce kumaņ dōlaanuņ Diiloņo-i. Kumaņ saa bi kaalaa ba wulaa kuomba siremmaņ-kūņgu-na, baa *Kirsā jommaņ-kūņgu-na, u kaalaaya-kuo baa-ba wuo Itieņo ka jo, aa bamaņ hūyāa u maama-i ba ka waa baa-yo (sap. 4-5).

Jaaluņgu

1 Muo Pol, muo baa Silvē[‡] a naara Timote, miemei nyegāņ sebe daayo-i a die hā Diiloņ-dūņ-baaņ namaa namaņ cuu Itieņo-i Yesu-Kirsā huoņ-nu dii Tesalonike-i-na. Diiloņo kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

Tesaloniketaambaņ wuo Diiloņ-hūmelle-i dumaa

²Yinni maņ joņ i jaal Diiloņo-i na maama-na hiere, aa die tie cārā-yuo huoņgu huoņgu, na maama sa karaanuyie. ³Ninsie ninsie, naņ haa na nanġa-i Itieņo-i Yesu-Kirsā-i-na dumaa, baa nelnyulmuņ yeņ kpelle dumaa na hōmmuna, a naara naņ gbu na niya u jomma-i dumaa, die tie jaal i To-i Diiloņo-i, mafamma sie gbāa karaanuyie. ⁴Tobiņ namaa, i suyaa wuo Diiloņo dōlaana aa fiel-na ce-na u baanġ namaa. ⁵Iņ waanġ *Neldōdōlma maņ baa-na, ma saa waa nelgbāņgbālamma yoņ, *Diiloņ-Yalle himma waa-meī aa ninsoņ-kerre yaa-i. I suyaa i fereņ belma na hōlmana die kāyā namei na da na fa. ⁶Na cie űaa mie baa Itieņo-i iņ cie dumaa: a hūu Diiloņ-nelma-i ba ta ba gbu ba muliēņ-na ma maama-na. Ņga, baņ fie ba muliēņ-na, Diiloņ-Yalle fie na hōmmu-i. ⁷Naņ cie mafamma-i, bamaņ hūyāa Diiloņ-nelma-i Maseduoni-i-na, baa Akayi-i-na hiere, na pigāaņ-ba hūmefafalle yaa-i. ⁸Itieņo maama hilaa na terieņgu-na a bure ka hi Maseduoni-i baa Akayi-i hiere; aa ba'i sī yoņ, naņ haa na nanġa-i Diiloņo-na dumaa, nuomba nuo-ma terni-na hiere ka saa. A ce ii si dii die muliēņ i fere waņ manamma meī. ⁹Iņ kāa na terieņgu-na aa na ka bel-e fafamma dumaa, ba waņ-ma terni-na hiere, aa tiraa ta ba waņ wuo na naana na cufieņa-i aa cu ninsoņ-Diiloņo huoņnu ta na cāa-yo. U yaa Cīcēlmantieņo-i. ¹⁰De-i-na, na cie u Biēņo-i Yesu jomma yaa-i a hel dōro-i-na. U piēņ u yaa-i sireyuo kuomba hōlma-na. U yaa ka kor Diiloņo-i hā-ye.

[‡]1:1 Silvē yerre nande yaa wuo Silasi.

Polņ cie maacemma maņ Tsalonike-i-na

2 Tobij namaa, namaa fere-i na suyaa wuo i saa kā na nelle-na gbāņg-bāņ. ² Baņ tuoraaya-yie dumaa aa ce-ye kpāncōlgūo-i Filipu-i-na aa i suō die kā na terieņgu-na, na saa yaņ-ku suōma. Aa iņ kaa, i bigāaraamba fie ka cira ba sie yaņ-ye, Diiloņo haa-ye holle i gbāņ waņ *Neldōdōlma-i baa-na. ³ Iņ waņ mamaņ baa-na, ninsōņ-kerre yaa-i, i sa jōguōņ-na baa kuubabalaņgu, i sa bi taara i tāal moloņo. ⁴ Diiloņo nie da i hōmmu faa, ku'i cie u hā-ye baa Neldōdōlma-i wuo i waņ-ma baa nuōmba-i. Uņ ciera i waņ mamaņ, i waņ ma yaa-i. Ku saa ce ņaa i piye nuōmba da ba dōl-e, ņga i piye Diiloņo'i duō dōl-e. U yaa suyaaņ i hōmmu-i hiere. ⁵ Na suyaa kerre wuo i saa tie piye dawōruō, i saa bi tie piye na da na hā-ye biņkūņgu; Diiloņo yaa i siera. ⁶ I saa taara yerre na terieņgu-na, ka feņ ji bī terni nanni-na. ⁷ A ne da iņ yeņ Yesu-Kirsa *pōpōurbieņ mie, ii naa gbāa haa i fōņgūo-i nei. Iņa mafamma saa ce; i yaaņ aa bel-na da hiehie ņaa baņ bel bisālāaņo dumaa. ⁸ Na maama dōlnu-yie ma cor, a ce iņ ņa naa kā die ka waņ Neldōdōlma-i baa-na, kuō kuliņgu na fie jo, ii naa hūu-ma ku na maama-na. Coima saa fa, na maama dii kpelle i hōmmu-na cor.

⁹ Tobij namaa, iņ cie muliema maņ na hōlma-na, ma maama tiyāanu-nei ke? I cie maacemma-i bāaņgu-i baa isuōņgu-i a taara i nuņ-juuru-i i fere. I waa mafamma-na aa bi tie waņ Neldōdōlma-i baa-na. ¹⁰ Iņ cie kumaņ na daa-ku, Diilo fuō fere bi daa-ku. I ciluō naa fa aa vii baa-na na hōlma-na. I saa cāl moloņo. ¹¹ Na suyaa kerre wuo ii naa bel Diiloņ-dūņ-baaņ namaaņo-i hiere ņaa i bisālņ namaa ¹² a dii nelma-i na tūnni-na, aa dii sireiņa nei, aa waņ-ma kuola-mei baa-na wuo na ta na ce Diiloņo huōņga. U yaa

biēņ-naņ wuo na ka ce na bāaņgu-i baa-yo u nelle-na.

¹³ Iņ waaņ Diiloņ-nelma-i baa-na, na suō-ma wuo Diiloņ-nelma, kere nelieņ-nelma sī, aa hūu-ma; i bi jaal Diiloņo-i yinni maņ joņ mafamma-na. Ninsie ninsie, Diiloņ-nelma. Ma kāyā ma hūutaaņ namaaņo-i na hōmmu-na.

¹⁴ Tobij namaa, Diiloņ-dūņ-baamba maņ dii *Yude-i-na, *Yuifubaa-baņ haa yaahuolo maņ bei, namaa nelieņ-baamba bi haa yaahuolo faņo temma yaa nei. Mamaņ daa bafamba-i, ma'i bi daa namaaņo-i. ¹⁵ Yuifuduōņ daaba'i kuō Itieņo-i Yesu-i baa *Diiloņpōpōurbieamba-i, aa tiraa haa yaahuolo-i mieņo-na. Ba bigāaņ nuōmba-i hiere; ba maacemma sa dōlnu Diiloņo-i. ¹⁶ Ba sa taara i piye pigāaņ *nieraaamba suō baņ ka kor dumaa. A ce dumaaņo-na, ba migāaņ ba naara kuaņgu ba āmbabalma-na. Ma saa ji fa Diiloņo juō yagar gāņ baa-ba.

Tsaloniketaamba kūōma bilaa Pol

¹⁷ Tobij namaa, iņ fie ta hel na hōlma-na, i hōmmu dii kusuōņ-nu'i. Iņ taa, ku saa da yinni na kūōma fūnuņ bel-e, a ce i gbuu vaa i fere die gbāņ bir kā ka ne-na. ¹⁸ Iņ duōņ tie waņ-ma wuo i ka kā ka ne-na, ku yuu niele. Muō Pol, muō fuō mei suyaa mi maama-i. Iņa hōnni maņ joņ *Sitāni tuō boruona i hūmelle-i. ¹⁹ Haba-i cieņ i tie hiņ Diiloņ-papāmuņgu taalūņgu-i? Haba-i fieņ i hōmmu? Namei sī wei? Itieņo-i Yesu duō ji jo, namei ka ce i ce bōi. ²⁰ Coima saa fa, namei ka ce i ce bōi, namei ka fē i hōmmu-i.

3 Ku'i cie na da iņ buōra i-naa nuō aa i sa tiraa nunu-nei, ma saa ji fa, i naa i tiēna i kula Ateni-i-na ² aa puōr i natobiņo-i Timote-i na wulaa. Timote ce Diiloņ-maacemma; u wuōra u waņ *Neldōdōlma-i baa nuōmba-i. I puōraa u duō ka dii sireiņa nei na

Diilonḡ-hūmellenḡ-kūṅgu-na ³kumaṅ ka ce yaahuolo maṅ haanḡ-yie daayo-i u baa ji ce unāṅ nuḡ ḡ nanna hūmelle-i. Namaa fere-i na suyaa wuḡ mie maṅ hūyāa Kirsmaama-i kuu dii ḡaa i bi hūyāa ma die mulieṅ yaa-i. ⁴Iṅ waa na hōlmana, ii naa gbuya-nei wuḡ mie maṅ hūyāa Diilonḡ-maama-i, ba ka ce-ye kpāncōlgū. Ninsie ninsie, ma bi cie; na saa yaṅma damma. ⁵Ku'i cie na da miṅ'a mi sa nunu-nei, mi da mi sie gbāa tēna da mi cie, mi naa mi puḡ Timote-i u duḡ ka ne Diilonḡ-maamaṅ yeṅ dumaa na hōmmu-na aa ji tūnu-mie. Mi holle naa ta di tie wuḡ sī *Sitāni daa munsu-urmu na hōlma-na a ce i maacemma ce maacengbāṅgbālāmma. ⁶Iṅga Timoteṅ kāa aa jo, u juḡ baa nelfafamma ji tūnyie. U ciera wuḡ Diilonḡ-maama dii kpelle na hōmmu-na yogo, aa na dōl na-naa. Aa tiraa cira na gbu na kuye i maama; wuḡ na kūomaṅ bilaa mieṅo-i dumaa, mie maama bi bilaa namaaṅo-i dumei. ⁷Tobiṅ namaa, iṅ fie i ye yaahuolo-na baa muliema-na, iṅ juḡ nu wuḡ Diilonḡ-maama dii kpelle na hōmmu-na, sireiṅa daa-ye. ⁸Naṅ nyaarāa Itieṅo maama-na, i kūoma firinu fieṅie-i-na. ⁹Naṅ fēṅ i hōmmu-i dumaa Diilonḡ-hūmelle-na, i sie gbuu gbāa jaal Diilonḡo-i! ¹⁰Bāaṅgu-i baa isuṅgu-i, i gbu i cārā-yuḡ wuḡ u kāyā-yie i bir kā na wulaa ka da-na baa i yufelle, aa nelma maṅ saa kaala na wulaa Diilonḡ-hūmelle-na, i kaala-mei baana.

¹¹I To-i Diilonḡ fuḡ fere-i, baa Itieṅo-i Yesu-i, ba hā-ye hūmelle-i i gbāṅ bir kā na wulaa. ¹²Aa naṅ dōl na-naa dumaa, aa bi ta na dōl nuḡmba-i hiere, Itieṅo tuḡ dii kuaṅgu u naara-kuḡ, a ce na ta na dōl na-naa ḡaa mie iṅ dōl-naṅ dumaa. ¹³U migāaṅ na hōmmu-i a ce-na nelfafaṅ namaa a ce Itieṅo-i Yesu duḡ ji jo baa u baamba-i, i To-i Diilonḡo baa da cālmuo nei.

Wuḡsaṅgu maṅ dōlaanuṅ Diilonḡo-i

4 Tobiṅ namaa, mamaṅ tūyāa i die waṅma baa-na, ma yaa daama: Naṅ saaya na ta na wuḡ wuḡsaṅgu maṅ ku ta ku dōlnu Diilonḡo-i, i pigāaṅ-na baa-ku. Ninsie ninsie, na bi wuḡ wuḡsaṅgu faṅgu yaa-i. Iṅga fieṅie-i-na, i gbu i cārā-nei, nieṅ Itieṅo-i Yesu-i aa na dii kuaṅgu na naara-kuḡ. ²Itieṅo-i Yesuṅ'a i tie wuḡ wuḡsaṅgu maṅ, na saa bi yaṅku suḡma; i waṅku baa-na cor. ³Diilonḡ uṅ taaraṅ kumaṅ, u taara na ciluo fa; u sa taara na ta na ce biṅwosinni. ⁴U taara na hieroṅo-i na vii baa na caamba-i fafamma, na baa yaṅ nelbiliemba da na yireiṅa mumbiēnammu, ⁵na baa yaṅ cakūṅgu ta yaṅga nei ḡaa bamaṅ sa kāalāyāṅ Diilonḡo-i kuṅ taa yaṅga bei dumaa. ⁶Cakūṅ daaku-i, molo baa ce gbomma famma-i u nanolḡ-na. I waṅma baa-na tī kuola-mei wuḡ, bamaṅ cieṅ gbomma famma temma-i, Diilonḡo ka suu ma sōlaaṅgu-i hiere bei. ⁷Na saa da, Diilonḡo saa cira i tie wuḡra i ce pōpōr-sinni, ḡga wuḡ i yaṅ i ciluo fa. ⁸Terieṅgu faṅgu-na, umaṅ duḡ cīina nel daama-i, u baa da nie sī u cīinaana nelbilieṅ-nelma, ḡga Diilonḡo maṅ hāa-na u *Yalle-i, kutieṅo cīinaana u yaa-i.

⁹Tobiṅ namaa, naṅ saaya na ta na dōl na-naa dumaa, Diilo fuḡ fere pigāaṅna baa-ku tī. A ce dumaṅo-na, molo sie tiraa mulieṅ u fere wuḡ u nyegēṅku hā-na. ¹⁰Diilonḡ uṅ taaraṅ na ta na dōl na natobimba-i dumaa, ninsie ninsie na bi dōl na-naa dumei Maseduoni-i na hiere. Iṅga tobiṅ namaa, jande, i cārā-nei, diyaṅ kuaṅgu na naara-kuḡ. ¹¹Taa na kuye yaafēlleṅ-kūṅgu-i na muntienammu-na, baa na ta na dii na nunni-i nelma maṅ saa hi-na, taa na bi taara na nuṅ-juuru-i na fere ḡaa iṅ waṅma baa-na dumaa. ¹²Mafaṅ da ma ce, puoṅ-nuḡmba ka ta ba kāṅ-na, aa na ka gbāa ta na fa na yunniṅ-maama-i na fere.

Itieņo jommaņ-kūņgu-i

¹³Tobiņ namaa, i taara na suv ninsōņo-i bamaņ suuri hēema-na tī ba kūņgu-na, ku yaa ku sie ta ku jaņ-na ņaa bamaņ sa hieņ taalunġu Yesu jomma-na kuņ jaņ-baņ dumaa. ¹⁴Iņ hūyāa-ma wuō Yesu kuu aa sire, kuu dii ņaa i bi hūyāa-ma wuō bamaņ hūyāa u maama-i aa ku, yiņġu dii baa yiņġu, Diiloņo ka sire-bei ba ka waa baa Yesu-i.

¹⁵I gbāa waņ mamaņ baa-na a saa baa Itieņo nuņ-āndaanġu-i ma yaa daama: wuō duō ji tuō jo yiņġu maņ nuō-i, mie maņ kaa waa cicēlma-i, i sie ta yaanġa bamaņ suuri hēema-na. ¹⁶Yi- iņġu faņġu-na, Diiloņo ka ce ku doņ. I ka nu *dōrōpōuēriemba yuntieņo pi- iye da gbagaga, aa Diiloņ-yerre bu. Die i ne, i da Itieņo hiire u jo. Bamaņ hūyāa u maama-i aa ku, ba yaa ka sire igēna. ¹⁷Bafaņ da ba sire, mie maņ kaa waa cicēlma-i huōņġu faņġu-na, u gbonu-yie baa-ba a teteņ-ye kā baa-ye dii nyaasinni-na i ka jārā Itieņo-i dii dōrō-i-na aa pāņ tīe baa-yo gbula. ¹⁸To- biņ namaa, taa na waņ nel daama-i na dii sireiņa na-naa nuō.

5 Tobiņ namaa, Itieņo jommaņ-belle-i baa u jommaņ-yiņġu-i ku kaalaaya na wulaa. ²Namaa fere-i na suyaa wuō u jommaņ-yiņġu ka tugol nuōmba-i ņaa cuoyuo uņ tugol dumaa isuōņġu-na. ³Huōņġu maņ nuō-i nuōmba da ba ji ta ba cira: «Fiefie-i-na, terieņġu fie, i huleiņa sa tie baa weima»; kufaņġu huōņġu'i nuō-i yaahuolbalaņo ka tugol-ba ņaa cakusūntieņ u kusūņġuņ tugol-o dumaa. Molo ceraa u kor yaahuolo daayo-na. ⁴Iņġa namaaņo-i, mi natobiņ namaa, naa si dii kukulma-na yiņ daaku da ku gbāa tugol-na ņaa cuoyuo uņ tugol dumaa. ⁵Na hieroņo-na hiere, cecermaņ-bisālġ namaa, na ce na weima-i gbagbaama-na. Kukulmaņ-nuōņ mie sī, isuōtaņ mie

sī. ⁶Terieņġu faņġu-na, baa na yaņ i gonya duōfūmmu banamba temma-i, ku saaya i tīe i yufieņ-na, aa i suō i fereņ belma. ⁷Nuōmba hinu ba duōfūņ isuōņġu'i nuō-i, aa ba bi hinu ba nyōņ ba kure isuōņġu'i nuō-i. ⁸Iņġa mie iņ yēņ cecermaņ-bisālġ mie, ku saaya i suō i fereņ belma. Iņ hūyāa Yesu maama-i baa huōņġa maņ, i ce huōņġa faņġa-i baa i nelnyulmu-i i tie cinnu i fere *Bigāārāņo heiņa baa ji hi ye. Aa iņ hīņ koņkoro taalunġu-i, kuu dii ņaa i diyaa kolluņ-cūnni-i tīena. ⁹Diiloņo saa fiel-e duō ji gāņ baa-ye, u fiēlaa-ye Itieņo-i Yesu-Kīrsa duō kor-e. ¹⁰U kuu mie maama yaa nuō-i, wuō duō ji bir jo, i kuu tī wa, ii dii cicēlma yogo wa, i waa baa-yo. ¹¹Terieņġu faņġu-na, na saaya na cor ta na dii sireiņa na-naa nuō aa ta na kāyā na-naa Diiloņ-hūmelle-na.

Pol diyaa nelma Tesaloniketaamba tūnni-na

¹²Tobiņ namaa, bamaņ cieņ Diiloņ- maacemma-i na hōlma-na, Itieņ uņ haa bamaņ na yuņġu-na ba da ba ta ba pigāaņ-na hūmelle-i, jande, i cārā- nei, taa na kāņ-ba. ¹³Taa na kāņ- ba fafamma, aa na ta na dōl-ba ba maacemma maama-na. Taa na nunu na- naa fafamma.

¹⁴Tobiņ namaa, bamaņ yagaraa maacemma-i, jande, i cārā-nei, diyaaņ nelma ba tūnni-na aa na ta na dii holle kortaamba-na. Taa na kāyā bamaņ saa naņ kaasinni Diiloņ-hūmelle-na yogo. Baa na yaņ na hōmmu ta mu huol baa moloņo. ¹⁵Bilaaņ na fere unāņ nuō ņ baa ji ce ņ nanolġo kuubabalaanġu wuō ņ suu sōlaanġu. Yaaņ aa na ta na kuye kuufafaanġu maama yaa-i bāanġu-i baa isuōņġu-i, namaaņo-i na-naa nuō a ka cor baa niēraamba-i hiere.

¹⁶Yaaņ na hōmmu ta mu fē yinni maņ joņ. ¹⁷Taa na cārā Diiloņo-i hōnni maņ joņ. ¹⁸Taa na jaal Diiloņo-i weima-na hi-

ere. Naņ hūyāa-ma cu Yesu-Kirsa huoņ-
nu, Diiloņo taara na ta na ce ku yaa-i.

¹⁹Baa na ta na cie *Diiloņo Yalle-i di
maacemma-na. ²⁰Da ba waņ nelma maņ
baa-na aa cira Diilopuorunģu, baa na
biε-ma nelsōsōmma. ²¹Ņga taa na ne
nelma-i hiere torro; da na da mamaņ faa,
na ce ma yaa-i. ²²Nieņ āmbabalma-i ma
sīnni-na hiere aa na yaņ-ma.

Jaaluperieņģu

²³Diiloņo-i Hōfēllentieņo bir-na fuo
birma aa u tuo niya-nei fafamma. Ku
yungu yaa daaku: U tuo niya na yaleiņa-i

baa na hōmmu-i baa na kūōma-i; cālmuo
baa ji da-nei Itieņo-i Yesu-Kirsa jommaņ-
yiinģu-i. ²⁴Diiloņo maņ biε-na, u pāa
nuņģu wuo u ka ce-ma, u ka bi ce-ma.
U sa waņ weima aa ji bir baa huoņ-
āndaanģu.

²⁵Tobiņ namaa, taa na bi cārā
Diiloņo-i na hā mieņo-i.

²⁶Taa na jaal tobimba-i hiere fafamma
ņaa ceduoņ-bieņ namaa.

²⁷Mi gbu mi cārā-nei, jande, nieņ
Itieņo-i aa na kalaņ sebe daayo-i na pi-
gāaņ Diiloņ-dūņ-baamba-i hiere.

²⁸Itieņo-i Yesu-Kirsa u kāyā-nei hiere.

Polṅ nyegāaṅ sebhāalīṅo maṅ hā

Tesaloniketaamba-i Nelmuoyamma

Tesaloniketaamba saa naa da tuoleṅ-muntīenammu baa Yesu-Kirsa jommaṅ-kūṅgu-i. Ba hōlma-na, banamba naa cira wuɔ *Kirsa juɔ tī, banamba yagar ma-cencelle wuɔ miwaaṅo tīe tī aa nuɔmba namba'i bir yiera baa ba yuṅ-maama-i. Polṅ daa-ma dumaṅo-na, u nyegēṅ sebe daayo-i duɔ kaala nelma yaanga-i baa-ba. U jaalaa Diiloṅo yaa igēna ba maama-na aa cārā-yuɔ wuɔ u kāyā-bei ba ta ba wuɔ u hūmelle-i fafamma (sap. 1).

Ku huonggu-na, u suɔ dii u nuṅgu-i Yesu jommaṅ-kūṅgu-na, wuɔ «Nelbabalaṅo» yaa saaya u jo igēna. U ka jo ji ce u fere wuɔ u yaa Diiloṅo-i, a tāal nuɔmba bigāaṅ Diiloṅo-i.

Polṅ suyaa mafamma-i dumaṅo-na, u doṅ tuɔ dii nelma Diiloṅ-dūṅ-baamba tūnni-na, wuɔ mulīeṅ da ma fie'a ma ka ko-ba, ba nyaar Diiloṅ-hūmelle-na (sap. 2). U bi taaraaya-kuɔ Tesaloniketaamba wulaa wuɔ ba ta ba cārā Diiloṅo-i ba hā fuɔ fere-i, aa yentaamba ta ba ce maacemma ba taara ba nuṅ-juuru-i yinni maṅ joṅ fuɔ temma-i, aa ba baa bi yaṅ ānfamma cemma-i (sap. 3).

Jaaluṅgu

1 Muɔ Pol, muɔ baa Silvē¹ a naara Timote, miemei nyegāaṅ sebe daayo-i die hā Diiloṅ-dūṅ-baaṅ namaa namaṅ cuu Itieṅo-i Yesu-Kirsa huonggu-nu dii Tesalonike-i-na. ²I To-i Diiloṅo-i baa Itieṅo-i Yesu-Kirsa-i, ba kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

Pol dii sireiṅa Tesaloniketaamba-na

³Tobiṅ namaa, Diiloṅ-hūmelleṅ-kūṅguṅ yuṅ na hōmmu-i ku kā dumaa, a naara naṅ dōl na-naa na bi kā dumaa, i sie gbāa yaṅ Diiloṅo jaalma-i; aa ku yaanga yaa dumaṅo-na. ⁴Naṅ ceṅ sūlma maṅ nuɔmba nammuna, a naara naṅ mulīeṅ mulīema maṅ, aa na yagar nyaar Yesu maama-na, ku sa gbuu fē i hōmmu-i puona. A ce dumaṅo-na die kā terieṅgu terieṅgu, i bie na kūṅgu-i a piye pigāaṅ Diiloṅ-dūṅ-baamba maṅ dii terieṅgu-na.

⁵Tobiṅ namaa, naṅ mulīeṅ *Diiloṅ-nelle maṅ maa-na-i, kumaṅ haan-nei daaku-i, ku'i ka ce di saaya-nei. Ku yaa pigāaṅ wuɔ Diiloṅo suɔ pāmma. Nelieṅ nuɔ niṅ saaya baa kumaṅ, Diiloṅo bi pāni baa ku yaa-i. ⁶Na saa da, bamaṅ cieṅ-naṅ sūlma-i, Diiloṅo daa ku saaya u bi ce kutaamba-i sūlma a suu ku sōlaaṅgu-i. ⁷Aa baṅ ceṅ namaa namaṅ sūlma-i, u ka hiel-na sūlma-na baa mieṅo-i hiere Itieṅo jommaṅ-yiṅgu-i. I ka da u jo dōro-i-na baa u *dōropuɔrbiamba-i; ba hii hiere. ⁸Dāncaamu ka dii-yo huonggu u tuɔ jo. Duɔ jo, bamaṅ cīnaana Diiloṅo-i aa bi cīna Itieṅo *Neldōdōlma-i, u ka gbo kakālle-i ba yunni-na. ⁹Kumaṅ ka haa-bei ku yaa daaku: Diiloṅo ka kōsuɔṅ-ba gbula, ba sie da pie Itieṅo-i, ba sie da uṅ ceṅ u bāaṅgu-i dumaa. ¹⁰ṅga bamaṅ hūyāa u maama-i, yiṅ daaku-na, ba ka ta ba tuɔlnu-yuɔ aa gbuu ta ba ne-yo ṅaa ba ka wuo-yo. Iṅ waan u maama-i baana na hūu-ma, namaa na kaa bi waa ba hōlma-na.

¹¹Ku'i cie na da i cārā Diiloṅo-i yinni maṅ joṅ i hā-na, wuɔ uṅ bīe-na mamaṅ nuɔ-i, u hā-na ku fōṅgūɔ-i na gbāa ce-ma. Aa ānfamma maṅ yuu na hōmmu-i, u hā-na ma cemmaṅ-fōṅgūɔ-i, aa ce na yu nyōlma baa Diiloṅ-hūmelleṅ-kūṅgu-i.

¹1:1 Silvē yerre nande yaa wuɔ Silasi.

¹²Da ma ce dumaṅo-na, na ka ce Itieṅo-i Yesu ce b̄i aa fuo ka bi ce na ce b̄i. Diiloṅo-i baa Itieṅo-i Yesu-Kirsa-i baṅ yeṅ hujantaamba, ba yaa wuo ma ce dumaṅo-na.

Itieṅo jommaṅ-kūṅgu-i

2 Tobij namaa, kumaṅ ṅaa Itieṅo jommaṅ-kūṅgu-i baa i tigiima-i u caṅgu-na ku kūṅgu-i, ²jande, i cārā-nei, da na nu ba'a Itieṅo juo, baa na yaṅ na hōmmu ce donduo dumaa, baa na bi yaṅ na huleiṅa caar. Umanṅ duo cira Itieṅo jomma hii, baa na hūu-ma. Halle da ba fie cira wuo Diilopɔɔɔruṅgu, baa na hūu-ma. Ba gbāa bi cira miemei waan-ma sisɔ miemei nyegāaṅ-ma, ba tāal-na. ³Baa na yaṅ molo da nelma tāal-na. Halle da ba fie hel baa ku nelma-i hie, baa na hūu-ma. Na saa da, aa Itieṅo jommaṅ-yiṅgu suɔ da ku hi, nuɔmba ka cīina Diiloṅo-i aa Nelbabaṅo maṅ kāaṅ dāamu-na u ka carra ba da-yo. ⁴Nuɔmbaṅ buol nimaṅ hiere, ka hel baa Diilo fuo fere-i, u ka sire wuo fuo sa taara-nie, kere fuo maaraa-ni hiere. Aa u ka bel diiloṅo-i kā ka suur tīena *Diilodubuɔ-i na wuo fuo yaa Diiloṅo-i. ⁵Ma sī ma tīyāanu-nei wuo miṅ waa na terieṅgu-na, mi taa mi waṅ-ma baa-na ke? ⁶Fiefie-i na, na suyaa kumaṅ bilaaya-yuo ta ku cie u yiṅgu da ku hi u duɔ jo. ⁷Na saa da, Nelbabaṅo duɔṅ u maacemma-i tī dii cicaara, ku tīyāa umanṅ bilaaya-yuo u halaṅ u yaanga-na. ⁸Duo halaṅ u yaanga-na, i ka da-yo. Kufanṅgu huṅgu yaa nuɔ-i Itieṅo ka bāl-o baa u nufafalmu, aa uṅ juo baa bibesinni maṅ, ku ka kɔsuɔṅ-yo. ⁹Nelbabaṅo daa u ka jo baa *Sitāni himma a ji ce gbere-weima-i ma sinni-na hiere duɔ gbāa duɔ tāal nuɔmba-i cure-bei. ¹⁰U ka jo ji ce kuubabalaanṅgu-i ku sinni-na hiere a cure bamaṅ kāaṅ dāamu-na. Ninsoṅo maṅ

naa waa u gbāa kor-ba, u saa dɔlnu-bei ba cīina-yuo. ¹¹Ku cie dumei Diiloṅo hā-ba piraṅmaṅ-hōmmu a ce ba ta ba hūu coima-i wuo ninsoṅo. ¹²Terieṅgu fanṅgu-na, bamaṅ saa hūu ninsoṅo-i aa kuuba-balaanṅgu cemma ta ma dɔlnu-bei, Diiloṅo ka pigāaṅ-ba u jāyamma-i.

Diiloṅo fiela-na duɔ kor-na

¹³Tobij namaa, na maama dii kpelle Itieṅo huṅgu-na. Diiloṅo fiela namei dii ku domma-na[§] duɔ kor-na u *Yalle maṅ cieṅ-naṅ nelfafaṅ namaa di barguo-i-na, baa ninsoṅo maṅ naṅ siyaa-yo u bi barguo-i-na. A ce dumaṅo-na, mie i sie gbāa yaṅ u jaaluṅgu-i na maama-na. ¹⁴Iṅ waanṅ *Neldɔdɔlma maṅ baa-na, u biē-na baa ma yaa-i duɔ kor-na na da na ta na ce na bāanṅgu-i baa Itieṅo-i Yesu-Kirsa-i.

¹⁵Tobij namaa, terieṅgu fanṅgu-na, bilaanṅ Diiloṅ-maama-i kpelle, aa iṅ waanṅ mamaṅ baa-na i nunni-na, baa iṅ nyegāaṅ mamaṅ hā-na hiere, baa na yaṅ ma karaanu-nei. ¹⁶Itieṅo-i Yesu-Kirsa fuo fere-i, baa i To-i Diiloṅo maṅ dɔlaa-ye aa ce hujarre yie tuɔ dii sireiṅa yie, aa ce i haa i naṅga-i biṅkūfafaṅ-nu, ¹⁷ba hā-na holle aa ta ba dii sireiṅa nei, a ce na maacemma-i baa na āndenni ta ni fa hiere.

Taa na cārā Diiloṅo-i na hā-ye

3 Tobij namaa, mamaṅ tīyāa ma yaa daama: Taa na cārā Diiloṅo-i na hā-ye; wuo u yaṅ Itieṅo nelma gbuo terni-i hiere donduo donduo, aa ma da fṅṅgūo ṅaa maṅ daa fṅṅgūo dumaa namaa terieṅgu-na. ²Nuɔmba hiero saa hūu-ma, a ce dumaṅo-na, taa na bi cārā Diiloṅo-i wuo u hūu-ye nelbabalaamba nyisēnni-na. ³Itieṅo sa bir baa huon-āndaanṅgu; u ka dii holle nei aa bi tuɔ niya-nei na baa ji suur *Bigāaraṅo

[§]2:13 Girekimma-na terieṅ duaku gbāa bi nu nuṅ daama-i: «U fiela namei igēna...»

nammu-na. ⁴Itieņo cie i suo wuo die waņ mamaņ baa-na na ce-ma aa na ka cor ta na ce-ma.

⁵Itieņo-i Yesu-Kirsa ce na ta na dōl Diiloņo-i aa ce na ta na hīrā muliema-i fuo temma-i.

Na saaya na suur mie nallu yaa nuo-i

⁶Tobiņ namaa, na hōlma-na, bamaņ bilaa yelma-i tiena aa ba sa ce iņ waņ mamaņ baa-na, nieņ Itieņo-i Yesu-Kirsa-i aa na kar-bei hiere.

⁷Namaa fere-i na suyaa naņ saaya na ta na ce kumaņ a bie mie maama-i. Iņ kāa na terieņgu-na, na daa i cie i fere yentaņ mie wei? ⁸I saa hūu moloņ ku-uwuoņgu dede wuo-ku gbāņgbāņ. I cie maacemma-i bāaņgu-i baa isuoņgu-i ņaa i ka ko i fere tie da i nuņ-juuru-i i fere ⁹a ne da namei naa saaya na yiera baa i yuņ-maama-i. ņga i cie mafamma-i die pigāaņ-na nelma. ¹⁰Iņ waa na terieņgu-na, i saa fuo-ma nei; i taa i waņ-ma baa-na yie: «Umaņ duo u sa taara u ce maacemma-i u bi ne niwuoni-i aa u

yaņ-ni.» ¹¹Da na da i waņ mafamma-i, i nuo wuo na hōlma-na banamba bilaa diiloņo-i yaņ ba maacemma-i aa ta ba wuoṛa ba dii ba nunni-i mamaņ saa hi-ba. ¹²Iņ taaraņ kumaņ kutaamba wulaa ku yaa daaku: Ba ne Itieņo-i Yesu-Kirsa-i aa ba belnu maacemma-i ba ta ba ce-ma maņ saaya ma ce dumaa a yiera baa ba yuņ-maama-i ba fere.

¹³Tobiņ namaa, namaa fuo, baa na yaņ kuufafaaņgu cemma-i. ¹⁴Iņ waņ mamaņ sebe daayo-na, umaņ duo saa ce-ma, na ne kutieņo-i aa na yaņ-yo; baa na tiraa na gbonu na ce weima baa-yo, ku yaa senserre ka da-yo. ¹⁵Mi saa cira na pāņ bigāaņ kutieņo-i, ņga na dii nelma u tūņ-nu; namaa wuoņo'i.

¹⁶Hōfēllentieņ fuo fere u tuo fē na hōmmu-i weima-na hiere baa hōnni-na hiere. Itieņo waa baa-na hiere.

¹⁷Muo Pol, mi pāa-na jaaluņgu. Muomei nyegāaņ jaaluņ-terieņ daaku-i baa mi fereņ naņga. Mi haa mi niele-i dumei koko mi sebebāa-ba-na. ¹⁸Itieņo-i Yesu-Kirsa u kāyā-nei hiere.

Polj nyegāañ sebediäläño mañ hā

Timote-i Nelmuoyamma

Timote to waa Girekiyiēño, aa u nyu-i Yuifuciēño. Nyuño naa hūu Yesu maama-i. Timote-i baa Pol ba kaañ da ba-naa Lisire (Pəpuɔr. 16.1-3). Ku huongu yaa nuɔ-i Timoteñ juɔ ce Pol na-maacenceronjo tuɔ wuɔra baa-yo nileiñana. Huongu nangu juɔ hi, Pol wuɔ karo jina Efesi u duɔ kāyā Diilon-dūñ-baamba-i ba suɔ tigiima (1.3). U nyegāañ sebebbaa-ba hāi hā-yo a dii sireiña yuɔ ku maacemma-na.

Dīelā-wuonjo yaa daayo-i. U gbucya-yuɔ wuɔ nuɔmba namba dii ta ba guɔl Diilon-dūñ-baamba gbeini-i wuɔ miwaan daayo bimbinni saa fa, wuɔ cadiile saa bi fa, aa niwuoni nanni saa bi tiraa fa wuoma-i. Pol yañ aa tagaaya pigāañ Timote-i wuɔ Diilon uñ hielaa ni-mañ hiere ni faa (sap. 1 baa 4).

U bi tagaaya pigāañ-yo Diilon-dūñ-baambañ gbīe ba ta ba cārā Diilonjo-i dumaa, aa yaataamba-i baa ba huon-baambañ gbīe ba waa dumaa (sap. 2-3).

Timoteñ saaya u bel nuɔmba-i dumaa Diilon-dūngu-na a saanu baa ba sinni-i, Pol wañ ku yaa-i perieñ aa dii nelma u tūnni-na (sap. 5-6).

Jaalungu

1 Muɔ Pol, muɔmei nyegāañ sebe daayo-i. Yesu-Kirsa *pəpuɔrbilon muɔ ŋaa i koŋkortieño-i Diilon uñ'a ma ce dumaa baa iñ haa i naŋga-i Yesu-Kirsa mañ nuɔ-i. ²Mi nyegāañ-yo da mi hā Timote nuɔnei. Diilon-hūmelle-na, nii dii mei fereñ bieñ nuɔ. I To-i Diilonjo-i, baa Itieño-i Yesu-Kirsa-i, ba ce hujarre niē aa kāyā-niē aa fē ŋ huonga-i.

Nelpirataamba kūngu-i

³Mi tamma-na da mi kā Maseduɔni-ina, mii naa hi dii sireiña niē wuɔ ŋ tēna Efesi-i-na ŋ yiera bamañ wañ Diilon-nelma-i baa coima-i. ⁴Wañ baa-ba wuɔ ba hiel ba naŋga bīncuɔñ-nelsɔsɔmma-na baa huoluñ-maama-i, ma jo baa ijiesɔsɔnni. Ma sa kāyā nelie suɔ Diilon-huonga-i. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Diilonjo-na, ku yaa ŋ ta ŋ suɔ u huonga-i. ⁵Ku-mañ ciē miē ŋ ce-ma dumaanjo-na, mi taara Diilon-dūñ-baamba-i hiere ba ta ba dɔl nuɔmba-i baa huonga diei, ba waa nelfafaamba, aa ba haa ba naŋga Diilonjo-na ku haama. ⁶Banamba yañ daama-i hiere aa biē nelsɔsɔmma ta ba wañ. Ba haaraa hūmelle-na. ⁷Ba ciē ba fere *āñjīnamma pigāataamba, a ne da bañ nyaarāa mamañ nuɔ-i ta ba wañ-ma, bafamba fere-i ba sa suɔ ma yuŋgu-i.

Āñjīnamma ānfaanjo-i

⁸I suyaa wuɔ da ŋ wuɔ *āñjīnamma-i mañ saaya ma wuɔ dumaa, ma faa. ⁹Aa i saaya i suɔ wuɔ Diilonjo saa jina āñjīnamma-i nelviñ maa-na, u jēna-mei nelbabalañ maa-na. Ba yaa haba-i? Ba yaa bubɔlaamba-i, baa yaagbārāamba-i, baa āmbabalmanciraamba-i, baa bamañ sa kāañ Diilonjo-i, baa bamañ biēnaanaj u yerre-i, baa bamañ kuonj ba tobaa-ba-i sisɔ ba nyubaa-ba-i, baa nelku-raamba namba-i, ¹⁰baa bamañ ciēñ bīŋwosinni-i, baa bamba mañ ciēñ banna, baa bamañ suorañ pɔɔɔbaa-ba-i, baa coikartaamba-i, baa bamañ hielaañ ba nieña-i Diilonjo-na coima-na. Bamañ sa wuɔyañ ba saanu baa ninsoño-i hiere, āñjīnamma jēna bafamba maama yaa nuɔ-i. ¹¹Bañ hāa-mi *Neldɔdɔlma mañ wuɔ mi wañ-ma, ninsoñ daayo da ma yaa nuɔ-i. Neldɔdɔl daama piye Diilonjo yuntesinniñ-maama baa u fafaañ-maama.

Pol pā Kirsai-i jaaluņģu

¹² Mi jaal Itieņo-i Yesu-Kirsa-i, u haa u naņģa mie aa hiel-mi kāyā-mie mi ta mi cāa-yo, ¹³ Ņ sie suw wuō dīelūō-i-na mi taa mi biēna u yerre-i aa ta mi ce karaaņģu baa u baamba-i. Mi huōņģa taa ka doņ ka cor. Ņģa u yaaņ aa ce hujarre mie wuō miņ'a mi saa hūu Yesu maama-i, mi sa suw ku yuņģu. ¹⁴ Itieņo Yesu-Kirsa cie baa-mi cor. U cie mi haa mi naņģa yuō aa tiraā ce mi ta mi dōl-o. ¹⁵ Nel daama-i nuharuņģu si dii-mei: Yesu-Kirsa juō hiēma-na duō ji kor āmbabal-manciraamba. A ne da muōmei ba yun-tieņ muōņo-i. ¹⁶ Ņģa u cie hujarre āmbabalmancerōņ muō mi temma-na duō pigāaņ u hōhīnaņģa-i. U cie kufauņģu-i duō dii sireiņģa nuōmba-na ba da ba hūu u maama-i a da cicēlma maņ sa tīeņ dede-i. ¹⁷ Yaaņ i tie gbelieņ Diiloņo-i aa i tie tuōlnu-yuō. Uu dii gbula, u sa ji kā terieņģu. Moloņ yufelle sie gbāa haa-yuō. U yaa u diei-i Diiloņo-i. Ma cie.

¹⁸⁻¹⁹ Mi bie, mi ka hā-ni maacemma a saa baa Diiloņ uņ Ņa naa ce ba waņ mamaņ Ņ kūņģu-na cor. Baņ waaņ mamaņ, da ma tiēnu-nie, Ņ ka tīe Diiloņ-hūmelle-na aa gbāa ce maacenfafamma baa huōņģa diei. Banamba suyaa kumaņ sa dōlaanuņ Diiloņo-i aa cor ta ba ce-ku. A ce dumaaņo-na ba Diiloņ-hūmelleņ-kūņģu kūōna. ²⁰ Imene nuņģu dii kutaamba-na baa Alesāndire-i hiere. Mi nyaa-ba hā *Sitāni baa-ba, ku yaa ba ka yaņ Diiloņo yerre biēnamma-i.

Diilocārālle faa

2 Miņ taaraņ kumaņ dielā-kūņģu-i Diiloņ-dūņ-baaņ mie i wulaa, mi taara i tie jaal Diiloņo-i aa tie cārā-yuō i hā nuōmba-i hiere. ² Na ta na cārā-yuō na hā fōņģōtaamba-i baa yuntaamba-i hiere, kumaņ ka ce i kūōma fē, i waa i fereņ nuō tie cāa Diiloņo-i aa tie ce kuviuņģu.

³ Da na ta na jaal-o aa ta na cārā-yuō na hā nuōmba-i hiere, ku yaa faa aa tiraā ta ku dōlnu i koņkortieņo-i Diiloņo-i. ⁴ Diiloņo taara nelbiliemba-i hiere ba kor aa suō ninsoņo-i. ⁵ Na saa da! Diiloņo dii u diei yōņ, aa koņkortieņo diei dii nelbiliemba hōlma-na baa-yo. Koņkortieņo faņo-i nelbiloņo. U yaa Yesu-Kirsa-i. ⁶ Diiloņ uņ Ņa naa dii huōņģu maņ duō kor nelbiliemba-i ba āmbabalma-na kuņ juō hi, u yaa pāa u fere a sāa ba yunni-i. U cie ku yaa-i a pigāaņ wuō Diiloņo taara u kor nelbiliemba-i hiere. ⁷ Ku'i cie na da Diiloņo cie-mi u nelwaraņ muō, aa bi cemi Yesu *pōpuōrbiloņ muō, mi ta mi waņ Yesu maama-i *nieraamba hōlma-na, ba da ba nu ninsoņo-i aa hūu-yo. Mi sa kar mi huōyasauņģa, mi waņ ninsoņo yaa-i.

⁸ Terieņģu faņģu-na, mi taara bibemba ta ba cārā Diiloņo-i terni-na hiere. Aa da ba'a ba cārā-yuō, ba cārā-yuō baa hōfafauņģa; ba baa cārā-yuō baa hōdulle, ba baa bi cārā-yuō baa berru ba hōmmu-na.

⁹ Mi bi taara caamba ta ba suō ba fereņ diiyamma. Ba baa yaņ bisīnni ta yaaņģa bei; ba yaņ ni gbē baa-ba. Ba baa ta ba dii gbeibuō ba yukuōsīnni migāmma-na, baa niibilenni-na, baa kompammuna. ¹⁰ Ba yaņ aa ba ta ba kuye ānfafamma cemma yaa-i. Cieņo maņ wuō fuō kālā Diiloņo-i u saaya u tuō ce ku yaa-i.

¹¹ Aa da ba ta ba waņ Diiloņ-nelma-i baa-ba, ba saaya ba fiinaņ aa hiere ba fere ta ba nu. ¹² Mi sa taara cieņo sire yiera wuō u waņ Diiloņ-nelma, u saa bi saaya u waa bibieņo yuņ-nu, u par fiinamma yōņ. ¹³ Yuņ haku-i nuō-i mi ta mi waņ mafamma-i? Mi nie da Diiloņo maa bibieņo yaa igēna aa suō ji ma cieņo-i. ¹⁴ Aa *Sitāni saa gbāa tāal bibieņo-i, u tāalāa cieņo yaa-i u cāl Diiloņo-i. ¹⁵ Ņģa cieņo maņ duō hūu Yesu maama-i, aa wuō Diiloņ-hūmelle-i fafamma, aa nelnyulmu waa-yuō, u horre ka kor-o.

Yaatesīnniņ saaya ni da dumaa Diiloņ-dūngu-na

3 Umaņ duo tuo taara yaatesīnni-i Diiloņ-dūngu-na, kutieņo taara maacenfamma; nuharuņgu si dii-mei. ²Diiloņ-dūņ-baamba yaatieņo-i, cālmuo saa saaya u da-yuo, u saaya u waa cieņo diei tieņo, u saaya u tuo suo u fereņ belma, u saaya u waa nelnurāņo, u saaya u waa nelfeieņo aa tuo sie u har niraamba-i. U saaya u gbāa tuo kalaņ nuomba-i Diiloņ-nelma-i. ³U saa saaya u waa konyrōņo, u saa saaya u waa hodorōņo, u saa bi saaya u waa berkartieņo, ņga u saaya u waa hiehiēntieņo, u saa saaya u yaņ gbeiņ-maama ta yaaņga yuo. ⁴U saaya u suo fuo fereņ dumelleņ-baamba nuolamma a ce u bisālmba ta ba nu u nuņgu-i aa ta ba kāņ-yo weima-na hiere. ⁵Nelieņo maņ sie gbāa nuola u dumelleņ-baamba-i fafamma u ce nie gbāa bel Diiloņ-dūņ-baamba-i fafamma? ⁶Yaatieņo saa saaya u waa nelfeleņo Diiloņ-hūmelle-na. Duo waa nelfeleņo, bombolma gbāa cōruoņu-yuo. A ce dumaaņo-na, mamaņ daa *Sitāni-i ma ka da-yo. ⁷Ku bi saaya u yefafalle waa puoņ-nuomba nunni-na, ku yaa ba sie ji dii ba yaaņga-i yuo a ce Sitāni da mumbelmu yuo.

Diiloņ-dūngu maacenciraamba maama

⁸Kuuduōņgu yaa baa Diiloņ-dūngu maacenciraamba-i, ba ciluo saaya u vii aa ba baa waa huhurmantaamba. Ba saa saaya ba yaņ kolma ta yaaņga bei, aa ba baa taara huhurmaņ-gbeia-i. ⁹Diiloņ uņ pigāaņ-ye ninsoņo maņ u hūmelle-na, ba sie-yo aa ba bel-o baa huōņa diei. ¹⁰Da na'a na hā umaņ Diiloņ-dūngu

maacemma-i, na saaya na ne kutieņo ciluo-i igēna. Da na da u faa, na suo na hā-yo baa-ma. ¹¹Caamba** maņ cieņ maacenduōma famma-i ba saaya ba bi vii, ba saa saaya ba waa yebienataamba. Ba saaya ba ta ba suo ba fereņ belma aa yaņ huhurma-i weima-na hiere.

¹²Diiloņ-dūngu maacenceroņo saaya u waa cieņo diei tieņo. U saaya u tuo suo u dumelleņ-baamba nuolamma. ¹³Diiloņ-dūngu maacenceroņo maņ cieņ u maacemma-i fafamma, nuomba bī u yefafalle aa u da holle u piie uņ haa u naņga-i Yesu-Kirsa-i-na mamaņ nuo-i.

Diiloņ uņ puuriye nelma maņ pigāaņ-ye

¹⁴Timote, Diiloņ duo sie, ku sie da huōņgu mi ka kā ka ne-ni. ņga mi nyegēņ sebe daayo-i da mi hā-ni, ¹⁵wuo da ņ saa ji ta ņ da-mi, u kāyā-nie ņ suo ņ fereņ belma Diiloņ-dūņ-baamba hōlma-na, ņ suo ņ fereņ belma Cicēl-mantieņo baamba hōlma-na. Ba yaa ninsoņo tuole-i ¹⁶Coima saa fa, Diiloņ uņ pigāaņ-ye nelma maņ Yesu-Kirsa kūņgu-na ma temma si dii.

Wuo *Kirsa juo nelbilōņ temma i ji da-yo.

*Diiloņ-Yalle cie i suo wuo nelviioņo.

*Dōrōpuorbiemba daa-yo.

Ba waaņ u maama-i baa nieraamba-i nileiņa-na hiere.

Ba hūyāa u maama-i terni-na hiere.

Aa Diiloņo biyaa-yo ka jīna u caaņ-nu.

Bilaaņ na fere coikartaamba-na

4 *Diiloņ-Yalle waaņ-ma gbar-ma wuo miwaaņo tīmmaņ-huōņgu-na, banamba ka cīina Yesu-i aa cu coikartaaņ huōņ-nu ta ba nu Sitāni-nelma. ²Ba ka yaņ huhurmantaamba famba tāal-ba pira-bei. ³Ba wuōra ba piie

**3:11 Girekimma-na terieņ daaku gbāa bi nu nuņ daama-i: «Ba caamba ciluo saaya u vii...»

wuɔ ānsorre saa saaya di ce, aa cira niiwuoni nanni dii ni saa saaya wuoma. Ŋga ŋ saaya ŋ suɔ wuɔ niiwuoni fanni-i Diiloŋo hielaa-ni hā bamaŋ hūyāa u maama-i aa ta ba suɔ ninsongo-i wuɔ ba ta ba jaal-o aa ta ba wuo-ni. ⁴Diiloŋ uŋ hielaa nimaŋ hiere ni faa. I saa saaya i cīna kuuwuonŋu naŋgu wuɔ ku saa fa. Ŋga da ŋ'a ŋ wuo kumaŋ, ŋ saaya ŋ jaal Diiloŋo-i ku maama-na. ⁵Ku yuŋgu yaa daaku: Diiloŋ-nelma-i baa u cāramma yaa migāaŋ niiwuoni-i hiere.

⁶Da ŋ ta ŋ piiye nel daama-i ŋ pigāaŋ tobimba-i, ŋ ka ce maacembilofefeŋ nuɔ Yesu-Kirsa suonŋu-na. Ku yaa ka pigāaŋ wuɔ ŋ filāa Diiloŋ-hūmelle-na aa ŋ kalaŋ hūmefafalle-i hi ŋ fuonŋu-i. ⁷Nelma maŋ sa kāaŋ hūmeduole baa mie Diiloŋ-hūmelle-i, baa yaŋ ma ta ma suur ŋ tūnni-na. Ta ŋ kuye Diiloŋ-kūŋgu yaa-i. ⁸Da ŋ ta ŋ kuye ponsaŋgu maŋ firiinuŋ ŋ kūɔma-i, ku faa, ŋga ku sa fa weima boi. A ne da da ŋ ta ŋ kuye Diiloŋ-kūŋgu-i ku fa nyuŋgo ku maama-i aa tiraa fa bisīŋ ku maama-i hā-ni. ⁹Nel daama-i nuharuŋgu si dii-mei, nuɔmba-i hiere ba saaya ba hūu-ma. ¹⁰Iŋ haa i naŋga Cicēlmantienŋo-na, ku'i cie i tie ce maacemma-i aa vaa i fere vaŋ daama temma-i. U yaa nelbiliemba-i hiere ba koŋkortienŋo-i, ku huraa bamaŋ hūyāa u maama-i. ¹¹Niŋ saaya ŋ ta ŋ waŋ mamaŋ baa-ba ma yaa mafamma-i.

¹²Baa yaŋ molo dii u yaŋga-i nie wuɔ bisālāaŋ nuɔ. Diiloŋ-dūŋ-baamba saaya ba ta ba ne nuɔnei aa ta ba ce. A ce dumaŋgo-na, ŋ nuŋ-āndaŋgu saaya ku ta ku fa baa ŋ ciluɔ-i hiere. Ŋ saaya ŋ ta ŋ dɔl nuɔmba-i hiere aa ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na ku haama. Cālmuo saa saaya u da-nie. ¹³Vaa ŋ fere ŋ ta ŋ kalaŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i aa ŋ ta ŋ firnu-mei ŋ cie mi jomma-i. ¹⁴Diiloŋ uŋ puɔraa ba waŋ mamaŋ ŋ kūŋgu-na aa yaataamba haa ba nammu-i nie aa cārā Diiloŋo hā-ni fōŋgūɔ maŋ, baa hūu-yo ŋ

nanna. ¹⁵Miŋ waŋ mamaŋ baa-ni hiere, bel-ma nammu hai aa ŋ ta ŋ ce-ma maŋ saaya ma ce dumaa, ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ Diiloŋ-maacemma wuɔ ŋ wulaa. ¹⁶Suɔ ŋ fereŋ belma, aa niŋ waŋ Diiloŋ-nelma maŋ, ŋ ta ŋ ne-ma torro. Vaa ŋ fere baa ma cemba-i, ku yaa ŋ ka kor ŋ fere aa bi kor bamaŋ ka nu-ma ŋ wulaa.

Timoteŋ saaya u bel Diiloŋ-dūŋ-baamba-i dumaa

5 Bīncōiŋo maŋ duɔ cāl, piiye baa-yo da yambaa ŋaa ŋ tohoiŋo ŋ dii-yo hūmelle-na. Da ku waa naacolŋo, piye baa-yo ŋaa ceduɔŋ-bien namaa. ²Da ku waa cabīncōiŋo, ŋ piiye baa-yo ŋaa ŋ nyu, aa da ku waa cabisālāaŋo, ŋ piiye baa-yo ŋaa ŋ tūɔ; baa huɔŋga diei.

Bikulcaambaŋ saaya ba bel dumaa

³Bikulcaamba maŋ taamba sī-bei koikoi, bel-ba fafamma. ⁴Ŋga bisālŋ da ba waa baa umaŋ, sisɔ u hāayēlmba, ba yaa saaya ba yiera baa ba dūŋ-maama-i a pigāaŋ wuɔ ba kāalā Diiloŋo-i ninsongo. Da ba yiera baa-ma dumaŋgo-na, ba bīncuambaŋ cie kumaŋ hā-ba, ba suu ku solaŋgu yaa dumaŋgo-na. Diiloŋo taara ku yaa-i.

⁵Da ŋ nu wuɔ bikulcieŋo-i, u yaa umaŋ tienŋo sī-yuɔ. Fuɔ temma-i u haa u naŋga-i Diiloŋo yaa nuɔ-i, u cārā u yaa-i bāaŋgu-i baa isuɔŋgu-i wuɔ u kāyā-yuɔ. ⁶A ne da bikulcieŋo maŋ cieŋ u bāaŋgu-i, u ne colcol ŋga u kuu, u Diiloŋ-hūmellen-huɔŋga kuu aa yaŋ-yo. ⁷Ŋ saaya ŋ ta ŋ titirre nel daama yaa baa-ba, ku yaa ba sie ji ce cāl.

⁸Umaŋ duɔ u sa ne u huraaamba-i fafamma, ku huraa fuɔ fereŋ dūŋ-baamba-na, kutienŋo hilaa Diiloŋ-hūmelle huon-nu. Bamaŋ sa suyaŋ Diiloŋo-i ba boyya-yuɔ.

⁹Bikulcaamba maŋ naa vii baa ba bɔlbaa-ba-i aa ba bienŋa yu bien komuɔŋa sa-a-siei, na saaya na bie bafamba yireiŋa

yaa-i ta na kāyā-bei. ¹⁰Da na'a na kāyā umaņ, u yefafalle saaya di waa nuomba nunni-na, u saaya u suo u bisālmba nuolamma, u saaya u tuo ce niraamba nersīnni-i fafamma, u saaya u tuo saara Diiloņ-dūņ-baamba gbeini-i^{††}, u saaya u tuo kāyā sūntaamba-i aa bi tuo ce ānfafamma-i ma sīnni-na hiere.

¹¹Bikulcaamba maņ saa vāa yogo, baa dii ba nuņģu-i kāyāmma-na. Da ņ dii-ku, bekūņ da ku ji muonu ba yunni-i, ba ka ciel *Kīrsa maama-i jīna kōtuoņģu aa ta ba taara ba soņ. ¹²A ce dumaaņo-na baņ pāa nudielāņģu maņ baa Kīrsa-i, ba ka guola-kuo a taara weima hā ba fere. ¹³A naara kufaņģu-i, da na bie-ba ta na kāyā-bei, ba ka ce yentaamba ta ba wuōra ba bīņ nuōņ-dumieņ-na, ba nunni ka ta ni ko-ba, ba ka ta ba dii ba nunni-i nelma maņ saa hi-ba. ¹⁴Terieņģu faņģu-na, mei taara bikulcabisālmba bir soņ a hoņ bisālmba aa yiera terduōņ-nu ta ba ce ba dūņ-huoņa-maacemma-i, ku yaa i bigāarāamba sie da nuņģu yie. ¹⁵Ku-maņ cie mi ta mi waņ mafamma-i, bikulcaamba namba naana hūmelle-i tī aa cu *Sitāni huoņ-nu.

¹⁶Cieņģo maņ duo hūu Yesu maama-i aa bikulcaamba waa u dūņ-baamba-na, u'i saaya u tuo kāyā-bei aa yaņ Diiloņ-dūņ-baamba ta ba kāyā bamaņ taamba sī-bei.

Diiloņ-dūņ-baamba yaataambaņ saaya ba bel dumaa

¹⁷⁻¹⁸Diiloņ-nelma ciera wuo: «Niij duo tuo muo dīmma-i, ņ saa saaya ņ vaa u nuņģu-i» aa tiraa cira: «Maacembiloņģo saaya baa u maacemma sullu-i».†† Terieņģu faņģu-na, Diiloņ-dūņ-baamba yaataamba maņ cieņģ ba maacemma-i fafamma, na saaya na ta na bi ne ba

yaaņ-na fafamma; ku huraa bamaņ vaa ba fere baa Diiloņ-nelma wamma-i.

¹⁹Da ba ta ba cāl yaatieņģo-i baa ma-maņ, aa siertaamba saa yu ba hāi sisō ba siei, baa hūu-ma. ²⁰Umaņ duo cāl, waņ baa-yo banamba yufelle-na, ku yaa bafamba ka kāalā.

²¹Jande, ne Diiloņģo-i baa Yesu-Kīrsa-i baa *dōrpōpuōrbiemba-i aa ņ ce nel daama-i ņaa miņ waaņ-ma baa-ni dumaa. Baa ta ņ ce cieluō. ²²Da ņ'a ņ sa suo umaņ ku kaala, baa tugol ņ haa ņ nammu-i u yuņģu-na ņ cārā Diiloņģo-i ņ hā-yo wuo u tuo ce maacemma Diiloņ-dūņģu-na. Baa yaņ banamba ji celieņ-ni baa ba balaāņģu-i. Baa yaņ cālmuo dānie.

²³ņ kusūņģuņģ ņ'a ku sa dōl-ni, baa ta ņ nyōņ hūņkolģo-i yoņ, ta ņ nyōņ duvēņģo-i tēntēņ.

²⁴Nuomba naņ cālmuo dii u sa fuo; a ne da banamba dii ba tīena ba āndaāņģu-na aa suo da ba cālmuo-i. ²⁵Ānfafamma sa bi fuo dumei. Halle da ku fie vaaya nie, ma ji hel.

Kōraambaņ saaya ba waa dumaa baa ba yuntaamba-i

6Kōraamba saaya ba ta ba kāņ ba yuntaamba-i fafamma, ku yaa molo sie da biēna Diiloņģo yerre-i aa bi biēna i hūmelle diele-i. ²Kōraamba maņ ba yuntaamba hūyāa Yesu maama-i, ba baa yagar ba nunni-i wuo ba natobimba. Ba saaya ba suo wuo ba yuntaamba hūyāa Yesu maama-i aa ba maama bi dōlnu Diiloņģo-i. Terieņģu faņģu-na, ba saaya ba firnu ba hōmmu-i ta ba ce maacemma-i fafamma ba hā-ba. Niņ saaya ņ ta ņ waņ mamaņ baa nuomba-i ma yaa mafamma-i.

††5:10 *Yuifubaa-ba jārā ba niraamba-i dumei. Nieņ Like 7.44.

††5:17-18 Nieņ Ānjinamma tiyemmaņ-sebe-i-na (Deutéronome) 25.4 baa Kor. dīe. 9.9; Matie 10.10; Like 10.7.

Pol diyaa nelma Timote tūnni-na

³Umaņ duo yaņ Itieņo-i Yesu-Kirsa nelmaņ-kerre-i aa tuo waņ u deņ maama baa nuomba-i, umaņ duo haar Diiloņ-hūmelle-na, ⁴kutieņo ce bombolma. U sa suo kuyuņgu, aa nuharuņgu'i dolaanuņ-yuo baa āndapirre aa tiraa tuo ce berru nelsosomma-na. Ku yaa juoņ baa nenemuņgu-i, baa cōcōgoluo-i, baa tuosinni-i, baa āņjōgōbabalamma-i, ⁵baa āndapirre-i bamaņ sa jogaaņ kā yaaņ-na ba hōlma-na. Ba cīnaana ninsōņo-i aa bir ta ba ne wuo sī Diiloņ-hūmelle-i gbeitaara-hūmelle.

⁶Coima saa fa, da ņ haa ņ naņga-i Diiloņo-na, weisīnni nanni saa maar nifanni-i, ņga ņ saaya ņ waa nelieņ nuōni maņ sa nienuņ moloņ bīņkūņgu. ⁷ņ saa da, i juo miwaaņo-na baa i nieņa ndii, i ka bi bir baa i nieņa ndii. ⁸Kumaņ gbāaņ, die tie da i nuņ-juuru-i baa kompammu-i i hī, nifanni ka saanu baa-ye.

⁹Bamaņ kuuņ gbeiņa huoņ-nu, *Sitāni hi ba yaa-i u dii-ba u juoņo-na. U gbu-ba baa bafamba fereņ yufieņ-niini yaa-i u bel-ba. A ne da yuņgu si dii-nie, ni kōsuoņ-ba yoņ. ¹⁰ņ saa da, gbeiņ da a ta a dōlnu-nie a cor, ku yaa diyaaņ-niņ āmbabalma sinni-na hiere. Gbeiņ-maama taa yaaņga banamba-na a ce ba nanna Diiloņ-hūmelle-i, a ce dumaaņo-na muliema si dii bei dei. ¹¹ņga nuo niņ yeņ Diiloņ-wuoņ nuo, baa dii ņ gboluoņgu maacembabalaņ daama-na. Ta ņ kuye viisīnniņ-kūņgu-i, baa nelnyulmuņ-kūņgu-i aa ņ haa ņ naņga-i Diiloņo-na. Ta ņ hīrā ņ kūōma-i aa ņ ta ņ ce nuomba-i hīehīe. ¹²Vaa ņ fere Diiloņ-hūmelle-na. Baa yaņ Diiloņ-nelle korra-nie. Diiloņo jōguoņ-ni baa difande maama yaa-i ku'i cie u bī-ni ce-ni u wuoņ-nuo. ņ waaņ difande maama yaa-i fafamma nuōmba yufelle-na ku belle-na.

¹³Fiefie-i-na, mi ka piie yaa-ni Diiloņo maņ hāaņ nelbiliemba-i baa

bīmbaamba-i cicēlma-i u nu, aa Yesu-Kirsa maņ waaņ ninsōņo-i baa *Pōse-Pilati-i u bi nu. ¹⁴Niņ nuo nelma maņ, ce-ma maņ saaya ma ce dumaa, baa yaņ cālmuo da-nie, baa yaņ ba da āntāalāmma haa-nie a ji hi Itieņo-i Yesu-Kirsa jomma-i. ¹⁵Diilo fuo fere yaa diyaa yiingū fangu-i.

U yaa u diei Itieņo-i;

ānfafamma-i hiere ma tieņo-i.

U yaa jāmatigibaa-ba-i hiere ba Jāmatigi-i, aa bi waa yuntaamba-i hiere ba Yuntieņo-i.

¹⁶Fuo yaa sa kuuņ u diei yoņ.

Cecerma maņ dii u terieņgu-na

molo sie gbāa pie ma caaņ-nu.

Molo saa da u yufelle dede

aa molo sie bi gbāa da u yufelle.

Yuntesinni-i baa fōņgōtesinni gbīe baa u yaa-i kudei.

Ma cie.

Bīņkūntaamba maama

¹⁷Waņ baa bamaņ bīņkūntaamba-i wuo ba yaņ bombolma-i, aa ba baa haa ba naņga ba nagāņ-niini-na; ni gbāa biēna aa yaņ-ba. Ba yaņ aa ba haa ba naņga-i Diiloņ-na. Bīņkūņgu bīņkūņgu, u yaa firiinu u huōņga-i hā-ye baa-ku bāmbāale i tie ce i bāaņgu-i. ¹⁸Waņ baa-ba wuo ba ta ba ce kuufafaņgu. Ba yaņ ba ānfafamma maara. Ba ta ba ce sāmma aa ba yaņ ba nammu ta mu fara fiefie. ¹⁹Da ba ta ba ce mafamma-i, kuu dii ņaa ba tiera munterfafamu-na ba jīna da ba gbāa ji da cicēlma maņ sa tieņ dede-i.

Āndaperieņgu

²⁰Timote, Diiloņ uņ hāa-ni nelma maņ, bel-ma nammu hāi. Āndasōōnni maņ sa kāaņ hūmeduoē baa mie Diiloņ-hūmelle-i, hiel ņ naņga nie. Bamaņ karaaņ coima-i wuo bafamba suo yiēņgu, baņ fanuņ ba-naa nelma maņ nuo-i, baa dii ņ nuņgu-i mei. ²¹Ba daa nie sī ba

suo yiņgu, a ce dumaņo-na, ba naana
Diiloņ-hūmelle-i.
Diilo kāyā-nei.

Polņ nyegāaņ sebehālīņo maņ hā

Timote-i

Nelmuoyamma

Pol waa kaso aa nyegēņ sebe daayo-i a hā Timote-i. Huoņgu faņgu-na, u taa u mulieņ aa nuomba naa nanna-yuo. Uņ juo suo wuo u yinni tie ti, mamaņ waa u huoņga-na, wuo nyegēņ-ma duo hā Timote-i baa-ma. Pol nyegāaņ sebe daayo yaa perieņ Diiloņ-nelma-na.

U duoņ u sebe-i baa jaaluņgu. U jaalaa Diiloņo-i Timote maama-na aa suo gboya Timote-i wuo u tuo ce fuo temma; u vaa u fere baa Diiloņ-maacemma-i kere bamaņ cieņ-maņ ba yammu huol baa ma cemma-i (sap. 1–2).

Wuo nuomba bir baa ba huoņgu aa ta ba waņ Diiloņ-nelma-i baa coima, ņga Timote u yaņ aa u bel Diiloņ-maama-i nammu hāi, aa uņ hāalāayā mamaņ, u nyaar-meī fafamma (sap. 3).

Sebe periema-na, Pol kaalaa u sūlma-i, ņga wuo yinduoņgu u saa ji hel Diiloņo huoņ-nu dede. Diiloņ uņ kāayā-yuo dumaa, u nuņgu bi tiraa hi mafamma-i (sap. 4).

Jaaluņgu

1 Muo Pol, muomei nyegāaņ sebe daayo-i. Yesu-Kirsa *pōpuōrbiloņ muo ņaa Diiloņ uņ'a ma ce dumaa. Diiloņ uņ pāa nuņgu-i wuo umaņ duo suur Yesu-Kirsa horre-na uņ ka da cicēlma maņ, wuo mi wuōra waņ mafamma maama yaa-i.

²Timote, mi bieņ nuo, mi nyegēņ sebe daayo-i da mi hā nuōnei. I To-i Diiloņo-i baa Itieņo-i Yesu-Kirsa-i ba ce hujarre nie aa kāyā-nie aa fē ņ huoņga-i.

Pol dii sireiņa Timote-i-na

³Mi jaal Diiloņo-i. Mi cāa u yaa-i baa huoņga diei ņaa mi bīncuoambaņ siire ce-ma dumaa. Da mi ta mi cārā-yuo huoņgu huoņgu, ņ maama sa karaanu-mie. ⁴Niņ kaalaa kaaluņgu maņ[¶], ku maama saa karaanu-mie; a ce dumaano-na, ņ kūōma gbuu bel-mi. Mi taara mi da ņ yufelle ku yaa mi huoņga ka fē. ⁵Niņ hūyāa Yesu maama-i baa huoņga diei dumaa, mafamma saa bi karaanu-mie. Ku duoņ baa ņ nyubīncuoņo-i Losi yaa igēna, ņ nyu-i Enisi sire bie-ku, mi suyaa mie nuo ņ bi siire bie kuuduōņgu faņgu yaa-i.

⁶Terieņgu faņgu-na, mi ka tir nel daama-i baa-ni: Miņ haa mi nammu-i nie aa cārā Diiloņo-i u hā-ni fōņgūo maņ, baa yaņ u kusirre ņ wulaa. ⁷Baa tie holle; Diiloņ uņ hāa-ye u *Yalle maņ, di sa ce-ye kortaaņ mie, di dii holle yie aa ta di ce i tie dōl i-naa aa tie suo i fereņ belma.

⁸Terieņgu faņgu-na, baa ce senserre baa Itieņo nelma wamma-i. Aa baņ diyaa muoņo-i kaso-i-na fuo maama-na, baa bi ce senserre aa ņ hel mi huoņ-nu. Diiloņ uņ hāa-ye fōņgūo maņ, yaņ i ce u yaa gboruoņgu aa i hīrā muliema-i *Neldōdōlma maama-na. ⁹Diiloņo yaa kuraa-ye aa ce-ye u baāņ mie. U saa ne i fafaaņgu aa ce-ma! U taa u taara u cor baa Yesu-Kirsa-i ce-ye dei ku'i cie. Ma waa u huoņga-na aa mi-waano suo duo jīna. ¹⁰Fiefe yaa nuo-i i Koņkortieņo-i Yesu-Kirsa jomma cie i da cedeiņ daayo-i. U yaa juo ji yiera kuliņgu-i ku maacemma-na aa pigāaņ wuo die hūu Neldōdōlma-i i ka da cicēlma maņ sa tieņ dede-i.

¹¹Diiloņo cie-mi Yesu *pōpuōrbiloņ muo mi ta mi wuōra mi waņ Neldōdōl daama yaa-i mi pigāaņ nuomba-i baa-ma. ¹²Ku'i cie ņ da mi ce sūlņ daama

[¶]1:4 Ku gbāa waa uņ kaalaa kaaluņgu maņ Yesu pōpuōrbiemba maacemma sebe-i-na 20.37.

temma-i. Iŋga senserre sa da-mi baa-ma. Mi suw miŋ haa mi nanŋa-i umaŋ nuw-i aa mi suyaa mie uŋ hāa-mi mamaŋ, ku fŋŋgūw dii-yuw u duw gbāa ce mi bella-mei ji hi gēŋgeryiŋgu-i.

¹³ Miŋ waan ninsoŋ-nelma maŋ baani, ta ŋ wuw ma hūmelle-i. Nelnyulmu maŋ dii-yie baa Diiloŋ-hūmelle huonŋa maŋ dii-yie Yesu-Kirsa horre-na, belni fafamma. ¹⁴ *Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ ŋ huonŋa-na, bel nel daama-i fafamma.

¹⁵ Iŋ saa bi yaŋ-ma suwma, Diiloŋ-dūŋbaamba maŋ *Asi-i-na ba naana-mie hiere, halle baa Fisel baa Ermoseni-i hiere ba naana-mie. ¹⁶ Iŋga Diilo kāyā Onesifor dumelleŋ-baamba-i. Miŋ fie mi ye kaso-i-na, senserre sa da-yo baa nuwamba-i; u juw u dii sireiŋa mie. ¹⁷ Uŋ diyaa u gboluonŋu-i *Ɔromu-i-na, u taaraayamie fuw ji da-mi. ¹⁸ Gēŋgeryiŋgu-na, Itieŋo kāyā-yuw a ce Diiloŋo ce hujarre yuw. Uŋ cie kumaŋ hā-mi Efesi-i-na, nan fere-i ŋ suw-ku ŋ yaŋ nuwamba-i hiere.

Iŋ saaya ŋ hīrā ŋ kūwma-i Yesu-Kirsa maama-na

2 Mi bie, nuw fuw, Yesu-Kirsaŋ cie baa-ye cemma maŋ, yaŋ ku ta ku dii sireiŋa nie. ² Miŋ waan nelma maŋ baani nuwamba bwi yufelle-na, ne nuwamba namba ŋ dii-ma ba nammu-na. Kuttaamba saaya ba vii, aa ba saaya ba gbāa ta ba hāalā banamba baa-ma.

³ Ta ŋ hīrā ŋ kūwma-i ŋaa sorosiyieŋ nuw Yesu-Kirsa huonŋu-na. ⁴ Sorosiyieŋo maŋ duw tuw taara u ce u yuntieŋo huonŋa-i, u sa dii u nanŋa-i weima namma-na, u tuw yii baa sorosisinni yaa yoŋ. ⁵ Aa da ba'a na finu gbaruŋ-nu aa nan sa gbar ban'a na gbar dumaa, nan ka ce nie gbāa yar? ⁶ Suontieŋ uŋ mulāaŋ baa u suonŋu-i, fuw yufelle yaa saaya di hel igēna u dīmma-na. ⁷ Miŋ waan nelma maŋ baa-ni, ne-ma torro aa Itieŋo ka ce ŋ suw ma yaanŋa-i hiere.

⁸ Yaŋ Yesu-Kirsa maama ta ma tienu-nie, *Davidi hāayēlŋo, u kuu aa sire ŋaa maŋ waan dumaa *Neldodolma-na. Mi wuwra mi waŋ Neldodolma famma yaa-i. ⁹ Mi mulieŋ nelma famma maama yaa nuw-i. Ba bilaa-mi vaa-mi ŋaa nelbabalaŋ muw. Iŋga ban fie vaa-mi, ba saa gbāa vaa Diiloŋ-nelma-i. ¹⁰ Ku'i cie ŋ da mi nie Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuw-i aa hīrā mulieŋ daama-i hiere. Mi cie mafamma-i Yesu-Kirsa duw bi kor bafamba-i ba da suur Diiloŋ-nelle-na. ¹¹ Nel daama-i coima sī:

Da kuw i hūyāa-ma a ku baa Yesu-Kirsa-i, i ka bi sire a waa baa-yo.

¹² Aa die hīrā muliema-i fuw maama-na, i ka ce i bāanŋu-i baa-yo.

Die cīina-yuw,
fuw ka bi cīina-yie.

¹³ Da kuw huhurmantaan mie,
fuw-i huhurmantieŋo sī;
u sie gbāa yagar fuw fereŋ
nuw-āndaanŋu-i.

Timoteŋ saaya u bel u fere dumaa

¹⁴ Diiloŋo yufelle-na, ta ŋ waŋ nel daama ta ma tienu nuwamba-i, wuw ba baa gāŋ baa moloŋo nelman-yuŋ-nu. Ijieni fanni sa fa weima. Umaŋ duw waa nu-ni, ku biēna u Diiloŋ-hūmelleŋ-kūŋgu-i. ¹⁵ Gbāŋ waa nelfefeŋ nuw Diiloŋo yufelle-na. Iŋ maacemma saa saaya ma ta ma da-ni senserre. Waŋ Diiloŋ-nelma-i maŋ saaya ma waŋ dumaa. ¹⁶ Hiel ŋ nanŋa āndasowanni-na baa āndenni maŋ sa kāaŋ hūmeduole baa mie Diiloŋ-hūmelle-i. Bamaŋ waan nifanni temma-i, ba maa Diiloŋo-na ba kā. ¹⁷ Ba nelma dii ŋaa pācaw ta ma guola nuwamba yunni-i ma kā. Unaŋo yaa Imene-i aa unaŋo yaa Fileti-i. ¹⁸ Ba yaan ninsogo-i aa ta ba pira nuwamba-i Diiloŋ-hūmelle-na wuw kuomba siire cor tī. ¹⁹ Iŋga Diiloŋ uŋ jīena dūntuole maŋ, dii dii di temma-i. Ma nyegāaŋ dūntuole fande-na wuw: «Itieŋo suw u baamba-i.»

Aa tiraa nyegēņ wuo: «Uman duo cira fuo dii baa Itieņo-i, kutieņo saaya u hiel u nanġa kuubabalaanġu-na.»

²⁰ Da ņ suur wein dūņġu-na, ma sī ņ da jukalni-i ni sīnni-na hiere ke? Da ku waa yibuo, u hiel sukpePELLUŅ-niini yaa-i, aa da ku waa yigbāņġbālāanġu-i u hiel sudōdōllUŅ-niini. ²¹ Kuu bi dii dumei baa mieņo-i. Miņ tagaaya āmbalma sīnni maņ pigāan-ni daani-i, uman duo bel u fere nie, kutieņo ka waa ņaa jukalni maņ baņ tieraaya-nie jīna ta ba hiel-ni yibōmbōmbaa-ba-na. Ni ka waa ta ni fa ni tieņo maama-i u tuo bie-ni u ce maacenfafamma-i ma sīnni-na hiere.

²² Timote, naaciemaņ kuyeņ niiba-balanni maņ, ne-ni aa ņ yaņ-ni. Ta ņ kuye viisīnni, baa Yesu maama, baa nelnyulmu. Taa na nunu na-naa fafamma baa bamaņ cāarāņ Itieņo-i baa huoņga diei. ²³ Baa dii ņ nuņġu-i miminsīnniņ-āndenni-na baa nelsōsōmma-na, ni jo baa berru. ²⁴ A ne da Itieņo cāarāņo saa saaya u ce berru. U saaya u fa baa nuōmba-i hiere aa tuo suō ba hāalāmma baa Diiloņ-nelma-i, aa waa hōhīnantieņo. ²⁵ U saaya u tuo tagaaya Diiloņ-nelma-i da yambaa u pigāan ānyagarmantaamba-i, ku nie sī Diiloņo ka kāyā-bei ba nanna ba cilōbabaļo-i aa sie ninsōņo-i. ²⁶ *Sitāni bilaa-ba ce-ba u kōraamba; mafan da ma ce, ku yaa ba ka gbāa hūu ba fere u korsīnni-na aa waa ba fereņ nuo.

Balaanġu maņ ka waa miwaaņo tīmma-na

3 ņ saaya ņ suō wuo miwaaņo tīmma-na yinni nanni ka huol. ² Nuōmba ka ta ba ce nahuoņga, gbein-maama ka ta yaanġa bei, bombolma ka ce ba ta ba kaal ba fere. Ba ka ta ba tuora Diiloņo-i.

Ba sie ji ta ba nu ba bīncuōmba nunni-i. Ba sie ji ta ba suō ānfafamma-i. Ba sie ji ta ba kāņ Diiloņ-biņkūņġu. ³ Ba ka waa hōduraamba, yebienataamba, kakarkuontaamba, bubōlaamba, ba sie ji ta ba suō baņ biņ kumaņ ānfafamma-i. ⁴ Ba ka ta ba hel ba-naa honniņ aa waa hōhuoltaamba. Bombolma ka cōruōnubei. Ba yufieņ-maama ka ta yaanġa bei a yaņ Diiloņ-maama-i. ⁵ Ba ka ta ba cu nuōmba yammu-i wuo ba wuo Diiloņ-hūmelle, a ne da ba hōmmuna ba cīinaana u fōņġō-i. Baa ta ņ pie kufanġu taamba-i. ⁶ Ba hōlmana, banamba wuōra dumieņa-na ba tāal cakarkuontaamba-i ba dii-ba ba kuōcuoņġu-na. Caamba famba saa naņ kaasīnni Diiloņ-hūmelle-na, ba yufieņ-maama taa yaanġa bei. ⁷ Bāanġu-i baa isuōņġu-i ba taara ba suō yieņġu, ņġa ninsōņo yaraa-ba suōma. ⁸ Sanesi-i baa Sāmbiresi-i^{§§} baņ cīinaana *Moisi-i dumaa, daaba bi cīinaana ninsōņo-i dumei. Baņ jōġuōņ mamaņ ma saa fa. Ba Diiloņ-kūņġu saa jāal kaanġu. ⁹ ņġa ku sie vaaya nuōmba ka suō wuo daaba sa waņ ninsōņo ņaa baņ suyaa baa Sanesibaa-ba-i* dumaa.

¹⁰ Nuō fuo, ņ daa miņ hāalāayā nuōmba-i kumaņ. ņ daa mi ciluo-i. ņ suō miņ donyaņ kumaņ. ņ suō mi Diiloņ-hūmelleņ-kūņġu-i. ņ daa miņ koņ mi huōņga-i dumaa. ņ suō mi nelnyulmuņ-kūņġu-i aa ņ suō miņ nyaarāa Diiloņ-maama-na dumaa. ¹¹ Kumaņ haa-mie Āntiyōsi-i-na, baa Ikoniyoμu-i-na, a naara Lisire-i-na, ņ suō-ku. Miņ cie sūlma maņ, ņ suō-ma. Mulieņ hama-i mi saa ce-ma? ņġa Itieņo hielaa mi yuņġu-i mei hiere. ¹² Ku yaanġa yaa dumaanōna; bamaņ da ba ta ba taara ba wuo Diiloņ-hūmelle-i diņ saaya di wuo du-

§§3:8 *Sanesi-i baa Sāmbiresi-i*: *Yuifu ba bīncuōmba taa ba bī Esipitaan hiriemba-i dumei. Nieņ ba maacemma-i Helmaņ-sebe-i-na (Exode) 7.11-12.

*3:9 *Sanesibaa*: Ku birii a saanu baa cerma Girekimma-na ma nyegāan wuo «Sanesi baa Sāmbiresi». Nieņ 3.8.

maa Yesu-Kirsa horre-na, ba ka mulieņ. ¹³Ņga nelbabalaamba-i baa huhurmantamba ka cor baa ba balaanġu-i. Ba ka pira banamba-i aa bi pira ba fere.

¹⁴Nuo fuo, niņ hāalāayā kumaņ aa sieku wuo ninsoņo, bel-ku nammu hāi. Ņ suyaa niņ hāalāayā-kuo umaņ wulaa-i. ¹⁵Ņ suyaa Diiloņ-nelma-i dii Ņ bisānsīniņ. Da Ņ haa Ņ naņga-i Yesu-Kirsa-i-na, ma yaa gbāa ce-ni nelnurāņ nuo Ņ kor. ¹⁶Mamaņ nyegāaņ Diiloņ-nelma-na hiere, ma hilaa Diiloņ nuņ-nu. Ma kāyā nelie suo ninsoņo-i, ma hiel coima moloņ nuņ-nu, ma dii nelieņo hūmefafallen aa ce-ni nelviņ nuo. ¹⁷Diiloņ-nelma tigiņ Diiloņ-nolġo-i fafamma u hi u fuoņgu-i tuo gbā u ce ānfafamma-i ma sīni-na hiere.

Waņ Diiloņ-nelma-i

4 Yesu-Kirsa jomma maama-na duo ji ger cicēlmantaamba-i baa bikuomba-i, baa u *nellentesīni bi maama-na, mi ka waņ nel daama-i kuola-mei baa-ni Diiloņo yufelle-na baa Yesu-Kirsa fuo fere bi yufelle-na: ²Ta Ņ waņ Diiloņ-nelma-i baa nuomba-i. Ku balaan o, ku faa o, ta Ņ waņ-ma. Dii nuomba-i hūmefafalle-na. Umaņ duo cāl, waņ-ma baa-yo wuo u cālāa, aa Ņ ta Ņ bi dii sireiņa bei. Mafamma-i daama-i hiere, ta Ņ ce-ma baa hōhīnaņga. ³Ņ saa da, yiņgu dii baa yiņgu, nuomba ka ta ba gbar ninsoņo-na ba nyaanu ba yufieņ-maama. Ba ka hiel ba yufellen-nuomba da bāmbāale ba ta ba piye kumaņ suuriinuņ-bei. ⁴Ba ka cīna ninsoņo-i aa ta ba nu nelsōmma. ⁵Ņga nuoņo-i, ta Ņ suo Ņ fereņ belma weima-na hiere, ta Ņ hīrā Ņ kūoma-i, ta Ņ kuye *Neldōdōlma wamma-i. Diiloņ

uņ hāa-ni mamaņ hiere, ce-ma maņ saaya ma ce dumaa.

Pol yinni tīe tī

⁶Muo fuo, mi yinni tīe tī. Mi ka ce Ņaa tāmmaņ-kūņgu hā Diiloņo-i. ⁷Mi kūo ciefafaanġu. Miņ taa mi donya kumaņ mi hii-ku. Mi saa nanna Diiloņ-hūmelle-i. ⁸Fiefie-i-na, mi viisīniņ-nyantuoluo dii tuo cie-mi. Itieņ uņ suo u ger, u ka hā-mi baa-yo gēņgeryiņgu-na. Aa muo sī mi diei yoņ. u jommaņ ka dōlno bamaņ hiere, bamaņ niyaņ u jomma-i, u ka hā kutaamba-i baa ba bi baamba-i.

⁹Gbāņ Ņ jo donduo mi wulaa. ¹⁰Demasi nanna-mie aa tuo yii baa miwaan daayo huoya-niini. Dumande-i-na, u taa kā Tesalonike. Kiresā fuo kā Galasi aa Tite kā Dalmasi. ¹¹Like yaa tīyāa baami u diei yoņ. Ta Ņ jo baa Marke-i, u maacemma dii mi wulaa bōi. ¹²Mi puōraa Tisike-i Efesi. ¹³Da Ņ ta Ņ jo, Ņ bie mi waaņ-jōņgoruo-i Karpusi wulaa dii Torasi-i-na Ņ ji hā-mi, baa sebebaba-i. Cāaniņ-sebebaba-† kūņgu yaa dii kpelle waņ.

¹⁴Alesāndire maņ fānaņo-i, u cie karaanġu baa-mi cor, Itieņo ka pā-yo ku solaanġu. ¹⁵Ņ waaņ Diiloņ-nelma maņ, u cīnaana-mei hiere, a ce dumaanġo-na bel Ņ fere yuo.

¹⁶Baņ'a ba ce mi āndaanġu-i yidielāņgu-na, molo saa cu mi huoņ-nu, ba naana-mie hiere. Diilo baa yuu-ba ku cēmelle. ¹⁷Baņ fie nanna mie, Itieņo saa nanna-mie; u hāa-mi holle mi waņ u maama-i maņ saaya ma waņ dumaa. *Nieraamba-i nilieiņa-na hiere ba nuo-ma ka saa. Aa u tiraa hūu-mi kuliņgu nammu-na‡. ¹⁸Itieņo ka cor tuo hiel mi yuņgu-i weima-na hiere; u ka kor-mi aa ce mi suur u nelle-na.

†4:13 *Cāaniņ-sebebaba*: Bafamba taa ba ce cāani yaa Ņaa sebebaba ba nyegēņ.

‡4:17 *Kuliņgu nammu-na*: Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegāaņ girekimma-na wuo: Aa tiraa hūu-mi jara nuņgu-na.

Bɔbɔima gb̄e baa u yaa-i hɔnni maḡ joḡ. Ma cie.

Jaaluperiengɔ

¹⁹ Jaal Pirsika-i[¶] baa Akilasi-i a naara Onesifɔr dumellenḡ-baamba-i ḡ hā-mi.

²⁰ Erati t̄iyāa dii Korēnti. Turofimu saa

da h̄inni mi yaḡ-yo dii Mileti. ²¹ Gbāḡ ḡ jo aa waanḡu suɔ da ku tā.

Ebulusi pāa ḡ jaalunḡu, baa Pudēnsi-i, baa Linusi-i, baa Kulodiya-i a naara Diilonḡ-dūḡ-baamba-namba-i hiere.

²² Itieḡo t̄ie baa-ni. U kāyā-nei hiere.

[¶]4:19 Pirsika yerre nande yaa Pirsili. Nieḡ Pɔpuɔr. 18.2.

Polŋ nyegãaŋ sebe maŋ hã

Tite-i

Nelmuoyamma

Tite waa Pol wuoratiengo naŋo. Ŋga u saa waa *Yuifuyieŋo; u waa *nieryieŋo aa hũu Yesu maama-i (Gal. 2.1-3). U kãayã Pol bɔi u maacemma-na. Polŋ nyegãaŋ sebe daayo-i hã-yo huongu maŋ nuɔ-i, u waa Kireti. Pol naa ce u tiena terieŋgu-na duɔ kãyã Diilonŋ-dũŋ-baamba-i ba suɔ ba maacemma belma Diilonŋ-dũŋgu-na.

Pol piiye Diilonŋ-dũŋ-baamba yaataambaŋ gbɛ ba waa dumaa, aa cira bamaŋ mielãaŋ Diilonŋ-nelma-i ba pira nuɔmba-i, ba ta ba nuola-bei (sap. 1). U pigãaŋ Tite-i uŋ saaya u waŋ mamaŋ baa Diilonŋ-dũŋ-baamba-i: Bĩncuɔmba-i, cicraamba-i, naaciamba-i baa koraamba-i, nelieŋo nelieŋo baa u nelma (sap. 2). Ku huongu-na, u dii u nuŋgu-i Diilonŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba ta ba wuɔ gboluongu maŋ, aa da na ta na nunu na-naa tienaamma-na kuŋ faa dumaa (sap. 3).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔmei nyegãaŋ sebe daayo-i. Mi cãa Diilonŋo aa tiraa waa Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbilonŋ muɔ. Diilonŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, u puɔraa-mi wuɔ mi kãyã-bei ba hũu u maama-i aa pigãaŋ-ba ninsoŋo-i ba da ba ta ba wuɔ u hũmelle-i fafamma. ²Mafamma da ma ce, Diilonŋo-i Ninsontieŋ uŋ pãa cicɛlma maŋ nuŋgu-i aa suɔ duɔ jĩna miwaango-i, ba ka ta ba hĩŋ ma taalunŋgu. ³Diilonŋo-i i koŋkortieŋ uŋ ŋa naa dii huongu maŋ duɔ kor nelbiliemba-i, kuŋ juɔ hi, u puɔrmi baa u nelma-i mi ta mi wuɔra mi waŋma baa nuɔmba-i ba da ba suɔ-ma.

⁴Tite, mi nyegẽŋ sebe daayo-i da mi hã nuɔnei baa-yo. Mei fereŋ bieŋo'i nuɔŋo-i

i Diilonŋ-hũmelle-na. I To-i Diilonŋo-i baa i Koŋkortieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-nie aa fẽ ŋ huongu-i.

Diilonŋ-dũŋ-baamba yaatieŋo sĩnni-i

⁵Tite, mi yaan-ni Kireti-i-na ŋ da ŋ perieŋ maacemma maŋ tĩyãa cemma terieŋgu-na aa ŋ da ŋ wuɔra fiel yaataamba hã Diilonŋ-dũŋ-baamba-i nileiŋa-na hiere ŋaa miŋ waan-ma baa-ni dumaa. ⁶Da ŋ'a ŋ fiel umaŋ, cãlmuɔ saa saaya u da-yuɔ aa u saaya u waa cieŋo diei tieŋo. U bisãlmba saaya ba hũu Yesu maama-i, ba ciluɔ saaya u vii aa ba saaya ba ta ba nu ba bĩncuɔmba nunni-i. ⁷Diilonŋ-dũŋ-baamba yaatieŋo ce Diilonŋ-maacemma, a ce dumaango-na cãlmuɔ saa saaya u da-yuɔ. U saa saaya u waa bombolmantieŋo, u huongu saa saaya ka maar-o, u saa saaya u tuɔ ce koŋhiliinggu, u saa saaya u waa berkartieŋo, u saa bi saaya u tuɔ wuo huhurma-na. ⁸Ku saaya u tuɔ suɔ niraamba belma aa waa ãnfafammancerongo. Ku saaya u waa nelnurãŋo, aa waa nelviŋo, aa tiraa waa Diilonŋ-nolŋo. Ku saaya u tuɔ suɔ u fereŋ belma. ⁹Kutieŋo saaya u nyaar Diilonŋ-nelma-na a wuɔ ma hũmelle-i ŋaa uŋ hãalãayã-mei dumaa, ku yaa u ka gbãa waŋ-ma fafamma a dii sireiŋa nuɔmba-na aa da nuŋgu nuharuntaamba-na.

Bel ŋ fere coikartaamba-na

¹⁰Na saa da, yaagbãrãamba maaraaya; ba nunni sa suɔ aa dɔl. *Yuifubaa-ba maŋ suuri Yesu horre-na, ba yaa bɔi. Da ba ce ba ta ba piiye ba tãal banamba-i. ¹¹Mamaŋ saa saaya wamma, ba waŋ ma yaa-i da ba da nallã ba nieŋa-i. Baa yaŋ ba cor baa-ku, ba guɔla dumieŋa bɔi dumaango-na. ¹²Ba nellenŋ-tobiŋo naŋo waa tuɔ suɔ yieŋgu, u saa fuo-ma, u waan-ma

wuɔ: «Kiretitaamba sa waŋ ninsɔŋo gbula. Ba balaan ŋaa kēlāamba aa tiraa waa yentaamba. Ba yii baa ba kusūnni yoŋ.»¹³ Uŋ waan mamaŋ, u saa kar coima. Terieŋgu faŋgu-na, fulnu-bei ŋ waŋ ninsɔŋo-i baa-ba ku yaa ba ka vii Diiloŋ-hūmelle-na.¹⁴ Waŋ baa-ba wuɔ ba baa fer Yuifu ba yīinatimma-i, ninsɔŋo sī; aa nuɔmba maŋ cīnaana ninsɔŋo-i, ba baa cu ba nelma huon-nu.¹⁵ Neliŋ nuɔ ŋ huɔŋ da ka waa welewele, ŋ weima-i hiere ma bi waa welewele dumei. Iŋa bamaŋ guɔlaaya ba fere aa cīna Diiloŋo-i, fafaanŋu diei kuu si dii-bei. Ba balaan baa ba hɔmmu-i hiere.¹⁶ Ba wuɔra ba piiye wuɔ bafamba suɔ Diiloŋo-i, a ne da baŋ ceŋ kumaŋ ku pigāan wuɔ ba sa suɔ-yo. Ba balaan cor, ba sa nu neliŋ āndaanŋu, ānfafamma yaraa-ba cemma ma kūŋgu-na hiere.

Babīncuɔmbaŋ saaya ba waa dumaa

2 Tite, Diiloŋ-hūmellenŋ taaraŋ ku-maŋ, nuɔ ta ŋ hāalā nuɔmba-i ku yaa-i.² Waŋ baa babīncuɔmba-i wuɔ ba ta ba suɔ ba fereŋ belma, ba waa bīncɔfafaamba, ba waa nelnu-rāamba aa ba nyaar Diiloŋ-maama-na, ba yaŋ nelnyulmu waa-bei, aa ba waa hōhīnantaamba.

³ Aa ŋ bi waŋ baa cicɔraamba-i wuɔ ba ta ba ce Diiloŋ-bisālŋ temma. Ba yaŋ sikuɔŋa-i, ba baa bi yaŋ kolma ta yaanŋa bei. Ba ta ba dii nelfafamma nuɔmba tūnni-na.⁴ Ku yaa cabisālm̄ba ka ta ba suɔ ba dɔl ba bɔlbaa-ba-i baa ba bisālm̄ba-i.⁵ Ba ka ce nelnurāamba, baa cafafaamba. Ba ka yiera terduɔŋ-nu aa vii aa ta ba sie ba bɔlbaa-ba wulaa. Mafaŋ da ma ce, molo sie da bīena Diiloŋ-hūmelle yerre-i.

Titeŋ saaya u ce kumaŋ hā naaciemba-i

⁶ Dii nelma naaciemba tūnni-na wuɔ ba yaŋ bisānsīnni-i.⁷ Naŋ fere-i, ŋ saaya ŋ yaŋ ŋ ciluɔ fa weima-na hiere; ba ta ba ne u yaa-i aa ta ba ce. Ta ŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba maŋ yeŋ dumaa; baa ta ŋ puona baa-ma.⁸ Iŋ nelma saaya ma koŋ, huhurma saa saaya ma waa-mei, ku yaa ŋ bigāarāamba sie da cāl-e. Mafaŋ da ma ce, ba yammu ka ture.

Kɔraambaŋ saaya ba waa dumaa

⁹ Kɔraamba saaya ba ta ba sie weima-i hiere ba nebimba wulaa. Ba ta ba ce ba hɔmmu-i. Ba baa ta ba fanu baa-ba.¹⁰ Ba baa bi ta ba cuo ba nagāŋ-niini-i. Ba yaŋ aa ba firnu ba hɔmmu-i baa-ba, ku yaa nuɔmba ka sie Diiloŋ-nelma-i, u yaa i koŋkortieŋo-i.

Diiloŋo hujarre yaa kuraa-ye

¹¹ Na saa da, Diiloŋo pigāan-ye u hujarre-i a ce nelbiliemba-i hiere ba da ba gbāa kor.¹² Diiloŋ uŋ cie hujarre-i yie, ku cie i hiel i nanŋa kuubabalaanŋu cemma-na, aa ce i sa gbar nyaanu i yufieŋ-niini-i banamba temma-i. U cie kufanŋu-i i die gbāa bel i fere fafamma nyuŋgo ku bāan daaku-na, aa vii aa tie ce Diiloŋo huɔŋga-i¹³ i cie yibuɔ maŋ iŋ hīŋ u taalunŋu-i. Yiinŋu faŋgu-na, i ka da Dombuɔ bɔbɔima-i, i ka da i koŋkortieŋo-i Yesu-Kirsa bɔbɔima-i.¹⁴ U yaa hāa-ba u fere ba ko-yo i sɔlaanŋu-i duɔ hiel i yunni-i āmbabalma-na aa mi-gāan i hɔmmu-i da welewele ce-ye fuɔ baan mie i die gbāa tie kuye ānfafamma cemma-i.

¹⁵ Niŋ saaya ŋ ta ŋ waŋ mamaŋ ma yaa mafamma-i. Nuɔnei yaatieŋ nuɔŋo-i, ta ŋ dii sireiŋa bei aa ŋ bi ta ŋ nuola-bei. Baa yaŋ molo ce yaadolle baa-ni.

Diilonɔŋ uŋ taaraŋ wuɔsaangɔ maŋ

3 Ta ŋ titirre-mei baa Diilonɔŋ-dūŋ-baamba-i wuɔ ba saaya ba ta ba sie fāamaambaa-ba wulaa baa yuntaamba bi wulaa. Ba ta ba nu ba nunni-i aa ta ba kuye kuufafaangɔ cemma-i. ²Ba baa waŋ āndaparaangɔ a hā moloŋo, ba baa ce berru baa moloŋo. Ba suɔ ba fereŋ belma aa ba bi bel nuɔmba-i hiere da hiēhiē. ³Na saa da, mie fere-i i waa dumei, i saa tie suɔ kuyunɔŋu. I saa tie hūu āŋhūuma. Ii naa pira, i taa i ce kumaŋ dolaanunɔŋ-yie yonɔ, aa i yufienmaama naa ta yaanɔŋa yie. I maacemma saa naa fa, nenemunɔŋu waa-yie. I waa pɔpɔraanɔŋ mie aa i taa i bigāanɔŋ i-naa. ⁴Ŋga Diilonɔŋo-i i koŋkortienɔŋ uŋ juɔ'a u ka pigāanɔŋ nuɔmba-i u fafaangɔ-i baa u nelnyulmu-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i kuŋ juɔ hi, ⁵u kuraa-ye. Iŋ hii ce ānfafamma maŋ, u saa ne mafamma aa kor-e de! Ŋga i hujarre'i kuɔ-yo u kor-e. U hāa-ye u *Yalle yaa a kor-e. U Yalle caya-yie hūmmaŋ temma a hur i āmbabalma-i a ce-ye nelfelaanɔŋ mie i donɔ tie ce ānfelenɔŋ. ⁶U puɔraa i koŋkortienɔŋo-i Yesu-Kirsa yaa jo baa-de sāmbaga yufelle ji hā-ye. ⁷U cie mafamma-i wuɔ uŋ dola-ye aa ce-ye nelviinɔŋ mie, iŋ hiiŋ cicēlma maŋ taalunɔŋu-i, i ce ma taanɔŋ mie.

Bel ŋ fere terbiēnataamba-na

⁸Nel daama-i nuharunɔŋu si dii-mei, mi taara ŋ waŋ-ma kuola-mei, ku yaa

bamaŋ haa ba nanɔŋa Diilonɔŋ-na ba ka ta ba kuye ānfafamma cemma-i. Ku faa aa ku kāyā nuɔmba-i hiere. ⁹Baa nyiesiŋ nelma maŋ yunɔŋu si dii-mei, bīncuɔŋ-yireiŋa-i, cɔcɔɔluɔ-i, āndapirre-i *ānjīnamma-na, hiel ŋ nanɔŋa niē. Mamaŋ mafamma-i daama-i hiere yunɔŋu si dii ma diei nuɔ, ma sa kāyā nelienɔŋ. ¹⁰Da kuɔ nelgboroŋo dii na hɔlma-na, da ŋ gboya-yuɔ ku yu i hāi aa u saa nanna, hiel-o na hɔlma-na. ¹¹Ŋ suyaa kerre wuɔ fuɔ temma-i u naana Diilonɔŋ-hūmelle-i. Aa uŋ yagaraa cor tuɔ ce kuubabalaangɔ-i, u kɔsuɔŋ u fere'i dumaanɔŋ-na.

Āndaperienɔŋu

¹²Artemasi-i baa Tisike-i mi ka saan unaa kā na wulaa. Duɔ kā, ŋ gbāŋ ŋ jā-mi Nikopolisi-i-na; mi taara mi ka ce waanɔŋ-huɔŋgu-i kusuɔŋ-nu'i. ¹³Senasi maŋ pi-iyenɔŋ u kāyā nuɔmba-i gēŋgerbaa-ba-na, gbāŋ ŋ kāyā-yuɔ baa Apolɔsi-i, da ba bie hūmelle-i bīŋkūŋgu baa naa ba wulaa. ¹⁴I natobimba saa saaya ba waa yonɔ nelbiliemba; ba saaya ba hāalā ānfafamma cemma-i ta ba gbā ba kāyā sūntaamba-i. ¹⁵Bamaŋ dii baa-mi hiere bande-i-na ba pāa ŋ jaalunɔŋu. Iŋ daa jēnaamba maŋ Yesu horre-na, jaal-ba ŋ hā-ye. Diilo kāyā-nei hiere.

Polj nyegāaŋ sebe maŋ hā

Filemō-i

Nelmuoyamma

Filemō waa nelbuo. U nuo Yesu maama-i Pol yaa wulaa-i aa hūu-ma. U waa tiēna Kolōsi. Kōraamba waa baa-yo. U kōrieŋo naŋo-i ba taa ba bi-yo Onesimu. Onesimu ji gbar aa naa yaŋ-yo. Uŋ gbaraa dumaŋo-na, yiŋgu naŋgu-na u kā ka da Pol dii kaso-i-na. Pol wuo piye Yesu maama-i baa-yo fuo wuo bi hūu-ma.

Huoŋgu naŋgu juo hi, Pol wuo saŋ-yo hā u yuntieŋo-i baa-yo. Ku waa kōrieŋo maŋ duo gbar aa ba hi-yo bel-o, ba sa puona baa u kūoma huolma-i. Sebe daayo nyegēmmanj-yuŋgu yaa kufaŋgu-i duo cārā Filemō-i wuo u ce jande aa u yaŋ Onesimu bir suur u dumelle-na, u baa gāŋ baa-yo, u yaŋ aa u bel-o fafamma kere ba cie baaduomba *Kirsā horre-na.

Pol hiiriye u yalle-i baa u jieŋo-i u sebe-i-na. U sa guor-o, u sa kpakpaa-yo, u saa bi cie-yo wuo u baa ce kumaŋ saaya cemma Onesimu-i-na. Ŋga Kirsā nelnyulmuŋ migāaŋ tiēnamma-i dumaa, u piye ma yaa da ma tiēnu u jieŋo-i baa bamaŋ ka kalaŋ sebe daayo-i hierē.

Jaaluŋgu

1 Muo Pol, ba bilaa-mi dii-mi kaso-i-na Yesu-Kirsā maama-na. Muo baa mi natobiŋo-i Timote-i, miemei nyegāaŋ sebe daayo-i die hā-ni Filemō. Nuōnei i jieŋ nuo, nuōnei i nabentieŋ nuo maacemmaŋ-hūmelle-na. ²I bi nyegāaŋ-yo die hā Diiloŋ-dūŋ-baamba maŋ tigiŋ ŋ dumelle-na baa i tūo-i Apiya-i a naara Arsipe-i fuo maŋ vaa u fere tuo ce Diiloŋ-maacemma-i baa-ye. ³I To-i Diiloŋo-i,

baa Itieŋo-i Yesu-Kirsā-i, ba kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

Pol nuo Filemō maama-i

⁴⁻⁵ Filemō, niŋ dōl Diiloŋ-dūŋ-baamba-i dumaa, baa niŋ haa ŋ nanŋa-i Itieŋo-i Yesu-i-na dumaa, mi nuo-ma hierē. A ce dumaŋo-na, da mi ta mi cārā Diiloŋo-i huoŋgu huoŋgu, mi ta mi jaal-o ŋ maama-na. ⁶Mi cārā Diiloŋo-i wuo niŋ hūyāa u maama-i i waa horre maŋ nuo-i daade-i, u yaŋ di ta di kā baa di yaaŋga, ku yaa *Kirsāŋ cie ānfafamma maŋ yie, nuomba ka suo-ma. ⁷Kpōr, niŋ dōl Diiloŋ-dūŋ-baamba-i dumaa, ku fie ba hōmmu-i, a ce dumaŋo-na ku dōlaanu-mie cor aa tiraa dii sireiŋa mie.

Pol cārā Filemō-i a hā Onesimu

⁸ Filemō, *Kirsā yerre-na mi gbāa guor-ni ŋ ce kumaŋ saaya cemma. ⁹Ŋga mi nie da ku bōyaa mi ne niŋ dōl nuomba-i dumaa, aa cārā-nie ku yaa faa. Muo Pol, mi yaaŋga cāa, a naara kufaŋgu-i ba diyaa-mi kaso Yesu-Kirsā maama-na. ¹⁰Mi cārā-nie da mi hā Onesimu⁸ yaa-i. U nuo Kirsā maama-i mi nuŋgu-na kaso-i-na bande-i-na aa hūu-ma, a ce dumaŋo-na u cie mi bieŋo. ¹¹Dieŋōo-i-na, u saa tuo fa weima u hā-ni, ŋga fiefie-i-na, u ka fa a hā nuoŋo-i aa bi fa hā muoŋo-i.

¹²Mi saŋ-yo da mi hā-ni, uu dii ŋaa mei fereŋ tāmmanj-wuoŋo ¹³Miŋ yeŋ kaso-i-na bande-i-na *Neldōdōlma maama-na, mi taa mi taara mi jīna-yuo mi caaŋ-nu u tuo ce mi maacemma-i naŋ fuoŋgu-na. ¹⁴Ŋga mi sa taara mi ce kumaŋ sa dōlaanuŋ-nie. Mi sa taara mi guor-ni ŋ ce ānfafamma hā-mi. Mi taara da ŋ'a ŋ ce kumaŋ hā-mi ku hel naŋ fereŋ huoŋ-na.

⁸1:10 Onesimu yuŋgu yaa wuo «fa weima».

¹⁵Ku gbāa ce Onesimu furaaya η caaŋgu-na da huɔŋgu celle aa duɔ bir kã ka waa baa-ni gbula hai gbāa suɔ? ¹⁶Gboluoŋ daaku-na, baa bel-o ηaa kɔriegbãŋgbālãŋo, bel-o ηaa η nelkpekelŋo. U maama dii kpelle mi huɔŋga-na; ηga uŋ kãŋ na da na ka tiena baa na-naa, a naara naŋ tiraa na ye Itieŋo baan namaa na hã-i-na, u maama saaya ma waa kpelle naŋ huɔŋga-na a yaŋ muɔŋo-i. ¹⁷Da η ta η kãŋ-mi η jien muɔ, bel-o ηaa niŋ bilaa muɔŋo-i dumaa. ¹⁸Da kuɔ u cãlãa-ni baa weima, sisɔ η cẽmelle dii-yuɔ, muɔmei ka pã-de hã-ni. ¹⁹Muɔ Pol, muɔmei nyegãan nel daama-i baa mi fereŋ naŋga wuɔ mi ka suu u cẽmelle-i. ηga η saaya η suɔ wuɔ mei bi cẽmelle dii muɔŋo-na: η saaya η pã η fere a hã-mi. ^{**} ²⁰Mi natobiŋ nuɔ, jande, ne

Itieŋo-i aa η ce-ma ηaa miŋ waan-ma dumaa; ne Kirsa-i aa η fẽ mi huɔŋga-i.

²¹Miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i, mi suyaa wuɔ miŋ waan mamaŋ baa-ni daama-i η ka ce-ma, aa tiraa suɔ wuɔ η ka ce cor kufaŋgu-i.

²²Naŋ cãrãŋ Diiloŋo-i, mi suyaa mie mi ka da hũmelle-i kã na wulaa, terieŋgu faŋgu-na, ta η tigiŋ mi muncõmmu-i η cie-mi.

Jaaluperieŋgu

²³Epaŋfiraŋsi pãa η jaaluŋgu. Uu bi dii baa-mi kaso-i-na Yesu-Kirsa maama'i nuɔ-i. ²⁴Marke-i baa Aritarke-i baa Demasi-i a naara Like-i, bafamba dii baa-mi i tie ce Diiloŋ-maacemma-i, ba bi pãa η jaaluŋgu. ²⁵Itieŋo-i Yesu-Kirsa kãyã-nei.

****1:19** Filemō hũyãa Yesu maama-i Pol yaa wulaa-i ku'i cie Pol wuɔ u cẽmelle dii-yuɔ.

Sebe maŋ nyegāaŋ hã

Ebirebaa-ba-i

Nelmuoyamma

Umaŋ nyegāaŋ Ebire ba sebe-i, kuetieŋ nyegāaŋ-yo a vii *Yuifubaa-ba maŋ hũyāa Yesu maama-i aa ba ta ba mulieŋ-ba ma maama-na. U diyaa sireiŋa bei Yesu hũmelle wuɔsaŋgu-na; wuɔ da ba fie ta ba mulieŋ-ba di maama-na, ba baa yaŋ ba kũoma seŋ.

U tagaaya pigāaŋ-ba wuɔ Yesu-i ponsaŋ-wuoŋo si: U yaa Diiloŋ-Bieŋo-i. Diiloŋo cie u yaa-i *jigāntaamba yuntieŋo-i. Yesu jigāntesĩnni deŋ baa Yuifu ba niini-i. Bafamba taa ba kor Diiloŋo-i baa tãmmaŋ-niini, ŋga ba niikonni saa ta ni gbã ni pir nelieŋ āmbabalma. A ne da Yesu yaa cie u fere tãmmaŋ-kũngu a pã u fere hã Diiloŋo-i. U cie ku yaa-i a pir i āmbabalma-i a dii-ye i-naa nuɔ baa Diiloŋo-i. Dumande-i-na, u taa yaŋga yie ka tiēna Diiloŋo caaŋ-nu tuɔ cārã-yuɔ u hã-ye (sap. 1–9).

Sebetieŋo diyaa sireiŋa bɔi Diiloŋ-dũŋ-baamba-na. Sebe periema-na, u tiraa dii sireiŋa bei wuɔ ba baa bir baa ba huoŋgu Diiloŋ-hũmelle-na. Ba ne yiinataambaŋ wuɔyaa-de dumaa aa ba ta ba ce ba temma. Ba ta ba ne Yesu yaa u diei yoy. Ba hĩrã muliēma-i aa ba sieya ba kũoma-i fuɔ ku bālma (sap. 10–13).

**Diiloŋo puɔraa u Bieŋo-i
baa u nuŋ-āndaŋgu-i**

1 Yiinaa-i-na, Diiloŋo taa u ce u *ɔɔpuɔrbiemba yaa ta ba piiye baa i bĩncuamba-i. Baŋ piiye baa-ba ku yuu

niele, aa ba piiye baa-ba sĩnni bɔi-na. ²Ŋga fiefie-i-na, yiperieŋ daani-na, u cie u Bieŋo yaa piiye baa-ye. Diiloŋo curaa baa u yaa-i a hiel miwaŋgo-i, aa bir bĩmbĩnni-i hiere dii u naŋ-na. ³Diiloŋo bɔbɔima da u yaa nuɔ-i, u fũnuŋ ko Tuoŋo-i. U nuŋ-āndaŋgu dii baa fũngũ. U bilaaya bĩmbĩnni-i hiere baa ku yaa-i. U pirii nelbiliemba āmbabalma-i aa nyugũŋ ka tiēna Diiloŋo-i Weimantieŋo caaŋ-nu dii dɔɔ-i-na. ⁴Diiloŋ-Bieŋoŋ maaraa *dɔɔɔpuɔrbiemba-i dumaa, u yerre bi maaraa ba yireiŋa-i dumei.

**Diiloŋ-Bieŋo maaraa
dɔɔɔpuɔrbiemba-i**

⁵Na daa Diiloŋo gbĩe *dɔɔɔpuɔrbiloy hayo-i dede wuɔ:

«*Mi Bieŋo yaa nuɔŋo-i.*

Muɔmei huɔŋ-ni nyuŋgo-i-na.»^{††}

Sisɔ u piiye dɔɔɔpuɔrbiloy hayo-i maama-i dede wuɔ:

«*Mi ka ce u To muɔ, u ka waa mi bieŋo.*»^{‡‡}

Na nuɔ-ma dede wei? ⁶Ŋga uŋ'a u saŋ u Bepoldielāŋo-i hiēma-na, u ciera wuɔ:

«*Dɔɔɔpuɔrbiemba-i hiere ba ta ba dũuna ba jaal-o.*»^{¶¶}

⁷Uŋ waaŋ mamaŋ dɔɔɔpuɔrbiemba kũngu-na, u ciera wuɔ:

«*Mi gbāa ce mi dɔɔɔpuɔrbiemba bir fafalmu,*

mi gbāa ce mi maacemiemba bir dāamu.»^{§§}

⁸Ŋga u Bieŋo kũngu-na, u ciera:

«*Nuɔŋo-i Diiloŋ nuɔ, ŋ yuntesĩnni dii gbula.*

Ŋ sa ce ŋ fāamaansĩnni-i baa huhurma.

⁹*Kumaŋ vii, ku yaa dɔlaanuŋ-nie, ŋ bigāaŋ āmbabalma fuɔ.*

Diilo, ku'i cie ŋ Diiloŋo hiel nuɔnei ŋ nabaamba hɔlma-na

^{††}1:5 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 2.7

^{‡‡}1:5 Samiel sebehāaliŋo (2 Samuel) 7.14

^{¶¶}1:6 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 97.7

^{§§}1:7 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 104.4

a hure namma-i nie a ce-ni nelbuo nuo a fē
η huɔŋga-i.»*

¹⁰ U bi tiraa cira:

«Itie, nuɔnei hiela hēma-i dii ku domma-
na,

naŋ fereŋ nammu yaa maa dɔɔ-i.

¹¹ Nifanni-i daani-i hiere ni ka gbuo,
ŋga nuo fuo η sa ji gbuo dede.

Ni ka vāa hiere ŋaa kompammu.

¹² Ŋ ka pumannu-nie ŋaa baŋ pumannuŋ
joŋgoruo dumaa jina kɔtuɔŋgu.

Ŋ ka hor-ni ŋaa baŋ hor niidiini dumaa.

Ŋga nuo nii dii η temma-i η sa ji kā
teriengū.»†

¹³ Diiloŋo gbē dɔɔpɔɔɔrbilɔŋ hayo-i
dede wuo:

«Jo η ji tiēna mi caaŋ-nu;

aa η yaŋ mi mal η bigāārāamba-i hā η ce
η bāaŋgu-i bei.»‡

¹⁴ Dɔɔpɔɔɔrbiemba dii yoŋ ta ba ce Di-
iloŋo maacemma; molo sa da ba yufelle.
Diiloŋo puɔr-ba ba ta ba jo ba kāyā uŋ
ka kor bamaŋ.

Bilaŋ Diiloŋ-nelma-i nammu hāi

2 Maŋ juo waa dumaŋo-na, iŋ nuo
Diiloŋ-nelma maŋ, i saaya i gbuu
bel-ma nammu hāi, ku yaa i sie ji
nanna hūmelle-i. ² Na saa da, *dɔɔ-
pɔɔɔrbiemba maŋ dɔɔpɔɔɔrbiemba,
ba nelma waa baa fɔŋgū. Umaŋ duɔ ya-
gar ba nuŋgu-i uŋ taaraŋ kumaŋ u da-
ku. ³ Ŋga koŋkoro daayo temma nelma-i,
diē bel-ma baa i nanyuɔŋgu, i ka ce nie
gbāa kor yaahuolo-na? Itie fuo fere yaa
juo baa nel daama-i dielūo, ku huɔŋgu-
na, bamaŋ nuo-ma Itieŋo nuŋgu-na, ba
tiraa tir-ma wuo ninsoŋo. ⁴ Ma tirma-na,
Diiloŋo taa u ce gbere-weima bɔi, baa
nelma bɔi, duɔ hiel coima-i ba nunni-na,

aa bi tuɔ cal u *Yalle papāmuŋgu-i a saa
baa kuŋ dɔlaanu fuo fere-i dumaa.

Yesu juo baa koŋkoro

⁵ Iŋ waŋ miwaanfeleŋo maŋ maama-i
wuo u jo dii, Diiloŋo saa hā *dɔɔpɔɔɔr-
biemba baa u tesinni-i. ⁶ Ma nyegāaŋ
Diiloŋ-nelma-na terieŋgu naŋgu-na wuo:
«Diilo, yuŋ haku-i dii nelieŋo-na

aa η bel-o fafamma belŋ daama temma-i?
Yuŋ haku-i dii nelbiloŋo-na

aa η vaa η fere baa u kūŋgu-i vaŋ daama
temma-i?

⁷ Ŋ birii-yo dɔɔpɔɔɔrbiemba huɔŋ-nu celle.
Ŋ cie u ce bɔi.

⁸ Ŋ haa-yo bīm̄bīnni-i hiere ni yuŋ-nu.»¶

Da ku Diiloŋo haa nelieŋo-i bīm̄bīnni-i
hiere ni yuŋ-nu, ku yuŋgu yaa daaku
wuo bīŋkūŋgu si dii kumaŋ tīyāa nelieŋo
si dii ku yuŋ-nu. A ne da i sa da nelieŋo
yuntēsinni-i bīm̄bīnni-na hiere fiefie-i-na
yogo. ⁹ Ŋga Diiloŋ uŋ birii Yesu maŋ
dɔɔpɔɔɔrbiemba huɔŋgu-na celle, i daa
u cie u ce bɔi. Uŋ kuu kuliŋgu maŋ,
Diiloŋo nie ku yaa-i aa ce u ce bɔi.
Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo hujarre yaa
cie u nal kuliŋgu-i ne nelbiliemba-i hi-
ere ba maama-na.

¹⁰ Diiloŋo maŋ hiela bīm̄bīnni-i hi-
ere, aa bīm̄bīnni-i hiere ni tīyāa fuo
tiēma, u taa u taara nuɔmba bɔi suur
u nelle-na ta ba ce ba bāaŋgu-i baa-yo. A
ce dumaŋo-na uu naa saaya u yaŋ Yesu
mulieŋ a perieŋ u jommaŋ-yuŋgu-i duɔ
gbāa duɔ puur hūmelle-i hā-ba. ¹¹ Yesu
yaa piriŋ nelbiliemba āmbabalma-i. Fuo
fere-i baa uŋ piriŋ bamaŋ āmbabalma-i,
Toduŋ bisālm̄ba. Ku'i cie senserre sa da-
yo u duɔ bī-ba u hāmba. ¹² U ciera wuo:
«Diilo, mi ka waŋ η maama baa mi
hāmba-i,

*1:9 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 45.7-8

†1:12 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 102.26-28

‡1:13 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 110.1

¶2:8 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 8.5-7

sireiŋa na-naa nuɔ yinni maŋ joŋ; ku yaa biŋkūŋgu sie gbāa tāal unaj nuɔ dii-ni āmbabalma cemma-na a ce-ni ānyagarmantiej nuɔ. ¹⁴Ii dii *Kirsa kuoyataŋ mie nyuŋgo-i-na. Iŋga die tie taara i tie u kuoyataŋ mie, iŋ haa i naŋga-i kumaŋ nuɔ-i dii ku domma-na, i saaya i haa i naŋga kuɔ. ¹⁵Ma waaj wuɔ: «*Da na nu Diiloŋo nelma-i nyuŋgo-i, baa na cīna-mei ŋaa na bīncuɔmba naŋ puu baa-yo aa cīna-mei dumaa.*»[¶]

¹⁶A ne da na bīncuɔŋ haba-i nuɔ Diiloŋo nelma-i aa pu baa-yo? *Moisiŋ hielaa bamaŋ hiere Esipi-i-na ba'i sī wei? ¹⁷Aa Diiloŋo huɔŋga duu baa haba-i bien komuɔŋa hāi hɔlma-na? Baaduɔŋ daaba'i sī wei? Ba yaa cālāa aa kā ka ku dii hīekuraŋgu-na. ¹⁸Diiloŋo waasaŋ wuɔ haba-i sie da suur u fiisaŋ-teriŋgu-na? Baaduɔŋ daaba'i sī wei? Ba yaa naa yagaraa wuɔ ba sie nu Diiloŋo nuŋgu-i. ¹⁹Teriŋgu faŋgu-na, kumaŋ cie i bīncuɔmba saa gbāa suur fiisaŋ-teriŋgu-na, ku yuŋgu yaa daaku: Ba yagaraa wuɔ ba sie haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i cie.

4 Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu maŋ wuɔ i gbāa suur u fiisaŋ-teriŋgu-na, u saa bir-ku yogo. Teriŋgu faŋgu-na, bilaŋ na fere, na hɔlma-na unaa baa ji hel hōntɔbiloŋo. ²Na saa da, mie iŋ nuɔ *Neldɔɔlma-i dumaa, i bīncuɔmba bi nuɔ-ma dumei. Iŋga baŋ nuɔ mamaŋ, ba saa hūu-ma hīŋ, a ce dumaŋo-na ma saa gbāa fa weima hā-ba. ³Mie maŋ haa i naŋga Diiloŋ-āndaŋgu-na, i ka suur fiisaŋ-teriej daaku-na. Miŋ gbēŋ fiisaŋ-teriŋgu maŋ, Diiloŋo waaj ku-faŋgu maama yaa u nelma-na wuɔ:

«*Ku'i cie mi huɔŋgaŋ duu baa-ba mi waasa mie:*

«*Miŋ tigiŋ fiisaŋ-teriŋgu maŋ, ba ceraa ba da suur-ku.*»^{§§}

Diiloŋo yaa piye dumaa, a ne da u bālāa u maacemma-i dii miwaŋo jīnammaŋ-huɔŋ-nu. ⁴Diiloŋ-nelma piye *yitiŋaŋgu maama teriŋgu naŋgu-na wuɔ: «*Diiloŋ uŋ bālāa u maacemma-i, wuɔ fiisa niehāi yiŋgu-na.*»^{*}

⁵Ma bi waaj bande-i-na wuɔ:

«*Miŋ tigiŋ fiisaŋ-teriŋgu maŋ ba ceraa ba da suur-ku.*»[†]

⁶Bamaŋ nuɔ Neldɔɔlma-i dielūɔ, ba yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i, a ce ba saa da suur fiisaŋ-teriŋgu-na, a ne da nuɔmba saaya ba suur-ku. ⁷Ku'i cie Diiloŋo tiraa dii nyuŋgo ku yiŋgu-i a hā-ye. Baŋ yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i, biena bɔi ku huɔŋgu-na, u juɔ ce *Davidi waŋ ku maama u gbeliemaŋ-neini-na. Mi nuŋgu hii nelma famma-i cor tī wuɔ:

«*Da na nu Diiloŋo nelma-i nyuŋgo-i-na, baa na cīna-mei.*»[‡]

⁸Yosuweŋ kāa baa *Isirahel-baamba-i kusuɔŋ-nu, kuɔ fiisaŋgu waa, Diiloŋo naa waa hie tuɔ piye fiisaŋgu naŋ maama? ⁹Teriŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ cie u maacemma-i bāl aa fiisa fiisaŋgu maŋ niehāi yiŋgu-na, ku temma dii ta ku cie u baamba-i. ¹⁰Umaŋ duɔ da fiisaŋ daaku-i, u ka fiisa ŋaa Diiloŋ uŋ cie u maacemma tī aa fiisa dumaa.

¹¹Teriŋgu faŋgu-na, yaaj i gbāŋ i da fiisaŋgu faŋgu-i. Yaaj i vaa i fere unaa baa ji yagar Diiloŋo nuŋgu-i a ji hel hōntɔbiloŋo ŋaa i bīncuɔmbaŋ cie dumaa. ¹²Diiloŋ-nelma-i nelkulemma sī, maa dii baa fōŋgūɔ. Ma ɔɔl ma yaŋ nunni hāi jigāŋga-i. Da ŋ nu-ma, ma suur ŋ huɔŋga-na a fielnu ŋ kusūŋ-maama-i baa ŋ āŋjɔguɔma-i. Ma hɔnu ŋ kusūŋ-

¶3:15 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 95.7-8

§§4:3 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 95.11

*4:4 Miwaŋo jīnammaŋ-sebe (Genèse) 2.2

†4:5 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 95.11

‡4:7 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 95.7

maama-i ɲaa baɲ hɔnnuɲ biɲwuoɲo dumaa baa jigāɗɗɗɔɲga. ¹³Diiloɲ uɲ hiela bimbinni maɲ hiere, ku diei saa fuo-yuɔ, u yufelle dii-nie hiere, u da-ni hiere. U yaa kaa yuu-ye baa iɲ cie ma-ɲaɲ cor hiere.

Yesu yaa Diiløjigāntaamba yuntebuɔ-i

¹⁴*Diiløjigāntieɲo dii baa-ye. Diiløjigāntieɲo faɲo yaa Diiløjigāntaamba yuntebuɔ-i. U yaa Yesu-i Diiloɲ-Bieɲo-i. U yaa nyugāaɲ kā Diiloɲo wulaa dii dɔɔ-i-na. Terieɲgu faɲgu-na, uɲ pigāaɲ-ye hūmelle maɲ, yaaɲ i bel-de nammu hāi. ¹⁵Mie *Diiløjigāntaamba yuntieɲo-i hujantieɲo, da ku ta ku nuɔl-e, u tuɔ kaal u kāyā-yie. Ba cie weima-i hiere da ba guɔl u gbeini-i ɲaa baɲ guɔl mie niini-i dumaa, ɲga yinduɔɲgu u saa ji cāl Diiloɲo-i. ¹⁶Terieɲgu faɲgu-na, baa na kāalā, yaaɲ i pie Diiloɲo-i hujarrentieɲo-i. Die pie-yo, u ka ce hujarre yie aa firnu u huɔɲga-i baa-ye aa weɲɲ da ma da-ye u kāyā-yie.

5 *Diiløjigāntaamba yuntieɲo maɲ duɔ hel nelbiliemba hɔlma-na, u maacemma yaa a tiena tuɔ fa ba maama-i Diiloɲ-hūmelle-na. U yaa buolaɲ Diiloɲo-i aa tuɔ pā niipānni-i u hā-yo āmbabalma maama-na. ²Fuɔ fere-i ku bi nuɔl-o Diiloɲ-hūmelle-na, a ce dumaɲo-na bamaɲ sa suyaɲ kuyɲgu aa ta ba pira, u suɔ ba belma. ³Aa kuɲ nuɔl-oɲ dumaɲo-na, u saaya u kor Diiloɲo-i baa tāmmanɲ-kūɲgu a ce, aa bi kor-o hā banamba-i. ⁴Molo sie gbāa bi sire u fereɲ nuɔ dumaa wuɔ fuɔ Diiløjigāntaamba yuntieɲo; Diiloɲo'i hāa-niɲ kufaɲgu munyerammu-i ɲaa uɲ hāa *Aarɔ-i baa-mu dumaa. ⁵Kuuduɔɲgu yaa baa *Kirsai-i, fuɔ fere

saa jīna u fere munyerammu fammu-na, Diiloɲo'i jīena-yuɔ. U gbīe-yo wuɔ:

«*Mi Bieɲo yaa nuɔɲo-i, muɔmei huɔɲ-ni nyuɲgo-i-na.*»[†]

⁶Terieɲgu naɲgu-na, u tiraa cira: «*Ɔ cie jigāntieɲ nuɔ a waa ku maacemma-na hɔnniɲ joɲ Melkisedeki temma.*»[§]

⁷Yesu naa suɔ wuɔ Diiloɲo gbāa hūu-yo kuliɲgu-na, a ce dumaɲo-na, uɲ waa hiema-na, u cāara-yuɔ, gbuu cāara-yuɔ baa kaasɲgu baa nyinyɔlma. Uɲ hiiriye u fere dumaɲo-na Diiloɲo yaaɲga-na, Diiloɲo sie u cārāmma-i**. ⁸Uɲ ɲa naa fie waa Diiloɲ-Bieɲo, u hūyāa-ma ce sūlma-i a nu Diiloɲo nuɲgu-i. ⁹Uɲ cie u maacemma-i ka hi u fuoɲgu-i, ku'i cie bamaɲ nuɔɲ u nuɲgu-i hiere, u cie ba Koɲkortieɲo a kor-ba gbula. ¹⁰A ce dumaɲo-na Diiloɲo cie-yo jigāntaamba yuntieɲo Melkisedeki temma.

Bīncuɔɲ-niiwuoni

¹¹Terieɲ daaku-na, nelma bɔi dii i die waɲ-ma, ɲga na tūnni sa tiraa ni ye fie-fie, a ce dumaɲo-na ma wamma dii kpelle. ¹²Na huɔɲgu cuɔ hūmel daadena. Naa naa saaya na suɔ yieɲgu ta na hāalā banamba-i, ɲga namei daana yogo ba saaya ba tiraa hāalā-nei Diiloɲ-hūmelle-i ɲaa na suurii-die felemma. Na birii jo nyɔlma-na, a ne da naa naa saaya na ta na wuo bīncuɔɲ-niiwuoni. ¹³Umaɲ duɔ tuɔ mɔsɲɲ yogo, tonto; u sa suɔ kumaɲ vii baa kumaɲ saa vii. ¹⁴A ne da niiwuoni yaa bīncuɔɲ-niini-i. Ni wuoma mieɲ-ba, a ce dumaɲo-na ba suɔ kuufafaɲgu-i bɔ-ku kuubabalaɲgu-na.

6 Terieɲgu faɲgu-na, i ka cor Kirsai hūmelle dommaɲ-kalaɲo-i a tie kā ku yuɲ-terieɲ-nu. Kuu dii ɲaa dūɲgu tuole jīena tī, i saaya i haaya-kuɔ. I sie gbāa tie titirre nelduɔɲ daama-i

[†]5:5 Gbeliemaɲ-nalāaɲgu (Psaume) 2.7

[§]5:6 Gbeliemaɲ-nalāaɲgu (Psaume) 110.4

**5:7 Nieɲ Like sebe-i-na 22.42-43.

yinni maŋ joŋ wuɔ na nanna na cilɔbabaŋo-i aa na haa na naŋga-i Diiloŋo-na. Mafamma waŋ cor tĩ baa-na. ²*Batemu ba kũngu-i baa a haa ŋ naŋga-i nuɔmba yunni-na aa cārā Diiloŋo-i, ku waŋ tĩ baa-na. Kuomba siremmaŋ-kũngu-i baa Diiloŋ uŋ ka ger nuɔmba yuŋ-maama-i dumaa, ku bi waŋ tĩ baa-na. ³I ka yaŋ mafamma-i dumaa aa Diiloŋ duɔ sie i kã yamma.

⁴Nuɔmba maŋ daa Diiloŋo gbagbaama-i, bamaŋ nalāa Dɔrwuonjo papāmungu-i ne, bamaŋ daa *Diiloŋ-Yalle-i, ⁵bamaŋ daa Diiloŋ-nelma fafaŋgu-i, bamaŋ nalāa bāŋgu maŋ juɔŋ ku f̄ŋgũ-i ne ⁶aa tiraa bir bie ba āncɔlɔmma-i cor baa-ma, molo ceraa u gbāa tiraa hiel-ba kuɔ bir dii-ba hūmefafalle-na. Baŋ yaŋ Diiloŋo-i aa bir suur ba cilɔbabaŋo-na, kuu dii ŋaa ba birii gbu Diiloŋ-Bieŋo-i *daaŋgu-na a hã nuɔmba ta ba nye-yo.

⁷Na saa da, diiloŋ duɔ tuɔ dāa fafamma, suonju maŋ da ku ta ku ce dīmma-i fafamma ku hã ku taamba-i, ŋ da Diiloŋo firii nu u huɔŋga-i baa suonju faŋgu-i. ⁸Ŋga da ku yaŋ aa ta ku pa huɔni baa jukēlŋo u kula, ku pigāaŋ wuɔ sofafaŋgu sī, ku sie vaaya Diiloŋo ka waasa-kuɔ aa dāamu'i ka caa-ku.

⁹Mi jēnaaŋ namaa, iŋ feŋ i piie dumandē-i, i suyaa wuɔ namaaŋo-i na biyaa hūmefafalle yaa-i da na ka kor. ¹⁰Diiloŋo saa balaŋ. Naŋ cie maacemma maŋ hã-yo, ma sie gbāa karaanu-yuɔ. Naŋ kãyaŋ u baamba-i dumaa, ku pigāaŋ wuɔ u maama dɔlnu-nei. ¹¹I taara na hieroŋo-i na vaa na fere dumei fuɔ ku bālma; ku yaa naŋ hĩŋ kumaŋ taalungu-i, na ka da-ku ku temma-i. ¹²Terieŋgu faŋgu-na, baa na dii yelma na fereŋ nuɔ. Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu maŋ, bamaŋ haa ba

naŋga yuɔ aa fē ba hɔmmu-i ta ba cie-ku, taa na ce ba temma.

Diiloŋ-nupälle

¹³Diiloŋ u naŋ pāa nuŋgu-i baa *Abiramu-i wuɔ hielaa u niele u fereŋ nuɔ wuɔ u ka ce-ma. Biŋkũngu si dii kumaŋ maaraa Diiloŋo-i u duɔ hiel u niele-i kuɔ, ku'i cie wuɔ hiel u niele-i u fereŋ nuɔ ¹⁴aa naa cira: «*Coima saa fa, mi ka silaa ce baa-ni aa hã-ni huonju bi.*»^{††} ¹⁵Abiramu wuɔ bi fē u huɔŋga-i tēna. Uŋ fie u huɔŋga-i tēna tuɔ cie dumaanjo-na, Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu maŋ baa-yo, wuɔ bi ce-ku hã-yo.

¹⁶Moloŋ duɔ waŋ nelma aa tuɔ taara na suɔ wuɔ ninsoŋo, ŋ da u hielaa u niele-i biŋkũngu maŋ maaraa fuɔ fere-i.

¹⁷Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu-i baa bamaŋ, uŋ taaraŋ ba suɔ wuɔ ninsoŋo, kere u sie ji bir baa huon-āndaanju, ku'i cie u hiel u niele-i u fereŋ nuɔ a haa nupälle-na.

¹⁸Nelma hã maŋ daama-na, Diiloŋo sie gbāa bir baa huon-āndaanju. Uŋ pāa nuŋgu-i aa hiel u niele-i u fereŋ nuɔ, u sie gbāa ni u saa ce-ma. Terieŋgu faŋgu-na, mie maŋ gbara a ji cĩŋ Diiloŋo-na, uŋ'a u ka hã-ye kumaŋ, nel daama dii sireiŋa yie bāmbāale i tie hĩŋ ku taalungu-i. ¹⁹Iŋ hĩŋ kumaŋ taalungu-i, ku yaa mie kəllun-gboruonju-i. I bilaaya ku yaa yiera Diiloŋ-hūmelle-na. Ku yaa cie i suɔ wuɔ i ka ciel kompaŋga-i suur Diilodubiloŋo-na^{‡‡}. ²⁰Yesu taa yaanŋa yie suur kusuw- nu'i baa i yunniŋ-maama-i. U yaa cie *Diilojigāntaamba yuntieŋo-i a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ Melkisedeki temma.

Melkisedeki sīnni-i

7 Melkisedeki^{¶¶} waa Salemu jāmatigi, aa tiraa waa Dɔrwuonjo jigāntieŋo.

^{††}6:14 Miwaanjo jīnammaŋ-sebe (Genèse) 22.16-17

^{‡‡}6:19 Nieŋ Matie sebe-i-na 27.51 baa Ebire ba sebe-i-na 10.20.

^{¶¶}7:1 Nieŋ Miwaanjo jīnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 14.18-20.

*Abiramuj k̄aa ka ce berru-i baa j̄amatigibaa-ba-i a yar-ba aa bir tuɔ jo, Melkisedeki wuɔ sire ka j̄ārā-yuɔ a cārā Diiloŋo-i h̄a-yo. ²Abiramuj daa b̄imb̄inni maŋ berru-na, wuɔ h̄a-yo c̄nciel calnumma da-ma-diei nie hiere. Melkisedeki yerre yunɔu yaa wuɔ: «J̄amatigiviŋo». A naara kufanɔu-i u waa Salemu j̄amatigi, ku yunɔu yaa wuɔ Yaafellen-j̄amatigi. ³Molo sa suɔ u to, molo sa suɔ u nyu, molo sa suɔ u b̄inc̄oŋo naŋo. U hommaŋ-maama saa waŋ terienɔu, u kuliŋ-maama saa bi waŋ terienɔu. A ce dumaanɔ-na uu dii ŋaa niŋ daa Diiloŋ-Bienɔ-i dumaa: U cie *jiḡantienɔ a waa ku maacemma-na honniŋ joŋ.

⁴Nelbuɔ kelkel! Na saa da Abiramu fuɔ maŋ i b̄inc̄oŋo, uŋ kaa da nimaŋ hiere berru-na, u birii ni c̄nciel calnumma da-ma-diei h̄a-yo wei? ⁵A ne da *Levi baamba maŋ jiḡantaamba, a saa baa *Moisi *anj̄inamma-i, ba yaa saaya ba ta ba h̄uu *Isirahel-baamba naḡan̄-niini c̄nciel calnumma da-ma-diei-i, ŋ sie suɔ wuɔ bafamba fere-i Abiramu h̄aaȳelmba namba'i. ⁶Melkisedeki saa waa ba horrena, ŋga Abiramu h̄a-yo u b̄imb̄inni c̄nciel calnumma da-ma-diei-i aa u cārā Diiloŋo-i h̄a-yo; fuɔ maŋ Diiloŋo naa p̄a nunɔu-i baa-yo. ⁷A ne da i suyaa wuɔ umaŋ maaraa u'i cārāŋ Diiloŋo-i h̄a umaŋ cek̄u. ⁸Isirahel-baambaŋ p̄aŋ ba c̄nciel calnumma-i ba h̄a Levi baamba maŋ, bafamba ku, a ne da Abiramuj p̄aa a h̄a umaŋ, uu dii u saa ku ŋaa maŋ waanɔ dumaa Diiloŋ-nelma-na. ⁹Terienɔu fanɔu-na, i gb̄aa cira Isirahel-baambaŋ p̄aŋ ba c̄nciel calnumma-i ba h̄a Levi maŋ, Abiramuj p̄aa u maama-i a h̄a Melkisedeki-i Levi faŋo saa naa hi hoŋ yogo ŋga u p̄aa. ¹⁰U p̄aa nie nie? Tuonɔo-i baa Melkisedeki-i baŋ daa banna huonɔu-na, u waa h̄umellenɔ tuɔ jo,

a ce dumaanɔ-na tuonɔoŋ p̄aa kumaŋ, u nunɔu dii-kuɔ.

Kirsa cie jiḡantienɔ Melkisedeki temma

¹¹Diiloŋ uŋ h̄aa *Isirahel-baamba-i *anj̄inamma maŋ, ma yunɔu waa *Levi baamba jiḡantes̄inni yaa nuɔ-i. Kuɔ ba jiḡantes̄inni naa hi ni fuonɔu-i, Diiloŋo naa waa hie yaŋ bafamba-i aa hiel *jiḡantienɔ naŋo Melkisedeki temma? Bafamba maŋ *Aar̄s̄ baamba. ¹²A ne da jiḡantes̄inɔ da ni hor, fuɔ anj̄inamma bi hor. ¹³Iŋ waŋ umaŋ maama-i, jiḡantes̄inɔ daani vii u yaa-i, u b̄inc̄uon̄-niini s̄i. U b̄inc̄oŋo naŋo saa sire c̄aa jiḡanɔa-i dede. ¹⁴I suyaa-ma hiere wuɔ Itienɔ tobaa-ba haayienɔ yaa *Yuda-i, *Moisi saa waŋ ba jiḡantes̄inniŋ-maama dede.

¹⁵Ku miḡaŋ tiraa kaala dei, jiḡantienɔ daa Melkisedeki temma, uuduonɔ s̄i baa Levi baamba-i. ¹⁶U saa ce jiḡantienɔ a bie u b̄inc̄uon̄-maama ŋaa maŋ ceŋ dumaa anj̄inamma-na, ŋga uŋ yeŋ u sie gb̄aa ku, ku yaa cie-yo jiḡantienɔ-i. ¹⁷Diiloŋ-nelma gbaraa-ma wuɔ:

«*I cie jiḡantienɔ nuɔ a waa ku maacemma-na h̄onniŋ joŋ Melkisedeki temma.*»^{§§}

¹⁸Terienɔu fanɔu-na, Diiloŋo gbuyaanu nelma namma anj̄inamma-na wuɔ yunɔu si dii-mei; ma sie gb̄aa k̄aȳa neliɔ. ¹⁹Na saa da, anj̄inamma saa gb̄aa miḡaŋ weima ma hi ma fuonɔu-i Diiloŋo yufelle-na. Iŋga fiefie-i-na, Diiloŋo diyaa-ye h̄umelle maŋ faa yaŋ. I haa i nanɔa-i di yaa nuɔ-i aa t̄ena. Di yaa cie i gb̄aa pie Diiloŋo-i.

²⁰A naara kufanɔu-i, Diiloŋo p̄aa nunɔu aa ce Yesu-i jiḡantienɔ. Ma temma saa ce banamba jiḡantes̄inni damma-na. ²¹Iŋga ma cie Yesu niini damma-na. Diiloŋ-nelma gbaraa-ma wuɔ:

«Itieŋo hielaa u niele u fereŋ nuɔ aa u sa ji bir u nuŋgu-i dede.

U ciera wuɔ: «*Ŋ cie jigāntieŋ nuɔ a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ.*»

²² Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ bilaa *tobisifeleŋni maŋ baa nelbiliemba-i, Yesu yaa yieraaya baa ni maama-i. ²³ A naara kufanŋu-i Levi bisālmba huraa ba-naa bɔi cor jigāntesinni-na; umaŋ duɔ nyuguŋ duɔ saa ji waa, unaa hor-o. Ku cie dumei ba ciinu. ²⁴ Ŋga Yesu fuɔ dii gbula aa molo sa ji hor-o u jigāntesinni-na ²⁵ ku'i bi tiraa ce bamaŋ piyaŋ Diiloŋo-i fuɔ barguɔ-i-na, u gbāa tuɔ kor-ba fafamma. Uŋ yeŋ u sie gbāa ku, u cārā Diiloŋo-i u hā-ba. ²⁶ Terieŋgu faŋgu-na, Yesu yaa *Diilojigāntaamba yuntieŋo maŋ gbɛ baa-ye. U huɔŋga kuɔŋ, u saa cāl, u saa ce āmbabalma. Diiloŋo biyaa-yo ka jīna u caaŋ-nu a maa-yo āmbabalmanciraamba-na. ²⁷ Uu si dii ŋaa *Diilojigāntaamba yuntaamba namba-i: Bafamba kor Diiloŋo-i yinni maŋ joŋ baa tāmmanŋ-niini bafamba fereŋ āmbabalma maama-na aa tiraa sire kor-o ba nellenŋ-baamba bi maama-na. A ne da fuɔ pāa fuɔ fereŋ kerre yaa-i a kor Diiloŋo-i i diei yoŋ gbula. ²⁸ Ānjīnammanŋ cie bamaŋ Diilojigāntaamba yuntaamba-i, ku nuɔl-ba Diiloŋ-hūmelle-na. Ŋga Diiloŋ uŋ hielaa u niele-i u fereŋ nuɔ aa ce umaŋ Diilojigāntaamba yuntieŋo-i ānjīnamma huɔŋgu-na, fuɔ fereŋ Bieŋo yaa-i. U jigāntesinni hii ni fuoŋgu-i aa mumbālm u sī-nie.

Tobisifeleŋniŋ-maama

8 In waj mamaŋ, mamaŋ yuŋgu mei, ma yaa daama: In waaŋ *Diilojigāntaamba yuntieŋo maŋ maama-i baa-na, u yaa dii baa-ye. Uu dii tīena Diiloŋo-i Weimantieŋo caaŋ-nu dii dɔɔ-i-na ² tuɔ ce u maacemma-i Diiloŋ-dūŋ-kerre-na.

Dūŋgu faŋgu-i, Itie fuɔ fere yaa maa-ku; nelbiliemba sī.

³ Diilojigāntaamba yuntieŋo maacemma yaa a tuɔ buol Diiloŋo-i aa tuɔ pā niipānni-i u hā-yo. Terieŋgu faŋgu-na, fuɔ mie wuoŋo bi da kunanŋu a hā Diiloŋo-i ke. ⁴ Kuɔ uu naa waa hīema-na, uu naa saa gbāa ce halle *jigāntieŋo. Hama-i nuɔ-i? Jigāntaamba dii tī ta ba pā niipānni-i ba hā Diiloŋo-i a saa baa *ānjīnamma-i. ⁵ Bamaŋ dii hīema-na bande-i-na, baŋ ceŋ ba maacemma-i dūŋgu maŋ nuɔ-i, ku kerre yaa dɔɔ-i-na. Diiloŋo pigāaŋ *Moisi-i kufanŋu cemma yaa-i. U gbuaɔya-yuɔ wuɔ: «*Ne, ce-ku fafamma ŋaa miŋ pigāaŋ-ni ku cemma-i dumaa tānuŋgu-na.*» ⁶ Ŋga fiefie-i-na, Diiloŋ uŋ pāa nufeliŋgu maŋ *tobisifeleŋni-na, ku bɔyaa dīelā-kūŋgu-na. Yesu yaa dii i hɔlma-na baa Diiloŋo-i tobisinni fanni cemma-na. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo hāa mie jigāntieŋo-i maacemma maŋ maaraa hīemaŋ-jigāntaamba maama-i titirre.

⁷ Kuɔ tobisīdīelānni naa fa, Diiloŋo naa waa hie tuɔ bel ninanni? ⁸ Ŋga i daa Itieŋo taa u cāl u baamba-i uŋ piie terieŋgu maŋ nuɔ-i wuɔ:

«*Yīŋgu dii baa yīŋgu mi ka bel tobisifeleŋni baa *Isirahel-baamba-i a naara *Yuda-baamba-i.*

⁹ Ni sie waa niiduɔni baa mi naŋ bilaa ba tobaa-ba nammu-i hiel-ba Esipi-i-na aa naa bel nimaŋ baa-ba.

Ba bīenaana tobisinni fanni-i ku'i cie mei bi ne-ba aa yaŋ-ba.

¹⁰ Miŋ ka bel tobisinni maŋ baa Isirahel-baamba-i bieŋa maŋ juɔŋ, mi ka dii mi ānjīnamma-i ba kusūnni-na, mi ka nyegēŋ-ma ba hōmmu-na. Mi ka waa ba Diiloŋ nuɔ aa ba waa mi baamba.

*8:5 Helmanŋ-sebe (Exode) 25.40

daama temma-i, miε iŋ cie guɔyɔ maŋ, Yesu fuɔ maŋ saa ce kuubabalaanɔ da, aa pã u fere hã Diiloŋo-i Diiloŋ-Yalle barguɔ-i-na, fuɔ tãmma ka hur i balaanɔ-i ka hi hie a migãan i hõmmu-i i tie cãa Diiloŋo-i Cicēlmantienjo-i?

¹⁵ Ku cie dumei u jo ji waa i hõlmana baa Diiloŋo-i tobişifelenni-na. Cãlmuɔ maŋ cie tobişicolõnni-na, Yesu kuu a kor nuɔmba-i cãlmuɔ faŋo-na. A ce dumaanjo-na, Diiloŋ uŋ biε bamaŋ duɔ ji hã-ba u ciilunɔ maŋ sa tiεŋ dede, ba ka gbãa da-ku ŋaa uŋ pãa nuŋgu-i baa-ba dumaa.

¹⁶ Da ŋ nyegēŋ sebe a pigãan ŋ ciilunɔ calnumma-i, da ŋ saa ku, ku sie gbãa cal. ¹⁷ Da ŋ waa cicēlma yogo, sebe huɔya-maama sie gbãa ce. Da ŋ ku, ku yaa ma suɔ gbãa ce. ¹⁸ Kuuduɔŋgu yaa-i baa Diiloŋ-tobisinni-i. Halle diēlã-niini bilaa baa tãmmaŋ-kũŋgu. ¹⁹ Kuŋ cie dumaa ku yaa daaku: Diiloŋ uŋ'a ba ta ba wuɔ hũmieŋa maŋ, *Moisi kalaan-ya baa-ba hiere igēna ŋaa aŋ nyegãan dumaa *ãnjĩnamma-na. Uŋ cie mafamma-i, baa naa ko nambiamba namba baa kaagbolaamba namba, wuɔ biε ba tãmma-i a guɔl baa hũmma, aa ce kumitedãama a vaa *isopefielu a dii misirrã ãnjĩnammaŋ-sebe-i-na aa bi dii misirrã nuɔmba-na hiere ²⁰ aa cira: *«Diiloŋ uŋ bilaa tobişinni-i baa-na baa tãmmaŋ-niini maŋ, ni tãmma yaa-i.»*⁸ ²¹ Aa naa bi misirrã kompadũŋgu-na baa ku bĩmbĩnni-na hiere. ²² A saa baa ãnjĩnamma-i, ba migãan bĩmbĩnni boi baa tãmma-i. Aa ãmbabalma sie gbãa pir ni tãmmaŋ-kũŋgu saa ko.

²³ Hiemaŋ-bĩmbĩnni migãan migãan daama temma yaa-i baa bĩmbaan-tãmma, ŋga dõr-niini yaa kireiŋa-i, nifanni migãan baa tãmma maŋ boyyaa bĩmbaan-tãmma-na. ²⁴ Bige-i cie mi waŋ-ma dumaanjo-na?

Ku yunɔgu yaa daaku, nelbiliemaŋ maa Diiloŋ-dũŋgu maŋ, Kirsaa saa suur kufanɔgu-na, u suurii Diiloŋ-dũŋ-kerre yaa nuɔ-i dõrɔ-i-na, ka waa u caan-nu tuɔ waŋ i yun-maama-i baa-yo. ²⁵ Aa tobişicolõnni-na, belle belle, Diiloŋigãntaamba yuntienjo suur Diilodubiloŋo-na baa biŋwuon-tãmma ka kor Diiloŋo-i. Iŋga Kirsaa suurii a ka pã fuɔ fereŋ kerre yaa-i i diei yonŋ a hã Diiloŋo-i. ²⁶ Die i ne miwaanjoŋ duɔŋ dii huɔŋgu-na ji hi baa nyunɔgu, kuɔ uu naa u pã u fere ku yu niele, uu naa mulieŋ boi de! Iŋga u juɔ i diei yonŋ gbula miwaanjo tĩmmaŋ-huɔŋ daaku-na, a ji ce u fere tãmmaŋ-kũŋgu duɔ gbuonu ãmbabalma-i.

²⁷ Nelieŋ nuɔ ŋ ku i diei yonŋ a kã Diiloŋo ka yuu-ni. ²⁸ Kuuduɔŋgu yaa baa Kirsaa-i, u cie u fere tãmmaŋ-kũŋgu a hã Diiloŋo-i i diei yonŋ a pir nuɔmba ãmbabalma-i. U ka bir jo. Duɔ jo gboluonɔgu faŋgu-na, u sa ji pir ãmbabalma, u ji kor bamaŋ ciyaaŋ u duɔ ji kor-ba.

10 *ãnjĩnamma cie ta ma pigãan bisieŋ ku fafaanɔgu yalle yaa yonŋ; ŋga ma'i sã fafaanɔgu faŋgu fere-i. A ce dumaanjo-na, bamaŋ kuraan Diiloŋo-i baa tãmmaŋ-niini-i bienaŋ jonŋ, tãmmaŋ-niini fanni ceraa ni gbãa migãan-ba ba hi ba fuonɔgu-i Diiloŋo yufelle-na. ² Kuɔ nii na'a ni ka gbãa, nii naa pir ba cãlmuɔ-i bei i diei gbula aa ba sie tiraa nunu-yuɔ. A ce dumaanjo-na dii yiinaa baa naa hiel ba nanɔga buolma-na. ³ Na saa da, belle belle, buolŋ daama ce nuɔmba ãmbabalma maama ta ma tienu-bei. ⁴ Hama-i nuɔ-i? Balŋ-tãmma-i baa kaagbolaan-tãmma sie gbãa pir nelieŋo ãmbabalma-i halaŋ-ma u yunɔgu-na. ⁵ Ku'i cie Kirsaaŋ taa u jo hiema-na, u gbē Diiloŋo-i wuɔ: *«I ciera ŋ sa taara tãmmaŋ-kũŋgu baa biŋkũpãŋgu.»*

Ɔga η hāa-mi kūɔma mi da mi bir-ma hā-ni.

⁶ Baŋ koŋ tāmman-ɲiini maŋ aa kukul-ni, ni maama sa dɔɓnu-nie, āmbabalman-tāmman-kūngu-i maaduɔma.

⁷ Ku'i cie mi cira:

Diilo, muɔmei daami!

*Mi juɔ da mi ji ce niŋ taaraŋ kumaŋ, ŋaa maŋ nyegāaŋ dumaa mi kūngu-na Diiloŋ-nelma-na.»***

⁸ Uŋ puurii u nuŋgu-i, neldiēlāmma maŋ juɔ, ma yaa daama: «*Ɔ ciera η sa taara tāmman-kūngu baa biŋkūpāŋgu, η sa taara baŋ koŋ tāmman-ɲiini maŋ aa kukul-ni, η sa bi taara āmbabalman-ɲiini-i, kere ni sa dɔɓnu-nie.*» A ne da ānjīnamma yaa juɔ baa niipāŋ daani-i hierē.

⁹ Aa tiraa cira: «*Muɔmei daami, mi juɔ da mi ji ce niŋ taaraŋ kumaŋ.*»

Ku pigāaŋ wuɔ u huraa āncencɔmma-i baa maafelēmma.

¹⁰ Diiloŋ uŋ taa u taara kumaŋ, Yesu-Kirsa cie ku yaa-i. U pāa u fere i diei yoŋ gbula tāmman-kūŋ temma, a pir i āmbabalma-i.

¹¹ Yinni maŋ joŋ Diiloŋjigāntaamba kā ba ce ba maacemma-i. Ba hinu ba kor Diiloŋo-i korduɔŋ daama yaa-i baa tāmman-ɲiini, a ne da tāmman-ɲiini ceraa ni gbāa pir nelieŋ āmbabalma.

¹² Ɔga *Kirsa pāa u fere i diei yoŋ a pir nuɔmba āmbabalma-i aa kā ka tiēna Diiloŋo caaŋ-nu gbula ¹³ tuɔ cie Diiloŋo duɔ mal u bigāarāamba-i hā u ce u bāaŋgu-i bei. ¹⁴ A ce dumaŋo-na, uŋ pirii bamaŋ āmbabalma-i, u pāa u fere-i diei yoŋ a migāaŋ-ba ba hi ba fuoŋgu-i gbula. ¹⁵ *Diiloŋ-Yalle bi waŋ ma yaa-i wuɔ:

¹⁶ «*Itieŋo ciera:*

*«Mij ka bel *tobisīnni maŋ baa-ba bieŋa maŋ juɔŋ,*

mi ka dii mi ānjīnamma-i ba hɔmmu-na,

mi ka nyegēŋ-ma ba kusūnni-na.»

¹⁷ Aa tiraa cira:

«*Mi ka hiel ba āmbabalma-i mi huɔŋga-na baa ba cāɓmuɔ-i hierē.»††*

¹⁸ Da kuɔ Diiloŋo hielaa i āmbabalma-i u huɔŋga-na, yuŋ haku-i dii η ka tiraa pā kuupāŋgu da η hur-ma?

Yaŋ i piē Diiloŋo-i baa huɔŋga diei

¹⁹ Terieŋgu faŋgu-na, tobiŋ namaa, Yesu tāmma cie i suɔ wuɔ i ka gbāa tie suur Diilodubiloŋo-na. ²⁰ U pāa u fere tāmman-kūŋ temma, a taalnu kompaŋga maŋ waa Diilodubiloŋo dumelle yaanga-na a puure hūmefelende hā-ye. Hūmelle fande yaa cicēlmaŋ-hūmelle-i.

²¹ A ce dumaŋo-na, *Diiloŋjigāntaamba yuntieŋo maŋ dii baa-ye Diiloŋ-dūngu yuŋgu-na, u temma si dii. ²² Terieŋgu faŋgu-na, i āmbabalma āŋjoguɔmaŋ hielaa i hɔmmu-na aa i ce koŋ, yaŋ i piē Diiloŋo-i baa huɔŋga diei aa i gbu i haa i naŋga yuɔ ku haama. ²³ U sa pā nuŋgu aa ji bir baa huɔŋ-āndaŋgu, a ce dumaŋo-na, iŋ faraŋ i ne kumaŋ aa tie waŋ ku maama, yaŋ i nyaar-kuɔ kpelle.

²⁴ Yaŋ i tie kāyā i-naa i dii sireiŋa i-naa nuɔ nelnyulmu cemma-na baa ānfafamma bi cemma-na. ²⁵ Baa na yaŋ i tie bir i tigiimambaa-ba-na ŋaa banambaŋ mieŋ-kuɔ dumaa. Aa ji tiraa da naŋ daa Itieŋo jomma piē ma jo de-i-na, yaŋ aa i tie dii sireiŋa i-naa nuɔ.

²⁶ Na saa da, iŋ suyaa ninsoŋo-i, die suuye i yufieŋa-i aa cor tie ce kuubabalaŋgu-i, tāmman-kūŋgu naŋgu si dii kumaŋ gbāa pir i āmbabalma-i.

²⁷ Die suuye i yufieŋa-i, kumaŋ tīyāa ku yaa daaku: I tiēna baa hotiele-i i tie cie gēŋgeryiŋgu-i baa dāŋgbɔguɔŋgu maŋ ka wuo Diiloŋo bigāarāamba-i.

²⁸ Umaŋ duɔ cāl *Moisi *ānjīnamma-i, aa nuɔmba hāi siso ba siei da-yo aa waŋ-

** 10:7 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 40.7-9

†† 10:17 Seremi (Jérémié) 31.33-34

ma, hujarre si dii-ku; ba ko kutieŋo-i.
²⁹ Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ saa dii Diiloŋ-Bieŋo nuŋgu-i, umaŋ duɔ saa kãŋ *tobisinniŋ-tãmma maŋ pirii u âmabalma-i, umaŋ duɔ tuɔ bīena *Diiloŋ-Yalle yerre-i, ŋ sie suɔ wuɔ di yaa pigãaŋ-yeŋ Diiloŋo hujarre-i, fuɔ kũŋgu ka waa nie? Ku sie balaŋ yaŋ umaŋ cãlãa ânjinamma-i wei? ³⁰ Umaŋ ciera:

*«Muomei ka suu solaŋgu-i;
 muomei ka pã neliŋo neliŋo baa uŋ cie kumaŋ.»*

Ma sī i suɔ kutieŋo-i ke? U yaa Diiloŋo-i. U tiraa cira wuɔ:

«Itieŋo ka ce u baamba āndaŋgu-i.»^{‡‡}

³¹ Diiloŋo-i Cicēlmantieŋo-i, u nel da ma bel-ni, hotiele dii-kuɔ de!

³² Yaŋ aa na ne kumaŋ curaa: Naŋ hilaa kukulma-na, ku domma-na mulieŋ hama-i saa haa-nei? Ŋga ma saa gbãa jīnya-nei. ³³ Na hɔlma-na, ba taa ba tuora banamba aa ce-ba kpãncɔlgũ nuɔmba-na. Bamaŋ naa tīe, ba saa nanna baŋ ceŋ bamaŋ kpãncɔlgũ-i; ba taa ba kãyã-bei. ³⁴ Na siyaa mulieŋ baa kasobiemba-i aa na bi siyaa ba hūu na nagãŋ-niini-i ni maama saa jaŋ-na, aa suɔ kerre wuɔ bīmbifafanni nanni dii baa-na a yaŋ baŋ hūyãa nimaŋ aa ni sa ji kã terieŋgu.

³⁵ Terieŋgu faŋgu-na, naŋ daa holle maŋ dii ku domma-na, baa na yaŋ di korra-nei, ku yaa Diiloŋo ka pã-na bɔi. ³⁶ Vaŋ na fere na ta na ce Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ a gbãa da na da uŋ pãa nuŋgu maŋ. ³⁷ Na saa da, ma nyegãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:

*«Ku saa maa, ku tīyãa celle
 aa umaŋ saaya u jo, u jo.
 U sie vaaya.»*

³⁸ *Umaŋ vii mi hūmelle-na, uŋ haa u naŋga-i mie, u ka kor,
 ŋga duɔ nanna hūmelle-i, ku sie dɔlnu-mie baa-yo.»*^{¶¶}

³⁹ Bamaŋ naana hūmelle-i aa ta ba kã da ba ka balla, mie ii si dii baa-ba. Ŋga bamaŋ hūyãa-ma da ba ka kor, ii dii baa ba yaa-i.

Nagãhaaleŋ-maama

11 A haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na ku yuŋgu yaa wuɔ niŋ hiŋ kumaŋ taalungu-i, ŋ suyaa wuɔ ŋ ka da-ku, ku bi pigãaŋ wuɔ niŋ'a ŋ sa da kumaŋ baa ŋ yufelle, ŋ suyaa wuɔ kuu dii. ² Yiinataamba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i cie Diiloŋo gbelieŋ-ba.

³ I haa i naŋga Diiloŋo-na ku'i cie i suɔ wuɔ Diiloŋo hielaa miwaŋgo-i baa u nuŋ-āndaŋgu yoŋ, a ce dumaŋgo-na iŋ daŋ nimaŋ hiera baa i yufieŋa-i ni hila iŋ'a i sa da kumaŋ baa i yufieŋa yaa nuɔ-i.

⁴ Abel naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i cie u pã biŋkũfafaŋgu hã Diiloŋo-i a yaŋ Kayine-i^{§§}. Uŋ ŋa naa haa u naŋga Diiloŋo-na, ku'i cie Diiloŋo gbelieŋ-yo wuɔ u vii aa cira u niipãnni dɔlaanu-yuɔ. Abelŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na, uŋ fie ku, u nelma dii-ye hūmefafalle-na yogo.

⁵ Enɔki naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i cie Diiloŋo bie-yo ka jīna u caaŋ-nu u saa yaŋ u ku*. Ba juɔ'a ba ne naa-yo; moloŋ yufelle saa ji tiraa haa-yuɔ. Aa u suɔ duɔ ta, Diiloŋo naa waŋ-ma wuɔ u kũŋgu dɔlaanu-yuɔ. ⁶ Da ŋ saa haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na, ku sie gbãa dɔlnu-yuɔ baa-ni. Umaŋ piyaŋ Diiloŋo-i, u saaya u hūu-ma wuɔ Diiloŋo dii, aa u pã bamaŋ taaraayaŋ-yuɔ.

^{‡‡}10:30 Ânjinamma tiyemaŋ-sebe (Deutéronome) 32.35-36

^{¶¶}10:38 Abakuke (Habaquq) 2.3,4

^{§§}11:4 Nieŋ Miwaŋgo jīnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 4.3-10.

* 11:5 Nieŋ Miwaŋgo jīnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 5.21-24.

⁷*Nowe naa haa u nanga Diiloŋo-na ku'i cie Diiloŋ uŋ gbuɔya-yuɔ baa ma-manɔ, u hūu-ma a ne da ma saa naa hi ce yogo. U nuɔ Diiloŋo nuŋgu-i aa ce begubuɔ-i a suur baa u dumelleŋ-baamba-i hiere hūmma saa da wuo-ba. Uŋ cie mafamma-i u pigāaŋ wuɔ ma-manɔ daa banamba-i ba'i taaraaya-me'i. Aa uŋ haa u nanga Diiloŋo-na ku'i cie u ce nelviŋo Diiloŋo wulaa.[†]

⁸*Abiramu naa haa u nanga Diiloŋo-na ku'i cie u nu u nuŋgu-i aa hūu-ma hel ba nelle-na ta tuɔ kā Diiloŋ uŋ pāa nuŋgu-i baa-yo wuɔ u ka hā-yo nelle manɔ; a ne da u saa tuɔ suɔ di saanɔ.

⁹Uu naa haa u nanga Diiloŋo-na ku'i cie uŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka hā-yo nelle manɔ u kā ka tīena-die ŋaa nerieŋo tuɔ cɔ kompadūŋ-nu. *Isaki-i baa *Yakɔbu-i, ba bi waa kompadūnni yaa nuɔ-i aa nuduɔŋgu yaa bi pāa baa bafamba-i.

¹⁰Diiloŋ uŋ fuu nelle manɔ aa ma-de u fere, dūnni yieraaya dei, Abiramu yufelle waa di yaa nuɔ-i.

¹¹Sara waa cenyeiŋo, ŋga uu naa bi haa u nanga Diiloŋo-na ku'i cie u gbāa duɔ da biloŋo; ŋ sie suɔ wuɔ uu naa cor bilodalle-i gbuu maa. Uu naa suɔ wuɔ umaŋ pāa nuŋgu-i baa-yo wuɔ u ka da biloŋo u sie gbāa tāal-o, ku'i cie ma bi dɔl-o. ¹²Ku cie dumei bibieŋo diei hoŋ a dii hīema yu a ne da uu naa tuɔ yii baa u yuŋgu. U huonɔgu ciinu ŋaa niŋ daa mɔɔŋa-i dumaa dɔɔ-i-na; molo sie gbāa kāŋ-ku.[‡]

¹³Bamaŋ bafamba-i daaba-i hiere, ba haa ba nanga Diiloŋo-na ji ku. Diiloŋ

uŋ pāa nuŋgu manɔ, ba saa hi-ku; ŋga ba faara da-ku yaa-i a ce ba hōmmu gbuu fē baa-ku. Bafamba fere waan-ma wuɔ bafamba-i hūncortaamba, bafamba muntienammu sī hīema-i. ¹⁴Bamaŋ pi-iyenɔ dumaŋo-na, ku pigāaŋ wuɔ ba taara ba nelle. ¹⁵Baŋ hilaa dimaŋ nuɔ-i, kuɔ di kūɔma naa bel-ba, baa naa gbāa bir kā-die. ¹⁶Ŋga ba taa ba taara dimaŋ faa yaŋ difande-i. Ba taa ba taara dɔr-nelle. Ku'i cie Diiloŋo sie ba ta ba bī-yo ba Diiloŋo. Na saa da, u migāaŋ terienɔgu hā-ba u nelle-na.

¹⁷Abiramu naa haa u nanga Diiloŋo-na ku'i cie Diiloŋ uŋ fie ce-yo ne wuɔ u pā Isaki-i hā-yo, u saa yagar. U siyaa duɔ pā u beduola-i hā Diiloŋo-i. ¹⁸A ne da Diiloŋo naa pā nuŋgu baa-yo wuɔ: «*Isaki yaa ka hā-ni huonɔgu.*»[¶] ¹⁹Abiramu naa suɔ wuɔ Isaki duɔ fie ku, Diiloŋo ka gbāa sire-yuɔ, ku'i cie Diiloŋo bir u bieŋo-i hā-yo. Nel daama cie āntigāama.

²⁰Isaki naa bi haa u nanga Diiloŋo-na ku'i cie u cārā-yuɔ hā Yakɔbu-i baa Esawu-i ba bisinuɔ maama-na.[§]

²¹Yakɔbu naa haa u nanga Diiloŋo-na ku'i cie uŋ juɔ tuɔ yii duɔ ku u cārā-yuɔ hā Yosefu bepuɔmba-i ba yunniŋ aa yiye u būɔle-i a dūuna jaal Diiloŋo-i.^{**}

²²Yosefu naa haa u nanga Diiloŋo-na ku'i cie uŋ juɔ pie kuliŋgu huonɔgu manɔ nuɔ-i, u waŋ-ma wuɔ *Isirahel-baamba ka hel Esipi-i-na aa pigāaŋ baŋ saaya ba ce kumaŋ baa u kogonni-i.^{††}

²³*Moisi bīncuɔmba naa haa ba nanga Diiloŋo-na ku'i cie baŋ huonɔ-yo ba fuo-yo

[†]11:7 Nieŋ Miwaanɔ jīnammanɔ-sebe-i-na (Genèse) 6–9.

[‡]11:12 Nieŋ Miwaanɔ jīnammanɔ-sebe-i-na (Genèse) 22.17.

[¶]11:18 Miwaanɔ jīnammanɔ-sebe (Genèse) 21.12

[§]11:20 Nieŋ Miwaanɔ jīnammanɔ-sebe-i-na (Genèse) 27.28-29,39-40.

^{**}11:21 Nieŋ Miwaanɔ jīnammanɔ-sebe-i-na (Genèse) 48.1-20; 47.31.

^{††}11:22 Nieŋ Miwaanɔ jīnammanɔ-sebe-i-na (Genèse) 50.24-25 baa Helmanɔ-sebe-i-na (Exode) 13.19.

u ce caamba siei. Baa naa da u faa cor a ce ba saa kǎn jǎmatigi āndaan̄gu-i.††

²⁴ Moisi naa haa u nan̄ga Diiloŋo-na ku'i cie u yaan̄gaŋ juɔ cǎ u yagar wuɔ ba baa bī-yo jǎmatigi hǎayēl̄ŋo. ²⁵ U nie fiisaan̄gu-i aa yaŋ-ku; wuɔ fiisaan̄gu maŋ baŋ ceŋ-kuŋ āmbabalma hōlma-na ku sa cɔ; aa hīrā u kūɔma-i ka mulieŋ baa Diiloŋ-baamba-i. ²⁶ Uu naa ne da da ŋ hīrā tuosīnni-i *Koŋkortieŋo maŋ ka jo u temma-i, kuu dii baa yun̄gu a yaŋ weisīnni-i hiere Esipi-i-na. U taa u fara u ne Diiloŋ uŋ ka pǎ-yo baa kumaŋ.

²⁷ Moisi naa haa u nan̄ga Diiloŋo-na ku'i cie u hel Esipi-i-na u saa kǎn jǎmatigi hōdulle-i. U nyaarāa ŋaa u da Diiloŋo-i baa u yufelle. ²⁸ Uu naa haa u nan̄ga Diiloŋo-na ku'i cie u ce *kōrsīnni tīmmaŋ-ponsaan̄gu-i. U cie Isirahel-baamba hure tǎmma ba dumieŋ-yammu-na wuɔ *dōrɔpɔurbiloŋo maŋ kuɔŋ nuɔmba-i duɔ ji tuɔ cor, u baa ko Isirahel-baamba bepuɔmba-i.†††

²⁹ Isirahel-baamba naa haa ba nan̄ga Diiloŋo-na ku'i cie hūmma taal sōmma hǎi dǎmmaŋ-nuoradāama-i-na§§ aa ba wuɔ cor terkuraan̄-nu. Esipitaan̄ ba'a ba niya-bei ce ba temma-i hūmma wuo-ba.

³⁰ Isirahel-baamba naa haa ba nan̄ga Diiloŋo-na ku'i cie ba nu u nuŋgu-i aa wuɔ ciilā Yeriko-i yinni niediei. Niehǎi yiŋgu-na nelle-koko wuɔ cii.

³¹ Araabu maŋ waa saasorcieŋo-i uu naa haa u nan̄ga Diiloŋo-na ku'i cie u har Isirahel-baamba maŋ naa juɔ da ba ji cuo

ne nelle-i, a ce dumaan̄go-na ba saa ko-yo baa bamaŋ saa ta ba nu Diiloŋo nuŋgu-i. *

³² Mi tiraa waŋ wuɔ nie? Mi sie da mi fere a piye Sedeɔ maama-i, baa Baraku maama-i, baa Samusɔ maama-i, baa Yefite maama-i, baa *Davidi maama-i, baa *Samiel maama-i a naara *Diiloŋoɔpurbieŋba bi maama-i.† ³³ Baŋ haa ba nan̄ga Diiloŋo-na, ba cie berru-i a hūu jǎmalābaa bōi. Ba wuɔyaa hūmelle aa Diiloŋ uŋ pǎa nuŋgu maŋ baa-ba, ba daa-ku. Ba suuye jarbaa-ba nunni-i. ³⁴ Ba diyaa-ba dāamu-na ŋga bīŋkūŋgu saa ce-ba. Ba kuraa jigāŋga-na. Fōŋgūɔ saa waa-bei, ŋga Diiloŋo diyaa fōŋgūɔ bei. Ba cie nan̄karbabaa berru-na. Ba duɔnya nileiŋa bōi sorosibaa ba gbar. ³⁵ Caamba namba naa haa ba nan̄ga Diiloŋo-na ku'i cie u sire ba kuomba-i hǎ-ba.

Ba muyaa nuɔmba namba ko-ba wuɔ ba cie nie ta ba wuɔ Diiloŋ-hūmelle-i. Kuɔ baa naa ciina-die baa naa gbāa yaŋ-ba, ŋga ba yagaraa kufan̄gu-i wuɔ da ba ku, Diiloŋo ka sire-bei ba ta ba ce ba bāan̄gu-i baa-yo. ³⁶ Ba bi nyie banamba sūlma aa muo-ba aa vaa banamba dii-ba kaso. ³⁷ Ba naan̄ banamba baa tǎmpieŋa ko-ba. Ba karaanu banamba sōmma hǎi, aa fō banamba baa jigāmmu ko-ba. Muncōmmu saa waa baa banamba. Kutaamba taa ba wuɔra ba bīŋ. Ba taa ba hī cāani. Bīŋkūŋgu saa waa baa-ba. Nuɔmba mulāan̄-ba aa ce-ba sūlma. ³⁸ Miwaan̄go saa naa saaya baa-ba. Ba taa ba wuɔra ba bīŋ hieŋ-nu, tǎnni-na aa ta ba cɔ fonniŋ.

††11:23 Ba gbē Esipi jǎmatigi maŋ naa ciera ba ko bisālm̄ba-i. Nieŋ Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 1.8-22.

†††11:28 Nieŋ Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 12.1-30.

§§11:29 Nieŋ Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 14.21-31 baa Pɔpɔɔɔɔ. 7.36.

*11:31 Nieŋ Yosuwe sebe-i-na (Josué) 2.

†11:32 **Sedeɔ**: Nieŋ u kūŋgu-i Gēŋgertaamba sebe-i-na (Juges) 6–8. **Baraku**: Nieŋ u kūŋgu-i Gēŋgertaamba sebe-i-na (Juges) 4.6-16. **Samusɔ**: Nieŋ u kūŋgu-i Gēŋgertaamba sebe-i-na (Juges) 14–16. **Yefite**: Nieŋ u kūŋgu-i Gēŋgertaamba sebe-i-na (Juges) 11. ***Davidi**: Nieŋ u kūŋgu-i Samiel sebedielāŋo-na (1 Samuel) 17.23-51. ***Samiel**: Nieŋ u kūŋgu-i Samiel sebedielāŋo-na (1 Samuel) 7.9-11.

³⁹Bamaŋ bafamba-i daaba-i hiere, Di-iloŋo gbelaŋ-ba wuɔ ba haa ba naŋga yuɔ, a ne da uŋ pāa nuŋgu maŋ, ba saa da-ku. ⁴⁰Bige-i cie ba saa da-ku? Di-iloŋo nie da mie die hi i fuoŋgu-i baa bafamba-i hiere kuuduɔŋgu aa da-ku, ku yaa boyaa. U saa tuɔ taara bafamba da-ku mie i yaaŋ-na ku'i cie.

Yaaŋ i hīrā i kūoma-i

12 Terieŋgu faŋgu-na, nelpūŋgu maŋ siire wuɔ Diiloŋ-hūmelle-i daaku-i, ku taa i yaaŋ-na ta ku pigāaŋ-ye hūmelle-i. A ce dumaŋo-na, kumaŋ bilaayaŋ-yie i sa gbā i kā yamma Diiloŋ-hūmelle-na, yaaŋ i hiel i naŋga kuɔ. Āmbabalma maŋ sɔgolaanuŋ i gbeini-na fēu, yaaŋ i yaŋ-ma aa i vaa i fere baa gbaruŋgu maŋ dii i gbeini-na. ²Yaaŋ i tie ne Yesu yaa-i. U yaa cie i haa i naŋga-i yuɔ aa u yaa ka ce i haa-ka hi i fuoŋgu-i. U hīerā kuliŋgu-i *daaŋgu-na, u saa ne ku senserre-i. Hofēlle maŋ taa di cie-yo, u taa u fara u ne di yaa-i. Fiefie-i-na, uu dii tiēna Diiloŋo caaŋ-nu.

³Nieŋ uŋ hīerā nelbabalaamba bigāaru-i dumaa, ku yaa kūɔkaralle sie ta di muliēŋ-na. ⁴Naŋ yeŋ maluŋgu maŋ nuɔ-i baa āmbabalma-i, unaa saa tie-maŋ yogo do! ⁵Aa Diiloŋ uŋ dii sireiŋa maŋ nei wuɔ u bisālŋ namaa, sireiŋa faŋa maama karaanu-nei wei? Ma nyegāaŋ wuɔ:

«Mi bie, Itieŋ duɔ kaya ŋ yuŋgu-i mamaŋ nuɔ-i, baa bie-ma ānsɔɔmma.

Duɔ nuola-nie, baa yaŋ ŋ kūoma kara.

⁶Umaŋ maama-i dɔlaanuŋ Itieŋo-i, u dii u yaa-i hūmefafalle-na.

Uŋ biŋ umaŋ u bieŋo, u muo u yaa-i.»[‡]

⁷Taa na hīrā muliēma-i, Diiloŋo dii-na hūmefafalle-na baa ma yaa-i. U ce dumei baa u bisālmba-i. Namaa daa bisālāaŋ

hayo-i dii aa u to sa nuola-yuɔ? ⁸Di-iloŋo nuola u bisālmba-i hiere. Duɔ yaŋ namaaŋo-i u sa nuola-nei, na saaya na suɔ wuɔ u bisālŋ-kireiŋ namaa sī; na to dii u deŋ.

⁹Tonaamba dii baa-ye hīema-na bande-i-na ta ba nuola-yie aa i tie kāŋ-ba. Ku ce nie i sie nu i To maŋ dɔɔ-i-na u nuŋgu-i aa da cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i? ¹⁰I tobaa-ba nuolaaya-yie a saanu baa kuŋ dɔlaanu bafamba dumaa, aa ba nuolamma bālāa hīema-na bande yoŋ. A ne da Diiloŋo ne mie fafaaŋgu'i aa tuɔ nuola-yie i die bir fuɔ birma.

¹¹Da ba ta ba nuola-nie, baŋ nuolaŋ-nie huɔŋgu maŋ nuɔ-i ku sa dɔlɔnu-nie, ku bir yaŋ aa ta ku jaŋ-ni. Ŋga da ŋ sie ba nuola-nie, ku huɔŋgu jo baa viisīnni baa yaafēlle.

¹²Terieŋgu faŋgu-na, baa na yaŋ na kūoma kara. ¹³Biyaŋ hūmefafalle ku yaa bamaŋ gbeini-i nuyāanu ku ka ta ku buɔ-bei ku kā, ku sie hor-bei.[¶]

Āŋgbuyamma

¹⁴Gbāaŋ kpelle na ta na dɔl nuɔmba-i hiere aa na yaŋ Diiloŋo bir-na u birma. Umaŋ duɔ saa yaŋ Diiloŋo bir-o, u sie gbāa da Itieŋo yufelle. ¹⁵Bilaŋ na fere unaŋ nuɔ ŋ baa ji cīna Diiloŋo hujarre-i. Baa na yaŋ ceŋ-purru da unaŋ-na na hɔlma-na a ji tuɔ celieŋ banamba-i baa u balaŋgu-i. ¹⁶Molo baa ji dii u naŋga biŋwosinni-na, molo baa bi bel Diiloŋ-biŋkūŋgu naŋgu baa u nanyuɔŋgu Esawu temma-i: Esawu huraa u bepolsīnni-i baa jukalaŋgu. ¹⁷Na suyaa wuɔ ku huɔŋgu-na u juɔ tuɔ taara tuoŋo cārā Diiloŋo-i hā-yo bepɔmba namba temma, ŋga tuoŋo saa hūu-ma. Uŋ fie kaal cārā-yuɔ ma saa dɔl-o.[§]

[‡]12:6 Bīncuɔŋ-nelmaŋ-sebe (Proverbs) 3.11-12

[¶]12:13 Isayi (Ésaïe) 35.3

[§]12:17 Nieŋ Miwaŋo jīnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 25.29-34; 27.30-40.

¹⁸Namaaŋo-i naŋ piyaa Diiloŋo-i dumaa, kuuduɔŋgu sī baa *Isirahel-baamba-i. Bafamba kãa tãnuŋ-nu. Ba daa dãamu-i, baa fafalmu-i a naara kukulberre naŋ temma tãnuŋgu-na. ¹⁹Ba nuɔ yerre buu, aa bi nu molo piiye da gbagaga. Ba cãrã kutieŋo-i wuɔ u baa tiraa u piiye baa-ba. ²⁰Uŋ waaj maman, ma saa ta ma du dei ba tũnni-na ku'i cie. U gbĩe-ba wuɔ: «*Umaŋ du yieya tãnuŋ daaku-i, halle da ku fie waa biŋwuoŋo, na naŋ kutieŋo-i baa tãmpĩeŋa na ko-yo.*»** ²¹Nelma maŋ cie tãnuŋgu-na††, maa naa silaa ta ma nyen kũɔma ma cor, a ce *Moisi fuɔ fere u cira: «Korma cie mi kũɔma gbuu ta ma nyen!»‡‡

²²Ŋga kuuduɔŋgu sī baa namaaŋo-i. Namaa na kãa *Sinyɔ-tãnuŋ-nu, na kãa Cicēlmantieŋo nelle yaa nuɔ-i; *Yerusalemu maŋ dɔrɔ-i-na, na kãa u yaa nuɔ-i. *Dɔrɔpɔurbiemba dii u yufelle ta ba ce ba bãaŋgu-i. ²³Namaaŋo-i, na suurii Diiloŋ-bepuɔmba-na. Ba yireiŋa nyegãaŋ dɔrɔ-i-na. Na piyaa Diiloŋo-i, u yaa nelbiliemba-i hiere ba gẽŋgertieŋo-i. Na suurii nelviimba-na. Ba yaa hii ba fuoŋgu-i Diiloŋ-terieŋgu-na. ²⁴Namaaŋo-i, na piyaa Yesu maŋ *tobisifeleenni yaanŋa-na. U yaa kuu kũnna u tãmma-i. U tãmma kãayã-yie a yaŋ Abel maama-i.¶¶ ²⁵Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fere! Baa na yagar wuɔ na sie nu umaŋ piiyer baa-na u nelma-i. Umaŋ taa u piiye baa Isirahel-baamba-i hiẽma-na bande-i-na, bamaŋ naa yagar wuɔ ba sie nu u

nelma-i, ba saa gbãa kor yaahuolo-na. Umaŋ piiyer baa mieŋo-i, uŋ yer dɔrɔ, die saa nu u nuŋgu-i, i ka ce nie gbãa kor-yuɔ? ²⁶U piiye dede fuɔ hiẽma sagalla§§; ŋga fiefie-i-na, u pãa nuŋgu baa-ye wuɔ: «*Mi ka tiraa sagalla hiẽma-i i diei baa dɔrɔ-i naara.*»* ²⁷Uŋ waaj mafamma-i, ku pigãaŋ wuɔ ku yiinŋu-na, uŋ hielaa bĩmbĩnni maŋ hiere, ni ka biẽna halaŋ aa yaŋ nimaŋ sie gbãa biẽna.

²⁸Iŋ ka ce i bãaŋgu-i nelle maŋ nuɔ-i, di sie gbãa biẽna. Terieŋgu faŋgu-na, yaaj i tie ce Diiloŋo-i kasi saa da-yo. I tie cãa-yo aa i tie jaal-o kuŋ dɔlaanu-yuɔ dumaa. I tie dii u nuŋgu-i aa i tie kãalã-yuɔ. ²⁹Ni ma'i sī u ce ŋaa dãamu.†

Kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i

13 Namaaŋo-i, yaaj na maama cor ta ma dɔlnu ma-naa ŋaa ceduɔŋ-bieŋ namaa. ²Baa na yagar niraamba harma na dumieŋa-na. Na saa da, ba-namba tiyãa niraamba harma-na, a ji har *dɔrɔpɔurbiemba aa ba saa suɔ. ³Yaaj bamaŋ dii kaso-i-na ba maama ta ma tiẽnu-nei; ku waa ŋaa naa dii baa-ba kaso-i-na. Aa naŋ yer tãmmaŋ-nuɔŋ namaa, baa na yaŋ baŋ ceŋ bamaŋ sũlma-i ba maama karaanu-nei.

⁴Neliẽŋo neliẽŋo, u saaya u tuɔ kãŋ ãnsorre-i aa bamaŋ dii ãnsorre-na ba vii baa ba-naa, ni ma'i sī, bamaŋ cieŋ saasorsĩnni-i baa *fuocesĩnni-i Diiloŋo ka gãŋ baa-ba.

⁵Gbeiŋ-nyulmu saa saaya mu ta yaanŋa nei. Yaaj na nagãŋ-niini ta ni

**12:20 Helmaŋ-sebe (Exode) 19.12-13

††12:21 Nieŋ Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 19–20 baa ãnjĩnamma tiyemman-sebe-i-na (Deutéronome) 4–5.

‡‡12:21 Nieŋ ãnjĩnamma tiyemman-sebe-i-na (Deutéronome) 9.19.

¶¶12:24 Yesu kuliinŋu cie i suɔ hujarre-i a ne da Abel kũŋgu taa ku taara sɔlaaŋgu.

§§12:26 Nieŋ Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 19.18.

*12:26 Ase (Aggée) 2.6

†12:29 ãnjĩnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 4.24

ye-na. Na saa da, Diilo fuɔ fere ciera wuɔ:

«Mi sie yaŋ-ni ŋ diei,

Mi sie nanna-nie gbula.»[‡]

⁶ Terieŋgu faŋgu-na, nelieŋo nelieŋo, u gbāa da holle cira:

«Itieŋo yaa kāayāŋ muɔ;

mi sie kāalā biŋkūngu

Nelbilo fuɔ gbāa ce bige-i mie?»[¶]

⁷ Na yaataamba maŋ siire waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-na, baa na yaŋ ba maama karaanu-nei. Nieŋ baŋ siire haa ba nanga-i Diiloŋo-na dumaa ji ta ba ku, aa na ce ba temma.

⁸ Yesu-Kirsanŋ waa dumaa cicuɔŋgu-na, uu dii dumei nyuŋgo-i-na, aa u ka bi tie dumei yinni maŋ joŋ. ⁹ Baa na yaŋ ba hel baa nelma yaŋga nanga a ji pira-nei mie hūmelle-na. Baa na yaŋ ba cu na yammu-i baa niwuoniŋ-maama. Na saa da, ku saaya Diiloŋ-hujarre yaa ce nelieŋ nuɔ ŋ huɔŋga tīena terduɔŋ-nu, niwuoniŋ-maama sī. Bamaŋ firaa niwuoniŋ-maama-i, ma saa kāyā-bei dede gbula.

¹⁰ Yesu cie u fere tammaŋ-kūngu a pir i āmbabalma-i. *Diilojigāntaamba maŋ curaa baa bīncuɔŋ-jigāŋga-i kompadūngu-na, ba nuŋgu si dii baa-ye.

¹¹ Da ba ko bīmbaamba-i dumande-i-na, *Diilojigāntaamba yuntieŋo suur baa tamma yaa Diilodubiloŋo-na ka kor Diiloŋo-i āmbabalma maama-na, aa bīmbaamba famba fere-i ba hel baa-ba gborsanniŋ ka caa-ba. ¹² Ku'i cie na bi da Yesu kuu gborsanniŋ duɔ pir nuɔmba āmbabalma-i baa fuɔ fereŋ tamma-i.

¹³ Terieŋgu faŋgu-na, yaanŋ i hīrā tuosīnni-i fuɔ temma-i aa i hel i nyaanu-yuɔ dii gborsanni-na. ¹⁴ Na saa da, ninsoŋ-nelle si dii baa-ye hīema-

na bande-i-na dimaŋ cuɔŋ, i taara bisīŋ ku diele yaa-i. ¹⁵ Yaanŋ i tie pā jaaluŋgu-i hōnni maŋ joŋ i hā Diiloŋo-i Yesu maama-na. Mie tammaŋ-kūngu yaa kufaŋgu-i. I tie ce-yo boi baa i nuŋ-āndenni-i. ¹⁶ Baa na yaŋ ānfafamma cemma maama karaanu-nei, aa na bi ta na kāyā na-naa ŋaa ceduoŋ-bieŋ namaa, kufaŋgu temma saa baa tammaŋ-kūngu maŋ dolaanuŋ Diiloŋo-i.

¹⁷ Taa na nu na yaataamba nunni-i, taa na sie ba wulaa. Ba yaa kāayāŋ-nei Diiloŋ-hūmelle-na. Ba suyaa wuɔ yiŋgu dii baa yiŋgu, Diiloŋo ka yuu-ba baŋ cie kumaŋ na hōlma-na. Gbāanŋ ba ta ba ce ba maacemma-i baa hōfelle. Da na du ba hōmmu-i ku sie fa weima hā-na.

¹⁸ Taa na cārā Diiloŋo-i na hā-ye. I suyaa wuɔ i hōmmu kuɔŋ; i taara i tie ce kumaŋ faa hōnni-na hiere. ¹⁹ Jande mi gbu mi cārā-nei: Cārāŋ Diiloŋo-i u yaŋ mi bir donduo kā na wulaa.

Jaaluperieŋgu

²⁰⁻²¹ Diiloŋo yaa hōfelle tieŋo-i, u siire Itieŋo-i Yesu-i hiel-o kuomba hōlma-na. U kāyā-nei na ta na gbā na ce ānfafamma-i ma sinni-na hiere a gbāa ta na ce u huɔŋga-i. U ce Yesu-Kirsa bir-e uŋ taaranŋ i waa dumaa. Yesu-Kirsa yaa i ninsoŋ-tayaana-i[§]. U yaa cie u fere tammaŋ-kūngu a bel Diiloŋo *tobisīnni-i baa-ye. Tobisīnni fanni sa ji boruona dede. Jaaluŋgu gbīe baa u yaa-i hōnni maŋ joŋ! Ma cie!

²² Tobinŋ namaa, mi diyaa nelma'i na tūnni-na. Mi saa nyegēŋ-ma boi. Jande fieŋ na hōmmu-i baa ma numma-i. ²³ Yaanŋ mi tūnu-nei, ba naana i natobiŋo-i Timote-i. Duɔ jo donduo, mi ka kā baa-yo i ka ne-na.

[‡]13:5 Ānjīnamma tiyemmanŋ-sebe (Deutéronome) 31.6,8; Yosuwe (Josué) 1.5

[¶]13:6 Gbeliemaŋ-nalāanŋu (Psaume) 118.6,7

[§]13:20-21 Girekimma-na ba bīe Yesu-i «āncīinaŋo» bande-i-na. Ba taara ba pigāanŋ wuɔ u yaa i yaanŋa-na Diiloŋ-hūmelle-na tuɔ kāyā-yie. Fuɔ fere yaa bīe u fere dumaanŋo-na. Nieŋ Nsāa sebe-i-na 10.11.

²⁴ Mi jaalaa yaataamba-i baa Diilon-
dũŋ-baaŋ namaaŋo-i hiere. *Italitaamba
pãa-na jaaluŋgu.

²⁵ Diilo kãyã-nei hiere.

Sakeŋ

nyegāaŋ sebe maŋ

Nelmuoyamma

Sake maŋ nyegāaŋ sebe daayo-i u waa yaatieŋo Diiloŋ-dūŋgu-na *Yerusalemu-i-na (Gal. 2.9). U nyegāaŋ-yo a hā Diiloŋ-dūŋ-baamba maŋ dii hieŋgu-na hiere, a duɔ pigāaŋ-ba baŋ saaya ba ta ba hel ba ce dumaa yinni maŋ joŋ.

Sake nuŋgu hii nelma boi: U waan gbientesinni maama, baa nawalsinni maama. Aa wein da ma da-ni niŋ saaya ŋ nyaar dumaa Diiloŋ-hūmelle-na u waan-ku (sap. 1). Wuɔ cieluɔ saa fa tīenammanaa bi tiraa cira Diiloŋ-nelma sa hūu yoŋ nuŋ-nu, da ŋ hūu-ma, ma saaya ma ta ma da ŋ ciluɔ-i-na, ni ma'i sī ŋ ce gbāŋgbāŋ (sap. 2). Wuɔ i bel i fere i nunni-na, aa tagaaya pigāaŋ Diiloŋ uŋ biŋ kumaŋ nelnulli-i (sap. 3). Wuɔ Diiloŋ-dūŋ-baamba yaŋ berru-i baa ba-naa cālma aa ba hiel ba naŋga bombolma-na (sap. 4).

Sebe periema-na, u gbuɔya waamba-i aa dii sireiŋa Diiloŋ-dūŋ-baamba-na wuɔ ba fē ba hōmmu-i ba ta ba cie Itieŋo jomma-i aa ba ta ba cārā Diiloŋo-i weima-na hiere (sap. 5).

Jaaluŋgu

1 Diiloŋ-dūŋ-baaŋ** namaa namaŋ dii hieŋgu-na hiere, mi jaalaa-na! Muɔ Sake, mi cāa Diiloŋo baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa, muɔmei nyegāaŋ sebe daayo-i da mi hā-na.

Taa na nye baa na sūlma-i

²Tobiŋ namaa, weima weima da ma da-ni, ta ŋ gbu ŋ nye baa-ma. ³Na saa

da, wein da ma da-ni aa ŋ nyaar Diiloŋo-na, ku yaa cieŋ ŋ naŋ kaasinni fafamma Diiloŋ-hūmelle-na. ⁴Ŋga na saaya na gbāŋ, na kaasinni suur kā yaan-na, ku yaa na ka da fōŋgūɔ yiera fafamma aa biŋkūŋgu sie naa-nei.

⁵Nelnulli da di yor umaŋ nuɔ-i, u cārā-die Diiloŋo wulaa, u ka hā-yo baa-de. Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa nuɔmba-i hiere. ⁶Ŋga ma diei dii, da ŋ'a ŋ cārā biŋkūŋgu biŋkūŋgu Diiloŋo wulaa, baa ce ŋ hōmmu-i mu hāi, haa ŋ naŋga-i yuɔ wuɔ u ka hā-ni niŋ cārāŋ kumaŋ. Umaŋ cieŋ u hōmmu-i mu hāi, uu dii ŋaa hūmma, fafalumu ta mu wuɔra mu pira-mei. ⁷⁻⁸Fuɔ temma-i uŋ'a u sa kā yaduɔŋga u weima-na hiere dumaanona, u baa tuɔ hīŋ taalunŋu wuɔ sī u ka da biŋkūŋgu Itieŋo nammu-na.

⁹Diiloŋ-dūŋ-baamba maŋ nawalaamba-i, ba ta ba nye; Diiloŋo ka ce-ba nelbōmbōmbaa u hūmelle-na. ¹⁰Aa waamba ta ba bi nye; Diiloŋo ka hiere-bei. Baa dii ŋaa pūlma; ba sa cɔ. ¹¹Da ma ce ma pu ta ma ne da fafamma, bāaŋ da ku huol, ma pɔtɔr hūl diire hiere, ŋ sa tiraa da ma fafaaŋgu-i. Waamba dii dumei, da ba ce ba tīe ba maacemma-na ji kanu aa yaŋ-ma.

¹²Wein da ma da umaŋ aa u nyaar Diiloŋo-na, kutieŋo yuŋgu dɔlaa. Uŋ nyaarāa Diiloŋo-na, Diiloŋo ka pā-yo baa cicēlma maŋ sa tīeŋ dede. U maamaŋ dɔlnuŋ bamaŋ, u pāa cicēlma famma nuŋgu yaa baa-ba.

¹³Ānŋɔgɔɔbabalamma da ma waa umaŋ huɔŋ-na'i, u baa cira Diiloŋo'i diyaa-ma u huɔŋga-na. Molo sie gbāa tāal Diiloŋo-i dii-yo kuubabalaanŋu cemma-na, aa fuɔ fere sa bi tāal nelieŋo dii-yo kuubabalaanŋu cemma-na. ¹⁴Nelieŋ nuɔ ŋ kusūŋ-maama yaa kāaŋ baa-ni ka tāal-ni dii-ni kuubabalaanŋu cemma-na.

**1:1 Ma nyegāaŋ girekimma-na wuɔ: «*Isirahel dūnni cīncieluo baa ni hāi baamba.» Ba biē Diiloŋ-baamba yaa dumaanona.

¹⁵Da η sie η kusūη-maama-i, ku'i juoη baa āmbabalma-i. A ne da āmbabalη da ma gbuu vāa, ma jo baa kuliηgu.

¹⁶Terieηgu faηgu-na, mi jēnaaη namaa, baa na tāal na fere! ¹⁷Ānafamma-i hiere, baa bīmbīfafanni-i hiere ni hel dōrō; Diiloηo yaa hāaη-yeη baa-ni. Bāaηgu-i baa ceīηo-i a naara mōeηa-i hiere, fuo yaa hielaai-ni. U hielaai-ni ni ta ni pa aa ta ni suur cuobaa-baη kaal dumaa, nga fuo fere-i u sa ti bāaη temma aa yaη-ye kukulma-na. ¹⁸U waaη ninsoη-nelma-i baa-ye a ce i hoη die gbāa waa yaaηga bīmbīnni maη uη hielaai-ni hiere. Ku dōlaanu u yaa-i u ce-ma dumaano-na.

A nu nelma-i aa ce-ma

¹⁹Mi jēnaaη namaa, baa na yaη nel daama karaanu-nei: Yaaη na tūnni waa fiefie. Baa na yaη na nunni ta ni dōl. Baa na bi yaη na hōmmu ta mu du fiefie. ²⁰Na saa da, neliēη nuo η huoη da ka du, η sa ce ānviima Diiloηo yufelle-na. ²¹Terieηgu faηgu-na, nelma maη balaaη hiere, hielaaη na gboluoηgu mei; aa na bi ne hōbabaηga-i aa na yaη-ka. Yaaη bombolma-i aa Diiloη uη diyaa nelma maη na hōmmu-na, na bel-ma nammu hāi; ma yaa ka gbāa kor-na.

²²Baa na gonya Diiloη-nelma numma yoη aa na sa ce-ma. Umaη duo dii mafamma-i u huoηga-na u tāal u fere. ²³Na saa da, umaη nuoη Diiloη-nelma-i aa u sa ce-ma, u saa baa umaη nie u fere duoleη-na ²⁴aa hel ta. U saa maa u maama karaanu u fere. ²⁵Ŋga ānjīnafamma maη cie i waa i fereη nuo, umaη duo tuo ne-ma torro, aa bel-ma nammu hāi, umaη duo yaη ma tienu-yuo, aa tuo wuo ma hūmelle-i, fuo temma-i duo dii u naηga-i mamaη nuo-i ma fa u wulaa.

²⁶Umaη duo cira wuo fuo wuo Diiloη-hūmelle-i, aa u nuηgu ta yaaηga yuo,

kutieηo tāal u fere; yuηgu si dii u Diiloη-hūmelle wuo saaηgu-na. ²⁷Diiloη uη biη kumaη Diiloηhūmefafalle-i, ku yaa daaku: A ta η kāyā yombīmba-i baa bikulcaamba-i aa η baa yaη nelbīliemba celieη-ni baa ba balaano-gu. Diiloηo taara ku yaa-i.

Baa na ta na ce cieluo

2Tobiη namaa, Itieηo-i Yesu-Kirsanη yeη nelbuo aa na haa na nanga-i yuo, baa na ta na ce cieluo. ²Ŋaa nuōmba hāi da ba jo ji suur na hōlma-na, unaηo-i weīηo, unaηo-i nawalηo. Weīηo gbuu diiya u fere da fafamma aa dii sēne-naafonterre, aa nawalηo dii nyarkpātānni kā ka hel. ³Na sire jaal weīηo-i aa gbē-yo wuo: «Jo η ji tiēna yaaη-na bande.» Aa bir gbē nawalηo-i dumaa wuo: «Hai daayo-i, yiera dii terieηgu-na! Sisō jo η ji tiēna hīema-na bande!» ⁴Da na ta na ce kufanoη-i, ba sa bī ku yaa-i cieluo-i wei? Āηjōgōbabalamma'i saa dii na mafamma-na wei?

⁵Mi jēnaaη namaa, na saa da! Nelbīliembaη neη bamaη wuo nawalaamba, Diiloηo yufelle hilaa ba yaa-i nuo-i u ce-ba waamba u hūmelle-na aa ba da ba suur u *nelle-na ŋaa uη pāa ma nuηgu-i dumaa baa u maamaη dōlno bamaη. ⁶A ne da namaa birii yaη nawalηo-i aa ta na kāη weīηo yaa-i! Ma sī waamba yaa cieη-naη sūlma-i aa ta ba bī-na fāamaaη ba terni-na ke? ⁷Baη haa yefafalle maη nei, ba yaa sa bīēnaanaη-die wei?

⁸Nelma maη maaraa *ānjīnamma-na hiere, da na wuo-ma ŋaa maη nyegāaη dumaa Diiloη-nelma-na, ku faa. Ma nyegāaη wuo: «Ŋ saaya η dōl η nanoljo-i ŋaa niη dōl η fere dumaa.»^{††} ⁹Ŋga namaa da na ta na ce cieluo, kuu dii ŋaa na cālāa ānjīnamma-i, na cie āmbabalma'i dumaano-na. Ānjīnamma ka belna. ¹⁰Da η ta η wuo ānjīnamma-i hi-

ere aa ma diei yar-ni wuosaangu, kuu dii ŋaa ŋ cālāa-ma hiere ma kūngu-na. ¹¹Hama-i nuɔ-i? Umanɔ ciera: «*Baa ce *fuocesinni*»^{‡‡}, uduɔŋo faŋo yaa bi ciera: «*Baa ko nelieŋo.*»^{¶¶} Da ŋ fie'a ŋ saa ce fuocesinni-i aa sire kā ka ko moloŋo, ŋ saa cāl ānjinamma-i wei?

¹²Terieŋgu faŋgu-na, nanɔ suyaa wuɔ Diiloŋo kaa yuu-na a saa baa ānjinamma manɔ ciera i waa i fereŋ nuɔ, taa na piiye aa na ta na ce na weima-i na saa baa ma yaa-i. ¹³Na saa da, umanɔ duɔ u sa ce hujarre, gēŋgeryiingu-na, Diiloŋo sie bi ji ce hujarre kutieŋo-na. Ŋga hujarrentieŋo baa tie holle baa yiingu faŋgu maama-i.

Ba suɔ Yesu nolŋo-i u āncemma'i nuɔ-i

¹⁴Tobiŋ namaa, umanɔ duɔ tuɔ piiye wuɔ fuɔ haa u nanɔga Diiloŋo-na, aa ba sa da-ku u ciluɔ-i-na, yuŋ haku-i dii-kuɔ? Uŋ haa u nanɔga-i dumaa Diiloŋo-na, ku gbāa ce u ka da Diiloŋo-i wei?

¹⁵Ŋaa na holma-na, niidiini si dii baa unanɔ, niwuoni bi sī baa-yo u tuɔ wuɔ. ¹⁶Nanɔ'a na bɔɔ, na bir gbē-yo wuɔ: «I ka waa! Baa yanɔ waangu ko-ni, baa bi yanɔ nyulmu ko-ni.» Kumanɔ maama-i dii-yuɔ da na saa hā-yo baa-ku, yuŋ haku-i dii na nelma famma-na? ¹⁷A haa ŋ nanɔga-i Diiloŋo-na kuu dii dumei, da kuɔ ku sa da ŋ ciluɔ-i-na, yuŋgu si dii-kuɔ.

¹⁸Unaa bi gbāa cira: «Banamba haa ba nanɔga Diiloŋo-na, aa banamba ta ba ce ānfafamma.» Mi ka gbē kutieŋo-i mie: «Nuɔ da ŋ saa ce biŋkūngu, nanɔ ka pigāan-mi nie mi suɔ wuɔ nanɔ haa ŋ nanɔga-i Diiloŋo-na? Muɔ fuɔ, mei ka pigāan-ni mi nahaale-i mi āncemma-na.» ¹⁹Ma sī ŋ hūyāa-ma wuɔ Diiloŋo dii u diei yoŋ ke? Ku faa.

Ŋga ŋ saaya ŋ suɔ wuɔ *jīnabaa-ba bi hūyāa-ma nanɔ temma-i wuɔ Diiloŋo dii u diei aa ba kūɔma nyere baa-yo yere. ²⁰Ŋ sa gbuu jɔguɔŋ kā yaan-na! Ŋ taara mi pigāan-ni wuɔ da ŋ haa ŋ nanɔga-i Diiloŋo-na aa ku sa da ŋ ciluɔ-i-na ŋ ce gbāngbān wei? ²¹Bige-i naa cie Diiloŋ wuɔ tuɔ kāŋ i bīnciŋo-i *Abiram-u nelviŋo? U ciluɔ'i sī wei? Uŋ cie u bepoloŋo-i *Isaki-i tāmman-kūngu duɔ pā-yo hā Diiloŋo-i, ku'i cie Diiloŋo tuɔ kāŋ-yo nelviŋo.^{§§} ²²Ŋ saa da, uŋ haa u nanɔga-i Diiloŋo-na dumaa, ku kā baa u ciluɔ-i. U āncemma pigāan wuɔ u haa u nanɔga-i Diiloŋo-na ninsoŋ-haama. ²³Mamanɔ nyegāan Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «*Abiramu haa u nanɔga Diiloŋo-na, Diiloŋo ne u nahaale-i aa cira nelviŋo*»*, nelma famma'i saa ce daama-i wei? Kuŋ cie dumaanɔ-na, Diiloŋo tuɔ bī-yo u jīeŋo. ²⁴Terieŋgu faŋgu-na, na saa da, Diiloŋo ne nelieŋo āncemma yaa-i aa dii-yo baa nelviimba-i, u sa ne uŋ haa u nanɔga-i fuɔ-na dumaa yoŋ.

²⁵Kuuduɔŋgu yaa baa Araabu manɔ waa saasorieŋo-i. U ciluɔ yaa naa cie Diiloŋ wuɔ tuɔ kāŋ-yo nelviŋo. U haraa *Isirahel-baamba pɔpuɔrbiemba-i. Banɔ juɔ'a ba ta, u pigāan-ba banɔ saaya ba bie hūmelle manɔ ka suur hinni. ²⁶Na saa da, nelieŋ nuɔ ŋ yal da die hel aa yanɔ-ni, ba gbāa tiraa bī-ni nelieŋ nuɔ wei? Kuuduɔŋgu yaa baa daaku-i: Ānfafanɔ da ma'a maa si dii ŋ Diiloŋ-hūmelle wuɔsaangu-na, ŋ ce gbāngbān.

Taa na suɔ nuonɔgu

3 Tobiŋ namaa, na suyaa wuɔ Diiloŋ uŋ ka ger u nelpigāataanɔ mieŋo-i dumaa ku ka kuola yanɔ banamba kūngu-i. Terieŋgu faŋgu-na, namaa na-

‡‡2:11 Helmanɔ-sebe (Exode) 20.14

¶¶2:11 Helmanɔ-sebe (Exode) 20.13

§§2:21 Nieŋ Miwaanɔ jīnamman-sebe-i-na (Genèse) 22.

*2:23 Miwaanɔ jīnamman-sebe (Genèse) 15.6

maŋ taaraayan na ce Diilonelpigāataaŋ namaa, baa na ciinu. ²I hieroŋo-na hiere i cāl. Umaŋ sa cālāaŋ u piiyuo-i-na, fuɔ fuɔ u faa. Mi gbāa cira, u faa hi u fuoŋgu-i. U gbāa bel u fere u āncemmanahiere. ³Ba dii iyoŋo-i sūŋo nuŋgu-na wuɔ u tuɔ ce niŋ taaraŋ u ce kumaŋ: Da ŋ bir-o de, u bir, da ŋ bi bir-o de, u bir. ⁴Kunaŋgu yaa baatoŋo-i. Baatoŋo-i baa u bobɔima-i hiere, fafal da muɔ fie maara nie nie, u gbartieŋo miel-o baa yileŋga yoŋ.

⁵Kuuduwoŋgu yaa-i baa nelieŋ nuɔ ŋ jumelle-i: Di yuraanu, ŋga di ce nelkaŋkareina aa ta di kaal di fere.

Na saa da, dāncoiŋo diei gbāa caa nelle-i hiere! ⁶Jumelle dii ŋaa dāamu. Biŋkūbabalaanŋu naŋgu-i i kūɔma-na dumaanŋo-na. Di celieŋ nelieŋ nuɔŋo-i baa di balaanŋu-i. Di balaanŋu hilaa *Sitāni wulaa. Di kɔsuɔŋ-ni baa balaan daaku-i fuɔ ŋ kuliinŋu.

⁷Nelbilonŋo gbāa nuola bīmbaamba-i hiere ba bir fuɔ birma a ta ba nu u nuŋgu-i: Huriimba-i baa niibūulni-i a naara titiraamba-i, u birii banamba u birma. ⁸Ŋga jumelle-i, molo sie gbāa nuola-die. Di balaan cor aa di sa bi tiraa yiera terduɔŋ-nu. Di yuu baa tīmma. ⁹I tuɔlnu i To-i Diilonŋo-i baa di yaa-i, aa bi tie waasa nuɔmba-i baa di yaa-i. A ne da Diilonŋo'i hielaa-ba aa ce-ba fuɔ nabieraamba. ¹⁰Nuŋgu maŋ tuɔlaanŋu Diilonŋo-i, ku'i bi waasaan nuɔmba-i. Tobin namaa, yaan i hiel i nanŋa kufanŋu-na. ¹¹Namaa daa hūnfafamma-i baa hūmbabalamma gbāa ta ma hel hūnfoeduɔle-na wei? ¹²Tobin namaa, *yensāanŋu gbāa maŋ musieŋa wei? Sisɔ hālāanŋu gbāa maŋ *yensābieŋa wei? Terieŋu fanŋu-na, hūnfafamma sie gbāa da hūnfoebabalande-na.

Diilonŋ uŋ biŋ kumaŋ nelnullie-i

¹³Na hɔlma-na, umaŋ duɔ fuɔ nu nelma aa tuɔ cē, kutieŋo pigāaŋ-ku u ciluɔ-i-na i ne. Die da u āncemmanafaa aa u sa ce bombolma, i ka suɔ suɔ wuɔ u nu nelma-i aa tiraa tuɔ cē. ¹⁴Ŋga da na ta na ce nenemuŋgu-i baa yelma-i, baa na ta na kaal na fere wuɔ namaa nu nelma. Na kar coima. ¹⁵Nelnullie fande temma sa hel dorɔ; di hel hiema-na, nelbilieŋ-diele; *Sitāni'i juɔ baa-de. ¹⁶Ku yuŋgu yaa daaku: Nenemuŋgu-i baa yelmaŋ yey kusuɔŋ-nu, berru-i baa āmbabalma-i ma sīnni-na hiere nii dii kusuɔŋ-nu'i. ¹⁷Ŋga umaŋ u nelnullie hilaa dorɔ, kutieŋo huɔŋga dii welewele igēna, ijieni sa dɔlnu-yuɔ, uu dii hiehie, u kūŋgu si dii kpelle, u ce hujarre aa u āncemmanahiere ma faa, u sa ce cieluɔ aa huhurmantieŋo sī. ¹⁸Berruŋ'a du sa dɔlnu bamaŋ, ba fē ba muntienammu-i. Ba maacemmasullu yaa viisīni.

Baa na yaŋ na yufieŋ-niini ta yaanŋa-nei

4 Bige-i juɔŋ baa ijieni-i na hɔlma-na? Bige-i juɔŋ baa berru-i? Na kusūniŋmaama'i si wei? ²Biŋkūŋmaama dii-nie, da ŋ saa da ku biŋkūŋgu-i, ŋ sire ta ŋ taara ŋ ko moloŋo mafamma-na. Ŋ yufelle hilaa biŋkūŋ-nu aa ŋ saa gbāa da ŋ da ku biŋkūŋgu-i, ŋ sire ta ŋ kar berru. Naŋ taaraŋ nimaŋ, na sa cārā-nie Diilonŋo wulaa ku'i cie na sa da-ni. ³Aa na ānjoŋuɔma balaan ku'i cie da na fie cārā kumaŋ Diilonŋo sa hā-na baa-ku. Na cārā na yufieŋ-niini yoŋ, da na ta na ce na bāanŋu. ⁴Naa dii ŋaa saasorbaa namaa. Na saa suɔ wuɔ umaŋ gbaraan u nyaanu miwaanŋ daayo bīmbinni-i kutieŋo bigāaŋ Diilonŋo-i wei? Umaŋ duɔ tuɔ kuye miwaanŋ daayo bīmbinni-i, ku pigāaŋ wuɔ u bigāaŋ Diilonŋo-i. ⁵Mamaŋ nyegāaŋ Diilonŋ-nelma-na wuɔ: «*Diilonŋ uŋ diyaa u *Yalle maŋ i hōmmu-na, u sa gbuu*

siɛya-die; u ce yelma di maama-na; na yuu ba'a nelsɔsɔmma wei? ⁶Ɔga Diiloŋo ce baa-ye u cor, ɲaa maŋ nyegāaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «*Diiloŋo sa gbo baa bombolmantaamba-i, ɲga u faa baa bamaŋ hiiriyeŋ ba fere.*»[†] ⁷Terieŋgu faŋgu-na, taa na nu Diiloŋo nuŋgu-i, aa na baa hūu-ma baa *Sitāni-i, ku yaa u ka yaŋ na da fiisa. ⁸Piyaan Diiloŋo-i, na ka bi da u piyaa-na. Āmbabalmanciraan namaa daana, hielaan na naŋga āmbabalma-na. Hɔmmu hā-mu-hāi taan namaa temma-i daana-i, hielaan ānjɔgbabalamma-i na hɔmmu-na. ⁹Na saaya na suɔ wuɔ na maacemma saa fa. Haan na nammu-i na yuŋ-niŋ na ta na kaal kuliŋ-kaaluŋgu. Yaan nyembinni-i aa na ta na kaal. Yaan ponsaanŋu-i aa na haa na nammu-i na yuŋ-niŋ. ¹⁰Hiiriyeŋ na fere na hā Itieŋo-i ku yaa u ka teteŋ-na dɔɔ.

Yaan na-naa cālma

¹¹Tobiŋ namaa, baa na ta na biɛna na-naa yireiŋa. Uman duɔ tuɔ biɛna u nabentaamba yireiŋa-i, sisɔ duɔ tuɔ cāl-ba, kuu dii ɲaa u biɛna Diiloŋ-ānjɪnamma yerre yaa dumaanŋo-na aa tuɔ bi cāl-ma. A ne da uu naa saaya u tuɔ wuɔ ma hūmelle'i, u bir yaŋ aa tuɔ cāl-ma. ¹²Diiloŋo yaa *ānjɪnamma tieŋo-i, u yaa gēŋgertieŋo-i u diei yoŋ. U yaa gbāa kor nelbiliemba-i, u yaa gbāa kɔsuɔŋ-ba. Terieŋgu faŋgu-na, nan hilaa hie aa da manamma ta ɲ cāl banamba-i?

Yaan bombolma-i

¹³Nieŋ, da na ce na ta na piiye wuɔ: «*Bisɪnuɔ mi ka kā nel daade-na ka ce torguonŋu belle diei a taara gbeiŋa.*» ¹⁴Namaa namaŋ piyeŋ dumaanŋo-na, na suɔ Diiloŋo kusūŋgu-i wei? Na suɔ cuo uŋ ka kaal baa mamaŋ wei? Yuŋ haku-i dii namaanŋo-na? Ma sɪ naa dii ɲaa fiŋfiirunŋu. Cuo duɔ kaal, da ɲ da-ku, celle

da ɲ'a ɲ ne, ɲ naa-ku. ¹⁵Da na'a na piye, na gbɛ na cira: «*Diiloŋ duɔ sie, i ka ce daama baa daama baa daama.*» ¹⁶Ɔga na sa ce mafamma-i; na yii baa bombolman-āndenni yaa yoŋ. Bombolma famma temma saa fa. ¹⁷Terieŋgu faŋgu-na, uman duɔ suɔ ānfafamma-i aa yagar ma cemma, kutieŋo cie āmbabalma'i dumaanŋo-na.

Waamba cilɔbabaŋo-i

5 Fiefie-i-na, waan namaa nieŋ, sūlma maŋ ka har-nei, duɔŋ na ta na kaal higohigo! ²Na nagāŋ-niini horaa, nyei wuyaa na bimbinni-i hiere. ³Gbɛllū bilaa na sɛne-i baa na gbeiŋa-i hiere. Gbɛllū daayo yaa ka pigāaŋ-na na balaanŋu-i. U ka kɔsuɔŋ-na ɲaa dāamun kɔsuɔŋ daanŋu dumaa. Miwaanŋo tɛ tɪ, aa namaa migāaŋ ta na kūl gbeiŋa-i na jina kɔtuonŋu. ⁴Maacenciraamba maŋ cie maacemma-i na sonni-na aa na yagar na saa pā-ba, ba kaal baa na yireiŋa-i. Baŋ kaal baa-ya Dombuɔ nuɔ. ⁵Hiema-na bande-i-na, na cie na bāanŋu-i. Kumaŋ dolaanu-nei, na cie ku yaa-i. Na wuyaa niidɔdɔlɪni-i cel da kpɛŋkpɛnie ɲaa bimbaan namaa ta na cie na kuliŋ-yiŋgu-i. ⁶Na karaa coima-i haa nuɔmba-na aa bel-ba ko-ba, a ne da ba saa ce weima. Kutaamba saa gbāa hūu ba fere na nyisenni-na.

Fieŋ na hɔmmu-i

⁷Tobiŋ namaa, fieŋ na hɔmmu-i na ta na cie Itieŋo jommaŋ-yiŋgu-i. Na saa da kūrāamba-i wei? Da ba duu dɪmma-i ifelle domma-na, ba fɛ ba hɔmmu-i ta ba cie di tɪmma aa da ba suɔ kar-ma. ⁸Namaa na bi saaya na fɛ na hɔmmu-i dumei aa na dii sireiŋa na fereŋ nuɔ; Itieŋo jomma piyaa.

⁹Tobiŋ namaa, da na ta na waana baa na-naa, Diiloŋo ka yuu-na. Uman

[†]4:6 Bincuaŋ-nelman-sebe (Proverbs) 3.34

ji geraaŋ nuɔmba yuŋ-maama-i u jomma piyaa. ¹⁰*Diilopɔpuɔrbiembaŋ hīerā muliema-i hīrāmma maŋ, ma sī ma tīyāanu-nei ke? Hīerāŋ muliema-i bafamba temma-i. ¹¹Na saa da, bamaŋ nyaarāa tīe Diiloŋ-hūmelle-na, i ciera wuɔ ba yunni dɔlaa. Yɔbuŋ hīerā muliema-i hīrāmma maŋ, ma sī na nuɔ ma maama ke? Aa ma sī na daa Itieŋoŋ juɔ pā-yo baa kumaŋ ke? Coima saa fa, Itieŋo faa baa nelbiliemba-i aa tiraa waa hujantieŋo.

¹²Tobiŋ namaa, mamaŋ gbāaŋ, nuɔni maŋ da ŋ'a ŋ sa taara Diiloŋo ka yuuni, da ŋ'a ŋ piiye, ŋ baa cira «muɔ baa Diiloŋo», ŋ baa bi cira «muɔ baa hīema», ŋ baa gbuŋ bī bīŋkūŋ yerre. Mamaŋ da ma ce, ŋ cira ma cie, mamaŋ da ma saa ce, ŋ cira ma saa ce; gere.

Fōŋgūɔ dii Diilocārālle-na

¹³Na hɔlma-na umaŋ duɔ tuɔ muliēŋ, u tuɔ cārā Diiloŋo-i. Umaŋ huɔŋga-i da ka fē, u tuɔ hāl neini u tuɔlnu Diiloŋo-i.

¹⁴Umaŋ duɔ tuɔ jaŋ, u bī Diiloŋ-dūŋ-

baamba yaataamba-i ba ji hure namma u yaaŋga-na Itieŋo yerre-na aa cārā Diiloŋo-i hā-yo. ¹⁵Da ba haa ba naŋga Itieŋo-na aa cārā-yuɔ cārāmma famma temma-i, jeiŋo ka sire. Itieŋo ka sire-yuɔ aa da kuɔ u cie āmbabalma, u ka bi hurma. ¹⁶Terieŋgu faŋgu-na, da na ce āmbabalma maŋ, na tūnu na-naa baa-ma aa na cārā Diiloŋo-i na hā na-naa ku yaa na ka sire na jarma-na. Fōŋgūɔ maŋ dii nelviio Diilocārālle-na ponsaaŋ-wuoŋo sī. ¹⁷Na saa da, *Eli waa nelbilooŋo mie temma yaa-i; ŋga u cārā Diiloŋo-i, cārā-yuɔ, cārā-yuɔ wuɔ u baa dāa; Diiloŋo ce bieŋa siei baa caamba niediei u saa dāa. ¹⁸Ku huɔŋgu-na, u tiraa cārā-yuɔ, u doŋ tuɔ dāa goŋgorre gbāa da di ta di ce.‡

¹⁹Tobiŋ namaa, na hɔlma-na, umaŋ duɔ pira Diiloŋ-hūmelle-na, umaŋ duɔ maaya ninsoŋo-i aa unaŋ nuɔ ŋ dii-yo hūmelle-na, ŋ cie maacenfafamma. ²⁰Na saaya na suɔ wuɔ moloŋ duɔ pira aa ŋ gbāŋ baa-yo dii-yo hūmefafalle-na, ŋ kuraa-yo kuliŋgu-na aa uŋ cie āmbabalma maŋ cor hiere, Diiloŋo ka hurma.

‡5:18 Nieŋ Jāmatigi ba sebedielāŋo-na (1 Rois) 17–18.

Pierņ

nyegāaņ sebediēlāņo maņ

Nelmuoyamma

Pier nyegāaņ sebe daayo-i a hā Diiloņ-dūņ-baamba maņ dii *Asi huōņga-na. Baņ yeņ Yesu horre-na, nuōmba sa dōl-ba. Pierņ daa-ku dumaāņo-na, u nyegēņ sebe daayo-i dūō dii sireiņa bei. U tagaaya piģāaņ-ba Diiloņ-dūņ-wuoņoņ saaya u waa dumaa bamaņ cīnaana Diiloņo-i ba hōlma-na. U tirii-ma baa-ba wuō Yesu fuō fere bi mulāaņ fuō ku ji ta ku ce kuliņgu. Ņga Diiloņo siire-yuō aa ce u ce bōi. Aa u pāa nuņgu wuō umaņ dūō hūu Yesu maama-i u ka ce kutieņo-i Yesu temma-i. Wuō nupālle fande yaa diyaaņ sireiņa-i Diiloņ-dūņ-baamba-na, halle da ba fie ta ba ce-ba sūlma-i, ba kūōma sa seņ. U diyaa nelma ba tūnni-na; wuō bamaņ dii Yesu horre-na, ba bie Yesu maama-i.

Jaaluņgu

1 Muō Pier, Yesu-Kirsa *pōpuōrbiloņ muō. Muōmei nyegāaņ sebe daayo-i da mi hā Diiloņo yufellenj hilaā namaā namaņ nuō-i aa na waa hiēņgu-na. Ba-namba dii Pō, banamba Galasi, banamba Kapadōsi, banamba *Asi aa banamba Bitini. ²I To-i Diiloņo yufelle hilaā-nei Ņaa maņ waa u huōņga-na dumaa u ce u *Yalle bō-na na deņ a ce-na fuō baāņ namaā na da na ta na nu Yesu-Kirsa nuņgu-i aa u tāmma da ma misīrā-nei a miģāaņ-na hā-yo.

Diiloņo firnu u huōņga-i u tuō kāyā-nei aa u tuō fē na hōmmu-i.

Nahaale pā nelieņo

³Yaaņ i tie tuōlnu Diiloņo-i, Itieņo-i Yesu-Kirsa To-i. U cie hujarre yie aa ce-ye nelfelaāņ mie Yesu-Kirsa siremma barguō-i-na a ce i miģāaņ haa i naņga-i

yuō. ⁴Aa uņ jīena ciiluņgu maņ dūō hā u baamba-i, i bi hīņ ku taalūņgu. Ciiluņgu faņgu sa kusirre, ku sa biēna, ku sa bi pitelle. Diiloņo jīena-kuō tuō cie-na dōrō-i-na. ⁵Naņ haa na naņga-i yuō, u niya-nei fafamma dūō ji kor-na miwaāņo tūmmaņ-yiingū-i. Nuōmba-i hierē ba ka da uņ kuraa-na dumaa. ⁶Terieņgu faņgu-na, taa na nye. Mi suyaa mie na yammu huolaa fiefie-i-na, Ņga ku sie kā yaaņ-na. Taa na nye. ⁷Sēne maņ sēne, yiingū dii baa yiingū u ka gbuo; Ņga ba dii-yo dāamu-na a ne da kuō u faa. Namaā nahaale saa buō sēne-i-na wei? Ba ce nie ba sie ne-de si di faa? Ba ne nahaale-i baa yaahuolo yaa-i. Yaahuolo dūō saa gbāa kara na kūōma-i Diiloņ-hūmelle-na, Yesu-Kirsa dūō ji bir jo yiingū maņ nuō-i, Diiloņo ka tuōlnu-nei aa gbēlieņ-na aa ce na ce bōi. ⁸Na yufelle saa haa Yesu-Kirsa-i-na dede, Ņga u maama dōlaanu-nei. Na saa hi da-yo yogo, Ņga na haa na naņga-i yuō aa na hōmmu gbuu fē da yogogo. Na hōmmuņ fie dumaa, ma sie gbāa waņ. ⁹Diiloņoņ dūōņ tuō kor-na, kufaņgu hōfēlle yaa dumaāņo-na. Naņ haa na naņga-i Diiloņo-na da na da koņkoro maņ, na dūōņ ta na da-yo.

¹⁰*Diilopōpuōrbiemba siire taara koņkoro daayo yaaņga-i aa tūnu-nei Diiloņ uņ ka firmu u huōņga-i baa-na dumaa. ¹¹*Kirsa *Yalle waa ba hōmmu-na; dii naa tūnu-bei wuō Kirsa ka mulieņ, aa ku huōņgu-na u ka ce bōi. A ce dumaāņo-na ba gbuu vaa ba fere da ba suō ma cemmaņ-huōņgu-i baa maņ ka ce dumaa. ¹²Diiloņo yaņ aa waņ baa-ba wuō uņ puōraa-ba baa nelma maņ, ma sie ce bafamba bāaņ-nu, kere ma ka ce namaā bāaņ-nu. Nelma famma yaa baņ waņ-maņ baa-na nyuņgo-i-na. Bamaņ waāņ *Neldōdōlma-i ba yaa waāņ-maņ baa-na. Diiloņo yaa saāņ u Yalle-i di ji dii-ma ba nunni-na. *Dōrōpuōrbiemba famba fere-i ba taara ba suō ma yaaņga-i.

Viisīnni yaa dolaanuņ Diiloņo-i

¹³ Terieņgu fanġu-na, tigiij na fere, baa na dii na yunni-i. Haan na nanġa-i Diiloņo-na ku haama wuġ u ka ce hu-jarre nei Yesu-Kirsa jommaņ-yiingū-na. ¹⁴ Taa na nu Diiloņo nuņgu-i ņaa bisān-fefeij uņ nuņ u to nuņgu dumaa. Naņ ņa na'a na saa ta na suġ kuyuņgu huġgu-na, kumaņ taa ku dōlnu-nei cemma, baa na bir na suur-kuġ. ¹⁵ Yaan na weima-i hiere ma fa ņaa Diiloņo maamaņ faa dumaa. U yaa buo-na na deņ a ce-na u baan namaa. ¹⁶ Na saa da, ma nyegāan Diiloņ-nelma-na wuġ: «*Muġmiņ yeņ nelfefeij muġ dumaa, na saaya na waa nelfafaan namaa dumei.*»^f

¹⁷ Da na ta na cārā Diiloņo-i na ta na bī-yo «Baba», na ninsoņo. U yaa pāan nuġmba-i a saanu baa baņ cie kumaņ; u sa ce cieluġ. Terieņgu fanġu-na, yinni maņ tīyāa na wulaa hiema-na, gbāan na ciluġ tuġ pigāan wuġ na kāalā-yuġ. ¹⁸ Naņ siire bie ānsġsġmma maņ na bīn-cuġmba wulaa, na suyaa baņ sāa na yunni-i baa kumaņ a hiel-ni mei. Ba saa sāa-ni baa gbeiņa, ba saa bi sāa-ni baa sēne, nifanni sa gbāņ ciima. ¹⁹ ņġa ba sāa na yunni-i baa tāmma. Aa tāņ hama-i? *Kirsa tāmma. Ba cie-yo ņaa *tūmbiloņo maņ faa buolma; jarma sī-yuġ, pādorre sī-yuġ. A ko-yo sāa na yunni-i. ²⁰ Diiloņo naa par ma yaa hā-yo aa miwaaņo suġ duġ doņ. U cie ma yaa daama hōperieņ daaku-na duġ kor-na. ²¹ Fuġ yaa cie na haa na nanġa Diiloņo-na. Diiloņo siire-yuġ hiel-o kuomba hōlma-na aa ce u ce boi ku'i cie na haa na nanġa Diiloņo-na aa ta na hil na ne-yo.

²² Naņ siyaa ninsoņo-i, kuu dii ņaa na migāan na hōmmu-i da na gbāa ta na dōl na-naa fafamma ņaa ceduġ-bieņ na-

maa. Terieņgu fanġu-na, yaaņ na maama gbuu ta ma dōlnu ma-naa. ²³ Na saa da, na cie nelfelaan namaa, na huġ felemma. Gboluoņ daaku-na nelbilo saa hoņ-na, Diiloņo'i huġ-na. Nelbiloņo ku, ņġa Diiloņo sa ku. U huġ-na baa u nuņ-āndaanġu yaa-i. Ku sa ji gbuo dede. ²⁴ Na saa da, ma nyegāan Diiloņ-nelma-na wuġ:

«*Nelbilitemba-i hiere baa dii ņaa hiēngu.*

Ba fafaanġu dii ņaa pūlma.

Hīeņ da ku kuol, ku pūlma hūl.

²⁵ *ņġa Itieņo nelma dii gbula, ma sa ji gbuo dede.*»[§]

Itieņo nelma yaa hama-i? Ma yaa *Neldōdōlma maņ baņ waņ-maņ baa-na.

Piyaan Cicēlmantieņo-i

2 Naņ cie nelfelaan namaa, hielaan na nanġa balaanġu-i ku sīnni-na hiere, baa nuġmba tāalma-na, baa huhurma-na, baa nenemuņgu-na, baa yebienande-na. ² Tonto mġsūņ nyōlma yaa a vāa. Nyōlmaņ dōlnuņ-yuġ dumaa, yaaņ Diiloņ-nelma ta ma dōlnu namaaņo-i dumei, ku yaa na ka naņ kaasīnni a kor. ³ *Na daa Itieņ uņ faa dumaa ke**?*

⁴ Piyaan-yoņ, u yaa cicēlmantieņo-i, uu dii ņaa tāmpēlle maņ nuġmbaņ ciinaana-die ņġa di yaa hilaa Diiloņo yufelle-na u hiel-de. ⁵ Namaa fere-i naa dii cicēlma aa naa bi dii ņaa tāmpēļiņa. Da na pie-yo, Diiloņo ka ce-na ma u *Yalle dūngu-i baa-na. Na ka waa jigāntaaņ namaa ta na pā niipānni-i na hā Diiloņo-i a saa baa u Yalleņ taaraņ-kuġ dumaa. Yesu maama-na, u ka tuġ sie na niipānni-i fafamma. ⁶ Diiloņ-nelma waaņ-ma wuġ:

«*Nieņ, mi hielaa tāmpēfafalle,*

*mi ka jīna-die dūngu tuole-na *Sinyo-i-na.*

^f1:16 Buolmaņ-sebe (Lévitique) 19.2

[§]1:25 Isayi (Ésaïe) 40.6-8

^{**}2:3 Gbeliemaņ-nalāanġu (Psaume) 34.9

Uman duw haa u nanġa die, u yaanġa sie ture.»††

⁷Namaa namanġ haa na nanġa-i tãmpēl daade-na, Diiloņo cie na ce bci. Iġga bamanġ saa haa ba nanġa die, ma nyegãanġ ba kũngu-na wuo:

«Dũmarãambanġ cũnaana tãmpēlle manġ, di yaa juw bella dũngu-i.»‡‡

⁸Ma tiraa nyegēņ terienġu nanġu-na wuo:

«Nuomba tisĩņ ba fere tãmpēl daade-na.

Di mal nuomba-i.»¶¶

Banġ'a ba saa nu Diiloņo nuņġu-i ku'i cie ba ta ba tisĩņ ba fere die. Ma yaa naa saaya ma da-ba. ⁹A ne da Diiloņo yufellen-nuomba yaa namaanġo-i. Namei Itienġo jĩgãntaanġ namaanġo-i. Namei Diiloņo baanġ namaanġo-i. Namei Diiloņo naporreen-nuonġ namaanġo-i. U bĩe-na hiel-na kukulma-na a jo baa-na u gbagbaama-na na da na ji ta na waņ u maacenfafamma maama-i baa nuomba-i. ^{§§} ¹⁰Dĩelũw-i-na, na saa naa waa Diiloņ-baanġ namaa; fiefie-i-na, na cie Diiloņ-baanġ namaa. Dĩelũw-i-na, u saa tuw ce hujarre nei; ņga fiefie-i-na, u ce hujarre nei.*

Taa na kãņ na yuntaamba-i

¹¹Mi jēnaanġ namaa, naa dii hũn-cortaanġ namaa hĩema-na bande-i-na. Terienġu fanġu-na, mi cãrã-nei, nanġ kuyenġ ãmbabalma manġ, hielaanġ na nanġa mei; ma kwsuonġ nelienġo. ¹²Nanġ yenġ *nieraamba hclma-na, yaanġ na ciluw vii ku yaa da ba fie ta ba bĩena na yireiņa-i wuo nelbabalaanġ namaa, ba ka da na maacenfafamma-i aa ba ka gbelienġ Diiloņo-i u jommanġ-yiinġu-i.

¹³Nienġ Itienġo-i aa na ta na sie fõņgõ-taamba wulaa. Na ta na sie *jãmatigi wulaa, u yaa nuomba-i hiere ba yunġuna. ¹⁴Na ta na sie fãamaambaa-ba wulaa; jãmatigi jĩena ba yaa-i nileiņa-na ba ta ba nuola ãmbabalmanciraamba-i aa ta ba gbelienġ ãnfafammanciraamba-i. ¹⁵Na saa da, Diiloņo taara na ta na ce ãnfafamma ku yaa mimielmba manġ sa suyaanġ kuyunġu aa ta ba bĩena na yireiņa-i ba nunni ka suuye. ¹⁶Naa dii na ferenġ nuw ninsonġo, ņga baa na pãņ na ce kufanġu-i gboruonġu na ta na ce kuubabalaanġu-i. Na saaya na waa ņaa Diiloņ-cãarãanġ namaa. ¹⁷Taa na dii nuomba-i hiere ba nuņġu-i. Nanġ yenġ baa bamanġ Yesu horre-na, yaanġ ba maama ta ma dclnu-nei. Taa na kãlã Diiloņo-i. Taa na dii jãmatigi nuņġu-i.

Biyaanġ Kirsa maama

¹⁸Maacembienġ namaa, taa na sie na yuntaamba wulaa aa na ta na kãņ-ba fafamma. U balaanġ baa-ni wa, u faa baa-ni wa, ta ņ sie u wulaa. ¹⁹Na saa da, muliema manġ nanġ maama sĩ, da ba haama hã-ni aa ņ sie-ma Diiloņo maama-na, ku faa. ²⁰Da ņ cãl aa sie muoru-i, yer hade-i dii-kuw? Iġga da ba ta ba huol ņ yaanġa-i ņ ãnfafamma maama-na aa ņ sie yaahuolo fanġo-i, yerre dii ku yaa nuw-i aa ku faa Diiloņo wulaa. ²¹Diiloņo taara ku yaa na wulaa. *Kirsa fuw fere mulãanġ namaa maama-na. U pigãanġ-na nelma'i dumaanġo-na na da na ta na ce u temma-i. ²²«Fuw manġ saa cãl, aa

††2:6 Isayi (Ésaie) 28.16

‡‡2:7 Gbeliemanġ-nalãanġu (Psaume) 118.22

¶¶2:8 Isayi (Ésaie) 8.14

§§2:9 Nienġ Helmanġ-sebe-i-na (Exode) 19.5-6; Āņjinamma tiyemmanġ-sebe-i-na (Deutéronome) 4.20, 7.6; Isayi sebe-i-na (Ésaie) 9.1; 43.20-21.

*2:10 Nienġ Ose sebe-i-na (Osée) 1.6,9; 2.1,23,25.

huhurma diei saa hel u nuņģu-na dede†
 23 ba tuoraaya-yuo, u saa ji sie moloņo. Ba cie-yo sūlma-i, u saa ji wur moloņo. U yaaņ aa yaņ-ma hā Diiloņo wuo u yaa suyaaņ u pā. 24 U biyaa i āmbabalma-i tūu-ma fuo fereņ yuņģu-na a kā baa-ma *daaņģu-na. U cie ku yaa-i a ce i hiel i naņģa āmbabalma cemma-na a ce ye nelviij mie i tie ce kumaņ dolaanuj Diiloņo-i. Fuo muliema yaa cie na waa na fereņ nuo dumande-i-na. 25 Naa naa waa ta na wuora na yuņ-nu ņaa tūlmba maņ baala; ņga fiefie-i-na na birii jo na tierjo wulaa, u yaa nieyaņ-nei.

Ānsorreņ-tienamma

3 Kuuduwoņģu yaa baa caaņ namaaņo-i; taa na sie na bōlbaa-ba wulaa, ku yaa bamaņ saa hūu Diiloņ-maama-i ba hōlma-na, na ciluo ka ce ba hūu-ma. Ku sie hi na puur na nunni-i wuo na piiye baa-ba. 2 Da ba da na ciluo faa, aa ne da na kāņ-ba, ba ka hūu Diiloņ-maama-i. 3 Baa na ta na kuye bomborman-ņafaanģu-i: Baa na gonya yumigāale, baa sēne ba diima, baa kompafafammuj-vaama. 4 Yaaņ aa na ta na taara huwoya-ņafaanģu: Na ta na taara hōfafammu baa hōhīnammu; nifanni sa vāa dede. Aa ni yaa dii baa yuņģu Diiloņo wulaa. 5 Yiinaticamba maņ naa hūyāa Diiloņ-maama-i aa haa ba naņģa-i yuo, ba taa ba diyaa ba fere baa ni yaa-i ba sie ba bōlbaa-ba wulaa. 6 Unaņo yaa Sara-i. Sara taa u nu *Abiramu nuņģu-i, a ce dumaaņo-na u taa u bī-yo «Baba». Da na da holle ta na ce ānfafamma-i, namei Sara bien namaaņo-i kelkel.

7 Kuuduwoņģu yaa baa bōlaaņ namaaņo-i; bilaaņ na caamba-i fafamma na tīenammanā, aa na saaya na suwuo na fōņģōbaa-ba sa saa. Diiloņ uņ cie baa-na aa cira u ka hā-na cicēlma maņ,

ba nuņģu bi dii-mei. Terieņģu faņģu-na, taa na kāņ-ba ku yaa na cacārāņģu sie gbāa soņ yaņģa naņģa.

Hīrā muliema-i ņ ānfafamma cemma-na

8 Miņ ka perieņ baa mamaņ ma yaa daama: Yaaņ nelduoma yaa yu na hōmmu-i hiere. Bilaaņ na-naa kpelle. Taa na dōl baa na-naa ņaa ceduoņ-bieņ namaa. Bilaaņ na-naa hīchīe, baa na ta na teteņ na fere. 9 Baa na ta na suu āmbabalma sōlaanģu-i baa āmbabalma. Baa na bi ta na suu tuosīnni sōlaanģu-i baa tuosīnni. Yaaņ aa na ta na haa na nufafaanģu kutaamba-na. Diiloņo taara ku yaa na wulaa. Da na haa na nufafaanģu bei, Diiloņo ka bi haa u nufafaanģu namaaņo-na. 10 Na saa da, ma nyegāaņ Diiloņ-nelma-na wuo:

*«Umaņ duw tuw taara u ce u bāaņģu-i,
 umaņ duw tuw taara u huwoņģa fē,
 kutieņo saaya u hiel u naņģa noparaaņ-
 āndenni-na baa coima-na.*

11 *U saaya u nanna kuubabalaanģu-i aa
 tuw ce kuufafaanģu.*

*U vaa u fere weima baa ji suur u hōlma-na
 baa moloņo.*

12 *Na saa da, Itieņo saa nanna nelviimba-i.
 U tūņģu dii ba cacārāņģu-na.*

*ņģa u sa gbo baa bamaņ cieņ
 kuubabalaanģu-i.»‡*

13 Da na vaa na fere baa ānfafamma cemma-i hai ka ce kuubabalaanģu nei?

14 Halle da ba fie ce-na sūlma na ānfafamma maama-na, na yunni dōlaa. Baa na ta na kāalā nuumba-i, baa na bi yaņ na hōmmu ta mu cu baa-ba. 15 Na saaya na suwuo *Kirsa yaa u diei Itieņo-i. Taa na dii u nuņģu-i fafamma. Tigiiņ na ta na cie, umaņ duw yuu-na wuo bige-i cie na haa na naņģa Kirsa-i-na, na waņ ma yaaņģa-i baa-yo. 16 Na fē na

†2:22 Isayi (Ésaie) 53.9

‡3:12 Gbeliemaņ-nalāaņģu (Psaume) 34.13-17

hōmmu-i baa ma wamma-i aa na baa bi tīel moloņo. Naņ suyaa kumaņ faa, taa na ce ku yaa-i. Ku yaa bamaņ biēnaanaņ na yireiņa-i Kirsā huoņgu-na ba yammu ka ture. ¹⁷Diiloņ duo cira ņ mulieņ, da ņ mulieņ ānfafamma cemna-na, ku bōyaa ņ mulieņ āmbabalma cemna-na.

¹⁸Na saa da, Kirsā fuo fere bi mulāņ aa ku nelbiliemba āmbabalma maama-na. U cie-ma i diei gbula. Fuo maņ waa nelviioņo, u siyaa ku nelbabalaamba sōlaaņgu-na, duo dii-na na-naa nuo baa Diiloņo-i. Ba kuo-yo, ņga *Diiloņ-Yalle siire-yuo. ¹⁹Diiloņ-Yalle yaa bi cie u kā ka piye Diiloņ-nelma-i baa bamaņ dii kuliņgu nyisēni-na. ²⁰*Nowe bāaņgu-na, ba yaa naa puu bubuošinni baa Diiloņo-i. Baņ puu bubuošinni baa-yo dumaaņo-na, Diiloņ wuo fē u huōņa-i aa yaņ Nowe ce beņo-i. Nuōmba boi saa suur beņo faņo-na; nuōmba niisiei suurii yoņ a kor hūmma-na. ²¹I gbāa saa hūmma famma-i baa *batemu hūmma. Nuōmba bi kor dumei nyuņgo-i na batemu hūmma-na. Batemu hūmma-i maacemma sī ņ kūōma-na, ņga ma yuņgu yaa wuo ņ hā Diiloņo-i ņ fere baa huōņa diei. Yesu-Kirsā siremma yaa cie batemu tuo kor-e. ²²U siire nyugūņ kā dōro-i-na ka tiena Diiloņo caaņ-nu, a waa *dōrōpuōrbiemba yuņ-nu baa fōņgōtaamba-i hiere.

Taa na ce kumaņ dōlaanuņ Diiloņo-i

4 *Kirsāņ mulāņ u kūōma-na dumaa, namaa fere-i na saaya na tiena baama wuo na ka mulieņ fuo bi temma-i. Na saa da, umaņ duo mulieņ u kūōma-na, ņ da u hielaa u naņga āmbabalma cemna-na. ²U ce mafamma-i duo gbāa nanna nelbiliemba kuuceņgu-i aa tuo ce Diiloņ-huoņga u yinni boluoņgu maņ tīyāa hīema-na. ³Na cie na bāaņgu-i dei baa *nieraamba-i ba kuuceņgu-na:

Na cie na bāaņgu-i tīlāsinni-na, baa biņwosinni-na, baa koņhiliinggu-na, baa wuolalle-na, baa nyolle-na. Aa na duu Diiloņo huōņa-i baa na tinni-i. ⁴Fiefie-i-na, nieraambaņ daa na sa tiraa na ce kakarkuoņo faņo-i baa-ba, ku bir yaņ aa cu ba hōmmu-i ba bigāaņ-na. ⁵ņga baņ ceņ kumaņ hiere, Diiloņo ka gāņ baa-ba. U tigiņ tī duo yuu cicēlmantaamba-i baa bikuomba-i hiere. ⁶Ku'i cie na da *Neldōdōlma bi waaņ halle baa kuomba-i. A ce dumaaņo-na, baņ waa hīema-na aa mamaņ fie da-ba a saanu baa ba āncemma-i, fiefie-i-na *Diiloņ-Yalle ka gbāa ce ba sire waa baa Diiloņo-i.

Taa na suo Diiloņ-caluo belma

⁷Weima-i hiere ma piyaa tīmma. Terieņgu faņgu-na, baa na dii na yunni-i, aa na saaya na suo na fereņ belma ta na gbā na cārā Diiloņo-i. ⁸Kumaņ gbāaņ, yaaņ na maama ta ma gbu ma dōlnu ma-naa. Na saa da, *nelnyulmu sa kāņ āmbabalma boi*[†]. ⁹Taa na ce niraamba nersinni-i fafamma, baa na ta na waana baa-ba. ¹⁰Diiloņo hāa-na na da-na-deņ fōņgōbaa hiere. Neliēņo neliēņo u saaya u suo u wuoņo belma a gbāa duo tuo kāyā banamba-i baa-yo. ¹¹Diiloņ duo hā umaņ jumefafalle-i, kutieņo saaya u cede tuo waņ Diiloņ-nelma baa-de. Duo hā umaņ kakāyāmmaņ-fōņgūo-i, u tuo kāyā nuōmba-i baa u yaa-i. Yesu-Kirsā maama-na, ku saaya na āncemma-i hiere ma ta ma ce nuōmba ta ba bī Diiloņo yefafalle. Yefafalle-i baa fōņgūo-i ni vii u yaa-i hōnni maņ joņ. Ma cie.

Taa na hīrā muliema-i Yesu-Kirsā maama-na

¹²Mi jēnaaņ namaa, yaahuolo maņ haaņ-nei daayo-i, baa na yaņ na hōmmu cu baa-yo; u sagalla-nei duo ne. Baa

[†]4:8 Nieņ Bīncuoņ-nelmaņ-sebe-i-na (Proverbs) 10.12.

na da nie sī ba fieņ-na baa-yo. ¹³Yaaņ aa ku ta ku dōlnu-nei wuo na nalāa *Kirsa muliema temma ne. Terieņgu faņgu-na, duo ji jo u fōņgōtesīnniņ-jomma-i, na hōmmu ka fē gbarnu. ¹⁴Da ba tuora-nei Kirsa maama-na, na yunni dōlaa. *Diilon-Ŷalle dii baa-na aa Diilonjo bōbōima da di yaa nuo-i. ¹⁵Molo baa yaņ ba ji bel-o ta ba huol u yaanga-i wuo u kuob neliēņo, sisō u cuyaa, sisō u cie kuubabalaanġu naņ temma, da ma'i bi sī u diyaa u nuņgu-i nelma maņ saa hi-yo. ¹⁶Ŷga da ba ta ba huol ņ yaanga-i wuo Kirsa wuoņ nuo, baa yaņ senserre da-ni. Niņ yeņ Kirsa horre-na, yaņ aa ņ ta ņ jaal Diilonjo-i mafamma-na. ¹⁷Gēņgeryiņgu hii. Diilonjo duoņ tuo gāņ baa u dūņ-baan miemei igēna. A ne da duo doņ tuo gāņ baa miēņo-i, gēņgerō periema ka waa nie baa bamaņ cīinaana Diilon-*Neldōdōlma-i? ¹⁸A saa baa Diilon-nelmaņ waan-ma dumaa:

*«Da kuob nelviņjo korma dii kpelle,
āmbabalmanciraamba kūņgu ka waa
nie?»[§]*

¹⁹Terieņgu faņgu-na, Diilonjo duo nuoni maņ muliēņ, baa yaņ ņ kūōma kara; cor ņ ta ce ānfafamma-i aa ņ dii ņ fere Weimantieņo naņ-na. U yaa maa-ni. U sa waņ weima aa ji bir baa huoņ-āndaanġu.

Bilaanġ Diilon-dūņ-baamba-i dei

5 Fiefie-i-na, mi ka fulnu Diilon-dūņ-baamba yaataamba yaa-i. Mei fere-i yaatieņ muo; mi daa *Kirsa muliema-i nuo baa mi yufelle. Duo ji bir jo duo ji ce u yutesīnni-i, mi ka ce mi bāanġu-i baa-yo. Miņ ka waņ mamaņ baa yaataan namaaņo-i ma yaa daama: ²Diilonjo uņ hāa-na nuōmba maņ, bilaanġ-baņ dei ņaa āncīinaņ uņ bel u muōru-i dumaa. Baa na bel-ba ņaa ba guoraa-na, bilaanġ-baņ baa

hōfafanġa ņaa Diilonjo uņ taaraņ-kuo dumaa. Baa na bi ce-ku gbeitaara-hūmelle; yaan aa na ta na ce-ku baa pāama. ³Diilonjo uņ diyaa bamaņ na nammu-na, baa na ta na haa na fōņgūo-i bei; yaan ba ta ba da namaa cilōfafano yaa aa ta ba ce. ⁴Ku yaa āncīinaamba yuntieņ** duo ji jo, na ka da nyantuoluo maņ sa cuōraayan dede.

⁵Kuuduōņgu yaa baa naacieņ namaaņo-i, taa na sie yaataamba wulaa. Aa na hieroņo-i na saaya na nanna bombolma-i. Na saa da, Diilonjo-nelma ciera wuo:

*«Diilonjo sa gbo baa bombolmantaamba-i,
ņga u firiinu u huōņga-i baa bamaņ hiiri-
iyeņ ba fere.»^{††}*

⁶Terieņgu faņgu-na, taa na hiire na fere Weimantieņo yaanga-na ku yaa na tetemmaņ-yiņ da ku hi, u ka teteņ-na. ⁷U yaa yieraaya baa na yunniņ-maama-i, haraan-maņ hiere na hā-yo.

⁸Baa na dii na yunni-i! Siireņ na yiera! Na bigāarāņo-i *Sitāni dii tuo wuoā u biņ aa tuo bure ņaa nyulmu bilaa jara. U taara moloņo duo wuo. ⁹Bilaanġ Diilonjo-maama-i nammu hāi na bigāarāņo baa ji yar-na. Na saaya na suo wuo terni-na hiere yaahuolo faņo temma yaa daanġ Diilonjo-dūņ-baamba-i. ¹⁰Na ka muliēņ celle yogo, ņga Diilo fuo maņ ānfafamma-i hiere ma tieņo-i, u ka bir dii-na na fonni-na. U ka dii sireiņa nei aa ce na yiera doņ u hūmelle-na. U yaa bīe-na na da na ta na ce na bāanġu-i baa-yo Kirsa horre-na hōnni maņ joņ. ¹¹Fōņgūo dii baa u yaa-i hōnni maņ joņ! Ma cie.

Jaaluperieņgu

¹²Mi nyegāan sebeyel daade-i da mi dii sireiņa nei aa waņ baa-na wuo naņ vaa na fere baa Diilonjo maņ maama-i,

[§]4:18 Bīncuoņ-nelmaņ-sebe (Proverbs) 11.31

**5:4 *Āncīinaamba yuntieņo-i*: Ba gbē Yesu fuo fere yaa. Nieņ Nsāa sebe-i-na 10.11.

††5:5 Bīncuoņ-nelmaņ-sebe (Proverbs) 3.34

u yaa ninsoņ-Diiloņo-i. Mi waaj fuo hujarre maama yaa baa-na. U hujarre temma si dii. Silasi yaa kāyā-mie mi nyegēņ sebeyel daade-i. U nyaarāa Yesu huoņgu-na.

¹³Diiloņ-dūņ-baamba maņ
*Babiloni-i-na bande-i-na, Diiloņo

yufellenj hilaa bamaņ nuo-i namaa bi temma-i, ba pāa-na jaaluņgu. Mi bieņo-i^{‡‡} Marke bi jaalaa-na.

¹⁴Taa na jaal na-naa fafamma ņaa ceduoņ-bieņ namaa.

Namaa namaņ dii *Kirsa horre-na Diilo kāyā-nei.

^{‡‡}5:13 Niēņ Tim. dīe. 1.2; Tite sebe-i-na 1.4.

Pierņ

nyegāņ sebehālīņo maņ

Nelmuoyamma

Pierņ taa u nyegēņ sebe daayo-i huonģu maņ nuo-i, uu naa suw wuo u yinni saa tiraa tīe bōi. U taa u taara halle duw fi'e'a u saa ji waa, uņ waan mamaņ baa Diilonģ-dūņ-baamba-i Yesu kūņģu-na, ma baa hel ba hōmmu-na.

U duonģ piiye pigāņ-ba wuo ba saaya ba waa ņaa Diilonģ uņ taaraņ ba waa du-maa, aa Yesu *pōpuwrbiebaņ pigāņ-ba ninsoņo maņ, ba nyaar-yuw nammu hāi, ba baa yaņ u ji korra-bei (sap. 1).

U gbuoņa-bei wuo ba bel ba fere coikartaamba maņ wuo bafamba hālā nuomba-i baa Diilonģ-nelma aa cakūņģu cer muonu ba yunni-i (sap. 2). Sapitiri daayo nyaanu u-naa baa Yuda sebe-i.

U piraaņ u sebe-i baa Yesu jommaņ-maama. Banamba ciera wuo Yesu sa tiraa u ye dii jomma-na. Pier wuo kutaamba kar coima. Wuo da ņ da Yesu hii yiņ daani-i u sa jo u jo, kuu dii ņaa u fiē u huonģa-i baa nuomba-i ba da ba suw-yo hiere aa bir ba hōmmu-i (sap. 3).

Jaaluņģu

1 Muw Simo-Pier, Yesu-Kirsa cāraņ muw aa tiraa waa u *pōpuwrbilonģ muw. Muwmei nyegāņ sebe daayo-i da mi hā Yesu-Kirsa fafaanģuņ cie namaa namaņ haa na naņģa-i yuw mie temma-i. U yaa i Diilonģo, u yaa i Konģkortieņo. ²Naņ suyaa Diilonģo-i baa Itieņo-i Yesu-i, Diilonģo firnu u huonģa-i u tuw kāyā-nei aa tuw fē na hōmmu-i.

Kertīesinni fafaanģu-i

³Na saa da, Diilonģo himma pigāņ-ye kumaņ gbāa fa i maama-i hiere i die gbāa tie wuo Diilonģ-hūmelle-i diņ saaya di wuo dumaa. Iņ suw-yo, ku'i

cie u ce kufanģu-i hā-ye. U yaa bīe-ye duw ji pigāņ-ye u bōbōima-i baa u fafaanģu-i. ⁴Ku cie dumei uņ ņa naa pā nufafaanģu maņ baa-ye, uņ ņa naa pā nubāmbāale maņ baa-ye, u ce-ku hā-ye. U cie-ku hā-ye i die gbāa hiel i naņģa nelbiliemba kusūņ-maama-na, ma kōsuonģ nelieņo; aa bie fuw kusūņ-maama.

⁵Terieņģu fanģu-na, gbāaņ kpelle na naara ānfafamma-i na āņhūuma-na, aa na taara Diilonģo huonģa-i na suw-ka na naara na ānfafamma-i. ⁶Na ta na suw na fereņ belma a naara Diilonģo huonģa suwma-i. Na naara pāama-i na bel-ņ-feresīnni-na, aa na naara Diilonģ-hūmelle wuosafafaanģu-i na pāama-na.

⁷Na ta na ce horre-i a naara na Diilonģ-hūmelle wuosafafaanģu-i, aa na naara nelnyulmu-i na horre cemma-na. ⁸Ma maņ daama-i hiere, da ma waa-nei aa na firnu na hōmmu-i baa ma cemma-i, ku yaa pigāņ wuo na suw Itieņo-i Yesu-Kirsa-i aa yuņģu dii u suwma-na. ⁹Ņģa da ma'a maa si dii umaņ nuo-i, kutieņo dii ņaa yiroņo; u sa da dei. Kuu dii ņaa u yaaņ ma karaanu-yuw wuo Diilonģo hurii u āmbabalma-i cor.

¹⁰Terieņģu fanģu-na, tobiņ namaa, Diilonģ u yufelleņ hilaa-nei u bī-na, gbāaņ kpelle na baa ji bir u babīmuo-i-na. Da na sie u babīmuo-i, na sa ji gbāa cii u hūmelle-na gbula. ¹¹Mafaņ da ma ce, Yesu-Kirsa nellenģ-hūmelle ka puure da gbāa a hā-na. U yaa Itieņo-i, u yaa i konģkortieņo-i aa u nelle sa ji muonu dede.

Bilaaņ ninsoņo-i nammu hāi

¹²Naņ feņ na suw nel daama-i, mi sie budii mi nuņģu-na. Mi suyaa mie na nyaarāa ninsoņ-belle-na, ņģa mi ka cor ta mi titirre-meī baa-na ma ta ma tīenu-nei. ¹³Da mi waa yogo mi saa ku, mei wulaa ku saaya mi ta mi hāl-ma nalāanģu baa-na, ku yaa ma sie karaanu-nei. ¹⁴Mi suyaa mie ku sie da huonģu

Diiloņ-babīmuo ka hi-mi. Itieņo-i Yesu-Kirsa gbuoya-mie tī baa-ma. ¹⁵ Terieņgu faņgu-na, mi ka gbāņ kpelle, da mi saa ji waa, nel daama baa karaanu-nei.

¹⁶ Na saa da, iņ waņ Itieņo-i Yesu-Kirsa jommaņ-maama-i baa u fōņgūo maama maņ baa-na, ku saa ce ņaa i karaa i huoyasāņa de! I saa kar i huoyasāņa, mie fere-i i daa u bōbōima-i nuo baa i yufelle. ¹⁷ I To-i Diiloņo yaa hāa-yo bōbōima famma-i. U tīyāa dii u yuntasīnni-na dōrō-i-na aa fara cira: «Mi Bieņo yaa daayo-i, u maama sa suo aa dōlnu-mie. U yaa fieņ mi huoņga-i.»[¶]

¹⁸ Uņ taa u piye mafamma-i, mie fere-i i waa u tānuņgu-na baa Yesu-i a nu uņ piieņ. ¹⁹ Ku'i cie i fūnuņ haa i nannga-i *Diilopōpuorbiemba nelma-na. Maa dii ņaa fitīnuo ta ma ce cecerma kukulmaņ yeņ terni maņ nuo-i. Ma ce kufaņgu-i ta ma cie cicāņjāale-i. Huoņgu faņgu yaa nuo-i cuomōele^{§§} ka hel a kaala weima-i hiere na hōmmu-na. Terieņgu faņgu-na, taa na ne-ma torro. ²⁰ Mammaņ yuņgu, na saaya na suo wuo nelieņ nuoņo-i ņ yundaanģu-i, ņ sie gbāa hielnu Diilopōpuorbiembaņ nyegāaņ mammaņ Diiloņ-nelma-na. * ²¹ Na saa da, Diilopōpuorņgu nanģu saa jo nelbilōņ-jomma-i dede, *Diiloņ-Yalle'i diyaa-kuņ ba nunni-na.

Sūlma haraa bamaņ cie ba fere Diilopōpuorbiemba

(Yuda 4-13)

2 Nuomba naņ cie ba fere
*Diilopōpuorbiemba dumaa
*Isirahel-baamba hōlma-na, ma temma

ka bi ce namaa hōlma-na. Ba ka jo baa coima naņ temma ji ta ba tāal-na. Kutaamba ka cīina Itieņo-i, ņ sie suo wuo u yaa sāa ba yunni-i. A ce dumaāņo-na ba sie gbāņ aa kōsuoņ ba fere. ² Nuomba bōi ka cu ba huoņ-nu ba biņwosīnni-na. Ba ka ce ninsoņ-hūmelle yerre biēna. ³ Gbeiņ-nyulmu ka ce coikartaaņ daaba kar ba huoyasammu baa-na a hūu na nagāņ-niini-i. ņga kumaņ ka haa-bei, ku suyaa tī jīna; ba kōsuomaņ-yinni saa maa.

⁴ Na saa da, halle *dōrōpuorbiemba maņ naa cālāa ku huoņgu-na, Diiloņo saa yaņ-ba; u vaa-ba dii-ba fobabalaanģu-na dii kukulma-na a jīna tuo cie gēņģeryiņgu-i. ⁵ U saa bi yaņ yiinataamba-i, baa naa silaa balaņ baa-yo cor. U dāa hūmma wuo-ba hiere aa ji yaņ *Nowe yaa yoņ baa nuomba niehāi baa-yo[†]. Nowe taa u hel u waņ viisīnniņ-maama-i baa-ba, ņga molo saa ji hūu-ma. ⁶ Diiloņo bi pāa Sodōmutaamba-i baa Gomōrtaamba-i ba āmbabalma sullu-i; u kukulii nileiņ daaya-i a pigāaņ bubōlaamba-i mamaņ ka da-ba.[‡] ⁷ ņga u kuraa Lōti-i. Fuo waa nelfefeiņo ba hōlma-na. Baa naa silaa mulieņ-yo baa ba biņwosīnniņ-maacemma-i.[¶] ⁸ Uņ waa nelfefeiņo dumaāņo-na aa waa ba hōlma-na tuo da ba ciluo-i aa tuo nu ba piyuo-i yinni maņ joņ, ku taa ku jaņ-yo ku cor.

⁹ Na saa da, Itieņo suo uņ ka hiel nelviimba-i dumaa muliēma-na aa fē nelbabalaamba-i jīna tuo cie gēņģeryi- iņgu duo ji pigāaņ-ba u jāyāmma-i.

¶1:17 Nieņ Matie sebe-i-na 17.1-5; Marke sebe-i-na 9.2-7; Like sebe-i-na 9.28-35.

§§1:19 **Cuomōele-i:** Ba gbē Yesu yaa-i. Nieņ Āmp. 22.16.

*1:20 Girekimma-na terieņ daaku gbāa bi nu nuņ daama-i: «Diilopōpuorbiembaņ nyegāaņ mamaņ hiere, nelieņ huoyasāņa sī.»

†2:5 **Nowe:** Nieņ u kūņgu-i Miwaāņo jīnammaņ-sebe-i-na (Genēse) 6.1–7.24.

‡2:6 Nieņ Miwaāņo jīnammaņ-sebe-i-na (Genēse) 19.24.

¶2:7 Nieņ Miwaāņo jīnammaņ-sebe-i-na (Genēse) 19.1-16.

¹⁰ Kakarkuoņ-maacemman dōlnuņ ba-
maņ ba ta ba ce-ma aa ba sa kāņ Itieņo-i,
u ka gbo kakālle-i bafamba yunni-na.

Coikartaamba maņ wuo bafamba
hāalā nuomba-i Diiloņ-nelma,
bombolma sa suō aa dōlnu-bei,
aa ba yammu sa suō aa gbāņ; ba
tuora dōrniemba-i halle ba sa kāalā.

¹¹ A ne da dōrpōuorbiemba maņ
dōrpōuorbiemba, ba fīņgūō jienya
coikartaan daaba wuoņo-i, aa ba tiraa
hi yaņ-ba; ņga ba sa waņ dōrniemba
yebabalalle baa Diiloņo-i. ¹² ņga
coikartaan daaba sa cē, ba ce ba
weima-i ba yuņ-nu ņaa bīmbaamba.
Baņ'a ba sa suō mamaņ, ba diyaa luņgu
ma yaa nuō-i. Ba ka ko-ba ņaa baņ
koņ bīmbaamba dumaa. Na suyaa wuo
bīmbaamba gbē baa komma yaa yoņ.

¹³ Baņ cie āmbabalma maņ, ma sōlaaņgu
ka suu-bei. Tīlāsīniņ-maacemma sa
suō aa dōlnu-bei, halle bāhulaaņgu-na
ba ce-ma. Da ba waa baa-na na
ponsanni-na, coikarre dōlnu-bei ņaa
bige-i! A ce dumaaņo-na ku bīena na
yerre-i aa ta ku ce-na senserre. ¹⁴ Ba sa
da cieņo baa ba yufelle aa cor-o, aa ba
sa ye āmbabalma cemma-na. Bamaņ saa
naņ kaasīni Diiloņ-hūmelle-na ba hi ba
yaa-i ba tāal-ba. Gbeiņ-maama yuu ba
hōmmu-i cor. Diiloņo waasaņ-ba. ¹⁵ Ba
naana hūmefafalle-i aa cu Bosōr bieņo-i
Balamu huoņ-nu. Balamu naa ce u fere
Diilopōuorbiloņo. Huhurmaņ-gbeiņa
damma taa ma dōlnu-yuō ņaa bige-i!

¹⁶ ņga uņ'a naa yagar Diiloņo nuņgu-i
aa tuō taara kumaņ, u daa-ku:
Kakūmu'i piiye baa-yo pāņ ce u nanna
u miminsīni-i.[§]

¹⁷ Coikartaan daaba dii ņaa hūnfonni
maņ kuolaa; baa dii ņaa diiloņo maņ
biilii aa cor baa fafalmu. Diiloņo tigiņ
kukulberre nande'i tuō cie-ba ba da ba
ka tīena. ¹⁸ Bombolmaņ-āndenni sa suō

aa dōlnu-bei, a ne da yuņgu bi si dii ba
nelma-na. Ba ce ma yaa-i ba tāal ba-
maņ naana hūmebabalalle-i felemma-i
wuo ba ta ba ce bīņwosīni bafamba
temma-i. ¹⁹ Ba waan-ma kuola-mei baa-
ba wuo da ba sie ba nuņgu-i ba ka waa ba
fereņ nuō; a ne da bafamba fere-i baa si
dii ba fereņ nuō. Ba kusūņ-maama cie-ba
ņaa kōraamba. Ma ka wuo-ba. Na saa da,
nelieņo nelieņo, duō yaņ bīņkūņ-maama
ta yaaņga yuo, ku bīņkūņgu ce-yo ņaa ku
kōrieņo! ²⁰ Bamaņ suyaa Itieņo-i Yesu-
Kīrsa-i, bamaņ suyaa koņkortieņo-i a kor
nelbiliemba āmbabalma cemma-na, da
ba ji tiraa yaņ ma ta yaaņga bei, ku
migāaņ balaņ-bei a yaņ dielā-kūņgu-i.
²¹ Kuō ba saa naa suō hūmefafalle-i,
kuu naa buō-bei yaņ baņ suyaa-de aa
yagar Diiloņo nuņ-āndaangu-i. ²² Bīn-
cuomba ciera wuo: «Juoro sa ta yaņ
u wuosaangu», aa «Perieņ duō tuō hel
hūncelle-na u tuō suur kpōkpōtuōņgu-
na.» Ku yaa ņaa bafamba kūņgu-i.

Itieņo ka bir jo

3 Mi jēnaaņ namaa, mi nyegāaņ sebe
naņo hā-na cor tī, hāalīņ-wuoņo yaa
daayo-i. Ba hāi-i-na hiere, mi tirii nelma
boi baa-na da mi kāyā-nei na ta na
jōguoņ āņjōgōfafamma. ² *Diilopōuor-
biembaņ waan mamaņ cor yiinaa-i-na,
yaan ma ta ma tīenu-nei a naara Itieņo
nuņ-āndaangu-i. U yaa koņkortieņo-i. U
*pōpōuorbiemba yaa hii-na baa u nuņ-
āndaangu-i. ³ Kumaņ yuņgu, na saaya na
suō wuo yiperieni-na, nuomba namba ka
sire ta ba ce ba kuudōlnuņgu yoņ. Ba ka
ta ba nyē-na ⁴ aa ta ba piiye wuo: «Na
Yesu pāa nuņgu wuo u ka bir jo, u cie
bige-i aa duō jo? I bīncuombaņ kuu ji hi
baa nyuņgo, weima dii ma temma-i ņaa
maņ waa dumaa dii ku domma-na; ma
saa bibirre.» ⁵ Bamaņ piieņ dumaaņo-
na, ba yaan ma karaanu-bei wuo Diiloņo

§2:16 Nieņ Kāmman-sebe-i-na (Nombres) 22.4-35.

cie u nuņ-āndaangu yonj a hiel dōrō-i baa hīema-i. Ba yaan ma karaanu-bei wuo u hielaa hīema-i hūmma yaa nuō-i aa tigiinj-ma terduōj-nu hūmma huōngana**.

⁶ U bi cie hūnduōj daama yaa-i a kōsuōj yinātaamba-i *Nowe bāangu-na††.

⁷ Aa inj daņ hīema maņ daama-i baa dōrō maņ daayo-i, Diilonj nuņ-āndaduōj daaku yaa bilaaya-nie jīna ta ku cie dāamu-i gēngeryiņgu-na. Yiingū faņgu-na, bamaņ sa kāalāayāņ Diilonjo-i, u ka kōsuōj-ba.

⁸ Ņga mi jēnaaņ namaa, nelma diei dii na saa saaya na yaņ ma karaanu-nei: Na saaya na suō wuo Itieņo wulaa, yiingū diei dii Ņaa bienj nuōsiba ndii, aa bienj nuōsiba ndii dii Ņaa yiingū diei‡‡.

⁹ Itieņo sa fērē baa u nupālle cemmi-i Ņaa bānabaņ jōguōj-ma dumaa. Ņga namaa maama yaa cie u kūnna u huōngā-i; u sa taara molo ji kōsuōj u fere; u taara nelieņo nelieņo u ne u cilōbābalaņo-i aa yaņ-yo.

¹⁰ Na saa da, Itieņo jommaņ-yiingū ka tugol nuōmba-i Ņaa cuoyuo uņ tugol dumaa. Yiingū faņ da ku ji hi, ijiebabalanni naņ temma ka ce aa dōrō pāņ balla. Dāamu ka hāl cēiņo-i baa bāangu-i baa mōeņā-i hiere, aa hīema-i baa bimbīnni maņ dii ma dōrō-i-na hiere, ni ka caa.

¹¹ Nimaņ daani-i hiere niņ yeņ da ni caa, namaa ciluō saaya u waa nie? U saaya u fa Ņaa Diilonj uņ taaraņ u fa dumaa aa na vaa na fere baa Diilonj-maama-i ¹² na

ta na cie Diilonj uņ diyaa yiingū maņ, aa na gbāņ ku hi donduo. Yiingū faņgu-na, dōrō ka bel dāamu caa, aa cēiņo ka hāl baa bāangu-i baa mōeņā-i hiere! ¹³ Ņga mieņo-i, Diilonj uņ pāa nuņgu-i baa-ye wuo u ka hiel dōrfeleņo baa hīefelemma hā-ye; i cie ni yaa-i. Balaangu sie waa terieņgu-na.

¹⁴ Terieņgu faņgu-na, mi jēnaaņ namaa, in yeņ tie cie yiingū faņgu-i, gbāaņ kpelle Diilonjo baa ji da balaangu nei, u baa ji da cālmuo nei, ku yaa na huleiņa sie ta a tie baa-yo.

¹⁵ Na saaya na suō wuo Itieņo vaayamma kor nuōmba Ņaa i jieņo-i Polj bi nyegāaņ-ma dumaa hāna. Diilonjo yaa diyaa-ma u nuņgu-na.

¹⁶ Pol waaņ nel daama-i u sebebāa-ba-na hiere. Nelma namaa dii u sebebāa-ba-na ma suōma dii kpelle. A ce dumaaņo-na, bamaņ sa suyaaņ Diilonj-nelma-i kā yaaņ-na aa ba saa tiraa naņ kaasīnni u hūmelle-na, ba miel-ma. Kutaamba bi miel Diilonj-nelma-i hiere ma kūņgu-na dumei. Ba kōsuōj ba fere'i dumaaņo-na.

¹⁷ Mi jēnaaņ namaa, namaa fuō mi gbuōya-nei ti baa nel daama-i. Bilaaņ na fere nelbabalaāņ daaba baa ji pira-nei a ce naņ daa munyerafafammu maņ, mu korra-nei.

¹⁸ Itieņo-i Yesu-Kirsa cie hujarre yiē, yaaņ aa na ta na naņ kaasīnni u huōngū-na, aa na ta na bi hāalā na suōyo na kā. U yaa koņkortieņo-i, jaaluņgu gbīe baa u yaa-i fiefie-i-na baa hōnni-na hiere. Ma cie.

**3:5 Nieņ Miwaāņo jīnammaņ-sebe-i-na (Genèse) 1.6-9.

††3:6 Nieņ Miwaāņo jīnammaņ-sebe-i-na (Genèse) 7.11.

‡‡3:8 Nieņ Gbeliemaņ-nalāaņgu-na (Psaume) 90.4.

Nsāaŋ

nyegāaŋ sebedielāño maŋ

Nelmuoyamma

Nuɔmba namba naa ji sire ta ba guol Diilonɔ-dũŋ-baamba gbeini-i wuɔ Diilonɔ-Bieŋo sie gbāa jo ji hoŋ nelbilonɔ temma; aa tiraa cira Diilonɔ uŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka saan *Koŋkortieŋo maŋ, u'i sī Yesu-i, aa cor ta ba ce kuubabalaangu-i ba kā. Nsāaŋ daa-ma dumaŋo-na, u nyegēŋ sebe daayo-i hā Diilonɔ-dũŋ-baamba-i wuɔ ba bel ba fere kutaamba-na. U waanɔ-ma kaala-mei u sebe-i-na wuɔ Yesu yaa Diilonɔ-Bieŋo-i aa u juɔ ji hoŋ nelbilonɔ temma. U waanɔ-ma baa-ye wuɔ: Nelnyulmu tieŋo yaa Diilonɔ-o-i. Aa cira Diilonɔo dii ŋaa gbagbaama hiere; kukulbelle diei dii si dii-yuɔ. A ce dumaŋo-na iŋ yeŋ Diilonɔ-bisālŋ mie, ku saaya i hiel i nanŋa āmbabalma-na aa ku saaya i tie dɔl banamba-i a pigāaŋ wuɔ i dɔl Diilonɔo-i.

Cicēlmaŋ-nelma

1 Uman[¶] waa dii ku domma-na, i daayo baa i yufieŋa-i aa ne-yo aa nu u nelma-i baa i tūnni-i aa yieya-yuɔ baa i nammu-i. Kufanŋu tieŋo yaa cicēlmaŋ-nelma-i. I waŋ fuɔ maama yaa baa-na. ²Cicēlmantieŋo caraaya i da-yo aa tie waŋ u maama. U waa baa Diilonɔo, fiefie-i-na u caraaya i da-yo. I cie cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i ma wataaŋ mie a tie waŋ-ma baa-na. ³Iŋ daa mamaŋ aa nu mamaŋ, i bi waŋ-ma baa namaaŋo-i i die gbāa ce baaduɔŋ mie i To-i Diilonɔo horre-na. Iŋ yeŋ horre maŋ nuɔ-i baa Diilonɔo-i, ii dii di yaa nuɔ-i baa u Bieŋo-i Yesu-Kirsa-i. ⁴Da na da i nyegēŋ nel daama-i die hā-na, i taara i hieroŋo-i i hōmmu fē gbarnu.

Diilonɔo yaa gbagbaama-i

⁵Iŋ nuɔ mamaŋ Yesu-Kirsa nuŋgu-na aa tie waŋ-ma baa-na, ma yaa daama: Diilonɔo dii ŋaa gbagbaama; kukulbelle diei dii si dii-yuɔ. ⁶Die cira ii dii u horre-na, aa tie ce kukulmaŋ-maacemma-i, i cie coikartaan mie, i saa cu ninsongo huonɔ-nu. ⁷Ŋga die tie ce i weima-i hiere gbagbaama-na ŋaa Diilo fuɔ fere uŋ kuɔŋ duma, i ka waa horre-na baa i-naa aa u Bieŋo-i Yesu tāmma ka ta ma pir i āmbabalma-i hiere ma halaŋ-ma yie.

⁸Die cira āmbabalmanciraan mie sī, i tāal i fere; aa i naana ninsongo hūmelle-i. ⁹Ŋga die sie i cālmuo-i Diilonɔo yaanŋa-na u ka ce jande yie aa pir i āmbabalma-i hiere halaŋ-ma yie. U faa, u sa waŋ nelma aa ji bir baa huonɔ-āndaanŋu. ¹⁰Diilonɔo wuɔ nuɔmba-i hiere ba cālāa; die cira i saa cāl, kuu dii ŋaa i cie Diilonɔo-i coikartieŋo, ku pigāaŋ wuɔ u nelma si dii i hōmmu-na.

2 Mi bisālŋ namaa, mi sa taara na ta na ce kuubabalaangu-i ku'i cie na da mi nyegēŋ nel daama-i da mi hā-na. Ŋga umaŋ duɔ pira ce kuubabalaangu-i, kakāyātieŋo dii baa-ye i To caanŋu-na; u yaa Yesu-Kirsa-i, u yaa Nelviinɔo-i, u saa cāl dede. ²U yaa pāa u fere tāmmanɔ-kūŋ temma a pir i āmbabalma-i halaŋ-ma i yunni-na. Aa mie sī yon; u pāa u fere duɔ bi pir nelbiliemba-i hiere ba āmbabalma-i.

³Die tie nu Diilonɔo nuŋ-āndaanŋu-i, ku yaa i gbāa cira i suɔ-yo. ⁴Umaŋ duɔ puur u nuŋgu-i cira: «Mi suɔ Diilonɔo-i» aa kutieŋo sa nu u nuŋ-āndaanŋu-i, u kar coima, u sa suɔ Diilonɔo-i aa u naana ninsongo hūmelle-i. ⁵Ŋga umaŋ nuɔŋ Diilonɔo nuŋgu-i, Diilonɔo-nelnyulmu hii mu fuonŋu-i fuɔ huonŋa yaa nuɔ-i kelkel. Die tie nu Diilonɔo nuŋgu-i, ku yaa i gbāa cira ii dii u horre-na. ⁶Umaŋ duɔ cira fuɔ

[¶]1:1 U gbē Yesu-Kirsa yaa-i.

dii Diiloṅo horre-na, kutieṅo saaya u bie Yesu maama-i.

Dɔdɔluṅ-maama

⁷Mi jēnaaṅ namaa, miṅ nyegēṅ nelma maṅ da mi hā-na daama-i, maafelemma sī; maacɔlmma. Na nuɔ-ma dii ku domma-na. Nel daama-i na nuɔ-ma cor tī wuɔ na saaya na ta na dɔl na-na. ⁸Mi gbāa bi cira maafelemma. Ma da *Kirsa wuɔsaṅgu-na aa bi da namaa wuɔsaṅgu-na. Na saa da! Kukulma duṅ ta ma ta aa terieṅgu ta ku kaala baa gbagbaamaṅ-kerre-i.

⁹Umaṅ duɔ cira fuɔ dii gbagbaama-na aa tuɔ bigāaṅ u natobiṅo-i, kutieṅo dii kukulma-na yogo. ¹⁰Umaṅ u natobiṅo maama dɔlnu-yuɔ, u yaa dii gbagbaama-na. Uṅ yey gbagbaama-na dumaṅo-na, u sie gbāa pira. ¹¹Ḳga umaṅ duɔ bigāaṅ u natobiṅo-i, uu dii kukulma-na. Kukulma yirii-yo a ce u tuɔ wuɔ u sa suɔ uṅ kṅg kusuwṅ-nu.

¹²Mi bisālṅ namaa, Yesu-Kirsa maama-na na āmbabalma hurii halaṅ, ku'i cie mi ta mi nyegēṅ sebe daayo-i da mi hā-na. ¹³Bīncuṅ namaa, naṅ suyaa umaṅ waa dii ku domma-na, ku'i cie mi ta mi nyegēṅ sebe daayo-i da mi hā-na. Naacieṅ namaa, naṅ yaraa *Bigāarāṅo-i, ku'i cie mi ta mi nyegēṅ sebe daayo-i da mi hā-na. ¹⁴Bisālṅ namaa, naṅ suyaa i To-i, ku'i cie mi ta mi nyegēṅ sebe daayo-i da mi hā-na. Bīncuṅ namaa, naṅ suyaa umaṅ waa dii ku domma-na, ku'i cie mi ta mi nyegēṅ sebe daayo-i da mi hā-na. Naacieṅ namaa, na gbāṅ, ku'i cie mi ta mi nyegēṅ sebe daayo-i da mi hā-na. Diiloṅ-nelma dii na hɔmmu-na aa na yaraa Bigāarāṅo-i.

¹⁵Terieṅgu faṅgu-na, baa na fer miwaṅo-i baa u balaṅgu-i. Da na fer-o, i To maama sie gbāa ta ma dɔlnu-nei. ¹⁶Na saa da, kumaṅ balaṅ

miwaṅ daayo-na: Nuɔmba gbar ba nyaanu ba kusūṅ-maama, ba ce cāncaaya aa tiraa ta ba ce bombolma baa ba nagāṅ-niini-i. Mafamma-i daama-i hiere Diiloṅ-maama sī, nelbilieṅ-huɔya-maama. ¹⁷Miwaṅo tī u kā baa u balaṅgu-i hiere, ḡga umaṅ cieṅ Diiloṅo huɔṅga-i, kutieṅo dii gbula; u sa ji kā terieṅgu.

Kirsa bigāarāmba maama

¹⁸Mi bisālṅ namaa, miwaṅo tīmmaṅ-huɔṅgu hii tī. Ma sī ma waṅ baa-na wuɔ *Kirsa bigāarāṅo ka jo ke? Ku yaa daaku fieṅ-i-na nuɔmba bɔi bigāaṅ Kirsa-i i hɔlma-na. Ku pigāaṅ wuɔ miwaṅo tīmmaṅ-huɔṅgu hii tī. ¹⁹Kutaamba waa baa miemei aa ji bir i huɔṅ-nu. Kuɔ baa naa waa mie baamba kelkel, baa naa saa bir. Ḳga mafamma cie i die suɔ wuɔ ba hieroṅo-na, molo saa waa mie wuoṅo.

²⁰Kirsa hāa namaṅo-i *Diiloṅ-Yalle-i, a ce dumaṅo-na na hieroṅo-i, na suɔ ninsoṅo-i. ²¹Ku saa ce ḡaa na sa suɔ ninsoṅo-i ku'i cie mi ta mi nyegēṅ sebe daayo-i da mi hā-na de! Na suɔ-yo ku'i cie mi ta mi nyegēṅ-yo; aa na bi suyaa wuɔ coima-i baa ninsoṅo-i ni sa gbo.

²²Umaṅ duɔ cira: «Diiloṅ uṅ pāa nuṅgu-i wuɔ u ka saṅ *Konḡortieṅo maṅ u'i sī Yesu-i» ba bi kufanḡu tieṅo yaa coikartieṅo-i. U yaa Kirsa bigāarāṅo-i. U cīnaana i To-i Diiloṅo-i baa u Bieṅo-i Yesu-i hiere. ²³Umaṅ duɔ cīna Bepoḡo-i, kuu dii ḡaa u cīnaana Tuoṅo yaa-i; aa umaṅ duɔ sie Bepoḡo-i, kuu dii ḡaa u bi siyaa Tuoṅo yaa-i.

²⁴Terieṅgu faṅgu-na, baṅ waṅ ma maṅ baa-na dii ku domma-na, yaṅ ma tīe na hɔmmu-na. Naṅ nuɔ mamaṅ ku domma-na, da na yaṅ ma tīe na hɔmmu-na, na ka tīe i To horre-na baa u Bieṅo-i hiere. ²⁵Uṅ pāa nuṅgu maṅ baa-ye, ku

§§2:7 Nieṅ Nsāa sebe-i-na 13.34.

yaa daaku: Wuɔ u ka hā-ye cicēlma maŋ sa tīeŋ dede-i.

²⁶Bamaŋ taaraayaŋ ba pira-nei, ba yaa cie mi ji ta mi nyegēŋ nel daama-i da mi hā-na. ²⁷Namaa fuɔ, Kirsā hāa-na Diiloŋ-Yalle-i, dii dii na hōmmu-na. Di pigāaŋ-na weima-i hiere. Aa diŋ pigāaŋ-na mamaŋ coima sī; ninsoŋo yaa-i. Terieŋgu faŋgu-na, na taara pigāatiēŋo naŋo da na ce bige-i baa-yo? Nyaaraaŋ Kirsā-i-na ŋaa Diiloŋ-Yalleŋ waan-ma baa-na dumaa.

²⁸Mi bisālŋ namaa, nyaaraaŋ Kirsā-i-na, ku yaa duɔ ji tuɔ jo yiŋgu maŋ nuɔ-i korma sie da-ye baa-yo, aa i yammu sie bi ture u yaanŋa-na. ²⁹Na suyaa wuɔ Kirsā-i nelviŋo. Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na bi suɔ wuɔ umaŋ duɔ tuɔ ce ānviima-i Diiloŋ-biloŋo.

Ba suɔ Diiloŋ-bisālmba-i nie?

3 Nieŋ i To-i Diiloŋ uŋ dōlaa-ye dumaa! Ku cie u tuɔ bī-ye u bisālŋ mie! Ninsie ninsie, u bisālŋ mie. Ŋga nelbilibanŋ'a ba saa suɔ Diiloŋo-i, ba saa suɔ wuɔ u bisālmba'i mieŋo-i. ²Mi jēnaaŋ namaa, nyuŋgo-i-na, ii dii Diiloŋ-bisālŋ mie, ŋga iŋ ka waa dumaa jebi bisinuɔ-i-na, i saa suɔ ku yaa yogo. Iŋ suyaa ma diei maama maŋ, ma yaa daama: *Kirsā duɔ ji jo, uŋ yeŋ dumaa, i ka bi da-yo dumei; aa uŋ yeŋ dumaa, i ka bi waa dumei. ³Bamaŋ haa ba nanŋa-i Kirsā-i-na aa tīena kufanŋu tīenam-ma-i, ba hiela ba nanŋa āmbabalma-na da ba gbāŋ ce nelfafaamba Kirsā temma-i.

⁴Ambabalma yaa a maar Diiloŋo nuŋgu-i. Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ tuɔ ce āmbabalma-i, kutieŋo maar Diiloŋo nuŋgu yaa dumaanŋo-na. ⁵Na suyaa wuɔ Yesu-Kirsā juɔ hīema-na duɔ ji pir āmbabalma. Fuɔ-i āmbabalman-huonŋa si dii-yuɔ. ⁶A ce dumaanŋo-na, umaŋ

duɔ nyaar-yuɔ, ŋ da kutieŋo yaanŋ āmbabalma-i. Ŋga umaŋ duɔ cor tuɔ ce āmbabalma-i, ŋ suɔ kerre kutieŋo sa suɔ-yo aa u saa da-yo dede.

⁷Mi bisālŋ namaa, baa na yaŋ ba pira-nei baa viisīnniŋ-kūŋgu-i. Umaŋ cieŋ kuuviŋgu-i u yaa nelviŋo-i a bie Yesu-Kirsā maama-i. ⁸Ŋga umaŋ duɔ tuɔ ce āmbabalma-i, kutieŋo dii baa *Sitāni. Na saa da, Sitāni duonŋ baa āmbabalma cem-ma-i dii ku domma-na. Diiloŋ-Bieŋo jommaŋ-yuŋgu-i hīema-na, u juɔ duɔ ji biēna Sitāni maacemma.

⁹Umaŋ duɔ ce Diiloŋ-biloŋo, Diiloŋo tām-ma'i dii-yuɔ, a ce dumaanŋo-na ŋ da u yaanŋ āmbabalma cem-ma-i. Uŋ cie Diiloŋ-biloŋo, u ce nie gbāa cor tuɔ ce āmbabalma-i? ¹⁰Bar suɔ Diiloŋ-bisālmba-i dumaa ba bō-ba Sitāni-baamba-na ku yaa daaku: Umaŋ sa cieŋ kuuviŋgu-i baa umaŋ sa dōlaaŋ u natobimba-i, ba hāi-i-na hiere Diiloŋ-bisālmba sī, Sitāni-baamba.

Niŋ saaya ŋ dōl ŋ natobiŋo-i dumaa

¹¹Ma waanŋ baa-na dii ku domma-na wuɔ: «I saaya i tie dōl i-naa.»* ¹²Molo baa suur Kayine gboluonŋu-na; fuɔ waa *Sitāni-nolŋo ku'i cie u ko u hāanŋo-i. Kayine maacemma naa balanŋ aa u hāanŋo maama cer fa, ku'i cie u bigāanŋo-yo aa ko-yo.†

¹³Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, nelbilieŋ da ba bigāanŋa, baa na yaŋ ku ce-na gberē. ¹⁴Mie i suyaa wuɔ i hilaa kuliŋ-hūmelle-na a bie cicēlmanŋ-hūmelle. I natobimba maamaŋ dōlnuŋ-yie, ku'i cie i suɔ mafamma-i. Umaŋ sa taaraayaŋ u da u natobiŋo-i baa u yufelle, kutieŋo dii kuliŋ-hūmelle-na yogo. ¹⁵Umaŋ duɔ bigāanŋ u natobiŋo-i, kutieŋo saa baa nelkoronŋo. Aa ma sī na suyaa wuɔ nelkoronŋo-i baa cicēlma

*3:11 Nieŋ Nsāa sebe-i-na 13.34.

†3:12 *Kayine*: Nieŋ u kūŋgu-i Miwaanŋo jīnammanŋ-sebe-i-na (Genèse) 4.1-8.

maņ sa tīeņ dede-i ba maaya ba-naa ke?

¹⁶Yesu-Kirsa juo ji ku i maama-na ku yaa cie i suo neliēņ nuo niņ saaya ņ dōl ņ natobiņo-i dumaa. Mie fere-i i bi saaya i hūu-ma ku i natobimba maama-na. ¹⁷Da ku waa baa nuo aa ņ da ņ natobiņo-i muliēma-na aa yagar wuo ņ sie kāyā-yuo, naņ ka bel-ma nie cira Diiloņ-nelnyulmu temma dii nuo-na? ¹⁸Mi bisālņ namaa, baa na yaņ i tie dōl i-naa i nunnij yonj; yaņ ku ta ku da i ciluo-i-na wuo i dōl i-naa kelkel.

¹⁹Die tie dōl i natobimba-i, ku yaa pigāaņ wuo i cuu ninsoņo huoņ-nu aa i huleiņa sie ta a tie baa Diiloņo-i. ²⁰Diiloņo suw weima-i hiere; halle i hoņ da mu fie'a mu sa hūu-ma, baa na yaņ ku ce-ye biņkūņgu. Diiloņ uņ suw mamaņ, ma maaraa mie hōmmu-i. ²¹Aa mi jē-naaņ namaa, da kuw i hōmmu hūyāa-ma, terieņgu faņgu-na i gbāa da holle yiera Diiloņo yaaņga-na a cārā aa u hā-ye. ²²Iņ nuņ u nuņ-āndaaņgu-i aa tie ce u huōņga-i, ku'i cie die cārā ku-maņ u hā-ye baa-ku. ²³U nuņ-āndaaņgu yaa daaku: Wuo i hūu u Biēņo-i Yesu-Kirsa maama-i aa i tie dōl i-naa ņaa Kirsaņ taaraņ-kuw dumaa i wulaa.* ²⁴Umaņ nuoņ Diiloņo nuņ-āndaaņgu-i, kutieņo dii baa Diiloņo-i aa Diiloņo bi waa baa kutieņo-i. Diiloņ uņ hāa-ye u *Yalle maņ, di yaa pigāaņ wuo uu dii baa-ye.

Ba suw Diiloņ-Yalle maacemma-i nie?

4 Mi jēnaaņ namaa, bilaaņ na fere. Na saa da, bamaņ karaaņ coima-i wuo bafamba *Diilopopuorbiemba, ba gbuyaa terni-i hiere. A ce dumaaņo-na umaņ duw cira fuw ce u weima-i baa *Diiloņ-Yalle fōņgūw, baa na pāņ na cu kutieņo huoņ-nu. Cieņ-yoņ na ne igēna, da kuw Diiloņ-Yalle yaa kelkel, na ka suw. ²Na gbāa suw Diiloņ-Yallentieņo-i dumaa ku yaa daaku: Umaņ duw tuw

piiye wuo Yesu-Kirsa juo ji hoņ nel-biloņ temma, kufaņgu tieņo yaa Diiloņ-Yalle dii-yuo. ³Iņga umaņ duw yagar mafamma-i, kutieņo-i Diiloņ-wuoņo sī, *Kirsa bigāaraņo. Na nuw fuw maama yaa wuo u ka jo, u juw tī.

⁴Iņga mi bisālņ namaa, namaaņo-i Diiloņ-baaņ namaa. Diiloņ uņ hāa namaaņo-i fōņgūw maņ, u maaraa *Sitāniņ hāa nelbiliemba-i fōņgūw maņ, a ce dumaaņo-na, na maama yaraa coikartaaņ daaba-i. ⁵Bafamba-i bande ku taamba; ba piiye bande ku tīmma. Aa bande ku taamba'i nuoņ ba nelma-i. ⁶A ne da mieņo-i Diiloņ-baaņ mie. Umaņ duw tuw suw Diiloņo-i ņ da u nuw i nelma-i. Iņga umaņ duw Diiloņ-wuoņo sī, ņ da kutieņo sa nuw i nelma-i. I suw ninsontieņo-i dumei a bo-yo coikartieņo-na.

Nelnyulmu tieņo yaa Diiloņo-i

⁷Mi jēnaaņ namaa, nelnyulmu hel Diiloņ-na, a ce dumaaņo-na yaaņ i tie dōl i-naa. Umaņ duw tuw dōl banamba-i, kutieņo-i Diiloņ-biloņo; ku yuņgu yaa wuo u suw Diiloņo-i. ⁸Nelnyulmu tieņo yaa Diiloņo-i. Umaņ duw u sa dōl u nabaamba-i, kutieņo sa suw Diiloņo-i. ⁹Diiloņ uņ pigāaņ-ye u nelnyulmu-i dumaa ku yaa daaku: U saaņ u Beduola jo hiēma-na a ji hā-ye baa ninsoņ-cicēlma-i. ¹⁰Nelnyul daamu-i, ku saa ce ņaa miemei dōlaa Diiloņo-i de! Iņga u yaa dōlaa-ye aa saaņ u Biēņo jo ji ce u fere tāmmanj-kūņgu a pir i āmbabalma-i halaņ-ma i yunni-na.

¹¹Mi jēnaaņ namaa, da kuw Diiloņo dōlaa-ye dōl daama temma-i, mie fere-i i bi saaya i dōl i-naa. ¹²Moloņ yufelle saa haa Diiloņo-na dede, ņga die tie dōl i-naa, u ka waa baa-ye aa u nelnyulmu ka hi mu fuoņgu-i i hōmmu-na.

*3:23 Nieņ Nsāa sebe-i-na 13.34; 15.12,17.

¹³Diiloņo hāa-ye u *Yalle-i ku'i cie i suw wuɔ uu dii baa-ye aa i bi waa baa-yo. ¹⁴A naara kufanġu-i uņ saan u Bieņo jo hīema-na duɔ ji kor nelbiliemba-i, mie i daa-yo nuɔ baa i yufelle, ku'i cie i tie waņ-ma. ¹⁵Umaņ duɔ tuɔ piie wuɔ Yesu-i Diiloņ-Bieņo; kutieņo dii Diiloņo horre-na aa Diiloņo bi waa baa kutieņo-i. ¹⁶Aa Diiloņ uņ dōlaa-ye dumaa, i daa-ku aa i haa i naņga yuɔ. Nelnyulmu tieņo yaa Diiloņo-i. Nelnyul da mu waa umaņ nuɔ-i, Diiloņo dii baa kutieņo-i aa kutieņo bi waa Diiloņo horre-na. ¹⁷Nelnyul da mu hi mu fuoņġu-i i hōmmuna, i huleiņa sie ta a tie baa gēņġeryiņġu maama-i. Iņ biyaa Yesu maama-i hīema-na bande-i-na, ku'i cie i huleiņa sa tie baa-ma. ¹⁸Nelnyul da mu waa-nie, η holle sa tie baa weima. Nelnyul da mu hi mu fuoņġu-i nie, korma ta hiere. Diiloņberru yaa juoņ baa korma-i. Umaņ duɔ suw wuɔ Diiloņo kaa gāņ baa-yo, η da kutieņo holle tie. Umaņ duɔ tuɔ kāalā, η suw kerre Diiloņ-nelnyulmu saa hi mu fuoņġu-i u huoņga-na. ¹⁹Mieņo-i, da η da i dōl nuɔmba-i baa Diiloņo-i hiere, kuu dii ŋaa Diiloņo dōlaa-ye diēlūɔ ku'i cie. ²⁰Umaņ duɔ tuɔ bigāaņ u natobiņo-i aa cira fuɔ dōl Diiloņo-i, kutieņo kar coima. Niņ daņ umaņ baa η yufelle, da η saa gbāa dōl ufaņo-i, η ce nie gbāa dōl Diiloņo maņ η sa da-yo? ²¹*Kirsan hāa-ye mamaņ, ma yaa daama: Umaņ duɔ tuɔ dōl Diiloņo-i u saaya u bi tuɔ dōl u natobiņo-i.

Ba dōl Diiloņo-i nie?

5 Umaņ duɔ hūu-ma wuɔ Diiloņ uņ saan *Korġortieņo maņ u yaa Yesu-i, kutieņo-i Diiloņ-biloņo. Aa da η ta η dōl Tuoņo-i η sie gbāa ni η sa dōl u bisālmba-i. ²Die tie dōl Diiloņo-i aa tie nu u nuņ-āndaanġu-i, ku yaa pigāaņ wuɔ i dōl u bisālmba-i. ³A dōl Diiloņo-i, ku yaa haku-i? Ku yaa a tie ce u nuņ-āndaanġu-i. A ne da u nuņ-āndaanġu saa

kuola. ⁴Ku saa kuola nie nie? Umaņ duɔ ce Diiloņ-biloņo, η da u maama yaraa nelbiliemba-i. Uņ haa u naņga Yesu-i-na, u hielaa u naņga nelbiliemba balaanġuna. Ku'i cie u maama yar-ba. ⁵Da ma hel bamaņ hūyāa-ma wuɔ Yesu-i Diiloņ-Bieņo, hai moloņo-i gbāa hiel u naņga nelbiliemba balaanġu-na?

⁶Yesu-Kirsa yaa juɔ hīema-na ji *batisen hūmma-na aa ce u fere tāmmanġkūņġu. Ku saa ce ŋaa u juɔ ji batisen yon de! U juɔ ji batisen aa tiraa ce u fere tāmmanġkūņġu. *Diiloņ-Yalle yaa ninsoņo tieņo-i; di yaa pigāaņ Yesu-Kirsa sīnni-i. ⁷Bīmbīnni siei pigāaņ-yen u sīnni-i. Bīmbīnni siei niij daani yaa daani: ⁸Diiloņ-Yalle, baa hūmma, a naara tāmma. Aa ni siei-i-na hiere ni pigāaņ ānduɔma.

⁹Ma sī nelbilieņ da ba da mamaņ aa waņ-ma baa-ye, i hūu-ma wuɔ ninsoņo ke? A ne da Diiloņ-nelma dii baa yuņġu yaņ nelbiliemba maama-i. Diiloņ-nelma yaa hama-i? Ma yaa uņ waan mamaņ a vii u Bieņo-i. ¹⁰Terieņġu fanġu-na, umaņ duɔ hūu Diiloņ-Bieņo maama-i, Diiloņ uņ waan mamaņ u Bieņo kūņġu-na, ma ka tie kutieņo huoņga-na. Iņga umaņ duɔ saa hūu-ma, kutieņo cie Diiloņo-i coikartieņo. U cie-yo coikartieņo nie nie? Diiloņ uņ waan mamaņ u fereņ Bieņo kūņġu-na, kutieņo bilaa diiloņo-i ciina-me. ¹¹Diiloņo waan wuɔ nie u Bieņo kūņġu-na? Wuɔ u hāa-ye cicēlma maņ, ma da u Bieņo yaa nuɔ-i. Cicēlma famma sa tī dede. ¹²Umaņ duɔ sie Bepoļo-i, cicēļņ daama dii baa kutieņo-i; ŋga umaņ duɔ saa sie Bepoļo-i, u sie gbāa da cicēļņ daama-i.

Diiloņo sa yagar u baamba wulaa

¹³Namaa namaņ hūyāa Diiloņ-Bieņo maama-i, mi nyegēņ nel daama-i da mi hā namei, na da na suw wuɔ na daa cicēlma maņ sa tieņ dede-i tī. ¹⁴Die tie cārā Diiloņo-i i huleiņa sa tie baa-yo. I suyaa

wuɔ die cārā kumaņ dɔlaanuŋ-yuɔ, u sie yagar. ¹⁵A ce dumaano-na, iŋ suyaa wuɔ u sa yagar i wulaa, i bi suyaa wuɔ die cārā kumaņ u ka hā-ye baa-ku.

¹⁶Da ŋ da ŋ natobiņo ce āmbabalma, da kuɔ āmbabalma famma gbāa hur a hiel-o dāamuŋ-hūmelle-na, cārā Diiloņo-i ŋ hā-yo; Diiloņo ka kor-o. Ku faņgu vii bamaņ ba āmbabalma gbāa hur halaņ-bei. Ŋga āmbabalma diei dii, ma sie gbāa hur aa ma kā baa ma cetieņo-i dāamu-na[¶], mi saa cira na cārā Diiloņo-i mafamma-na. ¹⁷Mamaņ saa vii hiere, āmbabalma. Ŋga āmbabalma-i hiere ma sa kā baa ma cetieņo-i dāamu-na; manamma gbāa hur.

¹⁸I suyaa wuɔ Diiloņ-biloņo sa ce āmbabalma, Diiloņ-Bieņo dii tuɔ neya-yuɔ, a ce dumaano-na *Bigāarāņo yufelle yuɔ. ¹⁹I bi suyaa wuɔ mieņo-i Diiloņ-baaņ mie, a ne da banamba-i hiere baa dii Bigāarāņo naņ-na. ²⁰I bi tiraa suɔ wuɔ Diiloņ-Bieņo juɔ, u yaa Yesu-Kirsa-i. U juɔ ji ce i tie suɔ ninsoņ-Diiloņo-i. Ii dii baa-yo ninsoņ-Diiloņo horre-na. U yaa ninsoņ-Diiloņo-i. U yaa cicēlma maņ sa tieņ dede-i ma tieņo-i.

²¹Mi bisālŋ namaa, bilaaņ na fere cufieņa-na.

[¶]5:16 Umaņ duɔ tuora *Diiloņ-Yalle-i, jande cɛraa u ce-yuɔ hīema-na bande-i-na baa dɔɔ-i-na hiere. Nieņ Matie sebe-i-na 12.31.

Nsāaņ

nyegāaņ sebehāliņo maņ

Nelmuoyamma

Nsāa nyegāaņ sebe daayo-i hā Diiloņ-dūņ-baamba namba. U biē ba yaa wuɔ ciēņo naņo baa u bisālm̄ba.

Nsāa kuye dōdōluņ-maama'i baa-ba; wuɔ ba ta ba dōl ba-naa; aa ba ta ba wuɔ ba saanu baa Diiloņ-nelma-i. U gbuɔya-bei wuɔ bamaņ cīnaana Yesu-Kirsa-i, ba bel ba fere kutaamba-na.

Jaaluņgu

1 Cieņ nuɔ, Diiloņo yufellen hilaa nuɔni maņ nuɔ-i, na yaatieņo nyegēņ sebe daayo-i duɔ hā nuɔnei baa ņ bisālm̄ba-i. Coima saa fa, na maama sa suɔ aa dōlnu-miē. Aa na maama sa dōlnu nuɔ mi diei yon; bamaņ siyaa ninsoņo-i hiere, na maama bi dōlnu-bei. ²Ninsoņo maņ dii i hōmmu-na, u yaa cie na maama ta ma dōlnu-yiē. Ninsoņ daayo dii i hōmmu-na u sa ji kā terieņgu. ³I To-i Diiloņo-i baa u Biēņo-i Yesu-Kirsa-i, ba ka kāyā-yiē aa ce hujarre yiē aa fē i hōmmu-i i die gbāa tie ninsoņo hūmelle-na aa tie dōl i-naa.

A dōl ņ nanolņo-i ku yaa yuņgu

⁴Mi nuɔ wuɔ ņ bisālm̄ba namba wuɔ ninsoņo hūmelle-i ņaa i Toņ taaraayakuɔ dumaa i wulaa. Nel daama gbuu silaa fē mi huoņga-i cor. ⁵Cieņ nuɔ, miņ taaraņ kumaņ ņ wulaa fiefie-i-na, ku yaa daaku: Yaaņ i tie dōl i-naa. Ku saa ce ņaa mi nyegēņ nelfelemma'i da mi hā-ni; nelfelemma sī. Iņ nuɔ mamaņ

cor dii ku domma-na, ma yaa-i. ⁶Die tie dōl i-naa, kuu dii ņaa i ce Diiloņo nuņ-āndaaņgu yaa-i. Aa Diiloņo nuņ-āndaaņgu yaa haku-i? Ku yaa naņ nuɔ nelma maņ dii ku domma-na wuɔ na saaya na ta na dōl na-naa.[§]

Bilaaņ na fere Kirsa bigāarāamba-na

⁷Na saa da, coikartaamba bōi wuɔra terni-na hiere ba tāal nuɔmba-i. Kutaamba yagaraa-ma wuɔ Yesu-Kirsa juɔ ji hoņ nelbilon temma. Ba bī ba yaa-i tāalnuombaa-ba-i. Ba yaa *Kirsa bigāarāamba-i. ⁸Terieņgu faņgu-na, bilaaņ na fere i maacemma baa ji ce maaceņgbāņgbālamma na hōlma-na. Gbāaņ na da ma sullu-i du kūņgu-na hiere.

⁹Umaņ duɔ yaņ Kirsa maama-i aa tuɔ ce u deņ-maama, kutieņo nuņgu si dii baa Diiloņo-i. ņga umaņ duɔ bel-ma nammu hāi, u nuņgu dii baa Diiloņo-i baa u Biēņo-i hiere. ¹⁰Bamaņ yaaņ Kirsa maama-i aa ta ba wuɔra ba waņ ba deņ-maama, umaņ duɔ kā na wulaa, baa na hā-yo muntienammu. Halle baa na jaal-o ku jaaluņgu. ¹¹Umaņ duɔ jaal-o, kutieņo nuņgu dii baa-yo u maacembabalamma-na.

Nelperiema

¹²Nelma bōi dii mi da mi waņ-ma baa-na, ņga mi sa taara mi nyegēņ-ma sebe nuɔ hā-na. Diiloņ duɔ sie, mi ka kā na wulaa. Da mi kā, mei fereņ nuņgu yaa ka waņ-ma baa-na, ku yaa i hōmmu ka fē gbarnu.

¹³Cieņ nuɔ, Diiloņo yufellen hilaa ņ mōlō maņ nuɔ-i, u bisālm̄ba pāa-ni jaaluņgu.

[§]1:6 Nieņ Nsāa sebe-i-na 13.34; 15.12,17.

Nsāaṅ

nyegāaṅ sebesieliṅo maṅ

Nelmuoyamma

Nsāa nyegāaṅ sebe daayo-i hā Diiloṅ-dūṅ-baamba yaatienṅo naṅo-i baa-yo; ba taa ba bī-yo Gawusi. Gawusi taa u kāyā Diiloṅ-dūṅ-baamba-i ku'i cie Nsāa nyegēṅ sebe daayo-i duṅ jaal-o aa duṅ gbuya-yuṅ wuṅ u bel u fere Diyotirefu-i-na kere yaatesinni dɔlnu-yuṅ a ne da u maacemma saa fa.

Nsāa gbelaṅ Gawusi-i bɔi wuṅ u vii baa Diiloṅo-i aa tiraa firnu u huṅga-i baa Diiloṅ-dūṅ-baamba-i. U bi kaalaa Diiloṅ-dūṅ-wuṅo naṅo-i, ba taa ba bī-yo Demetursi. Nuṅba taa ba bī u yefafalle-i terni-na hiere.

Nsāa pigāaṅ-ye u sebe daayo-na wuṅ i baa cu nelbabalaamba huṅ-nu, i yaṅ aa i tie ce ānfafamma-i bāaṅgu-i baa isuṅgu-i, ku yaa pigāaṅ Diiloṅ-dūṅ-wuṅo sinni-i.

Gawusi wuṅsaṅgu-i

1 Gawusi, yaatienṅo nyegēṅ sebe daayo-i duṅ hā nuṅei. Kpɔr, coima saa fa, ṅ maama sa suṅ aa dɔlnu-mie.

²Mi cārā Diiloṅo-i da ṅ dii ṅ naṅga-i mamaṅ nuṅ-i ma fa ṅ wulaa, aa ṅ kūṅma waa ma fereṅ nuṅ ṅaa niṅ yey ṅ fereṅ nuṅ dumaa Diiloṅ-hūmelle-na.

³Tobimba namba juṅ a hel na terienṅu-na a jo ji tūnu-mie wuṅ ṅ bilaa ninsoṅo-i nammu hāi aa ṅ wuṅ u hūmelle-i. Nel daama gbuu silaa fē mi huṅga-i cor. ⁴Da mi gbuu nu wuṅ mi bisāimba wuṅ ninsoṅo hūmelle-i diṅ saaya di wuṅ dumaa, ku yaa fiṅ mi huṅga-i ku yaṅ weima-i hiere.

⁵Kpɔr, niṅ kāyāṅ tobimba-i dumaa, ku yaa pigāaṅ wuṅ ṅ wuṅ Diiloṅ-

hūmelle-i fafamma. Halle niṅ fie'a ṅ sa suṅ bamaṅ, ṅ kāyā-bei. ⁶Tobimba namba juṅ bande-i-na aa waṅ-ma baa Diiloṅ-dūṅ-baamba-i wuṅ ṅ bilaa-ba fafamma. Ta ṅ kāyā-bei dumei ṅaa Diiloṅ uṅ taaraṅ-kuṅ dumaa, ba ta ba cor baa ba hūmelle-i. ⁷Ba hilaa ba nileiṅa-na Itienṅo maacemma maama'i nuṅ-i, ba sa hūu biṅkūṅgu bamaṅ si dii Yesu horre-na ba wulaa. ⁸Tobimba famba temma-i, i saaya i dii i naṅga baa-ba a kāyā-bei ninsoṅo wamma-na.

Diyotirefu maama baa Demetursi

⁹Mi nyegāaṅ sebeyuṅgu naṅgu a hā-na Diiloṅ-dūṅgu-na. Iṅa yaatesinniṅ dɔlnuṅ Diyotirefu-i, die waṅ mamaṅ u sa ce-ma. ¹⁰Da mi kā, uṅ ceṅ kumaṅ, mi ka waṅ-ku tūnu-nei: U wuṅra u bīena i yireiṅa-i. Aa u saa bāl mafamma-na, tobimba maṅ da ba kā da ba ka har-yuṅ, u yagar. Moloṅ duṅ hūu-ma ba da ba har-yuṅ wuṅ hīi; aa donya kutienṅo-i Diiloṅ-dūṅgu-na.

¹¹Kpɔr, baa dii ṅ gboluṅgu-i nelbabalaamba maacemma-na, yaṅ aa ṅ cu nelfafaamba. Umaṅ cien ānfafamma-i, Diiloṅ-wuṅo. Iṅa umaṅ cien kuubabalaṅgu-i, u sa suṅ Diiloṅo-i.

¹²Kumaṅ ṅaa Demetursi kūṅgu-i, nuṅba-i hiere ba bī u yefafalle. Uṅ wuṅ ninsoṅo hūmelle-i dumaa, ku pigāaṅ wuṅ nelfefeṅo. Mie fere-i i bi bī u yefafalle. Aa ṅ suyaa wuṅ iṅ waṅ mamaṅ u kūṅgu-na, ninsoṅo yaa-i.

¹³Nelma bɔi dii mi da mi waṅ-ma baani, ṅga mi sa taara mi nyegēṅ-ma sebe nuṅ hā-ni. ¹⁴Diiloṅ duṅ sie, ku sie vaaya, i ka da i-naa; die da i-naa, i ka saa-ma.

¹⁵Diilo kāyā-nie. Iṅ jēnaamba pāani jaaluṅgu. Jaal i jēnaamba maṅ dii terienṅu-na hiere ba da-ba-die i ṅ hā-mi.

Yudaŋ

nyegãaŋ sebe maŋ

Nelmuoyamma

Sebe daayo-i Yuda'i nyegãaŋ-yo. U nyaanu u-naa baa Pier sebehãaliŋo-i (Pier hãa. 2). Yuda-i baa Pier ba sa gbo baa bamaŋ waan Diilonŋ-nelma-i baa coima-i aa ba sie bi tiraa hiel ba nanga biŋwosinni-na.

Yuda piye duɔ tũnu Diilonŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ baŋ nuɔ Diilonŋ-nelma-i dumaa Yesu *pɔpɔurbiemba wulaa, ba bel-ma dumei aa ba ta ba kãyã ba-naa Diilonŋ-hũmelle-na.

Jaaluŋgu

1 Muɔ Yuda, Sake hãaŋ muɔ, mi cãa Yesu-Kirsa. Muɔmei nyegãaŋ sebe daayo-i da mi hã i To-i Diilonŋ uŋ dɔlaa bamaŋ aa fiel-ba jina tuɔ cie Yesu-Kirsa-i.

²Diilonŋo firnu u huɔŋga-i u tuɔ ce hujarre-nei aa u fẽ na hɔmmu-i aa yu-mu baa nelnyulmu.

Nelbabalaamba ka da-ma

(Pier hãa. 2.1-17)

³Mi jënaaŋ namaa, Diilonŋ uŋ kuraa-ye hiere dumaa, mi gbuu ta mi taara mi nyegẽŋ ku yaa-i hã-na, ŋga sebe daayo kũŋgu cie mi naa mi yaŋ mafamma-i aa da mi nyegẽŋ u yaa-i da mi dii sireiŋa nei, wuɔ na vaa na fere baa Diilonŋ-maama-i uŋ hãa u baamba-i baa mamaŋ i diei gbula. ⁴Na saa da, nelbabalaamba namba yagalaa suur na hɔlmana; kutaamba sa kãalã Diilonŋo-i. Ba si-ire ta ba tãal-na wuɔ Diilonŋ uŋ faa, da ŋ fie ta ŋ ce biŋwosinni-i u sie gãŋ baa-

ni. Ba cĩnaana Yesu-Kirsa-i, a ne da u yaa i Yuntieŋo-i u diei yoŋ aa tiraa waa Itieŋo. Mamaŋ ka da-ba, ma waan Diilonŋ-nelma-na ku bãaŋgu cuɔ.

⁵Yaan mi tir nel daama-i baa-na: Ma sã Itieŋ uŋ kuraa *Isirahel-baamba-i dumaa Esipi-i-na ma tĩyãanu-nei ke? Aa ku huɔŋgu-na uŋ kuɔ bamaŋ saa haa ba nanŋa-i yuɔ dumaa, ma diei saa fuo-nei. ⁶Aa *dɔrɔpɔurbiemba maŋ cĩnaana ba munyerammu-i aa ta halaŋ ba muntermu-na, Diilonŋo bilaa-ba suuye-bei kukulma-na jina tuɔ cie gẽŋgeryiŋgu-i duɔ yuu-ba. Yaan mafamma ta ma bi tĩnu-nei. ⁷Kuuduɔŋgu yaa baa Sodɔmutaamba-i baa Gomɔrtaamba-i a naara nileiŋa maŋ a kɔtɔnni-na, ba taa ba galla baa ba-naa ba yuŋ-nu aa ba saa bãl-ku nelbiliemba-na yoŋ.** Ku'i cie Diilonŋo dii bafamba-i dãamu-na ba ta ba ce sũlma-i. Dãamu fammu sa diŋ da. U diyaa-ba duɔ pigãaŋ nuɔmba-i nelma.

⁸Mafammaŋ fie ce, nelbabalaan daaba siire ta ba ce maaduɔma yaa-i. Ba pepieŋgu cie ba ta ba guɔla ba fere, ku cie ba sa kãŋ yuntieŋo, aa tiraa ce ba ta ba tuora dɔrɔpɔurbiemba-i. ⁹Ma sã na suɔ Misel maŋ dɔrɔpɔurbiemba yuntieŋo-i ke? Baŋ taa ba ce ba-naa baa *Sitãni-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i *Moisi fuuremmaŋ-kũŋgu-na, Misel saa sie piye babalaa hãyo. Uŋ waan mamaŋ ma diei maama-i, u ciera: «Itieŋo baa yaŋ-ni.»

¹⁰Ŋga nelbabalaan daaba-i, baŋ'a ba sa suɔ mamaŋ, ba diyaa luŋgu ma yaa nuɔ-i. Ba ce ba weima-i ba yuŋ-nu ŋaa bĩmbaamba. Ma ka wuo-ba. ¹¹Sũlma haraa-bei! Ba suurii Kayine†† nallu-na, aa gbeiŋ-maama cie ba nanna hũmelle-i Balamu‡‡ temma-i. Ba ãnyagarma ka

**1:7 Nieŋ Miwaanŋo jĩnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 19.1-29.

††1:11 *Kayine*: Nieŋ u kũŋgu-i Miwaanŋo jĩnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 4.3-8.

‡‡1:11 *Balamu*: Nieŋ u kũŋgu-i Kãmmaŋ-sebe-i-na (Nombres) 31.16.

Ämpigäamaŋ-sebe

Nelmuoyamma

Sebe daayo huɔya-maama-i Yesu-Kirsa yaa caraaya Nsää-i baa-ma aa ce u nyegēŋ-ma hā Diilonŋ-dūŋ-baamba-i ba da ba suɔ-ma.

Huɔŋgu faŋgu-na, *Orome ba *jāmatigi taa u ce Diilonŋ-dūŋ-baamba-i kpāncōlgūɔ wuɔ ba cie nie yaŋ ufaŋo-i aa ce Yesu-Kirsa yaa ba Yuntieŋo-i ta ba jaal-o. Sebe daayo dii sireiŋa Diilonŋ-dūŋ-baamba-na Diilonŋ-hūmelle wuɔsaŋgu-na. Uu dii ŋaa gbānalāŋgu, bīmbaamba-i baa nelbiliemba-i baa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i ba ce weima-i baa ba-naa. U gbuyaa baa āntigāama: Bīm̄bīpielni dii, dadāa-niini dii, jūŋo dii, *Tūmbilongo dii baa u dɔrŋo, saasorieŋo dii; ba haa u yerre-i *Babiloni-i. Babiloni-i nelle naŋ yerre-i dumaŋo-na, ŋga di maacemma saa naa fa ku'i cie sebe daayo-na ba haa di yerre-i saasorieŋo-na. Bīm̄bīpielni pigāaŋ fafaŋgu, dadāa-niini pigāaŋ yaahuolo. Jūŋo pigāaŋ *Sitāni-i. Tūmbilongo-i baa u dɔrŋo-i, Yesu yaa baa Diilonŋ-dūŋ-baamba-i. Bīm̄bīni boi dii, nii dii niehā-niehāi. Niehāi pigāaŋ Diilonŋo beyufieŋa yaa-i.

Sebe domma-na, Yesuŋ caraaya Nsää-i a waŋ mamaŋ baa-yo *Asi Diilonŋ-dūŋ-baamba maama-na, ma yaa dii (sap. 1–3). Asi faŋo yaa, baŋ bīŋ-yoŋ Turki-i nyuŋgo-i-na.

Ku huɔŋgu-na, *Diilonŋ-Yallen kāa baa-yo dɔɔ-i-na u ka da mamaŋ, u waŋ ma yaa-i (sap. 4–22). Wuɔ yiŋgu dii baa yiŋgu, Diilonŋo ka kor bamaŋ haa ba naŋga yuɔ hiere aa nyaar-yuɔ, aa kɔsuɔŋ Sitāni-i baa u huonŋ-baamba-i hiere. U ka

hiel hiēfelemma baa dɔrfelēŋo a tiēna baa u baamba-i.

Domma

1 Nelma maŋ naa fuo aa Diilonŋo hā Yesu-Kirsa-i baa-ma u duɔ puuremei pigāaŋ u cāarāamba-i, ma yaa dii sebe daayo-na. Nelma famma ka doŋ ta ma ce yibierŋ daaya-na. Yesu-Kirsa puɔraa u *dɔrpɔpuɔrbilongo-i baa nelma famma-i u ka tūnu u cāarāŋo-i Nsää-i baa-ma. ²Nsāa uŋ daa mamaŋ, Yesu-Kirsaŋ puɔraa ba ji tūnu-yuɔ baa Diilonŋ-nelma maŋ, u waŋ ma yaa-i sebe daayo-na. ³Nelma famma cemmanŋ-huɔŋgu hii tī, a ce dumaŋo-na, umanŋ duɔ kalaŋ sebe daayo-i, kutieŋo yuŋgu dɔlaa. Bamaŋ da ba bi nu u huɔya-maama-i aa bel-ma nammu hāi, kutaamba yunni bi dɔlaa.

Nsāa jaaluŋgu-i

⁴Muɔ Nsāa, muɔmei nyegāaŋ sebe daayo-i da mi hā Diilonŋ-dūnni niehāi maŋ dii *Asi-i-na. Diilonŋo maŋ dii, u yaa waa, u yaa ka waa; fuɔ baa yaleiŋa niehāi† maŋ u caaŋgu-na ba kāyā-nei aa fē na hɔmmu-i. ⁵Yesu-Kirsa fuɔ maŋ sa cieŋ huhurma baa Diilonŋ-nelma-i, u bi kāyā-nei aa fē na hɔmmu-i. U yaa siire igēna kuomba hɔlma-na, aa u yaa yuntaamba-i hiere hiēma-na ba yuntieŋo-i.

I maama dɔlnu *Kirsa-i. U siyaa ce u fere tāmmanŋ-kūŋgu a hūu-ye i āmba-balma nyisēnni-na. ⁶U cie-ye u nelle taan mie aa tiraa ce-ye jigāntaaŋ mie i die tie cāa u To-i Diilonŋo-i. Bɔbɔima-i baa fōŋgōtesinni gbīe baa u yaa-i honni-na hiere. Ma cie!

⁷Nieŋ u yaa juɔŋ daayo duherru-na.‡ Nuɔmba-i hiere ba yufelle ka haa-yuɔ.

†1:4 Yalēiŋ daaya pigāaŋ *Diilonŋ-Yalle yaa-i.

*1:7 Nieŋ Daniel sebe-i-na (Daniel) 7.13 baa Marke sebe-i-na 14.62.

Halle bamañ fūo-yo baa puolungu-i ba ka da-yo.[¶]

Nuomba-i nileiņa-na hiere ba ka haa ba nammu-i ba yunniņ ta ba kaal u maama-na.

Ninsoņo! Ma ka ce.

⁸Itieņo-i Diiloņo-i Weimantieņo maņ dīi, u yaa waa, u yaa ka waa; u ciera wuo: «Muomei yaaņga-i, muomei huoņgu-i.»

Yesu pigāaņ Nsāa-i baa u fere

⁹Muo Nsāa, muomei dīi baa-na Yesu-Kirsa horre-na. Mulieduoma yaa haanyie, Diiloņ-nellen-baaņ miemei hiere, aa i nyaarāa Yesu-i-na nyaarduoma yaa hiere. Ba bilaa-mi kā baa-mi Patimōsi, dīi dāmmaņ-nuoraangu holle-na, wuo mi cie nie ta mi waņ Diiloņ-nelma-i baa nuomba-i mi pigāaņ-ba Yesu-Kirsaņ juo baa ninsoņo maņ. ¹⁰Baņ naana yiņgu maņ ta ba jaal Itieņo-i kuņ juo hi, *Diiloņ-Yal die sire-mie. Mie mi ne da molo piie mi huoņ-yaaņga-na da gbagaga ņaa ba bu yerre. ¹¹Kutieņo taa u piie wuo: «Niņ daņ mamaņ, nyegēņ-ma sebe nuo ņ saaņ-ma ņ hā nileiņa niehāi waaņ daaya Diiloņ-dūņ-baamba-i: Efesi, Simine, Pergamu, Tiyatire, Sardesi, Filadelfi a naara Lawodise.»

¹²Mi mielāa ku yaa da mi ne umaņ piieņ baa-mi, a da sēne-fitimbaa niehāi. ¹³Fitimbaa daaba hōlma-na, moloņo naņo waa yiera ņaa Moloņ-Bieņo, uu naa dīi joņgorbuo aa pēyē-yuo u pāmpīnaņga-na baa sēne-kpāņkpaaņgu. ¹⁴U yuņgu naa gbuu pu da cagaa aa u yufieņa ta a caa ņaa dāamu. ¹⁵U gbeini taa ni caa ņaa da ba kul kovēlluņ-bīņkūņgu-i aa hu-ku kuņ caa dumaa, aa u yalle waa ņaa hūņjulammaņ duņ dumaa. ¹⁶Mōeņa niehāi waa u nadiēņga-na aa jigāpōruoņgu naņgu waa u nuņgu-na,

ku waa yammu hāi aa ku maama saa naa fa baa dōdōlma-i. U yaaņga taa ka carra ņaa bāaņ da ku hi yuhuōņga-i kuņ carraņ dumaa. ¹⁷Miņ daa-yo, mi pāņ cii nanyir u caaņgu-na. U haa u nadiēņga-i mie aa cira: «Baa yaņ ņ holle tie. Muomei dīelūo-i, muomei tuogbuole-i, ¹⁸muomei Cicēlmantieņo-i. Mii naa ku, ņga fiefie-i-na mi siire waa cicēlma, mi ka tie gbula. Kuliņgu-i baa kuoņ-nelle-i hiere nii dīi mei naņ-na. ¹⁹Terieņgu faņgu-na, nyegēņ niņ daa mamaņ: Mamaņ cieņ fiefie-i-na baa mamaņ ka jo hiere, nyegēņ-ma. ²⁰Aa niņ daa mōeņa niehāi maņ mi nadiēņga-na daaya-i, baa sēne-fitimbaa niehāi-baaņ daaba-i, yaņ mi waņ ni yuņgu-i pigāaņ-ni: Mōeņa niehāi-waaņ daaya yaa *dōrpōpuorbiemba maņ nieyaņ Diiloņ-dūņ-baamba maņ nileiņa niehāi-waaņ daaya-na[§], aa fitimbaa niehāi-baaņ daaba yaa Diiloņ-dūņ-baamba maņ nileiņa niehāi-waaņ daaya-na.»

**Yalle maņ kāa Efesi
Diiloņ-dūņ-baamba wulaa**

2 «Nyegēņ sebe ņ waņ baa *dōrpōpuor-biloņo maņ nieyaņ Efesi Diiloņ-dūņ-baamba-i wuo: «Mōeņa niehāiņ yeņ umaņ nadiēņ-na-i, aa u tuo wuoņa sēne-fitimbaa niehāi-baamba hōlma-na, u nuņ-āndaangu yaa daaku: ²Mi suo na maacemma-i baa na muliema-i baa na pāama-i hiere. Mi suyaa mie na sa gbāa ko na hōmmu-i baa nelbabalaamba-i. Bamaņ karaaņ coima-i wuo mei *pōpuorbiemba, na firiiye-bei. ³Na hinu pāama, na mulāaņ mei maama-na aa na kūōma saa ji seņ yinduōņgu. ⁴ņga nelma diei dīi ma sa dōlnu-mie baa-na: Mi maa maņ taa ma dōlnu-nei dumaa dīelūo-i-na, ma sa tiraa dōlnu-nei dumaa fiefie-i-na.

[¶]1:7 Sakari (Zacharie) 12.10, Nsāa 19.37

[§]1:20 Nileiņa faņa yaa verse 11-na.

⁵ Jogaņ na ne kuņ ņa naa waa dumaa yiinaa-i-na baa fiefie-i, ku saa pie ku-naa! Yaņ aa na ta na ce naņ taa na ce dumaa dielūo-i-na. Da na yagar, mi ka jo ji bie na fitūo-i halaņ-yo u terieņgu-na. ⁶ Kumaņ dolaņ-miņ baa-na ku yaa daaku: Nikola-baamba maacemmaņ balannaņ muoņo-i dumaa, ma bi balannu namaaņo-i dumei.»

⁷ «*Diilonj-Yallej waņ mamaņ baa Diilonj-dūj-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaņ duo u ka nu, u nu! Da ku saa yar umaņ, cicēlmaņ-tibiingū maņ dii Diilonj-suoņgu-na**», mi ka hā kutieņo-i kufaņgu bieņa yaa u wuo.»

**Yalle maņ kāa Simine
Diilonj-dūj-baamba wulaa**

⁸ «Nyegēj sebe ņ waņ baa *dorpōpuorbilono maņ nieyaņ Simine Diilonj-dūj-baamba-i wuo: «Umaņ dielūo-i baa tuogbule-i, umaņ naa ku aa sire, u ciera: ⁹ Mi suo na muliema-i baa na nawalsinni-i. ņga coima saa fa, nawalaņ namaa sī, waņ namaa. Baņ bieņa na yireiņa-i bieņamma maņ, mi suyaa-ku. Bamaņ cieņ kufaņgu-i ba ciera bafamba *Yuifubaa, a ne da Yuifukireiņa sī; ba hieroņo-i hiere Sitānitaamba! ¹⁰ Baņ ka haa muliema maņ nei, baa na yaņ ma tie na huleiņa-i. Na saa da, *Sitāni ka ce ba dii banamba na hōlma-na kaso a sagalla-nei ne. Ba ka ce-na sūlma-i yinni cīcieluo. Da ba fie'a ba ka ko-na, baa na cīina Diilonj hūmelle-i. Mafaņ da ma ce, mi ka pā-na baa cicēlma maņ sa tieņ dede.»

¹¹ «*Diilonj-Yallej waņ mamaņ baa Diilonj-dūj-baamba-i, ma

yaa mafamma-i. Umaņ duo u ka nu, u nu! Da ku saa yar umaņ, hāaliņ-kuliingū yufelle-yuo.»

**Yalle maņ kāa Pergamu
Diilonj-dūj-baamba wulaa**

¹² «Nyegēj sebe ņ waņ baa *dorpōpuorbilono maņ nieyaņ Pergamu Diilonj-dūj-baamba-i wuo: Jigāpōruoņgu yeņ baa umaņ, u piye baa-na. U jigāņga dii baa yammu hāi aa ku maama saa fa baa dōdolma-i. U ciera wuo: ¹³ «Mi suo na nelle-i. Mi suyaa mie *Sitāni yaa di tieņo-i. ņga na bilaa mi maama-i kpele cor, a ce halle baņ fie ko Āntipasi-i yibieņa maņ nuo-i na Sitāni-nelle-na, na saa cīina-mie. Āntipasi saa tuo kar u huoyasaņga baa Diilonj-nelma-i. ¹⁴ ņga nelma diei dii ma sa dōlno-mie baa-na: Na hōlma-na, nuōmba namba cuu Balamu āndaaņgu huoņ-nu. A ne da u yaa pigāaņ Balaki-i u tāal *Isirahel-baamba-i dii-ba cufieņ-kūōma wuomana baa biņwosinni cemma-na.†† ¹⁵ A naara kufaņgu-i, nuōmba namba bi cuu Nikola-baamba huoņ-nu na hōlma-na. ¹⁶ Terieņgu faņgu-na, da na saa bir na ciluo-i, ku sie vaaya, mi ka kā kutaamba huoņ-nu baa jigāpōruoņgu maņ mi nuņgu-na.»

¹⁷ «*Diilonj-Yallej waņ mamaņ baa Diilonj-dūj-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaņ duo u ka nu, u nu! Da ku saa yar umaņ, mi ka hā-yo *mani maņ fuyaa u tuo wuo aa bi hā-yo tāmpēpilande. Yefelette nyegāaņ tāmpēlle fande-na. Da ma hel fuo-i-na, molo sa suo yerre maņ nyegāaņ-die.»

**2:7 *Cicēlmaņ-tibiingū*: Nieņ ku kūņgu-i Miwaaņo jīnammaņ-sebe-i-na 2.8-9 baa Āmpigāamaņ-sebe-i-na 22.2.

††2:14 *Balamu-i baa Balaki-i*: Nieņ ba kūņgu-i Kāmmaņ-sebe-i-na (Nombres) 25.1-2; 31.16.

**Yalle maŋ kää Tiyatire
Diiloŋ-dŭŋ-baamba wulaa**

¹⁸ «Nyegēŋ sebe ŋ waŋ baa *dɔrɔpɔwɔr-biloŋo maŋ nieyaŋ Tiyatire Diiloŋ-dŭŋ-baamba-i wuɔ: «Diiloŋ-Bieŋo-i, umaŋ u yufieŋa caa ŋaa dāamu aa u gbeini ta ni caa ŋaa kɔvĕllu, u ciera wuɔ: ¹⁹ Mi suɔ na maacemma-i, aa suɔ na nelnyulmu-i, aa suɔ wuɔ na haa na naŋga mie, aa tiraa suɔ na pāama-i. Mi daa naŋ kāyāŋ banamba-i dumaa. Mi suyaa mie na vaa na fere fiefie-i a yaŋ dĕlĕu-i-na. ²⁰ Ŋga nelma diei dii ma sa dɔlnu-mie baa-na: Na tiera cieŋ daayo nuoŋgu-i na cor. Mi gbĕ Sesabel yaa-i. Mi daayo sɔ wuɔ Diiloŋo'i puɔraa-yo. U kar coima. U tĕal mi cāaraamba-i u dii-ba biŋwosĭnni cemman-na baa cufieŋ-kŭɔma wuoma-na. ²¹ Mi hāa-yo huɔŋgu wuɔ sĭ u ka nanna, ŋga u sa taara u nanna u biŋwosĭnni-i. ²² Mi ka ce u galla yaahuol-gallamma. Bamaŋ cieŋ biŋwosĭnni-i baayo hiere, mi ka bi haa yaahuolo bei, mi saa yagar-ma da ba hiel ba gboluoŋgu cieŋ daayo biŋwosĭnni-na. ²³ Mi ka ko u huoŋ-baamba-i ku yaa Diiloŋ-dŭŋ-baamba-i nileiŋa-na hiere ba ka suɔ wuɔ muɔmei suyaŋ nelbiliemba kusŭnni-i baa ba hɔmmu-i. Mi ka pā-na hiere a saa baa naŋ cie kumaŋ na da-na-diei-na hiere.††

²⁴ «Aa yaŋ namaa namaŋ saa cu cieŋ daayo huoŋ-nu Tiyatire-i-na, baŋ biŋ kumaŋ wuɔ «Sitāni-kusŭŋgu» na saa taara na suɔ-ku, a ce dumaŋo-na mi sie yuu-na baa weima. ²⁵ Ŋga ma diei dii: Naŋ nuɔ mi nuŋgu-i dumaa aa hŭu-

ku, bilaŋ-kuŋ kpelle dumei fuɔ mi jomma.

²⁶ «Da ku saa yar bamaŋ, bamaŋ da ba gbāa ce mi huɔŋga-i ji hi mi jommaŋ-yiŋgu-i, mi ka haa kutaamba-i nileiŋa yuŋ-nu.

²⁷ Ba ka ta ba ce ba fŋŋɔtesĭnni-i baa kolluŋ-bōeŋa; umaŋ duɔ ce ba muonu-yuɔ ŋaa ba muyaanu bituoŋgu.†††

²⁸ «Fōŋgŭo faŋo-i muɔmi daayo mi To yaa wulaa-i; mi ka hā kutaamba-i baa-yo. Mi ka bi hā-ba cuomɔe.»

²⁹ «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dŭŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

**Yalle maŋ kää Sardesi
Diiloŋ-dŭŋ-baamba wulaa**

3 «Nyegēŋ sebe ŋ waŋ baa *dɔrɔpɔwɔr-biloŋo maŋ nieyaŋ Sardesi Diiloŋ-dŭŋ-baamba-i wuɔ: «Diiloŋ-Yaleiŋa niehāi^{§§} yeŋ baa umaŋ, baa mɔeŋa niehāi-i; u ciera wuɔ: Mi suɔ na maacemma-i. Nuɔmba daa nie sĭ naa dii cicĕlma, a ne da na kuu. ² Bige-i cie mi waŋ-ma dumaŋo-na? Mi nie da na weima sa hel Diiloŋ-yufelleŋ. Terieŋgu faŋgu-na, siireŋ! Aa kuufafaŋgu maŋ tiyāa celle-kŭŋgu-i na wulaa, na ne-ku dei ku baa ji kusirre gbuo! ³ Naŋ nuɔ Diiloŋ-nelma-i dumaa aa hŭu-ma, yaŋ ma maama ta ma tienu-nei na wuɔ ma hŭmelle-i dei aa na nanna na cilɔbalaŋo-i. Da na saa sire yiera na gbeiniŋ, mi ka jo ji tugol-na ŋaa cuoyoo muɔ. Aa ma maaraa-na na suɔ miŋ ka

††2:23 Nieŋ Gbeliemaŋ-nalāŋgu-na (Psaume) 62.13 baa Seremi sebe-i-na (Jérémie) 17.10.

†††2:27 Gbeliemaŋ-nalāŋgu 2.8-9.

§§3:1 *Diiloŋ-Yaleiŋa niehāi*: Da ba cira Diiloŋ-Yaleiŋa niehāi, ku saa ce ŋaa Yaleiŋa niehāi dii baa Diiloŋo-i, ŋga ba taara ba pigāŋ wuɔ u *Yalle dii terni-na hiere aa di suɔ weima-i hiere.

jo huon̄gu maŋ nuo-i.* 4 Ņga banamba dii na hōlma-na Sardesi-i-na, ba saa guola ba fere. Kufaŋgu taamba yaa gbāa pie-mi. Ba ka dii jon̄gorpielmba i tie wuoṛa.

5 «Terien̄gu faŋgu-na, da ku saa yar umaŋ, kutien̄go ka bi dii jon̄gorpilaŋo bafamba temma-i, aa mi sa ji hur u yerre-i gbula cicēlmaŋ-sebe-i-na†. Mi ka bi sie-ma mi To yaan̄ga-na baa u dōṛpōuṛbiemba bi yaan̄ga-na wuo kutien̄go-i mei wuoŋo.»‡

6 «*Diilon̄-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diilon̄-dūŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ duo u ka nu, u nu!»

**Yalle maŋ k̄aa Filadelfi
Diilon̄-dūŋ-baamba wulaa**

7 «Nyegēŋ sebe ŋ waŋ baa *dōṛpōuṛbilon̄o maŋ nieyaŋ Filadelfi Diilon̄-dūŋ-baamba-i wuo: «Diilon̄-nol̄ŋo maŋ cālmuo sī yuo, Ninsontien̄go-i, *Davidi dielen̄ yey baa umaŋ, umaŋ duo hīl dūŋgu-i molo sie gbāa bīŋ-ku, aa duo bīŋ-ku molo sie gbāa hīl-ku, u ciera wuo: 8 Mi suo na maacemma-i. Mi suyaa mie fōŋgūo si dii-nei, ŋga na nuo mi nuŋgu-i aa na saa ciina-mie. Terien̄gu faŋgu-na, mi puurii dumelle hā-na, molo sie gbāa suu dumelle fande-i. 9 Nieŋ, Sitānitaamba maŋ karaaŋ coima-i wuo bafamba *Yuifubaa, miŋ ka ce kumaŋ bei ku yaa daaku: Mi ka guor-ba ba ta ba dūuna ba jaal-na. Ba ka suo ku yaa nuo-i wuo na maama dōlnu-mie.† 10 Naŋ nuo mi nuŋgu-i aa vaa na fere, yaahuolo maŋ ka jo ji sagalla nuomba-i hiere miwaan̄go-na, muo mi ka

bi k̄yā namaaŋo-i yaahuolo daayo-na. 11 Mi jomma saa maa; a ce dumaan̄go-na maŋ hii fuon̄gu maŋ, gbāaŋ molo baa ji bir baa u huon̄gu a ce unaa hūu u maacemma sullu-i.

12 «Da ku saa yar umaŋ, mi ka ce-yo tibibuo Diilon̄go dubuo-i-na, u waa kusuon̄-nu'i kudei. Mi ka nyegēŋ Diilon̄go yerre-i baa mi yefeŋlele-i yuo. Aa bi nyegēŋ Diilon̄go nelle yerre-i yuo.‡ Diilon̄go nelle yaa Yerusalemufeleŋo maŋ uŋ saan̄-yo u hel dōṛo-i-na tuo hiire u jo.»

13 «*Diilon̄-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diilon̄-dūŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ duo u ka nu, u nu!»

**Yalle maŋ k̄aa Lawodise
Diilon̄-dūŋ-baamba wulaa**

14 «Nyegēŋ sebe ŋ waŋ baa *dōṛpōuṛbilon̄o maŋ nieyaŋ Lawodise Diilon̄-dūŋ-baamba-i wuo: «Baŋ bīŋ umaŋ «Ninson̄go-i», umaŋ sa cieŋ huhurma baa Diilon̄-nelma-i, Diilon̄go uŋ cie umaŋ hiel bīmbīnni-i hiere, u ciera wuo: 15 Mi suo na maacemma-i. Na saa huol, na saa bi fē. Naa naa gbē na par ma diei! 16 Naŋ yey hōlma-na, na saa huol, na saa bi fē, mi ka ture-nei taaluj temma. 17 Da na ce na ta na piye wuo namaa waŋ namaa, wuo bīmbīnni-i hiere nii dii baa namaa. A ne da na saa suo wuo namei sūntaaŋ namaan̄go-i, namei kuon̄ hujarre, namei nawalaan̄ namaan̄go-i, namei yirii, namei tāmporni. 18 Terien̄gu faŋgu-na, mi ka dii nelma na tūnni-na: Da na ta na taara na ce waŋ namaa kelkel, juon̄ na ji s̄aa s̄ēne kerre-i mi wulaa, baa

*3:3 Nieŋ Matie sebe-i-na 24.43-44; Like sebe-i-na 12.39-40; Tes. dīe. 5.2; Pier hāa. 3.10.

†3:5 *Cicēlmaŋ-sebe*: Diilon̄-dūŋ-baamba yireiŋaŋ nyegāaŋ sebe maŋ nuo-i ba gbē u yaa-i. Ba yaa daa cicēlma maŋ sa tieŋ dede-i. Nieŋ Filip. 4.3.

‡3:5 Nieŋ Matie sebe-i-na 10.32 baa Like sebe-i-na 12.8.

¶3:9 Nieŋ Isayi sebe-i-na (Ésaie) 49.23; 60.14.

§3:12 Nieŋ Isayi sebe-i-na (Ésaie) 62.2.

bīmbīpielni, na ta na dii na cīnnu na kūōma-i, ku yaa senserre sie ta di da-na, aa na sāa yufieṅ-tīnggu na ta na dii na yufieṅa-na a ka buo na ta na da baa-ya. ¹⁹Muo miṅ dōl bamaṅ hiere, umaṅ duo cāl, mi nuola-yuo, mi dii-yo hūmelle-na. ^{**} Terieṅgu faṅgu-na, gbāaṅ kpelle na nanna na cilōbabaṅo-i. ²⁰Na saa da, muōmei yieraaya daami dumelle yaanṅa-na ta mi bī, umaṅ duo nu aa sie mi suur, i ka wuo niwuoni-i baa i-naa.

²¹« (Kuṅ'a ku saa yar muoṅo-i aa mi kā ka tīena baa mi To-i u fōṅgūo-i-na dumaa, da ku saa yar umaṅ, mi ka ce kutieṅo jo ji tīena baa muoṅo-i dumei mi fōṅgūo-i-na.)

²²«*Diiloṅ-Yalleṅ waṅ mamaṅ baa Diiloṅ-dūṅ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaṅ duo u ka nu, u nu!»

Baṅ tuolnuṅ Diiloṅo-i dumaa dōro-i-na

4 Kufanṅu huonṅu-na, miē mi tiraa ne a da dumelle nande puurii dōro-i-na. Miṅ ṅa naa nu moloṅo maṅ piye baa-mi, umaṅ yalle-i waa ṅaa ba bu yerre, wuo gbē-mi wuo: «Nyugūṅ ṅ jo bande mi ji pigāaṅ-ni mamaṅ juoṅ bišinuo-i-na.»

²Terduoṅgu faṅgu-na, *Diiloṅ-Yalle sire-mie. Miē mi ne da mi fere dōro. Aa da fōṅgōtaan-teterre nande-i baa moloṅo di dōro. ³Kutieṅo taa u caa ṅaa jape-tāmpēlle, u caa ṅaa sarduoni-tāmpēlle. Diiloṅ-pōruoṅgu naa cīlā teter daade-i. Ku taa ku caa ṅaa emerodi-tāmpēlle^{††}.

⁴Titieṅ^{‡‡} komorre baa a naa waa cīlā fōṅgōtaan-teter daade-i. Bīncuōmba komorre baa ba naa-i waa tīena-yei aa dii bīmbīpielni baa sēne-nyantuolbaa ba

yunni-na. ⁵Teterre maṅ waa hōlma-na, di taa di nyiesiṅ aa ta di naar ṅaa di-iloṅo, di taa di bi ce ijieni. Fitūmbaa niehāi naa celieṅ jīna di yaanṅa-na. Fitūmbaa daaba yaa Diiloṅ-Yaleiṅa niehāi-waana-i. ⁶Fōṅgōtaan-teterre yaanṅa-na, ku waa ṅaa hūmma, da kilekilekile. Da ṅ yiera, ṅ ta ṅ da ṅ yalle-i. Bimuōmba namba naa dii-de huonṅa. Ba waa ba naa. Yufieṅa-i naa gbuo ba yammu-i baa ba honni-i hiere. ⁷Dielā-wuoṅo waa ṅaa jara, hāalīṅ-wuoṅo waa ṅaa balyunṅu, sieṅiṅ-wuoṅo yaanṅa waa ṅaa nelbilonṅ-yaanṅa aa Naaliṅ-wuoṅo waa ṅaa kuocuro duo tuo yuul uṅ yeṅ dumaa.^{¶¶} ⁸Bimuoṅ daaba waa baa būncemmu niede-niediei. Ba kūōma naa gbuo hiere baa yufieṅa ka hel baa ba būncemmu cicaara-i hiere. Bāanṅu-i baa isuōṅgu-i ba bi hāl neini yaa-i. Ba taa ba hāl wuo:

«U faa, u faa, u faa, Itieṅo-i Diiloṅo-i Weimantieṅo maṅ naa waa, u yaa dii, u yaa ka waa; u faa kelkel.»^{§§}

⁹Da ba ta ba hāl ba tuolnu fōṅgōsīnniṅ-teterre Tieṅo-i, umaṅ dii gbula u sa ji kā terieṅgu-i, da ba ta ba hāl ba tuolnu-yuo, ba ta ba gbeliēṅ-yo aa ta ba jaal-o.

¹⁰Da ba ta ba ce kufanṅu-i, bīncuōmba komorre baa ba naa-baanṅ daaba sire dūuna jaal umaṅ dii gbula aa u sa ji kā terieṅgu-i. Da ba'a ba ce mafamma-i, ba hiel ba nyantuolbaa-ba-i jīna u yaanṅa-na aa cira:

¹¹«Diiloṅ nuō, Itieṅ nuō, tuolnumma saaya-nie, gbeliema saaya-nie, jaaluṅgu saaya-nie, himma saaya-nie

^{**}3:19 Bīncuōṅ-nelmaṅ-sebe (Proverbes) 3.12; Ebire 12.6.

^{††}4:3 Tāmpēlle nande-i baṅ bīṅ-deṅ dumaanṅo-na, ba ce niibilenni baa-de.

^{‡‡}4:4 Titieṅ daaya bi waa fōṅgōtaan-titieṅa; ku kaalaaya girekimma-na.

^{¶¶}4:7 Nieṅ Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 1.5-10,22; 10.14.

^{§§}4:8 Nieṅ Isayi sebe-i-na (Ésaie) 6.2-3.

wuᵛ nuᵛnei hielaa bīmbīnni maᵛ dii hiere.
 Bīmbīnni maᵛ dii hiere
 ni hilaa maᵛ helma
 aa tīe maᵛ tīema.»

Hai ka gbāa puur sebe-i?

5 Mie mi ne da umaᵛ tīenaana fīngᵛᵛtaañ-teterre-na u bilaaya sebe naᵛo u nadiengga-na. Sebe faᵛo-i baa naa nyegēᵛ u yaanga-na baa u huonᵛga-na hiere aa pīᵛ-yo ᵛaa figīᵛᵛgu aa nyaar-o sᵛmma niehāi aa dānya-mei.

²Aa da *dᵛrpᵛpuᵛrbilongo* naᵛo piiye da gbagaga wuᵛ: «Hai moloᵛo-i ka gbāa yer dānyᵛbaa daaba-i halaᵛ-ba aa puur sebe-i?» ³Molo saa da! Molo saa da dᵛᵛ-i-na, molo saa da hīema-na, molo saa bi da kuonᵛ-nelle-na duᵛ puur sebe-i a ne u huᵛya-maama-i. ⁴Molonᵛ uᵛ'a u saa da dumaᵛᵛo-na, mie pāᵛ ta mi kaal higohigo! ⁵Bīncuᵛᵛ daaba-i, unaᵛᵛo gbē-mi wuᵛ: «Budii; baa kaal! Ne, jara maᵛ hilaa *Yuda-baamba-na[†], u yaraa u bigāaraāmba-i. *Davidi hāayēlᵛᵛo yaraa. U ka gbāa yer dānyᵛbaa daaba-i aa puur sebe-i.»

⁶Mie mi ne da *Tūmbilongo naᵛo yieraaya fīngᵛᵛtaañ-teterre caanᵛgu-na bimucᵛmba naa-baanᵛ daaba hᵛlma-na, bīncuᵛmba yaanga-na. U taa u ne ᵛaa ba cāa u nuonᵛ-nu. U waa baa yieᵛᵛa niehāi baa yufieᵛᵛa niehāi. Yufieᵛᵛ daaya yaa Diilonᵛ-Yaleiᵛᵛa niehāi-waanᵛa-i[‡]. U saanᵛ a yaa-i terni-na hiere hīema-na.

⁷Tūmbilonᵛ wuᵛ pie umaᵛ tīenaana fīngᵛᵛtaañ-teterre-na a hūu sebe-i u nadiengga-na. ⁸Bimucᵛmba naa-baanᵛ daaba-i baa bīncuᵛmba komorre baa ba naa-baanᵛ daa baa pāᵛᵛ sire dūuna

Tūmbilonᵛᵛo yaanga-na. Ba waa baa koncoyieᵛᵛa ba yunniᵛᵛ hiere baa sēne-biremму. Bireᵛᵛ daamu naa yu baa wusūnaᵛᵛo. Wusūnaᵛᵛ daayo yaa pigāanᵛᵛ Diilonᵛ-baamba cacārāᵛᵛgu-i. ⁹Ba taa ba hāl nalāfeliengᵛᵛ wuᵛ:

«Baᵛ kuᵛ-ni,

ᵛ cie ᵛ tāmᵛma-i a sāa nuᵛmba yunni-i terni-na hiere,
 baa dūnni-na hiere,
 baa nelmambaa-ba-na hiere,
 baa nileiᵛᵛa-na hiere
 a hā Diilonᵛᵛo-i.

Nuᵛnei gbāa bie sebe-i a yer dānyᵛbaa-ba-i aa puur-o.

¹⁰Niᵛ sāa bamanᵛ,
 ᵛ cie-ba Diilonᵛ-nelleᵛᵛ-baamba
 aa ce-ba jigāntaamba
 ba ta ba cāa Diilonᵛᵛo.

Ba ka waa hīema yuᵛᵛ-nu.»

¹¹Mie mi tiraa ne, a da dᵛrpᵛpuᵛrbiemba-i ᵛaa sīamba! Ba waa ᵛaa nyeiᵛᵛᵛᵛ; molo sie gbāa kāᵛᵛ-ba. Ba waa kalla bimucᵛᵛᵛ daaba-i baa bīncuᵛᵛᵛ daaba-i baa fīngᵛᵛᵛtaañ-teter daade-i hiere.[¶] ¹²Ba taa ba hāl kabakaba wuᵛ:

«Baᵛ cāa Tūmbilonᵛᵛo maᵛᵛ nuonᵛ-nu'i,
 himma saaya-yuᵛᵛ, weisīnni saaya-yuᵛᵛ,
 nelnulle saaya-yuᵛᵛ, fīngᵛᵛᵛ saaya-yuᵛᵛ,
 bobᵛᵛima saaya-yuᵛᵛ, gbeliema saaya-yuᵛᵛ,
 tuᵛᵛlnumma saaya-yuᵛᵛ!»

¹³Diilonᵛᵛ uᵛᵛ hielaa bīmbīnni maᵛᵛ hiere, nimanᵛᵛ dᵛᵛ-i-na, baa nimanᵛᵛ hīema-na, baa nimanᵛᵛ kuonᵛ-nelle-na a naara nimanᵛᵛ hūmma-na, bīmbīnni-i hiere miwaanᵛᵛo-na, mie nu ni hāl wuᵛ:

«Umaᵛᵛ tīenaana fīngᵛᵛᵛtaañ-teterre-na,
 fuᵛᵛ baa Tūmbilonᵛᵛo-i,
 tuᵛᵛlnumma saaya ba yaa-i,

[‡]5:2 Girekimma-na ba pigāanᵛᵛ *dᵛrpᵛpuᵛrbilong daayo sīnni-i wuᵛ u waa baa fīngᵛᵛᵛᵛ ᵛaa maᵛᵛ waanᵛᵛ dumaa 10.1.

[†]5:5 *Jara maᵛᵛ hilaa Yuda-baamba-na*: Nieᵛᵛ Miwaanᵛᵛᵛᵛ jīnammanᵛᵛ-sebe-i-na (Genèse) 49.9.

[‡]5:6 *Diilonᵛᵛ-Yaleiᵛᵛa niehāi*: Nieᵛᵛ 3.1 baa naaruᵛᵛ-i cicaara-i-na.

[¶]5:11 Nieᵛᵛ Daniel sebe-i-na (Daniel) 7.10.

bɔbɔima saaya ba yaa-i, gbeliema saaya
ba yaa-i,
fɔngūɔ saaya ba yaa-i hɔnni maŋ joŋ!»

¹⁴Bimuɔmba naa-baaŋ daa baa sie
wuo: «Ma cie.» Aa bīncuoŋ daa baa
dūuna jaal-ba.

Dānyɔbaa-ba yerma-i

6 Ku huongu-na, mi da *Tūmbiloŋo yi-
raa dānyɔdielāŋo-i. Bimuɔmba naa-
baaŋ daaba-i miɛ nu unajo piye da
gbagaga ŋaa diiloŋo-i naaraa wuo: «Jo
bande!» ²Miɛ mi ne da sūmpilaŋo naŋo
hilaa. Umaŋ waa u dɔɔ-i-na tāaŋgu waa
u naŋga-na. Uŋ juɔ, baa hā-yo nyan-
tuoluo wuo u yaraa cor; wuo ta duɔ ka
tiraa yar u bigāārāamba-i.

³Tūmbiloŋ uŋ juɔ yer hāalīŋ-dānyuo-i,
mie nu hāalīŋ-bimoloŋo ciera wuo: «Jo
bande!» ⁴Sūŋo naŋo tiraa hel, fuɔ waa
dāa ŋaa tām̄ma. Uŋ juɔ, umaŋ waa u
dɔɔ-i-na, baa hā-yo ku fɔngūɔ-i u duɔ
tuɔ dii berru terni-na hiere hīema-na, a
ce nuɔmba ta ba hel ba ko ba-naa. Ba
hāa ufaŋo-i jigāpɔruoŋgu.

⁵Tūmbiloŋ uŋ juɔ yer sieliŋ-dānyuo-i,
mie nu sieliŋ-bimoloŋo ciera wuo: «Jo
bande!» Miɛ mi ne da sūŋo naŋo hi-
laa da kirkirkir. Umaŋ waa u dɔɔ-i-
na, kilo waa u naŋga-na.[§] ⁶Miɛ nu ŋaa
molo piye bimuɔmba naa-baaŋ daaba
hɔlma-na wuo: «Yuure dīm̄ma sully-i. Ŋ
ce yinduɔŋ-maacemmaŋ-sully gbāa sāa
mahībieŋa-i kilo diei yoŋ aa da kuɔ
jijaŋa-i, kilobaa-ba siei. Namma-i baa
duvēŋo-i baa yuure nifanni sully-i.»

⁷Tūmbiloŋ uŋ juɔ yer naaliŋ-dānyuo-i,
mie nu naaliŋ-bimoloŋo ciera wuo: «Jo
bande!» ⁸Miɛ mi ne da sūŋo naŋo hi-
laa, u waa puguu. Umaŋ waa u dɔɔ-i-
na, ba taa ba bī-yo Kuliŋgu, aa u
saatiŋo-i ba taa ba bī-yo «Kuon-nelle».

Baŋ juɔ, baa hā-ba fɔngūɔ-i wuo ba
ko nelbiliemba namba. Da ba calnu
nelbiliemba-i sɔmma naa-i, ba hāa-ba
fɔngūɔ-i sɔmma diei nuɔ wuo ba ce berru
ko banamba, aa ce nyulmu ko banamba,
aa ce jarma ko banamba, aa ce bīm̄ba-
balmba ko banamba.

⁹Tūmbiloŋ uŋ juɔ yer diiluŋ-dānyuo-i,
baŋ kuɔ bamaŋ Diiloŋ-nelma maama-
na, mie da ba yaleiŋa-i mumbuolmuŋ-
teriŋgu cicaara-i-na ¹⁰a piye da gba-
gaga wuo: «Yuntieŋ nuɔ, nuɔni maŋ faa
aa tiraa ta ŋ waŋ ninsɔŋo-i; bamaŋ kuɔ
mieŋo-i, ŋ cie bige-i aa da ŋ yuu-ba?
Ŋ cie bige-i aa da ŋ suu ku solaŋgu-i
nelbiliemba-na?» ¹¹Baa hā-ba joŋgor-
pielmba hiere ba yunniŋ, ba dii. Aa naa
waŋ baa-ba wuo ba fē ba hɔmmu-i celle,
kere baŋ taaraŋ nuŋgu maŋ ku saa yu
yogo. Baŋ taa aa yaŋ ba natobimba maŋ,
baŋ taa aa yaŋ ba namaacembiemba
maŋ Diiloŋ-suongu-na, ba ka bi ko-ba
bafamba temma-i. Ba'i ka jo ji yuliiye-
bei.

¹²Ku huongu-na, mi da Tūmbiloŋo
yiraa dānyuo maŋ niediei-wuoŋo-i. Uŋ
yiraa-yo terieŋgu maŋ nuɔ-i, hīema
gbuu sagalla da dei! Bāaŋ-yufel die
bir kau ŋaa kompabilēŋa, ceŋo bir
ŋaa tām̄ma da dāa! ¹³Mɔeŋa par di-
ire hiere hīema-na ŋaa fafalmuŋ hūl
kpaani dumaa nanna. ¹⁴Dɔɔ wuo piŋ
halaŋ ŋaa ba piŋ figiŋgu. Tānni-i baa
dām̄maŋ-nuoraŋguŋ cīlāayā nileiŋa
maŋ hiere niɛ halaŋ ni terni-na hi-
ere.** ¹⁵Nuɔmba-i hiere baa gbar ka fuo
tānniŋ: Yuntaamba-i, nelbɔmbɔmbaa-
ba-i, sorosi ba yuntaamba-i, waamba-i,
fɔngɔtaamba-i, baa nuɔmba namba-i hi-
ere, kɔraamba-i baa nebimba-i hiere,
baa gbar ka fuo tānfonniŋ! ¹⁶Aa naa ta
ba waŋ baa tānni-i wuo: «Ciŋ na haa-

§6:5 Nieŋ Sakari sebe-i-na (Zacharie) 1.8; 6.1-8.

**6:14 Nieŋ Isayi (Ésaïe) 13.10-13; 34.4; Esekiel (Ézéchiel) 32.7-8; Amosi (Amos)
8.9 baa Yowel (Joël) 2.10; 3.3-4.

yiε na fuo-ye, umaŋ tīenaana f̄iŋgōtaañ-teterre-na u baa da i yufelle aa Tūmbiloŋo baa bi da-ye gāŋ baa-ye.†† 17 Baŋ ka pigāaŋ ba jāyāmma-i yiiŋgu maŋ nuo-i ku hii. Hai ka gbāa kor?»‡‡

**Dɔrɔpuɔrbiloŋo haa dānyuo
Diiloŋ-cāarāamba-na**

7 Kufanġu huonġu-na, mie da *dɔrɔpuɔrbiemba naa calaanu yiera hīema-na a suu fafalmu-i terni-na hiere wuɔ mu baa jo hīema-na, mu baa sagalla hūmma-i, mu baa bi sagalla tibiŋgu diei. 2 Diiloŋo hāa ba yaa-i f̄iŋgūo-i ba da ba guɔla hīema-i baa hūmma-i. Mie mi ne tiraa da dɔrɔpuɔrbiloŋo naŋo hilaa bāpagūŋgu-na tuɔ jo. Cicēl-mantieŋ uŋ haa u dānyuo-i baa kumaŋ, ku waa u naŋga-na. Uŋ juɔ hi, wuɔ pi-iyε da gbagaga baa ba naa-baaŋ daaba-i wuɔ: 3 «Baa na hi na guɔla hīema-i, baa hūmma-i, baa tibinni-i! Yaaŋ i haa dānyoɔbaa Diiloŋ-cāarāamba yammu-na igēna.»¶¶ 4 Baŋ juɔ haa-bei tī, baa bī ba nuŋgu-i baa-mi: Ba waa nuɔmba neifieŋ-komuɔŋa siei baa cīncieluo neifieŋa hāi *Isirahel-dūnni cīncieluo baa ni hāi baamba-na hiere.

5 Ba hɔlma-na, *Yuda baamba waa neifieŋ-niediei,

Urubē baamba-i neifieŋ-niediei,

Gadi baamba-i neifieŋ-niediei,

6 Aser baamba-i neifieŋ-niediei,

Nefutali baamba-i neifieŋ-niediei,

Manase baamba-i neifieŋ-niediei,

7 Siminyo baamba-i neifieŋ-niediei,

*Levi baamba-i neifieŋ-niediei,

Isakaar baamba-i neifieŋ-niediei,

8 Sabulō baamba-i neifieŋ-niediei,

Yosefu baamba-i neifieŋ-niediei,

*Bensaamie baamba-i neifieŋ-niediei.

Nelpūŋgu maŋ kuraa

9 Kufanġu huonġu-na, mie mi tiraa ne, a da nelpūŋgu naŋ temma molo sie gbāa kāŋ-ba. Baa naa hel terni-na hiere, dūnni-na hiere, nilēiŋa-na hiere baa nelmambaa-ba-na hiere a jo ji yiera f̄iŋgōtaañ-teterre yaanġa-na *Tūmbiloŋo yaanġa-na. Ba waa hiere baa joŋgorpielmba baa nampurni§§ ba nammu-na. 10 Ba taa ba piye da gbagaga wuɔ:

«Umaŋ tīenaana f̄iŋgōtaañ-teterre-na, Diiloŋo yaa-i.

Fuɔ baa Tūmbiloŋo-i ba'i kuraa-ye.»

11 *Dɔrɔpuɔrbiemba-i hiere baa dīi f̄iŋgōtaañ-teterre-i huonġa baa bīncuɔmba-i a naara bimucmba naa-baaŋ daaba-i. Baŋ diyaa-ba huonġa dumaanġo-na, baa dūuna hiere teterre yaanġa-na a jaal Diiloŋo-i. 12 Ba taa ba piye wuɔ:

«Ninsonġo!

Tuɔlnumma saaya Diiloŋo-i, gbeliema saaya-yuo,

nelnulle saaya-yuo, jaalungu saaya-yuo,

bɔbɔima saaya-yuo,

himma saaya-yuo, f̄iŋgūo bi saaya-yuo hɔnni maŋ joŋ!

Ma ciε.»

13 Bīncuɔŋ daaba-na, unanġo yuu-mi wuɔ: «Bamaŋ diyaa joŋgorpielmba-i daaba-i, ŋ suyaa-ba wei? Iŋ suyaa baŋ hilaa kusuɔŋ-nu wei?»

14 Mi gbē-yo mie: «Yuntie, mi daa-ba hie ta mi suɔ-ba? Jande ŋ sa pigāaŋ-mi ba sīnni-i wei?»

Wuɔ cira: «Bamaŋ hilaa yaahuolbabalaŋo-na, ba yaa-i. Ba saaraa ba joŋgorbaa-ba-i Tūmbiloŋo

††6:16 Nieŋ Ose seɔe-i-na (Osée) 10.8 baa Like seɔe-i-na 23.30.

‡‡6:17 Nieŋ Yowel seɔe-i-na (Joël) 2.11 baa Sofoni seɔe-i-na (Sophonie) 2.2-3.

¶¶7:3 Nieŋ Esekiel seɔe-i-na (Ézéchiel) 9.4-6.

§§7:9 Ba taa ba jārā yuntaamba-i baa nampurni yaa ba nammu-na. Nieŋ Nsāa seɔe-i-na 12.13.

tāmna-na ba pusūṅ. ¹⁵ Ku'i cie ṅ da ba yieraaya Diiloṅ-teterre yaanṅa-na aa ta ba jaal-o bāanṅu-i baa isuṅṅu-i u dubuṅ-i-na. Uman ṭienaana teterre-na u ka tuṅ neya-bei. ¹⁶⁻¹⁷ Aa Tūmbiloṅ-i fṅṅṅṅtaan-teterre-na, u'i ka waa ba āncīnaṅo-i. U ka ceṅ-ba kā baa-ba cicēlman-ḥünfoeṅa-na. Nylumu sa ji tiraa bel-ba, ḥünkuṅsinni sa ji tiraa ko-ba, bāanṅu sa ji tiraa ye-ba, babāanṅu sa ji tiraa mulieṅ ba kūṅma-i. Aa Diilo fuṅ fere yaa ka hur ba nyinyolma-i hiere.»*

Dānyuṅ maṅ niehāi-wuoṅo yerma-i

8 *Tūmbiloṅ uṅ juṅ yer dānyuṅ maṅ niehāi-wuoṅo-i, kuṅ ce da sensenseṅ dṅṅ-i-na ler boluoṅ temma. ² *Dṅṅpṅpṅbiemba namba dii niehāi Diiloṅ caanṅu-na u tuṅ puṅ. Mie mi ne da ba hāa-ba yieṅa niehāi ba yunniṅ.

³ Dṅṅpṅpṅbiloṅo naṅo jo ji yiera mumbuolmuṅ-terieṅṅu caanṅu-na baa sēne-bitiele u nanṅa-na. Bitiel daade-i ba cie-de ta ba dii wusūnaṅo die. Uṅ juṅ ji yiera dumaanṅo-na, baa hā-yo wusūnaṅo-i da bāmbāale wuṅ u pā-yo mumbuolmuṅ-terieṅṅu-na a hā Diiloṅo-i baa Diiloṅ-baamba cacārānṅu-i fṅṅṅṅtaan-teterre yaanṅa-na. Mumbuolmuṅ-terieṅ daaku waa sēne-kūṅṅu. ⁴ Baṅ hāa-yo wusūnaṅo-i, wuṅ dii-yo bitiele-na, wuṅ wur kā Diiloṅo-na baa Diiloṅ-baamba cacārānṅu-i.

⁵ Ku huonṅu-na, dṅṅpṅpṅbiloṅ wuṅ gbāl dāamu mumbuolmuṅ-terieṅṅu-na a yu bitiele-i aa fara nanna-die hīema-na. Diiloṅ wuṅ pāṅ doṅ tuṅ nyiesiṅ aa tuṅ naar, terni-i hiere ijieni aa hīema sagalla.

Yieṅa hii bumma

⁶ Hiemaṅ sagalaaya dumaanṅo-na, *dṅṅpṅpṅbiemba niehāi maṅ baṅ hāa-ba yieṅa-i, baa tigiinṅ da ba bu-ya.

⁷ Dielā-wuoṅo bu u yerre-i. Uṅ buu-de terieṅṅu maṅ nuṅ-i, diiloṅ-tālēiṅa naṅ aa kūnna hīema-na, aa guṅlaa baa dāamu baa tāmma. Hiema yieṅṅu diei kuṅ caa baa ku tibinni-i ka hel baa hieḅinaanṅu-i hiere. Yieṅṅu maṅ caa, da ba calnu hīema-i sṅmma siei, kuu dii ṅaa sṅmma diei caa.

⁸ Hāalīṅ-wuoṅo bu u diele-i. Baa naṅ kulaṅṅu naṅṅu dii-ku dāmmanṅ-nuoraanṅu-na. Ku waa ṅaa tānuṅṅu ta ku caa. Nuoraanṅu yieṅṅu diei bir tāmma hiere. Da ba calnu-kuṅ sṅmma siei, kuu dii ṅaa sṅmma diei birii tāmma-i. ⁹ Ku bīmbaanṅ baa ku hiere aa baatombaa-ba maṅ waa ḥolma famma-na baa bi bīena hiere.

¹⁰ Sieliṅ-wuoṅo bu u yerre-i. Mṅekāṅkarre nande hel dṅṅ-i-na ta di caa dāamu di jo; jo ji suur nuoranni-na baa ḥünfonni-na. Da ba calnu-nie sṅmma siei, kuu dii ṅaa di suurii sṅmma diei nuṅ. ¹¹ Ba taa ba bī mṅeḅe falle-i «Gbagamma». Diṅ suurii ḥūmma maṅ nuṅ-i, maa bir hiere da gbagaga. Maṅ cie gbagaga dumaanṅo-na, nuṅmba maṅ nyuoṅ-ma ba fṅṅṅṅ baa ku.

¹² Naaliṅ-wuoṅo bu u diele-i. Bāanṅ-yufelle yieṅṅu diei kuṅ pāṅ ku, ceṅṅo-i maaduṅma, mṅeṅa naṅ aa balla, a ce ce-cerma parra. Da ba calnu bāanyufelle-i baa ceṅṅo-i sṅmma siei, kuu dii ṅaa sṅmma da-ma-diei naa kuu-nie. Aa calnu mṅeṅa-i sṅmma bi siei, sṅmma diei naa baala-yei. A ce dumaanṅo-na bāanṅu saa ta ku ye dumaa aa ceṅṅo saa tuṅ muora dumaa.

*7:16-17 Nieṅ Isayi seḅe-i-na (Ésaïe) 25.8; 49.10 baa Esekiel seḅe-i-na (Ézéchiel) 34.23.

¹³Mie mi tiraa ne a da kuɔcuro naŋo biŋ dii fēnfēlle-na aa tuɔ kaasīŋ wuɔ: «Gberɛ o gberɛ! Gberɛ o gberɛ! Dɔrɔpɔurbiemba maŋ tīyāa ba siei-baamba-i, da ba bu ba yieŋa-i sūlma haraa nelbiliemba-na!»

9^{*}Dɔrɔpɔurbilongo maŋ diilun- wuongo bu u yerre-i. Mie da mɔele nande diiriye hīema-na. Diŋ diiriye dumaango-na, baa hā-de fobabalaangu diele-i. ²Die puur fobabalaangu-i. Nyaaŋabalanni naŋ temma ta ni hel da kirkirkir, a ce terieŋgu pāŋ bir ce da kullu hiere. ³Dūŋgbermba naŋ temma hel nyaasīŋ daani-na a gbuo hīema-i hiere. Baa naa ce ba ta ba ce ŋaa namelmba. ⁴Baa gbē-ba wuɔ ba baa yieya hieŋgu-i, baa dīmma-i, baa tibinni-i, ŋga Diilonɔ-dānyuɔ uŋ'a u sī bamaŋ yammuŋ, kere ba ta ba yii baa ba yaa-i yon. ⁵Ba saa cira ba ko-ba, ba'a ba huol ba yammu-i caamba ndii. Namieŋ duɔ doŋ-ni kuŋ jaŋ-niŋ dumaa, bafamba ka haa jamma famma temma yaa kutaamba-na. ⁶Caamba ndii daayo-na, nuɔmba ka ta ba taara kuliŋgu-i ŋga ba sie da-ku. Ba ka mul dāamu taara-kuɔ, ŋga moloŋ yufelle sie gbāa haa-kuɔ.

⁷Dūŋgberŋ daaba taa ba niya berru domma-i ŋaa bercesūnaamba. Ninanni nanni waa ba yunni-na ŋaa sēne-nyantuolbaa, aa ba yammu waa ŋaa nelbilieŋ-yammu. ⁸Ba yukuɔsinni waa pōmpɔr ŋaa caaŋ-niini aa ba nyieni-i ŋaa jar-nyieni. ⁹Ba pāmpīnammu waa ŋaa ba diyaa kolluŋ-joŋgorbaa-ba'i muɔ, aa da ba ta ba yuul, ba būncemmu ta mu du ŋaa sūŋ-wotorbaa-baŋ duŋ dumaa

berruŋ-hūmelle-na.[†] ¹⁰Pelni waa baa-ba baa tureiŋa ŋaa namelmba. Ba ka ce nuɔmba-i sūlma baa tureiŋa faŋa yaa-i caamba ndii daayo hōlma-na. ¹¹Fobabalaangu dieleŋ yeŋ baa dɔrɔpɔurbilongo[‡] maŋ, u yaa dii ba yungu-na. Ba bī-yo ebieremma-na «Abadō», girekimma-na «Apolinyɔ» ku yungu yaa wuɔ Guɔyɔtieŋo.

¹²Yaahuol-diēlāŋo curaa. Ba hāi tīyāa.

¹³Dɔrɔpɔurbilongo maŋ niediei-wuonɔ wuɔ bu u yerre-i. Mie nu molo piiye sēne-mumbuolmuŋ-terieŋgu kɔtōnni naa-i-na, Diilonɔ yaanɔa-na. ¹⁴Kutieŋo taa u piiye baa dɔrɔpɔurbilongo maŋ niediei-wuonɔ yaa wuɔ: «Ba vaa dɔrɔpɔurbiemba[¶] namba jīna Efurata[§] caanɔa-na, baa dii ba naa. Fir-ba ŋ nanna.» ¹⁵Wuɔ fir-ba nanna. Diilonɔ naa dii bel daade yaa-i, baa ceŋ daayo yaa-i, baa yiŋ daaku yaa-i, baa huon daaku yaa-i, a hā dɔrɔpɔurbieŋ daaba-i ba da ba ko nelbiliemba-i parra-bei. Da ba calnu-bei sōmma siei, baŋ ka ko bamaŋ, ba ka waa sōmma diei. ¹⁶Bercetaamba waa baa dɔrɔpɔurbieŋ daaba-i. Ba waa baa sūnaamba. Baa bī ba nuŋgu-i baami. Ba waa nuɔmba milnyōmbaa nuɔsū. ¹⁷Miŋ daa sūnaamba-i damma maŋ baa ba gbartaamba-i ku yaa daaku: Ba kolluŋ-joŋgorbaa-ba waa dā-dā ŋaa dāamu, banamba kakau ŋaa bula-hūmma, banamba bojūmmu. Sūnaamba yunni waa ŋaa jar ba yunni. Dāamu taa mu hel ba nunni-na, baa nyaasīnni, baa naarjūmmu. ¹⁸Dāamu maŋ taa mu hel ba nunni-na baa nyaasīnni-i a naara naarjūmmu-i, guɔyɔ-bīmbīnni. Nelbiliembaŋ calaanu sōmma siei-i, nie ko sōmma diei bei. ¹⁹Sūnaaŋ

[†]9:9 Nieŋ Yowel sebe-i-na (Joël) 1.6; 2.4-5.

[‡]9:11 Dɔrɔpɔurbilong daayo-i, ba yaa cīnaana ba munyierammu-i. Nieŋ Yuda sebe-i-na 6.

[¶]9:14 Dɔrɔpɔurbiemba daaba-i, ba yaa cīnaana ba munyierammu-i. Nieŋ Yuda sebe-i-na 6.

[§]9:14 Efurata-i nuorabuɔ naŋ yerre-i dumaango-na, ku kaalaaya girekimma-na.

daaba himma waa ba nunnij, baa ba pelnij. Na saa da! Ba pelni waa ñaa jē-naamba. Yunni waa-nie, aa ba taa ba kō-suəñ nelbiliba-i baa ni yaa-i.

²⁰ Guoyō-bimbīnni siei niij daaniñ'a ni saa ko bamañ, ba saa nanna ba cilobabalaño-i; ba saa yañ ba cufieña buolma-i. Ba buol *jinabaa-ba-i dii, ba buol tinni-i dii, a ne da ba yaa cie-ni ba fere. Ba cie ninanni baa sēne, ninanni baa wargbe, ninanni baa kōvēllu, ninanni baa tāmpieña, ninanni baa daaŋgu. Ni sa da, ni sa nu, ni sa bi wuo. ²¹ Ba saa nanna ba nelkole-i, baa ba isomma-i, baa ba biñwošinni-i, baa ba cuoyuŋgu-i.

Nsāa wuyaa sebeyelle-i

10 Ku huonŋu-na, mi tiraa da *dōr-pōpuərbiłoŋo naño hilaa dōrō-i-na tuō hiire u jo. U waa baa fōŋgūō. Duherru naa dii-yo huonŋa aa diilon-pōruonŋu waa u yudōrō-i-na. U yaanŋa taa ka caa ñaa bāanŋu, aa u gbeini-i ñaa dāamu. ² Sebeyelle nande waa u naŋgana, sebeyel daade naa puur. Uñ juō hi, wuo dii u nadiegboluonŋu-i dāmman-nuoraanŋu-na aa jīna u nanyuō-kūŋgu-i bomborma-na. ³ Aa naa kaasiñ da gbagaga ñaa jara buure. Uñ kaasāaŋ, diilonŋ wuo naar da niehāi a sie-yo. ⁴ Uñ siyaa-yo baa mamañ mie mi nyegēñ-ma jīna, mie mi ne da molo nie piye baa-mi dōrō-i-na wuo: «Diilonŋ uñ naaraa wañ mamañ, baa yañ molo nu-ma; baa nyegēñ-ma.»

⁵ Dōr-pōpuərbiłoŋ daa wuo sire u nadienaŋa-i dōrō-i-na ⁶⁻⁷ aa naa cira: «Ku hii! Dōr-pōpuərbiłoŋo mañ tīyāa niehāi-wuonŋo-i, duō doŋ tuō bu u yerre-i Diilonŋ uñ ña naa wañ u kusūŋgu mañ baa u cāarāamba-i, uñ ña naa wañ u kusūŋgu mañ baa u *pōpuərbiamba-i,

u ka ce-ku. Diilonŋo yaa mi siera. U yaa hielaa dōrō-i baa hīema-i, aa hiel dāmman-nuoraanŋu-i baa bimbīnni-i hiere, uu dii gbula, u sa ji kā terieŋgu.»

⁸ Umañ naa piye baa-mi dōrō-i-na u tiraa gbē-mi wuo: «Kā dōr-pōpuərbiłoŋo mañ yieraaya a dii u gboluonŋu diei dāmman-nuoraanŋu-na, aa jīna ku diei bomborma-na u wulaa, ñ ka hūu sebeyelle mañ puurii u naŋgana.» ⁹ Mi piyaa kā ku yaa-i ka gbē dōr-pōpuərbiłoŋo-i mie u hā-mi sebe-i. U gbē-mi wuo mi hūu-yo mi wuo-yo. Da mi wuo-yo, u ka waa kpēnne mi nuŋgu-na ñaa sōllu, ñga u ka waa gbegege mi kusūŋgu-na. ¹⁰ Mie hūu sebe-i u wulaa a wuo-yo. U waa ñaa sōllu mi nuŋgu-na da kpēnne, ñga miñ juō hīñ-yo, u bir da gbegege mi kusūŋgu-na.**

¹¹ Ku huonŋu-na, baa gbē-mi wuo: «Diilonŋo taara u puər-ni baa nuōmba boi maama, baa nileiña boi maama, baa fōŋgōtaamba boi maama, ñ gbīe ñ ka tiraa wañ-ma.»

Diilopōpuərbiamba hāi maama

11 Ku huonŋu-na, baa hā-mi gboruonŋu naŋgu, ba fi baa-ku; aa gbē-mi wuo: «Sire ñ ka fi *Diilodubuō-i baa mumbuolmuñ-terieŋgu-i, aa ñ kāñ bamañ dii ta ba jaal Diilonŋo-i Diilodubuō-i-na. ² Baa ji cira ñ fi gōŋgūō-ñ-huonŋa-i, ba yaanŋ-ka hā *nieraamba baa-ka. Ba ka sere Diilonŋo nelle-i†† caamba komuonŋa hāi baa ba hāi. ³ Kuu dii ñaa yinni nuōsiba niediei komuonŋa siei. Mi ka puər mi nuōmba hāi baa mi nelma-i ba ka ta ba wañ-ma yinni fanni-na hiere. Kutaamba ka dii balaanŋ-jonŋorbaa.»

⁴ Nuōmba hāi baanŋ daaba dii hīema Tienŋo‡‡ caan-nu. Baa dii ñaa *Olivi-

**10:10 Niēñ Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 2.8, 3.1-3.
 ††11:2 Diilonŋo nelle-i bande-i, ba gbē *Yerusalemu yaa-i.
 ‡‡11:4 Hīema Tienŋo yaa Diilonŋo-i.

tibinni, baa dii ŋaa fitūmbaa.[¶] ⁵ Umaŋ duo tuo taara u ce-ba kuujaŋgu, dāamu nammu hel ba nunni-na a kōsuoŋ kutieŋo-i. Ba bigāārāamba ka ku kuli-ŋgu faŋgu temma yaa-i. ⁶ Baŋ ka ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i bieŋa maŋ nuo-i hiere, ba gbāa bella diiloŋo-i u sie dāa bieŋa faŋa-na. Ba gbāa bi ce hūmma bir tāmma hiere. Aa āmbabalma maŋ da ma dōlnu-bei, ba gbāa dii-ma miwaango-na huongo maŋ dolaanu-bei.

⁷ Ŋga da ba ji waŋ Diiloŋ-nelma-i tī, biŋwobalŋo maŋ dii fobabalaango-na, u ka hel kar berru-bei aa ko-ba. ⁸⁻⁹ Duo ko-ba, ba sie yaŋ ba fuure-bei; ba ka nanna-bei nellen-huongo-na ponsanatigerre-na. Ba ka tie terieŋgu-na a ce yinni siei baa boluongo nuomba ta ba jo ba ne-ba. Nuomba ka hel terni-na hiere, baa nileiŋa-na hiere, baa dūnni-na hiere, baa nelmambaa-ba-na hiere a ji ne-ba. Maŋ ka ce nelle maŋ nuo-i, nelle fande-i nebuo; ba gbuu Itieŋo-i kusuoŋ-nu'i koyo. Ba gbāa bī nelle falle-i Sodōmu⁸⁸; ba gbāa bi bī-de Esipi di balaango maama-na. ¹⁰ *Diilopōpuorbiemba hāi-baŋ daaba kuliŋgu ka silaa dōlnu nelbiliemba-i ji cor. Ba mulāŋ nuomba-i cor baa ba nelma-i; a ce dumaango-na, ba ka ce ponsaango ma yerreŋ aa hā ba-naa bimbinni ponsaŋ daaku-na.

¹¹ Ŋga yinni siei baa boluoŋ daakuŋ juo cor, Diiloŋo hul fafalmu dii ba memmu-na, ba sire. Bamaŋ taa ba ne-ba, korma fūnuŋ bel-ba. ¹² Diilopōpuorbien daaba nu molo piye baa-ba da gbagaga dōro-i-na wuo: «Nyugāŋ na jo bande!» Ba ta ta ba nyugūŋ ku yaa nuo-i baa duherru, ba bigāārāamba ta ba ne ba ta ba kā. ¹³ Huoŋgu faŋgu-na, hīema gbuu sagalla. Maŋ sagalaaya dumaango-na, nelle muonu yieŋgu diei. Da ba calnu-die sōmma cīncieluo-i, sōmma diei-i

muyaanu. Nuomba neifieŋa siei nuosiba ndii tie-maŋ. Bamaŋ tīyāa ba saa ku, ba kūōma ta ma nyere. Ba ta ba piye wuo: «Diiloŋo-i bibieŋo».

¹⁴ Hāalīŋ-yaahuolo curaa, ŋga ma saa tī; sieliŋ-wuoŋo jo dii.

Yerperiele buu

¹⁵ Ku huongo-na, *dōrpōpuorbilongo maŋ niehāi-wuoŋo bu u yerre-i. Nuomba namba ta ba piye dōro-i-na da gbagaga wuo:

«Miwaango yuntesīnni-i fiefie-i-na ni cie Itieŋo da-u-diei niini, fuo baa uŋ saŋ *Kōŋkortieŋo maŋ. Yuntesīŋ daani ka tie baa ba yaa-i ni sa ji tī dede.»

¹⁶ Nuōŋ daabaŋ piye dumaango-na, bīncuomba komorre baa ba naa maŋ tie-naana Diiloŋo caango-na, ba sire dūna hiere a jaal Diiloŋo-i ¹⁷ aa cira:

«Itieŋ nuo, Diiloŋ nuo, Weimantieŋ nuo, nii naa waa, aa nii dii. Niŋ hūyāa nelle-i a pigāŋ ŋ fōŋōtesīnni-i i ce-ni kasi saa da-ni.

¹⁸ *Nieraamba taa ba gāŋ baa-ni. Ŋga fiefie-i-na nuonei ka gāŋ baa-ba. Ŋ ka pigāŋ-ba ŋ jāyāmma-i.

Bikuomba germa hii. Ŋ cāārāamba maŋ waŋ ŋ nelma-i, ba pāmman-huongo hii, ka hel baa ŋ baamba maŋ kāŋ-niŋ hiere, nelbōmbōmbaa-ba-i baa nyuonyuo-baamba-i hiere ba pāmman-huongo hii.

Bamaŋ bi guolaayaŋ hīema-i, ba kōsuomaŋ-huongo yaa hii daaku-i.»

¹⁹ Baŋ juo piye tī, *Diilodubuo maŋ dōro-i-na wuo puur, *tobisīnniŋ-kporuo wuo carra dii u huongo-na, diiloŋ wuo doŋ tuo nyiesīŋ aa tuo naar. Terni-i hi-

[¶]11:4 Niēŋ Sakari sebe-i-na (Zacharie) 4.3,11-14.

⁸⁸11:8-9 *Sodōmu*: Niēŋ u kūŋgu-i Miwaango jīnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 18–19.

ere ijieni. Hīema sagalla, diiloņo wuɔ tuɔ gbu u dāa baa tāmpēlēiņa.

Gbere

12 Ku huoņgu-na, mie mi ne da gberē naņ temma dōrɔ-i-na: cieņo naņo. Uu naa dii bāanyufelle-i joņgor temma, aa haa u gbeini-i ceiņo-na aa dii nyantuoluo baa mōeņa cīncieluo baa a hāi yuɔ. ²Kusūņgu waa-yuɔ a hi homma. Kuņ bilaa-yo ta ku jaņ-yo, wuɔ tuɔ kaasīņ.

³Mie mi ne tiraa da gberē naņo dōrɔ-i-na: Jūņo naņo da dāa baa yunni niehāi baa yieņa cīncieluo! Nyantuolbaa-ba waa u yunni-na hiere. ⁴U pelieņgu pir mōeņa-i yieņgu diei nanna hīema-na. Da ba calnu mōeņa-i sōmma siei, u pirii sōmma diei nanna. Wuɔ jo ji yiera cieņ daayo caaņgu-na wuɔ duɔ bōrɔ u hīņ biloņo-i. ⁵Cieņ wuɔ bōrɔ naacombiloņo. Uņ bi buɔra, baa bie biloņo-i kā baa-yo ka jīna-yuɔ Diiloņo caaņgu-na. U waa tīena u fōņgōtaaņ-teterre-na. Naacombiloņ daayo yaa saaya u sire waa nilēiņa-i hiere a yuņgu-na. U ka sire ce u fōņgūɔ-i baa kōlluņ-būole. ⁶Baņ biyaa biloņo-i ta baa-yo, nyuņ wuɔ gbar suur hīeņ-nu. Diiloņo naa tigiij terieņgu naņgu dii hīeņgu-na duɔ ka fie-yo yinni nuosiba niediei komuɔņa siei.

⁷Huoņgu faņgu-na, berru nandu sire dōrɔ-i-na. Misel-i* baa u napɔpɔɔrbieimba yaa kāa ka suuye jūņ daayo-i baa u baamba-i. ⁸Baņ daa ba-naa dumaaņo-na, baa yar jūņo-i baa u baamba-i, a ce dumaaņo-na ba saa gbāa da ba tīena dōrɔ-i-na. ⁹Ba sie-yo nanna hīema-na. U yaa jīebīnciņo-i. U yerre yaa *Sitāni, dinande yaa *Bigāarāņo. U yaa tāalāaņ nuɔmba-i hīema-na hiere. Ba sie-yo nanna baa u pɔpɔɔrbieimba-i hiere hīema-na.†

¹⁰Mie mi ne da molo piiye dōrɔ-i-na da gbagaga wuɔ:

«Fiefie fuɔ, i kuraa.

I Diiloņo pigāaņ u fōņgōtesīnni-i baa u nellentesīnni-i.

Diiloņ uņ saaņ *Koņkortieņo maņ, fōņgōtesīnni dii u naņ-na.

Umaņ taa u cāl i baamba-i bāaņgu-i baa isuɔņgu-i Diiloņo yaaņga-na, ba duɔņa-yuɔ dōrɔ-i-na.

¹¹Tūmbiloņo tāmma-i baa Diiloņo-nelma maņ hilaa i baamba nunni-na,

ma yaa cie ba yar-o.

Ba hīerā kuliņgu-i ņaa ku sa jaņ-ba.

¹²Terieņgu faņgu-na, namaa namaņ dii dōrɔ-i-na hiere, taa na nye.

Ņga namaa namaņ dii hīema-na, baa hūmma-na, sūlma haraa-nei!

Sitāni hiiriiey kā na wulaa baa hōdulle, u suyaa wuɔ u yinni saa tīe bōi.»

¹³Jūņoņ juɔ'a u ne da u fere hīema-na, wuɔ sire cu cehuonacieņ daayo huoņ-nu.

¹⁴Baa hā cieņo-i kuɔcuro būncemmu hāi, u yuul ka diire dii *hīeņgu-na baņ tigiij terieņgu maņ hā-yo u duɔ ka tīena ce bieņa siei baa boluoņgu jīeņo baa da u yufelle.

¹⁵Uņ yuulii ka diire dumaaņo-na, jīeņo wuosa hūmma, kuɔ pāņ ce nuoraaņgu ta ku būņ da ku ka wuo cieņo-i.

¹⁶Hīema yaņ-yo aa naa yiernu hūņ daama yaaņga-na, maa būņ jo ji suur hiere. Hīema bir suuye.

¹⁷Jūņo huoņga fūnuņ du baa cieņo-i. Bisālmba namba waa baa cieņo-i. Jūņo gūunu ka tuɔ gāņ baa ba yaa-i. Bisālņ daaba yaa bamaņ nuɔņ Diiloņo nuņgu-i aa bel

Yesu nelma-i nammu hāi. ¹⁸Ku huoņgu-na, jūņo jo ji yiera dāmmaņ-nuoraangu nuņgu-na tuɔ ne.

*12:7 Misel yaa *dɔrɔpɔɔrbieimba yuntieņo-i. Nieņ Yuda sebe-i-na 9.

†12:9 Nieņ Miwaaņo jīnammaņ-sebe-i-na (Genèse) 3.1 baa Like sebe-i-na 10.18.

Bīṅwobalṅo naṅo hilaa hūmma-na

13 Ku huonṅu-na, miē mi ne da bīṅwobalṅo naṅo hilaa dāmmaṅ-nuoraanṅu-na. U waa baa yunni niehāi baa yieṅa cīncieluo. Nyantuolbaa-ba waa yieṅ daaya-na hiere. Aa Diiloṅo tuosinnīṅ-yireiṅa naa nyegēṅ u yunni-na hiere. ²Bīṅwobalṅ daayo waa ṅaa kēlṅo, u gbeini waa ṅaa dāṅkilaanṅ-gbeini aa u nuṅṅu waa ṅaa jara nuṅṅu. ³Jūṅ wuo hā-yo himma-i baa yuntesīnni aa bi hā-yo fōṅṅōbāmbāale. ³Baa naa posol bīṅwuonṅ daa u yuṅṅu naṅṅu-i babalaa, da ṅ ta ṅ ne-yo ṅaa u ka ku, ṅga pāanṅ daaku jo ji fē. Ku ce nuōmba-i hiere gberē, baa ta ba nyaanu-yuo ba ne-yo. ⁴Jūṅ uṅ hāa bīṅwuonṅ daayo-i fōṅṅō-i, nuōṅ baa doṅ ta ba dūuna ba jaal jūṅo-i. Ba taa ba bi dūuna ba jaal bīṅwuonṅo-i aa ta ba piie wuo: «Hai gbāa saa u fere baa bīṅwuonṅ daayo-i? Hai gbāa yii baa-yo?»

⁵Baa hā bīṅwuonṅo-i hūmelle-i wuo u kaal u fere aa u tuora Diiloṅo-i. Ba hāa-yo hūmelle-i wuo u ce u bāanṅu-i caamba komuoṅa hāi baa ba hāi. ⁶Wuo doṅ tuō tuora Diiloṅo-i, u biēna u yerre-i baa u dūṅṅu yerre-i ka cor baa bamaṅ dii u nelle-na hiere ba yireiṅa-i. ⁷Baa bi hāa-yo hūmelle-i wuo u ce berru baa Diiloṅ-baamba-i. Kere duō ce berru-i baa-ba, u ka yar-ba. Ba haa-yo dūnni-i hiere ni yuṅ-nu, baa terni-i hiere ni yuṅ-nu, baa nelma-i hiere ma yuṅ-nu, baa nileiṅa-i hiere a yuṅ-nu. ⁸Da ma hel bamaṅ yireiṅa-i nyegāanṅ cicēlmanṅ-sebe-i-na dii miwaaṅ jīnamma-na, nelbiliemba-i hiere ba ka ta ba dūuna ba jaal-o. Cicēlmanṅ-sebe daayo-i, baṅ kuō *Tūmbiloṅo maṅ, fuō wuoṅo-i.

⁹Umaṅ duō u ka nu, u nu! ¹⁰Diiloṅ duō cira ba bel umaṅ, ba ka bel-o; duō cira ba cāa umaṅ nuonṅ-nu-i, ba ka bi cāa-ku.

Terienṅu faṅṅu-na, Diiloṅ-baamba saaya ba hīrā ba kūōma-i aa haa ba naṅṅa-i Diiloṅo-na.

Bīṅwobalṅo naṅo hilaa hīema-na

¹¹Miē mi ne tiraa da bīṅwobalṅo naṅo hel hīema-na u jo. Yieṅa hāi waa u yuṅṅu-na. A waa ṅaa terbeyuṅ-waana. U taa u piie ṅaa jūṅ daa uṅ piieyēnṅ dumaa. ¹²Bīṅwobalṅo maṅ hilaa hūmma-na uu naa hā-yo fōṅṅō-i u duō tuō ce himma-i aa fuō tiēna tuō ne u tuō ce. A ce dumaanṅo-na, uṅ hilaa, u guor nelbiliemba ta ba dūuna ba jaal bīṅwobalṅo maṅ hilaa hūmma-na. Fuō yuṅṅu yaa naa posol babalaa aa fē. ¹³Umaṅ hilaa hīema-na, u taa u ce himma bōi. Halle u taa u ce dāamu ta mu hel dōrō-i-na mu diire hīema-na nuōmba-i hiere ba yufelle-na. ¹⁴Uṅ daa fōṅṅō maṅ tuō gbā u ce himma-i umaṅ hilaa hūmma-na u yufelle-na, u taa u pira nelbiliemba-i. Uu naa waṅ baa nuōmba-i wuo baṅ posolaa bīṅwobalṅo maṅ baa jigāpōruonṅu-i aa u saa ku, ba ce daanṅu ba sisīṅ-yo ba jīna ba ta ba dūuna ba jaal-o. ¹⁵Baa naa hā bīṅwobalṅo maṅ hilaa hīema-na ku fōṅṅō-i u ce baṅ sisāanṅ umaṅ jīna u tuō fiisa aa gbāa tuō piie aa tuō bi ko bamaṅ sa dūunaanṅ ba jaal-o hiere. ¹⁶Mafammaṅ ciē, bīṅwuonṅ daa wuo guor nuōmba-i hiere, nelbōmbōmbaa-ba-i baa nyuonyuo-baamba-i, waamba-i baa nawalaamba-i, kōraamba-i baa nebimba-i wuo ba dānya ba fere ba nademmu-na sisō ba yaadāmma-na. ¹⁷Dānyuo duō uu si dii nuōni maṅ nuō-i, ṅ sie gbāa sāa bīṅkūṅṅu, ṅ sie bi gbāa suor bīṅkūṅṅu. Bīṅwobalṅo yerre yaa waa dānyuo faṅo-i sisō niele maṅ saa baa u yerre-i.

³13:2 Nienṅ Daniel sebe-i-na (Daniel) 7.3-6.

⁴13:7 Nienṅ Daniel sebe-i-na (Daniel) 7.8,21,25.

¹⁸ Terieḡ daaku-i nelnurääḡ-terieḡgu. Niel daade yaa nuosiba siei komuḡḡa siei baa niediei (666). Di pigääḡ moloḡo naḡ sīnni-i dumaḡo-na. Umaḡ duḡ tuḡ cē u jḡguḡ u ne.

Bamaḡ kuraa ba maama-i

14 Mie mi tiraa ne da *Tümbiloḡo yieraaya *Sinyḡ-tānuḡgu-na baa nelpūḡgu naḡ temma. Ba waa nuḡmba neifieḡ-komuḡḡa siei baa cīncieluo nuḡmba neifieḡḡa hāi. Tümbiloḡo yerre-i baa u To diele naa nyegēḡ ba yaadāmma-na. ²Mie ta mi nu ba yaleiḡa-i dḡḡ-i-na. A taa a du ḡaa hūḡjulamma, a taa a du ḡaa diiloḡo'i naaraa. A taa a du ḡaa ba mar konconni. ³Ba waa ta ba hāl nalāfeliḡgu fḡḡḡtaḡḡ-teterre yaanḡa-na, bimūmba naa-baaḡ daaba yaanḡa-na, bīncūmba bi yaanḡa-na. Da ma hel bafamba-na, molo sie gbāa suḡ nalāḡ daaku-i hāl-ku. Diiloḡo sāa bafamba yunni yaa hīema-na. Baa dii nuḡmba neifieḡ-komuḡḡa siei baa cīncieluo neifieḡḡa hāi. ⁴Baa dii welewele, ba saa guḡla ba fere baa caamba. Ba yaanḡ aa ta ba cu *Tümbiloḡo huḡḡ-nu uḡ kāḡ terni maḡ nuḡ-i hiere. Diiloḡo yufelle hīlaa ba yaa-i nuḡ-i igēna nelbiliemba hōlma-na u sāa ba yunni-i ba da ba ce fuḡ baa Tümbiloḡo-i ba baamba. ⁵Ba nunni saa puur baa coima-i dede. Cālmū si dii-bei.

Dḡḡḡpuḡḡbiemba siei maama

⁶Mie mi ne da *dḡḡḡpuḡḡbiloḡo naḡo yuul dii fēnfēlle-na u jo baa neldḡḡḡlama namma. Nelma famma sa ji saara dede. U jo baa-ma duḡ ji waḡ-ma baa nelbiliemba-i terni-na hiere, dūnni-na hiere, nelmambaa-ba-na hiere baa

nileiḡa-na hiere. ⁷U taa u piiye da gbaga wuḡ: «Diiloḡ uḡ ka ger nuḡmba āndaanḡu-i huḡḡgu maḡ nuḡ-i ku hii tī, a ce dumaḡo-na, taa na kāḡ-yo aa na ta na gbeliḡ-yo. Taa na dūuna na jaal umaḡ hielaa dḡḡ-i baa hīema-i. Taa na jaal umaḡ hielaa nuoranni-i baa hūḡfonni-i!»

⁸Dḡḡḡpuḡḡbiloḡo naḡo tiraa cu dielā-wuḡo-i tuḡ piiye wuḡ: «U muyaanu! *Babilōni muyaanu! Nebuḡ maḡ cilaanḡ nileiḡa-i hiere baa u saasorsīnni-i, u muyaanu!»

⁹Unaa tiraa cu hāliḡ-wuḡo-i tuḡ piiye da gbagaga wuḡ: «Umaḡ duḡ tuḡ dūuna bīḡwobalḡo yaanḡa-na, sisḡ u karkuuyo[§] yaanḡa-na, aa dānya u nadiḡḡa-na, sisḡ u yaadāmma-na, ¹⁰kutiḡo sie kor Diiloḡ-berru-na. Diiloḡo ka pigääḡ-yo u jāyāmma-i. U ka waa ḡaa ba guoraa moloḡo hā-yo kombabalamma u nyḡḡ. Kufanḡu taamba ka muliḡ dāḡḡbḡḡḡḡgu-na, dḡḡḡpuḡḡbiemba yaanḡa-na, baa Tümbiloḡo yaanḡa-na. ¹¹Dāamu maḡ mulāḡ-baḡ, mu sa ji diḡ dede. Mu nyaasīnni sa ji yaḡ wurma-i dede. Bamaḡ dūunaanaḡ bīḡwobalḡo yaanḡa-na, sisḡ u karkuuyo yaanḡa-na, bamaḡ dāanya ba fere baa u yerre-i, ba ceraa ba da fiisaanḡu gbula.»

¹²Ku'i cie Diiloḡ-baamba-i, bamaḡ nuḡḡ u nuḡḡu-i aa haa ba nanḡa-i Yesu-i-na, ba saaya ba hīrā ba kūma-i.

¹³Ku huḡḡgu-na, mi nu molo piiye baa-mi dḡḡ-i-na wuḡ: «Nyegēḡ nel daama-i: «A doḡ fieḡe-i-na, bamaḡ kuunḡ baa Itieḡo maama-i ba hōmmu-na, ba yunni dōlaa. *Diiloḡ-Yalle waanḡ-ma wuḡ ninsoḡo, kere ba ka fiisa, ba silaa ce weima; ba ka da ba muliema sullu-i.»

[§]14:9 **Karkuuyo:** Baḡ gbēḡ karkuuyo maḡ bande-i-na, da ba sisīḡ daanḡ-bīḡkūḡgu, ba bi-ku yaa karkuuyo-i. Ku gbāa waa nelieḡo, ku gbāa bi waa bīḡwuḡoḡo'i baḡ sisāanḡ.

wuo: «Diilonḡ-berru maḡ cimmu niehäi-muuḡ daamu-na, kāaḡ na ka kūna-duo hiēma-na.»

²Dörpöwörbilo-diēlāḡo ta kā ka jier u kaanga-i hiēkuole-na. Pābabalanni naḡ temma doḡ ta ni kar biḡwobalḡo dānyuoḡ waa bamaḡ nuo-i aa ba ta ba dūuna u karkuuyo^{‡‡} yaanga-na. Pāḡ daani maama saa naa fa baa jamma-i.

³Hāaliḡ-wuoḡo kā ka jul u kaanga-i dāmman-nuoraangu-na. Hūmma bir hiere ḡaa bikuloḡ-tāmna, a ce dumaango-na bimbaamba maḡ waa hiere hūmma-na baa ku.

⁴Sieliḡ-wuoḡo kā ka jier u kaanga-i nuoranni-na baa hūnfonna-na, hūmma bir hiere tāmna. ⁵Miē nu dörpöwörbiloḡo maḡ hūmma tierḡo-i u ciera wuo: «Diilo, nuoni maḡ dii, nuoni maḡ waa; nuoni maḡ Diilonḡ nuo, ḡ fafaangu temma si dii.

Niḡ ciē nel daama-i dumaa, ma yaanga yaa dumaango-na.

⁶Baḡ kuo ḡ baamba-i baa ḡ *pöpuörbiemba-i,

ku'i ciē ḡ hā-ba tāmna wuo ba nyḡḡ. Baḡ taa ba taara kumaḡ ba daa-ku.»

⁷Ku huongu-na, mi nu molo piye mumbuolmuḡ-teriengu-na wuo: «Ninsoḡo! Itienḡ nuo, Diilonḡ nuo, Weimantienḡ nuo, ḡ maacemma-i hiere ma faa. Da ḡ pä umaḡ baa kumaḡ, ku'i saaya baa-yo.»

⁸Naaliḡ-wuoḡo kā ka jier u kaanga-i bāanyufelle-na. Die pāḡ bir ḡaa dāamu gbuu ta ku ye nuomba-i. ⁹Bāanguḡ fiē ku ye-ba, ba saa nanna ba cilobabalaḡo-i a fē Diilonḡ huongga-i, ba bir yaḡ aa ta ba tuora-yuo, ḡ siē suo wuo mamaḡ daaḡ-baḡ daama-i ma tierḡo yaa ufaḡo-i.

¹⁰⁻¹¹Diiluḡ-wuoḡo kā ka jier u ciingga-i biḡwobalḡo fḡḡḡtaaḡ-teterre-na, u nileiḡa-i hiere aa pāḡ bir da

kullu. Pānniḡ karaa nuomba-na ta ni muliēḡ-ba, baa gbuu ta ba wuo ba nyieni-i, ba saa nanna ba cilobabalaḡo-i, ba bir yaḡ aa ta ba tuora Dörwuonoḡo-i.

¹²Niediei-wuoḡo kā ka jul u kaanga-i nuorabuo naḡo-na, ba bi-yo Efurata. Nuoraḡ daa kuo pāḡ kuol a ce jāmatigibaa-ba maḡ hilaḡ baḡpagūḡu-na ba da ba da muncormu.

¹³Ku huongu-na, mi da *jīnabaa-ba siēi. Unaḡo taa u hel jūḡo nuḡu-na, unaḡo-i biḡwobalḡo nuḡu-na, unaḡo-i u pöpuörbiloḡo nuḡu-na.^{¶¶} Jīnabaa daaba waa ḡaa mamaalmba. ¹⁴Ba yaa *Sitāni cāraāamba-i ta ba ce himma-i. Ba ka wuoḡa gbura jāmatigibaa-ba-i hiere hiēma-na wuo ba ji gāḡ baa Diilonḡo-i Weimantienḡo-i uḡ ka pigāaḡ u jāyāmma-i yiingḡ maḡ nuo-i.

¹⁵Itienḡ waaḡ-ma wuo: «Nienḡ, mi ka jo ḡaa cuoyuo muo. Umaḡ duo saa gonya duofūmma aa tigiḡ tiēna baa u joḡorbaa-ba-i u nuongu-na, u yuḡu dōlaa. U siē hel bebelle, a ce dumaango-na senserre siē da-yo baa banamba-i.»

¹⁶Jīnabaa baa tigiḡ jāmatigibaa-ba-i terienḡu naḡu-na, ba bi-ku ebiremma-na «Armagedō».

¹⁷Dörpöwörbiloḡo maḡ niehäi-wuoḡo fara jier u ciingga-i a guola fafalmu-i. Miē nu molo piye da gbagaga fḡḡḡtaaḡ-teterre-na Diilodubuo-i-na wuo: «Ma tiē!»

¹⁸Huoḡu faḡu-na, diilonḡ wuo doḡ tuo nyiesiḡ aa tuo naar, terni-i hiere ijeni. Hiēma gbuu sagalla baa fḡḡḡ. Diilonḡ uḡ hielaa nelbiliemba-i ma temma saa sagalla dede! ¹⁹Maḡ sagalaaya dumaango-na, nebuo maḡ baḡ biḡ-yoḡ *Babilōni-i wuo taalnu soḡmma siēi. U maacembabalamma saa karaanu Diilonḡo-i, wuo pigāaḡ-yo

‡‡16:2 *Karkuuyo*: Nienḡ 14.9 baa naaru-i-na cicaara-i-na.

¶¶16:13 Biḡwobalḡo yaa biḡwuonoḡo maḡ hilaā hūmma-na aa u pöpuörbiloḡo yaa umaḡ hilaā hiēma-na. Nienḡ sapitiri-i-na 13.

u jäyamma-i. U cie-yo ŋaa ba hāa moloŋo kombabalamma u nyuŋ. Aa nileiŋa naŋa-i jāmālābaa-ba-na hiere aa muonu. ²⁰Tänni gbuo hiere baa dāmman-ŋuoraanŋuŋ diyaa hīema maŋ huonŋa-i, molo saa suu niŋ curaa kusuoŋ-nu. ²¹Diiloŋ wuu tuu dāa baa tämpēkänkareiŋa u naŋ nuomba-i. Tälle diei gbāa yu kilobaa komuonŋa hāi. Kuŋ gbuu silaa balan cor dumaanŋo-na, nuomba ta ba tuora Diiloŋo-i.

Babiloni dii ŋaa saasorcieŋo

17 Ku huonŋu-na, *dōrpōpuōrb-
biemba niehāi maŋ waa baa cimmu niehāi, unanŋo jo ji gbē-mi wuu: «Jo mi ji pigāan-ni kumaŋ ka haa saasorcieŋo maŋ tīenaana kanni holma-na. ²Jāmatigibaa-ba-i hīema-na hiere ba gaala baa-yo, u guolaaya nuomba yunni-i cor baa u saasorsīnni-i nileiŋa-na hiere.»

³Uŋ waan mafamma-i, *Diiloŋ-Yal die sire-mie. Mi da dōrpōpuōrbiloŋ daa u kāa baa-mi hieŋ-nu. Mie mi ne da cieŋo naŋo tīenaana biŋwodāama naŋo-na, Diiloŋo tuosīnniŋ-yireiŋa'i nyegāan gbuo biŋwuonŋ daayo-i hiere. U waa baa yunni niehāi baa yieŋa cīncieluo. ⁴Cieŋ daayo naa gbuu diyaa u fere baa kompafafanŋa naŋa, ka waa dāa kaanŋa. Sēne saa waa dei u nuonŋu-na baa u nieŋa-na a naara u niibilenni-i. Sēne-ciinŋa waa u naŋa-na, kaa naa yu baa kakarkuoŋ-bimbīnni, baa saasor-bimbīnni. ⁵Yerre nande naa nyegēŋ u yaadamma-na. Di yuŋgu naa fuo. Ku yaa daaku wuu: «Babilonibu yaa-i, saasorbaa-ba nyu yaa-i, kakarkuoŋo maŋ cieŋ hiere miwaanŋo-na u nyu yaa-i.»

⁶Mi ne da cieŋ daayo nyuonŋ Diiloŋ-baamba tamma-i a ye cor kolman temma. Baŋ ku bamaŋ Yesu maama-na, u nyuonŋ ba tamma-i ye. Miŋ daa cieŋ daayo-i danŋ damma-i, ku ce-mi gberē. ⁷Dōrpōpuōrbiloŋ wuu gbē-mi wuu: «Baa

yanŋ ku ce-ni gberē! Cieŋ daayo-i baa biŋwuonŋo maŋ tūyāa-yo, mi ka firre-bei pigāan-ni. ⁸Niŋ daa biŋwuonŋo maŋ daayo-i baa yunni niehāi baa yieŋa cīncieluo-i, uu naa waa yiinaa-i-na, ŋga fiefie-i-na uu si dii, u kuu. Ŋga u ka sire hel fobabalaanŋu-na. Duo hel, u ka kā baa u yaanŋa ka kōsuonŋ u fere. Nel-biliemba maŋ ba yireiŋa si dii cicēlman-sebe-i-na dii miwaanŋo jīnamma-na, da ba ji da-yo, ku ka ce-ba gberē. Uu naa waa, fiefie-i-na, uu si dii, ŋga u ka bir jo.

⁹«Terieŋ daaku-na fuo ŋ waa cēcēmuntieŋ nuu baa nelnurān nuu. Biŋwuonŋo yunni niehāi pigāanŋ tänni niehāi cieŋ daayonŋ tīenaana nimanŋ nuu-i. Ni bi pigāanŋ jāmatigibaa niehāi. ¹⁰Jāmatigibaa niehāi-baanŋ daaba-na, ba ndii cie ba bāanŋu-i cor tī, aa u diei dii tuu ce u kūnŋu-i; niehāi-wuonŋo saa hi nyugūŋ yogo. Duo ji nyugūŋ, u sie co. ¹¹Biŋwuonŋo maŋ naa waa aa u saa ji waa, u nuŋgu dii jāmatigibaa niehāi-baanŋ daaba-na. U ka tiraa bir jo ji ce jāmatigi, ba ce jāmatigibaa niisie. U ka kā baa u yaanŋa ka kōsuonŋ u fere.

¹²«Yieŋa cīncieluo maŋ niŋ daa-ya biŋwuonŋo-na daaya-i, jāmatigibaa-ba'i dumaanŋo-na, ŋga ba saa doŋ ba bāanŋu-i yogo. Ba ka hā-ba hūmelle-i ba ce ba bāanŋu-i baa biŋwuonŋo-i ler diei yonŋ. ¹³Nelma diei dii jāmatigibaa daaba hōmmu-na hiere; ma yaa daama: a ce ba fōŋgūo-i ta ba cāa biŋwuonŋo-i baa-yo. ¹⁴Ba ka sire ka kar berru *Tūmbiloŋo-na, ŋga Tūmbiloŋ uŋ yēŋ yuntaamba-i hiere ba Yuntieŋo, aa tiraa waa jāmatigibaa-ba-i hiere ba Jāmatigi, u ka yar-ba. U baamba-i, uŋ bīe bamaŋ, u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuu-i, bamaŋ haa ba naŋga-i yuu ba ka bi yar jāmatigibaa daaba-i.»

¹⁵Dōrpōpuōrbiloŋo tiraa gbē-mi wuu: «Niŋ daa kanni maŋ saasorcieŋ uŋ tīenaana kusuoŋ-nu, ni pigāanŋ nuomba'i dumaanŋo-na, ni pigāanŋ nileiŋa'i

dumaņo-na, ni pigāaņ nelmambaa-ba'i dumaņo-na. ¹⁶Niņ daa yieņa cīncieluo maņ daaya-i, mi waaņ-ma baa-ni mie jāmatigibaa-ba'i dumaņo-na; bafamba-i baa bīņwuoņo-i ba ka bigāaņ saasorcieņo-i. Ba ka hūu u nagāņ-niini-i aa firre-yuo yaņ-yo bebelle. Ba ka wuo-yo aa caa u boini-i baa dāamu. ¹⁷Diiloņo yaa diyaa-ma ba hōmmu-na wuo ba ce-ma dumaņo-na, kere u taara-mei dumei. Ba ka ce kuuduņgu a ce ba fōņgūo-i ta ba cāa bīņwuoņo-i baa-yo. Ba ka ta ba ce dumei ba cie Diiloņo uņ waaņ mamaņ hiere maņ ka perieņ ce yiingū maņ nuo-i.

¹⁸«Aa niņ daa cieņo maņ daayo-i, u yaa *Babilōni-i, u yaa nebuo-i, u yaa jāmatigibaa-ba-i hīema-na hiere ba yungu-na.»

Babilōni muonumma hii

18 Ku huoņgu-na, mi da *dōrpōpuōr-biloņo naņo hilaa dōrō-i-na tuo hiire u jo. U waa nelbuo, u taa u caa ņaa duoļeņo, a ce hīema-i hiere da cerre. ²U piie da gbagaga wuo:

«U muyaanu! Babilōnibuo muyaanu hiere.

Teriņgu cie *jīna ba teriņgu fiefie-i-na, ku cie jīna ba muncōmmu.

Huribabalaamba maņ molo sa taara u da ba yufelle, ba kāa ka tie kusuoņ-nu'i.^{§§}

³Nuomba-i nileiņa-na hiere ba diyaa ba gboluoņgu u saasorsībalanni-na. Jāmatigibaa-ba-i hīema-na hiere ba gaala baa-yo aa u bisīnniņ-hālmaaņgu cie torgociraamba ce waamba hīema-na hiere.»

⁴Ku huoņgu-na, mi tiraa nu molo pi- iye dōrō-i-na wuo: «Mei baaņ namaa, siireņ na hel *Babilōni huoņga-na, ni

ma'i sī, na nunni ka waa u āmbabalma- na, aa kumaņ ka haa-yuo, da na tīena, ku ka bi haa-nei. ⁵U āmbabalma haaya ma-naa fuo ka ta ma yieya diiloņo-i. Ma diei-maama saa karaanu Diiloņo-i.

⁶Uņ haa kumaņ banamba-na, suuņ ku sōlaaņgu-i yuo. Uņ cie karaaņgu maņ baa nuōmba-i, cieņ ku temma yuo na tir. Uņ hāa nuōmba-i koņgbaaņ maņ temma-i ba nyōņ, diyaaņ mamaņ bie yaņ mafamma-i tir na hā-yo. ⁷Uņ taaraaya yerre-i dumaa, aa ce u bāaņgu-i du- maa baa gbeiņa-i, haaņ muliema-i yuo dumei baa yaahuolo-i. Duo ce u tuo pi- iye u huoņ-na wuo: «Mii dii ta mi ce mi bāaņgu-i ņaa jāmatigi muo. Bikul- cieņ muo sī, aa balaaņgu ceraa ku da-mi.»

⁸Yinduoņgu yoņ āmbabalma-i hiere ma ka cure-yuo: Jarma ka har-yuo, balaaņgu ka har-yuo, nyulmu ka bi har-yuo. Fuo fere-i dāamu ka caa-yo. Ku pigāaņ wuo Diiloņ-berru-i ponsaaņ-duulu sī.»*

⁹Jāmatigibaa-ba-i hīema-na hiere baņ gaala baa-yo aa ce ba bāaņgu-i baa-yo, da ba ji da nyaasīnni-i tugugu u yudōrō-i- na, ba ka pāņ haa ba nammu-i ba yunnīņ ta ba kaal. ¹⁰Korma ka da-ba ba yiera da yargaa ta ba fara ba ne aa ta ba piie wuo:

«Gbere hayo-i temma-i daayo-i!

Babilōni naņ sūļ daama!

Nuo baa ņ fōņgūo-i baa ņ bōbōima-i hiere ņ guoļamma saa gbuu boņ bāaņgu.»†

¹¹Torgociraamba-i hiere hīema-na ba ka bi waa kuliņ-kaaluņ-nu wuo molo sie da sāa ba niisuorni-i. ¹²Sēne dii baa-ba, baa wargbe, baa niibilefafanni-i ni sīnni- na hiere, baa kompafafammu-i mu sīnni- na hiere, baa denni maņ hūoņ vāmmu, baa gbēļņ-nyieņiņ-bīmbīnni-i ni sīnni- na hiere, baa daafafanniņ-bīmbīnni-i ni sīnni-na hiere, baa kōvēllūņ-bīmbīnni-i

§§18:2 Niēņ Isayi sebe-i-na (Ésaie) 13.19-22.

*18:8 Niēņ Isayi sebe-i-na (Ésaie) 48.8-9.

†18:10 Niēņ Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 26.16-17.

ni sïnni-na hiere, baa källuŋ-nobimba-i ba sïnni-na hiere, baa tälëfefeŋa-i a sïnni-na hiere. ¹³ Baŋ ceŋ nantiilma-i baa fielu maŋ, duu dii du sïnni-na hiere, baa natikolobaa-ba-i, baa *miir baa wusünambaa-ba-i. Duvëŋo dii, namma dii, jümmu dii, dïmma dii, niimba dii, tülmba dii, sünaamba dii, wotorobaa-ba dii, koraamba bi dii.[†] ¹⁴ Ba ka ta ba piye wu: «Babiloni, niŋ taa ŋ kuye nimaŋ hiere ni taa nyaasinniŋ, ŋ bïmbifafanni taa aa yaŋ-ni; ŋ cëraa ŋ tiraa da-ni.»

¹⁵ Torgociraamba maŋ cie bïŋküntaamba Babiloni-i-na, korma ka da-ba ba yiera da yargaa ta ba fara ba ne aa ta ba kaal kuliŋ-kaaluŋgu[¶] ¹⁶ aa ta ba piye wu:

«Gbere hayo-i temma-i daayo-i!

Nebu maŋ taa u diyaa u fere baa kompaafammu-i mu sïnni-na hiere, baa niibilefafanni-i ni sïnni-na hiere, baa sëne-bïmbïnni-i ni sïnni-na hiere.

¹⁷ Bïmbifafaŋ daani bïenammasaa gbuu boŋ baaŋgu.»

Bamaŋ taaraayaŋ ba nuŋ-juuru-i dammaŋ-nuoraanŋu-na: Baatonŋ-gbartaamba-i, huncortaamba-i, baa bamaŋ cieŋ maacemma baatombaa-bana, da ba ji da nyaasinni-i tugugu nelle yudoro-i-na, ba ka yiera da yargaa ¹⁸ ta ba fara ba ne aa ta ba piye da gbagaga wu: «Nel daade bōbōima temma saa waa!» ¹⁹ Ba ka küŋl hiema künnna ba yunni-na aa haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal aa ta ba piye wu:

«Gbere hayo-i temma-i daayo-i!
Nebu maŋ cie baatontaamba ce waamba hiere baa u bisinniŋ-hälmaanŋu-i, u bïenammasaa gbuu boŋ baaŋgu.»[§]

²⁰ Dortaanŋ namaa, taa na nye! Diilonŋ-baanŋ namaa, taa na nye! Yesu *pōpōur-bieŋ namaa, taa na nye! *Diilopōpōur-bieŋ namaa, taa na bi nye! Nebu daa uŋ cie karaanŋu maŋ baa-na, Diilonŋo pāa-yo baa kufanŋu sullu yaa-i.

²¹ Ku huonŋu-na, mi da *dōpōpōur-bilonoŋ naŋo-i, fŋŋgū waa-yu. U biyaa tämpëbu waaŋo-i, uu dii ŋaa namelle, a fara naŋ-yo dii-yo dammaŋ-nuoraanŋu-na aa cira: «Babiloni, nu baa ŋ bōbōima-i hiere, ba ka fara nanna-nie dumande'i nu-i, molo sie tiraa da ŋ yufelle. ²² Fānaa sie ji waa ŋ huonŋa-na, koncomaraamba sie ji waa, tulahlultaamba sie ji waa, gbamaraamba sie ji waa, nagāŋ-maacenciraamba sie ji waa. Molo cëraa u tiraa nu buonŋ duma ŋ huonŋa-na. ²³ Fitŋ-cecërma ka gbuo gbula. Molo sa ji tiraa waŋ cejälleŋ-maama ŋ huonŋa-na. Kumaŋ cie ku gbuo-nie dumaanŋo-na, ŋ torgociraamba cie ba fere ba temma si dii hiema-na hiere, aa ŋ piera nuamba-i nileŋa-na hiere baa ŋ isomma-i. ²⁴ A naara kufanŋu-i, ba ku Diilopōpōurbiemba-i baa Diilonŋ-baamba-i naŋ huonŋa yaa nu-i. Baŋ ku bamaŋ hiere hiema-na, ŋ nuŋŋu dii ba kuliŋgu-na.»

19 Ku huonŋu-na, mi nu ŋaa nelpünŋu'i piyeŋ da gbagaga doro-i-na wu:

«Yaanŋ i tie jaal Diilonŋo-i!

Konkoro dii baa u yaa-i, bōbōima gbie baa u yaa-i,

himma dii baa u yaa-i.

² U maacemma faa aa ma yaanŋa yaa dumaanŋo-na.

[†]18:13 Nienŋ Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 27.12-13,22.

[¶]18:15 Nienŋ Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 27.31,36.

[§]18:19 Nienŋ Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 27.29-34.

U gāaŋ baa saasorcenampānto maŋ taa u celieŋ nuōmba-i hīema-na hiere baa u kakarkuoŋo-i.

Uŋ kuō Diiloŋ-cāarāamba maŋ, Diiloŋo suu ku sōlaaŋgu-i yuo.

³ Nebuo daayo dāamu sa ji diŋ dede, u nyaasīnni sa ji yaŋ wurma-i dede.» Aa naa tiraa cira:

«Yaŋ i tie jaal Diiloŋo-i!»

⁴ Bīncuoōmba komorre baa ba naa-baaŋ daaba-i, a naara bimuōmba naa-baaŋ daaba-i**, ba sire dūuna jaal Diiloŋo-i fīŋgōtaŋ-teterre-na aa ta ba piie yuo: «Nīnsoŋo! Yaŋ i tie jaal Diiloŋo-i!»

Tūmbiloŋo dōrŋo ponsaŋgu-i

⁵ Mafammaŋ cie, molo nie piie fīŋgōtaŋ-teterre yaŋga-na wuo:

«Yaŋ i tie jaal Diiloŋo-i!

Namaa namaŋ cāaŋ-yoŋ, namaa namaŋ kāaŋ-yoŋ, nelbōmbōmbaa namaŋo-i, baa nyuoŋyuo-baaŋ namaŋo-i hiere, taa na jaal Diiloŋo-i.»

⁶ Ku huoŋgu-na, mi da ŋaa nelpūŋgu'i piieŋ. Ba piie yuo taa u du ŋaa hūnju-lamma. Ku waa ŋaa diiloŋ-naarma. Ba taa ba piie yuo:

«Yaŋ i tie jaal Diiloŋo-i!

Itieŋo-i Diiloŋo-i Weimantieŋo yaa weima-i hiere ma yuŋ-nu fiefie-i.

⁷ Yaŋ i yaŋ i hōmmu fē i tie nye aa tie gbēlieŋ Diiloŋo-i!

*Tūmbiloŋo dōrŋo ponsaŋgu hii tī, u dōrŋo tigiŋ u fere tī.

⁸ Ba hāa dōrcieŋo-i joŋgorfēleŋo u dii. Baŋ nyie-yo baa kompaŋga maŋ, ka caa da muimui!»

Kompaŋ daaka pigāaŋ Diiloŋ-baamba maacenfafamma yaa-i.

⁹ *Dōrŋo puōrbiloŋo gbē-mi wuo: «Nyegēŋ nel daama-i wuo: «Baŋ bīe bamaŋ *Tūmbiloŋo källe-na, ba yunni dōlaa.» Aa tiraa cira: «Nel daama-i

hiere ma hilaa Diilo fuo fereŋ nuŋ-nu, huhurma sī mei.»

¹⁰ Mi dūuna u yaŋga-na mie mi jaalo, u gbē-mi wuo: «Baa ce dumaa! Muo baa nuōŋo-i baa bamaŋ wuo yaŋ Yesuŋ juō baa nīnsoŋo maŋ u hūmelle-i, ii dii kuuduōŋgu yaa-i. Diiloŋ-cāarāaŋ mie hiere, unaa saa maar unao. Diiloŋo'i gbē baa jaaluŋ daaku temma-i.»

Yesuŋ juō baa nīnsoŋo maŋ, *Diiloŋo puōrbiemaŋ waŋ mamaŋ hiere, ma hilaa u yaa nuō-i.

Berru wuyaa bīŋwobaloŋo-i

¹¹ Ku huōŋgu-na, mi da dōrŋo puurii. Uŋ puurii dumaŋo-na, mi da naacolŋo naŋo nyugāaŋ sūmpilaŋ-na. Ba bī naacolŋo-i Nelviioŋo, u yerre nande yaa Nīnsontieŋo. U suō germa aa u ce berru-i u nīnsoŋ-na. ¹² U yufieŋa taa a caa ŋaa dāamu, aa nyantuolbaa-ba waa bōi u yuŋgu-na. Yerre nande naa nyegēŋ yuo, da ma hel fuō-i-na molo sa suō di yuŋgu-i. ¹³ Joŋgoruo maŋ waa u nuōŋgu-na, uu naa gbuo baa tāmma hiere. U yerre nande yaa waa wuo: Diiloŋ-nelma. ¹⁴ Dōrsorosibaa-ba cu u huōŋ-nu baa sūmpielmba aa naa dii bīmbīpielni, dugaŋgu saa waa ku diei nuō. ¹⁵ Ji-gāpōruōŋgu waa u nuŋgu-na, ku maama saa naa fa baa dōdōlma-i. U ka ce ku yaa-i a muo nuōmba-i nīleŋa-na hiere. U yaa ka waa ba yuŋ-nu baa kōlluŋ-būole. U yaa ka bi kāmāal-ba ŋaa baŋ kāmāal *eresē dumaa a hiel u hūmma-i, ku yaa ba ka suō Itieŋo-i Diiloŋo jāyāmma-i. ¹⁶ U sīnni nyegāaŋ u joŋgoruo-i-na baa u corre-na wuo: «Jāmatigi ba Jāmatigi, yuntaamba Yuntieŋo.»

¹⁷ Ku huōŋgu-na, mi da *dōrŋo puōrbiloŋo naŋo yieraaya bāanyufelle-na. Wuo piie da gbagaga baa dūnaamba-i baa kpaalbaa-ba-i dii fēnfēlle-na wuo: «Diiloŋo cie källe, juōŋ na ji wuo

**19:4 Bīncuoŋ daaba-i baa bimuoŋ daaba-i, nieŋ 4.4,6.

niiwuoni-i. ¹⁸ Juoŋ na ji wuo jāmatigi ba kūōma-i baa sorosi ba maama-i, baa ba yuntaamba bi maama-i. Juoŋ na ji wuo sūnaamba-i baa ba taamba kūōma-i. Nelbiliba-i hiere ba kūōma dii: Kōraamba-i baa nebimba-i, ba kūōma dii; nelbōmbōmbaa-ba-i baa nyuonyu-baamba maama bi dii, juoŋ na ji wuo.»

¹⁹ Ku huoŋgu-na, mi da biŋwobalŋo-i baa jāmatigibaa-ba-i hiema-na hiere ba tigiŋ baa ba sorosibaa-ba-i da ba ce berru baa sūmpilantieŋo-i baa u bi sorosibaa-ba-i. ²⁰ Sūmpilantieŋ wuo bel biŋwobalŋo-i baa u pōpōrbiloŋo-i^{††}. Pōpōrbiloŋo faŋo yaa taa u ce gbereweima-i u cu nuōmba yammu-i ba ta ba cu biŋwobalŋo huoŋ-nu. Bamaŋ naa haa biŋwobalŋo dānyuo-i ba fereŋ nuō aa ta ba dūuna u karkuuyo^{‡‡} yaanŋa-na, u cie gbereweima famma yaa a pira-bei. Sūmpilantieŋ uŋ bilaa-ba, wuo dii-ba cicēlma dāŋgbōguoŋgu naŋ temma-na, ku maama saa fa baa hūlāŋgu-i. ²¹ Aa naa ko ba sorosibaa-ba-i hiere nanna baa jigāpōruoŋgu maŋ waa u nuŋgu-na. Dūnaamba-i hiere baa kpaalbaa-ba-i baa jo ji ta ba ce ba bāŋgu-i.

Bieŋ nuosiba ndii yuntesīnni-i

20 Ku huoŋgu-na, mie mi ne da ¹ *dōrpōpōrbiloŋo naŋo hiire u jo. Fobabalaŋgu diele waa u naŋga-na baa jōlŋōbuō naŋo. ² Uŋ juo ji hi, u bel jīēbīncōŋo-i. U yerre yaa *Sitāni, dinande yaa *Bigāārāŋo. U bilaa-yo vaa-yo baa jōlŋō-i u duō ce bieŋ nuosiba ndii. ³ Uŋ vaa-yo dumaŋo-na, u se-yo dii-yo fobabalaŋgu-na aa gbonu-kuō baa diele-i aa tielaa-kuō wuo u baa gbāa hel

ka pira moloŋo bieŋ daaya hōlma-na. Bieŋ daaya da a cor, ba ka suō hiel-ō nanna u da yinni celle.

⁴ Kufanŋu huoŋgu-na, mi da fōŋŋōtaanŋ-titieŋa. Bamaŋ waa tiēna-yei ba hāa-ba fōŋŋō-i ba ta ba ger. Aa baŋ kuō bamaŋ wuo ba cuu Yesu ninsōŋo huōŋ-nu, baŋ kuō bamaŋ Diiloŋ-nelma maama-na, mie bi da bafamba yaleiŋa-i. Kufanŋu taamba saa ta ba dūuna biŋwobalŋo yaanŋa-na baa u karkuuyo^{¶¶} bi yaanŋa-na. Ba saa naa bi haa u dānyuo-i ba fereŋ nuō. Kuŋ cie dumaŋo-na, baa sire kuōŋ-nelle-na a jo ji tiēna fōŋŋō-i-na baa *Kirsā-i da ba ce bieŋ nuosiba ndii. ⁵ Kuomba sirediēlamma yaa-i mafamma-i. Banamba ka cie bieŋ daaya ka tī aa ba suō sire. ⁶ Bamaŋ ka sire sirediēlamma-na, ba yunni dōlaa! Baŋ yeŋ Diiloŋ-baamba, hāalīŋ-kuliŋgu yufelle bei. Ba ka ce *Diilōjigāntaamba baa *Kirsā jigāntaamba aa ba ka tiēna fōŋŋō-i-na baa Kirsā-i bieŋ nuosiba ndii daayo-na.

Ba yaraa Sitāni-i

⁷ Bieŋ nuosiba ndii-waŋ daaya da a cor, ba ka hiel *Sitāni-i u kaso-i-na. ⁸ Duō hel, u ka wuōra biŋ nileiŋa-na hiere a tāal Gōgi-i baa Magōgi-i^{§§}. Ba bī nelbiliba yaa dumaŋo-na. U ka wuōra gbura-bei wuo ba ji ce berru baa Diiloŋo-i. Ba ka hel ŋaa nyeiŋo. ⁹ Ba hilaa terni-na hiere a jo ji dii Diiloŋ-baamba terieŋgu-i huōŋga, Diiloŋ uŋ kuyēŋ nelle maŋ maama-i, ba juo ji dii-de huōŋga. Ŋga dāamu hilaa dōrō-i-na a jo ji kukul-ba hiere. ¹⁰ Sitāni maŋ taa u tāal-ba, ba bilaa ufaŋo-i

^{††}19:20 Biŋwobalŋo yaa biŋwuōŋo maŋ hilaa hūmma-na aa u pōpōrbiloŋo yaa umaŋ hilaa hiema-na. Nieŋ sapitiri 13 baa 16.13.

^{‡‡}19:20 *Karkuuyo*: Nieŋ 14.9 baa naaruō-i-na cicaara-i-na.

^{¶¶}20:4 *Karkuuyo*: Nieŋ 14.9 baa naaruō-i-na cicaara-i-na.

^{§§}20:8 *Gōgi-i baa Magōgi-i*: Ba bī Diiloŋ-bigāārāmba yaa dumaŋo-na bande-i-na. Nieŋ Esekiel sebe-i-na (Ezéchiel) 38.2; 39.1.

dii-yo dängböguŋgu-na u kã ka yuo bñwobalŋo-i baa u pöpuorbilongo-i*. Ba ka ce sülma-i terieŋgu-na baaŋgu-i baa isuŋgu-i ba sa ji hel-mei dede.

Diilonŋ uŋ ka ger dumaa

¹¹Ku huongu-na, mi da fñgötaañ-tetemuo naŋo-i, u waa uupilaŋo; baa u Tienŋo-i u döw. Döw-i baa hiema-i ni gbar halaŋ kutieŋ caaŋgu-na, molo saa ji tiraa da-ni. ¹²Ku huongu-na, mi da nelbömbömbaa-ba maŋ kuu baa nyuonyuo-baamba-i hierere, ba yieraaya fñgötaañ-teterre yaaŋga-na, aa da sebebäa-ba namba puurii, aa bi da cicëlmaŋ-wuonŋo puurii. Baa ger kuonŋ daaba-i hierere ba ändaanŋu-i a saanu baa baŋ cie kumaŋ hiema-na, a saanu baa mamaŋ nyegäaŋ sebebäa daaba-na. ¹³Hümmanŋ wuyaa nuamba maŋ hierere, maa jo baa-ba. Kuliingŋu-i baa kuonŋ-nellenŋ wuyaa bamaŋ hierere, nie jo baa-ba. Baa ger ba ändaanŋu-i hierere a saanu baa ba maacemma-i. ¹⁴Baŋ juw ger-ba ti, baa se kuliingŋu-i baa kuonŋ-nelle-i dii-ni dängböguŋgu-na. Häälñ-kuliingŋu yaa dängböguŋ daaku-i. ¹⁵Bamaŋ yireiŋa-i saa waa cicëlmaŋ-sebe-i-na hierere baa bi se bafamba-i dii-ba dängböguŋgu-na.

Dörfelero baa hiēfelemma

21 Ku huongu-na, mi da dörfelero baa hiēfelemma†. Nimañ waa dielūo-i-na ni gbuyaa. Dämmanŋ-nuoraanŋu saa waa. ²Aa da Diilonŋo nelle hilaa döw-i-na ta di hiire di jo. Yerusalemufelero yaa juwŋ

dumaanŋo-na. U maama saa fa baa fafaanŋu-i. U gbuu migäaŋ u fere ŋaa sñjārāŋ uŋ diiyanŋ u fere dumaa duw ka puona baa u döwŋo-i. ³Mie nu molo piiye da gbagaga fñgötaañ-teterre-na wuw: «Diilonŋ-muntienammu dii nelbiliemba hōlma-na fiefie-i-na! U ka tiēna baa-ba, ba ka ce u baamba. Fuw fere yaa ka waa baa-ba, u'i ka waa ba Diilonŋo-i.† ⁴U ka hur ba nyinyōlma-i hierere. Kuliingŋu sie tiraa waa, balaanŋu sie tiraa waa, kaalunŋu sie tiraa waa, muliēma sie tiraa waa. Äncōlōmma gbuyaa hierere.»

⁵Kufanŋu huongu-na, umañ tiēnaana fñgötaañ-teterre-na u cira: «Fiefie-i-na, mi bir bñmbñnni-i hierere niifelenni.» Aa gbē-mi wuw: «Nel daama-i hierere ninsōŋo, nyegēŋ-ma ŋ jīna. Huhurma si dii-mei.»

⁶Aa tiraa cira: «Fiefie-i-na, mi cie mi maacemma-i ti! Muwēmi yaanŋa-i, muwēmi huongu-i; muwēmi mundommu-i, muwēmi mumbālmui-i.† Hñŋkuosñŋ da ni bel umañ, mi ka hä-yo cicëlmaŋ-hñnfoelenŋ-hümma-i gbāngbāŋ u nyōŋ.** ⁷Da ku saa yar umañ, mi ka pā-yo pāŋ daama yaa-i. Mi ka waa u Diilonŋ muw aa u waa mi bepolŋo. ⁸Aa kortaamba-i baa bamaŋ naana mi hümelle-i, baa pöpraamba-i, baa nelkuraamba-i, baa bamaŋ cieŋ bñwosñnni-i, baa isuotaamba-i, baa cufēbuoltaamba-i ka hel baa coikartaamba-i ba ka dii bafamba-i dängböguŋgu naŋ temma-na, ku maama saa fa baa hülāanŋu-i. Häälñ-kuliingŋu yaa ka waa kufanŋu-i.»

*20:10 Bñwobalŋo-i baa u pöpuorbilongo-i, ne-ku 19.20 baa naaruw-i cicaara-i-na.

†21:1 *Dörfelero baa hiēfelemma*: Nienŋ Isayi sebe-i-na (Ésaie) 65.17.

‡21:3 Nienŋ Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 37.27.

§21:4 Nienŋ Isayi sebe-i-na (Ésaie) 25.8; 35.10; 65.19.

§21:6 Nienŋ 1.8.

**21:6 Nienŋ Isayi sebe-i-na (Ésaie) 55.1.

Yerusalemufeleŋo

⁹*Dörpöpuörbiemba niehäi-baamba maŋ naa bella cimmu niehäi-muumu-i baa ämbalperiema-i mu hömmu-na, unaŋo jo ji gbē-mi wuo: «Jo mi ji pigāaŋ-ni sinjārāŋo-i, jo ŋ ji da *Tümbiloŋo dörŋo-i.»

¹⁰*Diiloŋ-Yal die sire-mie. Mi da dörpöpuörbiloŋo kää baa-mi tänujaataama naŋo dörö-i-na ka pigāaŋ-mi Diiloŋo nelle-i, ka pigāaŋ-mi Yerusalemu maŋ hilaä dörö-i-na tuo hiire u jo. ¹¹Diiloŋo naa ce u tuo caa da kpoikpoi ŋaa fuo uŋ caa dumaa. U taa u caa ŋaa jape-tämpëlle, da muimui ŋaa kamoeyilanni. ¹²Kokojaataama naŋo naa dii-yo huŋga, baa dumieŋa cīncieluo a häi, baa dörpöpuörbiemba cīncieluo ba bi häi ba ta ba niya dumieŋ daaya-i. Baa naa nyegēŋ *Isirahel dūnni cīncieluo ni häi niini yireiŋa-i dumieŋa yammu-na, dūŋgu dūŋgu baa ku dumelle. ¹³Dumieŋa sa-a-siei waa koko yammu naa-i na hiere: a siei bāpagūŋgu-na, a siei bāsuuruŋgu-na, a siei doryaŋga-na, a bi siei cicaaryaŋga-na.†† ¹⁴Baa naa jīna koko daayo tuole-i baa tämpieŋ cīncieluo a häi. Baa naa bi nyegēŋ Tümbiloŋo *pöpuörbieŋ cīncieluo ba häi baamba yireiŋa-i tämpieŋ daaya-na.

¹⁵Kuufiŋgu waa baa dörpöpuörbiloŋo maŋ taa u piie baa-mi. Ku waa sēne-gboruŋgu. Uu naa saaya u fi nelle-i baa di dumieŋ-yammu-i baa koko fuo fere-i hiere. ¹⁶Nelle naa waa pöŋönni naa, di pöpörma taa ma saa baa di kpokpomumma-i. Dörpöpuörbiloŋ wuo fi-de hiere baa u gboruŋgu-i a da yieŋgu diei yuu sitadibaa‡‡ neifieŋ-niediei; ku

saa baa kilobaa neifelle nuosü. Di pöpörma-i baa di kpokpomumma waa kuuduŋgu, halle baa di jajaatamma-i hiere. ¹⁷Wuo fi koko jajaatamma-i a da u yuu nelbilieŋ mie nakörni¶¶ komuŋ-niehäi baa ni naa; ku saa baa metiribaa komuŋa siei baa ba ndii temma. ¹⁸Koko daayo naa ma baa jape-tämpëlle, aa nelle fande fere-i di ma baa sēne kerre. Sēne daayo taa u ne u tänu ŋaa kamoele. ¹⁹Tämpëfeifeiŋa-i a sinni-na hiere a yaa naa ce tuolnu koko tuole-i: Dīelä-diele-i jape-tämpëlle, häälīŋ-diele-i safir-tämpëlle, sieliŋ-diele-i agate-tämpëlle, naaliŋ-diele-i emerodi-tämpëlle, ²⁰diiluŋ-diele-i onike-tämpëlle, niediei-diele-i sarduŋni-tämpëlle, niehäi-diele-i kirsoliti-tämpëlle, niisiei-diele-i beril-tämpëlle, nennaa-diele-i topasi-tämpëlle, cīnciel-diele-i kirsopasi-tämpëlle, cīncieluo baa dīelä-diele-i turkuosi-tämpëlle aa cīncieluo baa häälīŋ-diele-i ametisi-tämpëlle.

²¹Baa naa sisīŋ dumieŋa cīncieluo baa a häi-waaj daaya dūnfenni-i baa niibilenniŋ-tämpieŋa. Dūnfieŋgu diei tämpëfifille diei. Baa naa ce sēne-kerre a haa ponsanatigerre-na hiere. U taa u ne u tänu ŋaa kamoele.§§

²²Diiloŋ-dūŋgu saa waa nel daadena. Itieŋo-i Diiloŋo-i Weimantieŋo-i, baa *Tümbiloŋo-i, baŋ yeŋ ba fere, yungu si dii Diiloŋ-dūŋgu waama-na. ²³Diiloŋ uŋ cie di ta di caa kpoikpoi dumaŋona, bāaŋ-maama saa waa bei, ceiŋ-maama saa bi waa bei. Tümbiloŋo yaa waa ba fitīnuo-i. ²⁴Nuomba-i nileiŋa-

††21:13 Nieŋ Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 48.30-35.

‡‡21:16 *Sitadibaa*: Gireki ba niifinni-i. Sitadi diei yuu metiribaa nuosü. Terieŋgu faŋgu-na, sitadibaa neifieŋ-niediei yuu kilobaa neifelle nuosü temma.

¶¶21:17 *Nakörni*: Yiinataamba taa ba fi baa ba nakörni-i, a ce dumaŋo-na ba kuufiŋgu-i ba bi-ku nakoruŋgu. Nakoruŋgu diei saa baa metiri boluŋ temma.

§§21:21 Nieŋ Isayi sebe-i-na (Ésaie) 54.11-12.

na hiere, ba ka ta ba ce ba bāaŋgu-i nel daade cecerma-na. Jāmatigibaa-ba-i hiema-na hiere, ba ka jo baa ba nagāŋ-niini-i kusuŋ-nu'i. ²⁵Ba sa suŋ isuŋgu nel daade-na, a ce dumaŋo-na di dumieŋa yammu sa biŋ da. ²⁶Ba ka jo baa nileiŋa-i hiere a bimbifafanni-i baa a daluŋ-i kusuŋ-nu'i. ²⁷Ŋga biŋkūba-balaŋgu sie gbāa suur-die, pɔpɔraamba sie gbāa suur, coikartaamba sie bi gbāa suur. Baŋ nyegāŋ bamaŋ yireiŋa-i Tūmbiloŋo cicēlmaŋ-sebe-i-na, ba yaa ka suur yonj.*

22 *Dɔrpɔwɔrbilɔŋ wuɔ pigāŋ-mi cicēlmaŋ-nuoraŋgu-i. Ku gbuu ta ku ne da kilekilekile. Ku taa ku būŋ ku hel Diiloŋo-i baa Tūmbiloŋo-i ba teterre yaa nuŋ-i† ²ku suur neller-huŋga-na. Cicēlmaŋ-tibiŋgu waa nuoraŋ daaku kɔtɔnni hāi-i-na hiere. Ku taa ku maŋ cīncieluo i hāi benduole-na; ceŋo ceŋo ku maŋ. Ba taa ba ce perru baa ku fielu-i nileiŋa-na hiere. ³Diiloŋ uŋ haa u nubalaŋgu-i kumaŋ nuŋ-i, ku sie gbāa da nel daade-na.

Diiloŋo-i baa Tūmbiloŋo-i ba teterre ka waa neller-huŋga-na. Diiloŋo cāarāamba ka ta ba jo ba jaal-o die. ⁴Ba ka ta ba da u yufelle, u yerre ka nyegēŋ ba yaadamma-na. ⁵Itieŋo-i Diiloŋo ka ce terieŋgu-i cerre hā-ba. A ce dumaŋo-na ba sie tiraa ta ba suŋ isuŋgu nel daade-na; fitiŋ-maama sie tiraa waa-bei, bāaŋ-maama sie bi tiraa waa-bei. Ba ka tīe fɔŋgūŋo-i-na gbula, ba sa ji kā terieŋgu.

Yesu jomma piyaa

⁶Ku huŋgu-na, *dɔrpɔwɔrbilɔŋo gbē-mi wuɔ: «Nel daama-i hiere

ninsɔŋo, huhurma si dii-mei. Itieŋo-i Diiloŋo maŋ diyaŋ nelma-i u *pɔpɔwɔrbiemba nunni-na, u puɔraa u dɔrpɔwɔrbilɔŋo duɔ ji tūnu u cāarāamba-i mamaŋ ka ce yibieŋ daaya-na.»

⁷Yesu waan-ma wuɔ: «Nieiŋ, mi ka jo yibieŋ daaya-na! Bamaŋ bilaa nelma maŋ nyegāŋ sebe daayo-na nammu hāi, kutaamba yunni dɔlaa.»

⁸Nel daama-i hiere, muɔ Nsāa mi daa-ma nuɔ, aa tiraa nu-ma baa mi tūnni-i. Miŋ daa-ma dumaŋo-na, dɔrpɔwɔrbilɔŋo maŋ pigāŋ-mi baa-ma, mi dūuna u yaanga-na da mi jaal-o.

⁹U gbē-mi wuɔ: «Baa ce dumaa! Muɔ baa nuŋo-i hiere Diiloŋ-cāarāaŋ mie. Ii dii kuuduŋgu yaa baa ŋ natobimba-i *Diilopɔwɔrbiemba-i, baa bamaŋ bilaa sebe daayo nelma-i nammu hāi hiere; unaa saa maar unafɔ. Diiloŋo'i gbē baa jaaluŋ daaku temma-i!»

¹⁰Aa naa cira: «Nel daama cemman-huŋgu hii tī, a ce dumaŋo-na baa fuo mamaŋ nyegāŋ sebe daayo-na.

¹¹Bamaŋ cieŋ kuubabalaŋgu-i, ba cor baa ba kuubabalaŋgu cemman-i. Bamaŋ guɔlaaya ba fere, ba cor ba ta ba guɔla ba fere ba kā. Bamaŋ cieŋ ānfafamma-i, ba faya ba fere baa ma cemman-i. Bamaŋ biyaa Diiloŋ-maama-i, ba cor ba ta ba ce Diiloŋo huŋga-i.»

¹²Yesu waan-ma wuɔ: «Nieiŋ, mi ka jo yibieŋ daaya-na! Aa da mie mi jo, mi ka bel biŋkūŋgu mi nan-na ji pā neliŋo neliŋo baa u maacemma sulu-i.‡

¹³Muɔmei yaanga-i muɔmei huŋgu-i, muɔmei dielūɔ muɔmei tuogbuole-i, muɔmei mundommu-i muɔmei

*21:27 Nieiŋ Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 60.3-5,11,19-20; 52.1 baa Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 44.9.

†22:1 Cicēlmaŋ-nuoraŋgu: Nieiŋ Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 47.1 baa Sakari sebe-i-na (Zacharie) 14.8.

‡22:12 Nieiŋ Gbeliemaŋ-nalāaŋgu-na (Psaume) 28.4 baa Seremi sebe-i-na (Jérémie) 17.10.

mumbälmui.[¶]» ¹⁴Bamañ saaraaḡ ba joḡgorbaa-ba-i ba yunni dōlaa. Ba ka da wuo cicēlmaḡ-tibiḡḡu bieḡa-i aa da munsuurmu Yerusalemufeleḡo-na. ¹⁵ḡga pōpōraamba-i, baa isuōtaamba-i, baa kakarkuontaamba-i, baa nelkuraamba-i, baa cufēbuoltaamba-i, baa coimaḡ muyaanu bamaḡ yunni-i hiere ba sie da munsuurmu.

¹⁶«Muō Yesu, muōmei puōraa mi dōrpōpuōrbiloḡo-i baa nel daama-i u duō ji waḡ-ma pigāaḡ Diiloḡ-dūḡ-baaḡ namaaḡo-i hiere. Muōmei *Davidi hāayēlḡ muōḡo-i. Muōmei cuomōele-i[§].»

¹⁷*Diiloḡ-Yalle-i baa Tūmbiloḡo dōḡo-i** ba cira: «Jo!»

Umaḡ duō bi nu-ma, u gbīe u cira: «Jo!»

Hūḡkuōsīḡ da ni bel umaḡ, kutieḡo jo. Umaḡ duō tuō taara cicēlmaḡ-hūmma-i, u jo u ka da-ma gbāḡgbāḡ.

Ändaperieḡu

¹⁸Muō Nsāa, mi ka gboya-nei baa nel daama-i: Nelma maḡ waḡḡ sebe daayo-na, nuōni maḡ da ḡ nu-ma aa dii kuaḡḡu mei naara, āmbalma maḡ maama-i waḡḡ sebe huōḡga-na, Diiloḡo ka naara-mei ḡ muliēma-na. ¹⁹Umaḡ duō bi hiel kuaḡḡu nel daama-na, Diiloḡo ka hiel kutieḡo nuḡḡu-i bīm̄bifafanni maḡ maama-i waḡḡ sebe daayo-na: U sie da wuo cicēlmaḡ-tibiḡḡu bieḡa-i, u sie bi da suur Diiloḡo nelle-na.

²⁰Ninsowaraḡo yaa waḡḡ daama-i baa-mi hiere, u gbaraa-ma wuo: «Mi ka jo yibieḡ daaya-na ninsōḡo.»

Yesu, Itieḡ nuō, jo! Mi taara ku yaa-i.

²¹Itieḡo-i Yesu u kāyā-nei hiere.

[¶]22:13 Nieḡ 1.8.

[§]22:16 Nieḡ 2.28; 5.5.

**22:17 *Tūmbiloḡo dōḡo yaa Diiloḡ-dūḡ-baamba-i. Nieḡ 19.5-10.